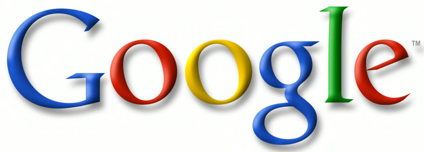

ЈАВОР

ЛИСТ

ЗА

ЗАБАВУ ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ЗА ГОДИНУ

1888.

УРЕЂУЈЕ

ДР. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

У НОВОМ САДУ

ИЗДАЈЕ КЊИЖАРА ЛУКЕ ЈОЦИЋА.

У НОВОМ САДУ.
ШТАМПАРИЈА Др. ПАВЛОВИЋА И ЈОЦИЋА.
1888.

САДРЖАЈ.

Песме.

Новеле, приповетке, драме.

а) Оригиналне.

Путописи, животописи.

Народопис, повесница.

Природне науке.

Школа и педагогија.

Различни чланци.

Листак.

РАЗЛИЧНИ ЧЛАНЦИ.

Први корак у живот. Обичаји при рођењу детета. Културно-историјска црта по А. Бертолду. Стр. 478, 393.

Од куда је прво таласање владе кнеза Милоша потекло, и је ли кнез Долгоруки у Србију 1837. са празним рукама дошао? Од *Јов. Димитријевића.* Стр. 526, 541.

Снаје и свекрве. Од *Ј. С. В.* Стр. 558.

Како Султан кућу води. Стр. 574.

Мала услуга. Написао Б. Хотењи *М. П.* Стр. 589.

Прослава Вукове стогодишњице. Стр. 606.

Подизање споменика Тодору Павловићу у Карлову. Стр. 621.

Писма Лукијана Мушицког Јосифу Рајачићу. Објављује *Владимир Красић.* Стр. 653.

Нешто о старинама из српске прошлости. Од *М. Х. С. К.* Стр. 670.

Нојновији роман Емила Золе. Стр. 684.

Како ваља јести? Од Хенрика пл. Парвиља. Стр. 700, 715.

Писмо Ђорђа Стојаковића Јосифу Рајачићу и овога одговор. Приопштио *Димитрије Руварац.* Стр. 733, 750, 766.

Штованим читаоцима пред нову годину. Стр. 752.

Из живота једне руже. Од *Косте Николића.* Ст. 781.

Лудост или светост. Од *Јована Стефановића Виловског.* Стр. 798, 806.

КЊИЖЕВНОСТ.

Марко Цар и српска поезија у талијанској књижевности, написао *Мар. Ко,* стр. 13; Njekoje, većinom sintaktične razlike izmedju čakovštine, kajkavštine i štokavštine, napisao Luka Zima од *Јована Живановића,* стр. 27; Поменик знаменитих људи у српскога народа, написао М. Ђ. Милићевић, од Д. Руварца, стр. 43, 60, 77; Vinska medljika Frana Jergovića, од М. Петровића, стр. 94; Антонија Гинделије повесница света удесио др. Милан Димитријевић, реф. *Г.* стр. 110, 127; О народности и неговању српске народности наставом и васпитањем од Јов. Бошковића, реф. *Јов. Живановић,* стр. 126; Нови васпитач, уређује Мита Нешковић, реф. *Θ.* стр. 141; Дух наставе и васпитања у Србији, написао Ј. Миодраговић, од *М. Петровића,* стр. 157; Praktična gramatika ruskoga jezika, napisao prof. Pero Budmani, од *Јов. Живановића,* ст. 174; Dra Antuna Kauera kemija, preveo G. Pexidr, реф. проф. *Мојо Медић,* стр. 188, 202, 240; Boj pod Banjomlukom, реф. *Ф. Радић,* стр. 241; Рачуница за први и други разред Аркадије Вуковића и Мали рачунџија Ј. Ст. Марковића, реф. *М. Петровић,* стр. 237; Ковиље, венац приповедака од Брате, од *Ђ. С. П.*. стр. 237; Срби у италијанској књижевности, пише *Мар. Ко.* стр. 252; Вук Бранковић од Љубе Ковачевића, реф. Д. Руварац, стр. 317, 334, 349, 363, 381, 398; Неколико речи на приказ на књигу „Теорија прозаичког писања“ од *Велизара Тубића,* стр. 364; „Словенски свет“, од *Ј. К.* стр. 430; Monographie von Semlin und Umgebung. Von J. Soppron, од *Д. Руварца,* стр. 447; „Predteče Darwina od dra B. Šuleka, од *М. Медића,* стр. 462; „Књижевној Смотри“ од *А..е П—чић,* стр. 495; Деоба Врлића од Милутина Јакшића, реф. *В. П.*, стр. 509; Рачуница Аркадија Вуковића, од *—је—ић,* стр. 636, 654; Опет Dra Antuna Kauera Kemija, реф. *М. Медића,* стр. 686, 701, 716.

РАЗНО.

Невина шала из сретних времена, 15; Како се одстрањује гвожђана рђа 16; Научна добит од последњег помрачења сунца, 31; Кад се што изумело, 31; Мутљаг од каве у вртарству, 32; Нешто о Хинезима, 48; Шта је човек? 48; Чудновато! 48; Најновија примена електрике, 63; Уље и морски таласи, 63; Шта знају мишеви, 64; Највећа висина на земљи, 64; Како телефон преноси гласове, 64; Најнижа и највиша температура у ваздуху, 54; Од куд долази име „Црна Гора“, 80; Из Езоповог доба, 95; Из писма Ивана Антуновића, 95, Ливански кедри, 112; Лепезе у Шпањолској, 112; У „Сједињеним државама“, 112; Мерв у Азији, 112; Севастопољ, 112; Најбоље и најгоре јело, 128; Писмо Ђорђа Малетића, 143; Седам лепота, 143; Кошћушко, 133; Другим речима, 143; Нешто о Христофору Жефаровићу, 159; Утицај културе на величину лобање, 175; Порекло великих мужева, 176; Компоновање једне Пушкинове песме, 191; Морски таласи, 208; Женскиње и наука, 208; Водени понедеоник, 208; Зашто има тако много сиротиње, 208; Моцарт и месар, 244; Три велика лекара, 239; Зубни лекари у Америци, 255; Певање и здравље, 256; Из бележака пок. дра Св. Максимовића, 256; Галантерија, 256; Српска граматика за пазиграфију, 272; Нешто о фрушкогорском манастиру Кувеждину, 287; Киргиска кекеричка, 303; Србин глумац на мађарској позорници, 320; За наше преваћаче песнике, 336; Чивутско мењање презимена. 336; Из дечијег света, 336; Окружница министра просвете, 336; Шта се прича о манастиру Шишатовцу, 351; Земаљска задруга за хигијену, 368; Шта _ е

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

ВЛАСНИК: ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

УРЕДНИК: Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 1. У НОВОМ САДУ 3. ЈАНУАРА 1883. Год. XV.

Ухвати се кора...

Ухвати се кора
  Око срца мека.
То су стари дари
  Подужега века.

Ухвати се кора
  Око срца мека,
Пак то срце за се
  И не тражи лека.

Ухвати се кора
  Око срца мека:
Мислиш то је *оклоп!*
  То је за човека!

„Доскочисмо болу!“ —
  Одахнеш уморан.
Легнеш да те теши
  Тај благослов коран.

Ал на свету ништ' се
  Поправило није:
Кривда гони правду,
  Исто као прије.

Врлост малаксава.
  Поганство се смије.
Лотиња се шири,
  — Већма него прије.

(Поборника старог
  Не видели скоро;
Хај његов се разум
  Замаглити мор'о!)

Сиротиња сузе
  Лије, лије, лије —
Више него прије
  — И још крвавије.

И ти јади многи,
  И та суза љута,
Твом се срцу стреме
  Свакога тренута.

Шта ту може оклоп!?
  — Срце јаче куца —
Општи јад га шири,
  А кора му пуца.

Срце кору стреса
  — Јер под њоме срам га.
Срце — жељно мира —
  Вели: Не требам га!

Змајован.

После хиљаду година.

ИСТИНИТА ПРИПОВЕТКА ОД АБУКАЗЕМА.

Често сам о томе размишљао, како је то чудан обичај, да *момак* проси *девојку*. Здрав читав човек, изучио занат, трговину или школе, осигурао себи будућност, па кад хоће да се жени, а он мора да моли и проси неудомљену девојку, која већином не би ни могла опстојати на свету, да нема мушке руке, која ће је штитити, да нема мушке главе, која ће се старати за њу и за све њене потребе.

Та зар то није преврнут свет, зар то није натрашке посао?! Та ваљда би требало момак да се држи на цени, па би слабе и неудомљене девојке ваљало *њега* да просе, *њему* да ласкају, да му се умиљавају и удварају и да га моле, да их узме за верну сапутницу у животу и приме на себе бригу о будућности њиховој. Та ваљда онај треба да моли — или као што се то каже да проси, — који није састаран, коме је нужна помоћ и заштита, а не онај, који *даје* помоћ и заштиту!

Него ја сам тога уверења, да ће пре или после увидети паметни људи да су сада на кривом путу са својим обичајима, те да ће се то у логичном смислу временом у ред довести.

Ја сам уверен, да ће се кроз хиљаду година и заборавити, да је некад било тога несмисленог обичаја, да мушко проси женску, јер ће дотле увелико већ постојати ред, да мушки, кад сврше своје науке и изуче своје занате, чекају да се женске о њих отимају, да долазе да им се удварају и да их просе у њихових родитеља.

Ја сам уверен о томе, и готов сам увек да се опкладим, да ће кроз хиљаду година многи мушки плести се́де, који се не буду ни једној девојци допали или што немају лепо лице, или што нису за живот довољно спремни, те се неће ни једна девојка у њих заљубити и просити их.

Онда ће наравно и романи и приповетке друкчије бити писане, јер ће бити удешене у логичном смислу, те ће онда оне улоге, што их данас играју женске у појезији, играти мушки и обратно.

Ја сам већ спремио такву једну приповетку и рад сам је био после хиљаду година дати штампати у „Јавору,“ кад му т. ј. буде MXV. годишњи течај, али бојећи се, да до тог времена не узморам кудгод на дуже време *отпутовати*, те би се могао рукопис забацити, и мој хонорар пропасти, то сам се решио, да то *сада* учиним, а да не чекам још хиљаду година. Међутим није ово првина, да се што штампа пре времена. Многи и многи песници и писци штампају своје песме и чланке и данас по листовима, а ваљало би да су чекали још хиљаду година, док им ствари њихове сазру за штампање.

Ево дакле те приповетке:

* * *

У рузмаринској улици у Новом Саду, баш преко пута од српског универзитета, станује у сопственој кући на четири спрата умировљени српски народни учитељ Радован Тедић. Он је послужио пуних петнаест година труднога посла око обучавања подмлатка народног у српским основним школама, те му је општина одредила 5000 фор. годишње мировине, коју је овај честити син народа свога у пуној мери и заслужио.

Имао је жену Невену, која га је из љубави узела, и јединца сина, који је баш сада свршио технику, и добио место за надзорника подземне железнице у Новом Саду.

Млади Властимир Тедић је био ванредне лепоте човек: Лепа правилна лица, румених образа, обрвице с мора пија-

вице, зуби два низа бисера, усне од корала — баш као што у древним народним српским песмама описују лепу девојку, у оно старо доба, кад су се још девојке по лепоти ценилe. Кад се он укаже у шетњи на булвару Милоша Обилића, све су госпођице застајале и у њега гледале, а гдекоја, која је имала прилике да му је приказана била, приступила би му и искала допуштење, да га сме пратити, те му се онда удварала на смрт и живот.

Највише је око њега лебдела госпођица Ружица Смиљкићева. Већ је свима упадало у очи, да се њих двоје тако често састају и тако радо гледе и разговарају. Ружица је била кћи господина Десимира Смиљкића, професора историје и народописа на новосадском универзитету.

Професор Десимир се врло добро живео са оцем Властимировим, Радованом Тедићем, свртао је често овоме после ручка на чашу воде, и ту су се дуго и дуго разговарали о свакојаким стварима. Професор је најрадије говорио о старим обичајима, који су некад владали на свету, а Радован је то радо слушао, те нешто веровао, а богме много штошта чинило му се да је само гатка, а ово је професора веома љутило, јер он што је причао, све је на основу својих испитивања и студија говорио.

Једном после ручка поведе се међу старцима овакви разговор:

— Мој Радоване! Видиш, ми сада долазимо један другоме после ручка на разговор и на чашу воде, а некад је то сасвим друкчије било. Некад су суседи и пријатељи један другоме долазили, да пију неко пиће, које човеку мозак заврће, и они су то пиће звали *вином*, па кад се добро поднапију тога чудноватог пића, а они један другог изгрде, посвађају се, изгубе равнотежу, посрћу и не знају шта чине.

— А за што су они то чинили?

— Управо да ти кажем, то нисам нигде могао да нађем у књигама, просто, изгледа, да су они у томе уживали...

— Да се свађају и да им се заврти мозак?

Професор се мало збунио, пак ће додати:

— И још су нешто пили после ручка. Неку црну течност, од које им срце почне јаче да куца и крв им удари у главу...

— А нашто опет то?

— Тако су они онда имали обичај, па крај! А то пиће звали су *кавом*.

Добри Радован је главом махао и чисто је сажаљевао тај некадањи нараштај, који се, по његовом мњењу, тако патио без нужде.

Они тако у разговору, а ето ти Властимира. Баш се вратио са шетње на булвару, где се са госпођицом Ружицом забављао. Види се да му је та забава годила, јер се смешкао и био сав запурен.

Стари га је професор посматрао и у себи мислио разне мисли. Сетио се своје Ружице и да је време да је уда, а давно је он са својом женом већ говорио, како би Властимир био добра прилика, те је и намеравао, да га за своју Ружицу у родитеља запроси.

— А где си био, Властимире? упитаће професор Десимир.

— Шетао сам се мало, а сад сам дошао да радим.

— Хе мој брајко, у старо време нису млада господа тако своје време проводила.

— Да шта су онда радила?

— Некад је то овако било: млад човек кад руча, а он онда устане и оде у кавану.

— У кавану? А шта је то кавана?

— То је велика дворана, где су се људи скупљали, пили каву, о којој сам мало час оцу ти приповедао; па се онда играли такозване карте и билијара. А знаш ли ти шта су то карте и билијар?

— Никад нисам о томе ништа читао, ни чуо.

— Карте су биле шарене хартије, које су онда и најозбиљнији људи превртали по рукама и губили силне новце на њима, као што се сад наша деца играју шареним сликама. А билијар је био велики сто, превучен зеленом чохом, те људи узму у руке неке батине, па шорају по столу неке кугле . . .

— А зар људи нису имали нужнија посла, него да се играју тим шареним хартијама и тим батинама, и да губе толике новце, којима би могли сиротињи хлеба и дрва купити.

— Тако је онда био обичај, синко, онда је било срамота радити, а на сиротињу слабо је ко и помишљао.

Стари професор погледа на сахат, који је показивао четрнаест и по сахата, те ће рећи:

— Е, сад је време да идем да предајем. Баш кад сам погледао на сахат, сетих се, како су људи некад рачунали време. Они су дан и ноћ поделили, као и сад што је, на двадесет и четири сахата, али су бројали само до дванаест, па се онда враћали опет на један, два и тако даље. Тако да кад ко каже, на пр. шест сахата, то ниси знао говорили о јутру, или вечеру, јер су сваки сахат имали по два пут.

— А какво је опет то бројање било!

— Хе, тако је онда био обичај. Него хајд' да се то иде.

Стари професор попије још једну чашу воде.

— Баш ваљана вода! Хвала ти Радоване, што си ме тако лепо почастио. Дођи скорим да ти вратим.

Опрости се и оде.

Властимир седе за сто да нешто рачуна и пише, а Радован је узео да чита новине, број 14. од онога дана, јер новине излазе свакога сахата.

— Баш се наприповедао професор о свачему, док си ти био у шетњи. Он зацело држи да му ја верујем што приповеда. То су све гатке.

— Ал можда има забележено гдегод у старим књигама.

— Иди с богом, како би то могло бити истина. Ја се чиним да му верујем, јер се страшно наљути, кад види да што сумњам. Па кад му то прави радост, што се не би чинио да му верујем! Узми само, молим те, шта ми је ономад причао. Он вели да су људи некад имали неке гвоздене цеви, па те напуне ватром и оловом, те избацују један на другог, и онај кога то згоди, падне таки мртав. Те справе су, вели, звале се *пушке*, а то убијање били су такозвани *ратови*. Зар и то да му верујемо?

— Но, то већ и ја држим да није могуће, та то не раде ни дивљи зверови, а како би могао човек, који већ скоро три хиљаде година верује у Христа и његову науку!

(Наставиће се.)

Јогунице

ШАЛА У ЈЕДНОМ ЧИНУ.

Написао Ј. П. С.

ОСОБЕ:

Ника Тврдоглавић, богат економ.
Марија, жена му.
Зорка, кћи им.
Милан Столшић, млад учитељ.
Јован, стари слуга.
Ката, стара послужавка.

Збива се у малом српском месту.

Појава I.

Ника (*човек у годинама, пуначак и жустар.*)

Ника (*хода горе доле*). Кад ја кажем. да тако мора бити, то ми неће она заповедати. Ја сам отац, а она је само — мати. Отац је све и сва. Знам

ја ваљда за кога ћу моје јединче дати. Увек сам казао да ћу је ја удати, а не она; е, ал нек је она само жена, па још уз то моја, одмах да те ђаво однесе. — Само да знам, шта јој се допало на том Симици? — Писарчић, шврља, права лутка. И она хоће моју Зорку за таког голаћа да даде. Јок! Док је мени главе на рамени, то бити неће. Већ од лане ми напрестано бенета, како је Симица незнам од богатих родитеља, како је незнам ово или оно. Мисли она, да ја незнам на што она навија?! „Зашто ти то говориш“, питам ја њу. А она бајаги „па зар ја не смем ништа казати?“

(Мала почивка), Не смеш!“ кажем ја теби, знаш?! (*Лупа песницом по столу.*) Ја у кући госа, ја заповедам; жена да убојатсја мужа својега. Ја хоћу да моја Зорка пође за учитеља Милана Стојшића. Да, за Милана Стојшића. То је младић на свом месту. Ево тек по године како је у нашем селу, па да те Бог види. Научила деца више за по године, него код оног старог за четир. Ја то најбоље знам. А како и да не, кад сам ја председник школски. Деца научила лепих песмица, па како је онај попин лепо декламовао. Па знају ти рачунати; бога ми, онај рачун ако би ја овако матор знао израдити, као што га је онај стевин израдио, ево главе! Бадава човек је на свом месту. Најпосле он је свршио седам гимназија човек био сиромах, па видио да не може бити доктор и адвокат, па к'о вели: н. пр. треба нама и добрих учитеља. Право си имао синко! *(Мала почивка)*. Е, а што је сиромах, то не чини ништа. Нисам ни ја био богат, па хвала Богу, шта ми фали данас. — Немај бриге синко, твоја Зорка мора бити, па ма пукла она матора, чампраг јој њен! — Јуче ме је питао да ли може доћи, а ја сам по Јовану баш сад писмено одговорио да дође, па ћемо ствар уредити. — Где је само Јован? (*хода горе доле*).

—

Појава II.

Ника. Јован (*улази и маше главом.*)

Ника. Шта је? Јеси-ли му дао?

Јован (*дрма непрестано главом.*)

Ника. Та шта је? Шта дрмаш главом?

Јован. Шта дрмам? Е, сад овај, ја знате пођем, као што сте ме послали.

Ника. Но, па шта?

Јован. Кад ја а она иде предамном, шта мислите, иде она матора —

Ника (*за себе.*) Тек се није ваљда она моја упутила Симици, ако није осетила? (*Гласно.*) Која матора?

Јован. Матора Ката.

Ника. А шта ти?

Јован. А ја онда знате, да видим као куда ће, запитам њу. „Је-ли бога ти Като, куда ти идеш?“ а она мени, (*женским гласом,*) „идем!“ — Одмах сам знате ја мислио, чекај Јоване, ту нешто има. „А куд ћеш ти?, пита она мене. „Идем“, кажем опет ја њој. „Хајд, па ће мо заједно!“, опет она мени. — „Хајд!“ помислим ја и рекох јој. Е сад, о! о! о! Идемо ми.

Ника. Па добро човече, али шта је?

Јован (*за себе.*) Ено га где, чекај мало! (*Гласно.*) Идемо ми тако, па идемо. Дођемо и до рогља. „Ти ћеш ваљда на лево?“ кажем ја њој. „Ја нећу“, каже „ал ти ћеш ваљда на десно?“ „Ја нећу, а шта те се и тиче куда ја идем“' кажем ја њој и помислим у себи „Шта се то тебе тиче што ми мушки радимо“. Па зар није тако?

Ника. Та то је човече, али дед само брзо!

Јован. Е, тако ми опет све једно уз друго, као пијан плота! — Мало по мало па ти ми дођемо и до учитељеве куће. Ја гледим њу —

Ника. А она?

Јован. А она гледи мене. Ху сад кубуре! Ја као осврћем се, ушепртљио, баш као но ви знате, кад су вас изабрали за презеша. Не знам ја шта вам је било?

Ника. Та говори већ једаред, јер нећеш добити шубару.

Јован. — Та немојте господару. Знате да је и ноћу сањам. Ала је лепа, сто јој мука!

Ника. Говори, молим те; знаш шта је то говори; кажи ми шта је у главном. *(Једи се.)*

Јован. Како неби знао? Нисам ја тако глупав.

Ника. Та баш зато човече, знам да си бистар, кажи већ једаред.

Јован. Хоћу Бога ми!

Ника. Па дед брже.

Јован *(убрзао.)* Ја ушепртљио, она нећеш вели — *(чеше се по глави.)* Не могу ја господару тако брзо!

Ника. Па не мораш ти брзо, само кажи у кратко.

Јован. А, у кратко? Па требали сте одмах тако казати.

Ника. Но па сад знаш. Говори.

Јован. Ја знате пођем у авлију, а она, језичница, она као крља, управо за мном. Ја у ходник а она баш као у пркос управо за мном. „Јес' чула", окренем се ја њој „видиш ово уже од звонцета, ако ти нећеш ту остати, бога ми, не био ја Јован Штевин, ако те не вежем за њега, па ћеш скакати „знате као оно јуче медвед на пијаци!" - - А јок! знате шта вам је жена?

Ника *(за себе)*. Та знам, како да не?

Јован. Ја хоћу унутра, а она хоће за мном. Шта сам знао?

Ника. Та ниси је ваљда пустио да она прва уђе?

Јован. Е, јесам, да! Кажем ја њој још једаред лепо. „Като! Мани се ђаволска посла." Бадава, не слуша, шчепам вам је ја па држ, да је затворим у камин. Е сад да сте је видели! Као вештица. Све сикће. Гурнем је најпосле из ходника, па затворим врата. Нећеш ти бити старија од мене, и мог господара, помислим ја и уђем у собу.

Ника. А је ли био код куће?

Јован Само чекајте, заборавио сам рећи, прво сам куцао на вратима.

Ника. И учитељ ти каже „слободно!"

Јован. *(за себе.)* Ао мај баш погодио *(Гласно)*. Да, он каже „слободно" и ја вам онда уђем. Нисам бога ми прећутао, већ сам казао да оно није истина што ће она тамо што чека на пољу казати. Па онда предам писмо па кажем, да сте ви послали. Па да, нека зна човек од кога је.

Ника. Но хвала Богу, кад си само готов.

Јован. Е, какав готов? Ја, кад сам изишао, да ме поједе она матора, ал ја ти . . .

Ника. Добро, добро! Доста си приповедао

Јован. А шубара?

Ника. Ни бриге те!

Јован. Сад ћу ја показати Кати, коме ће се она противити. *(Излази гунђајући.)*

Појава III.

Ника.

Ника. Е гле ти само! Осетила је она, кажем ја! Само да знам шта му је поручила? Ал није ваљда тек тако неваспитана, да му поручи, да не сме доћи. Ако је то урадила, бре проћи ће горе нег' Ката с Јованом! — Шта се ње тиче, за кога ћу ја удати Зорку, кад дође, видеће за кога. И тај је онда мој зет, па хуја! *(Мала почивка.)* Ал чекај, сад ћу ја дознати, шта је она радила код тог човека. Мораћу и лепим напослетку. *(Одлази за Јованом.)*

Појава IV.

Марија *(долази после мале почивке.)*

Марија. Вараш се Нико, ако мислиш, да ће бити по твојој вољи. Ја сам мати, а ти си само — отац! Мати води главну бригу за своје дете! Ја најбоље знам за кога ћу је дати. Он је мушко, па га се и не тиче много! Ал само нека се он зове Ника, па онда триста чуда. — Нећу да му кажем за кога хоћу да је дам. Моја кћи мора бити

Миланова. Ваљан је то младић. После, није он као друге незналице; свршио је седам гимназија, па ваљда човек ни је могао ићи горе да слуша за адвоката ил доктора, одважио се за учитеља. И они су нам нужни Па још како је вредан. Говоре да је научио децу за ово кратко време више него што их је покојни учитељ научио за целог века. Милан је мој зет, па ма све скакао Ника. — Неће да ми каже, ко му је тај вајни младожења, ал приметила сам ја да он са Симицом нешто шурује — Био је и јуче овде, тражи бајаги Нику, да дође због неке важне ствари у варошку кућу. Ја му бога ми нисам казала. Као да ја нисам толико мудра, да не видим шта он мисли. — Неће ваљда за Милана да даде, што је сиромах; а што је он имао? Дошла у кућу. све пусто нигде ништа. један клин а на њему шубара. А данас, хвала милостивом Богу, не можемо се потужити. — Пре сам баш некако говорила са Миланом, и казала сам му да данас дође, и ствар ћемо уредити. А после приметила сам, да и Зорка воли тог човека, па шта онда, нас двоје смо јачи од њега самог а и Ката ће уз нас држати. Али где је само, одговорила сам Милану на писмо, што ми је јутрос послао и пита „сме ли се усудити да дође да запроси Зорку.“ Одговорила сам му да одмах дође. Нема је још. Та наша Ката не може ни у комшилук а да не остане три сата. Увек нађе с ким ће говорити.

(Наставиће се.)

Прва печатана славенска граматика за Србе.

Прилог историји српске књижевности.

Господин Стојан Новаковић у својој „Историји српске књижевности“ II. издање, на стр. 185. рече: 1755. видимо где митрополит карловачки Павао Ненадовић (који је 1743. кад је с латинског преводио за штампу привилегије српскога народа, био патријаршијски писар) издаје у штампарији Римничкој у Влашкој Мелетија Смотрицкога „Славенскую граматику.“ (Издање је ово учињено по издању од 1619. године.)

У предговору к томе издању стоји: да се прештампавање чини за то, што се учење граматике готово запустило, јер је и граматика, којих је изобила било (овде се мисле оне, које је Максим Суваров из Русије донео, а то су опет Смотрицкове или Зизанијеве), нестало.“

Но у овом причању г. Стојана не стоји 1) да је митрополит Павао Ненадовић 1743. као патријаршијски писар преводио с латинског српске привилегије 2) да је издање славенске граматике од 1755. прештампано по издању од 1619. године и 3) да се у предговору од 1755. није мислило, да је Суваров донео и Зизанијеву славенску граматику.

Српске привилегије 1743. није превео с латинског на славено-српски језик митрополит Павао Ненадовић, но њих је тада превео његов синовац, који се такође звао Павао, и који је у то доба био писар патријаршијски, дочим је митрополит Ненадовић у то доба био већ владика плашчански. Он је 25. Априла 1742. посвећен био у Карловцима за владику патријархом Арсенијем IV. Јовановићем Шакабентом.

У издатом у Бечу 1745. примерку српске привилегије Христифором Жефаровићем, ког је као што рече у предговору издао на основу одостовереног својеручним потписима ц. к. комесара фелдмаршал лајтнанта барона Енгелсхофена и грофа Александра Патачића 5. Марта п. р. 1744. у Карловцима, превода, стоји ома после имена Христифоровог ово: „Въ переводѣ Привилегій напред слѣдующих ѿ Латинскаго діалекта на Матерный Славено-Сербскій языкъ трудился Павелъ Ненадовичь, Патріаршескій Писаръ.“

А на самом насловном листу, стоји:

„Привилегій

— — — — — —

славному народу Іллѵріко-Рассіанскому чрезъ следующія депутирти и полномощники то есть Павла Ненадовича, Епіскопа Карлщадскаго и патріаршескаго Генерал Викара — — — — - - — — исходатайствованныя. — — — — — дарованныя и потвержденныя дне 24. априлія лѣта 1743."

Из наведеног види се дакле, да српске привилегије није превео митрополит Павао Ненадовић, но његов синовац Павао, који је 174 . био писар патријаршијски, а доцније народни секретар (Летопис. 137. стр. 67.).

Издање славенске граматике Смотрицкога од 1755. у Римнику није прештампано са издања од 1619. у Јевју код Вилне, но са издања од 1721. у Москви, што се види и из самог предговора, који је у свему онакав исти, као и у издању московском од 1721. године.

У њему је једина та разлика, што се у наводу за што је 1721 штампана иста граматика, под 1) рекло: „Понеже непостижимымъ промысломъ создателя нашего бога изволился любомудрѣйшему всероссійскому нашему Монарху, *Петру*, того имене и дѣлъ высоких *Первому*, чрез неусыпное Єго царскаго Величества тщаніе, Преславное и православное свое Господарство, якоже иными военными высокими науками, и всякими нуждными механическими хитростими украсити и обогатити. Тако и седми свободных наукъ, Еллиногреческа и латінска діалектовъ училищами наполнити. В нихже не точію грамматіка, философіа, но и самая ѳеологіа цвѣтетъ изобилно.

А славенская грамматіка въ тѣхъ училищахъ не преподаяшеся за оскудѣніемъ сихъ книгъ, и ѿ сего нужда зависитъ учащимся немалая.

Ибо аще оная грамматіка и издана бяше не Единожды печатію, но всеядца времене продолженіемъ, едва гдѣ обрѣтается, аки искра въ пепелѣ сокрываема;" а у издању од 1755. под 1) рекло се: „Понеже въ училищахъ нашихъ славенно Сербскихъ въ державахъ ц. к. обрѣтающыхся художное Грамматіческое ученіе предъ нѣкоими, дослѣ лѣти воведено бывшее ради премѣни временъ, найпачеже смутныхъ военныхъ обстоятелствъ не токмо пресѣклося, но и в' конечное забвеніе приводитися начало бѣ тѣмъ паче; что всеядца времене продолженіемъ Грамматіческія книги, аще ѿ прежныхъ временъ в доволномъ числѣ на сих краяхъ собрашася, в таковое оскуденіе пріидоша, яко желающымъ сего Грамматіческаго ученія едва гдѣ возможно бяше обрѣсти книгу сію Грамматіку"

У наводу под 2) у место „россійскихъ отроковъ" „сербскихъ отроковъ", под 3) у место „россійскимъ дѣтоводцемъ" „сербскимъ дѣтоводцемъ".

Остало је све од речи до речи као и у издању од 1721. па и завршетак предговора у ком се рекло:

„До здѣ любомудраго Мелетія словеса.

Пріимите убо чадолюбивій родителіе, любомудріи учителіе — — — — — и сію трудовъ Мелетіевыхъ (негли же ѿ части при помощи божіей и нашыхъ) возновленую тѵпомъ грамматіку с любовію усердно — — — — —

Здравствуйте возлюбленніи, а трудившихся въ дѣлѣ семъ аще гдѣ что обрящете неисправно, простите".

А то све јасно показује, да је издање Смотрицкога граматике од 1755. прештампано са издања од 1721., а не 1619. године.

Суваров није 1724. из Русије донео и Зизанијевих граматика славенских (Лаurенције Зизанија био је прота у Коречу у Литви и издао је 1596. у Вилни своју граматику славенску) но само 100 комада Смотрицкога, што се види и из наведеног навода, зашто је 1755. прештампана Смотрицкога граматика. Кад се 1755. у предговору само рекло, да се једва где могла тада наћи Смотрицкова граматика, којих је пређашњих времена у српским крајевима било довољно, то је знак, да је Суваров само Смотрицкове граматике 1724. донео, и да су доцније из Русије само те граматике на продају доношане, почем Зизанијева граматика није више пути, но само једанпут штампана, те се није могла ни налазити у већем броју међу Србима.

А то се види и отуда, што ни сами Руси нису Зизанијеву но Смотрицкога граматику усвојили, те је несу могли ни Србима послати.

Неће бити с горег да овде по напоменутим граматикама наведем, како се и шта се 1721. у Русији, а 1755. и пре тога у руским и српским школама учило.

У њима се о томе ово рекло: „Яко из древле Россійскимъ (Сербскимъ) дѣтоводцемъ и учителемъ обычай бѣ и есть, учити дѣти малыя, в началѣ азбуцѣ, потомъ часословцу и псалтири, таже писати, по сихъ же нѣцый преподаютъ и чтеніе апостола. Возрастающихъ же препровождаютъ ко чтенію и священыя библіи и бесѣдъ Евангелскихъ и Апостолскихъ и к рассужденію высокаго во оныхъ книгахъ лежащаго разумѣнія“.

Тај начин учења у српским школама трајао је на жалост све до 1858., а по неким још и доцније.

У Земуну 7. децембра 1887.

Димитрије Руварац.

Рибе као храна.

Од М. Петровића.

Кад наступи време поста, онда прави често избор јела велику главобољу људима, који цене ваљану храну. Није никаква тајна, да је та врста главобоље од увек највише морила „свете оце“, достојне чуваре цркве и њених прописа. Да се не огреше ни о душу ни о трбух помагали су се они у сва доба разним ситним разликама које по њиховом оштроумном тумачењу могу гдекад битно да измену нарав неке ствари. Приповедају за покојнога поп Кељу, негда врсног буњевачког пароха у С., да су му његове парохијанке о посним данима морале доносити питоме патке са црним ногама, јер су такве патке по његову знању биле посно јело. Тако сматрају људи римске вере по неким крајевима и лишке за посне.

Са исто толико права као патке са црним ногама сматрају се и рибе за посно јело. Као месо топлокрвих животиња, које обично једемо, састоји се и рибје месо из мишићних влакана, тетива, масти, крвних судова, живаца и т. д. Беланчевине су и у њему главан саставак. Само је у рибјем месу више воде него у топлокрвих животиња и према томе има у њему и саразмерно мање беланчевина. Ипак рачуна *Кениг* просеком у рибјем месу 18% беланчевина, шаран има 20%, а бакалар или треска (штокфиш) чак 60–70%.

По *Молешоту* налази се у средњу руку на 1000 делова

у месу	сисара	птица	риба
воде	729	730	741
беланчевине	174	203	137
туткаласти саставци .	32	14	44
масти	37	19	46

Кад се дакле узму са беланчевинама и туткаласти саставци као главно у месу, онда нема велике разлике у месу сисара и риба. Као у младом месу од свију животиња има у рибјем месу нешто мало мање беланчевина, а више туткаластих саставака. То чини, да се рибје месо врло лако свари и због тога се може много наједаред и појести. Из тог узрока мисле многи, да то месо мање храни него друго месо, али то није случај, него је само кад се риба једе промет беланчевина у телу бржи и отуд долази, да се може више јести и да се после брзо и огладни. Из тог разлога није умесно да се цео ручак готови од рибе, него је треба мешати са другим јелима.

Као што горња таблица показује има у рибјем месу највише масти. То посно месо баш је добрим масно! И ради тога мисли се, да је риба тешко јело и тој масти приписују, што неки људи не могу гдекоје рибе као н. пр. јегуљу или младицу добро да подносе. Али *Форстер* каже да је то мишљење неосновано. Скухана пастрмка и младица сваре се за подруг сата; бакалар за 2, а печен гр-

геч за 3 сата. Мишићна влакна у риба су врло нежна и рибје месо има се по томе сматрати у опште као лако сварљиво.

Рибја маст у нечем се разликује од масти наших обичних животиња, које кољемо. Она се много лакше топи него маст у другоме месу, више је дакле налик на уље. Она се не може скинути као са другога меса, јер су сва мишићна влакна прожмана том машћу. Како је кад се риба једе по ономе, што је напред наведено промет у телу много живљи, то тај живљи промет захтева и више течности у телу. Због тога мора после рибе много да се пије. Али вода се никад није слагала са машћу и старо искуство је научило људе, да је најбоље рибу заливати румеником.

Иначе нису све рибе у једнакој мери масне. Међу најмасније рибе спада јегуља. Али и у једној истој врсти мења се множина масти. У месу од пастрмке налазио је *Христисон* пре бацања икре $18^1/_2$% масти, а за време бацања само 1%.

Од вајкада сматрали су људи рибу као врло ваљану храну. За многобројан свет на морским обалама, око језера и дуж река рибе су једина крепка храна, до које се долази лако и без великог трошка. Према ономе колико вреди као храна не плаћа се за њу ни пола толико колико за месо од обичне марве. Дакако подаље од мора и река стаје риба гдекад врло скупо, много више него што вреди као храна. Али ту се једе риба само да се задовољи кус, не да се њом нахрани, а људи су од увек готови, да више угађају кусу него желудцу. Тако је иначе исто и са оделом. Ни за одело не плаћа се оно, што вреди са здравственог гледишта, него се новац издаје за мустру, за боју и крој, укратко за моду, која се ни мало не стара за одржање здравља.

Особито много подиже цену риби и то, што се даје брже за јело зготовити него икоје друго месо

Све рибе немају једнак кус. Између речних и морских риба слична је разлика као између домаће животиње и дивјачи. Речне рибе из бара ударају на бару. Тако се исто издаје у кусу, ако су рибе становале у реци или у језеру на каквом нечистом месту. Грабљиве рибе имају у опште кусније месо.

Риба има на нашој земљи око 12.000 врста. Три четвртине отпадају на море. Свуда у Европи туже се од неког времена, да је у рекама све мање риба. То долази које од неразумног лова, али највише од нечистоте из фабрика, која реке толико отрује, да рибе у њима не могу да опстану. По свима западним земљама гаје се рибе вештачки у рибњацима. И код нас су већ појединци упозоравали на велику корист, коју би могли такви рибњаци да доносе

Све рибе нису за јело. Од неких риба, нарочито оних у мору, може се човек отровати. За неке рибе се мисли, да су увек отровне, друге да су отровне само за време кад бацају икру или док не достигну извесну величину. Рибу у опште не треба јести, док икру баца и због тог старо правило, да се риба не једе у оним месецима, у којима нема „р“. Особито су јужна мора на гласу са отровних риба. У Тихом Океану од Јапана па до полинеског архипелага има риба, које су кроз неколико месеца преко године јако отровне, па и онда ако се одмах скухају и поједу чим се улове. Код неких риба опет се мисли, ди им је само јетра или икра отровна.

Има више испиталаца, који не допуштају да има риба отровних. Ако коме после рибе позли, онда не мора томе бити узрок какав особити отров, него ће шкодљивост потицати по свој прилици од промена у месу под утицајем трулења или какве болести. Извесно је да се услед непознатих прилика нарочито лети могу у рибама брзо да накупе нека отровна тела. Отров тај сличан је ономе отрову, што се гдекад налази у старим кобасицама и староме сиру. У Русији у пределима на Волги кажу да се тај рибји отров развија само у оној риби, која није скухана или је само осољена. Свакако се мора пазити каква се риба једе. Нарочито не треба јести ону рибу, што се продаје по трговинама у лименим кутијама, ако се примети на њој каква промена у мирису, кусу или боји, а преко лета ваља се у опште клонити тих риба у кутијама.

Али са рибјим месом може човек запа-

тити и тракавицу или пантљикасту глисту, јер се сигурно зна, да се мехурак (бобица) једне ретке тракавице (Botriocephalus latus) налази у рибјем месу; у којој се риби управо налази не зна се још зацело. Неки писци веле да је то штука, други манић, а трећи тврде да је то младица. За оне, који неће да дођу у опасност, да добију тракавицу, најбоље је с тога, да не једу никакву рибу, која није добро обарена или која је само осушена.

Месо од крупније и ситније стоке, а тако исто и од живине готови се обично истом онда за јело, кад пређе у укочено стање. Тада оно већ разговетно кисело реагује т. ј. плав лакмусов папир поцрвени од њега. Само код риба, а тако исто и код рака, не чека се да дође то стање, него с малим изнимкама још пре тога се стрпају у казан или лонац.

Рибе брзо прелазе у труљење и то је велика незгода за рибју трговину. Истина да се приповеда, да Сијамези трулу рибу у сласт једу, али код нас у Европи сматра се у опште да риба, која је почела трунути, није више за јело и да трула риба може бити непосредно опасна за здравље.

У новије доба бавио се *Еварт* много испитивањем о најбољем начину, да се рибје месо што дуже одржи у добром и свежем стању. Он је нашао да се рибе кад угину после неког извесног времена укоче и да труљење све дотле не отпочне док траје то укочено стање. С тога мисли *Еварт*, да би се рибе дале тако најбоље сачувати од труљења, ако се учини да мишићи њихови остану трајно укочени.

Ако је риба била у тренутку смрти у снази, онда се она врло брзо и јако укочи; то стање потраје дуже. Али ако је риба била у часу катастрофе уморна, онда се она тек доцније укочи и то врло слабо, па и то брзо пређе. Тим се разјашњује, зашто рибе, које су ухваћене на удици, остану дуже време добре и свеже, него рибе, које су уловљене у мрежи, особито још ако је та мрежа остала дуже време у води. У последњем случају муче се рибе залуд, да се ослободе из мреже: у пуној мери измучене и уморене угину и због тога се слабо укоче, после чега наскоро наступа опасно труљење.

Чињенице те опажао је летос и писац у хрватском приморју. Најважнија риба за тамошњи је крај туна. Она се лови мрежом и потраје читав сат, док се мрежа из мора извуче, при чему се рибе у све ужи простор збијају, тако да се уплашене на све стране отимају и бију. Кусна ова риба хвата се у великој множини, али је невоља да јој месо почиње брзо трунути, те се мора на врат на нос разпродати. Да тога није, имало би приморје много веће користи од туна.

Сличан учинак на рибе као мрежа, имају и барке, у којима рибари држе рибу у нашим рекама.

Покушаји о смрзавању риба су показали, да месо остане само онда дуго у доброме стању и да је при готовљењу као свеже, ако се риба одмах, кад почне после смрти да се кочи, охлади на 1 до 2 степена испод нуле и ако се после трајно држи у тој хладноћи. Још бољи се резултат постиже, кад се из риба пошто се ухвате извади одмах дроб, па и мождина. У хрватском приморју је обичај, да сваку рибу чим је улове закољу и дроб јој изваде. Тако се даје онда много боље држати.

Еварт је даље опажао, да укочено стање код риба, које су погинуле изморене, траје најмање у вишим температурама. Тако се уморна пастрмка кад дође одмах пошто погине у воду од 35^0 укочи већ после 3—10 минута, али већ после 15—30 минута није више била укочена. У води од 25^0 трајало је напротив укочено стање 5 сати, 15^0 24 сата, од 10^0 36 сати, од 5^0 36 сати, од 1^0 3 дана, а у води од 2^0 испод нуле остала је риба неограничено време непромењена.

Чим престане укочено стање, одмах су већ ту у месу бактерије и труљење отпочне. Као први знак труљења покаже се алкалична реакција т. ј. црвен лакмусов папир поплави, кад се наслони на рибу. Та реакција појави се најпре около утробе и отуд се шири на све стране. Почне ли једном труљење, онда се оно неда ничим више зауставити.

За очување или конзервовање риба употребљују се највише сушење (на сунцу или у диму), сољење и мећање у уље.

Труљење се обично у толико већма спречи, у колико се већма риба исуши. Опште је познат утицај влаге у ваздуху на труљење. И кад је време хладније труну рибе брзо, ако је ваздух јако влажан, а труљење споро напредује и кад је прилична врућина, само ако је ваздух сух.

И сољењем се спречава труљење тим, што одузима влагу, неопходно потребну за развијање оних сићушних организама, који производе труљење, тако исто потребан је тим организмима и ваздух, па да се његов приступ спречи мећу се рибе у уље.

ЛИСТАК.

КО НАМ ЈЕ ДАО ВЕРАН ЛИК ДОСИТИЈА ОБРАДОВИЋА.

По многим кућама види се по зидовима међу ликовима славних српских људи и знаменитих јунака и писаца и лик *Доситија Обрадовића*. Исто тако види се лик тога српскога мудраца и по књигама и календарима, па многи наш читалац и не зна, *ко* је тај лик српскога Сократа сачувао потомству и да ли је тај снимак *веран* своме оригиналу?

У оно време, кад је живео славни Доситије, није још било фотографије, али је већ било и српских уметника, који су портрета израђивали, те је један од њих, који је био велики поштовач Доситијев, израдио лик његов верно онако, како је Доситије у средњим годинама својим изгледао.

Лик је тај израђен г. 1794., а веран је своме оригиналу. Израдио га је знаменити сликар српски *Арса Теодоровић* и оригинал тога лика Доситијевог *чува се и данас у Будапештанском музеју, у списатељском одељењу*.

Да је тај лик израдио доиста Арса Теодоровић и да је он заиста веран своме оригиналу, о томе нам је најбољи сведок списатељ српски *Павле Соларић*, први издавач посмрчета Доситијевог, књиге његове „*Мезимца*“.

Уз прво издање „Мезимца“ Доситијевог изишао је у челикорезу лик Доситијев снимљен са слике Арсе Теодоровића. „Мезимац“ је штампан у Будиму 1818. године, а слику је резао Ј. Ант. Зулијани год. 1817. у Мљетцима. Вредно је споменути, како Павле Соларић у предговору на ову књигу жали што слику ову Доситијеву није израдио *Србин* уметник, као што ју је Србин и сликао, те вели: „Јуноше српски; или боље да речем: отци јуноша српски! Докле ће *Захарија Орфелин* међу нами у *рјезби* први и последњи бити? — Може тко, из печални размишленија, на ово проговорити: нису ти нам, драги, тај ни такви занати, јоште за српске синове наше!“

У истом том предговору прича Соларић како је дошао до верног лика Доситијевог и наводи ово:

Два живописца, обоје Срби, имадоше — вели Соларић — срећу, да сачувају потомству слику Доситијеву, обојица са различним успехом. Први је био *Стеван Суботић*, који је по налогу Атанасија Стојковића г. 1801. насликао Доситија, и та је слика репродуцирана на челику од Венцеслава Енглмана. Плоча челикореза налазила се онда, кад је Соларић то писао, у Стојковићевог бившег ученика, великокупца у Трсту Ђорђа Мексе. Но Соларић прича даље, да је са више „искусника“, који су Доситија лично познавали, ту слику прегледао и нашао, да слика није ни мало налик на Доситија, да му је на слици врат и стас протегнут, те Доситије, који је био *низак* и *покруган*, изгледа на овој слици као „висока нека огромна људина.“ Даље вели, да му је сликар дао „звјерки взор“, и да у слици ни битне црте оригинала нису изражене.

Соларић је желео бог зна како, да читатељу изнесе лик Доситијев у овом последњем делу његовом, а особито, вели, да и позним потомцима покаже и докаже, како је Доситије поштован био.

Са Суботићевом сликом дакле није му било поможено.

Па како је ипак дошао Соларић до верног салика Обрадовићевог?

Сасвим изненада — вели — пролазећи ја године 1812. кроз Нови Сад, упознам се на моје двоструко задовољство са достојним живописцем *Арсом Теодоровићем.* У њему је вели Соларић, нашао много наличности са наставником својим (Соларићевим) Доситијем, и стас, а у нечем и облик, и скромни поглед, и кротка нарав и потанки, нешто промукли глас, сећао га је на Доситија. Уједно је „женијални овај муж“ опомињао љупко на прадеде и што је „мило, часно и важно“ у „старинском непримјешеном српске породе характеру.“

И на велику радост своју опази Соларић код Теодоровића на зиду међу црквеним сликама и међу ликовима неколико наших митрополита, епископа и других портрета, и лик *Доситијев* и то тако верно погођен, што но веле да проговори („беседе токмо лишен.“) Доситије је био на тој слици малчицо млађи, нег што га је Соларић познавао, а живописан је у Бечу г. 1794. кад је Доситију било 55 година.

Соларић замоли Теодоровића да му допусти да по томе лику даде израдити снимак за „Мезимца“, и Теодоровић не само да је то драговољно допустио, него је још потпомогао новцем издавање те књиге и написао уз лик тај песму, која је у „Мезимцу“ после предговора и штампана. И Соларић тврди, да је портре овај веран, „*показује се Сербљем точни њихова Анахарса образ.*“

Арса Теодоровић у споменутој песми вели међу осталим:

„Ево, Србљи, слабе живописи
Обрадовић Доситеја славна,
Ког се име с дивни мужи виси!
Ди-а наша свету је та јавна.

Но такову живопис претрудну
Нек изврше пером већи дари:
А *подобност лица* неоскудну
Ја ћу боље *кистију* и *шари.*

— — — — — — — — —
— — — — — — — — —

А ми, роде, шта би наш учитељ
Најволео да му ми воздамо?
Ништа друго братски просветитељ
Нег' *да радо књиге му читамо.*

Тако дакле само су оне копије Доситијева лика верне, које су скидане са Арсине слике која је у Будапештанском музеју, а судећи по овоме лику у „Мезимцу“ и онима што их виђамо по кућама и књигама, може се рећи, да су то добро снимљени ликови, који су сада по народу раширени.

Што се тиче питања, од куда она Доситијева слика у Будапештанском музеју, можемо судити да ју је сам Арса Теодоровић музеју дао. То се бар даје закључити из речи дра Конст. Пејичића, многогодишњег физика Панчевачког, што их је он још 1826. написао, кад је био друге године медицинар, у предговору на Доситијеве „Буквице“ и „Христоитију“ и које гласе: „У пештанском музеуму може се видети образ Доситијев, *от Арсе Теодоровића*, славног блаженопочившег живописца српског, нацртан и *поднесен*!

Ми смо једном приликом г. 1882. у „Јавору“ запитали, да ли се та слика Арсина и данас налази још у Будапештанском музеју и наша уважена суграђанка, гђа К. О., седамдесетгодишња старица, одговорила нам је, да је она и те године била у томе музеју и имала прилике да слику види и да јој се диви.

КЊИЖЕВНОСТ.

Марко Цар и српска поезија у талијанској књижевности.

Вриједни српски књижевник, г. Марко Цар, који се труди, да упозна Србе са богатом италијанском литературом, а италијански народ с младом српском књигом, написао је више лијепих расправа, колико на српском, толико и на италијанском језику. Оштроумне његове критичке црте о италијанској књижевности у подлисцима „Српскога Листа“ и у „Стражилову“ стекле су му и код нас лијепа гласа; а о Србима писао је, колико је мени познато, у млетачком листу „Movimento“ и у римском „Corriere di Roma“.

Цар нас ево и опет обрадова једним новим својим радом, који је од преголеме користи за нас, колико ради саме вриједности, што у себи садржава, толико и ради тога, што је тај рад изашао у једноме од најбо-

љих италијанских књижевних листова. То ме је ето подстакло, да напишем ово неколико редака; те да упознам читаоце овога листа с тим новим производом ваљанога мога земљака Марка Цара.

У 45. броју италијанског листа „Fanfulla della Domenica", који у Риму излази, штампана је расправа под насловом „Un principe poeta" (Кнез пјесник), у којој Цар приказује италијанском свијету великога српскога генија Петра Петровића Његуша и његово ремек-дјело Горски Вијенац.

У почетку саме штудије преставља нам писац славнога пјесника као човјека и као владара, истичући јасно његове врлине и државничку његову способност с таквом вјештином, да човјек управо и нехотице осјећа особиту симпатију према томе генију и да све већу пажњу обраћа на сам приједмет, док га тако не уведе у проучавање саме ствари.

Пошто је у кратко испричао околности, које су владале за вријеме догађаја, што га је неумрли пјесник опјевао у Горскоме Вијенцу, прелази на тенденцију пјесме, па нам затим приказује њезин облик и њезину природу, пристајући уз подјелу г. Дра Кирстеа, и то у девет дијелова (пјевања). Даље уводи Цар читаоца у саму радњу: ту по реду из носи садржину сваког пјевања и вјешто умеће у италијанском пријеводу сва љепша и љепша мјеста, а приказ сваког пјевања заврши с каквом оштроумном примједбом, која се односи час на облик, час на дубљину мисли и вјештачко приказивање људи, који се нижу у Горскоме Вијенцу, а час на саму ситуацију, у којој се радња односног комада налази.

„Слиједећи диалози", — говори Цар, пошто је изнио први и други дио Горског Вијенца, — „врте се сви око исте теме: јуначка дјела и смијели подвизи, који су се збивали у малој кнежевини Зети XVI. и XVII. вијека, у којима су се одликовали храбри потомци Ивана Црнојевића, било властитим својим јунаштвом, било пак особитом својом ратном вјештином. Силна и испрекидана дикција пластична је као у Омира.". . .

У четвртом дијелу, пошто је изнио писац разговор владичин са Скендер-Агом, иза мудрога и лукавог разлагања овога препреденога пророкова пљедбеника, наставља: „Ове ријечи тако су истините, тако крјепко изражене, да ћеш им залуду равних тражити. Метафоре и слике тако су урођене околностима и особним карактерима чељади, која их употребљавају, како их је кадар изазвати само геније правога пјесника.". . .

„Ово пјевање", — наставља писац, кад је изнио и садржину четвртога дијела, — „садржи у себи уз описивање мусулманске свадбе и красну тужбалицу црногорске ђевојке, која пуца од жалости за погинулим братом, а напокон убија сама себе у наручју ђеда свога. Ова пјесма, која је облика народнога, сматра се једним од најљепших алемкаменова новије српске лирике, а могла би се узвишеношћу мисли и дубљином жаловања успоредити с плачем Андромахе над мртвим Хекторовим тијелом у пошљеднем пјевању омирове Илијаде. Ја нећу овђе излагати пријевода, не само у стиховима, већ ни у простој прози, јер сам увјерен, да тај пријевод, ма како помњиво израђен, ослабио би силу пјесничке инспирације и раскидао би њежну златну жицу ове прелијепе тужаљке, за коју би требало, да је преведе вјештак-пјесник, барем као што је Мафеи или Кардући.

Кад је изнио Цар садржај цијелог пјема, баца се на проучавање естетичне вриједности његове, те тако, пошто је доказао, да је Горски Вијенац успркос својој драмској форми низ лирских пјесама, наставља: „Оно што саставља главни интерес Горског Вијенца нијесу догађаји, што се у њему излажу, нијесу ни лица, што се пред нама нижу, већ је то, као што већ у почетку рекох, његова лирска садржина, или другчије, особност самога пјесника. Владика Данило, кад добро промотримо, није нико други, него сами пјесник, који нам износи, као Данте у својој Комедији, самога себе, а трагедија, коју нам приповједа, она је иста, што се у његовој души збива." Па затим доказавши, да се Горски Вијенац у многоме може успоредити са Старим Завјетом, пошто се у њему пише живот и обичаји народа јеврејскога, и пот-

кријепивши са неколико доказа, или боље, цитата из самога дјела ову своју приподобу, продужује: „Но кад бих ја шћио навести сва љепша мјеста ове врсте, морао бих изнијети цијели спјев: он је исто као низ драгога камена. Горски Вијенац најведрије је дјело његушево; ту се осјећа лепота омирова и дантово величанство.“

„Петар Петровић Његуш,“ — завршује Цар, — „у стварању својих народних типова, влада оном тајном монументалном савршеношћу, ради које се толико клањају Гете-у; и кад неби били његови јунаци у течају вјекова својом крвљу написали најљепше странице српске повјести ради саме човјечанске истинитости, којом се ту сликају, пуним правом могли би тражити, да им ауктор остане бесмртним.“

Као што се може видјети само и из овога, што сам овђе у кратко навео, ова радња Царева није постала у каквоме тренутноме заносу; она је плод дужег озбиљног и оштроумног размишљања; са сваке је стране дођерана, а пажљиви читалац може видјети из сваке ријечи, да ју је писало вјешто критичко перо.

Г. Цар написао је на италијанском језику и још једну подуљу расправу, која се бави једном од најважнијих тема из српске литературе, наиме, о Вуку и српској народној пјесми. У тој расправи уз проучавање налази се и неколико најбољих српских народних пјесама; а мисли је штампати приликом пријеноса вукових моштију у каквом италијанском часопису и то у крај Италији Наслов је тој расправи; „Vuk Stefanović Karadžić e la poesia popolare serba.“ Кад изађе ова штудија, ако ми до руке дође, и о њој ћу у цијењеном „Јавору“ коју проговорити.

Славни италијански књижевник De Gubernatis, особити љубитељ нас Славена, који је прије издавао и уређивао часопис „Rivista Internazionale“ (Међународна Смотра) намјерава, да наново покрене један велики часопис, који ће се звати „Rivista Contemporanea“ (Сувремена Смотра), кога ће сам уређивати а око кога ће радити сви најпризнатији италијански и страни књижевници. У томе часопису биће заступане све јевропске књижевности. Г. Марко Цар добио је од De Gubernatis-а ових дана врло ласкаво писмо у кому га моли, да се он прими сурадништва тога часописа и да у њему заступа интересе свих славенских књижевности с особитим обзиром на српску. Цар се је примио сурадништва. Радујем се српској књижевности, што ће бити достојно заступана у великом италијанском часопису, а радујем се и г. Цару на овако лијепоме раду и на оваквим успјесима.

Мар. Ко.

БЕЛЕШКЕ.

(**Молба на српске родољубе.**) Од дужег времена прикупљам грађу за историју катихизиса код српског народа у XVIII. веку, те пошто имам до сада шест рукописних катихизиса из XVIII века, обраћам се овим е молбом на српске родољубе, да ако имају или знају где има рукописних катихизиса из XVIII. века, да ми их на употребу пошљу, или макар да ме само известе где их има.

Тиме ће не само мени, но и нашем народу велику услугу учинити, јер заиста ће бити лепо, кад изиђе на јавност, колико смо и каквих смо имали катихизиса у XVIII. веку.

Димитрије Руварац.

(**Јесмо ли у средњем веку?**) Јавили смо у 50. броју „Јавора“, пр. год. да је хрватски педагогијско књижевни збор у Загребу издао превод Русовљевог „Емила“. Сада доноси лист „Католичка Далмација“ допис са отока Крка, по ком је више крчких учитеља вратило ту књигу натраг председнику педагошког збора као „забрањену“ и уз израз највећег негодовања, „што се је управљајући одбор тим поступком усудио јавно и безобзирно повредити прву и највећу народну светињу“(!!!). „Католичка Далмација“, а за њом и загребачки лист „Хрватски учитељ“, позивају и остале учитеље римске вере, да пођу тим „лепим примером“ крчких учитеља. Чисто невероватно да се тако што може догодити у једном просветном народу на измаку деветнајстог века!

РАЗНО.

(**Невина шала из сретних времена.**) О шидском проти Димитрију Марковићу, који је умрьо у Шиду 5. фебруара 1870., и који је у својим млађим годинама писао по „Српском народном листу“ а уз то је био челик Србин, сачувало се сијасет шаљивих прича о његовој неситости, од којих ћемо једну овде да наведемо по причању поп А.

Приликом визитација школа, дође прота и у Рачу и Босут, те видећи како су учитељу шљиве родиле, а у Шиду те године не беше их ни за лек, окупи сиромашког учитеља, те овај му мораде обећати да

ће му 4 акова послати, а прота се обвеза да ће подвоз платити.

Учитељ да би се осветио проти, отресе шљиве после јаке кише најми кочијаша и пошље их проти.

Кад је прота видео шљиве, није знао шта да ради од радости, те дај кочијаша за астал, те сваки час: „једи синко и пи оца му материног“ (то му је била увек псовка.)

Кад је кочијаш скинуо шљиве, на питање протино, шта му је дужан, овај му одговори: 8 фор. Проту као да неко поли ладном водом, ђипи те му рече: шта наопако, та за те сам новце могао овде 10 акова купити. Незнам ја ништа одговори му кочијаш, већ ви мени дајте 8 фор., или ћу вас тужити Прота неимајући куд, плати му 8 фор., но зарече се, да више никад у свом веку неће јести шљиве са учитељима.

(**Како се одстрањује гвожђана рђа?**) Више пута је тешко, да неречемо немогуће очистити пиљењем жељезне предмете од рђе, која се нахвата На ту цељ је врло згодно средство раствор од цинхлорида. У тај раствор треба умочити предмете и дуже времена држати. Раствор не сме бити јако кисео; јер киселина може и жељезу да нахуди. Кад се ствари изваде, оперу се водом па онда и водом од амониака и онда их ваља брзо осушити. *им.*

КЊИЖЕВНЕ ВЕСТИ.

Позив на претплату. Прештампане су из „Јавора“ у засебну књигу „Слике из хрватскога приморја“ од М. Петровића. У књизи тој описује се занимљиво постојбина и живот наших ваљаних примораца. Писац истиче уједно опширно велику корист за здравље, коју могу наћи многи болесни и слаби људи у приморским пределима. Књига ова која ће забавити најшире кругове, штампана је на фином папиру и износи преко седам табака, а цена јој је 40 новчића или 1 динар.

Писац позива учтиво све пријатеље српске књижевности, а нарочито г. г. учитеље и учитељице, да се потруде око скупљања претплате на ту књигу. На 10 књига даје се једна на дар. Познате личности могу добити књиге и у напред. само нека изволе јавити колико примерака требају. Новци и наручбине шаљу се М. Петровићу професору у Сомбор (Zombor.) Трошак за пошту сносиће писац.

Истим путем може се још наручити и књига „*Пијаћа вода*, како се набавља и испитује“, која је изашла јесенас од истога писца и којој је цена 60 новчића или 1 динар и 50 пара.

НОВЕ КЊИГЕ.

Кнегиња спаситељка Милена, од *Радоја Рогановића* Црногорца. Цијена 10 новч. На 8-ни, стр. 15. — Овај је спев написан поводом једнога догађаја на Ријеци црногорској, кад је светла Кнегиња Милена избавила од очевидне смрти две утопљенице Црногорке.

Приказ 67. књиге гласника српског ученог друштва. (Прештампано из „Видела“). Београд. Прва удеоничка штампарија (Обилићев венац бр. 1). 1887. *Димитрија Руварца.* На 8-ни, стр. 32.

Патница. Роман од *Јакова Игњатовића* II. књига „Премишљати, — па пресудити.“ У Новоме Саду. Штампарија А. Пајевића. 1888 Стр. 162—327. Цена 60 нов. Добити се може само у штампарији А. Пајевића.

(**Живот и обичаји Срба-Граничара**) Сакупио и за штампу приредио *Никола Беговић.* У Загребу тискарски завод „Народних новина“ 1887. На 8-ни, стр. XXVI. и 277. Цена 60 новч, и 20 новч. у кретоплету препоручено. Наруџбине се шаљу писцу у Гор. Карловце.

ОДГОВОРИ.

Г. М С у Д. — *Марко Твен* није право име овога американског хумористе. Његово је право име *S. L. Clemens.*

„Пријатељу листа“ — Ви заборављате, да „Јавор“ није лист *само* за *забаву*, него и за *поуку* и *књижевност*. С тога не можемо цео лист пунити самим приповеткама и песмама. Коме због „расправа“ и „књижевних оцена“ „мора да досади читање“ — томе ми не можемо помоћи Кад будете старији, ваљда ћете увидети да имамо право.

Passatore. — Ух, маните се оних талијанских разбојника, та они су страшни, као што је страшан и Ваш превод!

☛ С овим бројем улази *„Јавор“* у *петнаесто своје годиште* и овим отварамо претплату за годину 1888. — Умољавамо учтиво свакога пријатеља лепе књижевности наше, да се претплати на овај лист, којему је цена: на читаву годину за *Аустро-Угарску, Босну и Херцеговину*, 5 фор.; на шест месеца 2 фор. 50 новч., а на три месеца 1 ф. 25 новч. За све остале земље стаје „*Јавор*“ годишње 6 фор.

Администрација.

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шаљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор. на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића. *Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.*

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

ВЛАСНИК: ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

УРЕДНИК: Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 2. У НОВОМ САДУ 10. ЈАНУАРА 1888. Год. XV.

ЂОРЂЕ МАЛЕТИЋ

књижевник српски.

1816 † 1888.

Опет је вила српска закукала над новим гробом, који у себи скрива дичног трудбеника српског, старог борца за прославу српског имена и носиоца луча просвете у доста мрачној ноћи српскога културнога живота!

Из Београда стиже изненадан и тужан глас, да је старина *Ђорђе Малетић* преминуо. И ако је Малетић доживео лепе године свога живота, беше му 72 године, ипак је глас о смрти његовој изненадио свакога Србина, јер старина беше крепка и здрава до потоњих дана својих.

Ђ. Малетић се родио у Јасенови у Банату године 1816.

Од књижевног рада његовог навешћемо овде за овај први мах колико смо могли забележенога наћи у библиографији нашег књижевног историка Стојана Новаковића:

„*Сијев његовој светлости, милостивјејшем господару и књазу српском Михаилу Обреновићу, приликом доласка његовог из Цариграда*“ (1840); у „*Подунавци*“ од г. 1856. бр. 122. написао је Ђ. Малетић *биографију Јов. Ст. Поповића*; „*Три побратима*“, истинити догађај у Босни, у две песме“ (1844); „*Паразит* или *вештина себе срећним учинити* (превод из год. 1844); „*Споменик Лукијану Мушицком*, позорје духова у

једном чину (1845); „*Излив чувства приликом народног празновања на Благовести 1846*“; „*Критически преглед наградом увјенчаног дјела „Краљ Дечански*“ (1846). Суботић му је у „Срп. нар. листу“ у чланку „Теорија епоса“ одговарао на ову критику (1847); „*Историческо-критическо описаније битке Косовопољске* од г. 1389. Ово је дело издао др. Ђорђе Мушицки. На ово дело изишле су у „Срп. нар. листу год. 1847. неке примедбе, на које је Малетић у истом листу одговорио. „*Песме Ђорђа Малетића*, I. књ. 1849; II. књ. (Сватови, народна приповетка у три песме) 1855; „*Апотеоза великом Карађорђу*“, драма (1851); „*Примери појетически састава*“ (1851); „*Теорија појезије*“ (1853, друго прерађено издање 1868.); *Риторика* (I. 1855, II. 1856); *Критика на „Сеобу Србаља*“ од Ђ. Јакшића у „Видов-дану“ год. 1860. (Усљед ове драме и ове критике написао је др. Јов. Андрејевић своје „Естетичне одломке“ у „Даници“ за 1863.); „*Преодница српске слободе или српски ајдуци*, драма (1863). „*Смрт цара Мијајила*“, драма (1866). Обе ове жалосне игре награђене су из фонда И. Коларца. Критика на Лазе Телечкога „Последња деспотовица Смедеревска“ (1866); *Убојна труба*. Песма злопатницима (1867). Уређивао је (1857) „*Подунавку*“, а 1858 „*Родољупца*“, лист за распрострањавање полезни знања.

Од новијих радова Малетићевих споменућемо знаменито дело му „*Грађа за историју српског народног позоришта у Београду од год. 1835 до 1876*“, које је издала Чупићева задужбина. Дело ово износи 65 штампаних табака.

У „*Јавору*“ је Малетић прошле године изнео на јавност писма, што му их је писао пок. владика-песник Никанор Грујић.

Надамо се, да ће који бољи познавалац рада и живота Малетићевог написати опширнији животопис велезаслужног књижевника, а ми му кличемо:

Вечан ти спомен, драга старино!

Зулејима.

Од Владимира Тројановића.

I.

Лице ти је књига златна
Мојом пјесмом исписана, —
Па ко смије од умрлих
У тој књизи наћи мана?

Ја нијесам никад смио
Поправити књигу златну,
Већ онако сасвим просто . . .
Глед'о сам те умиљатну.

Из те златне, вјечне књиге
Ја научих, милостивна,
У радости у жалости —
Да си мени пјесма дивна.

II.

Када ти је мајка мила
Сребрнога новца дала —
Ти си одмах испред цркве,
Сираку га даровала.

Ти нијеси к'о остале
Новац цркви прилагала —
Ти си, душо, сиромаха
Врућим хлебом залагала.

Они сирак, старац с'једи
На твом гробу сузе рони:
У молитви . . . . и не чује —
Да на цркви звоно звони.

III.

Крај самртна одра твога
Клечао сам, молио сам . .
Љубећ' твоје ледно т'јело
Топле̂ сузе ронио сам.

Исуса сам призивао
Да покаже чуда своја,
Да те дигне из мртвијех —
Па да опет будеш моја . . .

Ах, све залуд! и сам Исус
За чудеса не зна више,
Јер то давно, давно бјеше —
Вјекови га преварише.

После хиљаду година.

ИСТИНИТА ПРИПОВЕТКА ОД АБУКАЗЕМА.

(Наставак.)

А ли још нешто ми је причао старац. Знам да ћеш се смејати кад чујеш.

— А шта је то, што ти је приповедао?

— Хе, ево да ти кажем. Он вели, да је некад у целоме свету био обичај, да мушки просе девојку, а не као што је данас, да девојка проси момка.

Властимир је мало поћутао, па ће онда озбиљно и забринуто рећи:

— Отац, кажи ти мени, је ли наш добри професор здрав, да није сиромах — — — ах, та чисто не смем ни да помислим . . .

— Кажем ти, он ми тако прича и уверава ме, да о томе има непобитних доказа. Забележено је у хроникама црно на бело.

— Онда ја не појмим, какав је свет морао бити. *Човек* да моли и проси, да му даду на врат једну бригу више, та не једну, него сто брига! Но, то само наивни људи могу веровати. Нек он покуша само још једанпут мени тако што казивати, пак ћу ја њега научити, кога ће држати за луду.

Властимир се услед овог разговора узбунио, те није могао ништа да ради.

Стане на прозор и гледао је на улицу, где је свет пролазио.

Баш он стао на прозор, а ево ти госпођице Велинке Никићеве, носи у руци бележницу и оловку.

— Клањам се, господине Властимире. И Велинка стане под прозор.

Властимир се лако поклони, порумени и отпоздрави.

— Како си, господине, јеси ли добро ручао, како здравље, како се проваћаш?

— Захваљујем, одговори Властимир стидљиво. А куда ти идеш?

— Идем у Матичину библиотеку, да наставим читање. Баш сам стала на најзанимљивијем месту.

— А, без сумње си почела да читаш какав интересантан роман?

— О не, ја не читам романе. Сад баш читам тридесетседму свеску „Основа природних наука“, што Матица издаје, и дошла сам до физиологије човечијег мозга.

Властимиру се допадало то озбиљно читање Велинчино. А он је Велинку, од свију девојака, које су му се удварале, некако највећма ценио с те стране, јер је знао, да радо студира разне, а особито природне науке.

Велинка је била ћерка Житомира Никића, трговца у Доситејевој улици, који је имао деветоро деце, осам синова и њу јединицу.

Колико је пута Властимир у себи помислио:

— Ух, да ме хоће запросити у оца!

Властимир је до душе и Ружицу волео, али Велинку је већма ценио с тога, што би му она и у његовим пословима могла доста помагати, у званичном дописивању и у вођењу рачуна. Напротив Ружица је била песничке природе, читала је радо романе и песме, а и сама се бавила писањем песама и новела, што Властимир није баш марио.

Ружица је приметила, да Властимир озбиљније разговара с Велинком, а Ве-

линци се опет чинило, да је Властимир ведрији и веселији, кад је Ружица у друштву.

Ово се највећма истакло приликом једне игранке.

Омладина је приредила забаву у корист фонду, из којега ће се купити вода и крпе, да се оперу и убришу прозори на позоришној згради.

Забава ће бити у варошкој шуми.

Ту се леп свет искупио, младићи у најлепшим годинама, свечано изоблачени, а наравно и госпођице су се пожуриле, јер свака је имала по којега, за којим јој је срце куцало.

Беше ту и лепи Властимир са својим родитељима, а беше и стари професор са својом Ружицом, беше ту и Велинка са својим родитељима.

Тедићеви су сели у згодној и пријатној хладовини, те су понели здрава и добра јестива, а имали су и лепе хлађане водице, која човека разгаљује и добру вољу прави. Позвали су у друштво и Десимира.

И стари професор Десимир се постарао и за ужину, а пре свега за добру воду. Понео је котарицу са дванаест бутела најбоље воде новосадске. Три бутеле са сребрним запушачем и златном вињетом беху пуне „*вилине воде*“ код села Буковца; у пет бутела беше „*Ивина водица*“, а остало беше из варошког водовода, који је доносио воду са извора на фрушкогорском венцу, и која се обично пије у Новом Саду.

Та котарица беше намештена у хладовини у неком шипрагу, па кад друштво огладни и ожедни, а они поседају унаоколо на своје џепне столице, коју обично сваки понесе склопљењу у џепу, кад иде у поље.

Сад се извади на чаршав сир, млеко, воће, и подобне ђаконије, за којима тако прија напити се хлађане водице, која човеку памет разбистрава и крепи га.

Добри стари професор је уживао гледајући веселу омладину и почеће разговор са Радованом:

— Ви'ш мој Радоване, како се наша младеж данас забавља. Шале се, разговарају, певају и скакућу по овој лепој божијој природи. А некад је то друкчије било. . .

Радован гурне своју жену, те ће тихо рећи:

— Слушај га, жено, ево сад ће опет да почне с његовим измишљеним гаткама.

— Некад је то сасвим друкчије било, настави професор Десимир. Видите како су наша деца обучена: лака пространа хаљина, може се сваки по вољи сагнути и окренути, лако дише и говори, а у стародревно доба — баш јуче сам о томе читао — облачили су се мушки овако: око врата крута огрлица, стегнута, да човек једва дише; преко рамена два кајиша, који га све доле вуку и не дају грудима да се по вољи шире, око појаса стегнута трака, те крв не може да тече како ваља, уз то хаљине од црне чохе у сред лета на забави, те се зноје, као у парном купатилу. . .

Радован гура жену:

— Верујеш ли, да је кадкод и таквих шакламана било на свету?

— Ћути, старче па учини се да му верујеш, немој да га љутиш твојом вечитом сумњом!

Професор настави:

— А женске! То вам је тек било девето чудо. Те су око целих груди носиле некакав оклоп од рибије кости и гвозденик шипака, што се звало „мидер“, те су се немилице стезале, и што је која дошла тања у струку, тим је по тадашњим суклатастим појмовима била лепша (јер онда су женске јако држале на лепоту!). Осим тога носиле су на глави туђу косу, одсечену већином са мртваца, па на ногама тесну обућу, тако да су једва иџле, а у себи све јаукале од бола. . .

— Јесу л' оне биле крштене?! запита Радованова жена чудећи се.

— Још то није све! Кад бих вам хтео приповедати, ви ми не би веровали Па знате ли како су се они забављали. Они су држали своје забаве у дворанама, дакле међу четири зида, а не овако на отвореном пољу или у зеленој шумици. . .

— Па како су дисали кад их је много било?

— Можете мислити како су дисали. Ви знате да човеку треба за дан и ноћ сто и тридесет акова чиста ваздуха да удише и издише, па сад рачунајте колико пута они на таквим забавама морају да увлаче у себе онај ваздух, што су га и сами, а и други људи — здрави и болешљиви — већ сто пута имали у својим плућима. . .

— Та иди збогом, то не може бити! Зар онда нису људи учили хемију, физиологију, хигијену, . . упашће Радован

— Учили су ђаци у школама, али у оно време се није тиме користио човек у практичном животу. Па ваља и то да знате, да су они те своје забаве држали *ноћу*, и то од у вече па све до зоре.

— Да кад су онда спавали?

— Иди у хиљаду година натраг, па их питај.

— Већма волим веровати, него ићи па питати.

— А знаш ли како су се они забављали?

-- Нисам видео никад, рећи ће учитељ Радован иронично, као бајаги Десимир је то видео.

— Ухвате ти се двоје по двоје, музика свира, а парови лете као смушени по оној дворани, лете страхота брзо и у летењу се непрестано врте и окрећу.

— Па како се не уморе? запита учитељка.

— Још како се уморе. Груди им се дижу и спуштају као таласи; срце да искочи, запуре се и озноје, крв им се узбуни. . .

— Па како су остајали живи?

— Многи су и платили главом, али све то није могло да их обавести.

Они тако у разговору, а Ружица дође, водећи Властимира испод руке.

— Седи, господине.

— Захваљујем, ја нисам уморан могу и стојати.

Властимир није хтео да га опази Велинка да седи крај Ружице, могла би се расрдити. Али је Велинка већ опазила, како се Властимир живо с Ружицом разговара.

Планула је гњевом и оде са забаве кући.

Стари професор попије чашу воде, убрише уста и настави свој омиљени разговор: о старим обичајима:

— Гледим — вели — тако моју Ружицу, па сам се сетио старих времена и обичаја.

— Шта ће опет сад бити! гунђао је учитељ, који није сада марио за којекакве измишљотине.

—- У оно древно доба био је обичај, да женске носе на ушима неке беочуге; то се онда звало *минђуше*. Чим се роди женско дете, а они му пробуше уши, разумете ли, пробуше детету уши. . .

— Јух! дрекну стара учитељица и у мало што не паде у несвест.

— Шта је за бога? запитаће професор.

— Јау мени! Тако ми је мука! уздисаше учитељка

— Шта ти је, да ниси много воде пила, па покварила стомак? запита професор Десимир поплашено.

— Не, не, ужаснула сам се на твоје приповедање. Та то је грозно! Зар су могле матере то допустити, да се рођеној деци уши буше и вешају ти њихови беочузи. . .

На то ће Властимир се умешати у разговор:

— Извини, господине професоре, и мени је нешто о томе познато. Читао сам некад и ја нешто налик на то. Но

то није било код цивилизованих народа, то је само код дивљака био обичај, да буше нос, усне и уши, па да неке прстепове промаљају. . .

— Не, не, Властимире, него баш код свију цивилизованих народа беше то у моди, па и сами лекари су то допуштали да се тако тирански поступа с њиховом рођеном децом.

Властимир је ућутао и окренуо се Ружици, која му се непрестано удварала.

— Је ли по вољи да се мало шетамо, господине Властимире?

Властимиру није баш био по вољи овај позив, јер колико је уживао, што га Ружица љуби, толико опет је он волео и Велинку и поштовао ју, па није хтео, да га она види толико с Ружицом, да се не би нашла увређена. Но кад је погледао по друштву и видео да Велинке нема више ту, он пристане да иде. Ружица му пружи руку и они оду.

(Свршиће се.)

Јогунице

ШАЛА У ЈЕДНОМ ЧИНУ.

Написао Ђ. П. С.

(Наставак.)

Појава V.

Марија. Ката *(долази сва узбуђена).*

Марија. Јеси-ли предала?

Ката *(све гуша од једа па не може да говори).*

Марија. Јо, а шта ти је по Богу?

Ката. Ех, шта ми је? Ух! Виле га кидале. Матори лола! О чуда невиђена!

Марија. Та шта ти је жено?

Ката. Слушајте само, госпо! Сад ви мене пошаљете, да предам оно писмо господину Милану. — О гром га спалио!

Марија. А кога то?

Ката. Та оног маторог зликовца!

Марија. А шта је било.

Ката. Идем ја, као што сте ме послали, кад оно —

Марија. Шта?

Ката. А оно иде Јован за мном.

Марија. Па нек иде човек својим послом.

Ката. Нек иде. Ал чекајте за бога! Да он само иде, па нека иде, ал он за мном па куд 'ја ту и он. „Куд ћеш ти?“ пита он мене, „Идем“ кажем ја њему. „А куда ћеш ти?“ питам ја опет њега. „Шта те се тиче“, вели он, „шта ми мушки имамо.“ — Ту нешто има, помислим ја, и станем га запиткивати, ал бадава, ни кљештама из њега речи извући.

Марија *(за себе).* Гле ти само, ако није осетио Ника, шта ја хоћу? *(Гласно.)* Па шта је даље? *(Нестрпељиво слуша.)*

Ката. Чекајте само, све ћу ја редом, ништа нећу пропустити. Идемо ми тако, све једно уз друго, кад дошли до рогља, а ја њега питам „Ти ћеш ваљда на лево?“ „Нећу“, осече се на мене, „него ћеш ти ваљда на десно?“ „Нећу ни ја“, кажем опет ја њему. Па зар није тако; шта га се тиче шта ми женске имамо?

Марија. Да да га се не тиче, али шта је даље било?

Ката. Е тако ми овамо онамо догурамо се и до господинове куће. Ја застанем, гледим натраг. Не знам шта ћу. Знате нисам хтела да он види куда ћу ја. Он гледи у мене, а ја —

Марија. А ти?

Ката. А ја гледим у њега. Ушепртљила ја као оно ви, кад је дошао онај господин. Не знам шта вам је било.

Марија. Говори Като већ једаред, ил нећеш добити мараму —

Ката. Ух госпо! Немојте ако бога

знате, јер и кад лежем на њу мислим. *(У заносу.)* Ух, па фронцле!

Марија. Ал молим те, немој то све говорити, већ кажи шта је у ствари било.

Ката. Ал не могу ја тек тако, не могу преко реда.

Марија. Па дед редом али брзо.

Ката. Па умем ја и брзо. Још како брзо. *(Говори брзо.)* Он у авлију, а ја за њим, он се једи и мргоди, ал бадава ја за њим, е хоћеш мислим ја, па опет за њим, ђаво га однео, нећеш ми утећи, па опет за њим, овамо онамо, где би ја попустила, он у ходник, е чекај нећеш утећи опет ја, и тако ја за њим. Е сад да сте га видели: Као да се помамио, неда мени унутра, ја хоћу, он неда, ја хоћу, он опет неда. „За уже ћу те везати“, знате од звонцета, недам се ја за то опет већ за њим, ех, ех! Сад да сте га видели. Никад се вина не напио! Да богда крај славине заспао, од празног бурета Виле га устрелиле, шчепа ме за раме, ево баш овде (*показује)*, па као помаман ме шчепа, да ме затвори у камин, пун дрва. Ајак, он ме гура, а ја у дреку. Он се поплаши, па ме истура из ходника. Баш изгура.

Марија. И ти се онда вратила?

Ката. Све којешта, како би то урадила, већ кад је он изишао, ја утрчим унутра, па кажем господину, знате ражљутила сам се, да ништа није истина што је Јован казао, и да је он то све из обешењаклука учинио.

Марија. А шта господин?

Ката. Та тешио ме, и дао ми огледало да се дотерам мало, сва сам била као да су ме виле черупале.

Марија. И ти онда лепо дођеш кући.

Ката. Да, онда дођем; ал не дај боже да му се догоди што сам му пожелела.

Марија. Фалиће му —

Ката. — чутура вина.

Марија. Добро, сад иди.

Ката. А марама?

Марија. Док се сврши, одмах ћу ти је дати.

Ката. Ала ће ми лепо стојати. А сад идем да се мало прорачуним са оним зликовцем. (*Одлази.)*

Појава VI.

Марија.

Марија. Видиш ли чуда само. Гледај ти њега, како је он то већ умео да намирише. Шта се он меша у моје ствари. Милан је мој зет, па мирна Бачка. Нећеш ти мени заповедати. *(Мала почивка.)* Ал чекај, сад ћу ја дознати, шта је? Мало ракије Јовану, па би дознала и шта је свака божића ручао. Чекаі само. *Одлази.)*

Појава VII.

Зорка (*долази).*

Зорка. Све ми бучи глава! Мати хоће овог, а отац опет хоће другог. Само да знам ко је? Неће да ми каже, а баш сам га молила. Вели „видићеш“. — Ја нећу поћи за другог па ма се никад не удала. Милан је мој, а ја његова. — Милан! Како га волим, како је добар па паметан. Не говори све којешта, као онај Симица, већ ме све лепо поучава. Па с киме се тај све не дописује. Све неки књижевници и уредници новина. — Пре ми је дао да читам једну његову новелу. Како је лепа! Видела сам му потписано име и под другим неким чланцима, ал то ме није занимало. Све неке стране речи: педагогија, метода и шта све нема. Е, ал он каже да је то важније, него она приповетка. Он ваљда зна. Волим га као росу цвеће. Милане мој. Како је пре певао у друштву код попиних оно „а што си ме размазио дико!“ како је са осећањем певао, како ме је онда гледао, те из очију му читам да ме воли. Па морам и ја њега волети. А ко га неби волео, кад је тако мио, тако добар. Ох душо и животе мој. *(Мала по-*

чивка.) Али гле ја оклевам, а мати ми рече да ће сад доћи, да ме запроси; ох како је добра мати, само још да отац пристане. Но да се журим. *(Виче.)* Като! Јоване!

Појава VIII.

Зорка. Ката и Јован *(улазе)*.

Зорка. Дед Јоване, да помогнете мало Кати да ишчистите столице, доћи ће —

Ката. Ко то?

Јован *(за себе)*. Шта те се тиче, матора оштрокоњо. Доста је да ја знам. Доћи ће учитељ.

Зорка. Видићете Като, ни бриге вас.

Јован *(за себе)*. Ни бриге вас, кад је Јован израдио! Само да није било камина, видео би ја то: „видићете“.

Ката. Оставите ви само госпођице, ја ћу то све урадити и сама, а вас је звала госпа да вам каже нешто. Она је у кујни. *(Зорка одлази.)*

Појава IX.

Јован *(за себе мазећи се)*. „Оставите ви само госпођице, ја ћу то све и сама урадити.“ *(Гласно.)* Е па лепо кад ћеш сама, то не морам ја. Ради сама! Ја ћу да гледам.

Ката. Још ниси зар готов. Докле ћеш чантрати?

Јован. *(Строго.)* Като!

Ката. *(Строго.)* Јоване!

Јован. Јес' чула, ако ти мени не кажеш шта си радила тамо, ја ћу бога ми тако те поплашити довече, да ћеш умрети од страха.

Ката. Немој молим те, сад ће сватови бити, па бар да их дочекам, а после не марим, можеш.

Јован *(за себе)*. Гле шкорпије како ми се руга! *(Гласно.)* Твоји ваљда сватови?

Ката. Није него твоји?!

Јован. Ко би још ограјисао да тебе узме. Та да седам виногради имаш тала, ја те неби узео.

Ката. Доста би ти било и аков вина.

Јован. Једну мање!

Ката. О молим покорно! А је ли, ко би за тебе пошао? — Та би прво морала бунике јести па онда за тебе поћи.

Јован *(за себе)*. Е гле ти само. Па нисам ја ваљда тако ружан. *(Гледа се у огледало.)* Истина нос је мало румен, е па здрав човек. Браду сам бријао, е чекај само; да, пред „васкрс“. Од тог је доба дванаест недеља. Добро је то све.

Ката. *(Приметила где се огледа.)* Та леп си, леп си, баш као страшило у чича-Марковој башти. Још ти само метла фали у шаке.

Јован. А теби не фали ни то! *(За себе.)* О'ш љуцки!

Ката. Ја сам лепа за себе, а ти тражи себи лепшу.

Јован. Не питам те!

Ката. Ни ја тебе!

Јован. Та докле ћеш, све ћеш зубе искрзати; и онако ти стоје као варјача у меду.

Ката. А твоји бркови као настрешнице.

Јован. Какви су, таки, ал ти немаш никаквих.

Ката. И не требају ми.

Јован. Ја сам ти већ казао да је доста.

Ката. Иди молим те напоље, јер нећу никад бити готова.

Јован. А шта ти мени заповедаш. Јесам ли ти толико пута говорио да се не мешаш у наше ствари.

Ката. У чије?

Јован. Па у наше, у моје и господареве.

Ката. Хм, хм! Молим господару уклоните се одавде.

Јован. Чекај мало!

Ката. Гле, гле! Баш прави господар.

Јован *(за себе)*. Још само док добијем шубару. Увек ћу је накривити. Бадава, баш је добар тај мој госа. Ако узморам још које писмо носити, па о-

нако да не зна госпођа, онда ћу искати, чекај само, да, искаћу ону лулу од стиве. Ала ће се пушити, као на оџак! Онда ћу бити миран, све ћу имати. Е, а чизме? За њих морам што веће учинити. На пример, казаћу господару да се госпоја ражљутила и казала да ће све новине издерати. То ће господара обрадовати, управо ражљутиће га а обрадоваће се што сам му ја веран, па ће ми можда, мораћу мало и искати. поклонити чизме! Ал ћу онда да се кочим. Шубара на глави, лула у зуби а на погама чизме. „Хопа цупа чизме моје!“ *(Цупка.)*

Ката. Е гле ти само још ми праши. Таки се торњај напоље!

Јован *(чини се да не чује)*. Лепо то очисти, ја ћу се сад вратити. Немој да уђем па да ниси готова! *(Излази.)*

Ката. Он мени да каже да ми ни метла не фали, па да изгледам као страшило. *(Гледа се у огледало.)* Ето, па зар сам ја тако гадна? Истина коса прогрушала, е ал' брига, све је то брига учинила. Очи лепе граорасте, само што су већ изнемогле, али даће ми госпа наочаре. Дивота ће бити шити на њих. Још ћу после искати да ми даде и онај јанкл. Но то ћу други пут, кад јој кажем да господар пуши у чистој соби, те тако завесе пожуте, добићу и то. Марама, наочаре и јанкел. Као из кутије. — Ха тако; сад сам готова, може господар Јован слободно ући. *(Излази смешећи се.)*

(Наставиће се.)

Неколико народних обичаја
из српског краја Звижда у округу пожаревачком.

Посмртни обичаји.*)

Код свију народа на свету, који су мало одмакли у образованости, поклањала се од вајкада особита пажња сарањивању мртваца. Тај обичај био је поштован и код нас Срба, у најдавнија времена. Човек растављајући се са ништавилом овог света, налазио је себи још последњу утеху у што часнијем укопу. Својта и пријатељи, трудили су се: да своју голему тугу за драгим покојником, олакшају тиме, што ће га што свечаније и велељепније да сахране.

У тој жељи видимо ми из историје, како су стари Мисирци балзамирали своје мртве; како су чинили много шта, само да своје драге покојнике избаве од трулежи и очувају спомен о њима на дуга времена. У тој цељи и Инђијанац спаљује свечано остатке својих мртвих, и чува њихов пепео кроз толике векове, као драгоцену успомену. Па и стари Јелини сматрали су за највећу поругу и жалост' оставити мртваца несарањеног. Римљани су толико уважавали мртваце и њихов спомен, да су набављали грдно велике камене сандуке (sarkofagus) и у њих сарањивали своје мртве. Споља на тим сандуцима, виђају се и данас: извајане разне слике из живота римског, и укресана у камен имена и дела почивших покојника Па и стари славенски народи, били су заузети за што виднније и свечаније сарањивање својих мртваца. Многобројне умке (могиле), споменици и гробови око: путова, цркава и манастира наших сведоче, да су Срби поштовали своје мртве.

И данас видимо ми да се тај народни обичај истина мења, али не губи; бивајући све више величанственији. Но док се тај обичај — као што напоменух — мења у образованијим круговима; дотле он остаје непромењен у гудурама и забаченим крајевима, кроз многа столећа. Тако у Звижду и данас, врше се ти обичаји скоро исто онако као што се то негда вршило у славенским земљама, пре хиљаду година Описујући тај обичај у овом крају, држим да не ће бити

*) Види „Јавор“ за год. 1885. Бр. 40, 41. и 48., у којима су описане Краљице и Русаљје.

сувишно ако напред споменем: како се овде сматрају и негују болесници.

Чим се ко поболи у кући, вазда се узрок те болести приписује неком ванредном бићу. Ту се одма тумачи да је болесник: уречен, нагазио, прострељен и т. д. Вазда су криве: суђенице, виле, вилина кола, вештице и недуси; никад они не тумаче болест, да је дошла од: назеба, непажње у јелу и пићу и т подобно. Та као год што им је узрок болести загонетан; исто су им тако и лекарије чудновате. Чини, бајања, кађења, молитве и све могуће чаролије, све се то редом изређа на болеснику, који пати од простог назеба или грозница. На лекарску помоћ нико и не помишља; шта више, лекара представљају испод најобичније врачарице. Обично се најпре опробају у селу све бајалице, затим сви извори и лековите воде у близини; после тога молитве и вечити рожданици, напослетку се болесник товари на кола, и носи код даљних врачарица, више пута чак у трећем округу удаљених. За тим се враћа кући и са мирном савешћу — да су учинили све, — они предају болесника смрти, не водећи више о његовој болести бригу, већ о његовој сарани. Описати све, што се у том случају врача, баје и ради изнело би читаву књигу. О томе ћемо други пут изнети више, сад да пређемо на самртника.

Кад је дуготрајна болест, тада се обично после многих покушаја најпосле донесе болник кући, обуче се у укопно рухо, па му се још живом утрапи свећа у шаке. Фамилија и пријатељи долазе те се „опраштају“ са њиме, е да би се са душом раскрстио. Често пута дешава се: да се болесник окупа, обуче, па чак и попа за опело зовне, а човек још није изздануо. Догађа се да је такав болесник већ спреман за сандук (овде зову „древа“) оздравио. Таког после у селу сви сматрају као неко чудовиште и називају „живи вампир!“ Старе жене, обично врачаре, још напред пресуде ко ће докле боловати, преко тога рока ко уживи они га сматрају за нечастивог! Такав један човек изгледа загонетан и сам себи, те обично или помери памећу, или се огласи за пророка и врача, те вара оне исте који су га „врачем“ начинили.

Приближи ли се већ и смрт болеснику то се он: обуче у смртно одело, окупа, ошиша, обрије, па се с њиме „опраштају“ знанци и пријатељи. Родбина обично тада нада такову дреку и кукњаву, да је се самртнику тешко са душом раставити. Женскадија после опраштања изађе пред кућу, и ту самртника ожале песмом и кукањем. Те се нарицавке и жалебнице изводе из памети, и то тако дирљиве и течне, да мисли човек е је то из књиге научила. Ја сам прибележио неколико тих жалбених песама.

Мати за сином нариче овако:

„Куку мене мило чедо!
„Мило чедо ранитељу!
„Ранитељу снаго моја!
„Куд полазиш сунце моје?
„Ком остављаш стару мајку?
„Стару твоју кукавицу,
„Кукавицу несрећницу!
„Просто нек ти дете моје,
„Млеко моје, моја нега;
„Моја нега, јади моји.
„Куку мене и довека! —

Жена за мужем, нариче овако:

„Остављаш ме очи моје!
„Мој другаре, мој драгане;
„И остављаш наше тиће
„Мени црној сирочиће!
„Куд се спремаш срце моје?
„О прими га силни Боже!
„Опрости му болној души
„Њега јадног ослободи.
„Нека ти је миље моје
„Просто од мен' и довека;
„И нек ти је лака земља,
„Теби болном леденица,
„Мен' још црњој кукавица!

Сестре за братом наричу овако:

„Куд' полазиш мио брале,
„Мио брале, дико наша?
„Ком' остављаш секе твоје
„Нама тешко, кукавице.
„С' ким ће оне цвеће брати?
„Немају га коме дати;
„Ни са киме коло водит',
„Ни весеља дочекати.
„У плачу ће век проводит'
„И кукати кукавице,
„Жалећ' брата несрећнице.
„О, прими га силни Боже!
„О, даруј му бољи лека,

„Од нас нек му просто буде
„Од данаске па довека!
Снахе за девером, овако наричу:
„Кажи нама дико наша,
„Наш везире, цвеће наше;
„Јесмо ли ти сагрешили?
„Да л' те нисмо опремили
„Рухом белим за у оро,
„Ил' те снахе тешко нама!
„Гдегод ружног опремише.
„Те те младог посрамише.
„Ах, опрости, благослови;
„Нек' ти душа у рај дође
„А ми ћемо довек жалит'
„Теб' везире, кукавице!

Оваковех нарицања има пуно и тако разноврсних, да се човек чудити мора њиховом извођењу. Често и комшинице и иначе познате пријатељице, ожале са неколико речи покојника.

При последњем часу обично се сви удале од умирућег само оставе код њега по коју стару бабу. То чине из тог разлога „да се лакше са душом растави“. Одма по издахнућу, изађе пред кућу по која најгласовитија женска из куће те стане нарицати:

„Куку нама и довека,
„Кућо наша уцвиљена,
„Срећо наша угашена!
„Ти нам умре стари бабо
„Ком остављаш кућу нашу?
„Ком остави децу твоју?
„Ком остави стоку твоју,
„Ком ли бабо добро твоје!
„Тешко нами без тебена
(овако говоре)
„Тешко стаду без пастира.
„Кућо наша угашена!
„Срећо наша поражена!
„Тешко нама и до века.

На тај глас долазе комшије и родбина, гологлави са воштаном свећом у кућу умрлога. Више главе упокојеног већ је наместена карлица са брашном, те у њега побадају долазећи воштанице. Чим се ко појави на врата, мати, жена или сестра закука и са неколико речи изрази своју жалост долазећем за умрлим. Дошавши љуби свећу, крсти се, па је запали и забоде више главе покојникове. Чим се тако сакупе двоје троје мушких, одмах излазе на двориште да праве укопни сандук. Ко је год дошао он је већ понео од куће било даску, ексер или алат. Жене опет понеле су која брашна, која лука, масти, ракије, вина; што било, само да олакшају трошак ожалошћеној породици. Док једни комшије граде сандук, дотле су други већ отишли на гробље да копају раку. Женскадија за то време готови јело за подушје а старци и бабе опремају мртваца за погреб.

(Свршиће се)

ЛИСТАК.

КЊИЖЕВНОСТ.

Njekoje, većinom sintaktične razlike izmegju čakavštine, kajkavštine i štokavštine napisao Luka Zima, izdala jugoslavenska akademija znanosti i umetnosti. U Zagrebu u knjižarnici jug. akademije L. Hartmana (Kugli i Deutsch) 1887.

Ово је натпис књиге, о којој ћу само неколико речи рећи. О њој не могу много говорити. Прочитао сам је сву, па сам је онда опет превртао овде, превртао онде не би ли где нашао да јој замерим, али бадава труд мој, јер књига је написана тако да јој нема замерке. Писац јој је човек, који корача с науком, човек, који је пун науке и знања, те је у књигу ову уложио велико своје знање и огроман труд. И тако ја бих могао овај мој приказ одмах и завршити са жељом да нам што скорије опет г. Зима напише књигу као што је ова и као што су му „*Фигуре*“ и „*Метрика*“. Али при свем том што **нѣсть оученикъ надъ оучителемь, ни рабъ надъ господиномь своимь** (Мат. 10. 24), ипак мислим да ми неће г. Зима, мој драги учитељ, замерити што ћу по своме схваћању две три примедбе споменути. Г. Зима у овом свом делу говори о разликама у значењу облика између „чакавштине“ „кајкавштине“ и „штокавштине“, па на стр. 16. спомиње придеве с наставком *ов* и вели: „У штокавштини доста

су чести примери сложене деклинације таквих придавника и заимена, што и са синтактичног гледишта ваља, јер се тим истиче, о којем је предмету говор, а не само о каквом н. п. потписа ме *цареви* везире, да сам војник цару до вијека. Ођеде ме *цареви* везире. О Турчине *цареви* телале. Валио се *Аицкеви* Паја. Макни царе жестоке чауше до богата двора *царевога*" и т. д. Ја се овде не слажем са оним што се каже да они сложени облици и са синтактичнога гледишта ваљају. Ја бих рекао да то не ће бити добро, те да су ти сложени облици сувишни уз наставак *ов* т. ј. да је прономен *и* сувишан уз наставак *ов*. Придев с наставком *ов* замењује други падеж посесивни одређеном супстантиву. Већ самим наставком *ов* (ст. слов. **овъ**, а не овый, дакле без прономена *и*, без артикула) казано је о којем је предмету говор. То значење лежи у самом наставку *ов*, а тако исто и у наставку *ин* (ст. слов. **инъ**, а никада иный) У старом слов. језику никад се несу мењала адјектива с наставком **овъ** и **инъ** по сложеној деклинацији н. п. **оученикъ Иоановъ** а ни у једном споменику не може се наћи, **оученикъ Иоановый**, **родъ патриарховъ**, а никад **патриарховый**, **скоумьнъ львовъ**, а никад **львовый**, **прѣстолъ дѣдинъ** и **отьчинъ**, а никад **дѣдиный** и **отьчиный**, **бъчелинъ сътъ**, а никад **бъчелиный**. А од куда то? То долази од туда што придеви с наставком **овъ** и **инъ** не показују какво је што него чије је што, показују дакле припадање те замењују други падеж за припадање одређеном супстантиву. Лежи дакле у самим наставцима *ов* и *ин* о „којем је предмету говор" и кад би додали на тај наставак *ов* и *ин* још прономен *и*, онда би то било сувишно, исто као кад би у грчком и немачком језику дошао артикул два пута. У старом словенском језику не долазе придеви с наставком **овъ** и **инъ** никад у сложеном облику, него увек имају номиналан облик, кад кад долазе у прономиналном облику, али номинатив једнине увек у номиналном облику. У српском језику код придева с наставком *ов* и *ин* одржали су се номинални облици у мушком роду ном. ген. дат. акуз. и локалу једнине и у ном. и у акуз. множине. Ти исти су се падежи одржали и у средњем роду у номиналном облику, а у женском роду одржао се само ном. и ак. једнине и множине. Остали су други падежи пропали у борби са сложеним облицима, те се њима и замењују. У обичном говору никад се номинатив једнине не замењује сложеним обликом, него увек има номиналан облик и придеви са сложеним обликом у ном. једнине мушкога рода долазе само у стиховима да слогови изиду на број, као што се види на стр. 16. ове књиге, о којој говоримо. Ја дакле мислим да су сложени облици у придева с наставком *ов* и *ин* са синтактичкога гледишта плеоназам и у књижевном језику ваља употребљавати увек номиналне облике, који још живе у језику, дакле не ће се моћи оправдати што каже г. Зима за сложене облике: „што и са синтактичнога гледишта ваља". Морам приметити да у опће код придева сложени облици надвлађују и оне облике номиналне, који и данас живе, али онда ти сложени облици, који замењују номиналне облике, који још живе у језику, имају акценат номиналних облика, н. п. номинални облик од *жйв* гласи у ген. једнине жйва, а сложен ген. гласи *жйвога,* али кад се номиналан облик замени сложеним, онда тај сложени облик задржава акценат номиналнога облика и гласи *жйвога*.

На стр 70. 71. 72 говори се како број са бројним предметом стоји у акузативу н. п. све иду с *два образа* и *двоја језика*. Тешко мене код *два оца* без тебе. На главе им капе од *три вука*. Ја мислим да се овде требало казати да ове именице мушкога рода стоје у дуалу, јер плурал им тако не гласи, а сингулар акузатив био би несмисао поред два, три, четир.

На стр. 38. стоји: „Има неколико транзитивних глагола, којих партицип перфекта пасивнога има или активно значење, или је постао придавником, који изгубив пасивно значење друге одношаје означује. Примера има нешто у старој чакавштини, више у стародубровачком говору и у штокавштини", па се онда спомињу ови примери: Ти Момира држиш и Гроздану *рођенога* брата и сестрицу. И оглоби кума *вјенчанога,* вјенчанога или *крштенога*. Очита им *опроштену* молитву".

Ја сам покушао у 43. бр. „Стражилова“ под натписом „Бранич српскога језика“ да разјасним овакe облике као *рођени* брат, *опроштена* молитва и т. д. и мислим и сада да ваља ове партиципе схватити као придеве. Ови придеви изгледају као да су партиципи за то, што им се наставак у номинативу једнине по аналогији изгладио са основом осталих падежа. Тако у *небројено благо* не значи *небројено* nicht gezählt него unzählbar innumerabilis те по томе *небројен* морао је некад гласити *небројенан* (ст. слов **нєброѥньнъ**). По што *небројенан* има у ген. једн. *небројенна-небројена*, то је по аналогији основе ове *небројен* постао и номинатив *небројен*, као што је од *санан* (**сьньнъ**) ген. *санна-сана* постао номинатив *сан* по аналогији основе, која је у ген. *сана*. Тако исто имамо и *рођена мајка* die leibliche Mutter, *кршшени кум, кршшено писмо, опроштена молитва, побушени понедељник*. Све ове партиципе ваља схватити као придеве, који су имали наставак **ьнъ** и којима се временом номинатив по аналогији изједначио са основом осталих падежа. Таких придева, који су постали од part. praet. pass. има у руском језику и из правописа овога језика види се јасно да је сложеном придеву н. п. незабвенный unvergesslicher номиналан облик незабвененъ, а part. praet. pass. забвенъ. Тако од откровенный offenherzig мора гласити номиналан облик откровененъ ген. откровенна. Види се дакле јасно да је од партиципа постао адјектив наставком **ьнъ**. По моме мишљењу из свега се овога види да у *рођен брат*, у *кршшен кум*, *рођен*, *кршшен* не само по значењу несу партиципи него несу ни по обличју. Што пак данас изгледају по обличју једнаки са партиципима, то је узрок аналогија као што смо споменули.

Ово су да богме незнатне примедбе што сам их споменуо из овога дела. Што се пак тиче језика, морам с радошћу приметити да г. Зима врло добро влада српским језиком и из језика му видим да марљиво чита Даничића. У његовим *„фигурама“* и *„метрици“* није му са свим тако језик чист као што је у овом последњем делу. У овом делу оканио се старинских облика те употребљава нове облике, који су у бујној снази у српском језику. Оканио се провинцијализама те не пише више *мјеште* него *мјесто* и т. д. Напротив пак у Rječniku hrvatskoga ili srpskoga jezika што обрађује г. П. Будмани почињу се баш неговати таки провинцијализми те се пише *мјеште* место *мјесто* и т. д. На послетку мислим да ми се неће замерити ако споменем да би се *„однощај“* могао чим другим заменити, а тако исто и у *„обзир узети“* и *„индивидујући артикул“*, јер то су германизми, па и руско *нужно* могло би се заменити речју *потребно* и *„а друго се склања кроз дотичне падеже“* боље би било *мења се по падежима.*

Ове примедбе што сам споменуо тако су незнатне да ишчезавају кад се погледи на дело, у које је г. Зима уложио огроман труд и своје велико знање и ми му желимо само здравља а за даљи се рад његов нећемо бринути, јер знамо да неуморна пчелица не зна ни за шта друго него једино за рад.

Карловци. **Јован Живановић.**

БЕЛЕШКЕ.

(Ленка Хаџић и опроштај). Скоро је две десетине година, како је гђца Ленка Хаџићева члан нашег народног позоришта, чедо позорнице, љубимица српског народа. А сад? Сад је замењује само успомена. Она је оставила друштво, сишла се са српске позорнице, она је ишчезла испред очију српске публике. Њу неће више гледати српска публика како нам приказује јадну Грету, несретну Дездемону . . . .

Гђца Ленка Хаџићева је већ 17 година члан нашег позоришта. Својим трудом дотерала је до велике величине уметности, којом је руковала највећа лакоћа. Да, лако је њој било побрати све најлепше цветове на позорници и оплести венац славе, који се никад осушити неће, јер га је уметност оплела! Уметност је створ труда, а створ уметности је — слава. Труд, уметност, слава — све је то оличено у гђци Ленки Хеџићевој.

Све је то било, али је само успомена!

Сасвим изненада откаже гђца Хаџићева своје суделовање; остави труд, уметност и славу, све је оставила другима — а себи је узела само успомену, коју је преполовила. Себи је узела полу, да се свега сећа; а срп. позоришту и срп. народу дала је другу полу, да је се сећају. Прва ће трајати до гроба, а друга док је српске позорнице и српског народа. Живила успомена!

Гђца Ленка Хаџићева је последњи пут играла на позорници „срп. нар. позоришта“ 29. дец. 1887, у ко-

маду „*Наследник*." То вече је било: *вече гђце Ленке Хаџићеве.* Овог вечера се опраштала и са „Фредериком," коју је вештачки приказала. Између првог и другог чина појави се гђца Ленка на позорници, а одмах за тим г. Ј. Грчић, који изговори неколико опроштајних речи и преда јој поклоне, као дар за уметност и то од „неколико госпођа Српкиња," од госп. Ђ. Поповића; затим се појавио г. Миљковић и преда јој венац од „неколико" другова и другарица.

Ова појава би дирнула и хладни, неми камен! Док је гђца Ленка примала поклоне, слушала речи, дотле је публика непрестано пратила бурним аплаузом свечану сцену — а она је изражавала бол у срцу са сузама, које дирнуше све присутне. Публику обузе нека сета . . . али ју брзо прекиде завеса на позорници.

После овог свечаног момента преставa је текла даље. Гђца Ленка је играла и даље у пуној снази, а г. г. М. Димитријевић и Миљковић су сву силу употребили и играли изврсно, да су својом игром подичили овај час растанка са гђцом Ленком.

„Геније пропада, таленат се још бори за опстанак, савести нестало . . . *Ово је твоја жена!*" То су биле последње речи и комад се заврши. Завеса се спусти, растави публику и гђцу Ленку . . .

Одиграла је последњи пут на нашој позорници, последњи бурни аплауз публике изрази јој жалост за *губитком* и жељу: *да бог да целог живота срећна била!* Живила Српкиња! *Ј.*

КЊИЖЕВНЕ БЕЛЕШКЕ.

(Књижевност) У 11. броју „*Književne Smotre*" оцењује уредништво врло похвално расправу А. Васиљевића „Психолошке особине српскога народа", која је изишла у 66. књизи „Гласника српског ученог друштва." Исто тако похвално оцењује се' у 12. броју истога листа студија Ал. М. Станојевића: „Мисли о етничкој (народној) психологији", која је угледала света у 68. свесци београдске „Отаџбине". — У 12. броју *Liečničkog viestnika*" приказана је у кратко књига Дра Герасимовића из Београда „катихизис" здравља за школу и кућу." У похвалу те књиге вели се, да је написана у кратко, језгровито, правилно и врло разговетно.

У Петрограду су изашле **Повѣсти и разсказы Н. С. Лѣскова.** Ове се приче одликују здравим мислима и живим хуманим чуством. Као црвен конац провлачи се кроз ову књигу главна мисао приповедачева: вера без дела је мртва, мисао која је у више приповедача руских нашла одјека а највише у Достојевског. — У Москви су почела излазити *Сочиненія* чувеног руског историчара Петра Николајевићева Кудрјавцева, професора универзитетског. Важнија дела су му: Историја Римљана, Јосиф Бонопарта у Италији, Карло V., Младост Катарине Медичи итд. Од литерарних му дела ваља напоменути: Данте, његов век и живот. — Александар Брикнер професор на дорпатском универзитету у Русији написао је на немачком језику „Прилози историји Русије у 17. столећу. Руски критичари веле да ће књига ова умети да побуди интерес и у немачких читалаца, али да она није нимало унапредила науку пошто ничег новог није изнела но само већ познато брижљиво уређено. — На енглеском језику изашао је превод руских лиричара под насловом: *Russian Lyrics in Englisch verse. By the Rev. C. T. Wilson. London. Trübner, 1887.* Поред славних руских романописаца (Тургењева, Толстоја, Достојевског, Гончарова) ево почињу и песницима руским западне књижевности да уступају лепо место. Французи имају већ више ваљаних превода Пушкина и Љермонтова. Немце упознаје са руским песницима чувени песник „Мирзе Шафије" *Фридрих Боденштет* (превео и Пушкиновог „Евгена Ањегина) а преводилац српских народних песама на енглески, *Џон Боуринг* издао је још пре 65 година „Руску антологију." После тога изашле су руске песме у преводу у прози на енглески у делу *Тернера* „Етиди о руској књижевности." У овој књизи *Russian Lyrics* итд. изашле су у преводу у стиху одабране песме Крилова, Каљцова, Љермонтова, Некрасова. Руска критика више хвали оне преводе у прози г. Тернера но ове у стиху г. Уилсона. Писац је сам обишао Балканско полуострво све унакрст а пре путописних бележака износи физичне и етнографске односаје свију земаља полуострва осим Грчке, која ће у засебној књизи угледати света у истој библиотеци. Књига је врло интересантно написана те ће наћи и много читалаца. Текст је илистрован многим и лепим сликама а додато је и више историчких таблица, карте и слика бившег бугарског кнеза. Цело дело стоји 6 марака (3 фор. 60 новч.)

Изашла је седма свеска. **Сачиненията на Любена Каравеловъ.** У овој се књизи налазе Љубенове приповетке као и у свима свескама од друге па на даље. У првој свесци су изашле песме. У овој збирци ће изаћи сва дела Каравелова на бугарском језику а она што их је писао на српском или руском језику изаћи ће у бугарском преводу. Збирку ову уређује Захарија Стојанов а излази у Рушчуку у издању удовице покојникове.

СТАТИСТИКА.

(Статистика земљине површине и њенога становништва). Дело под тим насловом написао је *Е. Левасер* и кад га је поднео академији у Паризу изложио је у кратко његов садржај. Укупни резултат статистике показује ова мала таблица:

		Површина у милијонима квадратних километара	Становништво у милијонима
Европа		10·0	347
Африка		31·4	197
Азија		42·0	789
Океанија		11·0	38
Америка	Северна . .	23·4	80
	Јужна . . .	18·3	32
		136·1	1483

Из бројева својих таблица изводи *Левасер* ове законе о подели становништва:

1) Скоро две трећине човечијега рода живе на сразмерно малом простору од 11 милијона квадратних километара (то је скоро $^{1}/_{12}$ целога копна) раздељене у три групе: Западна, Средња и Јужна Европа (око 245 милијона становника и 3·5 милијона кв. километара); Индијско царство (254 милијона становника и 3·6 милијона кв. километара); Хина са Манџурском и Јапаном (430 милијона становника и 4 милијона кв. километара).

2) Људи су дуж великих река врло густо насељени. Томе је узрок плодовитост земљишта и лак пренос.

3) Густо су насељене и морске обале, које рибарством и бродарством пружају средства за опстанак. Где није приморје насељено, ту особите прилике одбијају отуд становништво.

4) Котлине, у којима има угља и око којих се због тога фабрике прикупљају, привлаче већма људе него долине и обале.

5) Сличан је утицај и великих вароши.

За Европу вреди посебно:

6) Пошто су земље у опште насељене размерно њиховy богатству, док год друштвене прилике њихових становника остају скоро исте, то су најгушће насељени северозападни и средњи део Европе и Италије.

7) Високе равнице (платови) и планине сразмерно су слабо насељене.

8) Северни крајеви, северно од петроградског паралела и степе на југоистоку, које нису згодне за обрађивање земље, још су слабије насељени него високе равнице и планине.

(Бугарске школе у Турској.) У Турској царевини имаде бугарских школа мушких 449, женских 42; ученика 21,737. ученица 2,073. Тим школама руководе 569 учитеља и 71 учитељица. Осим тога имаде и седам дечијих забавишта са 484 деце. Те школе се налазе у санџацима Солунском (86), Сереском (67), Скопљанском (13), Битољском (127), Цариградском (2) и Једренском вилајету (131). Осим основних школа имају Бугари у Турској и више гимназија па чак и у самом Солуну. Уз многе школе су основани и панзионати, у којима ученици добијају или бесплатно или уз малу наплату храну и стан. Да-ли ће нам „Друштво св. Саве“ изнети скоро и статистику српских школа што се налазе у Старој Србији и „српској“ Македонији?

РАЗНО.

(Научна добит од последњег помрачења сунца.) Од последњег помрачења сунца, које се збило $^{19}/_{7}$. августа пр. г., очекивао је учени свет, да ће расветлити многе довољно непознате ствари и да ће тим донети велику добит науци. Ради тога утркивали су се сви изображени народи, који ће што више и што боље оружаних експедиција на најзгоднија места да изашљу, да посматрају то помрачење. У тој племенитој утакмици учествовали су Немци, Енглези, Французи, Талијани, Американци, Белгијанци, али највише жртава принели су за ту цељ Руси и њихова друштва. Скоро сва места, која су изабрата била за посматрање, била су у Русији. Једна американска експедиција отишла је чак у Јапан. Али сав труд и трошак био је узалудан; јер ни једна од тих многих експедиција није тако рећи ништа видела од помрачења. Узрок је томе било безпримерно неповољно време на дан помрачења. Од западне Европе па све до далеко у унутра у Азију беше небо покривено облацима, а на оно мало места, где се нешто разведрило беше, беше опет тако јака магла, да се ни ту није дало ништа урадити. Разочаране вратиле су се све експедиције натраг.

Највише научењака беше тога дана, од ког се тако много ишчекивало, искупљено у околини Шипулина. Шипулино је пољско добро петроградског академичара *Овсјаникова*, а лежи око 20 километара западно од Клина, једне жељезничке станице на петроградско-московској прузи. Међу осталима био је ту и славно познати *Менделејев*. Он је хтео кратко време пре потпуног помрачења из Клина у ваздушном балону да се попне горе, да би за случај ружног времена могао изнад облака посматрати помрачење. Али та његова намера осујетила се на доста комичан начин. Кад су на име балон већ хтели да пусте, онда се доказало, да су г. *Менделејев* и ваздухопловац, који је требао с њим поћи, одвећ тешки за балон. На то се *Менделејев* реши, да сам пође, али ваздухопловац није то хтео да допусти. У препирању ради тога протицало је скупоцено време и кад је најпосле *Менделејев* учинио сваћи крај тиме, што се збиља сам у вис подигао, било је већ касно за време потпуног помрачења налазио се он унутра у облацима. Кад се за тим сутра дан вратио са свог ваздушног пута, дочекао га је на жељезничкој станици у Клину тамошњи народ са страхопоштовањем као каквог светитеља и сви су се гурали, да му само могу огртач пољубити.

Др. Шајнер, члан берлинске експедиције, налазио се у Шипулину и лепо је описао помрачење, како се тамо видело. Око 7 сати у јутру настао је одједаред мрак и изванредан мир у природи испуњавао је груди неким запета тајанственим страхом. Исто тако одједаред нестало је мрака и већ после неколико секунада владала је опет пуна дневна светлост. Али не беше то чувство радости, вели *Шајнер*, којим повратак светлости поздрависмо, јер у неповрат одоше оно мало минута, ради којих смо утрошили толико труда и муке.

(Кад се што изумело.) Године **пре Христа:** 2184: употреба плуга, дрљаче и српа; 2084: обделавање вртова и винограда, уље, пециво; 1984: Почело се прести, ткати, шити, вести, лити руде, бојадисати пурпуром, рудокопње; 1884: Почело се ковати и правити мачеве; 1784: Стреле, пударке, јахање, огледала од метала; 1684: Слова, резање у камену; 1584: трговина у караванима, управљање лађа по звездама; 1484: удесила се година по сунцу; цимет, цинобер; 1384:

Пуштање крви, давање на повраћање, клистири у Египту, парна купатила код Скита; 1284: Оклоп, тестера, стругало (ренде); 1184: Игра са коцкама, мотке на једра; 1084: Израђивање слонове кости; 984: вез златом; 884: Стајаћа војска код Египћана и плаћање за војну службу (солд, солдати); 784: Сребрни новци код Грка, магнети; 684: Слова у Грчкој, Фенићани донели ћилибар са источног мора, ливено гвожђе у *Хини*; 584: Обишла се на лађи Африка, први пут прорачунано помрачење месеца; 484: мапе, друмови у Персији, винова лоза и маслиново дрво у јужној Галији, „једанпут један“; 384: Стакло што жеже, каламир *(Senkblei)*; 284: Арак у Индији, римски водоводи, 184: Сребрни новци у Риму, светлећа кула, штрцаљке за гашење ватре; 84: Калдрмисање Рима, пекари у Риму, трешње се почеле садити у Италији, мозаик, моловање воском; савун у Галији. пешадор. **После Христа;** Године 100: Теријак, глађење стакла; 200: Стаклени прозори од бојадисаног стакла; 300: Виноградарство у Немачкој; 400: Водена пила (тестера) у Немачкој, седло; 500: Црквена звона; 600: Свилена буба у Европи, воденице у Риму, равент (рабарбр), мељ, узенгија; 700: Пера за писање, грчка ватра; 800: Хартија од памука, турске тапете, прелазак богиња у Европу, „шатвосер“; 900: Обделавање земље и вртова у Немачкој, (год. 869. прва немачка књига у рукопису); 1000: Рудокопње у Харцу. млинови на ваљак; 1100: Ветрењаче, часовници (сахатови) с точковима; 1200: Шећерна трска у Сицилији, арапски бројеви; 1300: Наочари, сољење харинге, огледало од стакла, сахатови што избијају; 1400: Хартија од крпе, топови, менице, ракија, придеваче игле; 1500: Прва апотека у Липисци (Лајпциг), штампање књига (1435), шешири од филца, сахатови џепни, ветрењаче, пушке; 1600: Плетиво, коловрат (преслица), пиштољи, дуван у Европу пренесен (1560), шеталица, дурбин (1593); 1700: Кромпир пренесен у Европу; 1623, термометар 1638, барометар 1642, електрицитет, фосфор, парна машина (1699); 1800: Порцулан 1706, каламљење богиња 1713, одводник муње 1753, хармоника 1760, ваздушна лопта (балон) 1783, каламљење крављих богиња 1798, алуминијум 1827, жељезница (Манчестер-Ливерпул) 1830, стеризирање (успављивање) 1848; огледало за испитивање очију 1851, салицилска киселина 1874, електрична жељезница, телефон, Листерово антисептично лечење рана. И т. д.

(Мутљаг од кафе у вртарству). Многе љубитељке цвећа имају обичај, да ђубре своје цвеће, особито леандар и ловорику мутљагом од кафе *(Kaffesatz)*. Мутљаг је с тога добар, што у њему има много гушика и што буде земља шупљикава, чува од корова и гада као одваши и бува. Он је особито добар и за вреже. Али мутљаг има и своју рђаву страну. Не сме се сва површина земљина у лонцу посути њиме и не сме се употребити много и само њега, јер онда не ће бити храна, него ће на против упиштити цвеће и биће легло гада. С почетка ће се цвеће од јаког ђубрења лепо и снажно развијати али ће се после разболевати и брзо пропасти. Ако посматрамо корен од таквог цвећа, што је мутљагом ђубрено, видећемо, како су га црви изгризли. Леандар постане сух, жут и добива све ситније листиће а цветићи мало по мало губе своју лепу црвену боју, буду тамноцрвене и на послетку тако ослаби, да се ни пупољци не развију, него вену и осуше се. Само онда је мутљаг од кафе добар за ђубрење, кад је помешан глином, песком, пепелом од црвена угљена и баштенске земље. *им.*

НОВЕ КЊИГЕ.

Prigodom 300. godišnjice rogjenja Ivana F. Gundulića. На 8-ми стр. 38. Потписана је *„Dubrovačka omladina“*, а штампано је у штампарији Браће Јовановића у Панчеву. Ово је полемичан спис, у којем честита омладина наша у Дубровнику доказује неким претераним Хрватима, да је Дубровник и по историји и језику *српски* град а не хрватски, и с овим у свези разлаже се, да је Гундулић српски певао и осећао и за потврду се цитирају и његове властите речи из „Османа“. Књига је штампана латиницом, да би је лакше читали они којих се тиче.

Учтиво умољавамо пошт. публику српску, да се што живље одазове овоме књижевноме подузећу, које је покренуто у лепој намери, да читалачку публику позабави и поучи. Ми се можемо поносити са именима књижевника наших, који су своје радове у „Јавору“ износили, а и од сада намеравају на овоме листу радити.

Друг „Јаворов“ „Стражилово“ изјављује у своме 52. бр. пр. г., да ће у слози и љубави радити с „Јавором“ у заједничком смеру, а то исто жели и „Јавор,“ јер оба та листа имају један исти задатак, који иде у прилог просвети и напретку српском. Она немила афера од г. 1886. између ова два уредништва била је основана на кривом разумевању и схватању једне „Јаворове“ белешке, која никако није рекла оно, што јој се у „Стражилову“ замерило. Али и једно и друго уредништво бацило је овим изјавама копрену преко онога догађаја и уредници се сложише да и даље раде, и ако у два листа, а оно у истом правцу и смеру, надајући се, да ће тако сложан рад пошт. публика српска својски предусрести и оба листа својски припомоћи, да се могу развијати и корачати према данашњим потребама и захтевима данашњега ступња културнога напретка.

Уредништво.

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шаљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор. на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића. *Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.*

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

ВЛАСНИК: ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

УРЕДНИК: Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр 3. У НОВОМ САДУ 17. ЈАНУАРА 1888. Год. XV.

Крвави сватови.

Од Милушина Тро́ића.

I.

Гора спава, а шумори грање,
поточића чујеш шапутање,
росна цвећа тихо љуљушкање. —
Преко стења поток скаче силно,
а славуј га поздравља умилно:
— Збогом пош'о мој милени бdevale! . . .
Ал' кад панеш на те морске вале,
чувај тамо своје капље свете,
А од оне туђинштине клете,
светиња се у тој капљи скрива,
српска вила у њој се умива, — —
. . . Крај потока мома стоји млада,
ту је *вера* и *љубав* и *нада*. —
У дубини милосних очију
чисто читаш молитвицу тију.
што је Српка Богу шаље своме,
да помогне роду несретноме —
На уснама, руменим к'о ружа
Бог љубави крила своја пружа,
а на челу, — небу на уранку —
видиш наду, у ружичном санку. —
Стоји млада, к'о уздисај ноћи,
кад се небу тужи у самоћи,
поглед лута далеко, далеко,
кроз гранчице, крај потока, преко,
па се губи у дубокој тами,
где очајног тајни шапат мами. —
—, Кршно стење високо се пење,
слободе нам то свето знамење,
а на њему јунак до јунака,
ка'но муња из тамна облака, . . .
. . . Златне токе, ножи и ханџари,
љути мачи, бојни џевердари,
снажне мишце и рањаве груди, —
— и робови постали су — људи. —
Кад бих могла припут' у даљину,
где ми стење сад кроз сумрак сину,
да загрлим и баба и Рајка,
да им шанем: *поздравља вас мајка,*
погините, слободе не дајте,
мишце своје крвљу освештајте? —
. . . Поноћ спава, не миче се трава,
а звездица благо обасјава
сретно лице млађане девојке,
снежне груди, мирисаве дојке,
бело чело и сјајаве власи,
црне очи, што их санак гаси, —
лахор вије, образе јој хлади,
међу цвећем цветак заспа млади. —
— — — — — — — — — — —
Покрај моме, што је санак свлад'о,
стоји момче стасито и младо,
слуша уздах, што из облих груди
тихо леће, па цветиће буди,
слатке груди, како се покрећу,
к'о листићи на мирисном цвећу,
па се моли — јунак од мегдана —
да не прне осмех са усана. —
. . . Зора руди, девојче се буди,
санан поглед по токама блуди. —
— „Ој девојко, небо мојих снова,

мајски врте мирисних цветова,
светитељко снова несновани',
вило бела на јавора грани,
лепа ћери рода паћеног,
Је л' то станак вилистана твога?"
—, Погле тамо, преко росне траве,
попут ватре источне крваве, —
к'о соколи у бојноме лету,
то су куће, што ми село плету.
Тамо ми је мајка на огњишту,
па погледа оном камениште,
оном суром и рапавом стењу, —
Там' ми бабо и брат, по рођењу, —
та соколи, — јато осветника,
борци снажни. — нада паћеника'. —
— „И ја имам остарелу мајку,
хајдукујем, да светим бабајку,
на колац га што набише црви,
кад изусти, да је српске крви. —
Дођ'о амо, да умијем лице,
да однесем браћи јутрошњице,
и — однећу, ал' без срца млада,
крај потока остаће да страда." —
К'о ружица, кад је лахор дирне,
што покрене вале миомирне
заљуљајем миришљаве главе,
тако осмех на слатким уснама,
стидни поглед најсветијег плама,
лаки дрхат слабачких недара, —
шкољку блага бисерна отвара. —
—, Не одлази јуначе незнани,
ја сам тиче на слободној грани,
камо срце, тамо ће и крила,
за јунаком само иде вила; —
ал' тек онда, кад зора заруди,
часне ране те украсе груди,
часне ране, рад' слободе свете,
ал' тек онда' . . .
. . . „Ох најлепши цвете!
Неба мога рају освештани,
полудећу, стани — стани — стани! . . .
По кад тако зборит може дева,
тек створена, да љуби и пева,
шта тек јунак онда делат' мора! . . .
. . . Нежан цветак и – растова кора! . . .
Па нек буде веренице Вука,
срце дадох, а ево ти рука,
ако л' светла из борбе изађе,
хоће л' верну љубљену да нађе?"
—, Кунем ти се' . . .
. . . „Не куни се злато! . . .
Уверење од Бога је дато . . . —
Кад се небо из сласти пробуди,
суром стењу крв попрска груди,
кад ледена смрт напери стрелу,
па на бледом гроб наслика челу,
тамне сенке кад гором налете,
успомене да пољубе свете,
кад зајечи она стена хладна,
кад запишти орлушина гладна
и мач суне у широке груди,
и онда ми срце биће туди." —
И још хтеде, ал' одскочи сунце:
— „Збогом мила, збогом моје сунце!"
—, Вереничe, поздрав брата Рајка
од Јелице и старог бабајка'.
— — — — — — — — — — —
Иде хајдук; — сред љута мегдана
не задоби нигда таквих рана!
Иде, клеца, посрће к'о дете,
А мис'о му бајну слику плете:
црне очи, бело лице, груди,
рујне усне, к'о кад небо руди,
па осмејке, тице златокрилне,
речи оне, слатке и умилне. —
Хе, да му је два живота само,
па кад један утоне му тамо,
да са другим своје злато нађе!
. . . Веће муке, што су мисли слађе, —
страст улази у ума залађе.
Скаче хајдук са стене на стену,
а у мисли слику гони њену; —
каткад ор'о иза стене црне,
тамном сенком стену заогрне,
тад' се сети славе и слободе, —
. . . ти цветићи крај моме не роде! . . .
— Иде хајдук, не посрће више,
смело гледи, слободније дише,
балчак пуца испод чврсте руке, —
Вук је мирно стао пред хајдуке.

II.

Испод горе село мало спава,
звездано га небо заштићава,
заштићава од поноћних зала,
што их рука злости завитлала.

На крај села кућица је бела,
под гранама високијех јела,
под прозором бокор руже рујне
уздисаје моми шаље чујне,
па је буди милује јој груди,
па је силом хоће да пробуди. —
Спава мома, спава мајка стара,
пред иконом жижак се разгара,
чудне слике по зидови шара:
златне токе, поносито лице,
снажна плећа, црне науснице,
крвав ханџар у крвавој руци . . .
тамо опет насликани вуци:
гнусне чалме, обријане главе,
очи мале, зелене, крваве, —
међу њима — слика зрака мала —
стоји нева, бледа, уздрхтала,
венац мирте на власима црним,
у очима суза милокрвним,
а пред њоме мртав лежи војно,
копље га је саломило бојно . . . —
. . . Дршће мома, па очи отвара,
Чудних снова, што их поноћ ствара,
ил' сатана, са паклена жара! . . .
Тек се моми више не одмара. —
Прекрсти се, мајку своју гле'ну,
непомичну к'о ледену стену,
пољуби је у чело, у уста,
па ханџара дохвати се пуста,
у ноћ јурну, тамо међу стење,
санка свога да сазна знамење. —
. . . Гора шуми жалосно и тужно,
к'о и њено да је цвеће сужно,
цвеће плаче, звездице га љубе,
шарну круну својим сребром рубе,
круна блиста, па се моми клања, —
жељно цвеће њена миловања. —
Мома лети к'о што муња лака
кроз утробу ледена облака,
преко јаза, тамних провалија,
час посрне, а час се занија,
ал' је срце отпало од стења,
па је свикло на 'вакова бдења. —
Ал' што стаде, што посрну млада?! . .
шта ли спази тако из ненада?!, . .
— — Над провалом грана се наднела,
а на грани — *обешена тела!* —
Више гране сури ор'о кружи, -
он ће мушка лица да наружи! . . .
— Врућа крвца шикће из прсију,
бела пена рујну гони змију,
нема места, а да нема рана,
. . . изгибоше сред дична мегдана! . . .
Овде бабо, а до њега Вуче,
ту и Рајко млађано хајдуче,
ту јунаци бољи од бољега,
вечни јази крај слободе брега!
А по стењу чалме раскидане,
силне леже главе обријане. —
. . . Није пала ни се заплакала,
пољубљајем крв је осветтала,
па се онда гро'том — насмејала! . . .
— „Ево лете кићени хатови,
сватови су, крвави сватови!“
. . . Јечи гора од паклена смеха,
стење земља са сопствена греха.
— — — — — — — — — —
Из даљина смех продире силно,
небо гледи јунаке умилно,
с виса тиња месец, бож'ја свећа,
бледи сведок крвавих столећа. —

Вршац, 1. јануара 1888.

После хиљаду година.

ИСТИНИТА ПРИПОВЕТКА ОД АБУКАЗЕМА.

(Свршетак.)

Путем је Ружица тражила при лике, да изјави Властимиру своју љубав и све је навијала разговор на то.

— Господине Властимире, ти си ми нешто замишљен. Ако сам ти досадна реци ми, и ја ћу се уклонити.

— Боже сачувај! Мени је мило што си ту.

Ружица уздахне.

— Не могу више тајати, Властимире, почеће Ружица наједанпут, не могу се више уздржати да ти не кажем, да те неизмерно љубим и да без тебе не могу живети. Реци ми једну реч, ону милу речцу „љубим“ и допусти ми, да те у оца просим, и ја ћу бити најсретнији створ на свету.

Властимир је стидљиво главу оборио и није ништа одговорио. У себи није могао да се реши, сети се и Велинке.

У тај мах поче се друштво разилазити, сви поседаше на своје парне велосипеде, те по мраморном путу, што води од шумице у варош одјездише кући.

Професор Десимир је са ћерком отпратио Тедићеве до куће и пред кућом наставише разговор до некле.

Наравно да је стари професор сваку прилику употребио, да приповеди по који стародревни обичај. Тако ће и сад при растанку:

— А знаш ли ти, Тедићу, и ви децо, како су људи у старо време један другом говорили „*ви*,“ а не овако као ми „*ти*.“

— Како велиш? запита Радован.

— На прилику ја хоћу теби што да кажем или да те зовем, ја онда по старом обичају, не бих ти казао: чуј Радоване, него „чујте Радоване,“ или „шта сте казали,“ уместо „шта си казао.“

Учитељка ће на то:

— Ал' то ваљда онда, кад њих више има, па се свима говори.

— О не, него кад се само једној јединој особи говори, а они кажу „ви“ место „ти.“ На прилику момак девојци неће казати: „Ти госпођице,“ него „Ви госпођице,“ као да их има педесет.

Сви прснуше у смех, а учитељка удари руком професора по рамену:

— Иди господине, шта ти све не пада на памет! Зар су људи онда слепи били, да не виде да ту нема никога више, него само онај један. Ко би ти још то веровао!

— Него, збогом сада, добру ноћ!

Тако се тај дан завршио.

* * *

Велинка је отишла кући пуна срџбе. Ни књиге није отворила, него је легла и размишљала. Ружица јој беше на путу.

Мислила је и мислила, па је онда све мисли на једно смислила.

— Ружицу морам, као супарника у љубави мојој, на двобој позвати!

То је намислила и при том је остала.

Сутра дан позове себи две своје пријатељице, да јој буду сведоци, девери.

Пошље их Ружици, да јој ствар разложе.

И Ружица нађе два девера за себе.

Девери су преговарали о условима двобоја. Договоре се, као што је то већ обичај у целом цивилизованом свету, да услови двобоја буду ови:

Свака од њих да има учинити какво доброчинство, па чије доброчинство буде мање, тај је у двобоју пао, други је победилац и једини има права на Властимира.

Одреди се и дан двобоја.

Истога дана изашла је у белетристичном листу једна Ружичина песма Властимиру, у којој се опевају његове чарне очи, медна уста и свилени бркови.

Кад су се идућега дана састала сва четири девера, узе се у претрес, шта је која странка учинила и да се извиди, ко је победилац и ко ће добити руку Властимирову.

Ево како је двобој испао:

Велинка је три сирота детета одела и нахранила; Ружица је продала све своје адиђаре и поклонила новац трима болесним сиротим женама.

Девери решише, да је Ружица победитељка.

Одмах се ствар приповеди Властимиру и он пристане, да пође за Ружицу.

Кад је стари професор Десимир дознао за двобој он отиде таки Властимировим родитељима са Ружицом, испросе Властимира и даривају.

— Збиља, рећи ће стари професор, двобој је данас лепа ствар. Данас кад

ко кога увреди, или буде увређен, може да опере част своју двобојем, *надметањем* у *доброчинству*. А знате ли ви, децо, шта су двобоји били у старо време?

— Сад ће опет измислити штогод страшно! шапне учитељка своме мужу.

— У прастаро доба ишло се на двобој са такозваним пиштољима.

— А шта су то пиштољи? запита Радован.

— То су мале пушке, а казивао сам вам већ, како изгледају те такозване пушке. Па онда противници стану на неколико корачаја један пред другим, отворе те пиштоље, одапну некакву справу, а оно прасне и убије . . .

— Кога убије, наопако!? запита учитељка ужаснуто.

— Једног од њих, а могу и обојица да се осакате или погину.

— Но, ово је најкрупније од свега, што си до сада измислио, приметиће Радован.

Сви се стадоше смејати и попише по чашу воде у здравље младенаца.

Седећи тако разговараху се о сватовима.

— Даклем, драги Радоване, сада да ми кажеш, шта дајеш ти уз твог сина, да знамо на чему смо.

— Брате, Десимире, дајем ти с мојим сином човека, који је свршио ваљано своју струку, и добио добро место. Ваљан је и осигурао је себи будућност.

— Ја сам с тим задовољан; а ја брате, дајем уз моју кћер и њено знање и вештину у свачему, што треба доброј домаћици и жени. Вредна је и разумна. Умеће водити кућу, као што ваља. Ето то има моја кћи.

— Ја сам, брате, задовољан. Да бог да сретно.

— Сретно!

Старци се пољубе.

— А знате ли ви, како је било у старо време! опет ће почети страсни професор.

— Опет он! рећи ће учитељка.

— У старо време, кад се двоје узимају. — а казао сам вам већ, да је у оно шијачко доба просио момак девојку, а не као сада девојка момка, — онда је био, ако ћете веровати обичај да родитељи девојачки морају да даду уз девојку и *новаца* . . .

— *Новаца?* запитају сви зачуђено.

— Да, да, новаца, иначе није хтео момак ни да погледи девојку, ако нема много новаца, и то су они онда звали *мираз*.

— Али, молим те, на што *новац?* Та ту нити се шта *купује*, нити *продаје*, па шта ту онда има посла новац? Ја знам кад идем на вашар, да купим . . .

— Та да, онда треба новац, а своје *дете*, та за бога, зар се људи нису налазили увређени, кад им девојка донесе па даде новце, као неким *просијацима*, ући ће учитељка своме мужу у реч.

— Та за то су ваљда онда и звали то, кад се ко жени, да иде да *проси*. Па то је онда и била права *прошња!* приметиће Властимир.

Тако се дакле ствар свршила и одреди се дан сватова.

После доброга ручка у сватовима, рашћерета се стари професор, те се не мога уздржати, да по обичају не потегне опет нешто из старих времена.

— Видите, господо и браћо, сад како смо овако добро ручали, сад би да живимо у хиљаду година раније, *запалили и пушили*.

Сви се згледаше, нико не разумеде, шта хоће добри професор тиме да каже.

— Шта би се запалило и шта би се пушило. Наша се пећ не пуши! приметиће учитељка.

— Ха, ха, ха, ха, насмеја се професор слатко из дубине. Немате ви ни појма, шта је то пушење. А знате ли шта је то *дуван*.

Властимир ће одговорити:

— Ја сам учио у школи, да је дуван једна одвећ отровна биљка.

— Имаш право, синко. Тако је. Е па сад слушајте сви, шта ћу вам приповедати.

— Да чујемо, да чујемо.

— У прастаро доба, док је свет још на ниском ступњу просвете био, а особито, док је још наука о чувању здравља била слабо развијена, а нарочито практична страна те науке, онда су људи ту отровну биљку мећали у уста . . .

— У *уста!* повикаше сви зачуђено.

— Да, у уста, па онда су запалили и онај отровни дим гутали.

— Па како се нису отровали?

— Нису се баш на једанпут отровали, али су се отровали полагано. Тровали су своју пљувачку, ту пљувачку су гутали у стомак, стомак им је патио и споро и којекако израђивао свој посао, но они нису увиђали да је то због дувана; па онда онај дим вукли су у своје груди . . .

— Ух, човече, махни ме молим те с тим приповедањем!Квариш ми весеље. Махни се старих ствари, само кад су се људи сад већ једанпут опаметили. Дед' попи још коју чашу воде, ово је чиста изворска, да видиш како ће те расположити и разведрити, та то је права благодет божја! Дед' и ти Ружице, попи једну чашу, Властимире, жено, пијте, будите весели, та овакве воде нећете свуда наћи!

Весеље је текло бујно.

Ружица и Властимир беху сретан пар људи.

Добри професор им је још често причао о старим обичајима, а они су бајаги веровали, да не би увредили свога доброга оца, али ко би још такве бесмислице могао озбиљно веровати!

Јогунице

ШАЛА У ЈЕДНОМ ЧИНУ.

Написао Ђ. П. С.

(Наставак.)

Појава X.

(Дужа почивка.)

Ника *(улази.)*

Ника. Не можеш докучити, ма на главу стао. Ето шта нисам покушавао? И Като злато, и Като мораш казати, а' нема ништа. Ал већ нека, брзо ћу ја бити готов. Милан ће доћи, ја ћу дати благослов и ствар ће бити свршена Да, тако и никако друкчије. Милан тек што није дошао. Само да не буде Марија јогунаста, ал већ неће ваљда пред човеком се показати.

Појава XI.

Ника. Марија *(улази са плетивом у руци, а Ника седе на канабе на једну страну)*

Марија *(за себе.)* А, ту је?

Ника *(за себе.)* А где је!

Марија *(за себе.)* Баш ћу му успркос сести на канабе. *(Седне на други крај окренувши се леђима Ники и плете.)*

Ника *(за себе.)* Е баш је морала овде сести.

Марија *(за себе.)* Ја му нећу прва проговорити.

Ника *(за себе.)* На њој је да почне, она је женско.

Марија *(за себе.)* Ала ће се убезекнути, кад види где Милан долази.

Ника *(за себе.)* Чудо ће је снаћи кад Милан уђе.

Марија *(за себе.)* Само како може бити тако јогунаст! Као и да не седим крај њега.

Ника *(за себе.)* Како је ућутала, ни да писне, баш као риба, а други пут као чегртаљка. *(Устаје и узима новине са стола и седа на старо место.)*

Марија *(за себе.)* Још му је до читања.

Ника *(за себе.)* Хо, како се дала жена у посао! *(Меће наочаре.)*

(Мала почивка.)

Марија *(полугласно броји уз плетење.)* — два — три —

Ника *(полугласно сриче.)* — Срп—ски—ће на—род—

Марија. А?

Ника. Шта?

Марија *(окренувши се.)* Ја?

Ника. Да!

Марија. Говориш ли штогод?

Ника. Ја?

Марија. Та да, ти.

Ника. Ја ништа. *(За себе.)* Бадава, не може она дуго. Умрла би да не говори.

Марија. Шта ништа, кад си нешто говорио.

Ника. Нисам ја говорио већ ти.

Марија. Па све једно.

Ника. Није то свеједно, ти си се покорила и прва почела.

Марија. А ти си први дочекао моје речи.

Ника *(за себе.)* И то је истина. *(Гласно.)* Па добро најпосле, само ти и опет кажем, да ћу ја Зорку удати за — *(тргне се и за себе.)* Мал нисам казао. *(Гласно.)* да ћу ја Зорку удати за оног, за кога ја хоћу.

Марија. То ћемо видети. Али га барем кажи, да га знам.

Ника. Ниси ни ти рекла за кога ти хоћеш да даш.

Марија. То ћеш сад, за који трепут дознати, тек што није дошао.

Ника *(за себе.)* Кажем ја да је Симица, јер ко би други био у месту. *(Гласно.)* И ти ћеш видети само што није овде.

Марија. А како можеш да не кажеш.

Ника. Ја кад једаред што кажем, то тако остаје. Казао сам ти „видићеш“, па на том остајем.

Марија. Исто и ја тако. Казала сам ти да ће доћи младожења, па ако ти се допадне, добро, ако не —

Ника. Опет добро, мислиш ти. — Него, Марија, кад ми уђе тај човек, немој да ми правиш чуда.

Марија. Ко? Ја? Ни завирити нећу у собу.

Ника. Марија!

Марија. Шта је?

Ника. Јеси ли ти при себи?

Марија. Сасвим. — Него Нико буди паметан, човек тек што није дошао, па немој бити јогунаст.

Ника. Ко? Ја? У трећу ћу собу да побегнем.

Марија. Нико!

Ника. Ја ти велим.

Појава XII.

Ника. Марија. Зорка *(улази.)*

Марија. Јеси ли готова чедо?

Ника. Ходи оцу Зорка!

Зорка *(за себе.)* Ух што ћу? Јесам ли ја једина тако несретна, да увек морам гледати ту свађу и јогунлук код родитеља. — Милан је много бољи.

Ника. Да те видим како си се оправила? *(Посматра је.)* Добро је! Красно! Дивота! Слушај Зорка, кад дође тај човек, а ти лепо . .

Марија *(упада.)* изиђи из собе.

Ника. Не, ни за бога, већ лепо са њиме разговарај се.

Зорка. Па хоћу отац

Ника. Тако и треба. Ходи да те пољубим. *(Љуби је у чело.)*

Марија. Оди овамо да ти наместим марамицу.

Зорка *(иде матери.)*

Марија *(шапуће јој.)* Ти само мене слушај. Милан тек што није дошао.

Зорка *(весело.)* Слађани мој Милан!

Марија *(шапуће.)* Само се држи, ти кажи: нећу, а кад буде требало, а ти: хоћу, па хоћу!

Зорка. Хоћу мати. *(Љуби је.)*

Ника *(за себе.)* А где је само? Где се задржао?

Марија *(шапуће.)* Иди чедо на прозор, па кад видиш да иде, а ти ми ре-

ци. *(Зорка полази прозору и спази Милана где иде.)*

Зорка *(весело.)* Ево га мати.

Ника. Ко то?

Марија Па младожења.

Ника. Младожења? — Е, ја идем. (*Ушепртљно и виче.)* Идем! Идем!

Марија. Та човече!

Зорка. Отац!

Ника *(виче.)* Идем, идем! Нећу да га видим, идем чак остраг у собу.

Марија. Али Нико! Остани човече!

Ника *(виче одлазећи на побочна врата и забрави их вичући)* Нећу! Нећу!

Појава XIII.

Марија. Зорка. Милан (*улази.)*

Милан *(млад, леп човек. Држи штап у руци.)* Љубим руке! (*Зорци.)* Добар дан желим госпођице!

Марија. О добро дошли! Добро дошли.

Зорка. Добар дан желим.

Милан. Како сте госпо?

Марија. Захваљујем на питању — изволте сести.

Милан *(седа на фотељу)*. А ви госпођице?

Зорка. Као што видите, добро ми је.

Марија. Па како да вас никад нема.

Милан (*за себе.*) То је зацело увод. *(Гласно.)* Посао знате, путовање због учитељске скупштине и друге ситнарије, па спрече човека.

Зорка. Ви господине до бога, увек у послу.

Милан. Верујте да је дотле и добро док је човек у послу.

Марија. Па зацело. (*За себе.)* Како да почнем само. *(Гласно.*) Видите и ми смо увек у послу, никад човек не треба да ужива у нераду.

Милан. У колико му није нуждан да се одмори.

Зорка Зацело. И одмор је често врло пријатан.

Марија. Да, да. *(За себе.*) А шта ту дуго, почећу. *(Гласно.)* Моја послужавка Ката била је код вас.

Милан. Јесте госпо. О па да сте видели чуда. Скоро да се почупаше она и Јован.

Марија *(за себе.)* Нисам добро почела, знам да ће ми пребацити због оног јогунице! Сигурно му је што попретио. *(Гласно.*) Та да, знате обичне домаће поiаве. Хоће обоје да послушају.

Милан. Оригинални су били.

Зорка *(стидећи се, за себе.)* Сад ће ваљда да почне.

Марија. Да. Па као што сам вам јавила —

Милан. Ах, пардон! А да где је господар Ника?

Зорка (*за себе.*) Шта ћемо сад?

Марија *(за себе.)* Шта да кажем, ух Нико јогуницо једна. (*Гласно.*) Ника? Молим вас, махни те га, чудо је нешто осорљив данас.

Милан (*за себе.*) Чудно, а врло љубазан у писму.

Марија. Наједио се, па отишао да прилегне, као да се разболео.

Зорка (*нестрпељиво.*) Идем да га зовем.

Марија. Иди душо моја! (*За себе.*) Шта ће сад бити?

Милан (*за себе.*) И моја душо!

Марија. Иди около, овде је закључано.

Зорка *(за себе.)* Гле ја и заборавила. Шта ћу му само рећи? (*Одлази на стражња врата.*)

(Наставиће се.)

Који хоће слободе…

(ЉУБЕН КАРАВЕЛОВ.)

Који хоће слободе,
Треба да се труди,
Јер она се добија
Тек с крвави груди.

А ко хоће у ропству
Да се гњило свија,
Е, то зло је јефтино,
Без паре с' добија.

С бугарскога

Љубомир Лотић.

Неколико народних обичаја

из српског краја Звижда у округу пожаревачком.

(Свршетак.)

Докле год се мртвац не сарани, обично га чувају од мачке „да га не прескочи,“ руке и ноге су му везане концима, а пред опело у пупак му се забоде један трн глогов. Затим му мету ако је мушко у сандук: штап, свиралу, неколико пара, леба, соли кашику и цвећа које је покојник највише волео. Ако је женско мету у сандук преслицу, вретено и све остало као код мушког сем свирале. Ђаку мећу још и књиге под главу. Свештеник обично дође после смрти на 20 часова, опева мртваца на дворишту, освети водицу у дому и оде кући. Чим он изађе из авлије, одма закољу кокош баце је у сандук до мртваца и разбију по једну празну тикву. То чине зато да више нико из куће не умре, јер падају троје: мртвац, кокош и тиква! ? Затим натоваре мртваца на кола и носе у гробље.

Често пута бива у овим крајевима да попа и не дође на опело. Тада га сељаци и родбина прелију вином, изљубе и окаде сами и потом носе те сарањују. У том случају по једна стара бака врши свештеничку дужност, т. ј. опева мртваца по свом бабском обичају. Уз пут при погребу ред је оваки: један комшија носи напред крст дрвен врло велики, с десне стране иде девојка са котловима пуним воде, и поји кога год сретну за покој душе умрлога; са леве иде други човек са исчупаним дрветом из корена — обично шљива или друга која родна воћка, — коме су гране окићене разнобојним тракама и вуном. За овима један води волове који вуку кола на којима је мртвац. За колима с једне и с друге стране од кола иде ожалошћена фамилија, но увек се пази да буде непаран број. За овима иду остали комшије и пријатељи покојникови. На путу обично стају три пута, са сваког места узме се по мало земље. Нарочито су ради да стану на каквој речици, и да ту испразни девојка котлове па друге водом напуни.

Кад се дође у гробље, тада обично уђе у раку по нека стара жена, пажљиво очисти са дна све грудве и кецељом својом од десна на леву страну идући брише све четири стране гроба. У том послу она нешто шапуће — а шта шапуће то никако нисам могао дознати. — Затим упали на три места у гробу барут по неколико зрнаца — то се чини да њиме отерани буду нечастиви — па из гроба изађе. Одма за њом баце у дно гроба кокош заклану и затим спуштају сандук. Пошто сандук заклопе прелију га вином и водом и затрпају земљом. С тиме је укоп свршен. Чело главе посади се она воћка донета, на њене се жиле излије сва вода из котлова, па се иза воћке пободе крст и тим је готов сав посао.

Другчије се врши укоп мале деце, другчије момка и девојке и старих људи. Најсвечаније сарањују момке и девојке. Ја ћу овде описати укратко сарањивање девојачко.

Чим у неком дому умре девојка, одма једно чељаде из куће полази са бардаком ракије по селу да зове на укоп: момке, девојке и друге званице. Прво отиде кући оног момка који је покојницу радо имао. Њему преда заставу, (обично тробојка) и велики нож. Чим овај то добије он сазива своје другове и дигне се кући покојнице. На вратима га дочекају укућани са кукњавом и нарицањем, као да им зет долази у походе.

Умрла девојка опрема се најсвечаније у невестинско рухо, на главу јој се мете венац од цвећа а у сандук пуно цвећа и дарова од долазећих момака и девојака. По опелу је носе на гробље девојке на рукама. Тај спровод иде овим редом: напред иде онај што представља војводу са заставом и буклијом; за њим иде онај што преставља младожењу са ножем у руци (да брани умрлу покојницу до гроба од злих духова), с леве и десне стране од њега иде по једна девојка, једна носи на обраници котлове са водом (која је за душу умрле намењена) а друга носи очупану из корена родну воћку, којој су гране окићене: огледалима, марамама, чарапама и

разним девојачким даровима; за овима иду по три у реду девојке па онда сандук и за њиме момци и остали пратијоци.

Та пратња обично прође кроз сво село, па се затим упути гробљу; уз пут момци и девојке певају тужне песме, у којима се помиње жалост за покојницом. Ја сам том приликом прибележио само једну песму, а слушао сам да их има више. Ево те песме:

Играо се млад јеленко,
Са кошутом на ливади,
А поред њих вода текла,
Чарна вода Текелија;
А крај воде расла гора
Црна јела, хладовита.
Сину стрела из тих гора
Па устрели мог јеленка
Посред срца несрећнога.
Крв протече кроз долину
Срна наже у планину
Тугујући, рикајући.
Од лелека гора јечи,
Бистра вода не жубори;
Е тако је дру̑го наша
Нама тешко за тебека,
Од данаске па довека!

На случај сахране момка, иста се ова церемонија врши; само што у том случају момци носе умрлога а девојка је барјактар и војвода. Пошто се мртвац по показаном начину погребе, сва се свита враћа кући ожалошћених на подушје. Сем њих поврви из села мало и велико са кашиком за појасом да и они буду на подушју. Једно таково подушје често пута кошта више него и свадба. Они што долазе са гробља, на вратницама перу руке, узму сваки по жив угљен и пребаце га преко своје главе назад, говорећи: „као што се гаси овај огањ тако нека се угаси зло и смрт из ове куће." По томе сви седају око пуне софре. У врх је софре обично свештеник, па до њега отац и мати оног момка који представља младожењу или младу, затим родбина ожалошћених па онда сва остала младеж. Укућани сви гологлави служе и нуде госте. Пре јела свештеник очита спомен, а дотле сви присутни држе воштанице; затим сви у глас зажеле покој умрлој души и са узвицима „Бог да прости" поседају и одпочну јести. Док они тако једу дотле дође и гајдаш те момчадија поскаче и ухвати се у коло, при игрању војвода носи у рукама црну заставу и води коло. Тако то траје до мрака па бива више пута да се овај тако тужан обред заврши правим весељем. Уцвељени родитељи гледајући то, мисле да је јава и тиме се теше.

Сутра дан одма ожалошћена породица тражи у селу најчистију девојку, да носи воду за душу покојникову. Та се девојка обуче у најлепше одело и свако јутро за 40 дана мора да доноси редом по неколико пута воде са извора у сваку кућу. Та-ву девојку у селу поштују као неку светињу, са поштовањем дају јој на чесми да преко реда захвати воде, и дочекују је на прагу кућевном са празним судовима, и речима: „добро нам дошла и просто да Бог да! Кад се наврши 40 дана онда се скупе вршњаци умрлога лица и иду на реку да „пуштају воду."

При овом обреду три жене отиду рано на реку са јелом, пићем и једним комадом платна. Пошто изаберу чисто место оне све три загазе у воду до колена, ухвате оно платно за крајеве и држе га над водом. Девојка која је воду носила, запали на једном дрвеном котуру 40 свећица воштаних и то забоде до обале близу њих, по том узме врг нов и штап у руке па приђе онима женама и сипа вргом воду кроз оно платно. Док вода тече, она непрестано брани оним штапом воду (од живих, јер веле овај се пут поје за душу људи оног света т. ј. умрли). Пошто тако проспе 40 врга кроз платно она пусти врг, свеће и штап низ реку па се све из воде удале на обалу, где деле сакупљенима јело и пиће за душу. Од платна се скроји и сашије кошуља и да неком сиромаху. Одатле се иде на гробље па с гробља кући на подушје. За софром непрестано носи пиће и воду она водоноша, коју тада добро даривају новцем и хаљином.

Кад се наврши година дана, онда се опет иде на гробље те се гроб усече и камен метне, тада се гради последње подушје „година мртвих" и са тиме престаје сваки даљи рад око мртвих. После тога гробови се редовно обилазе сваке године о задушницама и том се приликом дели „за душу мртвих."

На послетку неће бити сувишно, да на-

поменем како овде сматрају душу човекову по смрти. Овде потпуно верују да човек не пропада умирући, већ да се сели са овога света на други „онај свет“ кога они мисле да је на небу. Даље верују да и душа са човеком путује на онај свет, али за 40 дана мора да обиђе још једанпут сва места на земљи где је живо тело пролазило. Зато обично пале кандило за 40 дана по сарани мртваца, остављају до кандила по мало воде, леба и соли и често у говору спомињу пословицу „душа да ми не дође где ми тело прође.“ За онај свет мисле: да се иде преко неке грдне воде, где их анђели возе, па грешнике даве а праведнике одвозе у рај. Зато обично сваком мртвацу турају у гроб по коју пару да би платио возарину. Још мисле да се тамо „на оном свету мртви састају са својима умрлим а живима се јављају или у сну, или у слици чудноватих „вукодлака“ и „вампира.“ Зато да им се неби то често догађало — а то бива кад се забораве мртви — они пале сваког празника свеће и деле им „за душу.“

Неготин 20. Октобра 1887. год.

Мих. Ст. Ризнић, учитељ.

ЛИСТАК.

КЊИЖЕВНОСТ.

XXVII. књига Чупићеве задужбине. **Поменик знаменитих људи у српскога народа новијега доба.** Написао М. Ђ. Милићевић. I. У Београду 1888. Цена 2 динара свакој свесци.

Трошком Чупићеве задужбине изишла је ово дана у Београду књига с горњим насловом, коју је као што се из наслова види написао Милан Ђ. Милићевић, библијотекар народне библијотеке у Београду.

Књига је штампана на 8° и осим намене и предговора (XVI), има 144 стране.

Као што кр. штампарија у Београду обично ради, тако је и горњу књигу чисто израдила. Штампарских погрешака има врло мало и то незнатних. Папир би истина могао бити мало бољи, а кад узмемо да Чупићева задужбина није као какво приватно-спекулативно друштво, ком је цел да што већу дивиденду својим акцијонарима изда, но ком је цел, да издавањем корисних књига, шири просвету у српском народу, морамо рећи, да је мало сувише велика цена од 2 динара за књигу од не пуних 10 табака.

Кад поједини писци, који без икакве потпоре и награде, продају своја штампана дела просечно штампан табак по 20 пара или 10 новчића, Чупићева задужбина требало би да јефтиније продаје дела, што их она издаје.

Ово имадох рећи што се тиче спољашње стране Милићевићевог „Поменика“.

Што се тиче унутарње његове стране, имам ово приметити.

У намени „Гробним каменовима“ г. Милићевић с пуним правом жали се и пребацује, како су му живи стари паметари знали врло мало, нејасно, нетачно и супротно причати о делима неких знаменитих Србаља, за која их је питао да му шта више и тачније испричају; како је у сувременим записима врло мало шта забележено нашао о делима заслужних Србаља; како многи унуци не знају баш ништа о својим дедима, ма да су им деди били војводе; како су гдекоје проте крстове и гробне каменове уклонили с гробова заслужних Србаља, тобож да прошире простор око цркве; како су неки потомци надгробне плоче својих предака оставили дунђерима, да их лупају и новој звонари у темељ бацају; како многи школовани унуци својим дедима и стричевима не подигоше никаквог гробног споменика; како су многи гробни крстови узидани у ограде портане, у прагове и за подножнике јахачима усађени.

Тај исти немар и варварство спрам старина из нашег народног живота, можемо и на овој страни на све стране наићи. И код нас се може наћи, да су многи гробни каменови и плоче са гробова знатних мужева излупани и узидани у разне грађевине; да

су уништене многе слике знаменитих мужева а на многима да су избодене очи и лице; да су у многим врло важним писменим споменицима исечени листови и брисана најважнија места; да су многи врло важни писмени споменици доспели у дућан на завијање бибера; да су многи записи по црквама и светитељске слике хотимично изгребени; да се многи и многи писмени споменици и старе књиге налазе по влажним библијотекама, разбацане и остављене на чување и онаковим људима, који ни појма немају од какве су они важности, те којима и није ништа, узети који лист „старе хартије“ и употребити га за запушач на стакло, или завити у њега сир и сланину, потпалити ватру.

Ко пак зна с једне стране од какве су велике важности стари писмени споменици нашег народног живота, како се не ретко и из записа од неколико редака може да сазна врло много шта и нађе узрок многим крупним стварима, а с друге, у каквом се они већином стању налазе данас и како нестају и пропадају; тај ће са мном заједно уздахнути, што се мало другчије не прегне и од стране наших првосвештеника, и учених друштава, и појединих родољуба, да се једном озбиљски утаначи, како да се и где на једно место искупе, те тиме сачувају од даље пропасти.

И докле се год то не уради, не треба ни да помишљамо, да можемо доћи до ваљано написане историје нашег овостраног народа од 1690. до данас, нити до ваљане историје књижевности и историје умног развића.

Та колико и колико су нам поједини руски писци и књижевници, који путоваше по нашим крајевима, покупили и однели и осакатили врло важних писмених споменика; колико их је сам Шафарик однео и понео са собом у Праг, а да не говорим, колико су их покупили и однели поједини Срби, те после њихове смрти, породица незнајући уважавати их, уништи их.

Сам покојни Ђорђе Рајковић скупио је толико много разних писмених споменика, да је изишло три књиге, свака по четир прста и срећом те их остави гимназији српској у Новом Саду, а да је изненада умрьо, или да је имао какву другу газдарицу, толики би важни споменици пропали. А у исте три књиге има врло важних ствари.

И то ће тако све дотле бити и бивати, докле се год сви писмени, споменици не сместе на једно место, и не изабере чувар, који ће их не само чувати, но и уредити као што треба, а за тим на општу употребу писаца издавати, а не закључати их да их мољци једу.

Но да ће доста воде Дунавом проћи и да ће још много и много писмених споменика нестати, док се то не уради, то стоји.

У предговору прича г. Милићевић начином њему својственим, који је заиста за похвалу, уснути свој сан једне ноћи, који му даде повода да приступи писању „Поменика“; какве је имао муке, док је што дознао и ко му се све својски одазвао на његова питања о разним покојницима, те на последтку врло умесно заврши га овим речма: „На последтку, смерно се поклањам сенкама свих заслужних покојника, које нехотице не будем овде поменуо, или које сам огодно описао. Они ми не морају на сан долазити; јер за мном већ иду јачи од мене који ће попунити моје празнине, и исправити моје кривине; те пак, који озбиља узму да пишу и више и лепше о знаменитим људима у српскога народа, братски молим, да пишући своје, не куну ни моје писање, пошто ово не пише ни светац ни анђео, него рука грешнога човека!“

У I. „Поменику“ описао је г. Милићевић живот и рад 82 заслужна по српски народ мужа по разним пољима.

У њему се налазе животописи српских јунака, арамбаша, државника, власника, поглавара, списатеља, уметника и добротвора новијега доба т. ј. од почетка овога века до данас.

И ако је г. Милићевић у њему многе животописе навео по својој књизи „Краљевина Србија“, од којих су неки исправљени и допуњени, налази се у њему и доста нових животописа.

Тако се у њему налазе животописи 20

мужева рођени на овој страни, који су нови и то: Аврамовића Димитрија, Атанацковића Богобоја и Платона, Бачванског Александра, Богдановића Косте, Боројевића Николе, Бранковића Косте, Веселића Јосифа, Возаровића Глише, Врчевића Вука, Вујића Владимира и Јоакима, Гавриловића Јована, Гаја Људевита, Гашпаровића Аврама, Гереског Атанасија, Грујића Никанора, Грујовића Михајла, Давидовића Димитрија и Даничића Ђуре.

Од ових је понајопширнији животопис Ђуре Даничића, а за тим Давидовића Димитрија, Атанацковића Платона, Грујића Никанора, Гаја Људевита, Гавриловића Јована, Вујића Јоакима.

Као што и сам г. Милићевић рече, да животописе у „Поменику“ није писао светац ни анђео, него рука грешнога човека, није чудо што се у њему поткрала по нека погрешка, које и ако се чине мале и незнатне, несу требале бити учињене, пошто при мало већој пажњи не би се учиниле; а то је писац „Поменика“ био дужан учинити колико за љубав свога књижевничког гласа, толико исто и ради оних читалаца, који ће држати да је баш све онако, као што се у Поменику вели.

Како ми није намера да строго критички пропратим „Поменик“ I. г. Милићевића, за што би ми требало и више времена и друкчијих средстава, но што их ја у мојој скромној библиотеци имам, и што их могу наћи у Земуну; то ћу напоменути само неке погрешке односно допуне, што их на брзу руку уочих.

1) Код животописа Косте Богдановића требао је г. Милићевић навести и дан његовог рођења, што је могао наћи у беседи др. Јована Суботића говореној на опелу Богдановићевом, које је штампано у 89. књиги Летописа.

Богдановић је рођен 21. фебруара.

По опису г. Милићевића Богдановић је само 1848. у Пешти покренуо политички лист „Весник“ и спремао грађу да пише нову српску историју.

Но што је пропустио г. Милићевић, то ћу ја овде у неколико да учиним и да коју више проговорим о књижевном раду Богдановићевом.

Како је у оно доба, кад је Богдановић ступио у јавни живот, сваки онај који је хтео да постане списатељем, морао прво бар неколико песама спевати; то је и он неколико спевао, од којих су неке изишле у „Српском народном листу“.

Тако у њему за 1839. наилазимо на ове његове песме: „Ново лето“, „Стихопевац“, „Богињи једној лепој“ и припев; за 1841: сербска песма; за 1843: мир Сави Текелији а за 1844: Светски путник у Италији месеца новембра 1844., која се песма односила на кнеза Михајла, прошеније у господа.

А од Богдановића је и песма: „Стан путниче, ко си ти?“, која се дуго и дуго певала и коју сам и ја у својим младим годинама певао. И та се песма односила на кнеза Михајла.

Но Богдановић је зарана увидео, да нема правог песничког дара, те је почео ома и у прози писати.

(Наставиће се.)

ДОПИСИ „ЈАВОРУ.“

У Златноме Прагу, о новој години 1888.

(*Педесетгодишњица учитељевања.*) Први чешки педагог на пољу музике је без сумње *Франтишек Блажек*, професор на оргуљској школи у Златноме Прагу, у Чешкој. Ове године месеца октобра навршиће и славиће Блажек 50 година свога неуморнога и успешнога учитељскога рада, а стекао је себи за цело то време великих заслуга. Незнамо скромнијега и милијега човека од Фр. Блажека. Његово око још непрестано сија младачким жаром, погледи његови су тако искрени, његов глас симпатички и свака његова реч је узор од скромности. А опет зато има ли ко у чешком музичком свету права захтевати потпуно признање, то је проф. Блажек, који је чешком народу преко 4000 вештих музичара одгојио и ма да је већ 73 год. стар, обучава неуморно од јутра до вечери. Признајемо радо, да говоримо о њему уједно као о своме милом пријатељу, проф. Блажек нема и може бити, да и није имао каквих неприја-

теља. Први чешки педагог Фран. Блажек родио се 21. децембра 1815 год. у Вележицима поред Биджова у Чешкој. У то доба неговала се пажљиво музика у чешким народним школама. Као младић показивао је Блажек велику склоност према музици, у којој је веома напредовао. Фр. Блажек свршио је техничке науке у Прагу и дао се уједно музичкој науци на оргуљској школи за управе Роберта Фирера. Као ревностан пријатељ музичке вештине наименован је за секретара „Друштва за подизање црквене музике у Чешкој“. Год. 1838 наименован је за професора на оргуљској школи и од те године почело је његово неуморно и заслужно деловање. Опште је постао познат као музички списатељ год. 1850 својима педагошким чланцима као и композицијама у часописима: „Славој“, „Лумир“ и „Далибор“.

Године 1868, издао је књигу под насловом „*Наука о хармонији*“, која се сматра за најбоље дело у чешкој музичкој литератури и доживила је 1878 год. друго умножено и обогаћено издање. Примећујемо још и то, да је чувена примадона чешке опере у Прагу Векослава Рес — Блажекова, прва драматичка певачица, која се на жалост целога чешкога народа већ 1873 год. у вечност преселила, била кћи проф. Блажека.

Честитамо већ унапред заслужном јубиланту и кличемо му искрено и бурно „Живио!“

Н.

ЧИТУЉА.

(† **Иван Антуновић.**) 2. (14.) јануара о. г. изгубило је племе буњевачко свог највернијег сина, јер тога дана преставио се у Калочи после дуге и тешке болести тамошњи каноник и насловни владика Иван Антуновић. Покојник је био један од оних ретких Буњеваца, који је и на једној од највиших лествица достојанства, до које може доћи обичан човек, сачувао своју народност. То због тога много значи, јер је код Буњеваца постало већ жалосно правило, да се сваки од њих почиње стидити свога народа, чим капут обуче. Али Антуновић није само сам за себе сачувао своју народност, него је свима средствима духовним и материјалним, која су му стојала на расположењу, неуморно радио око тога, да Буњевце подигне из чаме и мртвила, да утврди у њима посебну им народну свест.

Иван Антуновић родио се у Кунбаји близу Алмаша у Бачкој 7. (19.) јуна 1815. године. Пошто је свршио богословију зарећен је г. 1838. за свећеника и већ после четири године постао је парох у Алмашу. Г. 1859. дошао је као каноник у Калочу, и г. 1876. наименован је за насловног владику. Кад је после окупације Босне требало наћи згодну личност за римског арцибискупа у Сарајеву, онда се у позваним круговима прво помишљало на Антуновића, али као да је покојник сам од себе одбио ту част, која је после запала Стадлера.

Антуновић је у своје младо и мушко доба врло много учествовао у јавном животу бачке жупаније, у којој је важио за једног од првих људи. Као верни Буњевац почео се тек доцније истицати, а као старац посветио је сав свој рад и сву своју снагу буђењу свести у буњевачком народу. У то име покретао је он разне листове, од којих се најдуже одржао: „Bunjevačka i šokačka vila“. Писао је многе књиге поучнога богословскога и богословско-философијскога садржаја. Његови велики молитвеници налазе се ваљда у свакој буњевачкој кући. Све те књиге штампао је он о своме трошку и бесплатно их је раздавао на све стране.

За шире кругове најзанимљивије је његово дело „Razprava o podunavskih i potiskih Bunjevcih i Šokcih u pogledu narodnom, vjerskom, umnom, gradjanskom i gospodarskom“. Дело је то штампано у Бечу г. 1882. У истоме поздравља Антуновић на једноме месту овако Србе: „Будите дакле срдачно поздрављени браћо Срби! Та ма свјет што говорио и писао, никад неће подрмати моје најчвршће увјерење, да смо једним оцем од једне те исте матере рођени, крв од крви, кост од кости. Неслушајмо никада оне, који би нас ма каквим начином раздвајати хтели, то су бо очевидни обћи непријатељи наши“. Да како да Антуновић позива у тој књизи уз-

гред Србе у Рим, али старом римском свећенику не може се за то много замерити. Главно је, да је поменуто његово дело пуно жарког родољубља, на ком ће се моћи још дуго грејати буњевачка омладина. Нека се само што више скупља око те ватре, јер ће се ту научити, да јој је „тло живота онај народ у ком се је зачела, родила и одгојила“.

Очи уморнога борца није заклопила нежна рука буњевачка. Умро је самохран у туђини и кости му покрива земља, која „није била његова љубав“. У новцу није ништа иза себе оставио, али је најмање 200 младих Буњеваца, које је о свом трошку изобразио. Хоће ли који од тих његових питомаца прихватити заставу, која је истом на самртничком одру испала из руку староме владици? Ми страхујемо да је Иван Антуновић био последња сјајна звезда, која је буњевачком роду кад је већ почео на себе да заборавља за часак засветлила и иза које ће опет доћи тама несвести и одрицања. Али не, то неће бити, јер тим би се окаљао спомен Ивана Антуновића, кога су сви Буњевци љубили и поштовали, а док год траје тај спомен, живеће и Буњевци.

ДРУШТВА.

(Матица Српска). Децембра 30 пр. г. имало је књижевно одељење свој састанак. Прочитао се извештај књижевнога одбора, у којем се напомиње, да је Љубомир Петровић-Љубинко поднео за награду своје дело под насловом *„Суђаје,“* драмолет у два чина, с певањем. Примљено је за „Летопис.“ — На основу оцене члана Ј. Грчића примљена је за Летопис шаљива игра *Свекрва“* и награђена са 50 фор. Писао је Мита Калић. — Прима се за Летопис чланак Мите Нешковића *„Шта се до данас радило на удружењу српског учитељства“* и писцу се даје 50 ф у име награде. — Непознати писац поднео је на расписану награду од 50 дуката из задужбине Јована Остојића и жене му Терезије дело под насловом *„Естетика, Српкињи намењена књига.“* Издано Мити Петровићу и Васи Вујићу на оцену. — *„Књиге за народ“* из задужбине Петра Коњевића дане су у накладу књижари браће М. Поповића уз извесне услове. — За ту библиотеку примљена су дела: I. *Одмор и доколица* по Ст. Нађу превео непознат писац; 2. *„Искрице из св. писма* II. Нови завет. Од дра Ђ Дере; 3. *Кад ће бити кише?* Написао проф. Ст. Милованов. — На оцену је цадата дру Ђ. Дери и А. Вараћанину трагедија *„Бој на Косову на Видов-дан“* од Милана Осветника. — Чита се оцена М. Петровића на горепоменуту „Естетику.“ Оцењивач је тога мњења, да се овом делу не може издати награда, јер је већином препис из „Мале поетике“ дра Ст. Павловића Дочекаће се оцена и другога оцењивача В. Вујића — Непознати писац подноси дело *„Становници тржног места,“* весела игра у 4 радње и 7 слика. Даје се на оцену М. А. Јовановићу и дру Ђ. Дери.

КЊИЖЕВНЕ БЕЛЕШКЕ.

(Словеначка књижевност.) Од нове године неће више излазити словеначки лист *„Слован.“* Узроци што „Слован“ неће даље излазити они су исти, што су и наше многе листове уништили, а то је: слаб одзив читалачке публике. Слован је био добро уређиван лист, бавио се словенским питањима, интересовао се за цело Словенство. Сваки озбиљнији покрет, који се појављивао у Словенству „Слован“ је великим интересовањем пратио, казивао је свој суд; корио је што је требало да се кори, а хвалио је и славио је, што је било за хвалу. Заиста је велика жалост, што је тај лист морао да престане, али друкчије није могло бити. Словенци ће осетити велику празнину у журналистици престанком „Слована.“

Но да би се та осетна празнина попунила колико толико, наумила је „Народна штампарија“ у Љубљани да покрене нов лист, који ће се такођер бавити оним истим питањима, којима се и „Слован“ бавио. Том листу ће бити име: *„Slovanski svet.“* Излазиће двапут месечно 10 и 25 а годишња му је цена 3 фор.

Дошао нам је до руке један од најбољих словеначких листова *„Љубљански звон“* Лист се тај брижно и марљиво уређује, на њему раде сви најбољи књижевници словеначки. И овај први број, за 1888 год. није заостао иза других бројева, само би смо имали да зажалимо на браћу Словенце, што су пристрасни у погледу Срба. У том броју започео је А. Фекоња своју расправу: *„Вила Словинска“*, у којој говори о хрватском (?) песништву у Далмацији XV—XVIII века и о великом песнику Гундулићу. У тој својој расправи је г. А. Фекоња пристрасан, јер о Гундулићу вели, да је Хрват. Г. писац требао је да има мало више обзира спрам ове борбе, која се у најновијем добу заподела између Срба и Хрвата због Гундулића, те није требао, да заподире у ту љуту рану, те да дражи брата против брата. Он је требао писати објективно; а чији-ли је Гундулић, то ће решити Срби и Хрвати братски, што се и приличи браћи.

Од новијих књига, које се појавиле почетком ове године спомињемо само две три важније: *„Gluhomutec in nja obrazovanje“*, у којој се расправља, како треба са глухо-немом децом поступати дома и у школи *„Pedagogiški letnik“*, у ком се расправљају разна педагошка питања. Осим ових изашло је још доста других књига.

Н. Љ. Р.

РАЗНО.

(Нешто о Хинезима). Кинези су здраво практични људи и умеју се у животу и свима приликама наћи. Ево нешто о женидби: У Хонгконгу има људи, који се нарочито баве тиме, да богатим Хинезима, који у иностранству станују, у женидби проводаџишу. Но ти се посредници од својих европских другова разликују тиме, што дотичну женску купе као неки еспап. Кад дакле богат Хинез, коме је судбина определила, да међу варварима живи, (под којима они све остале народе разумеју, који год нису Хинези) а жели жену из свог племена да узме, то напише једном агенту женидбе у Хонгконгу писмо, које од прилике овако гласи: „Ја желим жену; мора да буде девојка и несме још 20 година да има, а и кућу свога оца није смела никад напуштати. Књигу ни једну није смела прочитати, а њене трепавице морају по палца дугачке бити. Зуби јој се морају светлити, као бисер са Цејлона, а дах јој мора једнак бити миомиру, исто као оном што се у шумама Јаве коди же; а хаљина јој мора бити од свилара из Каликинга направљена, који на обалама највеће и најгосподственије реке Јанкцекијанга живе." Цена за такву лепотицу, која је од прилике за Сидну у Аустралији набављена, износи око 38 фунти штерлинга. Две пак коштају око 58 фуната. То практичне младожење врло добро знају, за то даду одмах две довести, па изаберу ону лепшу. Ону другу пак гледају затим да испод руке продаду ономе, који за њу највише плати, и при том више пута направи добар пазар, па му жена остане за бадава. *В. Ђ. Р.*

(Шта је човек?) Мисирци (Египћани) називаше човека *зверои, што говори;* — Мојсије га зове *сликом Божијом;* — Платон га назива *господарем света доброга;* — Сократ *малим Богом;* — Пиндар вели да је човек *сен сени;* — Омир и Овид да је *отпао лист са дрвета;* — Јов га назива *сином прашине;* — Цицерон *најразумнијим звером;* — Шилер *господарем природе;* — Продот *невољом;* — Жан Пол *полубогом.* И т. д. *К. О.*

(Чудновато!) Отворила се нова железничка пруга. На тој прузи путовала нека госпа и виде кроз прозор код једне стражарске куће шесторо деце чуваре, те ће зачуђено рећи: „Чудновато! Тек што је ова пруга отворена, а чувар већ има шесторо деце!"

КЊИЖЕВНЕ ВЕСТИ.

Пламенови, песме *Видоја Жеравице.* У ово доба српске успаваности прегао је наш штов. сарадник *Радован Кошутић* да изда своје лирско родољубиве песме под горњим насловом. Како смо и преко мере поплављени песмама љубавним наших сентименталних и разнежених песника најмлађе школе, то је заиста прави одмор за човека, кад наиђе на коју здраву, патриотичну песму, а да су Кошутићеве песме заиста такве, о томе су се наши штов. читаоци могли довољно уверити из песама његових, које смо до сада донели у „Јавору." Цена је књизи само 20 новч. (за Србију 100 пара дин.), а претплата се шиље писцу у *Лавов* (*Lemberg, Galizien, Universität*).

Нови васпитач Тако ће се звати нов педагошки часопис, што га покреће на овоме пољу добро познати наш писац *Миша Нешковић.* Цена је 4 ф. годишње, а претплату ваља слати уреднику у Павловце (преко Ирига, у Срему.)

Истина, црквени лист, што су га до сада издавали професор богословије у Задру, прешао је од нове године у власништво *Јов. Вучковића,* протопресвитера и професора богословије, који га је и до сада уређивао врло ваљано. Од сада ће *„Истина"* излазити у месечним свескама од три табака, а стајаће на годину 4 фор. Све пошиљке треба управити: *Uredništvu „Istine" Zadar (Dalmacija).*

НОВЕ КЊИГЕ.

Поменик знаменитих људи у српскога народа новијега доба. Написао *М. Ђ. Милићевић.* I. У Београду. у српској краљевској штампарији 1888. XXVII књига Чупићеве задужбине. На великој 8-ни стр. XVI. и 144. — Вредни наш Милићевић ево је опет прегао да обогати српску књижевност једним важним и занимљивим делом. У овом „Поменику" учиниће се помен многом и многом нашем заслужном човеку, о којем се још нигде до сада није писало, те дакле потомство не би можда за њега ни знало, а Милићевић се потрудио, те је покупио колико је могао података и о њима, да се сачува име и спомен њихов и у потоњим нараштајима. Овде има биографија краћих и дужих, а свакојако занимљивих, писаних лепим језиком Милићевићевим. Цена је свесци 2 динара. Похитај српски читаоче да набавиш ову лепу и добру књигу, нећеш се кајати. (В. „Књижевност")

Патница. Роман од *Јакова Игњатовића.* II. књига „Премишљати, — па пресудити." У Новоме Саду. Штампарија А. Пајевића. 1888. Цена 60 новч. Добити се може само у штампарији А. Пајевића. Од овога занимљивога романа изаћи ће за најкраће време и трећа (последња) књига, те ће онда моћи беспристрасна критика по заслузи оценити овај најновији роман Игњатовићев.

„ЈАВОР" излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шаљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора" у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор. на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића. *Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.*

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

ВЛАСНИК: ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

УРЕДНИК: Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 4. У НОВОМ САДУ 24. ЈАНУАРА 1888. Год. XV.

Госпођи О. Љ!

Да л' сам добро чуо?
Или само спевам?
Замоли ме анђо:
Да му песму спевам!

Где су старцу струне?
Где ли су му руке?
Да udари гласно,
У небеске звуке.

Да у песми спевам
Све врлине њене,
Тог анђела милог:
У облику жене.

Ко ружа си: дивна,
Ко љубица: чедна,
Ко јеленка: хитра,
Ко челица: вредна.

Из срдашца твога
Српски дух се шири,
А душа ти светим
Православљем мири.

Благо војну, који
Тебе „својом" зове!
Ја немогу стари
Желит' среће ове.

Вај! за тебе душо,
Ја се роди рано, —
Ал мом дому дође;
Момче богодано.

Те он убра цветак,
Са срдашца мога?
И пресади њега,
По сред срца твога.

Да са тобом мири,
Да са тобом цвати,
Па те по том могу,
Ипак „мојом" звати.

На светог Саву 1888.

Ристо.

Сеоски стражар.

ЦРТА ИЗ СЕОСКОГ ЖИВОТА.

У највећој тишини без икаквог вриска и плача спустише га у гроб; попа отпоја последње „вјечнаја памјат", за тим Лаза Сувачарев узе мотику и загрну гроб начинивши малу хумку; чело главе задену мали храстов крстић и пошто још једном изусти: „Бог да му душу 'прости!" изађе из гробља и упути се лагано са осталима у село.

Е, тако су сахранили чика-Мирка, сеоског стражара.

Жао ми беше кад сам од мојих разабрао за његову смрт Ја сам чика-Мирка од увек волео и поштовао. Беше вам то узор од човека; оличена доброта.

Као да га данас гледам кад седне пред сеоску стражару а ми деца искупимо се око њега те га салетимо да нам што-шта прича.

Он је био, што 'но реч пун натучен приповедака, а умео је тако лепо и тако вешто приповедати да би га човек и гладан и жедан слушао.

Чика-Мирко је у свом веку много препатио, многу беду и невољу преко своје седе главе претурио, па много и зна.

Ако вас не мрзи слушати ја ћу вам нешто приповедити, што нам је он једном, кад смо били код Лакићеви на поседку, из свог живота приповедио. Но пре него што вам станем то причати, рад сам да вас с њим боље упознам.

Чика-Мирко родио се у равној Бачкој, у малом сеоцету К. У наше село дошао је врло давно. Испрва је служио код неког грка, а за тим пошто умре сеоски стражар буде изабрат на његово место за сеоског стражара, коју је службу савесно и марљиво, све до своје смрти, вршио.

Много је времена протекло од његовог избора, а сељани још никако да се с њим упознаду. Он се клонио од света. Дању се ретко виђао, тек пред вече излазио је из своје собице или „ћелије“ као што је он називаше.

Сељани су свашта нагађали о њему, но нико није знао праву његову бољу.

Сваку рану време брише.

И чика-Мирко почео је полако да заборавља на злосретне дане своје, те отпочео лагано да се дружи са сељанима. Лети је ишао на рогаљ, а зими, кад и кад на прело. За мало па га сви сељани заволеше тако да ни један од сељана не би славу славио а да чика-Мирка не позове.

Елем, пошто га у неколико познајете, то ми допустите да отпочнем причу.

Ево како је било:

Беше то уз божићњи пост и ми се искупили код Лакићеви на поседак. Ми млађи поседали око пећке па крунимо кукурузе, а старији се понамештали око стола па поред чаше добра шиљерца развезли диван о свачему.

На пољу је била ужасна мећава. Снег навејао читаве сметове, а ладан и оштар ветар непријатно је фијукао.

— „Ужасно бесни ветар на пољу“ — рећи ће Смиља, ћерка Лакићева која беше дошла с поља.

— „Јес', права мећава“ примети бата-Јова — „и тешко си га оном кога та на пољу ухвати.

— „Ала бога вам“ — рећи ће неко из друштва — „како је чика-Мирку који мора сву драгу божју ноћ да престоји на том времену?“

— „Е, како му је? Огуглао на то па шта ће“.

— „Не би вам ја престојала целу ноћ“ — рече баба Сока, која се посадила на креветац па полако дремуцка — „ни за цео свет. Ноћ није ником пријатељ. Сећате ли се како је прошао Стојан Гајинов? Да не беше покојне бабе Митре, не би вам тај данас земље чепао“.

Неки зинули па погледали у баба Соку, да чују шта ће им ова причати.

— „Мајчин син“ — настави баба Сока даље — „хтео да се јуначи па око поноћи пошао од Мартићеви, где је био на свечари, кући. Лепо му говорили да се мане ћорава посла. Аја, не даде вам се тај ни осолити. Јест' ал' кад дође до првог раскршћа, на један пут искрсну — Боже ми 'прости — неки црни мачак испред њега. Он убрза кораке, јест', ал' мачак за њим па све му се провлачи између ногу. Стојану се коса накостреши а у себи поче да чита молитву и потеже батину, кад ал мачка од једном нестаде. Стојан као без душе загребе кући и кад је дошао до капиџика, сруши се и

обнезнани се. После тога одлежао је дуго, и да му баба Митра није бајала и кадила га, не би се тај више предиго.

Таман ми тако у речи кад неко залупа на врата. Девојке вриснуше и устрављено погледаше на врата која се лагано отворише и на којима се појави чика-Мирко.

— „Добро вече децо!“ — повиче својим снажним гласом.

Цело се друштво обрадова кад га угледа, и сви као из једног грла кликнуше:

— „Бог ти добро дао чика-Мирко!“

— „А гле, ми баш мало час о курјаку, а курјак на вратима“, — рећи ће домаћин у шали. — „Дед начините чика-Мирку места.“

— „Ев’, ево чика-Мирко!“

— „Фала децо!“ — рече чика-Мирко — „одмах ћу даље. Прошао поред куће па видео светлост, па ко велим: хајд да видим шта раде.

— „Добро си учинио чика-Мирко“ — рече домаћин, који је међу тим наточио чашу добра шиљерца и пружаше чика-Мирку.

— „Спас’ Бог!“

— „На спасеније!“

Чика-Мирко пошто искапи чашу до дна, седне поред остали и упусти се с њима у разговор.

Ми, пошто смо окрунили кукурузе, примакнемо се ближе к столу да чујемо шта чика-Мирко приповеда.

Сад управо незнам како се започела реч о женидби, тек од једном ће Смиљана запитати:

— „А бога ти чика Мирко, зашто се ти ниси никад женио?“

Чика-Мирко се за часак збуни. Чело му се намршти, а дуге и густе обрве спустише му се дубље на очи.

— „Дед приповеди нам“ — окупи га Смиља.

— „Да, да, приповеди нам!“ — повикаше и остали.

Чика-Мирко се опирао колико је могао, но пошто виде да се тако лако неће отрести беде невидовне за часак се исправи, руком превуче преко чела као кад би хтео да разгрне завесу те да за часак завири на позорницу прошлости своје, која је за њ пуна тужних успомена.

Један тежак уздах отрже му се из груди, и он отпоче да нам приповеда:

— „Давно је то било, децо моја, врло давно! Ја сам тад био спажан и млад момак, једва ако сам бројао 24 до 25 година. Ја и моја мати живили смо сами самохрани. Осим мало кућице и нешто баште, никакве друге сермије имали нисмо.

Ја сам морао радити другоме да себи зарадим што ми за потребу беше нужно.

Мати ми беше већ стара и слаба, године је обхрвале и ја сам сваки час стрепио да не падне у постељу.

Од чега се боја од тога се не убоја.

(Свршиће се)

Зулејима.

Од Владимира Трајановића.

IV.

Та ми тебе није било,
Одавна бих ја нестао;
Пјесме моје извор бајни —
Извирати би престао.

Све што имам, све што тражим,
Ти си мени јутрос дала —
Ах, зашто си ноћас, душо,
На самртни одар пала?

Ко ће мени воде хладне
Са извора захитити? . . .
Ко ли моје усне жедне
На самрти причестити? . . .

V.

Откада ми ти нестаде,
Неста љето и пролеће;
Само јоште к'о за лијек,
Мирише ми твоје цв'јеће.

Цв'јет мирише ал' ми душу
Никад, никад не опија.
Цв'јет мирише и уздише —
Отровна га трује змија.

Откада ми ти нестаде
Срце ми је куцат' стало —
У њему се тј'ело твоје
К'о у гробу закопало....

VI.

Док си, душо, жива била
У моме си жарком срцу —
Своју слику, своје чаре
И млађану нашла крвцу.

Горело је само једно
Само једно срце младо:
Ко је смио угасит га? —
Та над њим је Геније влад'о.

Па и сада, моја рано,
У мом срцу гроб ти ево...
Свак је смио разорит га —
Да ја теби н'јесам пјев'о.

VII.

Che come vedi ancor non m' abbandona.
Dante.

Ове ми се ноћи сњело
Да сам некад сликар био...
Да ме сликат научио
Неумрли Рафајело.

Тек што сам се пробудио
Мотрио сам слику твоју...
Ал' несташни ђак сам био —
Заборавих „арту" своју.

Да ме мајстор не прекори
Спјев'о сам ти пјесму ову,
Да у сваком, душо, слову —
Твоја слика — проговори.

Јогунице.

ШАЛА У ЈЕДНОМ ЧИНУ.

Написао Ј. П. С.

(Наставак.)

Појава XIV.

Марија. Милан.

Милан. О сиромах господар Ника. Мора да је јако нервозан!

Марија. *(За себе.)* Сиромах до сто врага. Није сиромах већ баш права она тврдоглава јогуница. *(Гласно.)* Та знате човек старији па се за најмање маленкости раздражи.

Милан. Јест има то врло много људи и то као болест човека ислаби.

Марија *(за себе)*. Фалиће му! *(Гласно.)* Знате господине да се и сама једим.

Милан. Верујем вам.

Марија. Па после јогунасти су такови људи.

Милан *(за себе)*. То додуше не знам. *(Гласно.)* А лежи ли господар Ника?

Марија. Лежи! И не трпи да се узнемирује.

Милан. Па мир је полак лека, веле наши људи.

Марија Знам и сама по себи, кад сам најмање што болесна најрадије сам у миру.

Милан. То је душевни одмор. (*Чује се из собе где господар Ника виче: Нећу! — Нећу ништа да знам! — Иди!*)

Марија *(за себе)*. Ух покора и срамоте!

Милан *(за себе)*. Овде је канда нешто друго било. Домаће свађе. (*Гласно*). Па немојте дирати господара. Ствар није тако баш хитна. Ја ћу сутра доћи и ствар ћемо свршити.

Марија. Па извините господине, ви

ћете бити тако добри па ћете се сутра потрудити. Знате како је кад је човек болестан.

Милан *(за себе.)* И кад се посвађа. *(Гласно.)* Молим, молим. За моју будућу срећу кадар сам и жртве принети а камо ли да се дошетам до куће *(Устаје и хоће да се опрости.)*

Марија *(виче.)* Зорка! Зорка! *(Чује се: „изволите ево ме!“)*

Милан. Све једно госпођица је у ходнику, ствар не решава где ћемо се растати.

Марија. По вољи! *(Излазе; штап је заборавио.)* *(Подужа почивка.)*

Појава XV.

Ника *(долази горопадан и задуван.)*

Ника. Нећу! Нећу да знам ни ко је, ни шта је. Видиш ти само! Зове ме још. Јок! Неће Ника, кад једаред каже. Нека ради ако може без мене. Сто сам јој пута казао па бадава, неће послушати ме, па ма све натрашке ишло. Ето читав калабалук. Ко зна ко је био. Можда је какав отмен човек. Ал нећу ја, ма ко био. Ја хоћу да пође за Милана, па тако мора бити. Нећу ни да видим. Казао сам јој, да ћу отићи чак у трећу собу, а познаје ме па опет, и она јогунаста и тврдоглава. Сад јој је боље кад није ништа израдила. Бре чекај само сад док дође Милан, ја дадем благослов двапут, и за мене и за њу. А и Зорка му се неће противити. Човек је леп. *(Спази штап.)* А гле спромах човек и штап је заборавио, како је сретно прошао. *(Посматра штап.)* Мај познат ми штапић. Видео сам га негде. Зацело је Симица био. Сретан је што нисам био овде, све би га за раме па напоље. Ал доћи ће он по њега, бре научићу га памети. *(Чује се да неко иде.)* Аха ево га иде. Аха! *(Накашљава се.)*

Појава XVI.

Ника. Милан *(улази).*

Милан *(чуди се и за себе).* Шта је ово опет. Кад брж' је оздравио? Кажем ја да су се морали свађати. *(Гласно.)* Извините господар Нико, ја сам заборавио штап овде.

Ника *(и не пази шта све говори Милан, већ одушевљено)* Хо, хо! Добро дошли! Где сте за бога? Хо, та одите човече. Седните! Је-ли по вољи цигара која?

Милан *(за себе).* Шта ће то да значи. Овај као да није ништа знао. *(Гласно.)* Захваљујем!

Ника. Та седите човече! Ево је-ли по вољи. *(Даје му цигаре.)*

Милан. Ви сте болесни канда? *(Седа и узима цигару.)*

Ника. Ја? Ни најмање. Сасвим сам здрав. А ко вам је то слагао?

Милан *(за себе.)* Сад да му кажем ко ми је казао, наново би се посвађали. *(Гласно.)* Та знате по изгледу.

Ника. Нисам ја био болестан и не памтим, него сам мало узбуђен.

Милан *(за себе.)* Зацело су се свађали. *(Гласно.)* То је најбоље, кад је човек здрав.

Ника *(за себе.)* Сад ћу му казати све како ја хоћу да моја Зорка буде његова, па ма Марија шта радила. *(Гласно.)* Примили сте писмо, што сам га по Јовану послао и нећемо дуго околишити.

Милан. И госпа ми је писала —

Ника *(упада.)* Што вам је она писала то је најмање. Њена је брига у кујни, а ја сам отац. Све што вам је писала немојте узети к срцу. *(За себе.)* Марија, Марија ала си ми направила посла.

Милан. Па неће се ни госпа противити.

Ника. Нема ту ништа госпа, и немојте је бранити, јер ко мисли да је она у овој ствари паметна, тај је луђи него она.

Милан *(за себе.)* Еј у добри час! Овде је баш ваљано запето стање. Тек се нису кикали? *(Гласно.)* Али господар Нико ви се не разумете, нисте се споразумели са госпом.

Ника (*за себе.*) Кажем ја да му је морала што написати сасвим противно оном, што сам му ја писао. (*Гласно.*) Тај ће се неспоразум одмах рашчистити, чим ја дадем благослов.

Милан. Али тек ваљало би да је и госпа у оваким приликама овде.

Ника. Оно је у реду. — (*За себе.*) Чекај само сад ћу ја њу ма за перчин довући. *(Гласно.)* Најпосле ја ћу је звати, ал знате што вам је женско па јогунасто? (*За себе.*) Отићи ћу ал јој нећу рећи ко је баш и зато; кад ме је толико мучила хоћу и ја њу.

Милан. Па ако је баш тако велик неспоразум ја ћу доћи сутра или други који дан. Сад мало раније или доцније само да буде повољан резултат.

Ника. Та какво доцније? Ја кад што кажем то мора бити па ма ништа не ваљало. (*За себе*). Чекај Марија, хо Марија. (*Гласно*). Идем је звати, зацело је у кујни. (*Одлази и говори*) Причекајте само сад ћемо доћи обоје.

Појава XVII.

Милан.

Милан. Ово ако није чудо! Пише ми госпа као и господар Ника. Бар тенденција је иста. Погрешака ортографски има додуше и у једном и у другом. Није то у осталом ништа. Ал одкуд неспоразум? И она ми је даје и он. Јован каже да није истина што Ката доноси у писму, а Ката опет вели да је лаж што Јован доноси. Часком се разболе а за трепут оздрави и сасвим здрав као лав. Он вели да жена нема ништа много да се меша а она ми опет пише да је само материна брига, за кога ће дати своје дете. Коме да угодим? Да ми је само Зорка ту, па да је питам шта је то? Ја нисам доста паметан. Сад ће ваљда и госпа се још разболети. *(Чује се споља: „Нећу! Ни ти ниси хтео? И ја нећу. Ништа нећу да знам!“)* Кажем ја да ће се и она разболети.

Појава XVIII.

Милан. Зорка *(улази.)*

Зорка *(плачући.)* Зар си ти то Милане?

Милан. Као што видиш. Али — *(Устаје.)*

Зорка. Но ово је страшно; ти си био отишао кући —

Милан. Да пошао сам, па сам се вратио по штап.

Зорка. Па ти си био са оцем?

Милан. Био сам, да.

Зорка. Па шта је то ако Бога знаш?

Милан. Ако ти не знаш ја још мање.

Зорка. Па теби је мати јавила јутрос.

Милан. Не само мати него и отац.

Зорка. Па јесу ли против једно другог писали.

Милан. Та нису већ баш обоје лепо.

Зорка. Шта ће то бити? Ја само знам да ме мати хоће за тебе да уда и несме оцу да каже, јер отац хоће за другог, а и он не ће да каже за кога.

Милан *(размишља.)* Ја би рекао да се не разуму и да и једно и друго хоће мене за зета, но неће једно другом да кажу.

Зорка. Ако је тако то ће се они за час разумети.

Милан. Зорка, и ти ћеш бити моја.

Зорка *(стидљиво.)* Твоја зацело, и ничија више.

Милан. Како си мила Зоро моја.

Зорка. А где је отац?

Милан. Отишао да зове матер.

Зорка. Ала је то ружно кад су обоје јогунасти, па неће да попусте.

Милан. Ти нећеш бити таква? Је-ли Зорка?

Зорка. Нећу. А немој ни ти.

Милан. Ја никад. Све што будем имао, теби ћу казати.

Зорка И ја теби.

(Свршиће се.)

Браћа Миланко и Јанко.

Прибиљежио † Миле Маринковић.*)

Мили Боже, чуда големога,
Ђе дјевојка црне очи куне:
„Црне очи, змија вас попила,
„Што спавасте, јере неглeдасте,
„Када јуче проведоше Турци,
„Проведоше два мила брајена,
„Два брајена, два горска хајдука,
„Баш Миланка и ш њим брата Јанка".
Па је Милан говорио Јанку.
„О мој Јанко, мој брате рођени,
„Видиш, брате, бијелога Л'јевна,
„И највишу у Лијевну кулу,
„Оно 'е кула бега од Лијевна,
„А шјутра је петак турски светац.
„Онђе ће нас Турци објесити.
„Метаће нас на муке свакаке,
„Ал' те молим, мој брате старији,
„Не јаучи у турскијех руку,
„Да се теби не веселе Турци;
„Не одаји нашијех брашнара,
„Ђе смо, брате зиме зимовали;
„Не одаји л'јепих дјевојака,
„Којијем смо ми лице љубили,
„Које су нам руво приправљале"
У то доба у бијело Л'јевно,
Одмах Јанку осјекоше главу,
А Миланка на муке меташе:
Кољена му жигом прожижаше,
Под нокте му чавле udараше.
„Казуј к . . . о, хајдуче Милане,
„Код кога си зиме зимовао,
„Ђе си пусто остављао благо,
„Што си царске робио таине;
„Казуј дере, хајдуче Милане,
„Кол'ко с' турски осјекао глава,
„Колико ли була обљубио."
Ал' је Милан срца јуначкога,
Нит' јауче, нити се одаје,
Кад виђеше Турци Лијевљани,
Да се Милан да одаје не ће,
Упиташе бега од Лијевна:
„Хоће ли га на колац набити,
„Или пасју осјећи му главу."
Ал' говори беже од Лијевна:
„Нит' натич'те, нит' га сијеците,
„Већ му пасје очи ископајте,
„Подајте му гусле јаворове,*)
„Нека гусли, нек се крувом рани,
„Нек се мучи, нек по свјету каже,
„Кад је био бегу у рукама."
Турци њему очи ископаше,
Дадоше му гусле јаворове;
Оде Милан по бијелу св'јету,
А ником се јунак не казује:
Ко је, што је, и од куда ли је;
Нит' шта иште осим крува б'јела
И по чашу црљенога вина.
Хода тако за три годинице,
Кад четврта настаде година,
Ал' је своме вођи говорио:
„Поведи ме у бијело Л'јевно,
„Јер су тамо Турци милостиви."
Доведе га у бијело Л'јевно.
„Вод' м' у кулу бега од Лијевна:
Уведе га у бијелу кулу,
Бег га пушти себи на таване,

*) Од покојника чуо сам о *гуслама* ову пјесмицу:
„Гусле моје слијепчева храно,
„Тешко оном, ко се на вас храни.
„Гусле моје, дрво јаворово,
„А гудало, дрво шимширово,
„На вами је кожа од јарета,
„А на кожи струња од ждребета,
„А под струњом коњиц од дрвета."

*) Мјесеца Септембра прошле године бијах с покојником у Небљусима близу Лапца у Лици, тада ми је обећао да ће списати *народне* пјесме и приповјетке, па ми је у Новембру и послао ову и још једну; а наш знанац посла ми ових дана и трећу што је нађе иза њега. Сад за сад нек се зна да је умръо 12. Децембра по новом, и лака му земља!

У Вуковој збирци, књига *трећа*, под бр. 50. јесте пјесма „*Старац Вујадин*"; ја бих рекао да је ова Маринковићева потпунија и узвишенија, прем није онако на широко разведена. У овој пјесми спомиње се и рјеч „*брашнар*", а то је исто што и „јатак" у Вуковој. Док је било хајдукова у Лици, у сваком селу имали су они своје *брашнаре*, који су им искали јела пића и одијела од имућнијих људи, па су им казивали куд им се то све мора однијети и ко да носи. А хајдуке су скривали и доказивали су им, ако се каква потјера дигла за њима. Ово напомињем за то, што у том значењу не спомиње се ова рјеч ни у „*Rječniku hrv. ili srp. jezika*"

Покојников пријатељ.

Па говори беже од Лијевна:
„Кажи сл'јепче, кад си осл'јепио.“
„„У кол'јевци, беже господине,
„„Ја очију упазио н'јесам,
„„А од рода ја немам никога,
„„Јер је мене дјевојка родила.
„„Имаш, беже ти кога од рода,
„„Кад си тако срца милостива.““
„Имам сл'јепче, два нејака сина,
„Ево држим оба на кољену;
„Де слијепче, па мало прогусли,
„Нек' су рахат дјеца у бабајка.“
Поче Милан танко попјевати:
„Мили боже, чуда великога!
„Давно т' ми је сунце помрчало,
„Ево данас Бог и срећа даде,
„Те ми опет обасјало сунце,
„Код доброга бега од Лијевна,
„Дај де, беже, да ти љубим руку,
„Кад си тако срца милостива.“
Бег му пружи, да пољуби руку;
Лијевом га руком ухватио,
Уватио за десницу руку,
Десном руком за грло бијело;
„Стани, беже, да ти зајам вратим,
„Ја сам главом Милане Хајдуче,
„Ком си црне очи ископао.“
Нокти му је грло ишчупао,
И оба му сина удавио;
Бијелу му кулу запалио,
Па је и сам у њој изгорио.

О лепоти, љубави и стиду.

(СКИЦА.)

Обично се мисли да само појете могу говорити о — ако смем тако да се изразим — деликатеси човечијег живота: љубави и лепоти. До душе, такво је мишљење у неколико и оправдано, јер ко већма слави љубав до појета, ко му тражи у појезији вештине ако не естетичар. Но у колико љубав и лепота у појезији игра велику улогу у толико је мања њена улога у естетици, бар нам се чини да је естетична лепота у љубави врло ретка, особито кад узмемо у обзир то да апсолутне лепоте нема, почем је и лепота као и све остало релативна, јер појмови о лепоти различни су код две индивидуе као и код два народа. „Естетика или наука о лепоме имала би смисла само онда кад би *лепо* имало ма какав самосталан значај, који не би зависио од бескрајне разноликости личнога укуса . . . и т. д. Сваки човек ствара себи своју сопствену Естетику, те тако општа Естетика, која хоће да лични укус појединца буде обвезан за све, постаје немогућа.“ Појета неки сматра нпр: за идеал лепоте своју драгу која има плаве очи, други опет уздиже у звезде „очи гараве“ и т. д. Определити тачно појам лепоте, значило би све људске укусе свести на један калуп, и тако обузети људима главну особину њихову: критику, за мислите само како би то рђаво било кад би Естетика била тако моћна, те да једног лепог дана, каква црно-црвена Каферка постане идеал свију па и нас Европејаца који нисмо баш тако склони да Каферске и Јаванске лепотице сматрамо ма и приближно лепим нашим обичним лепотама женским. Данас људи особито пазе на лепоту жена. Лепа а притом и образована жена није ништа друго до идол коме се клањају, она је у стању и најтврђе срце да разњежи, да измами сузе из очију које нису никад плакале, да развуче осмех на лицу које је ва век намрштено, од анђела да створи ђавола. И макар да у данашњем практичном и шпекулативном добу у коме живимо више се гледи на новац, то ипак зато при браковима игра и лепота главну улогу, разуме се да има случајева где образованост неки предпостављају и лепоти и новцу, али то су само изузетци. Колико је лепота релативна код појединих народа сведок су нам ови примери: *Дарвин* нам прича да на малајском Архипелагу стиде се ко има беле зубе „као пас“ и за то их фарбају. Становници око Нила у Африци ваде зубе секутиће или очњаке јер веле неће да изгледају као животиње. Једино можда што се сматра да је опште лепо, то је бушење ушију, и то почев

од какве принцезе париске фазанофаге, па до дивљих аустралијских антропофага. У сев. и јуж. Америци, и у Африци, место ушију буше усне и то или горњу или доњу, и код Ботоку да је рупа у доњој вилици тако велика да износи четири палца у пресеку и кроз ту рупу провуку или фарбано цвеће или претење од бамбусовог дрвета. Кад је неки путник питао поглавицу африканских дивљака, зашто носе то њихове жене, он му је чудећи се одговорио: „због лепоте.“ *Лебок* сматра као опште правило да јужни народи радије ките своје тело, док северни своје одело. Отуда је произишло код многих дивљих племена тетовирање т. ј. шарање по своме телу, и оно је данас тако опште, да је распрострто по целом свету, у Америци и Африци као год и у Сибиру, код житеља Борнејских на југу и код Ескима на северу, само с неким малим варијацијама.

Запитајте — вели један Инглез којега Дарвин наваћа — једног северног Индијанца каква треба да је лепа жена, и он ће вам одговорити: широко пљоснато лице, високе јабучице, три или четири црне линије косо превучене преко образа, ниско чело, велики и широк подбрадак, буцасто-кукаст нос, жуто мрка кожа, и дојке које висе до појаса. Видите ли какав идеал лепоте представља себи један Индијанац? Каферци у Африци, чија је кожа смеша црвеног и црног, сматрају за највећу увреду кад им кажете да изгледају као бели људи. Госпођа Пфајферова прича да на Јави жуте девојке сматрају се за лепотице, а беле не, и један Кохин Хинез причао је са презрењем о жени тамошњег Инглеског конзула како има беле зубе као пас, и боју ружасту (црвену) као патаген цвеће. Из овога ми видимо да се лепоме не може граница да определи, сваки човек посебице, свака раса, сваки народ има и разне појмове о лепом, и потоме је лепота релативна. У главном по нашим појмовима лепота код женских може се свести на *стас* и *лице*. Главна карактеристика за лице јесу: очи и уста. Очи су по каткад као и књига, у њима се огледа — како појете веле — душа човекова. И Др. *Клименс* с правом вели да „цео образован свет признаје већ данас да у погледу очију наших има нека неиспитана сила, неки тако рећи демонски и опасан дар . . . . Свеколика душевна моћ наша лежи у очима, и Новоселандез вади очи своме непријатељу напоље па их прогутава, мислећи да ће у њима душу његову изести.“ А усне? Та преко њих прелази сласт и горчина, љубав и мрзост великодушије и милосрђе; усне су живи тумач наших осећаја које исказујемо говором а потврђујемо пољупцем. Пољубац је природни израз љубави, њега је — вели *Стил* — природа сама створила, и он се јавља као прво објашњење у љубави. Са уснама су стари охарактерисавали и душевне особине наше. Тако *Елшолц* (1663) вели да су дебеле усне знак умне ограничености, танке говорништво, плаве и бледе слабост и непоштење, а пурпурне или ружичасте усне су најбоље.

У опште за лепоту могло би се ово рећи: да између лепога и ружнога нема никакве разлике.

Са љубављу је већ другојачије. Но шта је љубав? „C' est le seul bien qu' on ne peut apprécier, et le seul mal auquel on, ne trouve point de reméde“ вели *Кардинал де Берние* (Она је једино добро које се не може оценити и једино зло коме човек не може лека наћи). Љубав је општа, а љубити значи — вели други један Француз — волети гледати један пријатан предмет који нас воли, додирнути га, осећати га свима чулима, и то што ближе. „Љубави је у свету толико — пише један још 1683 у „Journal de Javant's“ — колико и звезда на небу.“ Али и љубав може бити за се посматрана разнолика, љубав према женској или човеку, према другу, пријатељу, родитељима, народу, отаџбини, према извесној идеји и т. д. И код образованих људи је једна општа универзална љубав — полна љубав Пошав од салона париских па до колеба индијанских, где је већ зачетак цивилизације, полна је љубав свуда важна чињеница, и њена је моћ увек огромна јер она влада код свију страшћу и осећајима. И *Монтењ* с правом сматра љубав као жеђ уживања soif d'la jouissance) као поезију осећања. Индијска Махабарата прича нам о љубави тако исто као

год и Јеврејска „песма над песмама,“ или као што би причао швалер појета Хајне. Па ипак у свету се ништа мање не цени до љубав, а то за то што је сваки љубио или љуби. Човештво, култура, напредак и цивилизација имају основ свој у љубави. У опште могло би се рећи да љубав дели човека од животиње, и данас љубав дели образованог Европејца од дивљака. Ниже расе — вели Лебок — немају брачних установа, права љубав им је готово неизвесна, и брак у нижим фазама својега развића не јавља се никако делом привезаности или узајамне наклоности. Хотентоти — говори *Колбен* — тако су хладни један спрам другог да међу њима никако не постоји љубав као што је ми замишљамо. Код Кафераца, Куса — по уверењу Лихтенштајна — љубав не суделује при склапању бракова. У Северној Америци Индијанци, Тини, никако не знају за реч „мили“ или „љубазни;“ а језик Алгонкина нема како веле ни једног израза који би означавао глагол „љубити,“ и кад су мисионари преводили библију на тај језик, морали су да изуму нову реч за то. Љубав је дакле битна особина цивилизованијих раса, која је код њих развијена до пожртвовања једне личности за другом. У појезији љубав је достигла свој врхунац. Љубав *Дантеова* према Беатричи створила је „Дивину комедију.“ *Петрарка* у једној песми вели: „све што имам имам Лаури да захвалим, нигда до тога не бих дошао да ме није она својим најплеменитијим осећајима учила, те је почело да ниче оно семе снаге које је природа у моме срцу посејала, она ми одврати дух од сваке покварености, она ми даде крила да узлетим врх неба, те да промотрим први узрок.“ *Мицкијевић* је најлепше сонете спевао својој Марији. *Рикертова* појезија достигла је врхунац лепоте и савршенства у његовом: „Liebesfrühling,“ затим његове „östliche Rosen“ за које критичари веле да је прави продукт са каквога истока персиског песника, — а то су све посвете његовој љубави: *Шилер* колико је ценио љубав ту божанску силу што чини те је „небо небастије, а земља царство небесно,“ најбољи су сведок речи његове:

„Sonnenstäubchen paart mit Sonnenstäubchen
Sich in trauter Harmonie
Sphären in einander lenkt die Liebe
Weltsysteme dauern nur durch *Sie*.“

„Tilg die Göttin aus der Geister Orden
Sie erstarren in der Körper Tod
Ohne Liebe kehrt kein Frühling wieder
Ohne Liebe preist kein Wesen Gott“

Или још боље што је исказао у овим строфама:

„Selig durch die Liebe
Götter — durch die Liebe
Menschen Göttern gleich!
Liebe macht den Himmel
Himmlischer — die Erde
Zu dem Himmelreich.“

Или како Јеврејска „песма над песмама“ говори о љубави — како Шер вели: „као псалмиста:“ „Љубав је јака као смрт, и љубавна сумња тврда као гроб, жар је њезин као жар огњен, пламен божији. Многа вода не може угасити љубави, нити је ријеке потопити. Да ко даје све имање дома својега за ту љубав осрамотио би се.“

А како је љубав силна и јака то нам је лепо наш песник *Ђура Јакшић* у својој „Мученица“ представио кад она у мукама не заборављајући свога драгана говори:

„Да муке мучим жеђу и глађу,
Да с места умрем смрћу ма којом —
Немогу никад — везиру чуј!“ . . .
— — — — — — — —
„Љубави немам — срце те неће!
Немио си ми, а мрзак си ми!
Ево прсију! удри и уби!
Али да знадеш варваре луди,
Да Српка само Србина љуби!“

Или како *Шекспиров* „Ромео“ говори својој Јулији!

„Љубавним крилма преврг'о сам зид
За љубав нема сметње камене:
Што може љубав, љубав то и сме;
За то ми сав твој не науди род.“

Па после опет:

„На кажипут ме љубав наведе,
Даде ми расуд, ја јој дадох вид.
Ја нисам бродар, ал да ти је стан
Најдаљег брега пусти неповрат,
За таквом робом навез'о бих се.“

(Наставиће се.)

ЛИСТАК.

ЈОШ НЕШТО О СЛИКАРУ АРСИ ТЕОДОРОВИЋУ.

У „Срп. народном листу“ за г. 1842. изишао је чланак Георгија Ј. Петровића под насловом: „*Нешто о художеству с кратким погледом на нас Србље*“, и ту се за Арсу Теодоровића вели овако: „*Арса Теодоровић* живио је у Новом Саду и умрьо је 1825. Ово је наш најславнији живописац био. Он је многе цркве писао: као Бајску, Новосадску Алмашку, Будимску, у Земуну, Митровици, Араду, Футогу, Бечкереку и малу Вршачку. Од овог художника највише се образа у народу налази, и особито је славно портре нашег незаборављеног *Доситеја Обрадовића*, и Архимандрита *Раића*. Оригинално портре Доситеја сад се находи у двору код његове светлости књаза српског у Београду; а тако исто оригинално портре Раића находи се сада у манастиру Привиној глави. Оба ова портрета за нас су Србље од највеће важности и злата важу. Не може се довољно препоручити, да се с највећом позорљивошћу чувају и од *пропасти* сачувају.“

На ово примећује уредник листа Тоша Павловић: „Са сожаленијем највећим слушали смо, да и Доситејево и друга знатни Србаља портрета у Београду у неком ходнику — свакој опасности и пропасти изложена стоје!“

У књизи „Срби у Угарској“, што је превео др. Ст. Павловић вели се (на стр. 376), да Каниц напомиње „*Арсу Теодоровића* из Панчева, који је умрьо 1835“ и даље на стр. 381. допуњује преводилац: „*Арса Теодоровић* је сликао цркве у Будиму, Вршцу, успенску цркву у Новом Саду, доњу цркву у Земуну, цркву у Митровици и друге цркве. Сликао је свега 26 цркава, од којих му се особито одликује рад у цркви пакрачкој (1803). Цртање му је добро, а боја прилична“.

Ово смо све с тога овде навели, што има у тим текстовима *три места*, која се не слажу са наводима других аутора, него стоје у опреци с њима, те да се извиди, које је права истина.

Прво је година смрти Арсине. У „Срп. нар. листу“ по горе наведеном цитату умрьо је Теодоровић год. 1825, а по Каницу, (в. горе) год. 1835.

Друго, по књизи „Срби у Угарској“ моловао је Арса новосадску *успенску* цркву, а по „Срп. нар. листу“ *алмашку*.

Треће: По „Срп. нар. листу“ налазио се 1842 славни лик Доситијев, што га је радио пок. Теодоровић, у Београду код срп. кнеза, а други извештаји веле, да је тај лик у Будапештанском музеју.

Што се првога питања тиче, т. ј. године смрти његове, ту је очевидно, да је у књизи „*Срби у Угарској*“, па ваљда и у Каницевој књизи, погрешено, јер се аутор оне књиге на Каница позива. Да је Арса Теодоровић године 1826. био већ мртав види се из Доситијеве књиге „Христоитија и Буквице“, што је изишла г. 1826. у Будиму, и у којој је пок. К. Пејичић (онда медицинар) написао предговор од 22 стране, у којем међу осталим вели: „У пештанском музеуму може се видети образ Доситијев, од Арсе Теодоровића, славног *блаженопочившег* живописца српског, нацртан и поднесен“. Дакле је Арса г. 1826. био већ „*блаженопочивши*“, те није могао умрети 1835., као што стоји (можда и *штампарском* погрешком?) у књизи „Срби у Угарској.“

Овај цитат из Пејичића уједно нам показује, да се 1826. г. портре Доситијев, што га је Арса израдио, налазио већ у Будимпештанском музеју, па како је то, да се у „Срп. нар. листу“ од 1842. за тај портре вели, да се налази у Београду код срп. кнеза? И то још и уредник потврђује оном својом примедбом. Или да није Арса Теодоровић *двапут* сликао Доситијев лик, о чему се иначе не спомиње? Па да ли се и сада онај други налази у Београду?

Што се тиче навода у „Срп. нар. листу“, да је Арса у Новом Саду *алмашку* цркву моловао, а у „Срби у Угарској“ стоји да је

усиенску, ту ће бити, да је погрешио „Срп. нар. лист."

Имали смо прилике и од стручњака, који познају Арсине послове слушати, да је Арса *усиенску* цркву моловао. И уредник „Јавора" има велику слику св. Тројице, за коју му је отац његов говорио, да ју је сликао „славни молер Арса", па и тај рад се даје пре сравнити са оним у успенској цркви. него у алмашкој. Међутим имамо при руци један податак, да је алмашку цркву моловао неки стран сликар — Грк. Године 1820. изишла је у Хартлебеновој накладн у Пешти књига на немачком језику под насловом „Топографски опис Петроварадина и околине му", коју је написао некадањи петроварадински апотекар *Фрања Шамс* и у којој се међу осталим вели (у опису Новога Сада): „Још једна црква ове вероисповести, и ако је у удаљеном крају вароши (Алмашки крај) заслужује особиту пажњу, јер осим што је солидним начином сазидана, њу је моловао један познати грчки хистор. молер врло красно, и ако је није довршио."

Можда ће ко рећи, да се под „познати *грчки* молер" може разумевати и *Србин*, јер Немци нас (по вери) зову и Грцима. Али је онда питање зашто Арса не би посао довршио, кад је живео у Новом Саду још пуних 10 година (књига је Шамсова писана 1815., као што се види по предговору). А друго Шамс иначе у својој књизи не зове Србе Грцима, него правим њиховим именом, а кад је тако добро познавао Нови Сад и као савременик Арсин, он би га за цело и именовао, а онога грчкога сликара могао је и не знати по имену.

Из свега овога мислимо да можемо извести: 1. Да је Арса Теодоровић умрьо 1825., а не 1835. 2. Да је сликао *усиенску*, а не *алмашку* цркву новосадску, и 3. Да је Арса Теодоровић *два иоршрета* Доситијева сликао, те је једно доспело у Београд, а друго у Будапешту.

Но надамо се, да ће они, који се боље у овим пословима разумевају и више извора при руци имају, боље умети разјаснити горе споменуте несугласице.

КЊИЖЕВНОСТ.

XXVII. књига Чупићеве задужбине. **Поменик знаменитих људи у српскога народа новијега доба.** Написао М. Ђ. Милићевић. I. У Београду 1888. Цена 3 динара свакој свесци.

(Наставак.)

У „Српском народном листу" наилазимо за 1839. на ове његове саставе: адвокат и судија, балови, хумор у данашњем књижеству, глава списатељска, дух садашњи Србаља, љубов разног пола, преглед лепог света, правдање моје, Стефану Душану спомен.

Какво је већином то његово писање било, може се видети из ових његових речи: „Чујем, да се младо и старо на мене тужи, што небрежљиво, и као мимогред пишем, а поред тога предмете лаке, смешљиве и мени неприличне бирам". (Правдање моје).

За небрежљиво писање наведе Богдановић ову одбрану: „Знам да не треба од Циганке млека искати, код адвоката лепог стила", а за избор предмета: „Данашњи свет заиста не мари за мрачне, сувопарне пренешене мисли, дубоко и прејестествено философирање, и ако би се гдикоји на то одао; заиста из новина и дневних листова, такво што читати не жели. Пуне су тих старина све плесниве књижарнице. Свет жели из новина оно чути, што се збива и што је сад на свету, жели садашњег света лик, у сваком односу веселим чертама на листу описан видити, да се тако брижно чело разведри, и јади на срцу умину". (Такав је наш свет и данас још, што се најбоље види и из оне приметбе уредникове у 1. бр. о. л „Пријатељу листа", но само што се ми писци „расправа" и „књижевних оцена" не освр-ћемо на *тај* свет.)

Но Богдановић је на скоро за тим приступио озбиљнијем писању, те већ у трећем броју изиђе од њега чланак: „Спомен Стефану Душану, силном цару српском", (покушеније пера реторическог свободнијег), за који још у примедби рече: „Будући да ово писање није од реда историческог, за то овде дјела Душанова нит су у целости наведена, нити позивом на старе повјестнике осветље-

на, које је и за то овде изостављено, што ће на скоро „царство српско под Стефаном Душаном“ у виду историческом, са свакомможном точношћу на свет изићи.“

Богдановић то дело не издаде; да ли га је написао и да ли се налази у животу у рукопису, на то би нам знао одговорити његов нећак г. Јован Димитријевић парох шимуновачки, у кога се налазе заостали рукописи Богдановићеви.

За тим се Богдановић осим писања омањих ствари у „Српском народном листу“, одао на критичко поље, те у истом листу за 1841. изишле су ове његове критике: критички поглед на новоиздану књигу, „закон мјенички Унгарије“, преведено од Еугенија пл. Ђурковића 1840. и на: „закон Унгарије, установљени на сабору краљевине 1840.“ преведен од Арс. П. Поповића, критическа расмотренија на 1) нови плутарх од Јефте Ивановића IV. ч. 2) бачку вилу за 1841. 3) српску пчелу за 1841. 4) примери добродјетели из разних латинских подлиника изведени Матијем Костићем парохом Новосадским; за 1842. преглед дјела стихотворни у „Српском народном листу“ од Срб. Милутина (Никанора Грујића) повремено стављени.

У 44. „Летопису“ изашла је његова „критика у миру“; у 46. на Злу жену од Јована С. Поповића; у 49. преглед књиге: нови прилог за душевну забаву од др. Јована Стејића; у 55. преглед књиге: начатки церковнаго права восточне церкве од Јефте Јовановића.

Како је Богдановић 1841. мислио о славенском или право славено-српском писању за Србе, може се видети из његовог прегледа у 55. „Летопису“, у ком рече и ово: „Језик види се славенски бити. Време би било већ, да ми одавна Срби у свету, смемо и у цркви Срби постати, и да се не посумњамо ове две највеће драгоцености наше: језик српски и православну веру сродити, кад и тако никаквог правила не познајем, нити из божији нити човечески црковни установленија по којима би о цркви славенским умом само, мислити и славенским језиком писати дозвољено било“ (стр. 95.)

А у критичком погледу на превод Ђурковићев „закон мјенични Унгарије“ рече: Ђурковић је зато своје дело написао оним језиком, којим је негда Атанасије Стојковић писао своју Јестественицу т. ј. од чести славенски а од чести српски, а то је с тога чинио, „што је на ону сиромашну — тако да кажем — идеју пао, по којој је наш рођени прави, дични српски језик држао за нешто простачко, славенски пак ценио је као изображени богова дар, и у тој својој забуни тако је умствовао: ако успишем чисто славевски, неће ме прости народ разумети, ако пак успишем чисто српски, неће изображеном свету угодити, дај дакле да од обојега по мало узмем и смешам, како ћу обе стране задовољити“, те жестоко осуди тако писање и препоручи српским писцима да за народ српским језиком пишу књиге, који је језик и у Србији званично уведен.

При писању својих критика, држао се овог принципа: „ја никог незнам, никог не познајем, но дела само гледим и о њима мислим.

Какво је мњење Богдановић имао о Милошу Светићу (Хаџићу) и о његовим „утуцима“ на Вука, може се видети из ових речи његових: „Безмерно хулење против други и г. Вука служи свим у опште Србима на саблазан. Срба се не тиче глава г. Вука, у којој по Светићу (II. Утук) ништа нема, но дјела, и Срби волу и почитују г. Вука који ако и неучен као што Светић мисли пожертвованијем сабрао је Србима дјела безсмртна; Вук оставља за гробом „monumentum aere perennius et regali situ piramidum altius.“ За то пожелателно би било, да све своје силе, у омрачењу другог не исцрпљује, но да прене и штогод снаге за дјела садржи, и овима молчателно, и известније себи заслуге гради, које ће се нами препоручивати, а речи неће требовати. Незгодна слава на самим речима које ветар носи.“ (Срп. нар. лист бр. 28 1844.)

1839. издао је Богдановић: „Сербски народни Конгрес, сирјеч избраније народна Архијепископа и Митрополита торжествено љета 1837. (т. ј. Станковића.)“ 77 стр. 8°. На овом опису није се Богдановић потписао, но ставио је само ова слова: К. Ђ. П. Б. Р.

После смрти Богдановићеве 1861. изишла

је у Н. Саду његова: „Историја српског народног устава.“ 119. стр. 8⁰.

У уредника овога листа г. Огњановића налази се Богдановићев рукопис под насловом: „Споменици народа српског. Исторически преглед најзнаменитији догађаја и дјела најславнији мужева у народу српском од најстарији времена до 1847. Списан Костом Богдановићем у 12 оделења. С литографисаним изображенијама најважнији приључевија и образима славни и заслужни српски мужева. Издан Атанасијем Јовановићем литографом у Бечу.“ (Јавор 1885. бр. 33.)

Но исти рукопис, који има 11 писани табака, и који чини I. оделење до краља Милутина, није штампан, ма да је већ и од цензора одобрен био за штампање 27. априла 1847.

Доселивши се Богдановић 1853. у Нови Сад ожени се 8. маја исте године са Јеленом Дамјановићевом кћери трговачком из Сегедина, с којом роди сина Јосифа, који је пре неколико година као ђак у вишим школама умр'о.

Супруга Богдановићева, која се преудала за једног Мађара, вишег чиновника код министарства финанције, живи у Пешти.

Женидба Богдановићева романтична је. Како је добро живео са Ђоком Стојаковићем потоњим дворским саветником, то дознав од њега, да хоће да се жени и да узме исту Јелену, Богдановић брже боље седе на кола одјури у Сегедин и испроси је

Стојаковић после тога није се хтео женити.

1853. почео је Богдановић писати историју 1848/9., но докле је дошао незнам. По речима његовог нећака пароха Димитријевића (Јавор 1885. бр. 45.) покојни барон Александар Рајачић узео је себи Богдановићев рукопис по налогу патријарха Јосифа и писма 1848/9. А где су сада те ствари, бог зна.

Богдановић је у 1848/9. играо врло велику улогу, које као секретар патријарха Јосифа, које као члан главног одбора и посланик народни.

Богдановић је знао осим немачког, латинског језика још добро и француски, и од 1845. све до револуције 1848. бавио се по Немачкој, Француској и Енглеској, откуда је писао занимљива писма, која су излазила у пештанским „Српским народним новинама“, а нека је његов нећак парох Димитријевић 1885. у „Јавору“ обелодањно.

Богдановић је био велики присталица Обреновића, и управо кнезу Михаилу био је Богдановић десна рука од 1842. до 1848. Он је био умешан и у „Катанску буну“.

После Богдановића остало је доста рукописа, који се сада као што рекох налазе у рукама његовог нећака пароха Димитријевића, који је по њима и још „другим рукописом“ написао „Катанску буну“.

II. Код Косте Бранковића, требао је г. Милићевић навести, да је он израдио: „Писмени састави за основне србске школе. Београд 1850. стр. 64 на 12⁰,“ који су доцније више пута прештампавани, и из којих се још 1867. учило (Новаковићева библијографија бр. 1685.)

III. Код Милована Видаковића погрешно је г. Милићевић навео, да је III. књига „Љубомир у Елисијуму“ изашла 1829., почем је она изишла 1823. а „Љубезна сцена у веселом двору Иве Загорице“ није изашла 1834, но 183'.

(Свршиће се)

БЕЛЕШКЕ.

(† **Велимир Валожић.**) У Београду је преминуо у дубокој старости вредни књижар тамошњи Велимир Валожић. Он је родом Чех из Литомишља, а родио се године 1814. и звао се код куће Валух. У месту свога рођења свршио је филозофију, па је за тим почео у Прагу да учи богословију. но ово му се није свидело те престане и ода се на медицинске науке, но није ни ове довршио. Године 1850. дође Валожић у Србију и буде управитељем књижаре Милоша Поповића, уредника „Српских Новина“, а од 1854. примио је књижару сасвим на себе и до смрти своје водио је. Год. 1852 оженио се Српкињом из Панчева и примио православну веру. После њега је остало два сина и две кћери. Син му Милош држи књижару у Београду, а Душан у Нишу. Валожић је издао и растурио многу српску књигу и тиме допринео ширењу читања и просвете у српском народу. Слава му!

(**Слава св. Саве у Новом Саду.**) И ове године као и сваке прослављен је дан св. Саве у Новом Саду са великом свечаношћу. После св. службе божје обављена је свечаност у овдашњој гимназијској дво-

рани, где је г. епископ са свећеницима осветио водицу. За тим је ученик осмог разреда *Бранислав Станојевић* у лепој беседи изнео живот, врлине и рад св Саве за просвету народну. После тога држао је професор гимназије *А. М. Матић* предавање „*Нешто из историје васпитања и наставе*“. После подне је држана свечана седница књиж. одељења Матице, на којој је г. *Аркадије Варађанин* говорио у спомен пок. *др-у Ђ. Натошевићу*. У вече је била као и сваке године гимназијска „Беседа“ са одабраним и добро изведеним програмом, а у корист сиромашних ученика ове гимназије. — Сутра дан држан је у саборној цркви парастос упокојеним оснивачима, патронима и професорима овог нашег просветног завода.

(Краљевски дар.) Српски краљ Милан приликом дочека представника београдске академије наука обећао је давати академији годишњу припомоћ од 10.000 динара

(Славенско академско друштво у Лајпцигу.) По закључку од прошле године слов. акад. друштво у Лајпцигу разгранало се на поједина одељења али тако да то целини друштва и заједници чланова ништа не смета. Удружење словенско и заједница чланова огледа се у заједничким скуповима друштвеним и у једној читаоници и библиотеци за све чланове. Разгранање се пак огледа што су чланови подељени на одељења по народностима. Најмање три члана једне слов. народности могу чинити одељења. За сад има одељења три и то: *бугарско*, *руско* и *српско*. Српско одељење броји шест чланова. Свако одељење води бригу о листовима и књигама на свом језику. На седницама се држе предавања, претресају питања што спадају у делокруг друштва и чланова. Свако одељење држи седницу обично једанпут недељно а сваки члан друштва без разлике има права на похађање свију седница. На заједничким седницама, које се држе месечно једанпут и претресају питања што засецају у делокруг друштвени као целине, сваки члан говори својим језиком а декламују се и певају разне словенске песме. На православно бадње вече приређивало је слов. акад. друштво забаву у позоришној дворани *Krystall-Palast-a*, а на којој су се певале разне слов. песме и приказане две руске шаљиве игре. — Друштво располаже за сад још врло скромним средствима те с тога без пријатељске помоћи једва би се могло и одржати а камо-ли овако лепо напредовати. С тога у првом реду заслужују хвалу сви словенски уредници и власници листова, који уступише своје листове било сасвим бесплатно било са знатном олакшицом читаоници друштвеној. Нарочито се српска власништва лепо одазваше те тако видимо српске листове у лепом броју у словенском читалишту. Но у библиотеци друштвеној је српска књига зло заступљена. С тога назначујемо овде адресу друштвену (*Slav. Acad. Verein, Leipzig, Härtelstrasse 4.*) у нади да ће се ипак наћи који издавач српски те својим даром потпомоћи ову словенску заједницу.

(Прослава Гундулића у Лајпцигу). Српско одељење славенског академског друштва у Лајпцигу држало је у очи тристагодишњег рођен-дана славног дубровачког песника Ивана Франа Гундулића свечану седницу на којој је један члан друштвени држао предавање о раду великог песника и значају тога рада у српској књижевности После предавања читали се одломци из најзнаменитијих му дела.

СТАТИСТИКА.

(Колико се пива производи.) У Енглеској производи се годишње преко 44 милијона хектолитара пива. За Енглеском долази одмах Немачка са 42 милијона. „Сједињене Државе“ производе годишње 29 милијона хектолитара, Аустро-Угарска 13 милијона, Белгија 9 милијона, Француска 7 милијона, а Русија 3 милијона. По $1^1/_2$ милијон хектолитара пива производе годишње Нидерланд (Низоземска) и Шведска и Норвешка (заједно), а по 1 милијон Данска и Швајцарска. У Италији производи се само 170.000 хектолитара У Немачкој производи сама Баварска $12^1/_2$ милиона годишње, дакле скоро исто толико као цела Аустро-Угарска. У Босни и Херцеговини произведено је 1885. године 5295 хектолитара пива.

РАЗНО.

(Најновија примена електрине.) Никола Бенардос у Петрограду изумео је начин, да електрином слепљује метале. Све техничке новине пишу сада о томе. Слепљивање метала било је до сада у извесним приликама доста тежак посао, места, која је ваљало слепити, морала су се најбрижљивије очистити а особито теретно је било спајање тврђих метала. По Бенордосовој методи отпадају све те тешкоће. За трепут ока слепе се и они метали, који се најтеже топе, а није их нужно пре тога чистити нити треба као до сада нарочити какав припој, јер се метали сами истопе и чврсто слепе. Кад казан или котао гдегод пукне, може се тим начином одмах с места залепити. Не можемо се овде даље упуштати у описивање, како Бенардос примењује електрину, само ћемо рећи, да је његова метода свестрано опробана и да се од ње још многи напредак на техничком пољу очекује

(Уље и морски таласи.) Већ је више пута писано у последње време о својству уља, да утишава таласе, кад се проспе у море. За то својство уља знао је иначе већ и Аристотел, па и Плутарх и Плиније помињу га у својим делима. Бродари у средњем веку, па и у новије доба, често су се служили уљем за време буре. Стари један поморски закон прописивао је, да ако се за време буре морају товари с лађе у море бацати онда да се најпре излију товари уља, ако их има на броду. Тачнија посматрања о овом предмету чинио је Венијамин Франклин, доцније браћа Вебер у

Лајпцигу. У најновије доба опет се врло много расправља о тој ствари. Сада је енглески адмиралитет издао упутство за бродове, како се имају уљем служити у случају буре. Најбоље делају масна уља, како од биља тако и од животиња, али ако тих нема може се корисно употребити и петролеум. Покушаји што их је дао адмиралитет правити, показали су, да је већ врло мало уља довољно, само ако се вешто употреби, да спасе бродове, нарочито оне мање, од велике штете.

(Шта знају мишеви.) Од неколико година производи се много масла вештачки фабричким путем из лоја, те се по великим градовима продаје као и право масло. Ни по изгледу ни по кусу не може се познати је ли масло право или је вештачко. Само доста теретним стручњачким испитивањем даје се то сазнати. Сада јавља један енглески научењак, да мишеви имају тако јако развијен кус, да знају разликовати право масло од вештачког. Само најјача глад може их приволети, да једу вештачки производ. Не треба дакле ништа друго радити, него ухватити неколико мишева и изнети пред њих масло, па ће они одмах показати, које је масло право, а које не.

(Највећа висина на земљи.) Највиши брегови на земљи колико је до сад познато не достижу ни пуних 9,000 метара. У ваздушном балону подигао се већ човек у висину од 11.000 метара над морском површином. Највише место, на ком људи трајно станују, лежи 4977 метара високо. Изнад 5.000 метара почиње већ и у тропским пределима вечан снег Најниже место на тврдој земљи не лежи ни пуних 500 метара под морском површином.

(Како телефон преноси гласове.) Људи који су више пута телефонисали, примећавали су, да телефон не преноси речи онако исто као што му се предаду, да није дакле веран преносилац говора у даљину. Покушаји, који су у том погледу чињени, показали су, да се на телефону могу сви самогласи добро разумети, али од сугласа разуме се само *б, д, ф, р, т*, добро, *н, п, в, м* средње, *с, х, ш* рђаво. Нарочито често се измењују *м*, и *н*, ш са *ц* и *х*, *с* са *в*, *ф* са *ц*. О верном преношању говора не може дакле бити код телефона помена, него се при телефонисању мора велики део онога, што се говори, нагађати, исто онако као кад ко неразговетно говори или кад се не чује добро.

(Најнижа и највиша температура у ваздуху.) Већ од дужег времена се зна, да је Верхојанск на Јани у Сибиру оно насељено место, у ком је зима најхладнија. 3 (15) јануара 1885. показивао је тамо термометар 76° Ц. испод нуле и то је најнижа температура што су је људи до сад посматрали. Није тако сигуран податак о највишој температури на земљи Та би износила 67·7°, а посматрао је један француски природњак у земљи Туарега у Африци.

КЊИЖЕВНЕ БЕЛЕШКЕ.

(Највеће дело о Далмацији.) Енглез, *T. G. Jackson* издао је ово дана највеће дело што је досад изашло о Далмацији под насловом *Dalmatia, the Quarnero and Istria.* Дело је изашло у Оксфорду у три велике књиге. Књига обухвата сав повеснички, просветни, народносни и политички живот Далмације. Како се у свим тим животним питањима Далмације јако истиче и српски живаљ то је та књига и по нас од велике важности.

(Нова књига о Балканском полуострву) изашла је у Фрајбургу код Гердера под насловом *A. C. Lux Die Balkanhalbinsel. Physikalische und etnographische Schilderungen und Städtenbilder. Freiburg 1887.*, то је једна свеска од *Ilustrirte Bibliothek der Länder und Völkerkunde.* Књига је писана у виду путописа по разним градовима Босне, Србије, Бугарске, Источне Румелије за тим Букурешта и Цариграда.

НОВЕ КЊИГЕ.

Летопис Матице Српске. Уређује *А. Хаџић.* Књига 152. 1887. Свеска четврта. У Новоме Саду. Српска штампарија дра Свет. Милетића, 1887. На 8-мини, стр. 154. Цена 70 новч. Садржај је овој свесци: 1. Монах, спев Милорада П. Шапчанина. 2. У спомен Димитрију Матићу, говор М. Димитријевића. 3. Хамлет у преводу Лазе Костића. 4. Срп. нар. приповетке. 5. Неколико народних игара. 6. О механизму у школској настави од В. Бакића, оцењује М. Нешковић. 7 Свечана прослава 75 годишњице срп. учит. школе у Сомбору. 8. Читуља (Никанор Грујић). 9. Изводи из записника.

Јосифа И. Крашевског Јермола . Роман. Превео с пољског Рајко. Издање срп. књижаре и штампарије Браће М. Поповића. У Новоме Саду. 1888. Цена 70 новч. Стр. 184.

Приповетке Милорада П. Шапчанина. Књига шеста. У овој је књизи приповетка **Сањало.** Цена 75 новч. Стр. 207.

Mile Gojsolića, *poljička junakinja godine 1649. Spjevao Juraj Kapić. Pretisnuto iz „Vienca“. U Spljetu. Tiskarna Russo i Matić. 1888.* На 8-мини, стр. 68. Цена 30 новч. Добити се може у књижари *Моргурга Вида у Сплету.*

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шаљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор. на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића. *Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.*

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

ВЛАСНИК: ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

УРЕДНИК: Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 5. У НОВОМ САДУ 31. ЈАНУАРА 1888. Год. XV.

Дескашев и Бранко.

ад Дескашев крочи
На више стајало,
Па запева: „Гусле моје,
Овамоте мало!“
Тишина застрепи.
Око нам заслепи.
И разли се сета
Као мирис тужна цвета
С неког лепшег света.
И ја слушах јако, —
Па све тише — тише —
И на брзо, браћо,
Ја га не чух више, —
Ја га не чух више. . . .

Причух *друго* нешто
Кроз таласке снова;
Причух како грање шушти
На врх Стражилова.
Да ли? — можда — јесте —
На вилински крили
Амо хрли, — ту је —
Наш покојник мили.
Па кад протр очи
У тренутку сева,
Видех: *загрлио*
Бранко Дескашева.

Да је исто видео
Шапну ми још неко.
Ал ја Дескашеву
Нисам ништа реко:
Нисам реко, да га
Бранко загрлио —
— Но чини ми с' да је
И сам осетио.

Змајован.

Сеоски стражар.

ЦРТА ИЗ СЕОСКОГ ЖИВОТА.

(Свршетак.)

едном, баш лицем на Благовести, дођем с рада кући и затечем мајку где лежи у постељи. Приђем лагано к њој и запитам је шта јој је.

— „Није добро сине мој!“ — рече ми слабачким гласом — „са мном није добро, осећам да нећу дуго.“

Мени сузе наврле на очи, а она ме погледа и рече:

— „Не плачи сине мој. Што мора бити мора, и божијој се вољи не смемо противити. Ја ћу мирно отићи са овога света, и није ми га жао оставити; ал већа ме брига обхрвала за тобом. Ти после моје смрти остајеш сам

саморан. Не ћеш имати нигде никог ко ће те неговати и кућу ти надгледати. Кућа без женског чељадета, сине мој, мртва је; постане права пустољина; па моја би ко жеља била, да пре него што заклопим очи. тебе видим сретног и удомљеног".

Ја станем плакати, а она ме умириваше, и рече ми да потражим какву ваљану прилику, „ваљада ће се која сирота у Бога и за тебе наћи."

— „О, нано!" — повичем.

— „А да већ ниси коју обегенисао? — запита ме па се чисто насмену.

Румен ми удари у лице и ја јој не смедох у очи погледати.

— Ти се стидиш дете моје, је л'? Но, но, реци мајци својој која је?"

— „Нано . . . .

— „Но, да чујем!"

— „Јелка."

Још нисам добро ни изговорио то име а она онако слаба подиже се и пољуби ме у чело.

— „Да си благословен, сине мој, — рече ми — с њом заједно! Као да си мене питао . . . . Јелка је добра и честита девојка; себи боље снахе а теби жене, неби могла ни пожелети.

На неколико дана после тога запросим Јелку у оца и у мајке. Они су ми је без приговора дали; јер су знали да се нас двоје већ поодавна волемо.

Јелка је, децо моја, била ваљана и честита девојка, ретко јој било равне наћи; а била је лепа као молована.

Нас обоје уживали смо и радовали се скорашњој срећи нашој.

Мајка ми је и па даље боловала. Час јој беше боље а час горе. Јеличини родитељи допустише јој да ми мајку двори и надгледа док сам ја на раду био.

Једног вечера дођем кући. Отворим собња врата и уђем у собу.

Јелка је седила на мајчиној постељи и брижно је надгледала.

— „Лагано" — рече ми и маше руком да идем лагано.

— „Шта је?" — запитам ја.

— „Није добро. Нана не зна ништа за себе . . . . У бунилу је.

— „Да идем по баба Персу?" — запитам је.

— „Не, не мој! . . . Боље би учинио да одеш у варош по доктора.

Нисам ни часка часио. Узмем нешто мало новаца што се још нашло, и кренем у име Бога.

Јелка ме испрати до капиџика.

Пођем неколико корачаји, па застанем.

— Шта је, шта си застао? —" упита ме.

„Не знам децо, ал нека слутња беше ме тад обузела, па као да сам знао да добро бити неће."

„Вратим се к' Јелци и ухватим је оберучке око паса. Она се није противила томе; као да је и сама слутила несрећу. Главу је наслонила на моје груди и лагано је уздисала."

— „Неко време ћутали смо обоје и тад се она поче извијати из мога загрљаја. Ја је стегнем мало јаче, и станем је љубити. Она се изви, лако ме гурну и уђе у авлију, залупивши за собом врата.

— „Збогом Јело!" — повичем за њом и упутим се у варош.

Ноћ је била доста видна. Ишао сам што сам брже могао.

Кад сам дошао до први салашева, нека туга обави ми се око срца жива, те за трепутак застанем. Осврнем се на моје сеоце у ком је сво моје благо остало, које помишљах, никад више видети нећу.

Упутим се даље.

На путу нисам срео никог; свуд унаоколо беше мирно. Тек по где која звезда прелетила би преко неба, ил би се по кад-кад 'зачуо лавеж чобанских паса.

Ишао сам даље и даље. На једанпут ми се учини као да чујем неки јак топот коњски. Испрва сам држао да су коњушари па иду на пашу, ал кад спа-

зих још из далека, где се спрам месечине, као нека копља светлуцају, — сврнем с пута и сакријем се за један грм. Топот је био све јаснији и јаснији, затим се зачу и хрзање коња и најпосле пројури једна повећа чета коњаника правцем према мом селу.

— „Еј, наопако!“ — помислим — „та ово добро бити неће.“

Изађем на друм и станем гледати за коњаницима који се већ у даљини изгубише.

Хтео сам да идем тамо ил овамо, ал ноге као одузете па ни да корачe.

Паде ми одма на памет како ми је газда, код ког сам радио, приповедио како се у неким и неким местима подигао свет на буну, па један другог коље и убија.

По глави ми се разна привиђења врзаше. Видех мајку, видех љубу где ме моле и к себи зову да их браним.

Потегнем као без душе.

Кад сам већ поприлично одмакао, одједном ми севну пред очима. За тим запуцаше пушке и звона ударе на ларму.

— „Ватра! . . . Ватра!“ — повичем и појурим брже.

Ватра је била ужасна.

Варнице су летиле чак до мене, а пламен, рекао бих, лиже чак до неба.

Кад сам већ ушао у село, ни сам се освртао ни десно ни лево, већ јурио сам као махнит, кроз ону грају, пуцњаву и вику. Ништа видео нисам до ватре; ништа чуо нисам до јасно запомагање.

Дођем до куће која беше већ сва у пламену.

Врата на капиџику беху разлупана и истављена.

Јурнем кроз-а-њ.

Крај ватре, која је осветлила целу авлију, видех на сред авлије Јелу где се брани од нападача који је опколише.

Један је обгрлио око паса, па привлачи силом к себи, хтеде је срамно пољубити.

Крв ми јурне у главу и у очи. Од гњева сам обневидео и успламтио, па као разјарена зверка појурим на нападача, срећа моја, и првог што ми под руку дође шчепам за гушу и сравним га са земљом. У том осетих јак удар по глави, занесем се и паднем.

Колико сам тако лежао, и шта је све после било — не знам.

Кад сам већ мало к себи дошао, отворим очи и погледам око себе.

Зора је већ у велико свануда и први сунчани зраци обасјали земљу.

Био сам са̂м.

Кров је на кући давно изгорео, зидови попадали; тек овде онде тињао је по који угарак.“

„Испрва ми се учини све то као неки сан; но мало по мало сетим се свега како је било.“

„Моје је Јеле нестало! Нестало за увек. Шта се с њом збило — не знам!“

„Много је година прошло од то доба децо моја“ — завршиваше чича-Мирко своју причу — „и ја сам се увек надао да ћу ма кад тад чути што за њу или за њен гроб; ал никад, никад ни трага ни гласа!“

При последњим речима окрену чика-Мирко главу мало на страну, две крупне сузе срозаше му се преко његовог збрчканог лица; он их убриса крајем од свог рукава.

Узеде своју ћулу, натуче капу на очи и без једне речце удали се из друштва.

И ми се разишли својим кућама.

Легнем у постељу.

На пољу је непрестано беснила мећава; а ладан и оштар ветар непријатно фијукаше кроз пукотине и udaraше о врата и о прозоре. Ватра која у пећи весело гораше пријатно ме је успављивала. Кроз полу-сан чух чика-Мирков рог који се селом разлегаше и сељанима јављаше да је наступила поноћ.

Бранко М. Гашић.

Дубровнику о Гундулићевој слави.*)

Вјенац вила подгоркиња млада,
Не вила га покрај сињег-мора,
Но врх Кључа, негдашњега града,
Покрај пустих *Шћепанових двора.***

* *

Несвила га лишћем од ловора,
Него смиљем што ту расте сада,
Па запјева да га чује гора,
Гора — вода, — док наш језик влада.

*

— „Весели се *Дубровниче стари*,
Гундулићем слава те обдари! —
А триста је — црних триста љета,

*

Да у земљи та је глава света, —
А та глава ***Име*** нам' udари; —
Плаше га се *Пуци* и *Варвари*!!!

Вид Вулетић-Вукасовић.

Јогунице.

ШАЛА У ЈЕДНОМ ЧИНУ.

Написао Ј. П. С.

(Свршетак).

Појава XIX.

Милан. Зорка. Ника *(улази)*.

Ника. Хо ако то није напаст.

Милан. А шта то?

Зорка. Мати незна да је то господин.

Ника. А шта је се тиче, не мора ни знати.

Милан. Али ви се не разумете.

Ника. Та знам ја шта радим.

Зорка. Та и мати хоће да ме даде *(стидљиво)* за господина. *(Показује на њега)*.

Ника. Ко то каже теби? Сад сам је звао.

Зорка. Па мати ми је увек говорила, само не сме вами да каже за кога, јер се боји, да ме нећете ви дати.

Милан. И госпоја ми је писала мало час да дођем и да запросим руку госпођице Зорке.

Ника. Она то вама писала? Моја Марија? То не може бити. — О! па за што ми није казала? Неће кад је јогунаста.

Зорка. Па јесте ли и ви хтели мене дати за господина?

Ника. Та за њега, да.

Милан. Па што нисте казали госпи.

Ника. Ја сам јој казао да јој нећу рећи, па нећу.

Зорка. Да, кад сте и ви јогунасти малко. — Идем ја да кажем матери.

Милан. Идите, идите госпођице! *(Дрма главом)*.

Ника. Иди чедо!

Зорка. Идем. *(Весело одлази)*.

Појава XX.

Ника. Милан.

Ника. Е молим вас, јесте ли видели само чуда. Она мени да не каже *(за себе)* додуше и ја сам тврдоглав, ал она је женско, она треба прва да попусти.

Милан. А како да ви нисте казали. Требали сте и ви попустити.

Ника. Требао там попустити, знам, ал шта ћу ког ђавола кад сам такав. Кад што увртим себи у главу то мора бити.

Милан. Па ви нисте мислили да је госпа вољна мене за зета да узме.

Ника. Та ко би мислио? Ја само знам да сам ја хтео да удам своју кћер за вас. Она је опет за другога радила. Ја нисам знао да је тај исти господин баш *ви*. Е, да сам ја знао?!

Милан. О! Како је то заплетено!

---

*) Види „*Јавор*“ 1885 број 2. стр. 33.

**) Херцега Шћепана.

Ника. Е тако је то кад смо обоје јогунице.

Милан (*за себе*). Моја Зорка ваљда неће бити таква.

Ника (*за себе*). Он тек није тврдоглав као ја.

Милан. Ово је и смешно и жалосно.

Ника. Читаво чудо од нас. Знате да се једим.

Милан. Е то ће вам бити пример да одсад увек своје мисли кажете госпи.

Ника. Не госпи сине мој већ—матери.

Милан. Кад је тако а ви ми допустите да вас пољубим као оца. (*Љуби га у руку, а Ника њега у чело*).

Појава XXI.

Ника. Милан. Марија и Зорка (*улазе*).

Ника. Марија, јеси-ли још болесна? (*Смеје се*).

Марија. А ти Нико?

Ника. Ја сам здрав.

Марија. Па и ја. (*Зорка и Милан шапућу нешто док њих двоје говоре*).

Ника. Па што ти мени ниси казала да је господин Милан тај младожења. Неби било тог чуда!

Марија. А што ниси ти мени.

Ника. Да сам ја знао ја би ти казао.

Марија. Е и ја би теби, да сам знала.

Ника. Ја сам увек мислио да ти радиш за Симицу.

Марија. Ја сам мислила да *ти* радиш за њега.

Ника. Та ти си га увек опомињала.

Марија. Ја сам само говорила о њему, али он је с тобом нешто шуровао. Ено и јуче те је тражио.

Ника. Тражио ме је због неке ствари у општинској кући.

Марија. Он је додуше то казао ал ја нисам веровала.

Ника. Ти не верујеш ни у шта, ал видиш, да ће се ипак по мојој вољи Зорка удати.

Марија. А јесам ја теби толико пута говорила, да ће Зорка поћи за оног, кога јој ја нађем.

Зорка. И кога сам ја себи још одавно изабрала.

Милан. И за коју сам ја увек казао да је само моја!

Ника. Е сад видим да свега овог није морало бити да ја нисам био јогуница.

Марија. И ја видим да би боље било да сам ти одмах казала, али шта ћу кад сам и ја

Ника. — јогуница.

Марија. Обоје смо криви и јогунице. Ал од сад немојмо више бити.

Ника. Немојмо!

Зорка. Ја никад нећу ни бити.

Милан. Ни ја бога ми. (*Мала почивка*).

Ника. А сад сине, ево ти свечано изјављујем, да ти предајем своју ћерку као будућег ти друга. Слушајте једно друго и немојте бити никад јогунице. Љубите једно друго! Немојте бити свађалице.

Милан. }
Зорка. } Нећемо оче! (*Љубе га у руку*).

Ника. Да сте благословени децо!

Марија (*плаче по мало*). Примите и од мене дечице моја матерински благослов. Чувајте се да се не посвађате. Ми смо старији па ако и дође до чега ми се опет и помиримо. Али ви не будите јогунасти!

Зорка. }
Милан. } Нећемо мати! (*Љубе је у руку а она њих у чело*).

Ника. А где је мој Јован?

Марија. А моја Ката.

Зорка (*виче их*). Јоване! Като.

Појава XXII

Пређашњи. Јован и Ката (*улазе.*)

Јован (*Милану*) Јесте ли ту господине? Кажем ја да ћемо ја и господар израдити као што смо наумили. Нас двоје што намислимо то мора бити, па ма још седам оваквих Ката било.

Ника. Право Јоване! Само ти и од сад буди мени на руци па да нас Бог види.

Јован. Ми смо старији и ми ћемо

као и досад наше ствари уређивати. Него господару шта је са шубаром?

Ника. Шубара? Гле ти њега одмах иште плату.

Јован. Ух, да је се само дочепам.

Ника. Та сад ће бити, чекај човече! (*Доноси му шубару иза ормана.*)

Јован. Дајте! Ох животе мој!

Ника (*даје му шубару*). Ево, па у здрављу је подерао!

Јован. (*Разгледа је.*) Господару!

Ника. Шта је човече!

Јован. Знате шта? Ето лепо смо наше свршили и добро нам је испало за руком, па на рачун тога, да пукнем једаред, нек све зуји.

Ника. Па удри сто му мука, само чувај да је не подереш.

Јован. Господине и госпођице! Дао бог да увек будете вако сретни као сад! (*Лупи шубаром о патос.*) Живили!

Марија. А ти Като ходи да ти дадем твоју махраму.

Ката. О добра госпо!

Марија (*међу тим док је Јован лупио шубару донела махраму.*) Ево ти Като, па макар ти и јанкл онај дала, кад си ме тако послужила,

Ката. Госпо! Кад сте већ тако дарежљиви а ви ми дајте и наочаре оне старе, да кад шијем, да видим у иглу уденути.

Марија. Е па хајд, добићеш и то.

Ката. (*Љуби је у руку.*)

Јован. (*За себе*). Гле како се умиљава само!

Ника. Е кад је госпа тако добра и ја ћу теби дати Јоване.

Јован. (*Упадне*). — Чизме господару.

Ника. Па чизме, добро!

Јован. Ви сте ваљда хтели дати лулу?

Милан. (*Смеје се*). Лулу ћу ти ја дати Јоване, ал ми немој више Кату да у камин затвараш.

Јован. Нећу, тако ми части!

Зорка. А Ката ће ићи код нас да служи је-ли Милане?

Милан. Ако јој допусти отац и мати и ако она хоће.

Ника. Па нека иде.

Марија. Сретно јој.

Ката. Хоћу, та ићи ћу мојој новој госпи, како не бих?

Јован. Иди само! (*За себе*). Ал морам је баш једаред из пасије везати за уже од звонцета.

Ника А сад децо моји сте гости сви на ручку и ти Като и ти Јоване. Сви ћемо данас заједно ручати.

Ката. Ја идем у кујну да спремим. (*Одлази*).

Јован. (*За себе*). Ја ћу остати на ракији. (*Гласно*). Господару ја мислим да опростите госпи па да се с њоме помиримо. Пољубите је да и ја видим.

Ника. } (*Иду једно другом у загр-*
Марија. } *љај и љубе се*).

Милан. } (*Загрле се и љубе*).
Зорка. }

Јован (*пева*). „Одби се бисер грана!“

Завеса полако пада

Бојана и Потурица.*)

Платно б'јели Бојана дјевојка
На Бојани, на тој води ладној;
Туда паша попео шаторе,
Пашајлијам' својим говорио:
„Би л' се који добар јунак наша',
„Да б' Бојану воду препловио
„И довео лијепу дјевојку,
„Пуштићу га двору бијеломе.“
Изнађе се Потурица млада,
На коњицу, ка' на горској вили;
Бојану је воду препловио,
Па потјера лијепу дјевојку.

*) Вук је у I. књизи својих пјесама под бројевима 750 и 751. прибиљежио двије повеће пјесме у којима се исто ово опјева, али друкчије. Ја сам ову чуо јесенас од свога сељанина Гавре Кантара-Бабића, а још ми је њеке казивао у перо —

Када виђе лијепа дјевојка,
Склони скуте, побјеже уз путе;
Кад виђела лијепа ђевојка,
Турско момче да ће пристигнути,
Бацила је обје крпе платна,
Не би ли се момче забавило;
Турско момче на то и не хаје
Она трже гендар од дуката,
Па га баци у зелену траву;
На то момче ништа и не гледа,
Већ достиже лијепу дјевојку,
Ухвати је за бијелу руку,
Па је баца за се на коњица,
Па с' поврати натраг узнатраге,
Узе прво гендар од дуката,
И узимље обје крпе платна.
На Бојану коња натјерао,
Здраво Туре воду прегазило,
И пред шатор паши долазило;
Даје хабер паши господару,
Да је влашку цуру ухватио.
Код дјевојке коња 'е оставио;
Цура 'е мушки коња поседнула,
На Бојану њега 'е натјерала.
Кад је била на сред воде ладне,
Кад л' ето ти Потурице младе,
Жао му је коња упуштити,
Жао му је пјешке с' утопити,
„О дјевојко, драга душо моја,
„Вра'дере ми добра коња мога,
„И врати ми сабљу оковану.“
Дјевојка се мудро изговара:
„Имам драгог, коња ћу му дати,
„А брату ћу сабљу даровати.“
Ал' говори Потурица млада:
„Црна земљо, прими де ме у се,
„Да не гледам, куд ми оде кљусе“.

О лепоти љубави, и стиду.

(С К И Ц А.)

(Наставак.)

Арлекин у својој комедији: „Isabelle médecin“ вели: „Љубав је као аламбик (суд где се вода прочишћава) који капље вечито у душу, заразили љубав душу ту онда престаје памет“ и т. д. Турци сматрају љубав као апетит који је некад већи некад мањи, и који се по њиховом схваћању не може да растумачи. „Љубав је — веле Турци — жив осећај, она је ватра што прождире и непрестано тражи нову храну.“

Љубав је доба и особина младости, она је појезија живота, па јели чудо да је и песницима не исцрпљив и вечито нов материјал. Љубав је — како *Гете* вели — осећај, или боље љубав је страст. Гетеов Фауст врло лепо вели на једном месту:

„Und wenn du ganz in dem Gefühle selig bist
Nenn's Glück! Herz! Liebe! Gott
Ich habe keinen Namen
Dafür! Gefühl ist alles,
Name ist Schall und Rauch
Umnebelnd Himmelsgluth.“

Са неких и неких страна пребацује се природњацима, или како их они називају материјалистама, да они одбацују љубав и негирају појезију. Такво пребацивање нема смисла. Пре свега љубав као осећај и као страст општа је за све, она није привилегија неколико естетичара који су се заверили да са својим настраним појмовима поделе и људе са осећајима и без осећаја. Кад би хтели лично да доказујемо то би могли сијасет примера навести да су баш најжешће материјалисте (разуме се у науци), били и појете нпр: Гете и т. д.

Зар ако природњак који одбацује рецимо неко више биће, и гледа у свему некакав каузални закон нужности, јединство снаге и материје, зар он мора бити у исто време, и неки отпадник у животу, љубави и другим особинама човечијим? Зар може природњак који рецимо воли лепу језгру, мрзети и на лепу љуску њену? Баш напротив, природњаци који испитујући природу истерују сваку ванприродност из ње, и постављајући с једне стране закон вечитости и нужности, теже с друге стране и доказују љубав као основу и

покретача интелектуалности човекове. Тако нам *Дарвин* доказује да је говор постао из љубави. Вештина певања и свирања позната је свима расама човечијим. Појезија је — вели даље Дарвин — чедо певања, и она је тако исто стара и позната од вајкада. У свези с певањем постала је и музика. „Она побуђује скромно осећање нежности и љубави,“ или како Хинески анали кажу: „музика је снага која небо на земљу спушта,“ или како се Жан Пол изражава: „музика нам прича о стварима које ми нисмо видели и које нећемо видети.“ И сами мајмуни — прича Дарвин — изражују јаче осећаје у различним тоновима и то: љутину и нестрпљивост нижим, а страх и бол вишим тоном. Из ових а и других доказа у односу на музику Дарвин изводи „да су музички тонови и ритми од полу-дивљих пре дака човечијих употребљавани за време прошења заручнице, и то онда кад су животиње свију видова узбуђиване не само љубављу него и другим страстима као: љубомором, ривалством и тријумфом“ — и из овог излази „да су музички гласови дали темељ развићу језика,“ а основ музичким тоновима видели смо да је у љубави или како се Дарвин на другом месту јасније изражава: предци човечији или човек или жена, или обоје, пре нег што су били у стању да своју узајамну љубав артикулисаним говором изразе, покушавали су да једно друго очаравају музичким тоновима и ритмима, а како жене имају лепши глас но људи, то се може извести, да су оне прве достигле музичку снагу да би другу половину људе к себи привукле и задобиле.

Природна наука испитујући људе и животиње доказује нам много боље важност полне љубави — тврдећи да је љубав створила музику и *говор* ту најважнију особину човечију — но сва естетика.

Мислим да ће потпуно одговарати цељи овога чланка, и бити најбољи тумач на она питања и пребацивања противу природњака, ако наведем речи једног данас од првих физиолога Европских проф. *Сеченова* којима он карактерише страсти а посебице љубав.

„Љубав к жени — вели он — има инстинктивну страну — полни нагон. То јој је почетак, јер се љубав код детета замеће онда кад му стану сазревати полни органи. Ја нећу да се подухватим да решим питање, удружује ли дете прва полна осећања с обликом жене нехотично, или ту асоцијацију справља предходно знање. Зна се само, да поред нашег васпитавања деце,последње бива код 9/10 деце. Свакојако та асоцијација постоји већ у рано доба, и ма како се до ње долазило свакако јој у основици нема ништа хотимичног. Тако исто тешко је наћи погодбе што чине те се рана полна осећања удружују баш са сликом ове а не друге које или са сликама свију жена. Појамно је само, што се она тешко везују с представама о оним женама које су непрестано у околини детињој. Њих оно давно познаје, дакле с представама о њима у њега су већ тврдо везани осећаји који и ако су страсне природе, опет их карактер са свим разликује од полних; поред тога та су осећања постала жива од честог понављања рефлекса, у којима те жене на њихове чулне органе делују као надражачи. Очевидно је, да слика тих жена изазива у њега увек жива осећања; а полна, ако су се и удружила с првим, опет не могу да се примете зарад њихове упоредне слабоће (ми на прилику ништа не знамо о том, како су мисли у сваког од нас удружене с рефлексима од желудаца, а тих асоцијација за цело има.) С тога се деца и заљубљују у први мах у неке неодређене магловите слике — њихове идеале. Та магловита слика је детету оно што и јунак, само што је прате другача осећања. Појмљиво је да дотицаји са стварним животом могу да утисну у таки еластични оквир каке хоћеш особине у облику слика и звукова. Процес тај, поред све своје крајне појетичности, није ништа друго већ често понављање рефлекса, коме је женски идеал садржина, а који се јавља услед стварног дотицаја са женама. Том идеалу, кад стане јако да забавља уображење, придаје се обично све што се воле не само код жена већ и код јунака. Пошто се најзад идеал довољно одредио, а момчићу се десило да нађе жену која је по његовом мишљењу слична том идеалу, онда он, како веле, преноси

своју машту на ту жену и почиње у њој да је љуби. Нашки речено он удружује свој страсни идеал с реалном сликом. То и јесте тако звана платонска љубав. Код ње је полни карактер веома слаб с тога, што упоредо са живим, дакле страсним осећајима вида и слуха, постоје још и неодређене, нејасне полне жудње. С тога се не гледајући на голему субјективност љубави, као збир страсних осећаја, она више од других страсти објективише. У том и лежи оно што је племенито код љубави к жени: човек се учи да не буде егојист, да воле другог као и себе сама, каткад још и више. Речима тим нужно је тумачење. Љубећи жену, човек љуби управо у њој своје уживање; њу објективишући он сматра све узроке својем уживању као да леже у тој жени, те тако у његовој савести, упоредо с представом о себи, живи женина слика, која блиста сваком лепотом. Он је мора волети више него себе, јер се у идеал не уносе непријатна осећања. На љубљену жену пренаша се само оно што је уживању најлепше. После овога што рекосмо ваљда није нужно казивати читаоцу, да таква страст води кобно ономе, што се зове прегоревање сама себе т. ј. може код човека да делује на супрот свим природним нагонима па и самом гласу самохране.

Ну ето човек почиње да овлађује својим идеалом. Страст му букне још живље, жешће, јер сад место тавних, неодређених полних жудња наступе ватрена дршћућа осећања љубави, па и сама жена се јавља у сјају којега дотле не беше. Прође неколико месеца, година, тешко две, а страст обично већ се утулила; и у оним сретним случајевима, где је с обеју страна стварност одговарала идеалима. Зашто то? На основу закона по којем жестину страсти подржава само промењивост страсне слике. За годину, за две дана заједничког живовања, збир измена што су могуће, и с једне и с друге стране давно се исцрпео, и жестине страсти је нестало. Ма љубав се није поништила: од честог понављања рефлекса, у којем је песничка садржива представа о љубавци с овом или оном, или са свима њезиним особинама, слика њезина везује се са свима покретима љубавникове душе и она стане зајиста половина њега самог. То је љубав из навике — дружба."*) „Љубав је — вели *Е. Рајх* — природан и нуждан резултат веће развијености оних можданих органа који репрезентују центрум, станиште симпатије."

*) Рефлекси мозга И. Сеченова превео К. С. Арањицки 1877. стр. 151—154.

(Свршиће се.)

Грађа за историју српског школарства.

Саопштава Т. Костић учитељ.

У рукама ми је „Протоколъ школскій, зачатій 1812. лѣта подъ управленіемъ его Благородія Гдина Гавріила Баичевичъ восточнω народнихъ кралѣвскихъ Г. н. у. школъ круга Бачкаго Діректора." То су циркулари до 1847. год. закључно. До руку ми је дошао добротом пензионованог учитеља старо-шовског г. Аркадије Поповића. Свог сам га прочитао, од краја до краја. Штета што фали неколико листова где су били циркулари од четрдесет седме а по свој прилици и од четрдесет осме године. Иначе је потпун. Има у њему важних ствари. Сваки циркулар изнаша нова и нова наређења. Има занимљивости Скоро да преставља читаву повесницу развитка за четири деценија школарства нашег поглавито у Бачкој. Држим дакле да је таково градиво од користи. Вредно га је зато сачувати. Зарад тога смислио сам овај начин. Можда ће кад доћи време да ће требати. Нарочито ко се одважи да пише опширну повесницу нашег школства, томе ће моћи као користан материјал послужити. Саопштаваћу редом а служићу се грађанском азбуком.

I.

Учителем и катахитом; Діетонаставником и законо учителем; Мјестним школским надзирателем Парохом Свјашчеником и всјем тогоже круга Бачкаго Обштествам Господнам своим Ти достоњеј.

Мње љубезним и почитаемим, љубезњејшим веле — и високо — почитаемим поздравление, народољубие и во обшче полезнихъ согласие.

Из достовјерних источников и на тјех основаних доношени повсјуду емуже подлежит и должествене мнoју *вјестно* вјесто творитсја јако да јего Це. К. и А. величество вмјесто Благороднаго Гдина Аврама от Мразович бившаго кралев: школ. Грчко-не-унитских в крузје Дворском, Директора, мужа на поли народне просвјешченија, боле от тридесет љет ревносно, трудољубиво и обшчеполезно работавша, ниње уже на незабиваемое Славено-Сербских потомков благодаренију похвално утруждена, и того ради на собственое јего рабољепное прошеније прјамо вождјелена покоја и цјелоју пензиеју всевисочајшим Благоужденнем обдарена мене долуподписанаго возвание краљевског школ восточно народних, Илирических сирјеч Греческих и валахиских в крузје (тако ниње називаемом) Бачком сушчим Директора (и управитеља) произвести и моему Правителству всја в предреченом крузје Бачком, именоже во: с с: четирех вармедтах Барањској, Толнајској и Чонградској обрјетајушчајася училишча благоутробњејше вовјерити јест сподобилосја, чега ради за јеже всјем предпогнутаго краљевскаго и народнаго званија и должности частем удоводстварити; учреждаемая легчае учреждати, јакоже и оправљаемаја точние оправљати мошчими сљедујушчаја објавити вознамјерих и објављају:

1. Слободни и кра: Град Новосадски (Neoplanta Ujvidék, Neusatz) за мјесто моег пребиванија мнoју избран јест ми милостиво и дозволен в немже дјествително уже обитају буду.

2. Цјели из препомјанутих комитатов состојашисја Диштрикт Бачки и на три части или *запаса* сирјеч а) *запас Новосадски;* б) *запас Сомборски* и в) *запас Муачко пољски* раздјелив. — *Вșу нижну Бачку,* то јест Предјел между Дунаем, Тиссоју и каналом, а имено Старо Бечеј, Тисса Фелдвар, Турију, Сентомаш, Вербас, Кулу, Лалић, Рац Милитич, а ова овамо до и окрест Новаго Сада заклjучена долнеју Бачкоју мјеста запасу Ново Сапричисљам. *Горњу же Бачку* јако Брестовац, Стапар, Сивац, Сомбор, Бају, Суботицу, купно чонградским Сегедином и прочими от Мартоноша даже до Петрова Села Диштриктуалног Потисја мјеста *запасу Сомборскому* совокупљаем. Наконовжу запасу Муачко полскому целу между Дравом и Дунавом от Даре до Рац Козара и Рац Мечке Барању таже Толну: начавши до Батосека преко Салне, Нане и Медине даже до Грабовца и Сексара тим образом учлењујем да једному и томужде циркулару от јединој и тојжде вешчи гласјашчему трегубо всегда и на јединкрат отсилаему и коемуждо по своег запаса мјестом от школе до школе с надлежашчаго *мјеста учитеља* и дне подписом далше оправљаему и между им всја запасна мјеста обрјетившчу наки сјемо назад у Нови Сад под печатом посљеднаго учитеља посилаему бити. Проч учителие запаса Ново Садскаго на собраније в дјељех Диштриктуалних позвани в Ново-Сад: Сомборскаго или Бајшје. Муачко-Полскаго пак Муачје или Кишфалубје совокупљатисја и под мојим предсједанием и увједомљаемих увједомљати будут.

3. Зданија школскаја у пристојној своеј цјелости содержавати, обветшана со всјем обнављати, паденију пак клоњашчасја с новими замјенавати, остржјеше најпаче небрежливим обшчествам налаже се.

4. Дјецу обоего пола то ест и мужку и женску за школу способну от 6 до 12. љета отраствишу без всјакаго извиненија в школу посилати тјех родители прво совѣтом потом угрожением а по том и казнију на то принуждавати, и за то онде гдје би дјеца паст ретва ради скотскаго и у будушче јако же и до сење от школи удержавана бивала, налаже се да би се лучше обши пастир под обшчом платом држал неже ли сваки своју дјецу скотом ради чувања от школе удержавше у глупости растјети трпил.

5. Вејакому мјестному школскому надзиратељу, споспјествујушче обшчеству представителству, главњејша должност от сеље будет, не токмо на вопрос знати и казати, колко у јего обшчества находитсја домов и бракосочетавија супругов, но и у јежегодњем своем школском извјести назначити волно тамо обаго пола за школу способних дјетеј, волно и тјеја у школу по различију пола посјешчали, јеже пол важное просвјешченија народња успјеху служашчее средство, наипаче из двих порјадочних крешчаемих сирјеч *умерших* протоколов во јединном дванајстом љети междусобно Г: В: парохама сравнених легчајше изискатисја и на неоцјениму роду Царју и Отечеству ползу употребитисја может им болшее.

6. Что ја таковаја, во обшчеј ползје отликователну ревнујушчаја лица, била она мирска, либо духовна, совјестно и должествено по заслугам их имено с похвалением или иначе кого ниовим надлежателствам, тако и вишим мјестам назначити одолжен јесм.

7. Вејакое псование, проклинание и злословие, јаже скареднаја и соблазнителнаја всеимјенија не токмо аки наложно народнег суровства и непросвјешченија знаци јесу всегда гнушаема, но и аки его хулнаја на благонаравија нарјешеније и добр сердец развратшченије клоњашчасја средства будут запрешчена и наказуема.

8. Но веја своја на счастие нашег народа клоњашчасја всевисочајша урежденија и самое јего Ц: К: и А: величеству тјем ешче удобние нам објаснава когда благоутробњејшим своим движением вес наш народ облагообразити сердце же и ум наш просвјешчением украсити и прочом всеблагом Скиптру јего подајним просвјешченим народом приуподобити сподобившесја ниже цјели народ наш на *доброхотнаја приношенија* позвати благоизволили. Достојно дакле и праведно јест да се и ми без сваког далшег о овој реткој милости напоминанија ревниви покажемо *такова на олтар народнег просвјешченија всесожениja принесемо* и цјели свет увјеримо да ову превелику милост Царја нашего рабољепно оцјењавати знамо наш народ и народ љубимо и на наше унуке и праунуке се старамо, да счастливи от нас буду и увидити да смо могли, знали вјежество от глупости, свјет от мрака разликовати, и прилику в тому неучим препебрегавати, словом да хоћемо и желимо сви јединодушно целом народу от вјека до вјека живушчему иногда поумираћемо национални попос инопоколебаемое у просвјешчени благовити не жели нам самих непресјечно једним за другим понајвише безимена во вјечност пресељућим се данас е дозволено Цар нас позива и нуди подајмо дакле что више можемо. Мало и велико да к тому народњему жертвенику приносити что би потомци наши тисјашчегубу назад отуд примали лихву и нас своје праоце непрестанима усти благосиљали! како и ми наше предке что благодаримо да су нам данашња приобрјели. На посљедок заувјерити вејакаго родољубца да луче народољубиваго взара јего високо-Благород: Гдина краље: совјетника и школ наших вишаго надзиратеља на разнаја народнег просвјешченија сродства дјејствително уже и (по расположение височајшим расипљајутсја здје под:) под приклученое новија книги објавление удобно показует јеже подобно вејакому учитељу преписати себе на таковоју принумерирати и проч. мјестне о здје приклученија јединое от оти, или свое сограждениje чадољубиве родитеље и књижевства љубитеље на то присовјетовати и преписаное објавление указати препоручу; по том имена их и прозвишча купно со своим јакоже и со совокупљеноју суму (у нових банках или у сребру 1 фр. и 30 крајцара за једну књигу) мени суму у Нови Сад јеже скорше и сигурно послати напомињем и јесм

Дано в Ново-Садје 8. декем: 1812 љета.

Родољубиви
Гаврил Бајчевић
краљевски школ восточно народних
круга Бачкаго управитељ.

ЛИСТАК.

ДР. ЂОРЂЕ ДЕРА О ПЕСТАЛОЦИЈУ.

У петој свесци књига за народ, што их издаје „Матица Српска“ из задужбине Петра Коњевића „Помози се сам, помоћ' ће ти и Бог“, написао је г. Дера о оцу Песталоцију крупних неистина, које није требало да су ушле у књигу за народ. Многи ће читалац, који није о ствари доста обавештен, веровати речима г. професора, јер је уверен, да је господин професор позван да говори и пише само оно, што је истина.

Да видимо је ли баш тако.

Понајпре су му сасвим неистинити биографски податци. Песталоци није „остао сироче без оца и мајке, без икакве неге и потпоре“.*) Такова се деца слабо кад довину онакс славе, какову је пожњео отац Песталоци. Рад би да ми г. професор бар једно по имену каже. Песталоције изгубио је оца у 6. својој години, ал је имао такову матер, која га је веома брижно васпитала и усадила у њ оне врлине, које су га високо узнеле над обичне људе. Најбоља мајка родила је и васпитала највећега човека.

Не може се рећи за Песталоција „у школи се слабо учио и другови му се за то и ругали“. Истина да у свачем није једнако напредовао. Тако је слаб успех показивао у вањском облику наставних предмета, да је н. пр. врло ружно и сасвим неправилно писао Али је нутарњу садржину предмета увек бистро схваћао. Па онда му се несу школски другови за то ругали, него ради нечега другога.

Овим двојем доказује г. професор „обични“ дар оца Песталоција, те му јаком вољом, истрајношћу и стрпљивошћу обилато накнађава „обични“ дар.

Песталоци баш није имао јаке воље, ни истрајности, ни стрпљивости, што доказује његов живот, јер да је тога имао, неби се можда „скоро целог свог живота морао борити са сметњама и тешкоћама од сваке руке“.

*) Речи међу „ “, речи су г. Дере.

Јака воља још мања истрајност а најмање стрпљивост неби дала, да брзо једно за другим учи теологију, права и земљоделство, те да доцније, кад се посветио учитељевању, често мења земљиште своје практичне радње.

Г. Дера сам себи противуречи. Овамо кити Песталоција великима врлинама, а овамо вели да је женин мираз упропастио невештом економијом. Код невеште економије не помаже много ни најјача воља, ни највећа истрајност и стрпљивост.

На ова магловита лутања г. професора неби се ни часак осврнуо, да није казао, да је Песталоци био обичан човек обична дара. Кад г. професор таково шта каже о Песталоцију, онда не познаје довољно практичне радње његове, нити зна како су постали његови педагошки списи.

Својом практичном радњом показао се Песталоци управо као велик дар, јер и ако је сличних идеја, какове је он замислио, бивало и пре њега, али није било онако дубоких и спасоносних ко његове. Зато се несу ни шириле по свету муњевитом брзином као његове. Па ипак није он сам собом оваплотио својих високих идеја, него су их потоњи нараштаји почели оваплоћавати. А тому је узрок тај, што га је као што врло лепо вели Сејфарт, фанатизам и завист протерала из Штанца, бонапартизам и аристократизам уништио га у Бургсдорфу, деспотизам и модерантизам срушио га у Ифертн. Он је био „једна сламка међу вихорове“. А зар несу око њега беснили вихорови?

Ако се г. Дера преварио у својој оцени погледом на практичну радњу оца Песталоција, куд и камо је јаче поклизнуо погледом на његову педагогију. Песталоцијева је педагогија истинита и с тога вечита за све векове. Али је није сковао ни неуморним трудом, ни истрајношћу, ни стрпљивошћу, но једним дахом свога божанскога див ума.

„Сред својих невоља и патња, вели г.

Дера, написа он она славна дела, и кад је већ свако мислио, да ће он пропасти и да ће скончати у болници или лудници — показа се у свој својој величини и снази". Грдан каламбур. А шта хоће њим да каже г. професор? Ја мислим да то не доказује, да је Песталоци био обичан човек, обична дара.

Песталоци је био не само велика дара него управо геније, мезимче Господа Бога, који је послан да усрећи овај свет својим идејама и својом науком, која ће трајати док се год промисао божи буде о свету старао.

На крају морам приметити, да не разумем овога става: „па оно правило „Помози се сам" примени он и на своју науку о васпитању деце."

Оволико ће ваљда бити доста, да се г. Дера увери, да Песталоци „који није имао велика дара" није „само јаком својом вољом, неуморним трудом, истрајношћу, стрпљивошћу постао велик добротвор роду човечанском", но да је тај постао својима високима идејама, својом вечито истинитом науком, својом божанском љубави и ретким човекољубљем својим.

Жао нам је, што је г. Дера унио у своју иначе красну књижицу оне грдне каламбуре и нејасне мутљавине о највећем човеку свијух векова. Ваљда се као професор и сам ради тога каје. А зашто? Ево зашто. Књижице ове, што их издаје „Матица Српска" из задужбине Петра Коњевића, имају главну улогу да васпитају наш народ. А г. професор добро знаде, да је углед једно од најважнијих срестава у васпитању. Па како се неби вајкао, кад је у своју књижицу уврстио онако накарађен углед. Ни остали угледи, које је изабрао, несу много бољи. Сви су тако тамни, нејасни и далеки, да баш на онога неће имати никаква утицаја, коме су намењени. Г. професор није се сетио оне златне Гетеове речи: „Wozu in die Ferne schweifen, sieh' das Gute liegt so nah'".

Симеон Кончар.

КЊИЖЕВНОСТ.

XXVII. књига Чупићеве задужбине. **Поменик знаменитих људи у српскога народа новијега доба.** Написао М. Ђ. Милићевић. I. У Београду 1888. Цена 3 динара свакој свесци.

(Свршетак.)

IV. Код Владимира Вујића погрешно је г. Милићевић навео, да је он „Опсаду Севастопоља" превео (само) у друштву с Ђ. Малетића, почем ју је он превео и у друштву Димитрија Балаитског.

V. Код Јоакима Вујића погрешно је г. Милићевић навео, да је он 1806. издао: „Радосне и увеселителне лакрдије Бертолдина" и „Награжденије и наказаније," дочим је он та дела издао 1807.

И ма да је на крају рекао: „не могу тврдити, да су овде баш *све* књиге Вујићеве, јер је он врло много и писао и преводио, али сам настојавао да ништа не остане!" ипак је заборавио навести ова два дела Вујићева 1) „Новоизобрјетеноје и благоустројеноје Прибавленије ко учинишчу добродјетели и т. д. 1830. 02 стр. 8 (види бр. 769. Новаковићеве библијографије) и 2) „Пјесн Њиови Всепр. и самодержавњејши импер. величества всеросијски, т. ј. Петра Великаго, Екатерини II. Александра I. и Николаја I. у Карлштадту 1833. стр. 39 на 8 (на истом месту бр. 879).

IV. Код Алексе Вукомановића изоставио је г. Милићевић, да је он у X. Гласнику написао: „Повѣсть оть битіа и о царьствихь васехь родовь," која је и засебно отштампана (Нов. биб. бр. 2126), а у XI. још и: „Живот архијепископа Максима."

VII. Код животописа Јеремије Гагића, рече г. Милићевић, како се обраћао садањем митрополиту дабро — босанском г. Ђ. Николајевићу с питањем, у ком је месту у Србији рођен Јеремија Гагић, те како му ни он, а ни г. Никољски из Петровграда не знадоше одговорити на то питање.

Да је пак г. Милићевић завирио у Шафарикову „Geschichte der serb. Literatur," наишао би на стр. 359. под. бр. 279., да је Ј. Гагић рођен у селу Претоке код Крагујевца.

А код Шафарика би г. Милићевић наишао на стр. 438 бр. 772. и то, да је Ј. Гагић био и списатељ, наиме да је превео: Апологія или защитителное разсужденіе о родѣ

человѣческомь изъ сочиненіи Господина Шевалѣ д' Арка, францѣскаго Аутора, съ Россійскаго преведено на Сербскій єзыкъ Јереміємъ М. Гагичъ" Рукопис 76. стр. 12.⁰

Исти се рукопис за време Шафариково, а и сада налази у земунској општинској библиотеци. Увезан је у тврде корице и лепо сачуван.

На другом листу налази се наслов посвете: „Благородному господару Марку Лазаревичу, купцу земунскому; Господару, мнѣ же особитопочитаемому Благодѣтелю! посвѣщаю усердно," а на трећем и четвртом сама посвета, у којој Јагић рече и ово: „Кому дакле я приличніе усудити се посветити ово защищеніе рода человѣческаго могао бы, кадъ небы любителю премудрости и человѣчества? И тако пріимите любве и почитанія достойнѣшіи Господару! ову малу но искренѣйшу сердца мога жертву. Удостойте принети ово прошеніе от човѣка, колико мало вамъ известнога, толико на против тога много васъ благотворителемъ признавајућега отечеству своме — —."

Овај Марко Лазаревић био је трговац и осим што је за време устанка Карађорђевићевог помагао устаницима српским, и многе је српске књиге оставио земунској општинској библиотеци. Он је морао и превод Гагићев њојзи оставити, ког је морао на поклон добити од Гагића на спомен.

За тим се на 7 листу налази „Предисловіе" Гагићево, и тек на 23 страни почиње Апологија. На 77. и 78. стр. налази се „Примѣчаніе", у ком Гагић ово рече: „Многіи от читателя казаће дасамъ забадава време губіо княжицу ову преводећи и дае нисамъ разумително и лепо превео. Да самъ я ову другоячіима речма писао, то би она заиста друго и име потребовала, а и самый формуларъ небы достоянъ имене своего біо коимъ се позива.

Дакле я тому узрокъ нисамъ. Я самъ позорствовао да превод постане као и формуларъ. Молеръ кадъ чіи портретъ изобразити намѣрава, то конечно надлежи му на персону саму позорствовати точно за намалати га. Видитіе да я причина нисамъ — ако само сваки примѣти у почетку моего предисловія — що ова моглае боля быти а ніе написана. —

Кад је Гагић превео ову Апологију не стоји забележено.

Да није Ј. Гагић превео ову Апологију, и да је Шафарик није имао у рукама, не би знали у ком је месту Гагић рођен.

Г. Милићевић требао је и то навести, да је Гагић стајао у пријатељству са митрополитом црногорским Петром Петровићем Његошем, који му је у 21. бр. „Српског народног листа" од 1838. спевао песму под насловом: „Мојему пријатељу г. Јеремији Гагићу, поздрав, 1. Маја."

VIII. Код Никанора Грујића, погрешно је г. Милићевић навео да је он 1855. постао архимандритом крушедолским, почем је он 1853 премештен био из Кувеждина у Крушедо.

У опште код Грујића требао је г. Милићевић навести и дан кад је постао посвећеним епископом, кад је отишао у Пакрац, кад је постао пакрачким епископом, тачно навести кад је постао администратором митрополије (т. ј. 17. Августа а не 21. Септембра 1872.); навести тачно шта је све Никанор написао и издао и да је 6000 фор. оставио на фонд свештеничким удовицама и сирочадима покрачке епархије. А то је све г. Милићевић могао наћи и у мом говору, говореном на парастосу Никаноровом и засебно отштампаном из „Хришћанског весника."

IX. Код Димитрија Давидовића, погрешно је г. Милићевић навео, да је он (само) до 1821. уређивао и издавао у Бечу „Новине Српске," почем је он њих издавао све до 14. фебруара 1822. т. ј. он ма да је 14. Новембра 1821. прешао у Србију, излазиле су и даље његове новине у Бечу под привременим уредништвом Петра Матића, те кад је Давидовић видео, да ће за извесно остати у Србији, 14. фебруара 1822. обустави даље издавање својих новина.

Осим тога, требао је г. Милићевић навести, да је Давидовић издао још и ово дело 1) „Списанија училишчна, учителем и јуности посвјашчена г. Игнатијем Јактом с њемецкаго преведена Д. Давидовићем у Будиму 1812. стр.

158. 8⁰ 2) „Наставленије к благонаравију Г. Ајсеманом за дјецу опредјелено, с њемецкаго преведено Д. Давидовићем III. љето љекарства слишатељем. У Будиму 1812. стр. 113. (Нов. биб. бр. 422. и 423.).

X. Код Глише Возаровића, погрешно је г. Милићевић навео да је он рођен у Земуну, почем је он рођен 1. Септембра 1790. у Лежимиру. Уз слику Возаровићеву написао је г. Јован Бошковић у „Српским илустрованим новинама“ за 1882. бр. 2’., врло леп животопис Возаровићев, а подједно је и навео натпис на гробу Возаровићевом.

Да је г. Милићевић знао за тај животопис Возаровићев, испао би му његов животопис много потпунији, и не би и сам пао у ту погрешку да напише „да је Возаровић живо настојавао на томе, да изнађе на Врачару место, где је спаљен св. Сава, и разбравши за једно такво место, дигао је дрвен крст који и данас стоји, ма да неће бити погодно право место светитељева спалишта,“ дочим је Возаровић као што рече г. Бошковић „купио био место за београдско гробље, па га поклонио општини, обележивши га крстом, који се и данас зове „Возаровићев крст.“ То је оно место, за које рђаво извештени тврде, да је ту спаљен св. Сава.“

Г. Милићевићу сваки свестан мора рећи: Евала што се подухватио родољубивога посла, да опише живот и рад знаменитих Србаља.

Кад узмемо, да су наши старији списатељи радије издавали и Нове Плутархе или краткоје описаније славњејши људи свију народа од древњејших времена до данас,“ у место да су продужили Лазарем Бојићем, 1815. установљени „Памјатник мужем у славено-српском књижеству славним,“ који је у њему описао живот и рад: Јована Рајића, Доситеја Обрадовића, Атанасија Стојковића и Григорија Терлајића, и да је и сам г. Милићевић пре неколико година издао у 4 књиге „животе и дела великих људи из свих народа,“ с којим описом није баш најбоље прошао (види критику г. др. Јована Туромана у 126. Летопису); онда се морамо радовати, што дочекасмо, да у засебној књизи можемо читати живот и рад заслужних мужева српских на свима пољима народног живота.

А подједно радујемо се на г. Милићевића „Поменик“ и с тога, што видимо, да је послушао савет г. Туромана, те се подухватио онога посла, кога разуме.

Овом приликом усуђујемо се г. Милићевићу пријатељски напоменути, да се при писању „Поменика“ не ослања код ког животописа само на причање и писмене доставе других људи, но да пре свега сам разгледи не само све политичне и поучно забавне листове, старе и нове календаре, Летописе, далматинске Магазине, Гласнике српског ученог друштва, Шафарикову „Geschichte der serb Literatur,“ Новаковићеву библијографију, и у опште сва она дела, у којима се налазе животописи појединих заслужних Србаља.

Особито код књижевника треба да наведе *све* шта је ко написао и издао, а не би с горег било, да у опште наспомене и где је чији лик штампан.

Уз то, нека се не жури, но нека прво све и сва разгледи и распита што год незна, та њему је бар удесно као библиотекару да може сазнати и оно, што други, који нема при руци оних књига и новина, које он има и нека настоји на томе, да му „Поменик“ што савршенији испадне.

„Поменик“ г. Милићевића препоручујемо што топлије нашем свету, и желети би било, да се што више чита на овој страни. Особито треба да га чита наша омладина, пошто се из њега може научити, како треба свој народ љубити, за њега радити и жртвовати се.

У Земуну 3. Јануара 1888.

Димитрије Руварац.

БЕЛЕШКЕ.

(Споменик Мицкјевићу). На споменик славноме пољском песнику Мицкјевићу скупљено је до 2\.0.000 форината и споменик тај подићи ће се скоро у Кракови. Израђен је по нацрту вајара Годебскога у Паризу, који је на расписан стечај добио прву награду. Споменик ће се састојати из два дела и биће висок 15 метара.

(† Павле Јанковић), свештеник у Срп. Итебеју и ревносни школски управитељ, преминуо је 7. децембра пр. год. Покојник је био велики пријатељ школе и напретка народног и много се заузимао око подизања разумног пчеларства у нас. Пређашњих година био је сарадник „Јавора“ и „Школског листа“. Вечан му спомен!

РАЗНО.

(Од куд долази име „Црна гора“). О томе пише г. Ј. Цвијић врло занимљиво у најновијем броју „Просветног гласника.“ Он разлаже да реч „гора“ у народним песмама значи и шуму и планину, а има и нејасно значење, у којем и ако значи планину, масив, изгледа да се народно схватање заблеснуло шумом, гором, па и масиву њено име дало. За тим наставља г. Цвијић: Чини ми се да и име *Црне горе* долази од вегетације, од шуме, и обрнуто, да име Црне горе иде у прилог овоме мишљењу о гори, да су наше горе и ако означавају масиве, добиле име од своје одеће. Неки од наших писаца као *Д. Милаковић* (Историја Црне горе, стр. 6 и 66.) и г. *Дучић* у „Гласнику,“ (Књ. XL. стр. 5—7) узимају да епитет црни у Црној гори долази од Црнојевића Ива. Црна је гора била саставни део старе Превале или новије Дукље, а још новије Зете, па се тек после Ивана Црнојевића прозове најпре Црнојевом, па после скраћивањем Црном гором. И ако ово још не би искључивало да гора и у овој особиој именици долази од шума, то се може још боље констатовати овим епитетом црни, ако бисмо само доказали, да он не долази од Црнојевића и да има свога основа у изгледу горе. Прво је доказао г. Јастребов (Податци за историју српске цркве, стр. 205-213) изнесавши историјске потврде, које сведоче да се она и много пре Црнојевића звала Црном Гором, а осем тога, и ако се она у књижевности помиње под именом *Зете*, и ако су књижевници у старо доба волели звати Црну Гору књижевним именом Зета, ипак ово није отимало у народа право звати Горњу Зету вулгарним именом „Црна гора.“ Млечићи су је звали Монтенегро и пре Ивана Црнојевића. Па да епитет црни долази од Црнојевића Турци и Албанези, који је зову *Карадаг* (кара=црна, даг=гора) и Мализи (мал=гора, зи=црна), звали би је и доцније по Црнојевићу, и они бар не би морали онако неспретно скраћивати придев „Црнојева,“ да од њега направе појам са свим различан, као што је радио, по мишљењу г. Дучића, црногорски народ. — — — Познато је, да је Црна гора до XIV. века била само један шумовити крај српских земаља, згодан за катуне (отуда име катунске нахије) и за лов (Ловћен) Ровински: журнал руског министарства просвете част CCXII за 1880. г. Очерки черногорья). За то баш изгледа да је правилније оно мишљење против којег устаје г. Дучић и које се слаже са нашим схватањем горе, а то је да тај епитет „црни“ долази од густих шума, које су давале физиономику земљишту Горње Зете и одудара од околине својим црнилом. Није ни чудновато ни необично као што изгледа г. Дучићу, што се Црна Гора није прозвала зеленом, ако јој епитет води порекло од густих шума, јер шума гледана *en gros*, изгледа црна а не зелена. Па и у народним се песмама помиње чарна и црна гора. Црна гора, одакле извире Биначка Морава, доскорашњи црногорски срез у Србији и т. д. сведоче, да тај епитет није особењак и да му не треба тражити ново и засебно историјско објашњење, нарочито не овде, пошто сви писци као и г. Дучић, потврђују да је у Црној гори било пространих и густих шума све до XIV и XV века, докле нису исечене за потребе дубровачке и млетачке. Још ово гледиште подупире и то што се у нашем народу тај епитет „црни“ врло често употребљује као епитет уз земљишта и висове густом шумом обрасле. Тако на Јагодњи и Бојањи постоје Црни Врхови и т. д., готово сваки врх, који јаче пада у очи, а гушћом је шумом обрастао, зову црним. То је епитет који има уза се сву логичност и који се јавља и код других народа, па се још и код њих види да је одећа, са своје фрапантности, узела и значење подлоге. Тако Немци имају своје Шварцвалде, Французи Црне шуме (*Forêt Noire*) и т. д.

КЊИЖЕВНЕ БЕЛЕШКЕ.

Приповетке једнога редова. Из српско-бугарског рата од **Симе Ј. Аврамовића.** — Млади овај приповедач наш, који је већ доста својих приповедака штампао, и „Јавор“ је једну донео, намеран је да изда те своје приповетке у једној збирци. У овој збирци ће бити 16 приповедака и то: Злослутан сан. — На предстражи. — Материна клетва. — Први пут у борби. — Тако је суђено. — Командир Јокса — Фатални грудобран — У братовом загрљају (из „Јавора“) — Шпијун — Деснокрилни — У извидници — Резервиста. — Стрељани. — Неопојан гроб. — Заробљеник и Последњи плотун. — По онима приповеткама Аврамовићевим, које су већ угледале света, можемо се надати, да ће ова збирка бити лепа и занимљива, те с тога препоручујемо књигу ову свакоме. Цена 1·50 дин. Новац се шиље Сими Ј. Аврамовићу, сврш правнику. Цариградска улица бр 6. у Београду.

НОВЕ КЊИГЕ.

Србија, опис земље, народа и државе од *В. Карића.* У Београду, државна штампарија краљевине Србије. 1887. Други део. На великој 8-ни, стр. 225—448. У овој је књизи једна етнографска карта у бојама, четири слике, седам картограма и велики број статистичких таблица. До сада су дакле изишла 2 одељка ове књиге, а биће их свега четири. Препоручујемо ово важно дело нашим читаоцима и свима пријатељима српске земље.

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шаљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор. на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића. *Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.*

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

ВЛАСНИК: ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

УРЕДНИК: Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 6. У НОВОМ САДУ 7. ФЕБРУАРА 1888. Год. XV.

Први снег.

роза сухо црно грање
Студен ветар лако пири,
Повија их тамо амо
Па се целом гором шири.

Ход му његов шушањ прати
Колутање сухог лишћа,
Што по ладну земљу скрива,
Покретано од ветрића.

У природи тишина је
Нигде гласка да се чује,
И ветрића већ нестаје
Само ваздух студен бије.

Наједаред шум се чује
Некад више некад мање.
Стаде шушањ сухог лишћа
Стаде кврцат' пало грање.

Мрачно небо и туробно,
Светлост сунца разгонило,
Месец сјајни звезде јасне
Својим телом заклонило.

Са погледом својим мрачним
Сву је земљу зацрнило
И на њојзи све је живо
Са црнилом обавило.

У овако тавној ноћи
Ретко б' које око вид'ло
Где ј' из страшне мрачне горе,
Двоје деце испануло.

Под бременом сухог грања
Јадничади једва с' крећу,
Руке им се скочањиле
А на њима рите лећу.

* * *

Од горе се ка селанцу
Блага коса туна дала,
А на коси у мраку се
Уздизала црква мала.

Са изгледом пуним чара
Кубе мало к небу с' вило,
Крст, јабука и све злато
У мраку се утопило.

Посред косе до црквице
Стазица је вијугала.
Гледећ' њоме дечица су
Пред црквена врата пала.

Ту су деца своје бреме
На земљицу скинула,
Уморена и озебла
На праг црквен спустила.

Низ црвене образиће
Врела суза сузу стиже;
Кроз згрчено наго тело
Студена им језа гмиже.

С ручицама под мишкама
Са главицом на грудима,
Сваког добра напуштена
Скоро са свим обамрла.

Но када је све спавало
Цркве око будно било,
Са погледом свемогућег
Над дечицом тада бдило.

И видећи како с' јадна
Уз ледена врата збила,
Да би терет олакшала
Радост им је причинила.

* * *

Груди деце јаче дишу
Нешто као перје пада,
Њихне руке небу лете
Аох среће из ненада.

Сузе ледне смех однесе
Потресе им срце груди,
На ноге су поскочила
И дигоше терет уди.

Овај сада лакши поста
Боса нога лакше ходи
Јер пад њима 'вако слабим
Будно око божје лебди.

Да дечицу обрадује
Благи Бога снег им посла,
Радост снегу, бедној деци
Прави мелем муци поста.

Београд 1887. Сава.

Деда-Јанко.

ПРИПОВЕТКА НАДАНА ЉУБИШЕ РАДИШИЋА.

Стари деда-Јанко је био наш кућевни слуга. Родом је био са високих Карпата син братског нам словачког народа. Свој народ је љубио он силно, сећао га се целог свог живота чак и у овим нашим крајевима. Колико пута деда-Јанко, кад наиђе у наше село какав Словак дротар, незна шта ће да ради од радости, распитује се жељно за своје село, па ако се догоди још да је случајно из његовог села, е онда разговору нема краја. Живо се разбирао он о својим крајевима и о свом селу. Па и како не, кад је и он као оно листак кад га бесни ветар откине од гране, па га баци далеко, непрестано жалио за својим крајем, за својом кућом и селом као и малени листак за својом граном. . . .

Сећам се још и данас добро, како нам је деда-Јанко често причао о својој домовини. Часком дотрчимо деда-Јанку, склептамо га да нам прича штогод, а он сиромах мора да прича, само да се ратосиља беде и невоље. Можда му и није било до причања? Али ипак он је причао, па би се у тој својој приповетци кадикад тако занео, да би нам са одушевљењем сликао дивне крајеве своје домовине, у којима се брегови дижу небу под облаке, а међу њима живи снажан и здрав словачки народ.

Више пута би нас старац том својом причом занео, те смо у својим млађаним срдашцима зажелили живо, да видимо те дивне крајеве, да се пењемо по високим горама, да уживамо у дивним и милозвучним словачким песмама. Па кад деда-Јанко исприча, па се за тим замисли и у мислима се вијне својој домовини, и ми се малише крепемо на тај пут, путујемо с деда-Јанком по тим крајевима, уживамо с њиме заједно у тим дивним успоменама . . .

Еј, давно су прошла та срећна времена . . . .

Незнам управо кад је деда-Јанко дошао у нашу кућу. Било је то давно, још је и деда био жив. Често смо га питали, како се кренуо у свет, па како је дошао чак овамо.

— Е, било је то, — почеће деда-Јанко, — за време буне, кад се цео свет био побунио против власти. Ми Словаци смо били мирни, нисмо се бунили, али место нас се побунили многи

други народи. Ја сам онда био човек већ од тридесет година, па сам служио неког богатог Мађара, те кад се подигао свет на оружје, мој је госа морао негде да иде, па сам и ја пошао ш њим. Од тог доба смо непрестано лутали од вароши до вароши, од села до села, док нисмо дошли у ове крајеве. Ту неко убије мог госу, а ја останем сам саморан. Стао сам био код неког трговца у службу, служио сам га верно и поштено; али је то био зао и опак човек, који ме непрестано гонио да радим и оно, што није мој посао био, па сам га морао због тога и напустити. Од новаца, што ми је дао, кад сам га махнуо, оставио сам један део на страну, а за други сам купио нешто дрота, па сам ишао од села до села, те сам крпио разбијене судове, па се тако хлебом хранио. Доста сам се и мучио сиротињом, али је ипак било добро. Дођем тако једном и вашем деди, понудио сам му се да служим, и тако сам ето дошао у вашу кућу. Е, стари деда је био добар господар, он ме је јако волео, али сам и ја њега пазио и волео . . .

Ето тако нам је причао деда-Јанко о свом доласку. Ми смо се малише чудили деда-Јанку, колико је он света само прошао, колико је земаља и градова видео, колико је гледао бојева и мегдана, што су грађани ове земље водили међу собом.

Колико нам је само деда-Јанко причао о тој чудноватој буни. Чудноватом буном је називам с тога, што нам је деда-Јанко о њој причао много чудноватих ствари, да чисто човек не би могао ни помислити, да се то могло догађати. Наравно да је деда-Јанко много дометао и претеривао, али му ми нисмо смели никад споменути, да није тако, јер нам не би због тога више никад приповедао. Само се сећам, да му је отац више пута у шали пребацивао, да то није било тако, као што деда-Јанко прича, и да он много домеће и измишљава, на што се деда-Јанко врло јако расљутио, те нам није неколико недеља хтео да прича после тога.

Још и данас, кад се сетим свог детињства, учини ми се, као да видим деда-Јанка, како седи на оној малој столичици, на којој је обично седео, кад нам је причао; а ми се окупили око њега, па га пажљиво слушамо, чисто не дишемо, јер се бојимо да не покваримо ону свету тишину, која је царовала, и коју је час по прекидао слаби глас деда-Јанков. Еј, давно је то доба прошло, тек га можемо да замислимо . . . .

Па ипак поред свега тога је деда-Јанко био врло чудноватe нарави. Некад је тако добар, да се не можеш да начудиш тој његовој доброти, а некад је опет тако зао, тако дурновит, да би га други човек изјурио већ давна и давна из своје куће. Шта пута се и отац наједи на њега, кад неће да уради онако, како му каже, па не зна шта ће да ради од гњева. Јанко у тим приликама само ћути, чело му се натмури, очи му засевну неком чудноватом светлошћу, уста му се стисну као укована, па неће ни речице да проговори, ма га молио и преклињао; али кад би га за тим прешло то необично стање, он би се заплакао, молио би оца по сто пута за опроштење (оца је особито волео, јер је отац с њим готово и одрастао) и кад би му отац опростио, што се обично свагда догађало, он би се за неко време поправио, али и то не би дуго трајало. Тих неприлика са деда-Јанком било је довољно, нарочито се никако није могао да слаже са млађима у кући.

Но нису се увек тако свршавале те „неприлике.“ Више пута би се деда-Јанко опио. Ма шта му давао, ма му поклонио читаву краљевину, само ако у тим приликама има новаца, не би оставио своју ракију. Но, ала је ракију и волео!

Па поред свега тога, деда-Јанко је био најомиљенија личност у целој кући. Ако је он весео, весела је и цела кућа,

ако је он тужан и туробан, тужна је и туробна је читава кућа. Све некако тада иде усиљено, ништа се не ради од воље . . .

Тог смо се ми малише ужасно бојали, јер нисмо знали, шта ћемо да радимо тада.

Једанпут нисмо приметили, да је деда-Јанко туробан, па одемо њему, да се тамо играмо и да нам прича. Њему смо најрадије одлазили, јер је он знао толико лепих игара, да је то било право уживање, играти се у присуству деда-Јанковом. Више пута се и он сам, кад је добре воље, упусти с нама у игру, па се игра као мало дете. Елем, одемо ми деда-Јанку, молили смо га и молили, али он неће па неће. Незнам шта му се тај дан догодило, али је био старац необично невесео, као да је изгубио Бог зна какво благо. Ми се малише опет уплашисмо, да ће се догодити што год с деда-Јанком, јер кад год је тако туробан, увек учини по нешто, што мора да разљути оца или матер, па онда деда-Јанко само кија због тог.

А ми смо га поред свега тога, што се није хтео с нама играти, и што је бивао тако туробан и мрачан као мрачна ноћ, волели из свег срца из све душе своје.

И заиста се догодило.

Око једанаест часова пре подне зазвркташе кола на сокаку и стадоше пред нашу капију. Мати истрча на сокак, а и ми потрчасмо за њом, јер је кроз прозор познала у њима тетку из Маргитице, која нам већ давно није била у гостима. Деда-Јанко је изашао из ходника, где је чистио лампе, да отвори капију. Кола су ушла у двориште, а мати и тетка не могу да се доста нагрле и наљубе. Од кад се нису виделе! Једва дође крај и том силном љубљењу. Ми малише смо стојали као осуђени покрај кола euткиних, те гледали, шта она и мати раде, а за тим је наступила „инквизиција“ и „танталове муке“ и за нас. Тетка нас узела љубити, никад краја, мислиш, неће бити.

— Ао, Милице, ала си ми ти нешто нарасла, та читава удавача, — говорила тетка мојој сестри Милици, па је узе за тим наново љубити.

За тим сам опет ја дошао на ред.

— А ти, јуначе, Надане, — окренула се тетка мени, — та ти ћеш скоро да постанеш прави човек, — па ме за тим поче цмакати, мислиш, никад се неће свршити.

И Бог би знао, када би се и свршило, да је мати не позва у кућу.

Нас двоје, ја и Милица, остависмо брзо собу, па изађосмо у ходник да се сити насмејемо теткиним примедбама. Ја сам Милици непрестано говорио, „како је нарасла, читава удавача,“ а она се кочила и смејала, као да бајаги исмева ту примедбу теткину, а у истини је некако увек уживала, кад јој се говорило, „да је читава девојка.“

Милица је опет мени непрестано говорила, подражавајући теткином гласу, „а ти јуначе, Надане, читав си човек.“ Па и мени је то особито ласкало, нарочито она реч „јунак.“ Некако ми се та реч особито допадала, и мени се чинило у том тренутку, као да осећам неку већу спагу у себи, него што сам пре имао, па сам изашао у двориште, да окушам своје јунаштво. те ту дижући и бацајући неки камен, ударим и у прозоре на ходнику, баш онде, где је деда-Јанко чистио лампе. Стакла прснуше на све стране, а и деда-Јанка мал' нисам ударио оним каменом у главу. На тај „најсвечанији чин“ мога јунаштва изашла је и мати, и само долазак теткин учинио је то чудо, што нисам добио „достојну“ награду за своје витешко дело. Наравно да ме је после тога прошла сва воља, да кушам и даље своју спагу . . . .

(Наставиће се.)

Сиротица Смиља.

(НАРОДНА).

Из збирке Марка Суботића учитеља.

Боже мили чуда великога!
Кад снег веје о Петрову дану,
Под сваку је завијао јелу,
Сам' под једну не завија јелу;
Под том јелом троје сирочади,
Међу њима на умору мајка;
На умору поделила даре:
Сину Јови коња и оружје,
Ћери Јели кошуљу од злата,
Ћери Смиљи круну позлаћену.
Јова пошо на цареву војску,
Јела пошла за Ивана бана,
Смиља пошла у гору зелену,
Гора ју је удомила младу
Удомила две три годинице
Корен јела с листа воду пила,
Ал је Смиља на лепоту расла,
Лепша Смиља него горска вила. —
Бан Иване хитар лов ловио
И од лова ништа не улови
Већ он нађе сиротицу Смиљу
Па је пита од куда је млада
И како се по имену каже?
Ој Бога ти делијо незнана
Ја у гори нигди никог немам
Нит' ме когод по имену виче;
Ја се зовем горска сиротица.
Бан је узе за десницу руку
Одведе је у дворове беле
Па је даде баници Јелени:
Ево теби млађане дадије,
Па је узми нек ти чедо љуља!
А кад стаде уз баницу Смиља
Лепша Смиља нег банова Јела.
То је Јели врло мучно било
Јер се боји за свог господара —
Једно јутро уранила Смиља,
П'она љуља чедо у колевци:
Бући паји чедо у колевци,
Па нарасти и оцу и мајци
И меника младој дадијици,
Дадијици, мајчиној сестрици.
То слушала Кумрија робиња;
Злобна била лепотици Смиљи
Код госпође јадну облагала:
Љуља чедо дадијица млада:
Бући паји чедо у колевци,
Па ти умри и оцу и мајци.
То је Јели врло мучно било,
Јер је Јела и онако гњивна;
Она иде у гору зелену
И преврће дрвље и камење
П'она вата присојкиње гује,
Пола чаше нацедила једа,
А кад дошла у дворове беле,
Оно пола наточила вина,
Па дозива сиротицу Смиљу:
Чедо моје горска сиротице!
Ти си чедо у горици расла
Можда незнаш што је рујно вино
И су чим се литурђија служи;
Узми чедо неколико капи!
Узе чашу сиротица Смиља,
Узе чашу па се напи вина.
Ал је јадну муке спопадоше,
Ожеже је отров у недрима
Па се маши руком за срдашце;
Испаде јој круна из недара.
Диже круну госпођа баница
Гњивно пита сиротицу Смиљу:
Кучко једна горска сиротице!
Одкуд теби круна моје Смиље?
Или ти је круну поклонила,
Ил' си од ње круну преотела?
У мукама Смиља проговара:
Ој сестрице банице Јелице!
Нити ми је круну поклонила,
Нити сам је од Смиље отела,
Већ је мени остала од мајке
Када нам је поделила даре
На умору под зеленом јелом;
Просте т' Јело моје муке биле!
То изусти на издану млада.
Над њом Јела јаде јадикује:
Ао Смиљо јединице сејо!
Боље да сам очи извадила
Нег што данас ја изгубих душу!

Казивала **Анђа Суботина** из Силбаша.

Свако своје најбоље.

ПРИПОВЕТКА

Младена Јоцића.

I.

Ја, богами не знам, шта ће то бити од нашег детета. Што који дан, он све необузданији. Већ је, хвала богу, прешао у двадесету. Здрав је, наочан је ал' никако да се једаред већ смири. Да се вуцарао које куда на страни по варошима не бих ништа ни казала, али ето, невоље, код нас изучио, увек нам на очима био, па скоро да се са свим отме. Не знам ја, шта ће то бити од тог момка.

„Та прођи се таквог разговора. Зар су други у његовим годинама бољи? То су те године. Док буде старији биће и он друкчији, паметнији. Пусти га нека се издовољи. Хвала богу, може му бити.“

„Немој тако да ми говориш. Што дикла навикла. Нисмо ни ми више млади, па шта ће бити од њега, ако ми данас сутра склопимо очи. Него знаш ти, шта сам ја смислила? Да ми њега лепо оженимо, па . . . .“

„Да га оженимо, велиш? Хм! . .“

„Па да, то ће најбоље бити У војску га, богу нек је хвала, нису узели па сад га можемо женити. Онда ће и он ударити у друге жице. Везаће га жена, па, ако буде божија воља, и деца. Брига за кућу и породицу избиће му све лудорије из главе.“

Тако се ето разговарао ћурчија Стева Пуришић једног лепог вечера седећи пред кућом на клупи са својом женом Јецом. Баш се дали у бригу за својим јединцем Јоцом. Није то шала, тако стара занатлијска кућа — ваљда је још и прамдеда Стевин био ћурчија у селу — па сад да им се затре стари углед. Брига је то, бога ми, велика.

Стеву Пуришића зна све село па и сва околина као поштеног и вредног занатлију. Својим поштењем и добрим радом ухватили још његови стари са добрим и јаким кућама пријатељство па он то пази као свето. Али му за то и иде посао. Ако у селу, ако па вашару, он највише и наради и прода. Зна ти, брате, око света, па то ти је.

Са сваким у селу се он пази и добро живи а са суседима својим најбоље. Ето му први сусед, кућа уз кућу, трговац Франк, Чивутин истина али он и с њим добар, као са најбољим.

Кад год је господар Стевина кућа била прва и најлепша у реду, сад је Франк саградио читав град, прогутао мали кућерак његов. Но то не чини ништа, они су и сад добри пријатељи а деца им — његов Јоца и Франков Херман — у један се дан и родили, заједно расли и одрасли као два брата близанца и ако баш ни у чем нису личили један на другог.

Јоца, још као дечак увек свеж, чио и весео, први небојша у селу, па свашта брз и готов, здравље му видиш на једрим обрашчићима и пуначком телу, милина ти гледати га. Херман сухоњав, протегљаст, миран и озбиљан, већ се на детету показала она хладна шпекулантска промишљеност, којом се сваки Чивутин поноси. Па ипак се њих двојица — можда баш и због тога — увек добро слагали а уз њих и родитељи њихови.

Кад је Франк удавао своје најстарије дете а јединицу ћер Салику тамо некуд у Банат, био му и Пуришић са свима својим у сватови. Па још у каквој части! Сви га обусретају са особитом љубазношћу, сви му угађају, а њему, боже, мило, мило да вам већ не би знао рећи, како му је.

Па није само то, него што год смисли и пожели. Ако му треба кола да се послужи, ако је у неприлици због новаца или ма што, да се господар Сте-

ви догоди, све ће му „господар компи-ја“ драговољно учинити. . . .

Деца су расла па већ и људи по-стали. Много се променуло од Саликиних сватова. Стари Франк је умро и све је оставио жени својој и синовима Херману и Исидору. Херман је још увек слабуњав и тужи се да га прса боле. Био је на страни у разним трговинама, видео како свет живи, како се пати и како богати, па је после очеве смрти узео радњу у своје руке. И та радња напредује све боље и боље. Херман се не задовољава само са пуним дућаном, већ се пустио и у економију. Купује земље где год може а највише на лицитацијама сиротињске земље, која се продаје због неплаћања порезе. Та је земља најјефтинија а он се не боји, да ће га запалити, не мисли на злотворе.

Осим тога узима Херман поједине и на „компецију.“ Да вам кажем — ако не знате — шта то значи. Лењи људи — обично који порода немају — самци и ожењени уговоре с киме, да их овај храни, одева и држи до смрти а они му за то дају свој иметак, кућу, башту и земљу своју. Ето тако се губе и изумиру поједине сељачке породице и куће бар у неким крајевима нашим.

Кад је Херман отишао на страну, оставио је и Јоца Пуришић школу.

Годину дана је вадио и тражио тичија гњезда, ишао по виноградима, шљивицима и гувнима, шврљао по ливадама и пашњацима за овцама са чобанима. Та већ није било већег несташка од њега. Отац га кореo, тукао, претио и молио али све за луду.

Најпосле већ није имао куд, узе га преда се, увуче га у радњу и тако Јоца постаде ћурчијски шегрт.

Имао му и отац, имали и помоћници муке с њиме; мати се бринула али се ипак тешила, да ће јој син, кад дође у зрелије године, бити паметнији и бољи.

Преварила се. Јоца се ослободио. Изашао права момчина. Висок, крупан, стасит. Велике, светле очи, широко и високо чело, мало испале јабучице, орловски нос, све је то показивало нарав, која се није дала лако обуздати; човека своје воље, који је научио да никог не слуша и само себи да угађа.

Он се пустио у живот свом вољом и нерадом младог, распуштеног јединчета. Скоро дана није прошло, али недеља зацело ни једна није, да Јоца није каквим лакомисленим делом ожалостио своје родитеље.

Кад све то знамо, нећемо се чудити оном разговору између оца и матере. Још се они дуго саветовали и напослетку се обоје сложе, да сина што пре ожене. Мати је узела на себе, да сину о том говори и да га склони на мирнији, породични живот.

II.

У кући, по дворишту, куд год се окренеш, свуд се живо спрема и ради. Давно није било тако живо у кући Стеве Пуришића. Није шала најпосле, данас ће кићени сватови довести младу.

Још од ране зоре запрегла се госпоја Јеца, пуне руке посла а она не би ни за живу главу дозволила, да се шта без ње уради. Дуж целог дворишта подигли су сеницу. Имале су ту посла све занатлијске шатре из села. Сто дугачак на покој, постављен стоји и чека само на госте. Колико званица толико тањира, мало мало па од друге врсте. Није чудо има их из свег села. Пуне боце вина стоје мирно на столу, чине се и невеште, као да се то њих ништа не тиче, што ће се после — баш због њих — догодити.

У кући је читав вашар. У једној соби се на столу развлачи тесто, једне се тепсије уносе, друге износе. По креветима су читави редови разних ђаконија и посластица. У кујни су два „шпорерта“ пуна разних јела и печења, чини ти се она праска ватре као стењање неко под толиким теретом. Редуша и

помагача пуна кућа, ту је младожењина својта, па онда помагачи, који су послужили посуђем, шатром, шерпењом или ма чим, што је за тај дан требало.

Тамо чак горе у дворишту пуши се дим и чује се праска, ту се окрећу јагањци, права печеница с ражња. Шаров дограбио свој део, завукао се у кутић амбара поклопио предњим шапама, и он слави данас.

Господар Стева, невежа као што је, сплео се па више смета, него што нарећује. Обукао се баш свечано као што и приличи свекру, ужурбао се, завирује пропитује а мало, па се изгуби у гостинској собици. Ту су лукумићи, пуна их корпа, узме по један а гуне из боце иза пећке. Онда му дође тако мило око срца, да му и сузе полете. Извади велику плаву мараму, смота је у клупче па купи сузе. Ех радост је то!

Око три сата после подне, отворише се на дворишту врата, излетеше троја кола, дупком пуна веселе омладине И гајдаш не фали.

То је знак, да ће скоро и сватови доћи одоше ето пред њих.

Што ближе вечери, око куће господар Стевине све живље и живље. Купи се младеж, момци и девојке, шале се, падвирују се, загледају у двориште а већ једва чекају да сватови дођу, да виде Јоцину младу а и да поведу мало коло уз гајдаша, то је већ стари ред на селу.

Већ досади чекати. У кући се забринули, на пољу су нестрпељиви. Већ се и мрак по мало хвата.

„Где су, боже, за толико? Само да им се не догоди што год. Терају граничари као луди.“ Брине се госпоја Јеца.

„Ех, да, фалиће им! Само да дођу већ, изгорeће ми печенка, па онда им на част и вечера и весеље“ вајка се Јоцина тетка.

„Их, ј'јују-у-у—!“ Весела цика и попевка прекиде у једаред тај разговор. Капију отворише, па полетеше сви на улицу. Читав се шпалир направио а од великог „бирцуза“ зврје кола, мислиш лете, све једна за другим као да расту иза ћошка.

Пред кућом силазе, здрављају се и поздрављају све по лепом српском обичају. Него су то и били сватови, не знам, јели их село кад год још запамтило. Прави господски сватови. Званица са свију страна. Родови, пријатељи, суродице и познаници све се то искупило, ускомешало и измешало Било вам ту и учитеља и ђака с великих школа па сва господа од општине а Херман комшија, он је био девер. Па још какав девер, није весео, није простране руке, већ мислиш све даде на дарове, у „тас“ и на тамбураше и гајдаше. Млада му дала пешкир од чисто српског платна са свилом утканом, двапут му га обавиле енђе, завезале и још се чипке по земљи вуку. Те славе за Хермана, можете мислити!

Сад ваљда тек нећете хтети, да вам на дуго и широко развезем причати о том, какви су остали сватови били. Та и кад бих и како бих?

Тек да вам кажем, да је сеница била дупком пуна сва, колико је дугачка; вечера, да је могла бити, била би још дужа, па онда се ту певало, здрављало, пило, свирало, играло и — плакало, сретан отац и мати топили су се у сузама радости.

Ето су тако прошли ти славни сватови а сад је право и са свим у свом реду, да вам кажем, кога је Јоца изабрао себи за друга, кому је млада и тако све што је нужно да познате прилике.

(Наставиће се).

Опис
„ц. к. генерала Србаља од 1759—1810. и ц. к. обрстера Србаља од 1744—1810.“
од фмл. САВЕ ПРОДАНОВИЋА.
приопштио, исправио и допунио
Димитрије Руварац.

У карловачкој народној библиотеци налази се под бр. 3756. поменути рукопис, кога ћу овде у целости да наведем.

Покојни Ђорђе Рајковић у поговору живота генерала Микашиновића (15. број „Јавора“ 1875.) укратко је навео садржај Продановићевог рукописа и оценио га, рекавши да су у њему биографске црте „мршаве и непотпуне.“

Осим тога Рајковић је у потврду те своје оцене, и ради сравнења са својим описом живота генерала Микашиновића, навео из њега живот Микашиновићев.

Што сам се ја и после таке оцене Рајковићеве, коју и сам као са свим умесну и истиниту усвајам, наканио да изнесем на јавност Продановићев опис, то чиним с тога, што су исти опис мишеви начели, те бог зна дал га неће свега и појести.

А штета би била, да се он за потоња времена не сачува и да се и данашњим и потоњим писцима српским не да прилика, да се и сами увере о важности његовој, и о другој тврдњи Рајковићевој на истом месту, да је покојни владика Платон Атанацковић 1838. у „Српском народном листу“ наштампао скоро од речи до речи по њему живот генерала Љубибратића, Папиле, Микашиновића и Зделаровића, не рекавши да је живот њихов описао по Продановићевом опису. (И ако је и ова друга тврдња Рајковићева истинита и сам је Рајковић не једном пао у ту исту погрешку, да је многу и многу ствар или личност описао не рекавши од кога је сазнао и где је нашао оно, што је навео. А то је погрешно и човек не зна дал је оно истина, што се нешто ново рекло, а није се уједно и навело, од куд се зна за то. Да човек не може знати без извора и података и оно, што се пре 100 и више година догодило, то стоји, и за то није срамота позвати се и на извор сазнања неке нове ствари и догађаја).

Осим тога за неке описане Продановићем генерале и обрстере, не знамо ни данас ништа више, но што је он у опису за њих рекао, те већ и с тога вредно је да се на јавност изнесе и да постане својина општа.

А уз све то држао сам да је вредно Продановићев рукопис у целини изнети на јавност и с тога, што се и из њега може увидети не само како је митрополит Стефан Стратимировић водио бригу о свему, што се тиче српства, те спремао грађу за историју српског народа на свима пољима народног живота но и каквих је жестоких поборника православија било међу Србима генералима још 1810.

Прво ћу сам опис Продановићев да наведем, па ћу по том своје приметбе, исправке и допуне да саопштим.

Опис Продановићев од речи до речи гласи овако:

Высоко Превосходителнѣйшему,
высоко Преосщеннѣйшему, высоко достоинѣйшему Карловачкому и всего въ державѣ цесаро кралѣвскаго аустріскаго апостолическаго величества обрѣтающагося, Іллрико, Славено Сербскаго и валахискаго восточнаго греко православнаго исповѣданіа народа, Гдну Гдну архи Епкпу и митрополиту; кавалеру великаго (креста) Леополдскаго ордена; Его цесаро кралѣвскаго апостолическаго величества дѣиствителнѣму Таинному совѣтнику Гдну Стефанну Стратимировичъ, высокородному от Кулшінъ! Моемуже Гдну и благодѣтелю Милтивѣишему!

На вшего высоко Превосходителства высокое, мнѣ млтивое наложеніе, дерзнулъ єсамъ, краткое описаніе (елико мнѣ знанно било) славенно сербскихъ Гподей Генераловъ, котори млтъ имѣли от лѣта 1759. даже до ниннѣ текущаго 1810. лѣта все высочаишіи августѣишіи домъ аустріиски, въ военнои службѣ служити, составити.

Въ незнаности, въ которомъ лѣту кои началъ служити, въ коимъ шаржамъ вкомъ лѣтѣ билъ, и преставился, невозможноми било, о томъ ни воспомянути.

А понеже въ славенскомъ пісаніи, и граматическомъ ученіу, зѣло худъ и неискусенъ есмь, то и неизостаетми пичто инно, кромѣ сіе худое описаніе, онако вшему высоко Превосходителству, всепокорнѣише поднести, како въ состаніу бѣхъ при моему невѣжеству составити;

обаче все Покорнѣише прошу, имѣите млоть, сіе малое дѣло, въ мѣсто славенскаго граматическаго красноречия, и порядиога описанiа, за мою добрую волю и повінение вшего высоко Превосходителства высокому наложенію, млтивѣише пріимити.

Высокои защитителнои млти мене всегда вшего высоко Превосходителства и архи пастирскомъ блгословеніу вругая, снижаишимъ высоко и страхопочитаніемъ изъ умираю

Вашего высоко Превосходителства

Нижаишіи служитель

Продановичъ от у Каменице с. р.

Генералъ Ф. М. лаитнантъ

Въ Митровицѣ на 1. Маия 1810. лѣта, по старомъ.

Ово је довде писао Продановић Сава својеручно овим правописом а што сљедује писато је другом руком, т. ј. Стевана Станковића, тадањег професора на гимназији карловачкој, а потоњег митрополита, такође старим правописом, но ја ћу новим наставити.

I. Краткое описаније

Славено сербских Господеј Генералов јелико знано, от љета 1759. даже до ниње текушчаго 1810. љета, котори милост имјели всевисочајши Аугустјејши Дом Аустријски, в војеној служб̂је служити.

Први Генерал Мајор

Михаил Барон Микашиновић от Шлангенфелд.

Види бр. 15. „Јавора" за 1875. у ком је живот Микашиновићев од речи до речи наведен од Ђорђа Рајковића.

Втори Генерал Мајор

Ефтимији барон Љубибратић, конте де Требиње.

Родилсја во предјели Требинској; пришел јешче во младих љетах во кесарију аустрискују; бил ћурчија во Осецје; бесједил кромје матерњего јазика немецки. Војенују службу вѕјал 1744. код барон Тренкова Фрајкора, и служил во ондашњеј војње против Прајзов; по скончанији же тоја војни, вступил во градишки полк, во котором все воене шарже даже до обрстерства получил; воевал 1744. и прочаја љета против Прајзов, Баерцев, Французов и во седмољетнеј прајској војње паки против Прајзов, во которој војње за храброст своју, обристерски характер и Терезијански орден и баронство, с вишепомјанутим предикатом получил. Окончавшејсја седмољетнеј прајској војње пришел во своје шчабское мјесто Нову Градишку; тогда јешче градишкаго полка предјели, во смотренији путеј, мостов, сел, граничарских домов и официрских квартиров, јако же и во всјех иних граничарских предјељех во великом непорјадције били; г. обристер видјев во њемецких и италических предјељех, изрјадное урежденије, порјадок и благостојаније народов, начал и во предјељех градишкаго полка всја веси и доми по горам и долинам разсјејанија у порјадок стављати; официрскија и римокатолических парохов квартири, всјакому по јего характеру, равњеже и цркви обојего исповједанија, гдје древјанија, гдје зиданија строити; главњејши пут от граници бродскаго полка измежду села Андријеваца и Слатиника, даже до рјеке Илове, граници крижевачкаго полка, и мостове, равњеже насажденије разних древес покрај того пути, тако устроил и во порјадок привел, что мнитсја человјеку, јегда в тој предјел вступит во њемецких предјељех бити: обаче апче и всја труди јего всјакија похвали — како обшчеству тако и всевисочајшеј служб̂је полезни сут, завист и злоба природна бједним человјеком, возбудила тогда бившаго командир-генерала фелдмаршала графа Мерзи де Аржанто, вмјесто мзди воздајанија и заслужнија похвали, јего г. обристера тјажко обвинити, аки би он чрез тија уредби граничари весма удручил, и јешче чрез добро устројени главни пут, сосједним Турком великоје облекшаније и спомошчество учинил, при случившисја војње во Славонију

вступити, того ради јего во Осецје, во арест и во жељезо ставил, процес јему сочинил и мало что хљеба и чести лишен не бил. Високо блаженопочивши Император Јосиф II., путешествујушчи перви крат, во љето 1769. кроз границу, вступил из банатске границе во предјељех градишкаго полка, увидјев же всја вишепомјанутија порјадки, вопросил фелдмаршала графа Ласи, кто всја сија тако уредил? Фелдмаршал отвјетствовал: г. обристер Љубибратић. На тој отвјет фелдмаршала, абије пришедшу монарху во Нову Градишку, обристера Љубибратића за генерал мајора всемилостивјејше наименовал, и тогда бившему грениц-инспектору генерал фелдцајмајстеру барон Шишковичу повељел, да вси прочи пограничии полки тоје истоје во својих им предјељех устројајут; новопоставлени г. генерал Љубибратић бил бригадиром во Карлштадтје, получил генерал фелдмаршал лајтнантски характер; бил њекоторое времја дивизионер при славонској генерал команди во Осецје, по том паки причини њекија взискивали, јего за дивизионера во Кремоње во Италији опредјелити: всује он предложеније творил и просил, что би јему иное опредјеленије во границах, либо Венгрији дали, ибо он необикновенаго италическаго воздуха ради, прежде времене скончатисја будет, а кромје того во Кремоње ни свјашченика ни церков својего исповједанија неимјејет.

Високо славни придворни воени совјет, јему њекотораго раковачкаго јеромонаха Генадија Димовича (потом бившаго Епископа Плашкаго) за капелана предјелил, и фелдмаршал лајтнанта барон Љубибратића абије во Кремону одслал; бившу же јему во Кремоње њекоторое времја, просил дозволеније во Вијену ко их ц. к. вел. Јосифу II. смјети дојти, дозволенија неполучив, во Вијену без дозволенија отшел, и по должности у военаго совјета јавилсја, јему же абије повељено бист во своем квартирје арест имјети, идјеже сердцем бољезнујушч по малом времени умерл.

(Наставиће се.)

О лепоти, љубави и стиду.

(СКИЦА.)

(Свршетак.)

Овако говоре о љубави људи који знају и који су позвани да у томе даду одсудну реч, и који без обзира на допадање траже, доказују и износе само истину.

Истина да се вика противу природне науке као да она отупљује осећаје човечије, не сме да износи тако јавно, то ипак она постоји скривена. И код нас је било нешто мало малера противу материјализма који не штеде ни љубав, ни појезију, ни лепо и т. д. Да се под материјализмом разуме природна наука у опште о томе нема сумње, јер материјализам за се је бесмислица. Али сву ту ларму правили су људи који немају појма ни о материјализму, ни о љубави, ни о појезији. Тражити пак да појезији не треба да је цељ форма већ да има смисла, то још не значи негирати саму појезију. А љубав? та ко би могао још то божанско и племенито осећање да одриче, ко би могао да багателише суштину живота човечијег?

Има тренутака у животу човечијем кад дисање постане брже, срце лупа јаче, очи се обарају доле, језик се завеже, а крв појури у лице, и то стање људи називају — *стидом*. Наш народ каже да нема ништа лепше од стидљиве девојке, а хумориста *Хишел* вели: да после јутарњег и вечерњег руменила, руменило стида најлепше је на свету.

Стидљивост је управо врлина, јер стидити се могу само они који осећају. Представите ви сад какву надри еманциповану г-ђицу која уме само да кокетира и лаже све, да прима удварања и т. д. са каквом девојком из наших народних песама, која вели:

„Стид је мене у те погледати
А камо ли с тобом бесједити“

на ћете тек онда моћи појмити огромну разноликост осећаја. „Стидно руменило најлепша је боја на свету што се замислити може“ казала је Питеас ћерка Аристотелова, или како један појета вели: „стид је божански поклон човеку који га прави те није животиња.“

Црвенило које се показује на лицу застиделих може бити или од страха, љубави, саучешћа (кад за другог црвенимо), невиности, кривице, љутине, и т. д. *Дарвин* — тај највећи ауторитет у природној науци дао нам је доказа да стидљивост код свију човечанских раса изазива црвенило на лицу, шта више и сами Црнци, Каферци, и други црнокожи људи код којих се врло мало може приметити, ипак се опажа црвенило кад се ради чега застиде. *Миклухо Маклај* приметио је црвенило на лицу и код Папуаса. Стидљивост се чешће појављује код људи или жена осетљивих, образованих и васпитаних. Представите себи какву Милицу девојку, која није вила да гледа небу под облаке већ девојка да гледа преда се, која од стида не може да гледа у јунака и какву шансонетку париску која се не стиди ни онда кад пред хиљадама људи прави такву гестикулацију коју наш сељак не би могао од стида ни да гледа. Стидљивост је релативна не само код појединих људи већ и код појединих народа, н. пр. код Немаца и Француза стид мал да није са свим и избрисан из говора у оном смислу у ком га наш народ употребљује.

Обично се говори кад се ко застиди: „поцрвени до ушију“. Лекари тврде да има случајева кад се — особито девојка – застиди, да је румен обузме по целом телу, но толико је констатовано да човек или жена порумени до прсију. Такав један случај саопштио је Дарвину један молер који је за „модела“ имао врло стидљиво и младо девојче, које је требало да има прса са свим гола. Оне које су раде да са својим пуним рукама и облим отвореним прсима, очарају нас „мушке тиране“ као да врло малу или готово никакву порцију од стида немају, јер иначе саме би се стидиле излазити пред свет тако изазивајући. Али шта ћемо кад је таква мода, а стид и мода није једно исто. Данас се многа госпа стиди да доји или гаји своју децу, а не стиди се да на балу са исеченом хаљином и сва нафракана излази пред свет. Али код њих нема правог стида, или ако га има то је за оно зашто га не треба.

Да пређемо часом на животиње и да видимо еда ли и код њих има каква год трага од тако зване „порумењљивости“. Истина да је не естетично говорити о стиду и прећи на животиње, али имајте на уму да ово не говори човек који дели људе и животиње на сталеже, већ природњак – ако се тим именом смем да послужим — који у човеку гледа само облагорођенију животињу. Ако руменило — тај појетичан појав, као што га један природњак назва, или ружичан украс младости, — посматрамо код животиња то ћемо видити да што се тиче промењивања боје има и животиња, које у томе не уступају човеку. Ви ћете се нема сумње сетити одмах на опште познату животињу *Хамелеона* који према околностима мења боју, то исто раде и они велики морски полипи, и неке рибе. Промена боје код њих потпуно одговара околини у којој се находе и условима који утичу на њих Како јако утиче околина на боју рибе то је врло лепо доказао познати природњак француски *Пуше*. Тако исто приметило се да и мајмуни кад се страсно раздраже поцрвене, али да код њих као и код осталих животиња нема ни трага од стида, то је ствар јасна за свакога. Стидљивост је само својство образованих и васпитаних људи, деца га добијају од родитеља васпитањем и наслеђем истих својстава с колена на колено с оца на сина. Стидљивост је врлина код свакога При сваком непоштеном раду стидљивост увек истиче питање: а шта ће људи на то рећи, зар те није стид то и то радити и т. д.

Душевни потреси упливишу на срце тако јако да се оно с правом сматра и од простих људи за станиште сваке страсти, љубави и мржње. Храброст и чезња раширују срце, брига и очекивање чине те брже куца, страх стеже га, а уплашеност укочи крв. Међу ср-

цем, плућима и другим унутарњим органима постоји нека свеза коју врши један нерв (vagus — снопић) који из мозга излази. Тај нерв игра у телу улогу врховног надзиратеља. Он узбуђује и нагони осећаје где их нема довољно, а утишава где их је сувише. Само при очекивању или бризи упливише он директно на куцање срца, а иначе као да заборавља своју улогу и бави се уређењем других мисли, и шта више вара и друге нерве који држе у својој власти власасте кожне крвне сасуде, те и они пренебрегавају своју дужност. Те тако срце за сво то време куца по своме ћефу и испуњује и разширује „косасте цеви" у образима са крвљу, плућа похитају да у исти положај дођу, тело се користи том приликом кад „дух" није код куће и хоће да револтира.

Овај интересантан догађај објашњен је доста лепо изучавањем уплива Амилнитрита (то је нов лек који доктори употребљују за мигрену и друге нервне болести. То је слабо жута, оштра, воћаста, и миришљава течност.) Још 1859. год. приметио је *Гитрје* (Guthrie) да ма најмањи удисај амилнитрита као етра промењује лице у пурпурну боју и срце куца јаче. *Дарвин* нам је у својој књизи о изразу потреса духа (1872.) показао да та навала крви помоћу амилнитрита има неке сличности са природним стидом, само што се вештачко црвенило распростире даље но природно. *Др. Филен* (Filehne 1874.) доказао је такође својим испитивањем да се црвенило произведено амилнитритом ни најмање не разликује од стидног црвенила. Пурпурни жар, светле очи, душевна слутња, брзо дисање, јаче лупање срца, једном речју бива све оно што и код правог стида. Један инглески лекар доказао је да амилнитрит може служити као важно против-средство противу тровања са хлороформом, јер ако хлороформисани само мало удише амилнитрита, он се одма опорави и пробуди из сановног стања. То је заиста интересантан и особити појав да једна ароматична пара производи таково дејство, две три капље тога парфема кануте на мараму треба подржати мало под носом па ће и најокорелији зликовац за неколико секунада поцрвенити као девојче кад угледа просиоце. Ако неверујете, а ви пробајте.

Минхен 1876. год.

Д.

ЛИСТАК.

ЈЕДНО ПО ВЕЧЕРИ.

Шјеђели смо за трпезом. Мој Милутин се дофатио новога биограцкога издања „Српскијех народнијех пјесама" Вуковијех па нам казује пјесме.

Дошао је ред и на пјесму „Бан Милутин и Дука Херцеговац," у којој је народ нацртао онако живо карактер „*невјерне љубе*" „кучке Иконије" и по заслузи је казнио. Моја мати је пјесму пратила највећом пажњом и срдито клела „Кучку Иконију." Па као да је шћела, да обрани достојанство женскиње, да даде задовољштину увријеђеноме чувству женскиње, стаде нам она казивати другу пјесму, у којој се истиче узор *вјерне љубе*. Не памтим да сам ђе ту пјесму находио, или да ју је ко спомињао, па ћу је овђе саопћити онако, како сам је забиљежио са уста моје матере, којој то није било по вољи, јер је није знала у цјелини него тек *скраћену*.

Ево те пјесме:

Синоћ ми се оженио Бего
А јутрос му ситна књига дође,
Да је брзо на војску цареву;
Па ми Бего љуби говораше:
„Остан збогом љубо не љубљена,
„Ни љубљена ни помилована,
„Остављам ти двора бијелога
„И остављам Омера дијете;
„Чувај ми га како моју главу,
„Чувај душо двора бијелога
„И образа мога и твојега."
Отален се Бего подигао,
И он пође на војску цареву,
Војевао девет годиница,
Кад десета обрну година,
Бего крену двору бијеломе,
Па он дође у Лијевно равно

У некакве крчмарице Маре,
Па ми Бего њојзи говораше:
„О Бога ти крчмарице Маре,
„Лијепо је све Лијевно равно,
„Да имали у њем ђевојака,“
А она му млада одговара:
„Истина је незнана делијо,
„Лијепо је све Лијевно равно
„Ма неима за тебе ђевојка
„Него једна удовица Фате,
„Ево има девет годиница
„Откако јој отишао Бего,
„Зањ не знаде смрти ни живота.“
А када је Бего разумио,
Бего иде двору бијеломе,
Пред дворе је шатор разапео,
Па је њему братац излазио,
Када га је Бего угледао,
Стаде кушат дијете Омера,
Кога има у бијелом двору.
Дијете је њему казивало:
„У двору је моја снаха Фате,
„Кад је у род Фатима одила
„Све је мене за руку водила,
„Кад је Фате у душеку спала
„Преко ме је руке премећала
„Да ми свилен јорган није тежак.“
А кад га је Бего разумио,
Удари га руком по образу.
Расплака се Омере дијете;
То је чула Фате у дворове,
Па ишета на пенџер од куле,
Па дозива Омера дијете:
„Хајд' у дворе Омере дијете,
„Ко те оно јутрос ударио
„У живога срце ударило,
„Одкад ми је Бего отишао,
„Ту се није шатора пењало,
„Ни никаква зулума чинило,
„У зо̆ час се и јутрос чинило.“
Кад то чуо Бего, Али-Бего,
Узе брата за бијелу руку,
Па ш њим пође у дворе бијеле.
А кад га је Фате угледала,
Стаде бјежат' по бијелу двору
За њом Бего кроз девет одаја,
Када дође одаји деветој
Онда британу сабљу повадила.
Ма ми Бего љуби говораше:
„Душо Фате убитли ме ћаше.“
Руке шире у лице се љубе.

У оној пјесми из Вукове збирке Иконија, и ако је имала порода са својим војном, остав ља његове дворове похаране; а Фатима, и ако није била још љубљена од свога војна, остаје му вјерна и сабљу потрзава, да свој и војнов образ брани; онамо Иконија своју рођену ђецу злостављa у двору Дуке Херцеговца, а овђе Фатима, кад је у род одила, води све са собом за руку нејаког ђевера и кад је у душеку спала преко њега је руке премећала, да му свилен јорган није тежак!

Ја мислим, да у нашијем народнијем пјесмама нема љепшега узора *вјерне љубе* и *љубави супрушке* од ове, јер се боље неби могла ни изразити него што је у овој пјесми изражена. Фатима није само вјерна, него га она и љуби љубављу над сваком љубави, што видимо у оној њежној њезиној пажњи према Омеру; јер ђе је права супрушка љубав ту женскиња љуби и све миле свога војна као и њега.

Ова је пјесма доказ, да у српскоме народу има такве љубави; да Српкиње умију тако љубити; да поред *Иконија* има и *Фатима*. Толико на част и понос Српкиња.

Л. Томановић.

КЊИЖЕВНОСТ.

Vinska Medljika (Peronospora viticola). Za javnu pouku napisao *Fran Jergović*, ravnatelj poljodjelskoga zavoda u Gružu. Sa osam slika. U Dubrovniku Nakladom piščevom, a tiskom D. Pretnera 1887. 8⁰ стр. 46.

Тиче се нове опасне болести, која се појавила на виновој лози и која ако се на њу не пази може постати још много опаснија него и сама филоксера. Као што писац у уводу наводи опажена је винска медљика или пероноспора у Француској први пут пре осам година — по нашем знању било је то 1878. године — и од то доба окужила је скоро већ сву Европу заједно са суседном Азијом и Африком, тако да се штета од ње рачуна већ на многе милијоне.

У Аустрији нађена је пероноспора први пут г. 1880. у Крањској, а мало за тим и у јужном Тиролу, на Штајеру, у Горици и у Истри. Дошла је и у Далмацију, где виноградари имају већ пуно посла ш њом. Лане је опазише и у Хрватској. Крајње је дакле време да се и наши људи упознају са тим новим непријатељем, како га неби онако не-

спремни дочекали као предходника му филоксеру. Због тога нам је књига г. Јерговића са свим добро дошла.

После кратког увода описује писац нарав и развитак винске медљике. То је једна ситна гљивица, која поглавито уништењем листа неда грожђу да се развија, а ако више година траје сатре и цео чокот. За тим се прелази на обрану од напасника, која мора бити предходна или превентивна. Описују се разна средства противу пероноспоре. Главна су креч и бакар (плава галица). Писац даје првенство плавој галици, у чем му се и ми потпуно придружујемо. Најобичнија и најзгоднија форма је за употребљавање т. з. бордлеска каша. У трећем одсеку побија се мишљење, да би од употребе бакра могло постати вино отровно или шкодљиво за здравље. У одсеку за тим описују се справе, којима се прска раствор плаве галице по винограду. Ми мислимо, да за тај посао нису преко нужне никакве нарочите справе. У петом одсеку износи се трошак разних начина обране. У закључку се најпосле описује, како се готови бордлеска каша. Писац завршује речима, да виноградари немају да се много плаше од нове болести, јер се нашао против ње сигуран лек, само га треба употребити у право време и правилно.

Г. Јерговић написао је своју књигу поглавито по талијанским и француским изворима, а то је било са свим умесно, јер су се највише француски и талијански стручњаци бавили проучавањем пероноспоре. Књига је написана јасно и разговетно лепим правилним језиком, тако да се може интересованим круговима топло препоручити.

М Петровић.

БЕЛЕШКЕ.

(**Показали су се као права браћа**). Хрватско учитељство прикупља већ од неколико година прилоге, да подигне у Загребу „учитељски дом.“ Јесенас је ради те цељи приређена и једна лутрија, па је доста срећака распродато и међу Србима. То дознајемо из родољубиве најаве *Ивана Филиповића*, многогодишњег и најревноснијег заговорника српско-хрватске заједнице, која је изишла на челу 1. броја овогодишње „*Književne Smotre*“. Уважени и заслужни књижевни и школски ветеран радује се у тој најави, што има више знакова, да се народном уједињењу путеви крче, а „тому нам је у најновије време управо сјајан доказ пружило српско народно учитељство у Хрватској, Славонији, Далмацији, Угарској, Босни и Херцеговини, које се *ама баш ни за длаку* није мање ревним показало око распачавања срећака лутрије за учитељски дом, него ли је то било хрватско учитељство, тако да ће тај дом . . . . бити не само храмом свести хрватскога учитељства, него уједно и храмом братинске љубави између учитељства хрватскога и српскога“ Српски учитељи могу се поносити том најавом, а ми само желимо, да такви знаци искренога братинства постану што чешћи и на једној и на другој страни.

(**Наши новинари !**) Више српских листова донели су белешку, како се овс зиме велика множина змија са Смедеревске аде, која лежи између Смедерева и *Кубина*“, преселила у Србију. Где би новинара знали, да је тај „Кубин“ наш питоми *Ковин* после Панчева најзнатније место у бившој панчевачкој регименти!

РАЗНО.

(**Из. Езоповог доба**). *Езоп*, који је живео пре 2400 година и који се прославио својим баснама, био је родом из Фригије, гурав и рођен од робова, па је и сам био на острву Самосу продат као роб некоме Ксанту. Ксант је био филозоф по струци, а роб му Езоп био је филозоф у самој ствари. Једнога дана спремао се Ксант за неку свечаност, те је био јако замишљен. „Господару, рећи ће му Езоп, „а што си тако забринут?“ Ксант му срдито одговори: „А зар има човека на свету, који се никад не забрине?!“ Езоп отиде сутра дан на тржиште и нађе тамо некога сељака, који је безбрижно и равнодушно разгледао по тржишту, те поведе тога сељака своме господару. „Ево ти“, рече Езоп Ксанту, „човека, који се ни о чему не брине“. Филозоф хтеде сељака да метне на пробу. Он заповеди својој жени да угреје воде, да успе воду у легењ, те да сељаку опере ноге. Сељак допусти то мирно и ако је знао да није вредан те почасти. Он мишљаше, да је то тако обичај у овој кући За тим га посади за сто у прочеље и он заузме то место без икаква устезања. Ксант је при јелу непрестано грдио кувара, ништа му бајаги није по вољи зготовљено; што треба да је кисело, то је испало слатко, а што би ваљало да је слатко то је кисело и т. д Сељак га је пуштао да говори што хоће, а он је само ћутао и јео. При крају обеда донесу неки колач, што га је месила сама жена Ксантова Филозоф стаде грдити, као бајаги да колач ништа не ваља и напослетку ће рећи: „Ја већ видим да моја жена не вреди ништа; никад ми ништа не учини по вољи, и мени ништа друго не остаје, него да је с места дадем спалити на ватри“ На то ће сељак: Чекајте мало, идем ја и по моју жену, па их можемо обадве на једној ватри спалити!“

(**Из писма Ивана Антуновића**), недавно пре-

минулога бискупа карловачког. Писмо је писано једноме Србину, 4. ожујка (марта) 1883.

Велецјењени господине! На Листу Школском Вам се захваљујем и радујем се што се у нашем Сомбору Срби тако вруће хватају за просвјету. Само ми је жеља да не прођу трагом провиканих просвјетитеља, који мисле, да могу већ и сунце надокнадити. пак просвјету неизваћају из еванђелија већ из својег разума. А бојим се зато, јер од Срба више их има ваљда но код нас, који су учили у Њемачкој или Швајцарској, па су као свјетовњаци, а неки жалибоже као и попови и учитељи донели кући духовни нихилизам како видимо да почима главу дизат у Србији. А већ прије показао се код нас мислим у Панчеву у Листу учена Павловића и у Новом Саду у Застави. Већ стар не можем се на све стране обзирати, ал' би ми драго било да наши словени незагризу у забрањено воће, јербо ће онда сигурно погинути, прије но што би могли — — — — створити.

— — — — — — — — — — — —

Вашу позорност позивљем на дјела српске краљевске владе, која цркву без цркве уређива. Куда ће то довести? Истина да су и код нас свјетовњаци уређивали, ал барем у присутности клера — кога су мајоризирали. Ал' тамо нису клир ни питали. Намјестник Мојсија види, да није добро чинио, када је мјесто Михаила заузео.

КЊИЖЕВНЕ БЕЛЕШКЕ.

Народна библиотека браће Јовановића у Панчеву ступа већ у своју *осму* годину, те са 170. свеском започиње већ осмо коло овога издања вредне књижаре браће Јовановића. И ако уредништво „Јавора“ већ три године дана не добива на приказ никакве књиге ове наше најстарије књижаре, па дакле ни ову народну библиотеку, ипак је оно сматрало за дужност своју, да по који пут, а то је било сваке године, обрати пажњу српског читалачког света на ово важно и замашно издање, на народну библиотеку, јер судећи по пређашњим свескама ове библиотеке, које је уредништво ово на приказ примало, можемо слободно рећи, да је редакција ове библиотеке у вештим и савесним рукама и да ће подузеће ово бити од велике користи за публику нашу, јер даје нарочито млађем нараштају и сиромашнијем делу читалаца српских прилике, да лако дође до лепе књижнице, у којој су одабрана дела наших и страних аутора. У досадашњим свескама има већ преко 700 штампаних табака. И ако је до сада одзив на ову библиотеку од стране публике био врло слаб, то књижара издавачица није клонула у своме смеру, него ће и даље да настави овај свој посао у нади, да ће боље увиђење морати једном прокрчити пута. Идуће свеске донеће наставак дела Ј. С. Поповића, Качићеве песме, Милаковићеву историју Црне горе и т. д *Народна библиотека* излазиће сваких 14 дана. Претплата на 24 свеске износи само 3 ф. 50 н. или 7 динара. Поједина свеска 16 новч. На 8 примерака иде 1 бесплатно. Препоручујемо најтоплије ову библиотеку свакој српској кући, општини и школи.

У **„Етнолошким извештајима из Угарске“**, што их на немачком језику издаје проф. др. Антон Херман у Будапешти налазимо у свесци III. ове занимљиве саставке, који се нас тичу: **Svetla Nedjelica** од дра *Фр С. Крауса*; **das Lied von Gusinje** од *Јов. пл. Асбота*; и **Beiträge zum Vampyr-Glauben der Serben** од Лудвига пл. Талоци-ја. Ко би ове занимљиве ствари желео да чита може их набавити од издавача (Будапешта, *Atila utcza* бр. 40.).

ОДГОВОРИ.

Г. Владимиру Ђ. Р—ћ. — Онај Коцебуов комад преведен је већ и даван је на нашој позорници још пре четврт столећа (у Београду је даван 15. нов. 1863). А знате ли ко је био Коцебуе? Ево шта вели Шер у својој историји књижевности о њему: „Вином је владао Август фон Коцебуе (1761—1819), подал човек, развратан драмски таленат, који би знатним својим даром могао што год учинити као песник комедија, али који је по лакости и плиткоћи својој прост мазало“ А песник Платен пева о њему: „*Er schmierte, wie man Stiefel schmiert, verzeiht mir diese Trope, — Und übertraf an Fruchtbarkeit selbst Calderon und Lope*“.

Г. В Н. у П. — С радошћу примили смо Ваше писмо са онаким лепим обећањем. Извесно се надамо, да ће се садање ваше прилике променити на боље много скорије, него што је *суђено*. Држите л' Ви што на судбину? Оне књиге што сте желели послаћемо по оној адреси по којој се и лист шаље. „Трпен спасен.“

Г. Ј. М. у С. — У „Јавору“ број 51. од прошле године погрешно је казано, да је „Свети гроб“ од Т. Прокопчањија изашао у „Седмици“, но није онде изашао, него у Павловићевом „*Срп. нар. листу*“ за г. 1842 (бр. 30). Исте године и у истом листу изишла је и његова оригинална новела „Пустињак“.

Р . мири. — Песме Ваше не можемо штампати, и ако признајемо да се из њих види да сте добра Српкиња и да родољубиво осећате. Али за стварање песама не важи оно: *et vol isse sat est.*

НОВЕ КЊИГЕ.

Hrvatska enciklopedija. *Priručni rječnik sveobćega znanja. Obradjuje Dr. Ivan Zoch uz sudjelovanje i pripomoć mnogih književnika. U Osieku 1888. Tiskom i nakladom Dragutina Laubnera.* — Ово је 19 свешчић и иде до речи „*Dobričevo*“. Цена је свешчићу 40 новч. Овај речник ће изнети 5 књига по 600—650 страна.

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шаљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор. на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића. *Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.*

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК: ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

УРЕДНИК: Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 7. У НОВОМ САДУ 14. ФЕБРУАРА 1888. Год. XV.

Зулејима.

ОД ВЛАДИМИРА ТРОЈАНОВИЋА.

Was ich besitze, seh' ich wie im weiten
Und was verschwand, wird mir zu Wirklichkeiten.
Goethe.

VIII.

Некад ми је сунце сјало
Некада сам тебе им'о,
А сад ми је све пресјало,
Моја мила Зулејимо.

Ови посмјех лица мога,
Пријеварна то је слика,
То је борба несретнога
Твога младог рањеника

Само, само јоште живи
У дубини душе моје,
Твој уздисај милостиви
И слободне р'јечи твоје . . . .

IX.

Са бокешких крвних стј'епа
Јунака смо дозивали,
Она преа прободена,
Браћи својој извидали.

Гледали смо љуте боје
Гдје се српска крв пролила;
Гледали смо, чедо моје,
Кад је зора помолила . . . .

Ах, ал' сада све нестаде
Што бокешка рука доби . . .
И посљедни јунак паде —
Дивна жртва у слободи.

X.

Вјетрови су силне вале
Врх сињега мора дигли.
Са бокешке са обале
Поморчеви гласи стигли.

Ти си, душо, препала се
Да су гласи, црни гласи;
Ал' си у љубав уздала се
Бога молећ да ме спаси.

Срце ти је говорило:
Тај поморац ја сам био,
Ах, море је благо било,
Уњ се н'јесам утопио.

Кад у твоје падох крило,
Тад се мени од милине
Твоје море растворило —
Утопих се у пучине.

XI.

У лијепом мјесту твоме
Ти си била бајна слика;
У твом мјесту србинскоме —
Дивна ћерка Дубровника.

Горела је душа моја
На олтару од љубави,
Мојој пјесми слика твоја —
Бјеше мирни, цвјет убави.

А слободни твоји гласи
Испјеваше пјесму танку,
Ко' и морски кад таласи
Тебе буде на уранку,

У лијепом мјесту твоме
Ти си била дивна слика;
Осјећају мом српскоме —
Ти слобода Дубровника.

XII.

Лутао сам кроз долине
Пењао се на висине,
Орлово сам пит'о јато
Гдје почива моје злато? . . .

Питао сам људе, зв'јери
И остале грдне створе.
Ах, све заман у невјери —
Црни гласи само зборе.

Нико мени казат' неће
Кад ће никнут росно цв'јеће!
Зар бог живи знања има,
Кол'ко мртва Зулејима? . . .

Деда-Јанко.

ПРИПОВЕТКА НАДАНА ЉУБИШЕ РАДИШИЋА.

(Наставак.)

Но сада је настушила права хука и бука по кући. Тетка је дошла тако из ненада, нико јој се није ни надао, па није ни чудо, што ручка није било довољно. Сад се требало побринути за ручак. Мати даде служавци Кати кошарицу и новце, да каже деда-Јанку, да донесе из касапнице меса.

Деда Јанко је особито мрзио ту Кату. Не знам управо за што ју је мрзио, али тако да мрзи човек човека, као што је он мрзио Кату, то је чисто непојмљиво. Зацело му није Ката ништа урадила, шта више, она се некако и умиљавала и улагивала око деда-Јанка; али све је било узалуд, деда Јанко никако да се смилује на њу, па да је једном махне. Због тог је често долазило до немира у кући, често се морао да расправи „спор“ између њега и ње, али никад није долазило до коначног мира, него се деда-Јанко тек склонио на примирје, које је толико исто времена трајало, колико је и деда-Јанко бивао добре воље. Но и отац је, рекао би, био мало крив. Њему је некако годило, кад се он препире с њом, па кад је долазило да он пресуди, ко је имао право, вавек је деда-Јанко био некако у праву.

Кату не би он ни за живу главу послушао. Рекне ли му она:

— Деда-Јанко, молим те, донеси ми мало дрва, јер ми је врло нужно.

— Иди па донеси сама, кад ти је нужно, — одговори јој он дурновито, ма био и добре воље.

Најпосле се Ката морала увек сама послуживати, кад је шта требала. Наравно да то није било у реду, јер је то управо била дужност деда-Јанкова, јер његов цео рад састојао се у том, што је цепао дрва, чистио двориште и лампе и донашао воде. Али шта ћемо, кад Ката није могла никако, да се додвори деда-Јанку . . . .

Па тако је и овом приликом било.

Деда-Јанко је баш очистио лампе, (можда би очистио и пре, да га није онај камен узнемирио), те је баш хтео да запали своју лулу, којој је могло бити преко тридесет година. У том дође и Ката у ходник из кујне.

— Деда-Јанко, да идеш у касапницу по месо.

— Ко ме шиље?

— Та немој ту вазда питати, јер ето ће скоро и дванајст, а ручка нема колико треба.

Он је пунио и даље лулу.

— Хајде, слатки деда Јанко, — молила га Ката.

— Што се умиљаваш? — запитао

је он попреко гледећи, па запалив лулу отишао је у касапницу. Но на путу до касапнице била је и једна крчма, а деда-Јанков је обичај, да никад не прође поред крчме као поред турског гробља, него да завири мало и у њу, па да богме и попије по једну ракију. Само што се много пута забупи у рачупу, те место једне, попије по десет, па једва може да дође кући.

Па тако је и сада било.

Мати се једи, час по изађе из собе у кујну, па пита Кату, да-ли је дошао деда-Јанко.

— Није, — био је Катин одговор.

— Та где се задржао, несретник, кад зна да је хитно? — грдила она даље.

Опет ушла унутра, али јој се не седи, све је нешто копка. Опет изилази у кујну па пита:

— Је-ли дошао?

— Није.

Најпосле је дошло до тога, да је морала Ката да иде да види, где је. Мати јој као „информацију" пришапнула неколико речи, да деда-Јанка потражи у крчми, да види, да-ли је тамо.

Ката је отрчала. Наскоро се вратила натраг с месом, али и с вешћу, да деда-Јанко пије ракије са сеоским боктерима, и да немисли доћи кући. Даље је, својом женском речитошћу, почела да приповеда, како је она морала да отрчи у касапницу, како деда-Јанко не би ни дошао, и бог би знао, шта би још набрбљала, да није случајно дошао отац кући, те викнуо нешто деда-Јанка још с врата.

— Јесте, довикаћеш га, — започела моја мати, — ено га пије у крчми са боктерима, као да нема код куће толико и толико посла. Дошла Марија из Маргитице. . .

— Шта, зар је Марија дошла?

— Па зар не знаш?

— Од куда ђавола да знам, кад си ми још с врата почела одмах читати о деда-Јанку. —

— Ено је у соби с децом.

— Је-ли и шогор дошао?

— Није.

— Е гле, да ја то пре недознам! — вајкао се отац, па је ушао у собу, и ту се поздравио с тетком.

Мати је и даље кувала ручак непрестано гунђајући против деда-Јанка. Ми смо се забављали у соби, и док се отац разговарао с тетком, ми смо се играли са играчкама, што нам је тетка донела.

Уједаред ће тетка да спомене оцу о разбијеним прозорима у ходнику.

— Та ја сам баш хтео да запитам деда-Јанка, ко је то учинио, — рече мој отац, — али ме, Драга, предупредила својом виком против сиротог деда-Јанка, те сам и заборавио на то. Ваљда тек није учинио то деда-Јанко?

— Није.

— Него ко је?

— Погоди, ако можеш.

— Па ко ће други?

— Зар не знаш?

— Да ниси ти синко, Надане? — запитаће ме отац.

Ја сам за цело то време, док се отац и тетка разговарали о разлупаним прозорима био необично миран, јер мајка ми је опростила због тетке, али отац . . . отац сам мислио, да ће ме зацело казнити. Па кад је изустио „да ниси ти синко, Надане?" мени је тако тешко било на срцу, као да се грдна стена срушила на њ'. Једва сам дисао.

— Погодио си, — потврдила тетка.

— А шта си радио, неваљалко? —

Сагнуо сам главу и почео сам плакати. Сузе су ми се низале нуз образе Тетка ме је узела на крило, па ме је почела љубити, а за тим је причала оцу, како се то „збитије" догодило. Кад је отац чуо, да нисам ја хтео, него да је то урадило „јунаштво," насмејао се.

— Па оди да ме пољубиш у руку, па ћу ти опростити.

Пољубио сам га.

— Хоћеш-ли још то чинити?

— Нећу.

— Видиш, могао си и деда-Јанку да разбијеш главу, или шта више да га убијеш, па шта би онда радио?

Ћутао сам. Само кад је бура сретно прешла!

У тим уђе мати и поче сто постављати.

За ручком сам био миран, јер сам хтео да покажем оцу, да могу и ја бити добар. При ручку је мати причала оцу, шта је било с деда-Јанком, јер ју је већ прошао гњев. Није онако срдито говорила о њему као пре, него много помирљивије. Мени је много милије било, кад је мати таквим тоном говорила о нашем деда-Јанку.

И она је волела деда-Јанка. Много се истина пута ражљутила на њега, али је брзо опет и заборавила на оно, што је деда-Јанко чинио.

И опет је он био наш деда-Јанко....

Прошао и ручак а деда-Јанка још нема. Отац се забринуо, јер је знао, да ће се опити, а да пошље у крчму по њега, не помаже ништа, кад деда-Јанко не би дошао. Ма ко да оде по њега, не би дошао кући, кад јед ом заседне да пије.

Тек пред вече ево иде деда-Јанко. Био је трештен пијан. Из њега је куљала ракија, као из казана. Да се удави! Отац се побринуо, да деда-Јанка сместе у његову собицу, па да се ту испава до ујутру. А сутра ће се зацело кајати, што је то учинио. . .

Сутра дан оданило већ у велико, а деда-Јанко још не устаје. И ми смо већ били устали. Одлазили смо чешће до деда-Јанкове собице да видимо, је-ли устао, јер нам је дуго време било без њега. Тек око десет часова је устао. Али је био сав блед, усне му отечене, очи упале, боре на великом му челу биле су сабраније него иначе. Било га је страшно погледати.

— Деда-Јанко, — отрча му радосно Милица на сусрет, — пита мати, хоћеш-ли да једеш?

— Нећу.

— А за што, слатки деда-Јанко? — допуним и ја Миличину молбу.

— Болестан сам.

— А шта те боли?

— Све.

Ми смо тужно погледали у деда-Јанка, па смо отрчали у собу, да кажемо оцу и матери, да је деда-Јанко болестан. Чим смо казали, отац је одмах изашао на поље, а и ми пођосмо за њим.

— Добројутро, старче!

— Добројутро, господару!

— Шта ти је деда-Јанко, ти нешто чудновато изгледаш? — питао га отац брижно.

— Боле ме глава, све ме боле.

— Па што си толико пио?

— Деда-Јанко је ћутао.

(Наставиће се.)

Прошли дани.

Тони мисли, тони, у миле прошле дане
Зраком сунца — среће — наде — обасјане,
К'о пупољак мали мириснога цвета,
Што процвета, па га нестане са света.

А сад прошли дани демонски се смеше,
Јер то варљив санак, јер то машта беше;
Тада живех, љубљах . . . . али аој јаде!
Тог варљивог санка — за навек нестаде.

Само видим сенку, прошле среће оне
Где с' све више губи, у заборав тоне . . .
А моје је мисли као дуси прате:
Успомена мила . . . и сећање на те.

У Новом Саду. Вукосава Ђ.

Свако своје најбоље.

ПРИПОВЕТКА

Младена Гоцића.

(Наставак.)

Дуго Јоца није хтео ништа да чује о женидби. Млогу сузу је стара му мати пред сином пролила, док га је најпосле склонила, да је послуша и да се ожени. Веће радости за њу и за господар Стеву није било

Кад се Јоца већ склонио, да учини родитељима по вољи, њему је све једно било, кога ће му они изабрати, за то им је пустио на вољу, да му они девојку нађу, да је испросе и све сврше, јер он о том неће ништа да зна. Једино их је молио, да му не нађу ругабет какав.

У оближњем селу беше трговац неки, који се од старина пријатељио са Пуришићевом кућом. У њега била млада ћерка Јулка, девојче слабуњаво, омало, добро али прилично лакомислено. Ето ту су брижни родитељи давно свом сину наменили, њу су изабрали, да им буде снаха а жена јединца њиховог. По њиховом схватању није Јулка ни била баш тако рђава партија. Отац јој је добро стојао а осим ње и једног сина, који је с приличном натегом свршио гимназију а после слушао права у Г. није више никог имао. Уз девојку даје неку крајцару одмах, а као што је свуд у свету, кад очи склопи и он и његова баба, онда је све божије па његове деце.

Тако су они то удесили, срочили, испросили и ето, богу нек је слава, сад им је Јоца ожењен. Њих је истина све то стало бриге, труда па и новаца али ништа, само кад је тако. С новцем баш нису ни кубурили. Комшија Херман, он им је дао на прву реч, колико су требали а без интереса. Благодет је то, имати тако свог човека, па ма он и Чивутин био!

Сватови се свршили. После сватова као да се Јоца смирио био. Увек је код куће па лепо са женом а лепо с родитељима. Они се, сироти, тек само погледе а очи им засветле тек. Ех није шала, радост је то! Баш га жена ето поправи.

Прошло од тих славних сватова скоро две године. За то време добио је Јоца сина, мало, округло дерле. Дао му је дедино име Стеван.

Мајка и деда уживали су у унучету своме. Пази мајка на дете као на очи своје. Што год би мати с дететом да уради, мајка не да и поправља. Не ваља детету сећи нокте, биће лопов; не ваља га држати пред огледалом; не ваља му стати чело главе па не ваља то, па не ваља оно.

Но не даде се мајци, да дуго ужива у свом унучету. Слаба, као што је била, паде у кревет да се више и не дигне.

Умрла је, затворило се оно вазда будно око, које је сваки корак Јоцин пратило; умукла су уста она, која су материнским саветима задржавала сина, да чува кућу и пази на породицу своју.

III.

Аранђелово је. Свечан дан за Т. Тог дана слави црква а млого је и свечара по кућама. И Пуришића кућа слави тај дан.

Служба се већ давно свршила, попа је заређао са црквењаком по селу, осветио је водицу свечарима. Стари Пуришић дао „кронер“ а Јоца „цванцик“ на икону.

Већ се давно поседало и око богато постављеног стола на ком гори велика воштаница свећа. По свечарима певају се песме, разлеже се „многаја

љета“ а стари господар Стева поји сам тропар своме свецу.

Жене сељанке изашле пред кућу, поседале у округ, па развезле разговор на дугачко и на широко. Нека нешто зна, једна видела ово, друга чула оно па преповеда а остале се чуде чисто не би да верују.

У један пут као да пуче пушка, неке поустајаше.

— „Те канда пуче негде?“

— „Баш као да је пушка пукла. Јој! само да на добро изађе.“

— „Да није ватра. Канда пуче још једна·“

— „Ех сад је она, слута, већ и другу чула. Учинило ти се. Седите, бога вам, да вам приповедам, што сам чула за Лале Бушиног младу. Весели људи, свечари па у весељу ваљда где и опалили “

Неке послушале па и поседале, неке опет, прекрстиле руке па још стоје. Од куд пушка у Т.? То није чист посао, мора да се каква несрећа догодила.

У том трче деца од рогља. Заплахирила се, као поплашено беже.

— „Куд се опет ви витлате? Ранко, обешењаче један, куд се вуцараш по селу? Овамо се вуци!“ виче Вата Зоркулина на свог дерана.

— „Убио се Јоца мајстор Стевин. Ми баш видели“ вичу деца у сав глас.

Све жене поскочиле па потрчале као на заповест у село. Вата заборавила на њеног Ранка и она трчи, да види чудо невиђено. Тако што да се у Т. догоди, то још нико није запамтио

— „О, жалосна не била, а шта би момку од једаред?“

— „Та прођи га се налио главуру. Могао је и врат сломити, какав је луд у пићу.“

— „Ју жалоснице мени? Како ти то Вемија диваниш о мртвацу, божем' прости? Мани се тога. Ко зна, шта је њему дозлогрдило. Знаш, говоре за Јулу и 'вако и 'нако, тек чист посао није.“

У том су већ стигле и пред Пуришићеву кућу. Око куће се искупили љубопитљиви паори, прекрилили сокак. Нагађају, претресају. Колико их је, толико је и разни прича. Сваки друкчије говори о том страшном и нечувеном догађају.

Хајдемо за начелником у нутра, уз њега ћемо најболе дознати, шта се догодило. Он је дошао да узме ствар „на записник“, те да „веродостојно“ поднесе извешће о целом том догађају.

У кујни се успропадали неки гости, устумарали се и пустили у запевку. Јоцина Јула чупа косе, прикамукала од тешког јаукања.

Г. начелник званично улази.

— „Но шта је? Каква се то несрећа догодила?

— „Богме несрећа, господине драги.“ „Јаој, што ћу јадна? што ћу ти без њега?“ „Ох, несреће наше, гле шта уради од себе, јадан не био.“

Ето то је све било, што је г. начелник могао похватати за свој записник. Наравно, да га то није могло задовољити.

— „Немојте ми сви говорити, нека само једно говори иначе ћу толико исто знати, као и пре“.

— „Ето, господине!“ истаче се Јоцин таст „весели, као што смо сели, да проведемо благи дан и празник ове куће, певамо, разговарамо и шалимо се, жалосна нам шала била а Јоца ће тек, у зао час узети пушку, да пуца на Хермановe голубове. Ми кажемо, да неће згодити он каже да хоће. Узе пушку — ал бар да је пушка, него стара шкљоца нека. Бог те пита кад су је напунили. Изађе на поље па ће да циља. Три пут га омахнула, пукне увек само каısла. Ми, као да смо знали, молимо га, да се прође комендије. Аја, не слуша он, сад баш у силу бога, хоће да пукне. И пукао је четврти пут. Није да је загрмило, нег као топови, господине мој, кад сам ја био у Италији.

Пуче задими се а тек ми чујемо, како Јоца јаукну и видимо, да се заљуљао да падне. Увели смо га у собу и посадили на кревет. Сву је леву руку разваљо, иде крв од њега као на левак."

Опет се разлеже јаук.

Г. начелник уђе у собу. Соба мала, постављен још астал а задах од свеће, дувана, разних јела и пића ударио на начелника, да је хтео одмах да се врати.

На постељи у самом перју лежи Јоца, блед као крпа а рука му на суду неком у самој крви. Пробио га зној као грашак. Поред постеље чело главе седи стари господар Стева снужден, утучен Чело ногу наслонио се на постељу Херман.

— „Та отварајте те прозоре, ако бога знате. Њему треба ваздуха да себи дође" заповеди начелник.

Херман послушно трчи прозору.

— „Е, мој господине, видите, каква ме несрећа снађе. Шта ћу јадан, ако ми умре?"

— „Не бојте се ништа, није то тако опасно. Све ће добро бити. Јесте ли послали по доктора?"

— „Јесмо, господине! Сваки га час чекамо."

(Наставиће се).

Опис

„ц. к. генерала Србаља од 1759—1810. и ц. к. обрстера Србаља од 1744—1810."

од фмл. **САВЕ ПГОДАНОВИЋА**.

ПРИОПШТИО, ИСПРАВИО И ДОПУНИО

Димитрије Руварац.

(Наставак.)

Трећи Генерал Мајор
Самуил от Зделаровић.

Рожден во сеље Герђевци во вараждинској генералији; беседил кромје матерњаго јазика њемецки; бил всегда честни человјек, вјерни и добри служитељ царја својего; во военој службје всегда до обристерскаго карактера бил; по том с генерал мајорским характером јубилиран; преставилсја во Беловарје.

Четверти Генерал Мајор
Павел барон от Папила

Рожден во Будимје, от худих родителеј, беседил кромје матерњаго јазика, њемецки, венгерски, влашки, и от части француски, Во начаље бил во домашнеј службје у блаженопочившаго г. Архиепископа и митрополита от Антоновић; увидјев г. Арх. јако вјерни и добри служитељ јего Папила, весма добр талент имјејет, дал јего во сербских и њемецких школах учити, и болшаго ради просвјешченија, путешествовал на Арх. трошак по Њемецкој и Италији. На препоруку г. Арх. код тогда бившаго инхабера градишкаго полка. генерала Сент Андрес, примил военују службу, у того же полка; во службје всегда бодр, дјејствителен и храбр бил; во прочем на својем обхождениј праведен, неложен, чести хранитељ, не среброљубец, нишчим, сирим и убогим по возможности зашчититељ и благодјетељ. Таковими добродјетелми украшен, јешче прежде седмољетнија прајзскија војни, получил капетански характер, код градишкаго полка и бил код Фелдмаршала графа Мерси адјутант; во седмољетнеј прајзској војње, отликовалсја со својеју гранатирскоју компанијеју во сражениј при Франкфуртје, при рјецје Одрје, получил мајорски характер, орден Терезијански и баронство; код Лигнице во Силезији паки храбрствено отликовалсја во бившем сражениј, и бил рањен во ногу; получил обристлајтнантски характер, знан бист и код ц. к двора, аки вјерни, и тајни сохранителни человјек; бившу же јему мајором, послан бист от високоблаженопочившија императрици Марији Терезији, с њекоторим тајним наложенијем во Петерсбург, ко императрицје Јелисаветје:

вјерно совершил и исполнил всевисочајшеје наложеније; при походу из Петерсбурга на последњеј аудијенцији, објешчала јему Росискаја императрица пред аустријским министером, ашче хошчет јеја службу пријати, јего абије от двора аустрискаго изискати, и јему обристарски характер подарити, он же благодарствено отвјешчал что он во службје аустријскаго двора умрети желајет

По скончанији седмољетнија војни, бил јешче њекоторое времја код градишкаго полка; обаче имушч њекотори процес со своим обристером Љубибратићем, бист на кратко времја во Ђурђевачки, а по том во Бродски полк премешчен, Император Јосиф II. опредјелил јего от банатске провинције 12 села во милитарскују границу примити, и влахо илирски полк составити, и уредити; он јакоже всегда, тако и во том всевисочајшем наложенији дјејствително, на височајшеје благоволеније отвјествовал, уредил полк от 16 компанија, все квартире от обристера до последњаго фурира и фелдшера, от добраго материјала устроил; приход од того полка тако управил, что от њего все шарже исплаћивале се, и у неколико малоје число љет составилсја от того прихода, полковној каси капитал от 200.000 фр. и во Вијење, во купферамт (идјеже и није обрјетајутсја) на интерес дал; получил код влахо-илирическаго полка обристерски и генерал-мајорски характер, бил бригадир во Белој цркви.

Абије во начаље посљеднија турецкија војни, бил опредјелен со својом бригадом от 4 или 5 тисјашч војев, границу код Оршаве зашчишчати.

Генерал фелдмаршал лајтнант граф Вартенслебен стојал с цијелим својим хором пред Мехадиом на главном оршавском путу при ријеки Черни, под гором Лазмаре во војеном стање, чрез шанце, батерије и палисате весма укрепљен; Папила бил под јего повељенијем. Папила имјел познанство со неколико бољаров и купцев во Каравлахији, котори јему дневно о турецком дјејствији писали, и вједомо сотворили, что велики везир со 70 до 80 тисјашч Турков, до 3 или 4 дана код Оршаве же сухој граници и преко Дунаја во кесарски предјел вступити будет. Веја сија вјеројатнаја извјестија Папила Вартенслебну сообшчавао и за њеколико тисјашч воев за подкрепленије просил, иначе сили турецкој не возможно му будет одољети; Вартенслебен невјеровал тјем извјестијам, и непосилал јему помошчи.

Во једин ден зјело рано пришел везир со својом армеом, разбил Папилу, отгнал Вартенслебна из јего стана, при којем бјегству на весма тјесном путу при стјени Чапли, код рјеке Черње изгубил Папила 11 канонов; везир напредовал по вејуду до Карансебеша и близ Лугоша, кесарске бригаде и хорове отгнал и цјелаја армеа кесарскаја многочисленаја со изгубленијем многи шатора, канонов, бакарних сосудов и колесниц ко Темишвару отбјегла; вејак которому предјел от Оршаве до Карансебеша познат јест, дивитсја како Турком возможно бјаше из такових за обрану способних предјелов кесарску армеју отгнати.

Между тјем веја сија нешчастнаја сљедствија бјеша Папили приписани, что он невозбранил везиру границу прејти, и бист јешче код цјеле кесарске армее весма ложен глагол: аки би Папила со везиром во поразумјенији бил. Папила бист во Темишвар позван, во арест во жељезо и пред војени суд ставлен; мало что не бје хљеба и чести лишен, но из особитија всевисочајшија милости бист он се 1500 фор. јубилиран; живил јешче њеколико љет нуждно во Темишварје, идјеже во нишчетје умрел

Пјати генерал мајор
Арсеније барон Сечујац от Хелденфелд.

Родилсја во Моровићи, во предјеље варадинскаго полка, отец јего бил добри и храбри капитан код помјанутаго полка; бесједил кромје матерњаго језика: њемецки, и имјел весма добр талент; бил велики љубитељ от славенскаго и њемецкаго књигочтенија; својему монарху и отечеству вјерен; храбр и бодр во војеној службје; излишни ревнитељ ко својему исповједанију и народу. Во војенују службу вступил код варадинскаго полка, идјеже до шарже капетанске служил; получил мајорски характер код градишкаго полка; во седмољетнеј и прајзској последњеј војње, всегда

себе пред непријатељем отликовал, наипаче при взјатији крјепости Швајнице под повељенијем тогда бившаго г. генералфелдмаршаллајтнанта барона Лаудона, получил обрстлајтнантски карактер и Терезијански орден.

По окончанији седмољетнија војни, опредјелил јего фелдмаршал граф Ласи во Банат, да новоустроитисја имушчу кикиндску границу уредит. Он тој полк с пјехотом и хусари по војеном граничном уставу уредил, и постал обристером; по движенији и уничтожениј кикиндскија граници, бил он на кратко времја во Белу цркву, по том во бродску регементу во Винковце премјешчен. Во то времја бил јего бригадир генерал мајор граф Вартенслебен, и командирендер генерал барон Матезен, једни и други немогл терпјети Сечујца, били му пакостници; граничари бродскаго полка, јакоже и њиње по всјуду и прочи граничари творјат, по љесам множествено число, наипаче горунових плодоносних древес изсјекли, и чрез једиоое чрезвичајно особито зимное времја, цјели једни лужић, измежду села Бабине греде и Сикиревацa изсјекли, и всеконечно запустошили. Тој непорјадок дал Вартенслебну и Матезену жалосни повод Сечујцу пакост удјејати: отредили једну безпристрастну комисију (тако наречену) от градишкаго полка; таја комисија начала от деснаго до шујаго крила бродскаго полка всјем љесом и лугови ходити, все пањеве и гниле кладе, от којих дебла прежде 100 љет изјечена, числити которое число једни милион превозишло. Все то Сечујцу на теготу пало, ибо описан као прекомјерни ревнитељ граничарскаго народа, нехотјел тој напорјадок, и конечноје искорениje љесов возбранити. Сљедствија тоја релацији Сечујчево јубилирање било; кромје того повељено јему било во Кашавје обитати, обаче на јего прошеније, дозволили му во Будимје бити; бившу же јему њекоторое времја во Будимје, преселилсја во Вијену. Много љет бил во Вијење, јест ли и ниње там и жив, то не знају.

Шести генерал мајор

Павел барон от Давидовић.

Родилсја во Будимје от богатих родителеј, бесједит кромје матерњаго јазика, њемецки, венгерски и француски; имјејет добр талент; вјерен, храбр, бодр, зјело дјејствителен во службје, и весма опасен; во седмољетњеј прајзској војње вступил во војенују службу код венгерскаго полка; насљедил богатство родителеј својих и купил себје (јелико извјешчен јесм) оберлајтнанску и капетанску шаржу; по скончанији седмољетнија прајзскија војни, постал мајором; во последњеј прајзској војње отликовалсја храбрствено, получил обристлајтнантски характер и Терезијански орден; по скончанији помјанутија краткија војни, бил комендант гранадерског баталиона. В начаље посљеднија турецкија војни, бил обристер код варадинскаго полка, но њекотораго обвиненија ради, премјешчен бист во бродски полк; во турецкој војње постал генералом; во начаље француске војне, отшел ко армији, отликовалсја во свјех сраженијах по всјуду и постал генералфелдмаршаллајтнантом; нечајано бил во Италији јубилиран, и до скончанија перве француске војне обитал близ Вијени; по том паки во службу аки дивизионер во Варадин опредјелен бил, и получил инхаберство над једним цјехотним полком; војевал и во второј францускoj војни с честију во Италији, и по скончанији тоја војни паки дивизионер во Варадиње бил; прежде 3 љета паки вторицеју нечајано, обаче с фелдцајгмајстерским характером јубилиран бист. Во последњеј француској војње, опредјеленије получил венгерску инсурекцију под својим повељенијем имјети, ниње обрјетајетсја аки гувернер во Комораље.

(Наставиће се.)

О ватри и жигицама.

Давно је и давно од како се ватра употребљује. То време допире даље него историја, даље него и гатка. Грчка гатка нам приповеда, да је ватра била некад својина богова, и да се неки по имену *Прометеј* ушуњао у божије станове те ватру украо и донео доле на земљу. Међутим ватра се употребљавала још и у она древна времена, о којима ни грчка гатка и не слути. Нова су истраживања показала, да је човека било већ на земљи кудикамо пре, него што се то обично узима, а употреба ватре пада у она времена, која су много старија, него што је скаска и гатка. Употреба ватре старија је него употреба земљаног посуђа, тако да су најстарији људи своја јела без сумње тако готовили, као што ловци у пустим пределима и данас још готове; они су пекли месо у топлом пепелу, или међу врућим камењем, или над пламеном на ражњу. Трагови, што су их овде и онде ватре за собом оставиле, докази су нам о прастаром пореклу човековом. Где таквих трагова има, ту се мора узети да је било и људи, јер има до душе и животиња, које воле ватру као извор топлоте, али немамо разлога да држимо, да ће животиње, ма и најпаметније биле, палити и подржавати ватру ради неке извесне цељи.

Али друго је сад питање, како је човек дошао до тога, да употребљује ватру и ко је први био, који је ватру запалио? На то ми не знамо одговора, а нећемо га никад ни знати. Тек од како је човек познао ватру и њезину благодетну и благословену моћ, тек од тога доба је почео он да измишљава начине, како ће угашену ватру опет распирити. Дуго је време морало проћи, док је он дошао до тога, јер још и у исторично доба морала се ватра пажљиво да чува да се не би угасила. Држи се да су и *весталинке*, чуварице свете ватре, изнајпре чувале ватру да се не угаси једино с тога, да би сваки и у свако доба могао лако доћи до тог великог добротвора човечијег и до те важне потребе у свакој кући.

Баш с тога, што се рано увидело, да је ватра основа свакој култури, поштовала се ватра као светиња, па мање образовани народи поштују је још и данас као свету. Само човек, који на врху културе ходи, држи да има повластицу, да с поносом и покрај најважнијих ствари равнодушно пролази.

Некад је Грк, кад се сели из једнога стана у други, понео и ватре са свога домаћега огњишта и ту ватру је пажљиво чувао да се не угаси, те је у новом стану палио нову ватру помоћу оне старе од куће донешене, а то у уверењу, да ће онда и његови Лари и Пенати (кућевни богови) из старога стана прећи у нови. Па тај обичај постоји још и данас код неких народа. Тако и данас још кћери поглавице племена херерског у јужној Африци чувају свету ватру, и то ноћу у кући а дању пред кућом на *окуру*, светом огњишту, и старају се да се ватра не погаси, јер би то значило несрећу. Кад се племе ово куда креће, а оно за стоком носи поглавичина кћи вечиту ватру, а горећи пањ са *окура* даје се обично кћери уз мираз.

Истина и данас је још *трење* најобичније средство да се ватра појави, али ипак нам смешно изгледа мњење римскога неимара *Витрувија*, који тврди, до се прва ватра појавила на земљи и дошла у човечију употребу на овај начин: ветар, бура, дрмао је гране од два дрвета, која су близу једно другом стојала, те се те гране дотле трле, док се нису запалиле. Код дивљака се још и данас само тиме долази до ватре, што они тару дрво о дрво, а да је то врло споро и тешко, то ће сваки лако увидети; но тешко ће ко и имати стрпљења да ово до краја опроба. И дивљацима би тешко ишло да им не олакшава посао каква измишљена олакшица. Дивљак изабере с највећом пажњом врсту дрвета, јер и дрва има разне тврдоће, а и смоле нема свако дрво у истој количини, и оба дрвета морају бити сасвим сува и пре него што ће почети да их таре, он их оштрим кременом изгребе, јер се мали иверчићи, што их тиме добије, лакше запале.

Кажу да је неки *хинески цар* први био,

који је овај први начин паљења ватре по правио. Он је узео две издубљене дашчице од меког дрвета. Једну је метнуо на земљу и турио у ту дашчицу неколико стопа дугачак штап од тврдог дрвета, а дотле други когод метне ону другу издубљену дашчицу на други крај штапа. У доњу дашчицу где је издубљена метне се струготине од меког дрвета, које се имају да запале. Онда један седећи на земљи врти онај штап међу дланови ма или да себи олакша посао, а он обвије гајтан више пута око штапа, те крајеве наизменце вуче овамо онамо и тако окреће онај штап, док се струготине, па онда и дашчице не запале.

Како је тим начином олакшано паљење ватре види се најбоље отуда, што се у спомен томе цару и његовом проналаску још и сада сваке године пред зиму светкују опште светковине.

До најновијега времена беше највећма употребљавано ужигало *челик* (оцило), *камен* (кремен) и *труд*. А место труди правиле су наше прабабе за овај посао згоду од старих крпа. Не зна се, ко је први изумео ово кресиво; али се употребљавало још и у древно доба, јер га има насликаног још и на старим мисирским (египатским) споменицима. Употреба му је раширена по целој земљи до најдаљег севера. Овде се налази код *Ескима* у свом првобитном облику као шљунак, комад гвожђа, и нешто сувих кончића од биљке.

Крајем прошлога века појавише се разна друга ужигала. Тако је н. пр. неки радник у пушчаној фабрици у Етијану опазио, да се при притиску ваздуха кад се пуни пушка ветрењача, развија врло велика топлота, и отуд се дође до прављења такозваног *пневматичног, компресијоног* или *ваздушног ужигала*. Јак клип се снажно тури у доле затворену цев од метала, те се тиме ваздух сабије на шести део пређашњега простора и тако угрије, да се комадић труди, који се пре тога метне на једну кукицу, која о клипу виси, одмах запали.

Позната играчка — *електрични пиштољ* —, што га је 1777. год. Волта измислио, даде доцније повода механичару Брандеру у Аугсбургу, да састави *електрично кресиво*. Овде се запали водик елекричном искром. Истина временом се незгодни облик овога кресива поправи, али ипак није била та справа дуга века.

Томе је узрок *Деберајнеров* проналазак од године 1823. На његовој справи усија се ситно развучена платина (тако звани сунђер од платине), и то онда, кад у додир дође са водиком и ваздухом, те се водик запали. Но и ово је изишло из моде.

За тим је дошло такозвано хемиско кресиво, познато *ужигало са умакањем*. У бочицу, која је пуна кончића од азбеста, који су овлажени сумпорном киселином, умочи се дрвце, на којем има хлорнокиселог калија; ово дрвце се овлаш претисне о оне влажне кончиће и онда извуче. Оно малчицо сумпорне киселине, што остане на дрвцету, довољно је, да хлорнокисели кали запали. Прва ужигала ове врсте, дошла су до нас пре 60 година преко париских галантеријских трговина под именом Briquets suroxygénés. Највреднији распростирач тога био је неки Вагеман у Виртемберзшкој, који је правио ова ужигала у великој множини, а доцније отворио у Берлину велику фабрику. Справе су његове биле врло јефтине, а у толико боље су се допадале, што их је он умео да прилагоди на разна посуђа и ствари, као на чираке, дивите, фењере и т. д.

Тако се дакле по ондашњем мњењу изнашло кресиво non plus ultra — да не може бити згоднијега. Имало је до душе и својих рђавих страна. Јер сумпорна киселина лако и нагло увлачи у себе воду, а тиме се временом разблажи тако, да онда не може да пали. А није било увек згоде при руци, да се сумпорна киселина измени, те је отуд и штете било, јер је са справе капљала влага на чаршаве, справе за писање, хаљине и т. д., а свака кап је прогризла онде, где је пала. Но то се све трпело, јер се држало да се не може томе помоћи.

Па ипак је и ово ужигало данас већ изишло из употребе, јер су жигице са фосфором све друге справе разагнале. Оне су овладале данас у колеби и у палати.

Најзнаменитија особина *фосфора*, што га

крајем 17. века изнашао банкротирани трговац Бранд у Хамбургу, то је његова лака запаљивост при трењу. Ту особину хтедоше људи да употребе за практични живот, али се та идеја непрактично изнајпре извела, те није наишло на одобрење. Најстарија *ужигала са фосфором* састојала се из мале бочице, у којој беше смеса од растопљеног фосфора и песка или ситно иступеног стаклета. Кад се сумпоровито дрвце турило у ту бочицу, то остане на дрвцету малчицо фосфора и овај се онда на ваздуху запали. Али ова ужигала не беху практична, јер су привлачила на ваздуху влагу, те се није дрвце могло да запали.

Тако зване *Пејлине* или *Туринске свеће*, које су се у почетку веома допале и дошле на глас, већ су биле у нечем налик на данашње наше жигице. То беху танке свећице од воска, а на фитиљу им малчицо фосфора. Због опасности да се нехотично не запале, мећали су сваку такву свећицу у стаклену цев, која се са оба краја стопи, те затвори, и тако су се те свећице чувале. Кад је човек хтео да их употреби, онда се сломије стаклена цев на оном крају, где није фосфор, и свећица се пажљиво извуче и онда лако запали сама од себе.

Но сви ти покушаји беху кратка века. Не само да су та ужигала са фосфором била непрактична за употребу, него су била и врло скупа. У оно доба је фосфор био врло ретка ствар. Године 1730 плаћао се један лот фосфора у Енглеској са преко 5, а у Амстердаму и преко 8 дуката, а сад читава фунта стаје око једнога талира. Истом тиме, што је наука изнашла обилате изворе за добивање фосфора, тако да је цена знаменито појефтинила, могаше фосфор доспети да задовољи опште потребе. Но због опасности је дуго времена и полиција забрањивала употребу фосфора за ужигала.

Ове наше *данашње жигице* прокрчише себи пута у средини тридесетих година овога столећа. Будући да су врло практичне и јефтине биле још онда, то забране полицајске нису могле зауставити фабрицирање и продавање. Најпосле су забране повучене.

Ко је први проналазач *фосфорских жигица* о томе се пренпиру Немци и Енглези. Немачки проналазач *Јаков Фридрих Камерер*, рођен је у Енингену у Виртембершкој 24. маја 1796. а умрьо је 1837. у Лудвигсбургу у лудници. Годину дана после тога донесоше енглески листови глас, да је 1. маја у Стоктону умрьо у 78. години свога живота *Џон Валкер*, хемичар и дрогуиста, скромни покретач једнога изналаска, који је кориснији, него многи други, што су већу ларму направили у свету, а то је изналазак *жигица*. Није ни он био особите среће, јер „Newcastle Chronik" примећује: „Неко време је он продајом жигица у кутијцама по $1^1/_2$ шилинга имао леп приход Но то није дуго трајало. Професор Фаредеј, који је путујући кроз Стоктон и купио једну кутијицу жигица, поведе реч о томе на својим предавањима. На скоро се открије тајна, те тако је крај учињен лепом дохотку изналазачевом."

(**W. Baer.***)

*) Из књиге: *Chemie der Hauswirthschaft.*

ЛИСТАК.

НЕШТО О СПАВАЊУ.

Славни професор на Берлинском универзитету *Др. Мендл* држао је не давно предавање „*О спавању и о лековима на спавање*" и занимаће наше читаоце, да им изнесемо кратак извод из тога предавања.

Од куда нам долази сан? И на што је он?

На ово питање је философима најлакше да одговоре. *Кант* вели: „Сан је стање немоћи здравога човека, да спољашњим чулима дође до свести о представама". *Хегел* мисли: „Сан је оно стање, кад душа утоне у своју једнину, а будно стање је, кад се душа повуче у оно, што је противно тој простој једнини". Физиологија вели, да је спавање физиолошки мир мозга. Свима нашим органима нуждан је после рада одмор. И наше срце, које је код човека од 70 година већ 2700 милиона куц-

нуло, одмара се у појединим својим деловима после рада. Наша се плућа шире и скупљају и за тренутак се одмарају; наши мишићи се крећу док радимо, па се онда и они одмарају. Ово стање мира код мозга је тешко посматрати, јер кроз тврде кости наше лубање не може да се провиди, како мозак изгледа. Опитима се дознало, да за време спавања мозак добива мање крви; то се опазило код људи, којима је при озледама лубања разбијена и отворена, а и на животињама се то опазило опитима Види се и то, да кад се човеку у спавању мери топлота тела испод пазуха, а оно је слаба разлика, то јест, топлота није мања него у будном стању; а кад се мери топлота у глави, тиме, кад се справа метне у ухо, а оно је топлота та много мања него кад је човек будан, а то с тога, што је у спавању много мање крви у главу појурило.

Кад кажемо, да се мозак при спавању налази у миру, то се тиме не мисли да мозак онда баш ни мало не ради, јер ми *сањамо*, па ма и не знали после кад се пробудимо шта смо сањали, или ма и не знали да смо сањали. Ми сањамо у сликама, које се у мозгу нашем чувају, слажемо те слике чудновато, не везујући их за време и простор. Ми у сну за неколико минута стигнемо на крај света и за неколико тренутака преживимо десетине година. Него бива и то, да се у сну појаве сасвим паметне мисли, које ми онда у будном стању употребимо у својим даљим пословима; отуд и она реч: „Коме бог хоће добра, даде му у сну“. Ја подсећам на сан краља Фараона о седам дебелих и седам мршавих крава, по којем је он онда удесио своје социјално политичне мере. Ми у спавању не само што сањамо, него и вршимо по које дело. Подсећам на то, како човек кад му у спавању дође мува на нос махне руком и отера је а не разбуди се. (Ово бечки професор Брикс у својој физиолођији тумачи као *рефлекс*, а не као радњу мозга. Ур. „Јавора“.). Или ми се у сну и преврнемо, а не знамо. Ви сте могли и то опазити, да кад пред дете у спавању донесемо лампу, а оно га светлост дражи, те се окрене на другу страну, а не пробуди се. Из свега се тога види, да ми спавајући можемо да радимо мозгом, дакле да овај не мирује баш са свим. (То су по Бриксу све *рефлекси*, т. ј. преноси радње са сензитивних живаца на моторичне, о чему тај бечки професор врло дивно и критички према другим физиолозима, предаје и пише. Пробало се н. пр. гуштеру да се одсече глава, те дакле да *нема мозга*, па кад му се реп опече пламеном, а он га тргне на другу противну страну, дакле учини „*целисходан* покрет“ а овамо *и нема мозга*, дакле то *није радња мозга*, него рефлекс. Ур. „Јавора“). Осим што за време спавања мозак добива мало крви има још и друго нешто, што је за спавање нужно. О овим другим много се разбирало и тражило, али се није дошло на чисто. Па ни испитивања код нижих животиња нису помогла, и ако иначе та испитивања тумаче многе појаве код човека. Ботаничар Лине први је опазио, да и биљке спавају. И животиње, скоро све, спавају. Муве на дувару, рибе, корњаче, змије Најбоље се примећује спавање код птица, преживача и мајмуна. Занимљиво је што се опажа код свију, па често и код човека, да се у спавању згрче и некако гледају, да у спавању што мању површину тела спољашњем свету покажу. Птице у спавању држе се канџом о грани, роде стоје на једној нози,дакле мишићи раде, држе тело, као код човека у месечарском стању. Занимљив је код животиња зимски сан. Медвед спава 14 дана; пух 210 дана. Ту се животиња као што је познато сасвим укочи, тако да је можеш поштом у сандуку и у сену послати куд год на три четири дана хода. И људи кадикад спавају врло дуго. Ја сам и са̂м лечио једног младог човека, који је спавао 14 дана, а није на њему било ни трага од какве болести. Увек су га морали будити да једе, а он затим опет заспи док га не пробуде. У париској академији наука саопштен је овај случај: Нека женска, која је била 24 године стара, и која је у 18. својој години спавала 10 дана, спавала је у 20. својој години 50 дана па онда читаву годину дана. Њој су морали да изваде предње зубе, да би је силом могли хранити. Друго (осим мало крви у глави) и

то је код спавања обично, да је у телу мало кисика. Треће је код спавања знаменито — периодицитет — време. Обично је ноћ за спавање удесна, али ја хоћу да приметим, да није тако рђаво и дању мало проспавати. Да после јела треба стојати, или хиљаду корачаја бројити — то није тако неопходно нужно: може се и после јела мало спавати и одморити. то неће шкодити. Колико ваља да спава човек? Осам сахата треба радити, осам сахата се одмарати и осам спавати. То је лако казати! Али људи већином нису у стању, да се тог лепог правила држе. Дебелим људима треба више времена да се испавају, него мршавим. „Пустите дебеле људе да су око мене, који ноћу добро спавају“, вели Шекспир. А Хумболт је спавао само четири сахата; а ни Фридрих велики није дуже. Наравно да су многи славни људи, као Наполеон I. спавали много дуже; Наполеон је могао заспати где се нашао; тако и Кивије Важно је за миран сан редовни на то часови. Кад човек изгуби сан најбоље је да се навикне у исто доба легати и устајати. Некад се употребљавала каштига, да се неда човеку да спава. Лудвик XIV. каштиговао је ухваћене Хугеноте тиме, што је наместио стражаре, који су морали непрестано добовати и тиме им сметати да не заспе. Син Лудвика XVI. добио је сличну казну. Његов је стражар морао сваки час да виче: „Где си, спаваш ли?“, а он је морао на то увек да се одазове.

Против неспавања има вазда невиних лекова који се могу без штете употребљавати. Прајер је препоручио против неспавања да човек држи једно четврт сахата руку подигнуту у преко, тако да рука јако заболи; онда кажу да дође сан. Мени долази да је то отуда, што онда појури многа крв у руку, те мозак добије с тога мање крви. Један лекар (Берхаве) препоручио је против неспавања да се намести котао и у њега да пада вода. Жан Пол саветује, да човек себи да би заспао представи како силно цвеће пада у неки неизмериви понор. Други препоручују бројење. Библија приповеда о краљу Ахазверу, да он кад није могао да заспи, даде себи читати хронику. То су без сумње биле какве званичне новине, а то је и данас добро средство да човек заспи. Још се препоручује пре спавања купање у топлој води, јер онда мозак добива мање крви, пошто врућа вода крв на површину коже одводи. То су све невини савети, који се без штете могу послушати. На жалост у нашем нестрпељивом добу човек у тако невина средства не верује, те и не помажу увек. Сад се одмах граби морфијум и хлорал, од којих се до душе може да заспи, али употреба њихова шкоди телу и духу. И ако су та средства у многим болестима благодет, ипак се њихова употреба код неспавања здравог човека мора одлучно осудити.

КЊИЖЕВНОСТ.

Антонија Гинделије повесница света, за ниже разреде средњих школа, први део: стари век, удесно за своје ученике *Др. Милан Димитријевић* професор. Панчево 1886. Наклада књижаре браће Јовановића. 8⁰ стр. 192.

Ево већ година дана, како је ова књига света угледала, па се још нико не нађе, да је прегледи и да је широј публици прикаже! Ово би требало тим пре учинити, што је ова књига намењена школи и њеном подмлатку, који ће у своје доба да предузме вођство у народу. Јер ако се и за коју науку каже, да је учитељка рода људског, то на сваки начин на првом месту може се рећи за историју. Тога се ради и школство у најновије доба јако занима тим питањем: *како ваља историјски материјал удесити и прерадити за разне вековне ступње људскога подмлатка, као најбоље образовно средство?* Па кад то важи за све у опште, не може бити, а да не важи и за нас Србе посебно

И кад то није до данас нико учинио, да ову књигу прегледи и о њој коју рекне, то ћемо ми тај посао на себе да примимо и да овде најпре изложимо захтеве, који су односним школским законом за књиге ове врсте прописани, а за тим да испоредимо саму ову књигу са тим прописима

У односним школским инструкцијама за

предавање повеснице у нижим разредима средњих школа, овако се каже:

„За повесничку наставу у нижим разредиме средњих школа — најприкладнија је приповетка о најважнијим историјским догађајима и описивање најзначајнијих личности, а осим свега, најнеодољивије очарава детињску машту историјска скаска (прича). По томе и метод, по ком се с почетка повесница предавати има, мора бити по превасходству биографично и тек а полако и постепено корачати мора ка прагматичком обделавању повесничког материјала“. . . .

А на другом месту тих инструкција вели се:

„У нижим разредима морају слике из живота најважнијих историјских лица сачињавати беспрекидно средиште историјској приповетци; такове се слике најтрајније и ужљебљују у младалачка чула, те се постепено и неосетно повиси интересовање по гдекога ученика чак до извеснога ступња одушевљења за све оно, што је велико и племенито“. . . .

Као што видимо, с једне стране отуда, што се по најновијем наставном плану, како у Цислитавској, тако и у Хрватској, захтева биографична метода као боља и целисходнија при настави ученика доње ђимназије у историји; а с друге стране, што су се све до садање књиге ове врсте показале само као ексцерпти прагматички писаних повесница за више ђимназијске разреде, те што се отуда са овим књигама не могаше ни приближно инструкцијама истакнута цељ постићи, а особито, што се у њима културна повесница тек мимогредно обделавала, — не само да су отуда све досадање књиге те врсте од школских власти напуштене, него су поједине (као што је нпр. *Пицова историја*) и забрањене да се у Австро-угарским земљама као школска књига употребљују. А ми на српском језику за ниже разреде средњих школа до данас и не имадосмо друге историје до ли *Сандићев превод Пицове историје*, допуњаване делом по односној Хрватској књизи, а делом по Бошковићевој „историји света“!

Ова забрана Пицове историје и биће по својој прилици разлог, са кога Др. Димитријевић није поново прерадио, од силних баш *стварних* погрешака очистио и према цељи дотерао ову од професора А. Сандића пре толико година преведену и у школи употребљавану Пицову историју, него се латио превађања и нужног допуњавања горепоменуте Гинделијеве повеснице. Ми бар тако тумачимо његове речи из предговора му истог Гинделијевог превода.

Сандић је стекао заслугу, коју му нико не може одузети и та ће му заслуга и *даље трајати*, но и ми морамо *даље ићи* и тражити оно, што је за нас боље, не смемо *при старом* остати. То је увидео сигурно и сам г. Сандић, па се није хтео ни упуштати у друго издање свога превода, ма да га више по књижарама нема.

(Свршиће се.)

БЕЛЕШКЕ.

(Наш царевић о српском језику). Ових дана бавили су се у Будапешти сви они, који из Угарске раде на делу престолонаследника Рудолфа „*Аустро Угарска у речи и слици*“, које дело излази на немачком и мађарском језику. Тамо се налазио и сам царевић, те је сараднике позвао у гостионицу код „Енглеске краљице“ на доручак. Међу позванима био је и г *Антоније Хаџић*. После доручка разговарао се царевић са свима гостима. Ословио је и г. Хаџића *српски*. Рекао је да му је мило што ће се у његовој књизи говорити и о Србима. Г. Хаџић је приметио, како Његова Висост говори чисто српски. На то је царевић — као што „Браник“ извештава — ово одговорио: „Јест ја говорим српски, само ми оскудева, што се не вежбам у говору. Мој Бокељ, с којим сам увек говорио српски, оставио ме је. *Ја сам читао и српске народне песме* и морам Вам рећи, да ми се најбоље допада оно наречје, којим се говори у јужној Далмацији и Црној Гори. Изгледа ми да је то најчистије“. -- После су разговор наставили чешким језиком, којим престолонаследник наш потпуно влада.

(Одобрено место за зидање срп нар позоришта). Пре две и по године дана обратило се „Друштво за срп. нар. позориште“ на овдашњу варошку општину са молбом, да се велики простор у Новом Саду, који је познат под именом *„хан“* уступи за зидање позоришне зграде српскоме народном позоришту. Општинско представништво одобрило је онда, да се „хан“ уступи Србима за подизање те зграде. Сада је стигло одобрење овога уступка и од кр. уг. министарства под условом, да та зграда има за пет година дана бити готова. Народ српски ваљда ће умети употребити ову прилику на своје добро.

СТАТИСТИКА.

(У Аустро-Угарској) заједно са Босном има 1353 женских манастира са 13710 калуђерица. У тим манастирима учи се око 200.000 деце.

РАЗНО.

(Ливански кедри.) По *Андерлинду* има кедара (*Cedrus Libani*) на Ливану још на три места. Највише дрво високо је 25 метара, већина 14—22 метара. За најстарије кедре држи се да су стари око 3000 година. Најдебље дрво има у висини човечјих груди 14½ метара у обиму, а пречник круне доле износи на 50 корачаја. То су дакле прави дивови међу дрвима, ипак нису на око тако огромни, јер 2—4 метара над земљом почињу одмах да се разграњују. Но што кедрово дрво има велику вредност, почели су га Енглези на Кипру гајити и то до сада с добрим успехом.

(Лепезе у Шпањолској.) Ни у једној земљи не види се толико лепеза као у Шпањолској. Тамо се женскиње не може без лепезе ни замислити. Највише лепеза прави се у вароши Валенцији. Само у том једном месту има 14 фабрика за лепезе, а у свакој раде најмање 40 до 60 радника. Сваке године изнесе се из Валенције на 130.000 килограма лепеза у вредности од 4—5 милијона пезета. Пезета вреди исто толико колико српски динар.

(У „Сједињеним Државама“) северо-американским су 120 милијона хектара земље под културом, а 180 милијона хектара под шумом.

(Мерв у Азији.) У „Петроградским новинама“ налази се опис вароши Мерва, из ког ово вадимо. Влаци транскаспијске жељезнице стају у Мерву девет сати. На станици се налази добра рестаурација. Фијакери (са два коња) врло су удобни, а плаћа се за њих по утврђеној цени. Обзиром на велике преносне трошкове и на велику врућину у земљи нису средства за живљење скупа, управо се може рећи, да им је цена врло умерена. Куће урођеника имају по источном обичају облик печурке и рђаво су вентилисане, али се на њима налазе галерије и балкони. Једно је зло, што улице нису калдрмисане, те је због тога велика прашина. Командант војничкога округа има најлепшу кућу у вароши. У потпуковнику *Алиханову* сретно је спојен тип војника са типом вештога дипломате, он потпуно влада земаљским језиком и много ради за економски развитак земље. Да унапреди ткање ћилимова дао је најбољим туркменским ткалцима мустре од персијских ћилимова, што је било од врло доброг успеха.

(Севастопољ) се подигао из својих развалина и за годину дана биће сасвим изидан. Пре десет година бројао је једва 12.000 становника, а данас их има више него 40.000. Варош је основана г. 1784. за владе царице Катарине II. близу татарског села Ахтијара („Бела одећа“). Особито за владе цара Николе варош се јако развила: она је постала важна ратна лука и истакнута тврђава против Цариграда. После кримског рата 1854—1855. остало је од целе вароши само 15 кућа: данас је варош са својим новим дивним палатама постала право место за провађање, врло омиљено и врло посећено купатило и *ратна лука првога реда*. Руска се влада решила, да од Севастопоља начини главно пристаниште за своје бродове у црноме мору и даје у то име вароши годишње 750.000 рубаља. Лука је једна од најбољих, што их има на земљи, а особито много вреди то, што је никад лед не затвара.

КЊИЖЕВНЕ ВЕСТИ.

„Словенска библиотека“. *Г. Емил Пајдак*, који је пре неког времена огласио био да ће издавати „Зборник забавних дела“ у недељним свескама, јавља сада да ће уместо тога да издаје „*Словенску библиотеку*“ у месечним свескама од 10 табака са одабраним приповеткама и романима из стране књижевности. Годишња претплата за Аустро-Угарску износи 4 фор 20 н., на по године 2 ф. 10 н., на четврт године 1 ф. 5 н. За све остале земље годишња је претплата 4 ф 50 н. Ко скупи 6 претплатника добива један примерак на дар. Прва је свеска (за фебруар) већ у штампи. Претплата се шиље издавачу у Н Сад, најбоље поштанском упутницом.

Глуво-неми или Опат де л' Епе, историјска драма у 5 чинова од Ж Н Буија. — Г Радивој Поповић, учитељ глувонемих у Митровици, превео је ово дело славног француског списатеља са немачкога језика и издаје га сада наменивши приход штампању „Буквара за глувонеме заводе“. Цена је делу 50 н.

НОВЕ КЊИГЕ.

Нови васпитач, орган за педагошку књижевност. Уређује и издаје *Мита Нешковић*. Свеска 1. Година I. Садржина: Васпитна зрна у Његошевој појезији. — Реч о очигледној настави. — О настави глуво-немих. — Да мотримо пажљиво живот у нашој школи. — Посета у саксонској школи. — За што покренух баш оваки лист. — Књижевни преглед. У Новом Саду. Парна штампарија М. Димитријевића. 1888. Годишња цена 3 фор., полугодишња 1 фор 50 н. а тромесечна 80 н. (За Србију 7 дин. годишње).

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шаљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор. на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића. *Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.*

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

ВЛАСНИК: ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ. — УРЕДНИК: Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 8. У НОВОМ САДУ 21. ФЕБРУАРА 1888. Год. XV.

Деда-Јанко.

ПРИПОВЕТКА НАДАНА ЉУБИШЕ РАДИШИЋА.

(Наставак.)

Толико сам ти пута већ говорио, да не пијеш толико, јер си остарио већ, па не можеш поднети, као што си подносио у младости.

— Нисам хтео толико да пијем, али ме слетили бoктери, — правдао се деда-Јанко.

— Хоћеш штогод да једеш?

— Не могу.

— А бил' пушио?

— Па, би.

Јанко је знао, да кад год га отац пита: „да-л' би пушио,“ да му увек даде онда од свог дувана, а деда-Јанко је волео леп дуван.

— Па хајде у собу!

Ушли смо у собу, и ту смо затекли матер и тетку у живом разговору. Имале су, Боже мој, много једна другој да наприповедају.

Кад смо ушли с деда-Јанком у собу, заћутале су.

— Наш се деда-Јанко разболео, — прекинуо тишину отац.

Мати га је жалила.

— А што ниси деда-Јанко учинио одмах онако, као што сам ти казала, па би сад био здрав као дрен, — корела га мајка.

Јанко је ћутао, видео је да је крив.

Отац му је дао дувана, па му за тим казао, да иде да легне, па да не излази читав дан напоље, да би му се живци, који су јаком ракијом потрешени били, умирили.

Деда-Јанко је послушао.

— А, колико је, шогоре, година деда-Јанку? питала оца тетка.

— Биће ваљда у шесдесетој.

— Па није требао толико пити.

— Али, ко ће му доказати?

Но за часак заборавише женске на деда-Јанка, па продужише разговор, где су стале. Милица је седела с њима у друштву, за Бога, требала се и она да „испрактицира!“ Време је већ и било!

Деда-Јанко је куњао неколико дана. За то читаво време није било за нас живота, јер није било деда-Јанка, који би нам улио живота. Некако овладала у кући мртва тишина, не можеш да чујеш ни нашу вику, а умели смо кадкад тако да вичемо и зипарамо, да незнаш шта ћеш да радиш од наше вике и дреке.

Док је и тетка била код нас, још и Боже помози, али кад нас и она оставила па отишла, да полудиш. Да је деда-Јанко сад здрав, па ма се и свађао с Катом, ма се и срдио, само да је здрав.

Бадава, он је био све и сва у кући. . . . .

За то време док је деда-Јанко био болестан начинио сам и једну комедију. Комедија је била само у толико, што се сретно свршила, али да се свршила несретно, као што је могло и бити, била би то трагедија, јоште каква. А ево шта је било.

Имамо ми један голубињак пун голубова. Некако се наврзао неки мачак од неког доба, па непрестано односи голупчиће из голубињака, па шта више, кадкад шчепа и по којег маторка. Једног дана видим мачка да се пење на голубињак, па се привучем ближе голубињаку, да га укебам. Незнам ни сам, како сам то замишљао, да га ухватим. Тек доста то да сам се и ја, кад је мачак ушао у гњездо, почео пењати на голубињак. Срце ми куца од радости, што ме мачак не осећа да се пењем, па таман стигао горе и хтео да затворим гњездо ручицом својом, у које је лопов ушао, а он се јадник досети злу, па јурнш на мене. Поплашио сам се, изгубио сам присуство духа, те се отиснем од голубињака, и био би се и стропоштао на земљу, да се нисам закачио за дрво, које је било прикуцано, да на њему голубови стоје. Висио сам тако неко време, а за тим сам почео викати и дерати се, не бил' кога довикнуо, да ме скине. Била је то мука, нико да изађе на поље, као да је сва кућа изумрла. Уједаред ево ти деда-Јанка из његове собице, била му је собица близу голубињака, па ме ухвати, подиже ме горе. и за тим откачи и скине. . . .

— Хвала деда-Јанко, слатки деда-Јанко, — а за тим сам га загрлио, па сам га почео љубити и љубити. Једва ме се старац курталисао.

Доцније сам се увек смејао, кад сам се сетио тог мог лова на лопова мачка. . . . .

После неколико дана устао је деда-Јанко. Био је оздравио, још тај дан нам је направио воденицу, па смо се играли с њоме. не знамо шта је доста. Али и јесте била то воденица. Бадава деда-Јанко је био мајстор, што се тиче воденица, да му нигде не би могао наћи пара. Што он оправи, то је оправљено. Па како се само старац засмешио кад смо почели скакати од радости около њега. Очи што су му за ових последњих дана биле згасле, запламтиле су се наново. Па није био деда Јанко ни тако страшан као пре. Лице му добило обичан изглед, усне му нису биле више онако бледе, боре на челу му се некако развукле, само, рекао би, да му је коса већма оседела.

С њиме се опет повратио живот у кућу. Опет се могла чути наша вика и дрека, опет смо трчали око деда-Јанка па му пиштали: „деда-Јанко ово“, „деда-Јанко оно“. Но поред свега тог ипак деда-Јанко није био онај стари деда-Јанко, јер прошло неколико дана већ, а он се још није здрпио с Катом. Некако смо га чудновато гледали због тог. Но и то је дошло на ред.

Једног дана вади Ката воде из бунара

— А што ти вадиш воде? — пита је деда-Јанко.

— Треба ми.

— Па што сама?

— Кад нећеш ти да ми донесеш.

— А што ми ниси казала?

— Па више пута ти и кажем, а ти нећеш ни да слушаш.

— Опет ја крив, — викну деда-Јанко, па је преко погледа.

— Па зар није тако било?

— Није. Ти никад ниси казала, „молим те деда-Јанко то и то“, него увек некако дурновито заповедаш, као да си велика госпођа.

— Ију, деда-Јанко, и ти то смеш да кажеш? — питала га Ката зачуђено.

— Смем. А за што и не би смео, кад си ти нико и ништа! — довршио деда-Јанко, па се окренуо од ње љутито.

Од то доба се опет ћаврљали њи двоје, а ми смо се том радовали, јер је то био опет онај стари деда-Јанко. Само га је Ката избегавала, није била рада, да се с њим непрестано препире и свађа.

Пролазило и лето. Лепи дани били су ређи. Заопуцала нека киша па уситнила, да је чисто не можеш да видиш, али земљу добро кваси. На сокаку пуно брља и блата, не можеш честито да одеш ни до најближег суседа, а да се ваљано не искаљаш.

Јесен је била на прагу. . . .

Прошле и бербе, па започеле и школе. И ја сам почео ићи у школу. Милица је већ свршила била четврти разред, али ју је отац дао наново да иде, да не седи забадава код куће. Међутим ја сам вам био новајлија у том. Кад сам бацио први пут преко рамена торбу, па се упутио с оцем у школу, некако ми је мило било, ни сам нисам знао шта ми је. Непрестано сам гледао око себе, да видим да-ли ме ко год гледи, па сам се чисто љутио, што неће нико да гледи у мене и моју нову торбу.

Дошли смо и до школе. Срце ми је почело силније да удара, крв ми је бујније потекла по жилама, та није шала, и ја сам ето ђак, а одавно сам желио, да и ја будем ђак. Кад смо ушли у школу, учитељ нас дочекао лепо.

— Ево сам ти, брате Милоше, довео мог „јунака“ у школу, — говорио отац учитељу, — да га научиш, па да буде велики господин.

— Хоћу, хоћу, Јоване. — Па како ти је име, ђаче?

— Надан.

— А презиме, — питао је даље учитељ, као да није знао.

— Радишић.

И он уписа у свој протокол моје име и презиме, за знак, да сам и ја „савршен ђак“.

Тако вам ето и ја постао ђаком.

С почетка ми је било мало жао за кућом, никако да се научим на тај школски живот. Код куће сам био слободан, могао сам се играти што сам хтео, радити што ми је воља, али у школи, у школи је било са свим другчије. Па још и које како сам то и издржао, али кад је почео учитељ да неким прутом учи своје питомце „основним појмовима“ мени се некако крв следила у жилама, па сам само чекао, кад ће доћи и до мене та „метода васпитанија“. Но на све се човек може да свикне, па сам се и ја свикао тој „методи васпитанија“ блаженопочившег нашег Лајке-учитеља.

Кад смо излазили из школе, пред вратима ме је чекао деда-Јанко. За тим причекамо док и сеја не изађе, па се онда упутимо кући. Кад год сам угледао деда-Јанка пред вратима, некако ми је одмах лакше било, одмах сам слободније дисао.

— Шта си данас научио? — питао ме је редовно деда-Јанко.

— Много.

— Па шта је то „много.“?

— Па, слова.

— Е, то ти врло мало знаш.

— Па још сам мали.

Па како се пише „ж“? (Деда-Јанко је научио и српски читати и писати, јер је знао словачки, па му је лако било).

Застао сам па сам размишљао, како се пише „ж“, али никако да се сетим. У тим би и Милица изашла из школе, па би и заборавили онда на то проклето „ж“.

Тако је ето текао тај наш школски живот. Мало у школи, мало код куће, па за час прође и ђачка година. Ја сам већ научио добро читати и писати, па ме сад деда-Јанко није ни смео запитати за „ж“, јер би му знао казати

Но баш некако око испита нагрнуше нека силна господа у наше село. Требало је да се подели земља неких задруга, које се разделиле, па жупанија послала своје чиновнике. Међу њима је било доста и Срба.

(Наставиће се)

Постиљон.

(ЛЕНАУ)

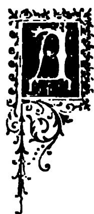
Дивна беше мајска ноћ;
а сред неба плава,
видиш облак по облак
где по ишчезава.

Ливаде и лугови
спаваху сред снова,
само месец луташе
к'о чувар друмова.

Па и ветар беше тих
кад крај цвећа мин'о
па опијен мирисом,
тек кадгод ћарлин'о.

И поток је текао
тихо с свога виса,
очаран и опијен
од цветног мириса.

А мој вредни постиљон
свирао је живо,
а бичем је хитлено
пуц'о, замахив'о.

У четири ђогата
потковица сева,
и лећаху поносно
крај мирних крајева.

И за нами остаде
луг и шума плава,
тек што њима дадосмо
искрена поздрава.

Сред пролетње ноћи те
гле, гробље се сјаје;
што путнику хитреном
нове мисли даје.

Украј зида блеђаног
неми беху лузи,
а распети божји лик
у божанској тузи.

Гле, мој тужни постиљон
за кајасе стег'о
па погледе управља
међ крстове преко.

„Стан'те кола, точкови,
четир коња сива!
јер ми овде под земљом
верни друг почива."

„Нико није свирао
к'о он с овог брега;
ал охола, клета смрт
зграби, отрже га".

„Ту ја стајем где он век
проводи у санку
да одсвирам његову
песму љубованку."

У гробљански неми мрак
дуну тужне гласе,
да можда и мртвацу
срце уздрхта се.

Одбише се гласови
о предгорје плаво
к'о да их је његов друг
за се удешав'о.

Сад потера ђогате,
отпусти кајасе;
а ја уз пут сећах се
На трубине гласе.

Бошко.

Свако своје најбоље.

ПРИПОВЕТКА

Младена Јоцића.

(Наставак.)

Начелник приђе ближе. Рањеника је пробудио свеж ваздух, отворио је очи.

— „Еј сине, сине, шта уради и од себе и од нас?"

— „Прођи те се тога. сад није томе време. Како вам је, Јоцо? Како се осећате?"

— „Зло. зло!" говорио је болесник слабим гласом „сва ће ми крв одићи."

— „Неће, неће. Дајте донесите другу хладну воду. Нек држи руку само у хладној води.

Донесоше и воду у том дође и „доктор“ из Ш. Стари дебељко некад „фел чер“ код војске, па је добио још онда „право“ да лечи. Сишао је једва с кола ушао у собу све ветар прави, тако тешко дише. Донео собом неке вате и неки прашак. Извади руку из воде, загледао се. Страшно је било погледати. Не зна се крсна имена шаци Нит се ту распознају прсти ни длан.

„Г. доктор“ узе онај прашак па њим добро начвака рањена места, уви сву руку у вату, нареди, како се имају владати, прими пет фор., седе на кола и оде у Ш. натраг.

С њим је изишао и г. начелник. Опет се сви искупили у соби око болесника. Седе мирно и ћутећки, тек по кад кад се чује који прекинут уздах и болесников јаук. Све му је горе Баш од како „доктор“ преви руку осећа све јаче болове. Шта ће сад да раде?

Херман ће предложити опет свој предлог, да се пошље у В. по правог доктора. Он ће дати своје коње и кола, само да што пре дође. Кад он пише др. Розенблиту, онда ће он за цело доћи.

Пристали су сви на то и већ не знају, како ће да благодаре доброти „слатког господар Хермана“.

Већ је била ноћ, кад је прави доктор дошао. Одвио је с тешком муком онај завој, позашивао што се дало саставити, привезао и увио руку како ваља, умирио све, да се не брину. да опасности нема, примио 15 ф. и отишао да ноћи код Хермана.

Једва се тако мало умирише сви. И Јоци је лакше било, попустила и ватруштина, пред зору је и заспао.

Кад је Херман дошао кући, отишао је са свећом у дућан, извадио неку дебелу књигу, отворио, прелистао, па стаде прстом на једном месту, на ком је међу осталим и ово стајало забележено: Венац, рукавице, ципеле и чаша 20 ф.; попу, црквењацима, тамбурашима и др. 12 ф. сад је у ту рубрику додао још: кола у В. 3 ф., конак и вечера за доктора 2 ф. Горе над тим рубрикама стојало је име господара Стеве Пуришића.

„Нисмо још далеко“. Прогунђао је господар Херман уз злобан осмех, затварајући књигу.

IV.

— „Хе, хе! Добар дан, господине!“ поздравља стари Пуришић господина поштара, улазећи плашљиво и збуњено у собу а труди се, да буде пријатан.

Г. поштар, крупан остарији човек са великим трбухом, кратким ногама које чисто клецају под немилим теретом, седи на дивану, извалио се па пуши достојанствено на дугачки чибук а ноге му висе не додирујући земљу. Пусти дим, подиже наочари са носа на чело, погледа у збуњеног старца.

— „Шта ви желите, госп'ар комшија? Нема за вас ништа на пошти“.

— „Та — — знате, нисам ја тим послом ни дошао. Ко има мени нешто и да пише?“ Отеже мајстор Стева. „Ја бих знате имао за нешто да вас молим. Ви као што видите, ја сам већ човек стар, па морам да мислим и на последње дане. Није већ ни то далеко, ех — хм . . .“ заплео се па у неприлици окреће шешир у руци.

— Шта дакле хоћете? Рецитe ми кратко, јер ви знате, да ја имам много посла“. Па да потврди, како он збиља има много посла, завали се г. поштар још већма у високи наслоњач стародревног дивана.

— „Молим лепо, сад ћу ја одмах. Знате већ, да ми је дете страдало. Оздравио је, али је тек као и сваки богаљ. Не може добро руком да влада па ја као мислим, отићу г поштару, па ћу га молити за милост, да ми узме сина у поштарлук. Мој Јоца има лепу руку, велим писмен је доста, па што да

и он не буде господин, ако је то божија воља. Та, знате, господа најлакше живе. Та да. . . ."

— „Ех, мој комшија, нема од тог ништа Ви мислите то је тек тако. Ту треба знања, спреме. То је „званије" скопчано са тешкоћама, одговорности. То није за сваког, за то ви њега оставите, нек он буде, што сте и ви. Избијте ви њему такве мисли из главе."

Г. поштар је говорио одлучно и убедљиво; изгледало је као да је са свим заборавио, да се ни он није родио баш одмах као ц. кр. поштар. Прошао је и он већ неку муку. Но, али то је друга ствар, није свако рођен за господство. Треба се знати наћи у животу а за то, бога ми, Јоца Пуришић није дорастао.

— „Та оно, знате, ја сам као мислио, лакше би живео, али кад ви кажете, онда је ваљдак и тако. Немојте што год замерити, г. поштар. Збогом!"

— „Ахм!" прогунђа поштар нешто на чибук кроз зубе, што је требало да значи: збогом или тако шта. . .

Господар Пуришић је дахнуо душом, кад је изашао на поље. Тешко се он и решио на тај корак И он је некако тако умовао, и он је мислио, да би његов Јоца боље урадио, кад би остао оно, што су му и дедови били и што је изучио, а хвала богу, рука је лева осакаћена, али не тако здраво да се њом не би могао служити. Лакше послове би могао сам радити а млађих је од увек било у Пуришићевој кући, па би их и Јоца могао држати.

Покушавао је стари Пуришић неколико пута, да свом сину о томе говори и да га склони на оно, што је и њему дотле прави лебац био, али Јоца уселио себи црва у главу па неће ни да чује.

Још одмах после смрти материне почео је Јоца мало по мало стару своју песму, изостајао чешће од куће и од посла, отац већ није смео да га пушта на вашаре самог. Ех, да је његова мати нешто заживела, не би он руке своје осакатио, али овако се пустио па што који дан он све више онај стари. Благо оном, ко своју мајку зрео сахрани. . . .

Сад је Јоца наумио у силу бога да буде господин, салети оца и дотле га пањкао, док се старац, сиромах, није склонио, да оде г. поштару. Јоцина Јулка није се толико противила. Та њен је брат господин, па као за што, да и она не би могла бити госпоја? Ласкала јој и сама помисао на то. „Госпоја поштарка" или „госпоја ексекуторка"! Ух шта би на то рекла ова, па она! . . .

Јоца се једио. Изгрдио је поштено г. поштара и све те „надувене дошелце", али ипак није очајавао.

Чим се мало предигао од болести, прва му брига била, да се помеша ма и са најмањим господином из општинске куће.

Частећи по неког писара или ексекутора, често би из далека спомињао, како би и он имао намеру, да дође у уред а ови су му опет ласкали, како он и јесте створен пре за господина, него за обичног — крпу, мајстора. Ух! „Крпа" „мајстор"! та неће тај бити, па ма шта било. . . .

У то ће се нешто догодити, што ће Јоци врло добро доћи за његове намере. Саборска је периода скоро на измаку, па ће требати бирати посланика за сабор.

Никад дотле нису се господа из општине тако ужурбала. Зуцају нешто по селу, као да је дошао абер: или-или. Па није шала, ту ће бити и повуци и потегни, јер је т— срез до сад увек бирао „опозицију".

Сви смо ми људи грешни, па тако сваки има по неку погрешку. Нек данас влади није по вољи овај или онај, ето му истраге на врат па после нека тражи право, ако има где. А да видите, мало би и опасно било, скинути прашину са рачуна и књига т— општине.

Е сад вам за цело није никако чудо, што се тако жива борба изазвала. Г. поштар има својих обавеза и свога рачуна: док друге његове колеге живе само с једног коња, он живи са четири а није далеко, да би му и заслужна прса смели украсити каквом наградом. Он је призната и виђена личност на меродавном месту, око њега се дакле све врзе.

Осим њега су сва господа из општине у тој борби прва, али ту треба и људи, који и с народом добро живе а у које народ вере има, то су наравно трговци и занатлије.

Хрвата кројача су већ задобили, њему су дали да прави барјаке, кад је један високи господин пролазио кроз Т. а он ће их — то се разуме — правити и за изборе; сад још треба због Срба и Пуришића да задобију, јер је он поштован код обе народности.

Ту је Јоца изашао са својим планом на среду. Љубав за љубав, услуга за услугу. Тако или никако. Он ће кортешовати и показаће, шта је у стању он код народа да изради, али — зато му морају дати какво место у општини.

Наравно да су се сви с тиме сложили. Сад шта више ни г. поштар није имао ништа против тога, он се са свим уверио, да Јоца може бити чиновник, сад било какав му драго, само г. поштар не, то никако не.

Тако је Јоца коракнуо у општ. кућу, а то му беше у једно и први корак из своје рођене куће.

Старом Пуришићу ни то није било право. Зар он да изневери заставу, под којом је оседио и он и отац му? Не, то није могао, али је обрекао сину, да се неће мешати ни у шта, рећи ће сваком, да је остарио, отежао а на млађима свет остаје. То је обрекао уз горак уздах. Да ли је помислио на своју прошлост или на будућност свога сина?

Јоца је међу тим — наравно пискарао, преписивао и срачунавао, што год је који од веће господе пред њега тутнуо. Био је вредан, јер је знао, да му од тог судба зависи.

(Наставиће се.)

Опис

„ц. к. генерала Србаља од 1759—1810. и ц. к. обрстера Србаља од 1744—1810.“

од фмл. САВЕ ПРОДАНОВИЋА.

приопштио, исправио и допунио

Димитрије Руварац.

(Наставак.)

Седми генерал мајор

Аврам от Путник.

Рожден во Трансилванији; бесједил сербски, њемецки и влашки; брат јего бил блаженопочивши, високопревосходитељејши г. архијепископ и митрополит Мојсеј от Путник; бившему же високопомјанутому г. Арх. јешче архимандритом, при блаженоусопшем високопревосходитељејшем г. Арх. и Митрополиту Павлу от Ненадовић, дал брата својего Аврама во војену службу у бродски полк, бил в том полцје кадет, капрал и фелдвебл. В начаље седмољетне прајзске војне, 1756. л. препоручил јего Арх. Ненадовић код тогда бившаго генерал мајора и инхабера пјехотнаго полка Сибнишен, котори јего от фелдвебла капетаном учинил; бил во том полцје до конца седмољетне војне капетан; бист по том во тој шаржи во варадински полк премешчен, гдје он јешче њекотораја љета аки капетан служил; во посљедњеј прајзској војни бил мајор, во турецкој војње постал обрстлајтнант и обрстер код њемецко банатскаго полка; бил по том с генералмајорским характером јубилиран; обитал њекоторје времја во Арадје,

идјеже 1795. 5. марта во својем 63. от рожденија љетје престависја.

Осми генерал мајор
Аксентији от Милутиновић.

Родилсја во селе Шашинци, близ Дмитровице. Отец јего бил оберлајтнант код варадинскаго полка; он генерал Милутиновић имјел пчастије от кадета до обристерске шарже, всегда код варадинскаго полка служити; кромје посљедне кратке прајзеске војне, ни во јединој иној војни не бил, при всјем тјем имјел такав дар и својство, себе код генерал команде и војенаго совјета, чрез јего им поволное обхожденије во милости воздержати, што он от високих јего повелителеј ту похвалу имјел, во цјелој граници, најболши обрстер бити; получил генерал мајорски характер и команду во крјепости старија Градишки, идјеже и умерл.

Девјати генерал мајор
Сава Продановић от ужичке Каменице.

Родилсја 1746 8. Априла по греческому љеточисленију во Сланкамење во Сремје, бившу же тогда отцу јего Михајлу капетаном, во тогдашњеј званој подунавској крајње; бесједит кромје матерњаго јазика, њемецки и француски; вступил во својем от рожденија љетје 17. во војенују службу код њемецкаго фелдмаршал Хараховог полка, аки кадет бил по том фендрих и оберлајтнант код бродскаго, втори и перви ритмајстер код славонскаго хусарског, мајор хусарски код крижевачкаго полка; паки хусарски мајор код хорватско-славонскаго барон Брентанина фрајхора; обристлајтнант код градишкаго, обрстер код влахо-илирическаго полка; генерал мајор и бригадер во банатској и славонској граници. Војевал во седмољетнеј и посљеднеј прајзској, турецкој и первој француској војни полних 15 љет пред непријатели всевисочајшаго дома аустрискаго, а во всјем високопомјанути всевисочајши дом 47 љет и 6 мјесјацеј имјел милост, по јего мњенију и по вједомости всјех јего бивших предпоставлених повелителеј, о чем писменаја доказателства имјејет, вјерно, храбро, дјејствително и бодро служити. Јего дједи, пра и прадједи, и цјели мужескаго пола пород чрез 150 љет, вјерни и храбри војници, и во разних војених шаржах били, и всевисочајши дом служили. Многи от них не токмо рани, но и самују смерт получили; нињешни же јешче један од сродства својего живи фелдмаршал лајтнант Продановић, получил во францускоj војње во Пијемонтје во сраженији код Вилафранка смертоноснују рану во чело, којораја јему кромје тјашкија смертнија бољезни 4000 фор. трошка проузроковала. Предки јего имјели во Сербији добро своје спахилук: Ужичку Каменицу с њеколико села, о чем диплома јего свидјетелствујет; за вјерност и ревност аугустјејшему дому добро своје (спахилук) во Сербији имјевши оставили, под закрилије сего всевисочајшаго дома, и паки во војенују службу пришли. Отец јего војевал во 1736. л. бившеј војње против Турков, 1744. против Француов и Бајерцев, во седмољетнеј војње против Прајзов получил рани во сраженијах, служил 45 љет; за указанују храброст јего во 1744. љетје против Бајерцев и Хесов во сраженији код Донауверта, получил из височајшија милости јеја ц. к величества императрици Марији Терезији, тогда бивши војени орден: златну колајну на четверострукомъ златном ланцу, којораја и до днес во сохраненији код дипломе обретајетсја; чрес вјернија и храбрија заслуги своја досјел до обрстарскаго характера код бродскаго полка; преставилсја во Новом Садје 761. 14. Априла; тјело јего бист тогда бившим преосвјашченјејшим г. епископом Мојсијем от Путник с многими свјашченици и множеством народа, равње же и с полком тогда бившим Сибеншеновим, ниње Јелачић полком провождено, и во земљу свјато успенске церкве, во женској препратје — јакоже и ниње из јего надгробнаго писанија видитсја положено.

Нињешни јешче от Продановић породов један живи генерал фелдмаршал лајтнант Сава Продановић, за своја и јего усопших родителеј и прародителеј заслуги, сљедујушчаја награжденија получил:

У 1807. л. (по јего совјестној вједомости, ни в чем виновен, ни покоја просил) бист равно в тоје времја, јегда по јего рангу имјело би сљедовати, да фелдмаршал лајтнант с

6000 фор. будет, с генералмајорским характером и 1500 фор. плате, нечајано јубилиран.

С великим трудом, всепокорњејшим прошенијем, наипаче же препоруку јего милостивих благодјетелеј, јего превосходителства г. Арх. и митрополита от Стратимировић, и јего превосходителства г. фелдцајгмајстера барон от Сибеншен, јешче то шчастије имјел генерал фелдмаршал лајтнантски характер и пензион од 2000 фор. получити, обаче он за тују чест 840 фор. таксе платил; примил он за облекшаније својего обстојателства, за команду во крјепости Брода, и за јелисаветски орден, но неимјел шчастије ни једино ни друго получити, но во мјесто јего получил с генералмајорским характером и токмо с 1500 фор. јубилирани генерал Вашкец команду во Бродје и 4000 фор. плате, он же пак во смотренији пензиона во равенствје со оними стоит котори премда пол љета генерали постали ниње јубилирани сут; ибо и они равно с ним пензион од 2000 фор. имјејут.

Бившу же јему во службје, и служби ради 25 крат со својим домашчими вешчи селилсја, и 8 крат во војну шел, невозможно било јему от плате каков капитал саставити, за оно мало што от својих уст пришчадјел, принужден бил по посљедованији јубилацији, себје дом за своје последнеје прибјежишче купити, во котором ниње во Дмитровицје при њињешнеј чрезвичајној скупости, с пензионом от 2000 фор. во банках доста худо живит, и јешче би му и хуждше било, да неимјејет шчастија и милости от јего високопревосходитества г. Арх. и Митрополита од Стратимировић по возможности подкрјепљаваем бити; за которое благодјејаније, он јего високопревосходителству, во своем, ашче и ујазвленом, обаче истино благодарном сердцје, даже до издиханија и кончини жизни своеја благодаран остајет.

Десјати генерал мајор
Петр барон от Дука.

Родилсја незнају. Родители јего (јакоже сказујетсја) били Греци или Цинцари; бесједит сербски, гречески, њемецки, францускі, венгерски и влашки; имјејет изрјадни талент, искусни инжинир и всема добра и разумна обхожденија с високими лици. Начаток јего служби бил код влахо-илирическаго полка; служил во первој французкој војни код генерал шчаба, идјеже обристлајтнантски характер получил; добраго јего искуства и вјежества ради во војеној службје взјал јего ц. к височество Ерцхерцог Карл к себје, идјеже во кратком времени получил обристерски и генерал мајорски характер; бил њекоторије времја генерал квартирмајстер; за своја добраја вјежества во војеној службје, и вјерно указанија заслуги, получил Терезијански орден, постал генерал фелдмаршал лајтнант и инхабер над пјехотним полком и командирер генерал во Банатје, идјеже и ниње, и во ц. к милости обрјетајетсја.

Јединонадесјати генерал мајор
Максим Ракичевић от Топлице.

Родилсја во сеље Мокриње во Банатје, отец же јего бил капетан во потиској или поморишкој границје, бесједит кромје матерњаго јазика њемецки, унгарски и влашки. Начало јего војенија служби било во Банатје, оставил кесароаустрискују — вступил во росискују службу; бившу же јему тамо њекоторое времје, возбољев отечества својего оставил росискују — пришел паки во аустрискују службу; бил во кикиндској граници под повељенијем тогда бившаго обристлајтнанта Сечујца, ритмајстер; по движенији же кикиндскија граници премјешчен бил во својеј шаржје во славонски хусарски полк; получил во турецкој војње мајорство, код влахо-илирическаго полка: шел во первују французкују војну, постал при том полцје обристлајтнант и постал обрстар код њемецко банатскаго полка во Панчевје; по скончанији первија французскија војни, постал генерал мајор и бригадир во Беловарје; отјагошчен старостију бист первјеје с 1500 фор. јубилиран, по том паки на јего прошеније получил пензион от 2000 фор., ниње же во Новом Садје обитајет.

Дванадесјати генерал мајор
Стефан от Михајљевић.

Рожден во Сент-Ивање во вараждинској границје; отец јего бил обрстер код Ђурђе-

вачкаго полка, бесједил кромје матерњаго језика, њемецки, француски и латински; во службје војеној зјело искусен бил и бодр и храбр, имјел добр талент, обаче много и више крат *оно глаголал?* что дальшему јего напредку много препјатствовало. Кромје тог порока пак, он код Ђурђевачкаго полка, во мирно и војеноје времја, во прајзској, турецкој и францускојвојње добро служил; код того же полка от кадета до мајорства служил и постал код I. банатскаго полка обристлајтнант и оберстер; бил по том генерал бригадер во Банији, идјеже и умерл.

Тринадесјати генерал мајор
Н. Н. Дука.

Гдје рожден не знају, бил от рода болгарскаго или цинцарскаго; бесједил сербски, њемецки, влашки и цинцарски; имјел во службје посредствен талент, служил во влахоилирическом полцје даже до капетанства, постал по том мајором код њемецко банатскаго полка; обрстлајтнант и обрстер бил код втораго банатскаго полка, по том с генерал мајорским характером и 1500 фор. јубиларан; преставилеја во Петриње.

(Наставиће се.)

Милешевски псалтир од 1557.

Псалтир са синаксаром и часловцем, штампан на заповест милешевског игумана Данила у манастиру *Милешеви* 4. новембра 1557, на 4-ни, 290 листа у кватернионима, 25 врста на свакој страни, без кустоса и броја по странама, са ћириловском сигнатуром.

Овај милешевски псалтир није видео Шафарик; него га је описао професор Ђ. Магарашевић у Летопису 1827. св. IV., на стр. 53. Али је тај опис непотпун и местимице погрешан. Главна је погрешка, што је година штампања рђаво прочитана; у Летопису стоји штампано тисоушта и ф҃н҃з҃(н҃) — 1558, — а ваља да пише тисоушта и ф҃.н҃ з҃. т. ј. 1557. Ово је друго издање милешевског псалтира од 1544, од којега сам нашао прошле године један екземплар у манастиру Пакри. Типови су слова исти, само су колумени у овога издања већи, јер имају по 25 врста, а у онога нема више до 19. — Пред првим су псалмом два листа, један је сигниран са а҃, други нема сигнатуре. На трећем листу изнад речи: **„Давида пророка цара пѣснь карусма а҃ ѱаломъ Давидоу а҃“** находи се управ мајсторски израђена шара, какве нисам видео ни у једном од Вуковићевих или Загуровићевих издања. Тај трећи лист, као и сви остали што за њим долазе до 8 листа, нису сигнирани. Ово се издање разликује од првога тиме, што од в҃ није сигнатура правилна; сви су остали листови тога кватерниона без сигнатуре. Почињући од г҃ иде у реду. Иза г҃і ваљало би да дође г҃і II; али тога нема. За тим иде опет правилно. Између ѕ҃і II — то је штампарска погрешка, треба да стоји к҃ѕ II — и к҃и уметнуто је 5 рукописних листа. Књига се свршава сигнатуром л҃з; али тај кватернион нема више до ли два листа од којих последњи није сигниран.

Што се техничке стране тиче, ова књига није равна Вуковићевим издањима. Слова су ситна и доста тупа. Иницијали су врло лепо израђени и окићени којекаким гранама; има их од више руку, а по боји су црни или црвени. Од малих слова најкарактеристичније је м. Место двеју косих црта, што везују први ступац са другим, има издубљена црта, која се врло ниско савија.

На другој страни последњега листа чита се овај веома интересан поговор:

„Благоволіемь ѡца, и сьпоспѣшеніемь сина, и сьвршеніемь светога доуха. Почеше се сіе светые и бжстьвные кныгы глаголіемы ѱалтирь повѣленіемь игоумена кvрь Даніила, и сьвршише се ѿть бытіа вь лѣто з҃ тисоуштое и ѯ҃. ѕ҃., а ѿть рождьства Христова тисоушта и ф҃. н҃. з҃. (1557), кроугь соунцоу і҃, а лоуни ѕ҃і., златое число д҃і, индиктіѡнь, а҃і, демеліѡнь к҃д, епахта д҃ месеца ноемвріа д҃ днь.:.

Вь мѡнастыри Милешеке, при игоумен҄ѣ тоежде ѡбытелы кѵрь Даніилѣ.

Тогда же ѡбнокльшоу и прѣдрьжештоу прѣстѡль светаго Савы прьваго архїепископа и оучителю срьбскаго прешсвмаштеномоу архїепископоу вьсе срьбскыие земли и помѡрскыие и секерным страмам и прочїим, кѵра Макарїю.: Вь црьст(в)о же цара измаильтьскаго велика Амирѣ, Соултан Соулеиман бега.:.

Врло добро сачуван екземплар од тога псалтира видео сам у манастиру Ораховици.

Вл. Красић.

О допуштеној топлоти и хладноћи јела и пића.

ДИЈЕТЕТСКИ САВЕТИ ДР-А Ј. ГОТНЕРА.

Употреба врелих и одвише хладних јела и пића, то је ушло многима у обичај а до тога много стоји хоће ли нам желудац остати здрав, хоћемо ли се у опште осећати здрави и лагодни. О томе можемо се уверити на малој деци, на одојчадима. Ако им дамо храну, којих је температура само мало виша или нижа од температуре мајчиног млека (38° Целз.), њихово се здравље таки поремети. Ако је храна хладнија, таки се појави повраћање, пролив и други појави желудачног и цревног катара. Доцније, кад дете буде мало старије, попусти да богме та велика осетљивост, и желудац се унеколико измири са мало топлијом или мало студенијом храном. Али ни за одраслог човека није све једно, ма како било врело или студено оно што у себе трпа. Јер и најздравији човек, кад се заборави, па нагло навали на сладолед, на у леду хлађену воду, вино или пиво, лако му оболе и желудац и црева, а одвећ врела јела и пића навуку му катар једњака и желуца, па могу и ране да се отворе у желуцу. Шкодљиве су обе ове противности, и јака топлота и јака студен, — а то шкоди још већма, кад се така јела или пића нагло, халапљиво једу или пију. Обично осећамо непријатну топлоту, чим нам у уста дођу јела, која су топлија од 55° Целз., или течности које су топлије од 58° Целз. Тако исто осећамо на јела и пића, која су испод $6-7^1/_2{}^0$ Целз. да нам зуби трну и забриде, а и у желуцу осећамо непријатну хладноћу. У опште може се рећи, да је температура између 40 и 50° Ц. по наше здравље најподеснија.

Кад нам је намера да са јелом или са пићем унесемо топлоте у наше тело, као што се то зими чини, то ћемо постигнути најбоље тако, ако тај унос буде за 10—12° топлији од топлоте наше крви. Али даље преко тога, ни по што. Лети нам се више пута прохтева да са хладним јелом или пићем одузмемо телу сувишну топлоту; ко то хоће, тај барем нека бира така јела и пића, која нам пријају и годе и онда, кад су хладнија од наше крви, а така су н. пр. млеко, сурутка, воће, јуха (чорба) од скухана или сок од пресна воћа, хладно печење, пиктија (паче, хладнетина), салате и хлебац.

Дијететика нас учи која је температура за коју течност најзгоднија, па да нам буду најпријатнија, а здрављу да нам што мање уде.

Ево неколико правила о томе:

1., *Пијаћа вода.* Температура воде бунарске или изворске мења се између 8 и 16° Ц. — Воду од $12^1/_2{}^0$ зовемо хладном, али угодно хладном. Ако је од 8°, онда је врло хладна, — а кад би јој температура спала до $6-7^1/_2{}^0$онда је већ неугодно хладна. Вода од 21° Ц. већ је бљутава.

2., *Селтерска или сода вода*, кад постоји један сат у леду, температура јој падне до $2^1/_2-3^0$ Ц. и онда је несносно хладна. Од те воде згрозимо се и онда, кад јој је температура 8—9° Ц. — Најугоднија је температуром од 14—16° Ц.

3., *Пиво.* Ово нам је пиће угодно и онда кад му је само 12° Ц. — А од 8° Ц. већ нам је ледено хладно. И код пива је 14—16° Ц. најнижа граница допуштене топлотне мере.

4., *Вино.* Бело вино пију познаваоци ви-

на најрадије кад је охлађено до 10° Ц. Црно вино много је кусније кад му је температура 17—18° Ц. Шампањац се разхлађује већма него ма које друго пиће. Он подноси да га у леду разхладимо до $2^1/_2$° Ц. Јесте, *он* подноси, но подноси ли и наш желудац! — Но шампањац се и не пије из великих пехара. А ми Срби и тако му мало досађујемо.

5., *Кафа и теј* Њих кад пијемо обично им је топлота 40—56° Ц. Али некима ова пића никад нису довољно врућа; неку се њима и не боје се ни од 60—65° Ц. — Кафа и теј најпријатнији су са температуром од 43—52.° Ц. — Онда тек осећамо да нам и жеђ гасе, кад их оставимо да се охладе до на 15—20° Ц. (Но жеђа се најбоље гаси водом).

6., Јуха, — говеђа или уопште месна чорба најбоље годи, кад јој је температура 37—50° Ц. — Од 28—30° већ јој пада цена, јер губи свој прави, омиљени кус а губи и ону особину којом нас чисто оживљује; кад је још хладнија, онда се на њу морамо мрштити, јер онда се већ стине маст која је у њој.

7., *Млеко.* Млеко нас најбоље хлади и освежава кад му је температура 16—18° Ц. — Из вимена у чашу намужено млеко има 4—35° Ц., и онда га наш желудац најбоље сварује. Многи воле пити га и хладнијег, али га хладнијег не подноси свако, и ко мисли да подноси још и много хладније млеко, често се превари, јер се њиме лако желудац поремети.

Ко све ове савете неће да послуша, нека барем послуша овај последњи, да врелија и хладнија јела и пића не трпа у себе нагло и много у једаред; зубима ће и тако шкодити, али бар ће желудац моћи дуже томе душману свом одолети.

Др. — вић.

ЛИСТАК.

КАД ЈЕ УМРЬО МОЛЕР АРСА ТЕОДОРОВИЋ?

Ми смо у 4. бр. овога листа донели чланчић један о сликару српском Арси Теодоровићу, у којем смо упозорили читаоце на несугласицу у разним извештајима о смрти нашег славног „молера Арсе.“ Онде смо навели како се у „Срп. нар. листу“ (1842) тврди, да је Арса умрьо године 1825., а у Каницу и у књизи „Срби у Угарској,“ што ју је превео др. Ст. Павловић, да је умрьо 1835. Напослетку смо изрекли наду, „да ће они, који се боље у овим пословима разумевају и више извора при руци имају, боље умети разјаснити“ ову и друге оне несугласице, које смо онде навели. На ово се одазвао г. др. Ст. Павловић, преводилац књиге „Срби у Угарској“ у своме листу „Наше доба“ (бр. 12.), те онде казује, да је Арса Теодоровић умрьо године ***1832***., јер тако стоји на гробној плочи код новосадске алмашке цркве, где је Арса сахрањен. „Наше Доба“ је још једном приликом ово исто тврдило, а то је било г. 1885. кад је „Србобран“ загребачки рекао, да је Теодоровић умрьо 1826. године, па га је др. Павловић „поправио,“ *да не би, вели, ова погрешка у историји остала.* По томе би дакле и оно била погрешка, што смо ми у 4. бр. „Јавора“ казали, да је Арса године 1826. морао бити већ мртав, јер га К Пејичић у своме предговору на Доситијеву „Христоитију,“ која је изишла год. 1826. назива *блаженопочившим*“. — Да „Наше доба“ нема право, него да је и „Србобран“ рекао истину, те дакле да „Наше доба“ уваћа „погрешку у историју“ о томе имамо ми необоривих доказа, а то су ево ови:

1. Речена „Христоитија и Буквица Доситија Обрадовића,“ на коју смо се и у бр. 4. о. г. позвали, где К. Пејичић у предговору вели: „У пештанском музеуму може се видети образ Доситијев, од Арсе Теодоровића, славног *блаженопочившег* живописца српског и т. д.“ А та је књига штампана године 1826. (Дакле Арса није могао умрети 1832.)

2. У „Летопису“ (књизи 5.) од године 1826., друга свеска, на стр. 190. имају у цр-

ном оквиру некролози под насловом „Жалостне вѣсти,“ где су укратко назначени знаменити Срби, који су те године (до изласка друге свеске „Летописа“) умрли, као *Урош Несторовић, Аврам Мразовић, Васа Булић, др. Нестор Мандић,* обрштар шајкашки *Тимотеј Живковић,* па напослетку и ***Арса Теодоровић*** споменут је овим речима: „**Благор. Г. Арсеній Θеодоровичь, искѹсный живописацъ † *13. Февр. 1826.*“**

3. Добротом преч. г. проте *Павла Балше* добили смо овај извод из протокола: **Изводъ протоколла умирающихъ, пароχіалныѧ церкве храма С. С. тріехъ Іерарховъ въ Н. Садѣ сѹщыѧ. Число.** 18. **Года** 1826. **дне** 13. **ферфара Престависѧ рабъ божій Арсеній Теодоровичъ, живописацъ, гражданинъ Н. Садскій, иже поживе** 58 **лѣтъ; и погребесѧ чрезъ мене долѹписаного сего** 14. **дне при церкви Стыхъ тріехъ Іерарховъ општим спроводомъ. Григорій Радишичъ с. р парохъ.**

Овим мислимо да је доказано и да смо сад на чисто да је Арса Теодоровић умрьо ***13. фебруара 1826,*** те да је дакле натпис на гробној плочи *погрешан,* јер тамо стоји, да је умрьо 1832.

Што се тиче године рођења Арсина, то на плочи читамо, да се Арса родио г. 1785., но и ово *не може бити истина.*

Прво видимо из горе наведеног извода да је Арси било 58 година кад је умрьо. Ако то стоји, онда се није могао родити 1785., јер би му онда била тек 41 година и био би дакле млад човек, а ето и сам г. Павловић каже у „Нашем добу“ да „сувременици његови добро знају, да му је било *најмање* 70 година у последње дане живота, кад је као мален старац, ситна гласа, обично са малом керицом ходио по улицама новосадским.“ Али ово не може служити као неки доказ погрешности оне године (1785,) што се неки сећају да му је било *најмање* 70 година и да је ишао с малом керицом, него ако је истина што у „протоколу умирајушчих“ стоји, да је умрьо од 58 година, онда се морао родити око г. ***1768.***

Но има још један доказ, да се Арса није могао родити 1785, (као што на гробној плочи стоји), него много *раније.* Ево тога разлога: На слици Доситија Обрадовића, што ју је Павле Соларић нашао г. 1812. у Новом Саду код Теодоровића, и од које је снимак изишао у првом издању Доситијева „Мезимца“*) стоји изриком овај потпис: „Арс. Теодоровичъ живоп. у Бечу 1794., а тако и у предговору Соларићевом. Кад би дакле стојало то, да се Арса родио 1785., онда је он тај славни портре Доситијев, који је сада у Будапештанском музеју, морао радити *као деше од 9 година!*

Из овога свега може се увидети *да је и година рођења и година смрти на гробној плочи код алмашке цркве у Н. Саду погрешно назначена,* те с тога нека извини др. Ст. Павловић, што уредник „Јавора“ не може уважити ни послушати савет његов, који гласи: „Добро би било да се и г. уредник „Јавора“ увери сам собом о томе, па да јави то у свом листу (т. ј. да се Арса родио 1785., а умрьо 1832.), како би се тим боље потврдила историјска истина, јер је гробни споменик најпоузданији сведок за то,“ а не може га уважити с тога, што кад би то казао, не би онда „потврдио историјску *истину*“ него „историјску *неистину.*“

Но сад настаје питање: Како је то, да је на гробној плочи *погрешан натпис?*

Држимо да ће бити узрок томе, што се плоча та није подигла одмах после смрти Арсине, него много и много доцније, што се види и по облику крста, какви чини нам се нису били у оно време (пре 60 година), а и један уважен интелигентан млађи Србин, који је одрастао близу алмашке цркве, уверава нас, да он памти кад је тај крст био *нов,* мисли после 1850. године. И онда бог зна на чији су се податак ослањали, кад су писали на крсту годину рођења и смрти.

Што смо горе рекли *„ако је истина“* што у „протоколу умирајушчих“ стоји, да је Арси било 58 година кад је умрьо, то смо се усудили ту сумњу с тога изрећи, што у протоколима „умирајуштих“ нису сигурне оне године, колико је који покојник био стар, јер

*) Слика ова има и у „Срп. илустр. новинама.“

ту се свештеник ослони на казивање породице и околине, а за *странце*, као што је и Арса Теодоровић у Н. Саду био, и не може наћи сигуран податак у црквеним записницима, него забележи онолико година, колико му каже онај, који је дошао да јави за смрт чију. И мртвозорци и дан данас не могу друкчије, него тако да забележе старост покојникову, те ту дакле бројеви нису сигурни С тога би добро било, да се за годину рођења Арсиног распита у Панчеву.

ПИСМО ВУКОВО ВАСИ ВАСИЛИЈЕВИЋУ.*)

У Бечу 16/28 Јануарија 1864.

Стари и нови пријатељу!

До скора смо били само стари пријатељи а сад смо и нови јер је Ваша унука постала јетрва мојој кћери, и ово дана послала нам је своју фотографију.

Може бити да ћете ми се смијати за ово што ћу да Вам пишем. Молим Вас да ми јасно опишете како се ова јела готове: *ћомлек-ћевап, пашазјанија, капама, чорба од штуке* и *посни рен.* Мало не заборавих још нешто: ја сам слушао да се риба манић и чиков кува у расолу, него не знам како то бива, молим Вас да бисте ми и то описали. То ће Госпа Ваша знати све врло добро; али што је могуће прије молим Вас да бисте ми ово све јавили.

Ако имате сјемена од пазјака молим Вас да бисте послали неколико у писму по пошти у Лозницу Г. Милану Јоксимовићу, члану суда окружја Подринског, и назначите му кад се и како сије. Писмо ово најбоље ће бити да се преда у Биограду моме сину Димитрију па он нека га шаље у Лозницу.

Приложено овдје писмо молим Вас да бисте предали у руке Г. Сопрону.

Поздрављајући љубазно и Вас и Вашу Госпу и све Ваше остајем

Ваш дојакошњи **Вук Стеф. Караџић.**

*) Изворник овога писма својина је сина Васина, г. Игњата В. Василијевића у Земуну; ја се надам, да ћу од њега добити још које писмо Вуково и од других људи из онога доба, јер је отац његов са свима познавао се, што свједоче Вукова писма, која су прошлих година и у „*Стражилову*“ први пут штампана. — Писмо је ово писао *Д. Тирол* а Вук га је само потписао. **М. М.**

КЊИЖЕВНОСТ.

О народности и неговању српске народности наставом и васпитањем од Јована Бошковића. У Београду у штампарији краљевине Србије. 1887.

Не можемо пропустити да не споменемо ову књижицу читаоцима „Јавора,“ која је истина мала, али врло богата садржином својом. У њој се разлаже оно чим се буди народно осећање и негује српска народност. На првом месту истиче се *наука о вери*, која — као што писац каже — изврсно одржава народну целину и која је сама за се довољна, да одржава народ у скупу као што видимо код Јевреја. Говорећи тако писац о вери баца летимичан поглед на историју словенске цркве. Други му је нај главнији наставни предмет *језик*, којим се нај боље може пробудити народна свест, јер он је крв народна, право обележје народности, нај већа светиња народности, без које се не може у правом смислу ни замислити народност. Врло лепо спомиње писац како треба учитељ да истакне особине српскога језика, којима се одликује од многих других језика. И ту је — вели — право поље, где родољубиви наставник своје ученике може распалити трајним одушевљењем за свој род и народност. Трећи му је предмет *српска књижевност*, којом ће учитељ подизати у ученицима свест о српској народности и напунити их жарким народним осећањем за српство. Особито се пружа прилика наставнику да из наших народних песама упозна омладину српску са дивним цртама српскога народнога карактера, јунаштва и врлина, дубоке побожне срдачности и одушевљења за веру, отаџбину и народ. Четврти је предмет за гајење народности *историја српска*, којом ће учитељ довести омладину до јасне свести о светско-историјском задатку српскога народа и јужних Словена у опће. Пети му је наставни предмет *земљопис Србије*, којим се такође буди и потхрањује родољубиви начин мишљења у срцима омладине. Шести је предмет *гимнастика*. Писац каже: Духу и души српске омладине ваља дати народни правац. Али само то није доста; и тело за то ваља образовати. Јер шта помаже све одушевљење за народне

добре стране и воља да се, кад затреба, устане за њихову одбрану кад тело није за рана ојачано и извежбано да поднесе све трудове и тегобе. Ово је у кратко садржина ове красне књижице, коју ми од свега срца препоручујемо наставницима.

Карловци. Јован Живановић.

Антонија Гинделије повесница света, за ниже разреде средњих школа, први део: стари век, удесно за своје ученике *Др. Милан Димитријевић* професор. Панчево 1886. Наклада књижаре браће Јовановића 8⁰ стр. 192.

(Свршетак.)

Димитријевић је у свом преводу чинио и неке додатке и преинаке, као што је: предисторија Израиљаца (стр. 10. и 11.), Скаска о Киру I (стр. 28 и 29), скаска о грчким иројима (стр. 45—50); додатак првој персијској војни (стр. 67—68) о Милтијадовој војни на отоке и смрти његовој (стр 69), о заслугама Темистокловим за треће персијске војне (стр. 71); о Епаминонди (стр. 89—90), о Димостену (стр 92); о римским јунацима за првих галских ратова (стр. 121) и т. д. Иначе је све што се год у седмом Гинделијевом издању ове повеснице налази до речи ушло у овај превод Димитријевића.

Осим тога морамо још и то приметити, да је у оригиналу, па и у преводу Гинделија повеснице особита пажња обраћена на грчко-римску митологију, а то је врло нужно за ученике, јер по наставном плану код нас се већ у четвртом разреду почињу изучавати класици грчки и римски, а њих ће деца само тако с успехом преводити и разумевати, ако буду донде колико толико у митологију уведена. А како је нужно за децу добро класично образовање показао је недавно професор Туроман.

На послетку додајемо, да је у Димитријевића преради Гинделијеве историје уметута на крају историјско-хронологичка таблица, те је тиме ученицима дата олакшица при опетовању појединих партија: а у тексту се налази 27 заиста *врло лепо* израђених слика, што је знак, да и књижара браће Јовановића није жалила трошка, само да ову корисну књигу у што лепшем облику пружи.

Што се пак Пицове историје за нижу гимназију тиче, она је удесна за оне ученике, који су већ свршили опширно целу историју, па да им ова послужи као *ручна књига за преглед,* јер у ствари и није друго, до ли извод из историје, као и све досадање књиге те врсте, као што горе рекосмо.

Што се тиче језика у горепоменутој Димитријевића историји, ту морамо нешто приметити

При изговору појединих имена народа, земаља, царева и градова, преводилац се, као што и сам каже у предговору, владао онако, како је то Даничић у свом преводу св. писма старог завета употребљавао, — наравно у колико та имена у св. писму долазе. И то му је добро испало за руком, јер је и остала имена аналогно тима и духу народног језика удешавао. Но језик по себи није местимице баш најчистији, а особито у прављењу српских реченица: опажа се где почиње го превод, а где прерада, но и у преводу изгледа, као да је с латинског превађао, јер нас склапање реченица опомиње на склоп латинских периода. Ове погрешке у језику држим да долазе отуда, што се преводилац и сувише бринуо, да све појединости Гинделија у своју књигу унесе, као и отуда, што се у раду *журио.*

Није ли и ово једна опомена за наше *школске* власти, а можда и за наша књижевна друштва, да када се нађе човек, који је вољан за школу стручне књиге градити, да га подстакну на тај рад и да му обећају, да ће га од своје стране и материјално потпомоћи, ако буде кадар израдити ручну књигу онаку, какву ишту школски прописи, те да исти, знајући за то, може свој посао на тенане и са пажњом радити, а да се не мора, као кад је позван од каквога издавача на рад, журити, па и коректуру и ревизију, зар и непозватим рукама уступити, само да би накладник што пре до готове књиге дошао, па и свој новац, који је уложио, што пре из тих књига извукао? Можда ће ово бити узрок да су се и у ову књигу толике штампарске погрешке увукле?

У опште у овој књизи има толико лепих и нових ствари, за које до данас нису знали сви они, који су ма и с врло добрим успехом матурирали, ако су своје знање из Пицовс историје црпали. Оригинал ове Гинделијеве историје примљен је за школску књигу у свима цислитавским ђимназијама, а као што смо извештени и сам је Димитријевића превод од хрватске земаљске владе примљен *и дозвољен за школску књигу у Хрватској и Славонији.* Мислимо да је ово доста велика препорука и да није нужно наше, где се слажу људи, који су најкомпетентнији да пресуде, која је књига најподеснија за школску књигу.

С радошћу бележимо, да се наши професори на ђимнасијама од неколико година озбиљно латише да по могућству израде својим ученицима згодне учебнике, а како су у томе успели, показује најбоље то, што су им књиге од власти одобрене за школске, и неке се од њих и на страним нпр. хрватским ђимнасијама, ако не баш јавно и званично, али се ипак и приватно употребљују и од компетентних лица као најбоље књиге препоручују, као нпр. Туромана латинста синтакса, Живановића Словенска граматика и Дра Димитријевића географија. Дакле имамо оних који *знају и хоће да раде*, само их треба потпомоћи у њиховом послу, па ћемо за кратко време имати све школске књиге на средњим заводима на свом матерњем језику, те нећемо младеж мучити диктирањем већине штудија, као што се и данас чини на вишим девојачким школама и на препарандији!

Г.

БЕЛЕШКЕ.

(Митрополит Сава Косановић у Египту). Задарски „Српски лист“ добио је из Александрије писмо о лепом пријему митрополита Саве Косановића, који је онамо отишао да опорави своје здравље. Митрополит се задржавао само неколико дана у Александрији, па је отишао на Синајску Гору. При повратку и доласку чинили су му почаст свећеници и тамошњи Срби. У цркви је служио заједно са патријархом Софронијем. После тога отишао је митрополит у Кајиро, где је на св. Николу служио у цркви. Одатле се опет вратио у Александрију, те ће оданде у Јерусалим. Грчке новине с похвалом пишу о митрополиту Желимо високопреосв. митрополиту, сараднику и нашега листа, да здравље своје потпуно опорави и да се срећно врати у свој домицил!

(Фонд новосадске срп гимназије). По рачуну гимназијског патроната износи фонд за српску велику гимназију новосадску крајем 1886 године 102.558 фор. 61. новч., а „Атанасеум“ (Герескова заклада за ђачке стипендије) 27,370 фор. 78. н.

(На „Зетски дом“) на Цетињу скупљено је до сада добровољних прилога 18,195 фор. 43 новч.

РАЗНО.

(Најбоље и најгоре јело). *Езопу* заповеди господар његов да зготови ручак јер ће имати тога дана много гостију и нареди му, да спреми ручак од таквих јела, која су *најбоља* и опет која су *најгора* Езоп је дуго размишљао шта и како да зготови ручак, те је све мисли на једну смислио, па науми да зготови за ручак све самих *језика*, и то у разној форми, па тако и учини Господар га запита — кад је видео шта је урадио — од куда му паде на ум да све самих језика за ручак спреми Езоп му одговори: „Ти си ми заповедио да буде за јело онога што је најбоље, и што је најгоре, а ја држим, да од *добра језика* нема ништа боље, а од *зла језика* ништа горе“ И господар му је дао за право.

К. О.

ОДГОВОРИ.

⁂ у Ф. — Са захвалношћу смо примили, али због наставка оног започетог чланка у тој рубрици није било места у овоме броју, те ћемо у идућем донети. Онај пређашњи рукопис отправили смо онамо, куд сте наредили. Завежите чвор на мараму, да нас се скорим опет сетите. Поздравље.

Б. В. Б. у М. — Хајд' малко ћемо још причекати, да се дар, који видимо у Вама, што боље развије, а са штампањем не треба тако наглити. Вас бројимо у боље — почетнике.

М. М. у З. — Истина је да смо обећали да ћемо ону диввну песму Никанорову прештампати, јер ју садања млада генерација није ни имала прилике да чита, а сад кад сте нас Ви на то опоменули учинићемо што скорије. Већ је 32 године како је штампана, а онога листа сада скоро нећ и нема. — Молимо да нам набавите још које од оних занимљивих писама.

1000 у С. — Молимо да нам пошљете и ту нову, и надамо се, да ће с њоме ићи. Поздрав.

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шаљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор. на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића. *Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.*

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК: ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ. — УРЕДНИК: Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 9. У НОВОМ САДУ 28. ФЕБРУАРА 1888. Год. XV.

Српкиња код навијања.

Песма † Никанора Грујића.

Из „Седмице“ за 1856. вр. 16.*)

уче магла земљи паде
Синоћ љута бура стаде
Данас ведар дан освану,
Јарко сунце лепо грану,
Тишина свуд испод неба,
Време за рад к'о што треба; --
Најбоље сам сад доспела,
Да навијем, што сам спрела. —“

Вечна сила вечно ради,
Био дан, ил' била ноћ:
Једно руши, друго гради
Неуморна њена моћ. —
Буру, кишу, тучу, жегу,
Грмљавину, муњу, гром,
Таму, светлосг, зиме стегу,
Све сместила у свој дом; —
Па невели ником: „ради!“ —
Ал' у њеној вечној влади,
Бура бруи, жега струи,
Киша лије, туча бије,
Грмљавина по висина
Смете чисти, а гром ништи,
Муња сева, тама зева,
Светлост спреже, зима стеже,
Свако ради пос'о свој,
А све скупа служи њој. —

Наше силе за времена,
Кратак им је моћи рок, —
К'о варнице од камена
За час свршс нагли скок. —
А невоља редом иде,
Испод руке води глад,
А од глади обневиде,
Коима је мрзак рад.
Зато се ми неуздамо
У нашије сила суд; —
Већ радећи све гледамо,
Каква је ког дана ћуд:
Ил' вејали, ил' сејали,
Или жели, или дели,
Ил' орали, или брали,
Ил' косили, ил' возили,
Навијали, или ткали;
Пос'о нема краја свог,
Кад помоћи неда Бог! —

Док сам дошла до вратила,
Шта сам пута само ја,
С кудељом се напатила,
И трнула сва од стра;
Да ми зрна, па и клице,
Непозобљу клете тице,
Суша никли неумали,
Мраз, што никне, неопали,
Да с' од жеге незапече,
Лед на леји незатече,

*) Кад је прошле године умрьо митроносни песник наш Никанор, обећали смо, да ћемо донети ову његову имитацију Шилеровом звону, што ево сада и чинимо. Ур.

Да с' у води непокварн,
Па сва мука понеари! —
А под ступом кад се крза,
Као да ми срце трза,
На гребене, пераице,
Кад ми дођу већ ручице,
Тако ми се онда чине,
Сам су огреб и кучине;
А предиво, и мотање,
И сукање, и сновање, — —
Ал' прошло је! — немам кад,
Ни мислити на то сад. —

„Дед' окрећи то вратило,
Па дај амо зеленило,
Сад нам ваља бележити,
Докле ћ' кои аршин бити.
Да се може после знати,
Кол'ко ће се на дан сткати.“

Никакав се пос'о неће
Без нас да уради сам,
Ко се споро на њег' креће,
Тога прати глад и срам. — -
Кои своје силе мери,
Сваком послу гледи крај,
А тврд стои у тој вери,
Да мож' свршит', сретан тај!
Па још редом побележи,
Шта ће после, шта ли пре,
Кад послова више лежи,
А свршити мора све. —
Незна л' ко ни у кућици
Да уведе прави ред,
Том и челе у кошници
Заклоњене смлати лед.
Без броења и памети,
Ко на дуги иде пут,
Ил' нанђе на врлети,
Ил' занђе где у кут:
И броити, и кроити,
Бележити, разложити,
И скресати, и срезати,
Уводити, и годити,
И каснити, и ранити,
Свако мора сад да зна,
Ко сам себи срећу тка! —

Вечна сила небележи,
Нит' послова гледи број,
Све у свести њеној лежи,
Свему дала вечни крој. —
Па по њеном вечном кроју
Све свршује стални ток;
А где јави вољу своју,
Учини се на час скок. —
Сад, да рада непресеца,
Нег' да само пружи прст.
Па од поле од месеца,
Да постане за час крст,
А са крста да засине
Озеблима сунца зрак,
Па да људе жеља мине,
Поред света гледат' мрак.
Она ради у тишини,
Ал' што треба, оно чини,
Да покаже своју власт,
И поврати крсту част! —

„Иди макар један мали
Са возаљке камен свали,
Терет велик немилице,
Затежу се јако жице,
Могу лако попуцати,
И више нам посла дати!“

Терети су сви на свету
Неједнаки к'о и свет;
У најлепшем снаге цвету
Гдеком тежак и тај цвет.
Неко лакше тегли рало,
Нег' што бporи: један, два;
Једном теже перце мало,
Нег' перушка другом сва. —
Што је теже нег' што треба,
Било перце, зрно, кап,
То ожучи кору леба,
Поштапаћи ломи штап,
Спрам месеца јарам вући.
То је тешки терет тај,
Ком' осећај правде врући,
Жели учинити крај. —
И ту неби било чуда,
Све би дошло на свој пут
Да несрља коекуда,
К'о од глади курјак љут,
Ал' за руком то неиде; —
Ил је рука крива том;
Ил' што људи још невиде,

Да без свога нема свом!
А кад жице попуцају,
Онда трне свима груд,
Па шепртље, и муцају,
Док изрекну и свој суд.
Вечна сила кад се крене
И тај јарам спашће сам;
А ко неће таке мене,
Прати ће га у гроб срам.
Па ком је то сад од воље,
Нека бира, што је боље; —
А боље је кудикамо,
Опростити јарма рамо,
Него бура да га стресе,
Као с леске лаке ресе,
Да сви после трпе стра'
Кад засипа очи пра'. —

„Ено две се жице сплеле,
К'о да су се скупа спреле.
Растави их цепцем боље,
Док још можеш без невоље;
Јер мож' с њима муке бити,
Кад станемо уводити. —"

Кад се жица с жицом спари,
Онда бива конац јак; —
Пукне л' једна, — пос'о квари,
К'о у коли сломљен крак.
Неслажу се ни све тице,
Што имају једнак кљун;
Нити могу све травице
У један се сбити чбун. —
Кад се једно с другим сплете,
Што неможе бити пар,
Пун је сваки пос'о штете,
Сваки корак, сама гар!
Сукобе л' се два облака,
И у њима дажда два,
Од окрша њина јака
Напада нас тешки стра':
Ту је праска, ту је лупа,
Уздрма се ваздух вас,
Па с' провале оба скупа,
И за један тили час:
Пљусак пљусне, о брег љусне,
С њим се бочи, даље скочи,
За два итца, већ буица
Крчи пута, к'о звер љута,
Бесни, тутњи, у свој смутњи,
Обаљује, и сваљује,
Што ј' на среди, ништ' нештеди,
Руши стаје, докгод траје,
Ваља суде, дави људе,
Животиње, и звериње,
И све млави, кад пут прави,
Куд је грече, да утече,
И невиди оног зла,
Што учини за час, два.
Кои ведри и облачи,
У тог власти стои то,
Наше дане да помрачи,
И покара што је зло. —
Једним пљуском све нас смете,
Нико незна, је ли прав: —
А к'о слабо дркће дете,
Ко зна, да је грешан сав. —
Сваки пљусак брзо прође;
Ал буице траје траг: —
Ком кајање позно дође,
Том се смеје злобни враг.
Зато треба напред знати,
Шта доносе окршаи,
Шта рађају замишљаји
Па зарана растављати,
Што заједно немож' бити,
У послу се подносити,
Да нежалиш док си жив,
Сам злу своме што си крив.

„Пуче жица! — неокрећи! —
Мора с' најпре чвор излећи; —
Брже у траг крају томе,
Ја сам ушла већ овоме,
Наћи ћеш га, само тражи,
После жице у ред слажи! —"

Ко шта тражи, то и нађе,
Кад погоди прави пут: —
Ал' за стају нема грађе,
Где сам расте лесков прут. —
Јад је земљу превртати,
Састављати с крајем крај;
Ал' теже је отворити
Грешној души пут у рај. —
И пут, кои к добру води,
Није никад раван сав;

*

А ко другом увек годи,
Самом себи није прав.
Ал' да живи увек право
На то иде свака твар:
Ко би рек'о, да је здраво,
Место леба, јести гар? —
Погрби се за невољу,
Кад наиђе где на чвор; —
Ал' и онда има вољу
Рећи, да је божи' створ.
У животу бива свашта,
Јер је чудна судбе власт;
Над постаје жудњаташта,
Кад се упне злобна страст.
А јад дође изненада
Као у сну страшан сан,
Па још често и надвлада,
Док би дирн'о длан о длан.
Ко с' у добру и злу нада,
Тај разуме овај свет;
Неклоне ли и кад страда,
Мудрости га краси цвет.
А ког слутња на чвор сбуни
Ни њен, незна, где је крај,
Тај би мог'о још у луни
Потражити за се рај; —
Јер на овој земљи нема
Ништа, што с' некида кад,
Па се на то свако спрема,
Ко је своме добру рад.
Ал' у добру треба знати,
Сваком, што је чије, дати.
Било много, било мало,
Што је коме у део пало, —
Подпомоћи сваког свог,
То захтева и сам Бог.

Вечна сила, кад прекида
У послов'ма течај свој,
Или кога од зла вида,
Ил' изводи нови строј. —
Она гледа вечним оком
И на људске судбе стас; —
Ал' помоћи неће скоком,
Док нечује правде глас.
Код нас нема тога гласа,
Јер је жубор страсти густ,
„Фарисејског“ поред „кваса“
Остаће нам и храм пуст,
Ко ће нама оно дати,
Што нам неда наша свест,
Ко од зала извидати,
Кад нам није света чест.
Вечна сила може сама
Још изнаћи за нас лек,
Неће л' она, — мутна тама
Поклопи ће и наш век.
К вечној сили ваља тећи,
Пред њом пасти, па још рећи:
Ако чујеш беде глас,
Од те таме спаси нас! —

„Као да се ветар диже
А сунце се спушта ниже.
Може бити још олује,
А гле већ и вече ту је; —
Да нам оће и свршетак,
Бити добар к'о почетак! —“

Ко зна сретно започети
Том ј' у полак готов рад; —
Али шта ће крај донети
Непогоди увек над!
А крај дело свако краси,
Ко што вели мудар свет,
Залуд, што нам род огласи;
Кад га неда, лепи цвет! —
За милину, што нам цвеће
У свом добу оку да,
Кад је време роду, неће
Наше око ништ' да зна; —
Него гледа по дрвећу,
Које носи лепши род:
По том цени, а по цвећу
Незна, какав му је год.
Ми судимо по почетку,
Је л' за пос'о смишљен суд;
А по посла тек свршетку
Проценимо сав наш труд.
Но и код тог доста пута,
Невоља нас снађе љута,
Што хитимо брже крају,
Веће беде на пут стају,
Па ту онда, дед' се стегни,
Па повуци, и потегни,
Оне тлаче, а ми јаче,

Прионемо, да отмемо,
Кад' се слога сећа Бога.
Моћ је већа, нег' несрећа,
Обори ју, покори ју,
И доврши пос'о свој,
Као саће, сложан рој! —

Хвала Богу! и ми с нашим
Готови смо послом гле! —
Сад се ветра већ неплашим
На вратилу стои све. —
Па нек дува, нека пири,
Што је дужан, нек намири;
Јер да Бог зна, да нетреба,
Гледнуо би само с неба,
А ветар би одма стао,
Ил' га неби ни послао:

Кад знам, да је божја воља,
Лакша ми је и невоља! —

* * *

Мрежу плести ко паука
Учи, и даје му моћ,
Слепог миша још неука,
У потаи чекат' ноћ.
Ко упути орла горе,
Где га недомаши зло,
А у сиње видру море,
И на дубље реке дно;
Ко научи ластавицу
Сазидати себи клет,
И млађану још челицу,
Потражити меден цвет;
Ко и мени даде снагу,
И тишину неба благу,
Да навијем без невоље,
И без сваке главобоље; —
Тај ће сваком помоћ дати,
Кои жели себи ткати! —

Наум.

Деда-Јанко.

ПРИПОВЕТКА НАДАНА ЉУБИШЕ РАДИШИЋА.

(Наставак.)

Како у селу није било гостијонице честите, то је један од њих дошао у стан и код нас. Отац се необично обрадовао том нашем госту, јер су били пријатељи и другови још у ђачким својим годинама.

Ми ђаци почесмо шушкати међу собом, како ће они да дођу на испит, па смо се баш забринули љуто, шта ћемо радити. Бојали смо их се ко ђавола, па смо им се увек на сокаку јављали учтиво, само да им се што већма умилимо. Бадава, већ и деца науче да мало „шпекулирају"! Шта ћемо кад је такав век и таква настава! . . .

Једног дана дошао ја кући после подне из школе, а отац љутит као рис. Нисам ни отишао, да га по обичају пољубим у руку, него сам се дошуњао до матере, па је полагано запиткујем, за што се отац љути. Мати ми даде оком знак да ћутим, а кад је отац изашао из собе, па отишао да се шета, мати нам казала у чему се састоји главна ствар.

Отац се љутио на деда-Јанка. Послао га је још одмах после ручка у оближњу варошицу да му купи дувана, па га још нема. Отац је врло много пушио, без дувана није могао ни часка бити, а тако се баш догодило, да му није остало код куће ни мрвице. До вароши је било по сахата, и то кад се корача онако као кад се иде у шетњу, али кад се човек пожури, могао је и раније стићи. Но деда-Јанку је требало читавих два сахата! Па да је бар дошао још и које како, али њега нема па нема.

Вратио се отац већ из шетње, замука му је без дувана, па незна шта ће да ради.

— Но тај ће ме човек отерати у гроб, — љутио се он.

— Немој се љутити, — стишавала га мати, доћи ће он сада.

— Али које је то већ време!

— Но, па да-л' се ти не можеш мало стрпити?

Отац је ућутао, па је изашао опет на поље да се прође не бил' заборавио на дуван. Ја и Милица смо се играли, били смо добре воље, ништа нас се није тицало, што се отац једио због дувана. И тако је често говорио, да му дуван шкоди па што се онда и једио на деда-Јанка што му није одмах као на крили долетио, те му донео тог дувана, што му је тако јако рушио здравље!

И вече дошло а деда-Јанка још нема. Отац није ни вечарао, ма да га је и мати молила, ма да га је и тај гост позивао више пута да вечера. (Гост није пушио па се само смешио на оца, што је био роб своје страсти). После вечере је одмах легао, као да се разболео. Ми смо још неко време седили, а за тим смо и ми потражили сна.

Још зором ево ти деда-Јанка из вароши. Отац је био већ устао. Чим је смотрио деда-Јанка, одмах је искао од њега дуван, заборавио за часак и на сав гњев јучерањи.

— Где је дуван?

— Нисам донео, господару! — одговори деда-Јанко понизно.

— А за што?

— Новце сам потрошио!

— Новце си потрошио?

— Да.

— А с киме?

— Са Словацима, мојим старим познаницима.

— И ти си ми се ипак усудио доћи на очи!

— Опростите, господару!

— Никад. Одмах из моје куће на поље, — викао је отац срдито. — Ја те раним и пазим, чувам те у твојој старости, а ти ме тим награђујеш?

— Опростите господару, ја сам крив, — молио је очајно сиротан деда-Јанко.

— Никад, — грмео је отац. — на поље за увек из куће.

Деда-Јанко је отишао у своју собицу, покупио своје ствари, па је отишао из наше куће. Отац је ушао у собу, почео је грдити деда-Јанка, па је и нас том виком разбудио. Никад га тако разљућеног нисам видео. За тим се обукао, па је отишао да пошље бoктера у варош по дуван. Кад је отишао, ми се заплакасмо за нашим деда-Јанком, жао нам је било, као да нам је ш њиме отишла и срећа наша. . . .

Жалили смо за деда-Јанком, нисмо могли ни доручковати. Непрестано смо ишли око матере, па је запиткивали, хоће-ли се вратити натраг деда-Јанко. Мати нам није одговарала на наша запиткивања, јер није могла, и сама је жалила за деда Јанком. Није одобравала оцу што је учинио, али није се смела ни да заузме за деда-Јанка, кад га је отац терао из куће, јер ко би му смео опонирати, кад је у гњеву? Кад смо изашли у авлију, пред кућом сва живина чека да је деда-Јанко нахрани, али деда-Јанка није било, па се и она разишла, као да је знала, да је и њиховог деда-Јанка нестало. . . . .

Отишли смо у школу, и ту некако за часак заборависмо за удар, који нас је задесио. Али, кад се школа свршила, не беше деда-Јанка на вратима да нас дочека као обично, него се сами упутисмо кући. Сирома старац никад није могао да дочека да изађемо из школе, па да дођемо сами кући, него је увек долазио по нас, да нас што пре види. А сад, сад така грозна судбина! . . .

Код куће смо затекли оца, разговарао се нешто живо с матером.

— Па ипак ниси требао тако да поступаш ш њим, — говорила мајка оцу, — да истераш стара човека из куће, у којој је провео читав свој век. Та како се ниси сетио само у том тренутку, да

га је твој отац пазио и чувао као очи своје, па и теби је то исто рекао, да чиниш?

— Али он ме је увредио, — говорио отац благо.

— Па зар за таку маленкост да отераш старца слаба и немоћна, који већ није више ни за какав рад, и који данас сутра може да умре под туђим плотом од глади.

— Па шта да радим сад, кад сам био тако напрасит?

— Требао си га најпре саслушати, за што је то урадио, него одмах још с врата си почео викати на њега, и терати га из куће.

Отац је ћутао. Видело се по њему, да се врло јако каје, што је то учинио. Није он рђав, шта више добар је као добар дан, и душу би своју дао човеку, али шта све не може човек учинити у јарости У јарости је кадар убити и најмилијега. . . . . .

И сад је дошао ред, да и од нас прими „буквицу“.

— А куд је отишао деда-Јанко? — запитао сам га плачући.

— Па он неће више никад доћи! — уздисала Милица.

— Доћи ће дечице, деда-Јанко, доћи ће он већ, - тешио нас отац.

— Јесте, кад си га ти отерао.

— Ја ћу га и довести.

— Али ако не дође?

— Мора доћи.

За тим је отишао у село, да види, да није деда-Јанко засео гдегод у крчми. Њега је болело то што је учинио, па је хтео да изглади своју погрешку, али залуд, јер деда-Јанка није било више у нашем селу. . . . .

Тај цео дан је био отац суморан. И чика-Душан (наш тај нови гост) пребацио му је, што је био тако неумољив, те није слушао на оне молбе деда-Јанкове. Наравно, да је то све пекло оца, да га је све то жалостило.

Прошао други дан, а деда Јанка нема још натраг. Отац се распитивао живо, али ништа није могао да дозна, шта је било с њим, као да је у земљу пропао. Већ смо сви држали за сигурно, да се деда Јанко неће више ни вратити. Но преварили смо се. . . .

Трећи дан још у зору, устао отац раније него иначе, па отворио капију, да истера Ката краву. Кад пред капијом седи главом баш деда-Јанко.

— Јеси-л' ти деда-Јанко?

— Ја сам, господару.

— Па откуд човече тако рано? — питао га отац весело.

— Дошао сам, јер нисам могао више да издржим.

— Хајде унутра, човече.

Деда Јанко је ушао у нутра с оцем, ту се помирили, отац га шта више молио да му опрости, што је онако поступао с њим.

Ту је за тим деда Јанко испричао оцу, за што је потрошио новце, куда је отишао из наше куће, и за што је дошао натраг.

Па да вам и ја то причам, као што нам је отац причао.

(Наставиће се.)

Резигнација једне уседелице.

ест, била сам и ја некад врло лепа,
Ох, то ће доказат' сви моји портрети,
Много ли је срце за мном закуцало,
Да, могла сам и ја некада занети;
Тад' сам плела косу, насму ибришима,
Многи је пожелео да прамичак има,

Ону косу бујну, што је свилом сјала,
Косо моја тужна, косо погрушала! . . .

Ено оних књига бачених у куту,
У њима су речи песника занета,
Јест, овој су коси и песме певали,

Називајућ' бујну китом свилоплета,
И те песме леже давно нечитане,
По њима је већем прашина попала,
Ах, давно је било, ти се сећаш добро,
Косо моја тужна, косо погрушала! . . .

Крај прозора овог, да, још онда . . . онда . . .
Многи ли је прош'о, многи ли уздано;
Сад је то већ стара, напуштена стаза,
Нико не пролази, сваки се је ман'о.
Ох, често се под ноћ, ко из даљнег луга,
До прозора овог' и песмица крала,
Често пута, је ли, та ти памтиш добро,
Косо моја тужна, косо погрушала! . . .

Ох, сећам се, сећам, када прва седа,
Дође да попрети младости и слави,
Ох, сећам се, сећам, када прва седа
Дође: да ми горку истину објави;
Исчупах је јетко, пуна жучне злобе.
Разбих бесно три ил' четир огледала,
И, обмањујућ' се још сам сретна била.
Косо моја дуга, косо погрушала! . . . .

И с првим се снешком јоште сунце бори,
Пауљица гине кроз зрачице вреле,
Док још једном с' тужно природа осмене,
Зраке се утуле . . . . поља се обеле
Оседи дрвеће, цвеће и пољане,
Седина обузме где је румен цвала,
И природа, гинућ', позне броји дане, . . .
Косо моја тужна, косо погрушала! . . .

И једног сам јутра, као обично хтела
Уденути цветак да курјук задичи,
Како ли је тешко пало старој мајци,
Кад ми боно рече: „Више ти не личи."
Чувам, увенули, тај последњи цветак,
Ох, с њим сам се с цвећем за увек растала.
Седе власи броје јесен мог' живота.
Косо моја тужна, косо погрушала! . . .

Више ми не личи! . . . . да, прошло је време . . .
Ах, има ли што год од младости краће?
У тренутку дође а у другом мине,
Умеш ли је ценит', све што оћеш даће.
Да, ал' кратки дани летели су летом,
Ни године нисам ја тада бројала.
Тешто . . . . сад их бројим на жицама седим,
Косо моја тужна, косо погрушала! . . . .

Мајко моја стара, јутрос сам оплела,
Овај прстен мали од седих ми жица;
Чувај, да ми метнеш на скрштене руке,
То ће бити моја бурма венчаница.
А до тога дана, ја ћу плести седе,
Када младост бујну нисам ценит' знала,
Умиваћу косу сузом девојачком . .
Косо моја тужна, косо погрушала! . . .

У Пожаревцу, фебруара.

Бран. Ђ. Нушић.

Свако своје најбоље.

ПРИПОВЕТКА

Младена Јоцића.

(Наставак.)

За столом је све летело перо по глаткој артији, једва је себи дозволио и толико времена, да припали цигарету, коју је направио код куће још само да не би у „канцеларији" дангубио.

Још се ревнијим показао Јоца изван општ. куће при кортешовању. Ишао је по селима, по вашарима, по кућама и крчмама, салетао народ и необичним говорничким даром ређао је благодети, које га чекају, ако изабере тог и тог заступника за сабор.

Збиља је био реван. Но није ни шала. Рекоше му, да му од успеха зависи све. Ако продру са својим кандидатом, он постаје дневничар, па ако се и даље добро узвлада, ево га за неколико месеци он је бар — ексекутор.

Наравно, да је све то стало Јоцу доста и времена а и новаца. Код куће је занат застао. Старац није могао ско-

ро ништа да привреди а с млађима је тешко излазио на крај. Уз то се истрошили у Јоциној болести а требало је и сад новаца, јер је Јоца за кортешовање трошио више, него што му је на ту цељ г. поштар — нисам нигде нашао забележено: из чијег џепа — давао.

Тако је господар Пуришић први пут у свом дугом веку а под своје старе дане, кад је мислио, да ће се смирити и одморити моћи, осетио и познао нужду. Па ваљда, да растера бриге и туробне мисли своје а ваљда, што га је већ и снага почела издавати, те није могао да поднесе као пре, виђали су га чешће накресаног.

Изађе на улицу, дотетура се до општ. куће, пред којом се на клупи увек нађе бадаваџија, па онда развезе разговор. Пандури му се подсмевају а он се тек размахне: „Хе, хе, сикирицу вам вашу, попамтиће те ви мене! Чекајте се само! Бациће Стева коже за оџак, иглу ће вама у нос заденути, хе, хе! Знаће те ви, ко сам ја, само док мој Јоца стане вама за врат.“

С почетка, кад се тако заборави, отиће кући, па га неколико дана нико не ће видети на улици. Од срамоте не сме да изађе. После је, бога ми, сгуглао, па је и учестао. Ви знате, шта је страст, ђаво је пиће . . .

Давно је Херман старца салетао, — с Јоцом је већ био на чисто — да му прода једну башту, која се баш са његовом сучељавала. Старац дуго није хтео, али „притерала орла зла година,“ дочекао Херман и то. У кући ни пребијене паре, новаца треба, троши се а ни од куд не пада.

Склони се старац на послетку, те, у невољи, прода башту Херману. Херман је међу тим купио још и кућу једну одмах иза Пуришићеве. Тако је Пуришић био опкољен са свију страна зградама и просторијама Хермановим. Слободан излазак имао је још само на — улицу . . .

Опет се Херман ђаволски насменио, прегледајући ону дебелу књигу и бележећи у њу те своје издатке. „Само нека старац умре — а то није већ далеко — проширићу и удесити кућу са свим по својој вољи. Нисмо већ далеко.“

V.

Избор је прошао. Што се никад није догодило, то је т— срез тог избора доживео. Народни кандидат, који је дуго време тај срез заступао, подлегао је.

Од Јоце Пуришића наравно нико сретнији није био. Он је за свој труд и заслуге своје био потпуно награђен.

Постао је дефинитивни писар са својом сигурном месечном платом а отворен му био пут, да постане и ексекутор.

Наравно да је то велика слава и радост била за њега. Јоца се удесио и приреди читаву част, на коју су сва општинска господа позвана била. Да бог ме, да нису сви дошли, тек ови мањи, који су с Јоцом већ и пре избора друговали и пријатељевали.

Ту вам се пева, ту се шали и весели, пије и наздравља. Ви већ знате, како то бива; ласка се одабраним речима толико, да и сам говорник мора да поцрвени, кад се сутра сети свега, што је говорио, а „многаја љета“ једно друго вија, час по најпобожнијој арији црквеној, час опет на коју ноту новијег нашег народног певања, као н. пр. „Хоп шалај, па шалај . . .“ или падне неком и по која *лепша* на усијану памет.

Господар Пуришић седи у прочељу, то је већ од увек његово место. После се поређали по реду и достојанству ексекутор, други писар и још неки Јоцини другови.

С почетка је ишло доста запето. Господар Пуришићу се навукли мутни облаци на остарело, наборано чело, море га свакојаке туробне мисли.

(Наставиће се).

Опис
„ц. к. генерала Србаља од 1759—1810. и ц. к. обрстера Србаља од 1744—1810.“
од фмл. САВЕ ПРОДАНОВИЋА.
приопштио, исправио и допунио
Димитрије Руварац.

(Наставак.)

Четиренадесјати генерал мајор
Андреј от Стојчевић

Родилсја во Нештиње от благородних родителеј, бесједил кромје матерњаго језика, њемецки, от части же латински и венгерски; бил љубитељ чтенија, наипаче војених книг, имјел добр талент; бил бодр, храбр, дјејствителен и искусен во војеној службје; служил во варадинском полцѣ от кадета до обристерства; бил во посљеднеј прајзској и турецкој војње, и всјем бившим француским војнам повсјуду себе отликовал и рањен бил во первој француској војње; получил генералство и бригаду во Лицје; во посљеднеј француској војње бил во Далмацији и от французов ухваћен; постал генерал фелдмаршал лајтнант; опредјеленије јего било во Транзилванији дивизјонер бити, обаче посјашчаја болници, получил огненују бољезн и преставилсја во Загребје. Кромје иних воених добродјетелеј, и ту похвалу имјел, что никогда среброљубец не бил, но точију са својим праведним приходом удоволствовалсја.

Пјатнадесјати генерал мајор
Павел от Радивојевић.

Рожден во Сент Андреји во Венгерској, почивши г. епископ новосадски Радивоевић бил јего стриц, тој дал јего и братију јего по возможности во школах учити; бесједит кромје матерњаго језика, њемецки и венгерски; имјејет добр талент, искуство, вјежество и храброст во војеној службје; служил код варадинскаго полка, код фрајкора бил обристер код Стуардова полка, премјешчен во тојже шаржи во бродски полк; јовевал во турецкој и всјем француским војнам всегда с похвалoју, постал генерал бригадир во Банатје, ниње фелдмаршал лајтнант и дивизионер во Темишварје. Сеј г. фелдмаршал лајтнант во турецкој војње оберлајтнант бил, ниње же фелдмаршал лајтнант, сљедователње шчастлив јест: правда что он тоје награжденије праведно заслужил, обаче и кромје заслуги, имјел шчастије, добре пријатеље имјети.

Шестнадесјати генерал мајор
Н. Н. от Брановацки.

Рожден во Банатје, отец јего бил код банатски хусара оберлајтнант во Чентје; бесједит кромје матерњаго језика, њемецки и влашки, имјејет добр талент, и доброје вјежество во војеној службје; служил код њемецко-банатскаго полка; имјел во турецкој војње свој фрајкор; бил обристер код огулинскаго и валахо-илирскаго полка; војевал во турецкој и всјем француским војнам; својеј должности повсјуду довлетворно соотвјествовал; постал генерал бригадером, обаче на краткоје времја во Трансилванији и бист нечајано јубилиран, гдје ниње обитает не знају.

Примјечаније.

От 1759. л. во пол стољетствија и једино љето, било сербских генералов во всевисочајшеј аустриској војеној службје шестнадесјат. Котори от тјех генералов чрез заслуги, војенаја вјежества, моралнаја обхожденија, случајно, и по ходатајству својих благодјетелеј најшчастнији — или котори чрез своја војенаја невјежества, злоје обхожденије и зли моралитет најнешчастнији и по заслугам ненагражден бил то остављајетсја на безпристрастноје разсужденије. *Овому сице, оному же сице:* обаче тјажко оному сносити, котори себе во својеј совјести невина чувствујет, а не награждена видит.

II. *Краткоје описаније*

Славено сербских господеј обристеров, јелико знамено от љета 1744. даже до ниње текушчаго 1810. љета, котори милост имјели всевисочајши аугустјејши дом аустриски, во војеној службје служити.

Перви обристер
Јосиф от Монастерли.

Сего г. обристера благородноје сродство со блаженоусопшим патријархом Чарнојевићем, из Сербије во кесарију аустрискују пришло; јего дјад, или прадјад бил во онојe времја, когда посљедни деспот сербски Георгији Бранковић во Егер во Бохемији во арест отслан вицедеспот, и војевал со својим сербским народом, под повељенијем принца Луј баденскаго против Турков, вјернија и храбрија услуги всевисочајшему дому аустрискому, наипаче же во долиње Михаљевције, близ Сланкамена дјејствително указал; ибо он токмо со Серби во тој долиње, цјелују Турецкују армеју, котораја на Варадин ишла, всеконечно разбил, и преко Дунаја, во Белиград отгнал, и множество кораблеј, котори Дунајем с канони, оружијем, пушченим прахом, оловом и касами к Варадину ишли, ц. к. величеству на великују ползу добил.

Г. обристер Јосиф от Монастерли како сказујетсја, родилсја во Унгарији, бесједил кромје матерњаго сербскаго јазика, њемецки и унгарски. Старији официри, котори под јего повељенијем служили, сказивали, что он изрјадни, честни, праведни человјек, вјерни и храбри воин и полкоповелителни полковник бил; служил он во Моровићкој краиње, и код бродскаго, тогда именованаго посавскаго полка во вјех воених степенех; имјел опредјеленије обитанија своего во Моровићи и во Винковци; војевал 1736. во турецкој, 1744. и прочаја љета во Италији, во француској војње, повсјуду по сказанију старих официров отликовалсја с честију, имјел тогдашњи орден златну колајну на златном четверострукомu ланцу, повсјуду идјеже он повељевал, и до днес јего похвалноје имја, и добродјетелство похваљајетсја. Преставилсја во Моровићи 1749. 24. Јануарија, тјело же јего погребено во монастирје Шишатовције внутр церкве.

Втори обристер
Атанасији от Рашковић.

Родилсја близ Стараго Влаха и близ рјеке Рашке, от тојаже рјеки и назвивајетсја Рашковић; кромје сербског, небесједил инаго јазика; бил он во предјели Старовлашкој обер или верховни кнез, бил во тамошњем предјеље между народом најбогатији; супруга јего била блаженопочившаго патријарха Арсенија Јовановића от Шакабент сестра; 1736. и 1737. љета, јегда тој блажењејши г. патријарх њеколико тисјашч сербскаго народа из Сербије во кесарију аустриску привел, тогда с ним и все сродство Рашковића во Сирмију прешли: тогда царствујушчи ц. к. величество Карл VI. не токмо патријарха (за јего ревност ко дому аустрискому), но и все јего сродникe, всемилостивјејше с благородијем, и официрским војеними степени наградил; оберкнез Атанасији Рашковић получил обристерски; син јего Арсеније капетански степен, и прочи Рашковићи котори за службу били, получили фенрихске и лајтнантске степене. Г. обристер Атанасији от Рашковић служил всегда код варадинскаго полка, војевал 1744. и прочаја љета против Прајзов, бил храбри воин, и за храброст своју получил златнују колајну на четверострукомu ланцу; пришедшу же јему во Егер, во Бохемији, испросил от верховнија војенија власти во Егрје преставлшагосја деспота Георгија Бранковића кости, принесл во Срем, и предал во манастир Крушедол (идјеже и ниње обрјетајетсја) на сохраненије; всегда имјел своје опредјеленије во Дмитровицје идјеже и преставлсја; тјело же јего (незнано истино) во монастирје Шишатовције, Бешенови или Крушедоље погребено.

Трећи обристер Вук Исаковић.

Родилсја во сеље Черној Бари во Сербији; во онојe времја јегда Сербија аустрискаја била, служил он во сербској граници, и бил капетан во Черној Бари; кромје матерњаго небесједил инаго јазика; војевал 1736. и прочаја љета во тогда бившеј турецкој војње, бил храбр, имјел добри јестествени талент; јегда Турком Белград и цјелаја Сербија предата, тогда и он с многими прочими официри во Срем пришли, и паки кесарску војенују службу пријали; служил он всегда до обрстлајтнантског характера код варадинскаго полка; бист со обристерским характером јубилиран, преставилсја во Дмитровицје, и погребен во монастирје Шишатовције внутр церкве.

Четврши обристер

Михајил Продановић ош ужичке Каменице.

Сеј г. обристер описан во генералском описанији, во описанији генерал фелдмаршал лајтнанта Сави Продановић.

Пјаши обрстер

Н. Н. от Михаљевић, отец генерала Стефана и обристера Михајла Михајљевића.

Родилсја во селе Сент Иване, во вараждинској генералији; бесједил кромје матерњаго језика њемецки; служил всегда код Ђурђевачкаго и крижевачкаго полка; војевал 1736. против Турков, 1744. и прочаја љета против Прајзов, Баерцев и Французов; и во седмољетнеј прајзској војње воевал, и повејуду храбрствено отликовалсја; доспјел до обрстерскаго степене код Ђурђевачкаго полка; бист в том степење јубилиран, и преставилсја во својем рожденом мјестје Сент Иване.

(Наставиће се.)

ЛИСТАК.

НЕШТО О ЈЕЗИКУ.

Кад би човек имао четир ока, а само једно ухо, свет би био ближе истини, јер би се више видело, а мање чуло. — Кад би делање језика било ограничено само на изражавање истинитих, узвишених мисли, мање би било на свету клевете, а више достојнога признања. —

Али ова жеља, на жалост, оствариће се, као и многе друге праведне жеље несретне правде. —

Оно друго ухо, што би га сваки паметан човек себи радо одсекао, кад би само појмио штетне посљедице његова делања, чује само *зло*, па се руга своме „сапутнику,“ до кога је само *добро* допрло, а језик, тај неограничени издајник наших мисли, говори и о добру и о злу, али својим „умиљавајућим“ и „увеличавајућим“ начином; — само очи, очи као да су још најневиније. — Оне често не верују ни оно, што виде, али су тако ограничене, да и не схватају оно, што виде, или су тако безазлене, да их језик и ухо лако о противном уверавају. —

Између ока, уха и језика постоји „субординиран“ однощај. — Језик је господар, а ово су му робови. —

Језик сме издати оно, што је од њих дознао, па сме шта више и оно рећи, што није од њих дознао, јер су му робови, па га не могу изобличити. —

Ја сам познавао један језик, који је важност очију и ушију свео на нулу. — Он је „штоф“ за сопствено забављање црпао из свога морално разореног „Ego,“ и слика тога „Ego“ почивала је на томе језику . . . —

Па? . . .

— Том се језику клањало, називали га језиком „*свезнајућим*,“ па су шта више и силне уши недахнимице копирале мудрост тога језика, разносећи му славу по свету. —

А други језик, мало скромнији, ако се не препире са разумом, а не слаже у свему са ушима, он је тако несретан, да му чак и само биће поричу. —

За таког се човека обично каже, да је незналица, да нема језика. —

Ово би могло женама послужити као сресто за обрану против мужева, кад би им ови даном приликом језику придевали својства дужине или оштрине, сплетености или мртвила. —

Шта може један оштар, самовластан језик учинити? . . .

Може грех да подигне, невиност да обори, може истину да оцрни, лаж да прослави, може читав један народ да уништи, силну невину крв да пролије и царства да разори. —

А скроман, сплетен, па нешто и стидљив језик може свог невиног господара до вешала да доведе, па ни онда да не буде у стању коју у његову обрану проговорити. —

Језик је оруђе за нападај и за обрану, па где се два оштра језика сукобе, бој може да буде дуготрајан, па и опасан, ал' тешко слабијем у том сукобу. —

У таким сукобима увек се јачем „аплаудира,“ а слабији се уморно повлачи с бојног поља. —

Језик је опасан, кад разуме говор и само свога народа, ал' како је тек, кад разуме и друге народе, па њиховим властитим говором сеје међу њима мржњу, раздор и неслогу, сарањује им верску и народносну свест, одузимље право на особени живот, кога каткад везују и многе светле успомене за прошлост скупо стечену и крвљу запечаћену. —

А шта тек да кажемо за језик, који располаже судбином толких глава, односно језика? . . .

Од једне његове самовољне вибрације хиљада језика лиже своју сопствену крв, која тече из рањених груди . . .

Из овога се види, да је језик данас једна од најважнијих чињеница у одређивању судбе како појединих људи, тако и појединих народа. —

Успомена на један издајнички језик из наше далеке историјске прошлости овековечила се у — петстолетној сузи народној. —

Језику не треба много веровати, као ни загрљају тридесетогодишње „госпођице," без мираза. —

Језик само онда не греши, кад спава. —

Чим га први румени зраци зоре пробуде, већ је почео лажно славити — Бога!

Милутин Трбић.

КЊИЖЕВНОСТ.

Нови васпитач. Орган за педагошку књижевност. Уређује и издаје *Миша Нешковић.* — У Новом Саду. Парна штампарија М. Димитријевића 1888. — (Свеска I. — Година I.)

Након вишегодишњег ћутања; након чаме и мртвила — ево ће дух учитељства нашег опет да прене. Оно, што је требало удружено учитељство да учини — да застајали дух учитељства оживи, да га на рад покрене — подухватила се једна снага. Дабогме, да је учитељство могло доћи до удружења свога, оно би задатак свој и извело. Али такова *задруга* чинила се многима страшило. С *поља* непријатељи; *изнутра* непријатељи! Ровење и поткопавање са свију страна. И онда — је ли чудо што задружна правила нису највишу потврду добила?! — Шта ће даље са удружењем бити — идемо да видимо. А дотле, зар да учитељство скрштеним рукама седи? Зар до удружења свога умно ништа да не ради? Са свим је природно, да треба посла да се лати. На даљеобразовању своме не сме застати. Напред и — само напред, једина девиза ваља да му је. А неког је морало бити да тим путем поведе. Што је тај *неко* баш главом г. Нешковић, тако је ваљда удес хтео. Он је учитељству нашем у томе и пређе предњачио, па ево и сад. Са својим часописом, који ево пред нама лежи добро дошао!

Ова прва свеска, са својим започетим радовима и сувише нам улева наде, е ће часопис овај задатку своме достојно одговарати. Такови часопис потребан је био давно нашем учитељству. Ми га сматрамо као кору хлеба. Пун свежине; пун дубоких мисли и стварног разлагања — привлачи читаоца да се сав удуби у њега; да мислима зарони до могућности.

Такови је одма на првом месту чланак: „Васпитна зрна у Његошевој појезији." То управо је педагошка расправа. И ако је тек почета, али се ипак види коликим стручним знањем влада писац. Ко се сећа од „Матице" награђене расправе Нешковићеве Змајован као педагог, јасно ће му бити да је Нешковић прозрео и појезију песника Радâ и да својим оштрим мислима продире у суштину песништва и пабирчи васпитна зрна на лак начин.

Од не мање је важности и други чланак: „Реч о очигледној настави." — Овај по наставу школску у опште врло важан предмет достојно место заузима у овом часопису. Ту се износи кратак историчан развитак његов са прелазом на наше школство. Са очигледном наставом и добила је данашња школа наша карактер *нове школе,* а отац јој је неумрли др. Ђ. Натошевић.

За овим долази чланак: „О настави глувонемих" од Радивоја Поповића из Митровице. Овај смо чланак са највећим интересовањем прочитали. Код нас се о томе скоро ништа није писало. По нешто тек у последње време баш из завода г. Поповића. Али за оваки стручан чланак незнамо. Према томе је то

код нас новина. Глуво-неме обучити говору и писму, то је на сваки начин чудновато. А ево овај чланак уверава нас да је то одиста могуће. Осим кратког историчног прегледа, писац нам износи у неколико и начин из сопственог искуства свога. Чланак је овај потпун. Г. Поповић по речима уредниковим писаће о том предмету и даље. А на сваки начин да ће то многе занимати.

„Учитељска радња у школи оснива се у главном на пракси. Властито искуство вредна, пажљива учитеља у једној само ствари, често више вреди него гомила разних правила и закона, који су црпљени из обима опширног теорисања. Зато и важи за свакот учитеља врло много оно правило, *мотри, вежбај се, бележи*. У томе је понајпречи пут успеху." Тако почиње писац чланак свој на овом месту: „Да мотримо пажљиво на живот у нашој школи." — Но с позивом тога чланка не мисли се на наст. предмете, него непосредно на децу и дух њихов „Наставник, који већ имаде извесне праксе, а пази на свој рад, морао се већ толико пута обрадовати, чисто раздрагати, саслушав по неке одговоре, питања, или досетке својих ученика, који тако често у школи искрсну. А то су све такови изливи, које не би требало пустити, да пређу у заборав. То су свагда најчистији изрази ведрог, отвореног, непомућеног духа детињег." И позива учитеље да о томе воде белешке. Прем-да чланак није довршен, али се ипак види прави смер његов. Градиво би таково после уређено од велике користи било по васпитну страну нашу Нема дакле сумње да је и овај чланак не мање важан од прошлих.

Иза ових озбиљних и за размишљање изложених чланака долази један више забаван и занимљив: „Посета у Саксонској школи," ког је написао сам уредник из својих успомена. — Ту нам г. Нешковић прича, како је походио једну сеоску школу. О истој се из те „културтрегерске" земље баш нимало похвално не изражава. Карактерише је овако: „То вам је верна слика наше сасма обичне сеоске школе. Неке застареле штице покриле свуд унаоколо зидове, скамије високе, дуге а уске. Катедра стара, већ почела да болује од црвоточине . . . школа од најстаријег нашег калибра." Па и што се наставе у њој тиче — брзо се заситио са одговорима дечијима. Сушта слика наше старе школе где се сјакало *буки-аз-ба* . . . . „Дјетонаставник" пак бочио се једино са својом „штајерском лушом." Угледавши долазеће госпе — сплео се и збунио горе него Трифковићев учитељ, кад је надзорника дочекивао. Чланак овај иначе врло занимљив завршује писац овим речма: „Вративши се у своју постојбину многи ме је већ пријатељословио речима: „У Саксонској мора да су оне најгоре школе, као у нас најбоље." У свакој је пшеници кукоља.

На овом месту долази чланак, као поговор од уредника: „Зашто покренух баш оваки лист." — Са своје немеродавне стране у главном смо већ рекли шта мислимо о овоме часопису. С тога немамо овде сад ништа радити. Разлози су г. Нешковића на овом месту са свим оправдани. Држимо да ће му данас многи за право дати, што се одважи на оваки рад.

На послетку још, као додатак, са свим оделито од досадањег градива стоји под натписом: „*Књижевни преглед* новог васпитача." Ту је на првом месту рецензија две књижице: „Наука о човечијем телу, животу, и здрављу за прву школску и домаћу наставу. Написао др. Милан Јовановић-Батут." А за тим рецензија: „Српска народна школа" написао Мата Косовац, који су чланци 1886 године изишли прво у „Застави" а за тим су прештампани.

Према овоме, сваки ће моћи увидети, да је овај часопис ударио правцем којим треба. А да отуд неће свернути, то можемо уверени бити. Досадањи обилати рад уредника му и сувише нам улива наде е ће се њиме истакнута цел постићи. И ми немамо довољно речи да га нашем учитељству препоручимо. А нема сумње да ће занимати и сваког другог пријатеља школе и васпитања!!! **Θ.**

БЕЛЕШКЕ.

(Промоција). На градачкоме универзитету промовиран је 18 фебр. о. г. наш сарадник г Павле Па-

дејски за доктора философије. Сретно му било, а народу од користи!

(† **Душан Николић**), слушалац православне богословије у Задру, а вретан син нашега старине свештеника Николе Николића у Книну, преминуо је 6 фебр. у 20-тој години свога млађаног века. У Душану је изгубљена многа нада српска и родитељска; нека родитеље бог утеши а покојнику лака земљица била!

СТАТИСТИКА.

(**Кретање људства у Новом Саду у години 1887.**) Прошле године рођено је у Н. Саду свега 1032 детета, међу којима 368 православних. А умрло је 780 особа, међу овима 297 православних. Венчало се свега 212 пари, од којих 60 чисто православних, а 5 православних са особом друге вероисповести.

РАЗНО.

(**Писмо Ђорђа Малетића**). У бр. 45, „Јавора" пр. године изашао је чланак г. Д. Руварца: *„Кад је умрьо Јоаким Вујић?"* Одмах иза тога чланка добио је уредник „Јавора" од нашега сада већ покојног књижевника-ветерана, незаборављеног *Ђорђа Малетића* ово писмо: Београд, 16. Новемб. 1887. Поштовани господине! Читао сам у бр. 45. Вашега листа од ове године допис г. Дим. Руварца о дану, кад је умрьо Јоаким Вујић, па ми беше доста чудно, што нико не спомену, да сам и ја год. 1884 у мојој „Грађи за историју срп. народ. позоришта у Београду" навео *несумњиву* годину смрти Вујићеве, али да сам *много верније* преписао извод из „Српских новина" од год. 1847. него пештанске народне новине од исте године о смрти Јоакима Вујића. Но ово сам узгред споменуо. Међу тим мислим, да би се за сад, док се не напише потпуна Вујићева биографија, могао допунити допис г. Руварца са неколико речи о животу Вујићевом, кад је већ овде истакнуто питање о њему. Ја сам „Карисима"[1]) одавно познавао[2]), а био сам онда у Београду, кад је последње дане свога живота у сиротињи проводио, издржаван трошком Дим. Аврамовића, живописца, који нам је оставио верну слику његову, сачувану у нашем музеју, па се добро опомињем и оног дана, кад је укопан. Да нисам овако оболео, и да се та допуна не тиче *мене*, ја би тај труд радо на себе примио; али кад није могуће, онда *Вас* молим, да се истини и читаоцима Вашима одужите, ако са мном делите мишљење, да би вредно било утрошити нешто мало труда. У таквом случају, ради Ваше олакшице у томе, могла би у неколико послужити спомепута моја „Грађа за историју позоришта" од стране 3—8, — — — — —, а могле би Вам помоћи и оне лепе белешке г. Јована Ђорђевића у „Позоришту", у његовим чланцима о прибирању грађе за српско позориште. Примите — — мој усрдни поздрав Ваш поштовалац **Ђ. Малетић.** — После овога писма одужио се уредник жељи покојниковој још за живота му, и то у 49. бр. ланског „Јавора" у чланчићу *„Успомена на Јоакима Вујића"*.

(**Седам лепота**). Седам сликара се договоре да насликају слику једну, која ће седам лепота имати. Сваки да доведе по једну девојку, те што на њој најлепше буде, да узме у слику. Доведоше тако седам младих девојака и нађоше на шест од њих по коју лепоту и насликаше. Само на седмој девојци не нађоше ничега, што би вредно било пресликати и тако ова сиротица остаде и с тога јој се оспе руменило *стида* по целоме лицу, онда седми сликар скочи и рече, да слици фали *румен стида*, и да ће слика само онда потпуна бити и седам лепота имати, ако се и стид на лицу јој изрази. Тако дакле и на ружној девојци нађоше лепоту, која ју краси, а то је — *стид*. **К. О.**

(**Кошћушко**). Кад се славни јунак *Кошћушко* бавио последњих година свога живота у Паризу, нагрталп су многи њему у стан да га виде. Међу осталима и госпођа Стаелова, француска списатељка. Кошћушко није марио за учене женске, па је гледао да избегне познанство са Стаеловом, али ова изненада уђе к њему и тако се мораде пустити с њом у разговор. Славна списатељица обасне јунака силним ласкавим речима, па ће завршити: „Господине ђенерале, приповедите ми вашу историју; приповедите ми главне догађаје из Вашег војевања!" Мирно одговори Кошћушко: „Госпођо, ја сам те догађаје преживео, али ја се не разумем у приповедању!"

(**Другим речима**) Кнез Кауниц имао је — као и царица Катарина II. — ту слабост, да није волео да чује реч „смрт", „умрети" и т. д. Тако кад је умрьо цар Јосиф II. донесе му коморник његов писмена натраг с речима: „Цар више неће потписивати". (Није смео да каже да је умрьо).

КЊИЖЕВНЕ ВЕСТИ.

Ново прерађено и попуњено издање пјесничкога дела **„Недељко"**. Године 1860. бијаше мој „Недјељко" с одушевљењем примљен у народу српском, који је ту назирао израз народне душе и огледало цркве своје; еле је ово дело пјесничко правога српско-народнога замишљаја, а ту је такођер сцјевана попут срп. нар. пјесама и православна литурђија наша, те протумачена и символика њезина. Савремени часописи хвалијаху додуше у велико то дело; али ја сам не бијах посве задовољан с тим радом својим, изведеним припадом уз многе послове званичне. С тога сам ово дело после опетице прерадио, допунио, понешто и према критици исправио, па сада све логичније и строго на епски (приповједни) начин извео, и на дванајест пјесама (на челу свакој садржај њезин) раздијелио, а литурђијске пјесме на антифонску (1. и 2. лик) да све један лик

[1]) Тако су звали онда у Београду Вујића, што је обично поздрављао свакога: *„Carissime!"*

[2]) Последњи пут видели смо се у Букурешту год. 1841. кад се враћао из Русије.

другом одговара одломцима св. Писма, бираним и групираним према чину пјеванија и чину литурђије као накит исте. „Недјељко“ ће сада бити управ благовјеститељ слоге и љубави, еле говори народу: Љуб'те брата које вере био, нека вам је ка рођени мио“. Осим тога иде се за измирењем потурчењака са Хришћанством у духу праве науке Исусове. Ова књига бити ће и као читанка за младеж врло користна.

Мој нови рукопис тога дела послао сам био на просуђење са црквено-пјесничкога гледишта нашему велеумному владици-пјеснику Никанору Грујићу; а он ми је писмом од 23. јуна 1885. изразио најтоплијим и најљубазнијим речима своје потпуно признање и похвалу о том раду моме, уз њекоје по мени усвојене примјетбе своје, пак тиме је дични епископ Никанор оставио свој благослов на овом делу моме, као драгоцјен аманет свој.

Књига ова печатати ће се сада новим правописом (Вуковим), око 15 табака у осмини, и стојати ће ипак само једну форинту а. вр. брошпрана а лијепо у црвено платно утврдо везана с позлаћеним насловом на корицама, за 60 новч. више. Рок за пренумерацију отвара се до конца априла 1888. Сабирачима уписника иде на сваки десет књига једна даровна.

Молим родољубе, којима је на срцу књижевност српска, особито гг. свештенике и учитеље, да би ме скупљањем уписа својски потпомогли а наручбине да би ми послали под назначеном доље адресом.

У Бечу месеца фебруара 1888.

Огњан-Утјешеновић-Остројински.
(Wien III., Beatrix-Gasse 24.)

НОВЕ КЊИГЕ.

Ропство владике црногорског Данила Петровића Његоша у Зети почетком XVIII вијека. Спјев *Радоја Рогановића Црногорца*. Приход ове књижице намијењен је „Зетскоме Дому.“ Цијена 34 новчића. Цетиње 1887. У књ. црног. државној штампарији. На малој 8-ни, стр. 44. — Спев је овај посвећен кнегињи црногорској Милени.

Izvještaj Matice hrvatske. *Za upravnu godinu 1886. U Zagrebu. Naklada „Matice hrvatske“ 1887.* На малој 8-ни, стр. 138 и 3 л. — Доноси извештај о последњој главној скупштини Матичиној и именик свију чланова, којих је било те године 6573. У књизи су овој и правила друштвена.

Новела Адолфа Дигасињскога. С пољског превео *Рајко*. Издање српске књижаре и штампарије *браће М. Поповића*, у Новоме Саду. 1888 на 8-ни, стр. 171. Цена 60 новч. — Садржај: Паликућа. — Филозоф и прање. — Тргај. — Сањало. — Из села у село. — Како имамо врло мало људи, који су у стању да преводе књижевне ствари из словенских, а особито из пољске литературе, то нам је врло добро дошао наш млади књижевник г. Рајко, с његовим преводима с пољскога. Добро би радио наш преводилац да нам о свакоме писцу, са којега што преведе, донесе по који податак из живота му и карактеристику његова рада, како би се шира публика што боље упознала с тим писцем и боље му умела рад уважити. Надамо се да ће г. Рајко овај свој рад наставити и даље у корист наше лепе књижевности и узајамног упознавања са осталим словенским писцима.

Народна библиотека браће Јовановића у Панчеву. Од ове библиотеке изашле су две нове свеске, и то: Свеска 169. *Историја Црне Горе*. Написао *Д. Милаковић*. — Свеска 170. *Потемкин на Дунаву*. Година 1790. Историјска приповетка *Г. П. Данилевскога*. Превод с руског. I — Цена је свакој свесци 16 н. Добија се у свима српским књижарама. Претплата на 24 свеске 3 ф. 50 новч. (7 дин.), а појединa 18 н. (40 пара) и онда се добива свака свеска уредно о трошку издавача. Излази сваких 14 дана по једна свеска.

Списи Стјепана Митрова Љубише. Књига прва. Свеска 1. У Београду. У штампарији краљевине Србије. 1888. Цена свесци 60 пара дин. или 30 новчића. На 16-ни, стр. 80. У овој првој свесци је животопис пишчев, за тим приповест „Кањош Мацедоновић“ и започета „Скочидјевојка“.

МУЗИКАЛИЈЕ.

Ђурђев-дан, за гласовир од *Хуга Доубека*, коровође срп. новосадског читаоничког певачког друштва. Издање српске књижаре *браће М. Поповића* у Новом Саду. 1888. Цена 40 новч. Штампарија и литографија А. Фукса у Н. Саду. — Упозорујемо наше Српкиње свирачице на ову нову српску музикалију младога композитора.

ОДГОВОРИ.

Б. Н. у П. — Добили смо и друго Ваше писмо са песмом, на којој вам лепа хвала. На прво смо Вам одговорили у 6. бр., ал сте превидели. Под каквим знаком желите да Вам одговарамо? Оно обећано очекујемо с радошћу, али ћемо ипак имати обзира, да то не може увек бити тако брзо, као што би ми желели.

П. М. у Бихачу. — Са захвалом смо примили Вашу приповетку и штампаћемо је чим буде места у листу. Други пут нам бар допустите, да ми поштарину овде платимо. Сећајте нас се чешће. Ону народну песму штампаћемо. Поздрав.

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шаљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор. на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића. *Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.*

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК: ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ. — УРЕДНИК: Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 10. — У НОВОМ САДУ 6. МАРТА 1888. — Год. XV.

ДР. ЈОСИФ ПАНЧИЋ

24. фебруара 1888. у Београду.

Коло српских научењака завило се у црно, јер је из његове средине нестало најдостојнијег представника природних наука међу Србима. Са Јосифом Панчићем умро је отац српских природњака, који је својим неуморним радом стекао бесмртне заслуге за науку, Србију и српску књижевност.

Јосиф Панчић родио се г. 1814. у Угрин-селу, селишту једном, које припада малој варошици Брибиру у лепом хрватском винодолу. Породица Панчићева још је и данас у Брибиру многобројна. Родитељи његови беху људи сиромашни али стриц му је био архиђакон у Госпићу. Он се примио малог даровитог Јосифа и дао га је на школе. Тако је могао Панчић да сврши гимназију на Реци и философију у Загребу. За тим је учио медицину у Пешти, где је г. 1842. постао доктор медицине. Већ као медицинар бавио се Панчић много струком, у којој је после развио свој најобилнији и најуспешнији рад. Докторска његова дисертација „Taxilogia botanica“ расправља о важној једној теми из ботанике.

После свршених наука бавио се Панчић неколико година у Русбергу у Банату и у Бечу, заузет поглавито усавршавањем у науци. Године 1846. дошао је у Србију, која му је од тада постала отаџбина и којој је он посветио сву врсну спагу своју. До г. 1853 служио је

као окружни лекар. Те године буде Панчић постављен за професора јестаственице и агрономије у тадањем лицеју, да после скоро све до смрти и у великој школи настави као професор свој благословен учитељски рад. Сви садањи професори природних наука у Србији били су Панчићеви ђаци. Он је још пре десет година ишао готово сваког одмора са својим ђацима по Србији, да биљари. Знао је у своје ученике да улије вољу и оданост за науку, на којој се до појаве Панчићеве није скоро ништа у нас радило.

Највањанији плодови српске јестаственичке књижевности потекли су из пера Панчићевог. За ученике велике школе написао је „Јестаственицу“, од које је први део „Зоологија“ изишао г. 1864. (друго издање 1872.), други део „Ботаника“ г. 1868. (друго издање г. 1873.) и трећи део „Минералогија и Геологија“ г. 1867. Ни данас нема још наша књижевност бољег и научнијег компендијума за јестаственицу него што је то дело. Поред осталог обрадио је он у њему особито брижљиво и српску терминологију, коју пре Панчића нисмо ни имали

Најглавнији рад Панчићев кретао се на пољу ботаничком. Scientia amabilis имала је тако мало одушевљених последователља. Ради проучавања флоре правио је он многе и теретне путове по Србији, где је тако рећи стојао на свакој грудви земље, путовао је више пута по Банату и Фрушкој Гори, са својом ботаничком кутијом прошао је у накрст Црну Гору, па ни то га није још уморило, него је већ као старац у два маха (други пут г. 1883.) ишао и у Бугарску, да и тамошњу флору проучи. Никакви штрапаци нису тог угледног трудбеника плашили, кад је требало и кад се могло што привредити науци. И Панчић је доста за исту привредио. Нашао је више нових, дотле непознатих врста биљака, од којих је једну умбелиферу талијански ботаничар Визијани назвао именом Панчићевим: Pančićia Serbica.

Прве своје монографије саопштавао је Панчић у извештајима ц. кр. зоолошко-ботаничког друштва у Бечу. Прва му је знатнија расправа: „Plantae serbicae rariores aut novae“, коју је г. 1862. издао у Млецима у друштву са талијанским професором Робертом де Визијани. Први му је српски спис „Рибе у Србији“, који је изишао г. 1860. За тим долазише једно за другим: „Живи песак у Србији и биље што на њему расте“ (г. 1863.), „Флора у околини београдској“ (г. 1865., друго издање г. 1878.), „Шафран“ (1865.). „Птице у Србији“ (1867.), „Копаоник и његово подгорје“ (1869.), „Грађа за фауну кнежевине Србије“ (1869.), „Нешто о нашим шумама“ (1870.), „Шумско дрвеће и шибље у Србији“ (1871.), „Флора кнежевине Србије (1874.), „Elenchus plantarum vascularum, quas aestate a. 1873 in Crna Gora legit“ (1875.), „Eine neue Conifere in den östlichen Alpen“ (1876.), „Јестаственица у основној школи“ (1876.), „Соко-Бања први метеорит у Србији“ (1880.), „Грађа за флору кнежевине Бугарске“ (1882.), „Рибарство у Србији“ (1884.), „Додатак флори кнежевине Србије“ (1884), „Нова грађа за флору кнежевине Бугарске“ (1886.) и „Оморика нова фела четинара у Србији“ (1887.).

Тим списима и делима није још исцрпљен сав књижеван рад Панчићев. Он је доста писао и по нашим листовима, нарочито за многе лепше чланке има да му захвали „Тежак“. Тај научник од пете до главе обраћао је своју пажњу на име и практичним питањима, као што показују његове расправе о живом песку, о шумама, о риболову и т. д. Многи користан кажипут за повећање благостања у земљи потекао је од Панчића. У спису „Јестаственица у основној школи“ показао се и као дубокоуман, разборит педагог. Његове „Флоре“ биће још за дуго прво упутство за све младе српске ботаничаре.

Панчић је много заслуга стекао за умножавање јестаственичког кабинета у великој школи и поглавито његовим заузимањем подигнут је ботанички врт у Београду.

Панчић је био висок, коштуњав човек, озбиљних, али пријатних црта, прави Приморац по целој спољашности. Као научењак био је човек скроман, према својим млађим сатрудбеницима до крајности предусретљив и љубазан и радовао се искрено свакој новој спази, која је обећавала, да ће код Србаља његов и другова му рад на пољу природних наука прихватити и наставити. У кратко исто као и научењак био је и као човек племенит и ваљан.

Панчић је био члан свију наших учених друштава на славенском Југу и више учених друштава на страни. Био је витез ордена св. Саве, и одликован је и таковским крстом за ревносну лечничку службу у рату. Г. 1883. приликом његове тридесетогодишњице постао је државни саветник. Био је више пута ректор велике школе, члан и подпредседник народне скупштине, председник српскога ученог друштва, а кад је пре године дана основана кр. српска академија наука и уметности поставио га је српски краљ за првог председника академије.

У Дру Јосифу Панчићу изгубила је дакле српска држава, изгубили су многи заводи и друштва, изгубила је српска књижевност свога одличника. Да очувамо његов дух међу нама, то је најбоља пошта, коју можемо одати оном, ком неће бити скоро замене у нашем народу. Нека му је вечна слава, што нам је у својим радовима и списима оставио многа златна зрна, којима ће се још дуго моћи користити српска земља и српска омладина.

Деда-Јанко.

ПРИПОВЕТКА НАДАНА ЉУБИШЕ РАДИШИЋА

(Наставак.)

Кад се деда-Јанко кренуо по дуван нађе се на путу са два своја сељака, па се обрадовао, што је једном нашао и на своје сељане. У старцу су поникле све оне успомене из младости, па је распитивао о свом селу, о својим сродницима и пријатељима. Мало је сврнуо и у крчму, да проговори с људима још коју, а и да попију за здравље по једну ракију. Но деда-Јанко се занео, кад му они тек тада почеше причати о важнијим догађајима, што се после његова одласка догодили. Ни не сећа се деда-Јанко на дуван, него није и части своје другове и пријатеље. После тога се догодило и оно чудо између њега и оца. Деда Јанко се кренуо одмах у варошицу, да нађе своје сељане, па да се с њима лагано крене својој домовини. Било му је жао, што се то догодило. Но судбина је хтела, да Јанко не умре у свом народу, него да остави кости у туђој земљи међу својом браћом. Своје сељане није нашао. Отишли су даље. Шта је знао друго радити, него је стао за слугу ког неког гостионичара, али једва је могао да издржи два дана. Нешто га је све гонило, да се врати натраг, да опет дође у ону кућу, у којој је проживео више него тридесет година. . . . .
И ето дошао је.

Ми смо још спавали, кад је отац увео деда-Јанка у нашу собицу. Старац се нагнуо прво надамном, пољубио ме је у румене обрашчиће, али меко старчево срце није могло да одоли осећајима, што су му били у срцу, него

*

је потражио лека у сузама и једна кап канула ми на образ. Као да ме нешто опекло, отворио сам одмах очи и само сам кликнуо: „деда Јанко!“

За тим се и Милица пробудила, и она се обрадовала деда-Јанку, почесмо га грлити, љубити, али смо се уједно привидно и дурили на њега, што је отишао. Отац је био весео и задовољан, што се деда-Јанко вратио, јер је сад сасвим покајао оно, што је у љутини учинио. А и ми смо били весели и задовољни, јер је опет дошао наш деда-Јанко, опет је дошла наша срећа с њим. . . . . . .

Од то доба живели смо не може лепше бити. Нарочито кад је дошао одмор, никад лепше среће за нас Деда-Јанко нам је правио разне играчке, играо се с нама, одлазио с нама у виноград и у шуму, причао нам разне приповетке, био је неисцрпив у забавама. Па са свима се лепо слагао у кући, шта више заборавио је и на непријатељство своје спрам Кате, па се почели некако лепо и слагати. Често сам се и сам чудио, како је то могућно. Но ја сам то себи тумачио овако, да је „стари“ деда-Јанко отишао из наше куће, а вратио се овај нови деда-Јанко, који је у свему бољи од оног „старог“.....

Тако су нам пролазили дани тако рећи нечујно. Прошао одмор, па започела на ново школа. У нашој кући се нешто променуло. Ја сам ишао и даље у школу у други разред, а Милица је остала код куће. Још ове године је није хтео отац да даде на страну, али до године ћемо обоје отићи у П. ја у основну школу, а она у вишу девојачку. Некако ми је неугодно било, што сам ја сам морао ићи у школу.

Али пролазе дани као на брзим крилима, а особито деци, која се забаве у игри и у школи, па и не осете да је за часак после јутра пројурило подне и дошла мрачна ноћ. Безбрижне су то годинице. Дечја су срца чиста, невина, није на њих спао још терет, па се радују животу. . . .

У том живовању и игрању прохујао давно већ Божић, па се ближило пролеће, рођење природе. Чисто се већ унапред радујемо ми дечица пролећу, радујемо се шарном цвећу, маленим лептирима, да трчимо за њима и да их хватамо. Али то пролеће није било на радост људима, оно није увеселило срца ниједном човеку, шта више оно је ранило толико и толико човечјих срдаца, убило тако рећи толико и толико породица. Био је то велики удар за цело наше село.

Од неког времена видео сам, да се нешто отац озбиљније разговара с матером. Није више био онако расположен као пре, шта више пре би рекао, да је био тужан, преплашен. Није имао мирна места, непрестано је лутао по селу, разговарао се с људима одлазио рано јутром а враћао се доцне ноћу. Па и кад се врати кући није долазио да се поткрепи миром него је долазио, да се дуго и дуго разговара с матером, да проведе већи део ноћи у том разговору. Нисам знао, шта је у ствари, па ме је непрестано копкало да дознам. Више пута смо ја и сеја Милица запиткивали мајку, кад се она замислила, па се задубила у те мисли, где је отац, кад ће се вратити, и зашто он бега тако од куће. Но мајка би нас само тужно погледала, осмехнула би се на нас сетно, па би нам одговорила уздрхтаним гласом, да ће отац сада доћи, и да има важна узрока што одлази од куће. Но никад нам не хтеде рећи, где је он

Ишли смо и даље у школу ми деца, учитељ нам је предавао по својој „методи“ и даље али ни његова „метода“ није ништа помагала; јер нико нити је учио шта, нити је пазио шта учитељ говори него се непрестано разлегао по школи неки звук који је личио на зујање пчела у каквом ковалуку, а предмет нашем дечјем разговору је била —

вода. Ја нисам знао још онда, шта значи та реч, јер великих вода је било и дотле, скоро сваког пролећа је била потопљена сва она силна земљурина, што се протеже поред Дунава.

Но једног дана дођоше општинари и распустише школе. Ми смо узели своје ђачке торбице, бацили их преко рамена, па се упутили мирно кући, као никад дотле. Бадава, вода нам је убила сву вољу, она нам је однела ону радост, као што смо се некад радовали, кад смо се распуштали. . . . . .

Дошао сам мирно кући. Деда-Јанка није било код школе да ме дочека као иначе, па сам већ отуда комбинирао, да то баш мора да је нешто у ствари.

Ушао сам у собу. У соби сам затекао оца и матер. Разговарали се опет тајно. Оставим торбу, па се упутим бајаги у ходник, али се некако довучем до постеље, па се сакријем, да ме неопазе. Хтео сам да прислушкујем, јер нисам могао више да издржим, а да не знам шта је то у ствари.

— Шта веле новине о стању воде? — питала мајка оца.

— Свуда надолази, и то врло јако. Места покрај Тисе и Дунава већином су већ под водом, а и горњи Банат стрепи од Тамиша и Бегеја.

— Како ми стојимо, да-ли је опасно?

— Доста

— Оправљају л' се дамови?

— Оправљају се.

— С које стране држите да смо као најслабији?

— Са јужне, али то није ништа. Најглавније је што смо сигурни са северо-запада и запада, јер туда се протеже Лаудонов-дам.* Но страх нас је, да не дуне какав јак ветар.

— Али може несрећа да наступи баш с југа, јер најмање се брипете за ту страну.

— То не може никако бити. Јер Дунав кад прође већ поред Лаудоновог дама, па почне тећи југу, губи од своје моћи, и онда за нас нема опасности, јер би та силна вода већ отицала даље.

— Ти боље знаш

— Но јеси-л' казала деда-Јанку, да ни за живу главу не говори деци, шта је у ствари?

— Јесам.

— Немој им ни ти говорити.

— Нећу.

— Данас смо распустили школе.

— Добро сте радили.

— А сад, збогом.

И отац оде. Ја се кришом извучем, па изађем да потражим деда-Јанка, да још више чујем шта. Истина чуо сам, да је отац споменуо у свом разговору, да је и деда-Јанку забрањено да нам не говори, али сам ја познавао деда-Јанка као стару крајцару, па кад га склептам мислио сам, мораће ми испричати.

Нађем га у дворишту, где цепа дрва.

— Деда-Јанко каква је то велика вода?

— Шта?

— Каква је то велика вода?

— Питаш, како сам убио оног курјака? — правио се деда-Јанко, као да није добро чуо.

— Та не, него вода?

— Е, било је то овако, — и ту поче деда-Јанко да прича ону исту приповетку, коју нам је већ хиљаду пута причао.

Но ја нисам био расположен, да га слушам, па сам се брже боље удаљио од њега.

Тај дан није отац дошао на ручак. Ми смо ручали сами без њега, али нам то није било онако слатко као пре. Бадава кад неко фали из друштва, одмах се некако не осећаш по вољи, као иначе.

Од то доба нису нас пуштали ни на сокак. На сваки наш се корак пазило. . . .

*) Лаудон је правио овај дам, кад је полазио на Београд, да га осваја од Турака. Дам је тај доста јак, јер није прављен од саме земље, него је уметано и камења. Тај дам се протеже од Сурдука, па за тим иде поред Дунава према Београду, и ту негде престаје, али незнам позитивно где. Прим. писчева.

Но трећег дана у вече, после овог што сам испричао, у један пут започе дувати Кошава, али тако јако, да се чисто читава кућа тресла. Ноћ је била мрачна, некакви густи црни облаци су покрили цео небески свод, ни једне звездице па ни месеца не беше, да обасја мало земљу, да разгали ту густу таму. Била је то страшна ноћ, најстрашнија у мом животу. Из даљине се чула као нека потмула грмљавина, као кад таласи ударају о обалу, а час по би запарала муња небески свод, и пукао би гром страшно гдегод у даљини. . . . . .

(Наставиће се)

Цветна свадба.

Месечина с плава виса
тихој гори леће,
да сребрним венча венцем
миришљаво цвеће.

Са зелене, лисне гране
сватовац забруја, —
. . . цвеће слуша свог гајдаша.
горскога славуја.

И кум сно, и старојко, . . .
кум — челица чила,
а старојко — лепир мали,
шаренијех крила.

И лахор је веће стиг'о
с ројем пустосвата,
с кресницама оним мајским,
од сухога злата.

Скупише се свати чили,
лепши од лепшега,
на потоку вино пију
од пролетња снега.

Сад чекају свећеницу,
да венча младенце,
да с мирисних скине глава
месечеве венце.

. . . Свећеница тихо ступа
— ућуташе свати, —
свећеницу — дилбер-мому
младо момче прати.

Цветни пар је задрхтао
са голема миља, —
рука чисте невиности
већ га благосиља!

— „Вити шебој и ружице,
моје лепо цвеће,
вас ми нигда љута зима
раставити неће! . . .

На грудима драгог мога,
сред милог ми стана,
чуваћете спомен драги
ових сретних дана.“

Па их узбра, па их свеза
прамом својих власи,
а младенци згрлише се
с мирисни уздаси

Згрлише се, приљубише
миришљаве главе, . . .
стидно ћуте, дрхте, стрепе,
сред слађане јаве.

. . . Гајдаш стег'о, на гранчици,
своје гајде мале,
па дремљиво гледи свате,
пијане, — поспале.

Вршац. Милутин Трбић.

Свако своје најбоље.

ПРИПОВЕТКА

Младена Јоцића.

(Наставак.)

Не иде му некако у главу то господство његовог сина. Све му се некако чини, да би боље било, да је све остало по старом. С друге стране му опет као мало и ласка, да је његов Јоца сад бољи и већи од својих другова, али тек, тек . . .

Та суморност домаћинова смета и Кости трговцу, да развије своје лакрдије, што их је покупио по Пешти. Но што не могоше појединци, то је учинило вино. Развеселише се мало по мало. Разговор постајаше све живљи. Коста истреса досетку за досетком, као из рукава. Гости да попуцају од смеја.

Па пала је том приликом и нека здравица. Сви се већ исцрпели, хвалећи и честитајући старом господару. А стари господар засветлио очима, заруменио се у образу, па се само смеши и б ише великом, плавом марамом сузе и — бркове.

— „Хе, хе! Хвала вам децо! Ја вас смем тако звати. Сви сте ви моја деца, хе, хе! Ех, кад сам ја био млад тако, као ви, знао сам и ја да одшалим шалу; кад је требало, знао сам вам и попевати!“

— „Та де'те ви само, можете ви и сад. Гле јако!“

Окупили сви старца. Он се мало накашља, завали столицу уза зид, па поче ону стару: „Што нисам давно, то јутрос рано.“ Глас му је старачки, слаб, нешто и промукао али ипак он прилично влада њиме. Смеју се сви, особито кад старац удеси оно: „Тик, тик, так, тик-ти-рик-тик-так“. У другој строфи већ су му сви пристојно секундирали.

У један пут закрча старцу у грлу мало јаче. Зачу се као покварен писак у гајдама. Сад тек ударише сви у грохотан смеј, само старац, он је још увек крчао.

— „Браво, браво! Само даље!“ деру се сви кроз раскалашан смеј, али старац завалио натраг главу па само крчи.

Кад Јоца мало боље загледа, има шта и да види Оца обузела пена око уста, очима страшно закрвавио. Као бесомучан скочи и нададе дреку: „Отац, отац! Шта је вама? Сирћета, Јулка, брже у помоћ!“

Сви од чуда скочили као опарени. Занемила песма, само је г. ексекутор преврнуо столицу а други писар запео за ногу од стола и посрнуо чак до велике земљане пећи, стропоштао се на банак па ту и остао.

Попрскаше старца водом и метуше му ружино сирће под нос, те је тако старац једва мало дошао себи и само је заискао да одмах легне. Метнуше га у постељу па се онда разиђоше сви, свако себи.

Заиста жалосна али одвратна слика. У најсвечанијем одсудном тренутку, у ком се човек, отац читаве породице, поштован занатлија и грађанин, са животом бори у грозним мукама, бесвесни гости и несретни син шалу збијају, промукло се церекајући због силне винушине, да их тим грозније порази збиља, кад себи дођу. Збиља гадно! Ја сам осећам, колико тиме губи естетична страна моје приповетке; али ви већ знате, како то бива у животу. Док једном свиће, другом смркава; трагика би се смела посестрити са комиком; и у најузвишенијим моменту можете наћи нечег ниског, одвратног, е па то вам је то . . . Сиромах стари Пуришић! Ипак је заслужио, да му кане суза на гроб. Био је он обичан, али добар и поштен човек. Он вам не би можда знао рећи,

али му је срце најбоље осећало, колико би он срећан био, да је његов син остао као и он. Можда је то срце и препукло — ако ми дозволе физиолози, да то може бити — само за то, што је и сувише осећало.

Он је видео, да му син пошао рђавом стазом, путем, којим ће га сретати само невоља па и пропаст. Он је осећао, да би његов син много боље прошао, да је остао при свом занату, да се држао оног, што је научио и у чему је печен био. Све је то старац знао, али он није имао снаге, да задржи сина на ивици пропасти његове, јер он не беше више отац, него немоћни старац. Знао је он да је погрешио, што није сина свог, док му је још у власти био, боље пазио, него га је као јединца мазио и пуштао му на вољу. Али шта је он могао? Он је ипак био обичан човек а као отац добро је мислио, али се рђаво свршило. Па зато је и боље за њега што се смирио. Умрьо је „после кратког али тешког боловања“ а можда је понео собом наду, да ће му син ипак доћи себи, те да ће ипак сретан бити.

Наравно да Јоца није могао са својом писарском платом свог оца сахранити. Отац његов био је поштован грађанин на далико, за то га је морао са свима почастима сахранити а ту је, бога ми, требало трошка.

Шта је знао Јоца у нужди да чини, него да се обрати свом добром другу и суседу Херману. Знао је, да ће му Херман на прву реч дати, колико год хоће. А и што да не? Та Херман му је друг из детињства, први комшија, девер његов, а што је најглавније по Јоцу било, Херман је имао новаца. Није ни шала, брате! За неколико година направи се он читав спахија. Та није да се помаже, није се диже, већ мислиш граби, граби баш као из неке вреће. Још се свак живи и данас добро сећа, како је отац Херманов гурао скоро пеку мрцину по улицама у накрст, продајући труље и купујући ствари, које ми на ђубре бацамо а где ко је његов Херман данас!

Али ти је то, брате, за послом. Оно говори свет и тако и тако, мисли се свашта као веле, Чивут је, некрштена душа, па му подноси образу његовом свашта. Оно јесте, има и ту нешто истине, ама брате, ту се и ради од раног јутра до мркла мрака а „прегаоцу и бог помаже“ па ма он и Чивутин био. Херман је изучио, испекао трговину потпуно, па му није зазорно било, да из Пеште и Беча дође натраг па да отвори у малом сеоцету, још мањи дућанац. Он је с оно мало готовине, што је отац његов за њега спремио, с малим почео а данас има радњу, која би и за сваку варош могла поднети. Али он се није стидео свог рифа и свог кантара, као Јоца своје игле. он је знао, да свак може само у оном напредан бити, што је добро испекао, за то се он и држао *свога*, јер је то *најбоље*.

Јоца се збиља није преварио у нади. Херман му је на прву реч дао, колико је заискао а није пропустио, да изрази и своју жалост, коју он једнако дели са Јоцом за својим поштованим комшијом. Јоца му благодари и оде, да спреми све, што треба за погреб.

Погреб је био тужан али леп, мало је таквих наше село запамтило. Силан свет се подигао чак из околних места да отпрати до вечне куће — као што се то обично, али са мало разлога каже — старог мајстор Стеву. Ту се тек најлепше видело, колико је свак живи ценио кућу господар Пуришићеву па и њега самог.

Јоца се држао мушки све до гробља, али ту на скоро зараслом гробу мајке своје проли поток суза. А шта му се то тако на жао даде? Да није баш у том часу мало јасније загледао у будућност своје куће? Да није зажалио за лепом прошлости детињства безбрижног или се сетио савета и речи матере своје, које он међу тим није послушао?

Може бити, шта више то је и вероватно, али вам тек ја то не могу са сигурношћу рећи. Па и ако је све то тако било, било је на жалост, само за тренутак. Зашто су у људи слабости јаче него снаге њихове? . . .

После погреба и после пристојне даће, вратио се Херман подоцкан у вече кући. Опет је отишао са свећом у дућан, опет је извукао ону дебелу књигу, опет је нешто записао, па је после рачунао и рачунао, кад је затворио књигу и метнуо је на њено старо место, он је исто онако, као и до сад, ђаволски задовољно развукао своје дебеле, црвене усне скоро до ушију а кукасти нос му подвијо се скоро до крецаве браде.

„Сад смо већ ту! Још само који дан, ех онда ћу да се удесим по вољи. Нико ми досадити неће! Брзо ће Јоца свршити.

VI.

Тако је Јоца очевидно срљао у своју пропаст. Он је можда и сам увиђао, да га тај живот, кога је отпочео, само упропастити може, али он није имао снаге, да се врати натраг. Ако му је кад год савест шанула страшну истину, којој он на сусрет иде, он је тада долазио кући — пијанији него иначе. Ваљда је хтео пићем да угуши свако туторисање своје савести. И опет питам: што су у човека јаче слабости него снаге његове?

Јоца се једва уздржао неколико времена после смрти очеве. Он је збиља жалио оца свог али се још више уздржавао, да му се не би пребацивало, како је брзо прежалио и заборавио оца. Ала су и чудни и смешни људи са својим навикама! . . . .

Кад су прошли уобичајени дани жалости, Јоца је наставио свој живот пређашњи још много страсније и једније. Кући је долазио редовно доцкан у ноћ, обично пуне главе. На жену и дете своје беше већ скоро са свим заборавио. Ако је кад год изгубио на картама, онда је обично Јулка сирота осетила сву величину његовог гњева. Она би се у тим приликама завукла негде у буџак, притисла би дете своје на груди па би плакала и уздисала. Колико је пута из свег срца проклела господство Јоцино и своје, толико је пута зажалила, што није и њен Јоца а и она остала оно, што је и била. Али већ све беше доцкан. . . .

(Свршиће се.)

Опис

„ц. к. генерала Србаља од 1759—1810. и ц. к. обрстера Србаља од 1744—1810.“

од фмл. САВЕ ПРОДАНОВИЋА.

приопштио, исправио и допунио

Димитрије Руварац.

(Наставак.)

Шести обристер
Јоан от Миљевић.

Родилсја во селље Машићи, во градишком полку, бесједил кромје матерњаго јазика, от части њемецки; училсја во славено-сербској школље во Пакраце; бил дјакон, свјашченојереј и парох во Машићи; искусен во церковном правилу; и зјело добр свјашченик бил, обаче и при својем свјашченическом званіи имјел в себје и војени дух. При зачатији во 1744. љетје француѕскија, и Баерскија и Прајзскија војни, оставил свјашченически чин и парохију, купил капетанску шаржу; воевал и во помјанутом седмољетнем рату против непријателеј дома аустрискаго, и повсјуду с честију и храбростију отликовалсја, доспјел до обристерскаго степене код градишка полка. Он перви и собственим трошком завел славеносербскују и њемецкују школу во Новој Градишки; ту похвалу и до днес во градишком

полціе имјејет, что он праведни и честихранителни человјек бил; бист о конку седмољетнија прајзскија војни јубилиран; преставилсја во Новој Градишки. Усопши преосвјашченејши, тогда бивши пакрачки епископ Арсеније от Радивојевић, с многими свјашченици и народом, јего, до јего рожденаго, и јего бившаго парохијалнаго села Машића спроводил, и во парохијалној церкви по типику и уставу духовному во одежди свјашченическој — како что се свјашченици погребавају, погребл. Бил он добр поп, и добри обристер.

Седми обристер
Јоан от Белгради.

Отци и праотци сего господина били благородни Трансилвани, он родилсја во Белградје сербском, отуду и назвалсја Белградија; бесједил сербски, њемецки, влашки, от части же и унгарски; начало јего војене службе било код хусарскаго илирическаго полка, котори њеки архијепископ карловачки Мојсеј, или Викентији Антоновић или Исаковић составил, и всевисочајшему дому аустрискому на службу дал; бил по том код њекојего генерала Рота адјутант во крјепости Рачи; бил капетан код бродскаго полка во Мирковціе и Јанковціе под повељенијем г. обристера Јосифа от Монастерли, и обристера от Петранди; хусарски мајор, обристлајтнант и обристер код славонскаго хусарскаго полка; војевал 1744. у Италији против французов, во седмолетнем прајзском ратје против Прајзов; имјел изрјадни талент, храбр и искусен во војених дјељех, имјел доброје, лепо, вјакому повољное и умилное обхожденије; генералкоманди, дворному војеному совјету, фелдмаршал графу Дауну, фелдмаршал графу Ласи, зјело повољан, и во милости код всевисочајшаго двора бил; обаче вја сија добродјетели, и јего инаја изрјаднија таленти и вредности, чрез излишнее среброљубије уничтожилисја, и чрез среброљубије нешчастен бист! Он чрез излишнее среброљубије во забвеније пал, что он похвални и славни обрстер јест, и что би јему надлежало паче всего своју чест хранити, засљепил и у њекотором процесу, ложное писменое свидјетелство от себе, и от јего бившаго обрстера Монастерлији устројил и дал, котори вјакому человјеку — — наипаче же обрстеру безчестни поступак, не приличествует. Јего императорскому величеству Јосифу II. објављено, чего ради он абије от обрстерства низвержен (касиран) бист. Јего превосходителство блажено усопши г. Арх. и митрополит Јоан Георгијевић, во то времја во Вијење бил, с кољено поклоним прошенијем код императора ту милост испросил, что јему характер обрстерски и 600 фор. пензиона дали; расточив все своје имјеније процесу, пал во нишчету, немогл со својеју супругоју второбрачноју Њемицеју, и со своими треми дјети живити: принужден бил унију во својеј старости примити, за которое душеспасителное измјененије јему унијатски епископ Божичковић, комендантство во крјепости Коморану и вјашчшују плату исходатајствовал; он же бил во Вијење, милости просја, недоспјел до Коморана, но во Вијење от бољезни камена или песка, наипаче же от очајанија во својем 70 љетје, аки Божичковића просилит скончалсја. Вси закони, и христијанскаја исповједанија, добри, честни и почитанија вјакаго достојни — и како обшчеству, тако и монарху нуждни и полезни сут; јест ли пак љепо человјеку свој крешчени закон и исповједаније у којем родилсја и 70 љет живил отметнути, и иное исповједаније не спасенија — но болшаго благостојанија ради примити, то остављајетсја на разсужденије мудрјејших људеј, нежели списатељ сего описанија јест.

Осми обрстер
Арсеније от Рашковић.

Родилсја во Сербији во предјеље Стараго Влаха; бесједил кромје сербски, њемецки; пришел со својим отцем оберкнезом, потом обрстером Атанасијем Рашковић и патријархом Арсенијем Јоановић от Шакабент во Срем, абије постал капетан код варадинскаго полка, код којего всегда даже до обристерства служил; бил во седмољетњеј прајзској војње всегда пред непријатељем наипаче же во сраженији код Ландесхуда отликовалсја; бил добри, благи, тихи, љубезни, честни и гостољубиви человјек; шчастије имјел јакоже и

отец јего, всегда токмо код варадинскаго полка служити, и во Дмитровицје обитати, идјеже преставилсја, во земљу сохрањен во монастирје Бешеновје.

Девјати обрстер
Н. Н. от Калиник.

Родилсја во Далмацији близ Задра, бесједил кромје матерњаго јазика, њемецки и италијански; служил всегда даже до обристерскаго степене код личкаго полка; имјел добр талент, вјежество и искуство во војених предметјех; војевал во седмољетнеј прајзској војње с честију; по скончанији же тоја војни, јегда повсјем полком счисленије приходов и расходов, во ц. кр. касје обрјетајушчихсја новцов предвзјато било, много тисјашч форинтов јему на тјаготу пало, и судејски он обвинен, да је он те новце потрошил или сакрил; он за тују обристарскому характерју зјело противну и безчесну погрјешку хљеба лишен (касиран), а понеже из јединија непорјадности и прочија непорјадности и нешчастија раждајутсја, то и јего, подобње Белградију нужда принудила, спасеније у измјененију својего исповједанија искати, пријал унију, и получил капетанство во кикиндској граници, под повељенијем тогда бившаго обристера Сечујца, умерл во Банатје.

Десјати обрстер
Теодор от Станисављевик.

Родилсја во Адашевцје, во варадинском полку; бесједил кромје матерњаго јазика, њемецки и от части француски; служил всегда до капетанства код варадинскаго полка; бил во седмољетнеј прајзској војње, и постал мајором; по окончанији тоја војни опредјелен бил шајкашки баталион уредити; он повсјуду својеј должности дјејствителноје довлетворение засвидјетелствовал; имјел добрјејши талент, бил љубител чтенија книг; получил код шајкашкаго баталиона обристлајтнантски и обристарски степен, и преставилсја во Титеље.

(Свршиће се.)

ЛИСТАК.

БЕЗАЗЛЕНА ПИСМА.

II.*)

Драги пријатељу!

Ономад сам седео у топлој соби и радио неки посао, који је посао требао да је други когод урадио још пре 62 године!

То јест, држао сам нож у руци и обрезивао сам листове једне свеске „*Летописа*“ Матице српске од лета Господња 1826.

Књига је та даклем штампана и увезана била још пре 62 године, па је лежала у матичином магазину најпре у Пешти, па онда у Новом Саду све до сада; претрпела је 1838. пештански потоп, за тим револуцију од 1848., па онда сеобу Матичину у Нови Сад 1865.; после те књиге изиђоше до 150 новијих „Летописа“, изређаше се уредници Ђ. Магарашевић, Милош Светић-Хаџић, Павле Стаматовић, Тоша Павловић, Јован Суботић, Филиповић, па опет Јов. Суботић, па Јаков Игњатовић, Јован Ђорђевић и А. Хаџић, а књига ова, што ми је у рукама оста здрава читава и необрезана; готова је била пуних 20 година пре него што сам се ја родио, па је ево чекала и за мога живота преко 40 година и онда тек дође на њу ред да се когод смилује и да је ослободи окова њених, да јој отвори листове и (може бити) да је прочита!

Сад узмите кад би и *овогодишњи* „Летопис“ који стајао толико у магазину! Лепо штампан и увезан, необрезан, сложен са колегама својим у рафовима, кад би нешто чекао 62 године, да га когод купи и чита. То би дакле било управо године после Христа **1950**.

Даклем оно, што ми сада треба да урадимо, урадиће неко, ко се још и не мисли родити на овај немарни свет, године 1950.

Ала је то онда пасија писати и уређивати што за српску читалачку публику. Па ко зна, можда ће и тај „Летопис“ дочекати *потоп*, коју *сеобу*, а већ од *револуције* да га бог милостиви сачува!

Превраћући тако тај „Летопис“ од 1826.

*) I. у 45 бр. „Јавора“ за 1887.

године, што га је требао управо рећи мој *деда* да га је обрезивао, и тиме мени посао олакшао, чисто ме је већ мрзило да читам то, што се писало у *старо доба*, и зажелео сам да видим, шта се и како се у *наше доба* пише, па таман ја о „*нашем добу*“ — а „*Наше доба*“ на врата!

Оставим *стари* Летопис, па узмем *ново* „Доба“.

У рубрици „*Књижевност и вештина*“ нађем на чланак „*Први снег*“. Хајд' — рекох — да видим, каква ће то бити „*вештина*“.

И заиста је „*вештина*“.

Неко врло вешто *перо*, не знам је ли гвоздено или *гушчије*, критизира песму „Први снег“, што је изишла у „Јавору“ бр 6. Будући да он песму *рђавом* назива, то се види да му је перо, ако је гвоздено, *зарђано*, јер цитирајући поједина места из оне песме, мећући свуда своје наводне знаке (своје „козије ноге“), зарђано перо није могло да испише сваку реч, него је многа остала у гвозденом перу, те дакле *и ако је метнуо наводне знаке није од речи до речи навео речи из песме*, него онако, како је њему у рачун ишло, дакле ко може рећи, да то није „*вештина*“, па за то је наравно и дошао тај чланак под рубрику „*Вештина*“.

Речи су те дакле под „*козијим ногама*“, а ти знаш пријатељу, да је стари *Сатир* имао *козије ноге*, дакле онда и чланак мора бити *сатиричан*.

Нећу ти описивати како он критизира песму, знаћеш, кад се сетиш, како је и на који начин „Наше доба“ критизирало песме нашег *Змаја-Јовановића*, па је нашло да су *рђаве*, е, тако исто критизира и анализира и ову песму, па кад „Нашем добу“ Змајеве песме не ваљају, онда је наравна печурка, да не ваља ни ова од мањег и скромнијег песника.

Само ћу ти, драги пријатељу, навести нешто, што ће те довољно моћи уверити о здравој логици и благоразумију писца оне — sit venia verbo — критике.

Тамо „он“ прича у уводу, *како је уредник „Јавора“ у одговорима неком рекао*, да „за стварање песама не важи оно: *et voluisse sat est*“, а одмах за тим вели, да „*би уредништво „Јавора“ бар требало да зна, да за стварање песама не важи оно*: *et voluisse sat est.*“

Даклем уредник је *рекао*, да та реченица не важи за стварање песама, а одмах за тим ето — саветује му се *да треба да зна*, да та реченица не важи за стварање песама!

Кад писац тога чланка не би имао *чизама*, ја бих му могао купити код чизмара, али *логике и памети* му не могу купити, и тако ће морати и даље с босом главом писати критике и чланке.

Још ти и то морам рећи, да је чланак тај изишао у *два* броја „Нашег доба“, па у првом нема никаква потписа, него тек у другом стоји да му се презиме почиње са **М**. Ако ћеш ми веровати, драги пријатељу, ја сам већ и код првог броја на сигурно знао, да то пише какав **М**—.

Још нешто (ако се нећеш наћи увређен). На једноме месту вели се у оној песми, како „*дечије руке лете небу*“; ту г. критичар вели у загради иронично „*крилате руке*“. Наравно кад „*лете*“, морају бити „*крилате*“, тако комбинира **М**—. Дакле је песник рекао бесмислицу. Како би и могле руке летети небу? Ко је то још видео!

И ту је примедбу и иронију пропустио писац „Мале поетике“ у свој лист.

А шта бога вам пише у „Малој поетици“ о *тропима* и *фигурама* песничким? (В. стр. 13. и даље) Кад руке не могу небу *летети*, како се може онда „гора *заодевати* листом“, како може „књига сама цару *беседити*“, како може даница „*лица помолити*“, како може човек бити „*мањи од макова зрна*“, како може сунце „*вјером преврнути*“, како може ко кога „*за срце ујести*“, како се може сунце „*рађати*“, и т. д. А то све „*Мала поетика* **за школу и народ**“ наваћа као лепе примере за тропе и фигуре песничке.

Наравно онда би у **М**—ћем смислу и то били несмисли, као и што „руке небу лете“.

Па и свећеник кад каже у цркви „*Горје имјеим сердца!*“, т. ј. да нам је срце горе код небесног оца, и то би онда била бесмислица.

јер како може наше срце из груди изићи и попети се горе! То би оно по *М*—чевој логици морало имати ноге и морале би бити мердевине од земље до неба.

О логико, логико! О памети *М*—ћа, што ли вас не продају на пијаци на килу, можда би се нашао какав меценат, који би се смиловао и „нишчим и убогим“ поделио.

Твој

Иларијон Кртомесаћ.

КЊИЖЕВНОСТ.

Дух наставе и васпитања у Србији у почетку последње четврти деветнаестога века. По извештајима изасланика министарских, директора средњих школа и другим изворима написао *Ј. Миодраговић* професор. (Донекле штампано у „Просв. Гласнику“). У Београду 1887. 8⁰ стр. 387. Цена 2 динара.

Последњи дани прошле године донели су нам ову књигу, која по предмету, о ком расправља, заслужује без сумње сваку пажњу. Она је „донекле“ штампана у „Просветном Гласнику,“ управо само последња три четири табака излазе сада први пут на јавност. Нов уредник „Просветнога Гласника“ није хтео да настави печатање у том листу. Управо се не зна зашто. Свакојако се „извијао“ пред писцем, говорио му је, да није „компетентан,“ да суди о стручним школама и крај је био, да се отресао и писца и његових чланака. Пошто против уредника, као што је познато нема никакве апелације, то писцу није ништа друго остало, него да сам штампа завршетак, те да целу своју работу изда у засебној књизи.

После кратког увода почиње писац да говори о основној настави на основу извештаја министарских изасланика, који су присуствовали испитима у основним школама. Прелазе се сви предмети редом. Из свих се настављало „без разумевања, механички, из књиге, на изуст, свашта.“ Исто тако ни васпитање у тим школама ништа не ваља. На основу свега тога долази писац до закључка, да је општа карактеристика основнога образовања у Србији *поглед теолошко-спиритуалистички.*“ На основу истих извештаја рекли бисмо ми то много простије овако: У основној настави није се ништа гледало ни на дух ни на морал.

На стр. 113. прелази писац на средње школе, *на гимназије.* И о њима чујемо мало лепога. Највише је предавано по књигама, али је при свем том много и диктовано. Има гимназија, у којима се готово сви предмети пишу. Писац праведно војује против тих несретних „диктанда,“ рукописних „учебника,“ који су често гори него најгоре штампане књиге. Свака глупост може се у њих протурити, јер нож јавне критике не може им доћи близу. Од свих предмета задовољава једино у главноме српски језик и настава из њега. Друго је све којешта. Има само знања, а нема науке и *филозофије (!).* Механизам у настави и формализам у целоме раду. Учење без памети и рад без користи. Тако критикује писац српске гимназије. За васпитање у гимназијама каже, да га у правоме смислу није ни било. По свему закључује писац, да је поглед и дух наставни и васпитни у гимназијама био „спиритуалистичко-рационалистички.“ На основу његових разлагања ми бисмо и то рекли простије овако: Радило се без духа и разума.

Писац се жестоко једи на то зло стање, али ипак живи у уверењу, да су гимназије у Србији „*према ужасној влади класицизма и формализма по другим земљама и у данашње дане* учиниле приличан корак у напред у развитку своме“ (стр. 282). Како то Боже писац мисли? Да не бисмо о том ништа сумњали, казује нам он у једној примедби на стр. 320., да у Немачкој стоје гимназије много ниже него оне у Србији, „јер се тамо дотерују ученици само за то, да сви буду способни само за филологију и чепркање по старим купусарама латинским и грчким.“ Не говори то г. Миодраговић на изуст. Био је он у Немачкој, па је присуствовао и испитима на немачким гимназијама. Помислите каква чуда и покора није он тамо видео. Н. пр. „на географији мислио је, да је у некој доброј нашој основној школи.“ Да смо весели!

Са страном 323. почиње говор о *струч-*

ним школама. До свог суда о основним и средњим школама дошао је писац као што нас изречно сећа „индуктивним путем.“ Сада узима „дедуктиван пут“ и од те промењене методе видимо то добро, да досадање до зла Бога развучено разлагање, које врло мори читаоца, те местимице долази чисто плитко, постаје одсада више збијено. Радујемо се кад већ морамо да слушамо саме ружне ствари, што их чујемо бар у кратко.

Прво долази на ред *богословија,* не што је тако право, него што је писац ваљда по њеном наставном програму сматра као најнижу стручну школу. Али шта се даје много и рећи о богословији? Она се сада реорганизује. А како је било у старој, о том пише писцу писмо један бивши честити ученик, сада већ достојан свећеник. У писму вели међу осталим: „Страшно смо се бојали да не заглупимо од самих *богословских* предмета.“ Ајдмо даље од богословије.

Ту је *виша женска школа.* У њој се шири механизам. И она потпада „подоста“ под општу карактеристику досадањих школа. У њој се изображавају и учитељице, али „квалитет њихове спреме је врло сумњив.“ Дакле ни ту никаква ћара.

Прва светлија слика указује нам се у *учитељској школи.* Питомци њени хвале се као ваљани учитељи, те се по томе може судити, да је та школа на добром путу. У њој мрзе на механизам и праве му опозицију. Али ипак и ту влада једна велика мана, а „то је формализам, растуреност наставне материје и излагање њено речима и самим „истјазапијама“ и „питањима.“ Дакле кад се искрено узме, није ни учитељска школа погодила прави пут.

Долази *земљоделско-шумарска школа,* управо само њен дух, јер те школе више нема. Постојала је некад у Пожаревцу, али је као што се један њен благодарни питомац у свом писму изражава „умрла, јер није била способна за живот.“ И беше то чудна школа! У њој се учило „воћарство без воћњака, свиларство без свилених буба, виноградарство без винограда, сточарство без стоке, пчеларство без пчела, шумарство без шума и т. д.“ Сада има у Србији само једна ратарница у Краљеву, о којој се исказује једино нада, да ће бити сретнија и дужа века од старијих јој предходница.

О *трговачкој школи* зна писац врло мало да нам каже, али „би рекао, да је узела добар правац.“

Код *војне академије* признаје наш до сада увек одважан писац, да није његово, да оцењује ову школу и резултате рада њенога. А зашто не? Да није то повесни респект од сабље? Ипак не може писац да прећути, да се и у њој „већином више теорише, него што се практички учи вештина, која често решава о постанку народном. Отуда извесно и толика неуметност, недаће и неуспеси на бојноме пољу.“

Још мање чујемо о *занатлијској школи* у Крагујевцу и *ветеринарској школи* у Београду. Тек се онако нагађа какве су.

Најпосле је морала изаћи пред суд и *велика школа.* Број ђака ове школе „за двадесет и више година па на овамо не само не расте, нити стоји барем на једној мери, него *опада.*“ Каква је настава у њој, о том можемо — тако нас упућује писац — судити по наставницима средњих завода, који су сви били ђаци те школе. А за те наставнике чули смо на жалост мало лепих ствари. Васпитање је у великој школи „у потпуној слободи.“ Тако вели писац, а обичнији педагози би рекли, да је без сваког реда и дисциплине. У опште носи и велика школа на себи тип свију школа у земљи.

Тип је тај формализам. Он, као што нам писац још једном каже у општем прегледу, превлађује у свима заводима. Ш њом се мора прекинути, а у место њега поставити „правац реални, реалистични или наставу природнога развитка.“ Прво се има обратити пажња на тело, после на моралан развитак, а васпитање да буде у раду, „техничко и уметничко.“ То је по писцу идеал модерне реалне наставе, коју он истиче пред ову данашњу наставу и којој хоће својом књигом улазак у Србију да извојује.

Дух наставе и васпитања у Србији није зацело у свему такав, да би могао задово-

љити жеље српских родољуба. Али не може се веровати, да је све тако црно, као што црта г. Миодраговић. Он очевидно претерује. Да је са мање ватре и жестине приступио послу, много би више постигао. Али он није много помишљао на оно: Est modus in rebus. Поставио се на своје једнострасно становиште „природнога развитка“ и са њега пресуђује установе, које је дозвољено само са општег гледишта посматрати. Он се нада спасу једино од „наставе природнога развитка.“ По ономе, како писац пише о тој настави, може се она видети тек у магли. Више звоне речи, него мисли, а за ту музику тешко ће наћи вољне уши у позваним круговима. Саме реформе никад не поправише наставу и васпитање. Највише ће ту учинити озбиљан, неуморан рад и због тога се потпуно придружујемо пипичевим завршним речима, свеједно ил српским или латинским, које управља на српске наставнике. И ми одавде, који се мање плашимо од баука класицизма, одзрављамо му: Laboremus!

М. Петровић.

БЕЛЕШКЕ.

(Какви су Стапарци.) Дружина српског народног позоришта, која се сада бави у Сомбору, представљала је тамо у недељу 21. фебруара „Милоша Обилића“ од Суботића. Ма да је тога дана била цича зима ипак дођоше из суседног Стапара 114 људи и жена у позориште, где су запетом пажњом пратили представу, у којој се слави народни јунак. Још истога вечера вратили су се опет сви натраг у Стапар

(Југославенска академија знаности и уметности) у Загребу држала је 4. (16.) фебруара о. г. као на дан педесетогодишњег свећеничког јубилеума бискупа Штросмајера свечану седницу, у којој је свеучилишни ректор г. Таде Смичиклас читао предавање у славу јубилареву.

СТАТИСТИКА.

(Санитетско особље у Италији.) Године 1886. било је у Италији практичних лечника и хирурга 17.568 осим војничких (642) и поморских лечника (115.) 8585 лечника су у званичној служби, 8983 практикују приватно. У 4154 општина имају сви становници лечничку помоћ бесплатно, у 3518 само сиромаси. Фармацевта има у Италији 11.873. а у 3581 општини има апотека Ван тога има у Италији 806 патентованих зубних лечника, 4134 овлашћених да пуштају крв и 11.035 бабица Марвених лечника има 2908, где нису урачунати војнички ветеринари (154). Марвених лечника има у 1822 општине.

РАЗНО.

(Нешто о Христофору Жефаровићу.) У последњим бројевима „Стражилова“ написао је вредни и уважени књижевник српски *Димитрије Руварац* нешто о првим књижевним песницима српским *Козачинском*, *Жефаровићу* и *Ненадовићу*, и од свакога је од њих навео по неке стихове, који се имају бројати у најстарије појаве нашега песништва уметничког.

Чланак је Руварчев, као и сви његови књижевни радови важан и занимљив, само би имали нешто да допунимо у обзиру на Жефаровића.

Наш драги и неуморими Д. Руварац прича нам, како је пре кратког времена нашао у Земуну у кући Петра Никовића на икону у бакру резану 1741. године, на којој се налазе стихови Жефаровићеви, „*који до сада нису нигде штампани*“, те их он износи сада у „Стражилову“ и описује икону, наводећи, да „*бог зна да ли се тих икона још где налази те тако нека се та старина бар у „Стражилову“ сачува.*“

На то ми имамо да приметимо, да су ти стихови *већ једном штампани* и да је *та слика већ описана*, те тако јој је дакле спомен већ сачуван, али је г Руварац ипак добро радио што је стихове те опет изнео и слику описао, јер пређашњи препис стихова и опис слике на неколико места *није потпун*, а то ћемо одмах видети зашто.

У **„Седмици“** за год. 1858. бр. 14. (дакле пре 30 година) штампани су они стихови (28 на броју, као и у Руварчевом чланку), а то овим поводом. Прича се у томе броју „Седмице“, како се прошле недеље продавала на јавној лицитацији у Варадину (Петроварадину) једна занимљива ствар, која је из многих обзира по нас важна. То је био један *српски бакрорез*, који је, претрпевши многе незгоде напослетку то доживео, да се у њему пеку колачи, будући *начинише од њега тепсију*. На овоме бакрорезу — прича се даље у „Седмици“ — урезано је 17 светитеља. Напред стоји часна трапеза, и на њој крст, владичка круна, путир, дискос, св. јеванђеље и свећњак. За тим се описују светитељи, који су на слици, па се онда износе *стихови, који су исти, као и у чланку г. Руварца*, само је по гдекоја реч била на бакрорезу нечитка, те је преписивач забележио само по које слово из речи или у загради назначио и реч, каква он мисли да је била на ономе месту.

Сада из Руварчевога преписа са иконе видимо, какве су речи биле на оним местима, дочим се преписивач са бакрореза на једноме месту преварио. Ево тога места:

У Руварчевом препису стоји:

Оуꙑ! горкѡ снѣдахꙋсѧ. Снѣдахꙋсѧ и ꙗвнѡ:

А у „Седмици“ има:

(Сер)ви (— —)р(—)ѡ снѣдахꙋсѧ. Снѣдахꙋсѧ и ꙗвнѡ,

Дакле је преписивач не могавши да прочита реч **„оуꙑ“**, држао да је хтело бити **„Серꙑ“**, реч

„горкѡ" је било тако излизано на бакрорезу, да је преписивач само „р" и „ѡ" могао да прочита.

Пред тим стихом није могао преписивач са бакрореза да прочита у два стиха прву реч, од који је прва „Нынѣ", а друга „Пера", као што сад видимо из Руварчевог преписа са иконе.

У претпоследњем стиху није могао да прочита реч „намъ", него само „ъ".

И код потписа Жефаровићевог није могао преписивач са бакрореза да прочита са плоче реч, што долази пред именом „Христофор", а из Руварчевог преписа видимо да је то реч: „настоѧтель". Име резача *Томе Месмера*, стоји погрешно **Мессмечъ**.

У „Седмици" се даље са признањем приповеда, како се има захвалити г. Лазару Поповићу, пароху Варадинском (сада Осечком), који је одмах схватио важност ове старине, те сходне кораке учинио, да се овај знаменити српски вештачки споменик из прошлога века избави из „пећи огњене". Напослетку завршује „Седмица": Сада је та тепсија са бакрорезом код г. дра Данила Медаковића.

Но то је било пре пуних 30 година, ко би нам знао казати, где се та бакарна плоча *сада* налази?

Овом приликом сећамо се, да су се и друге неке бакрорезне плоче од Жефаровићевих послова нашле у новије доба. Г. проф. А. Сандић нам је једну такву показивао. Једна се нашла у Срему, као врата на пећи — све се дакле врзу око ватре, тога елемента што уништује и што је већ уништио многу и многу старину и знаменитост!

КЊИЖЕВНЕ БЕЛЕШКЕ.

— У другом броју ваљано уређиванога листа „*Književna Smotra*" приказује уредништво са великом хвалом расправу Стојана Новаковића „Проније и баштиници", која је изашла као први „Глас српске краљевске академије". — У истом броју приказане су опширно и „Слике из хрватскога приморја" од М. Петровића, које су најпре угледале света у нашем листу. Уредништво вели, да се читалац из тих слика може упознати са животом наших кршних примораца „како из ниједне друге књиге". Опис лова на туне није нигде тако леп као у Петровићевој књизи. Најпосле се каже да би „већина тих слика биле врло красним градивом у нашим читанкама, да си лепшега већ пожелети не можеш". — У том истом другом броју „*Književne Smotre*" прештампан је из 50. броја нашега листа од прошле године реферат М. Петровића на Томазеово дело „*Ob uzgoju*", које је на хрватски превео Скендер Фабковић.

(**Природне науке у Србији**) У другој свесци „Просветног Гласника" изашао је чланак професора Ј. М. Жујовића „Библиографија за геологију балканскога полуострва". У истом су набројани сви списи, који су г. 1886. угледали света, а тичу се геологије балканских земаља. Уједно је саопштен у кратко садржај тих списа. — У истој свесци истога часописа завршио је и други професор велике школе Милан Недељковић свој занимиви чланак „Реч о астрономији и метеорологији", у ком доказује потребу, да се у Србији и те две науке потпомогну нужним средствима. Ради тога предлаже оснивање сталне опсерваторије астрономске и метеоролошке у Београду и метеоролошке станције у целој земљи.

— Из *Београда* јављају, да ће одбор за издавање **Вукових дела** скорим да отпочне издавање и то са *првом књигом народних песама*. Пошто је пређашњи одбор другу књигу Вукових песама нехатно уредио, то се говорило, да ће се и та књига наново приредити и издати.

— Руски лист „*Гражданинъ*" доноси у додатку руски превод приповетке нашега *Лазара Лазаревића* „У добри час, хајдуци", под насловом: „*Въ добрый часъ хайдуки*". Превод је од Д. Никољскога.

— Препоручујемо руски илустровани лист за уметност и литературу „**Живописное обозрѣніе**, који излази сваке недеље на два табака. Годишња је цена 12 фор. За наше крајеве прима претплату књижара браће Јовановића у Панчеву и Велимира Валожића у Београду.

— У Прагу је почео да излази у наклади *J. Otto* илустрована енциклопедија свију наука (конверзациони речник) под насловом: *Slovník naučný*". Цена је свесци 36 новч.

НОВЕ КЊИГЕ.

Marco Zar. Vuk Karadzic e la poesia serba. На 8-ни, стр. 26. Види „Јавор" бр. 1. рубрику „Књижевност".

Pedagogija. *I. dio Uzgojoslovje. Sastavio Stepan Basariček, učitelj kr. učiteljske škole u Zagrebu. Treće posve preradjeno izdanje. Zagreb. Naklada hrv. pedag. — književnog zbora.* 1888 На 8-ни, 238.

ОДГОВОРИ.

Г. М. Хебнер. Ми смо ради оне фразе потражили разјашњења од самога песника и он нам одговара, да ће ако случајно та песма дочека друго издање онда ону погрешку — оставити непоправљену.

Г. Ј. Б. у В. — Лепа Вам хвала на ономе извештају, и ако је доцкан стигао за онај број.

Г. М. П. у Леск. — Примили смо и свршетак и хвала Вам што сте тако пазили, да не дођемо у неприлику.

Г. М. П. у С. Стигло сасвим на време. и лепа Вам хвала на експрес-пошиљци.

„ЈАВОР" излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шаљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора" у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор. на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића. *Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.*

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК: ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

УРЕДНИК: Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 11. У НОВОМ САДУ 13. МАРТА 1888. Год. XV.

Бајрон.

Над тијелом Бочариса Марка
Геније носи новога јунака.

Ведра лица он приступа смјело
На њему је грчко одијело.

О бедри му бритка сабља бије
А у грудма благо најмилије. . . .

Најсветија слобода га зове
Јадном робу да сломи окове.

Јунакова заклетва се чује . . .
А слободна Грчка одјекује.

Силом гласи, гласи милијона,
Поздрављају великог Бајрона!

Владимир Тројановић.

Деда-Јанко.

ПРИПОВЕТКА ПАДАНА ЉУБИШЕ РАДИШИЋА.

(Свршетак.)

У соби смо били сви окупљени.. Пред иконом мученика Ђорђа горукало је малено кандиоце, а његова светлост губила се поред светлости велике светиљке. Мајка је стајала крај прозора, и час по па би отшкринула завесу и погледала у мрачну ноћ. Била је бледа као листак беле хартије. У један пут се окрете нама, погледа нас некако сетно, па нас позва да се Богу молимо.

Клекли смо сви под икону, па и деда-Јанко је клекнуо, па смо се молили Богу из свег срца, из све душе. Наше молитвице се уздизале до божјег престола, али их Бог није саслушао, јер се нешто јако разљутио творац небески на грешну земљу. У један пут дуну ветар силније него досад, за тим престаде за тренут, па онда дуну још једанпут, и тишина нема за тим завлада . . .

— Хвала Богу, — шапнула мајка, па се прекрстила. Но у том часу ударише звона, запуцаше топови, а на сокаку се зачуо јаук и писка људи и жена. Ми скочисмо сви престрашени, нисмо знали шта да чинимо у првом страху, но у том трепутку јурнуо је у собу отац блед и гологлав, и само је шапнуо:

— Бегајмо, на Лаудонов дам!

За тим ухвати мене, повуче ме за собом, мати пође за нама а деда-Јанко је бегао с Милицом. Мене су биле издале ноге, нисам могао више трчати, хтедох да се срушим ничице на земљу, па ма остао, али ме отац подиже у наручја

своја, па отрча самном даље, а мати је ишла све за нама. На путу смо наилазили на гомилу народа, како је бегао јединој нади — Лаудоновом даму. И једва дођосмо донде. Но ту тек приметисмо да нема деда-Јанка и Милице.

Мајка је цикнула од бола, ударала се у груди, а отац је хтео да се врати натраг у село, али га мати загрлила, па незна ни сама сиротица. шта да ради, да-ли да га пусти или не. Најзад га повуче ближе себи, показа му прстом на мене, и за тим се од слабости и тешког јада и бола стропоштала на земљу. Ја сам легао крај ње, па сам ш њоме заједно плакао . . .

Мајка је лежала непомично, као да је била мртва. Дисање јој је било слабо и неједнако. Ја сам стрепио да нас отац не остави, јер шта би радили ми сами међу овом силном светином. Нисам ни слушао хуку и буку што је била око нас, нити сам чуо плач тужног и ојађеног народа. што је ишао кроз ноћ, па се губио у немој даљини. Моје мисли биле су само управљене на оца и матер.

Устао сам полагано и ухватио сам оца за руку. Стиснуо сам га чврсто, као да сам му хтео да кажем: „немој нас остављати саме.“ Отац је разумео тај стисак руке, па се и он спустио покрај матере. Мени се учинило као да је плакао, али нисам могао да видим сузе, јер је мрак био густ.

Те догађаје из свог детињства нећу заборавити никада. Увек ћу се сећати те страшне ноћи, увек ћу се сећати оног плача и јаука бедног народа, свагда ће ми лебдити пред очима оне муке и јади, што смо препатили те ноћи. Страшне су то успомене. . . .

На истоку је већ свитала зора. Једва смо дочекали ту зору, ма да смо се тако и страшили од ње. Мајка је још непрестано лежала непомично, а отац је оборио главу. Изгледао је као очајник, који је осуђен на смрт. Нисам могао више да издржим. него сам га загрлио, почео сам плакати и љубити га. И он је заплакао. Стиснуо ме у загрљај, као да се плашио да и мене не изгуби, а сузе су му текле низ бледе образе . . .

Кад је већ боље одапило, пробудио је из оне несвестице матер, замолио је неке жене да приседе крај нас. а он се кренуо с неколико људи на чамцу у село, да потражи деда-Јанка и Милицу. Можда се и спасли? Ко би то знао?

Ми смо једва чекали да се врати. Непрестано сам гледао са Лаудоновог дама преко оне силне воде, да-ли се враћају, али ништа нисам могао да видим до ли воду а у даљини у сред воде село. Сваки тренут био ми је читав век. У један пут се указа у даљини чамац, за тим се све ближе и ближе примицао, и ја нисам могао да издржим, а да не викнем:

— Ево их!

Сви скочили па погледали према селу. И мати се подигла, ма да јој је то тешко било, јер је била врло слаба. По лицу јој сам видео, да у њојзи има још зраке наде.

Чамац се све ближе и ближе примицао, а мени је срце почело живље куцати. Протрљао сам неколико пута руком очи, да боље видим, да се како не варам. Али не, ја се нисам варао У чамцу је било више људи него што је отишло. И у један пут ми се учинило као да неко махну марамом на нас. Боље сам још погледао и заиста ја се нисам варао. Они су. никако друкчије. За тим притрчим ближе матери, загрлио сам је и цикнуо: „Милица!“ па сам се стропоштао на земљу. Незнам шта се даље догађало, ја нисам ништа осећао. Чуо сам око себе неку вику, неки плач, али нисам имао снаге да се отргнем из тог стања. Учинило ми се као да сам чуо и глас Миличин, за тим шта више и деда-Јанков, али моји удови били су укочени, крв као да ми је престала кружити. Но уједанпут сам опет осетио,

као да ме неко полива хладном водом, као да ми неко освежава врело чело, за тим сам покушао да се подигнем, мучио сам се да отворим очи, и отворио сам их . . . . Предамном је стојао отац и деда-Јанко. Знао сам одмах шта то значи, они су били спашени, и ја се заплаках од — радости. Покушао сам да се дигнем, да видим и Милицу, јер сам се је тако јако зажелио. Нисам могао сам, али ме је отац подигао, и — нас се двоје нађосмо у загрљају. Сад смо били опет срећни . . . . .

Тај дан смо отишли са Лаудонова дама у оближњу варошицу. Ту сам дознао све како је било . . .

Вода не би пробила дамове, да није Кошава дувала. Она је гонила ону силну воду натраг, у место да је Дунав текао правилним својим током. Та вода је ударала о јужни дам, но како јужни дам беше и тако слаб, то јој је било врло лако да провали. И провалила је, па је и начинила доста штете. У селу је попадало доста кућа, но и то би свет прежалио још којекако, али је жалост била, што се доста њих подавило, и то понајвише стараца и деце, јер је вода изненада пробила. Па Бог би знао, шта би се догодило и са деда-Јанком и Милицом, да се нису чудним случајем спасли. За живот Миличин имали смо само деда-Јанку да захвалимо, јер да не беше његове хладнокрвности и неустрашимости, зацело би обоје пропали.

А ево како је то било.

Деда-Јанко је трчао донекле с Милицом за нама, али се Милица било од страха или од другог чега тако уморила, да није могла даље ићи. Деда-Јанко ју је узео у наручја, почео је даље трчати, али је слаба снага у старца била, па је почео малаксавати. Осећао је да неможе још дуго тако издржати, па се забринуо, шта ће да ради. За собом је чуо воду како јури. Шта ће да ради? Уједаред потрча сувачама што су биле на крај села на неком брежуљку, ту је још хтео старац да потражи спаса. И нашао га је. Понео се заједно с Милицом па сувачу, био је дакле у сигурности, да дотле вода неће парасти. Но да није престао ветар, него да је и даље дувао, суваче би се зацело срушиле и њих би прогутали бесни вали. Но Бог се смиловао на њих. . . . .

Вода је била у нашем селу све до половине Априла, а за тим се извукла из њега. Догод је вода била у селу дотле смо седели у варошици.

Деда-Јанко је био примљен у нашу породицу. Није морао ништа више да ради.

Док смо још били у варошици, одвео ме је у ону крчму, где је пио са оним својим земљацима. Показивао ми је и оног трговца, где је стао у службу, а ја сам му пребацивао, да није добро радио. Но он је увек одмањивао руком, као да би хтео рећи: „не сећај ме на то.“

Бадава лепо смо живили у варошици, али једва смо чекали, да одемо натраг у село.

И једва је дошао тај жељени тренутак . . . .

У селу је било ужасно кад смо ушли. Многе куће су попадале, многе опет се најериле, тек што не падну, нигде ограде не можеш да видиш, све је то вода порушила и однела.

Па и код нас је вода учинила доста квара, али и то смо лако поднели, само кад нам је поштедила оно, што нам је најсветије било, а то је живот наше Милице.

Па ипак је поред свега тог била нека промена у нашој кући. Ката је отишла, управо боље да се изразим, отац је отпустио. Па и скривила је, јер је прекорачила забрану очеву, није се владала онако, као што јој отац рекао. Отац јој је казао, да у том најкритичкијем моменту не оставља кућу, него да смо сви на окупу, па ако се и догоди каква несрећа, да се можемо што лакше спа-

сти. Но она је прекорачила ту забрану очеву, отишла је још рано оног несрећног вечера, а нас је напустила и оставила самим себи. Како је радила, онако је и прошла, но нас је ипак било жао за њом, па шта више и сам је деда-Јанко жалио . . .

После свију тих догађаја, наш је живот опет текао онако као и пре. У школу сам ишао и даље, сваког дана је опет долазио пред школу деда-Јанко да ме дочека, сваког дана ме је онако исто питао, шта сам све научио, и сваки дан сам му ја одговарао на то питање. Наш учитељ је и даље упознавао своју децу познатом већ „методом“ са највећим благом на свету са божанственом науком. Све је дакле остало по старом, ништа се није променуло, само се један једини променуо, а то је био баш главом сам — деда-Јанко.

Од оног несретног случаја није радио више ништа. Своје последње године доживео је старац, да може провести у миру и безбриги, па је потпуно и чинио то. Ракије је добијао свако јутро, дувана му је куповао отац, имао је дакле све, што му је требало, па је могао уживати.

Но од кад је спасао Милицу, од то доба ју је тако страсно заволио, да је старом деда-Јанку било дуго време, кад није у друштву с Милицом.

Ту нову слабост деда-Јанкову употребила је Милица на своју руку, па је покушала, да одвикне деда-Јанка од ракије, јер се видело, да му ракија баш шкоди. Једном се баш деда-Јанко напио прилично ракије, па почео и да посрће. Милица га је гледала тужно, јер је искрено жалила свог избавиоца.

— Ала деда-Јанко, што пијеш ракију? — запитала га она гласом пуним туге.

— Па ракија крепи човека! — одговарао деда-Јанко батргајући се.

— Крепи ђавола.

— Богме баш крепи.

— Али да не пијеш ракије, ја би те још већма волела.

— Већма би ме волела?

— Да.

— Већма би волела твог деда-Јанка?! питао је још једанпут зачуђено.

— Да.

— А овако ме баш толико не волиш?

— Не.

— Па ја нећу више пити ракије.

— Никада?

— Никада.

И држао је донекле своју реч.

Тако баш једном приликом, посла му отац ракије, али деда Јанко није хтео пити, него је оставио ракију на сто у ходнику. Отац је дошао кући, видео ракију на столу, па пита деда-Јанка, за што није пио.

— Ја не пијем више ракије.

— Не пијеш више ракије? — питао га отац неверујући.

— Не пијем.

— А од када деда-Јанко?

— Већ од шест дана.

— А за што?

— Па Милица ме молила.

— Та немој њу слушати, него пи, — говорио му отац.

— Нећу.

Отац се окренуо од деда-Јанка, прекрстио се од чуда, па га оставио на миру. Чудио се непрестано, како то деда-Јанко да послуша Милицу . . . .

Међу тим се приближавао крај школске године. Испити су нам летили као на крили. Још неколико недеља, па смо готови и с овом школском годином, а за тим ћемо да се вијнемо у варош, да проживимо мало и по варошки. Још то мало времена хтели смо да проведемо својски, да се наиграмо и науживамо, јер у вароши, говори отац, није лепо да се деца играју. Незнам, да-ли је то отац у истини говорио, или се само шалио, тек ја сам тада жалио ту варошку децу, која не проводе своје детињство у игри, нити се крећу по слободном

зраку, те сам чисто жалио, што сам морао ићи у варош. Но наравно да сам се доцније уверио, да се и мали варошани играју, али сам и то увидео, да њихове игре нису ни налик на наше сеоске, јер у колико су наше бујније и слободоумније у толико су њине тишије и углађеније. Које је пак од тог двога боље, то ако вас не мрзи запитајте дечји свет на селу . . . .

Но једног дана нас је деда-Јанко баш ваљано изненадио. Направио нам је једну воденицу. Ону смо изгубили или ју је вода однела, тек никако нисмо знали, где је. Е, наше радости. Код нас се искупило још деце, сви гледе воденицу, сви се чуде, а деда-Јанко само нас гледи, па ужива у своме ремек-делу. Да се онда догодила случајно која од оних светских изложаба, би је дуње ми послао, да јој се свет диви. Била је то воденица какве још ја нисам дотле видео! . . . .

Дошли нам па и прошли већ испити. Ја сам се опростио са „методом васпитанија" нашег учитеља, па сам слободније дануо. Тај начин „васпитанија" је било најбоље „средство," да омили деци књигу, па тако су деца много и знала. Били смо дакле опет слободни! Уживање је то било за нас!

Но нисмо дуго уживали. Наша кућа брзо се увила у црнину, јер је нестало из ње најомиљеније личности, нестало је из ње наше среће, наше радости. Деда-Јанку су били дани изборојани . . . .

Једног јутра устао деда-Јанко нешто сетан и невесео. Ми смо се поплашили, јер нисмо видели већ одавна деда-Јанка тако сетна и невесела. Нешто смо страховали, да му се приближимо, но ипак смо му се приближили.

— Шта ти је слатки деда-Јанко? питала га Милица.

— Ја не могу више тако да живим.

— А како то?

— Пио би ракије.

— Па што не пијеш?

— Па идем, — рекао је после кратког времена.

И отишао је. Што јест јест, али је до тог дана деда-Јанко баш јуначки издржао. Није ни гуцнуо ракије. Али боље да је није ни тог дана пио. Камо лепе наше среће, можда би поживео још коју годиницу, а овако га је баш она отерала у хладни гроб . . . .

Деда-Јанко је отишао још у јутру. Дошло подне, а њега још нема. Освртао се отац непрестано, било му је замука, што није деда-Јанко код куће. Бојао се за њега, да се не би занио, па би му можда шкодила та силна ракијентина.

Што смо стрепили, испунило се . . .

Око три сахата дотрчао је један боктер нашој кући и јавио је оцу, да је деда-Јанку зло.

— Зло? — питао га уплашено отац.

— Да, у Исаковој крчми.

Отац је узео шешир, па је отрчао тамо с боктером, а ми смо се заплакали за деда-Јанком, јер смо слутили, да ће нам умрети. Хтели смо и ми да одемо тамо, али нам мајка није дала. Једва смо чекали, да се отац врати, да чујемо, шта је.

Време пролази, а оца нема, још натраг. Незнамо шта ћемо да радимо, нешто нас непрестано стеже у грудима.

— Мати, деда-Јанко ће да умре, — плакала Милица.

— Неће, срце моје, — тешила је мати, — добар је Бог.

— Али у њему се запалила ракија.

— Бог је свемогућ, он је добар и предобар, па ће оздравити деда Јанка.

Ја сам за време тог разговора седио у једном куту, па сам се замислио. Мислио сам непрестано о нашем јадном деда-Јанку Но кад је мајка довршила разговор са Милицом, устао сам полагано са свога места, изашао сам у двориште, па сам се за тим упутио лагано Исаковој крчми. Нешто ме је непрестано гонило да одем до Исакове крчме.

Једва сам чекао да стигнем, јер је крчма прилично била далеко од наше куће.

Пред крчмом се искупило читаво село. Било вам је ту и старо и младо. Жене су преплашено питале људе, како је Словаку, а деца се ухватила за материне сукње и кецеље, метнула прст у уста, па гледе безазлено на све, што се искупило, као да се није никаква несрећа догодила.

Ја сам се лагано пробијао кроз свет, па сам једва дошао до врата. [illegible] сам ушао унутра, јер ме је [illegible] задржавало.

На земљи је лежао деда-Јанко. [illegible] га је страшно погледати. [illegible] му је било бледо, као листак беле [illegible] сва разбарушена, а на уснама му је стојала пена. Око њега је [illegible] људи, међу њима и отац. Деда-Јанку су непрестано [illegible] у уста.

Нисам могао дуго да издржим у крчми. Нешто ме је [illegible]
[illegible]
Напослетку изађем из крчме напоље, па се упутим натраг кући...

Кад је деда-Јанко [illegible]

[illegible]

Ми смо се заплакали. Па и отац се заплакао, и он је жалио за старцем.

Нестало је наше среће из куће, и од то доба постала је наша кућа тиха, није се више орила она весела вика: „деда-Јанко ово или оно,“ него се увукао неки чемер и јад, нека несносна тишина и самоћа, која је необично утицала на нас све а особито на странце. . .

Сутра дан су сахранили деда Јанка...

* * *

Од то доба прошло је већ више од петнајест година. Ја сам напустио своје село, кренуо сам се у свет, па сам и остао у том свету. Више ме пута повуче жеља да видим своје остареле родитеље, да походим сва она места, која су остала тако живо у мојој памети из златних дечјих дана, [illegible] могу да одолим својој жељи и [illegible] морам да идем тамо. [illegible] кад се нађем у тихом дому својих родитеља, [illegible] догађаји сва [illegible] у детињству...

[illegible] кренем [illegible] гробља, [illegible] пограбим [illegible] да пољубим [illegible]

[illegible] гробова стоји [illegible]. Над [illegible] пре него [illegible], која је [illegible] врбом је [illegible] каменитог [illegible] скретим [illegible] „Лака ти [illegible] деда-Јанко!“

[illegible] Преда- [illegible] четиљ- [illegible] деда-Јанко. [illegible] ме не [illegible]

[illegible] го зла- [illegible] остају [illegible]

Песнику.

(Пушкин).

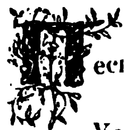

Песниче, не гони ћефу гомиле, а да те само љуби народ твој!
Усхита пуста нагло чезне хвала и у тренутку њезин сахне вир.
Чуј суд глупака, хладне гомиле, њихова ругла узаврео рој —
Па као вечна стена тврдо стој, спокојство душе теби рађа мир.

Ти си цар — те живи својим и ходи путем навек само свој,
Па куд' те срце вуче циљ је твој; где твоје виле теби чине пир,
Ту буји твога савршенства плод, милених снова вечни неувир —

Не треба плате теби, браде мој, за подвиг рајски, племенити твој!

Јер награда ти у себи је ту, а себи самом сам највиши суд
И своме делу строги судац сам, те најбоље ћеш свој оценит труд.
Довољан делу ти си само тек, у делу своме ти зар уметник?

Довољан? — Пусти хладну гомилу, будала пуста своју нека збори
И подсмех луда нек се само ори; нек пљују олтар где твој огањ гори;
Несташна дерлад нека диже крик, нејака тресе твој ти троножник.

Јован Симеоновић Чокић.

Свако своје најбоље.

ПРИПОВЕТКА

Младена Јоцића.

(Свршетак).

Једне ноћи дошао је Јоца необично доцкан или — рано, како ко схвати — кући. Јулка је седела при слабој светлости кандила уз постељицу свога јединца. Чим Јоца уђе у собу, Јулка баци само један поглед на њега и нешто је жацну дубоко у срце. И нож би лакше поднела од тога. Таквог није Јоцу још никад видела. Није био пијан, али је изгледао страшно мамуран. Крваве очи његове севале су необичном ватром, гологлав је био, разбарушена коса попала му по страшном, зверском лицу. Оделу се крпа имена знало није. Све је то било поцепано, раскомчано, издрапано. Најодвратнија слика морално пропалог човека.

— „Јоцо, несретниче, зар и то да дочекам од тебе? Ох боже!" беше све, што му је Јулка рекла.

— „Де ти мало језик за зубе, јес' чула! Данас нисам ни мало расположен, да слушам твоју чегртаљку. Шта си зацрвенила очи те? Опет си ваљда њакала, а?"

— „А зар сам могла лећи? Колико пута сам загњурила главу у јастуке чеда нашег, узалуд се трудећи да разгоним сетне али и страшне мисли, које ме до лудила доводе. Јоцо, јеси ли при себи ти? Куд ће нас одвести живот твој? Ако си на мене заборавио, сети се детета овог, не заборави, да си му отац! Њиме и невиношћу његовом заклињем те, дођи себи; не мој да те оно куне доцније!"

И још би сирота Јулка даље говорила, да јој онај несретник није зачепио уста страшно замашном шаком својом. Тако је ударио сироту, слабу женицу, да је она пала на под а на уста и на нос пође јој крв.

Јоца се није на то освртао, остави

жену да лежи у крви својој а он се баци на постељу и захрка громовито чинећи се и невешт врисци свога синчића. који се иза сна тргао на силовити ударац онај.

Јулка, кад је дошла себи, диже се полако, одвуче се до кућних врата, изађе на поље, опере се од крви, те онако уморна. јадна, једва успава синчића свог а онда паде на постељу као мртва. — Опет једна слика у овој приповетци, која је више истинита, него што је лепа. . . .

Сутра дан Јоцу није нико видео у канцеларији, он није излазио из куће, али се по селу муњевито брзо распрострше од уста до уста врло ружни гласови о њему. Из касапнице разнеше слушкиње и девојке још рано у зору страшну причу коју им је касапин поверљиво испричао по речима Лизе бирташеве, која се куне, да је све истина, јер је њен брат то њој само поверио а он је очевидац био.

Кад одузмете све оно, што је свака од тих живих хроника на селу по својој памети онако, како јој је њена жива уобразиља диктирала, дометнула, улепшала или наружила онда вам остаје ово само: Јоца је ту ноћ седео у општинском бирцузу, пио и картао се са екзекутором и са неким столаром Јоханом, који је још као млад човек дошао из Немске од некуд — право да кажемо: из бела света — па се у Т. настанио. Поштени и мирни грађани клонили се њега, јер су знали, да је он човек опак. Ко никад ништа не ради и ништа нема а опет живи, код тога нису чиста посла. По цео дан преседео би он у механи па или би пио или би се картао, ако би нашао, уловио би кога. С Јоцом се он чешће картао и Јоца је редовно губио, тако да је већ посумњао, е га овај вара. Те ноћи договорио се Јоца са екзекутором, да припазе мало боље на мајстор — или боље: Herr — Јохана. И успели су, ухватили су га, да „наклује“ карте. Реч по реч, па се они и покикаше. Да их механџија није развадио. ко зна били отишао један од њих читав кући. . . .

Исто тако брзо, можда још и брже, пронеле су сутра дан злобне друге Јулкине вест, да су екзекутор и Јоца отпуштени из општинске куће због неморалног владања.

Та је вест дошла и добром комшији Херману до ушију. Како се он уверио, да је та вест истинита, седе и написа пун табак неких рачуна, савије га, тури у џеп и оде свом другу Јоци.

У соби Јоциној покор. права болница. Јоца лежи на једној постељи и меће хладан пешкир на главу а Јулка опет у другој постељи лежи болна преболна.

— „Шта је то с вама за бога, ваљда нисте обоје болесни? Шта вама фали, драга снаја?“ Окрене се Херман болесници кад је ушао у собу.

— „Ништа, ништа! Само кад бих могла да умрем!“ Одговорила је снајка слабим гласом, који се једва чуо.

— „О, о, о!“ чуди се Херман а не зна сам, како да се извуче из неприлике. Окрене се Јоци. „Море Јоцо, о теби се проносе свакојаки гласови по селу; шта то уради од себе?“

— „Нећеш ми ваљда и ти туторисати!“ Брецну се Јоца на њега „требам ли ти што год?“

— „Не, не, знаш овај, ја сам дошао само да ти кажем, знаш, морам ти искрено рећи, да ми је жао, ја тебе волим као свог брата, али знаш . . .“ заплеће Херман.

— „Ма говори један пут! Шта ћеш?“

— „Добро дакле! Дошао сам, да ти кажем, да си отпуштен из општине те да те ја у таквим приликама не могу дуже чекати. Ево сам ти донео рачун и, као своме пријатељу, остављам ти рок од три месеца, да ми дуг вратиш, иначе. .“

— „Шта иначе?“ рече, али не, није

рекао, рикнуо је Јоца и скочио из постеље. Херман је већ био на пољу, али је на столу оставио рачун, у ком је био назначен цео дуг, остављен рок од три месеца и претња, да ће се интабулирани иметак продати, ако се тај дуг за три месеца не плати.

— „Куд си нагао, као помаман? Лези у постељу своју бар, док те не избаце с ње и из куће напоље", шапутала је скоро Јулка гушећи се у кашљу и сузама.

Јоца је зинуо, да јој нешто одговори, али му ништа не пада на ум. Леже опет у постељу и сакри главу у јастуцима. . . .

***

— — „Па баш си ти својим очима видела?"

— „Та где би ја то све видела, али тако свет говори. Тек то знам да га је онако болна оставила."

— „Од куд опет и то знаш?"

— „Е сад ње! Па кажем ти, — оглувила — да ју је јутрос зором, пре него што је Јоца и кући дошао, мој Кузман натоварио на кола и одвезао је заједно са малим њеним оцу у М."

— „Шта је то само морало бити између њих? Знаш говори свет и ову и ону, неће ту бити чиста посла. Баш јуче прича она, — та знаш ону вештицу, — бабица општинска била ког Вате Зоркулине, па прича како Јоца сумња на Хермана. Оно јес' он девер, али је неверија, па је обенетио. Доста је Јоца и трпио. За то, баш само за то и због ње, веле, и пропио се тако."

— „Истек што год ти! Зар Јулка тако што да уради? Ти верујеш оној поганој језичини. Реци боље, Јоца је несретник. Оставити кућу, заборавити жену и дете на по цео дан седети у бирцузу, дерати клупе са којекаквим битангама и пробисветима! Боже мој! Шта уради од себе онакав момак!"

— „Шта ли ће, боже, кад дође кући, па не затече никог код куће?

„Прођи га се! Вратиће се опет од куд је и дошао па ће љуштити ону клипару чивутску. . . . Него чујем, да ће му се продати кућа на добош Хоће Херман, да му је узме."

— „Море нема од њега ништа. Одмах сам ја знала, да је њему одзвонило, како је заменуо иглу са перетом. Смрди му сепија а ракија му не смрди!"

Ја сам вам откинуо парче из оног клупчета, које се по сели у свечане дане плете, плете у бесконачност. И валда нема шаренијег ништа од таког клупчета. Шта се ту не уплете, ти боже знај!

Као што видите, тога дана се разговор највише врзао око Јоце и његове сироте Јулке. И јесте то најпосле догађај редак, необичан, невиђен у Т. Жена да остави мужа или муж да отера жену, којој се пред олтаром на верност заклео.

— „Боже мој, од кад пођоше лађе Дунавом, од кад дођоше ти проклети „ајзибани" и све те новотарије, којим ја ни крсна имена не знам; од то доба све пошло натрашке. Ја се данас ни чему не чудим, ма шта да се догоди." Тако је рекла стара касирка, која је са мужем својим дошла у Т. чак из Лике — и све се бабе сложиле с њом.

Ви сте међу тим, из разговора оног могли разабрати, да је Јулка оставила Јоцу и да је са дететом својим отишла кући оцу своме.

И шта је знала да ради? За Јоцу већ није било никакве помоћи. Он је сваког дана све ниже падао, баш као да му пиће памет помери. Херман је најозбиљније запретио, да ће их кроз три месеца истерати. Јулка није могла ту срамоту да дочека. Она је онако болна легла у кола и тако се украла сломијена, утучена, разочарана од оног истог Јоце, који је њу некад заносио лепотом и момаштвом својим а данас се ни мало није бринуо, како ће се са Херманом измирити, него је само пио

и пио, као да је у пићу хтео да удави све, што га је још човеком чинило . .

Кад је Јоца сазнао, да га је жена оставила, није хтео ни да иде кући, ни да иде по њу ни по сина свога, само се страшно насмејао, па је наручио поново вина и опет је даље пио. . . .

Исто је тако Јоца пио, кад су му рекли, да му је жена умрла молећи се на самрти за њега, спас његов и за њихово дете. . . .

Још више и страшније је пио, кад су му имање продали, кад је примио оно, што је од дугова претекло. Частио је свакога, ко год је само хтео ту част да прими. Никад га нису видели тако напијаног, као тад. Страшан, грозан, одвратан. На клупи у механи је заспао и тек кад је с ње пао пробудио се и дошао је себи Прва реч коју изусти беше: „бескућник“, друга му беше: „Дај ракије!“. . . .

* * *

Јоца је и данас жив. Потуца се од пијаце до пијаце, од вашара до вашара, од сватова до даће, па кад све жице попуцају, он опет дође у Т.

Ко га је пре познавао, сад га не би познао. Сломијен, сув, јадан, у браду зарастао, расчупани бркови надкрилили бакарни нос, очима укрстио, руке му дрхћу али се он ипак грчевито маша сваке чаше коју му пруже.

Од премногих. . . .

— А. ПЛЕЩЕЕВЪ. —

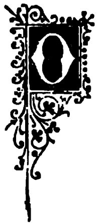

Од премногих фраза лепих
У срцу нам кипти злоба!
Слушам речи, празне речи;
А за радњу није доба.

Старамо се ми за народ —
Његова нас брига мори!
За правду смо гинут' спремни
Али — то су разговори. . . .

Мора пропаст' свет злехуди
Дани су му изборјани;
Знамо рећи, све што ј' право
Али — кад смо накресани.

Да је леност стидна, срамна,
Свакога часка ми велимо;
Али несмо сами вољни,
Да примером предњачимо.

А међу тим у сред борбе,
Ил сред тешка, мучна рада,
Ми бегамо, плашимо се,
Нема стида тад' никада.

Ко је у нас спаса наш'о
Кога гоне неправедно?
Пролазимо покрај њега
Јер је нама *све* све једно.

А фразе су тако слатке
Кадре су нас све занети.
Да у реч'ма спаса нема
О, кад ћемо увидети?!

С руског.

Иван Мартиновић.

Опис

„ц. к. генерала Србаља од 1759—1810. и ц. к. обрстера Србаља од 1744—1810.“

од фмл. **САВЕ ПРОДАНОВИЋА.**

припоштио, исправио и допунио

Димитрије Руварац.

(Наставак.)

Једнонадесјати обрстер
Михајл от Михајљевић.

Родилсја во Сент Ивање во вараждинској генералији; бесједия кромје матерњаго јазика, њемецки и француски, имјел њечто вјежества од инжинирства; добр талент и

многорјечије; бил искусен и дјејствителен во војеној службје; служил код варадинског и њемецко-банатскаго полка до капетанства; во последнеј турецкој војње, имјел над многочисленим сербијанским фрајхором повељеније, в тој војни добрија услуги указал, повсјуду Турке отгнал, и со својим хором близ Ужице дошел, и чрез то фелдмаршалу барон Лаудону великое облекшаније учинил Белград взјати, ибо он от Белграда Турке удалил, и немогли фелдмаршалу препјатствовати; бил во первој француској војни, повсјуду себе аки изкусна и храбра штабс официра указал; чрез своја заслуги, получил обристлајтнантски и обрстерски степен. Јего ц. к. величество Франц I., хотјели јего равно во тое времја всемилостивјејше генералом наименовати, јегда он код Рајне во сраженији рањен и умерл.

Дванадесјати обрстер

Адам Маовац.

Родилсја во селье Чалмје во Сремје, отец јего бил капетан код варадинскаго полка, бесједил кромје матерњаго јазика, њемецки и влашки; служил во кикиндској граници до оберлајтнантства, по движенији тоја граници, пришел во новоуреждени влахо-илирически полк, код којего даже до обристлајтнатскаго степене служил, имјел добр талент, бил во службје всегда дјејствителен; во последнеј турецкој војни, стојал со својим баталионом во њекоторој великој пешчери „Ветеранише хеле", на брегу Дунаја, в то времја велики везир с турецком армеом, код Оршаве вступил во Банат, а једин паша шел с многими корабли, и шајками Дунаем ко Паланки и Панчеву, да себе с белиградскима Турци в том предјелье соједииит; обаче невозможно било паши покрај речене пешчере Дунаем со шајками пројти, ибо Маовац Дунај зашчишчал, чрез њеколико днеј борилсја с Турци, и всеконечно возбранил паши своје намјеренније произвести, паша невозмогл Маовца с јего баталионом, нити из пешчере с брега Дунаја отгнати, ниже к предани́ју насиловати, но на конец принужден бил с Маовцем уговор и погодбу учинити, јего с цјелим баталионом, канони и оружјем, из тоја пешчери с обдаренијем всјех официров за их храброст мирно отпустити; Маовцу то за велику чест и похвалу било, и за то получил обристлајтнантски степен; 1796. постал обристер код втораго банатскаго полка, обаче определеније получил Вурмзеров фрајкор у Италији под својим повељенијем имјети, пришедшу же јему во Италиски Тирол, во первом сраженији с французи на Монтебалдо при језеру Лаго ди гарди, бист ухваћен; по њеколиких месјаци паки ко својему фрајкору пришел, и во италиском Тиролу преставилсја.

Тринадесјати обрстер

Арон от Станисављевић.

Родилсја во Тители, бесједит кромје матерњаго јазика, њемецки и французски, служил код шајкашкаго баталиона и понтонера даже до капетанства, имјејет зјело добр талент, вјежество и искуство во војеној понтонерској и шајкашкој служби; јест всегда дјејствителен во службје, и љубитељ книгочтенија; код шајкашкаго баталиона получил мајорски обристлајтнантски и обристарски степен; обрјетајетсја и ниње, аки обристер и повелитељ шајкашкаго баталиона во Титеље.

Четиринадесјати обристер

Н. Н. от Милушиновић.

Родилсја во Купиновје во варадинском полку, бесједит кромје матерњаго јазика, њемецки и французски, добр инжинир; служил всегда с ревностију и дјејствијем, от кадета до обрстлајтнанства код варадинскаго полка; чрез своје добре таленте, вјежество и искуство у војеној служби получил обристарски степен код градишкаго полка, идјеже и ниње аки обристер повелитељ градишкаго полка, во новој Градишки своје определеније имјејет.

Пјатнадесјати обрстер

Н. Н. от Михајљевић, син усопшаго генерала Стефана от Михајљевић.

Родилсја во вараждинском генералатје, бесједит сербски, њемецки и французски, имјејет вјежество во инжинирствје; начало јего службе било во посљеднеј турецкој војни, код сербскаго јеговог стрица Михајла Михајљевића фрајхора аки кадет и лајтнант; по скончанији же турецкија војни служил код

Ђурђевачкаго и јешче код њекојего инаго полка, всегда и повсјуду во службје дјејствителен бист, чрез јего добр талент и вјежество во службје и доброје обхождениje, доспјел до обристарскаго степене код влахо-илирскаго полка; имјејет ниње своје опредјеленије во шчабском мјестје Карансебеши.

Шестнадесјати обрстер
П. П от Милетић.

Родилсја во селе Смертићју во предјеље градишкаго полка; родитељи јего били прости граничари; бесједит кромје матерњаго јазика њемецки, имјејет добр талент, тих, кроток, малоглаголив, остроумен, и зјело искусен и дјејствителен во војеној службје, всјак јего, аки добраго и честнаго человјека знајет; он служил от простаго војника даже до капетанскаго степене код градишкаго — аки мајор и обристлајтнант код перваго банатскаго и бродскаго полка; војевал во посљеднеј прајзској, во посљеднеј турецкој и француској војње, повсјуду и всегда својеј должности полное довлетворенiје засвидјетелствовал; получил и обристарски степен код бродскаго полка, и имјејет своје опредјеленије во шчабском мјестје Винковцје.

(Наставиће се)

О старости звезда.

Прошле јесени држао је славни астроном *Ј. Јансен* предавање под горњим насловом у јавној годишњој седници, у којој се састају пет академија у Паризу. Предавање то занимаће и наше читаоце и због тога саопштавамо нека места из њега у скраћеном изводу.

Предавач је почео тиме како су се пре изрази „старост“ и „развијање“ употребљавали само о становницима на земљи. Али са напредовањем нашега знања увидело се, да ти појмови имају важност за целу васелену. Кад је *Галилеи* доказао, да су планете исто таква тела као и наша земља, онда се морало одмах доћи и до закључка, да су се и планете морале исто тако преображавати и развијати као и земља.

Предавач је поменуо за тим, како је *Вилијам Хершел* открио у разним маглицама, што се виде на ноћном небу, разне степене у развитку материје, а у маглицама, које се не дају даље разчланити, познао је светску праматерију, из које су постала сунца. У последње време обратила се најпосле астрономска наука о развитку старости звезда, познању, које је тек спектралном анализом постало могуће.

Метода спектралне анализе је у том, да она расчлани светлост, која нам долази од звезда. Тим разчлањавањем сазнаје она хемијску природу тела, које шаље ту светлост. Једно од њених првих дела било је, да је доказала, да се у атмосфери сунца налази већина наших земаљских метала. Беше то велико изненађење за цео изображен свет. Али спектрална анализа прешла је наскоро на звезде и на маглице и на основу тих испитивања могло се изрећи материјално јединство васелене. Једна иста материја у целоме свету, колика победа за науку! Паде копрена испред философа, мудраца, мислилаца, да им покаже, како је свет приступачан њиховом раду и размишљању!

Познање хемијског јединства васелене најјачи је стуб, који има идеја о развитку. Јер пошто је земља била усијана кугла, пошто је она већ читав низ разних стања прешла, пре но што је дошла у њено садање стање, а узрок свима тим променама било је хлађење, не мора ли се онда мислити, да и сунце, које се из истих материја састоји као и земља, мора сличан развитак да пређе! Развитак тај трајаће само много дуже, јер је сунце много веће него земља, али у главноме тећи ће исто тако као и код земље.

И кад је то тако за сунце, зар да не важи онда тај велики закон и за звезде, које су састављене из сличних елемената? Одкад се зна, да многе од маглица на небу нису ништа друго него усијане гасовите масе, од тог доба имамо права, да говоримо и о развитку звезда. Али где је реч о разви-

тку, ту је одмах и реч „старост“ на свом месту. Разговор о старости звезда је дакле потпуно оправдан.

Посмотримо сада, на што се ослања наука, кад означује односну старост звезда. Она суди, да је старост звезда везана за температуру њихове материје. Јер кад једном једно сунце у свету постане, онда ће оно моћи у истим околностима толико дуже сијати и толико дуже трајати, што му је виша температура. А колика температура влада на некој звезди, то се даје познати по њеном спектруму. Боја зракова у спектруму показује верно стање температуре на звездама и издаје сваку и најмању промену у том погледу.

Има ли н. пр. у спектруму неке звезде врло много љубичастих зракова, онда је то знак, да на њеној површини влада врло висока температура. На небу има много таквих звезда. То су у опште све оне звезде, које нам по боји изгледају беле или плавичасте. Најчудноватија је међу њима она дивна звезда *Сиријус*, најсветлија од свих звезда, што их видимо на небу. Та звезда је огромно велика, много и много пута већа него наше сунце. Њу обавија врло пространа атмосфера, која се као што спектрум показује састоји из водика. Без сумње ће бити ту и други метали, али светлост, што нам долази од пространe атмосфере Сиријусове тако је ужасно јака, да све друге зраке прикрива. Све нас упућује, да у Сиријусу имамо пред собом сунце у пуној снази његове делатности и да ће он ту делатност очувати до у недоглед далеких векова.

Сем Сиријуса, који је украс неба и који ће то по нашем знању још дуго остати, спада међу таква небеска тела са пространом атмосфером од водика и звезда *Вега* у Лири. То је бела звезда, коју често управо над теменом видимо на небу. И о Веги мислимо, да је врло топла и да ће још кроз небројен векова сачувати своју делатност и светлост.

То су можда два најчудноватија примера о звездама у пуном јеку њиховог сунчаног рада, али примера је тих више. Пуно је звезда на небу, које припадају тој врсти. Могли бисмо скоро рећи, да је у таквом стању највећи број звезда, што их видимо голим оком. Али ван њих знамо и за другу врсту звезда, код којих спектрум показује, да се оне налазе у већма згуснутоме стању. У место пространe атмосфере од водика открила је на њима спектрална анализа ниску, густу атмосферу, која се из оних истих металних пара састоји, које сасвим тачно на нашем сунцу разазнајемо. Наше сунце спада на име у ту врсту звезда. Сунчани им је рад још снажан, али су оне ипак прешле већ оно доба, које бисмо могли — ако тај израз дозвољавате — назвати њиховом младости. За чудо, да то издаје већ њихова боја. Нису више онако сјајне и онако беле као звезде прве врсте. Неке од њих изгледају шта више жуте или наранчасте.

Сем нашега сунца, које је као што рекох превалило већ своју младост, спада у ту другу врсту звезда *Алдебаран* или Биково око, који нам зими сија над славним Оријоном. Даље *Арктурус*, лепа звезда у Боотесу, која се налази у продужењу руде Великих кола. Црвена јој светлост издаје да је већ далеко отишла у свом развитку.

Али има још и треће врсте звезда, које су још даље у свом развитку дотерале. Код њих издаје спектрум знаке кобнога хлађења. О љубичастом, тој боји високих температура, нема ту ни помена. Виде се тавне пруге, знаци густе атмосфере. Пропало им стање казује већ боја, која је тавно-наранчаста, а гдекад се прелива у тавно црвенило. Таква једна звезда стоји у левом горњем углу Оријона.

То су резултати испитивања, које је истом отпочело. Истина да се том испитивању још многе тешкоће на пут стављају, али предавач је уверен, да ће их наука савладати. Метода, којом се данас испитивање служи, неће се у многоме променути, а она је позвана, да коначно установи оно велико начело развитка, које ће бити од најплоднијих у астрономској науци. Начело то постало је посматрањем наших земаљских прилика. Није се мислило, да ће смети прекора-

чити преко хоризонта наше земаљске кугле. Али ево оно га је прешло и важност му се признаје за цело небо.

Као што је земља и све што је на њој морало постати и развијати се, да најпосле пропадне, тако то бива у целоме свету, у свима световима. Спектрална анализа нам је показала, да ни сва сунца нису једнака, него да се битно разликују и по свом саставу и по својим својствима и по јачини светлости.

Нека сунца су тек сад у постанку, друга су већ прешла перијод њихове највеће делатности, а још друга показују знаке старачке слабости, која ће их одвести у пропаст. Најпосле сва сунца укупно дају нам у разним добима свога развитка и у дужини времена, које је потребно било за тај развитак, мерило за огромно дуге перијоде, који су морали протећи од онога доба, кад су ти најстарији светови постали; па до овог тренутка, где их ми можемо гледати и посматрати.

Кад се буду темељно сазнали основи, по којима се развијају звезде, онда ће бити остварена једна од најдивнијих победа науке. Тада ће бити људима дано, да разуму не само земаљске, него и светске векове и да у звездама читају њихову прошлост и њихову будућност, као што већ данас знају, да одређују њихова удаљења, да мере тежину њихове масе и да их анализују. Тада ће — завршио је предавач — уз познање о безконачности у простору доћи познање о безконачности у времену.

М. П.

ЛИСТАК.

КЊИЖЕВНОСТ.

Praktična gramatika Ruskoga jezika za samouke napisao *Prof. Pero Budmani* član jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti 1888. Nakladom akademijske knjižare L. Hartmana.

Ово је практична граматика удешена за самоуке, који хоће руски да уче. Врло је добро уређена, није као што је обично у таким практичним граматикама раштркан материјал, него иде ипак по реду као да је школска књига и док је један пут прочиташ, можеш после одмах наћи у њој брзо шта хоћеш. Правила су о изговарању слова врло јасна и можда несу ни у једној граматици практичној тако јасна као у овој. Ово је врло важно, јер за нас је нај теже научити изговарати руске речи. Осим тога удешена су правила за акценте врло добро, а без познавања акцента у неким приликама не ћеш знати како се изговарају нека слова у руском. Особито је углављено кардинално правило о руском акценту према нашем акценту и тим нам је врло олакшано изучавање руског акцента. На овоме мора сваки бити захвалан писцу руске граматике. Деобу глагола употребио је писац од Добровскога попуњену и дотерану Миклошићем. И то је добро учинио што ова деоба у колико је основана на темељу научном, у толико још већма годи практичном изучавању словенских језика. Сам не знам за што је у петој врсти начинио још један раздео, пети и у њега стрпао глаголе треће врсте, као што су: держать, кричать, лежать, молчать, стоять. Можда је то чињено из практичности. Али је то исто учинио г. Будмани и у својој Grammatica della lingua serbo-croata од 1866 и на то му је те године у „Књижевнику“ трећем приметио Ђ. Даничић ово: „Глаголе је раздијелио Б. по основама на познати начин; али је глаголима као што је *држати* дао особит раздио у петој врсти; мање је права имао то учинити него да је глаголима као што је *војевати* дао особит раздео у шестој врсти, јер како у *војевати* стоји *е* мјесто *о* исто тако у *држати* стоји *а* мјесто ѣ; па да је глаголима као што је *држати* дао особит раздио међу глаголима као што је *видјети*, онда би само оно учинио што би учинио да је глаголима као што је *војевати* дао особит раздео међу глаголима као што је *куповати;* тако би глаголи барем

остали у својим врстама, и било би само непотребно цјепкање, а овако пренесавши речене глаголе из једне врсте у другу отргао их је од онијех с којима су једнаки управо по ономе по чему их дијели и смијешао их с онијем с којима немају ништа.“ Ја мислим да је г. Будмани у својој руској граматици *держать* и оваке глаголе у пету врсту унео што држи да је то практично, иначе по науци данас нема смисла оваке глаголе трпати у пету врсту.

Што се тиче језика српскога у овој књизи да богме да је без сумње добар. Не знам само за што пише на стр. 12: „сложен облик *схваћа* се као номинални облик“, а на стр. 13: „како се у рускијем граматикама *схваћа* да номинални облик постаје од сложенога“

У Вукову речнику има само *схваћати*, *схваћање*, а нема *схватати*, *схватање*. Ја мислим да је *схваћати* постао од *схвати-а* као што је *враћати* од *врати-а*, *илаћати* од *илати-а*, *лаћати* од *лати-а*, *смишљати* од *смисли а*. И у Даничића „Коријенима“ долази *схваћати*, а нема *схватати*. Иначе г. Будмани пише на другим местима увек *схватати*. Ја бих волео знати за што? На стр. 3 . стоји да убийца значи *убојица*. Ја бих рекао да убийца значи der Mörder, Todschläger, а српски *убилац* а не *убојица*, јер *убојица* значи онога, који се зна добро тући, бити. На стр. 49. стоји: „Живине што *живу* у шумама“, а овамо се увек инфинитив употребљава *живљети* као што видимо одмах на стр. 49. поживать *живљети*, а на стр. 54. жить, живу, *живљети*. То није добро. На стр. 55. стоји: Кола је најсјевернији град у *Европејској* Русији. За што *европејској*, а не *европској*? На стр. 75. зове се пароходъ *пароиловом*. У 5. броју „Стражилова“ од ове године показао сам да је *пароброд* не само муж, који је бујица нанела из стране земље, него и не одговара захтевима законским нашега језика. На стр 96. стоји: „а она је *омршавјела*“, а на стр. 113 *оздравјети*. Ја мислим да ко пише *омршавјела* и *оздравјети*, тај треба да пише и *живјети*, а ко пише *живљети*, тај треба да пише и *омршављела* и *оздрављети*.

На стр. 96. стоји: у *вјеверичијим* кожусима. Конзеквенција иште као што сам у „Стражилову“ доказивао, да се пише *вјеверичјим*. На стр. 106. стоји: *заповидјети*. Ја бих волео знати да ли се где говори *заповидјети*? Ја мислим да се говори на југу *заповиђети* или *заповједити* као што је у Вукову речнику забележено, а по југозападном говору требало би да гласи тај глагол *заповјеђјети* према старом словенском заповѣдѣти, али у Вукову речнику нема га забележена, за то мислим да је боље у књижевном језику да се пише *заповједити*, него *заповидјети*, јер ово се можда нигде и не говори. На стр. 116. стоји: *опредијељени* према руском опредѣлённый место *одређени*.

На послетку препоручујемо ову изврсну руску граматику свима онима, који хоће руски да уче.

Карловци. **Јован Живановић.**

БЕЛЕШКЕ.

(Погреб дра J. Панчића). Наш врли научењак, пок. Јосиф Панчић сахрањен је у Београду на свечан начин. Сахрањен је у дрвеном сандуку од *оморике* коју је покојник пронашао у Србији, што је у своје време направило сензацију у научноме свету. Сандук су носили академици и професори велике школе. При погребу је био и митрополит Теодосије са 15 свештеника и 4 ђакона. На хору је певало великошколско певачко друштво „Обилић“. Говоре су држали *Чеда Мијатовић* (у име кр. срп. академије), *др. Владан Ђорђевић* (у име лекарског друштва), *Јован Жујовић* (пред великом школом), *Коста Таушановић* (пред отвореним гробом у име пољопривредног друштва) и *Живојин Јуришић* (у име великошколаца). У цркви је при свршетку опела *краљ* приступио породици покојниковој, те јој изјавио своје учешће, а за тим је изјавио заступнику кр. срп. академије, Чеди Мијатовићу, своје саучешће академији, што је са смрћу Панчићевом изгубила достојног начелника и члана.

(† Марија Медаковић). У Митровици је 28. фебруара преминула *Марија Медаковић роћ. Камбер*, удовица пок. дра Данила Медаковића, некадањег српског новинара и књижевника, а мати заслужног посланика саборског дра Богдана Медаковића. Тело је покојнице пренесено у Загреб и сахрањено у породичној костурници. Лака јој земљица била!

РАЗНО.

(Утицај културе на величину лобање.) Недавно саопштио је *Емил Шмит* своја испитивања о старо и новоегипатским лобањама. Иста показују, да

су лобање садањих Египћана знатно мање него што су биле пре две хиљаде година. Према старим лобањама има у овим садањима код мушкиња за 31·4, код женскиња за 54·5. у средњу руку у опште за 44·5 кубних центиметара мање простора за мозак. *Шмит* не мисли, да је том смањивању лобање узрок промена расе, јер за то нема никаква основа, него та појава стоји у вези са назадком становништва у култури и интелигенцији. То своје тврђење поткрепљује опажањем *Брокиним*, да је просторна садржина лобања из паришких гробова у последњим столећима због напредовања становника у култури порасла за 35·55 кубних центиметара.

(Порекло великих мужева.) Г. Португалов написао је врло занимљиву црту у „Новости" о пореклу великих мужева. Он доказује, на основу научних података, да се баш велики људи врло често рађају у најсиромашнијој колиби, сред највеће невоље и наводи неколико примера за доказ.

Колумб је био син ткачев; Коперник - син простог сељака; Кеплер — син убога крчмара; Шекспир — син рукавичара; Њутн — син врло сиромашних родитеља; Галилеј — син свирача; Д'Аламбер -- безбрачни син артиљеријског комесара; Лагранж — син војеног благајника; Хершл -- син свирача из Хановера; Хеј Рене Жист — син сиромашна ткача; Бенжамен Франклин — син убогих родитеља; Линеј — син пастора у шведском селу Смаланду; Жан-Жак Русо — син убога часовничара; Кивје — син убога официра у миру, који му не могаде дати образовање према своме сталежу; Аристотел — докторов син; Сократ — син сликара; Спиноза — син проста јевреја, што продаје ракију; Кант, велики Кант — син сарача (ременара); Дански физик Ерштед — син апотекара; Волтер — син бележника; Лесинг — син пастора; Хердер — син учитеља; Шилер — син школска надзорника, мати му је била кћи фурунџије; Беранже — син убога баштована; Берне — син проста јевреја; папа Григорије VII. Хилдебранд — син трговца; Јан Хус — син убога чешка сељака; Мартин Лутер -- син убога рудњара; Џовано Бруно — син војника; отац Бенжамена Франклина био је не само сиромах човек, него и сапунџија. Стефенсон син убога угљара; Фултон изналазач пароброда — син убога простака; Жокар — син радника у фабрици; Мурињо - син сиромашна радника; Доминикино — син сиромашна ципелара у Болоњи; Жерар Дов — син убога стаклара; Салватор Роза — син сиромашна напуљског мерника; Рубенс — син незнатна градоначелника; Албрехт Дирер — син златарев; Ханибал Карачи — син вртара а највећи од највећих Чарлс Дарвин унук лончара Вержвуда. -- Па и код нас Срба су многи наши уважени људи синови сиромашних и нижих родитеља, као Доситије Обрадовић, Вук Караџић, др. Свет. Милетић и многи други. *Potest ex casa vir magnus exire.* **им**

КЊИЖЕВНЕ БЕЛЕШКЕ.

Мађарско-српски речник, који су израдили професори новосадске српске вел. гимназије *др. Ђорђе Дера* и *Благоје Бранчић* ући ће, као што писци јављају скорим у штампу, тако да ће у току од неколико месеца моћи бити штампан. Речник ће имати формат вел. осмине, а изнеће на финој артији на 40 штампаних табака. Што се тиче опширности му, удешен је тако да ће не само одговарати школским захтевима, него ће задовољити и потребе обичног живота, те ће знаменито олакшати темељито учење мађарског језика, сваком, коме је потребан. Писци отварају претплату, да би се у напред могло бар приближно знати, колики број егземплара да се штампа, и то за оне, који напред пошљу новац, стајаће овај први свезак 3 ф. 50 новч., а доцније биће цена знаменито већа. Претплатницима се цена умерава с тога, да би због великих штампарских трошкова могло што више претплате утећи. Наруџбине се директно упућују на ма којег од напред именованих аутора.

(**„Тежак"**) орган српског пољопривредног друштва у Београду, који је до сада излазио у месечним свескама, излази од ове године два пут месечно у свескама од 2 табака. Цена је остала стара, 4 фор на годину. Одговорни уредник „Тежака" је сада г. Милутин М. Савић, секретар министарства народне привреде.

НОВЕ КЊИГЕ.

Бедни људи. Роман *Тодора М. Достојевског.* Превод с рускога. Панчево 1888. Накладом књижаре браће Јовановића. На 16-ни, стр. 241. Цена 1 фор. -- Достојевски је један од најславнијих романсијера руских и заиста је вредно, да се и српски читалачки свет с њиме боље упозна. С тога препоручујемо ову књигу топло, а од одзива публике зависи, хоће ли преводилац и даље радити на овоме послу.

На селу и прелу. Слике и прилике из српскога живота. Написао *П. Адамов.* II. Издање срп. књижаре и штампарије браће М. Поповића у Нов. Саду. 1888. На 8-ни, стр. 136. Цена 60 новч. — Ко је читао приповетке П. Адамова у „Javoру", „Стражилову" и у засебној књизи (I.) томе неће бити нужно обашка још препоручивати ове приповетке, о којима је и критика наша и хрватска најлепшу реч рекла.

„JAВOP" излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шаљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора" у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор. на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића. *Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.*

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК: ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

УРЕДНИК: Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 12. У НОВОМ САДУ 20. МАРТА 1888. Год. XV.

Женско Сарашћер.

ПО НАРОДНОМ ПРИПОВИЈЕДАЊУ НАПИСАО:

*П. Мирковић.**)

Давно је то било, када су оно још у Херцег-Босни капитани владали, и силном својом мишицом држали управу Херцег-Босне по свом ћефу, не слушајућ ни цара; а премда добро познаваше: Цареве су ријечи, цареви ријечи. Цар је осјен божи.

Тад баш збило се ово што ћу вам причати.

Живио је у Старо-мајданском кадилуку — за онда — један врло побожан Мухамеданац именом Мехмед ага. Пет вaката своје дневне молитве никад није прекорачио тај добри и побожни човјек а да их није свршио. Тако је он увјек радио: Најприје Богу, па своме роду!

Казују: Ако би он у самом рату био, а почео би своју молитву, он не би је прекинуо, па да би му се хиљаду пушака у прса одапело. Тврдо увјерење Америку пронађе. Је ли вријеме од молитве? гђе био да био, почеће је и свршити. Ракија, и друга отровна пића — далеко им бијаше кућа од његове. Блудило! — тај отров и изрод свјетски — страшно је мрзио. Очи би ископао ономе, кога би знао од те руке.

Ох! какова грдна разлика у том између њега и данас неких наших Мухамеданаца. Читав абез.

Да кажем истину: Он бијаше прави Мухамеданац, али и врли заштитник своје српске браће само вјером раставите — сиротиње раје!

Он је за то био поштован од свакога; особито га је волио Хусејин капитан Старо-мајданскi, те је с њиме увјек био, као чунак уз тару.

Био је он капитану десна рука. Вјешто је он умио одвратити капитана од каковога намисла, што би га хтио чинити на јадној сиротињи раји. Добар савјет у своје вријеме половину муке прима.

Говорио би он капитану:

— Слушај ме човјече божи! Ја сам

---

*) Госп. П. Мирковић написао је до сада: „*Мехмед паша Соколовић*“ и „*Србин и пастир*“ у „Приморцу“ у Бечу 1884; приповетка „*Љубица*“ изишла је у „Срп. Забавнику“ у Загребу год. 1885; приповетке „*Сирота, па везир*“ и „*Наход Лука*“ у „Србобрану“ у Загребу, посебно па посе отштампана; прип. „*Саво и Николе*“ у „Голубу“ добила је награду од 2 дуката. У „Јавору“ за 1887. причу „*Ускок Радојица*“. Осим тога изишле су дане „*Српске народне пјесме из Босне*“ у Панчеву, а разабрали смо, да г. Мирковић има доста дених песама народних, што их је од скора ухватио у перо, а да је неке послао услед онога „Позива“ на српску омладину у Беч. Ова приповетка је написана по краткој прибелешци Ч. П. и по приповедању Беге Хрустића спахије а старца од 70 година из Старог Мајдана. Ур.

и ти ендурилах-Мухамеданци и то по лијепој нашој вјери. Али чујеш капитане, ето говоримо као и наш сејиз Милутин као сви остали Срби. Мајке наше и оци наши исто тако говоре; а праоци наши говораху исто тако као и Милутинови. Алах-раметеле, казивао ми је твој отац, да је Ђуре кмета нашега из Лужаца прабаба, рођена сестра твоје прабабе; а мој и Милутинов прађед, рођена два брата Крсно име било им је св. Ђурађ — Па знаш, да си ме питао више пута: за што ја тај дан тако светкујем, и највише на тај дан сироте потпомажем, Богу се молим и старинске обичаје држим и светкујем. У вече, у очи Ђурђева дана донесем воде испод омаје млинске, или са източника, раном зором купам се, да ме грозница не хвата; идем на ране јечмове, чекам вјештице на раскршћу, берем цвјеће и идем са цјелом породицом на теферич на Ђурђевски благи данак — и т. д. Ето, сад знај!

Као већ што знамо: Мој прађед прими Мухамеданску вјеру, те и данас ево његов праунук ендурилах је Мухамеданац.

Милутин и његови стари задржаше своју стару вјеру: халал им вјера, када је мушки одржаше, кроз толика столећа — гоњења и мучења од многих непријатеља. И ја ћу пазити, да своју Мухамеданску вјеру сачувам јер кажу: Остави вјеру, онда нијеси пристао никуд; ни видио џенем (рај), ни прометнуо џенет (пакао). Вјера спасава човјека.

Али за то капитане, не ћу мрзити своје једнокрвне браће по језику и племену. Па знаш јади те не убили, да је стари капитан, твој отац приповједао, да је њихових старих било крсно име св Никола. Вјера је тврда, сјећам се, као да је то јуче било; он је на тај дан дјелио, као да вади из мора. Тај дан био је сиротињи Бајрам или Божић на прагу његове куће.

По том смо ми браћа са Милутином и са другијем Србима. А вјера? Вјера нека стоји, ми ћемо је бива поштовати која била. Брат је мио које вјере био, ако братски поступа.

— Мехмед-ага! Вјера и дин — прегониш!

— Валај и билај — не! — — —

Е па знаш, и ово да речем: Ево како Бог џејлешанум не поставља разлику међу нама, ма ни колико муха на перу понијети може.

Он (Бог) рабум чини ми се, нити је по вјери Мухамеданац, нити је Католик, нити је Протестант, нити је Православни. Он није ни једне вјере. А све вјере воли опет и трпи их. Башкалука џанум нема ни за коју, све су на једном поду а под једним покровом. Он зна по том да смо браћа. Једнако нас грије са својим сунцем, даје нам општу кишу; љето, зиму све једнако. Они мру а ми не остајемо, да се више наужимо.

Па ништа друго, да ти не речем: ето јуче бијаше ли српски Божић, који ти сваке године долази; па колико дјеце дошло ти је пред кућу твоју и пред куће свију нас. Преброј их! Не можеш да листаш или да у грах валаш! Колико си им раздјелио јабука? — Ораха? — Крушака? — Колико ли уда меса? Колача и других ствари? — Бош, незнаш?

Отклен тај обичај? То оста драги капитану од старих времена, кад бисмо једни мјером и вјером. А данас се придесило тако — па опет лијепо!

(Тај обичај и данас се чува код наших Срба Мухамеданаца, те је у најљепшем цвјету по Крајини а и по другијем мјестима у Босни. У очи православног Божића у вече, долазе наши Мухамеданци један другом, часте се и честитају један другом. Сједе цјелу ноћ, разговарају, гледају и гатају каково ће бити вријеме цјеле године, која наступа. Иду коншија коншији, кум куму, пријатељ пријатељу а зову се „полазници“.

У јутру на Божић, раном зором иду Мухамеданска дјеца у рпама од куће до куће Мухамеданских фамилија и та им дјеца наговјешћују да је Божић; а кућани их дарују јабукама, орасима, крушкама, љешницима, месом и другим којечим.)

Ма не само то болан капитане: ми требамо да их пазимо и чувамо; јер они нам раде а ми готово једемо и пијемо. А да није наше браће Срба, морали би заврнути рукаве, па радити дневи и ноћи, док би зарадили крваву кору хљеба за сваки дан.

Хусејин капитан вратио би се, и насмијао би се своме Мехмед аги, па би му рекао: „Слушао сам, тако је тако.“

За то бијаше тај капитан доста добар за рају. И тешко би било ономе, који би се усудио насиље каково чинити у његовој капитанији.

* *
*

Нема краснијега и веселијега дана од Ђурђева дана, а ни свеца милијег, од св. Ђурђа — за Србина, Бошњака мухамеданске и православне вјере. Највећа сирота мухамеданска мушко или женско, испросиће и поновити на св Ђурђа, Преобрази се као и сва природа!

Бијаше лијеп Ђурђев дан, све скочило на ноге јуначке, мало и велико оживело као у кошници. Пупови многи на дрвећу набрекли као дојке у младе ђевојке, а неки се и развили са својим листом и цвјетом, па са њима Ђурђевски повјетарац лепрша и мио мирис носи на све стране. Ђевојке се љуљају на љуљашкама, како је то код нас већ обичај и пјевају. Момци се намичу, ђе ће коју ђевојку тукати, да ју дарује са којом прошалицом и лакрдијом, а она њега са китом пролетњега цвјећа.

Поодјутрило се. Свако брдашце, око Старог-Мајдана окитило се већ бијаше са свјетином. Све породица до породице, наложиле ватру, приставиле кафу с једне стране; а с друге ранче (јање) на ражњу, па шкрипуца; други лете — беру цвјеће, лишће; једни свезали уже за грану дебелог храста или липе па се љуљају — гегају; пјевају, вичу, аџиче — — Ђурђев данак па се теферичи!

(Наставиће се.)

*

*

ледао сам гдје у ноћи црној
Врх пучине ударају стр'јеле
А о хриди ломе се валови,
Задрхталу поздрављају земљу,
Мрком судбом разјареног бога.
Гледао сам, стрепио сам тада.
Ал' глас живи увијек ме звао
Да на морском ја заплoвим валу
Тамо, тамо куд ме воде мисли. . . .
Да пољубим оно чело ледно

*

У бездани пучине демонске.
— Не се мани, мој једини сине,
— Суза моја к'о море је страшна.
Тако мила уздисаше мајка
И грљаше своје чедо драго.

—

Кад дјетињства пролећење дани
Рујне ст'јене брзо поцрњеле,
А сребрни! . . . остали су вали.

Бока Которска 1884.

Владимир Трояновић.

Материно злато.

I.

Јагода! Какова девојка? Прекрасна! Колико је момака, слава ти Господе, за њом уздахнуло; колико ли пробдило непроспаваних ноћи; колико их било сетних, невеселих све због Јагоде! А ни једноме није било суђено, да јој љуби рујне усне, грли лабуђи врат и целива врани влас. Ни једноме није било суђено, ни једноме.

Јагода је била јединица у матере. А како ју је тек мати волела! Волела ју је више него очињи вид, више него цели свет. Та шта би јој сав свет, када она неби имала Јагоде. Јагода је њој била све имање. Зато ју и звала својим златом, а село ју прозвало материним златом.

Мара, Јагодина мати, бијаше велика сирота. Сирота? Ја то само тако кажем. Мара је имала Јагоду, па је то њој више вредило него све злато, што га свет имаде. Мара је некада живела у својој кући, још у каквој кући! Зиданици. Њен муж све расуо, па онда умро, Мари је оставио само Јагоду. То јој бијаше доста, да буде задовољна. Мара се са својим златом стисла у малој собици код једнога доброга човека. Лети је надничарила. Са собом је водила своје злато, које је, док је она радила, забављало малу децу, те тако и оно заслужило корицу хлеба, а мати уз то и који новчић. Зими је Мара прела женама, па добивала од њих сира, масти, млека итд. Тако је радећ животарила и хранила себе и своје злато.

Када је Јагоди било петнајест година, онда је и она већ радила разне послове. И како још радила! До скора је изашла у селу на глас као врсна радилица и најлепша девојка. Нико се је није могао доста да нахвали, а мати тек да се не растопи од велике радости, што имаде такову ћерку, коју је пуним правом назвала својим златом. А ти момци како су тек мерили очима материно злато и непрестано за њом уздисали, по највише је за њом лудовао газда-Марков син Никола. Па он је имао изгледа, да ће његова бити Јагода; јер је Марко био најбољи газда у селу, а Никола му једино дете.

„Како би било,“ рече једном газда Марко Мари, „да се спријатељимо.“

„Како то мислиш?“ упита Мара, а на очију си јој видео, да је Марко погодио праву жилицу.

„Хм, како се чиниш невешта, рече јој Марко. „Ти имаш ћер, а ја сина па питам, како би било, када би се деца узела. Твоја ми се ћерка свиђа, а коме се неби свиђало онаково девојче. Јагода злата вреди. Опазио сам, да мој Ника за њом лудује. То ме је веруј развеселило. Ја бих био сретан, када би ју довео у своју кућу.

„Сирота је,“ рече Мара, тек да штогод рече, а овамо јој је годило што јој је говорио Марко.

„Ћути! За то те нисам питао,“ пресече јој Марко. „Него питај ти девојку, је ли вољна поћи за мога сина, а друго је моја брига.

Мара је почела своме злату о томе говорити онако издалека. Но Јагода се сетила, што мати хоће, па ју прекине речима: Није још сила, да о томе говоримо. Има још дана. Нама је овако добро. Па како би се ти могла од мене растати?

Мати привину себи своје злато, пољуби га у вране косе и прошапта: „Да, да, ми се не ћемо још растати. Нама је добро.“

Мара је била тако слаба наспрам свога детета.

Јагода није волела Николу. Она је добро видела, како он около ње хода и за њом уздише. Знала је и то, да би у његовој кући свега имала, али га није волела, па ето. Знала је добро ону пе-

сму, да се само уз љубљена мужа може задовољно живети.

Када би Јагода запевала ону познату песму:

„Тешко је умрети,
Кад ништа не боли,
Још теже је љубити,
Што срце не воли,“

свачије би срце уздрхтало. И умела је Јагода певати, умела, слава ти Боже, да би ју слушао, што но кажу, и гладан и жедан.

Па је ли Јагода кога волела?

Стрпите се!

II.

Велика је Госпа, а у селу храм. Храм је то на далеко познат. Згрне се тамо Србадије са свију страна. Неко је дошао да се заветује великој Госпи, неко да се састане с родбином и пријатељима, неко да купи обуће и других ситнарија што их имаде туде на избор. Младеж, та весела српска младеж дошла је, да се провесели. И Јагода је дошла храму са својом матером. Одслужила се литурђија, појало је три свештеника и четири учитеља, а један је попа лепо прозборио народу. Народ тада поседао под шатрама и по ледини, па се крепио јелом и пићем. Доскора чула се свирка и песма. Младеж поскакала и ухватила се у коло. Ала је лепо видети ту српску веселу младеж у колу. Гледаш, гледаш и чисто ти се срце од милина растапа. И Јагода је са својом матером пошла колу.

„Гле, ко то тамо уз двојнице игра рече мати своме злату и показа руком у дно цинтора. Ајдемо да видимо.“

„Можемо,“ рече Јагода. „Опако ћу се доста у колу наиграти.“

И пођоше тамо.

Један младић на двојнице свира неку поскочницу, а други уз двојнице игра. Како само игра, слава ти Господе! Ситно, навезено, лако; чини ти се, да се ногом не дотиче зелене траве. Густа коса сиже му до рамена, а кад и кад му прамен косе напе преко чела на очи. Он само замане главом, а коса се уреди. Та како су му очи немирне! Сад погледа у своје ноге, час около по народу, који се около њега сакупио, па се насмеши; а сретне ли му се око с којим познатим, он намигне, насмеје се, погледа преда се итд Сила народа сакупило се около њега, па га свако гледа нетренимице. Чисто је свако обуставио дисање, а на лицу свима видила се бојазан, е ће сад па престати.

„Јој, мајко, како Миле лепо игра,“ рече Јагода мајци.

„Прекрасно,“ потврди она.

Јагода се опет загледала у играча, а нека необична сласт разлевала јој се по млађаним грудима Гледа играча, и никако да га се до воље нагледа. Сад је и он њу опазио и још већма се у зажареном лицу заруменио, а ноге му се заплеле.

„Доста је,“ махну руком свирачу. Двојнице умукнуше.

Неки скочише к играчу, стиснуше му руку и понудише га вином.

„Та пустите ме, да се одморим,“ виче им он, а очи му некога траже међу светом.

„Та узми, па се окрепи. Валај си заслужио,“ опет га нуде.

Неможе да се отме, узима чутуру и јуначки потеже.

„Ајдемо тамо, где се коло игра, рече мати своме злату и повуче ју за рукав.

„Ајдемо!“ рече и Јагода. Још једном погледа играча и помеша се међу народ.

Јагода се одмах ухватила у коло. Мати стоји код кола и гледа, како њено злато поскакује. Друго њу ништа не занима. На једном се коло раставило, а до Јагоде се ухватио Миле. Чврсто јој стиснуо руку. Јагода се сва зажарила. Та он је био до ње. . . .

И тако се забављала све до под вече, а онда се свет стао разлазити кућама. Јагода је била врло весела, а осећала се тако, као још никада дотле. И она се са својом мајком враћала кући

Путем разговараху о Милу играчу.

„Је л' де мајко, како Миле лепо игра. Сви су му се дивили,“ рече Јагода.

„Игра, очију ми лепо игра,“ потврди Мара.

„Па и леп је,“ рече Јагода и мало порумени.

„И јест, потврди јој мати и погледа злато онако испод ока. Можда је брижна мати ипак нешто опазила.

У разговору дођоше до куће, Јагода је непрестано мислила о Милу.

Миле је остао саморан већ у десетој години. Иза родитеља остала му кућица, нешто земље и два три комада блага. Старатељ се његов није ништа бринуо и био би све растепао да се није власт побринула. Она је давала кућу са земљиштем под најам, па се тако плаћао порез, а што је остало, давало се у сиротинску благајну, док дете не одрасте. Миле је служио код других. Био је марљив и штедљив, па си је и ту приштедио који новчић. У двадесетпрвој години узеше га у војнике, када је одслужио војништво, опет је стао у службу, али је уједно настајао, да уреди своје одношаје како би се могао повратити на своје огњиште и живити у својој кући. О Петрову се вратио у родно место и почео газдовати. Но за господарство хоће се и другарица И он се почео разгледати за девојком. Јагода му се свидела; али када је опазио, да се около ње врзе Никола, видео је, да ту не ће успети. Било му је жао оставити Јагоду, али силом се неможе полетети. Ну када је на храму видио, да га Јагода онако мило гледа, зарадовао се а у њему се побудила нада, да би Јагода ипак могла његова бити.

III.

Настала је лепа тија летна ноћ. Чему да вам описујем чари такове ноћи када их и сами познајете? Јагода се наслонила на плот и прозирала у полутаму. Она је мислила на Мила. Морала је о њему да мисли; јер колико год је пута хтела, да се те мисли отресе, није могла. Било јој је о томе угодно преугодно мислити.

„Јагодо!“ шапну јој неко. То ју тргло из мисли.

„Јагодо! понови се и нечија ју рука стисну лако за мишицу.

Јагода се престрашила.

„Јагодо, не бој се, ја сам, Никола!“ умиривао је глас Јагоду.

„Шта хоћеш од мене?“ сабра се Јагода.

„Јагодо! Чуј ме Јагодо!“ молио ју Никола.

„Та шта хоћеш? упита ова.

„Дошао сам, да ти све кажем,“ муцао је Никола.

„Шта ми имаш рећи?“ отресе се Јагода. „Ено ти тамо матере у кухињи, где разговара са женама. Њој реци, ако имаш шта.“

Не, не, ја само теби смем то да речем,“ говорио је Никола.

„Па што имаш рећи?“ упита нестрпљиво Јагода.

„Много, много, знаш, ја.“ . . . Никола се смео.

„Та говори!“ заповеди му Јагода.

Јагодо, ја те, Јагодо, волим, тако волим,“ говорио је Никола. Без тебе не могу да живим. Хоћеш ли бити моја? Двориђу те као Бога.

„Ти си Никола пијан. Одлази спавати,“ рече му Јагода и побеже у собу.

Никола је био поражен.

„Ја пијан! Хахаха! Да, да, пијан, пијан. Волеш ти Милу, а мене тако одриваш од себе. Чекајте, чекајте, скухаћу вам већ попару. Тако ју волем, а она каже да сам пијан. Нека, нека,“ згрозио се Никола и нестало га у ноћи. Отишао је у крчму, па је тамо пио до зоре, све некоме претећи.

Јагода је улетила нагло у собу, где ју је мати чекала.

„Шта ти је?“ упита ју мати.

„Била сам сама на сокаку, па сам се нечега преплашила,“ заваравала је матер.

Затим су легле спавати; али Јагоди није било до сна. Она је опет мислила на Мила.

У то се чула из далека песма, која се све већма приближавала. Јагоди је закуцало јаче срце. Већ су певачи били и пред њезином кућом, а она је сасма добро чула речи: „Ја те волем као Бога, живота ми мога, еј!“

„То је он,“ шапну девојче. „Мора да је он: познам га по гласу.“ Песма је изумирала, док је није сасма нестало; али Јагода је опетовала речи: „Ја ју волем као Бога, живота ми мога.“ И било јој је тако мило, мило, да је од милина зајецала.

„Ти плачеш?“ узнемирила се њена мати, која још није спавала.

Јагода је ћутала.

(Свршиће се.)

Опис

„ц. к. генерала Србаља од 1759—1810. и ц. к. обрстера Србаља од 1744—1810.“

од Фмл. **САВЕ ПРОДАНОВИЋА.**

приопштио, исправио и допунио

Димитрије Руварац.

(Наставак.)

Ово је дакле у верном препису у наслову речени опис Продановићев, и сад се бар не морамо бојати, ако мишеви и онај део што је још цео остао поједу, да не ћемо знати, *како* је Продановић описао речене генерале и обрстере.

Сад да пређем на своје исправке и допуне.

Покојни Рајковић у поговору живота генерала Микашиновића (Јавор 1875. бр. 15.), описавши у кратко садржај овде наведеног описа Продановићевог, не знаде ни сам право име 13. и 16. генерала т. ј. Дуке и Брановацког, а од обрстера исправи само име 8. т. ј. у место Арсеније, Александар пл. Рашковић, дочим не знаде право име 5., 9., 14., 15. и 16. обрстера т. ј. Михаљевића, Калинића, Милутиновића, Михаљевића и Милетића.

Дај да прво видимо, како је било име оним генералима и обрстерима, код којих је Продановић ставио *Н.*

13. генералу Дуки било је име Ђорђе, а 16. Брановацком: Јован Брановачки.

14. обрстеру Милутиновићу било је име Тодор, 15. Михаљевићу: Михајил, а 16. Милетићу: Гавра.

5. Михаљевићу и 9. Калинићу нисам могао дознати право име. Свугде сам наилазио само на њихово презиме.

Да видимо сад, јели још где и од кога описан живот горе поменутих генерала и обрстера.

Колико сам могао наћи, наишао сам на ове описе.

Опис генерал фелдцајгмајстора Павла барона Давидовића налази се у 58. св. Летописа (93—109.) од мајора Станислава од Шумарског.

Но како је исти опис непотпун и нетачан, то ћу овде навести опис, што га је верно и тачно на основу извора написао J. Hirtenfeld (Чикош, бивши Србин) у „Oesterreichisches Militär-Konversations-Lexikon“ II. B. Wien 1852. 18. стр.

„Павле барон Давидовић, ц. кр. фелдцајгмајстор и заповедник (Inhaber) 34. пешачке пуковније, рођен је 1737. у Будиму. (Како је те године у Будиму Никола Давидовић био велики биров, биће да је Павле био његов син.) 1. фебруара 1757, ступио је као добровољац у 2. пешачку пуковнију надвојводе Карла, 1. Августа 1758. постао је барјактаром, 1. Октобра 1759. лајтнантом код 20. Антон Колоредо пешачке пуковније, 1. Јула 1760. обрлајтнантом код 2., а 26. Новембра 1763. капетанлајтнантом код 20 пуковније. За време седмогодишње војне показао се као врло храбар официр. 1. Јула 1771. постао је капетаном код 20. пуковније.

17. Новембра 1771. постао је мајором код 19. пешачке пуковније од Алтон, и с њом је учествовао у баварско-наследном рату и 1779 код Хабелшверта тако се јуначки показао да је добио орден Марије Терезије, а 1780. постао бароном.

9· Новембра 1781. постао је потпуковником код 34. пуковније Антон Естерхази.

8. Новембра 1783. постао је обрстером код варадинске пуковније и учествовао је у рату с Туреком. 24. Априла 1788. наговорио је турског заповедника града Шапца, да му преда град и по предаји постане у њему заповедником.

16. Јануара 1790. постане генералом и као бригадир учествовао је у рату у Немачкој и Италији, и поставши 4. Марта 1796. фелдмаршал лајтнантом смести се са својим кором у Тиролској на Ечу.

Французе је потукао код Велш-Михајла, Цембра, Сегонца, Тријента и Калијано и својим продирањем у долину Еча, допринео је те су Аустријанци задобили славну битку код Калдијеро.

Напротив својим непродирањем к Верони, чему су разне сметње а не он лично узрок биле, допринео је те су Аустријанци код Арколе потучени били.

По том дође за дивизијонера у Угарску, 29. Септембра 1804. буде наименован за заповедника 34. пешачке пуковније, 1805. добије опет управу над једним кором у Италији, по свршеном рату буде додељен генерал-команди у Славонији и 8. Маја 1807. стављен у мир с чином фелдцајгмајстора. 1809. постане заповедником Коморана, где је 18. Фебруара 1814 умрьо. (Дани су по новом календару наведени.)“

Давидовић се није женио. . 790 буде изабран за посланика на народном сабору држатом те године у Темишвару, но како је морао отићи на војну, није ни отишао на сабор.

Опис генерал фелдцајгмајстора Петра барона Дуке, налази се у 1. св. Летописа (30—37) од самог уредника Ђорђа Магарашевића.

Но како је и исти опис непотпун и нетачан, то ћу овде навести опис, што га је верно и тачно на основу извора написао речени Хиртенфелд у наведеном речнику на 143—5. стр.

„Петар барон Дука фелдцајгмајстор, прави тајни савстник, заповедник 39. пешачке пуковније, ималац великог крста леополдовог ордена, витез Марије Терезије ордена, руског Андрије невског и Ане I. степена, великог крста француског св. Лудвика, баварског Макс Јосифа, пруског црвеног орла I. степена, сицилијанског св. Јануарија, рођен је 1756. у Осеку.

16. Октобра 1776. ступио је као инџинирски кадет код влашко-илирске граничарске пуковније 13. Јуна 1778. као лајтнант буде додељен генерал квартирмајстер штабу, где у Јануару 1784. постане обрлајтнантом, Јула 1787. капетаном.

1. Децембра 1789. постане мајором код речене 13. пуковније, а 1793. буде опет додељен код генерал квартир мајстер штаба.

Дука се у битци код Фамарса, села у Француској 23. Маја 1793. тако одликовао, да је 1. Маја 1794. постао потпуковником и да му је у Јулу и. г. пред целим официрским кором преденут витешки крст Марије Терезије ордена.

И у битци код Манхајма 18. и 29. Октобра 1795. Дука се особито одликовао, те је 24. Фебруара 1796. постао обрстером и генерал квартирмајстором код кора генерала коњаништва грофа Вурмзера, а те исте године пређе војсци надвојводе Карла.

1798. буде премештен к војци у Чешкој. Септембра и. г. пратио је надвојводу Карла приликом смотре по Чешкој и горњој Аустрији.

5. Маја 1800. постао је генералом и заповедником града Темишвара, 3. Јануара 1801. фелдмаршал лајтнантом и генерал квартирмајстором, 7. Октобра 1803. заповедником 39. пуковније, 1805. заповедајућим генералом у Банату, где је пробавио до 1813. 2. Септембра 1813. фелдцајгмајстором.

1815. постао је чланом државног и конференц савета, а пред тим тајним саветником.

После другог париског мира (20. Новембра 1815.), добио је поменуте руске ордене

и француски, и постао бароном и власником села Кадра.

Дука је умрьо 20. Децембра 1822. у Бечу.“

Ни Петар Дука није се женио.

Опис Давидовића и Дуке од Хиртенфелда навео сам поглавито и с тога, да се види разлика између његовог описа, написаног по изворима, и описа Продановићевог, написаног по памћењу.

(Наставиће се.)

Сељакање птица.

Има ли кога, да се не радује

„. . . кад сине прамалеће
И задахне дол и брег,
И процвета прво цвеће.
И почне се топит' снег — ;“
(З.-Ј. Ј.)

јамачно је то тако радовање. које обузима свако „дихание“, у онће сваку *живу* стварцу у нашем благом појасу земноме. Та коме се од драгости груди не надимају, кад први пут узабере кривоврату *љубичицу*, кад наиђе на *висибабу*, на *брндушу*, на *јагорчину*, или опази на *лијесци* осим лаких реса још и цвијетке из којих вире неки црвенкасти кончићи, а овамо још и не мисли да листава, — та кад види како оживљава све што је зима успавала?

Зар има човјека, који не зна, да неко прорашће (биље) цвјета прије, а неко касније, а *мразова сестрица* (мразовник) да „цвати у јесен (пред мразовима) по ливадама“. Све то бива у своје вријеме, свачему се зна за рок; иде то једно за другијем као навијен сахат по неким сталним законима, које нам открише неуморни испитатељи природе и неизбројених и „чудних дјела“, што их је божја десница по њој понамјештала.

Та што код нашега прорашћа наговијестисмо, још нам је занимљивије и замршеније код животиња, јер савршенији створови ове врсте мичу се на различите начине, и то од своје воље; па кад им не годи што, бјеже ода зла, уклањају се спољашњим утицајима, који би их често и поразили. *Топлота*, *сунчана свјетлост*, *ваздух* и *водене паре* у њему, па још неке друге чињенице одлучују да ли ће која врста напредовати у ком крају и у које доба године. Тако н. пр. није код нас још никога змија зими ујела, њима не прија студен, за то се у јесен завлаче у земљу, да у врућињацима или спарњацима зимују. Наши *крилати мишеви* (Fledermäuse) траже тамне дупље и завлаче се испод кровова, те стрмоглавце нанижу се један до другога, и без икаква јела чекају тако све дотле, докле јарко сунце не ојача, та докле не открави смрзлутак из закутака не измами оне зарезнике (кукце инсекте) које они у сумраčје хватају. Али *рчци* наши не могу да сву зиму издурају не окусивши што, за то с јесени нанесу у своја н ä д â (рупе) читаве рпе жита, да имају чиме да се окријепе, кад се тргну иза *зимнога сна* још Фебруара или Марта. А наше вриједне *пчелице*? Та помрле би од глади, кад бисмо им истресли из саћа сав мед. Та и *пужеви* су се завукли у своје кућице, па су их затворили поклопцем; и кад је љућа зима, и поклопац је дебљи. Али од свију створова божјих птице су гледе на то најсрећније прошле; оне не траже пукотина ни расјелина, не укопавају се у глиб и кал, већ прије него што зима зубма загризе остављају шуме и лугове, брда и долине, ливаде и оранице, баре и мочваре, та напуштају гнијезда у којима су се излегле и лијећу у далеке крајеве, да и тамо пјесмом својом славе творца небеснога.

Има доста птица које код нас и зимују и љетују на једном те истом мјесту (н. пр. *врапци*, *сјенице*, *љештарке*, њеке *грабежљивице*); има их које се скитају по околини тражећи себи хране (н. пр. *чешљугари*, *брзељи*, *дјетлићи*); а наши ловци знаду најбоље, како зима домами у наше крајеве многе птице које иначе живе више на сјеверу, али ја ћу да рекнем коју о нашијем птицама, које се с јесени селе од нас у топлије крајеве, а својим повратком „носе нам у кљуну“ то-

плије и угодније дане, дане које и ми лакше подносимо од зимних, па макар нам кожун, бунда или опаклија покривала леђа, а имали за таста господина каква богата дрвара.

Од свију птица селилица најпознатије су нам *ластавице*. Јесенаске, кад је у другој половини Септембра окишало се и захладило по Сријему, збијале су се у мала јата и непрестано су залијетале у марвинске стаје и излијетале; мени се тада чинило, да је и њима тешко растати се с колијевком својом, баш као и дјетету које воли и љуби родитеље своје, те на поласку кријући залази у сваки кутић од куће и сузама га роси. И послије њеколико дана указа се лијепо вријеме, али ластавице одоше, одоше према југу, те ће на свом путу прелетјети и преко средоземнога мора и станиће се у Египту, у Нубији, или још ниже гђе уз ријеку Нил. Не одлазе оне из свих крајева у исто доба; тако су из кршевитих крајева у Лици год. 1885 отишле 4 и 5. Септембра по нов., а већ 7 (19.) Августа освануо је *снијег* пријеко у Босни на врх *Осјеченице*.

У *Вуковим* народним пјесмама има грађе не само за „језикоиспитатеље", него и за природњаке. И ја сам забаве ради читао свих пет књига, али сам уједно биљежио и које се птице у њима напомињу и којом приликом. За чудо ми је, да о сељењу ластавица нема ни говора, али за то читамо:

„Ја ти млада понуде носила:
Шећер с мора, смокве из Мостара,
И јањета прије премаљетја,
Зељанице прије кукавице,
Харашламе у меду кухане
Забун аста! мај, ослади уста!"
(I књ. 286)

О кукавици има између осталога и ово у *Вукову рјечнику*: „Кад кукавица изађе *рано* те кука по црној шуми, онда кажу да ће бити зло (оне године) по хајдуке; али кад кукавица кука по *зеленој* шуми, онда су хајдуци весели:

Листај горо, кукај кукавицо,
Нек се чини ора за јунаке —"

Ово нам каже, како и оне не долазе у исто доба; а *слушао* сам како њеке пјесме започињу овако:

„Закукала сиња кукавица
Усред зиме, кад јој није вриме;"

па кад се још обазремо на ово:

„Закукале до три кукавице
У староме Влаху јуначкоме
По Крстову дану јесењему:" —
(IV књ. 525)

онда видимо да их послије 14. (26.) Септембра нико не чује да кукају, јер овђе се тијем кукањем у невријеме хоће да каже њешто изванредна. Кукавице долазе к нама управо онда, кад су гусјенице *њеких* лептирова помилиле уз дрвета да им једу лишће; а и ластавица погоди доћи, кад већ по ваздуху зује *њеке* мушице. Лани је виђена у Земуну прва ластавица 11. (23.) Марта, а кукавица 12. (24.) Априла. Многи ће од нас помишљети: па *ко* је птичји вођа, и *ко* им каже кад се ваља на пут опремати и тамо и амо; *ко* их доводи на исто оно гнијездо у коме су се извалили из јаја? На ова питања одговарамо с митроносним пјесником *Никанором Грујићем*:*)

„Мрежу плести *ко* паука
Учи, и даје му моћ,
Слепог миша јошт неука
У потаји летат ноћ.
Ко упути орла горе,
Где га не домаши зло,
А у сиње видру море,
И на дубље реке дно;
Ко научи ластавицу
Са идати себи клет,
И млађану јошт челицу
Потражити меден цвет; —"

тај је и њима и свакоме створењу своме дао моћ да може расуђивати о свим утицајима који им пријете глави, а омудрио их је како ће се из таких клопака најлакше избављати, да у борби за живот одрже себе и своје врсте.

Тако је птица *жујка* (или као што гђекоји кажу *жутовољка*) дошла лани 15. (27.) Априла, управо кад су *кокице* и *шљиварке* поврвљеле из земље и кушале своја крила. Та ову птицу лако је познати: *мужјак* је велик колико косовица, перје му је жуто по свему тијелу, само је око очију црно, а црна су му и крила и реп; женка је по леђима зеленкаста, по трбуху бијела и има црнкасте

*) „*Седмица*" за год. 1856, бр. 16, стр. 124

пјеге по перју, — године 1885 једну сам нехотице укинуо с гласа 5. Септембра по н. у Сријему.

Пупавац (или *кукавичји сузник*) такођер је птица селилица, но он долази одмах послије жујке; а *вијоглава* (или *вијоглав*), та красна птичица коју бих желио свакоме живу да добије у руке, само да види како „једнако изврће главу час на једну час на другу страну", а при томе надиже своју кукму (ћубу) шири реп као махалицу (лепезе) и жмира очима, — она долази још касније.

У народним пјесмама спомиње се и *шеврљуга*:

„Каде, браћо, грозна зима прође,
Зима прође *Ђурђев данак дође*,
Те се гора преодене листом,
А земљица травом и цвијетом,
И запоје тица шеврљуга
У питомој покрај Саве драчи;"
(Књ. III, 364)

За њу се овђе каже да долази о Ђурђеву дану, а лани је у Земун стигла 12. (24.) Априла; а ове ће године за цијело касније све птице долазити, јер ће овогодишња зима и репом поштено ошинути, па ће све касније покренути се. У овим примјерима из народнијех пјесама не каже се изријеком да ли те птице код нас и зимују, ту се казује кад пропјевају и кад умукну.

„Ево нам *рода* долеће
Носи нам славно пролеће:
Пролеће, дете малено,
Дели нам цвеће шарено,
Веселе птице благују,
Сви се на свету радују. . . "
(*З.-Ј. Ј.*)

Прву роду видјех лани 19. (31.) Марта; а јер ми је на руци било, мотрио сам прошлих година кад је на димњаку једном у граду почела јаја да носи, — прошле године бјеше прољеће кишовито и хладно, с тога је она за цио мјесец дана послије пронијела него преклани. Ја бих морао још неколико примјера да наведем, тако је *сива чапља* опажена 11. (21.) Марта, *вивак* 17. (29.) Марта, *препелица* 10. Априла (по нов.) а *славуљ* 14. (26.) Априла.

Ако би смо ухватили коју птицу селилицу и држали бисмо у крлеци (кавезу, гајби), па бисмо је хранили храном коју она најволи и собу би смо с јесени по мало гријали, опет би се она устумарала кад јој дође тај хајдац, кљуном би жицу тргала, та свом силом хтјела би да иде и она према јој ништа не оскудијева. Кад би нам срећно презимила, опет би се тако владала, кад њени сродници почну стизати натраг. Та које птице к нама касније долазе, те прије и одлазе; она дакле што је *пошљедња* дошла, та ће *прва* да се и сели. Све птице спуштају се према екватору, та биле оне на сјеверној или на јужној полутини земне кругље, само једини *албатрос* прелијеће сваки пут и амо и тамо преко њега. Птице путују у јатима (н. пр. *ждралови глагољаче* (Anser segetum, L.), *роде, радовани*), или појединце (н пр. *жујка* и *вијоглава*). *Инсектоједиве птице* распу се дању да се одморе тражећи уједно и хране, а ноћу по највећој тмици путују даље; а кад им гђе „изгоре рукави", онда троше од свога сала баш као и слијепи мишеви, јер оне се у очи поласка угоје већма него ли птице које на пут иду. *Плодојединe птице* не журе се као ове, а јер се хране зрневљем и у опће сјемењем, па та их храна лакше засити и више је има него ли зарезника, не расипају се и имаде када и дању да путују; али има изузетака и међу једнима и другима. Кад та јата вјешто око опази, може да каже по томе *како су се поређале* и које су птице. Тако се н. пр. *глагољаче* поређају „у уже" (косу пругу), а *ждралови* начине рашљу или клин с врхом напријед.

Обично их много више оде него што се врати; њеке су на путу страдале од олујине или их уби вријеме, а добричак их је омастило бркове Талијанима, јер они, пише *Брем* на једном мјесту, и кад ору објесе пушку набијену о плуг, па чим коју виде, пуцају на њу. А гђе су опща, љепак (бизак) и друга оруђа којима их лове птичари и тамо и код нас, па још их доносе и на трг, а нико да се ни иза уха почеше. Баш за то, што их се мање повраћа, разложе да се тамо не легу; па јер су и младе птичице за то вријеме раскупљале се, не требају онолико времена док дођу к нама колико потрошише селећи се од нас.

Ја сам ове пабирке објелоданио највише ради тога, не би ли у очи њихова повратка омилио њима коме и оваки посао, та у једну руку морали би смо да се стидимо, ако и на даље остане гледе на то овако, т. ј, ако из наших крајева не буду ни од сада стизале вијести о сељакању птица *„Одбору за орнитолошке штације у Аустрији и у Угарској“*, који већ неколике године око тога ради. Ова помисао потекла је из главе нашега прејаснога нашљедника ***Рудолфа***, и то за то, да се тијем мотрењем припомогне и с наше стране, не били се ушло у траг њеким појавама у животу птичјему.

Кад би нам тај одбор израдио лијеп атлас и цијене (јевтино), у коме бисмо нашли вјерне слике (бојадисане) бар обичнијих птица а уза то би за сваку круповину била додана и обичнија имена њихова с поуком како да се мотри и о чему све да се јавља, јамачно би било и у нашим питомим крајевима више људи који би се латили и тога посла. Па кад би се једном одао ко за овијем послом, не би га кашње нико одговорио од овога угоднога забављања, та то је тек наслада и души и тијелу, особито онима мотриоцима, који живе изван градских бедема од кућа а близу шума и бара. А коме је мука дотле да чека, нека се обрати на многоученога господина Шпиру *Брусину*, кр. свеуч. професора у Загребу, па ће за цијело добити штампане напутке; а не би с горега било, кад би се такови напуци растуривали на почетку пролећа као „прилог“ уз домаће новине.

Проф. Мојо Медић.

ЛИСТАК.

КЊИЖЕВНОСТ.

Dra Antuna *Kauera* **Kemija** za *niže razrede* srednjih učilišta. Po sedmom njem. izd.-izradio Gustav *Pexidr*, prof. i učit. u kr. gospod. i šumar. učil. u Križevcih. Sa 24 slike. U Zagrebu 1887. Troškom i nakladom kr. dalm.-hrv.-slav. zem. vlade. Strana IX i 214. Kruto vezana 1 for. —

Ни једна књига, што је до сада изишла о трошку високе земаљске владе, није толико пута службено оглашена као ова; и једва након толиких навјешћивања стиже нам на углед и употребу. „Што погача дуље чека, то се бољем госту нада“; с тијем сам се и ја тјешио.

Од свих наука, што их има, ја бих рекао да је *хемија* најзанимљивија, особито кад су јој сеје њене: *природопис* и *физика* прокрчиле пут као што ваља Она нам казује од шта је н. пр. наше тијело саздано; она нам пронађе љекарије; она нас учи какве знатне промјене претрпи брашно док од њега не постане печен крушац, како ври тркуљ (масуљ, кљук, ново вино), како се сири сир, како се мијења храна у нашему тијелу; она отвори очи онима који су кратка и слаба вида, па нам начини и оруђа којима мотримо небеска тјелеса; она нам намакну јевтина стакла за посуђе, и сапуна; она нам показа шта све крије кора земна у себи и како да употребљавамо та добра неизбројена; она нас упозна с *црном земљом*: која храни „и попа и фратра, тежака и тата, црва и мрава“, и у коју ћемо најзад лећи да јој повратимо што нам је дала; та она нас учи да је материја вјечита и нити ће је бити и када више нити мање, али да непрестано утицајем разнијех сила мијења облике у којима се прикупља. Та она нас учи и *мислити*, упућује нас и на *самосталан рад;* па зар смије рећи ко да је „образован“, кад ни о храни својој ни о тијелу своме не зна ништа више од какве жабетине или од друге које животиње? Или је „образован“ онај, који сваки дан немилице троши мастило и хартију, а о њима зна онолико колико и онда кад је почео први пут да „црно сјеме сије по бијелој њиви“? Тој науци треба отворити врата од свију школа, и док она не буде објеручке пригрљена, дотле ће сви љекарски савјети и све родитељске опомене на једно ухо улазити, а на друго излазити, — а дотле ће многа „нада“ родитеља својих

и народа свога „у цвијету“ одлазити под ледину. Па дотле ћемо обрађивати онако насумце и земљу своју, — а скупо ћемо плаћати и куповну робу, што је на страни начињена од наших сирових производа, које смо продавали као да су крадени. Сваки чланчић, који по народу разноси успјехе те науке, вриједи злата; а добра школска књига не да се платити и поред најбољега учитеља. —

Ова школска књига преведена је по *седмом* њемачком издању, али је баш некако с овијем пријеводом изишло и *осмо*, но оно се ни у чему не разликује од седмога. Чим сам га отворио и почео да поредим, одмах сам запео: „*Бацимо* ли комадић сладора *у воду*, то видимо, како се сладор скроз водом *промочи*, а за кратко вриеме *разпадне* и у води, која је постала сладком, за око изчезне.“ Ко други превео би то друкчије, а ја бих ево овако: „Ако комадић шећера *дјелимице замочимо* у воду, дизаће се вода нагло и у онај дио што је над њом, а сквашени шећер лако се распада и нестаће га са свијем, ако се непрестано дотиче ње. Шећера не виде наше очи, а вода је постала слатка.“ Послије овакога почетка прошла ми је воља на све, али ради тога нијсам смио да се плашим, већ сам полагано дошао и до друге корице, и у цијелој књизи биће овај уломак најгори: „Отворимо ли *под* водом боцу напуњену амонијаком или водиковим хлоридом, *то ће вода усркнути сав плин*, који се у боци налази. Услед тога навалити ће *плин (?)* у боцу као у празан простор (стр. 5).“ Да г. преводилац не пише у „Predgovoru“, како се држао „*до cтa строго* њем. извора“, но ипак је „сматрао потребним, гђе што *изправити, промиенити* и *подпунити*“, ја бих мислио да се записао, али можда је и то једна од тих поправака. На стр. 7 „подпунио“ је њем. изворник с нечим, чим је показао да не познаје ђаке којима је овај пријевод „изручио“, а рекли бисмо да је мало и забраздио.

„Неке твари су и *кристаличне* и *аморфне*.“ Примјер за овакe „твари“ налазимо и на стр. 75 у изворнику, гђе стоји: да *силицијев диоксид* налази се *кристализован* као горски кристал, цитрин, чађавац, морион, аметист; *кристалиничан* као *бјелутак* у разним варијететама; а *аморфан* твори *халкидон*, карнеол, илиотроп, кремен. . . Мени је за дивно чудо, како је г. Др Кауер могао овако раставити те сродне руде, *кад су и оне очито кристализоване* такођер варијетете *бјелуткове*.[1]) То је јамачно за то, што и он не мари за ово, што је још *Науман* написао: „Често се ријеч *аморфан* употребљава у са свим другом значењу, које је *неистинито*, т. ј што се тако називају индивидуји који су урасли те се нијесу могли домчати свога правога облика, или се мисле под тијем именом преситни агрегати од индивидуја кристалиничних руда.[2]) Та у II разреду реалке уче ђаци разликовати „врсту“ од „варијетете“, та тијем се прави темељ систематици, и за то није лијепо када професори не пазе на то. „Двокис тај може се лако излучити из *креде, вапненца* или *мрамора* (стр. 82)“; зар креда и мрамор нијесу варијетете вапненчеве? Па кад сам ту, шта ће нам „вапнени мачак“, кад имамо красне народне ријечи *бигар* и *седра*. То исто опажа се и на стр. 90: „*Хиалит, опали* и др.“ — али на оба ова мјеста није тако у изворнику.

А шта ће онђе *хетероморфизам?* Та ја имам посла и у VII разреду, док упутим ђаке у то с којима сам прије тога претресао сву кристалографију; а да ли је то за оне који не знаду ни колике имамо кристалне системе, рећи ће сваки стручњак да није, који се иоле извјештио и зна шта је за таке ђаке. И оно тумачење биће криво, јер напоменути *силицијев диоксид* кристалише као *бјелутак* и *тридимит* у *хексагоналној* системи, а као *асманит* у *ромбичној* системи, дакле најбоље свједочанство, да „триморфне твари“ у виjек *не* „леде се по *три* сустава“. На страни 115 читам, да у *глини* „има *механички* примиешане воде“ и „*кемијски* спојене, која истом у *јари изхлапљује*“, а у том дометку каже нам се: „Многи ледци (кристали) садржавају у себи *кемијски везану* воду. *Ту воду* зовемо *ледчаном* или *кристалном водом*“. Да није г. преводилац сметнуо с ума што нам о том

[1]) *Elemente der Mineralogie. Zehnte Auflage. Leipzig 1877*, стр. 337, „*Quarz*“.

[2]) Иста та књига, стр. 5.

написа на стр. 58, не бих му морао пребацивати, да не зна разликовати *кристалну воду* од *конституционе воде*, или као што он каже од *„кемијски спојене* воде.“[3])

Како је *слан камен* постао, и то није за „ниже разреде“, та то хемијско дјеловање *слане воде* учи се такођер у VII разреду, и ту тек може ђак да схваћа то као што треба; а знао је и г. Др. Кауер за то, како тога нема у његовој хемији. Не могу да одобрим ни њему, што је уплео унутра и *„тражење атомне тежине!“* Вјешт учитељ прескочиће то, али ђаци друкчије суде о своме наставнику, који прескаче листове у школској књизи.

Писац пише: „Man schmelze *nicht zu wenig* Schwefel in einem Tiegel . . .“, а то је преведено овако: „Разталимо у *малену* порцуланасту лончићу *нешто* сумпора“; *„nicht* krystallinische, mattschwarze Masse“ превео је овако: „црна *ледчаста* твар“ (стр. 18). Обојица пишу: „Као ознаке за почела (стихије) служе нам почетна слова *латинскога* им имена“, а мало прије тога показују да су ријечи *„бром“* и *„јод“* позајмљене из *грчкога* језика. У томе је *Прохазка* тачнији, јер вели да су њихови знакови „začátečni pismena jeho *latinského* neb *řeckého* jména“.[4])

„Разтопимо ли натријев кис *у води,* то се *он* кемијски *спаја с водом,* дочим се *у њој разтапа разтопина* и услиед тога се нешто угрије. *Разтопина* је лужната окуса и једких својства те бојадише црвени лакмусов папир на модро“. Мјесто да тумачим како се *већ растопљени* „натријев кис“ *спаја* с водом и како се онда „разтапа *разтопина* у њој“, и како је тек поставша „разтопина“ лужната окуса, ево мога пријевода вјернога: „Ако растварамо натријева оксида у води, загријаће се она, а добићемо течност која се *маже* међу прстима, јер квари кожу; њоме можемо опет омодрити лакмусов раствор, кога су киселине оцрвениле.“

„Многе ковине одузимљу водикову хлориду хлор, ако су с њим на згодан начин дошле у дотицај. Водик хлоро-водика замјењује се *с* ковином“ (стр. 32). Ја бих то овако превео: „Ако је хлор сједињен и са самим водиком, и онда показује ближе сродство према њеким ковинама него ли према њему; на водиково мјесто долазе онда те ковине“. Онако је јамачно „младежи схватљивије“, а овако би морало да буде, кад се ко држи „доста строго њем. извора“. И овђе је то „строго“ држање смијешно: „Напунимо један стаклени ваљ (а за што не *ваљак?*) *с* водиком, а други *с* хлором . . .“, — пошљедак овога покушаја јесте: *„Једнаки* објами хлора и водика спајају се творећи хлороводик“. Ту је испуштена најважнија ријеч: „Ако од два *једнака* ваљка . . . .“ А и водик с којим сукљају калијеве паре гори љубичастим пламеном, кад се напали, пише писац, а у пријеводу нема тога. „И дробтинице од почела састављене (види исправак озада од стране 37) су атоми“, баш је разговијетно, а за цијело г. преводилац хоће да каже, е су и *молекули стихија сложени од атома* И ово је додатак његов: „Плочицами од платине спојене жицами може кроз текућину пролазити муњевна струја“ (стр. 37); ово је загонетка без одгонетљаја, за цијело за то што је и то примјер за „слог кратак“, или што нема никакве интерпункције као н. пр. ни у овој реченици: „Кристалични бор прави прозирне жуткасте кристале исте *тврдоће* као и алем те је алемова сјаја (стр. 78)“.

Да је озада гђе *дометнуо* г. преводилац што и о *бојама,* не би с горега било, на одмах иза њих да је у опће протумачио *бијељење,* боље би било него што је мало натукнуо код *хлора* и код *сумпорна диоксида.*

Код воде је побркао обични ред описивања, најприје су особине њене, па онда гђе се налази; а то се још боље види код алкохола, жестоких пића и алкохолнога врења, ту је „амин“ прије „оченаша“. Па кад се изворник тако премјешта, могло се у „Predgovoru“ попратити то с којом ријечцом.

Да у „зденчаној води“ има „вапникова карбоната“, то је истина, али што у запоркама стоји да је то *„креда“,* то ми не иде у главу. Какво је то преображавање или „збитије“ морало да буде, да н. пр. око наше ријеке Уне поста *„седра“* од *„креде“,* јер те

[3]) Иста књига, стр. 184.

[4]) *Chemie, učebná kniha . . . V Praze 1882,* стр. 15.

псте ствари има и у *унској води?* И то је перце пришивено, па не слаже се ни с онијем што о томе стоји на страни 108. Али тако пролазе сви, који не ће да праве разлику између *варијетета* које минералне *врсте.* Бар код угљикова оксида ваљало је напоменути, да има и *перманентних* плинова (као што стоји и у њем. изворнику), јер овако ће иоле бољи ђак да пита: кад се даде угљиков диоксид претворити у капљице, и то код њега изријеком наводи се, како је онда са овим оксидом?

(Наставиће се.)

БЕЛЕШКЕ.

(Срп. крал. академија наука) у Београду изабрала је за своје редовне чланове г. г. Фрању Миклошића, Ватрослава Јагића, Иларијона Руварца, Валтазара Богишића и Павла Јовановића сликара. А за дописне чланове изабрани су г. г. Стојан Бошковић, Гига Гершић, Сима Лозанић, др. Лаза К. Лазаревић, и др Владан Ђорђевић. Доцније је изабран за редовнога члана академије и књижевник Јаков Игњатовић.

(Дружина срп. нар. позоришта), која се сада бави у Сомбору, поћи ће за кратко време у Суботицу.

(Промоција) Госп. *Иван Веселиновић* из Песка, одлични питомац Саве Текелије, положио је и последњи строги испит на будапештанскоме свеучилишту и биће који дан промовиран за доктора права.

(Јубилеј). Бивши професор и министар просвете у Београду г. *Алимпије Васиљевић*, члан државнога савета, добро познати књижевник српски, навршује 16. априла о. г. тридесет година свога рада за отаџбину и књижевност српску. Његови поштоваоци намеравају да му приреде прославу тога дана. Ми се придружујемо овом признању књижевних заслуга са жељом, да слављеник још много година поживи и поради на пољу просвете, књижевности и напретка народног!

РАЗНО.

(Компоновање једне пушкинове песме.) Како је велику пажњу обратила на себе мелодичност пушкинових стихова види се по томе, што је на речи: „**Я васъ любилъ, любовъ еще быть можетъ въ моей груди угасла совсѣмъ**“ — написано *двадесет три* романсе! Ево имена композитора, поређано по хронолошкому реду: Булахов, Миклашевски, Кашперов, Јаковљев, Шабликин, Даргомижски Гурилев, Кушелев-Безбородко, де-Лазари, Дмитријев, Борис Шел, Аљабјев, Шереметев, Толстој, Витељаро, Виламов, Смоленски, Варламов, М***, гроф Т***, Николајев, Шефер и Ц. А. Кјуи. Најбоље је испало компоновање тих дивних стихова А. С Даргомижскому и Ц. А. Кјуи. Остале су слабе вредности.

им.

ЧИТУЉА.

(† Др. Светозар Максимовић.) У четвртак 3. марта о. г. преминуо је у Новоме Саду *др Светозар Максимовић*, који је за свога скоро тридесетгодишњега бављења и практиковања лекарског стекао себи широка познанства и уважења у свима круговима и код свију народности ове вароши. Као грађанин и лекар умео је својим знањем и љубазним понашањем да стече љубав својих сграђана, а својим ведрим темпераментом и живим и окретним понашањем постао је на скоро занимљива личност, која је радо гледана и слушана у свакоме друштву, где су се грађани састајали и о каквој год озбиљној или занимљивој теми разговарали. Био је вазда добар Србин и родољуб и веома је љубио, а где је могао и потпомагао млађи нараштај, нарочито оне младиће, који су се на науку одавали.

Др. Светозар Максимовић родио се године 1829. у Белој Цркви у Банату, од оца Петра и матере Ане, који беху скромна занатлијска сталежа, и основне школе свршио је у граничарским школама својега места, у којима се у оно време на немачки језик јако полагало. Гимназију је изучио у Сегедину, а медицинске науке у Пешти, као Текелијин питомац. За доктора медицине промовиран је 20. јуна г. 1858 у Пешти, а за магистера бабичлука 17. марта год. 1859. у Бечу. Патријар Јосиф Рајачић пружио му је за тим средства, те је ради свога усавршавања у лекарским наукама путовао у Немачку (Дрезду, Монаково и т. д.) и у горњу Италију (Падуу, Млетке и т д.). Кад је сишао доле упозна га пок. бачки владика Платон Атанацковић код патријара Рајачића те га узме за свога личног лекара и тако се Максимовић настани г. 1859. у Новоме Саду и отпочне ту праксу лекарску.

Баш пред смрт Максимовићеву, на месец дана, кад се још ни слутило није да ће се поболети и умрети, написао је наш књижевник Јаков Игњатовић у својим мемоарима једну занимљиву скицу Максимовићева живовања у Пешти као медицинара. Ту га карактерише као врло разборита и дарежљива младића, који је сиромашним друговима својим био увек у помоћи. Међу осталим приповеда Игњатовић и ту занимљиву околност, да је Максимовић својом руком калиграфски написао „грађанску диплому“, коју је пештанска варош поднела фелдмаршалу кнезу Паскијевићу г. 1849

По врло уредно вођеним белешкама Максимовићевим на време ђаковања, које се белешке и данас међу његовим хартијама налазе, види се како је вредан и уредан ђак био за време свога учења.

У архиви покојниковој налазе се многа писма и рукописи уважених људи наших, с којима је покојник у пријатељској свези стајао, а то беху: Јоксим Новић, Никанор Грујић, патријар Рајачић, владика Платон, архимандрит Гершић, Никола Боројевић и др. Наши

ће се читаоци сећати неких писама Никанора владике, што смо их прошле године по смрти владичиној изнели у „Јавору“, а која су писма — као што смо опом приликом и казали — писана садањем покојнику дру Максимовићу.

Као некадањи питомац неумрлог добротвора српског Саве Текелије хтео је доцније, настанивши се у Новом Саду, да се подигне овде достојан споменик томе великом добротвору народном, те је ради тога склопио одбор, којем он на челу беше, но јадне наше материјалне прилике, а можда нешто и немар са разних страна, не допусти да се та његова омиљена идеја оствари Шат се остали питомци Текелијини заузму, да та мисао не угине!

Максимовић је био велики поштовач сликарске уметности у нас, те је умео уважити радове наших врлих уметника Радонића, Мародића, Симића и др., а и данас се налазе у породици неке копије и оригинали знаменитијих радова Срба сликара, као Симића, Мародића и др.

Др. Максимовић је био пун духа и досетке, а и знао је многу и многу историчну анегдоту из живота и делања наших знаменитијих људи, нарочито наших духовних великодостојника И ми смо у току година донели у „Јавору“ по гдекоју занимљиву, а истиниту причицу из живота Платона владике, митрополита Стратимировића и др, коју нам је пок. Максимовић причао. Исто тако забележена је и у нашем шаљивом колезн „Стармалом“ многа досетка и причица, која је из уста Максимовићевих изишла.

Др. Максимовић је радио и на *књижевноме* пољу. Није много штампао, али је у рукопису оставио по гдекоји саставак, који би заиста користио нашем народу, кад би се штампао

Одломци „*о владању за време колере*“ штампани су пре неку годину у „Застави“, а од осталих радова његових највеће му је дело о „*Бабичлуку*“, популарно написана књига за бабице, коју је написао пре неколико година, кад се оно поговарало и на томе радило, да се у Новоме Саду подигне школа за учење бабичлука. Даље нађосмо међу рукописима покојниковим на предавање „*о храни*“, које је г. 1878. јавно држао у новосадској „Српској читаоници“. За тим има „*Зоологија*“, написана ваљда по предавањима некадањих његових професора. Има и један одломак „*о неговању деце*“. Осим тога има „*Опис Херкулових купатила у Мехадији*“, што га је написао без сумње онда, кад се једнога лета бавио као лекар у Мехадији, а из тога доба биће и други рукопис „*Извештај о санитетској визитацији г. 1869 у херкуловим купатилима*“.

Осим тога налазе се међу хартијама покојниковим силне белешке и записци, у којима се наводе *мудре изреке, аксиоме и сентенције разних страних аутора* и што је још занимљивије има многе белешке за *терминологију српску* за лекарске и природописне називе.

Из свега овога види се, да је др. Светозар Максимовић био вредан радник и као лекар и као Србин и да смо смрћу његовом заиста много изгубили.

Др Максимовић је преминуо напрасно. Дан пре још је вршио своју лекарску дужност и обилазио болеснике. Умрьо је јуначки, мирно, равнодушно.

Нека му је светао спомен међу нама, а ожалошћеној породици нека буде на утеху, што жалост своју дели са свима познаницима и пријатељима покојниковим, који му од срца кличу: Лака ти земљица била и вечан спомен!

НОВЕ КЊИГЕ.

Шематизам православне епархије далматинске за годину 1888 Задар Печатња Ивана Водицке 1888. Далматинска епархија. — Исторички преглед На 8-ни, стр. 67.

Народна библиотека браће Јовановића у Панчеву. Историја Црне Горе II. Свеска 171 цена 16 новч. (35 д. пара) Од свеске 169. рачуна се осмо коло. а цена је сваком колу 3 ф 50 новч, (7 динара). Свако коло има 24 свеске.

Ко је крив? . . . . Савремена приповетка из руског живота од *Б. Р В.* С руског превео *М. М Протић*. Београд. Штампарија задруге штампарских радника 1888. На 16-ни. стр. 142. Цена 1 динар (50 новч.)

Ковиље. Венац приповедака младим пријатељима од *Брате*. Прва свеска. У Новоме Саду. Штампарија А. Пајевића, 1888. — У овој су свесци две приповетке за децу: „Покајање“ и „Блажени чисти срдцем“. На 16-ни, стр. 32

Нови васпитач. Орган за педагошку књижевност. Уређује и издаје *Мита Нешковић*. У Н. Саду. Штампарија А. Пајевића. 1888. Излази месечно по једна свеска. Ово је свеска за фебруар. Годишња цена 3. фор.

ОДГОВОРИ.

М. у М. — Евала на онаквоме прилогу! Штампаћемо га чим се отвори места у листу. Мислимо да ћемо моћи почети у 14. броју. Поздрав.

Гђи . . — Песма „Онамо, онамо“. . . заиста је од светлога кнеза црногорског Николе

Г. П. С. у Н — Владика се Л. Мушицки родио у Темерину г. 1777. У Темерину нема више Срба. него су ови почетком овога столећа населили Ђурђево у Шајкашкој. Читајте о томе чланак **А.** Ђукића у „Јавору“ пр године.

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шаљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор. на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића. *Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.*

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК: ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

УРЕДНИК: Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 13. У НОВОМ САДУ 27. МАРТА 1888. Год. XV.

Женско Сарашћер.

ПО НАРОДНОМ ПРИПОВИЈЕДАЊУ НАПИСАО:

П. Ћирковић.

(Наставак.)

Весели се природа, весели се свјетина, весели се свака породица, веселе се птице и сви божији створови, весели се и великомученик св. Ђурђу; весели се и српски пјевач па уз гусле јаворове кличе Босни:

„Весели се земљо Босно славна,
Која но си на гласу одавна,
Ето теби љета и прољећа,
Са прољећем Ђурђев данак иде,
Кога славиш од кад си постала,
И Христову вјеру запознала. — — —“

На једном ниском и скромном брежуљку витла се дим. Брежуљак је скроман и низак као и породица која је на њему, око оне ватре. Природом бијаше већ закрунит сав тај брежуљак, па миром мирише, а птице са својим ликовођом славујем оживљују га умиљато и дижу га у музине дворе, да се она наслађује.

На том убавом брежуљку, крај оне ватре видиш прострт лијеп, шарен као ђетао ћилим, а на њему клања један пристар Мухамеданац — моли се Богу по своме закону. Око њега облијеће красно ђевојче. Она се једна може натјецати и поредити са природном Ђурђевском красотом и чари. Глас њезин славуја нагони, да престане својом пјесмом, па да је слуша. С друге стране сједи стара нена, па сјаркује угарке за каву.

То је сва породица старога Мехмед-аге. Оно ђевојче, то је његова јединица Зулејха. Дочекао стари Мехмед-ага лијепа Ђурђева јутра, па изишао да се Богу моли, да се нагледа Ђурђевске љепоте и сјети се своје старе праотачаске славе.

И до сад је млада Зулејха са родитељима излазила на теферич на Ђурђев дан; али то је све било у дјетињско доба. Данас је изашла као савршена ђевојка а мајка је заоденула, као Ђурђев дан гору листом, а поља цвијећем, па се бјеласа по брежуљку као лабудица.

Красна ли ти је она, створ твој Боже драги. Хурија! Сами родитељи, не могаху од грехоте нагледати се своје јединице.

На брежуљку том теферичили су и посматрали лепоту и раскалашност природе цијели дан. Зулејха се надметала красотом својом и красотом Ђурђев дана. Љубичицу, тај скромни цвјетак, постидела је својом скромношћу. Са својом гојности и љепотом ружу је над-

машила. Па шта је Ђурђевски „бехар“ крај Зулејхе? Трице и кучине.

Зулејха бијаше љутски цвјетак на растао у питомој Херцег-Босни, кому пара треба тражити. Побожност примила је од свог старог родитеља а учтивост од мајке. Науку? Науку јој је красна природа Херцег-Босне дала.

По заходу сунчаном врвише силне породице са китњастих брежуљака кућама а ђевојке и момци идући путем на траг кликтише као соколови и китише своје пјесме. И стари Мехмед-ага са својом Зулејхом и женом дођоше своме дому.

Зулејху је многи момак тога дана видио и његов поглед тражио је одмора на њезином бјелом лицу и тамо сањао слатке снове. Па не само погледи њезиних акрама: него погледи и племићких момака тражили су тамо насладу и починак.

Она није то видила ни примјетила. Код ње бијаше: Н'јесам вила да збијам облаке, већ ђевојка да гледим преда-се.

Зулејха не бијаше рођена за сав свјет већ за једног, кога ће она поштовати као човјека!

Млада и лијепа Зулејха заашикује се са једним својим коншијом, лијепим и младим Турчином, кога је она већ одавна у памети имала. Тај је и одведе кући својој и вјенча је за себе са знањем и родитеља њезиних. . .

Они су врло добро и лијепо живели неко вријеме. Човјек лијепе Зулејхе није имао родбине. Њих двоје бијаху сами, вољели су се и љубили као голуб и голубица; а другачије, што по ријеч: Што туц оно гуц.

Као што и данас, тако и онда бијаше завидљивих људи, који најбољу срећу, најљепши живот хоће да окрену у највећу опачину; хоће да заваде голуба и голубицу; хоће да раставе мило од драга; хоће богата да буде сирома, а сретна да буде несретан; добротвора да буде крвник. И то је такових опаких људи и жена највећа слава! А горега заната, мислите, — нема!

Тако почеше и око лијепе Зулејхе вити се црне вране и гаврани, да је заведу и да јој прекину лијепи брачни живот са њезиним човјеком.

Од тих смутљиваца и завидљиваца бијаше по сриједи један бег: млад, красан и богат човјек. Он заволи лијепу Зулејху и почне ковати, да је на који гођ начин завади са њезиним човјеком и да се тако дочепа Зулејхе, те да се ш њом ожени. Премда то бијаше противу обичаја беговских: бег узети једну од нижега рода, то је покор за племство. Ох! али што је племство? Кад се са анђелима посла има. Ништа друго, него разлупана тиква која на вјетру пјева.

Он је покушавао више начина: али силно бешче ваљда не рече никада: „Ако Бог да!“ Па му до тога часа не пође за руком код поштене и вјерне Зулејхе.

Он се није бојао Зулејхина човјека; јер бијаше од њега богатији иродом а јачи родом. Али сикира мала обори грдну букву,

Бег је само стрепио и презао од старога Мехмед-аге Зулејхина оца. То бијаше њему бунбар, кога је добро знао, да би он своју велику жаоку у нужди окренуо у срце непријатеља — јединице Зулејхе —

Као што рекох, он бијаше у великој милости код Хусејин капитана. А ко би се њему замјерио? тај се замјерио и капитану и он му не би прочку дао.

Но бешче још није престало зидати лонац у ком ће се сирота да ошури. Још је љубио лијепу Зулејху. Љубио је африканску жарину, а она га не ће да грије! Ћио човјек луди, да се одмара на туђој ливади. Јаваш ага ендек вар!! (Полако ага има ендек — непрелазан.) Благодарнија је више пута и кока од вока.

Бег један пут пошаље једну своју рођаку стару жену, да је ова својом

бабинском мудрости окује. Окује вјерну Зулејху? То је само питање.

Говорила јој је та мудрица, да о стави свога човјека и да се уда за бега, те да буде млада беговица. Стара та Туркиња џабе је млатила зубе, јер оста све мртвим заборавом.

Зулејха јој запријети, да јој са таким стварима више никада не досађује, и да јој са таком шаром не долази на очи. А бегу одлучан поздрав опреми по тој старој куги, да се он окане ћоравих послова.

Рече: „Још ако икада таку ми поруку пошаље, казаћу његов безобразлук оцу и човјеку — а онда је по сриједи мртва глава. Ако не од оца и човјека, биће од мене женске главе; па слободно нека ме онда вјешају на ченгеле, моји ће образи и срце поштењем осјевати.“

Бег није слушао поштену и образли Зулејхину ријеч; него је узалудно насртао. Што је бег више насртао, то је она више љубила свога човјека. Када су безобразлуци и наваљивања бегова ухватили вршак непоштења: она каже своме човјеку што је па ствари

Она би то казала одавно; али се је бојала, да јој њезин добри Омер не плати својом праведном главом усијану главу бегову.

Човјек Зулејхин uvrijeђен у срце тим беговим поступком једне вечери зграби пушку и оде кући беговој, па га пробије с банде па банду и тако му укаже прозор на прсима.

Бог му души, баш што је тражио то је и нашао. Ожени се на вјеки; али не са вјерном Зулејхом, него са црном земљом.

Кад је Омер Зулејхин човјек убио бега, одлети Зулејхи и каже јој. Она га насавјетује и рече му кратко: „Најкраћа ће бити парница пред кадијом: бјегајмо!!“

Тако и буде. Оно ствари што је бољих било, брже боље покупе. Зулејха се обуче у мушко одјело, за пас задјене пушку, па нетом у ледину и загребу у ноћ.

(Наставиће се).

Поноћ

Снијег пао, све се смрзло.
Кроз нијему поноћ лута
Нека душа изгубљена,
И св'јет куне по три пута:

— Гдје је пород људски сада
— У леденој овој ноћи? —
— Проклет био за увијек
— Ко не смије самном доћи . . . .

— Гдје је срце пуно жара
— Да растопи смрзле груди? —
— Проклет био мој Геније
— Кад се сјутра он пробуди.

— Гдје је уздах из слободних
— Светих груди мученика? —
— Проклет био задњи вапај
— Несретнога издајника.

У поноћно ледно доба
Као вјетар кроза грање,
Тако моја јури душа
Кроз млађано очајање . . . .

Владимир Тројановић.

Материно злато.

(Свршетак.)

„Злато!“ зовну ју мајка.

„Ој мајко!“ озва се Јагода.

„Ти плачеш?“ понови Мара.

Јагода је опет ћутала.

„Зашто плачеш? Реци својој мајци. Зашто да преда мном тајиш? Говори, молим те. Не мучи ме!“ говорила јој нежно мати.

„Ја га волем“, прошапта Јагода, да је мати једва чула.

„Кога?“ упита ју нежно мати.

„Милу волем мајко!“ опет прошапта Јагода.

„Он је, душо, сирома,“ рече јој мати.

„Нека је; кад га волем. И ја сам сирота,“ рече Јагода.

„Спавај, злато,“ мирила ју мати. „Бог је добар, даће, па ће добро бити.“

Али злато није још дуго, дуго заспало. Пред очима му било непрестано Миле, лепи Миле.

IV.

Бејаше негђе пред малу Госпојину. Миле обукао свечано рухо и упутио се селом.

„Ако бог да, Миле?“ питаху га суседи и остали сељани.

„Идем господину пароху,“ одговараше им Миле.

„Шта ћеш добра тамо?“

„Да упише одзов; женим се.“

„Зар ти је заиста Мара дала Јагоду?“ питаху сељани, као да чисто невјерују, да би Јагода пошла за Милу сиромаха, кад ју проси Никола.

„Јест, дала је,“ потврђиваше Миле.

„Да је сретно!“ зажелише му сељани.

„Да Бог да!“ говорио је Миле.

Јагода и Миле су се волели, па су се брзо споразумели. Мара није могла да пркоси своме злату, па је обећала Мили, да ће му дати своју Јагоду.

„Ја сам те волио од првога маха, када сам те видео. Када сам видео, да те воле Никола, угаснула је у мени свака нада, да ћеш моја бити. Па ипак сам те добио. Да знаш, како сам сада задовољан. Живићемо сиромашки, али љубав ће нам свако благо надокнадити. Јел' тако, мила Јагода?“

„Тако је, драгане мој!“ рекла му Јагода и обавила му руку около врата.

И Јагода се ценила сретном. Куд је год ишла свуда је певала. Мари би истина бог, било милије, да је Јагода хтела за Николу. Она ју није могла на то силити, па се тешила тиме, што је њено злато сретно, волећ Милу.

Попа је пред сакупљеним народом у цркви први пут огласио Милу и Јагоду. Ту је био и Никола. Кад је то чуо, ударила му крв у лице и он је од љутости сав уздрхтао. Тога се дана није вратио кући, него је када је из цркве изишао, отишао у гостиону, где је до поноћи пио, а био би можда и дуже, да није дошао отац, па га отерао кући.

„Не, не ће бити његова, мрмљао је путем Никола. „Крста ми, тога му допустити не могу.“

V.

Јагода је једнога јутра подранила, да на реци опере нешто рубља. Те је ноћи падала киша, па је река нарасла. Јагода је наслонила корито на једну кладу код воде, па је прала рубље. Јутро је било суморно, настајала је јесен. По гдекоји лист осушио се, пао у воду, па је пливао амо тамо по води. А и птице нису тако умилно певале, као обично. Почимале су тужити за летом, које је било на умору. Тај прелаз обично се неугодно дојима човека и буди у њему суморне мисли. Но тога није било код Јагоде. Она је била весела. Перући рубље певала је своју омиљену песму: „Није благо ни сребро ни злато“ и. т. д. Па како и да не пева, кад јој срце препуно радости. Ево свете Петке, а онда ће се она венчати с Милом, миловањем својим,

Сретно је материно злато и блажено. када о томе мисли. А њој је тако угодно о томе мислити.

„Добро јутро!“ наједном чу Јагода за собом. Огледа се. Био је Никола.

„Да бог да“, одазва се Јагода.

„Ти си уранила.“

„Ето видиш, мало.“

„И весела си!“ наруга се Никола.

„Зашто да не будем?“

„Е да скоро ћеш се венчати.“

„Па и хоћу.“

„Ако ти ко не забрани.“

„Ко би ми могао, осим бога, забранити?“

„Ја!“

„Којешта! Ти се валда шалиш.“

„Не шалим се, бога ми! Чуј ме, ту смо сами. Ту ми мораш обећати, да се не ћеш удати за Милу. Ја сам се заклео, да његова не смеш бити. Или мене, или другога никог.“

„Ти си валда полудио!“ рече Јагода, а све ју већи страх обузимао

„Полудио, полудио хахаха насмеја се Никола, да су Јагоду трнци прошли.

„А не знаш ли ти, да ја не би могао живети. када би за другога пошла. Све сам гледао прилику, да се с тобом састанем. Данас сам видео, када си полазила на реку. Сада је згода, рекох и пођох за тобом. Ти си певала, а твоја песма још ме већма узбунила. Ти не смеш бити ничија, ако не моја. Или моја или умри.

Јагода се тресла од страха.

„Ти још ћутиш“, рече јој Никола.

Јагода промуца: „Уби ме, уби, али никада твоја.“

„Ти мораш умрети“. Рече Никола и приближи се Јагоди. Она је опазила, шта он хоће па је хтела, да се махне од воде. Никола ју претече и хтеде ју поринути у воду. Она викну и ухвати се за прекорамицу његове торбе, тако, да би и он био пао, да није у часу збацио са себе торбе. Јагода је пала на леђа у воду и одмах утонила, а Никола побегао……

VI

Недалеко од реке простиру се сеоске ливаде, које су већ и по други пут покошене, па сад коњушари и говедари пасу онђе своје благо. И јутрос су поранили прије сунца са својим благом на ливаде. Пастири су наложили ватру, поседали около ње, па неки дремуцкали, неки приповедали и шалили се. Тек је сунце грануло. када до пастира допреше звуци песме од реке, а мало затим чуло се ударање о корито.

„Ко би то могао тако рано на реци прати?“ упиташе један.

„Ја бих по гласу рекао да је Јагода,“ рече други.

„Материно злато?“

„Јест.“

И пастири мало боље послушаше.

„Она је, она“, потврди први. „Тако лепо само Јагода уме да нева.“

„Весела је, удаће се,“ дометну други.

„Мила је није заслужио“, рече трећи.

„А зашто не?“ упита неко.

„Сиромах је.“

„А, могу они сретни бити, када се волу.“

„Ја опет кажем“, рече један „да би боље било, када би пошла за Николу.“

„Он ју и воли,“ рече један.

„Али она њега не воли.“

„А знате ли ви, браћо да је Никола сада управо полудио, одкада га не ће Јагода. Ништа не ради, него само није и жалости оца и матер. У пићу више пута се грози, да ће учинити зло. Све говори, да ће некога убити.“

„Па кога би убио,“ упита једно мало пастирче.

„Тебе валда не, јер му неси ништа крив.“

Пастири се насмијаше.

Сада је умукла песма

„Више не пева,“ рече један.

„Не чује се.“

Пастири и даље разговараху. Наједном чуше, како неко завикну, а затим настаде потпуна тишина.

„Јесте ли чули, браћо,? рече један. Глас долази од реке. Да се није Јагоди каково зло догодило“.

„Ајдемо да видимо,“ рекоше некоји.

„Ајдемо.“

„Неколицина пастира поскакаше и пожурише се реци. Када су дошли на место, где је Јагода прала, нађоше тамо рубље, али Јагоде није било.

„Јагодо, Јагодо.“ Дозиваху ју пастири.

Нико се није одазвао.

„Да се није утопила,“ рече један.

„Ајдемо низ воду. Можда ћемо ју наћи.“

Ишли су тако добар четврт сата, када на једном опазише трупло, где се на води њише.

„Жалости, браћо! То је Јагода.,“ повиче један.

И била је Јагода. Ту је у реку пало овелико дрво, па се Јагода својим лепим власима заплела у гране тога дрвета, те ју вода није могла даље носити.

Пастири ју полако извадише. Бијаше мртва. Пастири су покушали све, да ју оживе; али бадава.

„Боже, мој, како се утопила?“ упитаће један.

„Ваљда се је некако омакла“, рече један.

„А какова је то торба у њеној руци?“ примети неко.

„Гле, гле торба,“ повикаше. „Одакле јој торба?“

„А чија би то могла бити торба?“

„Ха, познам ју. То је Николина торба,“ рече једно пастирче.

„Сада знамо све!“ закључише пастири. „Ајде да мртво тело однесемо несретној матери.“

„Јао! Моје злато!“ завикну несретна мати и сруши се на мртво тело своје јединице.

За час се сакупило код несретнице доста сељана. Сви су жалили несретну девојку. Та била је опће омиљена.

„Како се је утопила?“ питали се сељани.

„Никола“, шаптало се.

„Зар Марков?“

„Да.“

„То је тешко веровати.“

„Али јест.“

„Ко би знао?“

„Нашли су торбу његову у њеним рукама. Ваљда се је хрвала с њиме.“

„Боже мој, како је могао да учини таково недело?

„Ето, могао је.“

„Такова шта још није наше село доживело.“

„И није.“

„Ваљда и неће.“

„А шта се данас не може догодити. Свет постаје дапомице све гори.“

Тако се и слично томе разговарало код мртве девојке, а несретна је мати очајавала.

У подне истога дана терали су оружници селом Николу, који је признао свој злочин, да га предаду суду, који ће му судити.

VII.

Јагоду су покопали. Мара од то доба нити ваљано једе, нити пије, а мало куда иде. По читаве сате седи у соби, па се некамо загледа. Ни суза више не смаже, само уздише, често уздише. А сасушила се, слава ти Боже, као да је девет година о диму висила. Гола кост и кожа. Суседе ју чешће посећују, дају разговоре. Али оне још већма повећавају јој ране, када спомињу њено злато. Та ко би да и теши рањено мајчино срце. Лек је томе једино смрт. Жене, кад одлазе од Маре, климају главом и једна другој шапуће: „Пријо, пријо, то не ће дуго. Сасушила се као трска.“

Тако је то, када мати изгуби, што јој је најмилије. Јагода је Мари била све. То је изгубила, па што би ју дуље на свету држало?

Миле?

Неколико дана по смрти Јагодиној,

изнајмио Миле опет свој посед и отишао у свет. Јагоду је волео, па ју изгубио те није ни помишљао о женитби. Може бити, да ће се опет када год вратити у своје село, ако ли временом зацеле ране на срцу, а може бити, да и не ће; јер ко би знао, шта је коме усуд досудио!

Уљаник.

Сиротица.

Опис
„ц. к. генерала Србаља од 1759—1810. и ц. к. обрстера Србаља од 1744—1810.“
од фмл. САВЕ ПРОДАНОВИЋА.

приопштио, исправио и допунио

Димитрије Руварац.

(Наставак.)

Покојни Ђорђе Рајковић описао је живот следећих генерала: 1) Јефте Љубибратића у 128. св. Летописа (64 до 76.), 2) Арона Путника у 130. св. Летописа (1—12.), 3) Михајла Миканиновића у „Јавору“ 1885. бр. 11—15., и 4) Михајла Продановића у „Гласу Истине“ 1885. бр. 2. 3. 6. 7. и 9.

Опис Аксентија Милутиновића генерала, налази се у 62. св. Летописа (113—119) од мајора Станислава од Шумарског.

Опис сина Аксентијевог Теодора барона Милутиновића фелдмаршал лајтнанта, налази се у 60. св. Летописа (84—106.) од истог Шумарског. У истој свесци налази се литографисана слика Теодорова.

Опис Арона барона Станисављевића, фелдмаршал лајтнанта, налази се у 59. св. Летописа (86—100.), од истог Шумарског.

Осим тога налази се опис Аронов и у бр. VI. „Српско-народног листа“ за 1837. од М. Рајковића. У истом броју налази се и слика Аронова.

Кад је тело Ароново пренето 11. августа 1833. из Новог Сада где је умрьо у манастир Ковиљ, где му је и отац Теодор обрстар сарањен, говорио је надгробно слово јерођакон Теофил Стефановић, које је наштампано у 37. св. Летописа (89—97.)

1809. буде Арон од Француза заробљен, те да се види, како је нежан супруг и отац био Арон, навешћу овде у целости спевану њиме 20. августа и. г. у варощи Макон песму, која је штампана у 30 бр. „Српског народног листа“ за 1837.

Иста гласи:

„Тко ми може помоћ дати
И скорб моју утишати!
За то у жалости дне проводим,
Уздишући к сну доходим.
Њега ноћом нејмам,
Већ на ложи само дремам;
Уздишући и плачући,
На мог друга све мислећи.

*

На множину земног круга,
Одаљен сам од мог друга,
И од сина нејакога,
Кога имам јединога.
Непријатељ пут затвори,
Рану срцу мом отвори;
Ја не могу за њи чути,
А још мање њи видити.

*

У сужанство с многим падо,
Вјерном другу бригу дадо.
Ко га може утјешити
С мојим сином охрабрити!
Ја познајем њежно срце,
Јер ја љубим њено лице.
За то плаче моје око,
Духом смутним трпим горко.

*

У садашњем страшном часу
Морам живит у ужасу:
Јер не могу предвидити,
Нити тврдо време знати,

Кад ћу бити ослобођен,
И на ново опет рођен;
Гди се могу веселити,
И мог друга загрлити.

*

Кад помислим на мог сина,
Још нејака и невина,
Да га мати умирује,
Кад он за ме запитује.
Онда ми је жалост већа,
Јер од мене бежи срећа,
Да га могу ја видити,
И рукама загрлити!

*

Војник бити јесте славно,
Јер је у царству стање главно:
И сладко је мирно време,
Ал рат носи тешко бреме:
Пред очима смрт пролази.
Многа нужда близ долази.
Тому треба храброст многа,
Нит јест наћи у свакога.

*

Вишњег неба создатељу,
Човечески хранитељу!
Ти сподоби раба твога,
Да он види друга свога,
Ти се смилуј на ме грешна
И утјеши мене скорбна,
Да ја сина мога видим
И с њим име твоје славим."

Бог је Аронову молбу испунио и он се ослободио ропства и видио супругу и сина, но која му вајда, кад му је исти јединац Емил, као ц. к. капетан у 30. години умрьо. Он је и сина Емила дао саранити у породичну гробницу у Ковиљу.

На ове сам описе горе поменутих Србаља генерала у српској књижевности наишао.

Како без алата нема заната, то и без војничких књига неда се написати живот осталих ц. к. генерала и обрстера Србаља, чије је животе по свом памћењу описао Продановић, а нису их остали по изворима написали.

За то би ми требале бар ове књиге: Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich von Dr. Constantin von Wurzbach (Wien 1856—1868 1—20 Theil); засебни описи знаменитих битака прошлога и у почетку овога века; Die Generale der oest. Armee von Jos. Strack, Wien 1850.; Geschichte der Regimenter v. J. 1809., Historischer Almanach des 16. 17. 18. u. 19. Jahrhundertes v. J. Ritter v. Rittersberg. Prag 1825. Militär Schematismen v. J. 1790. angefangen, Oest. militärische Zeitschrift „Der Soldatenfreund", штампане историје појединих пуковнија и т. д.

Но ја овде у Земуну, не могох ни једну ту књигу осим неколико шематизама добити, већ добих од г. пуковника Саве Давидовца књигу „Die Zöglinge der Wiener-Neustädter Militär-Akademie, v. Johan Svoboda, Wien 1870.", и у њој наиђох на стр. 159. на опис знаменитог фелдцајгмајстора Михајла барона Михаљевића, описатог у опису Продановићевом под бр. 15) обрстера.

Прво ћу по њој да опишем барона Михаљевића, па ћу по том да наведем нешто о тако званом Михаљевићевом српском фрајкору од 1813.

(Наставиће се.)

Слатко дрво и црни шећер.

Од М. Петровића.

Међу наше најобичније домаће лекове спадају слатко дрво и црни шећер, који се прави од слатког дрвета. Поред тога су обоје омиљене посластице у сретном детињству, где уста још нису толико размажена, да непријатно осећају одвећ оштру сласт тих тела. Са задовољством и насладом, која заслужује да јој се чудимо, исисају деца читаву гомилу слатког дрвета и потамане читаво комађе црнога шећера.

За лек се та тела не употребљују обично у тој форми, него се слатко дрво истуца или у прах, или се зготови од њега теј,

а и црни шећер туца се или се узима у раствору. Нарочито у грудним болестима траже се ти прости, јефтини лекови. За ту цељ употребљавали су слатко дрво већ стари Грци и Римљани и сви њихови лечнички писци помињу то тело.

Слатко дрво корен је од једне дуговечне биљке лептираста цвета, која се српски зове *коњеда*, а у ботаници Glycyrrhiza. Две се врсте од те биљке употребљују, шпањолска коњеда и руска коњеда.

Шпањолска коњеда, Glycyrrhiza glabra расте међу травом, а и међу шипрагом, ако није одвећ густ. Корен јој је ваљкаст и улази врло дубоко у земљу. Из корена израсте више правих стабљика, високих метар и више, често и до човечје величине. Велико перасто лишће налик је на лишће од багрене, мирише пријатно и док је младо има лепљиво наличје. Мирисава цваст изгледа као рејав клас, а у њој су многобројни љубичасти цветићи.

Ова коњеда налази се у Шпањолској, Португалској, јужној Француској, Италији, Сицилији, Сардинији, Далмацији, у Грчкој и на грчким островима, где је н. пр. на Крети има толико, да је већ постала досадан коров. Другде је опет гаје као и друго корисно биље, нарочито се у великом гаји у Баварској и у Моравској.

Нешто је другчија *руска коњеда*, Glycyrrhiza echinata. Она има дебљи корен, а ниже стабљике. Младо се лишће не лепи. Плавичасти цветићи збијени су у главицу. Цвета у мају и јуну.

Руска коњеда налази се у јужној Русији и у средњој Азији. У великом гаји се нарочито око Астрахана.

Обе врсте коњеде налазе се по *Шлосеру* и *Вукотиновићу* и у нашим крајевима. У својој хрватској флори наводе они, да се Glycyrrhiza glabra налази у Срему у вуковарској и карловачкој околини, а Glycyrrhiza echinata у Хрватској, Посавини и Мославини и у Срему код Вуковара и Земуна. Већ *Лазић* а за њим и *Маринковић*, описао је G. glabra као нашу домаћу биљку под именом *госпино биље*. Отуд су је на сваки начин примили у своју флору Шлосер и Вукотиновић. Ја ту врсту коњеде нисам никад опазио у нашим крајевима. И *Панчић* наводи у својој „Флори кнежевине Србије“ и у „Флори околине београдске“ само врсту G. echinata, где и први пут долази име коњеда. Дакле неће бити по свој прилици у нашим крајевима друге коњеде, него само оне руске.

Корен од коњеде долази као слатко дрво у трговину највише из Шпањолске. Најбоља сорта доноси се из Тортозе, средња из Севиле, а најлошија је она из Аликанта. Корење је то округло, дебело један или два прста, а дугачко 90 центиметра, па и више. Јако је жилаво, с поља сивасто-мрко, а изнутра жуто. Док је свеже удара одвратно на земљу, а кад се осуши мирише на сласт и слаткога је куса, али је некако опоро и гребе у устима и на језику, што се дуго осећа. Најслађе корење је оно најтеже, које потоне у води. Такво комађе позна се већ по изгледу, дебело је као палац, јако је збрчено и скоро рожасто.

На шпањолски корен је налик немачки. Долази у трговину у дугуљастим венцима и много се троши за екстракт. Из Моравске се слатко дрво не износи, него се потроши одмах у земљи. Из Италије долази само екстракт у трговину.

Из Русије долази најбоље корење из Астрахана и то обично огуљено. Дебело је 1—2 прста, дакле га има и дебљег него шпањолског. Дугачко је 15—20 центиметара и од чести је чворновито и криво. Жуто је као сумпор, много блеђе него шпањолско корење, а није ни тако жилаво ни тешко. Плива на води. Кус му је чисто сладак, али слабији него у шпањолског слатког дрвета.

Још више него корење долази у трговину његов сок или екстракт. Да се из корења извуче сок, мора се оно док је још свеже, кухати са водом. За тим се тај сок оцеди и укуха, док не буде сасвим густ. Тежина укуханога сока или екстракта износи у средњу руку петину од тежине свежега корења. Одмах се начине од те густе масе шипке и те црне шипке познате су код нас под именом *црни шећер*.

Црни шећер производи се највише у Италији, нарочито у Калабрији, за тим у

Шпањолској, Француској и Сицилији. Од новијег доба гради се много црнога шећера и у Русији, ма да се одонуд и сада највише корења извози као таково.

Шипке, у којима долази црни шећер у трговину, дуге су 10—15 центиметара, широке 1—2½ центиметра, а тешке 60—100 грама. Да се не би једна за другу залепиле завијају се у ловорово лишће. С поља изгледају мрко-црне, јаке су, неке су крте, а неке жилаве. Кад се црни шећер преломије, мора бити гладак и сјајан. Мирише на сласт, али непријатно. Кус му је сладак, али уједно опор.

У црном шећеру има врло мало правога шећера, него сласт његова долази од неког особитог тела, које се зове *глицирицин* Има га у црном шећеру 10—16 на 100. Глицирицин спада међу тако зване гликосиде, под којим се именом разумевају тела, која нису по себи шећер, али могу разним утицајима да се преобрате у шећер.

У многим књигама се наводи, да се чист црн шећер позна по томе, што се *сав* у води раствори или истопи. Али то није истина. У води се може растворити само ¾, највише ⅕ црнога шећера, а остало остане на дну чаше као талог. Талог је тај прашинав и сивасто-мрк. Ако је црни шећер преваре ради мешан са каквим другим телима, онда се и та тела налазе ту у талогу и тада буде талога више него једна четвртина. Такав шећер је увек подозрив.

Од тела, која се преваре ради међу у црни шећер, поменућемо брашно, скроб. Лако га је открити у талогу, кад се гледа под микроскопом. Гдекад се меће у црни шећер куркума, да му боја буде лепша. Неки испитаоци су нашли, да се меша и са прахом од угљена. То се одмах лако позна по боји талога, који тада изгледа црн или црнкаст. Гдекад су налазили у талогу од црног шећера и металан бакар, што долази од казана, у ком се кухало корење и сок.

ЛИСТАК.

КЊИЖЕВНОСТ.

Dra Antuna *Kauera* **Kemija** za *niže razrede* srednjih učilišta. Po sedmom njem. izd. izradio Gustav *Pexidr*, prof. i učit. u kr. gospod. i šumar. učil. u Križevcih. Sa 24 slike. U Zagrebu 1887. Troškom i nakladom kr. dalm.-hrv.-slav. zem. vlade. Strana IX i 214. Kruto vezana 1 for. —

(Наставак.)

Овђе морам да се зауставим код *угљикова диоксида* (угљичне киселине, угљичне или угљене киселине). „Угљична киселина, што се налази *у зраку*, од велике је знаменитости за раст и живот билина, које је порами (ситни отвори) свога лишћа и *корењем* као храну примају“ (стр. 16). Кад с овим испоредимо што се пише на стр. 201: „Угљичну киселину прима биље *корењем из земље*, а лишћем из зрака“, види се да *оно* (корјење) њу прима *и из ваздуха* и *из земље*. Али је оно прво „дометак“ на том мјесту, а ово је по писцу, ма прилично прекројено. И у школској књизи од г. проф. *Ланде*[5]) читамо: „Али не само у води имаде угљичине него и у зраку; за то ју може билина како *кориеном*, тако и *лишћем упијати*“. Па јер није лијено, да н. пр. учитељи у једном заводу гледе тога ученике своје различито поучавају, па јер би за нас све постидно било када не бисмо знали за новија истраживања и њихове пошљетке, с тога истичем овђе што о томе написа J. **Сахс**[6]). Он нам показује како се биљке могу подигнути у *чистој води* у којој има растворених соли *изузевши карбонате*, а о такој храни да могу сазрети као да су гђе из земље никле. „Наше биљке, које су отхрањене у чистој води у којој је било растворених соли, нијесу могле из оне растворене хране да одлуче никакво угљиково једињење, та још је опажено како оне *пуштају од себе* једно тако једињење, на име *угљену киселину*,

[5]) *Počela botanike za više raz. sred. učil* стр. 200.

[6]) *Vorlesungen über Pflanzen-Physiologie. Leipzig 1882*, стр. 352.

и ја ћу кашње показати како је *са свијем криво мишљење,* да оне својим хречцима (жилицама) упијају из земље угљену киселину, које у њој има у изобиљу, па да је онда отпремају у лишће.“ За тим нас упућује гђе ћемо наћи како су *Ingenhouss* и Théod. de Saussure дошли до ове најважније реченице у читавој науци ботаничкој, па још додаје е је било празних глава („unfähiger Köpfe“), које су приговарале њој којешта и у лудо. Докле сам Јустус *Либиг* није прије 48 година пристао уз то: т. ј. *да је сав угљик, што га има у биљкама, одлучен из атмосфере,* дотле се могло писати по књигама као што се данас пише, али дан данашњи таково писање зазорно је. *Сахс* побија оно криво мишљење, које ти супарници истицаху, т. ј. да има *мало* те угљене киселине у ваздуху, а овамо *биљке толико угљика имаду у себи,* није дакле друкчије већ да је примају и из тла на ком расту. „Примиримо се, вели он, та *угљену киселину* у свој атмосфери не можемо измјерити на литре, има ње и на *кубичне миље* као што је давно израчунато; па све кад не би непрестано што окле привирала, било би је доста да *много година* све биље на земљи успјева као и до сада.“

Исто тако није марио г. преводилац дометати ни оно растварање *њено* на стр. 84, по чем то *сличавање* (асимиловање) једва схваћају и старији ученици. А иначе вели *Сахс* е је „optimistische Fabel“, кад ко мисли „да се множина кисика у зраку буд умањује, буд угљична киселина у њем умнажа, . .“ (стр. 84).

Шта је „хемијска операција“, остало је у перу. „*Gewichts*theil“ највише је *дијел,* али какав? Гђе су „неутрални оксиди“? *Душик* се „с другими тварми *тешко* и *не радо спаја*“, — а требало би да је: „. . и не једини се с другим тјелесима ни на малој ни на великој топлоти, изузевши *двије* ријетке ковине.“ Како је могла међу „киселине“ доспјети и „*сукиселина*“ ? Њемачки се зове „schweflige *Säure*“, ту је добро, а према томе требало је дати њој другачији придјев.

На много мјеста не подударају се ни они *бројеви*; па ни формуле.

Г. преводилац уплео је унутра „вапников фосфат“, „вапницов хлорид“, „вапнено бјелило“, „приређивање круха“ (а за што не *мијешење* круха?), како се брзо долази до *квасине* (сирћета) и још њеке ствари, што није на одмет, а камо среће кад би се могло још више тога не само стрпати у књигу, него савладати и у школи. „*Колање*“ њеких стихија и једињења taman је за *абитуријенте,* они то могу да *схваћају*; а и мањи ђаци могу то да науче *наизуст,* али то је онда бубање. Мјесто онога додатка из „*физиолошке хемије*“, изузевши оно о *чувању хране*, који је од велике користи само онима који га могу разумјети, не би е горега било да је дошло што и из *историје ове науке.*

Кад би практичан учитељ превијао садржај ове књиге, те би тијем понајприје опростили се оних многих примјера за једну те исту хемијску појаву, који се само набрајају као њешто што је налик на виђени покушај, добили бисмо школску књигу, која би била управо „за ниже разреде.“

Какав је пријевод *мјестимице,* то показују примјери, које сам већ исписао. А шта да кажем за *језик?* Г. преводилац вели у „Predgovoru“: „*Трсио сам се сдушно, да ми језик буде што правилнији,* а слог кратак, језгровит и младежи схватљив.“ Има сукна и другога ткања, које је дволично, али ја сам читао, да је и најбољи пријевод према изворнику као *наличје* од једноличнога ткања према *лицу;* исте су жице у основи и у поци, али није једнак изглед с обје стране. А кад је год о пријеводу говор, свагда се сјетим ових мудрих ријечи **Доситијевих**: „Из овога што смо довде рекли, шљедује, да ко хоће у читању једнога списа добар вкус и услађење да има, мора језик, на којему је тај спис састављен, добро разумјети: *а ко жели с добрим вкусом што написати, мора вејачески и неодложно језик на којему пише и све његове идиотизме, то јест својствене изговоре савршено у својој власти имати.*“[7])

Ево њеколико *замашнијих* гријешака, нијесам их низао никаквим редом, већ како ми се која намакла на очи с мојих биљежака.

---

[7]) **Собраніе** раз нарав. **вещіи**; у Земуну 1850. стр. 194.

Нити се пише нити се каже „коситар“, већ *коситер*, од коситера, *коситерна* жлица, а у Лици и *костер*. Не ваља ни „триеска“, него *трѕска*; не каже се „жуткаст“, већ *жућкаст*; компаратив од *црн* је *црњи*, а не „црнији“; не ваља „диеломице“, него *дјеломице* и *дјелимице*, та је погрјешка и у ријечи „пољодиелство“, као да се поље *дијели*; криво је и „обие“ мјесто *обје*. Наш г. преводилац не зна да је „*пећина*“ исто што и „спиља“ и „шпиља“ и „пештера“, и да ми за немачко „Felsen“ имамо *лит, литица, стијена*. На справи за дестиловање не зове се оно озго „капа“, него *капак* и *кỷба* (у Лици), а посуда у коју се хвата згуснута пара има красно име *капалица*, — врага ће нам дакле „предложка“, али тако је кад се човек треси да од „Vorlage“ не испадне „капалица“. Гадно је кад се поред толикога тресења чита: да што капље „у *предложену* посуду (опет *vorlegen*)“, а треба у *подметнуту*, јер нико жив не каже кад растјече какав *древен* суд: „*предложи* што да не каплье на земљу“, већ „*подметни* што“. Али ми је мило кад читам: „спајање, *лотање*, *спајало*, прилотати“, баш као да ми ко зубе вади, јер имамо дивне народне ријечи: *припојавање, припој, припојавати, припојити, распојити*; од *чир* множина је *чирови*, а не „чиреви“.

Од куда „пиешчани“ мјесто *пјесковит*; кад сам први пут нашло на ријеч „сирутка“ мјесто *сурутка*, сјетио сам се оне потурченице што је питала свога оца: *По што Влаше кикош* (мјесто кокош)? Та гђе се каже „сирутка“? Јамачно тамо гђе и „црневљи сок“ мјесто *црвјевни*, или „слина“ мјесто *пљувача, пљуваћка, пљуванак*. Та „слина“ је оно што излази на ноздрве, дакле *бале*. Баш је и ово „фајн“ преведено: „На том се оснива *киснуће* и *грушење* сладка млиека“. Кад би г. преводилац знао да *се* н. пр. *со груши*, а вареника да *се груша*, написао би *грушање*; па би метнуо и *кисељење* мјесто „киснуће“. За луду је и покојни *Шеноа* давно богме у „Viencu“ протјеривао из наше лијепе књиге „уплив“, кад је ево и у ову школску књигу срећно „уплилвао.“

Чим се коњи покривају зове се *покровац*, а макар биле и оцтене каце („оцтенке“) и на њих се меће *поклопац* или *заклопац*, а никако „покровац“. Ту читамо: „Каца (зар не „оцтенка“) има два *покровца*: горњи има само *у средини* (за што не *на сриједи*?) један повећи отвор, *којим се улиева* (а за што не „*на који* се улијева“?).“ Па кад сам ту, онда морам и то казати, да се н. пр *вино* не „*разриеђује*“ водом, јер би то значило „auslichten“, а „verdünnen“ каже се *разводнити* и *разблажити*; дакле кад *се суво* вино *водни*, онда се и киселине водне, јер и њима се прилијева воде а не чега другога. Од куда „лупина“, кад имамо *љуску* или *љуску* од јаја Не каже се „конопљено“, него *конопљано*; а што ће нам „уљена киселина“, та ми у Лици волимо зауљена купуса и граха, али тој житкој ствари каже се *уљана* киселина. Па кад смо се већ окиселили, на што нам и „четрунова“, кад имамо *лимунове*, а тога придјева и нема нигђе.

Од куда на једним мјестима „*маслена* киселина“, а на другим „*маслачна*“? Као да има ту још *нечијега масла*? Има таких недоследности још: на једном мјесту стоји „изпоредити“, а на другима „сравнити“ и „приподобити“; има ту „безводан“ и „безводен“; оловни (стр. 131), а иначе свуда „оловов“, прем Вук зна за придјеве *олован* и *оловски*. Од глагола употребљавати има чини ми се само на два мјеста „употребљава се“, иначе „употребљује“, а покрај тога и „рабити“, о коме је било разговора и у „Viencu“ не давно, али бих ја волио да дознам гђе се у народу у том значењу говори (изузевши дакако она лица, која је школа потрусила са својим бранијем језиком). Има једном и „њешто“, а свагда „нешто“ и „неко“; „биељење“ и „биељење“; „корјену“ и „кориеньем“; „недјелује“, „неразвија“ и „не миења“; „жеравка“ и „жеравица“; температура је и „топлота“, па „топлина“ и „врућина“, а „врућина“ значи још и јâра. По ком правилу етимолошком пише се „лугшија“ и „покат“? Зар не би доследно ваљало да сте написали као и *Стојковић*,[8]) да се која ковина „и ногтом утиснути може“.

[8]) *Фисика* 1803. 3. част, 204.

Што ће нам „оцјел“, кад ми имадемо за то *ацал, ацар, оцал, оцило, нѕдо, мазија* и *љуто гвожђе*; пошљедње име јамачно за то, што купци узимају два комада па кресу један о други да све варнице скачу. Па који су *љући, жљићи*, из тих више варница врца. Али шта ћемо кад Чеси кажу „оцел“. Њеки загребски академик љутио се једном приликом (у једном *подлиску*), што се више вјерује личкој баби него ли гђекојим филолозима, т. ј. што се нико не љути кад она и измисли какву ријеч, а на њихове сковане ријечи гракне све као на бијелу врану. Јесте чудновато, али баба личка не поводи се за туђим језицима, *она ради онако као што су радили наши стари док су нам стварали језик*, али штета што га ми кваримо и што *не познајемо* **„силу и сладост и богаство“ народнога језика.**[*]) Тако су бабе личке назвале оне двије друге врсте гвожђа „звиздан“ (Gusseisen) и „мéч“ (Stabeisen), али се чешки каже за прву врсту „литина“, па звиздан не ваља, — а за што се одбацује *меч*? А да ли је према духу народнога језика, кад се од Чеха узме ријеч „слитина“ за смјесу од ковина која је постала кад смо двије или више њих *стопили* заједно, то би нам могао казати који настојник тога сувога злата народнога. А да нам је на одмет и чешко „роховина“, или као што је у пријеводу „роговина“, то знам и сам, јер у „Rječniku“ академијекоме долази у тумачењу њеких ријечи „*рожина*“.

Каже се *лијек*, али је придјев *љековит*, а ни по што „лиековит“ Чешће се напомиње како се њека ствар употребљава у „лиечничтву“ и у „љекарству“, — зар ове двије ријечи значе једно те исто? Зар није љепше и правилније казати, да се узимају за *лијек* или *за љекарију*. Покојни Живко *Вукасовић* писао је у свом „Rudstvu“ за њемачко „Härte“ код руда „*тврдина*“, а имао је и право; а наши садашњи писци пишу „*тврдоћа*“, а то значи „Geiz“. Месо се мећe у *саламуру*, а не у „солну разтопину“, а има још и придјев *салани*. Кад се месо извади из саламуре, суши се *на диму*, а не „у диму“. Чим крв исцури из жиле, *усири се*, каже се свуда, а не ваља „сгруша се“, — а како се зове онда што, то сам прибиљежио у једном чланку који још није штампан. Кад се н. пр. ожеже човјек, кожа *се подмјехури*, а г. преводиоцу она „се упали и омјехура“. До сад нијесмо знали, да се кожа може и *упалити*, наша се *ожари, поцрвени . .*; па кад већ ударамо на паљевину, онда нам је смијешно кад читамо да је „*упала*“ боља у плућима. Та то је „Brunst“. Па кад смо се тукали ту, од куда искрсну „проходњак“ за „Mastdarm“? Зар не знадосте за које љепше име, та ово је школска књига. А гђе се говори „дрвни“ код *нас?*

Ја сам лани у „Viencu“ у чланчићу „Beočinska kaja i cemenat“ напоменуо да нам не треба ни „малтера“ ни „мељте“, а захваљујем и на „морту“, јер имамо *лијеп* за то; а за чудо ми је, што г. преводилац спомињући *Радобој* код сумпора није се сјетио и нашега гласовитога *Беочина*, срамота је да своје трпамо у запећак. А ту би нашао, за што не ваља писати „пећ вапненица“ и „вода вапненица“. И код нас се горе чује *жбукати* и *зажбукати*, а то значи *лијепом* затворати жбугаре. Па кад се код садре спомиње „жбука“, то је онда наша *набаца*, а кад је зид *набачен*, онда се у Лици *харта*, а не „лашти се“, — и кад је *ухартан*, онда се бојадише како ко може. И „маслац“ није извалила баба личка, она „путер“ зове *нетопљено масло*.

Кад се у какву ствар зареже ножем, онда се то зове *зарезотина*, па кад није стара каже јој се *нова* и *скорашња*, и за то замјерам и овоме: „Олово је модро-сиве боје, на *прорезу* показује . . .“, јер и у изворнику стоји: „. . . und an der *frischen Schnittfläche*“. Од куда од глагола врѣти: „вријем“ у садашњем времену, а овамо се пише „довpети“ и „обаврети“, а потоња ријеч значи „ansieden“. За то и не ваља „вриење“, боље је *врење*, та *Болић* још писаше „винско *врење*“. А не каже се „кожица“ на зрну или пуцу од грозда, него „кожурица“ (Болић) или љуска. Шта је „годимице“? Хтјело је ваља да њешто да буде према „данимице“, па је испало мућак, јер о томе не зна ништа да каже ни академијски „Rječnik“.

На стр. 181 говори се о „стројењу“ кожа.

[*]) *Вуков* „Ковчежић“, I. 14.

И ту је показао г. преводилац, како се трсио, да нагрди народни језик. Зар он не зна, да и у нашој постојбини има опанчара и крзнара, дакле мора да има и народних имена. Ево *неколико* ријечи из Вукова рјечника и што сам их и ја дознао: *сепија, штава, бијели чин, црвени чин, штавити, уштавити се, залужити, излужити, клупа, калавер, месина, вараговање, вараговати, ћурчијска коса, макља, учин, варница,* — а ако Бог да здравља биће и о томе мало више разговора.

По коме гласовноме закону пише г. преводилац „хлорофорам“, „елеменат“, „зинак“, а овамо опет „морт“, „цемент“, „фермент“? Како доспједоше заједно: „Chlor i fosfor“? Зар правило за писање туђих ријечи није и у „Oblicima“ од Дивковића на стр. 1, а поменути гласовни закон на стр. 8? Ту не читамо да се н. пр. слово „z“ чита једном као „з“, а други пут као „ц“ (н. пр. „zelenilo i zinak“), а тој дјеци ваља француске ријечи и ријечи из других језика писати онако као што се у нашем језику изговарају. *Докле ће нас у школским књигама морити чешки правопис?* Та ми хоћемо да смо *у истој врсти с народом*, а на част њиховим учењацима оне двије веће, о којима је било говора и у *Јагићеву „Archiv* für slavische Philologie“. На кад се дотакох *зеленила*, за цијело сви знамо да то није исто што и зѐлѐн; сад кад би који Нијемац преводио ову хемију опет на њемачки те би се „држао доста строго хрватскога извора“, морао би за „швајнфуртску *зелен*“ (стр. 77 и 163) написати „Schweinfurter *Grünzeug*“.

(Свршиће се)

Неколике ријечи на писмо г. Дра Ђ. Дере у бр. 7. „Стражилова“.

Ако је што у стању подићи књижевност на достојну висину, то је без сумње строга објективна критика. Такова критика неће допустити, да се награђују дјела од слабе вриједности; или такова, која су доста небрижљиво и површно написана. Такова је критика уважена код читајуће публике, а њу респектују и писци и књижевници. — Да ли је такова критика код нас, о томе нећемо овај пут говорити; али да нека г. књижевници код нас нијесу никако вични слушати макар и најобјективније и најблаже приговоре проти својијех дјела, о том смо се већ неколико пута освједочили. На о том нас и споменуто писмо увјерава. Искрено да кажемо, ми смо се зачудили, кад смо прочитали ово писмо г. Ђ. Дере и упитали смо се, је ли могуће, да то пише један наставник? Је ли могуће, да г. професор неком предбацује, да је нескроман, а овамо читаво писмо од почетка до краја каже, да га је писао човјек све прво, само не скроман.

Баш ово писмо нас је понукало да потражимо још један пут дотични број „Јавора“ и да пажљиво прочитамо оцјену, која је ученог госп. професора онако распалила. — Ми смо је прочитали и отворено кажемо, да је оцјена доста блага, истинита и да у њој нема ништа, што би кога на срџбу нагнало, до ли г. професора који држи, да је стекао „патенат“ на књижеван рад и да му се несмије приговарати.

Господине професоре, ви као учитељ ваљда долазите у прилику, да вашим ђацима тумачите изреку: „негледај ко говори, већ што говори!“ па сте и ви лијепо морали прочитати, што се све пише и тек онда вам је око могло запети за незнатно име писца — Ну ви сте обратно радили. Мјесто, да сте доказали ставку по ставку, да критичар нема право, ви сте осули на његову главу читав кошар *финих ријечи* — и стали сте му — онако професорски — читати буквицу. — Видите г. професоре, то вам неће нико одобрити, шта више, ви сте се оним писмом управо обрукали.

Ви велите, да сте потребито градиво о Песталоцију црпили из Смајлсова дјела „*Self-help*“ — а заборависте казати, да сте управ читаво градиво одатле црпили. — Знате ли ви, да многи наводи у том дјелу — које је изашло пред 30 година — као и у његову дјелу „*Character*“ немогу поднијети суд оштре критике, што међутим не умањује вриједности тих дјела јер она имаду своју тенденцију.

Знате ли ви госп. професоре, да критичар има потпуно право, кад вам предбацује оне недостатке и криве наводе у вашем дјелцу. Та за њих знаде сваки ученик препарандије и сваки сеоски учитељ, само незнате ви г. професоре. Да вас из неприлике извучемо, ми вам савјетујемо, да изволите прочитати ове списе о Песталоцију, пак ћете виђети, да ваш критичар има право, кад вам приговара: „*Blochmann, Heinrich Pestalozzi Züge aus dem Bilde seines Lebens und Wirkens*“, — „*Fr. Mann, Pestalozzis Ausgewählte Werke*“, — „*Dr. R. Schneider, Zwei Vorträge: Rousseau und Pestalozzi* — затим чланак *Dra Palmera* у *Encyklopedie des gesammten Erziehungs- und Unterrichtswesens von Dr. R. A. Schmid* и *Миловановићеву Историју педагогије*“. Ако вам ово није доста, ми ћемо вам још десетак дјела навести.

Осим критичара знате госп. професоре, што би вам још ми замјерили. Ви сами кажете, да сте потребито градиво црпили из „Смајлсова“ дјела, а сасма би било у реду и одговарало би озбиљности, да кад се што туђе преписује, да се и зрело промисли је ли управ

то тако, или не? — другчије би могао сваки гимназиста бити књижевник. — Ова ваша исповјед и познавање на „Смајлса“ неодговара оној вашој реченици, коју канда сте на се управили: „да се у царство науке улази многогодишњим систем. радом и великим трудом.“ Међер ту се баш није показао велик труд и систематски рад! —

Ви онако учено (!) исмијавате критичара, што је назвао Песталоција „највећим човјеком свију времена“, а видите, људи који су проучили живот и рад Песталоција и који знаду од колико огромног утицаја је сав његов рад на општу културу и просвјету, морају заплакати на тај ваш смјех, којим бјелодано доказасте, да о њем више не знате, него што сте у оној књижици написали; ма да учени „*Palmer*“ вели о Песталоцију на једном мјесту „*Sein Lebensbild ist zum Gemeingut geworden*“. — Али од тог „*Gemeingut-a*“ канда вас г. професоре није ни мрвица запала. — Потрудите се дакле, па проучите споменута дјела, па ће вам она сигурно проћерати смјех са усана и увидићете да је Песталоције заиста велик човјек.

Вама канда није право, што је она критика изашла у Јавору и с тога запињете и за уредника и спомињете неке листиће. – Уредник Јавора ваљда ће вам од своје стране одговорити,*) а ми вам само то кажемо, да управ они уредници заслужују хвалу и признање, који свој лист држе у свако доба отворен објективној критици и негледају хоће ли се за то замјерити коме.

Гледе самог критичара С. К. казати ћемо, да он није баш тако неспреман, као што мисли г. Др. и да се на-њ немогу примјенити оне ријечи о недовршеним студијама,о слабом занимању науком,о приснодоби с оним омладинцем и т. д. — Г. С. К. свршио је своје науке редовито као и г. професор своје, положио је све испите, а већ се 10 година бави изучавањем педагошких наука. Што нема среће, да му се дјела награђују као ваша то је друго питање. — О спремности вашег критичара знао би и уважени педагог српски Вукићевић коју рећи.

На концу ћемо само нешто још рећи. Да излечимо г. професора од болести: „*омаловажавања других људи*“, ми ћемо метнути шифру на ову расправицу — а што се публике тиче њој и онако није стало до тог „*ко пише*“ већ „*шта пише*“, дакле не треба ни да зна за писца. Но небуде ли госп. професор могао поднијети да незна за име писца, онда нек се изволи потрудити до г. уредника „Јавора“, кога овлаштујем, да му моје име каже!

У *Госпићу* у очи великог поста 1888.

—*р*—

*) Неће, јер уредништво ово не сматра, да су они приговори, што се уреднику чине, дошли са *компетентне* стране. Ур.

БЕЛЕШКЕ.

(Из Далмације.) И ове године изишао је „Шематизам православне епархије далматинске“. По истоме износи број душа у далматинској епархији 69.674, где је урачунато и 198 душа перојске парохије у Истри Прошле године родило се 2945 душа а умрло је 1464.

(Лечнички састанак) Др. В. Суботић из Земуна предлаже у „*Liečničkom Viestniku*“, да збор лечника краљевина Хрватске и Славоније приреди ове године путнички састанак, било чисто лечнички, било у друштву са природословцима Уредништво „*L. V.*“ прихватило је тај предлог и предлаже као најзгодније место за први састанак Земун, а као најудесније време август или септембар.

(Српско лекарско друштво) у Београду изабрало је нову управу За председника је изабран др Клинковски, за подпредседника др. Владан Ђорђевић, за секретара др. Милан Јовановић-Батут а за благајника др. Лаза Стефановић.

(Свилодеље у Угарској.) Земаљско надзорништво за свилодеље у Угарској издало је ово дана извештај за г. 1887. Из истога видимо, да та грана радиности сваком годином све лепше напредује. Г. 1886. гајиле су се свилене бубе свега у 17.882 куће, а г 1887. већ у 28.145. Године 1886. произведено је свега кокона 2576 метарских цената, а прошле године 4515. Од стране надзорништва исплаћено је производницима 1886. године 271.877 ф. 24 н., а 1887. године 474.650 ф. 42$^1/_2$, дакле скоро по милијона. Види се дакле, да је свилодеље постало већ велика благодет за сиромашан свет у земљи. Али не само да се број свилоделаца сваком годином множи, него и вештина гајења знатно напредује. Г. 1886. добило се из унце семена просечно 22 килограма кокона, а г. 1887. већ 30 килограма. Међутим је било стотинама и таквих случајева, где се из унце семена добило и 60 килограма, успех који се ретко постиже и у самој Италији. Свиларе у Новоме Саду и у Панчеву произвеле су прошле године 131 метарску центу сирове свиле. Иста је тако изврсне каквоће, да је се не могу доста да нахвале фабриканти у Лиону и у Бечу, где је по најбољу цену продата.

(Основне школе у краљевини Србији на крају 1886-7.) У краљевини Србији било је прошле године основних школа свега 671. и то 613 за мушку, а само 58 за женску децу. По градовима било је 78 школа мушких и 54 женске, а по селима 535 мушких и *4 женске школе.* Дакле у свима селима у Србији има свега четири женске школе. Према тој жалосној чињеници пита „Просветни Гласник“, из ког ову белешку доносимо: „Ко ће васпитавати српску децу?“

РАЗНО.

(**Морски таласи.**) Дужина таласа на отвореноме мору движе се између 60 и 140 метара, брзина простирања између 11 и 15 метара у секунду. Брзина је та обично подруг толика колико брзина ветра. Највећа висина таласа била је 11·5 метра.

(**Женскиње и наука.**) На свеучилишту у Цириху има ове године међу ђацима око 70 женскиња; 40 од њих уче медицину. На свеучилишту у Берну има ове године 57 женских ђака.

(**Водени понедеоник**). Међу осталим обичајима о ускрсу игра велику улогу и *поливање* на водени понедеоник. Ко није био тога дана на јутрењу, особито ако је млада девојка или удовица мора бити поливена. И други хришћански народи држе тај обичај, као Немци, Маџари и др. Наши момци одвуку девојку до бунара, па је поливају каблом, али „финији“ свет узме у бочицу воде од руже, те попрска своју жртву оном мирисавом водицом. Како је постао обичај да се о ускрсу полива о томе се прича различито. Неки доводе то од Пилатовог прања руку, кад је оно рекао: „Чист аз од крови сеја!“ Други опет веле, да се поливање односи на онога анђела, што је Јудејима попрскао довратке крвљу невиног јагњета. Трећи опет држе, да је то поливање спомен на жене мироносице, што су у јутру рано на ускрс помазале тело Исусово мирисавим уљем.

(**Зашто има тако много сиротиње?**) Има много сиромашна света, што осиромаше не пазећи на ситнице, те осиромаше: што скоруп остављају да се поквари; нож с лепим дршком мећу у кључалу воду; не вешају метлу; прљаве хаљине остављају на таква места, где ће их мишеви изглодати; корито, шавољ стоје по вазда на сунцу, док се не распадну; зимску хаљину изједе мољац; јела се покваре у „шпајзу“; кафа, теј, паприка и други спецераји изгубе вредност, јер их не држе у затвореним судовима; сухо се месо поквари, јер је слабо посољено, или баш што је сувише насољено, и т. д., и т. д. Сиромаштво није срамота, али ко на овај, или томе сличан начин осиромаши, зар тај да се не стиди? **М.**

КЊИЖЕВНЕ БЕЛЕШКЕ.

У 3. броју „*Književne Smotre*“ приказано је опширно и са великом хвалом дело Јована Бошковића „О народности“. Рецензент налази у делу само ту ману, што није с довољном јачином наглашена и велика важност телеснога „узгоја“ за неговање народности. У истом броју приказана је у кратко, али такођер са похвалом и друга свеска Милићевићевог дела „Поменик знаменитих људи“.

(**Шематизам за спољашњу трговину Србије.**) Накладом ц. кр. аустријског трговачког музеја у Бечу изишло је дело „*Schematismus für den auswärtigen Handel Serbiens*“. Шематизам је тај израдио ц. кр. аустро-угарски конзулат у Београду.

НОВЕ КЊИГЕ.

Јавност, уређује, издаје и штампа *Милош Грабовачки-Србин* у Земуну. Лист за огласе. Разашиље се по Аустро-Угарској, Србији, Босни, Херцеговини, Далмацији и Боко-Которској. Доноси месечне додатке „*Србина*“ и „*Србинове записнике*“. Ови доносе шаљиве и сатиричне песме, а у „*Србину*“ излази озбиљни и шаљиви календар.

Српски дневник, лист за политику, просвету, привреду, радиност и трговину. Власник барон *Федор Николић* Уредник *александар Стојачковић*. Излази сваки дан осим понедеоника. Цена 14 фор. на годину. Излази у Будапешти. Заступаће тежње, садржане у познатим одлукама „Кикиндског програма“, и програма „Српског клуба“ у Загребу.

ИСПРАВЦИ.

У чланку „Сељакање птица“ у прошлом броју поткрале су се многе штампарске погрјешке, и за то бих молио, да се бар ове исправе. Треба „ . . докле не открави смрзлутак *и* из закутака . . .“ (стр. 185, десна половина, 7 ред озго; карашламе, а не „харашламе“; глогоњаче“, а не „глогоњаче“; „извале из јаја“ мјесто „извали“; „ . . јер оне се у очи поласка угоје већма неголи птице које на пут *не* иду“ (стр. 187, десно, 23. ред озго, тамо је „не“ испуштено); испод тога треба „не расипају се и имаду када“, а не „имаде“; испод тога 3. ред. оздо треба „*раскрупњале се*“ мјесто „раскупљале се“, а то значи „разрасле се“. Смијешно је у истом чланку „бисмо“ и „би смо“, „*не*ко“ и „*ње*ко“ и „не били се“, што молим да се исправи.

М. М—ћ.

У 11. броју у песми на 1. стр „Бајрон“, у последњој строфи у место „*Силом*“, треба да стоји „*Силни*“

С овим бројем излази претплата свима оним штов. претплатницима нашим, који су послали новце само за I. четврт. Да не би било прекидања у разашиљању листа молимо их, да што скорије изволе претплату обновити.

Администрација „Јавора“.

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шаљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор. на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића. *Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.*

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК: ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ. — УРЕДНИК: Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 14. У НОВОМ САДУ 3. АПРИЛА 1888. Год. XV.

Милче.

ПРИПОВЕТКА ИЗ УЧИТЕЉСКОГ ЖИВОТА.

Посвећена госпођици Мари Поштићевој.

Од В. Милана Марина.

Већ је и јесен наступила. Дани су све краћи бивали. Врели сунчани зраци постајаху све хладнији, а ноћи студеније. Небом се вили густи и тмури облаци.

Несташни поветарац играо се са задњим, жутим листком на сувом дрвету, а непрекидани, лаки шушањ увенулог листка као да приповедаше сумор ној околини своју жалосну судбу, свој горак живот. Јадао се тужно, јадао се жалосно. . . .

Слушале га пажљиво гладне птичице на сувој, голој гранчици. Слушале жалосно јадање увенула листка и ћуташе немо као да разумеше и као да схватише тужне речи а још жалосније уздисаје приповедача, — а кад поветарац јаче пирну и откину листак са пустога грања, пренуше се и птичице из немога ћутања свога, пгнуше и одлетеше тамо далеко, далеко. . .

И поточић набујан од силне јесенске кише журобећи одлазио је даљно. Око њега увенула трава, увенуло цвеће. Тек по где кад па'не у њ' по који жути листак, а он га снажно притисне на своје ледне груди, па га носи тамо далеко, далеко. . .

Јест, тамо далеко, даљно, где бледо, јесенско сунце задње своје зраке спушта; тамо далеко где гаврани и црне птице злогласнице жалосним и немилим својим грактањем јављају суморну јесен: тамо далеко у дубини плодоноснога Баната, простираше се крај маленог сеоцета тужно, велико гробље.

Гробље! . .

Има ли жалосније речи на свету од гробља! Има ли тужнијег помена од гробља. Ту у њему бораве вечити и мирни санак многи наши мили и драги. Ту родитељ, ту син, ту брат и друг, пријатељ, ту вереница. Да́, њих све скрива то тужно гробље.

Сунце баш клонуло. Небо се стаде у мрачни вео увијати. Поветарац јаче пирну, а црне птице по гробљу страшно закректаше и одлетеше с блеђаних кретова, као да се од кога поплашише.

И јест, на среди гробља, крај камена споменика, дизаше се са земљице црна једна сенка. Рукама својима бијући се у груди и страшно, страшно јаучући. . .

Побесни и вијор, па све јачом силом дувати стаде, а тужан јаук несретне сенке разлегаше се по целоме гробљу, одјекујући са свих страна:

„Милче моје . . . Милче! . .“

Суво грање увенутих жалосних врба задрма се од беснила вијоревог, задрма се и као да све грање у сложан глас завапи с црном сенком:

„Милче моје . . . Милче! . .“

И сенка се стропошта, а бледи мраморни споменици изгубише се у црноме мраку, нестаде их са површја црнога гробља шапућући и уздишући с поветарцем тијо:

„Милче моје . . . Милче! . .“

I.

Варош С. је једна од највећих српских општина плодоносне и равне Бачке. У њој су велике власти и школе. У њој је и гимназија, у њој је и српска учитељска школа, школа у којој се српски младићи спремају за узвишено звање, за учитељски чин. Из те школе излазе вредни трудбеници па све стране, где се год чује српска реч, где год станује српски народ, да свом својом снагом прионy за тешки рад, на што су позвани, да васпитавају, да негују мале Српчиће, ту узданицу нашу, у духу лепе своје вере и лепе народности своје, како би од њих корисни грађани, корисни чланови и верни синци рода свога постали.

Велик је и тежак задатак учитељски. Изврше л' га учитељи свесно, потпуно и ваљано, онда су за цело достојни имена учитељског, и благо тој држави и том народу, који таке учитеље има, тај народ заиста се сретним назвати може.

Ту у вароши С. у најмањој улици, далеко од с-ске велике српске цркве, у најмрачнијем куту налази се једна кућа, по изгледу велика, а по укусу гадна. Неспретно зидани зидови, неправилно издубљени прозори, накривљен кров, мрак по собама, све то показује немарност и гадан укус кућњега газде, који је захтевао, да му се така кућа зида.

Више породица смештени су у њој, ал' већином све сиротиња, која се завукла сва овамо због јефтине „кирије“.

На десном крилу те кућерине ил' боље рећи земунице, у једној мрачној соби, стануje већ од неколико дана удовица једна, госпођа Ката Пешићка са ћерком својом Маром.

Госпођа Ката остала је удова још пре неколико месеца. Муж јој је био учитељ у селу Т. с њиме је родила само једно дете, јединицу ћерку Мару. А живили су сретно и задовољно. Учитељска штација у Т. била је једна од најбољих, те је иста општина свога учитеља за велики његов труд довољно награђивала. То је тако трајало неко време. Ал' једном пањђоше они црни и горки дани на ову малу ал' сретну учитељску породицу. Муж госпође Кате на један пут стаде побољевати, док се једном са свим и не разболи, и дуго је тако боловао. Школу му је за то време држао један помоћник, коме је он од своје плате половину давао.

Прође година дана, а муж госпође Кате још болестан. Долазе лечници, па преписују разне лекове. Госпођа Ката сва се променула од силне бриге и јада, није ни налик на ону пређашњу. А доста су кубурно почели и да живе. Половина плате беше недовољна, требало се живити, а разне се потребе свакии даном све више и више множе. Шта и шта је пута ова сирота женска преседила сву драгу ноћ бринући се и плачући крај постеље свога болеснога мужа. Кад-кад је слете црне и злокобне мисли, мисли — е ће скорим изгубити свог доброга мужа, а оца јединице ћерке, па тад плачу ни краја.

Једном баш тако седила и мислила крај постеље свога мужа. На пољу беше црна ноћ. Муж јој је био спавао, а у целој кући владала је нема тишина. Сетила се била свог млађаног доба, свог девовања, сетила се свога доброга мужа, кад још овај младић беше, за тим како беху пуни среће и задовољства,

кад дођоше на ову скромну штацију, где проведоше тако лепе и миле часове, дане и године.

Тако она мислила, а муж јој се пробуди и викне је.

Она се трже и погледа на њ.

„Кати!“ — започеће болесник бОним гласом — „Като моја! Ја сам ти сваким даном све болнији и већ ево изгубих сву наду, да ће ми кад год боље бити. Моји су дани избројани, још мало, па ми је крај. Ја ћу умрети, а ти ћеш остати сама самцита са нашом јединицом, нашом милом Маром. Молим те сада ево на самртничкој постељи, пази ми на то дете. Васпитавај је и учи, а чувај је од света. Кад дорасте још боље и сврши школу, а ти је одведи у С., тамо где јој је и отац провео свој лепи ђачки живот, одведи је тамо, да сврши учитељску школу, па нек постане учитељицом. То ми је увек жеља била. Пази на њу још те један пут молим, пази, да не посрне с правога пута. Живот је човечији клизав, па ко само један пут поклизне, тај се никада више ни подићи неће. Учи је да љуби Бога и свој народ, народ кога и ја тако силно и жарко љубљах, и за кога бејах посветио цео свој живот, њему нек служи, а наградиће је праведни Бог. . .“

То рече на уђута, даље није могао, суви кашаљ прекиде му даљни говор. Ката се заплаче и наже своју главу на кревет свога мужа.

„Слушај Като“ — настави болесник даље, пошто се беше мало одморио — „ја ћу умрети, а ви ћете остати у пукој сиротињи. На ово моје место доћи ће други, а ви ћете се морати одселити. Обрати се на „Школски Савет“, те замоли, да ти какву припомоћ подаре, реци им нека узму у обзир толико годишње деловање моје на овој школи и пуку сиротињу вашу. Ал' ако пукну све жице, а ти се обрати на мога ујака Перу. Знаш га, он је човек имућан, а мене је као сина волео. Замоли га, да вас дотле издржи, док Мара не сврши учитељску школу. Он ће то учинити, и ја му ево при крају свога живота у напред благодарим. Ал' ми само пази на дете, на моју. . . .“

Даље није могао, закашљао се.

Није прошло после тога ни два дана, а он јадник издану. Хтео је нешто да говори, ал' није могао, само је немо уснама мицао; но тек пред што ће да са свим клоне, а он отвори очи и рече слабим гласом:

„Збогом жено моја, збогом драго дете моје. Слушај матер своју и љуби народ свој. Ради за њега, као што ти је. . . .“

То рече па издану.

Цело га је село жалило, јер су га сви волели и штовали. Ученици негдашњи његови, а тад већ људи, плакали су му дуго и дуго на гробу. А жена му и ћерка тако су тужно јадиковале и цвилиле, да се и сам стари гробар морао заплакати.

После тога није прошла ни недеља дана, а избор учитеља у селу Т. већ се обављао. Изабрали неког младог, ал' већ ожењеног учитеља, који се одма и усели у стан учитељски. Госпођа Ката не имаде куд, но се за неко време пресели код своје пријатељице попадије.

Брже боље написа молбу на „Школски Савет“, а и сама отиде тамо, како би се могла лично представити и своју сиротињску околност испричати.

Била седница школскога Савета, па и прошла, а њој јавише решење. То јој још већма порази и онако већ ојађену душу. У решењу веле: да јој се не може никаква потпора поделити, почем још за то потпуно основаног фонда нема.

Сирота, већ видила, да јој помоћи ни од куд бити неће.

Сети се покојникових речи и ујака његовог, те брже боље пожури тамо.

Господар-Пера Вукадиновић, ујак покојног учитеља, био је од најбогатијих економа у својој околини, а живио

је у селу Р. Имао је два салаша, две куће и много стоке. Амбари му увек пуни хране, а подруми вина. Уживао је без бриге са својом „љубведостојном“ супругом госпођом Мацом, јер је имао из чега, а осећао се сретним и задовољним. Но једно, што му је бриге задавало и што му је срећу мутило, особито у последње време, био је његов јединац син Марко.

Марко је слушао права, јер господар-Пера и жена му Маца заволеше то звање и тај чин, па хтедоше и свога јединца сина Марка за адвоката изобразити.

Често је говорила госпођа-Маца другама својима у селу:

„Бадава, сваки је човек човек, ал' адвокат то је тек човек! Адвокати најбоље и живе, а сваки их поштује. И сам солгабиров клања им се. За то и велим: мој Марко мора бити адвокат, ма што било! . .“

Они, који су то слушали, жалосно су климали главом, јер сви познаваху Марка што по веле од главе до пете. Док је још мален био, живио је као бубрег у лоју. Наши веле: јединац-мезимац. Па тако је било и са Марком. Отац и мати ношаху га на рукама од веље љубави, и Марко се размази и стаде све чинити и радити по својој вољи и својој ћуди. Гимназију је једва свршио, било је ту и повуци и потегни. (Госпођа Маца често је говорила мужу: та још је млад, док дете одрасте, а сад му пустимо на вољу!) Свршио Марко гимназију, па ајд' одма у Пешту. Сад тек поче својевољу терати. Трошио је и бацао новац и шаком, и капом, а у науци је слабо, врло слабо успевао. Та ево већ пета, која ли је година како се Марко мучи и труди, да бар први испит положи.

(Наставиће се.)

† Павлу Радојчевићу

ПРАВНИКУ III. ГОДИНЕ.

Смир' се, срце, смири!
Само тебп једном никад више не ће
Замирисат' цвеће; никад више не ће
Синут' прамалеће!

Павле Радојчевић у „Стражилову“.

ар *таку* јаву, пријатељу драги,
Онаки снови да донесу нам?!
Зар рану души, место мелем благи,
Ти, надо наша, да нам дадеш сâм?!
А твоји друзи? А Србинство мило?
Спомен' се само на твој јадни род; —
Зар твога жара сустало је крило,
А рад зар твој да не донесе плод?. . .
Гле, ти си чврсту своју веру дао:
Свуд бићеш први за србинску ствар; —
Па зар ти, вођу, да си већем пао,
И клон'о духом *пре* почетка зар?. . . .
Дижи се! Устај! Друзи твоји дошли,
Погледај једним још погледом нас!
Прозбори речцу — као днёва прошли' —
Још једном пусти свој зачарљив глас!

О, кажи, реци, да невера нисп,
— Мрзак ти беше свагда верολом —
Очарај речју, дижи нас, узвиси,
Ужези лучу — а у оку свом!. . .
Ти ћутиш јоште? . . Ганут' зар не уме
Ни глас те твога друга љубљеног?
Он један — рече — у свем те разуме —
А сад не мариш ни за друга *тог*?. .
Па презри њега! Не чуј њег'ва збора!
Презри га! Баци ма у заборав! —
Тек чуј где зове српство те и „Зора“,
А њој и њему припад'о си сав.
Та свака мис'о и сви твоји снови
Откани беху љубављу за њих;
На место златом — ти их тугом нови,
А снове дивне разно ветрић тих?
А, зар ни искру од љубави оне
Не ичува твоја скроз србинска груд?
Молећив глас нам зар у ништа тоне,
И братски вапај заман, узалуд?!

За што потавни негда пламно око?
И за што гасну твога лица жар?
Зар негда ор'о, негда сиви соко —
А сад тек трошни, ништав само гар?!
Не, не, ма како да си, судбо, крута,
Најлепши не ћеш збрисати нам цвет!
Ти не ћеш њега љубвом обасута,
Ти не ћеш њега — он нам не сме мрет'!
Ил' правде није; или Бога нема,
Ил' Бог је злоба, није љубав Бог —
Зар круни нашој сјајна диадема
Да србе пленом буде чуда тог?!
Не! . . Прости, Боже, што у тузи, вају,
Посумњах да си јоште милостив, —
И мрак подметах трепету и сјају,
И кривду оном, који није крив!
Поврати овом лицу увехломе
Свежину стару, онај стари рӯд,
И снагу врати трошном телу томе,
И оно срце, ону српску груд!
Поврати силу оној моћној речи,
И тромом оку врати стари сев! . .
Рањену душу свију нас излечи,
И стишај сӯзâ незадржљив лев! . .
Поврати Српству — доста нађеноме —
Нек — што би био — он и буде — див,
Поврати душу телу ништавоме,
Поврати, Боже, ти си — *милостив*!

И ти још ћутиш, Пајо, друже, брате? . .
Хладан к'о стена, глас не чујеш мој? —
Ти љубља мене; ја погибох за те,
У тузи бејах и радости *твој*.
Па наши санци, наши идеали,
И срећно српство и слободан југ —
Зар свију неста, сви већ да су пали? . .
Невраћен роду остануо дуг? . . .
Ти идеш? — Оде? — Растајеш се хладно
Од рода свога — идеала свог —?
Та тако брзо? Тако изненадно?
Кад ни сам није мог'о хтети Бог!

У Бечу 1888.

Тек љутој зими прамалеће благо
Сунчаним зраком да учини крај —
А ти се ево од нас делиш, снаго,
И узе таму — презирући сјај!
Ој, стани, стани! . . Прођ' се хладне тмине!
Доста већ њих нам отргнуо гроб! — —
Зар откуд треба сунце да нам сине,
Да свагда нађе отуда нас коб? . .
Станите и ви немилосни људи! . .
Куда понесте тело ово — куд? . .
Баш ни пламичак милости у груди
Зар вам не тиња слабачак и худ?
Станите звона! . . Ваши тужни звуци
Раздиру душу, срце море нам,
Умукни плачу, престан'те јауци,
И ти, лелече, де, замукни сâм!
Затвор' се хладна, незајазна рако! . .
Склопи се гробе и нестај тâмо ти! . .
Та наду нашу ми не дамо тако;
Та понос, душу, — не, недамо ми! . .
Ој, стани! . . Стан'те! . . . —
Узаман речи! Заман молба свака!
Узаман лелек! Заман јад је вас!
Или смо грешни, ил' нам судба така, —
Ни Бог, ни људи — нечују нам глас!
Још тренут само, па ће вечна тмина
Покрити *тело*, али спомен *не*!
Душа му живи, препуна врлина,
И тако љубљен тај не умире! . . .
Зар нам се збиља баш растати мора? .
И „С богом" рећи сад — па за навек?
Вечности црне на вратима двôрâ
Уз плач, јадање, вапај и лелек??
Ил' гроб то није, гле, што тако жудно
У своје крило прима мио плен?!
Узаман све то, — све је узалудно,
Сломљено тело — празна, пуста сен! . .
О! . Како душу прожиже нам љуто,
Последња речца на растанку том! . .
„С богом за навек!" цвеће наше жуто,
„Вечна ти памет!" у србинству твом! . .

Јован Радивојевић Вачић.

Женско Сарашћер.

по народном приповиједању написао:

П. Жирковић.

Наставак.

Зора их затече у једној густој шуми, и шума вјерни хајдучки стан, вјерне и праведне другове Омера и Зулејху прикри својим зеленим плаштом, да их потјера не нађе.

Кад дан освану, он разгласи по комшилуку, да је бег погинуо од руке Зулејхина човјека; и да ни Зулејхе ни Омера нема код куће.

Могао си тога јутра чути оваки разговор: „За што га је убио?“. . . „Добар је Омер био.“. . . „На то бег радио?!“. . . „Право је Омер имао.“. . . „Гледни ти безобразлука“. . . „И ја би.“. . .

Рођаци бегови трчали су као без главе, тражили крвника брата свога Питали су дана, да им открије тајно скровиште Омера и Зулејхе. Но он им то не каза, јер се бојао створитељеве заповјести: „Праведнике сачувај!“

Дан им је вјеран стражар био и предаде их другој тавној ноћи. да им буде на помоћи и да им покаже пут куда су наумили. Мјесец прије ноћи у помоћ, да спроведе с њом путнике. Запали свој луч те поче свјетлити бјежаницима, а ноћ их вођаше за руку. Мјесечева свјетла луча хтједе да се угаси, зора прилеће да је окупи да боље гори и свјетли; али се она потмили и угарак мјесечев паде за планину, а Омер и Зулејха спашени бијаху на каурској земљи.

Лако је оном утећи, ком је Бог у помоћи

* * *

Зулејха и њезин Омер — у оно вријеме — за неколико неђеља са Савом, Дунавом и Црнијем морем стигну сретно у турску престолницу Станбол-Цариград.

Да Цариград! То вам је она чувена свјетска шекерли, сенаби, јабука, која стоји објешена на концу, а око ње сједе неколико њих са разглавитијем устима, а оштрим и зацјенушеним зубима: па је брадама отискују један другом, а зубима дочекују, па је не може ни један поштено ћапити! Омичу зуби а шклоцају вилице, расту им зазубице а влаже десни.

Циц!!

Чудно ти ће се неко напити слаткога, шећерли, сенаби сока?!

— А драги аличе! — Рече један аџе -- може ли она кому и горка бити?!

Ето враже, види де, куда се ја стани. Сметнуо се бога ми мога: Као Хајка са „Хорана“, да се капем, опет ћу да почнем о Зулејхи и Омеру.

Казали су: Цариград ко Цариград! Али за Зулејху и Омера бијаше то ништа. Свега доста у гордом Станболу; али нема оно њима што им мајка даде и што им протепа први дан: Нема тамо српскога језика.

За Зулејху и Омера бијаше турски језик шпањолска села. Они иштy српски воде да угасе жеђ, а оно им носе соли.

Што вриједи знати туђи језик? Кажу: вриједи једнога човјека.

А што вриједи мајчин језик, што ли домовина и њезини обичаји?!

Зулејха и Омер бијаху запливали у море из кога бијаше мучно испливати, али морало се. Почели би што радити, али као што рекох језик фали, а обичаја ни чу и ни виђети. Тамо се турски мисли а турски говори, а њих двоје ни бе!

Смисле се, да ће у војсци царевој најлакше проћи. јер језик војнички је најкраћи и најлакше га научити: дизи-дур, (у ред), дур (стој), сах (десно),

салак (лијево), илери-арш (напред), башатлеш (пуцај), уџумет-илери (јуриш), падиша чок јаша (живио цар)!

Ту је све, на одмах градове руши.

Мишљаху, тамо да ће бити ваљда, ко ће и матерњи језик — знати.

И збиља, њих се обоје упишу у царску војску-аскер. Тад не бијаше да се војник узимље на мјеру; него, јели на оку, сигурно је и на скоку!

Њих обоје упишу се у царску војску и тако постане војници.

Добрим владањем у војсци, а и у рату добрим и храбрим војевањем, омиле тако својима старјешима, да су брже боље са степенима одликовани били.

Казивали су се да су они два рођена брата из питоме Босне.

У овом стању љубише се они и тајну свога брачнога живота крише у црне јаме.

Нико не могаше дознати, да су они човјек и жена. Другачије бијаху створени за војнике; јер им Бог бијаше у помоћи — закратио им бијаше пород.

По што ћу вам дуљити: једнога дана царским указом за велику храброст и одважност бијаше Омер наименоват Миралајем и премјештен у Азију.

А млади Јусуф-ага — тако се је звала лијепа Зулејха код војништва — постане Бинбаша код пуковније Омера Миралаја, те опет заједно крену на пут.

Дошавши у Азију на опредјељено мјесто у једном несретном боју противу усташа азијатскијех буде Омер љуто рањен. Та рана угаси његову славу, угаси му живот и растави га на вјеки од његове лијепе Зулејхе. Он умре и на смрти својој закуне Зулејху да се остави бурног војничког живота и да оде натраг у своју постојбину Босну, да староме оцу и мајци подуљи вијек и буде им помоћ у њиховој старости и слабости. Она му на посљедњем издисају зада вјеру, да ће му бити вјерна жена и после смрти и учинити му по вољи, и изврнити последњу жељу.

Зулејха заклопи очи своме Омеру на вјеки и закопа га у црну земљу у далекој Азији.

После смрти Омера Миралаја на његово мјесто буде наименоват Јусуф ага Миралајем. Јусуф Миралај умири устане азијатске.

Иза тога кроз кратко вријеме опет буде указом царским поставит за пашу и позват у Станбол у царски двор за савјетника.

Кад је Јусуф паша добио налог од девлета да остави Азију, заповједи, да се мртво тјело Омерово ископа. Тако буде и учињено. Спреми га у драгоцјени ћивот и понесе у Станбол. У Станболу Јусуф паша на „царевом дивану“ одликоваше се са својим мудрим говором и савјетима тако, да га цар врло замилује и за то наименује га својим Сарашћером.

Јусуф Сарашћер захвали се лично цару на тој великој части и одликовању. Уједно замоли цара да му да допуст, да може неко вријеме од државних послова одсутан бити и у Херцег-Босну отпутовати. Добије од девлета допуст, те са великом пратњом крене се из Станбола у Босну.

Какова разлика од пута из Босне и сад пута у Босну?

Онда лијепа млада Зулејха, крије се са својим Омером и од мишијега шушка преза; а сада иста Зулејха а у чину Сарашћера са сјајности и пратњом иде, па и земља стрепи куда пролази, а камо ли не би народ и градови.

Не би стрепили да знају какова је душа и срце у тога Сарашћера. Кога ли је рода и племена?!

* * *

Узе пут преко Румелије и ступи на праг Старе Србије. Млади Сарашћер гледао је тамо славу и некадашњу величину својих праотаца; гледао је Призрен царски град и остатке храмова и царских дворова. Некад сјај а данас рушевине и прах. Гледао је Косово

Женско Сарашћер.

ПО НАРОДНОМ ПРИПОВИЈЕДАЊУ НАПИСАО:

П. Ћирковић.

(Наставак.)

Зора их затече у једној густој шуми, и шума вјерни хајдучки стан, вјерне и праведне другове Омера и Зулејху прикри својим зеленим плаштом, да их потјера не нађе.

Кад дан освану, он разгласи по комшилуку, да је бег погинуо од руке Зулејхина човјека; и да ни Зулејхе ни Омера нема код куће.

Могао си тога јутра чути оваки разговор: „За што га је убио?“. . . „Добар је Омер био.“. . . „Па то бег радио?!“. . . „Право је Омер имао.“. . . „Гледни ти безобразлука“. . . „И ја би.“. . .

Рођаци бегови трчали су као без главе, тражили крвника брата свога Питали су дана, да им открије тајно скровиште Омера и Зулејхе. Но он им то не каза, јер се бојао створитељеве заповјести: „Праведнике сачувај!“

Дан им је вјеран стражар био и предаде их другој тавној ноћи, да им буде на помоћи и да им покаже пут куда су наумили. Мјесец приђе ноћи у помоћ, да спроведе с њом путнике. Запали свој луч те поче свјетлити бјежанцима, а ноћ их вођаше за руку. Мјесечева свјетла луча хтједе да се угаси, зора прилеће да је окрупи да боље гори и свјетли; али се она потмили и угарак мјесечев паде за планину, а Омер и Зулејха спашени бијаху на каурској земљи.

Лако је оном утећи, ком је Бог у помоћи

* * *

Зулејха и њезин Омер — у оно вријеме — за неколико нећеља са Савом, Дунавом и Црнијем морем стигну сретно у турску престолницу Станбол-Цариград.

Да Цариград! То вам је она чувена свјетска шекерли, сенаби, јабука, која стоји објешена на концу, а око ње сједе неколико њих са разглавитијем устима, а оштрим и зацјепушеним зубима; на је брадама отискују један другом, а зубима дочекују, па је не може ни један поштено ћапити! Омичу зуби а шклоцају вилице, расту им зазубице а влаже десни.

Циц!!

Чудно ти ће се неко напити слаткога, шећерли, сенаби сока?!

— А драги аличе! — Рече један аџе — може ли она кому и горка бити?!

Ето враже, види де, куда се ја стани. Сметнуо се бога ми мога: Као Хајка са „Хорана“. Да се канем, опет ћу да почнем о Зулејхи и Омеру.

Казали су: Цариград ко Цариград! Али за Зулејху и Омера бијаше то ништа. Свега доста у гордом Станболу; али нема оно њима што им мајка даде и што им протепа први дан: Нема тамо српскога језика.

За Зулејху и Омера бијаше турски језик шпањолска села. Они шиту српски воде да угасе жеђ, а оно им носе соли.

Што вриједи знати туђи језик? Кажу: вриједи једнога човјека.

А што вриједи мајчин језик, што ли домовина и њезини обичаји?!

Зулејха и Омер бијаху запливали у море из кога бијаше мучно испливати, али морало се. Почели би што радити, али као што рекох језик фали, а обичаја ни чу и ни виђети. Тамо се турски мисли а турски говори, а њих двоје ни бе!

Смисле се, да ће у војсци царевој најлакше проћи јер језик војнички је најкраћи и најлакше га научити: дизидур, (у ред). дур (стој), сах (десно),

салак (лијево), илери-арш (напред), башатлеш (пуцај), уџумет-илери (јуриш), падиша чок јаша (живио цар)!

Ту је све, на одмах градове руши.

Мишљаху, тамо да ће бити ваљда, ко ће и матерни језик — знати.

И збиља, њих се обоје упишу у царску војску-аскер. Тад не бијаше да се војник узимље на мјеру; него, јели на оку, сигурно је и на скоку!

Њих обоје упишу се у царску војску и тако посташе војници.

Добрим владањем у војсци, а и у рату добрим и храбрим војевањем, омиле тако својима старијима, да су брже боље са степенима одликовани били.

Казивали су се да су они два рођена брата из питоме Босне.

У овом стању љубише се они и тајну свога брачнога живота крише у црле јаме.

Нико не могаше дознати, да су они човјек и жена. Другачије бијаху створени за војнике; јер им Бог бијаше у помоћи — закратио им бијаше пород.

Но што ћу вам дуљити: једнога дана царским указом за велику храброст и одважност бијаше Омер наименоват Миралајем и премјештен у Азију.

А млади Јусуф-ага — тако се је звала лијепа Зулејха код војништва — постане Бинбаша код пуковније Омера Миралаја, те опет заједно крену на пут.

Дошавши у Азију на опредјељено мјесто у једном несретном боју противу усташа азијатскијех буде Омер љуто рањен. Та рана угаси његову славу, угаси му живот и растави га на вјеки од његове лијепе Зулејхе. Он умре и на смрти својој закуне Зулејху да се остави бурног војничког живота и да оде натраг у своју постојбину Босну, да староме оцу и мајци подуљи вијек и буде им помоћ у њиховој старости и слабости. Она му на послиједњем издисају зада вјеру, да ће му бити вјерна жена и после смрти и учинити му по вољи, и извршити последњу жељу.

Зулејха заклони очи своме Омеру на вјеки и закопа га у црну земљу у далекој Азији.

После смрти Омера Миралаја на његово мјесто буде наименоват Јусуф ага Миралајем. Јусуф Миралај умири усташе азијатске.

Иза тога кроз кратко вријеме опет буде указом царским поставит за пашу и позват у Станбол у царски двор за савјетника.

Кад је Јусуф паша добио налог од девлета да остави Азију, заповједи, да се мртво тјело Омерово ископа. Тако буде и учињено. Спреми га у драгоцјени ћивот и понесе у Станбол. У Станболу Јусуф паша на „царевом дивану“ одликоваше се са својим мудрим говором и савјетима тако, да га цар врло замилује и за то наименује га својим Сарашћером.

Јусуф Сарашћер захвали се лично цару на тој великој части и одликовању. Уједно замоли цара да му да допуст, да може неко вријеме од државних послова одсутан бити и у Херцег-Босну отпутовати. Добије од девлета допуст, те са великом пратњом крене се из Станбола у Босну.

Какова разлика од пута из Босне и сад пута у Босну?

Онда лијепа млада Зулејха, крије се са својим Омером и од минијега шушка преза; а сада иста Зулејха а у чину Сарашћера са сјајности и пратњом иде, па и земља стрепи куда пролази, а камо ли не би народ и градови.

Не би стрепили да знају какова је душа и срце у тога Сарашћера. Кога ли је рода и племена?!

* * *

Узе пут преко Румелије и ступи на праг Старе Србије. Млади Сарашћер гледао је тамо славу и некадашњу величину својих праотаца; гледао је Призрен царски град и остатке храмова и царских дворова. Некад сјај а данас рушевине и прах. Гледао је Косово

поље, баш она мјеста гђе падоше јуначки, косовски борци за домовину и цара.

Виђе и оно брдо гђе Бранковић косовски невјерство показа своме цару и заведе дванајест хиљада храбрих јуначких бораца.

Викнула је: „О проклети Бранковићу, куда те гњило срце завуче и слапа рука па и невино брдо учини проклетим. Та женско сам и Бог види, та слаби малоумни и танколеди женски створ; али и у највећем искушењу невјеру учинила не би. Невјеру не учиних своме Омеру код толиких лажи беговијех. Па сретна сам, Бог ме је благословио.

Бранковићу проклето колено! Опет куле и дворови подићи се могу, опет Душаново царство васкрснути може, опет и брдо оно јуначком срцу може вјерно постати и заклон му бити и клетва с њега сићи; ал с тебе невјерни Бранковићу не сиђе клетва ни до вјека — проклет на проклет!“

Куд се гођ Сарашћер макао гледао је славу предака својих, али у рушевинама.

Из Старе Србије стигне у Херцег-Босну а у своју драгу отаџбину. Поздравио ју је Сарашћер и упитао: „Драга домовино! Хоће ли ти икада још доћи: „Златно доба Кулина бана!?“ Она му ништа не одговори: Муком мучаше.

(Свршиће се.)

Опис
„ц. к. генерала Србаља од 1759—1810. и ц. к. обрстера Србаља од 1744—1810.“

од фмл. **САВЕ ПРОДАНОВИЋА.**

приопштио, исправио и допунио

Димитрије Руварац.

(Наставак.)

Михајло барон Михаљевић рођен у Св. Ивану 1. Јануара 1770., ступио је као барјактар-кадет у вараждинску св. Ђурђевачку 6. граничарску пуковнију 4. фебруара 1788. У рату с Турцима тако се одликовао, да је за 4 месеца постао обрлајтнантом у српском фрајкору. Учествовао је при нападају на турски стан код Дубице (9. Августа 1788), а следеће године при нападају на Београд.

15. Сентембра 1790. буде повраћен к Ђурђевачкој пуковнији, 1. Априла 1794. постане капетан-лајтнантом. 1795. војевао је у Немачкој на Рајни, и код Мајнца 29. Октобра тако се одликовао, да је на бојном пољу од фелдцајгмајстора Клерфета за капетана у Ђулајевом фрајкору постављен био.

Као такав буде доцније преместен прво у пешачки баталион Гретов, а за тим у Ђурђевачку пуковнију.

У зиму 1796. са једним баталионом граничара укрца се у Генуи на једну ратну енглеску лађу, која је крстарила по средиземном мору и лазила на француске лађе, која би јој шака допала, ту је заробила.

12. Јануара 1797. особито се одликовао код Монте Балдо, а 14. Јануара и. г. код Риволи буде рањен и заробљен, где је подруг године у Лијону и Марзељу пробавио.

1799. буде додељен Сигенфелдовом баталиону и особито се одликовао 24. Маја код Ла Вале, а 24. Сентембра код Вале Ледро, где је у преи рањен био.

Тек што је оздравио од те ране 1800. при одбрани ћуприје код Белинцоне буде тешко рањен, 4. Јуна буде пренесен по одласку Аустријанаца у Бергамо, и својим присуством духа спасао је државну благајну, у којој се налазило 318.000 лира и у Брешчији генералу Лудону предао.

1. Маја 1805. постане мајором код Ђурђевачке пуковније. У битци код Калдијеро

30. Октобра и. г. заповедао је целом пуковнијом. Поверени задатак да 25. Новембра и. г. непријатеље у св. Петру дотле задржи, док се раздељени корови не сједине и не пређу реку Бренту, сјајно је извршио, ма да му је од 1000 војника остало само 70. Око 4 сахата буде пак заробљен.

28. Јула 1807. постане потпуковником. Кад су 1809. после битке код Сациле Французи преко Штајерске ударили к Вараждину, Михаљевић за невероватно кратко време устроји народни устанак у крижевачкој пуковнији, заузме удесан положај на Сави, те не само да је задржао Французе од даљег продирања, и да је спасао послату помоћ шпанско-енглеску од 90 милијона, да не допадне Французима, но је допринео, те се кор Јелачићев сајединио са Хастелеровим и осигурао отправљање 15.000 заробљеника у Славонију.

За то јунаштво буде Михаљевић наименован 1811. за пуковника у романско-српској пуковнији бр. 13. Кад је у Влашкој куга букнула, Михаљевић буде постављен за заповедника пограничних крајишких пуковнија, и очувао је те куга није и у њих пренета.

Кад је 1813. почео по ново рат на Французе, Михаљевић добије налог да установи српски фрајкор и власт да може у њему до капетана официре постављати.

1. Маја 1815. постане генералом, те је бригада његова војевала у Француској под заповедништвом фелдмаршала кнеза Шварценберга, а по свршетку рата постане бригадиром у Панчеву.

21. Јануара 1831. постане фелдмаршал лајтнантом, и као дивизионер оде у Лавов, а исте године премештен буде у Беч дворском војеном савету.

18. Децембра 1832. постане власником 57. пешачке пуковније, а 1835. дође у Будим за дивизионера.

17. Септембра 1836. за 50-годишње заслуге своје добије командерски крст Леополдовог ордена, 1837. буде као дивизионер премештен у Темишвар, 5. Јула 1838. постане бароном.

1842. ступи Михаљевић као фелдцајгмајстор у мир и 9 Марта 1845 умре у Темишвару."

Пре Михаљевићевог српског фрајкора од 1813. било је већ 1793. фрајкор-ова, у којима су већином Срби били.

Тако је у Вурмзеровом фрајкору било врло много Србаља. О истом кору налази се у 44. бр. „Славено сербскія Вѣдомости“ 1793. овај занимљив опис: „Изъ Главне тиролске Вароши Інспрука 29. Маія пишесе, да є оно ютро една Компанія Вурмскаго Фрайкора от 230 люди онамо дошла, и узела путъ преко Брайзкау даље. Ови су люди сви на турской Границы уврбовати и зову се Сервіанцы, а ништа ужасніе и страшніе неможе себе човекъ представити, него вњшнѣ одѣяніе овихъ люди. Они носе широке чакшире од различне фарбе, а от колѣна до пете уже су, и различними пантликами обвіенне: на ногу имаду, тако речене, опанке; нѣкіи имаду пруслучићъ с рукави, а по више часть само до лактова рукаве имаде, а далѣ широкіи от кошуля рукави покриваю им руке. Червенно япунче выси имъ текемъ преко плеща, како что су нѣгда Пандури Тренкови носили. Глава им є готово до полакъ ошишата, и шепицомъ червеномъ покривенна. Около тѣла поясомъ опасуюсе, а за ниме по 2 до 3 Пиштоля заденута носе, съ дугачкимъ т, рскимъ ножемъ, коега є держало рашлято, да могу наслонити Пушку, и управніе на нишанъ пуцати; зачто обычно легну на тербухъ, забоду ножъ у землю, наслоне пушку на нѣга, пакъ бію кудъ понишане, како хитра муня, нитъ се може съ нинога нишана яе, петакъ, да и грошићъ уклонити. Кад су дошли у градъ зачелису турски попѣвати, и у своє свирати свирале, а прошлису покрай двора Херцогинѣ Елисавете, коя овде живи, и коя є човека по човека лего даривала.“

Да би био олакшан прелаз Србима из Турске у Фрајкор, у Мају 1793. изишла је наредба „да є контумація само на три дана спущенна, и како се види у будуще опредѣлиће се само на 24 часа, коеће весма добро быти за вербованѣ фрайкора, зачто ће овимъ начиномъ сви турски Поддайницы, кои волю имаду къ вербованю много скоріе на нашу прећи, и вербовати се моћи“ (бр. 2).

Дочим су дотле поједини Срби на мртве

нибе стављани, који су прелазили из Турске у Аустрију, а нису одржали у контумацу одређено време, које је по некад и 6 недеља трајало, кад је требало српских мишица да се боре по Немачкој-Француској, онда је довољно било и три дана за контумацирање!

Много је Србаља било и у Ђулајевом фрајкору. Велики Бечкерек 1793. предао је преко Дуке лајтнанта истом кору 83 момка.

И у Аустријском бечком фрајкору било је доста Србаља и то већином из Турске и Славоније. О овом фрајкору налази се у 63. бр. „Славено-сербскія вѣдомости“ овај опис: Віенна: Прешедше неделѣ прошла е сюда една часть названнога Аустрійскаго Віенскаго Фрайкора како катана тако и пѣшака. Катана е было 1000 люди у два Дивизіона, и они су све были по избор момцы граничари, понайвыше Сербли и Славонци, а от нѣке части и Мажари. Пѣшака пакъ, или Четника было е три компаніе, кое преко 800 люди саставляю, оиисy сви по турскому начину обучени, и ексерцыраю понайвише на Сербскому языку, ербо понайвише Сервіянцы между четниками овими находесе. Ньіовъ комендантъ есть г. обристлайтнантъ отъ Кнежевичь, кои е сѣмо прежде нѣкосго времене дошао; прости официри навластито Сербли есу, г. млади Кобасица ритмајстор, г. Видак оберлайтнантъ, г. Оморац, г. Милутиновичь оберлайтнанти, г. Радубицки, г. Косаничъ лайтнанти, а фендрицы г. Ђурићъ и Зубовићъ. Нарежденіиже фелдкапеланъ изъ Арх. Сремскія г. Аксентіи Молловичь, коему г. Арх. и Митрополитъ и крестъ за время службе ове о врату на пантлики червенной носити дозволити изволили есу, найпаче зато, что бы у чужестранними предѣли, браду носяй, неимѣлъ каково безчестіе от иновѣрныхъ, но Крестоношеніемъ паче почесть умѣти бы могълъ. Ове четнике сь цѣлымъ коромъ провео е покрай Беча, и крозъ Предградіе Маріенхилфъ зовомо г. Комендантъ от Кнежевичь 9. Авг. сего дне утро рано. Его ц. кр. Величество изъ Лаксенбурга у Градъ идући, самиcу прегледали ове свое храбре люде, кои тако драговолно и усердно противъ непріятеля поступати желе.“

(Наставиће се.)

Подела топлоте на земљиној површини.

ЦРТА ИЗ КЛИМАТОЛОГИЈЕ

од Дра. П. Падејског.

Пре него што се упустимо у разлагање и тумачење саме ствари, упитаћемо се: шта је то климатологија?

Да би што простије представили нашу земљу, то ћемо ју сравнити са зеленим орахом. Што је језгро у ораха, то је језгро у наше земље; а какво је пак то земљино језгро, то за сад не можемо позитивно рећи. У том погледу смо упућени на разна мишљења и разне претпоставке. Међу тим то и не спада амо, да би морали много говорити. — Што је чврста љуска у ораха, то је чврста кора земљина; а што је зелена кора на ораху, то је атмосфера на земљи. Земља наша је дакле увијена или да кажем заоденута атмосфером. Атмосфера је пак прозрачан ваздушасти плашт земљин.

Климатологија је наука о клими; а под климом разумемо све скупа појаве у ваздуху, које дају карактеристику једној тачци или да кажем једном крају на земљиној површини. По, кад смо већ споменули карактеристику неког краја, то морамо узети у обзир просечно стање тих метеоролошких појава и то у току од дужег времена.

Колика је висина ваздуха или атмосфере, која нашу земљу опкољава, то тачно не можемо рећи. Узима се пак, да се протеже у висину преко неких 4800 геогр. миља.

Климатологија не чини науку за себе. Она је само један део метеорологије; а метеорологија је опет грана природних наука у опште — и њена се задаћа састоји у томе, да испитивањем појединих појава у атмосфери, исте сведе на познате физикалне законе и да нам покаже, шта је управо узрок, што

су те атмосферске појаве скопчане са разним променама или феноменима. Тачно одредити границе климатологији и метеорогији, није нам могуће.

Кад смо већ горе рекли, шта је задаћа метеорологије, то ћемо онда рећи и шта је задаћа климатологије. Она иде за тим, да нас упозна са просечним стањем атмосфере на разним тачкама земље.

Какве су управо то појаве у атмосфери, о којима мало пре реч бејаше? Какве су то промене и каква стања, што многи и климатичним факторима или елементима називају? Та су: неједнака подела топлоте у доњим слојевима ваздуха на разним тачкама и у разно доба, даље, промена равнотеже ваздуха, која од те неједнаке поделе топлоте зависи и коју опет ваздушне струје гледе да поврате, за тим неједнака подела водене паре, од које потиче облак, киша, снег и лед. То су дакле те појаве, о којима и метеорологија и климатологија води рачуна; само што метеорологија већу важност полаже на оне појаве, од којих друге потичу, док на против климатологија у ужем смислу више се са оним занима, које на органски живот на земљи уплившу. Инсолација т. ј. загревање ваздуха непосредно сунчаним зрацима и интензивност светлости имају велик уплив на развитак како биљног тако и животињског света.

Атмосфера наша није једноставна. Она се састоји из 21 дела угљика и 79 делова гушика. Но поред гушика и угљика који су увек подједнако састављени има у ваздуху и других саставина као: водене паре, угљене киселине, амонијака и др.

Сваком је познато, да газ испуњава цео онај простор, у ком се налази, и чини притисак на зидове, који га опкољавају. Притисак тај зависи од количине газа и од простора, који је тим газом испуњен. Код једне и исте количине газа биће притисак већи ако се простор смањи, на против биће тај притисак мањи, ако се простор повећа. То својство газова да се шире, оснива се на експанзивности. Под експанзивношћу се пак разуме својство појединих делића газа да се између себе одбијају и да се онда даље шире. Што је простор мањи, то је та експанзивност већа.

Рекавши то о газовима у опште сваки ће онда помислити, да ваздух испуњава цео грдни светски простор. Но у ствари то није тако. Ми морамо ту обратити пажњу на привлачну снагу земље. Та привлачна снага земљина упливише како на сваки други предмет, тако и на саму атмосферу. Кад то знамо, онда ћемо да кажемо: да се ваздух у светском простору дотле протеже, докле упливише на њега привлачна снага земљина. Колика је пак висина, докле се ваздух протеже, ми смо још у почетку рекли. Пређемо ли границу, онда долазимо у безваздушан простор. Та привлачна снага, коју мало час споменусмо, дејствује на све стране, у свима правцима према средишту земљином — и тим је већа, што је неко тело ближе центруму.

Ваздух, који опкољава нашу земљу можемо поделити у поједине слојеве. Сваки тај слој подлежи прво привлачној снази земљиној, а друго притиску оних слојева, који се над тим протежу. Што је неки слој ближе земљи, то је и привлачна снага већа, то је већи и притисак од горе, — за то су ти слојеви и много гушћи Што се човек више горе пење, то је и ваздух све ређи.

Кад смо тако у кратко проговорили о клими и климатологији, пређи ћемо одмах на један врло важан метеоролошки елеменат, а то је температура. Под температуром неког тела разумевамо топлоту, коју то тело у себи показује. Да би пак дознати могли, колика је та топлота, то се служимо са за то удешеном справом, која се термометар или топломер назива.

Сваки човек, да не спомињем овамо биљке и животиње, кад се ма где у отвореном пољу налази, осећа, ако сунце сија, прво топлоту његових зракова, који на њега падају — ако не сија или ако се где у хладу налази, онда осећа топлоту ваздуха, који га опкољава. Извор свакој топлоти ваздуха лежи у самом сунцу. — Сваки ће знати, да и наша земља има своју топлоту, — која је тим већа, што се више средишту приближујемо — само што се та земљина топлота не опажа више горе

на површини. Топлоту, коју од месеца добијамо, једва можемо и израчунати, а о појединим звездама још нам је теже говорити — и ако је топлота, коју скупа од свију звезда добијамо, доста знатна и та доста доприноша, да у светском простору не влада онаква студен, каква би иначе владала. Извор топлоте, коју све звезде скупа дају, остаје увек један и исти; он се не мења и толико је важан, што спречава, да преотме крајња студен, која би, кад сунце не греје, као ноћу, особито пак зими, наступати морала, кад би се земља у апсолутно хладном простору налазила.

Сунце са својим зрацима је једино, које ваздух око нас приметно загрева. Али то загревање не бива толико непосредно, директно зрацима као индиректно т. ј. — већи део топлоте сунчаних зракова, који кроз ваздух пролазе, упија земља у себе и тек она топлота, коју земља касније испушта, загрева ваздух и друге предмете. Та топлота, коју земља од сунца добија од врло велике важности је за одржање живота на земљи.

Количина топлоте, коју земља добија, зависи прво од правца сунчаних зракова, т. ј. од тога, да ли ти зраци одвесно или више косо падају, друго од времена, за које ти зраци загревају земљу т. ј. од тога, да ли је дан дужи или краћи. Што је дан дужи — претпостављајући, да је небо ведро — то се и земља више загреје те тако примљену топлоту и дуже задржи и обратно — што је дан краћи, то и земља мање топлоте добије. Даље зависи и од самог земљишта и формације површине. Земља не апсорбира свуд подједнако топлоту; друкчије где је песковита пустара или где су широке ливаде и пашњаци; друкчије где су брда или равнице; друкчије где су голе стене; друкчије где су велике воде, као код мора.

Како се правац, у ком сунчани зраци на земљу падају, по познатим законима редовно мења, то је онда са свим јасно, да се и стање топлоте како на земљиној површини тако и у атмосфери мења. Ми разликујемо две периоде, у којима се топлота мења: прво, дневну, друго, годишњу периоду. Топлоту, коју земља од сунчаних зракова прими, не задржава увек у себи, већ је касније зрачењем губи.

(Наставиће се).

ЛИСТАК.

КЊИЖЕВНОСТ.

Dra Antuna *Kauera* **Kemija** za *niže razrede* srednjih učilišta. Po sedmom njem. izd. izradio Gustav *Pexidr*, prof. i učit. u kr. gospod. i šumar. učil. u Križevcih. Sa 24 slike. U Zagrebu 1887. Troškom i nakladom kr. dalm.-hrv.-slav. zem. vlade. Strana IX i 214. Kruto vezana 1 for. —

(Свршетак.)

Ко је први у хемији назвао елеменат „почелом“ за сада не знам; Чеси му кажу „prvek“, а ја сам увјерен да је најбоље *стихија* као што је одредно већ госп. *Будмани* (види код ријечи „фосфор“ у „Rječniku“). У том истом рјечнику јесте „*дробница = atomus*, нај мања чест тјелесне ствари која се не да даље дијелити.“ У њему се налази и „дроптина“, али г. преводиоцу није ни то доста, треба нам још и „дробтин*ица*“ за молекул, *а овамо је молекул већи* од атома.

За „*auflösen*“ веле њеки „растворити“, а њеки „растопити“, а за „schmelzen“ они „топити“, а ови „талити“. Шта је боље? Ово ће наши познати филолози брзо ријешити, као год и то: да ли да се пише „крхак“ или „крт“ за „spröde“.

Ни у *Шулекову рјечнику* нема за газометар — „плиносхрана“; би ли се смјело према „вододржа“[10]) рећи „плинодржа“? А госп. *Живановић* могао би нам казати, да ли је тај ковач добро *сварио* и ове двије ријечи: *лаж* и *драг* у „*лажидраго* камење“ (falsche Edelsteine).

За „емаил“ имамо *сават*, а одатле и *са*-

[10]) *Миклошић: Lexicon palaeosl. — graeco — latinum.*

ваштлеисање и *саваштлеисати*; и ако је ова ријеч по Вуку турска, опет нам је ближа од те. А мјесто „поцакловина“ имамо одавно *глеђа*, па у новије вријеме и „стаклени покост“, — земљано посуђе *глеђеише се* и *глеђоше*, или се *покрива* глеђом, или се *меће* на н, а никако „оцаклити“ и „поцаклити“.

Многе хигроскопне ствари „срчу похлепно“ водене паре из ваздуха, или „се размоче“ или „се разтопе“ на њему; а у Вукову рјечнику *одвугну* и *објуже*. Значи ли исто и „окишивање“, „окишење“ и „окисивање“? „Боцкав“ је придјев кога нема ни у академијском „Rječniku“, нек се зна ко га је измајсторисао. *Опоран* је исто што и *опор*, а то значи „herb“, и за то се по Сријему чује да у гђеком вину има много *опорине*; али г. преводилац има ријеч „трпак“ за то, па мисли да смије онда ову трпати куд хоће. Он пише: „ . . њом (маши) чине *опорне* твари мекими и податними, а и непромочними за воду.“ Зар ми немамо придјев *окорео* за такe ствари? Мјесто „млачне“ воде имамо *млаке*, а нађе се и *узмлачене* Овако кварење језика рекли бисте ви, г. преводиоче, да је „неизрециво“, а ми бисмо казали е је „*неисказано*“ зло.

Кад бабе личке (вај, да ли им се штуца?) црљене што *трешчицом црљеном*, најприје је *искиселе*, па онда је *изваре*, а према томе двојим да је добро рећи „водени *извадак*.“ А кад се н. пр. купус вари, па лонац дуго спри уз ватру а не долијева се, веле да је вода *уварила*; оно што остане тврда кад она са свијем увари, помозите *Томо* и *Јовани*, како да зовемо? Не дајте, да трујемо младеж, држите нас на очнику.

Има ту и „двама атомима“ и „налазеће се особе“; „прави порцулан прави се *из* каолина“, „*из* олова праве плоче . . .“, најрјеђе дође „од“; ту је „магнезијом“ и „магнезијем.“ Глином „прави се дно“, а ми бисмо рекли да се њоме *набија* н. пр. *огњиште, локва*. „Магнезијево свјетло рабе *за фотографовање тамних и подземних просторија*.“ Како изгледа слика таких објеката? Можда при таком свјетлу фотографишу *у* таким просторијама?

Сребрн новац од чиста сребра не би се „пребрзо *истрошио*“, већ би *се излизао* као што се излиже и сукно на лакту или другђе гђе се јаче дере. Плод од *хмеља* није „хмељ“ нити „хмељак“ (Шулеков рјечник), већ се зове *хмељевина* (Вуков рјечник). Од куда „сприпе“ за „Beizen“? А „изгарање“ мјесто *горење?*

Од штампарских погрјешака, што су остале неисправљене, највећма квари смисао „несићен“, а треба да је „насићен“ (стр. 47, 3 редак оздо).

„Покле“ сам се „тако дуго“ забавио с овом књигом, морам да признам е све недостатке њене ипак нијесам истакао, али кад је год дошло што против језика, свагда су ми пале на памет ове ријечи *Вукове*: „У овоме њиховоме *поправљању народнога језика и у грађењу књижевнога сваки заповиједа и ради учитељски*, и ни у чем пигда не може погријешити, јер нема другијех правила осим ***свога вкуса и своје воље***: тако их десеторица могу радити сваки друкчије, и опет ниједан не погрешује, него сви имају право“.[11])

Докле год и основне и средње школе не буду расадници чистога и народнога језика, докле нам све школске књиге не буду (што се тиче језика) излазиле испод чекића филолога, дотле се ни ова жеља *Вукова* не ће испунити: „Оваки се људи не могу поправити него *само **младеж** може избавити нас од ове срамоте и језик наш сачувати од пропасти*.“

А како да нас младеж избави, кад јој избијамо по школама и оно што је добра донијела од куће своје?

А сада ће се увјерити и г. преводилац да није доста „*повјерење високе кр. земаљске владе*“, „*љубав*“ према каквом послу, па још довољно *мастила* и *хартије* и изгледање на „награду“, већ да за оваки посао треба: ***ријечи, граматике*** и ***вјештине***.

Земун, 9. (21.) Марта 1888.

Проф. Мојо Медић.

Boj pod Banjomlukom god. 1737.

Narodna pjesna. Zabilježio i popunio Beg *Kapetanović Ljubušak* crpeći podatke iz turske povijesti (Banjaluka tarihi 1154.)

---

[11]) *Ђуро Даничић*, од *С. Новаковића* „Српска Зора“, 1878, стр. 2.

Cijena 25, poštom 30 n. Tisak i naklada tiskare Spindler i Löschner u Sarajevu.

Наслов нам ове књижице сам каже, да она садржи пјесму, која је била *народна*, и која је изгубила просто-народно обличје нетом ју је приказиватељ *попунио* „црпећи податке из турске повијести“. Тога није чинио Вук, нијесу чинили остали скупљачи народнијех пјесама, који су ишли за Вуковијем стопама, нетреба дакле да чини ни бег Капетановић, хоће ли да му труд буде користан на пољу сабирања традицијоналне народне књижевности. Пјесме народне треба биљежити управ онако како их прост народ пјева. Такне ли их се рука ма и најдаровитијег умјетног пјесника, оне губе махом изворну своју вриједност. Сам приказиватељ у својих „Неколико ријечи“ наглашује, да не вели е „је све онако као што се у пјесни пјева“. Да небуде тако неби ни била пјесма пјесмом, нетреба ју дакле дођеривати до голе гоцате повјесничке истине, јер је то исто као постриживат крила пјесничкој машти, и навлачит садржај пјесме на калуп повјесничкога казивања. Образложио је бег Капетановић наведену сумњу додатком ријечи „јер свак на свој млин воду навраћа.“ Пу у тому и је управ разлог штете што ју је починио на приопћеној пјесми, јер ако то стоји онда би објелодањивање народнијех нашијех пјесама, што их Мухамедовци пјевају, имало да смијера управ к тому, да се сазна како Мухамедовци навраћају свој млин, или у чему се од њих пјеване пјесме разликују од онијех што их кршћани пјевају и које су боље познате из књига. Било се је дакле бегу К. угледати у Дра Крауса, који је у велике заслужио печатањем „Смаилагић Меха“. Препоручит му је најтоплије да се држи такова начина кад буде на свјетлост турати друге народне мухамедовске пјесме, које помиње у својијем „неколикијем ријечима“.

Неће ипак бити посве тачна ни турска повијест из које је црпио податке бег К. да попуни народну пјесму, јер московска краљица, која је владала 1737. год. није Катарина већ Ана.

Није истина што попуњена та пјесма каже, да је трећу цесареву војску водио

. . . . . „Дука од Лорене
Зет честити нашега ћесара.“. .

јер је том главном војском оне војне заповједао маршал гроф Фридрих Seckendorf, а дука од Лорене бавио се је онда у Тоскани.

Читајућ саму пјесму рек би да бег К. неће бит на њој учинио ни толико много попунака, колико се даје помислити по наслову. Нијесу просто-народни њеки стихови који завршују у самогласнике, те још њеки други као:

стих 5. „Сви кнезови и господа редом.“
„ 7. „Чујете л' ме моје слуге вјерне.“
„ 16 „Јер ћесаре, нагинусмо листом.“
„ 133. „Кунем вам се, и вјеру вам дајем.“
„ 122. „Већ видите н'јесте оћорили.“
„ 573. „На дивану пред Богом јединим.“
„ 617. „Јањичари и све баше редом.“
„ 662. „На обали крај Врбаса хладног.“
„ 673. „Свега га је притиснула листом.“
„ 762. „Ко ми ране повриједи грдне.“
„ 796. „Од душмана и њихових коња.“
„ 797. „Што погибе што скочи у воду.“
„ 798. „Мало влаха куртариса живих“ —
„ 898. „Јер је њихов то обичај стари“
„ 899. „Крв пролјеват и шехит бивати“ —
„ 917. „Паша себи начинио дворе“. —

Хилдбургхаусеново име ће народна пјесма свакако друкчије изговарати него *Хилдбург*.

Опис момака крајишника што их је сакупио Мехмед капетан очито ал' и племенито ми спомиње сличан у Мажуранићевом „Ченгић-Аги“ III. пјевању, гђе почимље:

„Који но ће ударити“. . . и т. д.

Ево га у цјелини:

„Све момака младих крајишника,
„Крајишника као ватре живе,
„Црна брка а ока задрта,
„Ниска стаса а широка врата,
„Сваки може стићи и бјежати,
„На страшиву мјесту останути,
„И на плећим' изн'јет рањеника;
„Који воле у чету отићи,
„Него брату у сватове поћи,
„Којима је кућа кабаница,
„Оштра ћорда вјереница љуба
„Шара пушка и отац и мајка,
„А фишеци братац и сестрица.“

У „Смаилагић Меху“ Дра Крауса исто су од прилике тако описани крајишници, сватови Муја Хрњице Кладушкога. Има ту барем доста истоветнијех стихова, као:

стих 1069 „Црна брка а ока задрта
ниска стаса а широка врата.“
стих 1075. „Оштра ћорда вјереница љуба.“

А има опет стихова друкчијега кроја а истог садржаја као у „Boju pod Banjomlukom“, а то су:

стих 1073. „Дуга пара и отац и мајка“ —
„ 1076. „Кабаница кућа до вијека“ —
„ 1079. „Који море стићи и утећи“ —
„ 1080. „и на страшну мјесту постајати
„ 1081. „и рањена износити друга.“

По нагласу су неки стихови бољи у бег Капетановића, а неки у Др. Крауса, ну пошто је Краусов „Смаилагић Мехо“ прије угледао свијетло, могло би бити, да је Кап. позајмио штогођ у Кр., који је збиља онако писао како му је народни пјевач казивао.

Тај опис свакако је народан, вјеројатан, наравски и без прећеривања, а ипак узвишен. Он ненаткриљиван простодушношћу приказује узор-јунака народнога из времена турског господства у нашијем земљама.

Турску ријеч *даулхана* тумачи Краус са *бубањ*, а бег К. са *глазба*.

Састављену турску ријеч *чарка-фелек* није Др. Кр. био потпуно истумачио нити јој је знао правога знаменовања, а сад нам је бег К. преваћа са *жељезна ограда*.

Уштуглија тумачи Кр. = „од три репа (коњска)“, а бег К. „трикрат одликован“.

Напоменут ми је овом згодом Дру Краусу, како се он вара мислећи, да у народној јуначкој пјесми има и дванаестерословчанијех стихова. Стихови дуљи од десетераца постану онда кад пјевач мисли, да ће биљежитељу боље да разјасни смисао стиха додатком какве ријечи што није била у пјесми. То се очито може разабрати по дванаестерцима што их је забиљежио Др. Краус у „Смаилагић Меху“:

стих 19. „четересет *тамам* пашиних пњага“
„ 133. „па *ће га дати* крајем себе другу,“

који је ниже правилно опестован овако:

стих 137. „па га даде крајем себе другу“.

Дванаестераца нема ни у Капетановићевој пјесми ни у ниједној другој, те би право чудо било, кад би свиколици чекали управо да нагазе на Дра Крауса и да их он побиљежи!

У Корчули, о Јожинову 1888.

Ф. Радић.

БЕЛЕШКЕ.

(**Мита Петровић**), професор срп. учитељске школе у Сомбору, наш стални сарадник нашега листа, изабран је за дописног члана срп. кр. академије у Београду.

(**Светозар Вуловић**), професор вел. школе у Београду, проглашен је 21. пр. м. за редовног члана срп. кр. академије у Београду. На свечаној седници академије читао је Вуловић своју академску расправу „*О Бранку Радичевићу*“.

(**† Павле Радојчевић**) правник у Бечу и бивши председник академијског друштва „Зоре“, преминуо је недавно у своме родноме месту Панчеву. Радојчевић је рођен г. 1863, и свршио је у Глини грађанске школе, а гимназијске науке у Карловцима и беше увек најодличнији ђак. Права је започео у Бечу, али не доврши својих наука, јер га немила смрт прерано покоси, као и многу узданицу српску. Покојник је био врло честит младић и веома поштован од својих другова. Почео је да ради и на књижевноме пољу. Први радови му изиђоше у „Јавору“ г. 1881., а то беху две песмице: „*Љубимо*“ и „*Момче на извору*“, позната песма Шилерова. Прошле године изишла је у „Стражилову“ његова приповетка „*Наш биров Љуба*“. Покојник је сахрањен у Панчеву уз многобројну пратњу његових поштовалаца и пријатеља. У данашњем броју доносимо једну песму тужаљку, што му ју посветио један од најбољих његових пријатеља. Лака ти земља мили и врсни покојниче!

ДРУШТВА.

(**Матица српска**). Књижевни одбор „Матице“ имао је 23. марта свој састанак. Секретар јавља да је почасни члан „Матице српске“ *др. Јосиф Панчић* 25. фебруара преминуо у Београду; напомиње покојникове неумрле заслуге и позива да „Матица“ даде у записнику израза својој тузи за губитком тога великана у науци. Чланови устајањем и узвиком: „Слава Панчићу!“ одају захвалну почаст покојнику и усвајају да се у записник упише голема туга за великим губитком и да се позове књиж. одељење, да се постара о достојној прослави спомена његова — Секретар јавља да је одбор за издавање „Књига за народ“ из задужбине Петра Коњевића урадио ово: 1. Издао је дру Милану Јовановићу-Батуту на оцену дело Стев. Миловановa: „Кад ће бити кише?“ 2. Издато је дру Ђ. Дери на оцену дело: „Поучни разговори о народној економији“ од Цамблака (псеудоним) 3. Примљено је дело дра М. Јовановића-Батута: „*Пијанство*“. 4. Дело Љубомира Лотића „Одмор и доколица“ враћено је писцу да га у нечем поправи. 5. Одређено је да у „Књиге за народ“ уђу, и то: у 15. свеску: Искрице из св. писма, саставио др. Ђ. Дера. II. Нови завет, у 16 свеску: „Пијанство“; у 17 свеску: „Кад ће бити кише?“ — Секретар јавља да је српски сликар Стев. Теодоровић послао за галерију „Матице српске“ лик пок. Ђ. Малетића — Милутин Јакшић шаље своју

приповетку „Деоба Врлића“ за „Књиге за народ“ — Стеван Коњовић шиље за „Књиге за народ“ своје дело „Ружа“. — Љубомир Лотић шиље поправљено своје дело „Одмор и д‹колица“. — Рајко подноси за „Књиге за народ“ дело: „О раду и својини“ (од Вольчинског). — Прима се за „Летопис“ оцена Мите Петровића на дело: „*Dinarische Wanderungen*“ од дра Морица Хертеса. — Новак Радонић подноси на оцену и за награду „Речник понајвише бачких речи, које се не налазе код Вука“. Свега има 6684 речи. Даје се на оцену Јов. Бошковићу. — Осим тога расправљено је још више мањих предмета.

РАЗНО.

(Моцарт и месар). (Од П. Оливерија). Моцарт је седео и радио. Најдивније мелодије ориле му се у глави и у срцу, перо је његово хитро летело преко хартије, једна нота за другом је постајала, и мало још требаше, па да све, што му је у души певало, буде исписано на листу, што је пред њим, те да се тиме милиони људских срдаца увесељавају. Он још не беше готов а зачу се кућевно звонце. Госпођа Моцартовица отвори врата и поплаши се видећи пред собом месара, који искаше да му се плати за месо, што га већ толико месеца на вересију даваше Моцартовима. Она га топло мољаше. да се претрпи још за неко време. Но месар се не даде ни осолити, него упорно захтеваше да говори са самим Моцартом; рачун се мора исплатити, иначе он не да више меса ни мрве. — Кукавна госпођа Моцартовица се ужасне; но шта да чини? Мужа свога није смела ни пошто бунити кад ради. Али месар беше тврдо наумио да не изиђе из куће, докле му се не плати и рекавши то госпођи, гурне је на страну снажним својим мишицама, да би могао продрети у Моцартову собу. Но овај је чуо већ неку ларму на пољу и тешке кораке пред његовим собним вратима, па не скидајући очију са свога посла, зграби своју палицу, да не допусти никоме силом унутра. У то неко стаде лупати на вратима и искати да се пусти у собу. Моцартова дивна композиција беше у опасности да ће се прекинути. Моцарт пишући и даље баци жесток поглед на палицу своју. Али на жалост ова беше кратка, а да би могла допрети до врата, да их њоме подупре. Али у углу собе опази Моцарт дугачку метлу са држаљетом, што ју заборавна слушкиња оставила јутрос у соби. Моцарт скочи, зграби метлу, врати се на своје место, те десном руком још брже стаде писати, а левом подупре метлом врата врло чврсто. Лупа на вратима се понови, и већ неко покуша да отвори врата, али је подупрта метла од‹ила први покушај. На то настуни мала почивка, коју госпођа Моцартова употреби на то, да још једанпут врло лепо умоли месара да се махне. Али све беше узалуд, месар се упе да отвори врата. Моцартово чело облио је крупан зној и он могаде само још један тренутак да задржи врата да се не отворе. Али тај тренутак беше скупоцен — композиција беше готова — красно дело беше избављено!

„Господине Моцарте —“, поче месар.

„Чекајте, чекајте!“ прекиде га он и зграби један лист од нота и отрчи гласовиру. Седне и прсти му стадоше прелетати преко додирака, а најдивнија се музика зачу какве месар још никад чуо није. Суровом овом човеку удари суза на око.

„Господине Моцарте“, поче он опет, кад је Моцарт довршио свирање и дошао опет своме писаћем столу, да још неке ситнице измене „Господине Моцарте, ви знате да се ја женим“.

„Не знам“, одговори Моцарт расејано, који се у мислима још једнако бавио својом музиком, „ја то не знам“.

„По на сад знајте“, настави месар, а ви знате и то, да ми дугујете за узето месо на вересију?“

„То знам“, уздисаше Моцарт.

„Ја ћу вам нешто рећи“, настави месар, „направите ми један леп „валцер“, а ја ћу избрисати ваш дуг и осим тога даваћу вам меса још читаву годину дана бесплатно.“

„Стоји!“ повиче Моцарт живо, седе одмах за гласовир и одсвира један „валцер“, тако лено, весело и дивно, да је месар од радости трљо руке и мало што не ухвати госпођу Моцартову око струка да онде у соби одигра с њоме онај „валцер“.

„Меса за годину дана да ћу вам давати рекох ја?“ повиче месар пун блаженства, „не, стотину дуката ћу вам дати за такви „валцер“, али да буде са трубама и бубњевима, — ви већ знате — и то скоро, што скорије!“

„Лепо, е пак биће дакле тако!“ одговори Моцарт, који једва верованше својим ушима, „за један сахат биће готово и можете доћи по њега“.

Месар оде. Кроз један сахат дође опет по свој „валцер“, који је сасвим онако испао као што га је он желео, и изброји одмах стотину дуката, своту тако велику, да Моцарт веће није добио ни за своју славну оперу „Дон Хуана“.

☛ Са овим бројем започиње се друга овогодишња четврт „*Јавора*“. Молимо да се обнови претплата.

Администрација.

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шаљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор. на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића. *Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.*

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК: ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

УРЕДНИК: Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 15. | У НОВОМ САДУ 10. АПРИЛА 1888. | Год. XV.

Милче.

ПРИПОВЕТКА ИЗ УЧИТЕЉСКОГ ЖИВОТА.

Посвећена госпођици Мари Поштвћевој.

Од В. Милана Марина.

(Наставак.)

Госпођа Маца уживала је у њему, та не један пут рекла је: нек' троши кад има шта, адвокат тек мора бити!

Сирота жена јако се преварила у своме надању и у својој слутњи!

Било тако па и прошло. Но, ал' једном, а господар Пера даде се у бригу и то велику што до сад никад чинио није. Његово се ведро чело од један пут натушти, као кад на ведро небо наиђу црни облаци, па се оно од једном помрачи. Увидио он, да се у своме љубљеном мезимчету јако преварио, ал' већ беше доцкан. Почео је размишљати, како том злу да доскочи, јер ако му Марко буде непрестано тако трошио, имање ће му почети назадовати. Још мало, па му може још и један салаш у туђе руке прећи.

Таког суморног затече га једном госпођа Ката. Нуз пут у мисли снована сва сретна, како ће је господар Пера једва дочекати, и како ће се радовати доласку њену, а сад ево виде, да се преварила. Место веселог и увек пријатног господар Пере, затече намргођеног и ћутљивога човека, и већ изгуби сву наду, да ће си овде помоћи наћи, а господар Пера је благим гласом упита за ћерку.

„Она је остала у Т. код моје пријатељице, не хтедох је амо повести, да ми прави што више трошка.“

„Трошка! За то се тиниси морала побринути. Трошак је мој, требала си и њу довести, да је видим, јер већ ево давна је нисам видио. Мора да је и сад онако лепа и умиљата, као што је пре била. Само нек се угледа на оца. Отац јој је био поштен и ваљан човек!“

Госпођа Ката већ се заплакала. Није јој требало више, но да јој ко само покојног мужа спомене.

У вече исприповеди госпођа Ката све господар Пери, рашта је дошла, и како је на то муж при самрти упутио.

„Добро“ — рече господар Пера — „ја ћу гледати да вас помогнем. Не мој се за то ни најмање бринути.“

То вече господар Пера рано је легао, но целу ноћ није ни оком трепуо. Мислио је дуго и дуго о Мари, најпосле се реши, да је доведе у свој дом, те да је ту васпитава, не мора она бити учитељица, горак је то лебац за жен-

скињу. Једва је чекао да сване, па да се са женом о том разговори.

Сутра у јутру састане се господар Пера са својом женом у њеној соби. Била је сама и баш се чешљала.

„Мацо!“ — рече јој — „како би било, да ту сироту нашу рођаку потпомогнемо, па да јој узмемо ћерку у нашу кућу. Мара је честито и ваљано девојче, а ми и онако немамо више никога, до ли Марка.“

Госпођа Маца слушала, па се од једном намргоди, испусти чешаљ из руку, па се осече на мужа:

„Треба ми још та „паоркуша“ у кућу!“

Мимогред буди речено, госпођа Маца држала се одвећ „нобл“, ма да јој је то више пута смешно за руком испало.

Господар Пера већ је знао колико је сати, ућута па мирно изађе из собе. Он је волео своју жену, из љубави је узео, па је и слушао. Што она заповеди, то мора бити, јер онда триста чуда по господар Перу. (Поглавити господин солгабиров више би пута пецнуо у друштву при чаши вина господар Перу: та он је под папучом! или вири испод папуче, нашто би се господар Пера страшно једио.) Био је сковао леп и племенит плап, да прими сироту рођаку Мару у свој дом, ал кад чу, шта му жена рече, таки се покуњи.

Госпођа Ката додуше није то од њега захтевала, а не би па то ни пристала, њојзи су биле последње речи мужевљеве права светиња.

При поласку рече јој господар Пера, да Мару одведе у С., па нек је изобрази за српску учитељицу, а он ће их редовно дотле потпомагати, док Мара не сврши и не добије место.

Тако се то сврши.

Госпођа Ката благодарећи на томе господар Пери, ронила је захвалне сузе. Опрости се од њега (госпођу Мацу није ни видила, поручила јој: да је боли јако зуб), и оде у Т., а одатле пресели се са ћерком у С. и упише је у учитељску школу, а стан нађе у оној великој кућерини где смо је ми затекли.

Мара је била девојче од својих 13—14 година, средња узраста, а витка стаса. Бледом њеном лицу доликоваху црне, као поноћ очи и румена ал' малена усташца. Црна њена коса спуштала се у дугим витицама ниже паса, а мио и невини осмејак, који јој увек лебдио на уснама подсећаше те на мале анђелчиће што облетају горе на небу престо божији.

Који су познавали матер и оца још из доба млађанога, сви говораху, да Мара личи са свим на матер, тек кад се насмеши и проговори оним љупким и милим гласом, подсећаше их на покојног јој оца.

Мара је имала велику вољу на учитељски чин. Још док јој покојни отац жив био, шта и шта га је пута она замењивала и помагала му у раду. А деца! волела су је као сестру или другарицу своју. Она се играла с њима, учила их читати и писати, а женску дечицу плести и вести, приповедала им разне приче, да су је сви слушали недањице. Она је одрасла међ децом, па сад ево хоће, као и отац јој да посвети цео свој живот на изображење те деце.

II.

Вече је.

Уморно сунце од дуга пута потонуло у море бескрајности. Затрепташе милиони сићушних звездица, и засија блеђани месец кроз густу мрачину.

Да дивна ли је блага јесења ноћ! Спустила се хладовина, па те све блажи и снажи, а мирис разнолика цвећа уплео се у свежи ваздух, па куд се год кренеш, све мирише, мирише.

У вароши С. с мраком заједно спустио се мир и тишина. Утишала се дневна вика и жагор узбуркане светине. Тек ћеш гдекад чути по који тиши звук јасне тамбурице, па опет све заћути светим миром.

Госпођа Ката запалила слабу светиљку, па села крај стола са ћерком, те се шијући и везући разговарају.

„О, како су добри људи, мајко, ти учитељи на учитељској школи, а особито стари господин управитељ. Како ме је само лепо примио и милоословио, па како ме је тек лепо посаветовао, веруј, драга мајко, да се неизмерно радујем, што сам ступила у ову школу“, — рећи ће Мара матери својој, прекинувши посао на неколико тренутака.

„Добри су они, добри сви, — одговориће јој мати тужно, не дижући очију са шва, — само ми ти добра буди, чедо моје. Ти си ми већ толико пута обећала, да ћеш кад већ једном почне школа неуморно учити и трудити се. Учи синко, учи, то ће те усрећити.“

Мара јој хтеде већ одговорити, ал' она поче опет:

„А јеси ли била код оне богате го спође ?“

„Била сам, мајко, однела сам јој шавове и везове и показала јој, врло јој се допадају, па је и наручила три, знаш мајко, онака са малим гранчицама, што сам ти лане на јастуке везла. О, мајко, и то ти је добра душа, како ли ме је само и она лепо дочекала. Питала ме је чија сам кћи и одакле сам. После је питала и за тебе, па кад сам јој ја казала, како се ти горко мучиш, само да мене однегујеш, тако се снуждила, да мал' што се није заплакала“, — сврши Мара свој говор, па ућута.

„Сви су они добри, ћерко, само треба да си и ти са сваким добра, према сваком да се учтиво понашаш и са сваким да лепо живиш.“

Тако се још дуго разговараше мати са ћерком својом, радећи непрестано и светујући своје чедо.

Поноћ беше већ наступила. Светиљка у собици све слабијом светлошћу обасјаваше собицу, као да се журила, да што пре крају истече, па да се угаси. Уморене радилице свршише свој посао и предадоше се лаком санку на крилоца, да се одморе и да сутра дан опет свој посао још са већим трудом наставе.

* * *

Госпођа Ката са ћерком била је већ са три стране осигурана. Ујак њезиног мужа, господар Пера, слао јој је сваког месеца редовно припомоћ, а Мара је уживала припомоћ од учитељске школе, која је у ту сврху остављена, да се из ње образују вредне Српкиње, а с треће стране заслуживале су новац од својих руку, радећи великим кућама лепе ручне радове и продајући их.

Тако спремљене и осигуране затекла их је прва година у вароши С. Мара је редовно полазила у школу и тамо се марљиво учила, а примерно владала, док јој је мати код куће радила, ал' чим се школа сврши и чим научи своје задатке притекне јој и она у помоћ.

Мара је имала и другарица. Долазиле су к њој, јер су је све волеле као своју рођену сестру, па су се ту забављале, разговарале и жалиле до миле воље. А госпођа Ката, она је уживала, како само добра мати уживати може, кад види своју ћерку у честитом друштву.

Тако је прошла прва, па и друга година, а наступила трећа. Мара се са свим променула, од оног младог, малог и веселог девојчета, постаде већ велика девојка, озбиљна и сетна. Онај лепи и анђеоски лик остао је онај исти, ни време ни силна патња није га могла променути, тек кад би јој се ко дубље загледао у оне црне очи, провидио би сетну душу пуну туге и жалости.

У том дошао и св. Сава, патрон и заштититељ свију српских школа. Многа српска друштва, многа школска младеж на тај дан држе свечану светковину скопчану с беседом а где-где и са игранком. Па тако је било и у вароши С. Приправничка младеж још одавна се спремала за тај дан, да им беседа што лепше и похвалније испадне.

*

Спремали се и учили су разне лепе песме, да што боље посетиоце задовоље и како би од њих опште допадање извојевали.

Мара је имала диван глас, па кад на њу сви навалише с молбама, да пева, прими се она са материном дозволом. И од тада почела је песму ревносно учити. Био то самопев познате Змајеве дивне песме: „Ала ј' леп овај свет . . .“, па кад је наступио одређени дан беседе спремала се и она с матером својом, како би се што лепше, ал' пристојније пред публиком појавити могла.

Одело, што га је сама кројила и шила, врло је лепо сашивено било, па је врло лепо доликовало њену дивну телу и виту стасу.

(Наставиће се.)

Белсазар.

(ХАЈНЕ.)

Поноћ је избиј'о тупи јек од звона,
и све мирно беше око Вавилона.

Само тамо горе у краљевом двору,
ту краљева свита попева у хору;

Само тамо горе у сред дворца стара,
пијанка је слава краља Белсазара.

За столови дивни у лепоме кругу
натпија се јато раскалашних слугу.

Краљеве се груди од радости стежу,
слушајући песме где се растолежу.

Сад охолом краљу лице жаром сину:
грешничка му жеља набуја у вину.

Гле, занесен сада дивљим бесом, чу ли,
са грешничком речи где божанство хули?!

Хвалише се, скида Бога с неба плава
руља му се клања тим му одобрава.

Викну слузи што је стајао на врати.
Овај оде брзо те се натраг врати:

Посуђе донаша од драгога кама
из Јеховинога украђено храма.

Краљева се рука пуна грешног жара,
сада маша једног златнога пехара,

и пун пехар вина искапи у трену
и повика — уста обуче у пену:

„Јехово! на тебе бацам вечну ругу,
ја, крал вавилонски, владар *људи: слугу!!*

Тек што ово рече у грешноме пламу,
тајном неком стравом срце задрхта му.

У дворани светлој дупком пуној света,
тишина је, чујеш где мува пролета.

И гле, и гле сада! на беломе зиду
указа се рука у страшноме виду.

И писаше слова од ватре и плама
и написа слова, прогута је тама.

Крал сеђаше немо устремљеног гледа,
колено му клеца, дршће, од зла преда.

И гомилу слугу спопанула језа,
те посташе жене од винских витеза.

У дворану дошли пророци и врачи;
ал ни један не зна знак да протумачи.

По још исте ноћи у сред дворца стара
убиле су слуге краља *Белсазара.*

Бошко.

Женско Сарашћер.

ПО НАРОДНОМ ПРИПОВИЈЕДАЊУ НАПИСАО:

П. Мирковић.

(Свршетак.)

уче глас по читавој Херцег-Босни, да долази један велики царски заповједник војске. Капитани добише заповјест, да се дочека што боље и што љепше куд-гођ буде пролазио и долазио. Прође цијелу Босну и Херцеговину и напосљетку дође у Босанску Крајину у главни град Бишће.

Ту се скупи цијели пашалук Бишћански дођоше и сви капитани свију капитанлука.

На ту вјест дође и Старо-мајдански Хусејин-капитан са својима првацима и са вјерним својим Мехмед агом да дочекају Сарашћера.

На улазу у варош дочекаше Сарашћера капитани и други народни изасланици.

Сарашћер свију прође, не рече ни ријечи. А кад дође до Хусејин капитана приђе му и упита се за здравље. Упита за старог Мехмед агу: „Ко ти је то капитане?“

— Ово је мој вјерни слуга Мехмед ага. Ово је Сарашћеру један паметан и разговоран старац.

— Молим те капитане, немој заборавити: довече на диван пошаљи ми тога старога, да ме забавља са својим паметним разговором.

Појури даље кроз силну свјетину, која се је искупила, да види тога царског човјека. Осједе у високој и гласовитој „џабели“ кули, гђе му бијаше и намјестито.

Многе посјете прими Сарашћер а и многе рзохале — (молбе — тужбе).

Кад Мехмед ага дочу од Хусејин капитана, да мора довече ићи Сарашћеру у одају на „диван“, волио би да се ни родио није; премда бијаше одважан старац, да би благом крви говорио и с царом. Бојао се — да га није ко облагао код Сарашћера. Али није куд-камо ићи мораде!

Чим Мехмед ага за собом врата затвори, хтједе Сарашћеру темена до црне земље да учини; али сиромах не имаде каде то свршити; јер Сарашћер скочи на ноге, па посједе на шиљте своје старога, а стаде подвитих руку више њега. Мехмед ага сав је дрхтао као прут у вртлогу. А највише му бијаше то мучно, што Сарашћер њега поче дворити и подвитих руку више њега стати и ни једне ријечи да му проговори.

Ћутао је стари Мехмед ага, гледао је и дрхтао, а Сарашћер мирно и достојанствено стајао.

После дуже почивке стари ће:

— Драги Сарашћеру! Ја жив мрем на твом шиљтету; ил ме сјеци, ил овога опрости.

— Стари! сјећи не ћу, а ово што чиним дужност ми је.

Стари Мехмед ага, то разумје овако: Да видиш, никад ми ни у по ума; и код нас су до сад, млађи старије годинама поштовали и стали пред њима, па зар и овај млади Сарашћер хоће то да учини мени. Може бити, да је и у његовој земљи тај благословени обичај. Ослободи се мало па ће:

— Сједи, Сарашћеру!

Сарашћер, на старчеву заповјест сједе а стари поврати душу мало.

— Зар је у тебе Сарашћеру таки обичај; кад ко стари уђе пред тебе.

— Да, кад стари годинама и „отац“ уђе — увјек.

Стари не чу „отац“. Па ће:

— Босна је то благословена земља, гђе се тако старине поштују, а од таких великих царских људи.

— Зар код вас стари не?

— Некада је било и код нас, док

је Бог помагао; а данас? Као да слаби тај свети обичај, да се стари по годинама поштују. Неке надувене мјешине хоће ђоја по чину. Па да ти кажем: нека је балавче од седам година, а то је госпоче, по данашњем времену, мора му старац од сто година скочити и поздравити ту надувену тикву. Срамота, па што свијет сиђе!

Неки дан сам излупао поштено једно бешче, које је натерало једнога старца Србина православне вјере, да сјаше с коња пред њим. Ето мој Сарашћеру, тога безобразлука: старац, који је једва узјахао коња, да једном бали од седам година сјахује. Срамота, таквма би требало чешће иза ушију слатко изгонити и учити их старије поштовати.

Таки би требали, да се шаљу у земљу твоју, па да тамо уче поштовати старе људе. А и да виде тебе, како ти царски први војсковођа, више мене јадног старца и сељака подвитих руку стојиш.

Богме ти је Бог накнадио, а и даље тако радећи не ће те заборавити.

— Видиш стари, да сам добро учинио што сам те подворио. Били ти мене карао као и оно балаво бешче

— Вјера је. ти се не даш бити. Не би ти био што си да нијеси паметан!

Паметну не треба збора ни говора. Паметан се не казни.

Како видим, ти би старцу помагао прећи преко блата; а не би га турао као наши неки: патера човјека да сјаши коња на сред локве — и то стара. Ко не поштује старије, тај ће зло проћи. Ко пљује на хлеб, желиће га. Ко не умије господарити, биће слуга.

— Кога имаш стари?

На ово питање, о коме ће стари наставити. О коме? Него о своме. О жени и дјеци. О слаткој својој Зулејхи и Омеру.

Приповједао му је све од огњишта до комина; али са сузнијем очима. У кратко рече: „Жена ми је умрла, а слатке моје Зулејхе и Омера никада ни виђети не ћу. У гроб ћу жељан лећи.

И Сарашћер је грозне сузе лио; али је вјешто од старога крио.

— Би ли желио стари видити своју Зулејху?

— То чини ми се није могуће, а што није могуће желити је џабе.

— Мехмед ага! А шта би ти рекао, да ти ја речем да сам твоју Зулејху видио.

— Видио Зулејху? — Бисмилај рамахни ројим — баш ти моју Зулејху видио? Ма гђе драги Сарашћеру? Е бога ми си за бекшиш. Први спрац твој је и ничи други.

Шућур драгому Алаху по сто пута хвала, кад си је видио.

— Да, као што ти рекох видио сам је скоро. Само овога часа ти ништа не могу казати; него кад обиђем цјелу Херцег-Босну и свршим царску службу — у путу доћи ћу и у Стари-Мајдан, тамо ћу ти све казати.

А сад прими ово мало ашлука и са овим можеш живити и уредити своје ствари док и ја стигнем.

Ово што смо нас двоје овђе говорили нека је тајна највећа.

Стари устане и учини темена Сарашћеру и оде готово подмлађен, а пун уфања, да ће скоро потанко разабрати за своју Зулејху.

Оде у Стари-Мајдан са Хусејинкапитаном не рекавши му ни ријечи.

Мехмед ага стари чим дође кући уреди своје ствари, што је најбоље могао и спреми се да Сарашћера што лепше дочека. А у једно жељно је чекао онај час кад ће му прву реч Сарашћер изговорити о његовој Зулејхи и не сањајући да је и њом већ био и говорио.

* * *

Једног лијепог јутра дође један „тетреван“ у Стари-Мајдан и заустави се пред кућом Мехмед агином. Из тетревана изиђе једна женска богато обучена

и оде у кућу Мехмед агину. Затече старог Мехмед агу гђе сједи код ватре и кафу пије. То бијаше његова јединица Зулејха.

Сад је настало узајамно весеље оца и ћерке — доброг Мехмед аге и његове красне Зулејхе. Није нужно набрајати осјећаје кад их знамо: отац осјећаше очинску, а ћер ћеринску љубав. Оросише лице сузама и једно другом исприповједаше судбину.

После неколико дана стиже неколико товара; а у товарима бијаше један мртвачки сандук. Исти дан укопаше тај мртвачки сандук пред кућом Мехмед агином, управо уз џамију, над њим ударише лијеп „нишан“ али без икаквога натписа.

Зулејха је богато живила са својим оцем до смрти његове.

Пошто јој отац кроз неко вријеме умре, она га лијепо сарани и крај онога нишана — биљега укопа.

Очину кућу и све покућство поклони једном слуги и једне ноћи нестане је из Старог-Мајдана, те је нико више видио није. Говорило се да је отишла у Станбол; али се право незна. у том незнању престаје и приповјетка тога „Женског Сарашћера“

* * *

Кућа — алах-раметеле — старог Мехмед аге била је у Старом-Мајдану у „Дробаџи џемату“ одмах до џамије. Крај џамије пред кућом и данас сигурно стоје двије плоче с нишанима без натписа, за које народ вели да је једно „Мезарлук“ Омера Миралаја човјека Зулејхина, а други доброг Мехмед аге оца Зулејхина.

~~~

Опис

„ц. к. генерала Србаља од 1759—1810. и ц. к. обрстера Србаља од 1744—1810.“

од пок. САВЕ ПРОДАНОВИЋА.

приопштио, исправио и допунио

Димитрије Руварац.

(Наставак.)

1793. имао је и Михаил Михаљевић стриц фелдцајгмајстора Михаљевића свој (српски) фрајкор а и у Одонеловом фрајкору било је Србаља. У 72. бр. речених новина налази се овај занимљив опис: Дне 17. Аугуста повелѣнно было обристеру Михайловичу съ єднимъ дивизіономъ Сербовъ отъ фрайкора Михайловича и Одонели, и нѣколико хунгарскихъ пѣшаковъ ударити на непріятелске закопе у лѣсу и внѣ лѣса ошуюю Егенада суще. Сербовъ дивизіонъ опредѣленъ є быо напредъ (а да ко би други био на тако опасно место, но Србин одређен!), отъ коихъ капетанъ Александер Петровичь и оберлайтнантъ Коста Јовановичь десно (овај је 1806. био капетан у Кленку и јавио митрополиту Стратимировићу за сјајну победу српску на пољу Мишару) а капетанъ Радишъ Петровичь (ово је знаменити капетан Радић Петровић, чиј се животопис налази у Милићевићевој Кнежевини Србији на стр. 78—81. У њему г. Милићевић погрешно рече, да је после Кочинога рата (1788—1791), Радић од Немаца пензију добио и живео у Срему у селу Јакову. Из наведеног горе описа, види се, да је Радић 1794. војевао још и против Француза, о чему нема спомена у Милићевићевом опису. На ово чиним пажљивим г. Милићевића да наведе и ово учествовање Радићево у свом „Поменику“) и унтерлајтнант Фабаровић лѣво крило водили су. Слѣдующаго дне прежде зоре сви су преправни стояли предъ лѣсомъ, а предсказани официри управляли су своимъ крилами тако мудро и хитро, да их непріятели на 20 коракляи топервъ едва оцутили есу, и повукли се незадержно у перве своє закопе, куд су и Сербльи за ними слѣдовали, и ако су они ни и превзишли, тако муже-
~~~

ственно ударили су на ни, да су се и у друге шанцове повратити морали, гдѣ су батерію съ 2 топа снабдѣну имали. Овде су дакле Французи крайню силу употребили; но храбрость Сербска, коя є срећнимъ успѣхомъ возпалѣнна была, толико є порасла, да су они, выкајући турскіи халла! халла! съ баіонети на непріятеля ударили, и прогнали крозъ третыи и четвертыи закопъ, и догнали до пятаго шанца, гди су 3 канона от 18 ℔ была съ здравомъ батеріомъ. Тамо є дакле непріятель добіо помоћь, и умножіо се четворииомъ выше отъ Сербовъ; ничто манѣ официри договоре се и ту ударити на непріятеля. Ободре добро своє люде, и ударе се, а между тѣмъ долети и г. обристер Михайловичь съ нѣколико кавалѣріе и нѣколико топова; они болшу волю добію, и слѣпо ударе съ саблями и пушками на непріятела, кои немогући силн противостати, принужденна себе види уступити тако нагло, да едва є топове одержати могао. Непріятеля є было до 15000 люди, од коихъ є 1000 мертвыхъ на плацу остало, зачто разяренни Сербли пардона не дадоше; а до 200 люди пало є кавалеріи у руке, кои су и зароблѣни остали. От наше пакъ стране весма є мала штета была.

Ова очевидна храбрость и мужество Сербовъ, тако є г. фелдмаршалу князу Кобургу угодна была, да имъ є особитимъ явнимъ повелѣніемъ своє удоволствіе дао показати, и залтевао имена себѣ послати свію оберъ и унтеръ официра, кои су се овомъ приликомъ отликовали, коимъ послѣднимъ обѣщао є и медалице за награжденіе изходатайствовати, єрбо цѣлыи онай срећныи случай самимъ Сербомъ захвалити има."

У 80. бр. истих новина налази се, како је поменути Ђулајев кор имао 1000 људи, како је један човек годишње стајао државу 100 фор., и како је међу осталима, епископ арадски Павле Авакумовић годишње давао 100 фор., а архимандрит ходошки Теодосије Јовановић 50 ф. на издржање истог фрајкора.

У 99. бр. истих новина налази се овај занимљив опис: „29. Новембра (1793.) после подне ударіо є обристъ Михалѣвичь преко капетана Стойковича и Радише Петровича са сербскимъ фрайкоромъ на непріятелске пикете кодъ Розембоа тако срећно, да су до 100 люди отъ непріятеля пали, а 9 ухваћено. Они, који су побѣгли, гоњени су до капіа града Ландреса, откуда є непріятель на праздно на наше пуцао. Генерал Венкхаймъ хвали особито наредбе обристера Михайловича и храбрость нѣговихъ капетана съ цѣлимъ фрайкоромъ. Штета є наша свега была, да су три Сербина ранѣна. . . .

По далшему извѣстію обрстера Михалѣвича изишао є быо 2. Дец. непріятель съ нѣколико стотина пѣшака и коняника на наше форпосте кодъ Орса и Фонтене обоа, и претіо є ударити на нихъ: но обр. Михалѣвичь предваріо га є и ударіо на нѣга съ 200 Сербаля подъ командомъ капетана Стойковича тако храбро и мужествено, да су ихъ много потукли, два заробили, 1 топъ, 1 кола барута, и 2 добоша добили, а сотимъ смели га тако, да є морао натрагъ побѣћи.

. . . Генералъ отъ кавалеріи графъ Вурмзеръ изъ между прочіихъ официровъ, кои су се особито отликовали како при добіеню Вайсенбургскихъ линіахъ, тако при знаменитыми сраженіами 26. 27. 28. и 30. Нов. бывшыхъ препоручуе царской милости, и похвалюе слѣдующе официре, кои су по болшей части и и промоціомъ заслужено милость получили: а нарочно воеводу Аустрійскаго фрайкора барона Кнежевича садашнѣга обристера, є капетаномъ Михалѣвичемъ, Богоевича маіора, Варгу капетана и Николича унтерлайтнанта. От сербскаго фрайкора Симића капетана, Краевића оберлайтнанта и баряктара Несторовича; отъ градишке оберстере Ковачевича и капетане барона от Сечуяцъ . . . Рашковића оберлайтнанта друге славонске регименте. . ."

Речени обрстер Михаљевић, који је 1789. постао обрстером, војевао је за време тако зване „кочине крајине" (1788—1791) у данашњој Србији са својим фрајкором, у ком су сами Срби из Србије и Турске били и који се састајао из 4 баталиона пешака и 2 дивизије катана. Ко је од Србијанаца скупио 200 својевољаца, постао је капетаном, ма и да није знао писати. Тако је капетаном постао Коча и Радић Петровић и други. Он је

29. Јула 1788. код Забрежја начинио шанац и утврдио га топовима, 1789. отео је Карановац, 4. Јануара 1790. Крушевац.

О јунаштву истог Михаљевића и његовог фрајкора у Србији за време 1788—1791. може се опширно читати у „Die freiwillige Theilnahme der Serben und Kroaten an den vier letzten öster.-türkischen Kriegen, Wien 1854.“ а и у најновијим Годишњицама Чупићеве задужбине има спомена о томе.

Читаоци ових редака мислим да ми неће замерити, што сам им и ове ствари навео. То сам чинио из два узрока, прво што те ствари данас мало ко зна, јер речене новине „Славенно-сербскія вѣдомости“ врло је ретко где наћи, а друго да се види радост тадање српске журналистике, што су се Срби из Србије напустивши своју домовину, храбро борили с Французима.

Па да није у песми „Радо иде Србин у војнике“ верно нацртан карактер нашег српског народа!

Е сад да пређем на Михаљевићев српски фрајкор од 1813.

(Наставиће се).

Подела топлоте на земљиној површини.

ЦРТА ИЗ КЛИМАТОЛОГИЈЕ

од Дра. П. Падејског.

(Наставак.)

На целој земљиној површини није топлота подједнако подељена. Највећу топлоту добија земља на екватору а најмању на половима; — но и та у разна доба године није једна и иста, већ се мења, тако, да је на једном и истом месту у разно доба топлота разна. А то све зависи од положаја, какав наша земља према сунцу заузима. Топлоту, коју сунце на разним местима у разно доба даје, не можемо тачно измерити, већ само приближно.

Кад би наша земља само чврсту кору имала и кад не би на њој атмосфере било, то би њена топлота зависила једино од диференције примљене и испуштене или изгубљене топлоте сунца. Но, како би примање и испуштање топлоте на једном и истом степену ширине једно те и исто било, т. ј. диференција би увек једна и иста остала, — то би појаси једнаке топлоте са појасима земљине ширине морали се подударати. Но у ствари то није.

Места, која леже на истом степену ширине, треба да добијају подједнаку количину топлоте или да имају једнаку средњу годишњу температуру. Међу тим је то са свим друкчије. Ми знамо места, која леже на истом степену ширине, па ипак имају разну средњу годишњу топлоту; тако н. пр. Напуљ показује +14°Ц. а Њу-Јорк пак +9°Ц. Хамбург има средњу топлоту од +8°Ц. док на против Николајевск, који је скоро на истом степену —3°Ц.

Кад је то дакле тако, онда ће сваки доћи на ту мисао и рећи: ту мора да је какав узрок, мора нешто да смета, да топлота на истом степену ширине није свуд, на свима тачкама, подједнако подељена.

Узрок морамо да тражимо у атмосфери самој. Тај се састоји у том, да атмосфера не допушта да зраци сунчани у потпуној мери и снази допру до земље, већ један део за себе задржава. Тај део топлоте, који ваздух за себе задржи, може се израчунати и то доста приближно; али ми овде нећемо изнашати бројеве, до којих су учени људи дошли. За нас ће, држим, доста бити за сад, кад знамо, да они зраци, који одвесно падају не губе толико од своје топлоте и саставине, као они који косо падају — и што ти зраци косије падају, тим више губе, тим су слабији. Сваки знаде, да дејство сунчаних зракова није тако велико, кад се сунце рађа или залази, као, кад кулминира т. ј. кад је на врхунцу, у зениту. Што се сунце више над хоризонтом диже, то је и инсолација јача, то је и темпе-

ратура ваздуха све већа. На против је и инсолација слабија и температура опада, када сунце залази, кад се спушта испод хоризонта.

Велика важност и у том лежи, да ли је ваздух сух или влажан. Сух ваздух увек више пропушта сунчане зраке, него влажан. Ми знамо, да у ваздуху мање више увек има влаге; — и што је тај ваздух влажнији, т. ј. што више влаге у себи имаде, то је и пропуштање сунчаних зракова слабије. Особито онда зраци слабо пролазе, кад је време мутно, најслабије, кад је небо наоблачено. Тога ради она места, где влага у ваздуху више влада, где је небо често наоблачено и где су честе магле, и добијају мање топлоте. Но и ако ово последње постоји, то ипак температура ваздуха не мора јако пасти, јер она не зависи толико од сунчаних зракова, колико од топлоте земље. Ми знамо, да земља своју топлоту од сунца добија. Као што сух ваздух допушта, да земља ту топлоту од сунца лако прими, тако исто допушта, да је зрачењем лако и изгуби. Могао би когод упитати: шта је то зрачење? Под зрачењем разумевамо испуштање оне топлоте, коју земља од сунца прима. Земља прима у себе и упија топлоту сунчеву до неке извесне границе, док је сунце у снази. Чим сунце малакше, чим сунчани зраци ослабе, почне земља да примљену топлоту испушта, да је губи. Ваздух се више загреје од топлоте, коју земља прима, те је после полако испушта, него од наших сунчаних зракова. Ако је ваздух сух, те топлоту, коју земља зрачењем даје, лако пропушта, то ће онда температура нижа бити, него кад би ваздух влажан био, кад би облачно или маловито било. Сваки и најпростији човек зна, да ће онда мраза бити, када је небо ведро.

Ваздух се од доле загрева, за то је топлота у нижим слојевима много већа него у горњим.

Поред тога, што смо већ рекли, да први узрок тој неједнакој подели топлоте лежи у атмосфери самој, рећи ћемо, да је други узрок у својству земљине површине. Ту морамо узети у обзир поделу копна и воде; даље, амо спадају разне струје у ваздуху и на мору, најпосле разна висина појединих крајева и тачака.

Што се тиче својства земљине површине, то можемо казати: да се копно лакше загреје, него вода; и да се опет сухо копно, при том ако је још песковито, много боље загреје, него влажно или травом обрасло. Да неки известан део воде буде на исту температуру загрејан, као што има такав део копна, то нам треба скоро двапут толико топлоте. Узрок лежи у том, што се вода поред загревања и испарава, те док се један део употреби на загревање, други се изгуби на испарењу. Даље и то морамо опоменути, да се ваздух над копном пре угреје, него над водом, — а то с тога, што је ваздух над водом влажан.

Кад то дакле узмемо у обзир, онда не можемо очекивати од места, и ако леже на истом степену ширине, да имају исту годишњу топлоту, — кад тај појас сад преко копна сад преко воде иде. Поред тога, што једна места даље, друга ближе мору ал' на истој ширини леже, па ипак разну средњу температуру имају, долази и то у обзир, да ту велику улогу играју, како ваздушне, тако исто и морске струје. Те струје много допринашају, да се у хладним крајевима клима јако ублажава.

Топлоту, коју земља од сунца добија не задржава и не скупља она у себи, већ је тако исто и испушта; тако да температура ваздуха није ништа друго, већ диференција топлоте, коју земља прими и оне, коју опет испусти. Дању, кад сунце сија много већа је топлота, него ноћу, кад сунца нема; — а то за то, што дању и сунце и земља са топлотом коју прими, на атмосферу и њену топлоту упливишу, док на против ноћу влада само она топлота коју је земља добила, те је сад из себе пушта. Што земља преко дана топлоте прими, то ноћу зрачењем изгуби; — а што је пак земља више топлоте изгубила, то је онда много хладније. Сваки знаде да у вече, кад се већ сунце смирило, није хладно, као у зору — особито пак пре него што ће се сунце родити. Чим се сунце роди престане она зима и температура бива све већа, што се сунце више зениту приближује. Чим сунце пређе своју кулминацију, почне и топлота да опада. Што смо рекли за дан и

ноћ, то важи, у већем само, за лето и зиму. Преко лета земља више упије топлоте, него што је изгуби. Но тај сувишак топлоте, који земља преко лета задобије, не остаје увек у земљи, већ зими излази на поље и надокнађава ону топлоту, коју сунце није у стању да подмири. У зиму долази земља у са свим други положај према сунцу, те ту не може толико топлоте да прими, као у лето, већ много мање. Количина топлоте, коју земља упија, много зависи од ваздуха; тако ће земља много више топлоте усисати, ако је ваздух сух, него кад је ваздух влажан. Но, кад је ваздух сух и редак, онда земља много више и изгуби топлоте. То бива за то, што сух и редак ваздух није кадар да задржи ону топлоту, коју земља испусти, већ је лако пропушта у светски простор, где се изгуби. Ако је ваздух више влажан, ако је небо превучено облацима, то и земља не губи тако много топлоте. Та топлота, коју она испусти, шири се између њене површине и облака, те тиме повећава температуру ваздуха.

Напред смо већ рекли, да два места, и ако су на истом степену ширине, ипак имају разну годишњу температуру, ако је једно од тих на копну далеко од мора, а друго на самој обали морској или где на острову у мору. Топлота на копну много брже расте, него на мору и морским обалама. То је особито важно за лето и зиму. Лети је врућина а зими хладноћа много већа на континенту, него на мору. На мору нит' је врућина, нит' хладноћа тако претерана и несносна, као што се то често на копну дешава. Као што се копно брзо загреје, тако исто се брзо и расхлади. Код воде је то на против. Она се теже загрева, али се спорије и расхлађава. Да спорије губи топлоту долази отуд, што је вода у стању, да много већу количину топлоте упије, те кад се на њеној површини горњи делови расхладе, то они падају доле, а на њихово место долазе други топлији од доле Даље, над водом је и ваздух влажнији и гушћи, те не пропушта тако лако топлоту кроз себе, а тиме се повећава температура над морем. Поред тога, што вода треба двапут толико топлоте, прво, на загревање, друго, на испарење, не треба ни то превидети, да сунчани зраци у воду дубље продиру, него у копно, и тиме опет пре воду загревају, него иначе. На против, копно се директно горе загрева, и у дубљину улази топлота постепено и то спровађањем. Горњи делови спровађају топлоту доњим деловима.

Зими је на островима и морским обалама много топлије, него дубље на копну; тако исто опет лети, није врућина тако несносна, већ је умерена.

(Наставиће се.)

ЛИСТАК.

ЦРТЕ ИЗ НАЈНОВИЈЕ ИТАЛИЈАНСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ.

Пише Мар. Ко.

I.

Giosuè Carducci. L' opera di Dante. Discorso.

Ово је наслов најновијему дјелу славнога италијанскога пјесника и критичара Ђ. Кардуђиа, о коме мислим овђе коју проговорити. Али, прије него се упуштим у „пријетрес“ овога дјела, настојаћу, да преставим у кратко стање италијанске књижевности у вријеме, кад се је Кардуђи појавио и да изнесем његов пјеснички рад.

*

У почетку нашега вијека видимо у Италији двије противне пјесничке школе, гдје стоје једна према другој: класицизам и романтицизам.

Монти, славни пјесник а преставник класичне школе, тако се је високо био попео својим генијем, да никаквом млађем пјеснику није остајало наде, да ће га у класицизму ни достигнути, а камо ли претећи.

Александер Манзони, који је био испрвице и сам присташа монтијеве класичне школе, даровит млад пјесник, увидио је, да се тако неће узнијети над великим учитељем, те је с

тога и изабрао други правац у пјесништву, а то је романтицизам.

Одма послије монтијеве смрти поче да пада класицизам и уступа своје мјесто романтицизму, и то доба, доба је реакције у талијанској литератури.

Истина је, да је и класицизам у италијанској књижевности имао својих злих страна, од којих је најглавнија, што се је слијепо држао грчке и римске митологије; но романтици куд и камо су више гријешили, што су класичну митологију замијенили неком сјеверном, те тако мјесто грчких и римских богова пјеваху се нордички богови: Один, Тхор, Валхала и други.

И начин разматрања био је са свим различит: хришћанство постаде заставом напретка романтичне школе. Но та хришћанска начела нијесу владала само у књижевности; — по њима поче да се управља и наука и вјештине, те тако постаје хришћанство средиштем философије а у исто вријеме замијени и класичну поганску вјештину, као, тобоже, ону, која се противи хришћанској науци и моралу. Тако постаје хришћанска вјештина, којој је главно обиљежје: у архитектури готски штил, а у сликарству нека надприродна тајанственост и сјене. И на тај начин нестајаше оних класичних типова красне природе, који су се развијали у току времена и били већ достигли врхунац савршенства у идеалу, а мјесто њих ширило се просто копирање голе реалности, природе и догађаја, какви су у ствари, те се је тако преставњало лијепо заједно са ружним, племенито са ниским, узвишено са страховитим. Ово стајање различитих родова пошљедица је Скептицизма и Пантејизма, који не праве баш никакве разлике између добра и зла, истине и лажи, али све идентификују у неком грубом јединству.

Овако је било стање италијанске књижевности, све док се није појавио геније великога Кардућиа, који наново узрокује реакцију.

*

Ђозуе Кардући, даровит и озбиљан младић, пун познавања грчких и римских класика и наклоности према класичним вјештинама, сав се баци у погански свијет; тако постају красна његова пјесничка првијенчад, која заједно сакупљена сачињавају прву збирку његових пјесама, коју је он по томе и крстио *Juvenilia*. То су пјесме у којима усред свакога стиха дише класичан човјек, човјек епикурејац, пантејиста, који чезне само за љубављу, за љепотом, за уживањем.

Исти дух, који дише из ових пјесама провијава и позније његове пјесничке радове, али само с том разликом, што његова душа сада почимље да обухваћа и новији свијет са устројством модернога друштва; тако постају пјесме, које сачињавају другу збирку његових пјесама а носе величанствени наслов *Levia Gravia*. На ове књиге подигла се била читава граја у италијанској књижевности, али у спркос свему томе, није му никакве штете нанијела, већ напротив, тадашњи министар просвјете, философ Теренције Мамијани, увидијевши с једне стране његову особиту способност а с друге апсурдну критику, понуди му године 1860, у двадесет и трећој години његова живота, професорску катедру на университету у Болоњи, које је мјесто све до ту скоро заузимао.

За овима слиједи трећа збирка Кардућијевих пјесама названа *Decennalia*. У овим пјесмама Кардући нам се први пут приказује као пјесник политичар и хуманиста. Очаран старинским животом, чини му се, да је све, што се око њега находи тривијално, све неваљно. На највећему гласу у овој збирци јест химна Сатани, коју је баш вјештачки на српски превео Нико Ш. Црногорчевић, а изашла је, ако се не варам, у једноме од првих бројева „Јавора“ за 1886 годину. Ову химну спјевао је Кардући још год. 1863, али је свијета угледала тек двије године касње. Из те пјесме изводили су прави шкандал, — и баш у то доба почимље име пјесниково да се хори широм цијеле Италије. У химни Сатани огледа се двојаки пјесников идеал: — ту види класичног пјесника заједно са бунтовником патријотом. Исти пјесник бранећи се од оштрих и неумјесних нападаја одговара својим критичарима: „У Сатини је персонификован преврат, а у исто доба и природа.“

(Наставиће се.)

КЊИЖЕВНОСТ.

1. Рачуница за други разред народне школе.

2. Рачуница за трећи разред народне школе. Према наставном плану вис. кр. уг. Министарства и вис. школ. Савета а по најбољим изворима написао *Аркадије Вуковић* учитељ. Друго поправљено издање. Вел. Бечкерек 1887. Издање књижаре и штампарије Ј. Грчића. 8⁰ прва књига стр. 29 цена 10 новч., друга књига стр. 38 цена 12 новч

3. Мали рачунција збирка рачунских задатака за ученике ниже основне школе израдио *Ј. Ст. Марковић* Београд 1887. 8⁰ стр. 95. Цена 50 пр. дин.

Наша школска књижевност већ је пуна рачуница. Пошто је рачунска настава једна од најважнијих у народној школи, то се морамо радовати утакмици из међу учитеља, да што боље књиге пруже ученицима за тај предмет. Не треба се бојати, да ћемо отуд имати превећ много рачуница. Ако су добре, имају све — ма колико их било — право на опстанак.

Међу добре рачунице спадају и ове рачунице од Аркадија Вуковића. Избор и ред задатака одговара потпуно методичким захтевима. Особито је добро, што су задатци прегледно штампани, као што је у опште штампа јасна и крупна Таман као што треба за децу.

У рачуници за трећи разред изостали су код множења називи, који се дају појединим бројевима.

Писцу бисмо препоручили, да при новом издању изостави из списка мера у рачуници за други разред: декаметар, хектометар, хектограм, центилитар и декалитар, а у рачуници за трећи разред још и декар. Те мере нити су прописане законом, нити се употребљују где. Нема им дакле места у основној настави.

Са свим другога рода је трећа књига, Мали рачунција од Ј. Марковића. У њој се налазе задатци, које треба да израчунају деца сама код своје куће. Већ тим је та књига промашила своју цељ Данас има многих, који не одобравају домаће задаће ни у средњим школама; теретити већ ученике у основној школи таквим накнадним послом најмање је излишно.

Најпре тумачи писац рачунске операције блаженом опширношћу, која неће ни једном детету очи отворити. Пре је за учитеље, да те ствари прочитају. За тим долазе задатци, од којих су многи врло пр терани за ученике основне школе, и то још ниже. Нека нам верује г. Марковић, да се таквим задаћама не бистри дечји разум. То је празна мука без икакве науке.

М Петровић.

Ковиље венац приповедака младим пријатељима од *Брате.*

Познато је да су очеви наше дечије књиге Чика Јова и Чика Стева. До њих није било скоро никакве дечије књиге. Они су први увидили да се на дете може упливисати тек онда, ако му изнесеш онај живот, којим оно живи и покажеш му јасно и зле и добре стране тога живота. Чудне су ми користи имала деца читајући књиге, већином с немачког преведене, о деци немачких кнежева и богаташа, кад њихов живот није ни близу оном животу, који се црта у тим књигама. Така књига није могла никако утицати на наше дете, јер му је све у њој страно, непојмљиво. Но чика Јова и чика Стева крадом приђоше српској деци, узеше из њихове средине неколико примерака, те их изнеше пред српску децу, онаке какви су, са добрим и рђавим странама. Разуме се да су српска деца са слашћу гутала те приче.

На срећу српске деце не остадоше само чика Јова и чика Стева, него се на њих угледаше више млађих снага. И заиста наша дечија књига се брзо диже. Не само да је основано више дечијих листова, него почеше излазити и књижице за децу. Осим чика Стевиних књижица добисмо „Споменак“, „Полажеников дар“ и више таких књижица и то од млађих снага.

Пре неколико дана изађе књижица „Ковиље венац приповедака за децу од Брате“ и то прва свеска. Брата нам је познат још из „Невена“, ако се не варамо, потписивао се: Каменко. Читајући оне приповетке, које

су му тамо штампане, чим смо видили књижицу, одмах смо почели махати главом; јер смешно долази човеку кад види, да неко, чим му се штампају неколико приповедака, одмах уобрази себи да је књижевник и да сад може, без коректуре и суда вешта човека, издати књигу сам на своју руку. Г. Брата треба да зна, да што се штампа то не мора бити савршено, шта више ни ваљано, јер уредник често долази у таку неприлику (особито сад у овим приликама) да не може да попуни лист, а лист треба да изађе, и онда мора да штампа и оно што иначе неби штампао, јер се тек не може захтевати да уредник сав свој лист испуни. Даље уредник, особито дечијег листа, често гледа кроз прсте, само да неби покварио вољу и пушта да се вежба у писању. Дакле не смемо узети да је све добро што се штампа.

Хајде баш да прегледимо ту братину књижицу. У њој има свега две приповетке: *Покајање* и **Блажени чистiи сердцемъ**. . . . Обе ове приповетке узете су из братиног живота. У првој нам прича брата како се он играо са своји другови код њих пред подрумом. У подруму је радио његов чика-Паја. Како није имао дувана, замоли он брату односно Каменка, да му купи. — Нећу, мрзи ме, одговори Каменко лакомислено. (?) Чика-Паја га није гонио, него га је само озбиљно погледао. Каменкови се вресници (?) наљутише јако на њега због тога, и нису хтели више да се играју ш њиме. И њему је жао, ал' мало тврдоглав, па неће да поправи погрешку, коју је учинио. Но чика-Паја га је посрамио. — Договоре се Каменко и његови другови да се играју у четвртак солдати. Сви ће под оружјем изаћи на вишњу страну (брег) па ће бојак бити. Брати треба сабља и пушка, јест ал' нема чика-Паје да га замоли, да му направи пушку и сабљу. Шта ће, мора сам правити. У четвртак ујутру пробудио се он, ал кад оно а чело кревета му виси дивна пушка и сабља. Одмах се сетио да му је то чика-Паја начинио и то му сломи јогунлук и он оде да га моли за опроштење. Овај му опрости драге воље и рече: *покајање је први корак на добар пут*. После тога долази бој Срба са Турцима. У том боју дође до сукоба између двојице нај јачих у школи. Е, ал' један од те двојице на превари обали другога и они се посвађаше. После подне се каје онај што се варком послужио и њих двоје се љубе пред свима. Учитељ на то долази и понавља речи чика-Пајине: *покајање је први корак на добар пут*.

Као што се види материјал је доста леп, само је слабо изведен. Кад детету што износиш, несмеш му остављати да он замишља, него му мораш све до најмањих ситница изнети, и тек ће онда појмити. Н. пр. код Каменка не видимо никакве борбе, која предходи кајању, тек ако нећемо узети, да су оне силне тачке душевна борба Каменкова. Даље, овамо другови изјављују да неће више ш њиме (доста неприродно) а доцније видимо, да је он у истом одношају ш њима, у ком је и пре био ма да се није још био покајао. Но највећа је погрешка, што нема ни искре наивности, а то је прека нужда у дечијим приповеткама, ту говоре неки маторци. И онај бој је мртво изведен.

Друга приповетка нам прича о мајалису. Сва се деца лепо обукла, па се скупила у школи, те ће одонуд сви заједно са школском заставом у шуму. Ко носи заставу, то је велика почаст. Има два кандидата Ика и Миливој. Господин одреди Миливоја; но то се Ики дало на жао. Кад је дошао у шуму, седе под једно дрво, па је грдио у себи и господина и Миливоја. Миливоју је жао кад га виде снужденог и оде к њему, па му нуди заставу нек он носи. Ал' се Ика не да ни осолити, шта више неће ни да говори. Шта ће Миливој, него оде с другом децом у шуму да се играју, а Ика оста сам па само грди. Ал' мало по мало излази му као да нико није крив, него баш он сам, и он се каје. Па кад му је још дошао Миливој и донео му јагода он се са свим покаје и он носи заставу кад се враћали кући.

Ето и ово је леп материјал и боље је изведен, него у првој приповеци, само што нема никакве живости у причању и све је нешто монотоно. Него баш сам се застидио, где ја то нисам пре знао да у Мају има

шумских јагода, (да нису понели „дунста“ ?) него ето сад први пут чујем од Брате! А што ми је још чудније, где ја још не нађох таког противника копула, као што је Брата. Даље карактеристично је код Брате, да он ужива у силним тачкама, као канда ће богзна ш њима што изразити. Још би му саветовао, да се у дечијим приповеткама окане оних силних аориста и имперфеката, јер их деца не употребљују. У језику му такођер има доста германизма.

Дакле из свега овога може се извести то, да Брата још није дорастао, да може издавати књижице за децу без икакве цензуре. Боље би било да за сада још ради само на листовима дечијим.

Ђ. С. Н.

БЕЛЕШКЕ.

(**Жалосна вест**). Нашег вредног књижевника, Стевана В. Поповића, деци српској омиљенога „*чика Стеву*“, и његову штовану госпођу Јустину, постигла је недавно грдна породична жалост. За неколико дана изгубише они двоје красне и миле дечице, сина Перу и ћерку Љубицу, у нежном добу млађанога им живота. Нека бог утеши тужне родитеље у големој жалости, а милој дечици њиховој лака земљица била!

(**Руски језик на будапештанском универзитету**.) Др. Оскар Ашбот, професор словенске филологије на будапештанском университету, добио је дозволу од министарства просвете, да може предавати *руски језик* слушаоцима университета и политехнике. Предавања су бесплатна и отпочета су 12. фебруара о. г., а држе се по два пута недељно. Као што јављају листови, на предавања долазе необично много слушалаца.

(**Бискуп Штросмајер**) поклонио је 20.000 фор. за будући медицински факултет у Загребу. Свеучилишту загребачком даровао је родољубиви бискуп још одавно 50.000 фор. — На ово мора човек заиста рећи: Евала!, али уједно и дубоко уздахнути, кад се сети, да и ми имамо својих архијереја.

(**Завод за глухо-неме у Митровици**.) Познато је нашем читалачком свету, да је г. Радивој Поповић основао у Митровици завод за глухо-неме и у њему са најбољим успехом дела. Летошњи испити показали су, да је овај завод права благодет. Само би га својски ваљало и потпомоћи. Као што нам пишу из Митровице држаће скорим г. Радивој Поповић јавно стручно предавање о образовању глухо-немих, које ће и шире кругове моћи занимати.

(**Награда проналазачу**.) Француски министар трговине, као генерални комесар изложбе париске, која ће се 1889. држати, добио је писмо, у којему се вели, да ће добити 100.000 франака, којом свотом да награди проналазак ма какве врсте, само ако стручна комисија увиди и прогласи, да ће проналазак тај бити од користи за све човештво. — Ту ће награду без сумње однети какав Енглез!

(**Српска народна позоришна дружина**) стигла је из Сомбора у Суботицу, и отпочела низ својих представа у суботу 26. марта о. г. комадом „*Господар ковница*“.

ДРУШТВА.

(**Хрватско наравословно друштво**.) Друштво ово основано је г. 1885. и има свој орган „*Гласник*“, који доноси стручне чланке и извештаје и који уређује члан С Брусина. Цел је друштву унапређење природних одношаја Далмације, Хрватске и Славоније, обзирући се такође на цели словенски југ; сем тога ширење и популарисање природних наука у народу. Занимање друштва протеже се на ове струке: зоологију, ботанику, палеонтологију, геологију, минералогију, физичну географију, метеорологију, физику и хемију. Друштво намерава ту своју цел да постигне издавањем „Гласника“ и других научних књига, држањем јавних предавања, предузимањем научних излета, и држањем скупштина у разним крајевима.

РАЗНО.

(**Три велика лекара**.) Некакав славан лекар беше на самртној постељи. Око њега се искупили многи лекари. Он их погледа и рече полако: „Не жалим, господо, што ћу умрети, јер остају после мене три велика лекара.“ Сви лекари једва чекаху да чују, чије ће име изустити, а самртник додаде једва изговарајући. „А име им је — *умереност, вода и кретање*“. М.

КЊИЖЕВНЕ БЕЛЕШКЕ.

= **Проф. Мита Петровић**, из Сомбора поднео је одбору за издавање „Књига за народ“ из закладе Петра Коњевића два дела своја под насловима: 1. *О познавању земље* и 2. *О поправљању земље* Оба су дела написана за ратаре. Одб р је дао дело ово члановима књижевног одељења „Матице српске“ г. г. Андрији М. Матићу и Стевану Миловановом на оцену.

= Г. Корнелије Јовановић јавља, да одустаје од своје намере што се тиче издавања новог српског листа „*Југославије*“ у Бару. Одавно је на лист био врло добар али сутицаји разних других незгода га принудише, да одустане од покретања тога листа.

НОВЕ КЊИГЕ.

Из Црне Горе и приморја. Приповијетке *Сима Матавуља*. Садржај: На бадњи дан. — Света осве-

та. — Ко је бољи? — Како се Латинче оженило — Завођанка. — Бодулица. — На младо љето. — Зимње приче Издање српске књижаре и штампарије Браће М. Поповића, у Новоме Саду, 1888. На 8-ни, стр. 181· Цена 65 новч. С. В. П. приказујући ове приповетке вели међу осталим: „Ових осам прича, што их имаде у свесци овој, бисер су иљуштен из душе нашег народа из оних крајева“. И ми топло препоручујемо ове красне приповетке, од којих је једна г. 1886. изишла први пут у нашем „Јавору“.

Народна библиотека браће Јовановића у Панчеву. Од ове библиотеке изишла је сада свеска 172, која доноси: **„Бен Хур**, роман из времена Христова. Написао А. Валас. Излази у исто време и на енглеском и на немачком језику, и заслужује особиту пажњу. Цена 16 новч. (35 пара). Претплата на ову библиотеку износи 3 ф. 50 новч. на 24 свеске.

Покрај лешине. Приповетка *Всеволода Гаршина.* С руског превео *Јефта Угричић.* Београд. Штампарија задруге штампарских радењика. 1888. На 16-ни, стр. 28. Цена 20 новч. (40 пара дин.). Књижари је могу добити најбоље управо од преводиоца (Абаџијска улица бр. 3. у Београду), а остали читаоци преко својих књижара.

Bunjevačko-srpska pjesmarica *Najpotpunija zbirka bačkich i svatovskih pjesama i potskočica, koje se najradije pjevaju. U Novom Sadu. Izdanje knjižare i štamparije Braće M. Popovića. 1888. Cena 20 novč.*

Списи Стјепана Митрова Љубише. Књига прва. Свеска II. У Биограду. У штампарији Краљевине Србије, 1888. Цена 60 пара дин. или 30 новч. На 8-ни, стр. 81—176. — Издавач је г. *Митар Стј. Љубиша* у Београду, син покојников.

Злочин и казна, роман *Федора М. Достојевског.* Књига прва, св. I. У Београду, штампано у краљ. српској државној штампарији, 1888. На 16-ни, стр VIII. и 96. Цена 1 динар = 50 новч. Књигу је ову с руског превео *Јефта Др. Угричић.*

Прва читанка за ученике глуво-немих завода. Израдио *Радивој Поповић*, учитељ глуво-немих. У Новом Саду. Парна штампарија М. Димитријевића, 1888. Цена 30 новч. На 8-ни, стр. 44. — Г. Поповић је код нас први, који се бави тим племенитим послом, да обучава ону несретну децу која су глуво-нема, а као што листови извештавају има у своме послу и до сада већ лепа успеха. Овом књижицом добили смо и прву књигу ове врсте, а вредни г. Поповић без сумње ће наставити свој рад и на књижевноме пољу, као што га већ и видимо у „Новом Васпитачу“ са стручним чланцима.

Glasnik hrvatskoga naravoslovnoga družtva *S. Brusina. Godina II. Broj 4—6* Са 7 литографских таблица и 1 сликом. Загреб, 1887. На великој 8-ни, стр XXXV, и 161 до 311. — Из овога „Гласника“ прештампан је засебно *„Говор“*, што га је држао *С. Брусина* на главној скупштини хрв. наравословнога друштва.

Нови васпитач, орган за педагошку књижевност. Уређује и издаје *Мита Нешковић.* Изишла је свеска III. Годишња цена 3 фор. Садржај одабран.

Србија, опис земље, народа и државе, Од *В Карића.* У Београду, државна штампарија краљевине Србије. 1888. — Ово је трећи одељак ове знамените књиге, која је штампана на великој осмини, и овај део тече од стр 449—672. Изићи ће још један — четврти — одељак, и онда ће цело бити готово. У овом одељку има 17 слика, а у последњем ће бити нова карта Србије и близу 100 слика и изићи ће до ускрса.

У земљи, где но лимун рађа. Новеле *Павла Хајза.* Превео *Јован Грчић.* I. 1. Везиља Тревижанка. — 2. Царица у Спинети. — 3. Анина. — 4. Беатриче. Издање српске књижаре и штампарије браће М. Поповића у Новоме Саду. 1888. На 8-ни стр. 173. Цена 60 новч. — У овој првој књизи ове збирке хајзеових приповедака из талијанскога живота штампане су горе наведене приповетке, које су први пут угледале света у „Јавору“ (1877 и 1878.) Ко зна како су Хајзеове приповетке лепе и занимљиве, и како Грчић вешто и добро преводи, тај ће похитати да набави ову књигу, те тиме припомогне да и остале књиге што пре изиђу. Добро би било, да је г. преводилац у у овој првој књизи упознао српске читаоце с тим знаменитим приповедачем немачким, као што би у опште ваљало, да преводиоци свога писца што потање упознају са српским читаоцима, донесавши његов живот и рад, и општу оцену његове књижевничке вредности.

МУЗИКАЛИЈЕ.

Онамо онамо за брда она. Песма од књаза Николе I. Црној Гори, Брдима и Поморју. За гласовир ставио *Х. Дубек*, коровођа срп. новосадског читаоничког певачког друштва. Издање српске књижаре Браће М. Поповића у Новом Саду, 1888. Цена 40 новч.

ОДГОВОРИ.

Сл. администрацији „Босанске виле“. — Сад смо начинили реда на пошти, и надамо се, да ћемо од сада цењени лист Ваш уредно добивати. Кривица је била до писмоноше.

Г. * * . — Оно о Босанцу у Кремљу велика је бесмислица и чудимо се што захтевате да се штампа. И оно друго слабих је ребара.

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шаљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор. на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића. *Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.*

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК: ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

УРЕДНИК: Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 16. У НОВОМ САДУ 17. АПРИЛА 1888. Год. XV.

Из првог дела „Пламенова“.

(ОМЛАДИНИ НА БАЛКАНУ.)

На истоку огањ гори,
Крв је сама,
Са мраком се светлост бори,
Копља лама.

Спремно сунце гони, бије,
Крвљу броди,
Да заставу развије
У слободи.

Не мож' тама да оживне,
Дрхти, стрепи,
Сунце легло да почивне,
Да с' окрепи.

Па сад *спремно* у бој лета,
Да победи,
Милијоне шиље чета —
Небо бледи.

Пироваће тама мила
Целог века,
Окови јој били сила
И смрт прека.

Сунце с' буди, бојак бије,
Данче лепи!
Силну крвцу зора лије —
Запад стрепи.

Радован Кошутић.

Милче.

ПРИПОВЕТКА ИЗ УЧИТЕЉСКОГ ЖИВОТА.

Посвећена госпођици Мари Поштићевој.

Од В. Милана Марина.

(Наставак.)

Вече се баш почело хватати, а Мара беше са свим обучена. О, како лепа изгледаше у ономе часу. Она лепа бледо-ружичаста сукња, на пурпурни „лајб“, на лепа црна коса њена, све је то чињаше у оном тренутку изванредно лепом и све је то све више и више сравњиваше са дивном загоркињом вилом.

Беху, као што рекох, већ са свим готове и спремне и већ хтедоше да пођу, а неко куцну на врата и у собу ступи један мали дечко држећи у руци киту прекрасних ружица.

„Поздравио вас господин Миливој и ево вам послао ову киту ружица.“

Дечко рече, па оде.

„О, Миливоја, Миливоја, ви'ш ти то

њега како нас је лепо обрадовао. Баш ћу му се вечерас лепо захвалити. О, па како тек лепо миришу ове ружице," — говорила је госпођа Ката миришући ружице

Мару обли румен и не одговори ништа, но се само наже и стаде мирисати ружице, а мати јој их пружи и рече:

„Узми их Маро, па кад станеш певати, а ти ћеш их држати у руци."

Мара узме киту и изађоше. На пољу беше мрак, тек пред гдекојом кућом чкиљио је погдекоји фењерчић слабо осветљујући блатњаву улицу.

Мара је путем непрестано мирисала ружице, кадкад јој се тек отме из груди погдекоји уздисај, дочим ју је мати непрестано световала и учила како да се на беседи влада и понаша.

А ко је управо тај Миливој?

Био то приправник, друг Марин, каквих је ретко кад било у тој школи. Вредан, марљив, паметан а крај тога добар и примеран у понашању своме, па није ни чудо што су га професори волели, и што су га и другари и другарице његове љубили и штовали. Он се са сваким дружио, а упутио би свакога, који би га замолио, да му ово ил' оно покаже ил' разјасни.

Но као што је Миливој био међ мушкима, тако је Мара била међу женскињама, па није ни чудо, што се тако две сродне душе брзо опријатељише. Миливој је с почетка пратио Мару из школе кући, а после је већ, кад му је време допуштало и у кућу јој долазио.

Госпођа Ката упознавши у Миливоју честита, ваљана и поштена младића, брзо га је заволела и није му кратила да јој у кућу долази, па шта још више замолила га је, да са Маром заједно учи и да је у знању још боље упућује, на што је Миливој драговољно пристао.

Миливој и Мара као што рекох брзо се опријатељише. Но из тог пријатељства изви се временом и права љубав. Мара и Миливој брзо осетише, да их нека неодољива сила везује и да једно без другог бити не могу. Па како се тек обоје осећаху сретним кад се састану, као да се нису бог те пита колко година видили.

Међ другарима брзо се разнесе глас, да се Мара и Миливој љубе, и они су обоје то слушали, ал' су ипак ћутали као сињи камен, скривали су ту своју слатку тајну у најдубљи крај срца млађанога.

Шта и шта је пута Мара сву ноћ пребдила непрестано мислећи о идеалу свог млађаног доба, о неограниченој љубави својој, а срце јој све то јаче и јаче куцаше, као да хтеде продрети кроз груди ван. Тад се сети његова љупка погледа и његове племените душе, а душу јој сву миље обаспе. Па како је дивна тек у том погледу изгледала, као мали шарен цветак, кад набујан ладном кишицом процвета на топломе сунашцу, и право се вели, да је девојка тек тада најдивнија, кад почне да љуби.

Па и сада како само силно и ватрено стиска ону красну киту миомирних ружица, што их је од Миливоја добила, на своје груди, као да хоће, да јој бар малко одлане у срцу та страсна и невина љубав. Пред очи јој изађе Миливој, где је гледа с умиљатим погледом, па се сва занела, и већ хтеде к њему у наручја да полети, да га загрли и да му рече: твоја сам, твоја, — ал' је мати трже из мисли:

„Пази ћерко како идеш, иди по цигљи, а не по блату, какве ће ти тек ципеле изгледати!"

Рекавши то узеде Мару испод руке и ступише на крај улице, па већ хтедоше преко прећи, ал' се зачу за њима неки познати глас:

„Госпођа Като! . . Маро! . . Стан'те ево и нас! . ."

Оне се окренуше тамо и познадоше особе, што им се приближаваху.

„О, клањам се госпођо Стојковићко!"

„Љубим руке! . . Љубим руке! . .“

Била то госпођа Стојковићка учитељица на вишој девојачкој школи заједно са ћерком својом Милицом, Марином врсном другарицом.

„Куд се журите, та ваљда се нећемо задоцнити. Ова моја девојка напала ме већ цело вече: та хајде мати, жури се, задоцнићемо се! О, иди девојко, од куд би се задоцнили, та тек што се смркло!“ — говораше Стојковићка и узе се са госпођом Катом испод руке.

Милица и Мара одоше напред у живом разговору.

Уз пут стаде Стојковићка госпођи Кати непрестано причати. Незнам, како јој ова беседа задаје бриге, како се ту троши силан новац узалуд, како ово, како оно, док не стигоше пред „хотел“, где се обично беседе приређиваху.

Ту већ жагор и говор. Светина се слегла, па се помешала, каруца долазе и одлазе, једни излазе а други улазе, и једва се ове две госпође могоше прогурати.

Пред двораном дочекаше их ћерке. Прво уђоше у једну омању собицу, ту скидоше огртаче и наместише одело, за тим уђоше у дворану.

У црно обучени ђаци са белим рукавицама дочекаше их у један глас:

„Љубим руке! . . Клањам се! . .“, те сваки узеде по једну особу испод руке и одведоше их на одређена седишта, рекавши им по коју шаљиву реч, па које се наравно (хтела ил' не хтела) дотична особа тек мало насмешила.

Мара и Милица брзо оставише матере своје и одоше међ другарице.

Свет се скупљао. Тек онде видиш по коју горду, богато обучену госпођицу, где се поносно шеће кроз дворану као паун, а стопе јој прати сенка, мати њена. Онде опет уфитиљио се какав господичић, па се клања час овој, час оној госпођици, а при том правећи фина клањања.

Седишта се сва напунише. Музика већ почела да свира, још мало па ће се и беседа започети. Приправници и приправнице скупљају се у гомиле, па између себе тихо шапућу.

Од једном жагор стаде, а на узвишено место ступи кор, јато младих ђака и започе беседу са умилним певањем.

То се сврши а тапшању не би краја и тако редом долазаху певања, песме и говори.

Дође ред и на Мару.

Светина заћута, а Мара ступи на средy, смерно се поклони и као да сама њена појава очара светину започе бурно тапшање.

Престаде и то, а Мара започе умилним гласом:

„Ала ј' леп овај свет,
„Онде поток, овде цвет,
Тамо њива . . . .“

и то тако дивно, да још ни довршила није, а тапшање започе и ките миомирног цвећа падаху пред ноге њене.

Мара је ту песму певала из дубине душе своје, а с погледима је непрестано тражила некога по измешаној светини и на једном сва порумени, као да је нашла онога, кога је тражила, стиште киту ружица, што их беше од Миливоја добила на своје груди, заврши последње речи:

„Овде срце, овде ти“ . .

и као срна лагано одскакута међ своје другарице.

Тапшање и усклици орили се громовито са свију страна.

Међ другарицама дочека је Милица сва радосна и сретна у слави другарице своје и стиште јој топло ручицу.

„Маро! — рече јој она, — ено „публика“ жели, да још један пут отпеваш. Иди!“. .

„Не могу, слатка Милице, не могу. Видила сам њега. Ох, како ме је само љупко и мило гледао! Не могу“, — шаптала је Мара сва узбуђена Милици.

„Публика“ с тапшањем једва престаде, за тим изађоше ђаци и отпева-

ше једну песму и беседа се заврши. Поустајаше сви са седишта, да се иста склоне, те да се дворана за игранку спреми.

Са свију страна стизаху похвале на Мару. Сви је уздизаху као круну целе беседе, и многе госпођице почеше јој већ и завидети. Сама Милица осећаше се сретна и весела и делила је срећу другарице своје.

Госпођа-Ката била је сва радосна и нестрпљиво тражила је по дворани ћерку своју, да је загрли и пољуби.

Ал' најсретнијим осећаше се Миливој. Још када је Мара певала заносио се он оним дивним и умилним гласом у једноме куту дворане, ал' кад га још она при свршетку песме онако мило погледала стискајући његову киту ружица на своје груди, разумео је он све и мишљаше да није на земљи, но се сишао с неба рај, а он га гледа, гледа и види многе анђеле, а међ њима најлепшег и најдивнијег анђела свога — своју Мару.

И ено га сад код ње и Милице, па јој честита на лепом и умилном певању, а у лицу се сав зажарио.

У том их нађе госпођа-Ката. Сирота жена сва сретна и весела, није могла ту своју срећу и радост да утоли, већ загрли ћерку и притиште јој на чело врео пољубац.

Ох, како јој је у том тренутку Миливој позавидео! Шта и шта би дао он, да је сме само једанпут пољубити, дао би душу своју, дао би цео живот свој.

Дворана се промену и музика заче прву игру.

Миливој замоли Мару за прву игру, на што она драговољно пристаде.

И, није прошао ни тренут, а те две сродне и сретне душе загрљене летијаху као анђелчићи по великој дворани.

О, како се тек тада Миливој сретним осећаше, није ми могуће ни исказати. Беше страсно обгрлио десницом вити стручак марин, па мишљаше, е-ће с њоме одлетити тамо далеко, далеко од овог света, спустити је себи на крилоце, па је љубити, љубити дуго и дуго. Он осећаше бајни миомирис њених белих груди, осећаше жарки поглед њеног ока пламенога, ма што не смеде у њих погледати, осећаше топлину њених малих руку, осећаше заносни и мирисни задах њених малених устанца, осећаше блаженство. И занесен није ни чуо, кад га је један од његових другова, који баш поред њега прође по имену викнуо.

И Мара није могла дуго да сведе свога погледа са његовог милога лица. Гледала је његово високо чело, његове благо сведене очи, његову плаву као свила меку косу, гледала је ту прилику, која је тако снажно обгрлила око паса, па је све већма долазила на ту мисао, да је то онај анђео, да је то онај човек, кога она тако силно љуби и воле свим жаром млађаног срца свога.

И музика стаде. Стадоше и они. Миливој је одведе к матери њеној, ту јој се захвали, поклони и оде; а да јој је боље у очи погледао, видио би тамо велику и страсну љубав, што само око знаде да изражава.

Изашао је на поље, био је сав узбуђен и као луд блудио је око те кућерине, из које се непрестано чула јасна музика и лупа лаганих ногу.

Тек кад је осетио ладноћу зимске ноћи по телу, уђе унутра и оде у „рестаурацију“, ту паручи ладна пива и стаде га жудно пити. У души његовој разлеваше се рај и миље, није могао толику срећу да поднесе, па је с тога и изашао на поље.

А тамо унутри орила се музика, а раздрагана младеж играла је радосна и весела у сав јек.

Тако се и завршила беседа.

Миливој отпратио Мару и матер јој кући, цуз пут хтео још нешто да каже ал' није могао, с Маром је ишла и Милица. Чим их је отпратио, а он се вра-

тио међ своје другове, где се веселио чак до беле зоре.

После тога много се говорило о беседи, док је временом и не заборавише. Но Миливој и Мара дуго је се сећаху, јер се с њоме сећаху и среће своје.

III.

Наступило пролеће. Снег се већ био отопио, па се слио у потоке и скрио се у реке. Шуме и ливаде озеленише, а сва природа на мах се промену. Повратише се и птичице са дугога пута, па веселе слављаху у песмама по вас цели дан дивну природу и мудрога створитеља. Сунце све топлије сијаше а зраке своје разашиљаше на све стране, да изварају људе из мрачнога стана напоље у зелену и оживелу природу.

Јест, напоље, где се зелена травица осула по свој земљи, а свеже капљице јутарње зоре као бисерје цакле се и трепере у много различитих боја по њој. Онде тек што се љубичица опростила свог снежног покрова, а већ се расцветала, па сипа благодетан мирис свој у свежи пролетњи зрак. А поточић набујан од силне снежне воде кривуда по земљи, па се прелива у сребро и драго камење. Јасан жубор му разлеже се по свој околини, а прати га фрула веселог пастира, што баш сада истера бело стадо своје на зелену ливаду, па у песми својој ниже љубав своју, јаде своје, а теши се са пробуделом и оживелом природом.

Ој, ала је дивно пролеће!

Близу вароши С. простире се диван перивој, варошки красан „парк“, па чим се сунце спусти, а тијо вече наступи, грађани с-ски широм полете у њега, да се науживају бајне природе и да се надишу свежега ваздуха.

(Наставиће се.)

Баба Јана.

Да је сад жива баба Јана, кад би обазнала да о њој пишем, куку ти се мени. Та није него би ми очи ископала.

„Безакони скоте, сит и обијесан па ми се ругаш, је ли? . . . Нека, нека и свијет ће се с тобом ругати.“. . .

Дакле од прилике овако би ме изгрдила а у осталом, — ошинула би ме и штапом преко леђа, што бог да.

Па опет баба Јана бијаше добра старица. Бијаше свакоме мила. Њезина девиза била: „Кад сам весела — ево ме с вама, . . . кад сам ијетка — бјеж'те ми испред очи.“. . .

Ракија и вино, били су јој најжешћи идеали. Да је, на примјер, кад је била жива назад три године, чула (јер није знала ни читати ни писати) ону Абуказемову: „Истиниту приповетку“, „После хиљаду година“, вјерујте ми да би се и њему дофатила очију; рекла би му да без вина и ракије нема у кући среће ни весеља. „Каква вода, јади те убили! . . . Што лажеш!“. . .

* * *

Кад сам имао седам година најпроклетије дијете у моме маломе мјесту био сам — ја. Тек што би свануло, третику, с ометцем и удицом, преко леђа, па хајд на рибање. Цио божији дан од стијене до стијене, по највећем разопеку. Био сам поцрнио као црнац. На посљетку вратио бих се дома са двије три рибице и — то је био ручак баби Јани. Вратио бих се вас ознојан, подеран и сквашен од мора, пак да ме дома мати не испребија, склонио бих се мојом рибарском спреmом код бабе Јане. Крај ње бих починуо од велика труда, од силних рибарских мисли, . . и слушао бих — зинутијех уста, — како ми баба Јана казује своје разновpене приче о царевима, о краљевима, о вилама, о огњеним змајевима и о аждајама. . . . . Тако би ми баба Јана често причала а прије него би почела, заклињала би се „свијем на свијету“ да је прича истинита и да је то њој покојни Илија казивао, који није нигда лагао а о коме

је она снијевала како јој из „рајске свјетлости" пружа „чашицу ракије", као оно кад је био жив кад јој шћаше кроз „прозорчић" додати . . . и то да нико жив не види. . . .

* * *

Био је љетњи дан. Враћао сам се с рибања и по обичају сврнуо се код бабе Јане.

„Јеси ли штогод уловио, синко мој," рећи ће баба Јана а није ме ни видјела него ме познавала по ходу.

— Ево јесам о! — отворих врата и показах јој неку рибицу која је још висјела о удици, а ја око ње поскакивао и радовао се — објешеној риби. . . .

„Е, бог ми те благословио, мој синко! Благо мени, ево ми данас ручка", весело ће рећи добра старица која је до тада плела бјечву при прозору и тихо цјевуцала неку венецијанску арију коју је она посрбила. . . . „А сад сједи и почини срећо моја, . . . него знаш, синко мој, ноћас сам ти снијевала некакви грдни сан . . . боже, боже, боже и пресвета мајко божја, нека само на добро буде, забога и његову славу". . . забринуто баба говораше.

— Кажи, кажи, кажи моја лијепа, добра бабо, елај кажи ми што ти се то сњело оли? — врагољасто ћу је прекинути.

„Хоћу. Али да нијеси за живе очи ништа икоме казао."

— Нећу, светога ми Петра никоме, само ми кажи.". . .

Баба Јана окрену се на све четири стране да не би ко прислушкивао, приближи ми се уху па поче шаптати:

„Сњело ми се . . . хм, не смијем ти казати, ти ћеш ме, синко, издати, ти си враг."

— Нећу, бабо, тако ми свега на свијету.

„Хм, сњело ми се . . . не ругај се, синко."

— Ево ме на, не мичем се, што ти се сњело? —

„Сњело ми се да је огњени змај прелетио с Ловћена преко Боке; био је велик; раширио жвала пак сипља огањ а и вас му се реп зацрвенио као углен на ватри. Кад сам се, синко, у страху пробудила, још сам га гледала кроз прозор, како лети а крила му се и не виде. . . Синко, биће боја. Све ми се чини да ће опет на Кривошијама буна. . . . Него за име божје, да нијеси без чуда твога никоме казао.". . .

— Никоме те нећу издати, не бој се, — обећавао сам јој а да сву истину речем осјећао сам у том тренутку неку сјетност која ми тешко падаше на моју младу дјетињску душу. . . . .

* * *

Пошто је зашло сунце, као сваке љетне вечери, изашли на хладовање при мору, мој покојни дједе, ујак и остала својта, па се о свачему разговарају и шале, а међу осталим свјетују се на који би ме начин „укротили". . . . Неко рече: „треба га туђи", неко „треба га затворити,". . . а неко рече: „пустимо га нека измахнита, младост плахост, сам ће се опаметити. . . . .

Ја сам их гледао кроз једну рупу и слушао све што зборе. . . . Поскакивао сам од весеља и почео стварати планове какву би враголију требало ове вечери створити.

Потрчах од куће до куће и скупих сед моро дјеце, малих враголана, пак гдје ћемо него под прозоре бабе Јане.

Баба Јана пије
Најприје ракије. . .
А да има вина —
Родила би сина.

Ово ће запјевати, или боље, продераће се неки мали лопов из нашег септемвирата. Остали су секундирали и лупали штаповима о тле; хука и треска као у некијем операма — Вагнерова инструментација.

То је трајало све док није баба Јана ступила на бини, — бива, помолила главу кроз прозорчић па онако из потаје пошкропила нас водом, ама „по седам закона". За час се препадосмо . . . пак све од једном плануемо, хуки и треску није било краја а да комендија буде потпуна почех ја из свега грла, имитирајући мимику бабе Јане: „Сњело ми се да је огњени змај прилетио с Ловћена". . . . . .

— Не, синко, за име божије, ево ти колача меденијех, ево ти све што хоћеш — . . . . прекину ме баба, тресући главом и машући руком, бива да умукнем.

У пркос томе „септемвири“ се почеше бунити, позивајући ме на трибину да прослиједим „Змаја са Ловћена“ . . . али у тај трен бануо ми иза леђа некакви Змај . . . . счепао ме за косе — мој стари дједа. Умукох . . . . па зајаукох, а септемвири се разиђоше главом без обзира. . . . .

* * *

Послије неколико година умрије баба Јана а остаде њезин сан који је морио јуначке бокешке груди; сан, који се остварио. . . . .

Грац, у Штајерској, 1888.

Владимир Трojановић.

Опис

„ц. к. генерала Србаља од 1759—1810. и ц. к. обрстера Србаља од 1744—1810.“

од фмл. САВЕ ПРОДАНОВИЋА.

приопштио, исправио и допунио

Димитрије Руварац.

(Наставак.)

н је постао овако

Како се жалостиво свршио 181 . први народни устанак у Србији од 1804., мање више биће познато читаоцима овога листа.

Карађорђе прешао је из Србије у Срем, 21. Септембра 1813. Но пре њега, прешло је више хиљада Србаља из Србије у Банат и Срем.

Сви су они прешли у Банат и Срем да сачувају свој јадан живот од беснила турског.

А шта их је у Банату и Срему чекало? „Контумац, студен, глад и срдобоља“, вели се у Милићевићевој „Кнежевини Србији“.

Но не само то, но и још нешто друго. У 45. бр. „Новине Сербске изъ царствующега града Віенне“ од 1813 год. 26. Септембра, налази се у „Приключенія Отечественна“ изъ Мачжарске, ова значајна белешка: „Будућьи, да при упаденію Турака у Сербію, многіи тамошни жители у Цес. крал. државе прибѣгаваю, и досадъ ихъ више тысяща на ову страну Дунава кое у Банатъ, кое у Славонію прешло есть, гди бы подъ защищеніе и у службу пріймлени были, то е отъ Военногъ придворногъ Совѣта на Генерал-Комманду области овы заповѣсть послана, да се изъ прибѣгши Сербіанаца, кои бы своеволно у службу воену ступити хтѣли, два Баталліона Свободняка возстанове. Оба тьею штабъ у Темишвару а вожда Полковника Граничарске Влахо-Іллірическе Регіменте Г. Михайловича имати.“

Да ли је међу тима пребеглима Србијанцима заиста било и то за два баталиона „кои бы своеволно у службу воену ступити хотѣли“, питање је на које нам најбољи одговор даје следећи позив Михаљевићев, који по латиницом писатом примерку у целости овако гласи:

Позивање
на народ Сербски, Босански, Славонски и Хорвацки.

Њихово аустријанско цесаро-краљевско Величанство, поуздајући се на Вирност, коју присвитлому Двору Њиховому, од стари Врймена до сада Народ Сербски, Босански, Славонски и Хорвацки показо, јесу мене милостиво одредили, једну Чету од речени Народа за Време садашњега Рата, и задобиће давно желећега Мира Еуропе сакупити.

За испунити ову Заповед ослањам се на вас витешки народи.

Сербли! Босанци! Славонци! и Хорвати! ја вас у Име њиховога Величанства нашега најмилостивијега Цесара и Краља позивам, да се ви у Ред остали Војника поставите, који за Отачбину славно војују, сада јест Време дошло, где ви вашу Вирност, Серчаност и вама прерођено Јунаштво на свитло дати можете, с којим се ваши Отци и Дидови кроз више Стотина Година у Истини справедљиво дичише.

Њихово Величанство Цесар и Краљ обећаје вам следеће милостивно. Да војничка

Служба од они људи, који драговољно у ову Чету ступе, само до Сверхе садашњега Рата терпи, и таки како се Мир направи, сваки од војничкога Стања одпуштен бити хоће, они пако, који пред Непријатељем полег задобивени Рана, илити Болести Инвалид буде, да ће како и други Војници од цесарске Војске, до свершетка Живота одређену плату добити.

Који пред непријатељем хасновиту Серчаност покаже, не само са златном или сребрном Медаљом подарит буде, веће и они, који се у Уредби и Служби проштимавају, ако још у Цесарски Держава окућити нису, по њиховој жељи у Краишкима Регементами Мисто добити хоће.

Оне Сербске и Босанске фамилије, које из оне Стране овамо приду и из њихове Сриде једнога Човика за војничку Службу к овој Чети за Време садашњег Рата драговољно поставе, имају Допуштење у Краишкима Регементами задержавати и окућити се, други пако, који ову Доброту у Немар мећу, буду се из Крајине у нутарњу Земљу послали.

Сваки Човик који у садашњем Случају у ову Чету, само за Време Рата драговољно војничку Службу узме, био он из цесарски-краљевски Держава, или од оне Стране Подложник, Сигурност добије, да он у напредак од војничкога Стања ослобођен буде, јер он веће драговољно ову Дужност испуњава, и тако Слободу добива, послим Сверхе овога Рата, к своме Роду вратити се, или свој Занат мирно водити.

Људи који у ову Чету ступе, добиу таки један приличнии Поклон, и од истога Дана, Плаћу и крух, како и други Војници, од ц. к. Пишака.

Осим тога даје се Сигурност, да сваки Четник што у Боју правично од Непријатеља добије, његово остаје.

Ова Чета добива њиховом Народу прикладну Оправу и Оружје, како слиди:

1 угаситу црвену Капу,

1 мерку широку Доламу са жутим Гајтаном и Дугмети,

1 плаветни Прослук,

1 плаветне дугачке и широке Чакшире около Копча с Гајтаном,

1 церну Кабаницу с Јаком,

1 црвени Појас за којим може своје властите пиштоље метнути, ако је са собом донесе.

1 пар мађарски Ципела,

2 Кошуље и 2 пара Гаћа,

1 пар Обојака,

1 церну вунену Пошу око Врата.

Оружје.

1 лагану Ловачку Пушку с Баганетом.

1 Ханџару наличну Сабљу с церним Кајишом.

1 лаки мали Картуш за Барут и Олово на церном Каишу.

1 Торбу од телеће Коже.

За испуњивање Службе Божије, хоће се Редовник Чети поставити. (У Немачком Aufruf-у: „— dass auch für die Seelsorge, und der Religions-Übung ein eigener Feldkaplan aus der Nation beigegeben.)

Који не би с Пушком управљат знао, хоће само пунити и стрињати учити, друге Муштре неће код Чете бити.

Ја се сигурно надам, да код оволико Полашица, много се људи наћи хоће, који за Отачбину, у ову Чету под Барјак њиховог ц. к. Величанства ступили буду, јер темељито знамд а витешки Дух њихови Отаца и Дидова, од ови гласовити Народах, како прерођена Баштина у њиховима Насљедници прибива.

У Темишвару на 1. Септембера 1813.

Михаљевић с. р. Оберштар.

Но поред свега овакога обећања а подједно и претње, или зар да је то мала претња била за Србијанце, кад им се каже да оне србијанске и босанске породице, које драговољно даду једног фрајкорца, да ће се те смети и даље у Крајини задржавати, иначе ће бити послане у унутрашњост државе, т. ј. у провинцијал, као да није ишло брзо и лако састављањем два баталијона фрајкораца. А то је са свим и појмљиво, јер шта је могло одушевити Србијанца и Босанца да остави породицу, па да се туче с Французом за успостав законитог реда у Европи. Њима је тада морало то тако исто појмљиво бити, као оно пре две године Српској војсци рат с Бугарима за успостав пређашњег стања или као што се званично рекло „status quo ante.“

А да није брзо и лако Михаљевић могао сакупити два баталијона фрајкораца, види се из ове белешке у 85. бр „Новине Сербске“ од 16. Априла 1814. „Кад є первый баталіонъ Свехотника (фрайкора) Сербски крозъ Пешту прошао, подаріо му є Градьанинъ Пештанскій, Атанасій Грабовскій две свилене, златомъ исткане, и съ свезама (пантльикама) украшенне хоругве (барјака); а Градьанинъ Јоаннъ Бараля, више къ богослуженію нуждны кньга, Общество му є пак Пештанско Сербско одежде и савъ округъ свещеническій за капелу воєнну нуждањ поклонило.

Што је све Михаљевићев фрајкор по Француској чинио и шта је даље с њиме било, није ми познато. То и још много друго што остављам г. мајору Јоци Стефановићу Виловском, који живи у Бечу, те су му извори приступачнији но што мени беху о овој целој ствари.

Како је ова велика вода почела опадати, те не ће имати више посла са рачунањем докле ће све расти и кад ће почети опадати; то би велику услугу српском народу учинио, да изнесе на јавност све оно, што се налази написано о појединим овде описаним генералима и обрстерима Србима, а није овде наведено.

Дела г. Виловски учините роду глас!

Покојни др. Ђорђе Мушицки још је 1847. у IV. књизи „Стихотворенія“ Мушицкови на стр. 152. у примедби рекао: — сажаљевати се мора, што заслуге овог славног Србљина (т. ј. Павла бар. Радивојевића) до сад достојно описане, и на углед целоме Србству стављене нису“, те се *до данас* не нађе нико од Србаља да то учини и да допуни и исправи причање Продановићево о њему.

(Свршиће се.)

Подела топлоте на земљиној површини.

ЦРТА ИЗ КЛИМАТОЛОГИЈЕ

од Дра. П. Падејског.

(Наставак.)

Кад је то тако, онда може когод упитати: откуд дакле то, да нека места леже близу мора, па је зима много јача, него што би требала да је? О том ћемо одмах одговорити. Како атмосфера, тако и море никад не мирује. Ми ћемо код њих увек наћи неко кретање и неко гибање, — а то много смета, да се топлота не шири онако, као што би требало, те је тако на неким местима много друкчије, него што би очекивали. То гибање у ваздуху постаје тако, што температура није свуд једнака; већ је разна, те то гибање иде онда за тим, да се разне температуре на разним местима изједначе и да се тиме поврати равнотежа. Да места на истом степену ширине а на противним обалама — на западним и источним, — немају исту температуру, то зависи од положаја какав она према морским и ваздушним струјама заузимају. Ово што рекосмо о разној температури на западној и источној обали, важи више за северније појасеве на северној хемисфери. На јужној хемисфери су ти одношаји нешто друкчији, јер је и подела копна и воде друкчија. Док на северној полукугли влада континент, на јужној влада вода; особито у појасевима, који су ближе јужном полу.

Овде би сад било место, да проговоримо о тим ваздушним струјама, које су врло важне. Но ми ћемо то оставити за други пут, јер се о њима неда у кратко рећи. То ћемо само додати, што смо већ пре рекли: да постају неједнаком поделом топлоте. Ваздух добија своју топлоту највише са земљине површине — а та је, или, чврста, или течна т. ј. или је континент, ил је вода. Како се континент много пре загреје него вода, то и температура у ваздуху над континентом много брже нарасте, него над водом. Тим постаје тежња, да се те две разне температуре изједначе. Како се копно брзо и јако загреје,

нек нам то послужи за пример, што се песак у Сахари у Африци преко дана до 70⁰Ц. загреје, док на против море на самом екватору нема већу топлоту од 30⁰ Ц. и то само горе на површини.

Код континента, и то много помаже, што и земља своју топлоту имаде, која из центрума долази. Топлоту, коју она од сунца добија, спроваћа она у себе постепено и то само до неке границе. Даље се осећа уплив оне топлоте, која из центрума долази. — У пређашњој периоди, кад је жестока зима владала, многи су се крајеви далеко у дубљини смрзли. Код Сибирије је и данас тај случај, само што се у лето горњи део открави и становници га обрађују. Кад би покушали, да у дубљину копамо, то би се уверили, да је тамо смрзнуто. То потиче још из пређашње периоде — а данас топлота сунчева није у стању тако дубоко да продре и да све што је смрзнуто још открави. Копамо ли још дубље, то ћемо опет доћи тамо, где земља није више смрзнута. Ту се већ осећа уплив топлоте земље саме, за то мраз и није могао да дубље продре. Које то, које вулкани, врући извори и друге појаве принуђују нас, да кажемо: да и земља има своју топлоту — само што та топлота нема никаква скоро утлива на температуру ваздуха. Извор сваке топлоте на земљиној површини је сунце.

Ми смо до сад толико говорили о температури ваздуха, али још не рекосмо: каква је то управо температура ваздуха.

Нема сумње, да је температура најважнији климатски елеменат. Како људи, тако и животиње и биљке осећају уплив топлоте оног медија, којим су опкољени, — а то је ваздух.

Температура ваздуха на једном месту, она температура, коју нам показује термометар, који слободно у ваздуху виси и на који не падају сунчани зраци или рефлекси тих зракова, или загрејаних предмета. За мерење топлоте употребљују се највише термометри, који су живом напуњени. Термометри са „алкохолом“ се ретко употребљују — највише онда, кад је зима тако велика, да се и жива смрзне.

Да би температуре на разним местима сравнити могли, то морамо удесити, да се на сваком том месту термометар расматра. — Када сваког сахата, преко дана, забележимо топлоту коју нам термометар покаже, те кад онда суму тих топлота са 24 поделимо, то ћемо онда добити праву температуру тог дана. Но међу тим искуством се дошло до тог, да није нужно, да баш свакога сахата бележимо, већ да је доста два пут или три пут на дан, па да ипак добијемо праву дневну топлоту. Тако н. пр. довољно је, ако нађемо средњу топлоту од топлота, које нађемо у 6 сах. 2 сах. и 10 сах.; за тим 7 сах. 1 или 2 сах. 9 или 10 сах. у вече. Кад имамо дневне топлоте, онда можемо, из тих да нађемо средњу топлоту у ком месецу а после у целој години. За карактерисање стања топлоте ваздуха у ком крају, није довољна само средња годишња температура, јер у многим крајевима бивају врло велике промене преко године. Та би тек онда послужила, кад би на ком месту кроз више година испитивали топлоту, и онда тек средњу годишњу температуру нашли. За то нам је врло нужна средња месечна топлота. Особито је врло нужно да знамо: колика је разлика најхладнијег и најтоплијег месеца. Она нам показује колика је промена топлоте на неком извесном месту. Да та разлика није свуд једнака, то ће сваки знати и лако појмити. Најмања је у жарким појасима. За карактерисање неког места нужно је да знамо и сам прелаз лета у зиму и зиме у лето т. ј. да ли после велике зиме долази напрасно велика врућина или тек постепено, полако. Све ово, о чем смо до сад говорили, можемо редовним посматрањем тек у току од више година нешто сигурније дознати.

(Наставиће се).

ЛИСТАК.

ЦРТЕ ИЗ НАЈНОВИЈЕ ИТАЛИЈАНСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ.

Пише Мар. Ко.

I.

Giosuè Carducci. L' opera di Dante. Discorso. (Наставак.)

Год. 1872 изашла је четврта збирка Кардућијевих пјесама *Nuove Poesie* (нове пјесме). Овђе се у свакоме стиху истиче пјесникова особеност. Оригиналност мисли, љепота облика и сјајно приказивање ствари достигло је у овим пјесмама вршак савршености; те се може слободно казати да им равних нема ни цијела јевропска најновија лирска поезија. У њима се огледа најразноврснија пјесничка способност Кардућијева генија *Primavere elleniche* (јелинска премаљећа) то су три оде најљепше у овој збирци, а у исто вријеме најдивнији производ у свој новијој италијанској лирици.

Odi Barbare (варварске оде) пета је збирка Кардућијевих пјесама. Ш њима је настојао пјесник да пресади метар грчких и латинских пјесама у италијанску поезију; у класичноме ритму али прилагођену напрама граматикалном нагласку италијанскога језика. Тај метар се већ одомаћио код много образованих народа, али код Италијанаца било је са свим друкчије. Они су се навикли ономе староме мекоме стиху, па се мало ко и трудио, да уведе тај класични метар; а и кад би се ко истакао, труд му је био узалудан, јер је владало онђе мишљење, да се италијански језик не би никако дао прилагодити томе класичноме стиху. Но проницави Кардућијев ум увидио је да је тим слабим успјесима неких покушаја крива лоша спрема и способност људи, који су шћели, да те покушаје изведу, а нипошто италијански језик; с тога је и он покушао, а покушај му је сјајно испао за руком и ако се била подигла велика бука противу њега и тих његових ода. Он је и у напријед прозирао, да се ти његови стихови неће одма допасти италијанској публици, него да ће у први мах парати њежно италијанчево ухо: с тога им је и дао тај чудноватни наслов. Да је успјех тога покушаја збиља баш сјајно испао, то нам најбоље свједоче многи и многи новији пјесници, који пјевају тим класичним Кардућијевим метром.

Пјесник је обдарио италијански свијет и с другом збирком варварских ода *Nuove odi barbare,* те их тако имаде двије лијепе књиге.

Прошле године угледала је свијета још једна повећа збирка Кардућијевих пјесама, *Rime nuove* (нове пјесме). У овој књизи нијесу све нови производи, већ се у њој налази доста пјесама из првих његових збирака, особито из књиге *Nuove Poesie,* међу којима су и „јелинска премаљећа“; но са свим тим има их лијепи број, што први пут на виђело излазе. Уважени италијански критичар Руђеро Бонги, говорећи о овим најновијим пјесмама, доказује како је то велика добит по италијанску књижевност нова збирка Кардућијевих пјесама, па завршује: „Кардући је велик у великој поезији; онђе, гдје зна, да обуче мисли велике историске вриједности и живе важности моралне и социјалне у преукусно, добро промозгано, савршено, класично рухо. Бог му није намијенио да буде мален, кицош, људска брука Е, па добро, нека се не љути, нека буде задовољан с оним, шта има.“

Ово је у кратко пјеснички рад највећега савременога италијанског пјесника, који је створио нову школу, преобразио цијелу новију поезију и дао књижевности свога народа уз обилан свој рад и велики број читалаца, који не читају само забаве ради, него читају, да мисле, а мисле, да испуњавају дух знањем; рад човјека, који данас стоји на челу литерарног прекрета италијанског.*)

*

Кардући је, као што смо видјели, велик

*) Ко би желио, да се изближе упозна са животом и пјесничким радом Кардућијевим, топло му препоручујем прекрасну студију Марка Цара: **Giosuè Carducci,** *italijanski pjesnik. Biograf-kritična crtica. U Dubrovniku. Naklada D. Pretnera 1884.*

у појезији, — но он је још већи у прози. То се најбоље може видјети из великих његових критичних радња о италијанској књижевности а особито о Данту. Он се истакао као најбољи познавалац Данта, његових дјела, мисли и начела, па и доба, у коме је он живио. С тога је и позван као професор на катедру римскога свеучилишта, с које ће предавати о Данту и дјелима му, а која се је ту скоро отворила.

И већ осмога Јануара т. г. одржао је Кардући у Риму први свој говор о Данту, који је изишао штампан о трошку *Заникели-а* у посебној књижици, којој сам наслов већ у почетку назначио.

Ово дјело састоји се из самих 49 страница, с тога ће се многима чудним учинити, што се на њ толика пажња обраћа. Но, тако је то с дјелима великих људи, на сваки начин, ново дјело Кардућијево важан је догађај у књижевности.

О Данту се много писало, али се готово сви ти списи подударају, јер су им и писци били људи сличних назора; у свему томе има много више фантастичнога, него што би смјело да буде у критици; има много субјективности; а Кардући је човјек, који је узроковао реакцију, свака његова ријеч садржи какву нову идеју, у свакоме своме дјелу одликује се својом оригиналношћу; то је узрок, што се управ с некаквим грозничавим нестрпљењем чекало ово најновије његово дјело. Италијанска публика мислила је, да ће славни пјесник разматрати Данта са сасвим различитог становишта, него ли су га до сада други разматрали и да ће о њему и његовој Божанској Комедији изустити пошљедњу ријеч. Али се она преварила: у новоме Кардућијеву дјелу нема ама баш ништа новога ни с биографичког ни с историчког гледишта. С тога ће то и бити, оно, ако и неправедно разочарање, и узрок, што је ово дјелце доста хладније примљено и са стране публике и са стране журналистике, него ли би морало да буде.

Дјело је подијељено у 6 поглавја и у краћим потезима говори о свим дантовим радовима.

Проучавање почимље с именима дантових другова у слави, великих италијанских пјесника Петрарка, Ариоста и Таса; с борбом између царства и папства, с којом започимље средњи вијек, а прво поглавје завршује ријечима: „Пролазило је и папство и царство, и неслога и моћ њихова, кад се је родио Данте; Данте који не пролази.“

Та борба између царства и папства крајем 13-ог вијека стајала је на пут и грађанском и културном народном развоју. Како опадају они, опада и вјештина и пјесништво, и тако настаје *провенсалски* перијод, коме је кратак вијек, јер с Лујем деветим завршује и примитивна права витешка појезија. Иза провенсалске појезије долази такозвано *боргешко* и *сатирично* пјесништво, и тада Данте почимље да снује највеће своје дјело. Пјесник се заљубио у Беатрицу; али она још није постала божанствена рајска врлина, и ако је много узвишенија од просте пјесникове љубезнице. То је заљубљени пјесник, што нам се очитује у свом дјелу *Vita Nova*. „И тако“, — разлаже Кардући при свршетку трећега поглавја, — „с Беатрицом завршује и дантеов романтицизам. Тај његов романтицизам разликује се од романтицизма у нашему вијеку у овоме: што онај, основан на правој вјери и искрености осјећаја, поникну и узније се у најузвишенији појам користи и озбиљности живота, дужности и опредијељења човјекова на земљи, а овај напротив, почео је са разматрањем живота у најжалоснијем виду, т. ј. с моралним скептицизмом, а завршио неком добом, мјесто да почне новом вјештином, те је тако истрошио и извјетрио душе у егојизму.“

(Свршиће се)

КЊИЖЕВНОСТ.

Срби у италијанској књижевности.

2.*)

У другоме броју великога италијанскога часописа „Rivista Contemporanea“, којега уређује и издаје чувени књижевник и научењак

*) Види „Књижевност“ у 1. бр. „Јавора“ о. г. — Ур.

Конте Анђело де Губернатис, а који излази у Фијоренцији, одма на другоме мјесту угледала је свијета штудија дичнога нашега Марка Цара о Вуку и српској народној појезији. Та штудија била је и отштампана из италијанског часописа у посебну књижицу у лијепом и укусном издању.

Сваки онај, који познаје вукове заслуге за српску књижевност, праву важност српских народних пјесама и стање, у кому се налази данашња наша литература, тај ће познати и вриједност овакве, једне расправе, која је изашла на туђем језику једног великог образованог народа, а то у листу на онако великоме гласу, као што је де Губернатис-ова „Смотра“, и тај ће се овакоме појаву од срца зарадовати; особито пак ће се зарадовати онај, који се изближе упозна с том расправом, што је потекла из тако вјештога пера.

У овоме своме проучавању упознаје г. Цар талијанскога читаоца са великим Србином и са важношћу српских народних пјесама; црта стање српске књиге, све док се је појавио Вук, излаже његов живот и рад, те износи заслуге његове по нашу књижевност.

Писац је раздијелио ову своју штудију у VI поглавја.

Пошто је у кратко назначио, како су српске народне пјесме ходиле од уста до уста и сматрале се простим легендама, што немају друге сврхе, него да буде потлачени дух народа у горким данима његовога ропства, све док се појавио Вук Караџић, који се пуним правом назива оцем новије српске литературе, наставља: „Да је он живио у вријеме, кад је историја и биографија била још у првотноме стању, а штампарска вјештина (да не речем вјештина писања, као у Грчкој за иројских времена) била је у свом зачетку, име овога славнога човјека допрло би до нас, као име словенског Омира.“ Затим приповиједа, како је била примљена прва збирка вукових пјесама, те напомиње даље, преводиоце и њихове збирке.

„Као и Литре́ у Францускоj“, каже Цар, „Вук Стефановић Караџић више је учинио за језик свој и за књижевност свога народа, него ли би у стању била да учини читава академија. Њему не иде само заслуга, што је открио јевропској публици много алемова народне појезије, који су били раштркани по српским земљама, него је он, по савјету славнога слависте Копитара, с којим се био упознао у Бечу, наставио рад филозофа Обрадовића, служећи се само живим народним језиком, који је он уздигао на степен књижевног језика преустројивши му азбуку и правопис“; затим наставља, како је г. 1813, кад је Карађорђе пао, отишао и Вук ш њиме у Беч, гдје се наскоро упознао с ученим Копитарем; и ту је почетак обилатом његовом књижевном раду. Овђе излаже вукову дјелатност упоредо ш његовим животом и завршује друго поглавје: „Овај гласовити самоук, који је посветио сав свој племенити рад, да испослује своме језику и пјесничким ремекдјелима свога народа одлично мјесто, које данас заузимају у свјетској књижевности, овај славни човјек живио је као сиромах и умрьо је сиромах а породицу готово оставио у оскудици.

Смрт његова могла би се упоредити смрћу генерала побједиоца, што се с животом растаје на пољу славе. И збиља, његов живот била је славна битка, битка, која је трајала преко по вијека и која ће славна остати у историји српскога народа.

Рус Иван Срезњевски написао је најбољу његову биографију; а благодарни народ крстио је своје пјесме његовим именом, од кога се и неће никада више одвајати.“

У трећему поглавју настоји Цар, да у главним потезима престави карактеристику српских народних пјесама с особитим обзиром на земљиште, на коме су оне постале и природу народа, који је те пјесме произвео.

„Са свим противно од онога што се је увијек догађало у туђим инвазијама а особито у оним Римљана, који су донијели и наметнули свуда своју образованост, па су је кашње и истим својим освојитељима намећавали, Срби не могаху никада изгубити своје народности. Ни дотицај са ираклијевим и тезејевим унуцима, тим просвјетитељима старе Јевропе, ни отоманска сила, која је у XIV. вијеку поплавила била јевропски исток, не

бјеху кадри да ни у најмањој тачци измијене овај преоригинални тип. У другоме перијоду ропства показали су Срби у неколико прилика, да имају више животне снаге од истих својих тлачитеља. Турци су могли наћерати Србе, да одбаце стари свој народни обичај и да носе фес и димлије, али никад не успјеше, да им из душе ишчупају народни осећај.“ Иза тога разлаже писац, како је Србину остала једина утјеха иза пропасти српскога царства, да слави стару своју величину; па описује красоту српских земаља; те из те љепоте и саме природе србинове, пуне ентузијазма и имагинације изводи узрок бујној ефлоресценцији српске појезије, која заједно са патријархалним народним обичајима највећма допринесе, да се Срби нијесу у мусулманство претопили. Сада упознаје Цар Италијанце са српским гусларом, који попут *раисода* из омировог доба или француских *jongleurs*, иде од мјеста до мјеста и свуда пјева сакупљеном народу своје познате рапсодије; те даље говори о старини српских народних пјесама и износи вукову подјелу на двије велике рпе, на женске и на јуначке, којима су највећи дјелови саставни оне, што пјевају о косовској пропасти, о Краљевићу Марку и о хајдуцима. Истиче, за тим, велику важност цикла косовских пјесама и пјесама, које пјевају о Марку. О овоме пошљедном циклу по друже се бави, па завршује: „Стално је, да нема никаквог легендарног јунака, који би био дражи своме народу од Марка: од њега је појезија учинила нешто мало мање од Бога, а његово име живи у успомени народа, као да није прошло ни педесет година, а камо ли пет вијекова, од времена у ком је живио. По народном предању Марко није умрьо, него живи у пећини и ту чека ослобођење, па да скочи опет на Шарца и да полети на истрагу старих и нових тлачитеља свога народа.“

У четвртом поглављу разлаже о хајдучким пјесмама. Ту описује и српскога хајдука. „Ко су ти хајдуци? Јесу ли они разбојници, што нападају путника на друму, или су то лупежи, што се крадимице увуку ноћу у туђу кућу да краду? — Боже сачувај! — Хајдук српских народних пјесама, то је са свим различит човјек: он је јунак у правоме смислу ријечи.“ За овим слиједи разлагање о њихову постанку, о њиховој сврси и о начину, како они ту своју сврху достижу, па за примјер износи садржај пјесме „Мали Радојица“.

О лирским српским народним пјесмама говори Цар у петоме поглављу. Ту се одма у неколико не слаже с називом *лирски*, пошто су српске народне пјесме више *лирско-епскога* карактера. и у њима се налази као неки рефлекс оне колективности, што одликује народну појезију, а готово се никада и не чује оно пјесниково *ја*, које онако силно избија на површину у неким модерним лирским појезијама; износи ријечи славног Мицкијевића, којим карактерише српску народну лирску појезију, па наставља: „Одма на први мах у овим пјесмама упаде ти у очи унутарња хармонија између ријечи и чуства, богатство метафора и нека готово дјечија простодушност, а то им исто толико доприинаша, да буду ремек-дјела. Може ли шта љепше бити од смрти Омера и Мејриме и од Љубе Асан-агинсе?“ — па излаже садржину и једне и друге преводећи баш вјештачки сва љепша и љепша мјеста.

„Српске народне пјесме,“ почимље писац шесто поглавље, „као и омирови појеми, у себи садржавају почетке свих осталих радова књижевности, те су оне прототип сваке оригиналности у народној литератури.“ Расправља даље, о разноликости типичних слика српских јунака, упоређујући их с јунацима из књижевности осталих јевропских народа. Српске народне пјесме приподобља пјесмама о *Роланду* и о *Нибелунгима* и даје им по њиховој естетичној вриједности прво мјесто закључујући, да се могу достојно једино упоредити с омировим појемима, но да и њих у нечему наткриљују: у српским народним пјесмама, на име хуманост има ширу страну; ту се чувају заробљеници, а нема ни освете на мртвим непријатељима, као у појемима омировим.

„Научењаци старе Јевропе“, завршује вриједни писац своје красно проучавање, „још неће да коначно приме гласовиту волфову теорију о постанку омирових појема; но за

Србе, који виде пред својим очима, гдје се понавља исти феномен старих *aiдá* и слушају из гусларевих устију по цијеле цикле јуначких пјесама, та теорија је од са свим друге важности. За њих Омир није нико други, него ли грчки Вук, а Вук српски Омир, кому нијесу допустили критични разлози доба у коме је живио, да стопи у једну, са свим органску цјелину, дјело вијекова српских рапсода.

Вук Стеф. Караџић био је наш савременик, а ипак народне пјесме из његове збирке, онако раштркане као што су, називају се краткоће ради његовим именом; то име његово би без двојбе добило за њих онај исти смисао, какви има име омирово за Илијаду и Одисију, кад би српска влада наредила каквом свом Пизистрату, да уреди одломке народне епопеје, те да изнесе какво критично издање. С тиме би се, ово буди мимогред речено, указала пошљедња пошта успомени великог народног класика, бесмртног Вука, којему је српска муза тако неодољиво говорила у чистим и простим народним пјесмама, које је он скупио с великом муком, али и на велику славу имена српскога."

Ова дивна штудија врлога нашега књижевника г. Марка Цара препуна је озбиљног. тријезног размишљања и красних приспособа.

Ову најновију радњу г. Цара примила је и италијанска критика с особитом похвалом; а ја мислим да ћу најбоље учинити, ако завршим овај мој приказ с ријечи оцјењивача овога проучавања у уваженом италијанском листу „Il Dalmata": „А сада, — иза ове моје биљешке, — и осим тога, што ће ради овог пошљедњег свог рада обратити на себе пажњу образованог италијанског свијета, јер је угледао свијета у „Смотри", коју де Губернатис уређује, од свег срца се радујем господину Цару због његовог књижевног рада, који је и јасан доказ, да има и данас у нашој покрајини људи, који вазда његују дантеов језик, а којима се диве и с ону страну Јадранскога мора."

Мар. Ко.

БЕЛЕШКЕ.

(За што је глуво-неми завод у Митровици?) Више пута смо размишљали, за што је г. Поповић поред других, већих, српских места, баш Митровицу изабрао? Сад смо у том на чисто. Г. П—ћ добија од једног грађанина, који има глуво-немо дете, на извесно време, зграду за завод бесплатно — Зар не би могло наше које веће место у ту узвишену цељ какву сходну зграду, за завод, који као интернат потребује више простора, уступити?! Цељ, а не титула, треба да нам је пред очима! И код других народа су ове установе биле приватне, па су се оне обилато потпомагале, док нису кашње постале општинске или провинцијалне. — На сабору не ћемо се скоро канда састати. — Ето шта чини Темишвар, Арад! За што то не би и наша српска места? — Згодан би за то био Земун или Нови Сад. Г. П—ћ и онако у Митровици осим оних 60 фор. год. од госпођ. задруге нема никакве друге потпомоћи, ма да је завод тамо већ скоро „две године"! — Где су госпођ. задруге, где ваљани нар. учитељи, да се за ово племенито дело својски заузму?! — Дижемо споменике мртвим, потпомажемо погорелце, чујемо оних вапај, а сироти глуво-неми не може ни за помоћ да вапије! Грозно!

(„Змај".) Загребачко певачко друштво закључило је при обнови својих друштвених правила, да од сада носи име „*Змај*", у почаст песнику нашем Змају-Јовановићу.

(† В. М. Гаршин.) У Петрограду је преминуо даровити књижевник руски Всеволод М. Гаршин у 31. години свога млађаног живота. На српски је преведено до сада од његових дела „*Уметници*" (приповетка) у подлиску „Н. Б. Дневника", а Јефта Угричић је превео и издао ово дана приповетку му „*Покрај летине*".

(† Миливој Лукачевић.) Марта 29. умрьо је у Сенти бивши професор Пиротске полугимназије Миливој Лукачевић у 33. години свога живота. Био је поштен и ватрен Србин. У Бечу је био ученик славнога Миклошића. Мир пепелу његовом!

РАЗНО.

(Зубни лекари у Америци.) У сједињеним државама има 12000 зубних лекара. Неки тамошњи лист обнародовао је статистички, да се у сједињеним државама потроши на пломбирање зуба чиста злата у вредности од 500.000 долара (милијон форината); осим тога до четири пута толико јефтинијег материјала, као сребра, платине и т. д. По стручњачком прорачуну могуће је, да ће само 300 година протећи, пак ће сав златни новац, што је у промету, 150.000,000 долара, бити са пломбиратим зубима у гробљу покопан. А тај прорачун поткрепљује и то, што се онде годишње 300.000 вештачких зуба зготовљавају. М.

(Певање и здравље.) По гласу медицинских новина из Петрограда испитивао је професор Манасеин г. 1879. године у јесен 222 певача различитог узраста и старости — од 5 до 53 године, — те је нашао, да је обим груди код певача много већи, него код оних, који нису певачи, и да са узрастом годинама све већи бива. Ширина груди и животна способност плућа (белих џигерица) такође је већа и снажнија, и дужим вежбањем у певању, све већма напредује. Певање је добра предохрана од јектике и најбоље средство за развијање и снажење груди; најбоља гимнастика за груди, то је певање. М.

(Из бележака пок. дра Св. Максимовића.) Хвала богу, што и ми добисмо меценате, који оскудице и потребе народа свога знају да схвате, те који знање и таленат потпомажу. Сарањено је оно време, кад су мудри и вешти људи од глади умирали, као што наш *Соларић*, велики *Кеплер*, највештији наш живописац *Орфелин*, који је у башти новосадског владике, дакле усред у оно доба богатог Новог Сада од глади умрьо. Но Орфелиново, Соларићево време било је време таме нашег народа, сад је култура већа, пак не допушта да јој питомци пропадају.

(Галантерија.) Турски заступник на француском двору одговорио је некад на питање неке лепе госпе: „Зашто Турци тако јако подржавају многоженство" — врло галантно: Јер се ми у нашим многим женама надамо наћи све оне дражи, које су у Вама, госпо, сједињене. М.

НОВЕ КЊИГЕ.

Арарове забавне књижице. Коло прво. Кретање слободе I. (Са пишчевим ликом) У Зајечару, Штампарија Милоша Т. Ј. Лесендренца. Тако је наслов на корицама, а на првом листу: Светоз-ар Ар-сенијевић у песми и збору. **Ора и кола.** У Зајечару. 1888. На 16-ни, стр. 72. Цена 40 пр. дин. или 20 новч.

Dra Antuna Kauera Kemija za niže razrede srednjih učilišta, и т. д. Ово је рецензија проф. *Моја Медића*, што је на ту хемију недавно изишла у нашем листу, те је сада засебно отштампана. На 16-ни, стр. 27.

Hrvatska encyklopedija. *Priručni rječnik sveobćega znanja. Obradjuje Dr. Ivan Zoch. U Osieku 1888. Tiskom i nakladom Dragutina Laubnera.* Свешчић 20. Књига II. Свеска 7. Овде се дошло до речи „*Dud*". Цена свесци 40 новч.

Теорија прозаичког писања. Написао и примерима расветлио *В. Тубић*. Цена 50 новчића. Вел. Кикинда. Штампарија Јована Радака. 1888. На 16-ни, стр. 63.

Pedagogija *II. Dio:* **Obće obukoslovje.** *Sastavio Stjepan Basariček, učit. kr. učiteljske škole u Zagrebu. Zagreb.* — Ово је друго издање ове педагошке књиге, што изиђе у наклади хрв. педагогијског књижевнога збора у Загребу. Цена је 80 новч.

ОДГОВОРИ.

Г С. К. у В. — Ваш одговор не би смо били ради за сада доносити, јер је с треће, објективне, стране већ рефлектовано на онај нападај. С тога Вас молимо да се са оним задовољите, и да се тако она немила ствар преда вечитом покоју.

Х. Сарајево. — Песма Вам је сувише празна. Или зар то није празноћа у садржини, кад се у песми, која има свега девет строфа, у читавих 7 строфа позива „пупољак" да „изиђе", да „излети" да се „јави", да „ишета", да се „не крије", — то је све *једно исто*, а осим тих глагола скоро и *истим речима*.

Г. М С. П. у С. — Метните руку на срце, па реците и сами, има ли ово смисла, што Ви у песми казујете:

„Лијепо дрво јавор
К'о најбољи мрамор:
Јер Србину служи —
Да од њега прави
Гусле и гудало.
Од кога се плаше:
Пуци и варвари
И многе нарави."

Хердер каже, да кад хоће ко да критикује песму, нека напише оно у прози, што се написало у стиховима, па што нема смисла у прози, нема ни у стиховима. Па, видите, ви велите, да је „*дрво јавор*" као „*најбољи мрамор*". Како се може *дрво* сравнити с *мрамором?!* И даље велите, да је то за то, „јер Србину служи, да од њега прави *гусле и гудало*." Дакле за то је јавор као *мрамор*, што се од њега праве *гусле?* Па зар се гусле од *мрамора* праве?! И за што се *пуци* (народи) плаше од *гудала?*

Г. И. С — Кад би Ви били уредник, уверени смо, да ни сами не би примили ову своју песму.

Г. Ф. Р. на Цетиње. — Примили смо са захвалом, и што скорије ући ће обоје у лист.

☞ Бројевима од почетка ове године можемо још послужити. Она господа претплатници, која за ову другу четврт нису обновила претплате, умољавају се да то што пре учине, јер ћемо лист само у онолико примерака штампати, колико нам се буде претплатника јавило.

Администрација.

„ЈАВОР" излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шаљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора" у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор. на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића. *Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.*

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК: ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

УРЕДНИК: Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 17. У НОВОМ САДУ 24. АПРИЛА 1888. Год. XV.

Милче.

ПРИПОВЕТКА ИЗ УЧИТЕЉСКОГ ЖИВОТА.

Посвећена госпођици Мари Поштићевој.

Од В. Милана Марина.

(Наставак)

Била је баш недеља пред вече. Силна светина и велико и мало поврвила у варошки перивој. Музика баш почела свирати, а цео перивој орио се које од ње, а које од жагора светине.

Тамо у најгушћем лугу перивоја на једну велику клупу поседала весела младеж приправничка, па се у живом разговору забављају.

Ту је и Миливој. Седи у средини својих другова, па слуша једнога свога друга где говори о свршетку ове године и о будућем учитељском животу, раду и делању.

„Још четир месеца, браћо, па ћемо се опростити овог дерног, ал' милог живота, разићи ћемо се по Српству, потражићемо места, па ћемо да отпочнемо онај мили и узвишени рад, на који нас наш лепи позив упућује," — заврши весело приповедач.

„Ој, тад благо нама!" заори се од свију страна.

„Него браћо", — започе Миливој, а на лицу лебдио му израз радости, — „ми ћемо се скорим разићи, а Бог свети зна хоћемо л' се кад и видити овако скупа. Судбина ће нас одагнати на опредељена места, где ће који наћи срећу своју, а који — не дао Бог — опет несрећу. Да лепо ли проживисмо ове наше миле и безбрижне ђачке дневе. Никаква сета ни брига није нам душу гањала, а како ће тек бити док се растанемо, тад ће нас опколети силна и тешка брига. Учили смо у школи од наших милих учитеља лепе науке, по којима ћемо и ми после управљати своје радове, цели наш живот. Сваки је себи прибавио доста знања ал' ипак не толико, колико би му довољно било за цели живот. Ми ћемо се непрестано усавршавати. Па за то браћо, држим за нужно и овом приликом споменути вам, да кад се разиђемо, да сваки од нас настоји и да на томе поради како би се и код нас Срба већ једном могло стално основати учитељско удружење. Прихватимо ову ствар оберучке. Ту ћемо се, као што и сами знате у одређена времена састајати, брат с братом, друг с другом; ту ћемо се изјадати једно другом, а ту ћемо се и поразговарати о нашем учитељском делању, о бољитку српских учитеља, ту ћемо се посавето-

вати, руководиће нас стечено искуство и ту ћемо се усавршавати.“

Док је Миливој то говорио, сви су га са запетом тишином слушали и сви су му говор одобравали, јер им је управо Миливој те речи из душе извадио. Сви су једнако осећали.

Разговор им је по том текао све живље и живље, док га не прекидоше приправнице, које баш туда прошеташе и чувши разговоре приправника свратише управо овамо.

Међ приправницама била је и Мара и Милица, те две нераздељиве другарице, које се љубљаху као две рођене сестре.

Разговор пређе на други предмет, а почем се већ почело и смркавати дружина се ова упути у варош.

Миливој је пратио Мару управо до куће и баш се хтеде с њоме пред кућом опростити, а на капији се појави госпођа Ката.

„О, добро вече дечице, јесте ли се добро проходали по „парку“? Па, господине Миливоје изволите к нами у собу, и онако већ нисте давно били.“

Миливој се поче захваљивати, ал' кад га и Мара позове унутра, реши се и уђе.

И мрак се био већ спустио, кад је Миливој устао, да пође кући.

На поље га беше Мара испратила.

Месец се баш помаљао, па обасјао бело лице Марино, на ком се одсјајиваше срећа и блаженство.

„Зашто тако рано одлазите Миливоје?“ оте јој се нехотице из груди.

„Журим се госпођице, друштво ме чека код куће“ — одговори јој он, па поцрвени, јер увиде, да јој је сад први пут нехотице слагао. Чврсто јој стиште малу ручицу и изађе на улицу.

Није ни одмакао неколико корачаја, стаде па се осврте. На капији је стајала Мара, па је за њим дуго гледала. Беше му у оном тренутку много лепша и дивнија. Лака, домаћа одећа, спуштена црна коса и мале папучице. Све је то Миливоја привлачило све више к њој и већ би се и вратио, да се Мара не уклони са капије, одакле је мајка унутра одазвала.

Миливој не оде кући, но пође удубљен у мисли управо путем, који се пред њим ширио, и не осети кад стиже у „парак“. Ту седе на једну клупу, смаче шешир с главе, те се задуби у дубоке мисли.

Мислио је на Мару, која му и онако никад није из памети избивала. Мислио је на ту дивну, анђеоску мому, коју сваким даном све силније и силније љуби и милује. Представио је себи лепо, мало и мирно сеоце с поштеним и добрим сељацима, представио је у њему малену школицу, пуну малих Српчића, а он им учитељ, а Мара му верна љуба. Осећаше се тад у души сретним, пресретним. За тим представљаше малену ал' скромну собицу. Он седи, па пише, а Мара, његова мила љуба седи крај њега па везе. Душу му обви рај и миље и он баци перо, снажно је притиште на груди, па је стаде љубити, љубити. И, ох тада, тада мишљаше е-ће полудити.

„Она моја!“ мишљаше у себи вас узбуђен — „јели то могуће?! . . Мара моја, — ох благо мени! . . . Она је мој анђео, пред којим ћу се ја увек Богу молити. Живот свој, да, живот свој, све, све ћу пред подножје њено ставити!“ . .

У том се сети оца свога, оца, којег је тако љубио, ал' који је још пре две године умр'о. Био то прост ал' вредан занатлија, човек пун поштења и доброте, који је само њега једног имао и на њега сву своју наду полагао. Био већ и остарио, па и ослабио за своју радњу, па у сиротињи живио и патио се, само да свога сина као свршена човека сретна видити може. А Миливој, он је јако љубио свог остарелог оца, осећао је његову патњу и

његов чемерни живот, па се трудио и патио, да ваљано сврши школе ове па да се где год смести за учитеља. О, тад би га неговао под старост његову правом синовском љубављу, а он, он би се старац сретним и пресретним осећао, заједно са сином својим.

Но, ал' он не мога то дочекати. Ту радост не даде му Бог окусити, но га прими к себи. Умр'о је смешећи се у наручју свог јединчета, којег је тако страсно волео и љубио.

Сетио се Миливој свега тога, па стаде сузе ронити. Ал' га из плача трже неки непознати глас. Осврну се тамо и виде баштована, где управо к њему иде, носећи у рукама кључеве. Опазио Миливоја, па га опомену, да изађе из перивоја, док није сва врата позатварао.

Миливој устаде убрисав сузе, па се лагано упути кући својој.

*
* *

Била недеља по подне, а Миливој узе две књиге и упути се Мари, да с њоме заједно проучи сутрашње задатке. Још до подне замолила га је Мара, да ако може, да јој покаже и боље разјасни два неразумљива задатка.

Код куће затече госпођу Кату и Мару где седе у маленој сеници у врту, па се разговарају.

Он им приђе, па их учтиво поздрави.

„О, баш добро дођосте господине, — рече му госпођа Ката,— баш ми се сад јадала моја Мара, како за сутра имате много да учите. Рече ми, да сте јој обећали амо доћи, па вас сваки час исчекивасмо.“

„Јест, госпо, много имамо, ал' ја ипак мислим, да ћемо и то научити. Та још мало, па ћемо се и тог опростити“ — одговори јој Миливој, а у оку му се засја суза радости.

„Још два месеца управо!“ потврди Мара весело.

„Гле, па ти већ изброја! Мора да ти је већ страшно додијала, ћерко, школа, кад тако жељно бројиш дане, кад ћеш се опростити“, — рече јој мати.

„О није, мајко, није она мени додијала Ја се радујем томе, што ћу кроз два месеца као учитељица почети већ делати па томе звању, кога, знаш, да тако силно љубим,“ — одговори јој Мара и погледа на Миливоја.

„Да, још два месеца, — поче и Миливој, — још два месеца. О, ала се и ја неизмерно радујем, што ћу тад почети самостално у својој скромној школици учити малену Српчад свему ономе, што је лепо, племенито и узвишено.“

„Лепо је то звање дечице моја, — стаде госпођа Ката сетно говорити сетивши се свог мужа, — и мој га је покојни, Марин отац, неограничено љубио, — а по том дода снуждено, — па чак и на последњем часу изјадао ми се, да је за то звање био цео свој живот посветио“. . .

Мара увиде, да ће јој се мати већ и заплакати, ако настави даљи говор о оцу, с тога је прекиде и пређе на други предмет.

Разговараху се о дивноме лету, о шароликом цвећу, па пређоше и на сеоски живот. Сви су га узносили, јер сви беху на селу одрасли и сви се сложише у томе, да им је већ овај варошки живот мрзак, и да једва чекају, да га се опросте.

„Тамо је тек лепо, тамо у селу, — говорио је Миливој, — ох што се мени допада мирни сеоски живот!“ . .

И обоје решише, да учитељска места потраже у селима.

После тога латише се књига и стадоше ревносно учити. Госпођа Ката остави их на брзо. Седила неко време, па јој се већ и досади слушати учење. Оде код једне укућанке, пријатељице своје, па тамо у разговору и остаде. (У себи је мислила: нека оних тамо, нека уче, не ћу да им сметам).

Врт, крај марина стана бејаше омањи, ал' за то ипак леп. Цео беше ограђен даском, по којој се вио бршљан и плави ладолеж. На среди врта дизала се малена „рундела“ испуњена миомирним цвећем и ружицама, а крај ње у ладовини винове лозе вирила је малена сеница са свију страна заклоњена лишћем. Унутри, у тој сеници, у густој хладовини беше унаокруг клупица.

Сунце је већ одавна било прешло половину свога пута, па је ипак жегло свом жестином својом, а зелено лишће и мали цветићи беху већ погнули своје шарене главице од јаке запаре. На велики орах, што се баш дизао преко пута од сенице скупиле се силне птичице, па у захлађу орахову певају и цвркућу. Танка бела свила вила се по угрејаном зраку то час доле, то час горе у вис, а облетао је бели лептир и грајући се њом. Крај сенице зукаху муве и бубице, које се амо завукоше од несносне врућине.

У сеници сеђаху Мара и Миливој сами, па свршивши задатке своје почели се разговарати. Миливој јој разлагаше диван учитељски живот на селу. Величао јој мили учитељски позив и рад његов мећ сељацима нашим. Говорио јој о околностима својима, причао јој о покојном оцу своме, кога је тако силно љубио. Тужио јој се како је остао сам саморан.

Мара га је пажљиво слушала, а срце јој стаде све то јаче куцати. Очи јој се наводнише од суза, а душу јој обви туга. Сажаљевала је овога сиротог младића, кога ох, тако силно љубљаше, па га поче благим речима тешити.

„О, госпођице, како да не тужим овако млађан. Сам, саморан остадох већ тако рано на овоме свету. Куд се кренем свуд ме туђи погледи сретају, свуд ме хладне речи предусретају. Немам никога свога. Немам мајке своје, да ме код куће у своје топло закриље прими, немам оца свога, да се радује доласку моме, немам сестре своје, да ме у мили сестрински загрљај дочека“ . . . — даље није могао. Срце му се стегло од тешке туге, а у грлу му застаде реч.

Мара је била погнула главу из ока јој кану врела сузица.

Престадоше и птице цвркутати на ораху, а лаки лахорић пирну кроз сеницу, те лишће лагано зашушта. . .

„Маро!“ . . . — започе од једном Миливој слабим, дрхтавим гласом.

Она није чула. Груди јој се бурно надимаху, а у лице јурну јој крвца.

„Маро! . . . — понови он опет јачим гласом“ — Маро, никог немам на овоме свету, буди ми ти све . . . све . . . — и стропошта се на колена пред њу.

„Буди ми вереница, јер тебе једину имам па тебе једину само љубим . . . љубим!“ . .

Мара се трже, погледа га погледом пуним љубави, среће и блаженства и паде му у наручја.

„Милованче моје! . . Слатко Милче моје! . . тепао јој је он обасипајући оно рујно лице жарким пољупцима.

„Миле мој! . . Срећо моја!“ . . .

Уморан славујак баш долетео на орах другу своме, па сав радостан поче му низати заносне песмице, а лаки шушањ виновога листа баш као да поче неразумљивим речима целоме врту причати верну и слатку љубав ових двеју млађаних душа, што се тако слатко љубе у закриљу његову, у сеници.

А Миливој и Мара исповедаху своју слатку и вечну љубав врелим пољупцима и топлим загрљајем.

(Наставиће се.)

Млади и стари.*)

(по хервегу.)

лад си, сине, ништ' не збори,
Јунаци ти ми смо стари!
Пусти жара нек прежари —
Сломиће те бујни вали.

„Омладино, ћути, ћути,
Неука си, незрела си;
Чекај док те седе власи,
Док те старост поукраси.

„Какав народ? Лудуј само,
Невољице наша млада;
Пусти оков нек те стегне,
Кад остариш биће рада!“

Ој, чувари, куће цѣле,
Ко ће лепшу да вам вије?
Ко је лети'о ока светла,
Да за браћу крвцу лије?

Остарино, у те шта је
Осим сина, бритка мача?
Роб си стари па ми мнијеш,
Нек у ропству син ојача.

Зар савете таке худе
Очеви нам да подаре?
Ко да љуби ћери ваше,
Чува образ и олтаре?

Не руж'те ми црне власи,
Омладини жарке груди,
Сребро теме ваше краси,
Злато носе челик-људи!

Варали сте народ, себе,
Док бујала крвца млада,
Сад бежите туђем скуту —
Ето вашег светлог рада.

1883.

Радован Кошутић.

На Божји дан.

ПРИПОВЕТКА ИЗ СЕОСКОГ ЖИВОТА.

I.

ило је то лицем на Божји дан. Природа се заоденула белим покривачем. Свуд влада мртва тишина. Само пред црквом села Р. сакупило се неколико момака и девојака. Ухватили су коло. Све су им бриге остале код куће. Место њих наступило је весеље.

Данас је у колу многа девојка први пут. Такав је обичај. Кад девојка дорасте до кола, неће се у њ ухватити до Божјега дана.

Између свих момака највише ти упада у очи Васа Р. Могло му је бити око двадесет. Али је надвисио све остале. Витак као јела. Лице црномањасто, само у средини образа осула му се мала румен. Обрве гараве, а испод њих севају ватрено црне очи. Чело овисоко. Нос орловски. Уснице пунане, а изнад њих га већ нагариле наусница. Нема му равна у целом селу. Слика правог српског јунака.

А како води коло, како ли ситно ногама везе, не можеш се надивити. Ногама као да и не стаје на земљу. Остали му момци чисто завиде. Сви га мере чудновато очима.

Но он се на то много и не осврће. Поглед његов почива на Цвети К., која до њега игра.

А што је то лепотица, е таке ваљда нигде нема.

У пасу тапка. Узраста повисока. Очи граорасте. Изнад њих обрвице у слици полумесеца. Образи румени и пуни, уста на пола отворена. Кроз њих провирују као бисер бели зуби. На лицу јој је увек неки стидљив осмејак, те

*) Песму ову превео је и наш Змај-Јовановић. Ур.

јој даје особиту неку чар. Низ плећа спустила дугу, бујну косу. А низ као снег бели врат спустила ђердан, све од самих дуката.

Не можеш се доста надивити бајном лицу њезину, нити ономе враголастоме осмејку. Кад те погледа својим оком, е чисто те занесе. Свему томе даје неки особити израз одело, које изгледа, као да је ш њом израсло.

Васа колом вија, а она за њим скакуће као лане. Игра попут виле. Ноге, струк, глава, све се то миче по неком такту.

Поглед јој је скоро увек управљен у земљу. Само кадкад баци оком на Васу, кад овај што прозбори. Онда јој се само развуче на лицу онај дражесни осмејак. Па опет управи поглед у земљу. А Васи удари у лице крв од милине.

Преко кола је од Васе Сима Т.

На Васу погледа мрко. Од љутости мења боју у лицу. Заврће главом.

Сима је син најбогатијег газде у селу. И он је пристао момак. Но не може се мерити с Васом. — Од свих је био најбоље одевен. То је једино, чим је Васу наткрилио. Али у свим другим врлинама далеко је остао за Васом.

Сима љуби Цвету. А она га неће ни да погледа.

Њезино срце освојио је Васа. Њих су се двоје заволели још од детинства. Куће су им близу, те су били увек заједно. Једно без другога није могло бити.

Цвета је долазила сваки дан у кућу старе Кате — Васине мајке. Ова није имала никога више, осим Васе. Врло је волела малу Цвету. Старица је била доста сиромашна, али душа доброте.

И Васа је одлазио често у кућу Цветину. И њега су волели Цветини родитељи.

Цвета и Васа делили су заједно и радост и жалост. Ако је које од њих добило на поклон каквих посластица, па ма и јабука била, нису је појели тако дуго, док се не би састали. И тад би ју делили.

Ако би отац Васу казнио, трчао је одмах Цвети, да јој се потужи. Цвета би тада оборила жалосно главицу, те би му рекла: „Хоћеш ли ти икад велик парасти, да те престану тући.“ Више пута је и сама плакала, кад би опазила сузе на Васиним очима. Опет ако се је што неугодно догодило Цвети, Васа би суделовао у њезиној жалости и тешио је.

Најчешће су се састајали у хладу неке старе липе. Ту би се по цео дан играли. Васа би плео Цвети ђердан од базгове срчике, и вешао јој о врат. А она би тргала цветиће, и китила Васи шешир и груди.

Мало по мало, па је дошло време, где се почели будити у њиховим млађахним грудима осећаји љубави. Оно пријатељство, што их је везивало у детињству, претвори се до мало у ватрену љубав. Под оном истом липом и сад су се још најрађе састајали, проваћајући сретне часове и изјављујући једно другом своје осећаје.

Васина је љубав нашла одзива. Но ипак није био потпуно срећан. Та за бога он је сиромах, а она газдинска кћи.

Шта пута говорио је болним гласом драгој својој: „Злато моје, пупољче ружин, зоро мајска. Моје се срце топи у миљу, кад си ти уза ме. Онда је моје небо, онда рај мој. Али кад помислим, да си ти кћи газдинска, а ја сирота, па да твоји неће никад допустити, да ми дадеш руку, онда ми се срце цепа од жалости. Онда се пакао преда мном отвара. Но реци само да ме волиш, па ма моја никад и не била, пола ће ми се терета са срца свалити.“

Она би тада оборила очи, а у лицу се мењала. Кад би свршио: „Волим те, Васо, за тебе живим, за тебе ћу и умрети.“

Те би речи Васу охрабриле. Оне би изазвале у његову срцу наду. Тад би пољубио своју драгану. И на растанку јој стиснуо нежну ручицу.

II.

Коло се било разишло. Народ поврвио кућама. Момци се помешали с девојкама. Ударили у шалу и весело ћеретање. Васа је ишао поред Цвете. Живахно су се разговарали. Приступи им и Сима Намргодио се, као да ће му киша из чела. Очи му севају гњевом. Напокон приђе ближе Васи, те ће овако: „Но јеси ли се наиграо момче с Цветом?“

„Па јесам, и опет ћу, ако Бог даде, али шта је тебе зато“, одговори Васа.

„Па која ти фајда од тога? Боље би ти било, да испросиш кору леба за ону сиротицу код куће, него да се у колу размећеш“, рећи ће Сима поругљиво.

Те речи коспуше се Васина срца. Ну настави посве мирно: „Ни бриге те за то мој соколе. Моја кућа није још спала, фала Богу, на туђу кору леба.“

„Али ја ти опет велим“, примети Сима, „да се манеш те девојке, јер ће бити зла.“

„Лако је за то мој оџаковићу. Ти ни мало више немаш права на њу, него ко други. Ниси јој дао још ни јабуке,“ одговориће Васа.

Цвета је била сва порумeнила од стида. Зазорно јој је, где се за њу прегоне.

Сима опет задиркује „Имам кукавицо више него ти. Ја ћу је добити. А ти просјачино никада.“

То је било Васи већ сувише Разгњеви се врло. Од јарости сав позеленио. А како неће? Та Сима га је пред толиким светом назвао кукавицом — просјаком. Сима се може молити богу, да је био Божји дан, где се Срби мире, а не свађају, иначе би био добио своју порцију. Неће се Васи, да замеће кавгу.

Васа води Цвету за руку. Сима неће опет да мирује. Приђе Цвети, и истрже јој руку из Васине. — Цвета само погледа у Васу, као да му хоће рећи: колика срамота за њега. За тим трже снажно руком, и оте се Сими. Приђе опет Васи.

„Море Симо!“ рећи ће Васа, „да није свети овај дан, ја бих ти показао, коме ћеш пркосити.“

„Ха, што би ти рђо показао,“ скочи Симо, те удари шаком Васу по глави.

Васа скочи као разјарен лав. Шчепа својом снажном десницом Симу за гушу. Неколико снажних удараца паде по Симиној глави. — Овај се отима и брани, али све за луду. Васина рука још једнако почива на његовом врату. Девојке су се разбегле. Момци се слетише око њих. Сад се истом заметну прави бој. Једни бране Васу, а други Симу. Од девојака остала сама Цвета. Плачним оком моли, да се утишају. Боји се, е погинуће јој Васа.

На једном се показа крв на Васи. Обранио га Сима. Кад видио рђајковић, е не може му ништа, а он се некако дочепа ножа и сјури га Васи више десног бока. Кад Васа виде, где га Сима обрани, шчепа га и лупи њим о земљу. Како га је снажно лупио, није се Сима могао ни подићи.

Кад опази Цвета крв на Васи, стаде је јаук. „Ах људи, за бога, погибе Васа Р.“

Притрчи оној граји. Отклања момке од Васе. Брже се слети неколико старијих људи међу момке. Тешком их муком разваде.

Васа је показао Сими, да није кукавица. Сима је добио, што је тражио. Упазио је Божји дан и Васу Р.

Васа није ништа више добио, осим малу рану. Срећом је била на њему дебела одећа, те се је нож само мало додирнуо меса.

Сима се није могао сам са земље ни подићи. Момци су га морали до куће однети.

Граја се разиђе. Цвета сва у сузама. Боји се, е јој је Васа врло рањен. Приђе к њему, те му жалосно: „Јој мени, Васо драги, уфашли се преболети. Проклета да сам, тому сам све ја крива.“

Васа се само смеши, теши Цвету:

„Не бој се злато, рана је малена. И не осећам је. А и да је опасна, не бих жалио, кад сам је с тебе добио.“

Цвети је одахнуло. Савије своју белу мараму. Пружи је Васи, нека је стави на рану. Овај јој са захвали, и учини, како му је рекла.

Напокон се све разбеже кућама. Васа су и Цвета сами. Примакли су се и они својим кућама. Узев Васа Цветину руку, стиште је нежно. „Не бој се злато моје. Рана ће скоро зацелити.“ рече јој на растанку. — „Боже дај“ рећи ће Цвета, — и растадоше се.

(Наставиће се).

Секула Сестрићу.

(НАРОДНА.)

Сунце седа, мрак на земљу пада,
Војводе се на воду ређаше,
Ком је редак на водицу ладну,
Дође на ред Секула Сестрићу,
Узе видру и оде на воду.
Турска га је опазила стража,
Опазила па га уватила.
Однела га цару пред шаторе,
Још му вели цару господару:
„Ој бога ти Секула Сестрићу,
Какав оно јунак од вас бише,
Што ми моје Турке преметуше,
Прико коња у седлу бојноме
Испред мога бијела шатора?
Који јунак оно од вас бише,
Што ми моје Турке загањаше,[1]
Испред моја бијела шатора?
Који оно јунак од вас бише
Што м' секоше свилено конопље
Испред мога бијела шатора?“
Још му вели цару господину:
„Ој бога ти Секула Сестрићу,
С каквом волиш смрћом да т' уморим,
Или волеш, да на огњу гореш?
Или волеш, да те пушка бије?
Или волеш да те сабља сече?!“
Тад му вели Секула Сестрићу:
„Нисам к . . . ., да на огњу горем,
Ни хреузин, да ме пушка бије,
Већ сам јунак да се одбрањујем.
Дај ти мени коња истерана,
И дај мени сабљу захрђану.
И дај мени пушку одметкињу,
Па се попни на бедему граду,
Мене пошљи уз то поље равно,
Замном пошљи четир чете војске,
Ти погледај са бедема града,
Како ћемо на сабљи делити!“
Кад је био Секула Сестрићу,
Кад је био насред поља равна,
Вишњему се Богу помољава:
„Мили Боже, коња ми заиграј,
Света Петко очисти оружје,
Пуцај пушко ко но и лубарда,
Сеци сабљо, ко но и помамна!“
Што молио, Бога домолио,
Једну војску коњем погазио,
Другу војску на воду натеро,
Трећу војску сабљом исекао,
А четврту цару отерао,
Отерао цару на срамоту,
Још му вели цару господину:
Ој, бога ти Секула Сестрићу
Ајде море, ти се млад потурчи,
Даћу теби пола царевине,
И још тога пола Цариграда!“
Ал му вели Секула Сестрићу:
„Нећу ти се море потурчити,
Нит' ћу моју веру погазити,
Да ми дадеш и сву царевину,
И још твога пола Цариграда,
Мол' се бога турска потурицо,
Што си тамо горе на бедему,
И твоју би замрсио чалму!!“

Суботица.

Прибележио: Ђ. М—ћ.

Опис
„ц. к. генерала Србаља од 1759—1810. и ц. к. обрстера Србаља од 1744—1810.“
од фмл. САВЕ ПРОДАНОВИЋА.

приопштио, исправио и допунио
Димитрије Руварац.

(Свршетак.)

Пошто нисам могао добити све оне књиге, које сам тражио и у којима би морао наћи о неким овде описатим генералима и обрстерима, што ми је јако жао; то ћу овде у кратко навести, шта сам о некима могао напабирчити по књигама и новинама, које су ми на расположењу при писању овог чланка стајале.

Ђорђе Дука генерал 1793. био је лајтнант код Ђулајевог фрајкора (катана), а 1799. постао је обрстером код 2. баналске пуковније бр. 11.

Андрија Стојчевић из Нештина у почетку трећег аустриско-пруског рата 1778. отишао као лајтнант са Варадинцима, а 1800. постао је обрстером код Варадинаца.

Максим Ракичевић од Топлице за време трећег аустриско-пруског рата био је ритмајстор код славонских катана, 1793. мајором у Белој Цркви, а 1802. постао је генералом и бригадиром у Беловару.

Ракичевић имао је сина Фрању, који је 1820. ступио био у војену академију, и 28. Априла 1842. као обрлајтнант умрьо.

Павле барон Папила као генерал 9. Фебруара 1788. отишао је у Видин и предао великом везиру оглас рата. Умрьо је у Темишвару 28. Августа 1802.

Павле барон Радивојевић фелдцајгмајстор, ц. к. тајни саветник, Леополдовог ордена командир, руског ордена св. Ане и сардинског св. Маурицијa Лазара ордена великог крста кавалер, власник пешачке пуковније бр. 48., у почетку трећег аустриско-пруског рата 1778. отишао је са Варадинцима као обрлајтнант, постао је обрстером 1801. код 18. пуковније Стуарт. 1823. био је у Загребу као командујући генерал и те му је године владика Мушицки спевао песму, под насловом: „Памятникъ Барону Радивоевичу г. 1823.“, која се налази у 4. књизи „Лукіана Мушицкогъ Стіхотворенія“ стр. 152.

Радивојевић је умръо Јула 1829. у Верони у 63. години (Летопис св. 19.).

Јосип Марић прве године мудрољубија слушалац издао је по други пут 1829. у Будиму свој „Placs Kraischnika po smerti priuzvišenoga Gospodina Pavla Barona od Radivojevicha“, у ком и ово рече:

„Илирио што си дочекала?
Јеси ли се кад томе надала?
Ти изгуби бранитеља твога,
Домородца и оца доброга.
Ти изгуби јуначког племића
Генерала Радивојевића.
Кој бијаше сва обрана наша,
Како знаде и невоља ваша.
Златно бише крило од јунаках
Каквог више неће родит мајка.
Дика бише словенскога рода,
Липи дару наравнога плода
Док те је он јуначе бранио,
По свуда си весео ходио,
Не боја се из Босне туракаx
Нит у путу од горских хајдуках
Већ си путем весео ходио
И јуначке песме изводио.
Еј Вероно! шта си учинила
С чим нашег оца одмамила,
Ти уцвили мало и велико.
Сваком плаче у граници око.
У невољи кад који бијаше,
Сваки к њему по милост' терчаше
Код њега је правду изтраживо,
Јер он неће да је коме криво.
— — — — — — — —
Очи наше к небу окренимо,
Вични покој од Бога желимо
После тога жеља ће нам бити
Благо небо нам ће допустити
Да нам пошље другога јунака
Који ће нас љубити као мајка.
Име пако покојног хероја
(Кога душа ужива покоја)
У дубоко сердце закопајте
Биће једноћ дика и народа
Од сербскога племена и рода

У Верони тело закопано
Име му је свем свиту познано,
С границом је мудро управљао,
Бог му души вични покој дао!!!“

Оваки је плач и могао „na Zaktivanje pako Budimskih Rodoljubacah drugi put na Svitlost izdan biti u Budimu“.

А како је Мушицки у свом памјатнику 1823. певао Радивојевићу? Ево овако:

„Серби! Днесь моему варвіту Васъ хоцу
Быт᾿ наклонных. На часъ вмѣсто ми жезла плектръ
Кротка Муза вручаетъ.
Лѣть ли сй противитися?“

Заиста је и гријота и срамота да се нико из горње крајине до сада не подухвати да опширно опише живот Радивојевићев. Та где сте Беговићу, Грбићу, Машићу, Красићу!

Алекса Рашковић из Лаћарка отишао је 1778. са Варадинцима као лајтнант на аустриско-пруску војну. 1769. (? Ур.) био је као обрстер варадинске пуковније посланик на народном сабору у Карловцима.

Јован Брановачки 12. Фебруара 1788. као лајтнант са своји 150 Банаћана уништи и подави све турске лађе под Смедеревом. 1789. био је капетан фрајкора, који је носио његово име и особито се одликовао при нападају на Пореч 16. Септембра и. г. 1801. постао је обрстером огулинске пуковније бр. 3.

Брановачки имао је сина Алексу, који је 1827. ступио у војену академију и 1844. као лајтнант умрьо.

Брановачки је 1814. као генерал-мајор стављен у мир, живео је у Мутнику и тамо је 31. Августа 1816. умрьо.

Сава Продановић састављач горњег описа постао је 1799. генерал-мајором.

Мушицки је спевао Сави 6. Новембра 1818. као архимандрит Шишатовачки оду, која је први пут штампана у додатку 47. бр. „Новине сербске“ за 1819., за тим у 41. св. Летописа и у скупљеним песмама Мушицковим.

Адам Маовац 1788. био је капетан код влашко-илирске (српске) пуковније.

Маовац је имао сина Димитрија, који је у Бечу 18. Августа 1813. умрьо. Он је слушао права, и умрьо је као слушач четврте године права. Мати му је у то време живела као удова обрстерка у Карловцима и имала је у то време још синова. Да ли данас има кога од те породице?

Гавра Милетић као пуковник баналске пуковније стављен је 1814. у мир, живео је у Петрињи, где је 23. Априла 1822. и умрьо. За сазнање дана смрти Милетићеве имам захвалити доброти пречасног г. проте Рафаила Кукића, који ми је на моје питање *одмах* одговорио. О кад би тако услужни сви један другом били! Не могу а да нехатност једног другог проте из Баната не насоменем, који ми не хтеде одговорити на питање: кад му је *тасш* умрьо. А кад се обратих на једног мог познаника из истог места, исти ми одмах одговори.

Јован Белградија започео је служити у народној хусарској регименти што ју је 1835. српски народ са митрополитом Вићентијем Јовановићем установио, и које је он био и протектор, а не Мојсије Петровић или Викентије Антоновић или Исаковић, као што рече Сава Продановић.

За чудо, да Станковић није знао име протектора исте регименте, те да је при преписивању Саву исправио

Белградија био је 1769. посланик на народном сабору у Карловцима и то као обрстер катанске славонске пуковније и седео је у Голубинци.

Народни сабор у својој седници држатој 9. Августа, изабрао је међу осталима и Белградију за тутора, који ће општу народну касу имати, и рачуне од прихода и расхода давати.

1 Марта 1786. цар Јосиф укиде све 4 катанске крајишке регементе у Хорватској, Славонији и Банату и то с тога, што граничари не могоше више издржавати катане. Држава је давала годишње за издржавање катана и коња само 24 фор.

1734. имала је славонска хусарска регемента 4 кумпаније и то у Моровићу, Чалми, Рајевом селу и Ченину. Свега 336 момака.

Те године изишла је уредба и за пешаке народне милиције, и у славонској (доњој) милицији било је свега 6 капетанија и два војводства, а свега војника 2201. Капетаније

биле су у: Винковцима, Кометинцима, Јамини, Моровићу, Рачи, Кукујевцима, а војводства у: Рајевом селу и Жупањи.

После београдског мира 7. (18.) Септембра 1739., по ком је Аустрија морала напустити Србију, пређе доста српског народа на ову страну. Тада је прешао и знаменити Вук Исаковић, који је 1735. био „обршт вокт мајстор“, Јосиф Монастерлија обркапетан и обркнез Атанасије Рашковић, и они су учинили прави почетак потоњој варадинској пуковнији, која је регуламентом од 29. Јула 1747, добила наслов варадинске граничарске пуковније.

Први власник варадинске пуковније био је фмл. барон Хелфрајх, а сремске катанске фмл. барон Енгелсхофен.

У то је доба варадинска имала 5600 момака, а катанска сремска 2100 катана.

1748. Рашковић је постао хусарским обрстером са седиштем у Бановци, а Монастерлија пешачким са седиштем у Митровици.

Пешаци су имали црвене капе и кабанице и кратке зелене доламе с црвени надшиви, жути и црни гајтани, црвене чакшире, мestве и опанке. Катане црне клобуке с перјаницама, црвене чакшире, зелене ћурдије и доламе, 2 пиштоља, карабин и копље с црножутом заставом.

1746. јојевао је Монастерлија са својих 2000 Србаља у Италији, 12. Априла 1747. отео је варош Пераго. 1750. умрьо је усљед задобивених у рату рана.

После смрти Монастерлине постане Рашковић обрстером пешачким и почне села уређивати и цркве зидати. Он је годишње прилагао 12 дуката на школски фонд установљен Ненадовићем.

Рашковић је још као обркнез и пуковник српске милиције 3. Септембра 1743. пренео тело последњег (назови) деспота Ђорђа Бранковића из Хеба (Егера) у Чешкој у Карловце, где је од патријарха Арсенија IV. Шакабенте свечано опојано и по том у Крушедо пренето.

Рашковић је 1754. умрьо и сарањен у Крушедолу.

Вук Исаковић налази се у списку знатних тутора манастира Беочина и Реметице.

Овим завршујем свој исправак и допуну описа Продановићевог. Да сам имао при руци мало више извора, испао би ми овај састав са свим друкчији. Овако задовољите се читаоци овог листа и са оваким. Држим да сте инак ако не баш много, а оно бар нешто сазнали више, но што се налази у Савином опису, те за то Ваше сазнање не жалим уложен труд при писању овог састава.

Подела топлоте на земљиној површини.

ЦРТА ИЗ КЛИМАТОЛОГИЈЕ

од Дра. П. Падејског.

(Наставак.)

Кад би сваког сахата и чешће још гледали на термометар, онда би дознали: колика је била највећа а колика најмања топлота. Но како је то доста трудно, а за нашу потребу, као што смо већ рекли, довољно је, ако три или четир температуре забележимо, то, да би инак дознали, колика је била највећа а колика најмања топлота, (maximum и minimum) употребљујемо термометре, који су за то удешени. Један се зове: максимум а други минимум — термометар.

Промена температуре преко године за виси прво од кулминације сунца у подне у разно доба, а друго од дужине дана. Та промена температуре највећа је на половима, где за више недеља дугим даном више недеља дуга ноћ наступа. Најмања је у екваторским крајевима, где су дан и ноћ преко целе године подједнаки и где је промена у положају сунца доста мала. Но и ако промена температуре преко године на екватору није тако велика, то је разлика између температуре дана и ноћи врло знатна. Преко дана је врућина тако велика, да се не може сносити.

И најлакше одело је несносно и тешко. На против, ноћу је тако хладно, да човек не може веровати. Ту су нужне најтоплије хаљине. За то ноћ у тим крајевима и зову зимом, јер они не знају за другу зиму, таку н. пр. као ми.

Ако је која тачка на екватору још близу мора или великог каквог језера, то је разлика између топлоте у зиму и у лето још много мања.

Тиме, што се доба преко године мења, мења се и топлота. У први мах расти, док не достигне свој максимум — за тим опада, док не достигне минимум. Највећа топлота на северној хемисфери је у јулу, а на јужној у јануару. У јулу је код нас за то велика врућина, што прво зраци дуже земљу загревају а друго, што имају већу снагу, ради тога, јер одвесније падају, док у јануару, дани су краћи те тако сунце мање времена земљу загрева а при том зраци више косо падају. — На екватору двапут *већа* топлота влада и то у октобру и априлу. Најмања топлота а највећа хладноћа је на северној полукугли у јануару а на јужној у јулу; на екватору пак у јулу и јануару.

То, што лето постепено прелази у зиму а зима у лето, називамо обичном периодичном променом топлоте. Но ми имамо и не периодичну промену. Та настаје онда, кад на топлоту јако упливишу, ветрови, облаци, велике кише и друге појаве.

Велика промена топлоте јако упливише на састав човечијег тела а и на сам карактер. Европски становници се много друкчије осећају, кад оду у са свим хладне или топле крајеве. Друкчији је развитак на северу у северној Америци а друкчији у Аустралији или Африци. Да је човек у жарком појасу чисто тром, рекао бих, да то баш од слабе промене температуре долази. Од тог зависи јако и сам биљни свет.

На мору наступа највећа и најмања топлота, или, максимум и минимум, много касније. Максимум топлоте настаје тек у августу па и у септембру, а минимум у фебруару или марту. То зависи од тога, што се, као што је већ познато, вода много теже загрева и разхлађује. Даље разлика између највеће топлине и зиме опет није тако велика, као на континенту, јер је и једна и друга много блажија.

Као год што се температура преко године мења, тако исто се мења и преко дана — и као што је промена температуре преко године много већа, ако је који крај удаљенији од мора, тако је исто и разлика између топлоте преко дана и ноћи у том крају много већа. Тиме, што се континент брже и већма загреје, што то загревање сунчаним зрацима много лакше иде на копну, него на мору, тиме и температура на копну преко дана врло велика нарасте. На против ноћу температура јако пада, јер овлада зрачење — тим више, ако је ваздух сух ако је небо ведро. Отуд настаје та промена топлоте преко дана. Та је промена н. пр. у Лисабону у августу до 7^0 — даље од мора, у Мадриду до 15^0. Највећа дневна промена топлоте је, као што смо већ рекли, у екваторијалним крајевима, особито у средњој и јужној Африци и у Аустралији. У јуну н. пр. износи разлика до неких 27^0 Ц. Каткад буде и 30 и 35^0 Ц.

Каква је на против разлика у промени дневне топлоте на мору! У тропском атланском оцеану између 0 и 10^0 ширине једва износи и 2^0.

Ми смо већ једном рекли, да топлота расте, што се сунце све више диже над хоризонтом — па ипак није највећа топлота онда, кад сунце стоји у зениту. Та топлота настаје тек за један или два сахата касније. Сваки знаде, да сунце у подне кулминира, али зна и то, да је, особито у лето, несносна врућина тек после подне у један и два сахата. То долази отуд: Топлота сунчаних зракова је тим јача, што се сунце више зениту приближује. Земља, која упија топлоту тих сунчаних зракова, више прима и удише у себе те топлоте, него што је у тај мах губи. Кад сунце пређе кулминацију, кад сунчани зраци почну да губе своју снагу, онда земља више испушта топлоте, него што је удише — а то је већ око 1 или 2 сах. после подне. Ваздух, који је већ и онако јако за-

греван, сад тек почне још више да се загрева. Овде морамо на троје обратити пажњу, што чини, да је одмах после подне топлота тако велика, да кажем највећа. Прво: око 1 и 2 сах. почне сунце већ да малаксава и у колко оно ослаби у толико зрачење овлада. Друго: сунце је мало малаксало, али ипак одржава ону топлоту, која је већ у ваздуху, сад почне тек земља да у много већој мери пушта ону силну топлоту, коју је усисала, док је још сунце у великој снази било. Та топлота, која у први мах доста нагло и у доста великој мери појури из земље, придружи се оној и онако великој топлоти у ваздуху и тиме исту још већом учини. Сад још треће: ми се налазимо у најнижим слојевима, где је ваздух најгушћи, те прво за то има највећу топлоту, друго, ради тога, што је тај најгушћи ваздух најближи земљиној површини, као врелу његове топлоте.

То све траје тако до најдаље 3 сах. после подне; онда почне температура већ да опада, због тога, што су, прво: зраци доста малаксали, а друго за то: што је земља онај сувишак топлоте доста нагло већ испустила у светски простор.

На морским обалама, где скоро увек преко дана ветар дува, пада максимум са кулминацијом сунца. То исто опажамо и на високим бреговима.

Као што температура преко дана расте, док не достигне максимум, тако касније опада, кад сунце почне западу да се клони. То опадање бива све веће, што је сунце слабије и траје преко целе ноћи, док пред исход сунца не достигне минимум. Топлота је ноћу за то ниска, што сунце као извор преко ноћи усахне, и што земља ону топлоту, коју преко дана упије касније опет изгуби. Лети је већи максимум дневне топлоте, зими пак минимум.

(Наставиће се.)

ЛИСТАК.

ЗБОРНИК БОЖИДАРА ВУКОВИЋА У БАРУ.*)

У почетку ове српско-словенске црквене књиге налази се грб *Божидара Вуковића* војводе: у округлом лаворовом вијенцу: једноглави пиштећи црни орао, по дну којега на отвореном пољу косом линијом и отвореним чељустима идући лав, оба са извученим језицима истоку окренути, заокићени црвеним пантљикама, стоји са црвеним словима напечатано ово:

Иже в троици славими Бог, благоизволи оукрасити свјатују церков своју. различними књигами·:· *Даље продужава се почетна ријеч са црвеним словом, а остала писмена и ријечи са црним словима.* Тјемже и аз христу раб. Божидар Вуковик. благодјетију божијеју желаније имјех от јуности мојеје, и љубов к божественим црквам. молих се все благомоу

*) У другој половини мјесеца Фебруара о. г. налазећи се при каноничкој посјети г. Митрополита *Митрофана* у Приморској Нахији, ја сам по дозволи мјеснога пароха г. Василије Вукотића прегледавао све црквене књиге саборне цркве светога оца Николаја у Бару; и међу истима нашао сам ову *Српску старину*, која је дуго година по хришћанским кућама преношена скријевата била да је неби Турски и Млетачки нападај уништио. — Како је и од кога је ова Вуковићева књига у Бару православноме народу у руке дошла, тешко је од кога дознати; али се види по употреби исте књиге, да других печатаних књига ни с које стране добити нијесу могли, што им ова Српска печатња из Млетака дати није могла, и што нијесу побожни свештеници друге потребне књиге — Србуље за употребу преписивали, као што су то по свима српским манастирима и саборним црквама ваљани свештеници и калуђери преписивали.

Ваљда ће и на ову старину Г. Димитрије Руварац дати своје примјетбе, да је иста печатана и описата. Он је био добар дати ми опомену у „Јавору“ број 38. од прошле године страна 607: *Шта треба да зна онај који се подухвати да опише какву старину?!* Ја сам му захвалан на опомени са најавом: да није требало упућивати ме на оне књиге да читам које немам и које се у мојој маленој библиотеци не налазе, које су књижевне биљешке разасуте по нашим периодичним књигама, часописима и листовима; *које тек материјално снабдјевен и научен књижевник испитивати може, који се искључиво са тијем бави.* — Г. Димитрије Руварац ваљда помишља, да ја не бих нашао на све те биљешке о старинама, према којима бих и старину описао, пак нашавши ону старину дао сам је печатати у „Јавору“ број 37. од прошле године зато, да неби на штету наше књижевности пропала. — Ако је Божидар 1540. год. у Млетцима умрьо, али је његова печатња остала, којом је печатао његов син Вићентије Вуковић и други који су се бавили са печатањем црквених књига, те се свагда могло рећи, у штампарији Божидара Вуковића, т. јест онога који је први подигао штампарију у Млетцима. **Филип Радичевић.**

владицје христу мојемоу, дами поспјешит кжеланију мојему. дас вршим и сије дјело јуже начех дјелати, си сборник. богу на славоу а на похвалу вејем свјатим, и христијаном на ползу. понеже смислих врјеме старости мојеје, јако врјеме смртноје приближајетсе. и житије наше немного врјемено, јакоже пророчествујет пењжни пророк давид. дније љет наших внихже седамдесјат. ашчелиже всилах осмдесјат, љет. множоје их троуд и болезн. Сего ради оубојахсе смрти понеже негледајет. ни цара ни бољарина. и видјех врјемена тешка соут, понеже врјеме ина посљедња јесу. между језици многоје рати, и велико поцјереније отисмаилтен на христианех, заради, сгрјешенији наших. того роди инаше оукенијеније (притјешнење) бист в западних странах италских, ввјелицјеј јереси римској. немогши изити всвоем отечеству, за ради исмаилтских великих поцјеренији. јакоже и прјежде рекох в иних книгах јеже сставих на типарех. (типографија — печатња) да изнесем в својем отчествији и сије типаре. сего ради мољу господа бога и прјечистоју јего матер, да ми поспјешит насвршеније дјелу. и потом ако боудјет воља божија, мислим сије типарје да изнесем всвоје отчество. једа кого бог изволи и по мојој смрти дасе потроуди, заради божествених црквах. да исплнији колико боудје воља божија недостатчество стих книг. јеже јест оумаленоје иновјерними језици. Апостолже пављ глаголет красеј црков, своју душу красит. Мољуже вејех отце и братију чтоушчих или или вепјевајушчих. љубве христовје ради, ашче боудјет шчо погрјешено исправљајте. имењегрјешнаго Божидара благословите, јакоже пишетсе. молитва правједнаго спасет грјешнаго. и да обоих оулучим милост здје, и таможе, свјетом вси озаримсе. Славенiче оца и сина и свјатаго духа, инињa и присно ив вјеки вјеком, амин -: — . — . — —

После ових потезова налазе се у другој линији један до другога 13 крстова са тачкама, шест црних а седам црвених. После истих стоје ријечи ове:

И поставих си бељег мој више писанији. дарованими, велицијем кјесаром, Карнолоушом. Јеже глаголетсе бити по имјеноу пети кијесар от рождества Христова. обладајушча римским начелством. и мнозем инијем странам, Господин нарицаетсе -:- — — —

Са црвеним словима стоји печатано: Начеше се описати сије свјатије книги глаголемији минеи. В љето ,ЗМД (7044) које спада од Христа 1535. године, кроуг солнцу, ЗI. (16.) а лоуни, ДI (14.) -:- — — —

После ових потезова у првој линији налази се црних 15 крстова са тачкама; а у другој линији црвених са тачкама 23, а у трећој линији 12 црних са тачкама крстова.

Цетиње, 1. Априла 1888.

Филип Радичевић.

ЦРТЕ ИЗ НАЈНОВИЈЕ ИТАЛИЈАНСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ.

Пише Мар. Ко.

I.

Giosuè Carducci. L' opera di Dante. Discorso.

(Свршетак.)

Иза заљубљенога пјесника, преставља нам Кардући Данта, као првога философа лајика италијанскога народа, и то у његову дјелу *Amoroso Convivio*. Саставни дио његове философије то је као и код древних Грка богословија. Овђе почимље и његов класицизам. Ово му је дјело најважније због тога, што га је написао народним језиком, настојећи да знаност одомаћи код простога свијета.

Иза овога дјела, претреса Кардући *Volgare eloquenza* (народна рјечитост), које је највише важно с тога, што је то најпрви спис у свим романским језицима, који се бави поетиком и филологијом.

На реду је сада *De Monarchia*, дјело у коме се расправља о човјечијим удесу. Ту се истиче двојака сврха човјекова: блаженство на небу и на земљи, и показује се пут, којим ће се доспјети до тих блаженстава: — треба му, на име, ко ће га управљати, — а управљаће га глава цркве заједно са владарем. Кардући тврди, да пјесник није имао у овоме дјелу пред очима какву идеју о сједињењу Италије, већ је мислио на јединство хришћанства, без кога се не могу ни разумијевати идеје дантове.

Данте од својих савременика није имао

ништа до жучи и чемера; кад је умро Хенрик седми и тиме се њему утрла свака нада на повратак у Фијоренцију, он се сав баца у прошлост, на коју му је остала слатка успомена. Тако постаје бесмртни појем, кога је пјесник кретио скромним насловом *Commedia* (комедија) а свијет „божанственом епопејом“. Ту је Данте, као човјек не без својих страсти, праћен од Вергилија, који преставља древну образованост и од Беатрице, под којом пјесник разумије средњи вијек. Пријedметом му је човјек, који је са свом својом слободном вољом подвргнут суду, од кога према заслугама прима награду и бива кажњен.

У пошљедњему поглављу Кардући опредјељује кратко али јасно и оно, што се у највећему дантеовоме дјелу пјева, и начин, којим се то излаже. Пошто је ово поглавље најмање, а и њиме завршује Кардућијево проучавање, ево га свега износим у српскоме пријеводу: „Такав нам се приказује Данте Алигијери, први особни пјесник и већ силан, као никакав други, свршетком средњега вијека а на почетку порођаја. И тек се појавио здружује науку с вјештином, вјештину с чуством и обнавља старинску вјештину у своме и народноме чуству и тако је опет нову предаје. И све оно, што је највишега и најплеменитијега у поезији народа, све је у њему; али он има неких својих потеза, каквих није нико имао ни прије ни послије. И пјева све што је најузвишенијега у животу, најузвишеније људске мисли, најузвишеније тајне душе, и то не његове душе, не ни ових или оних душа, већ свих душа; а пјева их тако дубоко, тако искрено и тако узвишено, да остаје у свијету чудна и ненадмашива његова и грађанска и човјечанска поезија и онда, када ишчезне из ње свећенички лахорић његовог чудноватог мистичног пјевања, и кад понестане доктриналног значења; а име божанственог пјесника нашега народа лети у вијекове и засиже у будућност, као и слава Капитолија, као и име Рима.“

Уз ово дјело додато је у књижици десетак страница, гдје се такође говори о Данту, а тај додатак извађен је из трећега предавања о развоју италијанске књижевности, што га је Кардући држао год. 1871 на университету у Болоњи, а прештампан из књиге: *Studii letterari di* ***Giosuè Carducci****, Livorno, Vigo, 1874.*

*

Кардући је у овој својој расправи приказао у кратко али крјепко и језгровито сва дјела највећега пјесника. Сјајни богати пјеснички облик Кардућијева приказивања повуче те и нехотице у она времена, у оне приједеле, међу оне људе; те ти се тако створи пред очима слика неумрлога Данта, са сваке стране расвијетљена: видиш пред собом тужнога изгнаника, праведнога судију, човјека, који много љуби и великога пјесника хуманисту.

Ова красна Кардућијева критична расправа увод је у повећи низ проучавања. Овај низ проучавања биће највужнија појава у цијелој новијој италијанској литератури: томе се надају многи, који су се упустили у оцјењивање овога дјела, а томе се мора надати и сваки онај, коме је познат дојакошњи критички рад Кардућијев, јер је Кардући највећи савремени пјесник и критичар свога народа, а доиста, мало му је равних и у цијелој Јевропи.

ДОПИС.

У Златноме Прагу 10 апр.

Поштовани г. уредниче!

По одобрењу долеименованог друштва част ми је доставити вест што сљедује:

Академијско друштво „Славија“ у Зл. Прагу припрећује 18. (30.) ов. месеца у славу *Вукове стогодишњице* „Караџићево вече“ (у сали остр. софијског) са следећим програмом: 1. *Српске народне песме* (смеса) од Товачовског пева пев. друштво „Товачовски“. 2. „*Живот и рад Вука Ст. Караџића* говори г. Јан Худец. 3. *Anьичка* ческа нар. песма комп. В. *Лаубе* пева гђица А. Весела члан ческе народне опере. 4. *Звучне даворије од Ј. Маринковића* свира г. Стари. 5. *Кажи ми кажи* (XIV Ђулић) комп. *Јов. Иванишевића* пева г. Власак оп. певач. 6. „*Смрт мајке Југовића*“ декламује г. Покорни. 7. „*Сећање*“ (речи од Миленка) комп. *Ј. Иванишевића* пева гђица А. Весела 8. „*Без тебе драга*“ од Пачу-а

свира г. Стари и 9. *Јуре облаци* од Товачовског пева друштво „Товачовски“.

Гореноменуто друштво чине ђаци свију словенских народности што у Прагу бораве, међу којима је највише браће Чеха. Цељ је „Славији“ гајење и ширење идеје словенске заједнице научним радом.

Не чудимо се овој свечаности, јер је љубав браће Чеха према свима осталим Словенима велика, истинита и узвишена, те таквом побудом често се овамо прослављају словенски великани. Додајмо још да за ову прославу нашега Караџића поред друштва као главне чињенице има заслуга председник истог г. Јан Влчек (Чех) који се из свог Србољубља поред познавања слављеника постарао да уређеним програмом чешкој публици изнесе што виши број српских умотворина. „Буди им наше братско признање!“

Молим Вас г. уредниче да у ваш цењени лист уврстите горње редове.

С поштовањем

Један Србин члан горњ. друштва.

РАЗНО.

(Српска граматика за пазиграфију.) Занимаће наше читаоце, да им нешто саопштимо из граматике за српску *пазиграфију*, и ако то сад већ има само хисторијеке вредности — а можда и никакве Пазиграфија би, као што је познато, имала да буде неко опште писмо за све људе и народе. Познато је, да се у шесетим годинама бавио тиме и Србин Пајић у Земуну. Њега и у најновије доба спомињу немачки писци кад говоре о хисторији општега језика и о данашњем „волапику“. Али осим Паића бавио се у оно време и Србин *Никола Појатина* тим проблемом и издао је и граматику за Србе. Граматика је та изишла у Минхену г. 1867. и то литографисана у другом издању, а састављена је по системи Антуна Бахмајера. Писац се на њој потписује „Професор Никола Појатина, члан централног пазиграфског друштва у Минхену и т. д.“ Ова пазиграфија се у томе састојала, да се речи пишу цифрама арапским, тако н. пр. број 4062 значио би реч „човек“; 4212 „мати“ и т. д. Други падеж се тиме означивао, што пред именицу дође реч „*од*“, а то је број 5890. Тако н. пр. први падеж 2613 (значи „пријатељ“), други падеж; 5890 : 2613 = пријатеља (*од* пријатеља); трећи падеж се означавао, кад се пред именицу метне број 252 (који значи „*на*“), н. пр. 252.2613 = пријатељу (на пријатеља), а четврти је једнак првоме. Множина се бележила тиме, што се реч *подвуче*, н. пр. 2592 = жена, 2592 = жене (у множини.) Исто тако се натезало и код глагола. Н. пр. 3535.3994 значило би: ја љубим; кад се над бројем, који значи „љубити“ (3994) повуче линија, онда се изражава *будуће* време; кад се број сасвим превуче по среди, онда је *прошло* време. Код других делова речи кубурило се још и горе. Уз граматику ову има и предговор од писца, из којега се предговора најбоље види, како писац није знао ни — српски, а овамо хоће да учи све народе, неком новом језику.

(**Љубавна писма**). Неки млад човек седе за сто, те напише три љубавна писма наједанпут. Прво се почињало: „Поштована пријатељице!“, друго: „Драга Милице!“, а треће: „Премила и најпоштованија госпођице!“ — Неки пријатељ га запита, а нашто је та разлика у почетку писама. „Ево сад ћу ти разјаснити“ — одговори писац, „она прва има 4000, друга 6000, а трећа 12000 форината мираза“.

КЊИЖЕВНИ ОГЛАСИ.

„Српско православно пјеније“ по карловачком старом начину, у један глас у ноте написали *Гаврило Бољарић*, свештеник и *Никола Тајшановић*, учитељ певања у Сарајеву. Свеска III. Цена свакој свесци 1 фор. штампа се у Липисци (Лајпцигу). У овој ће свесци бити одговарање на обичној литургији, на празничној и архијерејској, па на призивању св. духа и благодарењу, као и на спомену мртвих. Све је свеске прегледао и одобрио наш уметник *др. Ј. Пачу*.

НОВЕ КЊИГЕ.

Народна библиотека браће Јовановића. Свеска 173. **Историја Црне Горе** III. Написао *Д. Милаковић*. — Свеска 174:

Потемкин на Дунаву Историјска приповетка *Г. П. Даниљевског* II. — Цена је свакој свесци 16 н. Претплата на 24 свеске 3 ф. 50 новч.

Књиге за народ. Издаје „Матица Српска“ из задужбине Петра Коњевића. Свеска 15. **Искрице из светога писма** (по Даничићеву и Вукову преводу) За поуку народа саставио проф. *Др. Ђорђе Дера.* II Нови завет. Трошком срп. књижаре и штампарије браће М. Поповића у Новом Саду. 1888. — Цена појединој свесци 10 новч.

ОДГОВОРИ.

Г. Н. Д. на У. — Ваше „Коло“ не можемо штампати, јер би се пок. Бранко Радичевић морао у гробу превртути. Са Вашим динаром изволите расположити.

Г. Ф. Р. у К. — Чланом „Матице“ постаје се кад се плати 50 фор. било на једанпут, или у пет годишњих рата по 10 фор. Скорим ћемо Вам писати.

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шаљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор. на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића. *Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.*

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК: -ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.-

УРЕДНИК: -Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.-

Бр. 18. У НОВОМ САДУ 1. МАЈА 1888. Год. XV.

Књазу Данилу I.

аполеон могао је,
С милијоном бајонета
По цијелом св'јету жарит:
Да му нико и не смета.

Но ти Књаже како мога,
Са маленом твојом четом
Повест борбу на све стране,
Са источним силним светом?!

Наполеон могао је,
Са хиљаду грла топа,
Да се земља узколеба,
И застраши сва Европа!

Но ти Књаже како мога,
Са два топа из Жабљака,
Такви покољ, такво чудо,
Учињети од Турака?!

Наполеон могао је,
Рушит' свуда испод неба,
Јер имаше доста праха,
И за војску доста леба.

Но ти Књаже како мога,
Са истоком водит борбу?
Кад ти тајин и џебана
У малену бјеше торбу.

Еј, био си муња жива,
Српски Књаже ти Даниле!:
Твоја борба, твоја слава,
Очи су нам отвориле.

Радоје Рогановић.

Милче.

ПРИПОВЕТКА ИЗ УЧИТЕЉСКОГ ЖИВОТА.

Посвећена госпођици Мари Поштићевој.

Од В. Милана Марина.

(Наставак.)

оспођа Ката већ се била и наразговарала са својом пријатељицом, па пође у врт, да види шта јој дечица раде.

Затекла их где уче.

„Но, јесте ли већ научили?“ — ослови их љупко.

„Јесмо, мајко, јесмо“ — рече јој Мара радосно.

Госпођа Ката није могла ни слушати, шта се овде у њену одсуству збивало, није јој ни пала у очи марина промена, која беше сва румена и зажарена у образима.

„Па кад сте готови, а ви ајдете, да се мало по врту проходате, може вам шкодити толико учење“.

И сви се кренуше, да се мало проходају по широкој стазици.

„Гле, мајко, овај пупољак ружице, како је нежан и леп, та тек се почео развијати,“ — ускликну Мара и узабра га.

Госпођа Ката упутила се напред стазом, па се нагла на шебој (то је њено најмилије цвеће) те га стаде жудно мирисати.

Мара се окрену Миливоју и задене му на груди пупољак, па му мило шапну:

„Ево ти у знак наше љубави!

Миливој се блажено насмену и стисну јој топло малу, белу ручицу.

Мара се трже из његове руке и одскакута као јелenче к' матери својој.

Било већ вече, кад се Миливој крену да иде кући. При поласку рукова се с Маром и шапну јој тијо:

„Лаку ноћ Милче моје!“ . . .

— — — — — — — — — — —

Сутра дан, кад је Мара полазила из школе кући, приђе јој Миливој и стисне јој у ручицу мален папирић.

Мара дошла кући, па оде управо у врт у сеницу, па оно мило место, где се јуче онако сретна осећаше, седе и узе писамце да чита. Беше то песмица, излив Миливојевих осећаја:

Милчету своме.

Лице дивно, мило лане,
Очи сјајне, обасјане,
Уста рујна, бисер зуби,
Срце верно, моје љуби.
Тананога вита стаса,
Речи су ти пуне краса,
Кад прозбориш, славуј шта је,
Што у гори дане траје.
Љубав будиш, љубав ствараш,
Јаде, боле ти обараш.
Пусти гласак, збори, збори,
Та срце ми ево гори . . .
Збори . . . збори . . .
Загрли ме на те груди,
Да се срце, срцем шљуби,
Нек' су близу кад се љубе,
Милче моје, мој голубе! . . .

Мара дуго није могла да сведе свога погледа са тих речи, а кад их је већ са свим проучила, притиште папирић на своја рујна уста и пољуби га.

IV.

Господар Пера таман што је устао, а већ се наљутио. Још синоћ био заповедио слуги своме, чим зора сване да се крене у варош неким журним послом, а кад устао, а он затеко слугу у штали где увелико спава.

Устумарао се господар Пера по дворишту, па стаде редом грдити, кога је год где нашао. Млађешина осетила љутину газдину, па му се још за рана склонила испред очију. Митица, мало слушче, тако се сирото престравило, да је чак у гувно утекло и тамо се у последњи пласт завукло.

У том се на капији указа смирено лице Матије поштара. Господар Пера није га смотрио, но је непрестано даље викао и грдио.

Истину рећи господар Пера био је врло добар и миран човек и ретко се кад паљутио. Но, ево у ово последње време са свим се човек промену. За најмању ситницу могао се тако наљутити, као да му је ко год Бог зна какве велике штете починио. Госпођа Маца често га је опомињала, да се тако много не једи, јер ће се лако поболети. А то му се већ и предсказивало. Оно његово пуно и румено лице почело је бледити и сушити се, а ноћом је врло слабо и спавао, непрестано је мислио на свога сина Марка. Није му тако већ ни јело пријало, ма да је пре тога био највећи „гурман“.

Па тако и сада. Слуга му не испуни заповест, но се крадом у „бирцузу“ опи, па заспао „сном мртвијем“. То је господара Перу страшно наљутило и баш пође у кућу, а пред њега искрсну стари Матија поштар са великом торбом о рамену.

„Доброј'тро желим господару, а што

се ви тако ако смем питати, страшно љутите, да вас није које од ваши слушинчади разљутило!“

„Хо, човече божиј, та како се не би разљутио! Кажу: буди добар и благ, а где ћеш ти покрај оваких несрећа бити добар. Ето јуче заповедих ономе тамо што у штали хрче, да оде данас зором још у варош неким журним послом, па да се одма и врати, и, како ми је још несретник обећавао! . . . Оћу, оћу господару како не бих! . . А ја ето сад устадох, да га дочекам из вароши, питам Еву, је л' се вратио Миша из вароши. Вели: та није ни отишао, господару. А ја се престравих. Пођох у шталу, видим кола пред њом још неспремљена, уђох унутра, а оно несрећник спава. Нит' је коње очешао, нити их наранио. Будим га и будим, а он се и не миче. Морала се несрећа где год ошити. Ал' већ показаћу ја њему, па ће се све освртати! . . — претио је господар Пера и стаде редом ређати свакојаке погрде.

Матија га само слушао, па климао негодовањем главом, а кад господар Пера сврши, не знаде му он ништа одговорити, но се брже боље лати торбе и извуче из ње читав свежањ писама и пружи их господар Пери:

„Ево стигла на Вас ова писма. Синоћ ми их донесе коњаник, па се беше човек закаснио, а ја к'о рекох, дај да вам их сада донесем“.

Господар Пера прими писма, па извуче из шпага „буђелар“ свој, извади из њега два-три ситна новца, те их тутну Матији у руку, за тим уђе у своју собу, па стаде писма редом прегледати.

Била то различита писма, која се слабо удостојише погледа господаревог, но одоше на страну, а господар Пера лати се синовљевог писма, па га стаде лагано реч по реч на глас читати, (јер треба знати, да је господар Пера само мале школе свршио. У оно доба, — често је говорио, — није било тако велики школа, штица, буквар и псалтир, па то ти је све).

Марко му писаше испочетка лепо. Хвалио се оцу, како ће скорим све испите положити па се кући као свршен „јуриста“ повратити, даље, како су га професори јавно похвалили и лепу му будућност прорицали.

Лепо пише, врло лепо. Можда ће се још и поправити. Нека фала Богу, нека и време је. Само кад му новаца не треба, и боље, — мислио је у себи господар Пера и већ хтеде да склопи писмо, ал' му се поглед оте на другу страну писма. Тамо беше у неколико речи ово написано:

„С тога Вас отац врло лепо молим, пошљите ми новаца, јер су ми врло нужни. Знам, да ћете се поплашити кад вам рекнем колико. Ал' то сад морам. Пошљите ми . . . .“

Господар Пера испусти писмо из руку, па се у лицу промену. Пред очима му се помрачи, да није ништа видио. То неколико речи поразише му душу, као гром. Седио је тако и гледао непомично, а усне му дрхтаху.

Таког га је затекла и жена, госпођа Маца. Кад га је видила, сва се престравила, па мислећи да га је капља ударила полети поплашено к њему, па га дрмну за раме.

Господар се Пера трже. Мрким погледом погледа своју „љубведостојну“ супругу, устаде и тресну писмо свога синка пред њу, рече јој гласом пуним једа и горчине:

„На, ето види шта ти пише твој слатки мезимац! . . .“

То рече па као бесомучан излети напоље и уђе у другу собу, па се стропошта на диван задубив се у дубоке и крупне мисли.

Дуго је тако седио и мислио јадни отац о своме неваљалу сину, који се ево спрема да га утуче, да га са свим материјално убије. И, тек га је сад

познао. Сваким даном шиљао му је писма и у сваком затраживао новаца. Испрва мало по мало, а отац му је све (подстрекиван од матере) чинио по вољи, а напослетку све више и више, и то толико, да сирома отац већ није имао куд, но је морао позајмљивати. Ал' сад ево и дозлогрди. Толики новци, није шала! Прошла су она времена, кад је господар Пера још и више новаца имао при себи, но то му већ одавна његов лепи син лагано оте из руку. Па како тек знаде, претварач један свако писмо у лепо и мило рухо заодети! (Господар Пера, буди мимогред речено, чупао је своје проседеле власи, а с бледа чела његова котрљао се зној у крупним капљицама).

Еј, јадни сине, јадни сине! . . .

„Али узрок, узрок где је он?! . . — питао се је господар Пера, — на што ће му толики силан новац! . . Узрок, узрок, та ваљда ми није, болан, какву срамоту на кућу нанео ! ! . . Еј, еј! . . .

И ту би јадноме оцу излазиле пред очи грозне и зле неприлике којима је изложена младеж, а још грозније посљедице.

Дакле, као што смо видели син господара Пере, Марко, био се већ у велико проневаљалио. Силан новац, који је од куће примао, није га могао до сада опаметити, но га је непростано трошио и бацао. У Пешти проводио је врло раскалашан и буран живот тако, да су га његови честити другови почели сажаљевати и клонити га се, до чим су га њему равни све на већа зла подстицали. Оцу своме почео је већ и лагати, тако му је било срце покварено.

Па и сад, кад је захтевао од оца толики грдан новац рђава његова савест руководила га је. Јако је био у нужди, па се латио тог гнуснога дела, да се своме оцу лажно похвали о лепом успеху своје науке, што у ствари није ни мало истина било. Но новац, који му је требао, да се из неприлика, у које је био упао, извуче, био је доста велик и рђави син није ни мислио, да ће том својом „скромном“ молбом оца свога тако огорчити.

Нужда која га је нагонила, да од оца свога потражи тај новац била је велика, јер веровници, од којих је новац позајмљивао, нису хтели дуже да га чекају. На име један богати Чивутин беше му више пута на име господара Пере дао новаца, које је Марко с другови своји покартао, па кад му не хтеде за времена повратити, обрати се исти Чивутин на господар Перу захтевајући од њега да му исплати дуг сина свога. То је писмо данас и добио господар Пера, али га још није био отворио.

Крај овога писма било је још једно готово једнакога садржаја. Писмо је писао један познаник господар Пере још из детињства, а сада драгуљар у Пешти. Исти му је писао за сина, како га је више пута посећивао, што му је јако годило, јер га је волео, као сина негдашњег друга свога из младог доба, господара Пере. Писмо је ово било писано пријатељским осећајем и сваки би мислио, да ће се тако и завршити. Но, ал' при крају писма стаде тај пријатељ доста оштрим начином захтевати од господара Пере означену велику своту новаца низајући све оне скупе адиђаре, што их је Марко од њега на „вересију“ узео.

Ето то је био узрок, рашта је Марко од оца свога толики новац потраживао, но која писма господар Пера у први мах није ни прочитао.

Већег зла није требало ни господар Пери, ни жени му госпођи Маци. Још истог тог дана отиде господар Пера у варош и дигне од једног свог познаника зајам на своју земљу и упути се сам лично у Пешту.

После тога престао је и шиљати одређену припомоћ госпођи Кати и ћерки јој Мари. („Треба ти још и туђа брига на врат, мало имаш своје“ — говорила му је госпођа Маца).

(Наставиће се.)

Омирова Илијада.

Песма трећа.

Две се војске оће да ударе,
Једно тројска а друго ахајска;
Обадве се лепо наредиле
И вођама красно накитиле.

У бој љути Тројанци полазе
С виком, с криком, да с' до неба чује,
Ко у јесен испред зиме љуте,
Кад јесењске кише ототање,
Што се дижу ждралови са гаком
И купе се небу под облаком,
Да се крену на далеке путе
Преко сињег мора Океана,
Да Пигмајце[1]) море прекоморце,
Зором рано да бој ш њима почну,
А Ахајци срца слободнога
Муком њима на ударац иду:
Сви изгинут' један за другога
Не побећи један од другога.
От поља се прашина подигла
Испод ногу лагани јунака,
Као када запад ветар дуне,
Па се маглом запуши планина,
Што не волу по брди пастири,
Јер је гора него нојца тавна;
Једва толко да пред собом виде,
Колко могу каменом добацит'.

Кад су војске већ наблизу биле,
Истаче се напред од Тројаца
Александар лепи краљевићу,
Рисовину на плећа пригрио,
Љуте стреле на плећима носи,
А мач бритки низ бедро спустио,
Све се титра са два копља бојна,
Што с' црвеном меди окована,
Па зазива на бојак јуначки
Све најбоље ахајске јунаке,
Угледа га Менелајс рабри,
Како стаје, како се размеће,
Па ко гладан лав што с' зарадује,
Када дигод грдну зверку нађе,
Дивокозу какву у горици
Ил јелена каква виторога,

[1]) Патуљци неки (читав народ), по причи у Етиопији и Индији.

Ждере брзо, док потера дође:
Итри ловци, вашке брзоловке, —
Зарадова с' тако и Менелај,
Како виде Александра лепог.
Сад помисли, да му се освети,
Да му врати жао за срамоту,
Скочи с кола на земљу с оружјем.
Чим га смотри Александар лепи,
Мимо прве ди се протурује,
Задркта му срце у грудима,
Па побеже страшљивица једна,
Он побеже натраг мед јунаке —
Љуто смрти био се побојо,
Препаде се од Атрејевића,
Ували га дркат и грозница,
И сав лицем био пребледио,
И од њега тако отскочио
Ко да виде у планини гују —
Нестаде га мед Тројцима рабрим.
Кад то виде Ектор јуначина,
Стаде њега овако корети:
„Александре, брате и небрате,
Рђо једна, женска удворице,
Лепога си стаса и образа,
Али ниси срца јуначкога.
О да бог да — и добро би било,
Не имао од срца порода,
Па срамоту и ругу си само:
Дугокоси могу се Ахејци
Ево данас нама поругати,
Да имамо страшљиву војводу,
Лепог стаса и лепог образа,
Али није срца јуначкога.
Ти покупи лађу возилаца,
Па преброди море лаком лађом,
С туђином се опријатељио,
Издалека дово лепотицу,
Милу љубу од јунака краља,
Своме оцу велику невољу,
Целом граду и народу целом,
Да се наши злотвори радују,
Себи самом срамоту навуче.
Још не смеде дочекат' јунака,
Огледат' се с рабрим Менелајем.
Само да си данас га дочеко,
Видио би, каквом си јунаку

Преварио и одво љубовцу.
Не вреди ти дар од Афродите:
Ни лепота, нити твоја свирка,
Кад јуначки бојак ваља бити.
А ми Тројци млакоње смо веће,
Кад трпимо те твоје покоре;
Већ облачи оклоп оковани
Па загладн јаде почињене".
Њему вели Александар лепи:
„Јест Екторе мој брате рођени,
Што ме кориш све право имадеш,
Срце ти је кано љуто гвожђе,
Којим људи дрва обаљују,
И за лађу тешу лепу грађу;
Гвожђе њима удвостручи снагу, —
Тако тврдо у тебе је срце.
Не замерај мени што имадем
Лепе дарс златне Афродите,
Лепи дари тек на одмет нису.
То богови сами сваком даду,
Нико не мож' дара сам узети.
Ал ак' оћеш на бој да изиђем,
Ти замири Тројце и Ахајце,
Нас двојицу на среду изведи,
Да јуначки бојак поделимо
О Јелену и о цело благо.
Који од нас бојак задобије
Просто њему лепотица з благом,
То нек буде ваш мир и погодба;
Обе стране нек још веру даду,
Да бој више заподсти неће,
Већ ће Тројци у Илије ићи,
А Ахајци Аргеју питомом,
Дино има лепи коњопаша,
И Ахајској, својој постојбини,
Лепотице дино ји чекају."
Кад му Ектор разумео речи,
Он се томе врло обрадово,
Па излази с копљем пред Тројанце,
Копље држи рукама полошке,
Па ји копљем све натраг сузбија,
И ома су сви застали Тројци.
Чим Ектора смотрише Ахајци,
Мало било да га не засуше
Силним стрелам' и силним копљима,
Да не викне краљ-Агамемноне:
„Оставте се сад, Ахајци, тога,
Зборит' оће оклопник Екторе".

Краљева се речца не пориче,
Смирише се, окануше с' боја.
Јунак Ектор ту прозбори свима
И Тројцима а и Ахајцима:
„Чујте Тројци моја браћо драга,
И Ахајци, оклопници љути,
Шта вам вели Александар лепи,
Збо' кога се заратисмо љуто.
Он вам сада све овако вели:
Да на земљу полож'те оружје,
На белегу он оће изаћи,
Бојак делит' с рабрим Менелајем,
О Јелену и о цело благо.
Који од њи бојак задобије,
Просто њему лепотица з благом,
А ми други тврду веру дајмо,
Да чувамо тај мир и погодбу."
Тако рече јуначина Ектор,
Сви јунаци ником поникоше,
Не поничс Менелаје краљу,
Већ овако беседити стаде:
„Још почујте што ћу и ја рећи.
Мене једе жалост превелика,
Једва чекам да се намиримо
Ми Аргејци с вама Тројанцима,
Јербо млоги допадосмо јада
С моје свађе с Александром лепим,
Што зададе свима толке јаде.
Од нас двоје погинуће један,
Па нек гине — ви се измирите.
Ви донес'те два јагњета млада,
Једно бело, друго нек је црно,
Лепе даре сунцу и земљици,
А ми ћемо Диву дати даре.
Доведите још Пријама старца,
Да он нама тврду веру даде,
Јер деца су луда и неверна,
Могу лако веру погазити,
Млада памет у млађана света
С права пута у страну залута,
Ал пут кад јој старац показује,
Који добро и на даље мисли,
Јер је нећем млого препатно
И све знаде баш како ваљаде,
Онда добро обојима буде".
Кад то чуше Тројци и Ахајци,
Сви одану, сви се зарадују,
Јер се сада надали утврдо,

Да ће бити крај рату крвавом.
Коње бесне сви зауставише,
Па радосни с кола послазише,
И оружје доле поскидаше,
Па сложише једно до другога,
Да се нигди земље вид'ло није.
Ектор слуге брже у град шиље,
Да донесу два јагњета млада,
И дозову старину Пријама.
Агамемнон шиље Талтибија,
Да се жури лаганим лађама,
Да донесе једно јагње младо.
Млађи краља ома послушао.
У то доба у тројанском граду
Баш те дође белорукој Јели
Брзи гласник божица Ирида.
Учинила с' младом Лаодиком,
Што је Јели мила заовица,
Краљ-Пријаму најлепша ћерица,
Верна љуба свом Еликаону,
Милом сину старца Антинора.
Јелу нађе у своме вајату,
Баш је тамо ситан везак везла,
Ситан везак по тананом платну
А двоструким све свиленим концем.
На платну је увезла бојеве,
Што су били Тројци копљаници
Са Ахајци, љути оклопници
У дугоме рату крвавоме.
Јели приђе лагана Ирида,
Њојзи приђе, тијо проговара:
„Од' напоље моја бела вило,
Да ти видиш чудо невиђено,
Шта сад чине Тројци копљаници
И Ахајци, љути оклопници.
Пре су они крвав бојак били
Жедни крви од своји крвника,
А сно ји сад у пољу бојном,
На штитове сви се наслонили,
Бојна копља у земљу побили,
Смирише се, крај је ратовању.
Александар и Менелај само
Бојна копља сад за тебе ломе.
Који од њи бојак задобије,
Ономе ћеш од сад љуба бити“.
Тако збори Јелени божица,
Живу жељу у срце јој тури,
Да свог милог првог војна види,
Да се врати своме дому старом,
Да још види родитеље своје;
Повезује убрадача бела.
Па ишета из вајата Јела,
Грозне сузе пушта низ образе.
А за њоме ома пристадоше
До две верне њезине дворкиње:
Танка лепа ћерка Питејева
И Климена лепа црноока.
Кад су били граду на зидови,
Ди су скајска та велика врата
Ту је био Пријам и Тимета,
Пантој, Ламп и рабри Икетаон
Од јуначког Арева семена,
Укалегон и старац Антинор,
Обојица врло мудре главе.
Око скајеки поседали врата
Мудре тројске добре старешине,
Стари у бој излазит' не могу,
Ал су брзи са саветом мудрим.
Ко зрикавци у гори у дрвљу,
Штоно лепо ситно сложно зричу,
Тако и ти главари на зиду.
Када старци Јелену смотрише,
Да се право зиду упутила,
Међу собом живо прозборише:
„Ниј' замерит', да толико Тројци
И Ахајци љути оклопници
Збок те жене толке јаде трпе;
Кад је видиш, мислиш да је вила.
Ал сад боме већ је време крајње,
Да свом дому одброди на лађи,
Да очеве нас све не ојади
Црње горе, него што је било“.

(Наставиће се.)

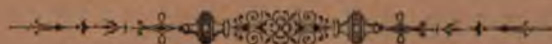

На Божји дан.

ПРИПОВЕТКА ИЗ СЕОСКОГ ЖИВОТА.

(Наставак.)

III.

Сутрадан није се о ничем више говорило, осим о свађи између Васе и Симе. Цело је село било уз Васу. Сви су му одобравали.

„Е баш му хвала. Посветила му се. Нека га је издоваћао. Ону јогуницу. Онога гиздавца, штоно мисли, е му није ни цар до колена. Одселе неће за цело онако главе високо држати“, говорила би снаша Јања.

И збиља мрзили су Симу сви сељаци. Он се је понио, што је из газдинске куће. С тога је цело село презирао; осим једине Цвете. Њу је обожавао. Није хтео с ником ни речце скоро да прозбори. Туђој се је жалости радовао. Туђа му срећа није дала мирно спавати. Особито је презирао сиротињу. И с тога су се сви радовали, што је онако прошао с Васом.

Васина је рана била незнатна. Није ни легао од ње. Брижљивом негом своје мајке, зацелила му је рана сасвим за неколико дана.

Опет је весео. Опет се састајао с милом Цветом, и уживао у сретним часовима љубави. Али је та срећа за мало трајала.

Отац Цветин охладнео је према њему сасвим. Држао је, да Васа није вредан његове Цвете. И њему је лажни идол заслепио очи. Богатство је било њему изпад свега. Е недам ја своје кћери за сироту ону, да с њим скупа проси, мислио је старац у себи. Та ја сам газда. Удаћу је у газдинску кућу.

С тога забрани Цвети сваки састанак с Васом. Па јој се загрози, да ће зло проћи, ако ју још кад с њим види.

Бадава га је Цвета молила, клецала му пред колена, да то не чини. Уверавала га је, да она ништа друго не гаји према њему, него оно пријатељство, што су га они гајили у срцу још у детињству. А исто тако, да и он не мисли друго што. Но старац се није дао ни осолити.

Кукавна Цвета могла се одселе само кадкад састати са својим драганом. То је бивало само онда, кад би отац отишао подаље од куће.

Пала је и она сада у очајање. Бојала се, да јој неће отац никако допустити, да даде руку Васи. Смишљала је разна средства, којима би могла оца придобити. Кад јој није ниједно ваљано пало на памет, почела се на њено пунано лице навлачити сета. Постала је врло замишљена. Али она љубав, којом је Васу љубила, није се нимало променила. Гајила је у срцу наду, да ће успети.

С Васом се је посве ретко састајала Јер је отац на њу врло пазио. Васу је та појава изненадила. Премишљао је, шта је тому узрок, да Цвета ретко кад излази из куће. Сад је сиромах почео још више очајавати. Мислио је, да га више не љуби. —

Једном кад се је с њом састао, овако ће Цвети ганутљивим гласом: „Цвето, јеси ли ме, ваљда сасвим избрисала из свога срца? Јесам ли ја тај несретни момак, кога ће несретна љубав у гроб свалити?

Цвета га је слушала оборене главе. — Те су јој речи потресле осетљиво срце.

Напокон подигне нежну главицу, пак ће овако: „Не цепај ми срца драги Васоје. Не мисли, да сам ти неверна, што се с тобом ређе састајем. Ја те још увек једнако, љубим. Пре ће ме гроб покосити, него што ћу те изневерити. — Али мој отац . . . .

Ту застаде, обори главицу, као да се је покајала, што је то изрекла . .

Васу као да је гром поразио. До-

сетио се јаду. Знао је одмах, куд те речи нишане, те ће дрхћућим гласом Цвети: „Не мучи ме, душице, кажи, што те тишти. Можда се нађе и за те ране лека. — —

Цвета му није хтела одмах све открити. Но на поновљене молбе и заклињања Васина, све му искаже.

Васу је то пекло на дну срца. Цвета га је храбрила. Но Васа није био утешен. Болним ју је оком мотрио, а тешки уздаси отимали су му се из болног срца. Она му спомену, нека тражи начин, као што и она ради, како би се могло том доскочити. Овај јој обећа.

Паде неколико пољубаца. Цвета отрча у кућу. Васа још остаде, гледајући за њом тужним погледом. Напокон се и он удали.

IV.

Сима је лежао пуна три месеца. Био је врло испребијан. Мислило се, да неће ни жив остати. Али је ипак оздравио. Само му остала лева рука мало крива. Како га је Васа онда лупио о земљу, пребио је леву руку.

Сима је кипио од освете. Вребао је увек згоду, да се одужи Васи. Ту то му намах није пошло за руком.

Сима је одсада одлазио често кући газде Тоше — Цветина оца. У кући су га сви радо примали, осим Цвете. Она га је мрзила. Избегавала га је. Није га хтела усрећити ни једним милостивим погледом. Но он се није на то много обзирао, што га не воли. Мислио је у себи, само кад ће други пристати, за тебе ћемо лако.

И збиља, требао је Сима само заискати руку Цветину, стари би му је Тоша одмах дао. Није се тај освртао, што га Цвета не воли. Заслепљен богатством, мислио је стари, да ће бити и љубави, кад има свега доста.

Напокон се тако и догоди.

До мала је Сима дошао са својим оцем и ујном, да проси лепу Цвету. — Још прије договорио се Сима са оцем, и спремио све, што је требало. Отац је радо пристао. С Цветом је био задовољан.

Просиоци уђу у кућу Дочекају их врло пријазно. Понуди их стари Тома, да седну. Цвета одмах побеже испред њих.

По дужем разговору, овако ће газда Пера — Симин отац: „Ми смо се потрудили, пријатељу, до тебе, да моме Сими дадеш Цвету. Сима ју је заволео. Газда ти, а газда ја, па никад бољих пријатеља.

Газда Тоша пристане одмах. Па и Цветина мати. А кукавне Цвете ни да упитају. Ни бриге им, што она не трпи Симе. Ни не мисле јадни на последице такова брака.

Цвета је чула све у соби. Сиротица се гушила у сузама, и превијала од боли.

Отац јој дође у собу, и јави јој, да је стекла друга.

„Имаћеш свега, што ти срце зажели,“ рећи ће јој само стари Тоша.

Цвета, па пола онесвешћена, дуго је ћутала, напокон, кад мало дође себи, овако ће кроз плач: „Не . . , не . . . ћу ни — када!“

„Шта несретнице!“ продере се отац, „тако се усуђујеш рећи своме оцу! Где ти је стид девојачки! Мораш поћи, јер ти нема главе на рамену!“

Цвета је опет дуже времена ћутала. Није могла од плача ништа рећи. Напоком прибере сву снагу, и кроз плач измуца: „Али . . ба . . бо! Не . . уби . . јај ме! Ја . . га . . пре . . ћу се . .

На те речи отац ништа не одговори, већ истрча као разјарен лав кроз врата, и неказујућ’ ником, што је Цвета одговорила.

Цвети је било врло зло. Одмах је легла у кревет.

Остали су још дуго седили и веселили се. Уговоре сватове за месец дана. Напокон одоше просиоци кући.

Стари Тоша дуго је још мрмљао по

кући. Напоследак се и он смири. Оде спавати.

Цвета није целу ноћ уснила. Непрестанце јој се врзла по памети синоћна вечер. Мислила је и на Васу.

Тоша падне те исте ноћи у врућицу. Право се незна, је ли од велике синоћне љутости, или је наравски.

Већ је у велико свануло, а он још у кревету. Није устајао цео дан из кревета. Болест му је врло позлила.

Цветино ватрено око почело је по мало гаснути. Црвено лепо лице, почело је бледити. На челу јој се видила велика туга. Но љубила је оца врло. С тога га је особито неговала, акопрем јој је задао онаки ударац. Све је заборавила. Над њим је бдила непрестанце.

Тоши окреће сваки дан на горе. Нису му помогле нити неге ћерке нити верне супруге. Примотао већ сасвим.

Жена му и ћерка превијају се од жалости. Цвета се сасвим променила. Оног благог осмејка, што ју је красио, нестало је сасвим са њезина лица. а место њега читам јој с лица голему жалост.

Једне вечери био је Тоша у највећим мукама. Сву ноћ су над њим бдиле Цвета и мајка јој. Пред зору испусти Тоша душу у наручју жене и миле ћерке.

Сад да видиш големе жалости. Гласно нарицање и запомагање жене и ћерке чује се на сокак. Превијају се више мртвог оца, а гуше се у сузама. Цвета расплела од жалости бујну косу. Сирота се од плача скаменила. Већ су јој уста завезала. Од великог плача, није могла за оцем више ни нарицати.

Сутра дан дође попа. Очита опело. Старога Тошу понесу на гробље. Света је било много, јер је Тоша у селу врло поштован. Цвета није ишла на гроб. Од големе жалости, пала је по кревету, где јој је отац мртав лежао. Била је онесвешћена.

Тошу су међутим допратили до гроба. „Вјечнаја памјат“, отпоји попа. Спустише га у гроб. Попа баци на гроб груду земље, а за њим остали. Јадна му супруга пала покрај гроба. Потоком сузе лије. Није могла ни кући сама отићи. Већ су је две жене морале одвести.

(Наставиће се.)

Млинар из Хајде.

ИСТОРИЈСКА НОВЕЛА МАВРА ЛИЛА.

1.

На плодној равници западног Холштајна где још и данас, као и на крају 16. века, у ком се приповетка збила, станује вредан и задовољан народ Дитмаршани, спустила се ведра зимска ноћ. Звезде су обасјавале успавану земљу, која се увила у сјајни, алемом посути, снежни покривач и снивала о новом пролетњем животу. Унаоколо је владала нема тишина; а ледени мраз, као да је све живо уништио, па и у кућама варошице Вердена ниси могао чути гласка. Све, човек и животиња, све се предало сну.

Само у кући сердара Волерсина, која је лежала мало у страни, међу негда густим, а сад голим дрветима, светлуцала је бледа светлост на смрзнутом прозору. На старој, кожом превученој столици, која је запремала скоро четвртину собе, седео је остарели поседник куће и наслонио опрезно оседелу главу на руке. Сваког часа је погледао на прозор, па онда би бацио поглед са изразом тихе среће на једну девојчицу, која је својим сјајним, плавушкастим очима гледала у тиху и ладну ноћ. То беше лепо, младо, право дитмаршко дете са свежим и црвеним образима и уснама и плавушкастих витицама. Спустила је чело на окно ниског прозорчића, бајаги као да најопрезније слуша тихи шушањ, који си напољу могао чути.

Наједаред приђе ближе окну, јер је чула лаки шкрипут снега и познала по њему, да неко долази. Наскоро се укаже тамна човечија слика на снежној површини и већ си могао јасно распознати по брзим, еластичним покретима долазачевим, да је то висок, снажан младић, који се приближавао кући срдаревој.

„Долази!“ шапне девојче старцу на уво, отрчи лаганим скоком вратима и отвори их широм.

Младић очисти напољу снег с ногу и уђе у собу, а девојче га добродошлицом поздрави. И старац му пружи руку, а то беше знак, да младић није немио гост у кући срдаревој. Доцније си могао дознати из међусобног понашања младих људи, да су вереници и да им је већ и отац дао свој родитељски благослов.

Вереници седну на дрвену клупу крај топле пећи и ћеретаху о најзанимљивијим стварима, о којима обично заљубљени говоре. Говорили су о скорој свадби, о намештају свога будућег стана, о гостима, које ће у сватове звати и у својој фантазији зидали су куле у ваздуху. Као басновита, чудом препуњена земља лежала је пред њима лепа будућност у ружичастој боји неожалошћене среће. Још их је само кратак пут растављао од бајне среће — за мало, па ће доћи до праве мете.

На појаче куцање на вратима тргне се млади пар људи из слатког сна; па и сам старп Волерсин, кога је савладао дремеж у наслоњачи, скочи уплашено са столице.

„Ко долази у глуво доба ноћи?“ повиче срдар и рашчешља стењак на жишку, да даје јаснију светлост. „Отвори Телзо, напољу је ладно и мрачно.“

На прагу се укаже висок и снажан човек са веселим очима и добродушним лицем. Кад је видео младића, мало се убезекне, затим приђе ближе и пружи свима редом руку.

„Откуд ти овамо, Волфе Исебранде!“ повиче зачуђено отац девојчин.

„Мало сам се задржао у Хемингштату, па сам сад наумио, да идем кући“, рече Волф. „Кад опазих светлост у твојој кући намислих, да уђем, да вам кажем добро вече и да уједно одгрејем укочене удове. Али, као што видим већ имате посете,“ дода гласом, из ког се могло познати, да му није право, што је ту затекао оног другог младића.

„Волфе! Вимерштатски Рајмер је мој вереник“, одговори Телза. „Не треба, да се чудиш, што си га овде затекао.“

„Твој вереник?“ запита Волф, а на лицу му се показао израз љуте боље. „Зар сте тако далеко дотерали? Истина, и у нашем селу се поговарало, да Рајмер облеће око тебе, но нисам знао, да сте се тако брзо споразумели.“

„За четрнаест дана ће већ бити сватови, па и ти Волфе треба да дођеш у сватове,“ рече сретни младожења и загрли рукама вереницу око врата.

„Ако је ико заслужио Телзу Волерсинову, то си ти први Рајмеру“, рече Волф. „Ти си први на послу, а последњи на игри. Ти си заслужио и најбољу девојку у целој парохији. Али сад лаку ноћ, још морам ићи доста далеко.“

„Добар деран. Ником не завиди,“ рече срдар, кад је Волф отишао.

„Чини ми се, да му је жао, кад ме је овде затекао,“ рече Рајмер. „Можда би волео, да је у мојој кожи.“

„Добар ми је пријатељ, то ми је више пута сам казао, и ја сам приметила, да ме претпоставља другим девојкама,“ рече Телза. „Само не знам, за што је прекинуо са Бертом Петерсеновом?“

„Стари га је Петерсен волео, а Берта би зацело пошла за њега,“ рече Рајмер, „но њен отац је захтевао, да чекају са сватовима још годину дана; јер сад се није добро женити. А то је Исебранду дуго чекати; јер он треба домаћице у свом домазлуку.“

„Али за што, да се сад не узму?“ запита Телза брижљиво.

„Чиновник у Мелдорфу је причао Петерсену, да ће за кратко време холштајнски витезови заборавити, да ми хоћемо да останемо слободни Дитмаршани и да немамо воље њима работати. Дански краљ Јован помаже Холштајнцима и узима себи право, да може у

нашој земљи подићи тврђаве и искати годишњи данак.“

„Па шта ћете ви да радите?“ запита Телза гласом, који је дрхтао од узбуђења.

„Ми ћемо холштајнске племиће и данске луде нашим оружјем дотле дотерати, да ће изгубити и вид и слух!“ повиче жестоко младић и лупи ногом о патос. „Догод може још и један Дитмаршанин држати копље у руци, нећемо допустити, да нам страни сердари метну окове на врат.“

Телза није ништа одговорила, само је топло и сложно стиснула руку рајмерову; а тиме му је више казала, него да је бог зна какове речи изговорила. И старац се одушевио за бој, кад је чуо речи свога будућег зета.

Тада закуца опет неко на смрзнути прозор, кроз који се није могло ништа видети.

„Шта је то опет?“ запита Рајмер и погледа чудновато своју невесту.

Телза се слатко насмеши. „То је Карстен Холм, богати млинар из Хајде. Ја сам га позвала,“ одговори она. „Заборавила сам ти то казати.“

„Шта, ти си га позвала?“

„Јесте, ја сам га позвала, да ме се већ једном окане. Већ од неколико недеља наваљује на мене, да пођем за њега, и ако сам му већ казала, да сам се тобом верила. Он мисли, да га не може ни једна девојка одбити, за то, што је поротник и што има пуну кесу новаца. За то сам га вечерас позвала, да му ти кажеш, да ме се окане и да тражи себи другу девојку.“

Рајмер хтеде да скочи и да јурне на прозор, али га Телза задржи и замоли, да јој обећа, да ће бити миран и да се неће ражљутити. Најпосле рече: „Карстен је угледан човек, његова је реч од великог уплива, па ти може наудити, ако ти постане непријатељ.“

„Ниси га требала звати, Телзо,“ рече сердар корећи је. „Лудо је уважене људе омаловажавати; а још мање их за луде држати,“ то не заборави никада.

„Шта да радим, оче?“ извињавало се девојче. „Ја нисам ништа крила од њега, у каквом односају стојим с Рајмером и казала сам му јасно и разговетно, да нећу никад бити његова, но он ипак иде за мном узастопце и говори о љубави и женидби.“

Карстен поново закуца на врата.

„Пусти га унутра, Телзо,“ заповеди сердар, „на снегу и хладноћи није место таком разговору.“

Но још пре, него што је старац то казао оде љубоморни Рајмер прозору и отвори га.

„Овде нећеш наћи воде за твоју воденицу, брашнави црву,“ повиче Карстену. „Овде је исто тако, као и у твоме млину: ко пре по девојку, оног је девојка.“

„Шта то значи, Телзо? Зар ме више не волиш?“ запита Холм претећи.

„Казала сам ти Холме, да ће мој муж бити Вимерштатски Рајмер и нико други; а ти то ниси хтео веровати,“ одговори девојче. „За то сам те позвала, да се сам осведочиш и да одустанеш од свог потраживања.“

„Дакле ти си изабрала тога гладнога голаћа, који ништа нема, осим онога, што му руке зараде; а одбијаш Карстена Холма, који је познат у целој Дитмарци?“ шкрипао је млинар зубма. „Зар ти не знаш, да можеш бити најбогатија у целој хајданској жупи, само ако хоћеш.“

Рајмер скочи кроз врата и једним скоком стаде пред Карстена, стиште му руке, да се овај од бола превијао.

„Ни си ли говорио о гладном голаћу, лопове, што крадеш брашно?“ повиче Рајмер, пошто га је љуцки продрмао, да му је дебела кожна капа одлетела далеко и пала на снег. „Погледај, ове руке не само да раде, да им нема пара, него могу брбљавом и смутљивом човеку уста запушити.“

„Пусти ме Рајмеру, или ћу те предати поротницима,“ повиче разјарен Карстен промуклим гласом.

„Тако ми је воља, да ти оставим спомен, да се сећаш Телзе и да ти више не падне на ум, да ружиш частан рад,“ рече младић.

„Ако насрнеш на Карстена, свршили смо!“ повиче Телза веренику. „Ти не држиш своје обећање.“

„Нека је на твоју вољу,“ рече мирно Рајмер. „А у будуће утуби добро, да се ви-

мерштатски Рајмер не да вређати, а да се за то не освети.

Није га више ни погледао, него се окрене прозору, рече сердару лаку ноћ, рукује се при растанку с Телзом и оде; а млинар се међутим у себи љутио и полако одшуњао. Рајмер оде у своје село Вимерштат, а девојче је још дуго стојало на прозору и гледало далеко на снежну површину, ма да се већ нису чули кораци њеног вереника, који се већ одавно изгубио у тами. Тако је гледала све дотле, док је отац није опоменуо, да је време, да се спава.

„Само ако цео призор не буде имао рђавих посљедица; а Холм неће никад заборавити, да је Рајмер претпостављен,“ мислио је забринути Волерсин.

(Наставиће се.)

Подела топлоте на земљиној површини.

ЦРТА ИЗ КЛИМАТОЛОГИЈЕ

од Дра. П. Падејског.

(Наставак.)

Разлику између највише и најниже дневне топлоте називамо обично променом; она је у лето много већа него у зиму. Преко дана је много мања онда, кад су дани мутни. Тако исто је слабија промена на морским обалама, где је, као што је већ познато ваздух пун влаге. На екватору је опет много већа, него у умереним појасима — а то за то: што у умереном појасу сунцу дуже времена треба, док достигне кулминацију, него на екватору. Сунце на екватору пре дође до зенита и пре зађе а онда и ноћ дуже траје. И на високим бреговима је разлика између дневне и ноћне топлоте много мања, него на равницама.

Из тога, што смо до сад рекли о топлоти, може се лако увидети, да је подела на земљиној површини појава у природи, која је врло замршена. Но и ако смо већ толико о њој говорили, то још несмо све исцрпели. Ми ћемо сад да говоримо о разној топлоти у разним висинама у атмосфери; да говоримо о том, како је температура тим нижа, што се више у ваздух пењемо; то може сваки приметити, који се попне на какав висок брег или можда се на ваздушној лађи успне горе у ваздух. Да је температура у вишим слојевима нижа, то је у први мах доста загонетно. Та сваки зна, да се ми тиме, што се пењемо у висину баш самом извору — сунцу прибљижујемо, и што тамо сунчани зраци више на нас утичу.

Кад би сунчани зраци непосредно ваздух загревали, то би топлота у горњим слојевима морала много већа бити, него у доњим. На земљиној површини би онда доста хладно било; топлота ваздуха зависила би једино од топлоте сунца. Осим тога, не би у ваздуху ни великих струја било — дакле ни великих ветрова, јер се горњи слојеви не би тако могли мешати са доњим слојевима. Међу тим је у ствари са свим друкчије. Сунчани зраци загревају ваздух само делимице непосредно; они пролазе кроз ваздух у доста пуној мери и снази, те допирајући до земљине површине загревају је. Ако је ваздух сух, онда зраци јаче загревају земљу, него кад је влажан, јер онда лакше и без икакве препреке кроз њега пролазе. То се особито у жарким крајевима видети може; мање код нас а најмање на половима

Ваздух се загрева тек оном топлотом, коју земља од сунца добије и после опет зрачењем испусти — отуд је у доњим слојевима много топлије, него у горњим, јер су ближи извору. Даље, — доњи су слојеви и много гушћи, те су у стању да више топлоте приме и задрже, него горњи, који су много ређи.

Кад је ваздух влажан, онда је разлика још већа, јер водена пара велику количину топлоте апсорбира, много већу него сух ваздух; при том доњи слојеви много више водене паре у себи имају, него што је то код

горњих слојева случај. Главна количина топлоте сунчаних зракова пролази кроз ваздух и улази у саму земљу и ваздух се више непосредним додиром са земљом загрева. Извор топлоте за ваздух је на самој земљиној површини а не на ком другом месту, за то доњи слојеви и имају највећу топлоту. Ту би се могао когод наћи, који је у доста великој висини доста, велику, необичну топлоту нашао. То би могло тамо бити, где су само голе стене; и то није ништа необично. Интензивност сунчаних зракова је збиља много већа горе, али је топлота ваздуха ипак мања. Голе стене код високих брегова, који као нека острва у ваздуху стоје, могу се до 50° и јаче угрејати, али је околни ваздух при свем том хладнији, а то за то: што мала површина појединих брегова слабо упливише на топлоту ваздуха. Као што се те голе стене брзо угреју, тако исто се брзо и разхладе. Кад знамо и то, да су високи брегови вечито снегом покривени, то морамо онде приметити, да се много топлота употребује на топљење снега, те тако ваздух опет много не добија.

Код високих равница је у том погледу опет друкчија појава. Топлота је ту много већа, него код појединих брегова исте висине. Топлота ваздуха зависи дакле од величине оне површине, од које добија топлоту, — даље од каквоће те површине.

Ваздух, који се доле загреје, шири се и пење горе. Но, како је у вишим слојевима притисак мањи, то се он много брже шири и пење. За то ширење опет треба топлоте. Механична теорија о топлоти учи, да сух ваздух, који се горе пење, на сваки 100 *т*. 1° Ц. изгуби. Што се више пење, то више и губи од своје топлоте. Тако опет не могу горњи слојеви много топлоте да добију. Доњи влажнији слојеви служе као неки застор, који чува да се, особито ноћу, не изгуби тако велика количина топлоте. (Наставиће се).

ЛИСТАК.

ПИСМО ИМПЕРАТОРА РУСКОГА АЛЕКСИЈЕ МИХАЈИЛОВИЋА ИЗДАТО МАНАСТИРУ ХИЛЕНДАРУ.*)

Божијеју милостију Ми Велики Государ Цар и Велики Књаз Алексјеј Михајиловић, всеја Великија и Малија и Бјелија Росији Самодержец и т. д.

Пожаловали јесми, *Атонскија* гори, Веденија Пречистија Богородици, *Хилендара* монастирја Архимандрита Виктора с братијеју, что они били челом Нам, Великому Государју, Нашему Царскому Величеству, чтоб Нам пожаловати их, велјети прежњују жалованују Грамату Отца Нашего, блаженија памјати, Великаго Государја Царја и Великаго Књазја *Михајила Феодоровића* всеја Русији Самодержца преписати на Наше Царскоје имја, и Ми Велики Государ Цар и Велики Књаз Алексјеј Михајловић всеја Великија и Малија и Бјелија Росији Самодержец, *Атонскија* гори Веденија Пречистија Богородици Хилендарскаго монастирја Архимандрита *Виктора* с братијеју, или кто по нем в том монастир ини Архимандрит и братија будут, пожаловали вељели дати им сију Нашу Царскују жалованују Грамату против прежнеј жаловано̂ј Грамати Отца Нашего блаженија памјати Великаго Государја Царја и великаго Књазја Михајила Феодоровича, всеја Русији Самодержца, и как того Хилендара монастирја Архимандрит *Виктор*, или по нем ини Архимандрит и Старци того монастирја к Нам Великому Государју в Москвје дља монастирскаго стројенија поједут, и к Нашим Царского Величества Бојаром и Војеводам и всјаким Приказним људем, вељети их пропушчати без всјакаго задержанија и зацепки, и подводи под них и под рухљад их давати им как можно подњатсја, а корм им в дорогје от Путивља до Москви давати Архимандриту по алтину, Старцам по четире деньги, слушкам их по двје деньги человјеку, а конскаго корму давати им зимоју по двје деньги на дењ на лошадј сколько с ними лошадеј будет, а таможеним гољвам и цјеловаљникам

*) Из збирке „Српских старина“ преписатих лично у Пивском манастиру још у г. 1885. Ф. Радичевић.

и по митам митчиком, и по рјекам перевозчиком и мостовшчиком, вјаким пошлиником с него Архимандрита и Старцов и слуг, которије с ним будут, и с рухљади их никаких пошлин не имати; а пријезжати им, по сеј Нашеј Государскoj жалованој граматје, в Наше Московскоје Государство в седми год трем или четирем Старцем да служкје, а кто им гдје учинит какој налог, или чем изобидит, или что с них возмет напрасно, дља својеј користи, и тјем људјам бити от Нас Великаго Государја в опаље на наказање, а взјатоје велим, отдат двоје. А јему Архимандриту и того монастирја Старцам и слушкам, в Наше Царскаго Величества Росијискоје Государство, и из Нашего Государства иних монастиреј Старцов и слуг, и лошадеј и товаров, чужих и заповједних, за своје и за својих људеј непровозити, и тјем на себја Нашеја Государскија опали ненаводити; а что дана била в тот же монастир Архимандриту *Мисаилу*, с братијеју, Наша Государскаја жалованаја Грамата в прошлом 7154. (1646) годје, что пријезжати им било указано в десјати год, и то вискребено в котори год вељено им пријезжат, а в ничего то мјесто ненаписано, и ту грамату указали Ми Велики Государ взјат в Посољскoj приказ, по тому что Архимандрит *Виктор* сказан: *что шо учињено до него, а он иро шо невједајет;* а кто такоје воровство учинил, тому сискав, вељено учинит наказаније в монастирје.

Дана сија Наша Царскаго Величества Жалованаја Грамата, в Нашем Царствујушчем гродје Москвје, љета 7166 (1658) а мјесјаца јуња 3. дња.

Под овим стоји потпис сљедећи:

Думни дјак Емељан Иванов син Украинцов

По дну исте грамате ударен је Императорски печат; ниже којега стоји ова адреса:

Свјатија гори *Атонскија* Царскија и Патријаршија Свјатија и Свјашченија обители Хиландара Введенија во Храм Пресвјатија Владичици нашеја Богородици и присно Дјеви Марији.

По биљешкама Архимандрита Пивскога Гаговића, у манастиру Хилендару већих и мањих грамата и старина више од педесет комада налази се, од којих многе је и прочитати тешко, те се по истима и закључити даје, да је овај велики српски манастир задужбина славних Немањића свагда помаган био од многих православних царева и књажева, који је до 1720. године по 200 монаха и јеромонаха издржавати могао; а од те године с дана у дан све већма је почео опадати, које га Бугарски калуђери под своју управу на жалост заузму??

Филип Радичевић.

БЕЛЕШКЕ.

(„Словенски дом“). У турчинском св. Мартину гради се *„Словенски дом“*, где ће браћа Словаци да сместе своју читаоницу, позориште и штампарију.

(Др. Владан Ђорђевић), књижевник српски и уредник „Отаџбине“, начелник санитета у миру, постао је министар просвете и црквених послова у Србији.

(О прослави Јакова Игњатовића). У неким мађарским и другим новинама, пребацује се „Јавору“, што није донео извештаја о некој прослави Јакова Игњатовића, која веле да је била овде у Новом Саду. Ми *нити смо позвани* на какву прославу, нити знамо *где је* била, ни *ко* је приредио, *нити нам је од присутних когод послао какви извештаја*, с тога је са свим нарaвно, да нисмо могли о томе ништа ни донети. Буде ли пак наша „Матица“ или какав одбор, постојећи или у то име склопљени, заиста приредио какву прославу и својим путем нама о томе што дао на знање, то се заиста нећемо ни ми устручавати донети о томе белешку у нашем листу. Та „Јавор“ је још пре десет година (1878.) донео лик и животопис, па и ону прву песму Јакова Игњатовића од г. 1838., а није чекао да га ко на то опомиње. Али о чему нема знања о томе наш лист не може ни писати.

(Др. Александар Данкуц). На будапештанском университету промовисан је за доктора целокупне медицине *Александар Данкуц*, син панчевачког српског учитеља Арсе Данкуца. Живио и народу свом од користи био!

(Српске песме у немачком преводу) Ми смо већ неком приликом јавили, да г. *Светозар Манојловић* ц. кр. ритмајстор, преводи српске народне и уметничке песме на немачки. Од књиге његове излази сада треће умножено издање, које веле да ће изнети до 20 табака штампаних. Књига је већ у велико у штампи.

РАЗНО.

(Нешто о фрушкогорском манастиру Кувеждину). На подножју Фрушке горе, близу села Дивоша, лежи једна српска задужбина — манастир *Кувеждин.* Између три брега, што га покривају не баш густе али дивне

шуме, лежи Кувеждин у котлинастој убавој долини. Манастир је лепа једнобојна кућа. Уђеш ли сапред то долазиш најпре у башту засађену миомирисним цвећем. Под дрвима жубори чесма дивне фрушкогорске воде. Манастир је зидан новцима манастира *Ђипше*, који онда поседоваше огромно имање, а то беше г. 138., дакле пре косовске битке (1389 г.) Кад су Турци Срем заузели, они порушише ћелије манастира Ђипше, а и црква би веома искварена, и порушена. Посед Ђипше пређе у својину манастира Кувеждина. Но тек настојањем архимандрита, потоњег владике пакрачког *Никанора Грујића* поче се манастир оправљати, тако да је сад један од најбогатијих манастира „српскога Атоса“. По одласку Грујића дође за игумана, а касније за архимандрита Сава Стојчевић, за кога тврде, да је био добар економ. У Кувеждину се налази једна повластица садањег нашег владара Фрање Јосифа I. У зимској трапезарији налазе се слике свију Немањића и неке српске банке из г. 1848. — Црква је зидана у византијском слогу, а слави првог српског просветитеља св. Саву. Цркву је сликао године 1853. српски сликар *Павле Симић*, где је показао велика дара уметничка. На левој страни пред олтаром налазе се у ћивоту мошти св. Јована (?) у сребру. Има једна слика мајке Божије из Цариграда и т. д. На часној је трапези еванђеље укоричено и посуто скоро самим дијамантима и цени се на 20.000 фор. — Иза манастира на брегу у шуми има студенац „*Савинац*,“ о којему се прича у народу ово: Када се Вукан, брат Стевана Немањића, одметнуо од свога брата позове он Мађаре у помоћ. Угарски краљ Андрија, ухвативши Саву, трећега сина Немањиног, пође с војском и с њим у Србију. Стеван је морао узмицати пред таковом силом. Андрија и Вукан дођоше пред Призрен. Све је било спремно за јуриш и већ да огласе војничке трубе нападај, кад лечници јавише краљу Андрији, да му је син Бела, којега је са собом повео, јако оболео, и да би га само *лед* могао излечити и спасти. Андрија обустави нападај, те као без душе оде своме јединцу. Видећи то заробљени св. Сава помоли се Богу и — небо се натушти. Облаци се скупише, севну муња, гром загрми а место кише поче да пада *крупан лед*, од којега светитељ однесе лечницима и Бела би излечен. Видећи Андрија толику моћ у молитви св. Саве, помисли е ће он у стању бити и да измоли од Бога победу Стевановом оружју, те се с тога помири с непријатељем. Немањићи проведоше Андрију с војском преко Србије на Срем у Угарску. Но у Срему се догоди нешто чудновато и божанствено. Војска Андријина бејаше ванредно уморна, јер се Андрија журио бојећи се, да ће му непријатељи ући у земљу, кад он није са војском својом код куће. Седоше да се одморе само на кратко време. Војска бејаше жедна, а вода беше далеко у дољи. Уморни а жедни војници да поскапају. То се даде на жао св. Сави, те се усрдно помоли Богу, прекрсти земљу штаком и — вода потече онде на брегу. Извор тај и данас тече, и народ га по св. Сави назвао „*Савинац*“. Веровање је народно, да овај извор не може никад усахнути.

М.л.о.в К.о..ћ Ј.в.н.в.*)

ОДГОВОРИ.

Г. М. Ј. у С. — Имате право, песма владике Никанора у спомен Лаврентију Геришћу, што ју „Наше доба“ ономад донесе као „*умно* **посмрче**“ Никанорово, донео је наш „Јавор“ још пре 11 година (г. 1877.) дакле још док владика није ни мислио умрети, те после своје смрти постати сарадником „Нашег Доба“.

Х. у Сарајеву. — Од последњих песама Ваших употребићемо неке.

*) Штовани писац ове занимљиве цртице, који је путовао по Фрушкој гори и обишао наше свете задужбине, обећава нам, да ће нам по коју црту и о другим нашим манастирима доставити, на чему већ унапред г. писцу лепо захваљујемо. Ур.

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шаљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор. на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића. *Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.*

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК: ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

УРЕДНИК: Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 19. У НОВОМ САДУ 8. МАЈА 1888. Год. XV.

Из првог дела „Пламенова“.

(ОМЛАДИНИ НА БАЛКАНУ.)

I.

Одушевљење!

Svaté ty nadšení,
Nebesky plameni,
Šlechni nám do srdcí,
Otčinou vzplan. . . .
Св. Чех.

душевљење, искро божанска,
Крила нам дај!
С тобом је свако
Делање лако,
Мука и вај.

Без тебе народ окове диже,
Дуг' спава сан;
А с тобом стиже,
Мети све ближе,
Пробуди дан.

Без тебе лави с твором се боре,
— Успех му лак —
Ти рушиш горе,
Кајеш покоре,
Народ је јак.

Мис'о га води, окове скине,
Умукне вај;
Свак' радо гине,
Божански сине,
Крила нам дај!

II.

Време јури, лети . . .

Време јури, лети,
Муњевит му ход,
Раду ће донети
Здрав и диван плод.

Ког неспремна нађе
Ископа му гроб —
Ето другом грађе,
Силнику је роб.

Време јури, лети,
Муњевит му ход. . .
Шта ће нам донети
Здрав ил труо род?

Радован Кошутић.

Милче.

ПРИПОВЕТКА ИЗ УЧИТЕЉСКОГ ЖИВОТА.

Посвећена госпођици Мари Поштвћевој.

Од В. Милана Марина.

(Наставак.)

Прошло је од овог доба већ два месеца, а сирота удовица госпођа Ката са својом ћерком Маром, у највећој сиротињи патила се, хватајући једва крај с крајем.

Припомоћ, што је Мара добијала од учитељске школе, била је врло мала тако, да се од ње никако живити није могло. Ручни радови опет слабо им се куповали, а припомоћ од ујака покојног јој мужа од једном престаде.

Госпођа Ката и ћерка јој нису могле томе да се доста начуде. Господар Пера за ове две и по године увек им је редовно новац слао, и није никад ни најмање заостао. Ал' сад?!. Сироте две ове душе почеле су очајавати. Да није господар Пера оболео? Писали су, ал' одговора ни су добили. Но, можда је посрнуо имањем. И то им беше немогуће. Два салаша, толика земља и куће, толика богаштина, зар да тако брзо и лако пропадне!

И сироте женске већ и изгубише сву наду на припомоћ свога рођака. Држале су сигурно, да их се одрекао и леђа им обрнуо.

И, кад већ мишљаху да им ни одкуд помоћи бити неће и да су осуђени да вечито и горко пате, а оно се деси један случај, који им разведри већ и онако ојађену душу.

Господин Милан Брањинац, богати трговац у вароши С. имао је две мале ћерке, које су полазиле основне школе у месту. Но, ал' тамо не успеваху довољно, и господин Милан реши се, да им узме једну васпитатељицу, која би их у дому учити и васпитати могла. С тога се обрати на управитеља учитељске школе, да му какву добру, примерну и ваљану своју питомицу препоручи. Стари управитељ није знао ни једну за то способнију од Маре Пешићеве и тако Мара кроз неколико дана већ је одлазила у кућу Брањинчеву и ту је учила и васпитала две му ћерке, Зорку и Ленку.

Кућа господина Милана Брањинца била је у оно време од најбогатијих и најбољих српских кућа у вароши С. Честити и поштени домаћин одликоваше се добротом и правим српским гостољубљем. Као поштен трговац беше чувен у свој својој околини, па као такав имао је доста и познаника, којима његова врата увек широм отворена беху. Сваки који му је у кућу одлазио, није могао доста да се нахвали пријазним гостољубљем, којим је дочекиван бивао како од господина Милана, тако и од госпође му Смиљане. Честита ова домаћица осим других многих врлина одликовала се лепом врлином, родољубљем. Заиста врло ретка врлина код наших дичних Српкиња. Однегована у чистом духу вере наше и народности наше, гнушала се оних српских родитеља, који су децу своју прикивали још од ране младости свему ономе што је туђе, а тиме их одрођавали од нашега милога Српства где се заиста многога чега доброга и лепога наћи може. С тога никако није могла одобрити поступак многих богатих кућа у вароши С. да у своју кућу доведе страну какву „гувернанту“, но је напротив тежила и желила да узме какву честиту и ваљану српску приправницу, да јој „српски“ васпита ћерке. И такву је заиста нашла у Мари.

У ту кућу долазила је Мара сваки дан један пут. Добра госпођа Смиљана лепо је предусретала и дала јој једну

засебну собицу, где је Мара могла Зорку и Ленку у тишини и миру поучавати, а за свој труд била је довољно и награђивана.

Кад кад, а то је често бивало, заустављана је Мара код Браљинчеви час на ручак, час на вечеру, а час опет на ужину. А ту је Мара имала довољно прилике, да се упозна са свом „етикецијом“ једне богате и изображене породице.

И ако се Мари милило у ту кућу одлазити, ипак јој падаше тај рад врло трудним. Зорка и Ленка, те две мале девојчице беху одвећ немирне, лење и непослушне. У школи, тужила се учитељица, да нема немирнијих и несташнијих ученица. Мара је имала с њима довољно бриге. Није их могла никада друкчије нагонити да уче, већ их је морала молити и око њих се умиљавати, ма да је знала, да је то противно науци педагогије“.

Тако се је Мара патила с матером својом, као да на вечиту патњу беху осуђене, и у тој патњи ипак се осећаху сретне и задовољне, ал' их једном та „њихова срећа“ изневери.

Госпођа Ката била је слабуњава жена, ал' за то ипак здрава. Измучена силним радом и горком патњом почела се од једном побољевати. Из почетка тужила се ћерци, како је об ноћ често хвата грозница, док на последак не паде у кревет.

Мара се није тако јако поплашила, тешила се тиме, да ће јој мати скорим оздравити, а сирота није ни слутила, каква јој се несрећа спрема. Дубоко у ноћ преседила би она крај постеље своје болесне мајке дворећи је и разговарајући се с њоме. Од силних брига, које јој душу узмутише и од многог неспавања беше се и она са свим променила. Оно сјајно њено око, почело је потамњивати, а бело лице жутити.

Госпођи Кати бивало је готово сваким даном све горе и горе и Мара се напокон реши да лечника за савет упита, а сама је почела да са удвостученом снагом ради. Но, ал' њена зарада ипак је била мала, да подмири све трошкове болесне јој мајке. Лечник је сваким даном долазио, па је болесници прописивао разне лекове и одабрану храну, а то је све коштало много новаца. У оваким тешким околностима принуђена је била Мара, да се опет обрати господар Пери. Писала му је једном и изјадала му се горко, па га је замолила, да јој бар у оваким незгодама у помоћ притече, но и на то писмо није никад одговора добила.

Госпођа Смиљана чувши за јадну околност Марину, почела је потпомагати, па и сама је често одлазила код болеснице тешећи је као прави пријатељ.

Но, ал' највећи пријатељ у овој жалосној околности, био јој је Миливој. Тај честити младић није пропустио ни један дан, а да их не посети, па се од њих чак у дубоку ноћ враћао. Болесницу је дворио, а Мару је увек тешио лепим речима, кад би му се ова сва сузна и плачна изјадала. Беше и њему жао госпође Кате, као своје рођене мајке. За ово кратко време због доброте њене јако је уважавао и љубио.

Не један пут, кад би се госпођа Ката пробудила, затекла би крај постеље своје Миливоја суморног и невеселог, не једанпут назвала га и сином својим, које је име потпуно и заслужио. Неговао је болесницу правом синовском љубављу, а кад би Мара отишла у кућу Брањинчеву или кудагод другим послом, он је заступао. Болесници је пружао лекове, а па сваку њену реч пазио би и тачно је извршивао.

„Миливоје синко, а где ми је Мара?“ питала га једном болесница.

„Она је отишла баш сад код Брањинчеви“.

„Сирото моје дете, — уздахнула би мајка, — како мора самохрано да се мучи и пати. Срце ме боле, Мили-

воје синко, кад је видим, где се толико мучи. Много је то, врло много за њу младу! . ."

А Миливој, — он је ћутао; у души његовој борила се туга са жалошћу.

Кад када га је Мара, кад би пошао кући, испратила до капије са сузним очима:

„Ох, Миле мој, нешто страшно слутим. Грозим се тога. Изгубићу мајку своју, слатку мајку! . ."

„Не бој ми се, Милче моје, добар је Бог. Наша ће мајка оздравити, — одговори јој он, па би и сам засузио.

Пролазили тако дани и недеље, а Мара се без престанка сама патила. Госпођи Кати би боље и она се придиже из кревета. Лечник јој је препоручивао да ништа не ради, већ да само хода по соби, а по благом времену и по врту. Но она не могаше се дуго придржавати тог савета, јер јој тешко беше материнском срцу гледати своје чедо где се само мучи. Шта и шта је пута посвршавала све домаће послове, док јој је Мара у школи била.

„Не мој, мајко, не мој ти ништа радити, — молила је Мара често, — може ти здрављу шкодити. Остави ти то све мени, све ћу ја то с радошћу посвршивати, само да теби боље буде".

А госпођа Ката тад би пољубила своју ћерку од радости, што јој је Бог тако добру и ваљану ћерку даровао, па би му се увек молила, да само њој подари здравље и срећу, њој, која је то и заслужила.

Често би је мати запитала и за Миливоја.

„Он ће одма доћи, мајко".

А кад би Миливој дошао загрлила би га болесна мајка говорећи му радосна:

„Миливоје, сине мој", Бог те благосиљао! . ."

(Наставиће се.)

Омирова Илијада.

(Наставак.)

Тако старци међу собом зборе
А Јелену Пријам себи зове:
„Оди ближе, моје чедо драго,
Седи овде мени ус колено,
Да ти видиш твога првог војна,
И родове и све миле своје.
Та ништ на те мени криво није,
Што је, да је — све бог нама даје,
Па и овај крвав рат с Ахајци.
Нег' кажи ми онога Ахајца,
Што је лепа стаса и образа,
Неки њега главом надвисише,
Ал лепшега и плећатијега
Моје очи до сад не видеше,
Кано да је рода краљевскога."
Лепа Јела Пријаму казује:
Мили свекре, част ти и поштење,
Али ја сам свему јаду крива:
Бар да ме је црна смрт прождрла,
Кад сам пошла за тим твојим сином,
Војна и све миле оставила:
Драго чедо, миле другарице,
Ал се није бог тада смиловo,
Већ и сада плачем и јадујем.
А што питаш, право да ти кажем,
Онај јунак виђен и прекрасан,
Оно јесте краљ-Агамемноне;
Славни синак славнога Атреја,
Он је и краљ а и јунак добар,
Некад беше — докле јоште беше,
Девер мени јадној, жалосници."
Јела плаче а старац је гледа,
Па овако тијо проговара:
„Атрејићу, у сретни с' час роди,
Богови ти лепу срећу дали,
Краљ си силним јунаком Ахајцем
Та ја беја у земљи Фригији,
Што ј' виновом лозом засађена,
Ту ја виде коњанике Фриге,
Силну војску са добрим коњима.
Са том војском две војводе славне:
Отреј славни и славни Мигдоне

Војевали до воде Сангара.
Ја сам њима на помоћи био
Оног дана када се побили
С јунакињам', са Амазонкама.
Али они нису близу такви
Ко Ахајци што су оштрооки".
Кад угледа после Одисеја,
Опет Јелу старац Пријам пита:
„А реци ми, дете, ко је оно?
Атрејића главом надвисио,
Још је шири плећа и рамена,
Оружје му све на земљи лежи.
Кад облази чете од јунака,
Како шеће и плећима креће,
На последу тако ми изгледа
Кано ован преодник рогати,
Када зађе међу овце беле".
Њему лепа Јела вако вели:
„То ти ј' мудри Одисеј Лаертић,
Ког је кршна Итака родила,
Јаду сваком довити се знаде
Свакојаке измишљат' преваре".
Ту реч мудри Антинор привати:
„Лепотице, јест и ја га знадем,
Није давно как' Одисеј дође
Ради тебе с рабрим Менелајем.
Обадва ји тад дочека лепо
И у моме угости ји двору
Знам једнога кано и другога,
Знадем ја њи да су мудре главе.
У гомилу Тројаца кад сташе,
Све Менелај плећима заклони,
А кад стаде уз њега Одисеј,
Он заклони тад и Менелаја.
Кад с' на збору о чем договара,
Ту Менелај врло мало збори,
Ал кад збори, јасно зборит знаде
И што рекне, то му све ваљаде,
Мало речи, ал много памети.
Забадава реч ни једна није,
Макар што је јоште јунак млађан.
Ал кад мудри Одисеј устане,
Очи црне у земљу обори,
А палицу своју право држи,
Не крива му ни тамо ни амо,
Стиснуо је ко да му ј' отскора,
На погледу срдит и замишљен,
А кад јасан глас из груди пусти,
Ситне речи из уста му веју,
Ко прамичци бела снега зими.
Стра је њега тако погледати,
А камоли што противно рећи".
Трећег виде краљ Пријам Ејанта,
Понда опет лепу снају пита:
„Ко је онај тамо јуначина,
Лепог стаса и лепог образа,
Све Аргејце главом надвисио
И јуначки плећи заклонио".
Њему вели танана Јелена:
„То ти ј' Ејант, јунак од јунака,
Узданица и штит Ахајцима,
Близу њега оно ј' Идоменеј,
Кано какав бог мед Крићанима,
Око њег се купе вође критске.
Много га је пута мој Менелај
Угостио у двору нашему,
Од Крићана кад је долазио.
Још ту видим и друге Ахајце,
Што познајем и име јим знадем,
Ал не видим два сокола сива,
Мила моја два брата рођена,
Што нас једна породила мајка:
Полидевке и Кастора нема.
Обојица добри су јунаци,
Кастор вешто с кола коњем згађа,
Полидевка на песнице знаде.
Нису они у Лакедемону
Зацело су они добродили
На лађама преко сињег мора,
Само неће сада да су тамо,
Ди јунаци бој о мени деле,
Због мене ји зазор и срамота".
Тако збори а не знаде јадна,
Да ји црна земљица покрива
Преко мора у Лакедемону,
У премилој постојбини њиној.
У тој речи две су слуге верне
Њима дошли з два јагњета млада,
У мешини јарећој носили
Тројску муку, вина црвенога.
Златне купе и ведро велико
Носио је верни Идеј слуга.
Приђе слуга на прозбори краљу;
„Устај с нама Лаомедонтићу,
Зову тебе на пољану равну
Војеводе од добри јунака.
Од Тројаца рабри коњаника,

Ахајаца љути оклопника,
Да међу се мир сад учините.
Александар и Менелај рабри,
Копљима ће бојним бој делити
О Јелену и о цело благо.
Који од њи бојак задобије,
Његова је лепотица с благом
Сви ће други веру тврду дати,
Да ће чуват' тај мир и погодбу.
Ахајци ће с' ома повратити
Своме дому и лепотицама,
А ми ћемо у питому Тројеку".
Тој се рѐчи старац зачудио́,
Ал слугама ома заповеди,
Да упрежу у кола коњице.
Итре слуге одма послушаше,
Двоколице красне дотераше.
Пријам с' пење, ома узде вата,
А уж њега попе се Антинор.
Брзи коњи ома полетише
Кроза врата у поље широко.
Кад су били на ̓сред поља бојна,
Сиђоше се на среду мед војске,
Измед војске ахајске и тројеке,
Ту излази и краљ Агамемнон
А за њиме Одисеје мудри.
Итре слуге даре принесоше,
У ведрици руменике вина,
Ком збунише мало водом ватру,
И краљима воде принесоше,
Па им беле поливају руке.
Атрејић се маши руком ножа,
Што му виси ус коре од мача,
Па очупа јањцима са главе
Мало вуне, да слуге разделе
Војводама тројеким и ахајеким.
Ту Атрејић руке небу диже
Па се вако боговима моли:
„Чуј ме Диве са планине Иде
Силни оче, боже милостиви,
Чуј ме јарко сунце огрејано,
Што све видиш и штоно све чујеш,
И ви реке и ти земљо црна,
И богови ви сви што вас има,
Што судите живима по правди,
Када веру даду па погазе;
Мир чинимо данас и погодбу,
Ви судите оном, ко не држи.
Менелаја згуби-л Александар,
Нек остане Јела са свим благом,
Ми идемо на морским лађама.
Ак' Менелај згуби Александра
Даће Тројци Јелу и сво благо,
Аргејце ће лепо намирити,
Да запамти колено потоње.
Не тедне ли Пријам и деца му
Нас намирит' и за Александра
Освету ћу и даље терати,
Још ћу остат' да се даље бијем,
Док не буде крај рату крвавом".
Тако рече, јањцима пресече
Оштрим ножем под вратом гркљане
Па ји спусти на земљицу црну.
Копрцају с' јањад издишући,
Са животом нож ји раставио.
Попда пріђу пуним ведрицама,
Те захте у купице вина,
И у божју славу мало лину,
Па се вако Тројци и Ахајци
Помолише вечним боговима:
„Диве славни, сви богови силни,
Који први веру погазили,
Потекла им по земљици крвца,
Кано ово што из купе вино,
Како њима, тако њиној деци,
А љубе им другом робовале".
Тако моле али не домоле,
Јербо Див то на срце не прими.
Још му рече Пријам Дардановић
„Почујте ме Тројци, децо драга,
И Ахајци, оклопници љути,
Ја сад идем Илију Питомом,
Јер не могу очима гледати,
Како ће ми мој син сада овде,
Бојак бити с Менелајем рабрим.
Див зна само и вечни богови,
Ком ј' суђено данас погинути".
Тако рече та старина дична,
Па у кола мртву јањад метне,
Сам се попне, вати за уздице,
За њим с' попе Антинор старина,
Па одјуре лаке двоколице,
Илију се повратише старци.

(Свршиће се.)

На Божји дан.

ПРИПОВЕТКА ИЗ СЕОСКОГ ЖИВОТА.

(Свршетак.)

V.

Смрт оца Цветина задала је ударац и самом Сими. Он је знао, да га Цвета не воли. С тога се бојао, да ће га Цвета сада одбити. Да је стари Тоша жив, онда би он лако. Она би се морала покорити вољи очевој, премишљао је у себи Сима. А сада, тешко ће њи. Једино надање још била му је мати Цветина

После Тошине смрти, долазио је Сима чешће к Цвети. Но о сватовима сад за сад није смео ни помислити.

Цвета га је сада још већма избегавала. С њим никад ни речи није проговорила. Она се још и сада састајала с Васом. Овај ју је тешио. С њом је једнако делио жалост, која је попела Цвету. Но у срцу је друкчије осећао. Био је весео. Мислио је, е сад му неће нико на пут стати. Цвета мора сада бити његова. А био је тврдо уверен, да ће Цвета одбити руку Симину. Па кад ју жалост мине, дати ће њему.

И Цвета је тако мислила. Али се је побојавала матере. Мислила је, да ће ју она натеривати, да пође за Симу.

Већ је прошло пола године, како је умро стари Тоша Мати натукне једном Цвети, да је време, где мора поћи за Симу.

Цвета се није дала ни осолити. Бадава сва наговарања, бадава саветовања, она није хтела ни пошто пристати.

Кад је мати увидела, да никако не иде, пусти јој на вољу. Знала је стара, да је Цвета осетљива срца. С тога је није хтела силити. Бојала се, могла би од жалости свиснути. Па куд би онда она. Остала без мужа, а сад да изгуби милу Цвету, па да остане као окресан пањ.

Једном, кад је дошао Сима, изјави му стара Пера — тако се је звала Цветина мати — да неће Цвета никако, да за-њ пође. Бадава је све употребила, вели стара, не иде никако.

Симу је то потресло. Није могао старој Пери ништа одговорити. Него наједном изађе из куће, и без збогом остај.

Сима је знао, да Цвета још и сада воли Васу, и да тому није нико други крив, што га Цвета неће, већ само Васа.

Сима је сада мислио само то, како би Васу уклонио са света, па да ће Цвета бити његова. А још пре те паклене мисли, што му се је породила у срцу, још од Божјег дана, мислио је Сима о освети. Никад није ухватио згоде, да му се освети. Одкад је Цвета одбила његову руку, вребао је сад сваки час, како да му се освети, и како да га уклони с пута, пак да достигне своју мету.

Цвета почне заборављати на жалосни удар, што га је отац задао. Тешило је особито то, што ју мати не сили, да пође за Симу. Оне сете почело је нестајати с њена лица. Почела се показивати опет веселост, и онај прирођени осмејак већ је красио њезино лице.

Сад је држала за стално, да јој неће нико срећи на пут стати. Мислила је, да је више нико неће отети из Васина загрљаја. Још никад није Васи саопштила веселу вест, — вест, да ју неће мати силити за Симу. И једва једном састане се с њим, и честита му њихову срећу.

Нико сретнији од Васе. Пливао је у миљу. У свом заносу обвије руке око нежнога Цветина врата, и ускликну: „Дакле се опет надам, анђелу мој, да ћеш ми бити мила женица,“ и обасу је хиљадама пољубаца.

И збиља њих обоје мислило је, да

су сада све препреке свладане. Нису ни снивали, какве мреже плете несретни Сима љубавницима.

И збиља пружи се Сими згода, да се Васи освети. Било је настало пролеће. Васа би свако јутро пре зоре терао на пашу оно мало стоке. Паша је била доста далеко од куће. А пут на пашу водио је покрај једне шумице.

Једно јутро тера Васа стадо на пашу, као и обично пре зоре. Пребира у фрулу. Ни не мисли јадан, што га чека. Дође поред шуме. Пушка пукне. Васа се сруши мртав. Тане га погодило у јуначка прса. Кукавица она — Сима, смакну онакова јунака. Он је знао, да ће Васа онуда проћи, те га је дочекао у шумици.

Зликовац је после тога чина сретно умакао. Није га нико опазио. Дошуњао се у кућу, као да није ништа ни било.

VI.

Пастири нађоше мртво Васино тело поред шумице. Сви су га оплакивали. А и како неће. Он им је био мио друг. У свакој невољи помагао им је својом снажном мишицом.

Узеше га, и однесоше ожалошћеној мајци. Ова кад позна свога једнога сина, сруши се пола мртва над њим. Нариче јадна и проклиње убицу. Жалост њезина цепа свакоме срце, ко је год слуша.

На њезин големи јаук дотрчала је и Цвета. Кад опази Васу мртва, онесвести се. Стала више њега, прекрстила руке. Као од камена. На очима јој ни сузе видети није. Из уста ни једне речи нисн могао чути.

Остала је тако дуље времена. Кад је дошла мало себи, удари у плач. Паде покрај мртвог Васе. Није се много обзирала на свет, који је био упрьо очи у њу. У оном часу заборавила је и на стид девојачки.

Васа је домала био закопан. Разуме се, да је било жалости, да је пало крупних суза, да су болни уздисаји цепали груди Цветине, и старе нане Васине.

После како су се вратили с гробља, завукла се је Цвета у своју собу и једнако нарицала. Мати ју је корила. Вели јој, како се света не стиди, плакати толико за туђим момком. Но она се је на то мало освртала. Одмах сутра дан пре зоре отишла је на гроб Васин. Ту се је молила за њега, и росила му гроб врелим сузама. Тако је чинила сваки дан.

Мало по мало променила се је Цвета сасвим у лицу. Истом што се је нешто била разведрила иза смрти покојног оца, опет се на лице њено навуче голема жалост. Око јој је почело опет гаснути. Лице јој је почело вехнути.

Још је једнако полазила гроб Васин. Ту се је клечећи молила за душу њезиног драгог Васе. Шта пута остала на гробу дуље времена, те је каткада мати морала ићи по њу. Мати ју је преклињала да се тога окане. Говорила јој је, да свет држи, да је полудила. Но она се није хтела оставити.

За њу је био овај свет изгубљен. Није се она много бринула, што злобни свет свашта о њој говори. Она је желила, да и ње нестане, те да се може на другом свету састати с Васом, кад јој не даде злобна душа, да се овде састану.

Напоследак се угаси сасвим њезино ватрено око. Где је било некад пунано лице, ту сад провирују голе кости. Горка туга уништила јој је сасвим бајно лице. Нико не би рекао, да је то она лепа Цвета, којој се цело село дивило.

Сломљена под тешким ударцима судбине, леже у кревет. Није сиротица дуго лежала. За неколико дана испусти невину душицу. Душа јој одлете у рајске висине, да вечно борави с милим Васом.

Но и Сима је добио заслужену казан. После, кад нађоше Васу мртва, почео се одмах по селу разносити глас,

да је он убио Васу. Сељани су знали, да Сима гаји мржњу према Васи још од првог Божјег дана. Знали су и то, да Цвета неће за Симу, јер воли Васу.

Сима се је за то побојао, да ће га уапсити, те га је нестало одмах из села, како је Васу убио. Лутао је којекуда, а гризла га је савест. Није имао нигде станка. Пред очи му је излазила непрестанце сад Цвета, сад опет Васа.

За њим су ишли у потеру. Осведочени су наиме били сасвим, да је он убица Васе. Сустигну га, но било је већ касно. Сима је полудио. Све опако луда справе га у апс.

Ту га преузме лудило сасвим. Непрестанце је нешто говорио. Но то је било све без савеза. Час би се врло смејао, а час опет горко плакао. Дозивао је, колико год га је могло грло поднети, сад Васу, а сад опет Цвету. Био је сав изгребен. Одело је све поцепао.

Пусте га из затвора. Сада је ишао често на гроб Васин. Ту је остао каткада по целу ноћ. Прекрстио би руке, те би само зурио у гроб.

Једно јутро нађоше га мртва покрај гроба Васина. Сиромах бијаше сјурио сам себи нож у прса.

1887. *Страхиња бан.*

Запамти си звезду ону . . .

Запамти си звезду ону
На том бајном небном рају,
На њој нека сваку вечер
Твоје очи заблистају. . . .

Тако ми је говорила
Драга — њеног задњег данка —
Ја се сетих милих речи
Сећам као слатког санка.

И кад годер ноћу гледам
У тај простор неизмерни, —
Где звездице трепте миле,
Блажи ми се јад чемерни . . .

Чини ми се с гор' да хвали
Драга своме робу сињем,
Што јој тако жељу вршим,
Што се верно ње спомињем.

И тог часа ја бих горе
Полетио звезди живо
И на њојзи моје злато
Загрлио и целив'о.

Н.

Млинар из Хајде.

ИСТОРИЈСКА НОВЕЛА МАВРА ЈИЛА.

(Наставак.)

2.

Глас, да ће се бити са Холштајнцима и Данцима брзо се обистинио; јер још пре, него су могли Дитмаршани о томе и да мисле, буде рат објављен. Дански, шведски и норвешки краљ Јован упадне са лепим бројем данских витезова у Холштајн и утабори се код замка Мелбека, који је припадао староме грофу Ранцаву. С њиме су заједно ишли племићи из његове државе и из Немачке намамљени на бој и пљачку. За вође беху изабрани краљев брат холштајнски херцег Фридрих и његова обадва нећака олденбуршки грофови, а уз њих још многи стари и поуздани витезови као: храбри господар замка Мелбека гроф Хенрик пл. Ранцау, па витез Алефелд, коме су наменули, да носи стари дански алај барјак, а особито се истакао витез Слениц, највећи и најјачи човек у све три здружене државе, вођа славне и страшне „велике гарде". То беше дивља, неукроћена чета, у којој беху 5000 немачких најамника.

У замку Мелбеку нису могли сви племићи

naћи места; јер су сав простор до крова заузели војници. С тога се добар део војске настанио у селу и оближњим добрима. Богати гроф Ранцау трудио се, да своје госте што боље угости и да тим покаже свој патријотизам и наклоност према кнежевском дому.

Беше врло ладан зимски дан. Слаби и бледи зраци залазећега сунца падаху косо на високу дворану у замку, у којој се давао банкет. На банкету је смеј и шала пијанаца надзвучао звекет чаша. На врху богате совре седео је краљ, а с противне стране гостољубиви домаћин. С једне и с друге стране поседаше земаљски великаши, владаочеви рођаци и најбољи му саветници и вође. Жестоко су говорили при вину и већ се по гдекојем зажарило лица од рујнога винца.

Сад устаде гроф Ранцау са пуном чашом у руци.

„Краљу и господару“, повиче јасним гласом. „Испразнићу ову чашу за срећу твога победоносног оружја, које је недавно бунтовнике Швеђане укротило. Дај боже, да и тврдоглави Дитмаршани осете његову снагу, док на коленима не замоле за милост!“

Примакне велики пехар устма и испије га на душек.

„Хвала ти, грофе,“ рече краљ Јован и подигне чашу. „Са тако храбрим и одабраним вођама победићу Дитмаршане, ма их ђаволске легије браниле. У здравље мојим вођама!“

Сви весело устадоше и куцнуше се, само дански витез Гајс није пристајао уз опште весеље. Краљ то примети и рече:

„Чини ми се, да се ти витеже баш не радујеш бог зна како познанству дитмаршког оружја. Ако волијеш остати код куће, а ти иди и ради мирно своју земљу, нек ти је сретно, ја ти допуштам.“

Пурпурно црвенило обасу лепо лице увређеног витеза. Он устаде и поче оштрим гласом говорити:

„Моји су предци увек били у боју где је највећа опасност и још није ни један од мојих показао леђа непријатељу. Али права храброст иде увек са опрезношћу, понекад је и убод комарчев смртоносан.“

„Ко се боји врабаца, нек не сеје проју“, пребаци му витез Алефелд. „А кад сељак ухвати козу, волије је затворити у обор, него је вијати по пољу.“

„Ви то морате знати, витеже Алефелде,“ упаде му у реч Гајс, „да је зец пред ловцем опаснији, него коза у обору.“

Те се речи свима допадоше, па и сам се краљ слатко смејао витезу; а Холштајнци осрамоћени ћутаху. Јер, када су Холштајнци пре неколико година упали у Дитмарку и ушли у убојном реду, наједаред скочи један зец и побеже преко поља. Кад су вође виделе зеца, пробуди се у њих жеља за ловом, те радосно потрче за њим преко поља, док их иза шуме нестаде. Војска је мислила, да је ударио непријатељ. Предњи редови стадоше, вођа је нестало. Редовима овлада неред, тако, да нису знали шта да раде. Наједаред јурнуше на њих Дитмаршани из шуме и за кратко време их растерају. Дитмаршани извојеваше сјајну победу над Холштајнцима. За то су ћутали холштајнски витезови, кад је казао Гајс, да се прво треба добро спремити и кад је споменуо зеца.

Краљ устаде и да би умирио своје војнике подигне поново чашу, окрене се витезу Алефелду и рече: „Заштитнику алај-барјака даћу за награду нилдорпско манастирско добро, ако ми будемо диктирали мир Дитмаршанима.“

Сад уђе у дворану заповедник страже и јави краљу, да у дворишту чекају два човека и желе, да буду пуштени пред краља; јер веле, да ће само говорити и одговарати краљу и његовом брату Холштајнском херцегу Фридриху.

„Нека чекају, брате,“ рече херцег владару. „Тај народ треба да се научи, да слуша вољу свога господара.“

Јован је тресао главом. „Посао смо свршили,“ рече, „а сит стомак је за благост. Уведите људе унутра.“

На прагу се показаше два висока, снажна човека у загаситом оделу, приђу краљу и поклоне му се смерно, никако пак ропски. Затим се окрену херцегу Фридриху те се и њему мало слабије поклонише.

„Ко сте?“ запита краљ.

„Ми смо посланици дитмаршки и долазимо на заповест 48 сердара, 400 поротника и у име целог народа,“ одговори старији посланик, који је био још у цветном добу мушке снаге.

„Посланици!?“ прекине их Јован. „Откад имају сељаци посланике? Посланике могу шиљати на двор само кнежеви и господа, а сељаци немају тога права.“

„Ми смо слободни људи, милостиви господару и дошли смо својевољно на заштиту бременског надбискупа, ми не признајемо никог другог за господара,“ продужи посланик. „Ми тражимо оно право, које ви дајете вашим витезовима и племићима т. ј. право, да можемо своје молбе и жалбе донети на највише место.“

Скупштина је мрмљала зловољно.

„О том ћу ја донети решење, док оружје учини своје,“ рече краљ, „или јесте ли можда опуномоћени, да нам јавите, да се ваши сељаци нама покоравају?“

„У име Дитмарке и Дитмаршана молимо за мир, строги господару,“ настави сељак, „да можемо, кад се снег отопи нашу летину посејати, њиве узорати и стада на пашу терати.“

„Ви молите за мир, а овамо сами највише нарушавате мир,“ рече краљ људима. „Зар нисте упали у Холштајн и Шведску и опустошили је и опалили? Зар не вребате на вашим обалама стране лађе, да их оглобите наметом, на који немате права? Зар не приморавате путнике, који иду кроз вашу земљу, да по скупе новце купе слободан пролазак?“

„То је све могло бити; јер су поједини сердари газили своје право, али народ не зна о том ништа; а где дође до тужбе, ту бива кривац по нашем законику строго кажњен. Не презирите нашу земљу, милостиви господару. Где се коме од ваших поданика у имању штете нанело, драговољно ћемо надокнадити.“

„То је стари начин говора, који често слушамо и који се одмах заборави чим се изрече. Али ми смо одлучили, да свршимо ствар; јер ту се не ради само о томе, да ћете нам надокнадити штету, него, да вас за ваша подузећа казнимо, да их не можете у будуће предузимати.“

„Ако ћете, да казните, милостиви господару, то казните прво ваше поданике; јер су они узнемиривали наша села, пустошили наша поља и пљачкали наша стада. Ваше власти су тужбе поругљиво одбијале. Ни један Дитмаршанин не налази права пред данским и холштајнским судом.“

„Брате,“ рече херцег краљу, „већ си дуго допустио тима људма, да говоре и већ си им доста слушао дрски говор. Твоју краљевску милост и храброст на зло употребљују и што више предусрећеш тај бешчастан народ, тим је смелији. Заповеди, да те сељаке батинама отерају кући, можда ће се онда научити молити.“

Млађи посланик се исправи тако, да му се горостасна слика показала у потпуној величини. Чело му се намрштило. Приђе ближе херцегу и рече охолим гласом:

„Знајте херцеже, да још никад не беше ни један Дитмаршанин бешчастан. А ако мислите, да нас батинама отерате кући, то знајте, да ће се за сваки ударац, који нанесете дитмаршком посланику, окупати по један дански витез у својој крви.“

Фридрих скочи бесно са свога места — маши се руком мача, но краљ махне руком и херцег против своје воље седне на своје место.

Затим се краљ окрене посланицима и рече: „Та за бога ваш је говор дрзак и ја бих се јако радовао, кад бих вас више скромности научио. Али за сад нека још буде милости за правду, да можете однети својим сељацима услове, под којима ћемо вам дати мир. За нашу опрему иштемо 20.000 марака, у знак покорности 5000 марака годишњег данка; а осим тога право, да можемо подићи шанчеве на три места у вашој земљи, која год усхтемо. Одбаците ли те услове, то ћемо их оружаном силом извојевати и тада ћемо их, како нам се буде свидело пооштрити.

Посланици погледаше један на другог, затим ступи старији ближе краљу и рече охолим гласом:

„Строги господару! Наши су предци од

вајкада држали слободу за највеће благо и откупили је у љутим бојевима својом сопственом крвљу. Ми не би заслужили, да се зовемо Дитмаршани, кад би се предали кукавички каквом страном кнезу, догод и један од нас може носити оружје. Наше би нас жене презреле, провалиле би насапе наших обала, пустиле би заустављену воду у прокопима, само да нашу земљу и окаљану част зароне у морске вале. Шта вам је стало до неколико села и варошица, у којима станује наш народ, кад владате у три краљевине? Та ми сељаци зацело нисмо дорасли да будемо противници тако племенитим и одличним витезовима; а слава, да сте нас победили, била би малена. За то нас оставите, да у миру обрађујемо нашу земљу. Већа је дика за вас, да у миру вршите правду, него да нас оружаном силом приморате, да место косе узмемо у руке мач и копље."

„Неће вас ни глава заболети, ако примите наше услове," одговори осорљиво краљ. „Идите кући и однесите услове вашим сељацима, али не заборавите, да ми за 48 сати очекујемо решење. Доцније нећемо имати никаквог обзира на милости; јер немамо више стрпљења."

(Наставиће се).

Подела топлоте на земљиној површини.

ЦРТА ИЗ КЛИМАТОЛОГИЈЕ

од Дра. П. Падејског.

(Свршетак.)

Кад инсолација не влада, као што је то случај, кад је небо наоблачено или кад ноћ влада, онда топлота земље зрачењем излази на поље у светски простор. Али ваздух, који сунчане зраке врло лако пропушта и тек мали део задржава, не пропушта тако лако оне зраке, који од земље иду. Он мање више задржава ту топлоту над земљином површином и тек је постепено пропушта. Што се ми више горе пењемо, то је топлота ваздуха мања, то је и ваздух ређи; за то и нема великог дејства. Над појединим бреговима нема, тако рећи, никаквог застора. Топлота се пре изгуби; за то и јесте ту много мања, него над великим равницама.

Кад говоримо о зрачењу у опште, онда морамо узети у обзир својство земљине површине т. ј. да ли је иста каменита или не, јели гола или травом обрасла, је ли копно или вода.

О том, у каквој сразмери стоји опадање температуре са висином, много се испитивало. Велика је разлика, да ли се ми горе уз брдо пењемо или ваздухом. Даље је то опадање топлоте друкчије у зиму, друкчије у лето. У зиму је много мање, него у лето. Осим тога је разно на високим равницама, а разно на појединим бреговима. Друго је ноћу, друго дању. У затвореним пак котлинама и долинама је ваздух доле у неколико хладнији него горе. То долази отуд, што ваздух ту мирно стоји, те онај хладни, као тежи, пада доле, а онај топлији и лакши иде горе. Даље долази отуд, што тој топлоти горе и зидови тих котлина много допринашају.

Што се тиче опадања топлоте у висини и слободном ваздуху, ту смо упућени на оне, који су се ради тог испитивања пењали горе у ваздушним лађама. Испитивањем се дошло до тог, да топлота у слободном ваздуху много брже опада. Осим тога се и то мора приметити, да испрва јаче опада, него касније.

Од разних испитивања је знатно оно од Геј-Лисака, који се год 1804. 16. сеп. попео у висину од 7000м. Док је на површини доле владала топлота од $+ 30^0$ Ц. била је горе $- 9{\cdot}5^0$ Ц.

Као чувен испитивач, који је доста по ваздуху пловио јесте Енглез Glaisher. Он се попео 5. сеп. 1862 у висину од 11.000 м. У висини од 9000м. нашао је топлоту од $- 20^0$ Ц. док је доле била $+ 15^0$.

Опадање температуре у висини много зависи и од струја у ваздуху, које разну

топлоту имају. А ладне струје су много теже, те падају доле; на против топле пењу се више горе. Даље зависи и од кондензације водене паре, у ком случају велика количина топлоте слободна буде — а та доста доприноси, да се температура горе промени. То и чини, да је гдегде на високим бреговима неко време у зиму много топлије, него доле у низинама; што се чешће пута приметило.

Поред овог, што смо до сад о температури говорили, остаје нам још, да коју рекнемо о *изотермама*. Шта су то изотерме? Кад смо ради да сравнимо температуру једног места са температуром другог места, то морамо обе те температуре свести на ниво мора. Кад тако температуре више места сведемо на температуру морског нивоа, па кад онда подједнаке температуре са једном цртом спојимо, онда ћемо добити изотерму. Изотерма је дакле она црта, која спаја тачке једнаке топлоте. Изотерме би требале да паралелно иду са појасима земље, но то није случај. За што? То ће сваки знати, који је читао оно, што смо до сад о подели топлоте говорили.

Бацимо ли поглед на ток тих изотерма, то ћемо видети — и то на северној полукугли — да оне у почетку на западној страни Европе и Сев. Америке иду горе, онда се ове више према средини континента, а за тим према источној обали спуштају. На западу је дакле много већа топлота него на истоку. Разлика је пак све мања, што се више приближујемо жарком појасу. Да те изотерме тако кривудају, зависи од струја, како на мору, тако и у ваздуху. У северном умереном појасу владају највише североисточни и југозападни ветрови. Југозападан ветар долази из жарких крајева и носи отуд топлоту са собом у хладније крајеве.

Уплив тих ветрова се најбоље онде види, где ти ветрови највише допиру; отуд је и температура на западним обалама већа, него на источним. Осим тога, као што мало пре рекосмо упливишу и морске струје, које на екватору постају и тиме што носе топлу воду мењају климу у оним крајевима, до којих допиру. У том погледу је чувена она струја, која постаје у мехиканском заливу и које је код Немаца под именом Golfstrom позната.

На јужној полукугли стоји одношај много друкчије. Источне обале јужне Америке и Африке су топлије него западне, но то траје до 40°. ширине — А за тим иду изотерме скоро паралелно са степенима земљине ширине.

Овде морамо још то приметити, да је општа температура на јужној полукугли много мања него на северној. Лети није велика врућина а зими опет није тако несносна хладноћа. Узрок лежи у томе, што на јужној хемисфери влада море, на северној пак континент.

Кад знамо шта су то изотерме и кад смо о њиховом току у кратко рекли, држим, да неће бити с горег, ако погледамо, како теку две главне изотерме у години и то прво, — изотерму у јануару, друго — изотерму у јулу; дакле ону, кад је код нас највећа врућина и ону, кад је код нас највећа зима.

Изотерме у западној Европи иду са севера на југ, тако, да ћемо у Штрасбургу у Немачкој и Бергену и Лофодну у Норвешкој исту температуру наћи.

Изотерма од 0° диже се на норвешкој обали изнад поларног круга, те се касније према истоку све више спушта, док у источној Азији се не спусти до 34° ширине, за тим се диже у Јапану до 50° и на западној обали Америке до 55°. У нутри у сједињеним државама достиже 38° и онда на источнеј обали излази нешто више од 40°. — Највећу противност налазимо у атлантском оцеану; н. пр. залив код Кристијане ретко да има кадгод средњу дневну температуру нижу од 0°, дочим на противној обали у Америци средња месечна температура — 20° и више износи.

Највећа хладноћа није баш на самом полу, већ нешто ниже н. пр. у Азији код Јакутска, који лежи на 62° с. ш. — даље у сев. Америци северо-западно од худсонс-бај-а. Овде је средња хладноћа у месецу — 40°.

Још ћемо да пропратимо изотерму у јулу. Ток те изотерме је са свим друкчији. Од једне морске обале пење се према средишту

континента, где је топлота много већа, до некле чини неки круг, онда се опет спушта ниже према другој обали. На истом степену је копно много топлије него море.

Највећа топлота је у оним крајевима, који су пусти и песковити. Средња топлота од 35° налази се у пустари северне Африке, Арабије и Месопотамије.

Што се тиче изотерма на јужној полукугли, то је ток истих много друкчији, јер и разлика између зиме и лета није тако велика. До 25°. и 30°. јужне ширине кривудају изотерме нешто више; најмање јужно, где само море влада. Ту влада чисто мореска клима. Лето је умерено, а зима доста блага.

Све ово, што смо до сад говорили о подели топлоте на земљиној површини, говорили смо највише са становишта физикалне географије, камо поред других грана и метеорологија спада, и држимо да ће бити доста, да се види, како је топлота на земљи неједнако подељена и шта је узрок тој неједнакој подели.

ЛИСТАК.

ЈОШ НЕШТО О ЗБОРНИКУ (МИНЕЈУ) БОЖИДАРА ВУКОВИЋА.

Г. Филип Радичевић, протосинђео цетињски и „рођак Бранков", наишао је у Бару на зборник (сборникъ, миней) Божидара Вуковића од 7044. г., те да не би та старина на штету наше књижевности пропала, навео је у 17. бр. о. л. шта се налази на њеном првом листу.

У примедби г. Филип мало се на мене као срди, што сам у 38. броју о. л. од прошле године замерио му, што је пр. г. у 36. бр. о. л. описао опет један други зборник Божидаров, ког је покојни Вук још 1857. описао и навео оно исто из њега, што је госп. Филип 1887. године навео; те рекавши, да ћу ваљда ја и на исту старину (т. ј. зборник од 7044) дати своје примедбе, да је и иста печатана и описата, међу осталим рече и ово: да ја ваљда помишљам, да он не би наишао на све оне белешке о старинама, кад би он имао оне књиге и листова у својој библијотеци, на које сам га ја у истом чланчићу упутио, да их прочита.

Пре свега г. Филипе треба да знате, да се она напомена у 38. бр. о. л. пр. г., није тицала управо толико Вас, колико неког другог. Оно је било по оној пословици: мајка ћерку кара, снаји преговара.

Знао сам ја добро, да Ви немате *оних* књига и листова, но да оне књиге и листове у којима се говори и у којима су описане разне наше старе књиге и остале старине, треба да има и имају неки други, који су позвани, да чувају поједине писце, да двапут једну исту ствар не описују и не износе као нешто ново и непознато.

Вас се управо тицаше само она примедба, да сте Ви слаб у описивању старине и да немате нужног знања за тај посао или работу.

Но што ћу сада овде да кажем, то се г. Филипе све и Вас тиче.

Што нисте знали, да је покојни Ђорђе Магарашевић још 1829. у 16. Летопису на стр. 124. и 125. у кратко описао онај исти зборник Божидаров, ког сте Ви у 17. бр. о. л. описали; то Вам се још може опростити.

Што нисте знали, да је и Шафарик у својој „Geschichte der serbischen Literatur" под бр. 225. описао као што треба описати једну стару књигу, онај исти зборник Божидаров, ког сте Ви у 17. бр. о. л. описали, и то Вам се још може опростити.

Но што Ви г. Филипе нисте ни то знали, да сте Ви сами нађени у Пивском манастиру зборник Божидаров од 7044. или 1536., 1885. у бр. 38. и 39. о. л. описали много опширније, но што сте га у 17. бр. о. л. описали и навели не само што се на првом листу но и на последњем налази; то Вам се мора замерити и то јако замерити.

За тај би се и такав би се поступак код нас овде рекло, да је то швиндлерски посао, а како би Ви у Црној Гори такав поступак крстили, не знам.

За то г. Филипе, оканите се описивања

Божидаровпх зборника, кад сте у њима несретни.

Не описујте таки сваки онај зборник Божидаров, ког нађете при каноничној посети г. митрополита Митрофана у разним црквама, јер уредници наших листова нису тако доколни, да могу тражити по књигама и листовима, је ли где већ описана она стара књига или каква друга старина, које им се опис шиље за лист.

По кадкад немају они ни толико слободног времена, да могу и у својим листовима разгледати, да није она кад у њима већ описана, као ето што се овом приликом догодило и самом г. уреднику о. л., који је иначе у томе врло предосторожан, и који зна још друге уреднике и писце поправљати у томе, као што је не давно и мене, који баш пазим, да у томе не погрешим, поправио.

Да се Ви, г. Филипе, слабо разумете у описивању старина, то Вам и опет велим и пријатељски саветујем, да се оканете тога посла, или као што код Вас веле работе.

У 38. бр. о. л. пр. г. рекосте да је речени зборник Божидарбв штампан (т. ј. започет) 7043. г., без назнаке које од рођења Христовог, а у 39. бр. да је довршен 7046. или 1538.

У 17. бр. рекосте да је штампан 7044. или 1535. круг сунца 16., а луне 14.

Исти пак зборник или минеј (општи) започео је Божидар штампати 11. Јуна 7044. а од Христовог рођења 1536., јер те је године био круг сунца 16., а луне 14., а тако стоји и нaштампано у самом зборнику, а довршио га је 19. Јануара 7046. или 1538. у Млецима.

Примерака од овог зборника (минеја) Божидаровог има више још и дан данас по Срему и по манастирима. Шафарик је при описивању имао примерак манастира Крушедола, који је тада био са свим цео, дал се исти и данас у њему и у целини налази, не знам.

У Борову сам прошле године видео доста добро сачуван примерак истог зборника.

У *Земуну*, 27. Априла 1888.

Димитрије Руварац.

БЕЛЕШКЕ.

(„Добротворна задруга Српкиња Новосаткиња") приредила је други дан ускрса у Новоме Саду сјајан концерат у корист кикиндских погорелаца. Листови веома хвале госпођице, које су суделовале на овој забави певањем, свирком и декламовањем. Госпођице *Милка* и *Ленка Дунђерскове* показале су уметничка дара у певању, гђица *Вида Варађанинова* у свирци на гласовиру, а гђица *Вида Ђ. Вукићевићева* у вештачком декламовању. Нека је и од нас изречено признање овим родољубивим Српкињицама са жељом, да их увек у животу одушевљава све што је лепо, племенито и српско. На забави је било милих гостију са стране, као из Београда (међу осталим и проф. *В. Карић*, писац најновијег знаменитог дела о „Србији"), из Баје, Руме, Жабља, Карловаца и т. д. Забава је донела и лепа прихода (преко 300 фор.) на племениту цељ, ради које је давана.

(Дилетантско позоришно друштво.) У Гор. Ковиљу, у Шајкашкој, основаше родољуби и родољупкиње наше дилетантско позоришно друштво, и приређује представе, од којих се приход намењује добротворним цељима.

(„Словенско коло.") На лавовском университету основала се дружина „*Словенско коло*", са намером, да упознаје омладину свију Словена са културом и језиком осталих словенских народа. У недељним седницама држана су предавања са овим темама: 1. О сродству словенских језика. 2. О српским народним песмама и о пољу Косову. 3. О Хајдук-Вељку. 4. О васкрсењу Чеха на пољу књижевности у XIX. веку. 5. Одломци из историје лужичких Срба. 6. Нацрт из Украјине. 7. О Гундулићу и његовим песмама.

РАЗНО.

(Киргизка кекеричка) (*Syrrhaptes paradoxus, Steppenhuhn, Fausthuhn*) красна азијска птица, особито је карактеристична за киргизке степи, те смо ју управо тако прозвали *киргизком*, као што ју је пок. Вукасовић назвао *кекеричком*, јер се гласи *kökerik*. Кекеричке вретају неки орнитолози у разред кока, други у разред голубова, али јамачно право раде они, који их сматрају посебним типом, т. ј. посредним разредом између голубова и кока. Код нас нема њим сродних птица, још су најсличније јаребицама, којима су донекле налик обликом и величином. Лако их је пак распознати јер су разнолико жућкасте, лепо изшарене црним пегама, два су им средња репна пера танка и врло дугачка, ноге су са свим обрасле перјем. Најволе песковите равнице, а хране се семењем разног биља, н. пр. соличике (*Schoberia maritima*), које доста има у хрватском и далматинском Приморју.

Лепа та птица слабо је била позната у Европи, док се нису на чудо орнитолога прве показале у Енглеској и Холандији год. 1859, дакако као залутали гости. На једном су се пак појавиле год. 1863 и 1864 у повећих јатови, те је израчунано, да их је дошло

700 до 1000, а да их је 150 до 200 поубијано. Чини се да је по који пар гњездио у Холандији и Данској, ал будући прогоњене и страшене што од орнитолога, који су их убијали у сврхе знанствене, што од ловаца, оне, које су изнеле главу од европске културе брзо су потражиле мирне пустаре азијске постојбине. Тек су се онда Европци сетили, да су лудо радили, кад су тако несмислено прогонили недужне створове, и да би паметније било пустити их на миру, не само зато, да се европска фауна стално обогати овом красном птицом, већ и зато, што би се њом повећао број корисних животиња, дакако кад би се удомиле и даље разплођивале код нас. Ретке и више осамљене кекеричке виђене су опет у Италији и Енглеској год. 1871, 1872 и 1879.

Будући је пак за истраживаоца наше фауне вредно знати, јесу ли те кекеричке виђене особито г. 1863 и 1864 и код нас на славенском југу — што је веома вероватно, пошто су се појавиле готово по свих крајеви Европе — управио сам био у то име сходно питање најпре у новина, а затим у „Гласнику хрватскога наравословнога друштва“ од I. године стр 180. Уз толико ловаца, шумара, учитеља, жупника и т. д. није ми с ниједне стране приспела ни најмања вест. Упркос тому не могу никако мислити, да их није и код нас било; може бити су људи на то заборавили. Једини ексемплар, што га морамо сматрати припадником наше фауне, је онај, што су га убили год. 1864 код Томина недалеко словенске Горице. Тај се примерак чува у Горичком музеју.

Од год. 1876 до данас није се више за њих чуло, кад ето у травњу о. г. стигла ми је најприје окружница председника интернацијоналнога орнитолошкога одбора проф. др Р. Блазиуса, да су се сада кекеричке на ново показале. Прва је вест о том стигла председнику од гласовитога пољскога орнитолога Тацановскога у Варшави, који је јавио, да је 24. травња добио самицу убијену из јата виђеног у околици Плоцка. Сутра дан 25. добио је Тацановски живога самца сломљених крили са обале реке Пилице, уловљеног од јата у којем их је било једно 200. Затим је Тацановски сазнао још за три комада.

Познати орнитолог г. др. Е. Реј у Липском добио је 28. травња две кекеричке, које су се смртно израниле на брзојавних жица на југу од Липскога, како је Реј то одмах дојавио истом председнику.

Витез Виктор Чуси пл. Шмидхофен, члан интернацијоналнога одбора писао ми је јуче, да је први ексемплар у Аустро-Угарској убијен код Сибиња у Ердељу.

По мњењу Тацановскога, сва је прилика, да ће се и ове године на ново у велике појавити кекеричке и услед тога моли, нека интернацијонални одбор настоји свим силама запречити тамањење и застрашивање тих питомих доселица и прибавити им мир и доколицу, неби ли се у Европи, пак тако и у нас удомиле и гњездиле.

Дужност ми је у име интернацијоналнога одбора припоћити ову занимиву вест и обавест свим, којим је до тога стало. Само се пак разумева, да кад би се у нас кекеричке појавиле валља их дакако штитити, осим што ће нужно бити прибавити по који комад за збирку народнога зоолошкога музеја у Загребу, где те врсти птица још нема. Равнатељство завода је иначе спремно наградити онога, који ће послати музеју прву кекеричку.

Лепо молим свакога, који би што дознао за кекеричке, да би ме одмах о свему изволио обавестити. Све стигавше вести припоћиће се интернацијоналном одбору, а уз то штампати и у „Гласнику“ на име дотичног мотритеља.

Молим напокон све редакције хрватских, српских и словенских новина, да би у интересу саме ствари имале доброту прештампати ову објаву.

У Загребу, 7. свибња 1888. **С. Брусина.**

КЊИЖЕВНИ ОГЛАСИ.

— *Ђуро Т. Перовић* са Цетиња позива на претплату на своје песме, које ће изаћи у књизи од пет штампаних табака под насловом **„Херцеговка“** и 34 новч. У препоруку књиге вели се у огласу, да ће имена претплатника бити штампана.

— Штампарија *Свиндлера и Лешнера* у Сарајеву издаје под насловом **„Народно благо“** књигу *Мехмед-бега Капетановића Љубушка* ћирилицом штампану. Књига ће бити према критици, што је изашла на издање латиницом, поправљена, допуњена и умножена наново сабраним умотворинама. Цена 1 фор.

— **„Црни листови“**, илустровани часопис за криминалне приче, повеле и описе, што их издаје књижара В. Валожића у Београду, излази сада у повећаном формату (на осмини). Излази двапут месечно у свескама од 4—4½ табака. Стаје тромесечно 1 фор. 50 новч.

— *Марко Драговић* са Цетиња јавља да ће своју **„Библиографију о Црној Гори“**, која је штампана, и која ће се још и наставити у „Гласу Црногорца“ отштампати у засебну књигу, којој ће бити цена 1 фор. Писац моли свакога, ко би знао за какву књигу о Црној Гори да му саопшти њен потпун наслов.

ИСПРАВАК.

У бр. 17. на стр. 266. погрешно је штампано, да је Алекса Рашковић као лајтнант отишао г. 1778. са Вараждинцима на аустријско-пруску војну, а треба да стоји г. **1741**, што молимо да се исправи.

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шаљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор. на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића. *Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.*

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК: ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ. — УРЕДНИК: Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 20. У НОВОМ САДУ 15. МАЈА 1888. Год. XV.

Ритам.

Ови ритам к'о чамац је мали
Крај обале славна Дубровника,
Љетни су га заљуљали вали,
Ти га мотриш с зелена видика.

Вјетрић пири, једра му надимље
И носи га у далеке крaје;
Твојим грудма поздрав се отимље,
И ја чујем твоје уздисаје.

Душе твоје благослов га прати,
К'о кад свога јединога сина,
На пут справља заљубљена мати —
Сретна да му узбуде пучина,

Да донесе предраго камење,
Златни ђердан, драгоцјену свилу,
Прстен златни, вјенчано зламење —
И да своју он уреси Вилу.

Владимир Тројановић

Ускок.

ЦРТА ИЗ ВОЈЕВАЊА У ХЕРЦЕГОВИНИ.

Наш батаљон лежао је у херцеговачком граду С. Некако на измаку новембра месеца дође заповест од „генерал-команде“ да једно одељење, под водством неког нижег часника ваља да оде и заузме неку „фортицу“ близу бокељске границе. Коцка паде на мене. Није ми баш најпријатније било, јер тек што сам се научио на мало рахатнији живот у касарни па већ хајд' даље. Е, а шта сам знао радити? „Царска реч мора да се слуша.“ Кажем момцима какву смо заповест добили и да се за сутра спреме, јер нам ваља поћи на подужи марш.

Тек што је зора заблистала кренемо се — што наши веле — „зак унд пак“ на пут. Јутро је било хладно. Први снег попрашио херцеговачко стење и камење а са кршних висова бријаше хладан и оштар ветар. Момци оклопили капе, подигли јачице од кабаница више ушију па ћутке марширају за мном.

Ишли смо тако цело до подне, готово без престанка. Подне нас је ухватило баш на једном пропланку, те како нигде на близу не беше села, то бесмо принуђени да под ведрим небом начинимо мали одмор, и да се мало прихватимо.

На брзу руку ужинасмо, што се ком нашло у торби, и пошто се мало одморисмо, притегнемо кајише и кренемо даље.

Морам признати, да ми је сад много теже било марширати него до подне.

Ноге отежале па једва их вучем; а пушка и телећак, мислиш одвалише рамена.

Студен ветар непрестано је бријао. Сунце, које се до подне кад и кад и помолило, одавна се скрило негде иза кршних гора. Сиви облаци превукоше се преко неба и за час поче провејавати снег.

Дан се лагано губио. Помисао да нас може и ноћ ухватити у тој пустоши, чисто ме стресе. Окренем се момцима и кажем им да пођу брже.

Ишли смо тако још добра по сахата, и кад сависмо за једну стену, повикаће један од момака:

— „Ено „фортице!"

— „Где?"

— „Ено тамо," — рече пружајући прстом на једну стену, која је, рекао бих у облак отишла.

Погледам горе и спазим баш на окомку једне стрмените стене стражару и војника где с пушком горе доле хода. Самртни ме зној пробије кад помислих, куд ми се ваља још данас успентрати. Стегнем срце па помислим: „што Бог да. . . ."

После мучног и трудног пентрања једва некако приспесмо на опредељено место.

Ноћ је све више и више отимала маха. Хладан ветар све јаче и јаче почео да дува; а снег окренуо да пада као што је Богу воља

Онако ломан и искрхан једва сам чекао да се пружим на тврду сламарицу, која ми се тад учини мекша нег' ма која перина. . . .

У јутру, кад сам устао и неке налоге издао, прва ми је брига била, да разгледам предео у ком ми је одређено на неизвесно време тавновати. Није ми требало много и дуго очима лутати по околу. Куд год сам погледао, свуд у наоколо голо стење и камење, покривено снегом који је преко ноћ нападао; овде-онде из стрмените стене изник'о по где који грм, јавор или смрека. Доле пак пукла грдна провала па чисто халапљиво зија на тебе, а из дубине допире ти до ува страховити шум валовите реке, која се ваља преко стења и камења и пада негде у дубину; више пак тебе разастро се облак, из ког провејаваху снежне пахуљице.

У часу нека сета притисла ми душу; зар што сам се сетио свог милог и питомог сеоцета са његовим малим, белим кућицама, пространим њивама, зеленим шумама и ливадама; веселих девојака и чилих момака, кад се пред вече из поља кући враћају, а из свежих и пуних груди захори им се она дивна српска песма па се разлеже по селу, по пољу и губи се далеко . . . . далеко. . . .

Хај, да слатких ли успомена! . . .

*

Дани су пролазили у нераду и беспосличењу; мноме овладала нека апатија, те нисам већ више марио ни за што. Осећао сам да сам малаксао не само душевно већ и телесно, и ко зна докле бих се тако у том неспосном положају налазио да се једног дана не деси нешто, што промену у неколико мој положај.

У мојој чети налазио се неки Турчин-Босанац по имену Ахмед Зурунић. Он је добровољно ступио у нашу војску још некако у почетку окупације Босне и Херцеговине. Шта га је на то нагнало, многима беше загонетка. Наши га официри хвалили, а горње новине беху пуне китњастих бележака како *многи* Босанци ступају под аустријску заставу.

Кад сам добио заповест да са својим момцима кренем на „фортицу", Ахмед се био сам пријавио, да је вољан и он да иде; капетан га без једне речце пусти.

Разна причања и нагађања међу момчадијом о њему побудише и у мени радозналост те га станем из прикрајка посматрати.

Ахмед је био доста пријатна изгледа. У лицу нешто мало блед и вечито су-

моран и замишљен. Стаса је био осредњег, може се рећи слабог. Ни с ким се није дружио а своју дужност извршивао је увек тачно.

Често сам га гледао кад га окупи сета, а он да би је се отресао, узме шаркију, у коју је, уз гред буди речено, врло лепо ударао, и запева неку турску песмицу па се занесе . . . занесе. . . Не један пут му је, у том заносу, испала шаркија из руку, глас умукао, а сузе навреле на очи. И мени тад дође некако тешко; не знам ни сам зашто, ал осећао сам неко саучешће спрођу њега и решим се да се изближе с њим упознам и да пошто по то за његову бољу дознам.

Познанство није ишло тешко. Рекао сам му да ће ми свако вече кувати каву, на што је он драге воље пристао, и тако сам имао прилику да се с њим о свачем поразговорим, па на послетку и за бољу му дознам.

Било једне бурне вечери. На пољу беснила мећава, те како је ветар сваки час клопарао с вратима, нисам ни приметио кад је Ахмед ушао у собу и унео каву; тек кад је пасуо каву у филџан и метнуо пред-а-ме приметим да је у соби.

Пошто сам га понудио да седне и пружио му кутију с дуваном, упустим се с њим, к'о и обично, у разговор. Овог пута био је Ахмед нешто поверљивији и ја помислим нигда згодније прилике од ове.

Тако је и било.

Замолим га, да ми каже како је доспео у нашу војску. Он се испочетка снебкавао и опирао, ал кад виде, да ја не попуштам, то се за часак замисли, за тим ме погледа и отпоче своју причу.

„У мог комшије Ибре Мехмед бега Османовића, бијаше лијепа шћерка, именом Ајша. Ајша бијаше у тим годинама, кад по турском адету мораде да се крије од мушкијех очију. И ако је она крила свог лица ја сам га зато опет много пут виђао. Кад год би она сабајле ишла на поток, који сниже наше градине тецијаше, да узме авдест, или да зајти воде, увјек бих се тад скрио за каки грм и отлен бих посматрао њено лијепо лице, каквог ни у самом Сарају не бијаше, и оне лијепе очи којима, рек'о бих, могла би да запали цијело Сарајево. Једноч не могох одољети срцу а да јој не прозборим коју ријеч. Баш је била заитила воду у ибрике и почела да се пење стазом, која води кроз градину, а ја тек:

— „Дед' да ти помогнем Ајшо."

Она вриснy, испусти оба ибрика и одлеће кроз градину као да је вјетар однесе. Мени бјеше чисто срамно што дирах ђевојку."

„Потлен сам свако јутро одио на поток, но Ајше више виђао нијесам."

„Нем'рем ти рећи како ми тад беше. Чинило ми се као да је цијела планина пала на ме па ме притискује к земљи, и да ће да ме угуши."

„Што који дан а мени све горе. Моји само вртјели главом а једном ће мој амиџа:

— „Море Мејо, да зовнем хећима?"

— „А што?" — запитах га.

— „Та да нам не угинеш болан."

— „Јок, ја!" — одвратих му и одох у градину.

Од како Ајше више нијесам виђао, ходио сам сваки дан у градину и ту бих сјео под крушку и загледао се у пенџер, који беше застрт мушевцима*) иза којих је Ајша ситан везак везла и пјесме попјевала."

„Мени је то тако годило и бијаше ми драго ђе је чујем пјевати."

Од једноч се разбољех те морадох њеколико дана остати у кући. Кад сам се предиго, не могох одољети срцу а да с места не одем у градину ђе сједох на своје старо мјесто и стадох слушати, хоће ли Ајша запјевати.

(Свршиће се)

*) Шалукатре.

Та ја само тражим. . .

Има жеља разних, баш као и људи:
Има жељā добрих, има жељā луди';
Има жеља старих, има жеља млади'
Нека ти загорча, а нека заслади.
Неко жели крила, да се небу вине,
Па да доле гледа с те чудне висине
Неко опет жели, да постане ружа,
Па да, „бајни мирис“ својој драгој пружа,
А неко би опет, да се с нова роди;
„Па онда би знао, да животом броди!“
Неко опет жели . . . жеље су без броја;
У тај безброј жеља долази и моја.
Чудна ми је молба, чудна ми је жеља:
Та ја само тражим — *верног пријатеља.*

Београд.

С. Јов.

Милче.

ПРИПОВЕТКА ИЗ УЧИТЕЉСКОГ ЖИВОТА.

Посвећена госпођици Мари Поштићевој.

Од В. Милана Марина.

(Наставак)

Ма да се госпођа Ката осећаше здравијом, ипак се на њој могаху видити велики трази болештине. Очи јој беху као попијене и дубоко упале у главу, а лице жуто као смиље, тек кад би се зажарила од јакога кашља, виђаху се по њему као неки црвени котурићи. Кад је ишла погурила би се, а учинивши тек неколико корачаја одмах би се уморила.

У том дошао и крај школске године, радост ђачка.

Мара и Миливој срећни и весели дођоше госпођи Кати носећи са собом учитељске „дипломе“, и обасипајући мајчине жуте руке врелим пољупцима.

На Мару је овај свршетак године јако дејствовао. Радовала се што ће сад као учитељица моћи своју бōну мајку боље неговати и дворити, па ће што пре и оздравити, а имаће и од куд. Радовала се што ће се већ једном опростити ове горке патње, што је у С., особито пак сад у последње време немилице гањала. Радовала се, што ће јој се скорим моћи испунити сва она њена падања, с којима је провела ову целу годину, падања, да ће скорим пасти као верна љубовца у топла наручја ономе, кога тако силно и неизмерно љуби.

А Миливој, ох, он је био сретан. Сновао је дивне снове у радосној души својој. Та сад ће бар моћи јавно и пред Богом и пред људима загрлити на веки ону, коју тако жарко љуби, Милче своје.

Миливој као што знамо, био је самохран. Матер и оца је изгубио, а од бliske родбине није никога имао, код кога би се могао склонити за време школског одмора. С тога је био још зарана послао писмену молбу на владику, да му милостиво одреди какав манастир, где би се могао за ова два месеца склонити. Владика му одреди манастир К. у Бачкој и Миливој се поче у велико спремати, да се у исти манастир крене, но пре не хтеде напустити варош ову, док не изврши и делу приведе ону слатку замисао, што је већ давна смислио. Беше му у души, да по свршетку године испроси Милче своје од матере јој, госпође Кате, како би се што спокојнији и мирнији растао од ове вароши и од Милчета свога и рад свој весео отпочео.

И то му испаде сретно за руком. Једном згодном приликом, баш када се госпођа Ката била мало боље опоравила од болести, и осећаше се сретном у срећи свога детета, клекнуше они обоје

пред њу и исповедише јој своју слатку тајну млађанога срца, жарку љубав своју. Исповедише јој како се љубе силно и како једно без другог живити не могу, а Миливој заиште руку марину од мајке јој, чему се госпођа Ката није противила. У оку јој сјала је суза радости а осећаше се свом сретном и стаде их благосиљати:

„Бог нек вас благослови дечице моја! . . Тебе, Миливоје синко љубила сам као дете своје. Ни мало те нисам разликовала од своје Маре. За ово кратко време упознала сам у теби добра, ваљана и поштена младића а вредна и способна човека за свој свети позив, па као такав и заслужио си руку моје Маре. Буди и у будуће такав, па ћу лакше и мирније моћи заклопити очи своје, јер ћу бити уверена, да сам своју ћерку усрећила. Иди, пођи у свет, а благи Бог благословиће љубав вашу“.

Тог дана није се Миливој растајао од Маре своје и од госпође Кате, раздраган и весео осећао се ту у њину друштву и беше му врло тешко, када је дошао онај час, да се од њих опрости.

Госпођа Ката пољубила га је у чело, а реч јој је стала у грлу. Ронила је сузе, као да је слутила, да се више никад с њиме видити неће.

Мара му рече при растанку:

„Бог нека те прати Миле мој. Ради за свој род као што ћу и сама, а у сваком трепутку, кад ме се сетиш, буди уверен, да ће се и тебе твоје Милче сећати, а обоје сећаћемо се наше верне, неувеле љубави!“

Те је речи Миливој дубоко урезао у своје срце, оне су га више пута у тешким околностима тешиле и ведриле, а на даљи га рад ободравале.

А кад је Миливој сео у жељезницу, дуго и дуго је Мара за њим белом марамицом махала, док није жељезница одјурила далеко.

Миливој се стропошта на седиште и беше му у том тренутку ипак тешко. Плакао је као мало дете, а црне мисли множиле му се у узбурканој души. Беше му жао ове вароши, коју можда за на веки оставља, где је толико време у кругу својих милих другова провео тако лепе и миле млађане дане, беше му жао ове вароши, у којој је први пут видио своје Милче и осетио у срцу своме милу и слађану љубав, беше му жао ове вароши, која му скрива бесцено благо његово слатко Милче. . .

V.

Село В. лежи с леве стране брзе Тисе, у плодовитом Банату и спада међу веће српске општине, јер осим нешто мало Мађара и Немаца, који се тек у новије доба амо населише становници су све сами чисти, овејани Срби.

Вредни су, поштени и штедљиви В-чани, да им пара на далеко нема. Земљу своју марљиво обрађују, па зато ретко кад да трпише оскудицу. А жене њихове беху вредне и чисте Српкиње, које никад нису лењовале, но вас дан без одмора радиле. С тога, кад човек ступи у ово село на мах му нека милина обузме душу, гледајући оне лепе, беле окречене и чисте домове.

На сред среде, тог пространог села дизао се скромно небу у висину бели торањ в-чке православне цркве, а на њему, на врхунцу сјајио се злаћани крст попут јаркога сунца. С леве стране цркве, у реду кућа главнога шора дизало се огромно здање, велико по простору, а лепо по спољашњости својој. На средини тога здања, баш над великим вратима, у беломе мрамору урезана беху слова: „Српска православна народна школа“.

Била већ јесен. Марљиви сељаци уносили задовољно своју лепу храну са њива и весело благодарили Богу, на тако благодетном дару. Шором се ориле певанке враголастих мома и шаљивих момака, од ране зоре па до мрка мрака. Особито у вече, кад би се уморени

враћали са трудна посла, орила би се позната песма из стотину груди:

Жетву жела лепота девојка,
Лепота девојка еј . . . .

Ох лепо ти је у селу, Боже мој! Тек овде онде чућеш јднозвучни звекет брзе встреньаче, а час опет ситан звон звонцета возарева, што о јесени за време бербе у пуним бурад'ма уноси слађану течност винове лозице. А тамо на пољу, тамо је тек живот. По виногради уз прасак малених пушака и нуз свирку ситне тамбурице, оре се шаљиве подскочице веселих берачица.

Да, јесте, лепо ти је, врло лепо на селу! . .

В чаши већ увезли сву храну, па безбрижни проводе време. Час се скупљају овде, а час онде на диван. Но, тек код грк-Рапе има их највише.

(Наставиће се.)

Омирова Илијада.

(Свршетак.)

Ома Ектор и Одисеј мудри
За бој место добро одмерише
Па у клобук тешки коцке метну,
Да окрећу у ковитлац коцке.
Чија прва напоље излети,
Онај први бојним копљем бије
Сви јунаци руке подигнули,
И тројански кано и ахајски,
Па се моле громовнику Диву:
„Диве оче са планине Иде,
Силни славни боже милостиви,
Ко је нашем крив злу васколику,
Нек се селе у Ад вечне дворе,
Ми нећемо вере погазити."
Ту је Ектор коцкице окрето,
Од клобука окренувши главу.
Парисова прво излетила.
Тад јунаци, што ће бојак бити,
Свак у своју отишао војску,
А до кола и до добри коња,
Ди им светло оружје бејаше.
Александар лепе Јеле војно
Све облачи руво и оружје:
Прво ноге. јуначке голени
Покри сјајним оголеницама,
А притеже сребрним петљама,
Понда мећс оклоп око груди,
Што је био брата Ликаона,
Ал' и њему добро је стојао.
Још припаса около појаса
Бритка мача с очима сребрним,
И штит узме грдни оковани,
Па јуначку главу клобучину,
С кога виси доле реп от коња,
Страшно гледат', како му се вије.
Напослетку узме копље бојно,
Копљетином непрестано маше,
Докле није и Менелај рабри
Обукао сво светло оружје.
А када се оба оправише,
Излазе на среду мед војске,
Измед војске ахајске и тројске.
Јунаци се мрко погледују
А Тројанци итри копљаници
И Ахајци љути оклопници
Гледе шта ће сада да се збуде.
Понда стану на месту јунаци
Обојица срца љутитога,
А све машу копљем и десницом.
Први итне дуго копље бојно
Александар на Атрејевића.
У штитину удари округлу,
Ал не пришге на њој мед црвена,
Штит не проби, већ копље саломи.
Сада баца копље Менелаје
Молећи се богу оцу Диву:
„Помози ми Диве да сад вратим
Александру жао за срамоту,
Окрени га сад под моју руку,
И потоње колено да зазре,
Да срамоту чини пријатељу,
Који га је лепо дочекао."
У тој речи копље завитлао
Па га пусти на Пријамовића,
У штитину удари округлу,
Бојно копље кроз штит сјајни прође

И у оклоп забоде се красни.
Под оклопом до ребра му дошло,
Ал кошуљу само прорезало,
Јер с' измаче испред смрти црне.
Мач сребро́ок Атрејић повади,
Па замане на Парија лепог,
По крају га од клобука доби,
Како га је лако ударио,
Мач на троје, на четворо сломи,
Па мач баца и небу погледа,
Још завика јунак грлом белим:
„Нема, Диве, мед свим боговима
Од тебека већега крвника
Мислио самданаске вратити
Александру жао за срамоту,
Ал у руки мач ми се сломио,
Из руке ми копље излетило,
Све залуду — не уби крвника.“
Тако рече јунак Менелаје,
Па прискочи Александру лепом
И шчепа га за реп на клобуку,
Па се онда натрага окрене,
И стане га за собоме вући.
Како га је нагло повукао,
Стаде грло гушити јунаку
От клобука везени подбрадник,
Којим клобук подвезао беше.
И још би га био одвукао,
И јуначки образ осветлао,
Себи славу велику стекао,
Да не виде брзо Афродита,
Мила ћерка громовника Дива.
Она слети, под грлом прекине
Јак подбрадник од коже волујске.
Празан оста клобук Атрејићу
У његовој у јуначкој руки.
Завитла га јунак па га баца
Мед Ахајце, оклопнике љуте,
А већ на му дружба сачувала.
Понда опет помама га снађе
Те натрага јунак поскочио,
Да удари копљем Александра.
Ал украде њега Афродита,
Врло лако јербо је божица:
Завила га густом маглуштином
И однела у Илије свети,
У његову спустила вајату,
Што је лепим кадима окађен,
Понда оде да Јелену зове.
Њу је нашла граду на зидови
И око ње вазда́н Тројанкиња.
Повуче је за миришљав зубун,
А старом се прељом учинила,
Што је јоште у Лакедемону
Ус краљицу прела кудељицу,
Краљица је Јела најволела.
Јели шану лепа Афродита:
„Дома иди, Дома ј' Александар,
Тебе зове, да му дома дођеш,
Чекаће те у мекој ложници.
Сав се вајат од њега засијо,
Од светлога рува и оружја,
И лепога стаса и образа,
Ко с јуначког да не дође боја,
Већ ко да ће у коло мед моме,
Или кано да ис кола дође.“
Кад јој Јела речи разумела,
Задркта јој срце у грудима,
А познаде лепу Афродиту
По светлима њезиним очима,
Белим грудма и беломе врату.
Тргне с' Јела и мучно јој дође,
Мучно дође, мучније јој каже:
„Несретнице, још ме залуђујеш!
Та каква си, још би ме одвела
У Фригију, чак у Меонију,
Само тамо да дигод имадеш
У питомом, богатоме граду
Милоснога јунака каквога.
Валда што је сада мој Менелај
Александра на боју добио,
Па ме дома водит' оће ома,
Зато л' дође да ме завараваш?
Иди сама њему у ложницу,
Па престани даље боговати,
На Олимп се више не поврати,
Удварај му с' и чувај га само,
Док те себи за љубу не узме,
Ил за љубу ил за робињицу,
Ја му нећу више баш никако,
Нећу ш њиме више у ложницу,
Да сам стидна пред Тројанкињама,
Срце ми се од жалости цепа!“
То је за јад Афродити било
Па љутита вако проговара:
„Не љути ме несретнице једна,

Не љути ме, јер зло можеш проћи,
Већма могу тебе омрзнути,
Нег што сам те досада волела.
Могу свађу наново турити
Мед Тројанце и међу Ахајце,
Можеш црни дочекати дана.“
Препаде се кћи Дивова Јела,
Око себе свија зубун бели,
Оде муком с Афродитом лепом,
Оде муком и оде невидом,
Не виде је ни једна Тројанка.
Кад су стигле белим дворовима,
У дворима дворкиње су нашле,
Све се послом својим забављале.
Понда оду Александру лепом,
Оду младе њему у вајате.
Афродита радосна се смеши,
Па узима једну столичицу,
И принесе ближе Александру.
На столицу посади се Јела,
Ал га није ни гледати тела,
Већ од њега окренула главу,
Па му ваке грдне речи збори:
„Шта, натраг си из боја дошао,
О бар да си тамо погинуо
А од руке мога првог војна.
Та од тебе увек фала беше,
Да си бољи ти јунак од њега,
Да у њега твоје снаге нема,
И да нема такове деснице,
И да не зна тако копљем гађат’.
Би л још смео у поље изнћи
И зазвати на бој Менелаја?
Немој више, боље седи с миром,
Та ти ниси јунак за јунаштво,
Менелаја на бој не сазивај,
Можеш лако погинути лудо
Од његова копља убојита.“

Њојзи Парнј вако проговара:
„Не кори ме тако, моја Јело,
Немој моје срце да ојадиш;
Менелају Атина поможе,
Те на боју мене придобио.
Други пут ћу ја опет добити,
И мене ће помоћи богови,
Биће кадгод и на мојој страни.
Него оди, да ти лице љубим,
Никада се ко сад не зажели
Да ти лепо то лице обљубим,
Та ни онда кад сам те повео
Ис питомог из Лакедемона
Преко мора на лаким лађама.
Првом лице тад твоје обљуби
На ономе острву Кранаји.
Много већма сада си ми мила,
Сад ме жеља слатка освојила.“
Тако збори Јели Александар,
Понда леже у меку ложницу,
А за њиме сусложница Јела.
Они тако у ложници красној
А под Тројом на бојноме пољу
Атрејевић војску обилази
Кано мрки вуче стада бела,
Тражи јагње, лепог Александра.
Ни Тројанци а ни помоћници
Не знадоше Менелају рабром
Показати Александра лепог.
Да га виде баш га не би крили,
Јер тако би веру погазили
А и њима омрзо је свима.
Још прозбори краљ Агамемноне:
„Почујте ме јунаци Тројанци,
И Дарданци и сви помоћници,
Бојак доби Менелаје рабри,
Дајте благо и Аргејку Јелу,
Намирте нас, какопо ваљаде,
И потоње колено да знаде.“
А сви у глас и Ахајци вичу,
Да је право што јим иште краљу.

М. С.

Млинар из Хајде.

ИСТОРИЈСКА НОВЕЛА МАВРА ЛИЛА.

(Наставак.)

Затим даде руком знак, да посланици могу ићи, но млађи посланик ступи пред свог друга и поче говорити:

„Са том се поруком не смемо вратити; јер нема ни једног међу нама, који се радо не лаћа оружја, кад треба жену и децу, кућу и двориште бранити. Промисли добро, милостиви господару, то није први пут, да смо ми прости сељаци приморани, да се боримо; а неће бити ни то први пут, да

гледамо леђа непријатељева, кад стане бегати, ако мајка божја да победу нашем оружју.“

После тих речи подиже се страшна граја међу присутнима. Јурнуше на Дитмаршане, опколише их и хтедоше збиља да на њих нападну, шта више понеки племићи потргоше мачеве и хтедоше да одрубе главе посланицима. „Гле тај измет се још усуђује, да нам прети, убијте их, баците их у тавнице“, орило се на све стране, док најпосле не устаде краљ, те их умири.

У том тренутку устаде један човек, који је дотле све једнако седео за столом. То беше највиши и најјачи човек у целој дворани. Мрка и кудрава коса му је покривала опаљено лице, на коме се видело више поширих бора. Мале, црне и дрске очи кретаху се немирно у очним дупљама и гледаху час на посланике, час на скандинавског владара; а тешки растови сто је пуцао, кадгод би се на њега наслонио својим грдним рукама. Он устаде, окрене саразмерно малу главу краљу и рече:

„Нашто толико обзира, милостиви господару. Племићи не треба да се упуштају у договор са сељацима. Ако допустите сам ћу свршити ствар. Ви и друга високородна господа останите у замку Мелбеку и веселите се; а ја ћу вам покорити Дитмаршане. Чекај сељаче, док моја гарда дође!“ дода узвишеним гласом, пошто се најпре окренуо посланицима.

„Чувај се племићу Слениче, да не обереш бостан и ти и твоја гарда,“ одговори мирно млађи посланик.

„Изведите посланике напоље и подајте им 30 коњаника, да их отпрате до границе, заповеди краљ, „да се не би казало, да нисам поштовао право посланика и да им нисам дао обрану и пратњу, и ако су они сељаци.“

„Ајдмо Волфе Исебранде“, шапне старији посланик своме другу и гурне га вратима; „јер би могли још одавде немио спомен однети.“

Неколико витезова са херцегом Фридрихом отпрате посланике у двориште, где их је чекала пратња. Но пре него што су се кренули, приђе старији посланик херцегу Фридриху и шапне му у потаји:

„Ја сам Карстен Холм, млинар из Хајде и имам нешто важно да ти саопштим. Чекај ме сутра у поноћи у своме стану и заповеди стражи, да ме пусте унутра.“

Кад су се посланици са пратњом кренули, већ је била у велико ноћ. Херцег Фридрих је дуго за њима гледао и прислушкивао топот коња, све дотле, док се могао чути.

3.

На крају 16. века, у ком се наша приповетка збила, беше малена Дитмарка република, над којом је имао неки протекторат бременски надбискуп, али без икаквог права. Ове провинције, ако ћемо их тако назвати, ма да због малог простора не заслужују тог имена, назване јужна и северна Дитмарка састојале се из 4 жупе. Свака се жупа делила у више парохија и бираху доживотно по 12 срдара. Тих 48 срдара вршише највишу власт у земљи. Важна решења је могла донети једина земаљска скупштина, у коју су долазили осим 48 срдара, још 60 т. з. кључара и 400 поротника, које је народ бирао и осим тога власти три најглавнија места: Хајде, Мелдорфа и Лундена. Расправљало се увек под ведрим небом на пољани или тржишту једног од споменутих места. Сваки пунолетан човек могао је доћи на скупштину, да слуша, шта се ради, исто је тако сваки, који је дорастао до оружја, смео носити оружје; а у случају рата била му је дужност ићи у бој.

1474. споји цар Фридрих III. Холштајн, Штормарн и Дитмарку у једну кнежевину и поклони је данском краљу Христијану I. С тога Дитмаршани изјаве, да они признају за заштитника једино бременског надбискупа и потуже се папи на царев поступак. Христијана спречи смрт, те не мога цареву заповест оружаном силом извршити; а син му и наследник краљ Јован обнови своје право, коме се Дитмаршани одлучно опреше. То беше прави узрок рата; а разбојништва и тлачење, које беше на терету маленом сељачком народу, беше само најближи повод рату. За

то одмах 1500 године пође дански краљ са 30.000 војника на Дитмаршане; а ови једва скупише до 3.000 бораца, против у оно доба тако знатне војске. С тога су баш очајавали Дитмаршани. Па и ако су Данци више пута покушавали, да им угуше слободу, ипак се нису Дитмаршани никад тако жестоко борили, као у време, у које се наша приповетка збила.

Једно пре подне крајем месеца јануарија 1500. саветоваху се Дитмаршани на тржишту у Хајди. Беше сазвана скупштина, да се реши, да ли да се приме услови, које им је понудио дански краљ Јован или да се одбију, дакле о томе, да ли да се покоре туђем господству или да се боре до последње капи крви. Са свију страна се искупио свет, да чује, шта ће народни изборници закључити. Присутни беху врло узбуђени и ма да беше велики снег и зима ипак су остали до краја, да саслушају назоре најискуснијих и најуваженијих људи. А у храму се молише жене мајци божијој, да отклони опасност од отаџбине, а свештеници запеваше побожне песме у којима молише благослов вишњега на закључке скупљеног савета.

На тржишту су баш у то доба донели посланици вест о своме посланству. Сакупљени свет их је чешће прекидао виком и тиме је показао негодовање наспрам њих. Кад су посланици свршили своју мисију подиже се ларма. Млађи су искали, да се одмах иде у бој и да се бије са непријатељем до последње капи крви; а старији и паметнији људи су саветовали, да треба добро размислити, како стоје ствари и да не треба пренаглити. Само су неколико врло старих и духом клонулих људи саветовали, да се приме строги услови краљеви; јер веле нема изгледа, да се може водити рат против тако страшне силе.

На то устаде још једном жестоки Волф Исебранд и ступи на говорницу; а светина на једаред занеми.

„Браћо и другови“ повиче звучним гласом, који је далеко по тржишту одјекивао. „Ми смо на раскршћу, отворена су нам само два пута или да се боримо са силним непријатељем или да се срамно покоримо. Данци хоће да се утврде у нашој земљи, хоће да подигну шанчеве, да нас направе робовима, рајом, да отму сво наше добро. Кнутама ће нас терати на посао, понизиће нас као јадне робове, злоставиће наше жене, примораће нашу децу да се против нас боре. Ко хоће да им се покори, нека му је срећно, ја сам за рат, ма пропали у њему. Наше најсветије добро је у опасности, проливајмо крв за то добро, да се не морамо стидити на гробовима наших предака, да нисмо њих достојни“.

Последње речи је изговорио јаким гласом, тако да их је могао чути сваки, који је око њега стојао. Као бог рата стојао је Волф Исебранд на говорници. Очи су му чезнуле за бојем; а лице му се зажарило од одушевљења. Кад је ућутао, владала је на широком пољу нема тишина. За тим се подиже вика: „у бој, у бој!“ Коцка је бачена. Дитмаршани беху још онај стари народ, који љуби слободу и отаџбину.

(Наставиће се)

Србуље и старине Пивског манастира.

Бавећи се у Пивском манастиру године 1885. са преосвећеним г. митрополитом *Митрофаном*, ја сам узео труд на себе прегледати све српске старине које се у истом манастиру Пиви налазаху, те између осталих нађох као важне сљедеће књиге:

1 *Октоих Божидара Вуковића*. Овај октојих држим да је врло ријетка књига, чињући с 5-га гласа, штампан у Млетцима, који има у почетку грб са неким знацима и именом Божидаревим. Први је лист од пола сагњио и једва се даје штогод на истоме прочитати. На крају истога октојиха има у целости лист, који може служити да се што год рече о ономе који је књигу у Млетцима печатао.

2. *Требник* печатан у Млетцима од исто-

га Божидара, садржи у себи разна свештенодјејствија.

3. *Србуља, март мјесец,* књига рукописна, коју су писали калуђери Пивског манастира у она времена кад се књиге печатане набавити нијесу могле.

4. *Рукописно Јеванђеље.*

5. *Поученија* — рукописна књига.

6. *Правила свети' Апостола,* рукописна књига.

7. *Штампано Евангелије* јеромонаха Мардарије при крају којега на једном листу даје се прочитати: ко је књигу печатао и под чијом владом, које ће учињети онај вјешти писац који се буде са овима старинама бавио.

8. *Књига рукописна* мјесеца јунија.

9. *Књига рукописна* мјесеца јануара.

10. *Србуља* Псалтир рукописни.

11. *Поучително Јеванђеље* печатано повељенијем Гедеона Болобана епископа Галицкога.

12. *Србуља* јулија мјесеца рукописна.

13. *Србуља* октобра мјесеца рукописна.

14. *Србуља* Љествица рукописна.

15. *Србуља* Апостол рукописни.

16 *Триод Божидаров* штампан у Млетцима.

17. *Србуља* Апостол рукописни већег формата.

18. *Србуља* Псалтир рукописни.

19. *Србуља* рукописни Отачник.

20. *Србуља* Априла мјесеца рукописна.

21. *Србуља* Апостол рукописни већег формата.

22. *Србуља Пентикостар,* са страсном седмицом, рукописна слова на глаткој артији.

23. *Србуља Служебник,* са додатком на крају страстна јевангелија рукописна.

24. *Србуља Псалтир* сљедовани рукописна.

25. *Србуља Јеванђеље,* рукописна.

26. *Србуља Љествица,* рукописна.

27. *Штампани зборник.* Божидара Вуковића.

28. *Србуља марта* мјесеца рукописна.

29. *Србуља Осмогласник* с 1. гласа, рукописна.

30. *Србуља исторички списи* рукописна.

31. *Србуља Апокалипсис* рукописни.

32. *Србуља Акатист* рукописна.

33. *Србуља* велико Јеванђеље рукописна.

34. *Србуља Толковано Јеванђеље* рукописна.

35. *Србуља Триод* рукописна.

36. *Србуља Псалтир* сљедовани, рукописна књига са неким при крају надписима.

37. *Србуља Јеванђеље* обновљено повељенијем игумена кур Аксентија рукописна.

38. *Србуља бесједе св. Јована Златоустога.*

39. *Србуља Литургија,* са страстним при крају јеванђелијама рукописна.

40. *Србуља мјесеца октобра* рукописна.

41. *Србуља* мјесеца октобра II. рукописна.

42. *Србуља правила св. Апостола и сабора* књига рукописна.

43. *Србуља житија светих* рукописна.

44. *Србуља октобра* мјесеца рукописна.

45. *Србуља Диоптра* — по славенски Зрцало носи свој наслов у почетку рукописа.

46. *Србуља Зборник* светих отаца рукописна.

47. *Србуља Разна слова* рукописна.

48. *Полустав* Божидара Вуковића печатан у Млетцима са надписом обичним при крају, књижица џепна за свештенике.

Све ове 48. комада разни књига ја сам на брзу руку прегледао и видио, са примједбом, да би се на истима требало дуже времена забавити ради тачнијега проучавања истих књига, које ће надам се стручан књижевник ради наше књижевности и учинити; а ја сам за дужност сматрао само побиљежити имена овијех, врло важнијех по нашу књижевност књига и старина, па посље да се исте са стручњаком и опишу, које се у манастиру Пивском и налазе.*)

Цетиње 1. маја 1888.

Филип Радичевић.

*) Држим да ће се исте књиге — Србуље пренијети из Пивског манастира на Цетиње, да се као старине чувају у „*Земски дом*".

Филип Радичевић.

ЛИСТАК.

ПИСМО Ц. КР. МАЈОРА Ј. СТЕФАНОВИЋА-ВИЛОВСКОГ.

Господине Уредниче!

У „Јавору“ број 16. од 17. априла 1888. г. Димитрије Руварац имао је доброту да на страни 249. управи на мене позив, да би ја како сам у Бечу, и како су мени овде извори приступачни за црпење дела наших славних ц. к. генерала Србаља на ратном пољу, по архивама тражио, описао и изнео на видик та њина славна дела. Мотивира се тај позив овим речма:

„Како је ова велика вода почела опадати, те не ће имати више посла са рачунањем: докле ће све расти и кад ће почети опадати; то би велику услугу српском народу учинио, да изнесе на јавност све оно, што се налази написано о појединим овде описаним генералима и обрстерима Србима, а није овде наведено. Дела г. Виловски учините роду глас!“

Предходна апострофа на мој књижевни рад по мене је ласкава, но по смислу и начину слога у мотивацији, чини ми се бар, да је скривен неки мали укор, што се ја бавим толико са водама, а не држим се своје војене струке. Ако је ово последње мишљено, онда ми дозволите, да у Вашем „Јавору“ свој садањи од двеест година већ трајући рад оправдам.

Увиђам, да би било лепо подузеће, и служило би српском народу и писцу самом у славу, да изнесе наших покојних јунака дична дела на ратном пољу свету на углед; но ја увиђам и то, да моја снага није дорасла за тако велик посао. Бојим се, да је у мени духовна снага, па тиме и воља усахнула за истраживање и описивање чисто ратних дела, од како сам се опростио ратне службе, а то је већ поодавна! Зато сам се латио иног рада. Осетио сам у се, да разумевам у неком степену хидрографске законе; тицало се је, да тај мени урођени дар даљим мотрењем и бележењем у природи проширим, да можда уђем у траг дојако још непознатим природиним законима, по којима се реке у вис и поребарке крећу; како би том стазом оспособљен био, да измерим и израчунам у напред, кад која опасност и несрећа људству од поплаве прети и да га на те опасности благовремено упозорим.

Еда ли ми је пошло за руком, да будем на овом сам себи изабраном пољу српском народу и у опште и мојим ближњим на услузи и од користи, незнам; нек други суде. Само у дојакошњем свом раду оволико знам:

Предсказао сам у свом предавању у ц. к. географском друштву у Бечу на дан 16. (28.) априла 1874. да мора Сегедин кад-тад од поплаве страдати; кад оно беше 1879. г. 28. фебруара н. нов. доктор Пачу у Бечу и пође за Кикинду, ја му као аманет реко: да при проласку пођу кроз Сегедин, ако види свога ког познаника, нек му каже, *да ће Сегедин јамачно бити поплављен између 10. и 15. марта.* — Као што нам је свима познато, 12. марта беше допста Сегедин потопљен;

У предавању своме у Вршцу на дан 25. априла (7. маја) 1882. предсказао сам (види књижицу на страни 39.), да ће у највећој опасности бити: Панчево, Опаво, Севкерин, Глогоњ и друга староседиоци-села, ако икад буде извршен онај намишљени несретни план, што га онда приказа „Pester Lloyd“ на дан 28. децембра 1881. да одузму Дунаву онај 116.000 јутара велики рит између Ченте, Опава, Панчева и Ковина, да га са дунавске стране обкруже високим насипом, и да населе у тој плитви свакогодишње велике воде, Чанго-Мађаре из Буковине. Мој глас беше онда глас у пустињи, а ево пре месец дана беху баш сва она горе наведена места у највећој опасности, ма да још није цео рит, већ само она мала полутина од 38.000 јутара између Панчева и Ковина загаћена; и била би та места још ове године страдала, да не провали Дунав више Ковина насип и не доби вода одушке у старе своје рито-

ве! А како пројоше нове насеобине? На то вам исти „Pester Lloyd“ од 9. маја 1888. у вечерњем листу даје одговора: „Нове насеобине, Чанго-Мађари, враћају се опет у Буковину, ово дана, пролазећи кроз Сегедин. Њин вођа Никола Чорбан, прича сваком, ко хоће да чује, да им је њино село *Секељкеве* потопљено и да се за то враћају у Буковину.“

Међер сам ја пре шест година предви део, да ће то отимање рита од Дунава несрећа бити и по староседиоце и по нове насеобине — мени не вероваше. И сад опет велим: ако и даље онај рит између Панчева и Ковина остане загађен, и — не дај Боже, *ако би загатили још и ону већу иолушину од Панчева до Ченте, онда иропадоше сва она места што сам их у Вршцу назначио!* Марта и априла ове године беше тај рит морска пучина стајаће воде. Одузмемо ли ми јој то просторје њеног успора, онда ће вода тражити места у вис, па онда разлити се по оним равницама, које дојако никад још не беху потопљене, док ритови постојаше.

Изнашао сам даље: да не успорава Ђердап (низводно од Оршаве), као што то дојако многи научњаци, па и дан-данас по гдекоји вероваше, велику воду дунављеву, већ то чини узводно од Оршаве степовито казаново ждрело у Доњој Клисури, те посташе уз Дунав, Мораву, Тамиш, Саву и Тису као плитве за успорену велику воду они многи, пространи ритови, у којима стајаше вода више недеља, више месеци, док на њу дође ред, да кроз казанов левак протече;

изнашао сам разлику сунчаних зракова над присојама и осојама планинским и на овима кроз целу зиму наслаганим снегу;

изнашао сам оних пет снага у природи, кроз којих река — по свом положају — поребарке се помиче, као н. пр. Дунав између Будапеште и Варадина, и Тиса од Солнока до Титела што се на запад и југозапад поребарке помичу, и то годишње 0·22 м. (моје предавање у Бечу у геогр. друштву 22. фебруара 1881.);

изнашао сам легло нашег ветра *кошаве*, (види „Отаџбина“ за децембар 1882. страна 423.) што дува с пролећа и с јесени у време кад је дан раван ноћи — много пута по 2—3 недеље непрекидно са југоистока к северозападу; и њену силу над отвореним песком, и на морску пучину велике воде и речне обале.

Моја ми свест каже, да сам на добром путу, да од користи будем српском народу и мојим ближњим а савест ми налаже, да и даље на истом пољу радим. Можда се и овим радом чини роду глас.

Ово су моји разлози, за што се бавим овим а не послом у ратној науци.

А што се тиче оне приметбе, да вода опада, и да ја сад имам времена на размет, не стоји. Сад тек лети, путујем ја и мотрим реке, и које је промене последња поплава починила.

Сматрао сам за дужност, да у своју одбрану овако се правдам, да ми не би когођ замерио, што се не одазва оном — мени иначе пријатном позиву г. Д. Руварца.

Са поздрављем и поштовањем, г. уреднике Ваш

У Бечу 4. маја 1888.

Ј. Стефановић-Виловски.*)

КЊИЖЕВНОСТ.

Вук Бранковић (1372—1398) од Љубе Ковачевића. Предавање, држано у грађанској касини 24. Марта 1887. (На по се штампано из „Годишњице X.“) Београд 1888. стр. 87.

Ово дана добих од г. Љубе горњи отисак, те како се у последње време почело озбиљски и критички писати о томе, да Вук Бранковић није био издајник и да није издао кнеза Лазара на Косову, о чему се и у истом отиску пише; рад сам да у кратком

*) Ми увиђамо и признајемо, да је и овај рад велештов. г. Стефановића веома користан и хуманитаран, али разумемо и жељу преч. г Руварца, јер нам је г. Стефановић Виловски у засебној књизи и у периодичним листовима, „Отаџбини“ и т. д. довољно показао и доказао, да је тако исто вешт, способан и компетентан и у описивању хисторијских догађаја у нашем народу, те би се и ми с госп. Руварцем заједно радовали, кад г. мајор не би сасвим напустио и поље наше новије хисторије, а нарочито како су му у Бечу при руци све важне архиве, те да за живота свога изнесе на видик још по који рад на томе пољу, који би потоњем нараштају и савременицима многу мрачну страну расветлио. Ур.

изводу саопштим читаоцима овога листа, разлоге г. Љубе за ту своју тврдњу.

О истом предмету писао је у најновијим бројевима „Стражилова“ у циклусу чланака „о кнезу Лазару“ мој брат Иларијон; те као што су они обојица пре неколико година у једно исто време изишли на јавност са тврдњом да Вукашин није убио цара Уроша и да је Вукашин пре Уроша умрьо: ево сада и опет обојица у исто време изиђоше на јавност са тврдњом, да Вук Бранковић није издајник.

И ово њихово најновије писање о Вуку, један је доказ више, да ми имамо још много и много историчких питања да решимо, и да ће још много и много воде Дунавом и осталим рекама проћи, да се и код нас узможе приступити критичком писању историје нашег народа.

Не само што код нас има још много и много историчне грађе да се изнађе и прикупи па да се тек онда приступи критичном писању историје; но и оно што нешто знамо из прошлости народне, то је тако непоуздано и супротно историчној истини, да чисто не знамо, шта је теже, или изнаћи и прикупити нову грађу, или познату очистити од разних уметака и извртања.

И још има код нас људи, који се издају сами, и које и други држе за неке „научењаке“, који замерају неким нашим научењацима, што пишу само историчне расправе и црте, а не пишу саму историју нашег народа!

Да су се исти обзирали на замерања тих „научењака“, те да су на основу све до пре 10—20 година познате историчне грађе, написали историју нашег народа, био би тај њихов труд не само узалудан, но они својим радом не би ни налик ону корист учинили нашем народу, коју му учинише истраживањем разних нерешених и нејасних питања из историје нашега народа.

Не држим, да нам не треба и да се не може написати историја нашег народа, на основу данас познатог историчног градива, но држим, да тај посао треба да предузму они књижевници, који сами немају спреме за истраживање нерешених и непознатних историчних питања.

Ко зна, како је данашњим нашим научењацима трудно и с каквим је тегобама скопчано истраживање појединих историчних питања, јер њима не стоји на услузи ни она грађа, која је за тај посао нужна, а сами нису у тим сретним околностима, да су у своје време могли научити све оно, што у данашње време један историчар треба да зна, нити им новчана средства и њихов положај допушта, да могу данас отићи тамо и тамо, разгледати библијотеке, исписати и проучити шта им треба, а после неког времена отићи тамо и тамо, те и опет разгледати библијотеке, исписати и проучити што им треба: тај ће им сé самном заједно поклонити и рећи: евала!

За то омладино српска, која имаш богате родитеље, учи и спремај се да по свршетку наука, узмогнеш наставити започети рад наших научењака у истраживању историчних питања.

Видиш и сама, како се данас и код других народа на све стране истражује исторична истина, и *какви* људи код њих на томе раде.

Не бој се, да и за тебе неће остати још доста и доста нерешених историчних питања.

У последње време истина, да је доста решено код нас и то које од наших, а које од других народа научењака историчних питања, но још има много и много за решавање.

Пут ти је отворен и показано, како треба при том послу поступати, за то спреми се ти само као што треба док си у школама, те данас и Бог и народ види.

(Наставиће се).

БЕЛЕШКЕ.

(Сватови.) У понедељак 9. о. м. венчао се у Суботици г. *Мих. Марковић* врсни члан наше срп. нар. позоришне дружине са госпођицом *М. Максимовићевом*, ваљаном чланицом истога позоришта.

(Гђца Ленка Хаџићева) побија у својој изјави у „Застави“ глас, што се био и по листовима раширо, да она намерава опет да ступи у срп. нар. позориште. Госпођица изјављује да она не намерава више враћати се позоришту.

(Медицински факултет у Загребу) Ректор загребачког свеучилишта Таде Смичиклас предао је бану, а проректор др. Врбанић председништву сабора потанко образложену представку академског сената загребачког, у којој моле, да се у спомен 40-годишњице владања Њ. Величанства устроји на загребачком свеучилишту медицински факултет.

(Награда за књижевну расправу). Из Будимпеште јављају пријатну вест, да је приликом свечане прославе 108-годишњице пештанског университета 1. маја о. г. при раздавању награда добио текелијин питомац *Тихомир Остојић*, слуш. филозофије, награду од 50 фор. за расправу под насловом: „Какве су и на чему се оснивају разлике у језику хрватских писаца, упоредивши их са језиком писаца српских?“ Награду је добио од университета, који је расписао и задао теме, које се имају обрадити. Живео наш даровити Србин и нека га ово одликовање подстакне и на даљи озбиљнији рад и студирање.

ЧИТУЉА.

(† Јован Пантелић). У Сремским Карловцима преминуо је изненадном смрћу *Јован Пантелић*, познати *„директор Јова“*, умировљени управитељ тамошње српске велике гимназије. Умро је 28. априла о. г., а сахрањен 30. истог месеца. Садањи управитељ г. Ст. Лазић изговорио је при укопу сходну беседу, у којој је описао живот и рад старине ове, коју је беседу донело „Стражилово“ у целости. Из ове беседе доносимо и ми овде за своје читаоце неке биографске податке, а уз то ћемо и ми нешто придодати, што онде није забележено и речено

Јован Пантелић је рођен 16. новембра 1812. у Селу Огару у Срему, где му је отац Стеван био парохом. Матери му беше име Теофана. Основне је школе учио најпре у своме родном месту, а за тим у Хртковцима и у Митровици. Године 1826. ступио је у гимназију карловачку и био је одличан ученик. После шестог разреда отишао је у Сегедин, где је две године учио у онда знаменитом тамошњем лицеју, па се онда врати у Карловце и упише у богословију.

Године 1835. намести га митрополит Стратимировић за професора у гимназији, а уз то је приватно свршио две године богословије. Године 1842. буде од највише војене власти наименован за директора српских народних школа, у којој га служби затече и буна од 1848. г. Био је и члан одбора. Патријар Рајачић намести га школске г. 1852-53. за управитеља гимназије.

У мир је ступио 1876. год. Исте године декориран је орденом Фрање Јосифа I.

Пантелић је радио у пређашње време и на књижевноме пољу. Писао је најпре песме, а доцније је писао и у прози. Од песама је изишла једна у Срп. Летопису г. 1834., посвећена Србину Петровићу градоначеонику сегединском. Најпознатије су му песме „духовски ирмос“ и спев *„Воросовка“*, штампана пре неку годину у „Срп. Народу“. Неки су му чланци излазили у Павловићевом „Српском Народном Листу“, тако чланци *„Дух Бифона“* (1838. стр. 58), *„О величеству природе“* (стр. 323.), *„О смрти“* (стр. 335.)

Док је био директор срп. народних школа штампао је г. 1845. своју књигу *„Свиларство“* у 5000 примерака, а г. 1847. *„Пчеларство“*. Написао је и неку српску граматику и читанку за основне школе.

Песника нашег Симу Милутиновића Сарајлију он је најбоље разумевао, и неке делове на немачки превео.

У нашем „Јавору“ штампао је једну своју песму, у којој теши једнога родитеља у тузи за изгубљеним дететом.

Покојник је био велики вештак у састављању оштроумних *загонетака,* које је често у друштву и при ручку, нарочито у двору, задавао и које су се онда ту решавале. Нека нам се допусти овде такву једну шаљиву загонетку, управо шараду, Јовину навести.

„Првом бива да га често праше,
Другим, трећим комарци се плаше.
Цело чини у Беломе граду,
Оно исто, што у Новом Саду“.

То је значило *„Туроман“*; име уваженог нашег књижевника, који је у оно доба оставио професуру у Новом Саду, па отишао у Београд за професора на великој школи.

Покојник је био човек добра срца и благе душе.

Пок. шабачки владика Самуило био му је син.

Нека је покојнику лака земљица и вечити спомен у српском народу!

РАЗНО.

(Србин глумац на мађарској позорници) У Дебрецину борави сада једно позоришно друштво мађарско, у којем има један изврстан глумац првога реда. Особито се одликује као певач и има изванредно леп глас. На позоришним цедуљама пише се он данас *Хадаји Шандор.* Он веома добро представља у позоришту праве типове мађарског народног живота и пева дивно мађарске народне песме. Сва се дебрецинска публика ванредно одушевљава његовом игром и певањем. Па тај човек да није Мађар него Србин!? запитаће штовани читалац. *Јест, он је Србин и син српскога свештеника.* Но ево нека нам прича даље о њему један наш пријатељ и сарадник, који студира сад у Дебрецину правне науке. Кад је чуо од неког свог пријатеља, да је Хадаји Србин, није — вели — могао да верује, него потражи прилику да се с њиме што пре упозна. И ево како пише о томе познанству: „Једва ми се пре неки дан даде прилика да га видим са још једним глумцем на улици. Одлучим се да се одмах с њиме упознам. Прићем им и ословим Хадаја српски: „Извините што сам тако слободан, те вам непознат прилазим и т. д." Кад је чуо моје српске речи, а он се сав пренерази, те му прва реч, коју ми сасвим лепо српски изговори, беше: „Та је ли могуће! Овде српска реч! Особито се радујем и т. д" Замоли ме да га посетим сутра дан, што и учиним. Кад стигох к њему после подне, а тамо неколико његових колега, а мој ти Србенда изнео неке велике боце с вином и отпева ми својим дивним гласом неколико српских песама, и после ми је испричао и свој живот, и како је доспео у Дебрецин. Отац му је био православан свештеник на чепељском острву, брат парох у Дунафелдвару, а шогор учитељ у Качвали. Хадаји Шандор није његово право име него *Јован Хајџан.* Свршио је гимназију у Кечкемету, па онда ступи у наше народно позориште као певач. Но како код нас мало има народнимх позоришних игара са певањем, а оперета ни толико, то је за њега врло слабо изгледа било за сјајнију будућност. На предлог А. Хаџића заиште од „Матице" стипендију да школује глас, но како се „Матица" није могла томе одазвати, то он оде о својем трошку у Будапешту, ступи у мађарско друштво и ево се сада броји међу прве глумце дебрецинскога позоришта. Он је у туђем свету стекао као Србин лепа гласа својим особитим глумачким даром, те служи народу српском на дику." — Ово смо извадили из пријатељског приватног писма, јер мислимо да ова ствар мора занимати и шире кругове.

НОВЕ КЊИГЕ.

Рашта се тако догодило? Приповјетка из српског и циганског живота. Награђена од „Матице српске. Написао *Ђорђе Јовановић,* глумац. Прештампано из „Босанске Виле". Цена 30 новч. Издање „Босанске Виле". У Сарајеву 1888.

Рачунски извештај панчевачке српске црквене православне општине за годину 1887. Подноси црквени одбор главној скупштини. IV. Панчево 1888. Штампарија Косанића и Поповића, На 4-ни, стр. 22. — Укупно стање благајне ове општине износи 223.661 фор. 96½ новч. и увећало се према прошлој 1886.) години са 10.544 ф. 64 новч. Општина ова рукује и са два стипендијска фонда, од којих један (Томе Сандуловића) има 6 927 фор. 82 новч., а други (Игњата Барајевца) 60.128 фор. 79¾ новч. То су гимназијски и гимназијско-стипендијски фондови.

Нови Васпитач, орган за педагошку књижевност. Уређује и издаје *Миша Нешковић.* Свеска IV, Год. I. — И ова свеска доноси одабран садржај као и пређашње и ми овај часопис топло препоручујемо и ширим круговима, јер ће сваки интелигентан човек наћи у њему језгровитих расправа, које ће га занимати. Стаје на три месеца само 80 новч.

Летопис Матице Српске. Уређује *А. Хаџић.* Књига 153. Свеска прва за годину 1888. Садржај. 1. Стара и нова психологија, од проф. Васе Вујића. 2. Грађа за ђеографију Црне горе, од Живка Драговића. 3. Хамлет, превео Л. Костић. 4. У славу Ј Суботићу, од А. Хаџића 5. Опет неколико народних игара, од Моја Медића. 6. Књижевност. 7. Алекс. С. Пушкин, од Саве Петровића. 8. Читуља (др. Ђ Натошевић). 9. Рад Матице српске. Цена 70 новч.

Старинар српског археолошког друштва. Година V. бр, 1. Уређује М. Валтровић. Садржај: 1. Неки стари градови и њихове околине у Краљевини Србији VI. Равни од Јов. Мишковића. 2. Манастир Витовница од Мих. Ст. Ризнића. 3. Старине ризнице цетињске од М. Драговића. 4. Две римске опеке с натписом од М. Валтровића. 5 Грбови босанскога или српскога постанка у Корчули. Од В. В. Вукасовића. 6. Српске црквене старине. 7. Старински остаци у срезу звишком, од М. Ст. Ризнића. 8. Разне вести.

Позориште и драма. Беседа *Милорада М. Шапчанина.* Читана на састанку позор. одбора, 27. марта 1888 Београд. На вел. 8-ни стр. 20.

Словенски свет. Месечни лист за забаву. Уређује и издаје *Емил Пајдак.* У Новом Саду Штампарија српске књижаре браће М. Поповића. 1888. Година 1. Свеска 1. Цена: На три месеца једна фор. Поједине свеске 40 новч. Књига је изишла на 8-ни, стр 68.

Извештај о српској учитељској школи у Карловцу за годину 1886—7. Саставио *Петар Радуловић,* управитељ. Из извештаја овога видимо, да се у ову учитељску школу уписало прошле школске године 24 приправника и 12 приправница, од којих су по завичају 31 из Хрватске, 3 из Славоније, 1 из Угарске и 1 из Босне.

„ЈАВОР" излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шаљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора" у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор. на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића. *Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.*

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК: ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

УРЕДНИК: Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 21. У НОВОМ САДУ 22. МАЈА 1888. Год. XV.

Зулејима.

Од Владимира Тројановића.

I.

Савинском манастиру
Кад зазвоне звона,
У срдашцу мом одјекне:
Нестала је она.

И тај одјек на далеко
Жалосно се чује;
Преко мора, преко гора —
Тугу навјешћује.

Они ћемпрес стогодишњи
Испред манастира,
К'о да и он тужну пјесму
У поноћи свира.

Дрвље, море, све се креће
Само камен стоји:
Хладан, нијем, с Зулејимом —
Неће да ме споји

И калуђер добри, благи,
Сузу је пролио,
Кад се Богу рад Зулеме —
Топло помолио.

II.

К мени дођи тужно д'јете
Да те свијет не прогони;
Са мном трпи судбе клете,
Док на самрт не зазвони.

Ако ново сунце плане
Из самртна ока твога,
Извидаћеш љуте ране
Вјереника бокешкога.

Мила ће нас грлит' мати
К'о близанце у кол'јевци,
А ми ћемо уздисати
У слободној попијевци.

III.

У висинам плавог неба
Душа ми се зрцалила,
И у санку ове ноћи —
У звијезду претворила.

У дубини плавог мора
Звијезда се огледала, —
К'о да чезне, к'о да тражи
Давну слику идеала.

Бурно море срџбу крије:
Душа му је малаксала, —
А звијезда с неба плава
У плаво је море пала!...

IV.

У дивноме Ватикану
Лаокоон још уздише;
Расрђена још му хидра
Измучено т'јело сише.

У бокешком дивном крају
Лаокоон живи млади,

А црна га ув'јек хидра,
Са отрови изненади.

Ал' у срцу мученика
Јоште једна нада има!
За ту наду, за Слободу —
Ускрснуће Зулејима!

V.

Јутрос рано мајски зефир
Љупко ме је целивао,
И бисерном росом својом,
Лице моје умивао.

Славуљ ми је к'о и прије . . .
Пјев'о миле пјесме твоје,
А ја сам му повјерио
Ове миле пјесме моје.

Јадна тица ништа не зна
Да већ нема Зулејиме,
Па у својој мајској пјесми —
Још спомиње твоје име.

О Зулемо, мајски цв'јете,
Зар не чујеш пјесму моју?
Зар ме, душо, заборави —
У млађаном твом покоју?

Ускок.

ЦРТА ИЗ ВОЈЕВАЊА У ХЕРЦЕГОВИНИ.

(Свршетак.)

Не чух ништа. Стадох већ прстом врћести уво, мишљах да нијесам како год у болести оглухнуо. Кам' да сам. . . . Дошло ми тешко, па стадох да премишљам свашта. Час ми се привиди као да виђех Ајшу ђе пролеће испред мене па се сакри иза ограде и отлен провирује; а час ми се учини као да ме довикује. . . .

— „О Мејо!“

Ја се тргох, помишљах, она је, и погледах на ограду, кад а оно Ибра.

— „Што ти је болан?“ упита ме.

— „Ето.“

— „Баш болан, а?“

— „Ја.“

— „Е не! . . . И оно моје чељаде нешто куња.“

— „Ако“. . . одговорим му а осетих лијепо, ђе ми крв удари у образе.

Ибра оде.

Ја остао тако сједећи у градини све до акшама. Кад је хоџа са мунарете зајалакао, подигнем се са сједала, одем у кућу и легнем.

Не знам које је доба ноћи било, пробудио ме неки ружан сан. Усни̓о а Ајша ко махнита лети градином па наглачке право на поток.

Тргнем се, протрем очи и погледам на пенџер, а оно мјесечина продрла у одају па се свијетли ко на дану.

Виђех да је сан па хтједох поново лећи. Сан нехте никако на очи. Неки стра ушао у мене па ме зној свог пробијо. Бишим с миндерлука и изађем напоље.

Од једноч се нашао у градини, ноге саме тамо пошле.

Ноћна тица прелеће крештајући преко Ајшине куће, а ја се сав стресох. Погледах на Ајшин пенџер, не знађах ни сам зашто, а оно мјесечина упрла па се увукла чак и у одају.

Мене прошла свог зима, језа, што ли.

Постојао сам тако неко вријеме и кад хтједох вратити се у кућу, духну кроз лишће лак вјетрић, и ја чух ђе неко шапуће.

Застадох. . . .

Вјетрић духну мало јаче и ја чух са свим добро ђе неко говори у Ајшиној градини. Приђем огради и завирим кроз њу. . . О да знаш како ми је тад било! Мишљах трољетница ме ухватила, тако сам се тресао.

Са свим сам добро виђео ђе под јоргованом сједи Ајша загрлила неку

мушку главу, која јој се нањегла на груди, па је милује и тијо јој говори.

Чух са свим добро, ђе јој рече:

— „А јесам ли ти збиља драга, соколе мој? . . . Ја сам тебе већ одавна у срцу носила и с тобом се поносила, голубе мој бели, па с тобом бих и у гору и у воду, јуначе мој лијепи!“

Он се мало подиже. Не могох му разазнати лика. Обви руке око њеног паса и стаде је љубити.

Смрче ми се пред очима. Учини ми се као да су све звијезде попадале и угаснуле се а мјесец да је помрачао па тек што се не сруши па земљу да усатари цијели овај свијет. . .

Хтједох да прескочим ограду, да га удавим, да раскидам обоје на комаде! Маших се руком за пас, ал не беше ничега чим би их сатарио. Као фурија одлећех у одају, узмем силап с малим пушкама и повратим се у градину; кад тамо а њих нема, нестало их. Помислих да није и опет сан био. Пређем ограду и одем под јоргован; тамо нађох њеколико покиданих цвјетића, помислих: вјетар омлатио, кад мало даље, виђех ђе је пољегла трава; опипах руком и осјетих чисто топло мјесто ђе су они мало час сјеђели. Ватра ме свог обузе; стегнем јаче пушке и стадох јурити по градини, око потока, око куће док моји не изађоше на поље те ме уведоше унутра. Шта је потлен са мном било не умијем ти рећи.

Мора да сам дуго боловао, јер кад сам се предигао, бијаше рамазан већ прошао. Моји ми говорили, да сам у страхоте говорио а хећим им говорио болести да нећу преболљети.

Кад сам се предигао, бијаше ми чисто зазорно питати — а рад сам био да знам — шта је с Ајшом.

Једноч ће тек мој амиџа мом оцу:

— „А вјере ти Суљо, Ибра баш продаде све?“

— „Ама јес.“

— „А ко му узеде?“

— „Ахмед бег.“

— „Па што ће сад?“

Ја сав претрнуо.

— „Бива у Стамбол.“

— „А дозна ли што о Ајши?“

Ја накренуо уво да боље чујем а овамо се учинио као да не вермам шта они диванишу; кад а они окренуше диван на друго.

Нисам већ више мога' остати у кући, изађем на поље и упутим се у чаршију. У путу се свратих у Рахметову кавану. Како му у кавани још не бијаше никог, упустим се с њим у диван. Он ми причаше о много које чем, што ја у својој болести нисам чуо, те најпотлен и о Ибри.

Ја једва дочекао, те га запитах:

— „Ама турске ли ти вјере, умијеш ли ми што рећи што се зби с Ајшом?“

Он ме њекако чудно поглеђе.

— „А зар ти ништ' не знаш?“

— „Јок!“

— „Ама не говори добри човјече!“

— „Вјере ми!“

Рахмет ми тад чудо исприча о Ајши, те најпотлен и то како се је Ајша, већ поодавна вољела с њеким јабанлијом ђаурином што је био у служби код Јове Миџиног, па како је једно вече нестало и ње и њега.

Стаде ми се врћети цијела кавана с чаршијом заједно, те ми се учини као да ми нестаде земље испод ногу.

— „Побегли велиш?! . . . Кад добри човјече?“

— „Охој има тому већ дуго времена!“

Сјетих се одмах оног вечера кад сам их виђео загрљене у градини, и сад се тек разабрах да ондак оно не бијаше сан.

— „А куд?“

— „Њеки веле, да су отишли у Црну-Гору, и да је тамо Ајша и вјером преварила.“

Платим каву те као махнит дојурим

кући. Њешто сам хтјео собом да урадим а нисам не знађах шта.“

—

„Прошло љето и наступила јесен а ја Ајше још никако да заборавим. У том се пронесе глас кроз-а цијелу земљу е ће ћесарева војска да удари на наш вилајет. Кад се Хаџи Лоја подиже, не могох мировати већ ступим у његову чету те сам се борио против ћесароваца. Кад су нас побједили, крио сам се њеко вријеме по гори а за тим сам се вратио кући. Ћесарева војска, што који дан, па све више и више градова освоји, и почела већ да иде и према Санџаку. Ја помишљах, е ће она и на Црну Гору, те сјетивши се Ајше наумим да ступим у војску, да бих тако лакше дошао до Ајше, да се осветим обојима.

Ево су већ три године како се премјештам из чете у чету и како чекам да се већ једном зарати на Црну Гору, па никако да дочекам.“

Ја га зачуђено погледам и запитам га, е да ли је само за то ступио у нашу војску.

— „Ја! Само зато,“ — рече ми.

Насмејем се.

— „А што се смијеш добри човјече?“

— „Е мој Ахмеде, онда можеш и умрети чекајући.“

— „А што?“

Кажем му да Аустрија не ће ратовати с Црном-Гором.

Он се сав променио у лицу а глас му чисто задрхта.

— „Баш велиш, а?“

Ја поново потврдим.

Ахмеду се засветлише очи као жеравица, угризе се за доњу усну и пре но што бих га ја могао задржати, окрете се и оде из собе.

Попијем своју каву и легнем.

У јутру, тек што сам устао и почео се облачити, отворе се нагло врата и у собу уђе јеџап војник и сав задуван рече ми:

— „Јављам покорно, да се је овај час један војник убио.“

Скочим као опарен.

— „Шта! . . . Где? . . . кад . . . како?

— „На стражи, молим покорно.“

— „Како се зове?“

— „Ахмед.“

Не могох чисто да верујем те га поново запитам: „Ко?“

— „Ахмед, онај Турчин.“

— „Добро, добро!“

Војник се окрете и оде.

Ахмед се збиља убио. Зрно му је просвирало кроз главу те је остао на месту мртав. Ахмеда су још тај дан однели у оближњу бараку а за тим сахранили.

Као и пре тако и после смрти, било је разних нагађања о њему. Ја сам можда једини који сам знао за његову тајну. Сетио сам се његове приче и одмах ми би јасно зашто се је убио. Мене су наскоро за тим преместили у гарнизон, где сам био све до свог отпуста. Кад сам дошао кући и нашао се међ' својима, окупише ме, да им што-шта причам из свог војничког живота. Између осталих патња и невоља које сам као војник у Босној и Херцеговини провео, сетио сам се и Мехмеда те им једне зимње вечери испричам Мехмедову историју коју ево и вама поверавам.

Бранко М. Рашић.

Мојој деци.

ОД БЕРНЕА.

Двоје малих, сећате ме
На времена журан лет:
Црно ј', плаво ј' ваше теме, —
Моје застр'о снежан смет.

Ох нек *јава* буде вама
Што ја *снивах* надом њан.
Моје *јаве* црна тама
Вам' нек буде само *сан*.

Змајован.

Милче.

ПРИПОВЕТКА ИЗ УЧИТЕЉСКОГ ЖИВОТА.

Посвећена госпођици Мари Поштићевој.

Од В. Милана Марина.

(Наставак.)

Грк-Рапа, „наипаче“ Рафајило, био је у селу трговац. Висок, сувоњав, крупних костију, прави Личанин, од куд му породица води старо своје порекло. Био је то човек пун говора, прича и шале, а тако рећи печен у своме занату. Муштерија воли, кад јој грк-Рапа коју умиљату ил' шаљиву рекне, па неће пропустити, а да код њега не пазари. Он се ту у селу и родио, ту је и одрастао, а ту је и дућан отворио, па сад лепо животари. Мало „сермије“ што му је од оца остало умножио је, кућу је из темеља много лепше подигао, дућан проширио и ставио у њега две три клупице и један већи стô рад сељака, који се овде готово сваки дан скупљају на диван, на крај лепе грк-Рапине „мученице“ диванишу, и решавају дневна сеоска питања. Кад-кад им грк-Рапа прочита по који број новина, па тад разговору ни краја ни конца. Е, незнам, како је овај цар ово рекао, а онај опет примио то за зло, па хоће рата; незнам, једнога опет протерали, другога наместили, па тако те тако непрестано.

Била баш недеља по подне. Младеж се упутила на велики „плац“ у коло, а старији се искупили пред кућама, па диванишу.

У грк-Рапину дућану жагор. Ту неколико сељана, па и сам кмет. Зацакали и задимили да се једва види у дућану. Разговарали и разговарали, док сва питања не прорешеташе, па пређоше и на разговор о новој учитељици.

Једни веле: то је девојка, да јој нема пара. Ако ћеш по лепоти, нема јој равне у селу, па ни у околини, ако ћеш по дивану, пријатна је, да не мож' бити пријатнија, ако ћеш по учењу паметна је, а децу тако учи да се ова све грабе у школу. Волу је, као мајку.

Други опет: боља је била она пређашња. Истина Бог, није била тако лепа, као ова, ал' је била пријатнија и сви су је штовали; сам солгабиров, кад је ономлане долазио у село, њу је посетио, с' њоме се разговарао и пред школом „шпацирао.“

Једни тако, а други овако, док се сви уједно не сложише и решише, да су јако задовољни са учитељицом, па дај Боже, да тако увек и остане.

Оно истина, нису је ни једни баш ни мало мрзили, но се уплетоше у диван, тек да се и они чују. А да је ова садања учитељица Мара Пешићева боља у сваком погледу од оне пређашње, то је права и целцата истина. А примера беше доста. Сваки ти је знао о њој коју добру да рекне.

А у самој ствари и било је тако.

Мара Пешићева добивши ово место, доселила се овамо са својом болесном мајком, госпођом Катом и ту је свом својом снагом прионула око школскога рада подстицавана својом великом вољом, а руковођена добро стеченом науком и знањем.

Учитељска плата у В. није баш ни велика, ни мала, но баш довољна за живот ових двеју душа, а осим ње уживала је Мара још и леп учитељски стан у оном великом школском здању и један врт. Ученика је имала довољан број. Беху то све саме девојчице, почем је у истом селу било још и два учитеља.

Још првих дана у селу В. стекла беше Мара љубав не само својих ученица, но и самих сељана. Сваки, који је с њоме у додир долазио, није могао да се доста нахвали доброте и пријатности њене.

Не једном је рекао чича-Сретен, кмет сеоски, свом суседу за њу:

„Добра ти је то душа брат' Лазо, кад дивани, мислиш мед јој тече из уста!“

Долазак Марин у селу В. беше начинио велику „сензацију“, особито код в.-чке „интелигенције.“

У ту „категорију“ људи беше спадала попова, натарошева и две учитељске породице, грк-Рапа са женом својом и са мајком, госпођом Јулком, удовац поштар и млади писар. Још пре него што ће она доћи ишчекиваху је они са највећим љубопитством. Особито овај последњи, који се рад тога баш беше писмом обратио и на једног свог друга у „препарандији“, питајући га за Мару, каква је, да л' је млада ил' у годинама, а што је понајглавније, да л' је лепа. Пак кад доби повољан одговор, е — тад се беше узврпољио и устумарао, жељно ишчекујући Марин долазак.

Госпођа Јела попадија беше отишла у „визиту“ код натарошевице, да се с њоме поразговори о доласку учитељичину.

„Незнам, — поче она као обично, — кажу, да нам је учитељица врло млада, па и лепа, кажу. . . .“

„Да, да, — пресече јој говор млада натарошевица, — овај наш писар већ ми и досади са његовим блебетањем. Незнам, вели, лепа је као анђео, као вила, да јој нема ни у целој околини равне!“

„Хм, хм, ви'ш ти то само писара! — започе госпођа Јела сетивши се своје (тридесетолетне) ћерке Сиде, — та, већ кад он шта хвали, то мора бити сасвим нешто необично, „интересантно“. Моја Сида, кол'ко ми се само тужи, како га се не може да курталише. Знате госпођо драга, сусретне л' је где год то се прилепи уз њу сироту девојку, па је хвали, па јој ласка, да је сироту мука хвата, те је морадох мало пустити на страну, код тече, а то све због те уображене „фантазије“, због тог писара“.

Госпођа Јела то изрече, а натарошевица јој стаде све и одобравати, док најпосле опет не пређоше на учитељицу.

„Горак је то лебац, — вели попадија, — ах, шта би моја Сида, па тек ја радила да је она учитељица. Ту „каријеру“ свет презире и омаловажава. Ах, па промислите, драга госпођо, тај „шпас“, кад би ми сваки паоренда рекао: „ти фрајла!“ ух, ух, страшно је то заиста!“

Још се дуго разговараше ове две присне пријатељице и решише, да је позив учитељице презрен и никакав, да је свака учитељица тек „назови фрајла“ и не изображена за фина друштва. И тако већ видимо, у какво друштво и у какву средину има Мара, то честито и ваљано девојче, да дође.

Госпођа Ката доселила се већ са ћерком и прво што учинише било је то, да су посетили све отмене куће у селу, но ту их врло презрено и хладно примише. После тога Мара отпоче школу.

У школи је Мара имала приличан број ученица. Била то већ занемарена, распуштена и јогунаста деца, а знање им беше врло мало, недовољно што је врло појмљиво, кад би човек познавао ону пређашњу учитељицу. Мару је по томе дакле чекао велики посао. Да човек од покварене деце створи добре и ваљане ученике, послушне, вредне и примерне ђаке, нужно му је чврсте воље, много рада и велика труда.

Мара је прегла свом снагом својом, да ову школу са свим преобрази, што јој је за чудо сретно и испало. Знање, које је стекла у учитељској школи, руководило је у сваком подузећу. Педагошког и психолошког знања било је у њој доста. Од свих врсних педагога, беше јој најмилији неумрли Славен Јан А. Коменски, из чије је науке провејавала чиста и права љубав к Богу, побожност и подстицавање на све дивне врлине, на савршенство рода човечанског. На њега се Мара угледала, па

је тежила у своме раду, да му се сподоби. Воља пак, која се у њој још у раној младости зачела, почела се снажити и постаде тврдом и сталном и није никакво чудо, што је Мара већ за кратко време била изашла на глас, не само у овоме месту, но и у околини, као врсна и ваљана народна учитељица, у потпуном смислу те узвишене речи. Она је била душа своје школе, јер каква је она таква јој и школа беше.

Мара је још од ране своје младости била одгојена у духу своје миле вере. Прва врлина, а готово и по највећа, која је красила била је побожност, из које се временом све друге врлине рађају, плоде и множе. Она је живила за свети позив свој и знала га је ценити, а осећаше се сретном и задовољном у служби тој. Своје ученице љубила је правом материнском љубављу, и бринула се за њих. У владању своме била је примерна и служила је ученицама својима, као образац и лик моралног владања и лепога понашања. Са свакимм је лепо живила, сваког је пријазно и учтиво предусретала, и са сваким је умиљато говорила. Одлазила је у просте сеоске куће (то јој патарошевица никако није могла одобрити) и ту је својим мудрим саветима много користила и општем народном добру и напретку. Свака поучна књига за проста сељака, која би се у нашој цветајућој књижевности појавила, нашла је у Мари пријатељског одзива. Ширила је просвету, колико јој је њена слабачка, женска снага допуштала.

(Наставиће се.)

Млинар из Хајде.

ИСТОРИЈСКА НОВЕЛА МАВРА ЛИЛА.

(Наставак.)

оближњем храму зазвонише звона на ларму, а то беше знак да се иде у бој. Глас им је по улицама одјекивао. Црквена врата се отворише; а кроз њих изађоше свећеници у црквеном оделу међу народ. Дођу у средину тржишта, где су седили сердари; а неки стари свећеник, који је изазвао страхопоштовање ступи на говорницу, са које је мало пре говорио Волф Исебранд. У свечаном оделу са кретом у руци поче он говорити народу.

„Дитмаршани, ви сте решили да идете у бој, и ја се с тиме слажем. Но без благослова вишњега сатрће вас непријатељ и опустошити ће вам земљу, речма и молитвама не може се ништа учинити, јер господ гледа на дела. Ми још немамо женског манастира, у ком би побожне девице нашле скровишта, да се посвете небесном женику. Заветујте се, да ћете подићи женски манастир, ако божија промисао да вашем оружју победу. Само ће вас тако заштитити света дјева у љутој борби и само ћете на тај начин сатрти непријатеља“.

Најстарији сердар одговори свећенику: „Ми се свечано заветујемо, да ћемо подићи женски манастир, кад нам буде земља спашена од непријатеља;“ и сви радо пристадоше на тај завет.

„На ноге, Дитмаршани“, настави свећеник узвишеним гласом и склопи руке пред распећем Христовим. „Узмите ово распеће и понесите у бој, оно ће вас бранити и штитити у нужди и опасности. Тим светим знаком ћете растерати непријатеље, као што тера ветар прашину. Ваши коњи ће их прегазити; а морски вали сатрти. Али ја дајем ту слику искупитељеву у невине руке; нека је носи једна девица пред бојем и она нека уједно буде прва калуђерица у новом сазиданом манастиру. Ову драгоценост поверавам најдостојнијој вашој ћери, дакле бирајте сами таку.“

Стари свећеник са белом брадом и ду-

гачком сребрном косом изгледао је као пророк старог завета и својим тихим и свечаним гласом је дирнуо дубоко присутне. Свима се допале његове речи и Дитмаршани уздањем у бога испунише пророштво слуге божијег.

За тим поново устане најстарији сердар, погледа пажљиво народ и рече: „Овамо дођоше многе наше кћери и избор неће бити лак. Али по обичају наших предака даћемо првенство оној, коју гони свети нагон срца, да изврши тај узвишени задатак За то сад питам, има ли које међу вама, која би се својевољно за навек одрекла света и посветила служби божијој “

И ако је било на скупштини доста девојака ипак се није ни једна јавила. Волеле су оне провађати весео живот, него се затворити у неме манастирске зидине. Неке су опет биле спречене љубавном везом, те не могоше више владати својом слободном вољом. Дуго се чекало. Светина је мирно стојала и чекала решење.

Најпосле, кад се ни једна није јавила, оде један на говорницу и поче говорити:

„Зацело има међу нашим девицама доста њих, које би се радо жртвовале за отаџбину; а зацело нема ни једне у целој Дитмарци, која би била достојнија од ћерке сердара Волерсина. Нека лепа и побожна Телза носи наш завет пред бојем и нека она буде прва калуђерица у манастиру“.

То се свима допало и сви пристадоше на то.

„Карстен ипак увек погађа баш оно, што је најбоље“ говорили су људи. „Племенитије женске не можеш наћи у целој Дитмарци“. Но пре него што се Карстен сишао са говорнице погледа мрко унаоколо, као да неког тражи и управи поглед на једног младића, чије је лице обасуло бледило, а очи му укочено гледаху на Карстена. То беше вимерштатски Рајмер, који је у том тренутку изгубио све, што му је на земљи најмилије.

Волерсин је седео међу сердарима, кад се решавало о судби његове ћери. Свећеник приђе њему и замоли га за његово мнење.

„Она ми је јединче, ако ме остави, онда ми је кућа сироче; а старост самохрана“ одговори часна старина. „Али ако сама Телза нема ништа против тога, ја се покоравам гласу народа. Нека сама реши“.

Скупштина се свршила. Људи су се гомилице враћали својим кућама и певали убојне песме. А стари Волерсин оде са два свећеника и четир сердара немирним срцем у тихи Верден, да однесу ћерки вест.

Младо девојче спопаде језа, кад чу, да се мора одрећи светске радости и узети црни вео. Њу младу и веселу девојку хоће да раставе с вереником, да у мрачним манастирским зидинама усамљена траје своје бедне дневе. То је њу јако изненада коснуло, с тога се окрене оцу и замоли га за савет и помоћ. Старина је разумео неми говор њених очију.

„Ја се нисам обвезао да ти мораш ићи“ рече благо сердар, ти треба сама да донесеш решење о својој будућој судбини. Тебе су изабрали између хиљаду њих, да помогнеш у великом делу ослобођења, али те никаква сила не гони, да се против своје воље одречеш онога, што ти је мило и драго“.

Бледи зрачак наде засија у телзиним очима. „Ја сам се верила с вимерштатским Рајмером и он ће ме за неколико дана привести олтару“ окрене се и стидљиво рече полагано свећенику.

„Велика те срећа очекује“, рече свећеник. „Ти ћеш бити небеска невеста, ти ћеш носити св. крст у рукама и водити свој потлачен народ у бој. То хоће само небо, то би била прерана и вечна поквареност, кад би се ти томе противила“.

Девојка је стојала неодлучно. Срце јој обузеше разни осећаји, љубав и дужност, чежња за животом и част, а особито воља целог народа.

„Зар још једнако оклеваш?“ рече други свећеник прекорно. „Зар мислиш, да ниси достојна, да носиш свети знак?“

Тамни жар прели љубазно лице девојчино и не мога издржати, да посумњају у њену част. Сузним очима паде оцу на руке и лагано му шапне, да хоће.

Наједаред се зачују брзи кораци. Неко је долазио кући сердаревој. После кратког

времена отворе се врата и Рајмер јурне унутра.

„Ти си моја, Телзо, дала си ми поштену реч, нико те неће од мене отргнути“ повиче у највећем очајању и хтеде, да је себи привуче. Али брзо ступи између њих један свећеник и рече строгим гласом:

„То дете припада светој цркви вимерштатској Рајмеру. Она је изабрала Христа за вереника“.

Као громом поражен стојао је младић. На лицу си му могао видити све боје. А Телза је непрестано јецала на очевим грудма и најпосле пружиババеренику руку и рече полагано: „Доцкан је, Рајмеру, збогом за навек!“

4.

На далекој снежној површини спустила се црна ноћ и покрила поља и ливаде. Небо се наоблачило, не видиш ни једне звезде, само сјајни снег је издавао траг усамљеног путника, који је брзо ишао. Замотао се у дебелу бунду од вучије коже и навукао капу на уши, да се очува од ладноће. У руци је носио батину, на којој беше учвршћена сикирица; а доле се завршавала дугим заоштрљеним гвожђем. Он је носио ту батину, не само за то, да се поштапа, него му је требала, да се брани од злих људи и грабљивих животиња.

Кроз таму је издалека угледао путник неку светлост, стаде, скине капу с главе и ослушкивао је на све стране. Изгледало је, као да хоће очима да пробије таму, свака му је жилица била на опрезу, заустави дах, окрене се, да види, нема ли чега подозривога. Али све беше мирно, као на гробљу, ниси могао чути ни најмањег шушња.

Задовољно се насмеши, навуче поново капу на уши, добро се умота у бунду и пође управо оној бледој светлости, која се видела у тами. Што је даље ишао, светлост је бивала све јаснија и јаснија. Тек после по сата опази, да се нешто пред њим у вис диже; а доцније виде, да су то неке зграде и торањ. Сат на торњу је лагано и потмуло избио 12 а у исто доба повиче неко на дошљака суровим гласом. То беше војник, који је ту стојао на стражи.

„Кажи часнику да ме пријави херцегу Фридриху“ рече странац војнику.

„Ко си ти, кад хоћеш, да те тако доцкан пустимо у замак“ запита војник.

„Име ћу казати само херцегу“, рече дошљак. „Но жури се, имам важна посла с херцегом, с тога тако доцкан долазим“.

Војник оде; а мало за тим се отворише вратаоца на тешкој гвозденој капији и странац уђе у двориште замка Мелбека. Неколико војника га дочекају; одведу у стражару, претресу га и узму му батину. Затим му вежу руке јаким кожним кајишем и одведу га у суседну одају, где га је чекао часник и заповедио му да иде за њим. После неколико тренутака стојао је дошљак у великој, доста загрејаној соби, у којој је седео херцег Фридрих за тешким растовим столом и разгледао мапу Дитмарке при црвенкастој светлости.

„Ти држиш реч, Холме!“ рече херцег, „то ми даје поверења у тебе.“

„Милостиви господару! Ја сам пред тобом као заробљеник, а не као пријатељ“, одговори млинар и покаже му везане руку. „Заповеди, да ми одреше руке.“

Херцег га оштро погледа и рече: „Ви сте Дитмаршани дрски; али мислим, да ти мислиш поштено.“ Затим се окрене часнику: „Одреши му руке.“

Часник му скине кајиш с руку и на миг Фридрихов оде из собе. Карстан остаде сам с херцегом.

(Наставиће се).

Како је у земљи.

1. О овоме, истина је, писао је већ г. *М. Петровић* у „Стражилову“ за год. 1885. Он је тамо развио лепо и јасно неке назоре о томе, како може бити у земљи и како смемо узети, да је у њој, па ипак неће штованим читаоцима овога листа на одмет бити, ако прочитају и чују о томе коју реч. Тим још пре, што ћемо овде са друге стране по-

гледати у земљу саму, у њену утробу. Г. *Петровић* се држао већином геолошког тумачења, овде ћемо више узети на око физикално тумачење. Ово разлагање неће се слагати потпуно са разлагањем у ономе листу, но ипак доћи ћемо до једнакога готово последка. Ко дакле прочита ово а читао је и оно или му се прохте, да сад прочита, видеће лако, како се доста разним путевима може доћи до једног истог резултата, ако нећемо да кажемо до исте истине. То нека никоме не буде чудно, јер све ово о земљиној унутрашњости није ништа друго, него просто нагађање и просто закључивање по појавима и приликама, које људи опазити могу озго на земљи а у земљу саму дубоко спустио се делом није још нико, ако му мисли и ум и продире у дубине наше мајке и наше хранитељке.

Јесте ум и премишљање спушта се у црну земљу, умне очи наше иду у вечити мрак земљин. Па као што је тамо унутри мрак и тавнило, скоро тако исто влада још мрак и о истини, како изгледа земља унутри.

Људи само оно могу добро знати, што сами собом и својим чулима примете и у том обзиру око човечје игра највећу улогу, па и оно изневери човека, кад дође у мрак, у таки мрак, где се ни вештачким осветљењем помоћи не може. У светлости пак лети око а ум за њим далеко, а кад пред своје око метнемо још и дурбин, куд само не можемо догледати! Чисто није за веровање! Па шта је дурбин! Има још справа, које одводе човека у неизмерне даљине, не само у туђу земљу, у туђ свет на земљи, него далеко и далеко ван земље наше; преносе те справе човека на крили науке у небесне светове. Спектроскопом загледа човек у сунце и у силне звезде. Људи се толико извештили, да су справама а над својом главом прегледали чудеса од даљине и да су дознали чудеса од истине и науке. У пространи небесни простор, на звезданом небу пустили се и отиснули се људи тако далеко, да знају већ, чега има на сунцу: нема тамо ничега новога, што не би већ на земљи било па и то су докучили, да је око сунца атмосфера као и око наше земље али је она пара самих метала; тамо је тако топло, да и само гвожђе није тако као код нас, већ се као пара држи за сунце. Људи су похватали које у дурбин које у спектроскоп и сам „кумов траг“ и испитали га.

Доиста, чудно је то, како човек ван земљине површине лети у бескрајност, са којом нема никакве заједнице а не може да продре у земљу ни толико, колико пешак пређи може за четврт часа.

Човеку није дато, да испита боље земљу унутри, која му даје места и станка након муке и патње на овоме беломе свету. Земља прима човека радо у своја наручја, а он не зна честито ни шта је у њој. Зар то није незахвалност од тог створа божјега, који се сваки дан све више приближује творцу читавога света? Јесте незахвалност је то, увиђају то људи али криви нису, што не могу у земљу дубље; није човек крив, што му дато није, да се досад спустио у неизмерне дубљине као што се попео у грдне и бескрајне висине!

2. У листу „Геји“, у свесци за мај ове године, изашао је чланак од *Келера* о теми, коју исписасмо на челу овога расправљања; служећи се мислима у томе чланку, ево и теби, читаоче, неколико дубљих погледа у дубину земљину.

До данас нису људи могли сами собом спуштати се у дубину наше мајке, директе нису досад ништа дознали, како је дубље у земљи. О чему се знаде, то је тек танак горњи слој, то је тек кора на читавој земљи. До данас дакле нису људи могли ништа сазнати о унутрашњости земљиној, па скоро насигурно можемо рећи, да директе тешко кад да ће и дознати што. И ипак говори се толико о томе, како је у земљи; то се све изводи из других прилика било на самој земљи, било то ван ње а наука природна иде у томе људма на руку.

И доиста геологија и физика одводе нас у средину земљину; геологијом и физиком можемо много што-шта скоро за сигурно изрећи о утроби наше земље.

На првоме месту да погледамо на температуру у земљи. Данас не ће већ нико, који је што учно, посумњати у високу тем-

пературу у тела, која су тек нешто дубље у земљи.

Тела у земљи испод неке дубљине морају бити врела и усијана. За то има више доказа, но сваки за себе је мало да и докаже то, тек сви заједно потврђују горњу мисао.

Наводе се вулкани као доказ за високу температуру у земљи, јер они избацају усијану лаву из земље, но то ипак не може бити доказ, да је земља свуда унутри тако врела и усијана. Зар вулканске еруппције не би могли пробудити какви кемиски процеси у земљи, који се догађају близу испод површине земљине, у дубини тек од неколико километара. Каже се, вулкани су раширени по целој земљи и иду у ланцу, и то, као нешто више, потврђује мишљење о усијаној маси у земљи. Но и то за себе не може сигурна доказа дати, јер кемиски појави могу се на више места збивати и тако на свима топлоту стварати, која загрева тела у земљи. Кемиских, да кажемо, огњишта може бити толико, колико има и вулкана на земљи.

Данас је сигурно, да и земљотруси имају свога почетка мање-више исто тако као и вулкани, но зато ипак не смемо казати, да они сами доказују, како је земља унутри врела и усијана, јер и њих, као и вулкане, могли би изазвати кемиски процеси на појединим местима у земљи.

Докаже-л се, да вулкани нису, тако рећи, од јуче, него да се памте од најстаријих геолошких перијода, да су дакле земљу од вајкада узнемиривали то бацањем усијаних тела из ње то потресајући је, те ако се уз то држимо кемискога тумачења, морамо казати, да су кемиски процеси од најстаријих времена па све до данас загревали земљу унутри, и онда долазимо до тога, да је земља унутри врела и усијана. Кемиски процеси развијали су топлоту у земљи, топлота та није могла губити се, јер ју је земљина кора врло мало пропуштала, она се дакле скупљала у земљи, и земља се тако све више и више загревала, док се није усијала.

Кад се дакле све ово узме у обзир онда и вулкански појави говоре за врелу и усијану масу у земљи.

Да пођемо даље! Рецимо, да земља некад није била усијана, али задржимо мисао о кемиским појавима у њој, па морамо доћи до тога, да се земља сама од себе морала временом усијати. Но сада долазимо на страшну мисао, а да неће ти несретни процеси загрејати и површину земљину, те отопити, спржити, попалити све, што је на њој, да неће ти процеси уништити прво органски живот на земљи, па онда и камење и свe, те да неће тако једанпут читава земља бити врела и усијана и наравно мекана као тесто, које ће онда мало по мало отпадати од земље, као оно блато од точкова, кад коњи трче. Мисао је страшна, но учени људи нашли су, како ће се и у томе потешити. Научењаци, наиме, доказују, да се земља на површини неће моћи никад загрејати јако, пошто је она у врло хладном небесном простору, који јој сву топлоту попије и разнесе у свет, у далеки и непознати свет. Рачунају, да је небесни простор хладан на 140 гради испод нуле а то је врло много. Кад се дакле овога сетимо, онда можемо наравно верујући научењацима, и ми спокојни бити, да земља неће сама себи главе доћи, да ју неће уништити кемиски процеси у њој, дакле деца њена.

(Наставиће се).

ЛИСТАК.

СМРТ ДРА Ђ. НАТОШЕВИЋА.

Госп. *Петар Радуловић*, управитељ срп. учитељске школе у Гор. Карловцу, описује подробно изненадну смрт нашега великога педагога дра Натошевића, и како „Извештај о српској учитељској школи у Карловцу“, у којем је тај опис изишао, не допире у ширу публику, но само у кругове, који се за такве ствари више интересирају, то држимо да ће нашим штов. читаоцима по вољи бити, што им тај занимљиви опис ради спомена на великог покојника, овде у изводу доносимо:

Др. Ђорђе Натошевић наредио је био, да се у овој учитељској школи испити за учитељско оспособљење држе 9., 10. и 11. Јула. 8. Јула послије 10 сати ноћу стигне жељезницом у Карловац, а тих дана владала је управо екваторска врућина. Учитељски збор дочека га на колодвору и допрати га у његов обични стан „свратише Фоглер," кућа у граду одмах до српске школске зграде. Судећи по лицу изгледаше овом приликом много боље него прошлих година, премда се тужио на паклене муке, што је у жељезници издржао. Сјутра дан предсједавао је испиту од 7—1 сата, а за тим од 3—7 сати. Поједини учитељи као и ученици послије свршеног приједмета свога излажаху из спарене собе на зрак, али Др. Натошевић по обичају своме сјеђаше све то вријеме као прикован на столици својој, пазећи на свако питање учитеља и на сваки одговор ученика. Сјутра дан држао је испите као и првог дана. Овом приликом пало нам је у очи, да се у питања врло мало уплеће, јер је то иначе сваке године чинио, нарочито у приједметима педагогијским и у природним наукама. Кад је један приправник изрекао познату Лајбницову трилему, да је овај свијет најбољи, запита га Натошевић: „Од кога онда потиче зло, што га има на свијету?" Дотични приправник не знајући, шта би на ово питање одговорио, ћуташе, а Натошевић онда рече сам: „Све зло, што га има на свијету, не потиче од Бога, него од рђавих људи."

Пред вече послије испита договорисмо се, да ово вече као и јучерашње проведемо у „јелачићевој башти." Г. прото Беговић, као и остали професори, одоше мало кућама својим, а ја и г. Радослав Калембер, учитељ богословије у Сарајеву, упутисмо се с Натошевићем одмах у башту. Уз пут поведе се разговор о нашим жалосним школским приликама, а та је тема била за Натошевића увијек неисцрпљива. Приповиједајући нам неке скоро невјероватне ствари бијаше се тако узрујао, да кад стигосмо у башту, чисто дрхташе од јада и гњева. Али у том јаду и гњеву његовом видјела се сва величина душе његове. Мало за тим дође г. прото Беговић, дођоше остали професори и још неки учитељи, те разговор доби други правац; али се на Натошевићу цијело вече опажале последице како претходне узрујаности, тако и великог умора. — Око десет сати повратисмо се из баште и допратисмо га до свратишта, гдје се сви с њиме опростисмо, не слутећи, да је то пошљедњи заједнички поздрав „лаку ноћ."

Сјутра дан већ скоро седам сати, а Натошевића још нигде није било видјети. Састанем се на тргу са катихетом нашим, г. Манојлом Грбићем, он пита мене, а ја питам њега где је Баба? Посладосмо одмах школског послужитеља, да пита у свратишту, кад је г. доктор изишао из собе своје? Послужитељ одмах се врати са ријечима, да г. доктор још спава. Обузе нас обојицу нека црна слутња, те потрчасмо одмах у свратиште, јер Натошевић за свих ових једанаест година, што је у Карловац долазио, још никад није зору преспавао. Пред вратима собе његове стоје му ципеле, дакле је заиста још у соби. Куцасмо на врата, али се нико не одзива; пробасмо врата отворити, али су врата изнутра закључана. Замолисмо слугу, да нас проведе кроз коју другу собу у собу Натошевићеву, што слуга одмах и уради. Кад уђосмо у другу собу с лијеве стране одмах до собе Натошевићеве, затекосмо два страна господина још у креветима, те их замолисмо, да нам опросте, што их узнемирујемо, јер нам је велика невоља. Те двије собе спајала су стаклена врата, али су била заклоњена великим орманом. Одмах повукосмо орман на страну, те погледасмо кроз та стаклена врата у Натошевићеву собу. Али каква грозна појава! Натошевић лежи на леђи превањен преко кревета у кошуљи и гаћама, а на ногама наногвице. Обје руке стиснуо грчевито према прсима, а очи укочено страховито се стакле . . .

Потресен овим грозним појавом, потрчим, одмах до најближег лијечника, али лијечника већ не бијаше дома. Нађем у школи већ скупљене приправнике, те их одмах све разашљем на све стране, нека ма којег лијечника нађу и одмах доведу. Док сам се ја у свратиште по-

вратио, г. Грбић већ је на спољашњим вратима Натошевићеве собе обио браву, те ушао унутра и одмах се увјерио, да је наш драги Баба мртав . . . У том дође и лијечник. Разгледасмо све по соби. Јастуци на постељи не бијаху ни потакнути, дакле морала га је смрт спопасти, кад је сјео на кревет, да назогвице свлачи, јер је једна назогвица била до чланака пресавијена. У умиваоници нађосмо воде по свој прилици, да је квасио главу прије, него је на постељу сјео. Гостионичар свратишта, који спаваше с породицом својом у соби одмах с десне стране до собе Натошевићеве, приповиједаше нам, да је из собе г. доктора око $10^1/_2$ сати чуо страховито ркање и да се већ био одлучио, да се са постеље дигне, да види, да се г. доктору није какво зло догодило. Међу тим послије неколико минута ркање на једном престаде, и он не слутећи даље никаква зла, умири се и заспи. На основу свега овог овдје напоменутог лијечник констатова, да је Дра Натошевића напрасна смрт још с вечера нашла, и то услијед капље.

О овом несрећном догађају извијестим одмах брзојавно зета покојниковог г. Пају Гостовића у Новом Саду, јер договорно закључисмо, да се не извести непосредно гђа Натошевићка, осјећајући, како би оваки непосредни брзојав био по њу страховит ударац. Извијестим даље службено Његову Светост српског патријарха у Глајхенбергу, високу кр. земаљску владу, одјел за богоштовје и наставу у Загребу, високославни Снц. Школски Савјет у Карловцима и славну управу српске учитељске школе у Сомбору. Осим ових брзојава послато их је још много на све стране, неко овом, неко оном пријатељу своме. —

Кад се тијело великог покојника обукло и у метални ковчег справило, истакне се на српској школској згради велика црна застава, а са куле цркве српске огласи велико звоно, да се српска школа у црно увила . . .

Одмах за тим послије молитве у стану покојниковом, коју обавише сва три овдашња свештеника српска, г. прото Никола Беговић, и г. г. професори Никола Живковић и Манојло Грбић, пренесе се ковчег с тијелом покојниковим из свратишта у српску цркву; пошаху га на раменима својим приправници ове учитељске школе. Чим је тијело великог покојника у цркви постављено било, запалише се око ковчега воштанице, а пред олтаром кандила, јер угодник божји почива у храму божјем . . . Цвијећа најљепшег, што који имасмо, посласмо у цркву, да се украси самртни одар „оца српске школе“. Народ врвио је у цркву као на велики петак . . .

У недељу послије св. литургије у присуству дупком пуне цркве држао је г. прото Беговић лијеп говор у славу покојникову, Тога истог дана у вече стигне овамо жељезницом из Новог Сада г. Паја Гостовић, зет Дра Натошевића, те се упути одмах у цркву, гдје се над покојником горко заплаче.

Сјутра дан, 13. јула, у 9 сати прије подне, држано је тужно опијело. Служио је г. прото *Никола Беговић* са свештеницима г. г. *Николом Живковићем*, *Манојлом Грбићем*, *Мојом Мајсторовићем*, *Николом Медаковићем* и *Марком Милојевићем*. Мени је пала у дио тужна задаћа, да се на опијелу опростим с великим покојником у име школе наше, у којој је постао жртвом светог позива свога. — Послије свршеног опијела, пошто се смртни остатак пренашао у Нови Сад, кренуо се спроводом колодвору уз пратњу свију овдашњих школа и многога народа. На колодвору опростио се с покојником г. *Радослав Калембер*, учитељ богословије у Сарајеву, који је дошао овамо са учитељима, негдашњим питомцима ове учитељске школе, да прославе овдје тридесетогодишњицу педагогијског рада Натошевићевог, па у мјесто веселе прославе постадоше учесници тужног спровода. За тим изјави г. прото Беговић у име свију овдашњих поштоватеља покојникових топло саучешће г. Паји Гостовићу, зету Натошевићем, те га замоли, да исто искрено саучешће изјави и уцвиљеној породици великог и драгог нам покојника.

На самртни одар покојников положише овдје вијенце: овдашња српска црквена општина, учитељски збор овдашње српске учитељске школе, скуп благодарних учитеља и учитељица

„оцу српске народне школе", омладина српске учитељске школе, а нарочито славна српска црквена општина загребачка положила је красни вијенац на самртни одар покојников својим посебним изасланицима г. г. *Николом Гавелом* и *Павлом Јовановићем*, који заступаху честиту општину своју на опијелу и спроводу. —

У четир сата послије подне испратисмо г. Пају Гостовића, који се одвезе истим влаком, којим ће Др. Натошевић и послије смрти своје још једном да пропутује далеке крајеве, пуне светих успомена благословеног рада свога. —

Од славне српске црквене општине *плашчанске* стигло је одмах писмено топло саучешће на управу ове учитељске школе, у којем поменуга честита општина оплакује смрт Дра Натошевића као големи губитак народа српског и просвјете његове.

Славна *колегија кр. српске учитељске школе у Нишу* поводом смрти Дра Натошевића послала је управи ове учитељске школе овај брзојав: „Наставници нишке учитељске школе у краљевини српској примили су са дубоким сажаљењем вијест о смрти вриједног и многогодишњег трудбеника на општем пољу српске књиге и наставе, о смрти Дра Натошевића, и изјављују своје учешће у жалости за овим великим губитком. Нека би покојнику остао свијетао спомен у кругу рада његова и у цијелом Српству. Бог да му душу прости! — *Влајић*, управитељ, *Живан Живановић* професор. *Милан Јешић* предавач, *Бранковић* свештеник." —

КЊИЖЕВНОСТ.

Вук Бранковић (1372—1398) од Љубе Ковачевића. Предавање, држано у грађанској касини 24. Марта 1887. (На по се штампано из „Годишњице X.") Београд 1888. стр. 87.

(Наставак.)

Кад узмемо, како су код нас све до скора легенде царствовале и како нам је историја изгледала више на неки „легендаријум", но на праву историју, и како у последње време легенде све ређе и бивају, а на против да не прође ни једна година, а да се и неколико непознатих и нерешених историчних питања не изнађу и не реше или не очисте од уметака и извртања, — морамо рећи, да у томе напредујемо.

Истина, нама је данас тешко а и неправо, кад нам се каже, да Вукашин није убио цара Уроша, да Вук није био издајник, да Милош Обилић није био зет кнеза Лазара, да кнез Лазар није био цар, да Југ Богдан и девет Југовића нису историчне личности и томе подобно, а нећемо да промислимо, како би нама било, кад би се за нас после смрти наше лажно рекло: овај је био овакав и овакав, а онај онакав и онакав.

За то учимо се истини и истина нека нам буде највећа врлина.

До данас смо сву кривицу због пропасти на Косову приписивали Вуку Бранковићу, те нико не смеде тако рећи ни помислити, а камо ли јавно рећи: да није Вук издајник, нити имадосмо кад ладнокрвно промислити, шта је све следовало после смрти цара Душана, и ко је све крив пропасти српске царевине, кад је она пропала и ко је све крив наступившем ропству.

Па не само што ми радије бацамо кривицу за пропаст српске царевине и наступивше ропство, на два три човека, у место да осудимо све праве кривце, но ми и дан данас за данашње јадно и жалосно стање нашег народа, радије кривимо два три човека, у место да ладнокрвно размислимо, шта је све рађено за последњих 20 година, и је ли после таког рада и могло нешто друго наступити.

Иларијон и Љуба започеше да на основу историчних доказа обарају „народно предање и народне традиције" међу осталима и ово: да Вукашин није убио цара Уроша, нити да је Вук био издајник, а шат нам или они или други наши научењаци оборе још које народно предање и традицију, којих је као што рекох пуна наша историја, како би једном и ми могли доћи до критично написане историје, која нам тек као такова може бити од праве користи, јер она ће нам предочити

праве узроке многим догађајима, и сазнавши њих, моћи ћемо удесити наш јаван рад као што треба.

Без *тако* написане историје, остаћемо и даље лаковеран народ, ког сваки може варати, и неретко догађаће се и даље, да иштемо и тражимо и оно, што не само да није од никакве користи, но и штетно је по наш народ, као што смо и до сада много тако што искали и тражили и радовали се, кад смо то и добили.

Крајње је време, да једном раскинемо са народним предањима и традицијама, која нису основана на историчној истини, ако смо ради да и даље останемо као народ српски, и да престанемо са кукањем и лелекањем за Косовом, те да се свиколици свугди и свагда држимо и владамо по речима Иларијоновим, написатим у завршном чланку „о кнезу Лазару“: „И тугу Србинову, тугу забринутог Србина, који пита: „па шта ће напослетку бити од нас, роде мој, жалости моја?“, ту тугу не можемо дабогме ни ублажити ни разбити речима, гласом, беседом, па ма како жива била — реч та, и ма како умиљат био глас тај, и ма како убедљива била беседа та; та туга престала би само, кад би се ми свиколици, који се зовемо и називамо Срби, препородили и очистили се и отпочели живити друкчијим животом и стали Бога молећ другчије работати и свесним, неуморним радом и делом показали, да љубимо род свој, и повезани свезом љубави братске хранили јединство духа — и чистили између нас ове уљезе, протуве, голоигре и пустолове, који избише на површину те се осилише, похваташе бусије и чине свака безаконија, и праве свакојаке рачуне, и комбинују свакојаке комбинације, и терају свакојаке шпекулације: то ту нечисту цинцарску, бугарску, влашку и арбанашку крв, коју не претвори у чисту, плаву, племениту српску крв „никад па никад“ („Стражилово“ бр. 18.).

Јесте, ако се свиколици свугди и свагда будемо тако владали и радили, тек онда ће моћи нешто бити од нашег народа, а ако и од сада, као до сада будемо трошили снагу народну узалуд, ако будемо и даље поцепани, неувиђавни, брзо ћемо као народ бити готови.

Ево сад нам је прилика, да народу озбиљски кажемо, како треба народне песме узети, поучити га, да оно није већином исторична истина, што се у њима пева, и да више бар озбиљнији наши листови не примају легендарне приче у место историчних истина, нити да се и даље народу као образац и узор описује: Србин је овакав и онакав, Српкиња је овака и онака, наравно на основу народних песама, у место да се без сваког околишења и улепшавања каже: (данашњи је) Србин и Српкиња оваква и онаква, а подједно да се каже, какав би и каква би требали да су.

(Наставиће се.)

БЕЛЕШКЕ.

(**Јубилеј А. Н. Мајкова**). У Петрограду је прослављена 50-годишњица књижевног рада чувеног руског књижевника Мајкова. Том приликом наименовао га је цар тајним саветником и одредио му годишњу мировину од 3.500 рубаља, а петроградски и кијевски универзитет изабраше га за свога почасног члана. Међу осталим поздравима стигао је поздрав и од црногорског кнеза Николе и престолонаследника Данила.

(**Дар.**) Темишварска српска црквена општина даровала је заводу Радивоја Поповића за глуво-неме 100 фор. Угледале се да бог да на ову честиту општину нашу и друге, а и иначе имућни родољуби наши, јер овај је завод у Митровици заиста од велике користи по ове невољнике а г. Поповић је већ и до сада врло лепа успеха показао. Да таквих невољника има у нашим крајевима доста, а да се за њих слабо старамо, показује ова статистика: У Хрватској и Славонији има 2335 глувонемих, а од ових је *само* 46 приватним средствима изучено у основним наукама и у занату, други су остали необразовани. По сталежу је било 1169 сељачког реда, 38 обртничког, 2 трговачког, 22 радничког, 22 послужитељског реда, 5 поседника и 53 просјака. Хрватски „*Napredak*“ позива да се земља за сироте побрине, те да не остану и у будуће тако запуштени.

(**Павле Јовановић, сликар.**) Пре неку годину донели смо извештај о изложеним сликама Јовановићевим у Енглеској и како су његови радови одликовани. Јовановић је опет изложио своје слике у Лондону и све веће новине енглеске пишу о њима похвално. Нарочито хвале слику „Црногорци са заробљеницима враћају се са бојишта“. За њу веле да су боје тако уметнички сложене и да је слика тако лепа, да јој се човек не може надивити. — Живео вазлани овај Србин, који у туђем свету чини дику српском имену!

(Српска приповетка у француском преводу.) Француски лист *„Revue oriental“* донео је приповетку гђце *Вукосаве Бичанске* из Новога Сада, у француском преводу. Госпођица Вукосава позната је и нашим читаоцима са њених песама и једне приче, која је изишла у овогодишњем „Јавору“. Ова приповетка, што је доноси речени француски лист изишла је на српском језику у београдском „Одјеку“ под насловом *„Један живот“*, а превео ју је на француски Бугарин Л—ев, који је стални сарадник француских листова. Нека је на дику нашој даровитој Српкињи!

РАЗНО.

(За наше преваћаче песнике.) У данашњем броју нашега листа доносимо напред једну Бернеову песмицу у преводу Змаја J. Јовановића. Мислимо да ће штовани читаоци наши волети да преведену песму упореде са оригиналом, те с тога доносимо на овоме месту и Бернеов оригинални текст. За почетнике преваћаче може то да буде и од користи. Песма иде овако:

Meinen Kindern.

Ihr gemahnt mich, meine Beiden
An den raschen Flug der Zeit:
Haare schwarz und goldig seiden, —
Und die meinen grau beschneit.

Möchtet ihr, — der Wunsch nun eben
Leise durch die Brust mir bebt, —
Was ich leicht geträumt, erleben,
Träumen, was ich schwer erlebt.

Börne.

(Чивутско мењање презимена.) Децембарска свеска *„Magyar zsidó szemle“* износи едикт цара Јосифа, који је пре 100 година изишао, у којем се угарским Чивутима најстрожије заповеда, да од 1. јануара 1788. узимају *немачка* презимена. У истом едикту налаже се најстрожије рабинима, да матрикуле воде на немачком језику, Они који се не буду повиновали биће оглобљени са 50 фор., а ако би се поновио случај губе за навек своје звање. Ко би друкчије презиме хтео да носи био би кажњен тако исто са 50 фор. — Данас мењање презимена стаје само 50 новч. им.

(Из дечијег света.) Мати утишава дете, што се дало у плач. Дете јадиковаше: „Мама, ја сам јуче пао па се ударно!“ — „То је било јуче, па што данас плачеш?“ — „Е, а кад ти јуче ниси била код куће.“

(Окружница министра просвете.) Кр. угарски министар просвете, издао је на више црквене власти овај отпис: „Међу узроцима великога помора у нашој отаџбини не стоје на последњем месту неки стари обичаји, који су заостали из некадањих времена, а с којих се људи разболевају, те се тиме јавно здравље у опасност доводи. Такав један обичај налази се и у томе, што при сахрањивању мртваца деца путем певају, што је у неким крајевима, особито код протестаната обичај још и данас. Као и други народни обичаји, тако и овај има свога моралног основа, али је вредност тога сада сумњива, јер се то врши онако тек као да се прозанати, а вредност је та још мања кад се помисли каква уштрба ово доноси. И не узимајући у обзир, што при том деца по читаво после подне од школе дангубе, главно је што је тај обичај особито са здравственог гледишта за одбацивање. Овим начином се деца нарочито излажу заразљивим болестима, те се ове шире. У позну јесен, у зиму и у пролеће морају деца, која су већином слабо одевена, да подносе све шкодљивости онаког времена, ноге им се овлаже, тело им зебе а плућа су им због дуготрајног појања на киши и ветру у ванредном напрезању, с чега се при свакој таквој прилици по које дете разболи. На ове околности част ми је упозорити више власти и замолити их, да свим могућим средствима на томе пораде, да се овај обичај полагано изостави, а особито да у време кад владају какве заразе и при рђавом времену споменути начин пратње мртваца сасвим изостане.“ — И код нас би требало поред пијетета према покојнику имати на уму и здравље наше миле дечице, те у зимско, јесење и пролетње доба и кад епидемије владају вршење ове дужности свести на што мању и безопаснију меру.

НОВЕ КЊИГЕ.

Народна библиотека *браће Јовановића*. Свеска 176. **Вен Хур.** Роман из времена христова. II. — Цена 16 н. Годишња претплата (на 24 свеске) 3 ф. 50 н.

Земљопис за други разред основних школа. Са 18 слика. По програму удесио *Стеван Зарић*, учитељ. Београд. Штампано у краљ. српској државној штампарији. 1888. На 16-ни, стр. 66. Цена 50 пр. дин.

ОДГОВОРИ.

Жарку у М. — На кад преклињете „мјесец“ да ником не каже, да је видео како се топи ваше срце на њеним грудима, — што онда сами хоћете јавно у листу то да причате? Но уредништво ће сачувати Вашу „тајну“ и неће Вам песму на јавност износити.

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шаљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор. на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића. *Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.*

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК: ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ. — УРЕДНИК: Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 22. — У НОВОМ САДУ 29. МАЈА 1888. — Год. XV.

Посланица.

ПРИЈАТЕЉУ ЈОСИФУ МАРИНКОВИЋУ, КОМПОЗИТОРУ.

учног искуства обилазећ' путе,
У мени вера губи се и мре —
Ја ништа више не верујем, ништа!
Ил' боље рећи: сад верујем све.

У мору бурном људскога живота,
Врло сам рано упознао свет;
За мене живот није ништа више,
Но врло шарен и отрован цвет.

Трпи и живи! . . . Пријатељу драги,
О млогом чему мислио сам ја —
О благо оном, ко не мисли ништа,
Тај мање туге, мање јада зна!

За њега свет је перивој од ружа,
По цвећу шеће као паун млад,
Чуди се Русоу, Бајрон му је луда,
Од красног раја што стварају хад.

Весело чедо Аркадије цветне,
Он не зна шта је трње, шта је кам,
За кршне кланце он је слуш'о, можда,
Али по њима није иш'о са̂м.

Па кривиш ли га за то? Боже благи,
Све што постоји то живити сме!
И пчела она, што се медом слади,
И медвед онај ра̂д меда што мре.

Ескиму ко је крив, што живи
Где хладни Бореј ду̂ше, где је студ?
И ко би зато Бедуина псов'о,
Био би можда више него луд!

Мучног искуства обилазећ' путе,
У мени вера губи се и мре —
Ја ништа више не признајем, ништа!
Ил' боље рећи: сад признајем све.

Не живи људство од јуче, од скора,
Тисући можда већ претура век!
А то је доста да упозна мане,
О то је доста да пронађе лек. —

Па је л' га нашло? Верујући Сократ
Спасењу људском указује пут,
И близу кипа бурног Посејдона,
Награду пије за то — отров љут.

Јелин се грози; и пурпурну тогу
И златом везен хитон баца сад,
Простоту славећ! И не прође млого,
Па опет стара лудост, стари јад!

За владе силног Августа у Риму,
Умире Христос, — и није он са̂м,
Хиљаде гину на распећу своме,
Хиљаде људи ждере жар и плам.

У крв огрезну, трупином се покри,
И цирк и форум и поље и град,
И опет вера из крви се диже,
И опет светли заблиста се над!

— — — — — — — —
— — — — — — — —
— — — — — — — —
— — — — — — — —

Хоругве свете отрцане већ су;
Тевтонски давно исмејан је рêд;
Па мислиш да ме за то мори туга?
Ил' да ме с тога гуши гњев и јед?

Вараш се јако. То не смета ништа
Да људство ипак живи. Мучан сан
Нек' веру твоју не убија грозом,
Јер после сваке ноћи свиће дан.

Ал' бунити се можеш. Све се буни,
Макар да нико није ником крив;
Један се буни што вечно не живи,
Други се буни што је јоште жив.

Један и други има права на то,
То право њему даје живот сâм;
Звер има права кад кидише гладна,
Ја имам права, што себе недам.

Тријумфир силни, обладатељ света,
Презире гордо у заносу све,
И војску своју жртвује и царство,
И, грозно павши, од љубави мре!

Акцијум виде неизбројне жртве,
Пожар галија и бегство и јад —
И бурне вале Јадранскога мора,
Многи се светли угасио нâд.

Па ко да криви Антонија Марка,
Кад добру памет сплете дивља страст?
У томе часу он је игра њена,
И он над собом није им'о власт.

Све има доба своје. Све мења
Времена бурног не промењлив ход,
Оно нам даје веру и обара,
Слаби и снажи цели људски род.

У своје време мисао се буди,
И у њој светли заблиста се над;
Тад сваки Виклеф свог Тајлера нађе,
И сваки Тајлер нађе штрањгу тад

Па кад је тако — тако мора да је!
Залуд је дакле кукњава и плач —
Духу времена није ништа страшан,
Очајном руком уоштрени мач.

Ал' што сам тужан питаш? Ствар
је проста.
Живот ми овај дражи; дух ми тре;
Ја нисам чедо Аркадије цветне,
А то је доста, па да појмиш све!

Грозно је кад ко не верује ништа,
Ал' грозније је кад признаје ко
Овакву веру. Са осмехом тужним
Он ћутке слуша и добро и зло.

Само кад прошлост подигне се крадом,
И старе вере обузме ме чар,
Очајне сузе помуте ми поглед,
У души плане притајани жар.

Ја љубим онда, ја верујем онда,
Безумне страсти обузме ме крас —
И моје лире дрхтајући звуци,
Свој сањалачки кроз ноћ шире глас:

Прошлост је гробље. Преко сурих плоча,
Тумара седа старост. Коров густ,
Покрива стазе и гробове неме,
И сав предео суморан и пуст.

На гробни камен она спушта главу,
А поветарац лелуја седу влас;
Срце се ствара у кâм, душа леди,
А на уснама изумире глас, —

И саме сузе теку . . . Тавна прошлост,
Лагано буди успомена сан;
Небо се, можда, грози, земља стреса
А робље своје не попушта ван . . .

Зато ћу и ја да свршим овако,
Ал речи моје памти док си жив:
Све је то тако морало да буде,
И свему томе није нико крив!

Београд 6. Новембра 1883 г.

Војислав.

--- • • • ● • • • ---

Находче.

ЦРТА ИЗ УСТАНКА 1848.

Хајде де! баш кад хоћеш, да ти причам, добро!" рече ми једном деда-Пера, накашља се мало (по старачки) па ће почети причање.

„Било је то четрьест осме, кад смо се дигли на оружје. Био сам са братом отишао у логор на Врачев-Гају. Ту се улогорила народна војска. Врачев-Гај је згодан био за логор. Равница пред њим према Белој-Цркви, а он сав обрастао густим шљивицима, као у шуми.

Чудно ти је то синко у логору! Живот необичан! Али о том ћу ти други пут причати!

Народна војска састојала се из „наших", Војвођана и Србијанаца под Книћанином.

Та није да ти је било одушевљења! Србијанци оставили код куће жену, децу, све и сва, па похиташе браћи својој у помоћ.

А и „наших" што је било, све то били људи ожењени, оставили кућу, све и сва своје, па само с пушком у руци дошли у логор.

И ја сам тако дошао само с пушком у руци, а код куће ми остао стар отац, жена с децом, кућа пуна као кошница.

А већ је било некако пред јесен, скоро је било време брати винограде; с то је све после пропало, али ништа!

Деда-Пера заћути, повуче један-два дима, као да би хтео боље да прикупи мисли, па онда настави.

У логору смо пробавили скоро две недеље дана, на послетку некако потукосмо се са Мађарем.

Е, љут је то бојак био! Сви смо се борили, што но веле, као лавови. Од силног дима од пуцања поцрнили смо, да један другог не могосмо ни познати. Не могу ти све испричати, како је било. Ко би то могао речима исказати! Требало је бити, па видити!

Ја сам пуцао неуморно, све сам фишеке потрошио, што сам их имао; цев од пушке сва поцрнила. У онај час сам заборавио на све и сва, продирао сам напред, нисам ни на кога гледао.

Кад у једанпут чујем вику: „наши" измичу. Шта је то? помислих. Освурнух се, бадава, наши се повлаче! Морам се пожурити, да пристигнем нашу колону, док ме нису Мађари опколили. Уз мене је било још неколико „наших"; пожурисмо се, да нас не стигне непријатељ.

Али какав ужас? Од силнога дима, притисла густа магла земљу, да не видиш прста пред собом.

Куда ћемо, на коју ли страну!

С једне стране чујемо вика: натраг! С друге стране: ура! напред! Топови ричу, пушке грокћу, урнебесна клика. Убојна вика, неки уступају, неки „ура!" „напред!" Забуна и гунгула ужасна! „Куда ћемо?" повикнух својој четици.

Свакако морамо изићи на чистину, па ћемо видети и чути шта је било, наћи ћемо нашу војску. Дакле напред, на друм с—чки!

Пођосмо онако на влаш, где смо мислили, да ћемо изићи на чистину. Дуго смо тако јурили. Убојна вика и рика топова све је бивала слабија. Сад се чула као из даљине!

Нема сумње наша је војска потучена.

Куда ћемо? Где да се нађемо са својима?

Једва на послетку стигосмо на друм! Сад који је друм, бог би га свети знао! Само напред! Ваљда ћемо зором видети, шта ћемо и како ћемо. Уз пут смо виђали, овде онде скрхана кола, или какву лешину Помрчина као тесто, не мож' разазнати, шта је и ко је!

Хајдмо напред! Ваљда ћемо стићи у које оближње село, па ћемо онда знати, како ћемо.

„Стан'! почуј! Као да јури неко за

нама!“ рече неки Јован Пешић, и пригне уво земљи, да боље чује.

— Чујем неки топот од коњских ногу, неки коњаници јуре за нама!

— Можда је која наша извидница!

— Биће да нас Мађари гоне! То ће најпре бити! Него, браћо, напред!

Похитасмо што брже. Топот се иза нас све боље чуо! Ако су Мађари, има их зацело више него нас, а у нас понестало барута, па ако нас стигну — пропадосмо!

Из далека на два пушкомета указа се нешто црно, коњаници су. Стићиће нас! Ако су Мађари, збогом свете!

„Браћо! рекох, заман ћемо бежати! Коњаници су, стићиће нас, него да сиђемо с друма, у честу ову; ако нас нису до сад опазили, можемо се спасти!

„Хајд! у честу!“

Али уједанпут чујем баш у крај пута, неко изнемогло јецање. Шта је то, помислих! Можда који рањеник! Ако је — не могу му помоћи, једва и себе ако спасем!

У том засија месец! Погледим боље!

Мртва жена; колико ми се учинило у онај мах, лепа, млада, а крај ње сиротанце — мало детешце, већ се скоро загушило од плача.

Шта ћу сад! Дете је још живо, зашто сирото да пропадне! Паде ми на ум: моја жена и дете. Како би било, кад би моју жену постигла така судбина.

„Перо, море шта чекаш, хајдемо!“ повикаше моји другови.

Ево ме! сад ћу, одговорих, па већ хтедох да одем.

Али међу тим опет помоли се месец иза облака и осветли лице јадне жене и детета.

Тако ми беше жао! Заборавио сам, да потера иде за нама, може сваки час стићи. Унутарњи неки глас ми говорио:

„Шта, зар се још премишљаш? Та зар ти ниси човек, који имаш срце, а ниси од камена. Зар можеш оставити јадно детенце, да пропадне или да га ови Мађари погазе коњима? Та то дете има душу човечију, као и твој Мита, то није скот — грехота је да пропадне!“

На пушкомет даљине указа се нека тамна гомила — то су неки коњаници — потера, Мађари!

Не смеш оклевати!

Брзо зграбим дете, па ш њим под кабаницу! Један, два, три, корака, ево ме у чести!

Сад шта бог да и срећа јуначка! Можда ме нису ни опазили!? У осталом с коњима не могу у честу!

Срце ми је лупало од страха и радости: радовао сам се, што сам избавио дете, а бојао се — двоструко и за себе и за њега — да ме не потерају Мађари.

Још сам мало чуо ларму за мном. Ваљда се Мађари свађали, хоће-ли ме гонити или не. А можда су мислили, може бити нисмо добро уочили, каква псина или курјак сишао у честу.

Ја ти, синко, не могу описати, шта сам све осећао путем, какве ли су ми све мисли пролазиле кроз главу! То човек само може осетити, а не може исказати!

Кад сам стигао дружину осталу, почела је већ зора рудити. Погледасмо једно у друго! Какви смо изгледали, боже мој, један другог не могосмо познати! Лице нам поцрнило од барута, а тако исто и кошуље; хаљине изгубиле своју боју.

Чудо!

— А шта ти је то? запиташе ме показујући на детенце. Ја им испричам, шта је и како је, онда се упутисмо даље. Одосмо у село С. оно је већ у брду — тамо Мађари неће доспети.

Ту ћемо чути што о нашој војсци. Ако се узможемо вратити — добро, ако не — онда у Србију!

У С. пођем, да потражим какву жену, да јој поверим дете, да га храни и негује у први мах, а после, ваљда ће се наћи ко год од родбине, па ће га примити.

У тим мислима дођем до неке мале кућице. Куцам на врата, изиђе нека стара бака. По изгледу види се, добра жена.

Назовем јој добро јутро и кажем јој шта је и како је. А оно мало детешце пружа јој своје ручице, мене није смело да погледи, изгледао сам страшан. Кажем ја баки, не би л ми знала казати какву жену, да храни и негује ово *находче*, док му се не нађе ко год свој, а ево ја ћу оставити нешто мало „бакшиша“ за труд и муку дотле.

Сажали се добра бака, па рече, она ће га примити, и онако нема никог свога, па нека буде то дете њено.

Узе бака дете себи, донесе млека у чанку и стане ранити дете. За чудо јадно детешце прибило се уз баку, као да му је род рођени. А баба га миловала и љубила, као да јој од срца отпао.

Ту се ја мало умио и очистио, а бака ми даде мало јела, те се прихватим. А богме био сам гладан као курјак!

Тако ја реч уз реч, па се упустио с бабом у разговор.

Бака ми причала, како је имала породицу велику, али јој сви поумирали, сад је сама саморана. Па је жељна, да има код ње живе душе.

Тако ја поново препоручим баби детенце, и кад пођох, тутнух два дуката.

Она у први мах не хте примити, али рекох, то је дар малом находчету од мене.

Обећао сам, да ћу што скорије опет доћи, да видим и надгледим дете и одох, да се нађем са друштвом.

Нисам имао ни куд ни камо, него хајд са дружином преко у Србију. Ваљда ћу наћи и моје тамо, биће да су код рода — у Будимљу.

Хвала Богу кад одох тамо, дочекаше ме радосно, мислили су, да сам мртав или да су ме заробили!

„Хвала Богу,“ рекох, „само кад је на миру.“

Да, то је било! рече даље деда-Пера, па мало поћути.

„После сам распитивао, шта је са оном баком и дететом. Али нико ми није знао поуздано казати.

Можда је то дете и сада живо, ко би знао!

Ко су му родитељи, шта су му, заман сам распитивао. Нико ми није могао ишта казати!

Још и данас кад год се сетим тога, све ми се чини, као да је сан, као да је у маглу увијено.

Је ли она сиротица пала од умора и бола, па можда само обамрла, или ју можда ко убио на путу, а дете остало у животу, па га ја тако затекао — не могу да знам.

Како било, да било! Бог да јој, јадници, душу прости! Тако заврши деда своју причу и дубок уздах оте му се из груди!

См. С.

Милче.

ПРИПОВЕТКА ИЗ УЧИТЕЉСКОГ ЖИВОТА.

Посвећена госпођици Мари Поштићевој.

Од В. Милана Марина.

(Наставак.)

рви јој је задатак био, да ученике своје привикне на послушност, јер је знала, да ако хоће да их васпитава и учи, да је пре свега нужно да је они слушају. Она није тражила ону послушност, која проистиче из страха и стрепње од казни, већ ону чисту и праву, која проистиче из праве и чисте дечије љубави и штовања према њој

самој. Дала им је прилике да увиде и верују, да она боље зна, шта је за њих добро и корисно, а шта није и да им она само за то ово ил' оно заповеда, што жели да их усрећи. Знала је, да је послушност душа васпитавања. и да тек с њоме долазе људи у прави однoшај према Богу.

Мара је тако радила

За кратко време, а њена се школа промену. У школи настаде мир и ред, пажљивост и марљивост, љубав према школској настави и према учитељици, дечије ваљано понашање, како у школи, тако и ван ње и тачно полажење школе. Све је то потекло из оне послушности, којој је основ права и чиста љубав према својој доброј учитељици.

Па како им је она тек знала лепо причати! Сви су је слушали са великом пажњом. Оне њене благе и умилне речи, поучне и јасне приче падаху на млађахна срца њихова као плодовито семење у еванђелској причи, која ће се тек временом бујним плодом развити. Приче њене уливаше им се у млађахне душе, као слађана течност, и разлеваху се ту, и од њих се плодише оне лепе и красне врлине, што тако узвишују људе, што их усавршују и Богу приближују.

„Страх Господњи зачетак је свакој мудрости, он је круна свему знању", вели неумрли научењак, велики раденик и учитељ народне школе, а Марин омиљени „педагог".

То је знала Мара, па је своје ученике приводила оном узвишеном и великом, оном свемогућем Богу, који је некад по земљи ходио учећи народ, оном који је миловао децу и рекао: Пустите децу к мени.

„Драга децо моја, — говорила им једном Мара, — како сте сретни, што имате здраве и добре родитеље своје, који се за вас дању и ноћу брину и старају, који се муче и труде, да хлеб насушни зараде, да вас, мила моја дечице, одхране. А ко вам је даровао ваше миле и добре родитеље?

„Благи Бог! Благи Бог!" завапише ученице све у један глас.

„Јест, благи и милостиви Бог, он вам је даровао миле и добре родитеље. Он се брине и за њих и за вас, он нам даје здравље и срећу, — он нам даје живот. Он нам је врло добар и предобар, врло милостив и благ. Молимо се њему увек и слушајмо заповести његове!"

„Погледајте оно сјајно сунце, што нам тако светли и што нас топлином греје; оно плаво небо, по ком ноћу затрепте много и много сјајних звездица, све то, све створио је благи Бог. Велики је то дар дечице моја драгога Бога. — Земљу ову, а по њој шарно и мирисно цвеће, жуборећи поток, миле и веселе птице певачице, све то, све и друго што видимо и не видимо, даровао нам је благи Бог, о, па за то треба да смо му захвални и благодарни, треба да му се увек молимо!"

А ученици! Млађане душе њихове обасипаше миље и благост, по млађаном лицу њихову осу се светла зрака побожности, склопише и нехотице ручице своје и помолише се смерном молитвицом оном, који тамо горе светом влада, оном чија је љубав и милост, сила и снага неизмерна, оном великом и свемогућем творцу света, — премилостивом Богу.

Молише се и Бог прими топло њихове молитвице, а невидима зрака благослова његова осени душе и срца ученика ових.

Да, тако је Мара учила ученике своје. Ох, како се срећном и радосном осећаше, кад у школу своју ступи, толико и толико милих и љупких погледа сретају је, а тек јој тада туга и сета овлада у утишаној и ведрој души, кад се сети мајке, болесне мајке своје.

Госпођа Ката после доласка у село В. беше се поново разболела. Кобна

сува болест, која јој је и мужа у гроб свалила подриваше јој сваким даном све то већма здравље, ма да јој душу уздизаше срећа, радост и милота, гледећи јединицу своју, сретну и задовољну.

Тако болној, често јој ипак падне на ум, шта ће бити после њене смрти од јединице јој. Остаће сама саморана у овом широком свету. Неће бити никога да је упути, да је материнском љубављу посаветује, а живот је човечији трновит, па може и она непознавајући га где запети, ох, тога се она највише и бојала. Знала је она, да је овај свет пун неваљалства, злобе и пакости, презирања и исмевања.

Тад се опет сети Миливоја. Оног примерног и доброг младића, којега љуби као сина. Он ће Мару усрећити, а она ће њега. У тим мислима, шта је и шта је пута зажелила од драгога Бога здравља и живота само донде, док не види ово двоје, Миливоја и Мару срећне. Но, она је кадкад и предвиђала, да то неће моћи дочекати. Суморна јесен ова, жуто увенуло лишће и суво грање, све то силно дејствоваше у души њеној. Кад погледи кроз прозор на поље, у пусти врт, сва се сирота згрози. Сети се свога доброга мужа. Јест, тако је исто и онда у природи било, кад је он умирао. И кад ветрић свом силом захуји, њој се причиња, као да чује немиле гласе црне смрти, где је себи мами.

Кад кад је посети стара трговкиња, госпођа Јулка. Једнака старост, једнака нарав привлачила је ове две женске једно другој, и кад се први пут састадоше, оволеше се као две вајкадашње пријатељице, друге. Она је била једини пријатељ овој породици у целу селу а љубила је Мару као и ћерку своју.

Мара је често, врло често добивала писма од Миливоја. Миливој беше тад учитељ у скромном сеоцету М. у простopану Банату, далеко од Маре. Та писма беху изливи осећаја чисте њихове љубави. Из њих је провејавала права и чврста верност и искреност. Често му се Мара тужила на болести своје миле мајке, јадала му се и вајкала, а Миливој је знао увек утешити. И он је био сав потресен и шта би се само пута зарио у тужне и дубоке мисли читајући жалосно писмо Милчета свога. Да му допушташе време сео би на жељезницу и одјурио Милчету своме и болесној мајци и његовој и њеној. Та га је тежња силно морила и он јој не могаше одолети. Изиште допуст на два дана и крене се пут В.

Путем су га обузимале тужне и злокобне мисли. Кад кад му дође, е-ће Милче његово изгубити мајку своју и његову. Тај једини бор, око којег се обоје као зелени бршљан силном љубављу свијаху. Беше му тад жао, врло жао. Као да је горка судбина излила гњев свој баш на њих двоје, да их унесрећи Кад кад му опет дође, е-ће госпођа Ката оздравити на велику радост њину и бити учесник будуће им среће. И тад дође до тог тврдог убеђења, да она мора оздравити, да она не сме још умрети.

Мара се није надала доласку његову. И сва јој душа затрепти од радости, кад га је видила. Беше јој он у оном тренутку, као анђео избавитељ послан од Бога, да спасе њену мајку од црне смрти.

Госпођа Ката не мање се зарадовала, кад се пробудила из-а сна, па га видила крај постеље своје. Сирота жена у први мах није могла ни речи прословити, само јој лице и очи изражаваху вељу радост, која јој у души овлада, гледајући га крај ћерке своје.

„Миливоје, сине мој, чедо моје“ — шаптала је болесница немоћним гласом, — „Бог те упутио да дођеш. О, како ли сам само желила, да те овде видим, и, та се моја жеља испуни. Оди овамо синко, да те видим можда још последњи пут!“

И болесница грчевито стиште Мили-

војеве руке, па га себи ближе привлачаше. Очи своје немо беше управила на бледо лице Миливојево, као да хтеде сваку ону црту дубоко урезати у своју душу. Немо и дуго гледала га је и тад се окрену ћерци својој, а на очи јој покуљаше силне сузе.

У души човечијој рађају се често силне слутње, и те слутње кад кад се и обистине. Тако је и госпођу Кату у овај мах каква слутња морила, но она остаје тајном за љубопитљиво око човечије.

А Миливој и Мара ћутаху као две стене. Говор им се стегао у грлу, а и срце од силне туге. Тек кад би се повукли у другу собу од мајке своје, тад би пали једно другом у загрљај и плакали би горко дуго и дуго, да их је страшно погледати.

Најпокваренији и најтврђег срца човек кад би их тако смотрио, ако се не би заплакао, морао би бар једну једину сузицу пустити.

Миливоју брзо изађе рок отпуста. Остао би још ту, ал га је звање гонило, да остави ово место.

Мало ми је речи, да вам опишем његов растанак од госпође Кате и од Милчета. Суза је сузу стизала а тужни осећаји множили се у узбурканим душама.

(Наставиће се.)

Млинар из Хајде.

ИСТОРИЈСКА НОВЕЛА МАВРА ЛИЛА.

(Наставак.)

„Ти ми имаш нешто важно да саопштиш, Холме," поче херцег, „дакле, да чујем."

„Милостиви господару! Пре свега те молим, да ме не држиш за издајицу, ако ти кажем, како ћете најбрже и најлакше Дитмаршане покорити," рече млинар и седе на понуду херцегову на столицу. „Ја мислим, да баш тиме земљи учиним велику услугу; јер она мора подлећи вашој огромној сили; а што се то пре збуде, тим ће се мање крви пролити."

„Ти знаш добро умирити своју савест," рече херцег. „Но то треба ти да свршиш са својим сељацима."

„Ја потпуно одговарам за свој поступак, о ком сам добро и зрело промислио," одговори Карстен поуздано.

„То се може за добро узети код човека, као што си ти. Међутим ја бих волео знати, какви су те разлози побудили, да својој отаџбини учиниш тако рђаву услугу. Тебе уважавају у твојој домовини, имају у теби велика поверења, иначе те не би изабрали за посланика и ти си као посланик врло одушевљено говорио за дитмаршку ствар."

„Ја сам исти онај, који сам и пре био, али нисам хтео одмах изазвати сумњу. Мој пратилац би код куће казао све оно, што се овде збило и тада не бих сад овде стојао. Опасност чини човека неповерљивим, пазили би на мене све док се не би рат свршио!

„Имаш ли узрока, да мрзиш свој народ и своју земљу и да им желиш, да пропадну?

„Ја нисам рођени Дитмаршанин, и ако одавно живим у Дитмарци. Моја је колевка иза границе дитмаршке. Стекао сам прилично имање и њему имам да захвалим за углед, који уживам и разна почасна звања, која су ми давали. Али све то није могло искоренити дубоку мржњу, која је у мени урођена против тога поноситог и гордог народа, који се хвали тиме, што и ако има само неколико педаља земље; јер је помоћу природе и елементарних догађаја више пута побеђивао јаче силе"

„И њима ће доћи црни петак и ако се не варам, скоро," рече Фридрих. „Ти ваљда мрзиш тај народ од оног доба, од како те је увредио и штете нанео, па ипак си се у његовој земљи настанио — чудновата противност!" настави херцег после кратког времена и погледа млинара чисто презриво.

„Милостиви господару! Сила одношаја је чешће јача од човечије воље," рече Холм, „па и ја јој се морам покорити. Када су пре 20 година упали Дитмаршани у Холштајн, да им се освете, с тога, што су им Холштајнци узели неколико лађа, које су на обалама узимале од данских трговаца данак, на који немају права, у првом реду беше моје село жртва њиховог беснила. Тада сам био још голобрадо дете, али ону страшну ноћ нећу никада заборавити. У глуво доба ноћи јурне руља наоружаних сељака у наше село, растера људе из станова и запали куће јадних људи, који беху без обране. Њихов су живот истина поштедили, али отераше сву марву, да се наплате за своје лађе; а у зору су стојали несретни становници и јадали се на развалинама својих кућа. Та их је ноћ дотерала до просјачког штапа."

Очи млинареве су пламтиле од гњева, кад је споменуо тај грозни догађај.

„И моја је мати стојала укочена и без суза на развалинама своје кућице, ништа јој не остаде, што би јој у старости олакшало бригу. Ћутке ми је у своме јаду стиснула руку; а кроз мене прође као неки божански позив, да се осветим за то недело. После неколико дана отпратио сам је до вечне куће. Страх и туга одузеше ми оно, што ми је најмилије на свету и то још пре времена. Она почива покрај мога оца, који је пре ње умрьо."

Приповедач опет застане. Његов осоран и снажан глас, којим је причао о оној страшној ноћи постаде сасвим благ.

„Па шта сам и могао почети у сиротом и опустелом селу?" почне опет. „Нико ме није могао примити, сиромаси нису имали ни за себе хлеба. У Хајди је имао мој ујак мали млин, он ме дакле узме себи. Но када он после неколико година неожењен умре, узмем ја у своје руке оскудно и презадужено имање и неуморним трудом и срећним подузећима испадне ми за руком, не само, да исплатим дуг, него да своје мало имање још и повећам. Нико није ни слутио, да у мени пламти гњев. Дитмаршани су ме држали за свога човека и дали су ми разна звања и почасти. Кад су ме изабрали са Волфом Исебрандом за посланика, да идем данском краљу, тада се поново пробудила у мени освета, коју сам тако дуго гајио у своме срцу и ја одлучим, да ту прилику употребим и да им се осветим. Тај поносити народ мора постати туђим робом."

„Твоја је мржња оправдана, Холме!" рече херцег, „и твоја ми се присутност показује сад у другој боји. Но сад пређи на ствар. Ја ћу те пажљиво слушати."

„Ја не знам, шта сте ви решили и с које ће стране ваши војници упасти у Дитмарку," настави Холм, „али брзи напредак зависи од тога, да ударите на нас с оне стране, где смо најслабији."

„Знаш ли ти штогод о томе?

Дитмаршанин махне главом. „Ја сам био у скупштини, кад су се саветовали, како да се бране. За то ми можете потпуно веровати. Мисли се, да ће ваше чете напасти на нас са северне стране; јер на тој страни насапи и прокопи дају најмање тешкоће. Тамо ћете наћи на велике сметње; јер су шанчеви проширени, а бедеми подигнути, тако, да ћете тамо тешко продрети."

„А на том месту је наравно и главна сила дитмаршка концентрисана?" запита херцег.

„Они држе, да том месту прети највећа опасност и за то су тамо поставили најхрабрије и најјаче људе. Сваки тај вреди за десторицу ваших најамника."

„Ваше вође су добро обавештене, Холме, ми смо заиста наумили, да са северне стране ударимо. Па шта ми предлажеш место тога?"

„Ви пођите бајаги на северну страну на Дитмаршане, па се затим наједаред свом силом окрените на Мелдорф; јер су га слабо утврдили. Ту вам неће нико изаћи на сусрет, варош ћете лако заузети и постати господари јужне Дитмарке. Ако се будете знали користити тим успехом, те одмах пођете преко Елбередорфа и Хемингштата на Хајду, заузећете целу Дитмарку, још пре него што Дитмаршани добију времена, да вам се озбиљно одупру."

„План је добар," рече херцег, пошто је мало размишљао о њему. „Али ко ми јамчи, да је то тако и да ти не идеш за тим, да нас наведеш на танак лед?"

„То не би имало смисла, милостиви господару, та ви имате 30.000 доброоружаних и извеџбаних војника, а Дитмаршани само 3000 људи и исто толико жена. Жене само праве шанчеве и бране, али никад не нападају. Нећете имати много муке, да надвладате ту шаку људи.

„Ти си лукав, Холме, и хоћеш да у мутној води рибу ловиш. Ја ти верујем. Али какви су твоји противни разлози; јер ако се ти само тиме служиш, да им се осветиш, не изгледа ми баш вероватно. Мора да ту има и себичности“

Млинар се лукаво насмеши. „Схватите то, херцеже, како год хоћете, али будите уверени, да ја нисам у глуво доба ноћи, преко снега и леда овамо дошао за какву награду. А ако хоћете, да се смилујете на мене; а ви заповедите војницима, да при пљачкању поштеде моје имање у Хајди, које сам знојем својих руку стекао. Не мојте примити за зло, милостиви господару, али се не говори ништа доброга о вашој гарди.“

„Твоја ће молба бити саслушана; а осим тога ћеш добити награду у злату, кад се све сврши,“ рече херцег. „А да будемо сигурни, да нас ниси преварио, остаћеш овде у замку, док се рат не сврши. Тако ми кнежевске части рашчерећићу те, ако си ме преварио.“

„У твојим сам рукама, херцеже, својевољно сам то потражио, исто сам тако могао и код куће поред топле пећи седети. Али само узмите у обзир, да ће они посумњати на мене, ако се не вратим кући и променути свој ратни план; а шта ће се онда догодити, не знам вам казати и за то ме не смете звати на одговорност.“

Фридрих устаде и ходао је горе доле по соби. Није знао, шта да ради; јер је морао дати млинару за право, и ако му баш није све веровао. Истина, човек је дошао својевољно и нико га не би могао натерати, да изда непријатељу план својих земљака. Но уједно је знао херцег и то, да је тај малени и јуначки народ био одушевљен жарким родољубљем, да је особито волео слободу и да ће се за своју самосталност борити до последње капи крви. То му је дало повода, да помисли, да су Дитмаршани послали млинара, да превари Данце. Напослетку стаде пред Холма и погледа га строго, као да је хтео да провиди његову унутрашњост.

„Па добро, Холме, иди кући на своје добро. Али не заборави, да ћу те наћи, ако си ме преварио, ма се сакрио у најдаљем кутку земље. Нећу се онда само теби, Холме, осветити, него и целом народу. Сатрћу вас огњем и мачем; а ваша села и вароши ћу сравнити са земљом.“

„Уради тако, милостиви господару,“ рече млинар. „А, ако видиш, да се ја борим против ваших војника, помисли, да ја морам бар привидно учинити своју дужност, као што сам то и учинио, кад сам био код вас као посланик. Можда ћу вам још кадгод требати, ако ме не убијете, него заробите.“

„Не бој се, Холме, неће те ни глава заболети,“ рече Фридрих „А сад иди, да одеш кући у добри час, још пре, него што те ишчекују.“

Страшна је олуја беснила по Марци. Млинар занесен у мислима стаде. „Ветар долази с Лабе, то је југовина,“ рече у себи. „На то није нико ни помислио, то може све покварити.“

(Наставиће се.)

Како је у земљи.

(Наставак.)

3. Оставимо вулкане и земљотрусе а погледајмо то, што је по рудокопима све топлије, што се ниже иде; сетимо се и врелих извора. Познато је већ доста, да температура расте, што се више спуштамо у земљу. Кад се узме у рачун, као што се учи и пише, да има у земљи слоја, у којем се температура не мења а испод њега да на сваких отприлике 35 метара расте за један град целзијев, онда излази, да у дубини од 75 километара мора тако врело бити, да се и само камење отопило. Рачун је овај, рецимо, добар и све

је лепо, али то, што тим путем дознајемо о земљиној унутрашњости, тако је мало и тако несигурно, да никако не може бити доказ за врело и усијано стање у земљиној утроби. Та врели извори и врели бунари нису тако дубоки а и људи по разним мајданима нису спустили се баш бог зна колико дубоко у саму земљу! Напослетку могло би се узети, да је кроз целу земљу у слоју једном раширена нека топлота и то не велика, рецимо толике температуре, колика се нашла у најдубљим бушеним бунарима, или баш нешто и више, ниже овог слоја опет зато не мора температура виша бити.

Кажу, земља мора унутри бити усијана и због тога, што су и друга небесна тела усијана. Даље наводе, управо је ово одомаћено јако у науци, да је земља некад, као и друга светла тела, била кроз и кроз усијана маса и да је давала из себе топлоту. Тако се хладила на површини, тиме кору добијала а унутри у себи затварала ону усијану масу, од које и дан-данас мора бити подобро у земљи нашој. Међутим ови докази за себе баш као да су најнепоузданији и најлошији. Све да узмемо, да је *Њутнова-Лапласова* теорија о постанку наше земље сасвим основана, те да је, по њој, земља била у своме заметку само усијано ваздушно тело, које је отпало од сунца, опет зато не смемо рећи, да је она и данас унутри усијана. Људи не знају ни колика је температура била у почетку у праматерије, не знају ништа ни како се она мењала, откако је постао сунчев систем, те по томе не могу никако ни прорачунати из оне првашње температуре данашњу посред земљине утробе.

Да протумаче усијану унутрашњост наше земље позивају се неки и на то, како се притиском развија топлота: горњи слојеви земљини притискују оне испод себе, ови даље преносе тај притисак а и сами га имају, тиме се пак развија велика топлота. Јесте, истина је, да се притиском појављује топлота, али се још не зна, нити је ико доказао, да притисак натерује топлоту, далеко, до високе температуре и да се непрестано развија топлота, догод има притиска, зато и опет није ово мишљење доста, да протумачи велику топлоту у земљи унутри. Кад би смели узети, да се притиском развија топлота непрестано, онда би имали готов perpetuum mobile, за којим су чезнули толики и толики већ људи и од струке а и лајици: просто би требало узети два тешка тела, заоштрити их, те на ћошкове метнути, да се притискују; топлоту, која се тако развија, могли би одводити и употребити у виду механичног рада за различите намере. Но *Келер* потпуно напушта назор, да притисак може из ничега непрестано развијати топлоте све више и више и да је тако тиме доказано, како је земља унутри усијана.

4. Истина је, сваки горњи доказ за себе не може нам бити потпуним доказом, да је земља унутри усијана; кад се пак узму сви заједно и уз то помисли, како се они слажу, онда за сигурно можемо рећи, да је у земљи сама усијана маса. Да је у земљи испод површине висока температура, доказује то, што температура расте са дубљином земљином, што вулкани избацују тела јако врела а и други вулкански појави говоре за то; да су вулкани одавна и одавна, доказује геологија еруптивним камењем и тиме, што су поједини слојеви испреметани и различито наслагани а особито старији тавани. Већ ово би могло јасно говорити, да је јако топло у земљи све до средине, а где је још позивање на друга светла небесна тела и на ипотезу о постанку света.

Смемо дакле узети, да је доказано: *земља је унутри врела, изузимајући танку кору од својих 30 до 45 километара.* У земљи је дакле многа топлота, од које се могли мало по мало загрејати и слојеви седиментерне периjоде, те отуд и имамо топлоту по рудокопима и по бушеним бунарима.

Сасвим је на месту, да се запитамо, па како је то, да тако велика топлота у земљи не смета нама, земљиним становницима и да тако танка кора, од неколико километара, може да чува све, што је на површини земљиној, од силне врућине у земљи. Свакојако и на први поглед морали би ми осетити унутрашњу топлоту, да је тамо има; отуд и долази колебање у вери о грдној врућини у земљи.

Келер држи, да је то отуда, што се обично узима кора доста танка. Истина је, кад узмемо, према кори земљиној и њеном промеру, шупљу блехану куглу од 333 милиметра у промеру а љуска да јој је дебела само један милиметар, те ју наспемо усијаним оловом или гвожђем, да ће се и спољашња љуска таки после неколико секунада скроз и скроз усијати али, ако узмемо куглу са дебелом кором од три метра а промером од 1000 метара, што опет одговара земљиној кори и промеру јој, те онда наспемо усијаним оловом или гвожђем, неће загревање коре њћи тако брзо, треба ће дуже времена: проћи би могли и дани, док се загреје. Кад би пак куглу с поља довољно и непрестано разхлађивали, могло би бити, да топлота никад и не пробије и да кугла споља остане непрестано тавна; разхлађивати куглу можемо или водом или тиме, што натерујемо јако хладан ваздух на њу.

Не треба дакле да имамо пред очима, колико је дебела кора према промеру него пре колика је та дебљина у опште, па онда како кора пропушта топлоту и напослетку, како се у около хлади земља. Ми смо на површини земљиној неколико километара далеко од претоплог огњишта у земљи, љуска земљина тешко проводи топлоту, с тога је и не осећамо из нутра, као што ни човек кроз зид кућни на зими не осећа нимало топлоте из собе; међутим као што сам већ навео, око земље је прехладан простор, зато и јесте јака хладноћа свуда онуда, камо сунце не пушта довољно своје благословене зраке. По земљиној унутрашњој топлоти а без животворнога сунца не би могли живети оваки организми на земљи.

Да пак разхлађивање коре земљине долази поглавито од хладнога светскога простора или, рецимо, од светскога етра, каже нам и то, што се нашло, кад су Алпе испитивали а и кад су тунеле копали, да су под брегом више него под равницом она места, која имају једнаку годишњу температуру. Штогод је земља гдегод виша, то на више места долази у додир са хладним простором око себе, зато дакле унутрашња топлота њена може туда више да се попне а да се не изгуби.

Као што се овако тумачи лако виша температура у бреговима, исто тако брегови баш говоре против топлоте, која би постала притиском. Да топлота тако постаје, морали би тавани једнаке температуре у бреговима бити у опште паралелни са земљином површином, исто тако паралелни и са другим таванима у бреговима, а то није, него се или нешто дижу или нешто спуштају, с тога никако не може бити, да та топлота долази од притиска.

(Наставиће се).

ЛИСТАК.

ОДГОВОР НА „ЈОШ НЕШТО“ О ЗБОРНИКУ БОЖИДАРА ВУКОВИЋА.

У 19. броју „Јавора“ о. г. дао је печатати пречасни господин Димитрије Руварац, парох земунски, неке своје нове неразјашњене примједбе при моме описивању зборника Божидарова нађенога у Бару о. год. да је тај исти 1885. г. у броју 38 и 39 опширније описат, наводећи да сам дао печатати не само што се на првом листу но и на последњем налази, те да ми се зато мора јако замерити.

У првоме ступцу свога објашњења за своју напомену, коју је знања ради на мене упутио, каже у 38. броју прошле године да се није толико тицала мене, колико некога другога, по чему се види његово охоло попапање у својој књижевној радњи, које се у томе зазрети даје, што усијано ову напомену преко мене другоме упућује, спомињући у 19. бр. „Јавора“ о. г. мајка ћерку кара снахи приговара.

Његове умјерене опомене, које би се тицале праве исправке при описивању српских старина, свагда би с моје стране са највећом захвалношћу примате биле; али у њима се опажа високо знање г. Руварца, коме су као стручњаку посвећене све српске старине па и оне, које очима видио није, да их само он а нико други описивати не може.

Што је навео г. Руварац да ја немам нужнога знања за описивање старина даје се опростити — које ипак не иште великога и стручнога знања описати оно што човјек слободним очима виђети може; али што је у примједби својој навео *„швиндлерски посао“*, види се да г. Руварац незна цијенити достојанство човјека, а много мање једнога духовнога часника према коме морао је уважења имати, који је у путовању пред очима имао само интерес науке и књижевности српске, па ма колико ми силе допустиле описати какву српску старину.

Зборник Божидаров у Пивском манастиру много је већи од зборника који сам у Бару нашао са разликом том, што сам у зборнику Пивском налазеће се на првом и посљедњем листу при опису печатао, а у зборнику Барском само оно што сам на првом листу нашао а посљедњих листова при истоме ни било није, које је ваљда г. Руварцу и дало повода да мој рад онако немилостиво и грубо пресуди!!

Г. Руварац спомиње да оваквих примјерака од овог зборника Божидаровог више још и дан данас по Сријему, по манастирима и у Борову има; али у овоме српскоме камену док је пушка одјецала све су ове старине непознате и скривене биле, да је сваки слабу пажњу на исте обраћао, а данас кад је луч просвјете сваки камен прилично обасјао, сваки се обрадује кад на буди какву српску старину нађе да се миломе роду у аманет преда, необзирући се на то да ли је описата или не ради наше књижевности.

Г. Руварац пријатељски и благим начином савјетује ме вруће да се оканем описивања старина, које ми ваљда у гријех и приписује налазећи ме у томе несрећна — — које би требало да као стручан научењак нама у Црној Гори топло препоручи да продужим и у будуће своје судјеловање на све старине, које ми под руку дођу да се јавности предаду, које је дужан не само сваки српски свештеник него и сваки родољуб, да ништа старинскога не пропусти, што му под око дође, али ми је одвећ драго што сам из ових примједаба могао виђети у колико ме духом и карактером г. Руварац надмашује. Боже дај хиљадили се бољи од мене, а њему као свештеној особи могу са пуним правом рећи „дѣлайте дондеже свѣтъ имате.“

Он је добар био у почетку своје научне критике споменути да сам ја и *„рођак Бранков“*, који доиста и јесам, што мјеста у његовим примједбама имало није, али је с тијем показао да припада оној јуначкој чети мојих противника који нијекају порекло Бранково из Црне Горе као што су вође г. Ристо Михајловић, краљевско-јавни биљежник у Вуковару и пречасни г. Љубомир Суботић, парох Бољевачки. Доиста увјерити могу г. Димитрију Руварца, и кад не бих био рођак Бранков, да сам вазда припадао само оним људима који се карактером, чашћу и поштењем поносити могу, који су вазда готови жртвовати све своје личне интересе општему интересу милога свога рода.

Оволико морао сам одговорити г. Руварцу на његове пријатељске примједбе, нека у будуће добро пази како ће у своме заносу људе нападати.

На Цетињу 15. Маја 1888

Филип Радичевић.

КЊИЖЕВНОСТ.

Вук Бранковић (1372—1398) од Љубе Ковачевића. Предавање, држано у грађанској касини 24. Марта 1887. (На по се штампано из „Годишњице X.“) Београд 1888 стр. 87.

(Наставак.)

Да пређем сад на сам приказ.

Г. Љуба под I. говори о постојбини Вука Бранковића и по томе је Дреница с градом Борчем недалеко од Пећи била постојбина Вукова, с којом је још његов прадед господовао.

Под II. говори о племену Вуковом и по томе је деда Вуков војвода Младен 1323. био господар Требиња, а пре тога 1318. велики жупан.

Оца Вуковог Бранка поставио је цар Душан за севастократора и поглавара града Охрида. Бранко је преживео цара Душана, и цар Урош обдарио га је Худинама, селом

некаква Житеја, који је утекао био у Бугарску. Бранко се спомиње као мртав 1365. Имао је три сина: калуђера Романа, Гргура и Вука и кћер Тодору, удату за арбанскога господара Ђурђа Топију († 1392).

Грб Бранковићев био је лав. Бранковићи нису мушки потомци Немањини, но вероватно је, да је отац Вуков Бранко ожењен био каквом рођаком Немањићевом, кад је од Душана добио титулу севастократора, која је поглавито давана владалачким сродницима.

Под III. говори о одношају Вуковом према кнезу Лазару (1372—1389.), те по томе у време смрти цара Уроша († 2. или 4. Децембра 1371.) држава Вукова не беше ограничена на саму прадедовску Дреницу, већ захваташе много већи простор, на коме бејаху и три знатне вароши: Приштина, Вучитрн и Трепча, и три града: Борач, Звечан и Петрч код Неродимља.

Да ли је Вуку то даровао цар Урош, или их је он самовласно заузео за време нереда и отимања око престола, као што су и други властели на тај начин увећали своје баштине не зна се. Зна се пак то, да му их није могао дати цар Душан, и да му није дао ни таст кнез Лазар.

Како је после смрти цара Уроша, међу осталима и кнез Лазар држао да има право, да седне на престо Немањића, на што му даваху право његово сродство с кућом Немањића, његово лојално држање према цару Урошу све до смрти овога, мудрост и остале врлине, јако му је помогло то, што је Вук његов зет и што је Вук као његов непосредни сусед, господовао Косовом, том одвећ знатном стратегиском тачком на балканском полуострву.

Од како се Лазар прогласио за кнеза, непрестано је Вук с њиме у слози и пријатељству живео, и заједнички су се и против својих и народних непријатеља борили. Тако је Вук припомагао Лазару да му је од државе Николе Антоманића припало све што је имао у данашњој Србији и Браничево од Радича Бранковића, а Лазар опет Вуку, да му је припао од државе Балшића Призрен и призренска област. Зајамачно је Вук припомогао Лазару у борбама с Турцима (у Топлици) и Угрима (у Мачви 1387).

Вук је био у својој држави тако рећи са свим самосталан, ковао је свој сопствен новац и није му било противно, што је Лазар себе сматрао за врховног господара и Србије и Зете.

Под IV. говори о политичкој радњи Вуковој од боја косовског до смрти његове (1389—1398.), те по томе је после битке косовске у Србији било две велике странке, једна је била за то, да се Срби измире с Турцима и да кнегиња Милица да своју најмлађу кћер Оливеру (по народним песмама Милеву) за турског цара Бајазита, а друга, да се продужи рат с Турцима, наслањајући се поглавито на Угарску.

На челу прве партије стајаху кнегиња Милица, њени синови и патријар (црква), а друге Вук Бранковић.

Прва је странка била у већини и Србија признаде Бајазитову врховну власт, дајући му данак и помажући у ратовима.

Вук видећи да није сигуран од Турака, обрати се Дубровчанима с питањем, да ли би га примили у заштиту ако би изгубио своју државу, и они му се у повељи од 9. Маја 1390., заклеше, да ако би дошло време, те да не узнемогне држати земљу српску, него га изагнају Угри или Турци, или други ко, да га они примају са женом и децом и са имањем у град, и да их ником ни зашто неће издати, но ако би били толико притешњени, да би могли и своју слободу изгубити, то ће га отпратити са женом, децом и имањем тамо, куда Вук каже.

1391. и влашки војвода Мирча постаде Бајазитов вазал, а у јесен те године продреше Турци до Драча и Зете и заробише господара зетског Ђурђа Срацимировића. Те године заузеше и Голубац.

1392. мораде се и Вук покорити бајазиту, те у повељи својој од 21. Новембра 1392. обзнани, како је утврдио мир с Турцима, подвргао се великоме господару цару Бајазиту и углавио с њиме мир.

У то се време измирио са Бајазитом и пашеног Вуков, Ђурађ Срацимировић, задо-

бивши слободу уступањем својих градова Скадра и Дриваста

Ово поплаши господара Драча, Ђурђа Топију, зета Вукова, те 18. Августа 1392. уступи Драч Млечићима.

После Марта 1393. Млечићи докопаше се града Леша.

Септембра 1393. искао је Вук од млетачке владе златну круну и осам низова бисера, који су дати били у мираз његовој сестри Тодори, те она закључи, да му те ствари изда драчки капетан, ако Вук изда повељу Млечићима, да путови у држави Вуковој буду Млечићима отворени и да њихови људи могу у њој слободно трговати.

Вук је Млечићима издао таку повељу, те га они 9. Априла 1394. примише за свога грађанина заједно са синовима и наследницима, но искани мираз сестрин не издаше му, и после смрти Вукове († 6. Октобра 1395.) његови синови искаше по ново речене драгоцености и тек га 12. Јуна 1406. добише.

Бајазит је у течају 1394. збацио Вука, и један део његових земаља дао својим шурацима, синовима Лазаревим, нешто оставио његовој жени Мари и деци а град Звечан и Јелеч за себе је задржао, а налазеће се вароши и градове у Рашкој порушио је.

Да је Вук у течају 1394. морао изгубити своју државу, види се и отуда, што је Високи Стеван помагао Бајазиту у рату против војводе влашког Јована Мирче, заједно са краљевићем Марком и Костадином Дејановићем, који обојица тада погибоше 10. Октобра 1394., дочим у опису и запису о тој битци нема спомена о Вуку.

Па не само што код описа и записа о тој битци нема спомена о Вуку, но о њему нема спомена ни у описима и записима о битци код Никопоља (28. Септембра 1396.) и ратовању бајазитовом противу Босне (Јануара 1398). Да је Вук у то време имао своју државу, као вазал морао би помагати Бајазиту.

О смрти Вуковој различно се говори у изворима. По сведоџби сеченичког летописа (1501.) отрован је у Маћедонији, и тело му је пренео брат калуђер Ђерасим у св. Гору и тамо га сахранио.

По рачанском (1680.) Вук је умрьо у Београду, што се не може веровати, јер је Београд тада био у угарским рукама.

По тронош̄цу (после 1722.) Вука је прогутала земља близу Травника, и то се место прозвало *Вуков Клокот*.

Једно предање говори да је сахрањен у Крушевцу, а у једној народној песми пева се, да га је погубио Високи Стеван.

Из овако разноликог причања о смрти Вуковој и из тога, што од 1395 па све до смрти Вукове нема нигде ни речице написано или забележено у изворима о Вуку, г. Љуба изводи, да је то један доказ више, да је Вук изгубио престо и умрьо изван отаџбине.

(Наставиће се).

РАЗНО.

(Шта се прича о манастиру Шишатовцу.)

Недалеко од села Лежимира у Срему лежи манастир *Шишатовац*. Онде бејаше некад скромна мала црквица са једном кућицом, сада се пак уздиже на томе месту величанствена црква од тесаног камена. Манастир овај градио је „дворјанин“ деспота српског *Стевана Штиљановића*, чије мошти целокупне леже пред олтаром у манастирској цркви.

Речени дворјанин заветовао се, да ће сам саградити цркву у славу божју, ако му оздраве деца и жена, који лежаху сви у врућици. Након боловања предигоше се сви они сретно из постеље и не прође ни две недеље а они се опоравише, као да и не беху никад болесни. Видећи ово дворјанин замоли свога господара деспота Стевана, да му допусти да може саградити на његовом земљишту малу црквицу. Побожни Стеван радо му то допусти и уступи му комад земље ради те градње. Тако беше положен темељ Шишатовцу.

После много година, када Турци имађаху у рукама тело деспотово, позна га један потурчењак по прстену, који је Стеван од њега имао. Он јави калуђерима који га за силне дукати искупише, те нађоше по савету неког старог калуђера четири вола непрезана и нова кола, у којима се још није ништа возило, те метнуше Стевана, пошто се он био посветио, у та кола, а они се обукоше у све-

чане хаљине црквене, узеше свеће у руке, те тако певајући црквене стихире, пођоше редом по фрушкој гори и у сваком манастиру наместише га пред олтар, но у јутру нађоше га увек пред вратима, као знак, да га носе даље.

Последњи манастир, у који су донели тело Стеваново, беше црквица *„Шишатовац.“*

Кад унесоше унутра светога деспота кола се поломише а волови падоше као мртви на земљу. Сутра дан их већ не бејаше тамо, изгубише се у оближњој шуми, која се назва *„Бик“*. Деспот се не маче из црквице, а калуђери се радосни разиђоше, што извршише оно што им је дужност налагала. Црква је остала мала све док не дође игуман *Вићентије Поповић*, узор калуђера и пример Србина пуног пожртвовања. Он поруши малу црквицу, па о своме трошку сазида дивну цркву са високим звоником. Темељ јој је тако дубок, колико је црква висока. Црква је од тесанога камена, а зидови су преко метера дебели.

У олтару су силне драгоцености као еванђеља, путири, крстови, слике и т. д. Између осталих упада у очи слика св. Јована. Та је слика врло стара и већ сва испуцана Слика је врло дивна и знаменита. Многи су је учењаци дали копирати и фотографирати.

Пред олтарем с десне стране лежи св. Стеван Штиљановић, обасут ретким драгоценостима. Ту је и његова сличица српског грба, ту је онај прстен турски, и између осталога метнуо је ту Вићентије Поповић и један крст у вредности од 5000 фор., и проклео свакога онога, који би се усудио тај крст да узме или украде.

С леве стране крај зида је гроб деспотице *Јелене*, жене Стеванове, а у женској препрати у зиду на десној страни гроб и слика Вићентија Поповића.

Шишатовац је и по томе знаменит, што је у њему становао и песник српски, архимандрит *Лукијан Мушицки*, који је међу осталим написао песму „Харфа шишатовачка.“ Многа његова песма спомиње мила и драга места у околици Шишатовца, као: Бик-шуму, брдо Капетановац и т. д.

Лукијан је Мушицки рођен г. 1777. у Темерину, а умрьо 1837. Он је после дугог гоњења и патње добио управу Шишатовца као архимандрит. Дошавши он тамо нађе велики неред и немар. Одушевљен жаром родољубља прегне он свим силама својим да учини реда. Но како је манастир сиромашан био крене он зајам, да оправи манастир како треба. Но непријатељи га бедише и црнише дотле, докле не беше уклоњен са управе и одредише му месечну плату од 25 фор. После три године добије поново управу Шишатовца и поврати га готово у цватуће стање. Њему се има захвалити, што манастир није остао пуст. Мушицки је умрьо у Гор. Карловцу као владика.

М.л.с.в. К.с.ћ. Ј.в.н.в.

КЊИЖЕВНИ ОГЛАСИ.

= **Никола Јов. Протић** у Београду позива на претплату на књигу **„Краљица ноћи“** или **„Ловац мртваца у Венецији“**, роман из историје немачке републике. Ово је један од оних романа, у којима игра улогу инквизиција, крвожедне хијене у човечијем облику, ужасно шпијунство и т д. Преводилац вели да је роман изврсне каквоће и врло интересантан. Роман ће излазити у свескама по 30 новч., а излазиће месечно по једна свеска. Претплата се шаље у напред само штампарији Медецијана и Кимпановића, Обилићев венац бр. 1. или преводиоцу (Савамалска улица бр, 53). у Београду

= **Скупљени списи Симе Милутиновића Сарајлије.** Драгутин С. Милутиновић, професор велике школе у Београду, јавља, да је већ отпочео друго издање списа Симе Милутиновића и да ће прву књигу чинити *„Историја Србије од 1813—1815 године.“* У препоруку овога дела заиста је излишно трошити речи, јер га препоручује већ и важност садржине дела, а уз то још ваља знати, да је писац у писању био врло објективан и писао по највернијим изворима и податцима. Књига ће изнети преко 30 табака. Дело ће бити готово до половине јуна месеца, а стајаће 5 динара комад.

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шаљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор. на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића. *Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.*

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК: ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

УРЕДНИК: Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 23. У НОВОМ САДУ 5. ЈУНА 1888. Год. XV.

Велики петак.

Земља се тресла, свуд је страх завлад'о
И црна ноћ се бјеше појавила,
И каза св'јету да је негда страд'о
Онај кога је пакост оборила.

Православноме у храму слободе
Чује се пјесма блага и суморна:
Јер на Голготу мученика воде,
Трновим в'јенцем врх чела неуморна.

Православноме у храму слободе
Сјају сребрна велика канђела,
Под њима благи калуђери воде
Хорове свете дивна опијела.

А неко тамо пред иконом клечи;
Великог петка моћну тајну прима,
И к'о да чезне ране да изл'јечи —
Српском се Богу моли Зулејима.

И поглед Јуде старога крвника
Не може Зулми да оцрни лице.
Не може срџба грдног издајника,
Отроват' њене благе молитвице.

Владимир Тројановић.

Милче.

ПРИПОВЕТКА ИЗ УЧИТЕЉСКОГ ЖИВОТА.

Посвећена госпођици Мари Поштићевој.

Од В. Милана Марина.

(Наставак.)

Писар Витомир био је од оних ветрењастих људи, за које се с пуним правом рећи сме, да су исти лептири. У звању своме непостојан и несталан, у мислима својим лакомислен, а у љубави лептираст. Као што лептир слети на какав леп, шарен цветак, па човек мније, е-ће ту дуго и остати, а он се већ дигне, па одлети на други и тако редом док не обиђе све. И Витомир беше му са свим сличан. Љубио је он и непрестано љуби, ал' само свакин даном другу. Час се удварао овој, писао јој лепе песме (господин натарош често је рекао у шали за њега: он је ковач, кује стихове, од секире направи „клин"), заносио се лепотом њеном и изјављивао јој на брзо љубав. То је данас тако, а сутра дан већ за другом гине, док није напокон све редом „фрајле" у селу изређао.

Био то младић од својих тридесет година, ал' за то ипак младолик. Висок, крупан и широка лица. Црне његове

очи беху мале, и сваког се тренутка окретаху све на друге стране. Прави израз душе му. Носио је малу „француску“ браду, која му, кажу, за чудо лепо доликоваше. Незнам, можда је и она била узрок, што су за њиме „фрајле“ тако гинуле, и он је тако држао, па је своју браду с особитом љубављу неговао.

Што се тиче звања његовога, био је писар, а обречено му је и натароштво т. ј. ако само „натарошки“ испит положи. Свршио је негде тамо у Мађарској неколико гимназијских разреда, бивао је и глумцем код каквог путујућег друштва, прошао је дакле света, па се ево сада скрасио у селу В. — Много је на своју личност држао.

Он се врло радовао Марину доласку, па кад је још чуо и да је лепа, е — тад је почео нестрпљиво чекати сваки онај тренутак, кад би имала Мара да дође.

Био баш у звању и писао, кад дође „биров“ и јави му, да је нова учитељица приспела. Чим је то чуо, а он несвршена писмена остави, оде кући и ту пошто се очистио, лепше обукао и пред „зрцалом“ браду наместио, упути се у шетњу. Нешто га је гонило да види нову учитељицу, и, што је најглавније, да она њега види. Дошав с друге стране према школи, оштро је мотрио у њу и жељно је очекивао, да се каква личност појави пред њом. Но, та му се врућа жеља брзо не испуни. Шетао се тако туда, непрестано се осврћући на школу. И кад му већ шетња досади, те већ хтеде да се кући упути, а оно се пред школом појавише две женскиње, где се испод руке лагано шетају.

Била то главом нова учитељица Мара са својом мајком, госпођом Катом. Лепо јесење вече извара их на поље, да се пред школом мало прошетају, а шетња је врло годила поремећеном здрављу госпође Кате. Узбуњене селидбом и уморене од пута изашле беху, да се надишу свежег вечерњег ваздуха.

Витомир их беше опазио и зарадова се томе, па прешавши на њину страну упутио се баш према њима. Очи своје беше напео, да их што боље уочи. Мара му изгледаше лепом, врло лепом. Посматрајући је, највећма се дивио оном њеном тананом стасу, а кад је поред њих прошао поздрављајући их са „љубим руке“, није могао да сведе свога погледа са Марина дивна лица. и већ се био покајао што им није прешао и учинио с њима познанство.

Био се упутио кући, а пут га је водио баш поред куће натарошеве, пред којом је седила сама госпођа натарошевица играјући се и шалећи се са својом малом ћерком.

„Мој наклон госпођо!“ назове јој Витомир клањајући јој се још из далека.

„О, добро вече, господин’ Витомире, а од куд Ви из оног краја, ако вас смем питати?“ — запита га она смешећи се, оштро му гледећи у зеницу, и као напред погађајући смер његове шетње у школскоме крају.

Бејах се мало шетао, лепо вече, па чисто милина обузима човека после ове дневне врућине,“ — рече она извијајући, а кад се натарошевица на те његове речи беше насмешила, невероватно вртећи главом, трже се он и спусти поглед к земљи.

„Та, но, но, знам ја и онако, рашта се ви вечерас школском улицом шећете. А, да, збиља ви већ сигурно знате, да л’ је већ дошла нова учитељица?“

„Ту вас не могу сигурно служити. Чини ми се да сам мало час смотрио две непознате особе, где се пред школом шетају, но их нисам могао из близа видити“, — рече он, па се саже и помилова малу ћерку.

„Па, како вам се допада нова учитељица, је л’ заиста онака, као што сте ми је ви представљали“, — питала га она даље и не осврћући се на своје дете, које започе вріскати, јер га је писар мало јаче штипнуо за образ.

„Мени! Верујте ми госпођо, мени се свака лепа девојка допада. Њу нисам могао из близа видити, но за то вам ипак тврдити смем, да је лепа, врло лепа“, — рече он тврдим убеђењем

„Но, па гледајте господине. А и време је, да се и ви скорим ожените. Ви је и онако већ љубите, а и она ће се за цело сретном осећати, кад је *ви* узмете“.

Витомиру прођоше ове речи кроз срце, и чудио се у себи, како да ова женска већ унапред знаде погађати мисли његове, па пошто се још мало разговарао, опрости се и оде сав блажен кући.

После тога непрестано је тражио згодне прилике, да се са Маром упозна. Већ је у мислима био сковао лепе планове. Од дуга времена био је већ саставио и „љубавну изјаву“ најцифрастијим речима и правим песничким „стилом“. То му није била првина.

Често је одлазио и у цркву. Ту је често могао видити Мару и дивити се њеном анђеоском лицу. Улазио је у певницу и одатле се непрестано надвиривао у женску препрату, правећи при том „кокетне“ изразе у лицу (учитељ у певници често се пута морао и насмејати гледећи му у лице. Једном је певао и херувику, кажу деца, да им је учитељ тад све грцао од тешка смеја).

Одлазио је чешће код патароша у нади да ће ту Мару ма кад затећи, но у томе се превари. Или што није Мара код ових долазила, или баш и ако је долазила, увек се тако десило, да се писар беше задоцнио.

Из цркве опет, кад год је ишла, пратио је један од учитеља, неки већ ожењен човек, а непријатељ писарев.

Начуо једном од кмета, да Мара често долази код грк-Рапе. Грк Рапина жена била млада, а са свим се разликовала од попадије и патарошевице, па шта више и избегавала их, није се дружила с њима. Мрзила је оговарање, а још већма сплетке, па их се и клонила. Грк-Рапа имао је и мајку, госпођу Јулку, која је врло често одлазила госпођи Кати, тешећи је у болести. Мара беше оволела ову малу ал' честиту породицу и често је сама амо долазила, прекраћујући време разговором. У том дому беше Мара дочекивана као каква рођака и за кратко време омиловаше је сви. То љубазно и мило девојче сматраху они као члана своје породице и не зваху је друкчије, до ли: нашом Маром.

То дочуо писар Витомир, и није му више требало. Од тог доба поче долазити код грк-Рапе, док на послетку ти његови доласци и не учесташе. У јутру, чим би у „канцеларију“ пошао, свратио би се ту на чашицу „мученице“, а у вече опет, чим би из звања изашао, таки би се упутио амо, и ту би до у вече терао политику са грк-Рапом. Грк-Рапа стари политичар и велики омладинац, волео је то, често би га пута и сам позвао, да му дође на чашицу две старога шиљерца. Он ни из далека није могао погодити смер писаревог доласка.

Витомир писар беше дакле постигао своју намеру, почео је долазити у ову кућу и ту се опријатељио, још само, да се ту са Маром упозна, па би му се и давнашња врућа жеља испунила.

Била баш недеља по подне. Умерено јесење сунце бацало је своје не баш од већ претопле зраке на земљу. Млађи свет у селу беше се искупио на великом „плацу“, да ту играјући оно наше омиљено коло проведу благ дан. Старији свет се искупио то овде, то онде пред кућама, па диванећи и не осете, како им време брзо пролази.

Витомир недељом по подне беше слободан од звања. Још сат на в.-чком торњу није ни три сата откуцао, а он се упути грк-Рапи. На њему беше фино јесење одело, а преко руке пребацио „иберцир“, дочим се с једном руком

беше поштапао са белим сунцобраном. Нека слутња гонила га је, да пође грк-Рапи, слутња, да ће баш данас тамо затећи Мару и с њоме се упознати.

У дућану затече грк-Рапу и жену му, где се крај стола разговарају. Ови га пријатно дочекају и позову га у собу. Витомир се беше захваљивао, док се напослетку не реши и уђе у собу.

„А стара госпођа-Јулка ваљда није код куће?“ запита их отварајући врата. Он је добро знао где је она.

„Мало час беше отишла код учитељице, да јој обиђе болесну мајку. Знате што су стари. Састану се, па једно друго теше и вајкају се“ — рече му гркиња. Грк-Рапа беше отишао по вино.

„А зар госпођице учитељице мајка још није оздравила?“ — запита он, тек да се говори.

„О, та вам је жена баш права патница. Та ево ово други, који ли је месец, како лежи у кревету, а сваким јој је даном све горе и горе!“

„Сирота женска. Па, ваљда има наде, да ће оздравити?“

„Има, има, ал' то ће тешко бити“, — рече му жалосно трговкиња, неверов атно вртећи главом.

У том уђе и грк-Рапа посећи бокал вина.

„Дед'те, да се ми мало расхладимо“ — рече и стаде вино у чаше точити.

„О, та то баш нисте морали чинити, могли смо се и без вина разговарати,“ — рече писар, а очима неприметно погледа кроз стаклена врата у дућан, мислећи од једне „муштерије“ да је Мара. Јер ваља знати, да је он на Мару увек мислио, а особито у овоме тренутку, кад јој се за цело надао.

Грк-Рапа тек сад започе своју политику. Развезао диван па широко и на дугачко. Говорило се ту о новом бугарском кнезу о предстојећем великом рату, о праведној жељи велике Русије, да се исти кнез уклони с бугарског престола итд.

„Русија, да, јест, наша велика Русија, показаће она ма кад било целоме свету своју велику моћ,“ — говорио је жестоко грк-Рапа, па испије чашу (сигурно у њено здравље).

(Наставиће се).

Нада и снови.

Увела надо и снови слатки,
Живота мога и срца мог,
Свети вам часи, али су кратки,
Зашто вас дуже не створи Бог?

Снев'о сам, снев'о и надом грео,
По стази жића ка циљу свом;
А сад ме ево, — ја нисам хтео,
Увела надо, на гробу твом!

Слатка је нада са њени снови;
Ал само, само кратак јој бај,
Живот ти пође по пути нови,
А нада оде у други крај.

Београд.

С. Јов.

Млинар из Хајде.

ИСТОРИЈСКА НОВЕЛА МАВРА ЈИЛА.

(Наставак.)

5.

Отприлике један сат јужно од Мелдорфа, престолнице јужне Дитмарке лежи малено сеоце Виндберген. Звона су свечано звонила на ниском, старом торњу трошне цркве; а гомила окићених људи и жена изађе из црквених врата. Народ их је чекао напољу и радосно поздравио. Јелисавета Јованова, најлепша девојка у целој парохији, венчала се са Јаковом Хадемаром,

најбогатијим сељаком виндбершким Цело село је било у сватовима. Напред су ишли свирци, за њима млада и младожења у свечаном дитмаршком руву, затим њихови родитељи, сродници — дуг и леп број пустосвата. После венчања држан је богати обед у младожењиној кући, као што је то обичај и имање захтевало. После обеда је младеж играла; а старији су пили и картали се. Пред кућом на снегу стојали су Виндбержани и слушали веселу свирку и кадгод би дарежљиви свати послали сељацима вина и јела, увек би се весело радовали и клицали: „живела млада и младожења“.

Весељу није било краја. Али наједаред се чује страшна ларма на сокаку. Људи, жене и деца су трчала на северни крај села и хтедоше да уђу у куће, но када не нађоше никога код куће, осим старих и нејаких бака; јер су сви становници били у сватовима, они оду у сред села и почну викати: „бегајте! ево Данаца!“ Испочетка беху Виндбержани неодлучни, да ли да се покоре непријатељу, или да се бране; али кад чуше, да је то предстража данско-холштајнске војске и да је у њој она страшна гарда, закључе да бегају, као што то учинише и становници суседних села.

Кад се разнео глас, да се непријатељ приближује сватовима, свирка престаде. У првом страху хтедоше сви да бегају кући, да покупе најдрагоценије ствари и да побегну у Мелдорф, где би могли бар за који тренутак бити сигурни. Но млађи зажарени вином и игром не хтедоше о томе ни да чују, те тако поново почеше свирци свирати; а игра се продужи. Но кад су дознали, да је то само предстража непријатељска, то су мислили, да ће их лако умирити којом чашом вина, а у нужди ће их силом приморати, да буду мирни.

Непријатељ је дошао селима и варошицама на југу сасвим изненада. Знало се, да се рат не може избећи и људи су били готови, да сваког тренутка оду под своје заставе; али није нико ни мислио, да ће непријатељ баш са те стране навалити. Дитмаршани су мислили, да ће непријатељ ударити са севера на Хајду, те с тога је баш јужни крај био сасвим неспреман; а несретном народу није остало ништа друго, него да бегством спасе свој живот.

Из села је одјекивала дивља вика и топот коња. Један део гарде упаде у село, да га опљачка. У гарди су били сурови и неотесани људи. Робови, који су побегли из тавница и други злочинци, који се нису осећали добро у својој домовини, ти су сачињавали језгро гарде, која је свугде, где год је дошла, убијала, пљачкала, палила и задавала страха.

Једно оделење гарде, намамљено свирком пође у ону кућу, где су били сватови, повеже коње за дрва на сокаку и јурне унутра. Кад су сватови видели те дивљаке, који су више личили на разбојнике, него на војнике, клону духом и доцкан су се покајали, што нису, као и остали становници потражили спас у бегству. Вођа одмах ухвати младу, да с њом игра; а свирци на његову заповест поново засвираше. Али му је пресела та игра; јер га младожења зграби и удари о земљу.

То је дало повода грозном покољу. Војници одмах скочише на младожењу и убију га На све стране су бегали људи и жене. Али, као год што дивље животиње дражи крв на нов покољ, тако су чинили и ти бесни војници. Псовкама навале на госте и почну их тући; а свирци су морали непрестано свирати. Ватали су жене, девојке и окретали их као луди и нису ништа марили, што су им крвљу попрскали свечано одело.

У очајању се охрабрише слабе жене као раздражене лавице. Вођа опет ухвати невесту, која сад беше удовица, да с њом игра; но при игри посрне и падне на земљу; а у истом тренутку истргне невеста његов мач, сјури му га у прса, те га убије. Затим се баци на другог војника и позиче на своје другарице, да и оне исто то чине. Али и њој дође црни петак, војници навале на њу и убију је; а после неколико минута су лежале и остале жене мртве поред њене лешине После тога навале војници на вино, које су нашли и затим оставе место страха, на ком је пре једног часа владала радост и весеље.

Глас о том грозном неделу брзо се раз-

нео по целој земљи, па и сам краљ Јован је негодовао, кад је то чуо. Јер када је други дан дошао краљ са главном војском у село и видео поубијане сељане, јако се згрозио и рекао је херцегу Фридриху, који је уз њега јахао.

„Волео бих, да нисам те врагове узео у војску; јер ће нам они Дитмарку попалити и раселити, место да нам помогну, да је заузмемо.“

„Рат је, брате. Истина, гарда сленичева је свирепа, али храбра,“ рече херцег Фридрих.

„Па нека је храбра, али ће својом свирепошћу начинити сваког Дитмаршанина лавом,“ рече краљ зловољно „Да бог да се овај сретно свршио. Почетак ми се ни најмање не допада.“

„Утеши се, брате,“ рече херцег. „Још данас ћемо заузети Мелдорф и тиме је рат свршен. Непријатељ се неће смети одупрети, кад изгуби то важно место.“

Фридрих није краљу ништа казао о своме скорашњем разговору са Холмом, него је ћутке јахао уз њега према престолници јужне Дитмарке.

И становницима Мелдорфа дошао је непријатељ изненада. С тога се јако уплашише, кад видеше, да су Данци и Холштајнци већ близу. Варош је била слабо утврђена; а на утврђење није се могло више ни мислити. За то мелдорфски заповедник позове становнике, да бегају. Но храбри Дитмаршани не хтедоше ни да чују за бегство. Они закључе, да бране варош до последње капи крви.

Млинар из Хајде је по својој вољи дошао у Мелдорф са својом војском, да појача посаду. И он је говорио Дитмаршанима, да се не боре са надмоћним непријатељем, него им је саветовао, да боље заштите своје жене и децу, него да се безуспешно боре.

Али му на то одговори један уважени грађанин мелдорфски, коме су поверили управу: „Ми смо решили, да се бранимо, догод још и један можемо носити оружје; а ти си Холме дошљак у нашој домовини, од тебе се не иште, да се са истим пожртвовањем бориш, као што би се борио за своју постојбину. За то ти заштити оне, које ће ићи из вароши и пази, да их непријатељ не опљачка.“

Млинар пристане на то и пође са својом војском по улицама, да пожури оне, који су за одлазак. Многе жене не хтедоше да иду с њиме, него остадоше, да се заједно са својим мужевима боре са непријатељем. Кад су се сви искупили на тржишту, опросте се са становницима и оду са Холмом. На јужној страни вароши су пушке већ запуцале; а и непријатељ је пуцњавом одговорио. Дитмаршке кугле су ужасно косиле редове страшне гарде, али, као год што су по старој митолошкој причи из лернејске змије на место оцечене главе друге две нарасле, тако су исто све нове и нове чете долазиле, да осветe другове, који су пали у боју.

Бој је трајао већ више часова. Непријатељ је све жешће и жешће нападао, али су га увек одбили. Истина, непријатељске пушке су многе храбре Дитмаршане убиле, али су остали храбро стојали на крвљу орошеном насапу и слали смртоносне ударце у редове непријатељске.

Наједаред непријатељ да знак, да сви скупа јуришају на варош. Гарда је јурила као помамна и поплавила неодољивом силом насапе. Започео се кратак, очајнички окршај. Помамни војници су секли све, што им је било на путу, али су се и Дитмаршани јуначки борили као лавови и многи је непријатељ платио победу својом главом. Витез Сленниц се пожури, да јави краљу, да је његова гарда заузела варош и да може слободно ући у њу.

По када је краљ са својим братом и најбољим вођама седео при вечери у фрањцишканском манастиру у Мелдорфу, јави часник херцегу, да је стража довела једног заробљеника.

„Дитмаршанина?“ повиче невероватно Фридрих. „То је први данас. Ти се сељаци боре као лавови, они воле да их исечеш на комаде него да се предаду. Уведи то чудо унутра!“

Часник оде и мало после се врати са заробљеником. То беше Карстен Холм, млинар из Хајде.

Херцег се гласно насмеши, кад га је видео. „Ти си добро учинио, Холме. Тако те неће ни глава заболети.“

„Милостиви господару! Моја смрт не би ни вама ни мојим сељацима донела користи,“ одговори заробљеник; „а овако бар могу бити и вама и њима услужан, кад су ме већ ваши војници поштедили.“

„Овоме човеку треба да захвалимо,“ рече Фридрих краљу и исприча му у кратко, како се он у потаји договарао са Карстеном. Краљ погледа млинара; а он обори очи на земљу.

„Теби треба да захвалимо; јер смо услед твојих савета били тако срећни у рату,“ рече краљ. Моја дворска писарница ће ти дати добро са свима приборима, а и за остале услуге ћу те добро наградити.“

Млинар се дубоко поклони краљу. Затим се окрене херцегу Фридриху и рече:

„Јужну сте Дитмарку покорили, али и ако ју је бранила само шака људи, ипак је стала многог живота, као што ћете видети. Отуда можете судити, да ће главна сила дитмаршка у свом очајању још једаред на вас ударити, ако им дате времена, да се спреме. Да се рат што пре сврши и да моја отаџбина не буде више изложена пљачкању, пођите одмах на север, да што пре заузмете Хајду. Ако њу заузмете, онда сте покорили целу Дитмарку; а уједно ће и рату бити крај.“

„Дозволите, милостиви господару!“ рече витез Слениц. „Можда је то тако, као што тај човек вели, али мојој гарди морате дати одмора на неколико дана. Она је морала доста дуго стојати на снегу и ладноћи, па с тога јој треба бар толико времена дати, да се људски отопли. А тиме нећемо ништа изгубити, јер моја гарда не зна за шалу. Ја јамчим за то.

„Видели смо данас какав је наш противник,“ рече опрезни Гајс, „и за то је боље гвожђе ковати, док је вруће. Ако се будемо знали користити овом победом, лако ћемо победити непријатеља. Непријатељ ће зацело наше оклевање употребити на своју корист.“

Херцег Фридрих махне руком, а то је толико значило, да не одобрава речи Гајсове: „Наша је војска уморена, ражљутила би се, кад јој не би дали одмора. Уморени војници мање вреде у битци од гладних војника; а са одмореним људма ћу заузети и северни пол. Одморимо се неколико дана, па онда пођимо на ново на посао!“

Сви су одобравали и сам краљ пристане на то. Нико више није говорио, да се одмах иде.

„Онда ме бар пустите, да идем кући, да говорим својим сељацима, да вам се покоре,“ рече млинар. „Наравно, ја се не смем издати за вашег посланика, него морам казати, да сам побегао из ропства. Пробаћу, да их претераним причањем, шта сам код вас видео и чуо, омалодушим и мислим, да ћу их наговорити, да вас моле за милост. А и ви ћете онда зацело имати обзира и нећете их вређати суровим условима.“

„Што пре склопимо мир, тим је боље и за нас и за вас,“ рече краљ. „Иди кући и да бог да наговорио своје сељаке, да нам се покоре.“

„Имаш ли још моју спроводницу?“ запита херцег. „Без ње ћеш тешко слободно проћи покрај наше предстраже.“

Млинар извади округло парче метала, на ком беше породични грб херцегов и пружи му га

„То ће те заштитити,“ рече херцег. „А сад збогом. Видећемо се опет у Хајди.“

„Милостиви господару! Не заборави на своје обећање,“ рече Карстен херцегу, кад је пошао. „Побрини се, да твоји војници поштеде моје имање у Хајди!“

„Брате! Увиђаш ли, да ми тог човека више не требамо,“ рече краљ Фридриху, кад је млинар отишао. „Јер човек, који своју отаџбину издаје може свашта учинити!“

(Наставиће се.)

Коса сестра Илије Смиљанића.

(НАРОДНА ПЈЕСМА).

Гусле моје, дете запјевајте!
„Како ћемо, кад не умијемо?"
Гусле моје браћу веселите:
Од старина ви сте српске биле,
Ви сте српску славу очувале,
Ви сте дика за сваког Србина,
Од старина, па и данас ево.

Боже мили шта се оно чује?
Ђе 'но кука сиња кукавица?
А преврће кано ластавица.
То не била сиња кукавица,
Већ то била Коса Смиљанића,
Мила сестра Смиљанић Илије;
Она тужи за братом рођеним,
Јер га млада рано изгубила!
Кукала је девет нећељ' дана,
Девет нећељ' јадна без престана.
Сажали се Богу на Истоку,
Те Илија мртав проговара:
„За што тужиш мила сестро моја,
Зашт' ми мртву недаш мировати?"
Проговара Коса Смиљанића:
„Мили брате Смиљанић Илија,
Је ли теби црна земља тешка,
И на земљи свакојако биље?
Бије ли те тахта[1]) шимширова?
Је л' ти жао побратима твога?
Побратима Јанковић Стојана!"
Проговара Смиљанић Илија:
„Није мени црна земља тешка,
Ни на земљи свакојако биље,
Нит ме бије тахта шимширова,
Нити жалим побратима свога,
Побратима Јанковић Стојана;
Ништа мени мртвом не додија,
Већ додија Шарићу Омере:
Свако јутро мила сејо моја,
Мене мртва Туре прејахује —
Омер виче а шарац му риче:
Устај к . . . о Смиљанић Илија,
Устај к . . . о да мејдан дјелимо!
Не о рану већ о мртву главу —
Мртва глава не дјели мегдана".

[1]) даска, платица.

Ово рече а гроб се затвори.
И Илија више не прозбори.
Кад то дочу Коса Смиљанића,
Она иде низ поље зелено;
Хајдучки је гору прељетила,
А под вучку гору преходила,
Право иде Јанковића кули;
Па закуца халком на вратима
Халка куца друга одкуцава.
Ал' говори Јанковић Стојане:
„Ко то куца халком на вратима?
У се доба кад му није вр'јеме;
Ако дођем на авлинска врата
Хоћу њега јунак погубити!"
За то Коса хаје и не хаје,
Она опет закуца на врата.
Додија се Јанковић Стојану,
Па изиде на авлинска врата,
И познаде Косу Смиљанића.
Проговара Јанковић Стојане:
„Ој бога ти мила сејо моја,
Не рођена као и рођена,
Каква ј' теби туга и невоља?
Каква те је туга доћерала?
Што је твоје лице побл'једило?
Што су твоје косе помршене?
Да те није когођ обљубио?
Да га идем данас погубити!"
Ал говори Коса Смиљанића:
Није мене нитко обљубио,
Кукала сам девет нећељица,
Више гроба мог брата рођена,
Па ми Иле братац проговара.
Када сам га млада упитала:
Да ли му је црна земља тешка?
„Није мени црна земља тешка!
Нит је зима у танкој кошуљи!
Нит ја жалим побратима свога,
Побратима Јанковић Стојана;
Већ је мени Туре додијало,
Бјесно Туре Шарићу Омере;
Свако јутро Туре дојахује,
Пак ме мртва на мејдан зазива,
И зове ме да сам к . . . . и сине.
То је мени мртвом додијало!

Да ме има когођ осветити?!
И погубит' Шарића Омера,
„Да ми мртвом већем не додија."—"
Сузе рони Јанковић Стојане,
Па он спреми дебела дората,
Притовари тешку топузину,
С друге стране једно буре вина.
А говори Коси Смиљанића:
„Сестро моја ушетај у дворе,
И отиђи на горње чардаке,
Весели се с мојом вјерном љубом,
Док се јунак натраг не повратим.
А ево ти тврду вјеру дајем
Осветићу свога побратима,
Погуби ћу Шарића Омера,
Ил' ћу своју усијати главу."
То је Коса једва дочекала,
Она иде на горње чардаке,
Иде к љуби Јанковић Стојана,
Л'јепо ју је љуба дочекала,
Дочекала боље угостила.
У то доба иде Јанковићу,
Право гробу свога побратима,
Побратима Смиљанић Илије;
Па заведе дебела дората,
Заведе га под јелу зелену;
Ту је Стојан ноћцу преноћио,
И црвеног напио се вина.
Кад у јутру бјели дан освану,
Стаде ука од жаркога сунца;
Кад ли ето Шарића Омера,
На големом шарцу крилатоме,
Омер виче а шарац му ричe,
На гроб иде Смиљанић Илији,
Три пута се на њему окреће;
А дозива Смиљанић Илију:
„Устај к . . . о хајде на мегдана!"
Све то гледа Јанковић Стојане;
То је Стоји врло мучно било.
Подвикује Јанковић Стојане:
„Ој бога ти Шарићу Омеру
Сјахуј с мртва а оди на жива!"
Па поћера дебела дората,
Кад то виђе Шарићу Омере,
Он потече жалосна му мајка,
Не би л' како јунак утекао,
Русу главу само избавио.
За њим лети Јанковић Стојане
А говори свом коњу дорату:
„Ој дорате мој по Богу брате,
Увати ми Шарића Омера,
Хоћу теби јечма присмакнути."
Мучки њему дорат проговара:
„Прихвати се сладак господару,
А за дизгин потегни дората,
Брзо ћемо Шарића стигнути.
Да је Шарић синоћ полетио,
Јутрос би га доре уватио,
Том да не би побро од јутроске."
Па полети доре мало брже,
У три скока и Омера стиже;
Сабљом ману Јанковић Стојане,
Сабљом ману осјече му главу;
Ћелава му жалосна му мајка,
Ћелава му као мисирача;
Однесе је Коси Смиљанића.
Па говори Јанковић Стојане;
„Ево главе Шарића Омера,
Ја сам свога побру осветио,
Па ће мирно у гробу лежати".
Прима главу Смиљанића Коса,
Па је баци у то сиње море,
Нека рибе ћелу му попију,
А проклињу Шарића Омера!*)

П. Ћирковић.

Како је у земљи.

(Наставак.)

5. После питања о температури у земљи да пређемо на агрегатно стање њено, то ће рећи, да видимо, да-л је земља унутри чврста или течна или ваздушна.

Колико је са температуром ишло доста лако у толико са агрегатним стањем иде много теже; колико је са топлотом скоро свршена ствар, толико о агрегатном стању нисмо ни близу нјоле сигурнијем решењу.

Кад земља у опште не би имала прити-

*) Ову пјесму преписао је П. Ч. од Косте Јакшића из Ратковa кот. кључки.

ска, питање, каква је земља унутри, било би лако решено одмах уз питање о топлоти њеној. Но поједини тавани у земљи и тела тамо, као и сва друга тела, морају притискивати све оно, што је испод њих; тако то иде до средине земљине.

Већ су рачунали, колико отприлике притискују сви слојеви и тела у земљи средиште њено. Рачуном се дошло до грдног притиска. По *Липшицу* износи он на 5,720.000 атмосфера или у килограмима скоро шест милиона килограма; по *Њукому* је притисак до два милиона атмосфера, у килограмима износи он нешто преко два милиона килограма.

Физика, а и обичан живот, кажу, да се чврсто тело теже топи, што је већи притисак над њим; исто тако и теже ври. Са ових разлога не можемо узети никако, да је земља унутри течна тако, као што разумемо течност на њеној површини. Узмимо дубљину од једног стотинитог дела земљиног радија, што износи око 64000 метара; на тој дубљини је притисак неких 400 центи на квадратан центиметар и то нам већ каже, да у том слоју не може земља бити течна: ту је она тврдо тело са изузетком једине воде. Истина, људи не могу ништа дознати о утицају грднога притиска у наведеној дубљини на топљење тела, но ипак, судећи по разним физикалним појавима на површини земљиној, притисак на 64000 метара у земљу толики је, да сасвим предупреди топљење и усијанога камења, које тамо, по рачуну, мора имати температуру око 2000 степена. Са овим је у свези и то, што неки научењаци доказују, да би сунце и месец морали на земљу, кад би она течна била унутри, друкчије утицати, него што се то опажа у прецесији и нутацији. Земља је на полови спљоштена, отуд утицај сунца, месеца и планета не може да буде онако правилан, као што би било то на земљу потпуно округлу. Неправилност се јавља у томе, што земљина осовина непрестано нагиње у страну; то је нутација. Због нутације не сече земљин пут небесни екватор увек на истом месту, него то непрестанце иде од истока према западу; то је прецесија. Прорачунали су, да се за годину дана пресече пут са екватором за 50·24 секунда према западу, то чини за сто година 1·3956 степени, те по томе за својих 25000 година пресећи ће се сав пут земљин са екватором, колико је дугачак.

По свему овоме јако је поколебана вера у пређашњу хипотезу о земљиној унутрашњости: о течном стању њену. Но, *Келер* каже да се њему чини, е није све тачно у рачун узето и није све тачно испитано, чиме би се ово питање сигурније решило; особито треба узети много боље и више на око баш прецесију и нутацију земљину.

Да би боље загледали у агрегатно стање земље наше, прегледаћемо, како све може бити са чврстоћом у разних тела, великих и малих, и почећемо са такозваном релативном чврстоћом у телу, која се одупире крхању самога тела.

Келер је у делу своме „Weltschöpfung und Weltuntergang“ пробао, да докаже, како *земља у целини* није чврста и тврда и како се не да говорити о правој *чврстоћи* ниједне веће масе. Мање масе и тела изгледају нам чврста и ми их нашим непотпуним и малим очима и меримо и видимо и налазимо као така. Но таке веће масе с погледом на мања тела мекше су и виткије. Дужа гвоздена плоча кад се испречи преко два зида надалеко, отпусти се у средини као год и мекано уже, да-бог-ме не тако јако али ипак се отпусти. Да веће масе нису тако чврсте као мање, најбоље се види код машина, јер више пута то јако смета правом и успешном раду с њима. Тако још никад нису могли начинити точак, који се окреће у машинама, да се сасвим управљено окреће, него увек бар нешто иде на страну; то је отуд, што се при прављењу никако не може точак једнако завити и једнако истећи.

Ако су тела већа, мора се опазити, како су мекша па ма иначе и најтврђа била. Као примери нека буду ово: Најјачи гвозден точак на лађи, кад би био дугачак који километар, у *целини* би био тако витак и мекан као резанац од теста; ако је овде онде уздигнуто или угнуто или прекинуто оно, на чему је, тако ће бити и са њиме, или ће се дићи или угнути или и прекинути. Кратка

жица по телеграфским балванима, тако од 10 центиметара, тврда је и чврста, да се тешко даде превити у руци, но кад се узму жице дугачке само од ступца до ступца, оне се лепо везују, лепо се савијају.

(Свршиће се.)

ЛИСТАК.

КЊИЖЕВНОСТ.

Вук Бранковић (1372—1398) од Љубе Ковачевића. Предавање, држано у грађанској касини 24. Марта 1887 (На по се штампано из „Годишњице X.“) Београд 1888 стр. 87.

(Наставак.)

Под V. говори или одговара на питања: „је ли Вук издао на Косову?“ те под А. наваћа како је битка косовска по турским изворима, под Б. како је по осталим изворима описана.

По турским изворима; 1) Нешрија прича да је српске војске било на Косову 500.000, међу којима беше 300 кнезова и 300.000 оклопника, а турске преко 200.000; 2) Сеадедин пак прича да је српске војске било 200.000, међу којима беше 7000 племића, а турске само 40.000.

По турском причању Лазару су помагали: зет Вук, Димитрије Војновић и босански владалац, а добио је још помоћи из Влашке, Угарске, Чешке, Арбаније, Бугарке и Италије.

Да не би туваздан наводио турска причања о боју косовском, која су и онако међу собом супротна и која нису на историчној истини основана, прећићу преко њих, на остале изворе и то I. на изворе до краја XV. века.

1) Најстарији извор о косовском боју јесте одговор флорентинске општине на писмо босанског краља Твртка, писан 20. Авг. 1389.

У истом честитају Флорентинци Твртку над добивеној битци на Косову, јер до њих допре глас да су Срби Турке победили.

2) Најстарији спомен на српском језику о боју косовском јесте натпис калуђерице Јефимије, удовице деспота Угљеше, навезен на покрову кнеза Лазара крајем XIV. века.

У истом износи Јефимија Лазара као честита владаоца, који није могао трпети да Турци владају његовом домовином, и који је волио и смрт но турско ропство.

3) Белешка у дневнику Пуј Гонсалес де Клавихо, шпанског посланика у почетку XV. века у Самарканду.

У њој прича, како у боју Лазар ударом копља убио Мурата, а Лазара у боју убио својом руком син Муратов Илдерим-Бајазит.

4) У повељи угарског краља Алберта од 1438. говори се да су Лазар и Мурат у двобоју погинули.

5) Извешће Грка Франце писано 1476., у ком вели како је на послетку Мурат од Лазара убијен преваром.

6) Три повесна слова о кнезу Лазару, у којима се говори а) о томе, како је Муратова војска спрам српске изгледала као море према реци и како су Лазара Турци опколели и 15. Јуна главу и њему и многој властели његовој одсекли; б) како је Мурат добивши од мача рану у срце, умрьо, а Лазар мачем по врату посечен, и в) како је Лазар имао 100.000 војске а Мурат 300.000, како је страховита била сама битка и како су Лазару главу одсекли.

7) Натпис на мраморном стубу, који је ударен био на Косову, онде где је Лазар ухваћен, у ком се казује како се Лазар и његова војска јуначки држала и како је Лазар посечен од сина убијенога Мурата 1389. Јуна 15. у уторак, у 6 или 7 часова.

8) У биографији деспота Стефана, писатој 1431., у којој се казује како су Турци наваљивали на српске земље, како се Лазар сразио с Турцима на Косову, како је за време боја један благородник, кога Лазару остали облагиваху, за показати своју верност и јунаштво, отишао Мурату као да му се преда, те га мачем прободе; како је у први мах Лазарева војска надбила Турке, но доцније Муратов син удари свом силом на Лазара,

надбије га, те Лазару одсекоше главу 1389. Јуна 15.

9) У једном пространијем летопису из XV. века забележено је, како је при крају боја Лазар пао у руке Муратовог сина — не знам — вели се — поуздано шта да кажем о том, да ли издан којим од својих млађих (храмиевние) или је сам бог тако досудио —, и он му после много мука сам одсече главу.

У два познија преписа, изменуто је речено место овако:

„Они који су с Лазарем ишли, блажено починуше, *а неки страха ли ради или неверства свога ради, побегоше.*“

10) У једној белешци, писатој свакојако у првој половини XV. века,, вели се да су *због бегства неких српских чета* надвладали Турци, но та белешка губи своју важност с тога, што су две пресудне речи написате на месту, где је нешто друго било написано, па састругано.

11) Грк Лаоник Халкондима прича о боју косовском ово: Турци приповедају да је Мурат погинуо од једног војника гонећи Лазара а Грци да није погинуо борећи се или непријатеља гонећи, но да га је врло племенит човек по имену Милош убио. Милош се издао Турцима као пребегалац.

12) Грк Јован Дука прича такође о томе, како је један Србин, младић отишао у турски стан и издао се као да је пребегао и Мурата ранио мачем у трбух, а Срби не знајући за то јуначко дело, тромо су се и плашљиво одупрли Турцима, те напослетку Лазар и многе војводе буду заробљени и посечени у шатору где је Мурат лежао.

13) Дучино дело превео је крајем XV. или почетком XVI. века на талијански језик неки приморац, но битку косовску није онако описао као што ју је Дука написао, но много опширније, без сумње по причању у његово време. По том преводиоцу Лазару је послао краљ босански Твртко свога сестрића Влатка Влађенића с 20.000 храбрих бораца у помоћ; Мурат је писао више писама војводи Лазаревом Милошу Кобилићу, обећавајући му разна обећања да пређе на његову страну, а Милош је то писмо показивао Лазару, који му заповеди, да Мурату притворно одговори, да ће испунити његову жељу; како је Лазар на вечери у очи битке напио Милошу, и како му је Милош одговорио, да ће се сутра видити јели он вера или невера свога господара; како је Милош отишао у стан турски, ухватио Мурата за ногу, свукао га на земљу и ударио ножем у сред прсију, од које је ране Мурат одмах умрьо; како је Влатко храбро јуришао на Турке, те кад је по други пут хтео ући у борбу, разнесе се по целом бојном пољу глас, да је Драгослав Прибишић, Лазарев војвода, издао и окренуо оружје против хришћана, а Влатко чувши то, одмах напусти бојиште и побеже журно у Босну са својом војском; како је Лазар остављен од својих војвода, без боја ухваћен био и погубљен са осталом властелом.

(Наставиће се.)

Неколико речи на приказ, који је изишао у ковчежићу „Стражилова“ од о. г. бр. 17. а на књигу под натписом: **„Теорија прозаичког писања.“**

Пре неколико недеља дана пошљем главнијим редакцијама нашим, међу које и редакцију „Стражилова“ бројим, горе именовану књигу моју с молбом, да ју оне у листовима својим прикажу и читаоцима препоруче. Па шта би? Би то, да се ове — свака онако, како је за добро нашла — молби мојој одазваше. Тако н. пр. донесе „Јавор“ у своме 16. бр. од о. г. просту обзнану на моју књигу без икаква коментара; а у „Гласу Истине“, бр. 7. од о. г. изиђе и критика, која би ме — да не запе мало о партиципе, за које неки граматици веле, да их у српском језику склањати не ваља, а са којим се мишљењем више њих и новијих и старијих књижевника не слажу, већ их у пркос склањају, и неке „формалне“ окободице, мимо којих критичар, имајући само предмет и садржај књиге у виду, тек, што 'но веле очешав се прође — до неба уздигла. И то би било све лепо и добро по мене Но сада ево изиђе приказ на моју књигу и у „Стражилову“; ал тај приказ није ни налик на она два прва. У томе приказу се међу осталим вели: „Писац нема

позваности за посао, којега се латио; цело је некако неисцрпљено, овлаш и олако рађено; термини су *слепо* преведени; дело то није *савесно* рађено“ и т. д. Што каже, да немам „позваности“ за посао, кога сам се латио, и да је дело моје неисцрпљено, овлаш и олако рађено; да су у њему термини слепо преведени, ни по јада! можда има у нечему и право; ал што каже, да није ни *савесно* рађено! Ах, та то му не могу „ајнштековати“, јер ја знам да сам дело моје *најсавестније* и радио и израдио.

Но кад је позвани г. критичар већ изустио и бојом и артијом овековечио суд свој: „да дело моје није савесно рађено“, онда нека буде тако добар па нека ми по позвaности својој на следећа питања одговори: 1.) У чему се састоји несавесност та, којом ме он беди, и које су то та господа, која за писање стилистике у опће позваности имају? — 2.) Зашто та позвана господа, међу коју, разуме се, и г. критичар спада, не издадоше до данас сами какву савршено, добро и српски написану књигу, која би правила о писању садржавала, те да тиме опћој невољи доскоче и помогну свима, који би се на књижевно поље бацити хтели, или којима су та правила за писање неопходно потребна, а који та правила из туђих књига због слабога познавања страних језика никако научити не могу, него да равнодушно гледају, како се због непознавања правила тих на све стране греши како у погледу форме, тако и у погледу унутрашњег устројавања списа, и да дочекају, да им под носом пишу Поетику адвокати, а Теорију прозаичког писања поп са села? — 3.) Нека ми каже критичар, за кога је срамота, да-ли за њи позване, који невољу увиђају, па неће да јој доскоче, већ знањем својим „кшефтове“ терају пишући све, само не оно, што је од преке потребе и што би позиву њиховом најбоље одговарало; или за нас непозване, који невољу ту живо осећамо и који се по силама трудимо, да јој доскочимо и тиме можда и боље дарове од позване господе на књижевно поље повучемо? — И најпосле 4.) Нека ми каже и сам г. уредник „Стражилова“, који, ако није случајно сам написао приказ на моју књигу, ал он му је за цело сам у листу своме места начинио, те тако за њ у првој линији и одговарати мора, — он нека ми каже, за кога је срамота, да ми у опће никакве практично написане књиге за стилизирање немамо, и да се на гимназијама нашим у Н. Саду и Карловцима и дан данашњи не српски написане стилистике уче, — да-ли за нас непозване или за њих позване, којима је позваност девета брига?

Кад ми критичар и евентуално г. уредник „Стражилова“ на ова питања одговоре, али стварно одговоре, ја ћу им се поклонити. Донде пак довикиваћу им увек без зазора: зар и они још могу да кажу, да моје дело није *савесно* рађено!

Шта је критичара на донесак тако оштрог суда над-а-мном побудило, то управо не знам; ал толико стоји, да је од свију погрешака, које ми он пребацује, само једна од тежих, и то је она, која се у дефиницији о пирамидама налази. Остале су тако незнатне, да једва пажње заслужују. Што се пак мене тиче, ја се не устручавам признати, да сам свакако боље требао да пазим, да се преписивачке и штампарске погрешке за времена поправе, а нарочито она у дефиницији о пирамидама (са темељом тројеуголник место: самостално тројеуголнике:), и она при фигури за појачавање (pro место: contra). Погрешио сам можда и у томе, што сам на насловном листу „прозаичког“ а не другче написао и што сам од Цицера највише примера за фигуре узимао, јер и то ми замера критичар — ал што ћу, болан, кад несам те среће да будем савршен и без греха, као што је то мој критичар! Но при свем том питам га: дају ли те и такове погрешке оправдана основа, да ми пребаци, да сам дело не савесно радио? Јесу-ли те погрешке хотимично и у каквој злој намери учињене? Јесам-ли ја њима нанео коме моралне и материјалне штете? Или шта сам, да о моме делу каже, да је несавесно рађено? — Заиста unicum од критике и од критичара!

Даље вели критичар, да сам термине слепо преводио. Да су можда рђаво преведени, то ћу му допустити; ал да сам их слепо преводио, то нека ми позваност њего-

ва опрости, јер ја их бар све не, несам превео, него сам их тако преведене негде читао, па неимајући бољих употребио. А што терминологија у нас ни дан данашњи утврђена није, то, ако није кривица позваних, моја за цело није. У осталом моја цељ није ни била та, да терминологију стварам, што је посао филолога; ја сам за тим ишао, да правила о писању сложим и онима, који та правила слабо познају и који због тога саставе своје добро устројавати не могу, такову књигу у руке дам, која ће их у правилноме извађању састава упутити моћи. То сам хтео и желео, и то сам, ако ништа више, и постигао бар у тој мери, да се о књизи мојој никако рећи не може, да је „слепо“, „не помњиво“ и „несавесно“ рађена. И најпосле, ја не знам, као зашто би термини, који се у мојој књизи налазе и који се критичару недопадају, баш слепо и неокато преведени били, *кад они разумевању ништа не сметају?!* Или казао ја „речни обрт“ (Redewendung), или „обрт говора“, или „измењивање казивања“, то је *за онога, кога се аравила за писање тичу, све једно.* То исто важи и за реч „противборство“ (Wiederstreitigkeit), која у других „против*у*борство“ гласи, па и за реч „противполагање“, коју неки и „против*у*полагањем“ па и „против*у*положеношћу“ замењују и коју је критичар из индекса „слепо“ преведених термина случајно изоставио. Других подобно скованих речи или термина у књизи нема. А ни ових не би било, да сам место њих краће и звучније наћи могао. Но ако сам их употребио такве, какве су, зар је то такав преступ, да се са њега рећи може, да су термини слепо превођени и да је дело уопће рђаво?

Што се пак термина „више узриће“ (erhöhte Anschauung) тиче, ту држим, да критичар никако право нема, кад каже да је и он слепо преведен. За тај терминус, колико ја знам, ми згоднијег израза немамо, а речима „поглед“, „назор“ не може се он никако заменути, будући те речи у српском језику то значе што у немачком Blick, Hinblick, Anbetracht и Ansicht. У немачком језику може да значи реч Anschauung то исто, што и Ansicht, али у српском „виши поглед“, „виши назор“ никада оно, што се у немачком са erhöhte Anschauung изражава. „Виши поглед, виши назор“ ако хоћемо на немачки да преведемо, онда морамо казати erhabenere Ansicht; а да erhabenere Ansicht никада то не изражава, што erhöhte Anschauung значи, то држим, да је јасно. Тако ја судим о томе и према томе велим, да је терминус erhöhte Anschauung са „више узриће“ са свим добро и окато преведен.

Но питам сад свакої па и критичара самог, је-ли могао он због та три—четири термина, који случајно по његовом укусу несу, онакав суд да донесе како о мени, тако и о књизи мојој у опће? Ја мислим да није, и тим мање, што у погледу обраде предмета ништа, ама баш ништа замерити не може, и ако нећу тиме да кажем то, да је моје дело савршено, — та савршено штогод није написао још нико! па ни ја, а г. критичар ако може, нек изволи ја ћу му се поклонити.

Даље вели критичар: „Прочитали смо па се на жалост *уверили,* да писац нема позваности на тај посао, којега се латио“; и опет мало даље: „али нама се *чини,* да му није испало за руком, што је гледао, т. ј. да све, што је за добро нашао, у овој књизи на што краћи и згоднији начин у једно слије и споји. Цело је *некако* неисцрпљено, рађено овлаш и олако;“ и на послетку: „*Још једаред* изјављујемо, да дело то није *пажљиво и савесно* рађено“ и т. д. Даклем он се уверио, да ја за писање посла, кога сам се латио, позваности немам, ал зато ипак не зна, да-л ми је посао за руком испао, но њему се *чини,* да неће бити. Шта делу фали, то „некако“ не зна ни он сам, ал зато ипак с нагласком тврдити може, да је дело то несавесно и не пажљиво рађено. И то каже, и тако мудрује, као што видите, један критичар! Може ли сад човек, а да се ту на такву позваност и не наљути и не насмеје, кад види, како он у туђем оку труње гледи, а у своме ни брвна да осети?

Но кад рече критичар, да је моје дело „неисцрпљено, овлаш и олако рађено“, онда за што не каза он и то, у чему се та не-

исцрпљеност, та овлашност и та олакост састоје? Та мимо тако важних ствари не може се проћи као оно мимо турског гробља! Ја не знам, да је моје дело неисцрпљено, овлаш и олако рађено, већ на против тврдим, да је све, што практичне вредности има, и што за *учебник у најкраћој форми* пасује, у њему садржано и са највећом пажњом, савешћу и тачношћу израђено. Правила су, колко ја знам, у њему с погледом на све видове састава једне категорије могуће најбрижљивије израђена, а изложена су тако просто, да их скоро и деца разумети могу; расположај и класификација материјала тако су природни, да у погледу ствари, прегледности и реда баш ништа не оскудева — укратко да кажем: све је у њему изведено тако, да ће сваки, који књигу моју само прочита, о суштини писања јасна појма добити, и саставе у опће како у погледу спољашње, тако и у погледу унутрашње форме и реда правилно и добро изложно. Више што и не тражи се од једне такове књиге. А кад критичару при свем том нешто оскудева, онда је требао недостатак књиге примерима да покаже и докаже, као што је то и код термина учинио, па да онда на снову тих суд свој, *да је дело неисцрпљено, овлаш и олако рађено,* донесе а не да се ослања на врбове клинце, на *„чини нам се“* и „некако“.

Мени најпосле до препоруке критичареве није баш много стало, јер ја сам у профиту и онда, ако на књизи мојој и изгубим што. Ал ако ми није стало много до препоруке, мени је стало до истине, и ту тражим од сваког, а од њега, као критичара, највише. Зато, ако се њему и сада *чини*, да моје дело није исцрпљено, да је овлаш, олако и несавесно рађено, а он нека се обез-„чини“, те ми фактама докаже, да је суд његов основан.

Велизар Тубић.

Б Е Л Е Ш К Е.

(**Дилетанска позоришна дружина у Ковиљу**). Штов. г. уредниче! Знам да ћете радо хтети штампати у Вашем цењеном листу „Јавору“ ову вест: Заузимањем овд. честитог учитеља г. К. Миловановића основана је овде пред Божић срп пркв. певачка дружина, која је већ неколико пута певала с лепим успехом у овд. црквама и манастиру. На Цвети служио је у овд. манастиру г. епископ Василијан, те је дружина на задовољсто г. епископа такођер певала. Из певачке дружине образовала се и месна позоришна дружина, којој је управитељ г. К. Миловановић, а стоји под покровитељством преч. г игумана Мирона. Дружина је до сада дала већ неких 7 представа. Први пут: „На бадњи дан“ и „Тера опозицију;“ други пут: „Преки лек“ и „Честитам“; трећи пут: „Љубавно писмо,“ „Пола вина пола воде“ и „Школ. надзорника“; четврти пут: „Граничари“, па пошто је представа изазвала опште допадање, приказана је и по други пут 3 дан Ускрса; шести пут: „Избирачицу“ и седми пут: „Мој цеп“. Од приказивача добро су се показали сви. Управо су изненадили јако публику својим слободним приказивањем, а нарочито су се одликовали својим изврсним приказивањем: г. К Миловановић (увек у главним улогама), г. Ш. Пешић, (нарочито као чича Грга у „Граничарима“ и као Павле у „Мом цепу“.), г. Ј. Ковачевић (као обрштар у „Граничарима“ и као Соколовић у „Избирачици“), г. Ђ. Урошевић; г. Д. Димић; г. Ж. Каћански; г. Тоша Ранковић; г. И. Поповић и г. М. Мариников; осим тога, г. Мл. Ђорђевић из Београда приказао је као гост: Саву Чујића у Граничарима тако, да га боље не би могао ни стручан глумац приказати; — од женскиња ваља на првом месту споменути гђце: Д. Калићеву (увек у главним улогама, а нарочито као Каролину у којој улози јој ваљда нема пара) М Пешићеву; К. Марковићеву (нарочито као Живану у „Преком леку“; Љ. Мариниковљеву; Ст. Стојићеву Колико је публика жељна оваке врсте забаве показују ови резултати: Од „беседе“ је добивено на каси: 81 фор, 70 н. од прве претставе: 52 фор, од друге 45 фор, од треће: 41 фор 80 новч. „Граничари“ за оба вечера 90 фор. „Избирачица“ и „Мој цеп“ 76 фор 70 н.; што показује да публика не изневерава и да изневерити и неће. Од тога је новца дружина набавила себи бину с лепим декорацијама и кулисама, бароке и друго што треба; послала је г. Т. Хаџићу 20 фор. да их уручи: друштву за зидање срп. нар. позоришта у Новом Саду, послали би и више да није имала многих трошкова око бине и др., но то ће да чини у будуће, јер неће имати великих трошкова, те ће од сваке представе моћи да пошље 10—15 па и 20 фор. за зидање позор. зграде у Новом Саду.

На дан св. Арханђела Гаврила 13. (25.) јула држаће овд. певачко друштво уз суделовање гимназијског пев. друштва карловачког „беседу“ с дилетан. позор. представом, што ће се у своје време већ објавити

Дозволите штов. г. уредниче! да овом приликом изречемо нашу највећу благодарност како целој дил. позор. дружини тако и њеном управитељу г. К. Миловановићу који онако лепу слогу умеде да посеје међу омладину ковиљску те тиме и нама да пружи лепа и корисна уживања. Дај им Боже само чврсте воље — истрајности да на пољу томе и истрају. Нека се дру-

жина не осврће на 2—3 друштв. измета, који од силне дангубице не знају шта ће друго, већ да друштво оговарају својим пиљарским језиком „Колико ко зна, онолико и зја“. У свакој шеници има кукоља, ал' се кукољ избаци на ђубре, па тако ће да прође и овај друштв. кукољ.

Живили родољубиви чланови и чланице дил. позор. дружине ковиљске! Н. Ђ.

РАЗНО.

(**Земаљска задруга за хигијену**) држала је у Будимпешти своју прву годишњу скупштину под председништвом минист. тајника Дра Л. Маркушовског, јер је председник задруге министар Трефор оболео. Његово писмо, што је потпредседнику писао завршује се овим речима: „Истакнимо на своју заставу ове речи: „*Јавно здравље, народна економија* и *јавна настава*, пак ћемо онда победити и учинити, да Угарска пође сигурној, цватућој будућности“. Проф. др. Ј. Фодор држао је подуже предавање о важним моментима на пољу јавне хигијене и о напретку лекарске науке у прошлој години. Проф. Фодор изводи ово: Здравственост је у Угарској на врло ниском ступњу; само се у главној вароши показује нешто бољитка. (Ваља нам овде приметити, да је при свем том од свију главних вароша у Европи умирање у Будапешти по званичним статистичким податцима *највеће*. Ур. „Јав“) Са разних се страна тврди, да је рђавим нашим здравственим приликама крива оскудица у новцу, али је томе злу прави узрок управо то, што је опште интересовање за ово најважније питање у нас врло малено Ми се морамо заузети да то интересовање покренемо и пробудимо. Велика је кривица код нас што скоро рећи немамо канализације и што је систем канализовања рђав. Статистика умирања показује у Угарској страшне податке а особито су страшни они податци, који говоре о умирању од сухе болести. Што се заразних болести тиче ту после Будапеште долази одмах Беч. Из здравствених обзира не би требало пити никакву речну ни подземну воду, јер је само изворска вода здрава. Па ни садањи начин зидања кућа не одговара захтевима хигијене, и ваљало би подизати здраве ратарске куће. Даље је узрок многим болестима скупоћа и оскудица добре хране. И на пољу јавне наставе игра велику улогу здравственост; ваљало би као и у Француској да се и код нас поставе школски лекари. Што се тиче јаког умирања код деце, томе је међу осталим узрок и то што се многа деца дају у туђу кућу ради изхране. — Задруга ова броји већ 142 члана оснивача, 603 редовна и 879 потпомажућа члана. Ове прве године имала је задруга 14602 ф. 64 н. прихода, а 10,709 ф. 43 н. расхода.

(**Нов рукопис Аристотелов**). „Просветни гласник“ јавља, да је *Петрос Пепагеоргију*, учени Грк у Филипопољу, пронашао у кући једног свог пријатеља нов рукопис од неколиких Аристотелових дела. Овај рукопис по своме изгледу из XIV столећа, има 180 листова ових дела славног грчког филозофа: *О небу*, *О рођењу и уништењу*, *О души*, *Критичке примедбе*. Рукопис је врло чист, читак и сасвим очуван; на неисписаном окрајку има неких прибележака, које као да су из доцнијег времена. Пепагеоргију је предузео да сравни нови рукопис са издањима која већ постоје, да би одредио вредност ове новине, и по резултатима досадашњег испитивања нови рукопис биће од велике вредности, јер се његова версија битно разликује од текста досадашњих издања.

НОВЕ КЊИГЕ.

Народна библиотека браће Јовановића у Панчеву. Свеска 174. **Историја Црне горе**. Написао *Д. Милаковић*. IV. Цена 16 новч. — Цена је свакоме колу (од 24 свеске) 3 ф. 50 н. — Овом свеском је завршена Милаковићева историја Црне горе и донесен је на крају дела списак земљописних имена, за која не зна сваки читатељ како се зову српски или италијански. Н. пр. *Lissa* = је Вис; *Gravosa* = Груж; *Veglia* = Крк; *Ankona* = Јакин и т. д.

О кнезу Лазару. Расправља *Иларијон Руварац*, архимандрит. Прештампано из „Стражилова.“ У Новом Саду. Српска штампарија дра Светозара Милетића. 1888. На 16-ни, стр. VII. и 425. Цена 1 фор. Ово је позната расправа Руварчева о кнезу Лазару, што је прошле и ове године излазила у „Стражилову“.

Српске народне песме. Скупио их у Срему и за штампу удесио *Григорије А. Николић*. I. Издање срп. књижаре и штампарије браће. М. Поповића. У Новоме Саду, 1888. На 8-ни, стр. 265. Цена 90 новч. — Врло лепа збирка народних наших песама, а у врло лепом и фином издању. Пред песмама је пишчев опширнији предговор. Песама има сватовских, женских, митолошких, јуначких и тужбалица.

О српском језику. Написао *Јован Живановић*. Издање српске књижаре и штампарије Браће М. Поповића у Новом Саду. 1888. На 8-ни, стр. 270 — Цена 1 фор. — Особито препоручујемо књигу ову нашега вредног филолога нарочито млађим — а богме и старијим — писцима нашим. Највећи део књиге заузима важна партија под насловом „*Бранич српскога језика*“, у којима се с научењачким разлозима исправљају многе погрешке у језику, што су се увукле у нашим књигама. Други део књиге је чланак, „*Особине ресавскога или косовопољскога дијалекта*“, а трећи: „*Језик у Гундулићеву „Осману*“.

На знање.

Потребујемо број 35. и 36. „*Јавора*“ од 1887. за које плаћамо 20 н. од броја.

Адм. „Јавора“.

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шаљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор. на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића. *Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.*

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК: ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

УРЕДНИК: Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 24. У НОВОМ САДУ 12. ЈУНА 1888. Год. XV.

Море.

I.

О ст'јенама море бије
А над њиме песма лети,
На крилима фантазије —
Цио свијет да посвети;

Као галеб, тица смјела,
Од валова нема страха,
Она крила пребијела
Лете као младост плаха.

Грдно море, гордо пр'јети
— Срушити ће земљу ц'јелу —
И високе пут врлети
Талас диже главу смјелу.

Ал' за мало. . . Опет море
У пучине срџбу крије,
И у бајне разговоре —
Површина му се смије.

II.

Лаки бродић плови мило
У далеке св'јета краје,
Море га је ужелило,
Море њему правац даје.

Вјетар носи једра танка
Шкрипи дрво и конопи,
Мрнар гледи без престанка
Да се когод не утопи.

Вјетар звижди, једра лете,
Бурно море страшно пр'јети. . .
И гле срџбе, срџбе клете —
Брод се крши о врлети.

Ал' за мало. . . Опет море
У пучине срџбу крије,
И у бајне разговоре —
Површина му се смије.

III.

Неке греде разломљене
На мору су заплутале,
И мрнаре утопљене
На површју задржале.

А валови, к'о олово,
Целивају мртве груди,
И олуја већ поново
Рек би сад ће да их буди. . .

Тајна срџба из дубине
Свијету се грдно руга,
Горди демон из пучине
На површју наш'о друга. . . .

Ал' за мало. . . Опет море
Из пучине срџбу крије,
И у бајне разговоре —
Површина му се смије.

IV.

Море б'јесни даље, даље
Бој се бије, вјетар дува.
Своје злато и корале,
Хоће море да сачува.

Крв се лије... бој се бије;
Ал' је море јунак стари,
Нико над њим још не смије
Да тирански господари.

И у црној клетој ноћи
Тајанствену диже главу,
К'о да прича с ће доћи
Да обнови грдну славу.

Ал' за мало... Опет море
У пучине срџбу крије,
И у бајне разговоре —
Површина му се смије.

Бока Которска 1884.

Владимир Трojановић.

Милче.

ПРИПОВЕТКА ИЗ УЧИТЕЉСКОГ ЖИВОТА.

Посвећена госпођици Мари Поштићевој.

Од В. Милана Марина.

(Наставак)

Дуго се тако разговараху, док се једном не отворише споредна врата и у собу ступи учитељица Мара са госпођом Јулком.

Витомир се мало изненадио овом доласку, јер је леђима био вратима окренут, на која беше ушла Мара. У првом тренутку беше ушепртљио, но му се одважност брзо поврати и он их учтиво поздрави. Није чекао, да га грк-Рапа или жена му представи Мари, већ јој сам приђе речима:

„Витомир Ракић месни општински писар.“

„Мило ми је, — рече му Мара, а лаки осмејак пређе јој преко усана, — ал' чини ми се ми се и онако већ из виђења познајемо.“

„Јест, право имате госпођице — од говори јој он услужно, а пошто се беше мало више прибрао, настави, — и ако се нисмо разговарали, а ми смо се често виђали.“

„Није ни чудо, овдашњи смо, — умеша им се у говор млада домаћица, видевши збуњеност писареву и понуди Мару да седне на диван.

Мара седе и разговор се започне.

О, како се писар сад сретним осећаше. Дуго је и дуго посматрао оне лепе и правилне црте на Марину лицу, сновао у себи дивне снове и ковао лепе планове. Тог часа беше дошао до тог закључка, да лепше девојке од Маре није видио, па шта више ни волео. Ређао је у себи све негдање идеале своје, који га заносише (привремено), па му ни једна лепом не изгледаше спрам Маре. Увидео, да му је судба баш овог анђела одредила за вредног пратиоца целога века, за верну љубовцу. Давао је себи потпуно право, што је толико чекао, те се није оженио.

Мара није могла ту дуго остати. Болесна јој мајка сама куће. Беше амо за то тек дошла, да допрати стару госпођу-Јулку. С тога устаде, да пође кући.

Грк-Рапа, жена му и мајка знали су добро Марине околности, па је нису ни задржавали. При поласку приђе јој писар и учтиво је замоли, да му допусти да је отпрати до куће.

Мара му дозволи.

Писар у срећи и у хитости, мал' што не заборави шешир.

Нуз пут је Мара слабо диванила, но за то је писар двојином више говорио. Хвалио је овај лепи, мирни сеоски живот и узвишени учитељски позив.

„Камо среће моје, госпођице, да сам до сад изучио учитељско звање. Племенит је и узвишен позив то, и ја би

се тад са свим сретним осећао. Благо вама ви сте заиста сретни и задовољни!“

А кад му Мара напомену болест љубљене мајке своје, поче је он тешити и сажаљевати.

„Штета, грдна штета, што је тако лепа госпођица осуђена, да толико пати! . .“

„Ви сувише ласкате, господине,“ — опомену га Мара.

„Ја! Ја увек само праву истину говорим, госпођице, а што цело село говори, то је све само „похвалитељно“ за вас. У тузи вашој у мени сте нашли госпођице верпога учесника,“ — рече јој он.

„Ја вам благодарим у напред, господине. Ви сте доиста један племенит и осетљив човек. Ја вам благодарим!..“

Писару беше у том тренутку доста. Доста и сувише. Увидио он, да се није у својим намерама и тежњама у силној својој љубави преварио. Увидио он да га неизмерна срећа чека, коју ће тек онда „получити“, кад ову женску својом назове. „Тријумф“ је близу, само ваља још мало чекати.

Стигоше и до школе. Мара му пружи своју ручицу, благодаривши му на труду, што је допратио. Писар јој стиште ватрено руку, и хтеде јој баш нешто рећи, а Мара одскакута у ходник. Он се осврну и задуби се у дубоке мисли. И тек кад је чуо последњи одјек лаганих Мариних ногу по ходнику, упути се и он кући.

Било је већ вече. Овде, онде тек пробила је кроз прозор на улицу слаба светлост лојане свеће. Људи се већ повукли у куће.

Писар је нагло напред јурио. У путу није ни чуо, кад га је сеоски „биров“, мали и дежмекаст неки човек ословио.

Биров се окрену за њим и дуго га је гледао, вртећи чудновато главом.

На рогљу беше велики сеоски „бирцуз“, у њему је трајао велики жагор и вика. Свет се беше искупио, па крај чаше вина разговарају се, препиру се и свађају се.

Писар Витомир дошав до њега заустави се. Мало је ту стајао и нешто мислио, док напокон не уђе унутра.

Сутра дан врило је по селу, да се писар-Витомир око поноћи шором пратио с гајдашем и како је у „бирцузу“ банке бацао. Многи су му то у зло уписивали, а многи су му и одобравали, ко веле: још је млад, не ожењен, па кад му је можно нек' се весели.

Свет к'о свет.

VI.

У дну равнога и плоднога Баната простире се село М.— По броју становника мало, ал' зато ипак убаво и скровито чисто српско место.

Баш је био Митров-дан.

У селу М. на тај благ дан славила је српска црква свог заштитеља и светога патрона. Малена, ал' зато ипак милозвучна звона беху баш позивала све верне на свету божију службу.

Чисто и смерно обучене сељанке и сељаци хитаху из својих домова у храм Божији.

И, ко би их у први мах смотрио, е рекао би, да су ови сељаци побожни и добри хришћани. И право би имао.

М.—чани задахнути духом нашег лепог православља, свесни и поштени Срби, придржавали се верно своје мајке цркве. И кад год би се прилика дала, да цркви треба какву жртву принети, они су је радо принели, они су жртвовали.

Ето, оном лане требао се нов иконостас у цркви подићи. Стари се већ од дугог трајања свога био накривио, а слике беху тавне тако, да се ни један светитељски лик на њима није могао разликовати.

Попа је једном споменуо народу.

Народ му је све повлађивао.

Решило се, да се нов и много лепши

иконостас у славу Божију подигне. Ал' јест, одакле ћеш, кад у каси црквеној нема ни паре.

Други би се тог манули, и оставили би то за другу годину. Ал' М.—чани нису били таки. Договоре се и сложише се између себе, да сваки, колико год узможе из својих приватних средстава прилаже новац, било то у рани или у самим новцима на цркву. И, није прошло ни по године, а у каси се већ накупи довољна свота новаца.

Бадава, види се, да су М.—чани људи свесни и заузети за своју цркву.

Доведоше „мајсторе“ и „молере“, и за неколико месеца, а нов иконостас усила лепши и краснији дизао се у цркви и време М.—чани смерно се молише пред њим великоме и милостивоме Богу.

То је један пример, а има их и више. Ето, кад се сложише да зидају пароху стан, па, школи лепу заставу, па, — и уморио бих се ређајући све.

Дакле, Митров-дан је. Леп, јесењи дан. Сунце прижегло, па свом жестином жеже.

Свет јури, Боже мој, у цркву, тма их.

Скупљају се у порти, па чекају, да и трећи пут зазвони.

Ево и ђака већ. Иду све два по два, напред мали, а од остраг већи. Чисто обучени, умивени и очешљани ученици лагано у тишини корачају кроз порту у храм божији. Пред њима један већи дечак носи нову школску заставу од беле свиле, а на њој велики лик св. Саве, првог просветитеља српског, а патрона српских школа. За њима хода учитељ. Млад, повисок, сувоњав и угледан човек. Дугачка му коса пала по рамени. Кад је допао близу сељана, сви поустају, па му назову добар дан господине!

То је Миливој. Он је у М. учитељ. Овде се настанио ове јесени, да ту отпочне свој рад, учећи младеж српску, ту узданицу васцелога народа. Још кад је био о „феријама“ у манастиру К. жељно је очекивао, да се школска година отпочне Међ „штацијама“, што беху тад упражњене, изабрао је три повеће и послао на сваку своју молбеницу.

Миливој је имао одличну сведоџбу и био је најизврснији ученик у учитељској школи, па је био тврдо уверен, да ће од ове три ма коју добити.

Но, можда није сваком познато, како у нас Срба избор учитеља бива. Постидно ми је то на јавност изнети.

Ако си врло добро свршио учитељску школу, у њој се намучио и напатио спротињом, то кад замолиш коју од бољих „штација“, одбију те. За узрок не смеш ни да питаш. Незнам, веле, то није наш, шта ће нам, узмимо ми нашег, па ма какав био. Право су и имали, тај њихов једва се и провукао кроз школе, и с натегом положио испите. Е, ал' он је наш, па ма какав био!

На другом месту ликује „шпекулација“ и лични интереси. Председник има кћер, попа има кћер (зацело већ плете седе), овај одборник има унуку, па су ради к'о људи онога за учитеља, у коме су уверени, да ће им кћер узети. За пета смешан захтев! Дође често какав „незаслужни“, обвеже се и ту се скраси, ту, у најбољем учитељском месту.

У трећем опет траже „учитеља“, ал' прво нека је изврстан појац, а учитељ, то је тек споредна ствар. Та идите молим вас, он ако зна умилно певати, онда зна и учитељ бити. Певање треба да му је сво знање. Нами не треба баш добар учитељ, нами треба изврстан певац, та, зато га и плаћамо! Дође какав примеран младић, пун родољубивих и племенитих намера, сведоџба му изврсна, па моли за ту „штацију.“ Зову га прво, да га сви виде Он дође. Леп је, наочан је. — веле — но ајде с њим у цркву, да му чујемо глас. Започе се и служба, а он пева. Сви се искупили, па слушају. Не допада им се. Оно истина, зна појање, нема му за-

мерке, ал' му је глас нешто слаб, шта ли је, нејасан. И сад бадава све његово изврсно учитељско знање, кад нема „умилног“ гласа. Ето, онај манастирски ђак лепше поји. Дед' овамо њега, то је учитељ, а ти свршени приправниче иди од куд си и дошао, па проклињи и јадај се на мајку-природу, што ти није славуљев глас даровала.

Да, да, тако то бива код нас са изборима учитеља, па није ни чудо, што нам школе тако дивно цветају. Још има и грђи примера од ових. Кажу, кад га виде, ружан је, ћосав је, или и нема какве природне мане, тај нам не треба. Или рођак му је надзорник или попа, ту му не фали место, па ма какав био. Долазе њих до петнајст, све бољи од бољег па мољакају, ал' бадава сви се одбију. Онај је учитељ, онај има „протекције“. Почне школу — којекако, дође испит — траљаво. Све се то оћути, а он тек вели: лези круву да те јем!

Тако бива са најбољим учитељским местима, а ко о овој ствари дубље размисли, лако ће доћи до резултата, за што успех наших школа бива сваким даном све лошији и прозрачнији. Место да се одбаце лични одношаји и интереси, шпекулације, славуљеви гласови, па да се на нашим најбољим и највећим местима поставе најбољи учитељи, у правом смислу те лепе речи, који ће да светле изврсним радом својим, као сјајни лучеви просвете и напретка народњег. А и време би већ било, да висока школска власт те изборе узме у своје руке, те да изврсне учитеље награђује са достојним местима.

Тако је било и са Миливојем. Чекао и чекао, док једном не дође из једног места молбеница натраг — одбијен, па из другог — одбијен, па из трећег такођер одбијен.

Гледа сирома, саморан младић, па чисто очима својима не верује. Суза му кану из очију, а тежак уздисај оте му се из груди.

Распитује, ко су добили та његова места. Чује и чита, па жалосно клима главом. Познавао је он те изабранике, врло добро. То је она врста младића, који не беху са свим сретни у гимназијама, па не знадоше куда ће, по тек од беде хајд у учитељство. Они нису имали никаквих родољубивих и племенитих тежња, па их се Миливој готово и стидио.

Сирома младић у манастиру већ не зна шта ће. Почетак године већ ту, а он нема места. Распитује за нове „штације“.

Једном чита у новинама: тражи се учитељ у месту М. у Банату. Плата малена.

Миливој се реши да је иште. Пошље молбеницу и добије је. Он је једини молитељ био. Другови му се сви већ по најбољим штацијама понамештали.

Мало је жалио, што није добио веће место, но велика жеља за учитељским радом и тежња, да ту своју жељу што пре и оствари превлада у њему и он оде у М.

У селу М. дочека га попа готово са раширеним рукама. Био то млад, честит и ваљан свештеник. Прави узор ваљаног свештеника. Трудом, поуком и настојањем беше он за неколико година ово село са свим преобразио, па сад једва дочека Миливоја, помоћника свога, да му у овом послу помогне. Радовао се, што је ово мало сеоце добило тако честитог и ваљаног учитеља, до чим пре у њему учитељеваху све неки „назови“ учитељи и манастирски ђаци. Да бо'ме плата мала, па се ни један ваљан овде заискати неће. Увидио он, да овој деци треба човек, који баш своме позиву потпуно одговара, па ће се тако све село из основе подићи.

Миливој дошао и за кратко време, а његов долазак, већ се могао познати у селу. Он је својим радом не само утицао на школу, већ и на јаван живот М—чана.

Јесте ли кад читали славно Чоке-ово

дело: „Златотворно село“? У њему сте се упознали са ваљаним и честитим учитељем Обрадом. Да велику ли заслугу стече он по своје село! Његов рад био је велики, његов труд огроман и њиме је много постигао. Он је показао колико може и колико је дужан сваки ваљан и честит учитељ да учини по свој род.

Миливој беше прави Обрад, задахнут правим, чистим, српским родољубљем, тежио је он да с радом својим од велике користи буде роду своме. Желио је, да га просветли светлошћу дивне науке, чисте просвете. Искорењивао је из његове средине оно, што му је од штете, што га упропашћује, одвикавао га је од злехуде навике, а усађивао је у њега све оно, што ће му бити од користи, учио га је свему ономе, што је лепо, добро и истинито.

У раду своме имао је увек пред собом Чоке-овог Обрада и његов делокруг, па се по томе и управљао сам у раду своме.

За кратко време, а он у овом маленом сеоцету у заједници честитога свештеника подиже ратарску читаоницу.

Сељани су радо пристали на то, и долажаху у њу, кад год би им време допуштало. Мало по мало и они постадоше све то ређи гости у биртији, а празна времена проваћаху у читаоници. Ту се користише красном поуком.

(Наставиће се).

Пјеснику Мити Поповићу.

И на небу сунце
Пјесниче помрачи!
Са твојим се умом:
И оно једначи!

— Ал' се опет живо:
У свјетлост обуче!
Те свјетле своје
Показује луче!

Хајде и ти Мито,
Сада се пробуди! . . . . .
Нек ти опет зора
Као прије руди!

На Цетињу. Ђ. Ц.

Млинар из Хајде.

ИСТОРИЈСКА НОВЕЛА МАВРА ЛИЛА.

(Наставак.)

6.

Глас о паду Мелдорфа брзо се разнео по целој земљи. Но тај глас није омалодушио Дитмаршане, него их је шта више охрабрио, да се реше на последњи отпор У Телзином родном месту Вердену беху на окупу сердари. Била је заказана главна скупштина, на коју дођоше скоро сви, који су могли носити оружје. На скупштини је говорио Карстен Холм, који је утекао из ропства, како је силна убојна сила у непријатеља, насликао је најцрњим речма, како је бесна гарда свирепо поступала са становницима освојеног Мелдорфа. „Помамни војници ће вам земљу опустошити, све живе поубијати, ако им се одупрете; а ако им се покорите, одмах ће изаћи из земље.“ Он је знао причати много што шта, што му се догодило у ропству и рече, да је његово бегство неко јуначко дело, које је скопчано са опасношћу живота. Његов говор није остао без утиска. Многи пристадоше уз његово мнење и мишљаху, да је боље примити строге услове мира, него метнути на коцку своје имање.

Али их опет Волф Исбранд охрабри оду-

шевљеним говором. Разложио је скупштини срамно крваво дело у Виндбергену, споменуо је јуначка дела њихових предака и представио им жалосну судбину, која чека слободне Дитмаршане, ако се покоре. Све је он то представио у најцрњој боји. Најпосле им рече: „Идите ви, који можете носити оружје, скочите у западно море и пољубите у смерности мрски дански алај барјак. Али не заборавите понети победне знаке наших отаца, који се налазе у верденској црквици, те их баците непријатељу пред ноге, молите их за милост и захвалите им се у покорности за кораке, због којих ћемо ваш кукавичлук хвалити."

На челима си им могао читати, да се љуте, и већ нико није ни мислио, да се покори. То је већ други пут, како је Волф Исебранд спасао домовину од стида и срама.

На пола пута између Мелдорфа и Хајде лежи варошица Хемингштат, тамо, где се висока Геста дели од плодне долине маршове. Дитмаршани су тек из далека слутили, да ће непријатељ тим путем ударити на Хајду, те су одредили, да се у том месту прво одупру. За врховног вођу изаберу Волфа Исебранда и по његовој вољи још Карстена Холма. Рајмер је, као из неке милости добио право, да брани оно место, коме је највећма претила опасност.

Знамо већ, како се млинар ни у Мелдорфу није борио са непријатељем, него је пратио бегунце. Његова девиза је била, да ником не треба дати милости. С тога су га баш — као што он рече — заробили непријатељи, и бацили у тавницу, одкуда је тешком муком утекао. Многи су сељаци с тога посумњали у Холма и чудили се, кад је храбри Волф Исебранд узео у службу лукавог Холма. И сам је Холм увидео, да сумњају на њега и знао је, да ће Волф Исебранд на њега добро пазити и да ће му тешко дати какво важно место. Но он није дао ни најмање прилике, да се што опази на њему, него је стао у убојни ред са највећом готовошћу и ишчекивао бој.

Скупштина је свршила свој посао. Сад је само требало по старом обичају измолити благослов вишњега на то велико дело. Звона на верденском торњу зазвонише и позваше сакупљене на молитву. Свећеник је опомињао људе, да буду истрајни у праведном, али тешком боју. Затим их благослови; а они се на коленима заклеше, да ће се до последње капи крви борити.

Свећеник сиђе са предикаонице; а људи устану и оду на своја места. Сад се отворе врата мале капеле, која је била мало на страни и из њих изађоше два свећеника са Телзом Волерсиновом. Густа, плавушкаста коса јој је падала преко рамена; а дугачко сиво калуђерско одело покриваше јој вите удове. Око врата јој је висио крст од драгог камена, који јој је поклонила црквена општина њеног родног места. Била је бледа, као мраморна богородичина слика над олтарем. Нестало је млађаног руменила на њеном лицу, али је ишла са поузданим корацима за слугама божијим, клекнула на прагу олтара и примила благослов за тешки позив, који је у љутом боју и мирним манастирским зидинама чека. Затим јој даде свећеник св. знак, мали златан крст, да њим своје земљаке одушевљава у боју, а непријатеље застраши.

„Оди вимерштатски Рајмеру!" позиче свећеник јасним гласом. Рајмер приступи олтару.

„Последња земаљска жеља ове посвећене девице је, да је ти браниш и штитиш у боју, ако дође слика спаситељева у опасност. Хоћеш ли ту драгоценост и њеног носиоца чувати као своје очи у глави?" рече свећеник.

„Хоћу!" рече младић и погледа на своју вереницу.

„Изабери себи другове и сећај се свога завета, догод има још и једног непријатеља у Дитмарци," заврши свећеник узвишеним гласом. За тим даде руком знак, а кор запева.

Свећеници скину с Телзе сиво калуђерско одело и даду јој бео стихар из олтара. На главу јој метну перјем окићен клобук; а око паса јој опашу кратак мач. Сад је сасвим други дух провејавао кроз њу. Лице јој је поцрвенило од племенитог одушевљења, изгледала је као јунакиња старих северних народних прича. С оцем и својим некадањим вереником остави цркву. На пољу је дочека војска. Светина је клицала од радости и као

неко божанско откриће је владало: „морамо победити“, викали су на све стране.

7.

Под заштитом густе магле, која се спустила на земљу, продрьо је Волф Исебранд са својом војском све до Хемингштата, а пошао је у Мелдорф. На путу се утврди на једном месту, на ком се могао доста добро бранити. Геста му је изгледала као природан насип, с тога заповеди, да се на том месту ископају шанчеви и да се висови Гесте поседну јаком посадом. Одмах се почело радити. Из суседних села нагрнуше жене и старци, да им помогну радити. Вредне руке су очајнички радиле, није их требало терати на рад; јер сваки је знао, да ту нема шале. Волф Исебранд је само заповедао, како треба подићи насипе и ископати шанчеве по замишљеном плану. На радњу није требало пазити; јер се радило врло брзо. У вече беше већ главни посао готов и Дитмаршани су се могли са мало труда одупрети непријатељу, кога су по неким знацима већ сутра ишчекивали. На њихову срећу је магла прикрила од Данаца и Холштајнаца њихове шанчеве код Хемингштата, иначе би они по свој прилици свој план променули и ударили на другу страну.

У једном шатору је била Телза Волерсинова са својим оцем, а одмах у суседном шатору беше Рајмер са својом војском. Стари срдар је већ био заспао, а кћи му је скинула мач и оклоп и гледала у живу жеравицу, која је у помрчини из пећи светлуцала. Није могла никако да заспи. Очи су јој већ поцрвениле од будноће. Мучиле су је свакојаке тамне мисли, о изгубљеној љубави, о будућем жалосном животу у немилим манастирским зидинама и у себи се молила богу, да је погоди непријатељско ђуле и да учини крај њеном бедном животу. Затим се уплашила од тих кобних мисли, на које је она богу посвећена девица дошла и заветовала се, да ће своје обећање верно испунити, било како му драго. Најсдаред чује да је неко полагано зове, уплаши се; јер познаде глас вереников, којим јој је често нежно говорио. Он је стојао на врати и гледао у њу, а она га није могла одбити.

„Шта ћеш са мном, Рајмеру, боље би било, да се никад не састанемо сами,“ рече му она лагано.

„Ти си ме сама дозвала и не смеш ме одбити,“ одговори Рајмер и приђе јој ближе.

„Ја сам те изабрала, да браниш ову светињу. Нико не би могао овај свети знак, који је мени поверен, тако бранити, као што ћеш га ти бранити мене ради.“

„За тебе ћу Телзо радо пролити крв и дати свој живот,“ рече Рајмер; а очи му засветлише, кад је помислио, да може што учинити својој вереници. „Ја нисам дошао, да говорим с тобом о смрти, него да те уведем у нови живот, о бољој будућности.“

Телза се чинила, као да не разуме речи младићеве. Изгледало јој је, као да Рајмер говори неким страним језиком, који она не разуме. „То су ретке речи, које си изрекао!“ рече полагано.

„Чуј ме Телзо,“ настави младић и ухвати је за руку. „Тебе су изабрали, да носиш св. знак пред нама, да нас у боју храбриш, да очувамо слободу и сатремо непријатеља; а то ћемо и учинити, ако будемо храбри и сложни. Ти си се тога примила, и ако су те на то приморали. То је од тебе племенито; јер ти то радиш за то, да спасеш домовину. Али оно, што даље од тебе ишту, није ништа друго, него вапијућа неправда, коју је изазвао подмукли Холм; јер хоће да нам се свети.“

„Ти ваљда мислиш, што су одредили, да метнем на се калуђерички вео?“ запита девојче и погледа га, као да нешто очекује од њега.

„Да, то је неправда, коју ти подмећу,“ рече Рајмер у очајању гласно, да га је Телза морала утишати, да не пробуди њеног оца. „Нико те не сме преко твоје воље отерати у манастир. Нико те не може приморати, да се одречеш света, ако сама не осећаш, да си достојна, да се посветиш богу!“

Девојка се очајно насмеши и рече: „касно је Рајмеру, ствар се неможе променути.“

„Није касно, Телзо! Сама воља свећени-

кова не може те од мене отргнути. Мене су требали питати, ти си моја вереница. Реч, коју си ми казала старија је од оне, коју си морала изрећи. Мене су требали питати, да ли ћу те се одрећи; а ја бих казао: не, по сто пута не!“

„Па шта мислиш да радиш?“ запита га девојче.“

„Рат не може дуго трајати; а манастир се не може за недељу дана подићи, ако ми победимо. Кад растерамо непријатеља, онда си испунила свој завет и онда си опет моја, као што си и пре била — ја ћу те натраг искати!“

Телза је гледала у младића; а он је ћутао. Изгледало јој је као да оклева, да јој каже своју праву намеру.

„А ако те не усхтеју дати, ја ћу те на силу узети и побећи с тобом у Немачку, Шведску — где год хоћеш. Ове су руке доста јаке, да те бране, а научиле су и радити, нећемо бити гладни.“

После тих речи је дубоко уздануо. Осећао се лакши, као да му је пао сињи терет са срца.

„Ја сам се пред олтаром заветовала мајци божијој, да ћу се посветити цркви и тај завет хоћу да испуним, ма ми како тешко било,“ рече Телза. „Нећу, да падне на мене клетва, која ће нас унесрећити и у страној земљи нам неће дати мира.“

„Твој завет не вреди ништа. Ти већ ниси имала слободне воље, кад си се заветовала. Ти си била моја вереница и могла си се само тако заветовати, ако ти ја допустим!“

„Црква спаја и раставља, ја сам се њој заветовала, само ме она може ослободити. Није хтела судбина, да заједно живимо. Ти ћеш наћи другу жену; а на мене ћеш заборавити. Буди срећан!“ рече Телза слабим, дрхћућим гласом.

Последње речи је изрекла лагано; а очи јој беху пуне суза.

„Је ли то твоја последња реч, Телзо?“ запита Рајмер.

Она је климнула главом, јер није могла ништа рећи. Младић је гледао немо у своју некадању невесту, као да ишчекује други, по њега добар одговор, али се преварио; јер Телза му најпосле рече сасвим оштро:

„Остави ме Рајмеру и немој ме више тражити, ми се морамо једно другог одрећи!“

„Ти ћеш остати моја ма се посветила,“ рече Рајмер снажним гласом и изађе из шатора. Телза паде од бола у столицу и скрсти руке.

Бура је грозно беснила у Марци и терала густе облаке по небу. Пре кратког времена чиста снежна површина је готово поцрнила; а по браздама на њиви су жуборили поточићи од мутне жућкасте воде. Владала је југовина. До колена су упадали Дитмаршани у меки снег пред шанчевима, а подигнути прокопи се напунише мутном, блатнавом водом, која беше продукт отопљеног снега. Многа је псовка прешла преко усана појединог Дитмаршанина, што је морао на тако рђавом времену остати на својој пошти; а у себи су се радовали, јер им је југовина била најбољи савезник против непријатеља.

Рајмер је једва приметио, како га је савладала југовина, кад је изашао из шатора. Није могао да легне. Чело и лице му је горело. Љутио се на неугодну судбину, која му нарушава живот и која га је — иначе сретног и задовољног човека — претворила у сањалицу. Он је прекинуо са собом и са светом. Хтео је, да се свети непријатељу, који га је унесрећио и тешко оном, који му се приближи! Јурнуће на њега као разјарен лав и растргнуће га.

Тако је размишљао и ишао тамо амо по насапу. Није му било ни бриге, што је тешко било ићи по неутапканој земљи. Мека земља му је крила траг. Ишао је мирно, само га је сваки час позивала стража. Тако је прошао скоро цео насап.

Наједаред чује неки шушањ и то га тргне из мисли, мирно стаде и слушао је, како се ради на шанчевима. У помрчини није могао да дозна, шта се догодило, али му је то још већма падало у очи, што је знао, да је то место добро утврђено, и да ту не треба ништа радити за обрану. Мирно се одшуња даље по снегу и што је ближе ишао, све је

јачу лупу чуо, а то је био знак, да се ту жестоко ради.

Рајмер се није преварио; јер кад је дошао сасвим близу, видео је разне тамне слике, које су нешто журно радиле. Шта то може бити? мислио је у себи. Је ли Волф Исебранд наредио, да се ископа други шанац? Или је можда непријатељ покушао, да ноћу подигне шанац? Више снажних и ваљаних радепика могу за једну дугу зимску ноћ ископати шанац и подићи насап; јер ту не треба бог зна какове снаге.

Младић је размишљао, шта да ради. Ако непријатељ диже шанац, то има зацело у близини војске, која ће бранити раденике и она би га могла ухватити, па и убити; а његови не би ништа о томе знали. А, ако је то издаја, онда треба мудро поступати. Не треба им пре времена спречити намеру, него их треба на делу ухватити; а ћуприје, које граде непријатељи треба претворити у клопку, у коју ће се сами ухватити. С тога се сакрије за једну стену и вребао је шта ти људи раде. Јер је ипак могао и Волф Исебранд заповедити, да се подигне нов насап.

Тек сад се сетио Рајмер, да доста далеко од оног места, где су раденици радили није било страже и ако су дуж насапа још у вече биле страже постављене. То је чудновато. Тако неверан није могао бити ни један Дитмаршанин, да у опасности остави место, које су му поверили. Њему је све изгледало као нека загонетка.

Најпосле му се учини, да су људи свршили свој посао, те бацили мотике на леђа и да их је нестало у помрчини. Рајмер није могао приметити куда су отишли или у Мелдорф непријатељу или у табор његових земљака. Сад се ближе дошуња и види, да су зацело ископали шанац, а земљу су бацали у јендек, који је уз насап текао. На насапу горе беше забодено копље, а на њему се нешто вило, што младић није могао да дозна шта је. То се све догодило на оној страни, где нису ни слутили, да ће ударити непријатељ Рајмер је дуго размишљао, шта да ради и најпосле се реши, да саопшти Волфу Исебранду све, што је видео.

(Наставиће се.)

Како је у земљи.

(Свршетак.)

На још дужим телима, још се боље види то. Кад би узели најјачу гвоздену шипку, дебелу који километар, те као прстен обавили око земље, не би изгледала чврста, него би се морала лепо владати по површини наше земље: где је брег на земљи, издигла би се, где је до, утонула би. Кад би читава земљина кугла била од челика и кад би се могла метнути на какву равнину, као што мећемо јабуку на сто, она би сама од себе, својом масом и својом тежином, разишла се нашироко, расплинила би се, као оно мекано тесто, у погачу. Кад би се могла у читаву земљу грдна кука ушрафовати, те кад би онда хтели целу земљу помаћи нешто само са њена места, не би могли то учинити са целом земљом, јер би се пре откинуо од ње комад један него што би ју помакли; па ма како пажљиво и једнако вукли.

По свему овоме потпуно је погрешно и то, што се узима, да земља има чврсту кору, која опасава и притискује њену унутрашњост, јер земља као целина мора тако мекана бити, да нема баш никакве разлике међу спољашњим и унутрашњим њеним тавапима. Овако не би биле ни онда, кад би земља била сва од најкртијега челика а, како је на њој највише излупано стење, још пре није тако.

Кад смо у речи, навешћемо и то, да баш из овога разлога није никакав доказ за некадање топло и течно стање земљино то, што је земља на полови спљоштена. Да земља никад није ни била течна и врела, него чврста кугла, морала би се спљоштити на полови, чим се почела обртати око своје осовине.

Што се тиче других чврстоћа, исто је тако.

Кад би људи могли гвоздену шипку ки-

лометрима дугачку обесити о један крај где год у небу, не би она могла тако остати, него би се морала откинути сама од себе; ако би била дугачка тек иљаду и три стотинити део од земљина радија или око 5000 метара не би могла висити као целина већ би се откинуо један део од ње.

За базалт су нашли, да један квадратан центиметар даде отпор, ако га од горе што припушава, од пуних 1800 килограма. Према томе он може поднети притисак од скоро 1800 атмосфера и неће се измрвити, али, ако је притисак већи, нема чврстог базалта. Кад би узели коцку од базалта вишу од 6000 метара, не би могла сама од себе задржати облика свога; сувишна маса би доле морала сва се разићи. Кад би призма била висока, рецимо 37.000 метара па би је оставили саму себи, она би се хуком и брзо спустила до висине од 6000 метара а у ширину од својих 89000 метара; поред тога сав скоро базалт морао би прећи у прашину, остало би уцело тако до 6000 m. у вис. Са другим материјама исто је тако. Ступац од ливеног гвожђа виши од 10400 метара не би се могао направити; виши од овога морао би се исто тако разићи доле, као оно печатни восак, кад га исправимо на чему топломе.

Кад је камење у кугли, не може се разлазити по вољи, него све масе морају бити међу собом у равнотежи. Већих шупљина дакле, пештера, не може бити дубље у земљи; у којој пак дубљини не може бити, зависи од тога, колико је тешко и чврсто камење у самој, па рецимо, кори земљиној. Тако испод 5000 до 6000 метара нема пећина у земљи, те, ако би се којим год путем и начинила, морала би је с места испунити ситна прашина, која је дошла од притиска тела над њоме.

По томе видимо, да земља не може бити као целина чврсто тело, већ да услед сутицаја разних прилика стоји, да је земља унутри мекана маса без икаква отпора и без икакве свезе.

Кад узмемо сада на око и оно, што смо рекли, да је у земљи висока температура, а и ово, да не може бити тврда маса, морамо рећи, да се земља унутри слабо разликовати може од усијане течности.

По атомној теорији у природним наукама течно тело оно је, код којега је унутрашња свеза међу најситнијим делићима тако слаба, да се они удаљили један од другог те никако не чине тело одређенога облика; скоро овако мора бити и са усијаним телима у самој земљи.

Кад представимо да има врло разног течног стања, тешко можемо чисто изрећи, да је земља унутри под толиким грдним притиском од горе налик на усијану отопљену и густу прашину. Уз ово знамо да се делићи у опште теже држе заједно, кад су усијани. Кад су нека тела течна на обичној температури, још пре морају така бити на вишој, кад су дакле усијана.

По новијој теорији о топлоти могли би узети, да су све масе у земљи сабијене грдним притиском у једну једиту чврсту и тврду куглу, но баш тај притисак може изазвати исто тако јак отпор, који ће спречити, да масе у целини никад не шчврсну.

Из свега овога имамо: *цела земља осим спољашње танке и хладне коре, приказује нам се као јака усијана маса*, која је, као ситна прашина или густа течност, сваки час приправна, да мења облик свој и да се премешта са једног места на друго. Ово доиста и бива, кад се томе прилика даде, а прилику таку могу изазвати и какве год снаге у земљи или што се створи гдегод шупљина или што на ком месту нестане онога притиска, који у земљи мора бити

6. Но да рекнемо још коју о току масе у земљи.

Маса истина мора бити врло покретљива, али зато ипак ни помислити не смемо, да она тамо тече као вода озго по земљи, па ма морали напустити тако и нечије тумачење, откуд земљотруса. У земљи не може тећи маса просто због тога, што је туда јако трење, а чим се што међусобно јако таре, мора се слабије кретати. Трење игра овде велику улогу и ми не смемо никако преко њега ћутећки прећи. Кад би узели, да је у земљи маса течна тако као вода на земљи, дошли би до погрешних резултата у томе, како стоји унутрашње агрегатно стање зе-

мљино са прецесијом и нутацијом. Да је у земљи гушће него што је вода, сведок је већ и лава, коју брегови избацају.

Око средишта земљиног мора бити маса потпуно непомична, баш као и оно вода на дну дубоких вода. Ово ћемо лако појмити, кад се сетимо, колики је само притисак на оне слојеве, па онда, колико је трење тамо, дубоко у земљи; осим тога додати морамо, да до тих крајева не допиру баш никакви спољашњи утицаји. А чим смо ово изрекли, помислити морамо даље, да се маса око средишта земљиног, ма да је и сувише врела, не може разликовати од чврстих тела, кад се гледи на кретање у чврстом телу.

Поред свега овога, макар колико имали разлога против кретања у земљи, ипак, у опште узевши, морамо признати, да има и опет кретања у земљи. На ту мисао долазимо, кад се сетимо, да се тела топлотом шире и купе. У земљи се тела морају, нека јаче нека слабије, скупљати, кад се којим путем расхладе. Са скупљањем постају тела тежа и падају или бар, у најгорем случају, морају ма како мењати место а ту је већ кретања. Не ћемо се затрчати, ако узмемо, да у земљи има циркулације горе-доле: маса испод коре хладнија бива, отешта, те се лагано спушта ка средишту а потискује одатле другу, која се диже. Свакојако нам је држати се и сада онога, да око средишта самога нема баш никаквога кретања; то место пак не зависи од местимичних промена ни од притиска свуд у около.

С. М.

ЛИСТАК.

ЗАВРШНА РЕЧ Г. ФИЛИПУ РАДИЧЕВИЋУ.

На Ваш „Одговор на „још нешто“ о зборнику Божидара Вуковића“, који је изишао у 22 бр. о. л. одговарам Вам ово:

1) Није истина, да је Божидар Вуковић 1536—1538. издао два разна издања реченога свога зборника; јер тада са штампањем није тако лако ишло, као што данас иде.

Данас би се онакав зборник могао штампати у стотинама хиљада примерака за 2—3 месеца; дочим је Божидару требало 19 месеци за једно издање, које није могло ићи у хиљаде по у стотине.

Ако се у истини Божидарев зборник ког нађосте у Пивском манастиру разликује у величини од зборника ког нађосте у Бару, о *чему ја јако сумњам,* то је знак да је један од њих морао доцније штампан бити, а никако да су оба штампана 1536—1538. И ако је то *тако,* онда неће бити да је међу њима разлика само у величини, но биће још у чему и тек за опис и изналазак те разлике, иште се мало другчији мајстор, но што сте Ви г. Филипе.

Кад се, г. Филипе, код Вас тамо „сваки обрадује, кад на буди какву српску старину наиђе да се миломе роду у аманет преда необзирући се на то, да ли је описата или не ради „наше књижевности“, изволите Ви у „Гласу Црногорца“ описати ако хоћете по сто пути једну исту књигу, а нама је овуда доста, кад се једна и иста књига и једанпут опише као што треба.

2) Није истина, да сте Ви сродник Бранка Радичевића, и верујте, нама овуда и неупутно изгледа завладана манија у Црној Гори и Зети, да овај или онај изводи и доводи своје племе од овог или оног знаменитог мужа. Прошло је оно време, кад се и код нас држало на постанак појединих породица. Данас треба сваки сам себи да извојује славно име, јер шта хасне имати славне претке, а не имати и сам заслуга. Не кажем, да није лепо имати и славне претке, но више је оставити после себе тако име, да оно и после смрти живи.

3) Није истина, да ја не знам ценити достојанство човека, а особито једног духовнога часника. Знам ја то добро, но знајући то, чиним разлику између човека и човека. Ја сам противник сваком швиндлерском послу и према томе, кад видим да неко нешто погрешно чини и наваља не из незнања, но из швиндлераја, ја тога са свим друкчије сматрам, те према њему друкчије и поступам.

4) Одбијам од себе Вашу примедбу, да у будуће добро пазим како ћу у своме заносу људе нападати. Ако и Ви држите оно за нападање, кад се *истина* каже, онда се нас двојица разликујемо јако у назорима. Код мене је нападање оно, кад се за неког неистина каже, а не истина. И пошто је оно сушта непобитна истина, што ја рекох у 19. бр. о. л.; то се не може рећи да је оно нападање на Вашу личност.

И паки г. Филипе велим Вам, да ће по Вас много боље бити, да прихватите мој савет из 19. бр. о. л.

У Земуну 1. Јуна 1888.

Димитрије Руварац.

КЊИЖЕВНОСТ.

Вук Бранковић (1372—1398) од Љубе Ковачевића. Предавање, држано у грађанској касини 24. Марта 1887. (На по се штампано из „Годишњице Х.“) Београд 1888. стр. 87.

(Наставак.)

14) У дубровачким љетописима писатим при крају XV. века, вели се да је с Лазарем био Вук Бранковић и Влатко Вуковић и да победу нису добили ни Турци ни Срби, јер је била велика погибија.

15. Крајем XV. или почетком XVI. века написао је „турску историју“ на пољском језику Србин Михаило Костантиновић, рођен око 1434. у Островици рудничкој, заробљен 1455 у Новом Брду, а за тим потурчен, у којој вели, да је бој косовски започео на видов-дан у среду и трајао до петка. Битка је изгубљена због невере, зависти и неслоге неваљалих и неверних људи. Мурата је убио Милош Кобилић, а тог је дана погинуо и Муратов син Јакуб (у оригиналу Мустафа). И Лазар је тог дана заробљен и војвода топлички Крајимир, а за тим су оба погубљени.“ И Кобилић је погинуо тога дана. Срби измоле тело Лазарево, однесу га у Раваницу и прогласе за свеца.

II. Извори о косовском боју XVI. века

1) Феликс Петанчић, Дубровчанин, написао је 1502. расправу о путовима који воде у Турску, у којој напомену код описа пута кроз Косово и то, како је деспот Лазар дочекао цара Мурата, како су оба погинули и како су Турци скупо платили победу.

2) У родослову арбанаског емигранта Јована Мусаћа, писатом 1510., у коме има пуно разних измишљотина, вели се, да су се против Мурата на Косову борили: кнез Лазар, Марко Краљевић, Тодор Мусаћ и остала господа арбанаска и да је и Тодор погинуо.

3) Лудвиг Туберон (Цревић), Дубровчанин, у опису догађаја својега времена од 1490—1522., опширно прича о боју косовском. Како је поуздано његово причање види се из тога, што он погрешно ставља, да је бој косовски био за време Бајазита II. († 1512). Он је први напоменуо о вечери кнежевој уочи битке и о здравици кнежевој Милошу (Милону), услед које је Милош отишао у турски стан, те за тим прича како су Срби страдали с тога, што су држали да је Лазар погинуо, те почели уступати, како их Лазар није могао повратити, како је Лазар пао у рупу, у коју се хватају зверови и у њој ухваћен био. Рука Милошева — рече — чува се у сребру окована поред гроба Муратова у Бруси.

4) Бенедикт Куринешић, Словинац, 1530. путујући с посланством у Цариград, прође и кроз Косово поље. У опису свога пута стави погрешно, да је бој косовски био за време Мурата II. који је започео владати 1422. и владао свега 29 година. И он прича о томе, како је Милош Кобиловић убио Мурата, како су Милоша облагали код Лазара, наводи Милошев одговор Лазару на напиту здравицу, те пошто је испричао, како је Милош убио Мурата и како је и сам погинуо, а Турци „изгубивши свога поглавара, утекоше, и тако се и кнез и његова војска, земља и људи опростише за овај мах Турака.“

5) Теодор Спандуџин Кантакузин, дао је 1535. Константину, сину Јована Мусаћа спис о „кући Отмановића и пропасти грчког царства“, у ком се прича, како је Мурат са 80.000 војника, а у друштву са Србима, Бошњацима и Власима, ударио на Мађарску, како је један угарски племић, по имену Ла-

зар, претворио се да је побегао из Угарске и оружан дошао у турски стан, како је за тим Мурата ножем пробо, а по том и сам исечен био.

6) У половини XVI. века Константин Мусаћ, у родослову свога племена, кога је саставио на основу некаквога српског летописа, рече како је Мурат Лазара ухватио и погубио, како је Милош Кобиловић, који је био зет Лазарев по кћери Јелени, за осветити таста, мачем убио Мурата, но и сам погубљен био.

7) У релацији Хрвата Јована Љубића од 1566. вели се на једном месту, како је Мурата посекао Милош Кобилић, јуначки кнез мизијски, или га је по причању других, некакав српски (тривалски) војник ножем пробо, да освети убиство свога господара Лазара.

8) Фр. Сансовино, пошто је наспомену Халкондилово казивање о косовском боју, по неком писцу рече и ово, како је опште мишљење, да пошто је Мурат погубио Лазара, да је један слуга Лазарев, продро у стан Муратов и распорио га.

III. Извори о боју косовском XVII. века.

1) Мавро Орбин издао је 1601 своје дело „Краљевство Словенско", у ком окривљује Вука Бранковића да је издао у косовском боју. Он је по мњењу г. Љубе први написао, да је Вук био издајица, јер наведени писци до краја XV. и из XV. XVI. века не спомињу ни један Вука као издајицу. Па не само што то први за Вука рече Орбин, но он најопширније описа кнежеву вечеру и саму битку.

2) На четир године после Орбинова дела издао је Јаков Лукарић своје дело „Дубровачки Летописи", у ком рече, како је Мурат продро на Косово, разбио и погубио кнеза Лазара, кога је издао Вук Бранковић, зет Лазарев по кћери Вукосави, Милош Кобилић, властелин из Тјентишта у Хуму.

3) Најстарији српски летопис у ком се издаја приписује Вуку Бранковићу писат је тек у почетку XVII. века.

IV. Извори о косовском боју XVIII. века.

XVIII. век богат је са причама о боју косовском, ту су ти разни рукописи, песме и причања народна о косовском боју и што писци из XIV. XV. XVI. и XVII. века не знадоше, то све знадоше писци из XVIII. века. Они описују битку косовску тако живо, да је ретко наћи онакав опис појединих битака из најновијег доба. За то није нужно да овде наводим причања о боју косовском из XVIII. века. Ко хоће о томе да зна што више, нека прочита „општи лист", „Троношца", народне песме.

(Свршиће се.)

ДРУШТВА.

(**„Матица српска"**). Књижевни одбор држао је 28. маја о. г. своју седницу, на којој су обављени ови предмети: Секретар јавља, да је одбор за издавање „Књига за народ" из задужбине Петра Коњевића држао два састанка, на којима је међу осталим одређен ред, по ком ће се примљена дела штампати у свескама „Књига за народ". Свеска 16. „Деоба Врлића" од Милутина Јакшића. Св. 17. „Кад ће бити кише?" од Ст. Милованова Св. 18. „Пијанство" од дра М. Јовановића-Батута. Св. 19. „О познавању земље" од Мите Петровића. 20. и 21. „Поучни разговори о народној економији". По Блоку прерадио Светозар Шакрак Нинић. Св. 22 „О поправљању земље" од Мите Петровића. Св. 23, 24. и 25. „Одмор и доколица", прерадио Љубомир Лотић. Св. 26. „Рад и својина" од Вилчинског, превео и допунио Рајко. Св. 27. „Ружа". Постанак, подизање, неговање њено и избор варијетета ради домаће вртарске употребе. За народ написао Ст. Коњовић. — Секретар предлаже за „Летопис" саставак Драгутина Ј. Илијћа „Књижевна писма", прима се и награђује са 75 фор. — Прима се и награђује са 20 фор. оцена Мите Петровића на „*Beitrag zur Kenntniss der Erzlagerstätten Bosniens*". — Аврам Ђукић шиље за „Летопис" свој саставак: „Учешће тителског крајишког шајкашког батаљона у аустро-турском рату год. 1788—1791". Даје се на оцену Милану А. Јовановићу — Секретар подноси зготовљени „Садржај Српскога Летописа од 1—150 књиге, уређен по писцима у азбучном реду". — Светозар Шакрак Нинић подноси за „Летопис" чланак „Три старе укинуте жупаније" по мађарском изводу изведено. На оцену И. Руварцу. — Узима се на повољно знање извештај секретаров, да ће Јован Ђорђевић описати за „Летопис" свој пут у *Крим*

(**Друштво за српско народно позориште**) држаће у суботу 18. (30.) јуна о. г. у дворани „Матице српске" своју редовну годишњу главну скупштину.

РАЗНО.

(**Шта се прича о манастиру Врднику и Врдничкој кули.**) Манастир *Врдник* или како се иначе зове *Раваница*, саздан је у доњи,

близу села истога имена. Пут из села у манастир засађен је дугим дворедом високих јабланова. Манастир Врдник је знаменит по историчаре. По ћелијама има много драгоцености, које вреде хиљадама форината. Међу осталима знамените су ове: две кадионице богато урешене, једна ручна кадионица, кип католичкога олтара, чаша Цара Лазара (?) и т. д.

У самој цркви пред олтаром је у ћивоту тело цара Лазара, последњег цара српског, а у женској препрати је одећа, у којој је цар Лазар погубљен био. Црква је зидана слогом византијским, са основом у облику крста. Храм манастира Врдника (Раванице) слави сада Амоса пророка, као дан кад је цар Лазар погинуо, премда је храм овај посвећен на Спасов-дан.

Ко је градио Врдник не зна се. Неки мисле да је војвода Мирко, а неки да је цар Душан. Има их такође - који тврде, да је Врдник саградио краљ Милутин и о томе се прича овако: На Спасов-дан залутао краљ Милутин у шуму те три дана није могао да изађе из ње, па кад је од умора сасвим клонуо и изнемогао, опази неки извор, довуче се до њега, напије се воде и одмах му се снага поврати. Које од бриге које од умора заспи ту под хладом једног дрвета. Дуго је спавао, кад га неки шум пробуди. Протрља очи и види пред собом једног човека, који руком на исток показује Краљ Милутин запита: „Ко си ти?“ — „Ја сам Спасов-дан, иди право куда ти показујем руком!“ И нестаде га. Освестивши се од тога чуда прекрсти се краљ, па пође и стиже у Призрен. За спомен тога дана веле да је сазидао у Фрушкој гори манастир и посветио га на Спасово.

Недалеко од манастира Врдника копа се добар камени угаљ. Дубљина рудника је 54 метра.

С друге стране манастира је најстрменитији брег оне околице, на којем се налазе остатци знамените грађевине, која је позната под именом „*Врдничке куле*“. Кула је ова грађена од великог тесаног камена; дебели су јој зидови метар и по, а дужина до прозора два метра; прозор је толико исто висок. Кула је некад имала сем крова три реда прозора од два метра висине. Дванаест метара је остало од те огромне грађевине, која је имала јамачно петнаест метара висине, осим крова.

На кули немају врата, него се кроз прозор пење унутра. Кроз зид води узан ходник до врхунца развалине. одакле се лепо види Срем, Бачка, Славонија и нешто мало Србије.

И ова кула има своју причу.

Народ прича, да ју је градио сремски војвода *Раде* за време цара Душана; а то је било овако:

Када је цар Душан седео у Призрену са царском круном на глави позваше Грци азијатске Турке у помоћ против Душана, који се беше јако осилио. Грчки цар ступи чак у сродство са турским султаном, и овај пошље Турке у Европу, који се близу Падне, недалеко од Солуна, искрцају. Војвода Раде десио се баш у томе крају, па чувши то скочи на коња и готово одлети у Призрен, да јави цару Душану ту вест. Душан му повери војску и он чекаше на граници, да те придошлице као што ваља поздрави. Доброслав, брат војводин, бијаше послан од цара Душана к Турцима, но тек што изрече жељу цару, потеже овај свој мач и убије Доброслава.

Када чу војвода Раде како му је преминули брат на неправди пао без замене јуначке одлучи се, да свога брата Доброслава грозно освети. Јурне са мањом четом својом на Турке. Борба беше жестока. Раде је са ханџарем у руци летео с једног краја на други, те је пун гњева, држећи у чврстој десници свој оштри ханџар, тражио султана, да његовом крвљу умије лице своје, да освети брата. Борба је дуго трајала, али Раде не угледа султана. Одело му беше крвљу попрскано, а са ханџара цурили су густи млазеви крви пророкових следбеника. Узмакоше Турци, престаде бојна вика. . . „Напред за њима!“ грмео је глас сремског и мачванског војводе. И јурнуше чете храбрих српских соколова за Турцима. Раде се заустави пред једним турским шатором. Ту опази султана са једним везиром и лепом девојком, ћерком тога ве-

зира. Раде их поведе све у Призрен победоносно, јер је први добио битку над тако јуначком војском, као што је онда била турска. Раде онда још није знао, да је то султан, но кад разабра после да је то султан главом, он му забоде оштрицу свога мача у груди, те се уми његовом крвцом. Мало час доведе један од пратилаца љубу султанову, која је некад оца свога убила, само да буде кадуна султанова.

Раде пусти везира. Покрсти му кћер и венча се с њоме, а ону кадуну поведе у Срем, те ју зазида у темељ „кули врдничкој“ и свештеник прорече, да ће та кула остати вечита.

Давно било сад се приповеда!

М.л.с.в. К.с.ѣ. Ј.в.н.в.

(**Надгробни натпис обрштера Живковића**). Славни обрштар шајкашкога батаљона *Тимотије Живковић* преминуо је као активан још у службовању 14. марта г. 1826. у Тителу и сахрањен је на тамошњем гробљу. Плоча је на гробу велика, од лепог тесаног мрамора црвене боје. Има и крст од углађеног мрамора исте врсте, но на њему нема никаква натписа. Натпис је на плочи. Не зна се ко је овај споменик покојнику подигао. Обоје је добро очувано, али су слова „зубом времена“ већ отањена и излизана, али их је наш честити свештеник тителски преч. г. *Емил Степанов* могао да прочита и имао је доброту да нам натпис тај пошаље за „Јавор“. Обрштар Живковић има велике заслуге по цели батаљон шајкашки и по Тител нарочито. Име Живковићево живи и данас у свежој успомени у народу и много се прича и данас тамо о овом славном команданту јуначких Шајкаша.

Натпис гласи:

Зри Читателю има на камени
Аще знати хоіцеши смертніа судвіны.
Здѣ лежать кости мужа великаго
Мудра правителя кр8га шайкашкаго
Аустриска Двора храбра Оберстера
Росїйских же Орденов славна Кавалера
Тимодеа Живковіч род свой любівшаго
Бог8 же и Царю вѣрнѡ служівшаго.
В Мошоринѣ рожден вѣ янв8ар: мца 1768 года
В Тітелі 14. мар: 1826. л: престався оплакан' вѣ ѿ Рода.
Читателю любімый Ти проли Слезы
И за д8ш8 его молв8 к Бог8 возверзи.

КЊИЖЕВНЕ БЕЛЕШКЕ.

= У четвртом броју „**Scintille**“, красног италијанског часописа за књижевност, науку и вештину, написао је приказ расправе нашег сарадника *Марка Костића* о Кардучи-ју, што је изишла, у 15. 16. и 17. бр. „Јавора“ од ове године. Приказ тај гласи: „С радошћу јављамо, да је млади Далматинац г. Марко Костић, исто толико способан и учен колико чедан, публиковао у српскоме листу „Јавору“, што излази у Новоме Саду, радњу о Ђосију Кардучију, под насловом **Opera di Dante**. Ово проучавање, колико год му био скроман наслов, наставља се у три броја (15—17), те је та савршена и озбиљна расправа о Кардучи-ју, која се не бави само с његовим делом о Данту, већ говори о Кардучи-ју као песнику, почињући с његовим младићким песмама, па узимајући даље у претрес сва његова песничка дела. Знамо да је г. Костић, коме је добро позната наша савремена књижевност, превео и штампао по штогод у Пеликових „*Тамновања*“, те да је уз остале своје радове дао у штампу и превод најновијега дела о словенским књижевностима од проф. Ћамполи-ја. — Ми се од свега срца радујемо овоме вредноме младићу и надамо се, да ће продужити свој лепи и племенити рад, што је предузео“. — Толико италијански лист, а ми можемо саопштити нашим читаоцима, да млади г. Костић заиста и даље наставља свој лепи рад на томе пољу и ми ћемо моћи скорим опет у „Јавору“ изнети његове две радњице „о Србима у италијанској књижевности“, које су већ готове и које је г. писац имао доброту наменити нашем листу.

НОВЕ КЊИГЕ.

Поменик знаменитих људи у српскога народа новијега доба. Написао *М. Ђ. Милићевић* IV. (II. и III. нисмо добили). У Београду. Штампано у државној штампарији краљевине Србије. 1888. Цена 2 динара свакој свесци. Стр. 465—624.

ОДГОВОРИ.

Г. М. Ј. у Јошавици. — Због маленога простора у нашем листу држимо да би боље било да онај некролог пошаљете у други који лист. Ако сте вољни ми ћемо га уступити којој овд. редакцији.

Преч. г. Д. Р. у З. — Онај „додатак“ стигао нам је касно за прошли број, јер је лист раније штампан него иначе. Ви знате да ми Вас слушамо, пак би и сада учинили по Вашој наредби. Поздрав.

На знање.

Потребујемо број 35. и 36. „*Јавора*“ од 1887. за које плаћамо 20 н. од броја.

Адм. „Јавора“.

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шаљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор. на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића. *Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.*

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК: ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

УРЕДНИК: Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 25. У НОВОМ САДУ 19. ЈУНА 1888. Год. XV.

МИТА ПОПОВИЋ

ПЕСНИК СРПСКИ.

Умукну песма, прекинуше жице на умилној му лири. . .

Оно срце, што беше пуно нежних осећаја, пуно жарке ватре родољубља, престало је куцати. . .

Српски народ изгубио је опет једног омлађег свог радника на пољу књижевности, лепе књижевности наше.

Умрьо је песник српски **Мита Поповић** 9 јула о. г. у Будапешти, где је пуне две године дана боловао умно и немогаше помрачени ум његов да се разведри, као што је и у прошломе броју нашега листа песник један са Цетиња пожелео тумачећи топлу жељу васцелога народа нам.

Српкиње ће још дуго памтити дивне песмице Митине, пуне љубавних и нежних осећања, пуне родољубља и јуначког одушевљења.

Нека се сећају миле Српкиње наше дуго и дуго *њиховога* песника. Још кад покрену ово уредништво г. 1874. „Јавор“ Мита је одмах у првоме броју изнео, као неку посвету својих песама *Српкињама*, својим *„сестрама“*, у песми, у којој међу осталим вели и овако:

„Сестре моје, поносне девојке,
Граорасте, смеђе и плавојке,
Ево вама од вашега брате
Нове песме да га се сећате.

Та песма је, што ју срце ствара
Вечни зрачак с онога олтара,
На којему свештеници душе
Бесмртни осећаји служе.

Па немојте сестрице незнане
Да се вуче од гране до гране,
Већ пустите да се доле сађе
На рукама да вам места нађе.“

И заиста су Српкиње песме Митине радо примале и на рукама их носиле, а и од сада ће „сестрице“ песникове осећаје срца и душе песникове носити у своме срцу и у својој души.

Мита Поповић радио је на свима трима гранама поезије. Писао је песме *лирске, епске* и *драмске*. Критика га нарочито хвали као лирског песника, па и епске и драмске радње његове пуне су лирског елемента. Многе су песме његове и компоноване, те се певају свуда по народу. Ко није чуо песму: „*Сабљо моја димишкињо*“, „*Раздрагано срце бије ми у груди*“, „*Море ми је љубав моја*“ и толике песме што се на позорници певају, као оне у комаду му „*Наши сељани*“?

Наш „*Јавор*“ донео је око *150 лирских и епских песама Митиних*, оригиналних и преведених; донео је први поједине одломке из драмских радња му „*Цар Јован*“, „*Стеван последњи бан босански*“, и „*Наши сељани*“.

Године 1884. изишле су скупљене „*Песме Мите Поповића*“ (у избору).

Поједине драме његове представљају се на позорници.

Опширније ћемо донети живот и рад песников, док се после тужног гласа о смрти његовој приберемо и нужне податке покупимо.

Прва му је песма штампана г. 1862. у „Даници“. Почетак јој је „*Ој поточе мој поточе мали*“. Уредник „Данице“ пропратио је онда ту песму врло ласкаво и одмах за тим доносила је „Даница“ и „Јавор“ (стари) све лепшу песму за лепшом. Мита је пре тога писао мађарске песме, па за њих од уредништва и награде добивао.

Велики губитак је постигао смрћу Митином српску народну књигу, забавну и уметничку.

Мито наш, нека ти је вечит спомен у народу, којега си честит и ваљан син био!

Понеари.

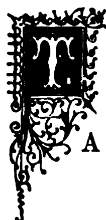

Тихо теку разне реке
Уз градове и крај села;
А мутне су, крваве су, —
Собом носе мртва тела.

Једни леши с лицем горе
— Очи су им отворене.
А другима — све једно је —
Очи доле оборене.

Они једни ка' да шапћу:
Је л' то била божја воља?!
Они други, ка' да куну —
Није божја, већ ђавоља.

Кад су реке мору стигле,
У море се хуком слиле —
Лешине се укрстиле,
У вртлогу загрлиле.

Море слано, исплакано,
Дочека их с чудним збором;
Море суза, — њиних суза —
Дочека их са прекором:

Што с' грлите, тела мртва!?
Требасте се грлит' живи.
Тад би било мање жрт'ва
— Само они што су криви.

Змајован.

Милче.

ПРИПОВЕТКА ИЗ УЧИТЕЉСКОГ ЖИВОТА.

Посвећена госпођици Мари Поштићевој.

Од В. Милана Марина.

(Наставак)

ту читаоницу стизаху сви српски поучни, забавни и ратарски листови. Политични листови нису имали ту места. Миливој и млади свештеник (бар тако они мишљаху) нису хтели још народ упознати са политиком, јер држаху, да она зле последице рађа међ простим светом. Имали су у виду политички раздор код нас.

Ту у читаоницу искупили би се они сваки дан у вече, а особито недељом и свецем после подне. Који су знали читати, читали су и сами, а који нису, читао би им ко други кад кад и сам попа или Миливој.

Поучне књиге, које је читаоница куповала, носили би они кући и ту би деци и домаћици у дому читали. Особито књиге за народ, што их је Матица наша из Коњевићеве задужбине издавала, утицале су садржином својом јако на овај народ с поуком, како са здравственог, тако и са материјалног гледишта.

Млади свештеник и Миливој скорим брзо увидеше велику корист ратарске читаонице у селу, и лепе последице свога рада, и то им је јако годило.

Миливој би често пута провађао вечери у попину дому, с њим се саветујући или у другим сељачким домовима. Ту, где би он дошао скупио би се за часак већи број сељана, а он би им читао по коју поучну књигу, корисну по сељака нашег из књижевности српске.

Њему то беше права радост и он се њоме заносио, заборавивши своје злеудно стање.

Тек кад би се кући повратио дубоко у ноћ и ушао у своју малену пусту собицу, тад би га пуста самоћа истргла из радосних мисли и њему би пред очи излазило његово умиљато Милче с болесном мајком својом где се пати.

Читао би тад по сто пута њена писма а кад би у кревет легао, дуго и дуго мислио би о свему. Душу би му тад притиснуо велики терет и њему тад беше тешко, врло тешко. Био је осетљиве душе, па је много и осећао. И тек, кад би га поноћ превладала, лаки санак заклопио би и њему очи, и уводио би га у нов свет санова. Причињало би му се тад у сну велико, пространо гробље, с црним неправилним крстовима и с бледим, страхотним аветињама, а по њему орило би се оно тужно, тајанствено: „Свјати боже“, у хиљаду звучних гласова. Тад би се пробудио, а врела суза канула би му из ока. Ох, та колико већ пута само он снива то тужно место, то црно гробље, колико пута би га гањало у сну. То немилостиво гробље, које му уграби за рана премилу матер, отрже му са груди старога, препаћеног родитеља, па сад ваљда хоће и другу му мајку, његову и Милчета његовога, госпођу Кату, ту његову љубљену родитељку, ту добру душу, да скрије у своје ледене груди.

Ох, та то је страшно!

И од тог доба стаде га непрестано нешто гонити, да оде Милчету своме, и мајци њеној.

Тако једном мислећи реши се и оде. Изиште два дана допуста и крене се на пут и дође у В. као што смо већ видили.

По повратку своме из Б. примио је опет школу и даље је делао на општем напретку села М.

*

У том дошао и Митров-дан, дан, кад слави М.—чки храм божији.

Тај дан било је тма света у њему. Света божија литурђија беше свечано одслужена, а при крају држао је скупљеном народу слово млади свештеник.

Народ га је пажљиво слушао и беше тропут беседом његовом.

Био говорио о хришћанском лепом обичају, о слави храма, за тим прешао на хришћанску љубав, на слогу и на узајамно потпомагање.

После службе Божије беше ту у селу још онај стари обичај, да се о слави црквеној у порти под шатрама обедује. Цело село се сложило, па је сваки по које јестиво на тај заједнички обед приложио.

Под шатром у прочељу седио је млади свештеник, а с десне стране његове млади учитељ Миливој, а после њих сви редом по старешинству.

Било већ по подне. Обеду дошао крај, а наздравице се отпочеше. Прво је говорио млади парох, за њим одма дошао Миливој.

Дивно је говорио он. Говорио је о лепој слози и љубави овога села. У свом говору преузносио је корист и вредност народне школе и побуђивао је у присутнима љубав према њој. Говорио је о просвети народној и о њеним посљедицама. Говорио је дуго и дуго, а сви су га пажљиво слушали, и кад при крају Миливој наздрави честитим сељацима М.—чким, заори се са свију страна: живио, одјекнувши широм порте дуж целога села.

Још се наздрављало, па се овај народни и скромни обед заврши, а отпоче се пред портом оно наше омиљено коло.

Миливој и попа уживаху гледећи честите своје грађане, врсне Србе, примерне чланове матере цркве. Гледали су ове људе, на које се будућност благо смеши и који ће временом процветати.

„Дај Боже!“ — рекоше обоје раздрагани том једином жељом.

Миливој чим је дошао у свој стан, таки седе и написа Милчету своме подуже писмо, описујући јој ову лепу свечаност о Митрову-дну и изјављивајући јој своју велику радост, што га је судба баш на ово мало место одредила. Ту се он сретним и задовољним осећа, још само, да онај часак дође, кад ће је он моћи пред целим светом својом назвати и да им мајка оздрави, е — па тад, — писаше Миливој, — неће бити сретнијег човека на овоме земноме шару од мене.

Међутим се околности у селу В. са свим променише.

Што се влажна јесен брже приближиваше, тим се и здравље госпође Кате све на горе поче окретати.

Суви кашаљ суве болести мучио је непрестано и сви који су је видили, жалостивно махаху главом.

Мара међутим ипак није губила наде, да ће јој мајка временом оздравити, а тешили су је њени пријатељи у селу, међу које спадаше грк-Рапина породица и Витомир писар.

Писар се с њоме често састајао и увек је тражио прилике, да јој се услужним покаже. Тако, кад је Мара хтела лечника дозвали, писар јој је драге воље то учинио и сам би ишао по њега; ако јој је требало лека, писар је сам ишао у лекарницу.

Мара га је сматрала као пријатеља, дочим је он њу још за нешто више.

Шта и шта пута хтео он њојзи, да изјави своју ватрену и неограничену љубав, да му души олакша, ал' га је у томе увек неки случај предупредио.

Тајну је ту крио, но једном се ипак исповеди младој трговкињи пријатељици Мариној. Госпођа Пелка, тако јој беше име, слушала му је исповест пажљиво, а кад писар напомену да ће јој што пре и љубав изјавити, молила га је она, да тога још сада не чини. Марина је мајка болесна, а она врло узбуђена, па ако јој сад још и љубав

изјави, може јој осећаје још већма узбудити и тиме целу ствар покварити. Нека чека још неко време, ваљда ће јој се мајка опоравити, а од своје стране уверавала га је, да ће му се Мара тада одазвати.

И писар јој поверова. Био је малко умирен и почео је стрпељиво чекати, да госпођа Ката оздрави.

Млада трговкиња, госпођа Пелка, била је жена пуна мисли и лакрдије, враг-девојка. Она је знала, да Мара учитеља Миливоја љуби, и да му је обећавала верном љубовцом бити. Миливоја је познавала, видила га је једном код Маре. Чула је ту њину верну љубав од госпође Кате, а и од саме Маре. Писара Витомира она је добро познавала и сматрала га је као неку стварку, с којом се титрати и шалити може. Знала је и за његову ману, да је у љубави сувише лептираст био. Па такав карактер није ни заслужан, да га која девојка и погледи, а камоли да га још и оволи.

Незнам, како је она то држала. Мора да је Витомира добро упознала и испитала, боље него ми.

Доста то, да је она мирно и озбиљно саслушала исповест писареву, дочим се у себи само смешила. Кад га је уверавала, да ће му се Мара временом и одазвати, имала је две намере. Једну, да га у оваким жалосним приликама отклони од Маре, да јој не би осећаје још већма повредио, а другу, да и на даље одржи писара у пријатељству са Маром. Као такав указивао би се он њој и на даље услужним, а тешио би је у овој великој тузи.

Писар је био спокојан.

Међу тим се госпођа Ката сваким даном све горе и горе осећала. Злокобна сува болест напредовала је све то већма и већма.

Једном, било је то баш пре подне. Мара је држала школу, а мати јој је лежала болна и преболна на самртничкој постељи, крај ње је седила стара госпођа Јулка, та једина пријатељица им у селу, па је немо гледала болесницу, где немирним сном спава.

Болесница је грчевито кршила руке, а главом је дрмала то час на ову, то час на другу страну.

Од једном ће тек болесница отворити очи и завапити болним гласом:

„Маро! . . чедо моје! . . Маро! . .“

Глас јој праћаше потмули надприродни јаук.

Госпођа Јулка скочи и у оном трену није знала шта да ради. Усплахирена отрчи у школу по Мару.

Мара уздрхтана и поплашена јурну у собу и погледавши материно самртничко, бледо лице, стропошта се вриском поред њене постеље.

Беше доцкан. Госпођа Ката је била већ издахнула.

Тако се ето угаси и окончa овај патнички живот, који је био осуђен, да се целога свога века пати, а с њоме се угаси и звездица Марине среће.

Госпођа Пелка јави ову кобну вест Миливоју као посинку самртнице и рођаку јој господар Пери.

Сутра дан је био спровод.

Био то мутан и облачан дан, а силна светина се била слегла на спровод да отпрати измучену мајку добре учитељице.

За спроводом ишла је Мара обучена у црнину наслоњена на руку госпође Јулке. Лице њено беше погнуто, а нога јој поклецаше при сваком кораку. Тужан јаук и плач њен орио се и изнад дечије песме, изнад тужног: Свјати боже.

И госпођа Јулка беше плакала. Упознала она у умрлој овој жени, честиту и ваљану женску и добру матер, па јој беше жао, врло жао. За њима је ишао млади грк са женом, па тек онда сви познаници из села, а сваком је у оку трептала суза жалости.

Тамо напред поред ђака, ишао је

са једним учитељем писар Витомир. Њему није било до жалости, но се често разговарао са учитељем, тек кад би се окренуо и смотрио жалосну Мару, засузио би и он.

Таким сузама довољан је и мали ветрић, па да их сасуши. Нису из дна душе, — вели један добар познавалац душе човечије.

Дошао спровод на гробље, и носиоци спустише сандук поред раке. Свештеник је држао кратко опело. Присутни су сви плакали.

А кад сандук спустише у раку и почеше га закопавати, оте се Мара из руку госпође Јулке и као махнита полети у раку. И пала би у њу, да је добри људи не зауставише.

„Мајко моја, о мајко!.. Добра моја мајко!“ — крикну она изнемоглим гласом и стропошта се крај гроба.

А по гробу орили се монотони звуци у стотину одјека, тужне песме: Вјечнаја памјат. . .

(Наставиће се.)

Прошлост.

Залуду гледам у прошлост давну,
Да срећне дане потражим, нађем;
Ја видим само недоглед тавну,
У црне дане залутам, зађем. —
. . . Абдурахман је, калифа славни,
Владао срећно педесет лета;
Од кад је људи мало му равни,
Био је узор и дика света. —
Бројећи старац све сретне дане,
Живота свога листајућ' књигу
Многе је, многе прелист'о стране,
И свуда наш'о жалост и бригу.
Ма да је старац тако далеко
У прошлост давну вин'о се, зашто,
Ма да је знања и славе стек'о,
Четрнај'ст само срећних је нашо!
Четрнај'ст само срећних је стеко,
У толком жићу у толком лету;
За то је старац жалосно реко:
„Човече јадни, не веруј свету!“

Београд.

С. Јов.

Млинар из Хајде.

ИСТОРИЈСКА НОВЕЛА МАВРА ЛИЛА.

(Наставак.)

8

Беше то у јутру 17. фебруара 1500. Југовина, која је доста одавна беснила по Дитмарци, претворила се у праву буру. Киша је падала као из кабла. Путеви беху до зла бога рђави; а нижа поља и ливаде постадоше мочарима. Земљу је покривао до колена дебео снег. Једва си могао по њој ићи.

Већ рано у зору се кренуше Данци и Холштајнци. Напред је ишао витез Слениц са својом гардом. Хтео је да буде први у Хајди, да тамо — као што се хвалио краљу — наручи за њега ручак, да очисти путеве од сељака; а особито, да његова гарда прва опљачка варош, да дође до што бољег плена.

У фрањишканском манастиру у Мелдорфу држао је краљ Јован и његов брат херцег Фридрих разне части и гозбе. Племићи из Шлезвига и Холштајна, којих је доста било у војсци, позову своје жене и децу у Мелдорф; а краљ се побринуо, да се оне што боље проведу. Особито је сјајно испала светковина прошасте ноћи. До белог дана се играло и веселило; а свирци тек онда престадоше свирати, кад је засвирала убојна труба, да се поново после мира и весеља отпочне крвави бој. Многи су витезови пијани посе-

дали на коње; али је тако морало бити; јер су већ доста дуго оклевали; а већ је и по неки вођа енергично искао, да се понови рат — не с тога што су се бојали, да ће Дитмаршани употребити њихово оклевање, на то, да се боље спреме, него више с тога, што онда не би могли тако лако обуздати раскалашне војнике.

Вође и племићи се у Мелдорфу весело растану са својим женама; јер су мислили, да ће их за неколико дана довести у Хајду. Војска се отегла као гладна година кроз северну капију мелдорфску. Гарда је јахала на коњима и била је оружана од главе до пете. Пред гардом је ишао јуначни витез Слениц; а за њом остала војска, холштајнска пешадија са топовима, данска пешадија па коњица. За коњицом је јахао краљ Јован уз свога брата; а око њих државно племство и витез Алефелд са алај-барјаком, који су бранили изабрани дански драгонери. Најпоследња беше холштајнска коњица на својим јаким и дурашним коњима. Остраг су ишла теретна кола, натоварена разним посуђем, вином и раном. На колима су седели лекари, апотекари, свирци и остали, без којих се у оно доба није могао рат замислити.

Алефелд је зловољно касао поред витеза Гајса, који је ћутао и гледао преда се. Барјактар је морао свом снагом чувати барјак, да му га ветар не однесе. Киша помешана са снегом је непрестано падала. Због тога је Алефелд био још зловољнији. Он је у јутру рано мамуран сео на коња; а није се ни малко одморио од пређашње ноћи.

„Проклето време, брате,“ рече напослетку Гајсу и ухвати барјак обема рукама, да му га не би ветар отео. „Пријатније је било јуче седети у топлој соби поред вина, него данас по оваком времену на кљусету.“

„И непријатељу не сија сунце и што је год горе време, тим ће жешће наши војници ударати, да што пре дођу под кров“, рече ладнокрвно дански племић.

„Баш је данас морао наредити херцег да идемо,“ рече Алефелд. „Зар не би било боље, да се причека још који дан?“

„Доста смо дуго оклевали, витеже, и ко зна, можда ћемо због тога и искијати,“ рече Гајс. „Да нисте мој предлог срамно одбили, него, да сте одмах после заузећа Мелдорфа даље ишли, ми би на сувом и тврдом путу ударили на непријатеља, те не би морали данас до колена газити блато.“

Алефелд је ћутао. Он је тада био против предлога гајсовог, а сад му је морао дати за право.

Војска је сваки час застајала. Топове су једва могли тешким напором вући. Точкови су упадали до осовина у меку земљу; а уморени и знојавни коњи нису могли да вуку тешке топове. Људи су им морали помагати, али тек што су извукли један точак из блата, већ се други завалио. Војници су проклињали време, псовали су вође, што су дочекали тако рђаво време, само да не прекину своје уживање.

На хемингштатском шанцу беше све весело. Дитмаршани су пажљиво гледали, да ли непријатељ долази. Волф Исебранд пошље неколико њих према Мелдорфу, да виде иде ли непријатељ; а ови се вратише и јаве, да су доста близу чули звекет оружја, рзање коња и људски говор; а то је зацело непријатељ. Густа снегом помешана киша је покрила цео предео густим велом, да си једва могао предмете у близини распознати и прикрила је од непријатеља дитмаршке шанчеве, које су они подигли, да задрже непријатељску војску.

Наједаред дође један дитмаршки барјактар и јави Волфу, да се непријатељска предстража већ може видети. Хитре тобџије већ хтедоше да опале из топова, да поздраве непријатеља смртоносним поздравом, али им вођа заповеди, да чекају, док им он не да знак. Рајмер, Холм и остали заповедници појединих оделења дођу Волфу, да им да последњу наредбу. Волф уједно пошље два телала у Хајду, да позову све људе.

„Петре Аренсу. Немој да заборавиш, да људе по уставу поделиш и да их доведеш у добри час,“ рече неком старом Дитмаршанину; „јер све зависи од тога. Немој пустити воду у шанац пре, него што се главна сила непријатељска тамо разреди. Свеједно побе-

дили ми или они. Непријатељу морамо стати на пут, да не може побећи, ма се он попео на наше шанчеве А сад на посао децо! Помози боже!“

Са свију страна су долазили људи и јављали, да се непријатељ приближује. Већ су неки њихови коњаници напред истрчали, да извиде предео, али се одмах вратише чим видеше дитмаршке шанчеве. Гарда се убезекнула и стојећи је очекивала заповест, ал' у истом тренутку засвира труба на шанцу; а топови запуцаше на непријатеља.

И Данци испрегну коње из топовских кола, али нису могли тако лако управљати топовима у блату. Дитмаршка ђулад су летила као киша и косила редове гарде; а њихови топови су слабо наудили Дитмаршанима; јер једни нису пуцали због тога, што је био влажан барут, а друге нису могли ни нашто употребити; јер се изломила кола под њима.

Витез Слениц је видео, да су у рђавом положају и није му баш особито мило било, кад је видео како његови храбри војници падају као снопље. Но при свем том им заповеди, да јуришају на шанац; јер су се само тако могли приближити непријатељу. Војници су јурили по блату као помамни и већ су заронили први шанац и пошли, да и други исто тако зароне. Но то већ није ишло тако брзо. Нису имали чиме да зароне тај шанац, него су се морали враћати и доносити градиво из првог шанца, да други зароне. И тако се војска јако заплете. Једни су ишли овамо; а други онамо и дођоше међу два шанца. Непријатељ је непрестано сипао ватру и весело кликао; а Данци су јаукали и почели да беже. Часници су узалуд викали да поврате ред. Предњи редови почеше бегати, а за њима пође и остала војска.

Слениц се ужасно једио, што је његова гарда, за коју су држали, да је не може нико победити, побегла испред шаке сељака. С тога је заустави, стави у ред и охрабри. Он је дао краљу поштену реч, да ће сам са својом гардом победити Дитмаршане. Његова и његове гарде част беше стављена на коцку.

Међутим примети Волф Исебранд, да је један део Дитмаршана прошао поред шанца и ударио на гарду.

„То су Телингштађани,“ рече Рајмеру, који је поред њега стојао. „Познајем их по застави. Они су се пожурили из Хајде нама у помоћ, али се без невоље излажу опасности. Тај нападај нема никакве цељи.“

„Да ли да им идем у помоћ са мојом војском,“ рече Рајмер, у ком је срце горело од јарости.

„Не треба, Рајмеру!“ рече Волф. „Непријатељ ће сваки недостатак у нашој обрани употребити на своју корист и удариће на нас на оно место, где смо најслабији. Ако се они попну на шанац онда их не можемо тако лако отерати. Гле, како се силно лије крв,“ дода и покаже руком тамо, где су Телингштађани напали на добро уређену војску сленичеву.

Гарда при првом сукобу устукне, али доцније је охрабри витез Слениц, те она поново удари жестоко на Дитмаршане и претера их преко шанчева. Четвртина их је пало само за то, што су лудо срљали у пропаст.

„Шта је то тамо, Рајмеру!“ запита Волф и пружи руку на једно место. „Зар не видиш, да је међу Холштајнцима овладао неред?“

„Коњаници трче тамо амо, као да носе заповести од часника,“ рече Рајмер. „Ено тамо једног са холштајнским клобуком, то је херцег Фридрих са својом војском. Војска се креће на леву страну. Будимо на опрезу.“

„Иду на наше лево крило према Нордхаштету. Шта ће то да значи?“ рече забринуто Волф. „Ваљда хоће, да нас нападну с леђа? А где ће остати море, наш највернији савезник? Петар Аренс је морао већ одавно пустити воду у шанац!“

„Волфе!“ повиче наједаред Рајмер и ухвати га за руку. „Гле је Холм? Ни сам ли ти причао, шта сам прошле ноћи видео?“

„Бога ми, имаш право. Предваримо их! Карстен је искао, да брани оно место, које си ти прошле ноћи посматрао, и ја сам му га поверио, да не изазовем неповерење према њему. Издајица ће [illegible] пут преко шанца. М[illegible]ом!“

„Ја идем [illegible] доцнио,“

рече Рајмер жестоко. „Оћеш ли ми дати право, да се осветим издајици?"

„Ради, како знаш, али му поштеди живот, ако је могуће. Узми војске, колико ти треба и брани се до последње капи крви. А ако устребаш помоћи, одмах ми јави!"

(Наставиће се).

Марс.

НАПИСАО ДР. И. ПАЛИСА.

Свакоме, ко сада у вече и ноћу, кад је ведро, баци поглед на звездано небо према југу, упашће у очи јасна звезда у средњој висини, светлости мало црвенкасте; лево од ње но мало ниже, видиће белу но мање светлу звезду. Ово је Спика, најсветлија звезда у гомили, што се зове „девојка" а оно прво је планета Марс.

Од небесних тела највише нас занимају она тела, која су нам саразмерно близу, те на којима можемо мање више да опазимо, шта се на њима догађа. Кад гледамо на дурбин ма коју од небројених стајаћица, свака се види као тачка и што су мање те тачке, тим боље дурбин показује. Често бива, да дође овај или онај на звездарницу, да гледа на велики рефрактор (дурбин) звезде, јер мисли, да ће због јаког увећавања моћи бог зна колико разних појединости видити; и кад их човек пусти, да гледају на њ, како ли се о противном увере! Што ми можемо дознати о којој звезди стајаћици, доста је мало. Пре свега питамо се, где је која звезда, и да ли је та звезда стајаћица увек на истом месту; затим се пита, каква је јасноћа њене светлости, и какве је боје, односно, какав јој је спектрум, с тиме је и нехотице скопчано питање о каквим год променама и законима тих промена. Ако ли је звезда стајаћица близнакиња, т. ј. да су њих две заједно као целина, онда се пита какав им је пут, за које га време једанпут пређу, какав му је нагиб, и т. д. Напослетку можемо још да изнађемо колико је отприлике од које звезде стајаћице и сунца. То је све, што која звезда стајаћица пружа [illegible] ному, који је испитује; по томе се не [illegible] мало чудити, што се обичан човек [illegible]ри, кад на какав добар дурбин, [illegible] коју звезду стајаћицу: само кад је дурбин управљен на какву гомилу звезда или на какве обојадисане звезде, чућемо узвике дивљења. После звезда стајаћица долазе разне магле; то су правилне или неправилне гомиле светле материје, као неки светли облаци; и кад гледамо на дурбин те магле, морамо се дивити њиховој разноликости. Затим долазе чланови нашег сунчаног система: сунце, месец, планете и репате звезде. Ту је тешко бирати, коме да обратимо већу пажњу, да ли великим репатим звездама, тим небесним пустоловима, које су некада свет јако страшиле, или сунцу, праизвору свега живота на нашој земљи, или месецу, сталном и верном пратиоцу нашем на нашем годишњем путу око сунца, или којој планети. Свако то тело има нешто, чиме се одликује од других. Месец нам је врло близу (384.000 километара); јер гледамо-ли на њ на најмањи дурбин можемо лако разликовати на њему брег и до. А како-ли је тек онда, кад гледамо на њ на какав већи дурбин, како се тада много и лепо шта види! Човеку се чини, као да мора видити како пада камен са врха каквог брега на месецу; та околина кратера коперниковог је сушта гомила рушевина. И у том тренутку кад обичан човек посматра свагда ће астронома, да запита: „Има-ли на месецу живих створова?" И на то ће добити немио одговор, да „нема". Заиста месец би био за нас занимљивији, да има на њему живих створова, на које би ми могли гледати из тичије перспективе, како граде вароши, како плове по својим морима или како се туку. „Али, зашто нема на месецу живих створова", биће друго питање. „Зато, што тамо нема ваздуха, а где нема ваздуха не може бити ни воде, дакле нема таквих прилика, које су по нашем схватању неопходно нужне за жива створења."

Са те две реченице јако смо смањили интересовање наше за месец. У томе тренутку бацимо наш поглед на ону црвену звезду, на Марса, јер ма да се Марс и у најбољем дурбину види тек као малена округла плоча, ипак ће свакога посматрача интересовати, чим му кажемо, да је та звезда нашој земљи врло налик, јер тамо има копна, мора, поларног леда, ваздуха, облака, по томе на њему може бити живих, шта више и таквих створова, који могу мислити.

Па шта знамо ми о Марсу? Знамо врло много, и сваке године све више. Пре свега ваља да сазнамо, како Марс стоји према земљи; онда ћемо тражити, шта има на њему самом. Пречник марсове кугле је полак толики, колики је пречник наше земље, а двапут толики, колики је пречник нашег месеца. Кад је Марс земљи најближе, онда је од земље до њега 57 милијуна километара; планета Даница може земљи да се приближи на 40 милијуна километара, а удаљење сунца и земље мења се од 151 до 146 милијуна километара. По томе је Марс по даљини према земљи на трећем месту, не узмемо-ли на ум коју репату звезду, која може близу да дође

Пут марсов, као и у осталих планета, јесте елипса, у једној је њеној жижи сунце. Марсов пут сасвим обгрљава земљин пут. Елипса марсовог пута од свију елипса великих планета, има највећи ексцентрицитет, или да простије кажемо, најјаче се удаљује од кружне линије. Када се Кеплер латио, да тражи праве путеве планета, узео је да на марсовом путу то испитује, јер се надао, да ће ту најлакше моћи наћи, какав је управо пут, јер му се јако разликује од кружне линије. И није се преварио. По томе је Марс у астрономском смислу знаменита историјска индивидуалност.

Кад је Марс сунцу најближи, вели се да је у перихелу свога пута, и далеко је тада од сунца 205 милијуна километара; кад је најдаље стоји у афелу свога пута, далеко 248 милијуна километара. Хоћемо-ли, да испитујемо, шта се на њему дагађа морамо изабрати оно време, када је земља између сунца и Марса; тада је земљи саразмерно најближе и привидан његов пречник има највећу вредност. То се време зове време опозиције. Дотична планета рађа се тада у вече, у поноћ дође у меридијан, у јутру седа. За нашег Марса било је то време око половине априла ове године па ће опет бити концем маја 1890. год.

Као што је речено, пречник марсове плоче, какав нам се види у дурбину, кад је у опозицији, онда је највећи, пре и после тога јесте мањи и свакојако, све ће мањи бивати што је Марс даље од једне опозиције; али и у појединим опозицијама има разлике. Јасно је да ће се Марс најбоље видити онда, када је Марс с опозицијом уједно и у своме перихелу. По томе ће опозиција од год. 1890. бити повољнија од опозиције од ове године; опозиција од 1892 још повољнија, јер ће Марс тада бити још ближе своме перихелу.

Повећавање и смањивање привидног пречника марсовог за времена његове опозиције иде код Марса много брже, него-ли што је код Јупитра или Сатурна; и због тога време, кад је згодно Марса посматрати и испитивати, највише ако траје два месеца пре и два месеца после опозиције. Кад то време прође мора се чекати до друге опозиције. Године 1877 на јужној полукугли марсовој било је лето. Шта се на њему догађало, гледано је скоро до краја године; онда се морало прекинути и тек концем године 1879 продужити. Међутим на јужној полукугли било је једно лето па читава зима свршена и ново лето отпочело. По томе, што се сад опажало, није у непосредној свези са оним, што је пре виђено, јер је међутим на Марсу прошла читава година Марсова; па ипак, можемо се надати, да ћемо с временом добити потпуну слику о променама и појавама, које се ређају на Марсу за једну марсову годину.

Обход марсов около сунца, или оно, што је на Марсу једна година, траје 687 земљиних дана, по томе је скоро двапута толика, колика је година на нашој земљи, напротив дан на Марсу је скоро толики, колики је и дан на земљи, траје 24 сата, 37 минута и 33 секунда. Светлости и топлоте, што Марс добија од сунца, јесте две петине од оне, што је земља добија.

И сад ајдмо на самог Марса. Ради тога морамо одабрати згодно вече, кад је ваздух миран, јер нека је наш ваздух ма најмање узнемирен, па нећемо ништа моћи видити. Пре свега упашће нам у очи његова црвенкаста светлост, која није свуда подједнака, где јача, где слабија, затим кад боље загледамо, опазићемо тамна места, између ових тамних места и црвенкастих виде се сигурне границе. На послетку на оном полу марсовом, који је нама окренут, види се јако светла бела пега Што је црвенкасто или црвено, то је на Марсу копно (тврда земља); што је тамно, то је море; бела пега на полу то је лед или снег около пола.

Када нацртамо оно што видимо уједанпут, па затим тај цртеж сравнимо после неколико сати са самим Марсом, видићемо, да се не слажу са свим; тамна се места мало помакла; то значи, да се Марс окреће около своје осовине но то је уједно и средство, како да се одреди време, за које се Марс једанпут окрене, около своје осовине. Хоћемо-ли пак, да се поближе упознајемо са површином његовом, морамо наше око на то привикавати и у томе вежбати. Но мало је астронома, који имају згодну прилику, да се у томе добро увежбају, ради чега нужно је и добро познавати његову површину. Јер да се до тога дође, да се могу опазити и најфиније појединости, треба пре свега, да је ваздух миран, чист и провидан а такав је ваздух примера ради на бечкој звездарници*) врло ретко, у крајевима пак око средиземног мора је саразмерно доста често. У томе случају не помаже ни велик ни добар дурбин. У Трсту и на јадранском мору видило би се и мањим дурбином много више шта на марсовој површини, него-ли у Бечу на велики рефрактор, ма да је иначе ово изврстан инструменат.

Многи су астрономи посматрали марсову површину; но ни један није толико у томе успео, колико астроном Скиапарели у Милану и то с доста маленим дурбином.

(Свршиће се.)

ЛИСТАК.

КУЛА КУЛИН КАПЕТАНА.

Сви бегови Кулиновићи, којих има данас највише у Бос. крајини доводе своје поријекло од некадањега Кулина бана босанскога. То је дакле најстарија племићка породица од старе властеле босанске, која је своје име и племе непромјењено сачувала. Бези Кулиновићи тим именом и данас се поносе, јер знају ко су и од куд су, — јер знају да је Кулин бан био негда силни владар над Босном. Отуд и они себе сматрају и држе за најпрече и најпрве кољеновиће од свију спахија и бегова босанских. Из те је породице и онај гласовити Кулин капетан, кога је смрт онако дивно наш земљак и слијепац Филип Вишњић опјевао, у оној пјесми која почиње:

„Полећела два врана гаврана,
Са Мишара поља широкога,
Испод Шапца града бијелога“ и т. д.

Кулин капетан живео је као што је познато у оно вријеме, када је Србија устала, да се ослободи ропства турскога; а родио се по причању једнога његовог праунука од прилике прије 130 година у варошици Кулен-Вакуфу. Али као што обично наши бегови до сад нијесу хтјели по варошима живити, тако је и Кулин капетан своју небојшу кулу начинио у средини свога спахилука у селу Пркосима, један сат далеко од варошице Кулен-Вакуфа.

Ту је он судио и био неограничени владар све околине Кулен-Вакувске.

Свакако је вриједно забиљежити коју о тој његовој кули или управо рушевинама, не за то, што нам она приповиједа какву добру страну Кулин капетана, него што нам она износи пред очи тешке и црне дане, које је наш српски народ у Босни претрпио од својих сународника, бегова и дахија босанских.

За Кулин капетанова времена били су у

*) Писац ових редака је сталан посматрач на бечкој звездарници.

Босни спахије или бегови узели толики мах, да су све радили по своме ћефу и били у својим спахилуцима неограничени владари над сиротињом рајом, као год племство у средњим вијековима, те су без ичијег знања и питања могли што год хоће радити и чинити Отуд је и постала у Босни она народна пјесма, која вели:

„Колико је у Босни бегова,
Толико је паша и везира,
Сваки својој заповједа глави“. . .

Објесити, натакнути на колац, уморити са најтежим мукама, то им је била ствар обична тако, да је човјечији живот код њих вриједио толико, као да је једна мала мушица главом платила.

У то вријеме ако неко скриви што у једноме спахилуку тај море чим пребјегне у други тамо рахат живити, а да се не боји ниђе никога. Спахије те по некад су се и из међу себе гложили и заваћали, те су отуд велике мржње између њих владале и те мржње трајале су све дотле, док један другом ма какву пакост не учини или бар не ухвати по неколико кметова, па их на мукама не умори.

Какво је стање онда у Босни било показује нам и она народна пјесма — о доласку Омер-пашину у Босни у којој султан онако јадикује:

„Бошњаци се аси учинили,
Недају ми терзимата мога,
Нит' ми дају дјецу у низама,
Не признају мене господара,
Господара падишаха свога;
Сву ми рају прићерали крају,
Сва ми оде у просјаке раја и т. д.
— — — — — — — — —

У крајини такових феудалних и неограничених господара, који ни цара у Стамболу слушати нијесу хтјели, познаје и памти народ много, као: Бихаћки капетан, Крупски капетан, Мајдански капетан, Пркошки или Кулен-вакуфски капетан и т. д. Њихови спахилуци или управо државице њихове звале су се по њима: капетанлуци. Капетанлуци су били већи и мањи т. ј. како је који капетан могао више земље присвојити и силом отети, таки и толики му је и капетанлук био. За то су ти капетани и правили куле или тврђавице, оклен им је било лашње бранити се један од другога а и од цара самога.

Таки је један владар био и Кулин-капетан, који је заповиједао од прилике данашњим котаром Петровачким и испоставом Кулен-вакуфском.

Кула Кулин капетана налази се на једном од најљепших предјела цијеле бос. Крајине. На једном узвишеном брежуљку у врх пркошкога поља начинио је он ту своју тврђавицу, од куд му је било згодно разгледати, како му сиротиња раја беглучи, како му српске дјевојке жању шеницу бјелицу а његови сехизи и слуге чине им најгадније срамоте и насиља, која су обично онда по цијелој Босни владала. Кула је по причању начинита на грбачи народа српскога без коња и волова т. ј. народ је на себи носио камење кад се је зидала, да би тим Кулин-капетан показао силу и моћ своју.

Некако случајно прошао сам љетос покрај Куле Кулинове. па ме је један ондашњи старац увео у њу, да ју видим, и показао ми о њој штошта, што је он још из детињства запамтио.

Авлија или двориште около куле сада је доста порушено а права кула и сад је у цијелости само јој је покров пофалио и горњи крајеви од зидине порушени. Кула је била шћемерена или кублејисана, да јој ватра неможе нашкодити и тај ћемер и данас је са свим добар и здрав, да у доњу кулу премда је без покрова киша на вријеме неморе продријети. У самим рогљевима (угловима), око врата и прозора је тесани камен а оно друго је од обичног камена са кречом доста чврсто утврђено. Била је на четри ката или боја, са три прозора са стране, за које су кмети при зидању куле с куће на кућу морали уложити по дукат. С тим дукатима кметовскијем правили су се на прозорима „слушабаци“ или решетке, да се жене не могу с поља видити.

За те дукате говорили су они, да је сасвим праведно, да се од раје покупе, јер да се због њих решетке и праве, да не могу у нутра кога од женскадије видити и тим на-

шкодити вјери пророковој. Неки су прозори на кули зазидани, када је на њу ударао послије Кулин-капетана Асан-ага нећки. Осим тога на кули има више пушкарница, када су се бранили од нападаја непријатељскога. У кулу се улазило на приземна врата кроз двориште, која су доста мала и ниска, јер нијесу смјели великих врата правити, због навале непријатељске. Права кула је 15 корачаји са стране широка а озидана је на четврт. На овој истој кули веле, да је пала онесвешћена када Кулинова, када су јој дошли гласници и јавили, да је Кулин-капетан погинуо. Пред кулом је зидана авлија од три људска боја висока а преко 100 корачаји дугачка, да изгледа као мали градић. У нутра у авлији водало се је кажу по стотину парипа (коња) беговских, када су Кулину долазили пријатељи у походе.

По причању у тој се авлији клало по 50 крава јаловица за један ред, када је Кулин-капетан чинио какву гозбу. У авлији су биле и справе за мучење, тако, како је било згодно са куле на пенџере женскади гледати и сехирити, кад се те муке над христијанима извршују. Ту су били тако звани томруци, кладе, вјешала, јама за укопати човјека у земљу, да му само глава вири, колац и друге остале справе за мрцварење. Још и данас имаде стараца, који памте, како су нашљедници Кулин-капетанови, те муке над христијанима извршивали.

Са десне стране пред кулом у авлији била је кућа за становање Кулин-капетанове фамилије; тамо је био и хар, гдје су му гости ноћивали, и гдје су држали вјеће ради какових важних послова н. пр. кад оће да ратују. Са лијеве стране била је приземна тавница са два одијељења; једно је одјељење било за кривце, који су под већим „кабајетом“ (кривицом) а друго за кривце од мање кабајета. У тавници је био све до пред последњу буну на неколико година један велики ланац (синџир) у ком је било на кантар 120 ока тежине. На том ланцу биле су алке, које су се кривцима око врата сапињале и у којима су морали сужњи лежати по неколико дана, док их на смрт не осуде. Поп Никола Зорић садањи парох у Пркосима вели, да је неки сужањ, који је у том ланцу сапет око врата био, извукао га обноћ, јер врата на тавнициниј су била закључана, те га је са необичном снагом, довукао кући његовог оца, који је у оно вријеме ковач у селу био. Сужањ га изазове пред кућу и замоли, да га откује, што овај и учини. Али те исте ноћи ухвати ковач своје волове под кола, метне ланац у њих и одвезе га на противну страну куле, да не би сумња на њега пала. Сужањ утече у Србију а ни на ковача не падне сумња, да га је отковао. Тако се овај несретник ослободи смртне пресуде, која му је била изречена.

У то вријеме цијелијем пркошкијем пољем нико није смио испод куле Кулин-капетанове пројахати на коњу, јер таки би главом платио, те је за то и тај сужањ осуђен био, што је на свом коњу цијели сат од куле далеко, — пројахао.

Кулин-капетан држао је веле по 200 оваца музеница, које су му по редом кмети чували. Ако се та која овца изгуби или крепа, то би онда онај, који их чува морао надокнадити са двема овцама и примити стотину дегенека. У јесен раздавао је овце међу кметове, да их изране, а на пролеће морао је сваки кмет доћерати му двије и двоје јањаца. (Истина бог то су и други бези по Босни радили а не само Кулин-капетан).

Одмах пред кулом око 30 корачаји далеко, била је Кулин-капетанова коњушница, која је до 70 корачаји дугачка била. Она је сад до земље порушена, јер су камење разнијели исељеници из Лике, те их узидали у своје куће. У ту коњушницу везато је веле по стотину атова беговских, те им се вриска цијели сат даљине чула.

Од куле десетак минута пошавши јужно налазе се упоредо (једна уз другу) двије крушке, на којима је Кулин објесио попа Стевана Карановића, те су се те крушке по причању оне јесени осушиле. И данас су пањеви тих крушака, које зову: „поповске крушке“. Мало даље је гроб погинулога свештеника и тај гроб поштује народ, као гроб мученички и светачки.

Што се тиче крвне лозе Кулин-капетанове, она је изумрла, премда имаде рођака доста. Последњи потомак његове крви био је Алајбег прконпки, који му је падао као праунук, те је лани и он јашући на коњу некако несретно пао и умро. Тај потомак његов бјеше по казивању за народ српски веома добар а особито за своје кметове као ни један спахија у том племену.

Бихаћ-Притока. **Коста Ковачевић**, свештеник.

КЊИЖЕВНОСТ.

Вук Бранковић (1372—1398) од Љубе Ковачевића. Предавање, држано у грађанској касини 24. Марта 1887 (На по се штампано из „Годишњице X.") Београд 1888. стр. 87.

(Свршетак.)

Под *В.* у закључку на основу свега напред реченога г. Љуба као сигурно изведе ово:

1. Мурат је са великом војском ударио на Србију и улогорио се на Косову испред Приштине, у држави Вука Бранковића.

2. Лазар га је дочекао, на левој страни Лаба, с војском својом, Вуковом, босанском и рекао бих, зетском.

3. Срби су, у први мах, Турке потисли.

4. За време битке, један одважан племић, а не зет Лазарев, по имену Милош, претворио се као пребегалац био, пуштен пред Мурата, распори га, али и сам погинуо.

5. У најкритичнијем моменту Турци се под Бајазетом приберу, одупру се српском нападу и заробе Лазара, а то реши битку у корист турску. То је било 15. јуна 1389. у уторак.

Поновивши за тим укратко, шта се у најстаријим споменицима прича о боју косовском и кад је и како постало данашње предање народно, да је Вук издао на Косову, г. Љуба опровргнувши тврдњу као да је Вук оптужио Милоша Лазару, и то тиме, да Вук није имао потребе да оптужује Лазару било свога било Лазаревог поданика Милоша, јер шта је имао да позавиди једном властелину Милошу владалац Вук, син севастократора Бранка, унук војводе Младена, зет кнеза Лазара, пашеног цара Шишмана и господара зетског, Ђурђа Срацимировића, Вук који је имао своју властелу, свој двор и дворане и у рату био самосталан војвода своје војске?, у одбрану Вукову рече: Јели Вуку било боље постати вазал Муратов — него остати више по имену вазал свога таста, једне вере и племена? Да је Вук хтео да изда на Косову, он не би ни долазио с војском својом, већ би остао у својој домовини, или би и сам ударио на Лазара.

За тим г. Љуба у одбрану Вукову наведе још и то, кад би он био издајник, да не би ни један свештеник или калуђер за њега написао, да је он „јуначки, велехваљени и богочастиви Вук"; да он сам не би имао образа и смелости да сретне Лазарево часно тело и да га плачући и јадикујући испрати до Брвеника, да га не би Дубровчани 1408. називали „светопочившим", да не би Лазарев син усинио Ђурђа и оставио престо сину издајника српске државе, владаоца и оца свога и да ли би такав поступак његов српски народ, чији су оцеви на Косову главе заложили, прогласили без оружаног протеста? И зар би црква прогласила за свеце потомке Вукове: Стевана, Јована и Максима?

У кратко — рече г. Љуба — *Вук Бранковић није издао на Косову.*

На стављено питање: па кад Вук није издајник, за што да баш њега српски народ таким прогласи?, одговори г. Љуба ово: као што ни један народ нерадо тражи узрок пропасти својој у себи самом, но ван себе и волије другог окривити за своју пропаст; тако и српски народ није могао допустити, да су га Турци јунаштвом надјачали. Те како је Вук преживео пораз косовски; завадио се с тастом и шурацима, због чега је и изгубио престо и живот у туђини; како је због битке косовске 21. Новембра 1402., која је била с једне стране између синова Лазаревих, а с друге између Ђурђа Вуковића (сина Вуковог) и Турака, наступило десетогодишње непријатељство између Лазаревих и Вуковиx синова, које је српском народу много штете и проливања крви донело; како 1448. Ђурађ

сии Вуков не хтеде помоћи Сибињанин Јанку на Косову у боју с Турцима, где је страшну поразу претрпео; то је Вуковиће (Бранковиће) учинило непопуларнима и та непопуларност пренета је на Вука и на послетку извргла се у издајство Вуково свога таста у боју косовском од 15. јуна 1389.

А тој пометњи вели г. Љуба помогла је та околност, 1) што је Бошњаке предводио Влатко Вуковић, за кога је преводилац Јована Дуке рекао, да је „журно побегао у Босну, чим се разнео глас, да је издао војвода Драгослав Прибишић. У тако названом Троношцу у место Влатка Вуковића стављен је Вук Бранковић. 2) што у Босни живи по туричка породица бегова Бранковића, који ће бити потомци или онога кнеза Вука Бранковића, ког је држава била прва на ударцу, кад су Турци 1463. Босну освојили, или онога Вука Бранковића босанског властеле, за кога се говори да је без боја 1463. пропустио Турке у Босну, те је народ лако ове Бранковиће помешао са Вуком Бранковићем. А вероватно је рече г. Љуба — то, да је Вуку пала на терет — кривица Вука Лазаревића, који је заиста велика зла с Турцима нанео својој отаџбини и живот завршио у Пловдиву, где и Вук Бранковић.

* * *

Ово је укратко извод из предавања г. Љубе о Вуку Бранковићу.

Приказом овим била ми је једино та намера, да и мало шира српска публика сазна за разлоге г. Љубе, којима побија народно причање и веровање, да је Вук Бранковић био издајица.

Читаоци „Стражилова“ из расправе Иларијонове о кнезу Лазару, могли су сазнати његове разлоге, којима он побија причање народно и веровање, да је Вук био издајник.

Па нек има само њих 1000 који читају „Стражилово“ и „Јавор“, па је опет добит, што ће бар та хиљада мало тишија бити у нападању на Вука као издајицу.

Не би ни мало шкодило, да и наши политични листови у место бесплодних дугачких уводних чланака и препирања, у кратком изводу својим читаоцима донесу наводе Иларијонове и Љубине у погледу Вука Бранковића, јер ако икојој, нашој читајућој публици треба и мало „здраве“ ране дати, те упозорити је, да се за напредак и одржање једног народа и нешто друго иште, а не само кукање за изгубљеном славом и бацањем кривице за то на једног човека.

А сазнањем, кад је и како је постала тврдња, да је Вук био издајник, многи би дошао до уверења, да и народ није непогрешљив, те да не ретко и он уме да погреши и да непријатеља народног држи за пријатеља, а пријатеља за непријатеља.

Да нема још историје, која и ако мало доцније, ипак сваког радника на пољу јавном, оцени као што треба, шта би било? Било би то да би ретко било наћи правог пријатеља народног, јер како сваки народ мање више воле да му се ласка, и не воле оне, који му истину говоре, колико би било њих, који би из уверења народу говорили, не ваља ти то и то, па да за то од живећег поколења само грдњу и осуду пожњу?

Вечита правда, која ма кад победити мора, ево учини и то, да се код нас мало ладнокрвније започе мислити о томе, да л је у истини на Косову 1389. битка изгубљена због издаје Вукове, или због нечега другога и доказа се, да најстарији извори не говоре ништа о каквој издаји Вуковој и да о њој понајвише знају причати они, који нису знали ни оне ствари, које су се за време њиховог живота догодиле, а знадоше на широко причати о ономе, што се на 200—300 година пре њих догодило.

За то не будимо никада брзи при оцени јавног рада појединих људи, нити сувише хвалимо Петра ни кудимо Павла, јер из свакидањег искуства видимо, како се тек временом сазна и дозна, ко је какав био. Сетимо се само, како се некад Вучић уздизао, а кад тамо, историја га показа као славољубива човека и улизицу турску и туђе оруђе. А шта да кажем за „узор“ српски Марка Краљевића?!

У Земуну 6. јуна 1888.

Димитрије Руварац.

БЕЛЕШКЕ.

(Др. В. Богишић), који је израдио грађански законик за Црну гору, што је недавно свечано у земљи проглашен, изабран је од славенског комитета у Одеси за почасног члана.

(Црногорске кнегињице). Две ћерке витешког господара Црне горе Николе I. бавиле су се још од пролетос у Петрограду као гошће руског цара. Недавно су походиле и Москву, где су врло свечано дочекане. Посетиле су и српског митрополита Михаила, који сада живи у Москви. Руски наследник престола Николај Александровић одликоваше сваком приликом црногорску кнегињицу Стану. Због тога се и разгласило било, да ће се престолонаследник њоме оженити. Кнегињице су се вратиле на Цетиње.

(Ст Владислав Кaћански), песник српски и уредник листа „*Велике Србије*" осуђен је због чланка „Баба и момак" на годину дана затвора. Осудили су га браћа Срби.

(Гимназија у Вуковару). Грађани вуковарски прегли су да оснују нижу гимназију, и изабран је одбор, који ће купити у то име прилоге. Ко положи 500 фор. постаје чланом оснивачем и чланом одбора докле год је жив; ко приложи 100 фор. постаје оснивачем; потпомажући чланови дају годишње 12 фор., а прилажући чланови 6 фор.

(Исправак). У 23 бр. „Јавора" донели смо допис из Ковиља, у којем се међу осталим јавља, да ће и *карловачко гимназијско певачко друштво учествовати на „Беседи"*, коју ковиљска цркв.-певачка дружина приређује на св. арханђела. Председник ове дружине г. Кузман Миловановић пише нам, да њему није ништа познато о томе да ће и карловачко гимн. пев. друштво учествовати на „Беседи" и умољава нас да тај глас, као неистинит, исправимо, што овим ево и чинимо.

КЊИЖЕВНЕ БЕЛЕШКЕ.

= Сомборски мађарски лист „**Zombor és vidéke**" доноси у своме 28. бр. од ове године песму нашег јуначког кнеза црногорског, „*Онамо, 'намо*" у мађарскоме преводу. Да се види како је преведена та песма доносимо овде почетак јој на мађарском језику:

Oda repül lelkem, — túl a hegyekre.
A hól apáim fényes őslakát
Rommá tevé már az idők szeszélye,
S hól hősök vivtak egykoron csatát! . .

Oda repül! . . . Prisrent szeretném látni,
Prisren az én trónomnak székhelye ;
Apáim árnya int onnan felém,
És hí az ősöknek tekintete. и т. д.

Мађарски је преводилац радио по Ђурковићевом немачком преводу, те ће с тога и бити, да је мађарски превод тако слаб спроћу оригинала. Преводилац вели у примедби: „Овај је спев писао јуначки кнез Црне горе, па је и с тога занимљив, што се у њему верно огледају црногорске наде и тежње, да се успостави држава српских царева".

= Читамо, да је у Бечу изишло друго и поправљено издање епскога спева „**Недељко**" од *О. М. Утјешеновића-Остружинског*. Овде у Новом Саду нисмо нигде видели ове књиге.

= „**Из нове Италије**", путне црте и књижевне белешке, написао *Марко Цар*. Овај даровити писац српски обишао је летос северну Италију и неко време провео у Млецима, те је сада намеран да у књизи изда своје путне црте и по гдекоју из талијанске новије књижевности. Читалац ће наћи у овој књизи поред здравих естетичних посматрања и згодних рефлексија о историјској и књижевној прошлости српској. Дело ће имати око 300 страна и штампаће се у укусном издању а стајаће само 1 фор. (= 2 динара). Претплата се шаље или писцу самом или књижари **A. Narí** у Задру.

НОВЕ КЊИГЕ.

Потоњи Абенсераж. По Шатобријану. Спјевао *Књ. Никола*. Цетиње, 1888. У књ. црн. државној штампарији. На 8-ни, стр. 91. — Светли кнез Црне горе задивио је већ одавно српски читалачки свет својом песничком уметношћу. И овај Шатобријанов спев преведен је дивно у тако лепим и лаким стиховима, као да и није превод, но оригиналан српски рад. Ако ове књиге нема у трговини, но је само по неким уредништвима послана, као што се нама чини, заиста би вредно било да се поједини бар делови изнесу у листовима, како би се и шира публика наслађавала читајући ове лепе речи, које је светли кнез умео тако красно да напише.

О читању јеванђеља у недеље на служби преко целе године. Питање из праксе црквене а подједно и одговор г. Црнорисцу Храбром — Светозару Нинићу Шакраку. Написао и издао *Димитрије Руварац*, парох Земунски. Земун Штампарија Симе Пајића 1888. На малој 8-ни, стр. 50. — Ово је богословски полемичан спис, који може и нестручне читаоце занимати. Може се добити код писца по 30 новч или 70 пара дин; поштарину плаћа писац

Народна библиотека браће Јовановића у Панчеву. Свеска 177: *Јована Ст. Поповића*. **Бој на Косову или Милан Топлица и Зорајида**. Свеска 178: **Потемкин на Дунаву** III. и приповетка Николе Гогоља: **Вије**. — Свакој свесци је цена 16 новч. Претплата на 24 свеске 3 ф. 50 н.

ИСПРАВАК.

У 24. бр. на стр. 382. III. Извори из *XVII* века бр. 2) ред 5. после: „кога је издао Вук Бранковић" треба још додати: „и да је на истом месту Мурата убио."

„JАВОР" излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шаљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора" у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор. на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића. *Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.*

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК: ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

УРЕДНИК: Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 26. У НОВОМ САДУ 26. ЈУНА 1888. Год. XV.

Мити Поповићу.

СРПСКОМ ПЈЕСНИКУ.

Надасмо се, да ће скоро,
Кроз мракове, што те круже,
Засијати сунце свјетло —
И процвјетат' твоје руже . . .

Надасмо се, да ћеш наше
Сузе горке ублажити,
И са пјесмом срца твога
Нашу душу оснажити.

Надасмо се, да ће опет
Оживити твоја вила,
И над српством твојим милим
Раширити драга крила.

Надасмо се, да ћеш опет
Пјеват' српске славе зори; —
За коју се браство мило
У стјенама тамо бори . . .

Ал' нам нада ево пада —
Тебе нема више Мито . . . .
Под земљу је твоје сада
У туђини . . . тјело скрито . . .

Пануло ти сунце сјајно,
Увехнуле твоје руже;
Горе, поља мирисава
И славуји с њима туже . . .

Ал' те браћа мила неће
Изгубити из памети:
Док се бурно коло креће,
Доклен српска пјесма лети.

Увјек ће те спомињати,
Док је српског неба плава,
И теби ће гласе слати:
Ох, слава ти! слава! слава!

У Мостару 14. јуна 1888.

Алекса Ристов Шантић.

Милче.

ПРИПОВЕТКА ИЗ УЧИТЕЉСКОГ ЖИВОТА.

Посвећена госпођици Мари Поштвејевој.

Од В. Милана Марина.

(Наставак)

Миливој не беше код куће, кад му је брзојав од госпође Пелке стигао.

У близини села М. у неком другом селу беше баш тај дан сарана омљубљеног и честитог, старог пароха једног.

На тај погреб беху позвани сви околни свештеници и учитељи.

Миливој и млади попа договоре се и крену.

Могли су бити на по пута, у друго село. кад је Марина мајка умрла. Миливој као да је нешто слутио. Но ни из далека није могао помислити, да му је помајка већ покојна. Нека црна слутња обавијала му душу, и он је целим путем ћутао

Овај поход на погреб, црно гробље, што му се непрестано у снови јавља, све то потхрањиваше ту његову слутњу све то већма у души му.

Погреб старога пароха беше величанствен и чак се у вече свршио, и тако Миливој тек око неко доба ноћи стиже у село своје.

Нојцу беше мучно преспавао. Црне мисли мложиле му се у души, а „Вјечнаја памјат“ зујало му је целе ноћи у ушима.

И кад беше већ са свим свануло, а нека га лупа на врати трже из-а сна. Њему беше чудновата та ра̑на похода, приђе и отвори врата. Неко мало девојче пружи му листић са речима:

„Још јуче сам вас тражила, ал' нисте били овде“ — то рече, па оде.

Миливој позна по листићу, да је брзојав. Лице му дође са свим другојачије, а руке му дрхтаху од узбуђености, као у озебла сиротана.

Дуго га није смео отворити. напокон се ослободи и отвори га. Беше у њему следеће:

„Госпођа Ката умрла. Сутра спровод. Дођите. Пелка“.

Јестели видили кад осуђеника, кад му судије самртничку пресуду читају. Јесте ли му се дубље загледали у бледо, блеђано лице. Прави самртнички лик.

Тако тад изгледаше и Миливој.

Није ништа говорио, већ ћутећки забрави врата, прође кроз село и — оде.

Кроз по сата већ је био у железници. Ту је сео у један крај, па је немо гледао и ћутао.

Влак се један задоцнио, па се цео пут пореметн Миливој је морао дуго чекати на други влак.

Било је већ вече, кад је стигао у село В. — Изгледаше му ово село, као неки пустоловни јаз, који му уграби љубљену помајку, ох, коју је он то све силније љубио и штовао, и које у себи скрива душу његове душе, ожалошћено његово Милче. Чуо је и последњи звук в.—чких звона и видео је људе, где се већ са погреба враћају. Но он ипак за то убрза кораке и стиже пред школу.

Ту владаше нема тишина, коју тек кадкад прекидаше болни јаук сироте Маре

Дрхћућом руком отвори врата и ступи у собу. На дивану лежала је Мара, а покрај ње стајаше госпођа Јулка и Пелка. Марино лице беше бледо, ка' оно „алабастер“, самртнички бледо, очи заклопљене, а груди јој се бурно надимаху.

Госпођа Пелка чим га спази, погледа га погледом пуним туге и сажалења и даде му знака, да ћути.

Миливој стаде и немо посматраше своје сирото Милче, а очи му се од силних суза наводњише. Стајао је ту непомично, као мраморни блеђани лик.

Мара је лежала непомично, и тек кадкад би отворила своје очи, па би немо зверала, по час у госпођу Јулку, а час опет у госпођу Пелку, и онда би их опет склопила јаукнувши болно:

„Мајко моја!... Добра моја мајко!....

Миливоја није опазила.

Није дуго прошло, а она савладана лаким сном заспа. Госпођа Пелка прошапута две—три речи са госпођом Јулком, за тим приђе Миливоју и позвав га, изађе на поље. Миливој при поласку, окрену се још једном и погледавши тужно на своје Милче, упути се за госпођом Пелком.

Ту је код грк-Рапе преноћио и тек сутра по подне оде с госпођом Пелком да обиђе и да утеши своје Милче.

Код школских врата сусрете се са

једним непознатим крупним младићем, који је у њега чудновато зверао. Беше то писар Витомир, који је обилазио врата Марина. Миливој га погледа пре зирућим погледом, а из израза лица његовога могао му је мисли прочитати.

Беше већ вече, кад се Миливој опростио од Милчета свога и од добре и честите грк-рацпне породице, седе у жељезницу и одјури пут свога села.

VII.

Господар Пера беше јако љутит, кад се вратио из Пеште. Љуто преварен у своме сину, неваљалом као што је и сам рекао, пребацивао је самом себи кривицу, што га је тако размазио и што га је дао у Пешту. То га је љуто пекло.

Код куће га дочека госпођа Маца. Чувши горке вести за свога сина, ражалости се јако. Из те жалости изби временом нека љутитост. До сада беше увек сину своме држала страну, ал' сад чувши неваљала недела његова поче га и она осуђивати, грдити и псовати.

Једном не знам кад се то збило, беше дошао у село краљевски окружни судац, добар познаник господара Пере. Свршио своје послове, па куд ће, него хајд код господара Пере.

Ови га с рашпреним рукама дочекају и угосте га чим су знали бољим. Да бо'ме, да је сам ручак трајао мал' те не два сата. Била је трпеза пуна, препуна разним јелима и лепим вином.

По ручку настаде жив разговор. Од једном ће судац:

„Па ви тако имућни, па само једног сина имате. Чујем за Марка, да се „горе“ баш тако добро и не влада. Млад је, зелен је још. А ту је још и друштво веселих младића. Знам ја то и по самом себи. Био сам и ја тако млад у Пешти Младост — лудост, право наши кажу!“

Господар Пера није прикривао своје домаће одношаје, био је према сваком искрен, а особито са суцем, који је Марка волео, а и сам је био врло добро познат с њим. Мало је ћутао п'онда поче:

„О, мај, мој господине, где ме то дете баш хоће да убије, да ме жива са'рани. Истина јест, није Бог зна каква незналица и лењштина, ал' је до крајности трошаџија, распикућа, па то ме пече“.

„Узмите ви њега себи господар Перо. Јест, то вам ја саветујем. Ви сте већ у годинама човек, а час смрти нико не зна кад ће стићи. Он вам је јединац. Махните се ви адвокатлука, није то за њега! Узмите га пред-а се, па га учите земљорадњи и благодетној „економији“. Верујте ми, поправио би се. А после вас знао би мудро управљати са „сермијом“ вашом“, — рече судац, пошто је добро познавао Марка, а и слушао за њега, да већ толико година ни једног испита положио није.

Госпођа Маца слушала, па немо главом одобравала суцу, а господар Пера накашља се, па започе:

„Да, да, право имате драги господине. Ни мене мој отац није учио „адвокатлуку“, па ево опет сам данас човек. Оно истина, леп је то а и господски лебац, мени се допадао, ал' сад видим, да то није за њега или он није за то. Узећу ја њега к себи, као што ви кажете, па ћемо „економисати“, а кад ја умрем, предаћу му сво своје „движимо и недвижимо“ имање, па нек сам њиме управља, можда ће тад паметнији бити“.

Тако се то сврши.

Господар Пера и госпођа Маца сити већ адвокатлука свога сина закључише и дозваше га кући

Марку беше мало неправо. Свикнут на бурни великоварошки живот, на весело друштво, једва се одлучи, да га остави. Код куће га је чекао мирни сеоски живот, топло родитељско закриље.

Господар Пера и госпођа Маца чи-

више све, само да му угоде, те да га приволу на сеоски живот. И то им сретно испаде за руком. Кроз неко време, а од Марка постаде „економ“.

Имање господар Пере почело је све боље и боље напредовати Син му се опаметио, па с њим у заједници мудро управља са „сермијом“. Житнице се опет напунише, а мрко лице господар Пере доби опет свој првобитни благи израз.

Уживао је у сину своме, па се јако радовао. Увидио своју љуту погрешку, што је сина за адвоката хтео изобразити и послао га у Пешту, кад то за њега није било.

„Он је створен за „економа“, као што су му и стари били“.

У својој радости био је већ и заборавио на госпођу Кату и Мару. Није ни знао, да је Мара већ свршила учитељску школу и постала учитељицом у селу В.

Било је то баш у јесен, кад је госпођа Ката умрла

Госпођа Пелка знала за господар Перу, о њему јој често говорила у болести госпођа Ката, па је и њему брзојавом јавила смрт Марине мајке.

Господар Пера не мало се зачуди и ражалости на ту вест. Дође му тад у памет сирота рођака госпођа Ката и Мара.

Добри овај човек и сузио је.

Кривио је себе, што је тако погрешио, па их заборавио. Но, у себи се ипак тешио, да ће ту грдну погрешку временом и загладити.

Кајао се што није могао на погреб отићи. Био је послом спречен.

У вароши К. у срезу господар Пере бирао се баш тај дан посланик за земаљски сабор. Он и син му Марко смерали су да оду тамо с грађанима, као представници и бирачи своје општине. Одоше, па тако на погреб нису могли.

Тек пошто се вратили, дозва господар Пера у своју собу жену и сина Марка. Имао је с њима важна дивана.

Кад се искупише, а он ће тек почети:

„Ми смо и заборавили, да имамо на свету једну једину нашу сироту рођаку. То је Мара. Ти је Мацо, добро знадеш још кад нам је у дому била. Ал' онда беше још мала. Умр'о јој отац, а ево сад умре јој и мајка. Остаде сирота сама. Истина, учитељица је у лепом месту, ал' то је горак хлебац за младу девојку, па сад још кад је остала сама, самохрана. Ја сам о нечем премишљао, па ћу сад то и вами да саопштим. Како би било, да ту сироту девојку, честиту и ваљану, па још и изображену узмемо у наш дом. Ето, ти си Мацо већ и онако ослабила и остарила као и ја, а Марко је млад, па ће је сматрати као сестру. Никог више немамо, до ли тебе једнога, и то нам је једина рођака, па, шат се деси добра прилика удаћемо је, а тебе синко оженити“. Добри господар Пера то заврши, па погледа љубопитљиво на жену.

Госпођа Маца беше се од неког времена са свим променула, што'но реч' и телесно и душевно. Њено младо и гордо лице доби старачки изглед, беше ослабила, а њена нарав постаде блажија. Можда је и марково рђаво владање у Пешти имало уплива на њену промену. А сад како се Марко промену и постаде честитим и ваљаним, њена душа пливала је у радости, па није ни чудо, кад је на мужевљев предлог драговољно пристала и кад је рекла:

„Право имаш, Перо, доведи је. И пре смо је требали амо довести, ал' тад бесмо у бризи за тобом Марко. Но сад већ, кад је остала сирота саморана, доведи је, па је можемо временом и удомити“.

Тако закључише и решише, да Мару у свој дом доведу.

(Наставиће се).

Из Петефијевог „Апостола“.

I.

Спустила се над варош црна ноћ,
Уклонио се с неба месец блед,
Погасиле се звезде сићане.
Ко поткупљена душа, тако је
Свуд широм мрачан свет.

Гле тамо горе светлост слабачка
Светлуца слабо, дршће, издише,
К'о болнику кад куцне суђен час
К'о кад последњи изумире над.

С тавана озго допире светлост та,
Ал поред жишка у глуво доба то
Ко то тамо бди?
На тавану је мала собица
А кирајџија: врлина и јад
Два близанца, рођена брата два.

Јадна је, мала собица та
Малена као гњездо ластино.
Украса у њој нема никаква
Баш као и у гњезду ластином.
Пусти зидови — — Ал не, опет је
Од гњезда нешто мало утекла.
Плесан је дивно нашарао зид
А преко плесна види се кише млаз,
Па то ти брате тако изгледа
К'о по великим што-но собама
Свиони канап малог звонцета,
У соби ваздух кужан, загушан
Од плесна и од силних уздаха.
И псето, ваљда, што је одрасло
У двору каквом сјајном госпоцком,
— Научено на сјај и изобиљ
Цркло би ваљда на месту том.

Креветац један и отрцан сто
— Ни у поклон нико не треба —
У кревету је стара перина
А на перини безброј закрпа
И опет слама вири из ње
У углу доле поред кревета
Види се неки стари сандучић,
Давно га већем изео црв.
Около стола две столице
— Мајстора једног први покушај! —
То вам је цео собњи намештај.

Па ко станује у собици тој? . . .
Малени жижак дршће издише,
Стењак му ено догорева већ
Светлуца слабо, тек да није мрак
А поред слабе тавне светлости
Блеђане слике, што се крећу туд
Изгледају к'о дуси нечисти.

Да ли нас жижак само вара тек?
Ил су заиста тако жалосни
Бледи и страшни становници сви
Штоно под кровом кућним станују?
Сироти људи, сињи патници! . . . .

На сандучићу оном иструлом
Са одојчетом малим нејаким
Ено где седи мајка несретна,
Кукавче мало,
Од силног плача промукло већ.
Јецајући сиса ал заман
Сасушиле се дојке мајчине,
Ни капи млека није у њима,
Премишља мисли мајка јадница
Боли јој стегли срце мајчино
Тешке су мисли то.
Јер ено горке сузе круне се
Низ невесело лице блеђано
Заустављају се на лицу детињем.
И теку сузе нижу се кап по кап
Баш као извор из кама сињега
Ваљда из пустог обичаја тек?
Старијег уљуљушкао сан
(Спава л' заиста ил се прави тек?.)
Ох, спавај сине, сиви соколе,
Сневај да једеш леба квашена!
Ох, то ће бити диван, царски сан!
За столом седи отац забринут,
На чело му се облак спустио
— За то је ваљда у соби таки мрак!? —
Бледо му чело књига сићана,
Из које можеш прочитат' сав му бол,
Чело му салик штоно представља
Милион патника боле и јад.
Ал испод чела тавна, суморна
Светле се сјајне жеравице две
Светле се до два ока пламена,
Што не затрепташе јоште ни пред ким

Пред којима би многи скрио глед.
Поглед му блуди даље, даље све
Изгубио се тамо у недоглед
Ко сури оро међу облаци.

С мађарског превео Бране С. Шајкашки.

Млинар из Хајде.

ИСТОРИЈСКА НОВЕЛА МАВРА ЛИЛА.

(Наставак.)

Рајмер оде и затече људе у реду, али вође не беше код војске.

„Где је Холм?“ запита Рајмер.

„Намешта топове. Као што изгледа непријатељ ће на нас напасти,“ одговоре му војници.

„Шта значи тај знак?“

Кад је то рекао узме копље, које је још прошле ноћи видео, да је забодено у земљи. На врху копља се вио дугачак црвен барјачић.

„Холм нам је казао, да је то знак за Волфа Исебранда,“ рече један војник. „Чим падне барјачић са копља, то је знак, да треба послати помоћи.“

„О томе Волф не зна ништа,“ рече Рајмер. Има ту много чега, што није онако, као што би требало да је. Шта ће тај прокоп на насапу?“

„Тај смо прокоп прошле ноћи ископали по млинаревој заповести, да можемо напасти на непријатеље,“ рече војник.

Рђаво би испао нападај Холму са шаком људи!“ одговори Рајмер. „Он вас је преварио.“

„Баш сам хтео, да пошљем за помоћ, тим боље, што си већ ту,“ рече млинар кад је дошао. „Ја мислим да ће непријатељ на нас ударити.“

„Ти би зацело доцкан послао за помоћ. Непријатељ би био на насапу, и ти би тек онда искао помоћи. Откад је ушло у обичај, да дитмаршке вође обеси свој појас о копље у тако кишовито време, место да га носи о пасу?“

Рајмер погледа Холма, који сасвим побледи; а на брзо се опет охрабри и рече:

„Јеси ли ти дошао, да ме као ђака испитујеш. Волф зна, зашто се тај барјачић вије; а да ли ти знаш, до тог ми није ништа стало.“

„Доцније ћемо о том говорити. Међутим ти Волф заповеда, да ми предаш свој мач. Холме ти си мој роб — а ви војници од данас не слушајте више овог човека.“

Млинар оде корак натраг и повуче мач из корица, али га Рајмер зграби за руку, те му мач паде на земљу.

„Нека дођу овамо четир војника!“ заповеди Рајмер. „Овога човека водите у тавницу и пазите добро на њега. Вежите му очи; јер он не треба да зна, ко је победио, али својом главом одговарате ми за њега. А ви Дитмаршани јуначки дочекајте непријатеља!“

Сад оде, да прегледа топове. Сви беху сувише високо управљени тако, да нису могли ништа непријатељу наудити. Он их одмах намести како треба и заповеди тобџијама, да тамо циљају, где непријатељ може лако прећи преко шанца.

Непријатељ је већ био тако близу, да си лако могао распознати поједине људе. Рајмер је познао по лепом клобуку, да је међу непријатељем и херцег Фридрих. Барјачић им је зацело показивао правац, куда да иду; јер су управо према њему ишли. Брзо су напунили први шанац и прешли га. А кад дођоше већ близу другог шанца, онда заповеди Рајмер тобџијама, да опале топове. Непријатељи се пренеразише, кад чуше пуцњаву. Испочетка су се колебали, шта да раде, а затим су жестоко ишли напред и викали, да им је бесна вика далеко одјекивала по Марци, као силовити морски вали.

Рајмер није дао уклонити млинарев издајнички знак, да намами непријатеља у заседу. Многи су Дитмаршани подлегли у боју; а непријатељ је слао све нове и нове одморне чете. Дитмаршани су се борили као лавови и већ су доста непријатеља скинули са

света, но на послетку морадоше подлећи огромној сили. Непријатељ је сад ударио и у центрум на Волфа и то као што се чинило са бољом срећом него пре. Војници су викали, да је чак и Рајмер чуо: „Чувај се сељаче, долази гарда!“ С тога Рајмер није хтео да иште помоћи од Волфа, да га не би ослабио.

Гарда је сад јурила као помамна. Прешла је већ и други шанац и верала се на насап. Сад се тек почне ужасно крв проливати, па и ту најпосле одржа победу надмоћни непријатељ. Дитмаршани су се већ били уморили и почели да бегају.

Али на једаред изађе Телза у свечаном руву са светим знаком. Она је изгледала као херувим с неба. Ишла је тамо, где се најжешће борили. Непријатељ је бегао од ње, као ђаво од крста; а Дитмаршани се поново охрабрише и јурнуше на непријатеља; а овај поче да бега.

Међутим је и вода помало долазила. Петар Аренс је учинио своју дужност и пустио воду у шанац. Тај је тренутак одавно Волф ишчекивао.

„Напред децо! Ево нашег савезника. Ево мора! На ноге, да осветимо оне, који су пали у Виндбергену и Мелдорфу!“

Речи вођине су далеко одјекивале по шанцу. Сви се одушевише и јуначки јурнуше на непријатеља. Кад је то чуо Рајмер и он повиче својим војницима:

„Наши побеђују. На ноге. Немојте, да се осрамотимо!“

И они ударе жестоко на непријатеља и за неколико тренутака га претерају преко шанца.

Међутим дође и Телза његовој војсци: јер није више требала да храбри Волфове војнике. Кад ју је угледао непријатељ, он је мислио, да је то неко више с неба послано биће. „Против људи ћемо се борити до последње капи крви, али са духовима се нећемо упуштати у бој!“ повиче вођа једног холштајнског одељења и заповеди својој војсци, да иде натраг. Непријатељ поче на све стране бегати.

С таком истом срећом се борио и Волф Исебранд. Он је чуо убојну вику гарде, но она је сад гласила: „Чувај се гардо, ево сељака!“

Вода је све више и више долазила. Кад су је угледали непријатељи они почеше викати „бегајте, ево воде!“ На те речи поче непријатељ на све стране бегати. У војсци је овладао највећи неред. Многи је непријатељ у бегству погажен од својих другова, који су јурили као бесни.

На пут, који води у Мелдорф стаде краљ Јован са својом војском. Гледао је како му војска на све стране бега. Многи су били у шанцу до колена у води и викали за помоћ. Вође су са мачем тукли војнике и терали их, да изађу на друм и да избегну извесну смрт, која их очекује у валима. Но краљ није ништа марио за то. Он није могао да појми, како да шака сељака потуче његову огромну војску. С тога заповеди ,да још једаред ударе на Дитмаршане.

Али му херцег Фридрих рече: „Бегајмо, брате, да не буде доцкан. Јер што дуже оклевамо, тим ћемо се теже моћи спасти.“

Краљ још једном тужно погледа своју војску и затим пође даље.

Стари дитмаршки кроничар Јован Адолфи назван Неокор вели, да није ни четврти део непријатеља изнео своје главе из боја. Слевиц, Олденбуршки грофови, Гаје и скоро сво шлезвиг-холштајнско племство паде у боју. И сам барјактар Алефелд са својих 50 другова остаде на бојишту; а славни алај-барјак заробе Дитмаршани. Осим тога опљачкају силно оружје, коње, разне ратне справе, сва теретна кола, краљево сребрно посуђе, златне и кристалне метале, скупоцене одеће, много вино и пиво. Част се није држала у Хајди и нису је држали холштајнски кнежеви, витезови и племићи, него су у Мелдорфу пили Дитмаршани краљево вино из његових скупоцених пехара и јели његовог слаткиша.

То је најславнији дан у историји малене Дитмарксе, кога је шака Дитмаршана, победила огромну војску данско-холштајнску.

9.

Већ је прошло два месеца од хемингштатског крвопролића. По улицама се белиле

кости много хиљада поубијаних и удављених војника. Дитмаршани нису хтели никошто да издаду лешине и презрели су откуп, који су им нудили непријатељи. Дански краљ Јован се у миру, који је на скоро после 17. фебруара скопљен одрекао свога права над Дитмарком и сад су могли јуначки сељаци поново своје послове радити и заменити убојно копље, косом и плугом.

У Марци се већ поља зазеленела. Дрвље се у пролеће заодело белим цветом. На пољу је све ницало, расло и ширило свој миомирни мирис. У природи је настао нов живот. По мочарној низи могао си видети читава јата рода. Зеба је започела своју веселу песму у слободном и чистом ваздуху. На дрвећу поново засвираше косови. Свуда у шуми и пољу пробудио се нов живот; а људи су, кад су очували земљу од опасности, која јој је претила двоструком угодношћу удисали миомирни ваздух прамалећа и слободе.

У скупштинској дворани у Хајди седеле су озбиљне судије и говориле о једном човеку, који је седео мало даље на дрвеној клупи и гледао дреко у њих. То беше Карстен Холм, кога су оптужили због велеиздаје. Он је већ доста давно тамо седео и очекивао своју пресуду од поротника. Но бој код Хемингштета и његове посљедице, деоба плена, погреб оних, који су пали за слободу и најпосле погодба мира, све је то одуговлачило пресуду млинареву и оставило његову судбину у неизвесности. Но кад се то све свршило, онда су тек почели тачније испитивати његову ствар.

Оптуженик је испочетка све истрајно и тврдоглаво порицао; а што је Рајмер навео против њега, рече, да је то учинио из личне мржње. Но оно, што су други говорили против њега, није могао никако побити и тако су већ сви били уверени, да је млинар крив и чудили су се, како је могао Дитмаршанин бити тако покварен, да изда своју домовину.

У дворани је владала нема тишина, кад је старешина изрекао пресуду над Холмом. Пресуда је гласила на вешала; а имање, да се присвоји држави. Оптуженик се могао још по државном закону позвати на срдаре и он се латио још тога последњег часа, да бар још који час живи и ако је знао, да не може очекивати блажију пресуду.

Међутим све се друкчије збило, него што је млинар очекивао. Шака Дитмаршана је победила и сатрла силну војску непријатељску. Они су сачували своју стару слободу. Фридриху је убојна срећа покварила рачун, те није могао ни из далека угледати торањ хајдин. Таке су мисли блудиле по млинаревој глави, кад су га поново одвели у мрачну тавницу и грозно се једио, кад се сетио Рајмера, који му је толико неприлике учинио.

После пресуде се држала народна скупштина. Градоначеоник јави скупштини, да им је писао њихов заштитник надбискуп бременски.

У писму хвали надбискуп своје штићенике, што су били тако храбри и истрајни у рату. Даље изриче своје задовољство, што су одредили, да подигну женски манастир и обећава им, да ће сам лично доћи, да освети манастир.

Затим устане један свећеник и опомене Дитмаршане, да испуне свој завет.

На то ће градоначеоник: „Ми ћемо свој завет испунити. Но пре треба, да се побринемо за калуђерице. Наш манастир није одређен за странце; а у Дитмарци ћемо тешко наћи доста девојака, које би се одрекле света и провађале свој живот у посту и молитви.

На то ће један други свећеник: „Та ето се већ неколико племенитих девојака јавило; а не сумњам да ће се и сад која јавити.“

„Телза је само одобравала речи свећеникове.“ Но један грађанин устане и рече: „Посумњали су у њену част и љубав према отаџбини, те је морала на то пристати.“

„Вимерштетски Рајмер има право,“ рече Петар Аренс. „Телза се није заветовала по својој вољи и као што ја знам, воле Дитмаршанке метути на главу венчани венац, него калуђерички вео.“

„Завет, који није својевољно и из дубине срца положен јесте црквени грех,“ рече градоначеоник; „а манастир, у коме су калуђерице примолане, да се посвете свећеничком реду нису богу угодне.“

(Свршиће се)

Код Видове цркве.

СЛИКА С ПРИМОРЈА.

Од подножја ловћенскога развија се к западу полуостров у дужини од прилике двије уре хода а у ширини уру, који кваси море од Котора до Тивта. На тој му обали унаоколо леже редом Муо, Прчањ, Столив, Лепетане, Доња Ластва, а на сред њега међу врховима планинскијема лежи Ластва, која би се лијепо виђела из залива од Кумбура до Јошице, да је не заклања високо брдо Св. Вида.

Ово се брдо почиње дизати одма са обале својијем правијем а острijем хрбатом све до врхунца му, тако да му с једне стране лежи велика увала планинска, ил' боље стрма драга лепетанска Илијћи, а с друге она, што се спушта на Опатово у Доњу-Ластву. Кад је свој врхунац постиго, спушта се опет са свијем прав и стрм к истоку у ону планинску увалу, ђе Ластва лежи. То је оно високо остро брдо, што се самостално с обале морске подиже и што путнику пада у очи између свијех осталијех, што се у заливу бокешкоме огледају, са свога пирамидалног облика и свога дивнога положаја у најромантичнијем крају бокешке.

На самоме врхунцу овога брда бијели се нешто — то је црквица св. Вида, кога католичка црква слави 15. јунија. Разумије се, да се ту не служи него од славе свечеве до славе, али на славу му ту се купи народа из свијех оближњијех села, наравно млађега, јер се старији имају ђе и на ниже Богу молити. Ја сам још ђететом горе излазио, али у мени никакав утисак није се већ находио, него ме опет горе свеђер вукло само љубопитство, да с онога врха видим какав је поглед унаоколо, па и да саму ту црквицу разгледам. И ове године договорим се са једнијем рођаком, сеоскијем учитељем и млађијем сликаром Ђурановићем, да пођемо код Видове цркве на славу. Самном су шћели и обоје моје ђеце да иду, и ја им се нијесам противио, него им још друштво нашао: што бих се бојао кад ћу ја ту бити.

На Видов-дан зором били смо поустајали, а на пет ура управо почнемо се с Пладе пети уз брдо; али смо се узалуд освртали, креће ли с Каменара која барчица, одакле се имао превести млади сликар; још не знам, што га је омело; али пошто се састанемо неће моћи чекати други Видов-дан . . .

Преко Мећавине сустиже нас једно друштво, преко Рованца друго, па тако даље треће и четврто; како су нас сустизали тако су напријед пролазили, јер нас је моја Росанда сваки час заустављала; његоћ ћаше виђети лијеп кам или мало лединице травом застрте, ћаше сјести, па није ни нама то ни мало противно било, само ако смо се и ми имали ђе наслонити; али смо у противном случају радо и стојећки почивали. Пут као планински није ружан; истина до по пута су готово све од мора степенице камене, али од по пута иде више страном испод ноге, јер не иде управо на врх, него га мимоилази, да се опет на њ врати. Мој Милутин је први одио и опомињао нас, да хитамо прије сунца свакам, када ћасмо починути; али се пред нама подизало високо Рандово, које нас је све до Ластве заклањало од сунца.

Кад стигли у Оращје, прве куће ластовске, ту нас је сунце уфатило; али отолен пут обрће на врхунац правцем од истока западу, тако нас сунчане ждраке нијесу у лице стријељале. Било је шест и по, кад смо се почели из Оращја на више пети У двадесет минута били смо код црквице на самом врхунцу.

Црквица је сасвијем стара, олтаром округлијем у исток сасвијем по обреду источне цркве. Унутра пред олтаром клечијаше једна жена, а на олтару сасвијем скромном стоји икона св. Вида. Насликан је као обични мученици млад с палмом у руци. Ту смо нашу лепту принијели, па смо изашли, да мало сједемо, да се одморимо. Пред црквом је било тек десетак чељади. Била су и три стола са разнијем пићем. Пошто се мало одморимо, пили смо хладне планинске воде са мастиком. Али сам ја собом понио и ботиљи-

цу праве шљивовице, од које смо путем прискривали, па и овђе се обредисмо.

Сада би требало да станем описивати поглед са овога врха у наоколо, али ћу се најбоље истини приближити, када рекнем: та се дивота не може описати! Најприје ти поглед привлачи долина, што се спушта лагано до мора са високијех брдија изнад Доње Ластве и Тивта, па се даље испод Ловћена раствара у право поље, које се протеже испод свега Грбља до зеленијех хумаца, што се таласају испод голијех високијех планина до Будве, испред које се далеко, далеко море простире; и све то видиш једнијем погледом. Све до поља покрива оно модро зеленило маслинско, кроз које се бијели по ђе која кућица, ил је дим одаје; по пољу се растире опет оно јасно зеленило чувенијех винограда тивацкијех. Обала морска опет се весело извија, како ће ти боље оку угодити. Ту ти је Калиман па Сељаново, па убави полуостровчић Превлака, на ком се данас виде развалине манастира св. Арханђела, зецке митрополије, величанствене Немањићке задужбине, и до ње опет два островчића, па иза њих Солила, од којијех није нама остало него име, али за вријеме српског државног живота, ту се производила со у толикој мјери, да је још Немања, кад се закалуђерио, Хиландару завјештао отолен толико соли на годину, као што се види из једног старог писма, што је вриједни скупљач старина српскијех г. Ф. Радичевић у 42 бр. *„Јавора“* г. 1885. саопћио; а у Миклошићевој књижици о Црнојевићима (Die serbischen Dynasten Crnojević) находимо, како су Црнојевићи ова солила као своју властитост од млетачке републике тражили. Дакле у сред те дивоте природне, што се и данас зове *Миколскијем збором* по манастиру св. Мих. Арханђела, ком је овај предио припадао, находимо и споменике негдашње величине српске!*) До Солила одма пружа се к западу полуострв луштички до према Новоме, а преко њега пукло веље море до у недоглед, према којему с ове стране полуострва пружа се залив которски и увлачи се кроз тијеснац Вериге, ђе се с једне и с друге стране стрмо спуштају високе зелене планине. По обали противноложеној виде се села Баошићи, Бијела, Јошица па Ђурићи. То је обала трећег полуострва, што Боку илити залив которски чине, и развија се од Кута до Морниња. Изнад Бијеле у планини види се село Крушевице, а изнад Крушевица на највишему врху црквица св. Јеремије, па на једноме нижему црквица св. Николе изнад Ђурића, а на убавом брежуљку што море кваси са три стране бијели се лијепа црква св. Неђеље. Преко брдија овога зеленилом застртог полуострва види се према западу гола висока Сниједжница и по њој војнички пут, што иде из Новога преко Убала на Кривошије; па се нижу од запада к сјеверу голе планине убаљске, па кривошијске искићене новијем тврђавама до Вранова брда изнад Оравца, које се већином из залива не могу видјети.

* Осим тога, што се овај дивни предио зове *Миколскијем збором*, у Тивту листом славе крсно име *Миховдан*, што нас такођер опомиње на задужбину Немањићку на Превлаци. Тивљани су сви католици као Ластовљани, али су једни и други све народне обичаје, као и народну ношњу до данас сачували.

(Свршиће се.)

Марс.

НАПИСАО ДР. И. ПАЛИСА.

(Свршетак.)

јесен године 1877, био је Марс у опозицији но уједно и врло близу перихела; његов привидан пречник у септембру био је 25 секунада у луку,*) до почетка новембра пак већ се смањао на 15 секунада у луку, због веће даљине од земље. Скиапарели почео је концем августа 1877 год. да посматра у тој намјери, да види, шта ће вредити његов дурбин, кад се на њ посматрају планете. Отуд ћемо знати, зашто

*) Кад би гледали сребрни новац од једне четврт форинте из даљине 190 метара видили би га под толиким кутом.

се пре није тим занимао. Првих дана свога посматрања тешко му је било наћи се у ономе, што је на Марсу видио; но мало за тим, Скиапарели опази, како се на његов дурбин може много шта разазнати више, него што су видили и забележили Кајзер, Локије и Давес год. 1862 и 1864, кад је било врло згодно Марса посматрати. Кад је то дознао, одлучи се, да поближе испитује Марсову површину. Резултате својих посматрања објавио је Скиапарели још год. 1878. Кад су их астрономи дознали изненадили су се, толико је било забележених појединости, које је Скиапарели опазио: шта више неки су и сумњали, да је то све и могао Скиапарели видити, па су држали, да је гдешто можда и из главе своје рекао. Но таква сумња могла је трајати врло кратко време, јер се знало, да је Скиапарели одличан астроном и стекао себи бесмртно име у ученом свету доказавши да постоји веза између репатих звезда и метеорских чопорева. Као што знамо, на нашој земљи има више водене површине, на Марсу је обратно: копна је више; али није у гомили, у компактној маси. У првој линији у екваторским његовим крајевима нижу се у широком низу сама острва. Неувеџбаном посматрачу изгледа пак, да само на два места улази јужно море у копно. Једно се место зове Syrtis major а продужење овога зове се Nylosyrtis. Други мореуз спаја Mare erythraeum са јужне полукугле са Mare acidalium са северне полукугле. Тек је Скиапарелију испало за руком, да опази и остале многобројне свезе између обе полукугле: те свезе већином иду скоро у правим линијама, те по томе читаву чврсту површину цепају у велики конгломерат острва. Због тих свеза, које су већином у правцу меридијана, карта марсова изгледа као каква даска за шах. Скиапарели је назвао те свезе каналима, ма да су исте веома широке кад их сравнимо са оним ширинама, које имају обично наши канали.

Но тим су занимљивији ти канали, кад се узме на ум, шта је нашао Скиапарели у доцнијим двема опозицијама, наиме да су се подвостручили и то тако, да су се поред свакoг старог мало даље појавили нови канали. Често је виђао Скиапарели, како се ти нови канали појављују за неколико дана. Ти су канали сасвим правилно распоређени; за то су неки тако их тумачили, да су те канале начинила разумом обдарена бића. Сад било како му драго доста, да су ти канали такви предмети, које је најтеже опазити и дуго је времена прошло, док су их и други астрономи могли видети, те потврдити оно, што је Скиапарели опазио. Тако је Перотен, директор звездарнице у Ници год. 1866 дуго времена бадава гледао на много већи дурбин, него што је био Скиапарелијев, па никако није могао да види, што је Скиапарели опазио. И већ је хтео, да се свега окане; но ипак, једанпут, кад је атмосфера била необично чиста, покуша, да тражи, и збиља нађе, што је Скиапарели видио. Перотен вели, да су то најфинији предмети, које још може човечије око разазнати. Још пре Скиапарелија су некоји посматрачи опазили на Марсу, како поједини крајеви на њему нису увек једнаки, него да су копна кадикад као у вео увијена.

Скиапарели је то потврдио, и нашао, да некоја шила од копна кадикад сасвим нестану, за тим, да се на неки места појави копно, где је пре било море. Особито је крај около Mare erythraeum-а пун таквих прилика. Ако ли је предпоставка основана, да су мора на Марсу угасита, а копна пак светлија, онда због оних промена можемо слутити, да она копна нису веома извишена изнад мора, те по томе, да та копна кадикад вода сасвим поплављује. Често су ти крајеви кадикад као у неки вео увијени; по томе ако смемо тамошње прилике сравњивати с нашима на земљи, онда би рекли, е је тај вео облак и магла, какве ми имамо на нашој земљи. Одкад је Перотену испало за руком, да опази канале Скиапарелијеве, од то доба и он савесно и неуморно мотри на Марса, те је пре кратког времена објавио, шта је у Априлу ове године видио на Марсу. По том извештају се на Марсу догодиле грдне промене рачунајући од год. 1886. Пре свега нестало је једног великог копна на њему, који су астрономи звали Либијом. То је копно изгледало отприлике као

трокут, с југа и запада запљускивала су га мора, а са истока и севера пружали се поред њега канали. То копно, које је пре имало бело црвенкасту боју копна марсовог, има сада угасито плаву боју марсових мора. То је копно величином било колика је Францеска, и сад је сасвим поплављено. Па и крај око оближњег мора ту, има сад друкчију боју, него што је пре била, неку средњу између боје морске и боје копна. За сада се ништа не може слутити, шта може бити узрок тим грдним преображајима; можда су ти преображаји периодични, понављају се редовно са изменом годишњих времена на Марсу, а можда су и вулканске нарави. О томе ће нас обавестити тек доцнија посматрања, јер ваља пре свега да се изнађе закон тих преображаја. Северно од нестале Либије појавио се нов канал, којега нема на карти Скиапарелијевој, ма да иначе на његовој карти има забележених и мањих канала, и за који тврди Перотен, да га пре две године није видио. По томе је тај канал свакојако нека нова творевина. Канал тај је паралелан са екватором и јесте продужење у правој линији неког двоструког канала, који сада спаја овај нови канал са морем.

Занимљиве су и оне две поларне пеге. Кад је на Марсу на северној полукугли лето, онда видимо поларну пегу северне полукугле; на јужном полу је ноћ и са земље се уопште не може видити. Налик на ово стоји и за јужну полукуглу.

Само када је на марсовој једној полукугли пролеће (што одговара нашем 21. Марту или 21. Септембру) тада видимо обе поларне пеге на један мах. Године 1877 било је на јужној полукугли лето; сада је лето на северној полукугли скоро на измаку. Те поларне пеге нису додуше бог зна како велике, али их је врло лако видети, јер су брилантно беле. Још је Хершел опазио, да те пеге нису увек једнаке, него да су веће и мање, према добу годишњем. Скиапарели је посматрао године 1877 поларну пегу, која се онда видела и полазећи од ње определио 62 места, која највише упадају у очи, односно нашао њихову дужину и ширину. Тиме је изнашао сталне тачке за мапу марсовој површини, коју је тим приликом и начинио. Морамо на овом месту споменути и то, да су та мерења Скиапарелијева необично тачна.

Кад погледамо први пут на поларну пегу, изгледа да је округла. Скиапарели пак нашао је год. 1877, да је тада виђена јужна поларна пега на три ћошка, и њено средиште, да није онде где је Марсов пол, него за шест гради даље. Нетреба нам много фантазије, па да се довинемо, шта су те поларне пеге, да су то снежне пољане, око полова. Што је на већој висини стајало сунце изнад јужне полукугле, тим је мања била пега, шта више пега је још читава два месеца смањивала се и после, кад је сунце било и отишло са свога највишег места, после је пега бивала већа. Тада се опазило и то нешто особито, да поларна пега није ни обухватала сам пол.

То су у главном појави, који се јако слажу са сличним појавима на нашој земљи. И код нас на нашој земљи поларни се лед лети смањује, и траје то смањивање и даље а не само до 21. Јунија, када је сунце на највишем месту; но најнеобичније је то, да је земљин пол увек у снегу и леду, напротив на Марсу као да тако није, као да је неко време слободан од снега и леда, ма да је Марс много даље од сунца, него ли што је земља, те по томе и мање добија топлоте од сунца, добија само две петине од онолико топлоте, колико добија земља од сунца.

Коме да не падну на ум сада наши поларни путници, који зацело морају марсовим становницима завидити, што њихови полови нису увек у снегу и у леду?

Но ипак ће нам бити ово разумљиво, кад узмемо на ум, да је на Марсу година скоро два пут толика, колика је на земљи, те је дакле и лето двапут дуже од нашег лета, сунце има много више времена да лед са полова раскрави. Па и поларне пеге као да нису увек једнаке ни обликом ни величином. Тако је за опозиције год. 1881/82 северна поларна пега доста добро виђена, ма да сам северни пол марсов са земље није се могао видити. Напротив од јужне поларне пеге није било ни трага ни гласа, ма да се јужни пол мар-

сов видио са земље. Из тога излази, као да су поларна мора на Марсу кадикад са свим чиста од леда. За последње опозиције, која је била пре кратког времена, северна поларна пега била је малена, па су и на њојзи видили нешто особито у исти мах и Скиапарели, Перотен и Терби. Наиме поларна пега, која је иначе једна једина снежна пољана, била је раздељена каналом у два дела. Тербију је мањи део био мање светао, а већи део јаче светао.

Из овога, што смо до сад приповедили, види се да промене, које се збивају на нашој земљи, нису ни налик променама, које се збивају на Марсу, који је мањи од земље. Тим посматрањима, којима је почео Скиапарели, постао је Марс за нас врло занимљив, јер на њему можемо испитивати појаве којима су са свим друге основе, а не онакве, какве су на нашој земљи.

А. М. М.

ЛИСТАК.

НЕШТО О ИЛУСТРОВАНИМ ЛИСТОВИМА.

Прошле године децембра 5. држао је у Бечу тамошњи штампар и власник дрворезачког завода *Р. Валдхајм* на главној скупштини Бечког уметничког раденичког друштва занимљиво предавање о томе, како и зашто у Аустрији илустровани листови не могу да корена ухвате ни да напредују. Из тога предавања вадимо неке податке, који ће и наше читаоце моћи занимати.

Кад се у почетку овога столећа вештина резања у дрвету препородила у Енглеској увидело се одмах, да није довољно само издавати илустроване књиге, него да ће бити нужно изнаћи још какве начине, којима би се што више ови производи могли ширити у публици у великој мери. Пут се брзо изнашао у облику „пфениг-магазина“, јефтиних књижица за што ширу публику, па се то онда пренашало и у Немачку, и то беху прве клице и почеци *повремених* белетристичних, *илустрованих* листова. Што се више напредовало у вештини резања у дрвету, тим се више у публици осећала потреба да до дрвореза у што обилнијој мери долази и тако „магазини“ на брзо уступише места новим илустрованим новинарским потхватима. Године 1842. изишао је у Енглеској први број од листа „*London Illustrated News*“. Овај нам лист даје верну слику ондашњега стања дрворезачке вештине у Енглеској; техника беше већ јако развијена и опажало се нагибање ка резању у челику, које је онда било јако омиљено; после неколико година већ је резање у дрвету било самосталније. Скоро у исто доба почели су у Паризу да издају „*Illustration*“; године 1843. већ је основан у Липисци „*Leipziger Illustrirte Zeitung*“, но који је у оно доба доносио слике само страних листова са нешто јаднога оригинала. У исто доба покренути су у Монакову „*Fliegende Blätter*“, који су доносили дрворезе само са оригиналних цртежа, дакле противно од „*Leipziger Illustrirte Zeitung*“-а, а тиме даваху мерило за оцену ондашњега стања вештине дрворезања у Немачкој. Но и те слике беху примитивне, штампа недовољна. Из овако малих почетака развила се од отога доба на *немачком* земљишту *уметничка индустрија*, која данас заузима знаменит положај.

До краја четрдесетих година у Аустрији није било никаквих или је било врло незнатних покушаја на овоме пољу, премда је *А. Ауер*, управитељ државне штампарије, већ г. 1845 уредио једно ксилографијско одељење у државној штампарији. *Бајерлеов* „*Theater-Zeitung*“ није вредно ни да се спомене. Без сумње је Ауер, да би његов ксилографски завод своје производе могао протуривати, наговорио књижару Карла *Хаза* у Бечу (1847/48), те је ова покренула часопис „*Schwarzer Domino*“ у намери, да тиме бечкој публици даде као неко сједињење лајпцишких илустрованих новина и листа „*Fliegende Blätter*“. Издавач се старао да лист овај буде боље него обично украшен, али је

ипак подузеће ово на брзо после буне угинуло. Године 1851. покренуо се лист „*Oesterreichische Illustrirte Zeitung*“. Покренуо га је Американац *Џон Грајс*, али није нашао одзива и морао је иноземској конкуренцији да подлегне. Но издавач као да није ни имао какве озбиљне тежње, јер одмах по престанку тога листа, покренуо је нов под насловом „*Hans Dampf*“. Па и тај је био кратка века. Нису боље прошли ни многи други потхвати, јер не могоше у Аустрији корена да ухвате. Сви су подузимачи дотле превиђали, да је пре свега нужно да је уметничко неговање дрвореза главни услов, да би се могло иноземској конкуренцији стати на пут. Међутим се у Немачкој ова индустрија вештачка све више и више развијала и брзо једно за другим појавише се недељни и месечни часописи, који су извојевале себи успеха и у Немачкој и у Аустрији својим књижевним и уметничким садржајем. Само да споменемо „*Die Illustrirte Welt*“ од *Халбергера* у Штутгарту, „*Gartenlaube*“ у Липисци, „*Westermann's Monatshefte*“ у Брауншвајгу, „*Familien-Journal*“ од *Пајне*-а у Липисци, па да се види како се у оно доба конкуренција високо попела. У средини педесетих година основан је мој ксилографски завод (вели Валдхајм), у којем је за тридесет година изучено око две стотине ученика. Године 1857. основао сам ја у друштву са Карлом *Ситером* лист „*Figaro*“. Кад сам покренуо лист и тек што је први број изишао изгрдио ме је лично тадашњи намесник („штатхалтер“); кад је други број изишао онда су хтели на миг фелдмаршаллајтнанта *Кемпна* мога главног сарадника Карла *Ситера* да прогнају из Беча. Да би се дрворезни послови што више ширили заисках ја г. 1858. концесију и за други лист, за један илустрован лист за породицу, којим поводом ме позва један чиновник намесничког већа да престанем са „Фигаром“. „На што толике новине? — рече ми он. „Па ви већ имате једне! Престаните са „Фигаром“!“ Но ипак добијем дозволу да издајем лист „*Mussestunden*“. Но на једанпут дође наредба, као из ведра неба гром, да се има плаћати и за књижевне листове штемпларина, новчић за сваки број. Како у иноземству није било штемпларине, то је убило подузећа у Аустрији, јер ти новчићи штемпларине износе на годину 50 до 100.000 фор. Валдхајм је год. 1862. покренуо „*Waldheim's Illustrirte Zeitung*“, но због штемпларине морао је да стави високу цену, те лист није могао да продре, а међутим су се иноземски листови у Аустрији јако раширили; *Халбергер* у Штутгарту спустио је цену „*Ueber Land und Meer*“-у на половину дотадашње цене, јер у Немачкој нема штемпларине и тако листови илустровани не могу у Аустрији да успевају. Године 1863. покушао је Валдхајм да издаје лист „*Illustrirte Bläter*“, и штампао је 15.000 примерака, али је био дефицит 13.000 фор. У Бечу је 1873. године покушано да се издаје „*Neue Illustrirte Zeitung*“ (Јоханес *Нордман*), али је издавач морао да уступи лист штампару. Но и штампар је због рђаве продаје морао лист да преда неком акционом друштву, а ово је продало лист неком милијонару. Тако се лист до сада таворио, и сада је предат издаваштву „Über Land und Meera“-а, те излази као издање овога листа за Аустрију Види се дакле, да илустровани листови нарочито *због штемпларине* не могу у Аустрији да се одрже. — А за што не могу српски листови илустровани да просперирају? Код нас у Угарској нема до душе штемпларине, али је мала наша публика, јер кад Валдхајм са 15.000 претплатника има 13.000 фор. дефицита. онда није чудо, што је А. Пајевић на „*Срп. илустрованим новинама*“ за годину и по дана штетовао скоро 4000 фор. и такве се работе цабајисао!

Б Е Л Е Ш К Е.

(† **Мита Поповић**). Није се дакле испунила она нада српскога народа, која се пробудила била, кад су пре неколико месеца наши листови донели били глас, да се здравље нашем преснику повраћа и да ће скоро изићи из оне тужне куће у Будиму. Мита нам умре, и то како јављају у највећој сиротињи. Трошкове око сахране дало је честито „*Коло младих Срба*“, при опелу певало је будапештанско занатлијско српско певачко друштво, а на гробу се с покојником опростио књижевник *Стеван В Поповић*. „Коло младих Срба“ управило је позив на народ, у којем се народ позива на прила-

гање, да би се подмирили трошкови око лечења Митиног, јер је др. Шварцер чинио то на вересију, а нема се од куд платити; што претече употребиће се на обележје гроба песниковог, да му се са немара нашег не би затрьо, као гроб Милована Видаковића, што би заиста грехота и срамота било по васцели наш народ, за кога је Мита живео и радио. Прилози би се имали слати на председника „Кола младих Срба“ у Будапешту (*VI. Molnár utcza, 47 sz.*)

(Парастос Мити Поповићу). Црквени одбор срп. правосл. пркв. општине у Сомбору прире дноје 19. јуна о. г. у св. Ђурђевској цркви у Сомбору парастос српском песнику *Мити Поповићу*. На парастосу је појало срп. певачко друштво, а беседу је држао правник *Ђорђе Ђуришић*.

(Огист Воп). Париски адвокат и књижевник *Огист Воп* путовао је по Црној гори, а сада се бави у Србији, по којој је и раније неколико пута путовао ради набављања материјала за српску историју. Он објављује документе из наше новије историје, о односајима између Карађорђа и Француске, а пређе је обнародовао неке документе о улози барона Меријанжа код Пазван-Оглу-а у Видину. Г. Воп намерава ићи до године у Стару Србију и Македонију.

(Легат „Матици Српској“). Негдањи уважени грађанин Перлешки. пок. *Сава Ђорђевић* оставио је легат од 500 фор. Честити син његов г. *Милан Ђорђевић* из Перлеза, уплатио је сада тај легат по завештају оца свога.

ЧИТУЉА.

(† Мита Поповић.) Већ се разнео по свима крајевима српства прежалосни глас о смрти омиљеног нам песника *Мите Поповића* и већ и сви листови наши у црним оквирима разнесоше тужни глас овај у све крајеве где Србин живи. Он је умрьо у крајњој сиротињи у заводу дра Шварцера у Будиму. Никоме се потужио није, а није ни могао. Његов присни пријатељ а наш уважени Србин и уметник, др Јован Пачу, одвео га је у Будапешту у завод за умоболне 7. (19.) августа 1886. Ми смо донели у оно доба извештај о томе у „Јавору“ (бр. 35. од 1886.), у којем се међу осталим вели: „Већ поодавно приметише пријатељи и околина Митина злослутне знаке умне недоследности, но приписаваху то у први мах песничкој расејаности његовој. Од 27. јула (8. авг.) постала је слика све јаснија и жалоснија. Болест је отимала маха и његов веран друг и наш омиљени композиста и лекар др. Јован Пачу претурио је с њиме следећих десет горких дана бдијући над њим тако рећи дању-ноћу, и „кад видех“ — тако нам пише др. Пачу — „како му се песнички дух сваким даном све већма крха и ломи, и како телесно опада, тада се и последњи зрачак наде претворио у црну тугу.“ Последње писмо, које је уредник овога листа од пок. Мите Поповића добио, датирано је *9. августа* п. р., дакле кад се болест већ развијала била, но у томе писму не беше ни словца једнога, по којему би се што рђаво слутити могло. Споменуо је да је „био“ болестан и да ће морати ићи у Пешту да се лечи, но сваки би по писму му држати морао, да се тиче какве телесне болести, а овамо је на *десет дана* после тога одведен у Шварцеров завод. На четири дана пре онога последњег писма послао нам је за „Јавор“ Арањеву шаљиво-сатиричну приповетку „*Зла жена*“, коју смо онда и донели у листу. Последње Митине песничке радове, међу којима и неке песме, што их је некад мађарски написао, па тада сам их на српски превео, послао нам је др. Ј. Пачу и ми их штампасмо у бр. 35. „Јавора“ од 1886.

Кад је већ доста времена прошло од Митине болести донео је сомборски „Бачванин“, а по њему и други листови, радостан глас, да је Мита оздравио и да ће скорим доћи кући, но овај се глас није обистио на жалост свију Митиних пријатеља и целога народа. О ускрсу о. г. изишла је белешка једна у „Застави“ о стању песникова здравља, по којој се већ најгоре очекивати могло, као што је несрећом и наступило.

„Браник“ доноси у једном од најновијих бројева својих многе биографске и занимљиве податке о Мити, од којих ћемо неке и ми да изнесемо нашим читаоцима.

Мита Поповић се родио у Бајн 3. јулија 1841. од сиромашних родитеља, оца Наума и матере Јулке, рођене Красојевића. У сиротињи га родише, сиромашки одхранише. па на школе дадоше. У Баји је свршио основне школе и почео гимназију. Но г. 1852. умре му отац, а мати му остаде у највећој нужди и невољи са четворо нејаке дечице. Свршио је био пет разреда гимназијских, но мати не могаше га даље школовати, но га хтеде дати у калуђере, па га пошље у Карловце Јулијану Чокору, протосинђелу (потоњем архимандриту) за искушеника. Но је овде морао Мита да се пати, да гладује и да ради најтеже и најнеприличније послове; с тога му то додија и он се врати 1858. у Бају, те мучећи се и злопатећи изучи тамо гимназију, и г. 1861. положи испит зрелости. Идуће године буде изабран за Текелијног питомца, те тако могаше безбрижније да живи и тако у Пешти изучи правне науке и 1867. постане адвокатом. У Бају се вратио г. 1866. и ту буде изабран за великог бележника у магистрату, у којој је служби био до 1872. После је адвоцирао најпре у Баји, а за тим у Сомбору све до болести своје. Године 1871. оженио се лепом и изображеном Српкињом *Лилом Савићевом, уд. Ненадовићевом*, коју је и у разговору с пријатељима и у песмама својим увек као свога анђела хранитеља представљао. И она песма у збирци песама му од г. 1884. (на стр. 222) завршује се у свакој строфи са речима:

„Хај, шта би од мене било
Да те немам, лепа вило?!“

(Свршиће се.)

РАЗНО.

(Животиње у дубљини морској). Једно од најзамршенијих питања у науци о животињама беше до

сада то, да ли има животиња у већим дубљинама морским. Док је *Агасиз* био тога мишљења, да животиње пливају само близу површине мора до неке извесне мале дубљине, тврдио је *Хекл* да је нашао животиња у свима слојевима морским па све до дна. Сигурно се о томе питању могло тек дознати справама, које се у извесним дубљинама саме заклоне, те се сасвим затворене извуку из воде. Такву справу измислио је недавно *Петерсн*, мерник немачке зоолошке станице у Напуљу те је том справом радио онда професор *Хун* из Кенигсберга и чинио покушаје, којим је дошао до ових занимљивих података: Кад је професор Хун недалеко од острва Понза из дубљине од 1300 метара извукао справу, а оно се у њој нађоше сијасет разних морских животиња, као: малих медуза, Венериног појаса, сагита, силних капетода и т. д., те се све комешало по справи. У средиземном мору, нађоше се и око површине и у дубљини до 1400 метера силне разноврсне морске животиње. На многе и такве каквих нема близу површине мора. Тако на прилику више врста рака и др. живе само у великим дубљинама. Неке опет врсте морских животиња подједнако су подељене у свима слојевима мора. Занимљиво је да је и та подела у разна годишња времена различита. Хун је доказао, да врло многе морске животиње, које у почетку пролећа из залива Напуљскога нестану, те опет у јесен дођу, преко лета живе у великој дубљини морској. Узрок ће бити, што животиње хоће лети да се уклоне од жестоке врућине. Премда су ови покушаји чињени само у средиземном мору, може се ипак узети, да је тако исто и у великом океану.

НОВЕ КЊИГЕ.

Поменик знаменитих људи у српскога народа новијега доба. Написао *М. Ђ. Милићевић.* У Београду. У државној штампарији краљ. Србије 1888. — Баш сада изиђе и пета књига овога знаменитога дела нашег вредног Милићевића, и том је књигом ово дело свршено, те га имамо сада у целини. Хвала писцу на великоме труду његовом. У књизи овој нису до душе потпуни и опширни животописи наших знаменитих покојника, има их и краћих и непотпуних, али је овом књигом много и много име српских јунака и других заслужних људи по српски народ забораву отето, а много име, које је и до сада познато било српскоме читаоцу изнесено је сада у јачој светлости и тако ће се спомен на те наше добротворе и родољубе дубље урезати у наша срца и у нашу душу. Књигу ову ваљало би да набави сваки Србин, те да је чита себи и деци својој, јер српски јунаци и књижевници, ако ништа друго нису заслужили, а оно су бар то, да их се потоњи нараштаји по који пут сећају и да им буду захвални. Цена је свакој свесци *2 динара*, а цело дело има 874 стране и стаје 8 дин.

Србија. Опис земље, народа и државе. *Од В. Карића.* У Београду. Државна штампарија краљевине Србије. 1388. — Од овога знаменитог дела изишао је сада последњи одељак у којем има 98 слика и једна карта Србије. Дело је велико 935 страна и богато је илустровано. Цена је делу 8 динара. За ово дело имају нарочито спремљене, красно и богато позлаћене тврде корице, које је цртао В. Тителбах, а гравиране су у Хамбургу. Могу се добити код књиговесца Ђоке Стевановића у Београду по два и по динара. Овако дело ваља да има свака српска кућа.

Модни свет. Илустроване новине за женско одело, и ручни рад. Излази двапут у месецу у Београду. Уредник А. Кнмпановић. Цена на три месеца 5 динара. Слике за моду исте су, које и у немачком „Modewelt"-у, а текст је српски.

Извештај о српској великој гимназији у Новом Саду. За школску годину 1887/8. У Новом Саду. Штампарија српске књижаре браће М. Поповића, 1888. На 8-ни, стр. 48. — На првоме је месту чланак *Марка Крчаревића „О биљу и цвећу на њему у нашим народним песмама"*, за тим долазе предмети, какви обично иду у овакву књигу. Из статистичног прегледа видимо, да се ове године уписало у нашу гимназију 262 а на крају године полагало је испит њих 245., и то 242 јавна и 3 приватна ученика. По народности било је 237 Срба, 1 Мађар, 2 Хрвата, 1 Рус, 2 Немца, 1 Словак и 1 Израиљћанин.

Извештај о српској вишој девојачкој школи у Новом Саду. На крају четрнаjесте, а школске 1887—88. У Новом Саду. Штампарија А. Пајевића 1888. На 8 ни, стр. 31. Садржај. 1. Кућа и школа, од А, В. 2. Власти и старешинства ове школе. 3. Предмети школски. 4. Учила. 5. Важније наредбе и отписи. 6. Ученице. 7. Фонд ове школе. 8. Летопис. 9. Објава за идућу шк. годину. — Ученица је свега било уписано 90, од којих је у току године изостало 6. — Од 90 уписаних ученица 89 су Српкиње и 1 Рускиња (грчко-катол. вере). Из Новога Сада беше их 59, из Угарске 11, из Троједнице 20.

Поштов. претплатницима.

☛ Са овим бројем „Јавора" завршује се друга овогодишња четврт, те се умољавају штов. претплатници, којима истиче претплата, да ју изволе што скорије обновити, како се не би прекидало разашиљање листа.

„ЈАВОР" излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шаљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора" у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор. на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића. *Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.*

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК: ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

УРЕДНИК: Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 27. У НОВОМ САДУ 3. ЈУЛА 1888. Год. XV.

Прољетни лахор.

Године 188.. српско пјевачко друштво „С.“ спремало се да свечано прослави дан св. Саве.

Нас неколико омладинаца највише смо се бринули да лијепо успијемо с комедијом: „Прољетни лахор“, коју бјеше за тај дан написао пјесник из ове наше пријатељске дружине.

Професор Б. критиковао је дјело и нашао је да је ваљано а такођер се побринуо да подијели улоге и да удеси mise — en — scène.

Ја сам се зачудио . . . . ја сам се зацрвенио . . . . кад зачух да „Марију“ игра госпођица Зулејима Г. а „Јована“ — ја. Пријатељи су ме уверавали, да професор Б. ама баш ништа не зна, да се ја и Зулејима љубимо још од дјетињства . . . . . . и да нас с тога њезин господин отац прогони. Почех учити своју улогу: срце ми је играло необичним весељем. Мислио сам, какве ћу миле и слађане ријечи изрећи „Марији!“ Већ сам унапред знао да ћу с улогом лијепо успјети . . . Ах, те ћу вечери први пут јавно рећи „госпођици Зулејими“ да је љубим . . . . . Јест, био сам весео, али све сам се нешто бојао, као дијете, кад га ко плаши, да ће доћи вук из горе . . . . .

Све те лијепе наде и млађане сањарије — које ме још и сада сећају на моју прошлост . . . . и које ми често пута изгледају као неке класичне слике, за које се не зна ко их је сликао — за час ишчезнуше . . . .

Отац госпођице Зулејиме обазнао, да ја играм „Јована“ и строго запријетио професору Б., да ту улогу даде коме другоме, другчије се госпођица Зулејима не може никако примити да игра „Марију“.

И збиља па моју велику жалост Јованова улога би подијељена мом пријатељу Константину.

Све се живо спремало, да прослава буде што свечанија, сви се натјецали, ко ће боље, свак је чезнуо, да се оне вечери покаже свијету као вриједан омладинац.

Осам дана пред св. Савом почеле су и пробе за „Прољетни лахор“. Свака је била боља од прве а на осмој професор Б. рекао је: „Евала вам! Али дијалог Јована и Марије не иде баш тако добро . . . . требаће да га још сутра прије преставе поновите; е, ту има неких манâ . . . . у осталом од свега се нијесам ни надао боље“. . . . .

Колико је год била лијепо израђена комедија „Прољетни лахор“, толико је, а и још љепше, била израђена друга пријатељска комедија између мене и пријатеља Константина.

„Знаш која је — рекох му ја у очи св. Саве — ради моје љубави сјутра вечер треба да будеш жртва, не треба да дођеш на свечаност, јави да си болестан и — улога Јована биће моја. . . Та знаш, знаш, како чезнем...“

Константин ме разумио . . . . . .

* * *

Дворана је била окићена најљепше. Српске заставе, ловорови вијенци, цвијеће, слика св. Саве и српских генија, све је то било дивно намјештено а такођер и позорница са шареним застором.

Сваком је срце играло од весеља. Свак је чезнуо, кад ће отпочети ова велика српска народна слава.

У осам сахата дворана се напунила одабраним Србима и милим Српкињама.

Професор Б., пошто се поздравио с неким породицама, одмах је почео прикупљати своје дилетанте ради најзадње умјетничке опомене за „Прољетни лахор“, кад ли у тај час Константинов слуга предаде му писмо.

Ја сам из даље посматрао, како професор немирно чита и маше главом... „А, ово је страшно, нечувено! А сад? а сад? Ко ће играти „Јована“, ево Константин је запријечен, болестан, не може доћи. А сад? а сад? Осрамотисмо се, није друге. Да ја нијесам постарији човјек, ја бих играо ту улогу“...... На то ће друштвени члан господин Василије — човјек здрава црвена носа као здраво црвено вино — прекинути разјареног професора: „Господин Владимир зна Јованову улогу на прсте, нека игра он и злу се доскочило“....

— Баталите то за бога, та он је био за то и одређен, по мојој кривици, али господин отац госпођице Зулејиме, имао ми је очи ископати, кад је обазнао . . . . Свакако, бога ми, идеја је барем сад на своме мјесту, како би било, да ви замолите господина оца?....

„Па наравно, одмах“. Пожури се господин Василије и оде.

Професор Б. приближи се к мени некако суморно и рече ми још суморније: „Чујте. Како би било, да ви вечерас играте „Јована“? Немамо Константина, болестан је онај безаконик..... Ви можете. Та ви сте и онако били научили“.....

— Е, госпдине, али ја нијесам чинио пробе, помести ћу се, нећу се знати ни да окренем . . . Пак ту је отац госпођице Зулејиме. То не иде никако.

„Ви сте чинили пробе. за које ја нијесам никада знао“ . . . Одговориће ми професор Б. и отићи ће у сусрет господину Василији:

„Шта Вам је казао, је ли задовољан? . . .

— Наравно. Увидио је и сам, да сте у неприлици. Допустио је, али ми је строго препоручио да све оне ријечи између Јована и Марије н. пр. „љубав“, „ја те љубим“ и т. даље, буду преокренуте у: „поштовање“, „ја вас поштујем“ и т. даље.

На то се професор Б. уфатио за косе. У осталом јавио ми је жељу господина оца и запријетио, да је савјесно испуним ја сам му обећао . . . . „по могућности“ — све ћу урадити.

Док смо ми све ово на брзу руку скрпили, двије тачке програма биле су извршене, долазила је сад на ред комедија у једном акту: „Прољетни лахор“. Наш суфлер професор Б. стајао је иза кулиса.

„Један, два, три!“ најозбиљнијим тоном кликнуо одушевљени суфлер а завјеса се диже.

Публика се одмах почела смијати јер би често угледали, како професор помњиво суфлира и каткад тако гласно да се боље чуо он него ми преставључи.

Сцена прва: Марија за столом плете ловоров вијенац са свиленим српским тракама, на којима златом везе: „Пјеснику Јовану“. К њој долази Петар, Јованов пријатељ.

Чим је Петар отворио врата, по-

пузла му се нога и паде као лопта о тле. Марија се почела смијати, публика такођер а професор Б. као тигар изађе иза кулиса, стаде на сред бине и рећи ће Петру, који се био збунио и веома засрамио: „Та, зар сте заборавили?“ . . . . Публика се све више смејала. Право, опће уживање настало. Ја сам иза кулиса погледивао, како необично ужива отац Зулејмин! . . . . . .

Сцена друга: Марија и Јован.

Јован смртно заљубљен у Марију. Марија је оплела ловоров вијенац, да му га на имендан поклони. Чим сам ја ступио на бину, „Марија“ се зацрвенила . . . . У румепилу нестало јој по смијеха . . . . У публици завладала гробна тишина . . . . . Отац Зулејмин пад свијема извисио своју као земља округлу главу и пази, пази . . . . . У цијелој комедији најљепша је ова сцена. Кад сам ступио на бину и угледао Зулејиму чинило ми се да . . . . . Почех своју улогу: „Марија душо, зар тако сјетна приправљаш вијенац Јовану твоме?“ . . .

У тај час Зулејима поче дрхтати... Ја сам је разумио . . . нека ме необична дјетињска сетност обузела . . . . хтјео сам, да све то у трен ока сакријем публици и почех своју улогу сасвим друкчије, него што је у оригиналу . . . Све од једном ствар се преокренула. Публика стала громовито да аплаудира али, за нашу велику несрећу, суфлер професор Б. изашао опет на сред позорнице и рећи ће збуњено: „Та, зар сте заборавили?“ . . . . . Опет настаде грозно смејање, ука, бука, треска. Кад сам ја видио, да се већ не зна ни ко није ни ко плаћа, игра ли комедију публика или је играмо ми, тад ти ја преокренем ама баш све с главе и — „Прољетни лахор“, преокренуо се у — „Прољетног вампира“. Одмах изведох све преставлаче на позорницу па онда да се о свачему прича што коме на ум пане. Настала најоригиналнија конфузија, а суфлер је опет к свему највише допринио, јер није још био разумио шалу или није хтјео, него се све једнако од једне особе до друге провлачио и као тигар бјеснио по позорници потежући нас за капуте и молећи: „На ствар, на ствар, дјецо, ако бога знате! На ствар“ . . . .

Публика се тако страшно смијала и пљескала рукама, да се није ни једна ријеч лијепо разумјела. Настао хаос гори него кад је бог свијет ствара о и у шест дана све живо и неживо на њему смотао као моја покојна баба конац у клупку . . . . . .

Finale је био изванредан. Константин, несуђени „Јован“ који није могао одољети, да не дође на забаву, — јер је знао да ће бити и игранка, — мислећи да се комедија свршила, дошао баш у тај мах највећег хаоса, ступио на позорницу и . . . и већ је комедија била потпуна а особито сцена између њега и професора Б.

Завјеса се није спустила. Сви дилетанти одосмо с позорнице управо пут публике и весељу не бијаше краја . . . .

* * *

Гдје сте дани моје веселе младости? . . . „О Маријо!“ . . . .

Владимир Тројановић

Море.

V.

а огњишту мајка стара
Родитељску сузу лије;
Задња нада још је вара —
Али сина јоште није.

Тако јадна дуго чека,
Бурно море погледива,
Море јој се из далека
Муклим гласом одазива.

Сина јој је страшно море
Прошле зиме утопило,
Над њиме се вали боре —
Море му је зазвонило!

Ал' за мало . . . Опет море
У пучине срџбу крије,
И у бајне разговоре —
Површина му се смије.

VI.

Површина на браздице.
К'о дјевојка кад се смије,
Лахором се нехотице
И сунчаном зраком вије.

Љупки чамац ено плови,
Једро му се танко б'јели,
Вјетрови га носе нови . . . .
С њим управља пјесник Шели.*)

Издајник је море стари —
Из пучине срџба плану,
У ненадној пријевари,
Чамац . . . пјесник . . . све нестану.

Ал' за мало . . . Опет море
У пучине срџбу крије,
И у бајне разговоре —
Површина му се смије.

VII.

Неизмјерно разбојиште,
Гдје надоше многе жртве,
Твоје вечно уточиште —
Сакрива ми моје мртве . . . .

У пучине твоје плаве
Они сада почивају,
Међу траве мирисаве,
Вјечни покој уснивају.

Заклињем те силно море,
Анђелске им пјесме звоня,
Пек у вјечне разговоре
С тобом ув'јек живу они.

Заклињем те! . . . Опет море,
У пучину срџбу крије,
И у бајне разговоре —
Површина му се смије.

Бока Которска 1884.

Владимир Трајановић.

Милче.

ПРИПОВЕТКА ИЗ УЧИТЕЉСКОГ ЖИВОТА.

Посвећена госпођици Мари Поштићевој.

Од В. Милана Марина.

(Наставак.)

Била је недеља, кад је господар Пера са сином Марком сео на кола и отишао у село В.

Мара се беше баш предигла из кревета и седила је сама у пустоме врту. Сунце беше прижегло, Мара је седила подбочена, а сузе јој капљаху из очију. Мора да се опет сетила покојне мајке своје, више пута хтела је, да јој посети гроб, ал' јој то госпођа Пелка није допуштала.

Имала је право.

Чим се Мара још боље опорави, изићи ће мајци на гроб.

Мара тако седи па плаче, а кад оно, а нека кола стадоше пред школом. Из њих искочила два непозната господина. Један у годинама, а други још млад. Обоје богато обучени и у чизмама.

То је господар Пера и син му Марко.

Уђоше у ходник, па се упутише к соби.

Мара у врту чула неки топот и лупу у ходнику, па убрисав сузе устаде и пође да види ко је то. Ни у сну није мислила ко јој долази.

*) Славни енглески пјесник Шели (*Shelley*), Бејр'нов пријатељ, утопио се у Специји (*Spezia*) 4.-ог Јула год. 1822. Неумрли пјесник: „*Qeen Mab*“ и трагедије: „*Cenci*“.

Дошла у ходник, види нека два непозната господина.

Господар Пера се осврну и спазив Мару познаде је. Исти лик материн ал' има нешто и очевог.

„Оди, драго чедо, да те „ујка“ загрли и пољуби“ — рече јој радосно и пође к њој.

Мара стала, па гледи.

Ти нас сигурно и не познајеш, чедо моје. Та ја сам твој ујка, Пера, а ово је твој „браца“ Марко.

„Ви то ујко и браца Марко!“ — рече зачуђено, а очи своје упрла на њих.

„Јест, ја Маро. Твој стари и добри ујко“, — рече он и пољуби је у чело.

Мара га пољуби у руку, а с Марком се рукова. У душу јој кану капца утехе. Видила, да још има кога на свету, који је воле и љубе родитељском љубављу.

Одведе их у собу и разговор се започе.

Мара се сетила свог детињског доба, још кад јој је отац жив био. Било то сретно доба. Сетила се, колико је она само провела веселих и безбрижних дана у дому доброг ујка свога. Тада беше Марко мали дечак, као и она. Играли се заједно по песку, трчали и вијали се, а звала га браца Марком. Није ни мислила од Марка, да је то онај негдањи мали браца Марко. Са свим се променуо. Сетила се свега тога, па јој душа пуна туге и жалости, трепутно затрепта с радошћу. Вијпула се мишљу у сретну прошлост.

Дуго се разговарали.

Господар Пера приповедао јој о њеном детињству у дому његовом. Казао им и узрок, рашта им је био престао припомоћ шиљати. Марко опет сладио јој негдањи њихов весели живот, играње по дворишту и трљање по винограду њиховом.

Нису хтели матер да јој спомену. Чували су се, да јој не повреде осећаје њене.

Кад су се сити наразговарали, започеће тек господар Пера.

„Него, знаш Маро, чедо моје, рашта смо ми дошли. Ти си остала сама саморана, да се патиш. Ми немамо никог, до ли само Марка и тебе. Ти си нам једина најближа рођакиња, па смо дошли, да те к нами позовемо. То нам је жеља, и ако нам се испуни, ми ћемо веома радосни бити, јер те сви волемо, као дете своје. Ми ћемо ти заменити оца и матер, а Марко ће ти бити брат“.

Још кад и Марко навали на њу с молбама, Мара не имаде куд, већ им обећа, да ће им зацело доћи, само док овде своје ствари уреди. Из прва није хтела одма на то пристати. У њој је пламтела велика воља за учитељским радом. Хтела је и па даље да учитељицом остане, да се једино посвети том омиљеном позиву. Ал' кад се сети, да је изгубила мајку своју, чија је она сва нада и узданица била и за коју је двогубом силом радила па томе позиву, па кад се сети како ће сама самохрана остати, тад се реши да иде. Но, она није мислила, да тамо дуго остане, већ само неко време, док се мало боље опорави, па да онда опет настави своје учитељско делање и рад.

Господар Пера и Марко још се мало ту бавили, и онда се опростише

Докопаше, да се Мара још ове јесени к њима досели, и утврдили већ и дан, кад ће по њу своја кола да пошљу.

Нуз пут диванили о Мари. Марко се радовао што ће скорим себи сестру стећи. Дивио се мариној лепоти, па није могао, а да то и оцу не спомене.

„Лепа, врло лепа девојка! — потврди господар Пера, — па још и добра. Бадава, исти отац. Био и он тако добар“.

Мара је тај дан села и написала писмо Миливоју. Писала му тужно, писала му жалосно. При завршетку спомену му, како је ујка себи позвао у село С. и како се решила, да напусти своје делање за неко време, те да оде тамо.

Миливој јој то одобравао. Хвалио јој честитога ујку, што је се сетио баш у овим тешким и жалосним околностима и утицајима.

* * *

Прошло од тог доба већ месец дана. Код господара Пере радост у кући. Дошла му је рођака — Мара. Вели: одма нам је и пунија и веселија кућа!

Госпођа Маца видила, да се преварила у својим негдањим мислима, кад је мислила, да је Мара ружна и не изображена девојка, па је није хтела примити, да јој кућу срамоти. Она је сравњивала негдању малу, буцмасту и неваспитану Мару, још док је у њену дому била, са садањом, па је дошла до тог закључка, да садања Мара ни налик није на ону пређашњу. Та то вам је права лепота! Лепа, црномањаста, висока и танана у струку. Само што јој лице бледо. Сваки који је види, мисли у себи: ова је девојка много препатила.

Па, како је тек изображена. Зна се понашати у високом друштву, као да није никад ни била сеоска учитељица. Зна вам и све домаће послове, а вредна је, Боже мој, да јој нема пара. Све се отима да што год уради.

Бадава, видила госпођа Маца, да се јако преварила и покајала се, што је није још пре у дом довела, да јој кућу дичи. (Мимогред буди речено, госпођа Маца није трпила госпођу Кату. Узрок је непознат, па је сад често говорила: ти си Маро исти отац твој! — Матер јој није хтела ни да спомене).

Село Р. било је повеће. У њему беше доста „интелигенције“. Ту млад попа и наш и лутерански, ту млади лечник, ту и општина, па у њој и много чиновника. Сви се ови дивише Мари, кад је дошла у село Р.

Ал' Марко се баш поносио њоме. Звао је сејом. Мара њега брацом. Кад је Мара ишла у цркву, пратио је, кад ишла из цркве, он је ишао поред ње. Осећао према њој праву братску љубав. Сматрао је као рођену сестру. Њему се допадала марина доброта, и умиљатост. Права чиста душа, из које босиљак мири.

Мара је непрестано тужила и жалила за мајком својом. Знате како је голуждравом тичету, кад му ловац мајку убије. Оно вришти у гњезду своме. Његов врисак дира срце човечије. Тако је и Мари било. Још кад се кренула ујаку у село Р. била је готово читав дан на мајчину гробу. Они црни крстови, да знају причати, приповедили би горку тугу и плач, тужно лелекање Марино, на гробу. Тек пред вече кренула се из гробља кући. Набрала пуна недра цвећа са мајкина гроба, па кад год би се сетила мајке своје, а то је често бивало, тад би квасила то суво цвеће врелим пољупцима и сузама. Тако је тужила и жалила. Никакво весеље, ни угодност, ни љубав од стране ујкине и ујнине, није јој могло ту рану, стечену смрћу материном, залечити.

С Миливојем се често дописивала. Мисао на њега рађао би јој у души миле и лепе спомене на прошле дане. Њега је љубила свим жаром свог млађаног срца. Он јој је знао увек тако мило срцу и души говорити. Кад год би се молила Богу уплела би у ту молитву и Миливоја. Желила је том сиротом и љубљеном младићу, том вредноме раденику на пољу учитељском здравље и сваку срећу. Она је живила у њему, а он у њој. Она је живила за њега, а он опет за њу. Две сродне душе, два анђела.

Ту своју жарку љубав није пред ником тајила. Исповедила се и ујаку. Казала му, шта јој је био Миливој и којој је он. Ујак јој је то одобравао, ал' ујна не. Ова је мислила: шта је учитељ? ништа друго до нука сирота и вечити патник. Па Мара то лепо девојче да буде учитељка, то је грехота! Крај њене лепоте могла би је удати и за каквог званичника. Ето, у селу је

млади натарош, па и један званичник. Они често долазе к нами, а пред-а-мном хвале и уздижу Мару.

Тако је мислила госпођа Маца, а њој је то годило, а како да не. Поноси се с Маром, 'као са рођеном ћерком. А то је и част за њену кућу, кад јој у посету често толика господа долазе.

Марку је било све једно. Слабо се он обзирао на то. Он је волео своју сеју, па је гледао, да јој у свачем и у-годи. Кад год би ишао у варош, доносио би јој лепих поклона, то цвећа, то лепих књига, а једном и лепу златну гривну.

Тај младић био је веома добар. Ис-ти отац. Па није ни чудо, што је неваљало друштво у Пешти истесало од њега — неваљалог. Осетили другови му, да је Марко син богатих родитеља, а што је најглавније — добар је и мекан, а меко се гвожђе да ковати. Марко занет трошио је новац у лудо. А то се у Пешти да. Није био лењивац, био је вредан и окретан, ал' му природа ни каквог дара даровала није. Он није учио с вољом, да то знање и задржи у себи, да му временом од користи буде, но он је учио што је морао, учио је па је брзо и заборивио, уздао се у благо оца свога. Но то на страну. Он се од тог доба са свим променуо. Из гадне чауре излетио леп лептир. Доброта његова учинила је, да су га сви волели. Особито млађештина у дому, па чак и сиротиња у селу. Ова је осећала његову доброту. Шта и шта су пута били житом потпомогнути од њега, да не скапају од глади. Мара увидила добро срце његово, па га волела као рођена брата. Свијала се око њега као лиснати зимзелен око вита бора.

(Наставиће се).

Млинар из Хајде.

ИСТОРИЈСКА НОВЕЛА МАВРА ЛИЛА.

(Свршетак.)

огледајмо ваше кћери и запитајмо их, да ли оне зацело мисле тако светски, као што ви мислите! Ја бар мислим, да оне не мисле тако светски," рече један стари свећеник.

„Пречасни оче! То није ништа гадно од наше деце, ако оне добро схваћају високи позив жене, домаћице и матере", рече доста опоро један млађи скупштинар. „Не трудите се узалуд. У Дитмарци ћете тешко наћи коју, која би отишла у манастир ·

„Али зар то баш морају бити калуђерице? Зар то не би могли бити и калуђери?" запита Петар Аренс. „Манастир увек остаје манастир. Ми ћемо испунити свој завет и тако ако подигнемо манастир за калуђере; а фрањевканци из Мелдорфа ће нам зацело дати неколико побожних отаца, који ће служити службу божију, чим се манастир подигне."

„За то требамо дозволу бременског надбискупа" рече неки стари свећеник.

На то ће вимерштатски Рајмер: „Ја ћу се постарати, да добијемо дозволу од нашег заштитника, ако ми господа допусте. Бремен хвала богу није преко света; а мој коњ, кога сам код Хемингштата уљачкао однеће ме у Бремен и донети натраг за две недеље дана."

Сви су одобравали речи младићеве, пружали су му руку и ж лили сретна пута Нико није имао ништа против рајмеровог предлога.

Кад је сутра дан у зору запевала шева своју свакидању песму закуца један коњаник на прозор ердара Волерсина у Верденуи весело повиче:

„Збогом Телзо! Буди весела! Наскоро ћемо се опет видити!"

Девојче отвори прозор и види свога некадањег вереника, где јаше на коњу. Он је

одјурио на коњу и није чекао од ње отпоздрава; а она је тужно гледала за њим. Срце јој је јаче куцало, кад је угледала његов диван стас, како охоло јаше на коњу, кога је од Холштајнаца упљачкао. Она се једном њему заверила, да ће му бити до смрти верна и да ће ићи с њим и у ватру и у воду — а сад га је морала избегавати.

Од оног дана, у који је Телза предала крст свећеницима натраг, била је све мирнија и озбиљнија. Свећеници су је чешће посећивали и спремали за њен будући позив; а она се тужно одрекла свега, што јој је мило и драго и предала својој судбини. Избегавала је своје пријатељице и друге из младости, да се не би морала сећати светске радости, које се морала за навек одрећи и често је тужно гледала на свога оседелог оца, кога није могла у старости неговати. Приметила је, како је њене младе сељанке, с којима се пређе чешће играла и шалила зазорно гледе. Све јој је то тешко падало и једва је чекала да буде готов манастир, те да уђе у њега.

Једног лепог, топлог мајског дана закуца опет један коњаник на Телзина врата; а мало за тим уђе у собу. По његовим прашним хаљинама могао си судити, да је из далеке земље дошао. Лако црвенило обасу лепо лице Телзино, кад је видела Рајмера, који јој приступи са пређашњим поверењем и ухвати је за руку.

„Опет ме изазиваш, Рајмеру,“ рече и отргне се од њега. „Ти ваљда нећеш, да лечиш старе ране?“

„Не говори о старим ранама, Телзо!“ рече Рајмер. „Ево мелема, који има чудновату силу.“

Отвори кожну торбу, која му је о бедрима висила, извади из ње два писма и одмах једно пред њом рашири.

„Нема ништа од манастира,“ повиче весело. „Ти ћеш носити венчани, а не калуђерички вео — ево црно на бело. Решена си свога завета; а у другом писму стоји, да подигнемо манастир за калуђере.“

Девојче погледа неверујући у писмо, у ком беше неочекивана радосна вест. Тако је било, као што је Рајмер казао. Бременски надбискуп се добро известио о битци код Хемингштата и наградио је јунаштво телзино и рајмерово тиме, што је решио Телзу њеног завета и дао јој дозволу, да се може удати. Сузним очима паде Телза на груди свога вереника. По други пут су се састали, да се више никад не растану.

„Где ти је отац, Телзо?“ запита напослетку Рајмер. „Он треба први да дозна за нашу срећу. Како ће се радовати, што је опет добио, ко ће га у старости неговати!“

„У Хајди је. Тамо суде сердари Карстену Холму,“ рече Телза. „Ако се пожуримо још ћемо их наћи на окупу и онда им можеш дати и надбискупова писма.“

„То је баш добро. Ајдмо на пут!“ одговори Рајмер; а после четврт сата корачали су вереници у Дитмаршку престолницу.

Скупштинска дворана у Хајди беше и опет дупком пуна, јер су многи хтели да чују, шта ће бити с Холмом. Председник је баш донео закључак сердара, који је гласио: да се одбацује уложена апелација и потврђује пресуда, коју су изрекли поротници. Скупштина је била свршена и свет хтеде већ да се разиђе, ал баш у тај пар уђе Рајмер са Телзом у дворану. Кад су га видили, руковали су се с њиме и запиткивали шта је и како је. На Телзу су чудновато гледали; јер она није била више тако мирна и озбиљна, као пре, него је радосно унаоколо гледала.

Рајмер одмах оде сердарима са надбискупољевим писмима. Исприча им укратко, како је путовао, како га је надбискуп лепо примио и како је по њему послао поздравље и благослов Дитмаршанима. Како му је дао стан у своме двору и позвао га — ма да је он прост сељак — за свој сто, да буде заједно са високим клиром. Како је даље морао да им прича о крвавом боју, у ком су Дитмаршани очували своју самосталност и како се високи клир дивио јуначким делима, која починише храбри сељаци. Тако је провео два дана у Бремену; а трећег дана прими од надбискупа два писма и врати се натраг. Кад им је то испричао, преда им надбискупљева писма.

Председник је велегласно читао писма;

а присутни се јако обрадоваше, кад чуше, да је надбискуп дозволио, да се подигне мушки манастир. Затим прочита друго писмо. Сви су се радовали и од радости бризнули у плач, кад чуше, да је надбискуп решио Телзу њеног завета и дозволио јој да се уда. Сад су сви редом честитали Телзи, Рајмеру и срдару Волерсину.

Кад се светина помало утишала, онда поново устане председник и рече:

„Ми се сви од срца радујемо, што је наш милостиви заштитник променуо судбину овог пара људи и уједно смо дужни, да захвалимо оној која се за отаџбину жртвовала и која има највише заслуге, што смо остали слободни. Догод те је Телзо, везивао св. завет нисмо ти смели нудити никакво земаљско добро; а сад, како ћеш наскоро постати љуба нашег храброг друга вимерштатског Рајмера, треба да ти дамо штогод за мираз. Карстеново имање је остало и тако пусто, не можемо шњиме ништа боље учинити, него да га дамо теби за мираз. Слажете л' се с тиме мили другови?"

Сви су радо на то пристали; па и сам племенити Волф Изебранд, који је хтео да узме Телзу за жену пристане на то и рече срдару:

„Ти си као и увек погодио оно, што је најправије. Захваљујемо ти на твоме предлогу и нема ни једног међу нама, који би био противан".

„Ви сувише прецењујете моју малену услугу" рече Телза. „Ваше одушевљење, ваша снага и истрајност је спасла домовину, а спаситељева слика у мојим рукама вас је само задахнула новим уздањем, да ћете победити. Ја и Рајмер имамо доста имања, да сазидамо себи кућицу, у којој ћемо моћи мирно проводити своје дане. Доста сте нас наградили, што сте дали Рајмеру добар део ратног пљена. За то не могу примити вашег поклона. Најбоље подајте то добро онима, који су у боју изгубили своје хранитеље. А ако хоћете да ми штогод учините, то будите милостиви и саслушајте моју молбу."

Сви су пажљиво слушали, шта хоће девојка. За један час је владала нема тишина у дворани.

„Твоју молбу унапред испуњавамо" рече председник. „Ти за цело нећеш ништа искати, што ми не би могли учинити".

Телзини образи поцрвенише Ступи на среду и рече: „Црква је била спрам мене добра и милостива, па будите и ви милостиви једном заблуделом човеку, кога већ доста казни његова савест. Нека се не пролива на данашњи дан крв Поклоните живот Карстену Холму; али га прогоните из државе, да не гази више својом ногом земљу, коју је издао".

После тих речи настане живо комешање, у скупштини. Нико није ни мислио, да ће Телза искати опроштај за издајицу.

„Издајица је заиста заслужио казну, коју смо одредили" рече председник. „Али, ми смо ти дали реч, да ћемо ти молбу испунити. Па нека буде, као што си рекла. Нека иде издајица онима којима нас је издао, а његово имање нека припадне удовицама и сирочадима оних, који су пали за слободу."

После неколико дана, кад су руже процветале и шириле свој миомирни мирис по ваздуху, ишао је леп број кићених сватова малој верденској цркви Волерсинова Телза се венчала са Рајмером; а у сватови беше цела околина.

Млинар из Хајде ступи у службу код холштајнског херцега Фридриха, који му даде скромно место на једном од својих двораца. Но већ после неколико година умре, као што се вели с тога, што се једио и кајао за свој грех; а у ствари за то, што се гризао у себи, што му није издајнички план испао за руком и што је изгубио своје лепо имање, које је знојем руку својих стекао.

Из срп. књижевног друштва „Шумадије" у Прагу. Превео

Никола Теофановић.

Код Видове цркве.

СЛИКА С ПРИМОРЈА.

(Свршетак.)

Са овијех голијех врхова поглед прелази на брдија, што се дижу изнад Лепетана страном засађена лозом и маслином, страном шумом и грмом покривена. Изнад Лепетана је сеоце Веће-брдо са својом црквицом св. Илије. А при мору леже Лепетане су неколико својијех брацера везанијех у луци им лијеној, с којима Лепетанци иду најдуље до Бара и до Дубровника. А некад су се испод Лепетана гледали усидрени велики бродови, који су једрили не само по средиземном мору него и по атлантику!

Источно лежи Ластва у врло романтичном положају са својом лијепом црквом и школом. Изнад ње је брдо Грлице иза кога се промаља још више брдо св. Петке, ђе се налазе развалине по свој прилици цркве истога имена. А преко овијех врхова види се Ловћен и испод њега Жањев-до и Крстац.

Све се ово види из код св Вида. Свуд унаоко кудгоћ погледиш, имаш што виђјети, и све тако различно од величанства недогледног мора и Ловћена до онијех скромнијех црквица, што се бијеле по врховима око тебе; од веселијех обала нашега залива до суморнијех голијех планина, што их саме тврђаве ките. Ја сам гледао залив бокешки и са више висине идући на Цетиње и на Грахово, али су ти погледи из даљега, а ови је са сред Боке. И за то одиста љепшега нема на цијелом нашем чаробном приморју.

Док смо ми уживали у овоме погледу, већ се прилично народа прикупило. У танборју ђевојке посиједале па пјевају народне попијевке; а иза крша момци запали па гађају Кокота.

— Ха, погоди га!

Сви скочише и потрчаше питајући у један глас:

— Ко га погоди?

— Јозо Ђура Илијна!

И све су очи упрте у срећнога младића, у јунака ове народне светковине. Уз то је већ други кокот наперен, и почињу на њега пушке пуцати, а младе невјесте и ђевојке ластовске уфатиле коло па започињу двије и двије: „Да пјевамо да се веселимо“. Да ви опишем ношњу њихову. На глави бијела марама од вела, кроз коју се види сребрни па позлаћени чешаљ са цвијетом у коси. Ове су мараме повелике а никола̄не, тако озада падају низ плећа, али са стране стоје раширене као крила, на спријед опет падају им крајеви низ прси, а припучају се златном или сребрном иглом при коси из више чешља. Бран илити брхан, то је сукња са орамеништама сва до дна тако намрскана, да како се развије опет се скупе оне мреке при дну као што су у пасу. Жупет то је прслук отворен до по прси од црвене чохе или кадифе златнијем фрижом оточен с великијем сребрно позлаћенијем пуцима. Око грла марама бијела од вела златнијем брошем припучена на прсима. О врату виси ланац златни са звијездом или медаљом. Обично ластовке још у живот носе камижолу ускијех рукава до паса од црвене чохе или кадифе златнијем фрижом оточену са сребрно-позлаћенијем пуцама; али љети младе невјесте и ђевојке листом су у рукавима од кошуље. Сприједа носе широке и доле свилене прегаче такођер златнијем фрижом оточене, а с лијеве стране свилену мараму превијену припучену. На ногама црвене цревље отворене, и црвене бјечве или бијеле. И бран је већином црвенкаст, али их има и плаветнијех. Прегаче такођер разне боје црвене, а има их и жутијех и другијех боја али све јаснијех. Тако је било обучено до тридесет младијех ластовака у колу које је пјевало све до мисе, а у сред кола свеђер су по два пара играла и то све по сунцу без икаква хлада, осим што су се браниле од сунца махачима а ђекоја и сунцобраном. Да се нема код св. Вида ништа друго виђјети него само ово коло, заслуживало би на ову славу потрудити се. Љепшега кола женскога

од ластавскога нема, као што нема мушкога љепшега од рисанскога; па још к томе у цијелој Боки нема љепше женске крви од ластовске.

У десет почела је велика миса. У црквици има и мали баладур, на ком су се окопили младићи, који су имали пјевати. И ја сам се с њима придружио, и ту сам први пут и нехотице али некијем осјећањем дубокијем басом пјевао: „Кирије елејсон“, која ме је мелодија била занијела, невјерујем, да је с тога, што су ријечи грчке. Мјесто апостола читало се српски *Штивење књиге мудрости*, а такођер и јеванђеље; па по миси пјевала се једна пјесма опет српски у славу свечеву То је било први пут да сам преслушао мису цијелу од како сам основну школу у мом сеоцету походио.

Послије мисе ваљало је хитити дома; устављали су ме и на објед.

— Нећеш ни дао Бог по овоме разопеку на море, него ћеш самном, ако ћемо круха и лука јести, рече ми један главар ластовски.

— Да сам сам бих драговољно али имам велико друштво, које не могу оставити. А теби фала исто.

И тако се упутимо, али сам заборавио казати, да смо се прије мисе дофатили круха и сира и вина се напили. Пред нама и за нама уском путањом вијугао се низ брдо народ уз попијевање јаснијех грла младијех и чилијех планинкиња. У Орашју смо ми из Лепетана обрћали к мору, па смо се и ми брзо подијелили: Увјећани окренуше страном на Веће-брдо а ми смо се истијем путем враћали. Наравно да су и једни и други иза гласа попијевали.

— Видиш, рече ми један из друштва, ђе слази граница ластовска; таман на Дражевицу (воду); ма је Дражевица у нашој граници; па с Дражевице иде онијем хрбатом на Игрише.

Али било би дуго, кад бих стао говорити о великом питању пограничном ластовско-лепетанском. То питање виси од годинах и годинах и вазда је на дневном реду. И код св. Вида било је о њему збора.

— Ми ћемо правду добити, ако Бог да.

— Виђећемо!

И с тога влада нека запстост између Лепетана и Ластве; за то Ластовљани не гађају кокота о св. Антону у Лепетанама ни Лепетанци о св. Виду у Ластви; а кад је била колера због повриједе границе викало се: „Ко је витез, на оружје!“ али се није до крви долазило. У осталом пуна је Бока оваквијех питања; мало између којег села не висе или нијесу висјела; па је збиља и до крви долазило

За мало нијесам изоставио још нешто. Свијем путом пролазили смо кроз најљепше горске мирисе Све брдо св. Вида покрива шмрека, пелин и жуква, таман сада у цвијету, па би заслуживало изаћи овијем путем само да се овијем мирисима напијеш.

Таман у подне били смо на Плади, ђе нас је барка чекала, одакле смо на једро до врата од куће часком долећели. Објед нас је готов чекао. Пошто смо се покријепили починули смо. А у вечер су моја ђеца као сваку вечер испред куће поред мора весело скакала.

Имали у српском народу дана познатијега од Видова дана? У очи Видова дана почињу палити огњеве како католици, тако православни; како код католика тако код православнијех има доста имена Видо бар на овијем странама. И нема сумње, у вријеме косовске битке и православна црква славила је св. Вида више него пророка Амоса, и зато се онај несрећни славни дан зове именом првога а не другога. Па окле то, да га данас не слави? Како то, да немају и православни Срби храмова посвећенијех св. Виду? Ја сам тражио по мјесецословцима православне цркве и нијесам нашао св. Вида, бар не на 15. Јунија; распитивао сам имали ђе православнијех цркава св. Вида, и дознао сам, да има само извише Мокрина једна врло стара на некаквијем развалинама. То свједочи да је и православна црква некад славила св. Вида бар међу Србима, као што га мора и данас у опће признавати, као мученика првијех времена христјанства; па кад га народ слави, за што да га и данас црква православна не слави? Ово ми се питање истакло баш на слави код Видове цркве.

Л. Томановић.

Нешто о црногорскијем јунацима.*)

ОД ФИЛИПА ШПАДИЈЕРА.

ад се налази неколико фактични погрешака у овом малом одломку из горепоменуте књиге, онда их ћо готову мора бити далеко више у цијелој књизи. Но пошто нијесам срећом цијелу књигу прочитао, то се само на овај њен преведени одломак ограђујем, јер ме на то побуђује колико истина и правда којих се у сваком погледу придржавам, толико и угледни понос моје витешке куће, да попуним и поправим оно, што г. писцу или са знањем или из незнања из пера изађе, и то: Г. писац изволео је написати, да се племе Цетинско дијели на осам редова 1. Баице, 2. Хумци, 3. Владиславићи, '. Иванишевићи, 5. Јабучани, 6. Бјелоши, 7. Угнићи и 8 Угнићи. — А није уврстио још и ова братства: Шпадијере, Деље, Почеке и Очинићe, без којих се неда ни замислити склоп цетинског племена. Па пошто је на сваки начин нужно да се што подпуније и истинитије сазна та прва престоница посље државне пропасти, и све оне њене куће, које то јуначко племе састављаху од онда до данашњег дана, то се морам мало по издаље винути, ради бољег појма и значаја саме ствари.

Свакоме је познато ко се са историјом нашег народа бави, да су Балшићи а после Црнојевићи владали са обадвије Зете, међу којима се и данашња брда црногорска бројаху. — Но пошто се Иван-бег немога у престоници Жабљаку одржати према сили Турској, попе се на високо Цетиње; гди се само неколико кућа онда налазише. -- Ту огради Манастир и поче се на ново Турцима одупирати. После тога Иван бег умрије а његов син Ђурац које размажен, које опет ожењен првом племићком Млетачком пресели се у Млетке, 1497. пошто остави владу ондашњем владици а спахилук Манастиру Цетинском. — А збиља, тешко му се бјеше и обикнути с једне стране иза оне племићке богаштине и питомине Зетске, на дивљем, пјесковитом и скоро пустом пољу Цетинском, опасаном кршевитим кланцима катунских планина и брегова; а с друге опет, ти малобројни и самостални планинци немаху никаквих производа, из којих се могаше и најмања државна помоћ извадити, да се држава и државни мир одржи. Кад дакле освајачки Турци и Млечићи заузеше најплодније предјеле Балшића и Црнојевића државе и кад се Црнојевићи доселише на Цетиње, а посље опет, кад их виле бродарице премамише преко сињег мора дебелог, изгуби Зетска држава то своје гласовито старо име! Те кад страховити шум дивљег урахана све више и више стаде погонити див јунаке јуначког царства пропалог, по површју њених див планина, захори се у убојној граји нови глас нове наде и живота, пронесе велик пуцањ џевердана и звекет мача пламеног на крили виле загоркиње и виле бродарице ново државно име Црна гора. Из чега се јасно увиђа, да што год више силни Турци притискиваху подјармљени народ у околини Црне горе, и стјешњаваху сиње заточнике те нове слободе и државе, одузимајући им све што бјеше боље, равније и питомије, у толико они све челичнији постајаху, због чега се све више и више Босанско-Херцеговачки и доњозетски ускоци појављиваху, по тим дивљим гребеновима и гудурама, из којих се даље ни корака не могаху помаћи, од мора дубоког испод неба високог. Те се тако течајем времена природно образоваше племена и нахије Црногорске. А и данас усмена предања казују одакле која фамилија ускочи, тако се прича: Његуши се доселише испод Његоша планине из Херцеговине, Стари Мартин Баица из Чарађа, опет из Херцеговине, Шпадијери из Новог Пазара под Стефаном Црнојевићем, кога мјешчани прозваше по дугој сабљи *шпади*, коју о појасу носаше Шпадијер, те се ето по томе давнашњем надимку и данас тако прозивају. А тако се исто зна и за многе друге куће

*) Неке најкраће примједбе на листак „Заставе“ у броју 182. од прошле године из књиге: Черногорцы и Черногорскија женщимы. Написао И. Ј. Поповић—Липовац, а превео у Грацу с Руског К. М. М.

црногорске одакле своје порекло воде и т. д. И за време Црнојевића и под својим племенским владикама, Црногорци су имали много љути окршаја са Турцима, међу којима се и три знатне побједе броје, које Црногорци над Турцима одржаше, и то: На Љешкопољу, Новоме и Вртијељци ($^1/_2$ сата далеко од Цетиња.) Ђе и прослављени Хајдук-Бајо Пивљанин са своји шездесет витезова славно погибе г. 1690! Али се на жалост не зна, које поглавице те војске предводише? Ко ли се у тим биткама прослави? Колико ли с једне и друге стране војске погибе? Ко ли изгуби јуначку главу за част вјере и обрану отачбине?! . . . Тек са устанком владике Данила на домаће Турке Црној гори свиће нова зора новога покрета, а домаће перо мало јасније бјележи за вјечни спомен и вјечну славу народног потомства све оне силне Турске навале и крваве битке, као и у њима неке своје прослављене горштаке.

(Наставиће се.)

ЛИСТАК.

ПРВИ ЗНАЦИ МИТИНЕ УМНЕ ПОРЕМЕЋЕНОСТИ.

Наш уважени пријатељ и сарадник г. *Ника Грујић* шиље нам занимљив извештај о томе, како су пријатељи нашег несретног песника Мите Поповића у Сомбору први пут приметили на њему знаке од душевне недоследности, и ми тај извештај износимо овде нашим читаоцима:

То је било 25. јулија 1886 год. Стојим ја, Шаца Поповић бивши уредник „Родољуба“ и Васа Пушибрк директор вел. гимнасије новосадске пред црквеном кућом и договарамо се да идемо на пиво у читаоницу. Кад смо дошли близу читаонице ал ево ти Мите од своје куће, весео, раздраган, обрадовао се Пушибрку, али уједно почео пребацивати онима око „Матице“ што су му одбили дело. Васа га ублажава, ал' он долази све у већу екстазу. Васа вели: махнимо се дивана, па хајдемо на чашу пива. Мита окрене се мени, па каже: Груја, ти ћеш данас платити моје пиво, ал' нећу више пити од једне чаше. Одговорих му: немарим ако хоћеш и десет. — Уђемо унутра, а он поче говорити како му је мали стан, како има силно рубље, незна ни нашто му толико, па онда рече мени: Слушај Груја, кажи Сими Бакару, да ћу ја сутра дати у Банку једну меницу, треба ми 1000 ф. ти ћеш ми жирирати, јел' да хоћеш? — Хоћу одговорим му, али му се чудновато светлиле очи, а десном руком често је ударао о сто и кврчио прсте. Знаш казаћу ти и зашто. Пис'о ми је владика Бранковић, да одмах одем са женом у Темишвар, даће ми неку важну ствар да израдим за 14 дана; и онда ћу добити десет хиљадарки. — Не треба ми онда помоћ Матичина, и теби ћу Бога ми Груја дати хиљадарку, па ћемо платити и оне моје тричаве вексле што сам дужан, нећу нико да на мене зажали. — То је три четир пута понављао. — Гостионичар у читаоници наједаред каже да нема пива. — Ми онда одемо у позоришну гостионицу. Па и Мита. На путу се мало и смејао, и врло је озбиљно говорио. Кад смо отишли тамо, онда нам је приповедао како је баш сад дочитао расправу, да се под именом Осијана сакрива Макверсон, — па је онда прешао и рекао нам како је ово дана превео своје песме са мађарског на српски и како су му сад лепше у српском преводу него у оригиналу, те онда настави: Кажи ти Васо онима у Новом Саду, да они мене неће уђуткати, ја се осећам сад тако снажан и силан, да ја сад пишем, само пишем, видиш овако зажмурим а рука само иде па пише. — Ја ћу сад продати моја дела Матици ваљда ћу добити хиљадарку, шта мислиш Груја?

Ови скокови зачудише ме и ја му одобрим и потврдим Он наједаред нагне чашу и искапи до дна, и поче се смејати, онда ме упита, хоћеш ли платити још једну. Само пи, одговорих му. Док је келнер донео другу чашу он је већ био у другом разговору, а

кад келнер стави пред њега чашу он одмах ухвати чашу да испије, а Шаца му рече у шали: море не тако нагло, опићеш се. — То га је у такву јарост довело, да је целу чашу пива истресао Шаци на главу. — Но чим је то учинио, он се већ покајао био, почео је плакати и загрли Шацу, те га је молио, да се пољуби с њим. Шаца је видео, као и ми необично стање Митино, те му је опростио и пољубио се с њим. — После тога био је весео јако, и искао је да му платим чашу пива још, јер он нема ни крајцаре, све му је вели жена узела. — Ту смо седели до 8 сахати у вече, а дошли смо око 7 сахати. Растали смо се у миру и љубави, а кад Мита оде кући, онда се појави страховита духовна боља те је почео беснити и само га је једини Др. Јован Пачу био кадар умирити и утишати, па и укротити. — Др. Пачу наложио му је да се чува од сваког душевног рада, и да не пије ни каква пића. — Чинило се у почетку као да ће Мита доћи к себи, али 18. августа 1886. погорша му и онда га Др. Пачу са женом му Лилом 19. августа п. р. 1886. год. однесу Шварцеру и предаду га. — Сомборци су неколико месеца плаћали издржавање код Шварцера ал после су сустали.

У Сомбору. **Ника Грујић-Огњан.**

КЊИЖЕВНОСТ.

„Словенски свет."

Под овим насловом изашла је прва свеска месечног листа за забаву, који издаје и уређује Емил Пајдак и то свеска за месец Април.

Пре свега прочитао сам реч издавача, коју је упутио на п. читалачки свет. Из тог поговора ћу да испишем ово: „.. решим се, да уз сарадњу истих (пријатеља) издајем месечни забавни лист, коме би *једина* цел била, да упозна наш п. читалачки свет са књижевним радовима словенске нам браће, и по томе да у *лепом* српском преводу доноси дела *најбољих* словенских писаца."

Издавач је овде јасно и кратко казао шта мисли са „Сл. светом"! Сваком пријатељу књиге морало је срце заиграти, кад види једног човека, који са највећом *вољом* и *трудом* почиње да ради на оном пољу, које је код нас забатаљено. Овде се јасно и сасвим јасно износи и *намера*. Као што је познато наш свет, који ради на књижевном пољу, врло се мало осврће на словенску књижевност; тај свет само пресађује, што је туђе и по крви и племену — па и духу —, па ма то било какове вредности; тај свет некако у највећем уживању чини грех, а неће никако да се поправи и да пође противним правцем: да се словенске ствари пресађују, које би за нас и од књижевне, поучне вредности у сваком погледу биле, с којима би се уједно и остваривала замисао првака из свију огранака великог словенског племена: *да се сједињавају сви огранци* у једно стабло. . . . То је баш и нагонило издавача, да он помоћу својих пријатеља, који су вични раду, бар почне, што треба, па и што су требали давно и давно и *позванији* људи да чине, да шире ту лепу замисао: сједињење свију словена путем књиге. Да би испунио своју лепу намеру, он је све силе материјалне обукао у наду и издао је прву свеску „Словенског света" и то за месец Април. До сад није ни једна свеска више изашла и по том се може сигурно рећи: да је ово прва и последња.

Неће нико! У данашње доба, кад је овладало слепо партизанство на „политичком" пољу, нико неће да сврне са пута, којим је пошао, којим иде а није ни позван. Сви се латили пера, којим — у форми критике — шибају тако, да ни атилин бич није могао таке маснице остављати за собом!! Да, данас се многи бацили, да буду критичари на политичном пољу, а књижевност су забацили. Она је пуна, па сад може да чека, док се не напуни и политички амбар — гадом!

Но да није наде и кајања — зло!

Да не би „Словенски свет" прошао, као пас кроз воду, то сам се решио да коју јавно прозборим. Бар је толико заслужио!

На првом месту, без дугог говора, морамо похвалити намеру и труд издавачев. А на садржај ћемо се мало осврнути.

Одмах на првом месту је прича: *Ведре ноћи*, коју је написао руски *Феодор Михајло-*

вић-Достојевски, а српски превео *Милан*. „Боже мој! Један часак блаженства! Зар не би то доста било за цео век?“.. Тако завршује Достојевски своју причу „Ведре ноћи“. Прво нам се намеће овде питање: шта је хтео писац са овим завршним речима?

И зар није доста један час блаженства у данашњем животу, кад је друштво спало у понор јада, беде, невоље? Зар није доста, кад се каже „живот!“, па да се прекине свака злоупотреба речи „живота“? Данас, кад се цело човечанство заглибило у блато, кад се све умно уморило, само да се извуче из њега — данас се многи одали само на блаженства! Данас неколицина својим живовањем спречавају сав напредак, та неколицина укочила је точак правом напретку и задржава цело друштво. И тамам дође сретна помисао, да се појединци избаве и да покажу пут и осталима — а пред њих искрсне нова препона! Достојевски, као добар познавалац друштва, кога је и он сам члан, износи нам једну слику. Она нам преставља велику реткост: *невиност*! Обоје се поамали и „Он“ и Настенка! Обоје се бацише у уживање — али их прекиде: *савест*! Она је знала, да је све слатко и ништа друго, но пут горком! Па шта је хтео: *Свуда савест да предњачи!*

Довољно је, што смо споменули име писца, па да се види какова је ствар. Али споменули ми ма колико пута име преваћача, ипак не можемо за превод рећи ништа друго но да је врло лош! Шта више, Милан је својим рђавим преводом много нашкодио лепоти оригинала.

Одмах иза ове две лепе прозе долази: песма: *Немам сребра*. Не знам како је спевао Радински, али је препевана врло рђаво. Што је приметити приметити! Док-ле и докле певати о дики, о цвету? Зар нема предмета другог за певање и препевање? Зар и увек певати о дики, која се ваља по меки душеци, а певач се врља по дрвљу и камењу? Зар равнодушности треба тако великог маха давати? Заиста чудно!

После долази слика: *Не марим га*, словенски написао М Бренце. *Суза*, хрватски написао Август Харамбашић. *Хава Рубин*, пољски написао Александер Свијентоховски. Превео Мирко. Напослетку: *Прва љубав*, словеначки написао Алфонз Пирец.

Чудим се како је и уредник био тако добар да „мари“ за Аницу Кренерову, кад је то слика свакидања, а тенденције никакове! Љубав, па љубав! Она га воле, али неће — па опет воле!! Тога има доста и то се не може искорењавати — ако се хтело! — на начин, којим се данас пише: просто се изнесе, а не шиба се — већ се остави да га читалац још при читању шиба!!!

За Сузу може се рећи да би имала места, али за Хаву и Прву љубав ни по садржини ни по преводу, ама баш — ни мало.

Заиста изгледа мало смешно, кад прочита човек речи издавача, у којима изражава смер „Словенске библиотеке“, па кад погледа на садржину — е онда му мора стати памет! Нешто говорити, а друго чинити! Кроз целу књигу се провлачи увек једно, те исто: *љубав* и то са свим просто, само што је *преведено!* Па зар је то смер преводиоцима, да се диче, што су превели, а не *како* и *шта* су превели? Заиста је чудновато од уредника. Прва свеска, па у њој баш ништа, што би га препоручило!

Врло ми је жао, али треба рећи, што се мора рећи. Јер кад би — прећутали, онда би се још когод поамао и подузео тешког посла или бар кад би се латио, а он би онда не само написао: „намера ми је, да наш п. читалачки свет упознам са књижевним радом словенске нам браће, и по том да у *лепом* српском преводу доносим дела најбољих словенских писаца“ — него би и делом показао.

Не мора човек знати Радинског, Бренцу, па ни друге наведене писце оригинала, али се ипак може по њиховим делима рећи, да ови њихови радови нису ни најмање допринели, да се испуне речи издавача: „те по томе да у *лепом* српском преводу доноси дела *најбољих словенских писаца*!“

Нови Сад. Ј. К.

БЕЛЕШКЕ.

(**† Петар Вачић**) Из Корчуле пише нам наш дописник: „Дне 16. (28.) јуна о. г. престави се у *Блату*

Корчуланскоме, своме родноме месту, врли поп и песник *Петар Бачић*, каноник зборне цркве у Корчули, и то у древној старости, у 81 години свога живота. — Покојник је као апостолски посланик пропутовао Арбанашку и наше земље, а био и на Косову доста времена. Волио је свој народ, те певао добрих песама, ал чедан нехтео с њима у штампу, но их слао својим пријатељима. Лака му земља, а дуга успомена!"

(Срп. нар. позоришна дружина) завршила је своје преставе у Сенти и отишла је у Ст. Бечеј, где је отпочела свој рад са „*Распикућом*". Бавиће се у Бечеју 14 дана.

(Преска парница.) Власник „Драшкова рабоша" г. Јово Метличић и уредник Бутијер бавише се око осам месеца у затвору у Задру због неке песме, штампане у томе листу. Сада их је суд једногласно невинима прогласио.

ЧИТУЉА.

(† Мита Поповић.) (Свршетак). Што се тиче Митиног *књижевног рада* тај је већ довољно познат нашем читалачком свету. Као што наведосмо већ једном приликом, „Јавор" је донео преко 150 његових песама, а уз то још и по неке призоре из његових драмских радова „*Цара Јована*", „*Стевана, последњег краља босанског*" и „*Наших сељана*". Осим тога слао је Мита своје песме скоро у све српске листове, па и у буњевачку „*Vilu*". У „Јавору" је изишла г. 1879. у српском преводу драма Л. Доција са мађарскога, под насловом „*Пољубац*", која је изишла и у засебној књизи. Скупљене његове песме — у избору — изишле су у четири књиге под разним насловима: „*Песме Мите Поповића*", у издању Браће Јовановића у Панчеву г. 1874; „*Пред Васкрс*", у издању Браће М. Поповића г. 1877. „*Светли дани српски*", у којима је опеван рат од г. 1877. за српско ослобођење. За тим опет: „*Песме Мите Поповића*" 1874—1884. у издању књижаре Ђермекова и Матића у Земуну.

Мита је покренуо г. 1884. у Сомбору лист „*Бачванин*" и уређивао га у напредном правцу, а писао је у њему осим осталог песме и приповетке. Више новела остало је у рукопису.

Који су се у Митиној околини бавили износе сада на јавност, да се Мита у животу, а особито у болести имао јако да бори с невољом и оскудицом. Врло честа појава код књижевника српских! Мита црта и у песмама својим, свој живот као неку вечиту патњу. Ево међу осталим једне строфе из песме му „*Мој живот*"

„Ој! . .
Па шта је дакле живот мој
Толико пута горко оплакан
Да л' увео лист? да ли варљив сан?
Није ни једно већ је оплакан.
По њем' се мамне муње витлају
И огњеним га бичем шибају
У среди мора голема *стена*,
Ал није пород дугих времена
Већ та је *стена од грдних јада
Мученичкога срца ми млада*".

Мита Поповић је сарањен на будимском гробљу, а нема сумње, да ће српски народ скромним прилозима похитати, да пружи средства, да се на Митином гробу подигне скроман али достојан споменик, као што га је Мита заиста заслужио.

РАЗНО.

(Професор Нотнагл о пушењу). Славни професор на бечкоме универзитету др. *Нотнагл*, говорио је ових дана у своме предавању и о пушењу дувана, те ће занимати и наше читаоце, да чују коју о томе. Професор је најпре изнео укратко историју дувана и онда је прешао на говор о томе, да ли пушење шкоди човечијем телу или не. По његовом мишљењу умерено пушење не шкоди ништа и здраво тело може се без штете да навикне на овај отров. На питање, кад човек сме почети да пуши, он најрадије одговара: „Онда, кад је у стању сам себи да заслужи своју цигару!" Пушење је раскош, а човек ваља себи раскошне ствари да је у стању набавити сам својом заслугом. Наравно што се раније почне пушити, тим је шкодљивије по живце човечије и по цели развитак му, а младићи обично не умеју да се умере. Обично дуван човека добро расположи. Многе дуванџије су зловољни и не могу да се расположе, док нису попушили коју цигару. На сваки начин дуван много мање убија живце него кава, теј и жестока пића. Само кад се преко мере пуши онда дуван шкоди варењу у стомаку, а многи пате онда и од грла. Најмање шкоди пушење на лулу, особито кад је камиш дугачак и чист; али су они што пуше на лулу, већином најстрасније дуванџије, а кад камиш и лула нису довољно чисти, онда човек гута с димом и неке оштрине из дувана. Пушење цигарета од хартије шкоди јако с тога што се онда врло много дима гута; ове дуванџије пате најјаче од стомака и грла. Међу цигарама су *хаване* најшкодљивије, јер ту не само што је много никотина, него и других шкодљивости, као гаутидина, пиридина и других оштрина.

НОВЕ КЊИГЕ.

Omaggio ad Antonio Rosmini Serbati. и т д. **Poklon Anti Rosmini-u Serbati-u** *u XXXIII. godišnjici njegove smrti. Dr. L. C. Pavissich. (Preveo i izdao Prof. Josip Siboli). Zara. Prem. Tipo-Litografia Vitaliani. 1888.* На 8-ни. стр. 63. — Упоредо талијански па онда српски текст латиницом. Розмини Сербати је био римокат. свештеник и књижевник. (1797†1855). Има у књизи и кратка биографија му.

„ЈАВОР" излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шаљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора" у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор. на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића. *Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.*

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК: ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

УРЕДНИК: Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 28. У НОВОМ САДУ 10. ЈУЛА 1888. Год. XV.

Мати.

— СЛИКА ИЗ СЕОСКОГ ЖИВОТА. —

Диван је Банат. Нема га па далеко.

Јеси ли био, читаоче, кадгод лети тамо?

Јес' видио оно таласаво море — житно?

По непрегледним њивама прелива се златали класје. Лаки поветарац дуне тек, а оно се заталаса; прелива се као исто злато; жито отпустило своју богату, злаћану главицу, па за сваким јачим поветарцем њиха се; клања се на све стране, а то клањање пропраћа онај жалосни шум, — баш као да се праштa са милом околином, јер ће скоро пасти под ударом немилостива косача....

Хитрокрила препелица искрсне тек из свог скровитог местанца; вине се тек у слободан зрак; пућпуруће и два и три пута, па је тек опет видиш где утоне у таласе житне.

Сиротица! И она види, е јој нема овде још дугог опстанка; жури се да на другом месту нађе сигурна склоништа за се и за своје малише.

Еј, силна ли је љубав материна!

Овде, онде видиш веселог сељака где коси јечам; са лица му читаш задовољство. Погледа тек на богато житно класје; у очима му засија радост.

— „Биће жита!“ — промумла кроз зубе, ал му се на мах стушти до селе ведро чело. Стане. Замисли се.

Јест, биће берићета ове године! Ал подај богу божије, цару царево, чиви чивино, — и шта ти ја знам. . . Овамо онамо, — њему не остаје скоро ништа.

Ал не! Остаје му нада на лепшу будућност; остаје му утеха, да овако не може још дуго трајати.

Еј надо, надо! Да те нема, још црње и горе!

Лаки поветарац га тргне из тих сањарија; сирома ратар, тргне се. . . . . Промери жалостивим погледом откос; пљуне у шаке; завитла косом и немилостиво обара богато класје, баш као да сече крвног душманина. Тек каткад ће полугласно запевати болно, жалостиво:

„Где је наша војводина?“ . . . . .

— — — — — — — — — —

Но сад свега тога не беше.

Тамо где се таласало златно житно класје, простр'о се непрегледни бели покривач. Из обližње шуме се не чује умилно цвркутање веселих тичица, већ се чује страховито, дивље урлање гладних курјака.

Студена је зима. И сињи камен пуца од жестоке зиме.

Ноћ је.

На улици ни живе душе.

Жестоки горњак није да душе, већ бесни као помаман.

У селу се све предало санку у наручја. Само у 'ча Мирковој кући што гори свећа.

Сви су на ногама. Нека сета свима се навукла на чело. Ча Мирко пусти и по коју сузу.

На постељи се бори с душом Милан, 'ча Мирков најмлађи син.

Над њим кука и нариче млађана му љуба Милица. А подаље опет крше руке снаје Миланове. А три брата гледе немим, укоченим погледима, како им братац издише. . . .

Болесник отвара очи.

— „Милице! — једва проговори слабим гласом, — ди је Душан? Дај, да га последњи пут пољубим!“

Ча Мирко дода Милици нејако унуче, малога Душана. Милица га пружи болеснику.

Болесник се диже; загрли нејаког синчића, пољуби га, а глава му опет клону натраг у јастуке.

— „Милице! чувај ми јединца! Не растављај се од њега тако — ти — бога. . . .

Милица врисну од бола: превија се као ластавица, а нариче као кукавица:

Ој Милане, не говори тако!

Зар ћеш мене оставити тужну?

Не остављај мене сиротицу,

Не остављај Душана јединца.

Куку мене кукавици сињој. . .

Ал све је заман. Смрт не бира. Она суровом руком обара немилостиво свакога.

Још једно „Збо о-гом!“ оте се из слабих груди болесникових, и живот му се угаси — за навек. . .

Ветар је дувао све јаче и јаче; потресао је из корена онај стари дуд пред кућом, а с дуда отпадају клице ледене и иње, — баш као да и стари дуд рони сузе за Миланом 'ча Мирковим.

* * *

„Лисје жуто веће по дрвећу.“. . . Нестало је миомирног цветка са пољане; још се гдекоји листак задржао на сувим гранама; дуне мало појачи ветрић, он се заљљ'а, падне доле, и ту му је гроб. Немилостиви људи газе га ногама.

Пред 'ча Мирковом кућом и сад је онај стари дуд.

Кад ветар дуне, отпадне и с њега по који листак, а он само тужно задрма својом старом главом.

У кући 'ча Мирковој исто је онако, као и пре три године.

Милица се мало променила. Старија изгледа. У лицу је блеђа, — ал немила судба не могаде збрисати са лица јој ону бајну, природну лепоту.

Од туге јој се само надвио тамни облак на оно бело чело.

Ено је баш, где се наслонила на стуб кућни, а мисли јој лутају далеко, далеко.

И 'ча Мирко се променио. Остарио је сасвим. Није шала, — превалио је шездесету.

И он је ено сео на клупицу; на крилу држи унуче Душана, а малиша му сриче из буквара.

Деда га погледа милим погледом. Та у њему гледа свог Милана. Исте Миланове црте, исте очи. . .

Кад је малиша довршио срицање, деда га похвали па га запита, шта га је „господин“ још научио.

— „Научио нас је и „оченаш“ — одговори малиша поносито.

— „Па ајде сине „читај“ оченаш!“

Мали Душан га изговори без погрешке (све га пева), а деда га опет похвали.

Милица се на овај разговор тргла из сањарија, па мило погледи на јединца.

О, да није још њега! Само за њ' још живи.

Тешки уздах јој се изви из груди.

— „Ох, па и с њиме оће да ме раставе!“

Нека сета јој се навуче на лице.

— „Шта ћеш ти бити сине?“ — запита 'ча Мирко унуче своје.

— „Ратар!“ — одговори малиша весело.

— А, нећеш ти бити ратар; деда ће тебе дати у школу, па ћеш бити попа.

Малиша се намргодио. Напућио усне, па ће рећи к'о кроз плач:

— „Нећу ја бити попа!“

— „А зашто сине?“

— „Јеси л' ми увек говорио, да је попа однео мог бабу? Мој је баба био добар, па га опет за то однео. Ја се бојим попе, деда!“

'Ча Мирку се намршти чело.

Сави му се туга око срца, к'о гуја ледена.

Милици кануше сузе низ образе. Окренула се на страну, па их обриса прегачом. Задрхтала сва. Узданула тешко.

— „Не, не могу се с њиме растати!“

Бол јој је кидао срце материнско.

*

Од смрти Миланове много се штошта променуло у кући 'ча Мирковој.

У кући била задруга.

Јетрве, ко јетрве. Гледале су попреко на Милицу, јер су Милици сви у кући угађали, само да она не осети, да је саморана, да је сирота.

Миличином оку не измаче ово понашање. Приметила је, да је јетрве немило гледе. Видила је, да је овде излишна.

Куда да се окрене сирота?

Из оближњег села је долазио двапут један млад удовац да је проси.

Она је своју љубав закопала у гроб са Миланом.

Милан ју је на самрти богом заклињао, да се не раставља са јединцем — с Душаном.

Она му је то обрекла.

Па сад зар да преврне вером?

Не, она то неће учинити!

Ал он неће дете да прими у кућу...

Крјала се сирота, крјала, — па никако да се реши.

Јетрве су непрестано наговарале да се уда, а дете нек остане код њи у кући. Та да, ди би она своју младост тако траћила!

Дете не мора за то ништа знати. Она ће се „извести“ из друге куће, а дете ће за то време бити у кући. Оне ће га неко време заваравати, док се не свикне без мајке, — док је не заборави.

— Не, он не може заборавити! Зар Душан да заборави своју нану? — Не, никако!

У таким мислима би грчевито стисла јединче на узбуркане груди. Љубила га је, љубила... Срце оће да јој препукне од бола.

Дуго би га држала у наручјима, — баш као да га ко отима од ње.

Малиша би је само зачуђено гледао.

— „Нано, слатка нано! Ја би волео да сам увек с тобом. Нано, не волим да идем у школу, јер тамо нема тебе.

Ох, ала су ово миле речи! Ала оне потресају срце у грудима ојађене мајке.

*

Мајско је сунце пробудило природу из мртвила. Заодела се гора листом. По гори и опет запевале тичице.

Замирио цветак миомиром. Блажи ти кужним ваздухом заморене груди.

Деца баш изашла из школе.

Лепо ти је погледати ону живу дечицу сеоску кад иду из школе. Из очију им читаш блаженство. — Та сад ће да се вијну у гору, — у поље, — биће трке, биће играња.

У тој веселој гомилици је и мали Душан.

Одједном се заори из дечијих грла узвик:

— „Ено сватови! ено сватови!“

И збиља, од цркве се ено кренули сватови.

— „А јел', чији су то сватови?“ запитаће мали Душан једног до себе.

Овај га зачуђено погледи.

— „Па зар ти незнаш? — То су сватови твоје нане!“

*

Сватови су већ стигли ову гомилицу, ал у једанпут, у највећем трку, нестаде их. Мали Душан није ни видео нану своју, јер сватове покри облак од прашине.

Мали Душан отрча кући, да види јел' му нана код куће.

— „Деда, ди је нана?“

— „Седи сине ту, сад ће она доћи, отишла је у комшилук послом. Јеси л' гладан, да ти деда одсече леба?

Малиша климну главом у знак да јесте.

Ча Мирко му пружи парче леба, па се окрену на страну да сакрије сузе.

Малиша оде у комшилук да тражи нану.

Тамо му рекоше, да је отишла чак на други крај села једној кући, да види неког болесника.

Мали Душан остави лебац у своју школску торбицу (— није имао каде ни да је остави код куће —) па хајд оној кући да тражи нану.

Из куће изађе нека стара жена.

— „Мамо, јел ту моја нана?“

— „А чији си ти рано?

Дете јој рекне чије је, а она га жалостиво погледи.

— „Е, рано, твоја се нана данас одвела.“

Дете бризну у плач.

— „Тебе су код куће преварили, рано; већ иди ти за сватовима у Т., тамо је твоја нана.

— „Ох, нано, нано! Зар ме више не волиш? Што си ме оставила нано?“ — зајеца дете, па се упути управо путем, што води у оближње село Т.

Путем је непрестано плакао.

Птичице су га успут поздрављале својим жалосним цвркутом. Баш као да му хтедоше рећи:

Сироче бедно, без оца, мајке,
Куда си нагло у широки свет?
Врати се натраг, о, хајде с нама
Погледом прати лаки наш лет!
Лет! Лет! Лет! . . . .

Уморено сунашце клонило се већ западу.

Наш се путник прилично уморно. Седе мало на меку траву, па се загледао у село, што се пружило пред њим.

Бог зна какве су му се мисли врзле по глави. Ко ће погодити детиње мисли!

Можда би ту и заспао да га неодољива жудња за наном не опомену, да се треба кренути даље.

Силна је љубав! — Света је љубав детиња! — Детиња је љубав најчистија.

Наш се путник спусти у село. Запита за кућу, ди су сватови.

Показаше му.

Лепа кућа!

Висока, — пред кућом дуд баш као и код њи.

У кући нема оног сватовског жагора.

Милица није хтела весеља.

Проба да уђе унутра. Врата закључана.

Провирује кроз прошће. . . И гле! На лицу му засија радост.

У авлији под дудом седи његова нана.

Тужна је јако. . . .

— „Ох, неће он мене заборавити! . . . Мој Душан. . . Јединац мој! . . .

У ушима јој и сад одјекују оне мужевљеве речи:

„Милице, чувај ми јединца! Не растављај се од њега тако — ти — бога!“

Сетила се и оног тренутка, кад је јединац њен изговорно оне слатке речи:

„Нано, слатка нано! Ја би волео да сам увек с тобом. Нано, не волем да идем у школу, јер тамо нема тебе!“. .

Учини јој се као да је дете виче:

— „Нано! Нано!“

Задрхтала је сва.

Срце јој оће да искочи из груди.

И збиља, зачу детињи глас са улице. Сасвим је лепо чула:

— „Нано, слатка нано! Зар ме више не волиш? Немој ме остављати нано!“

Милица врисну.

Потрча напоље.

Отворила врата, а дете јој потрча у наручја.
— „Нано!“ — зајеца дете.
— „Сине мој!“
Стиште га грчевито у загрљај.
Туга је савлада.

Пала је мртва на земљицу црну поред јединца свог.
Срце јој је пукло од туге.
— — — — — — — — —
Силна ли је љубав материна!
Сирота!

Бране С. Цајкашки *)

Краљев пехар.

— БАЛАДА. —

страшан покољ престаде
Умуче бојни јек.
Јуначка мишца издаде
Оруж'ја преста звек.

Тишина нема овлада,
— До гроба само гроб —
Лонгобардска је победа
Гепидски народ — роб!

Од гробља тога подаље,
— Где влада дубок мир —
Лонгобардски краљ Албијон
Пирује вес'о пир! . .

У тешки ланци окован
Гепидски краљ му ј' гост.
А краљ и кћи му милена
Преклиње за милост.

Како је дивна красојка!
Какав јој ока плам!
Та молбу би јој услиш'о
И онај тврди кам!

Ал' нехте краљу Албијон
Мeђ' људ'ма зверка та,
Зверски му поглед говори,
Шта мисли у тај ма'.

Већ зовну слуге хитрене
Заповест му је глед:
„Још један пехар треба ми
На овога је ред.“

А слуге хитре, послушне
Однеше роба тог,
Да зверску вољу испуне
Злог господара свог!

И ево натраг долазе.
И носе пехар глај!
Чудне су зверске пожуде
Још чудниј' пехар тај! . .

Ал' гле! шта саде учини
Та права људска звер!
Он клечи, моли, преклиње
Кунимундову кћер!

„Ох, један само осмејак
Та имај милости!
Што саде лудо учиних
Смилуј се, опрости!!

„Од мене даље крвниче!“
— Зачу се њезин глас —
Од тебе зверке бездушне
Нек ми је ово спас!“

Па ножем млада завитла
У своју болну груд.
Ал' слуге хитре, послушне
Препречише јој жуд.

Грохотан смеј се зачуо,
Што груди распара.
Краљ узе здравит' здравицу
Из нова пехара:

„Да живи красна лепојка,
Пехару овом род!
Узми га, испи до капи,
Сладак је у њем' плод!“

Задрхта рука ћерина,
Држећи пехар тај!

*) Ова сличица са села изишла је год. 1886 у „Застави“ у краћем подлиску. Сада ју је писац допунио и проширио, те уступио нашем листу. Ур.

Нове јој мисли дођоше
И једна сретна хај!

Па пехар уст'ма нагиње
И вино испи, гле!
Још млада пехар завитла
И баци га о тле.

Лице се краљу разведри
— Да, леп-ли му је сан! —
„Е, то је мога живота
Понајсретнији дан!"

„Ој, цвете лепи, милени
Зоро живота мог
Зар мене већма волијеш,
Нег' пехар оца твог?!"

И краљ у такој радости
Осећа рајску сласт,
Па вес'о даље наставља
Победе своје част. . . .

Одавно ј' ноћца настала
Одавно наст'о мир,
Када се свита разишла
Када је прест'о пир! . . .

*

Звездице јасне трепере,
Месечев прате сјај.
Албијон санак почива
У санку види рај.

Крај њега седи красојка
Кунимундова кћи
Боли јој груди раздиру,
У срцу гњев јојври. . .

За облак месец заиђе
Около наста мрак.
Дубоко војска почива
Ха, то је добар знак!

И она тио, лагано
Пође на онај вис,
Где дубок санак почива
Са стражом Назарис!

Зар оног иде да моли,
Да бол јој утире,
Кога се гнуша, ког' мрзи
Ког' љуто — презире!?!

Назарис санак борави
Ока јој сања сјај.
А не зна да га на јави
Још лепши чека рај!

„Је-ли то јава заиста
Ил' сан још варљив то
Да овде стојиш крај мене,
Ти дивна лепото?!"

„Та реци каква невоља
Догна те амо сад,
Дал' љубав? . . . али опрости!
Ил' можда тешки јад?"

„И љубав, а и невоља
Догна ме теби сад
Љубав ти ево доносим
Ал' ми однеси јад!"

„Албијон санак борави
Убица оца мог,
Ти ћеш ми саде помоћи
Убицу смаћи тог;"

Права је љубав силена
Она све презире
За љубав срце човеч'је
Гине и — умире! . . .

*

Још један само ударац
Па му је жићу крај:
Душа му оде у пако —
Погину зверски краљ!

„Ха, стани тај ће ударац
Да зада јадна кћи:
Ево ти овај за народ
Овај за пехар пи!"

И рука слабе девојке
Зари с' у зверску груд. . . .
Ал' стража ено устаје!
Зорин се види руд!

„Бежимо, беж'мо одавде
Већ ево свити дан
— Шапну јој стражар Назарис —
Окô је узрујан!"

Још један само осмејак
Још задњи само глед. . .

Ала је слатка освета
Кад врши срца вред! . . .

Дан је осван'о увел'ко
За краљев с' удес зна,
Убице веħ су далеко
Заман сва потера! . . .

* * *

Равенски ексарх силени
Велику држи част.
За столом части два госта
Један му миљс, сласт!

Ала је дивна лепојка
Кунимундова кħи!
Око јој љубав говори
У срцу, што јој ври.

Ала је леп јој осмејак
Ватреног ока сјај.
С погледом дивна казује
Ексарху младом рај!

Назарис види погледе
Види јој срца жуд,
Ал' ħути само ојађен
И стеже болну груд.

И ево пехар доносе
Лепојка точи плод:
У вино јоште домеħе
Отрова љутог род.

Па пружа пехар отрован
Ал' што јој дрхħе груд?!
Назарис пехар узима
Ал' јој сазнаде жуд.

И пехар њојзи повраħа
Са жељом јоште том':
„До пола сама испи га!“
— А жеља му је гром. —

Ал' кад је млада видила,
Да јој сазнаде жуд.
Гротом се змија насмеја
Па баци о тле суд

„Зар таку тешку невeру
Казује тај ти смеј?
Мач нек ти буде судија
Убит' те није греј!“

Па мачем силно завитла
И прободе јој груд:
„Смрħу се казни невера
Праведан то је суд!“

„Никад те нисам љубила,
Убицо, никад, знај!
Ево ме оче милени
У твој сад загрљај!“

И млада умре, издану
Докона живот свој. . .
А за њом стражар Назарис
Одузе себи свој!

Права љубав силена,
Она све презире,
За љубав срце човеч'је
Гине и умире.

Лазар Николиħ.

Милче.

ПРИПОВЕТКА ИЗ УЧИТЕЉСКОГ ЖИВОТА.

Посвеħена госпођици Мари Поштиħевој.

Од В. Милана Марина.

(Наставак.)

У селу В. с Марином одласком начинила се велика промена. На Марино место дошла једна млада учитељица. Затекла добру, уређену школу, па за часак све то поквари. Била невешта и сувише љутита. Рад јој није ишао с вољом. Ученице плакале кад се сетиле добре своје учитељице Маре, коју су љубиле. Ове су се бојале, Мара их је миловала и играла се с њима, а ова их мрко гледи, па чак им и батином прети.

Госпођа-Пелка жалила јако за својом пријатељицом Маром. Кад се с њоме растајала, биле пале једно другој у загрљај, па су плакале и љубиле се. Госпођа Јулка пољубила Мару у чело, и благосиљала је, да здрава и сретна буде.

Њима се није допадала ова нова учитељица. Ни налик на Мару. Та то вам је нека горда, надувена каћиперка. Ни село је не воли. Ником не одлази. Упознала се и здружила са попадијом и натарошевицом, па тамо окукала.

Попадија често вели натарошевици, кад су саме:

„То је учитељица, то је фрајла! „Импозантна“ и много држи на свој женски понос, неће да се са „сваким“ меша. В.-чани се заиста с њоме поди чити могу.“

А тек ће натарошевица:

„Право имате. И мени се фрајла Вирсавија допада. Ни налик на ону пређашњу учитељицу. Но госпођо, оно вам је заиста била баш не изображена лутка. Са сваким се разговарала, био то ма ко. Онако је дочекала, да јој сваки паор каже „ти.“ Ух, то је „шпас.“

А попадија ће:

„Писала сам мојој Сиди, да се жури, да што пре дође. Ох, та ће вам се девојка врло радовати, док чује, да је другарицу стекла. Казала сам госпођици учитељици, да ће ми врло мило бити, кад је видим у друштву своје ћери. Две једнаке парави брзо ће се сложити.“

Тако су ове две „верне пријатељице“ говориле.

Витомир-писар кад је чуо, да је Мара отишла, мал' што није у несвест пао. Њему бар никад није нити она, а нити когод од грк-рашине породице што о Марину одласку споменуо. Тек је чуо, кад већ Мара беше отишла.

Срце га је јако болело и тај се цео дан није никуд макнуо из собе. (Натарош је говорио: сад вам тај кује тужне стихове, уздише и јадикује за учитељицом).

Писар је био већ свуда разгласио, да Мару неизмерно љуби. Сирома, није знао, да је и самог себе преварио. Није то била она права, искрена љубав. Тешко њој у таким грудима, и у такој лептирастој души.

Често га је натарошевица секирала:

„Ох, ох, господине, ви сте доиста сретни. Благо вами, — говорила му поругљиво, — така лепа девојка, права вила, прави анђео! Ко ће с вами!?.“

Писару је то годило. Мило, е-му натарошевица завиди срећи.

„Па, имате и супарника. Знате, — поче опет подругљиво, — учитељица Мара на добром је гласу. Ха, ха, ха!.. А што су често код ње виђали једног младог учитеља. Ви сигурно знате, ко је то! . . . Јел' те? . .“

Писара обли румен. Те речи падоше му као усијано гвожђе на срце. Знао он за Миливоја, и видио га једном код Маре. Само није знао ко је то. Да ли супарник му? То га је пекло. Очајавао је у својој соби, међ' четири зида, па тако и сада. Речи натарошевице такнуше га по сред срца жива, и он се осећаше у овом маху не способним, да јој одговори.

Сутра дан видила га госпођа Пелка тужног, невеселог.

„А што сте ви тако тужни, господине?-запита га она.

Он је ћутао.

„По, та ваљда вас није тек каква несрећа задесила?!“

Он је опет ћутао, но на једном проговори болним гласом и тужно махајући главом:

„О, јесте, госпођа-Пелко, те каква! Камо среће да тога није! . .“

„Кога?!“

Писар опет заћута.

„По, та ваљда тек не смета да ми кажете. Сигурно сумњате у моје верно пријатељство?!“

Витомир баш као да је то и чекао. Узда'ну два-пут, три-пут и поче све,

да јој рећа. Говорио јој о својој силној љубави, говорио јој о својој срећи, па напоследак поче јој и за оног непознатог младића, којег је једном код Маре видео, говорити. Питао је, ко јој је то?

Госпођа Пелка слушала га пажљиво, а из целог говора му разумела, да се јако боји „оног непознатог младића,“ да је врло љубоморан, па да га утеши, започе:

„Та, идите молим вас, баш сте смешни! А знате ли ви ко је онај непознати младић?! То јој је брат од стрица.“

„Шта!?.. Шта рекосте?! Брат... од стрица!... Јел' то истина?!..“ запита он разрогачено.

„Но, па кад вам ја кажем. А ви веровали ил' не веровали.“

Он јој је веровао. Обузела га радост. Дакле, онај непознати младић није њен љубавник, а његов супарник! То је нешто друго. И он радостан и весео одскакута натарошевици, да јој разјасни целу ствар и да јој каже радосну вест, да онај непознати учитељ, није Марин вереник, већ њен брат од стрица.

И писар је опет сретан. Чекао је, да се Мара опорави од тешке жалости, па да одма изађе с „фарбом“ на среду.

Но га једном чудна коб задеси.

Седио баш у званију и писао, а кад му дође биров и то онај исти, који је био весник марина даласка и рече, да се млада учитељица Мара, баш сада некуд на коли одселила.

„Одселила!.“ викну писар, — та то је немогуће!..“

Устане и пође, да се и сам о том увери.

Путем га срете председник школски. Богат неки економ.

„А куда ви тако хитно господине?“ — запита га.

„Јел'те, молим вас, — започе он нестрпељиво, — ви то најбоље знате. Кажите ми, је л' истина, да се учитељица одселила?!“

„О, па зар ви то незнате. Још пре месец дана поднела је оставку.“

„Па?!“

„Па је отишла. Незнам куда.“

И писар побледи. Очима узверио, па чисто други човек дошао. Хтеде нешто рећи, ал' се окрену и одјури даље.

Председник дуго за њим гледао, па се насмејао:

„Ха, ха, ха, иди само човече. Хохо, хо!..“

*

Дошла нова учитељица, па настаде и нов живот у селу В.

Писар дуго жалио за Маром, сви су то познали по њему, па кад је оно негде букнуо рат, незнам ваљда у Босни, а они зацело мислили, да ће и он тамо отићи. Бар тако је свакомговорио, да му је живот већ и онако додијао и да ће ма где год на бојишту јуначки скончати. А чуо је био већ од госпође-Пелке, да онај непознати младић љуби Мару, а Мара њега и да су се већ и верили.

Сви мислили, као што рекох да ће и он отићи у рат, но он није отишао. У јунака нема мекана срца, нити лептирасте душе.

Кроз по месеца, а он се већ удварао новој учитељици и клео се натарошевици, да је љуби, неисказано љуби, и да ће је узети.

Другом чему ни смо се могли од њега ни надати.

VIII.

Прошло од тог доба година дана.

Било баш онда, кад је добротворна задруга Српкиња Новосаткиња у друштву са више задруга приређивала изложбу народних и вештачких српских рукотворина

Са свију страна стизало, то везене кошуље, то лепи ћилимови, па вештачки израђени убруси, завесе итд. у Нови-Сад. Вредне и родољубиве Српкиње изнесоше своје прикривено благо, лепе

своје рукотворине целом свету на видик, нек се види, нек се зна, да су и руке у српске радилице веште.

И Мара је чула за то. Скупила и она неколико својих радова, па послала у Нови Сад, а шта још више, упознавши се са р—ским сељанкама, разјашњивала им смер, те српске изложбе и говорила им да и они своје ручне радове тамо пошљу.

Дошао и дан отварања изложбе. Било то лепо лето, топло, каквог је ретко кад било.

Госпођа-Маца договори се са Маром и Марком, да њи троје отпутују на изложбу. Биће тамо лепог шта видити. Биће много разног света, а госпођа-Маца и онако није давна путовала, ма да јој то беше у младости права страст.

Елем, њих ће троје ићи, а господар-Пера доћи ће по њих.

Већ су на путу. Госпођа-Маца лепо и богато обучена женскиња, сетила се свог негдањег путовања по овим крајејевима, па сад то приповеда Марку и Мари.

Мара била већ скинула црнину, па се обукла што пристојније. Кад је ко види с браца-Марком, сваки мисли: е су муж и жена, тако падају у очи. Марко увек крај ње, па је разговара, весели, шали се њоме.

У то време беше у Новом-Саду жагор. Стизали странци у ту лепу варош, па све у њој ври. Сваки је хтео, да види и да се диви вештачким рукотворинама наших вредних Српкиња.

(Наставиће се)

Нешто о црногорскијем јунацима.

ОД ФИЛИПА ШПАДИЈЕРА.

(Наставак.)

Црна Гора дакле као што рекох од Црнојевића излази на глас као држава, а многи тврде да су је Црнојевићи по имену своме тако прозвали, као и Црнојевића ријеку и Иванова корита. — По ја мислим да се је она и прије њих морала тако звати, јер кад се на њу погледа од Комова и Албаније, она и данас изгледа оку соколовом мрка и тавна, ма да је на жалост данас свуда не краси она њена прастара шума, у којој наши јадни стари ускоци добар заклон налазаху, а и данас сваки путник назвао би је и нехотично тим именом, кад промиче кроз густе ладове њени сјеновити брда! Прва је Црногорска нахија Катунска, која се може назвати у најужем смислу права кршевита и непобједна Црна гора. — Прича се, да је Катунска нахија добила то име од туда, што је тамо Црнојевића и сва зетска стока на љетовиште односно на тако звани катун излазила. Па и данас кад излази стока на љетовиште по неким мјестима Црногорским називају то, да су уздигли на катун, које мјесто мора бити с неког краја при планини, како стока неби усјеве потирала. Ријеч катун мислим да долази од талијанске ријечи „il cantone“ које значи, пугао-буџак-окрајак. А збиља кад се узме, да је тај зетски катун био стијешњен с једне стране млетачким приморјем, с друге опет Херцеговом државом, то је и био неки упуштан окрајак између те двије државе. По томе је прилика, да је и кнез Лазар био за вријеме Царства кога високонаучени историк и критичар Г. И. Руварац налази господар катуна, које би значило, да је владао над некаквим државним или планинским окрајком, гди је државна а можда и провинцијална стока љетовала. Пошто ми није овде задатак да се упуштам у историчне и друге критичне претресе Црне горе и њени нахија и племена, то се ограђујем на само племе Цетинско што ми и даде повода, да напишем ово неколико редака — односно, да попуним оно, што се не смије изоставити, ако се хоће права истина рећи и постојећи факт јасан

као дан написати. Племе Цетинско дакле дијели се на три дијела, а на име: I. Баице, који су изумрли, а њих данас на том истом мјесту заступа многобројно братство Мартиновићи. II. Доњи крај, кога састављају ова братства 1. Шпадијери, 2. Владиславићи, 3. Хумци, 4. Дељe, 5. Иванишевићи, 6. Почеци и 7. Јабучани и III. Конак, а у њему су, 1. Бјелоши, 2. Угњани и 3. Очинићи. Били су још и Врељани у вријеме Црнојевића, али су они у течају времена изумрли.

Па мој драги земљаче, свим овим братствима које састављају Цетињско племе нека буде част и високопоштовање, али се ни једно то цетинско братство осим јуначког братства Мартиновића са братством Шпадијеровим не може мјерити, колико у големом јунаштву и пожртвовању, толико и у племенском поглаварству, што ће и они сами као и сваки поштен Црногорац признати. Од братства Мартиновића свагда је био наследни племенски војвода а од Шпадијера кнез. При томе народном избору најприје је морао неки од Шпадијера први од свију саплеменика подићи наздравицу своме војводи или опет неки од Мартиновића своме племенском кнезу Те по томе они су или засебно или међусобно уз припомоћ опет неки мањи поглавара судили и расуђивали своме храбром племену, а увијек су сложно ишли у бој против општег душманина, предводећи себе и своје саплеменике преко свега тога, што су понекад и у крвавим зађевицама и љутој омрази бивали. Јер кад се оно заратише Ивановићи са Мартиновићима око испрошене ђевојке прије 70 година са Ивановићима се сјединише Шпадијери и сав Доњи крај и Конак противу Мартиновића, те се усљед тога проли драгоцјена крв племенска са обадвије стране. У тој 14-годишњој љутој међусобној борби између остали саплеменика с једне и с друге стране посјекоше Мартиновићи шест Шпадијера и једну ђевојку а међу њима и племенског кнеза Шутину, а Шпадијери наравно шест Мартиновића. И ма да су Мартиновићи многобројнији од Шпадијера, увијек је између те двије куће трајао неки натечај у свачем, а особито се је гледало ко ће се боље показати у бојевима противу Турака, која се ривалност и до дана данашњег између те двије куће може опазити, премда су обадвије а особито Шпадијери у последњем рату грдно страдали изгубивши много своји врсни соколова. Остављам за тренутак братство Мартиновиће а настављам даље о Шпадијерима, да се увјери поштована публика, јели право да ту заслужну и јуначку кућу цетињску и какво велико исторично а камоли оно мало перце мога — ситног земљака прескочи? Кад то немога учинити без дебели јада са свом силом и ордијом ни страховити Ћуприлић везир 1714. и Махмут паша Бушатлија, 1785. кад оно разапеше зелене шаторе на поље Цетиње; јер их највише Шпадијери са својим јуначким Доњекрајцима нападаху из Цетињски кланаца сваке ноћи а све без престанка, бијући их и одводећи им бијесне хатове пусте земље Арапске у тако званим Шкркама, Козарици и Корољини! те тако врло брзо предузеше вратоломни пут са великим губитком низ кршно приморје, а Цетиње и његова гласна брда са својим племенитим становницима остадоше слободна као што су и прије били. Шпадијерова кућа дакле, као и све друге јуначке куће Црногорске почињу бројати своје драгоцјене жртве и јунаке тек од владике Данила, а прије тога све је скоро тавно и нијемо као и сами мрамори и гробови њини. Та је кућа дала ове знатне жртве и јунаке кршној отаџбини својој: 1. Кнез цетињски *Војин Шпадијер*, био је у вријеме владике Данила један од најјуначнији и најугледнији Црногораца Он је предводио храбре Цетињане не само противу Турака него и противу Примораца Црмничана и Паштровића. 2. Други кнез цетињски и добар јунак *Пуран Војинов Шпадијер*, погинуо је при освојењу Котора од Француза. 3. Трећи кнез цетињски и бијесан јунак *Шутина Пуранов Шпадијер*, погинуо је у међусобном рату цетињском. 4. *Марко Шутинов Шпадијер* један од најбољи перјаника црногорски, погинуо је при освојењу Жабљака 1853. 5. Дрски јунак над јунацима *Јово Шутинов Шпадијер*, најприје кнез на

срдар и сенатор цетињски, погинуо је у Падеж Угањски 1857. који се у пјесми овако спомиње:

Које оно бјеху поглавице,
Што су силом и јуначким зором
Надмашили редом свакојега
По избору храбра Црногорца? —
Сва три јесу ка' браћа рођена
по изгледу и јуначкој — снази:
Мрка лица а ока огњена
Црни им се опрућили брци
По витијем на прси токама!
Сва тројица јашу коње вране
И још пашу сабље дамаскије,
Сва тројица први сјеку Турке
И разгоне силно на буљуке!
Једно беше Радонић војвода,
Друго силан алај барјактаре
Од Цетиња Мартиновић Ђуро,
Треће бјеше Шпадијер срдаре.

6. Гласовит и мудар јунак цетињски *Голуб Шпадијер,* о коме владика Петар I. више пута говораше међу Црногорцима: „О! да ми је имати 300 Голуба као Голуба Шпадијера и Голуба Петровића с Чева, ја бих на ма који турски град могао лако ударити и освојити га“. 7. Сграховит јунак над јунацима *Иван Голубов Шпадијер,* што створи чуда од јунаштва при војевању противу Махмут паше и Француза, који нехотично посјече у мјесто Турчина Мехмед бега Конотлије војводу Брдског Бега Радовића, у боју против Махмут паше 1786., који посјече на кусичкој ћуприји под Никшиће између све Црногорско-Руско и Турске војске на мегдану Сали агу Кариманића 1807 и ухвати жива француског генерала Бова код Цавтата 1806 год на, кад га доведе владици Петру и руском полковнику Сењавини, овако му царски полковник рече: „Капетан Јован, ти мени француског генерала а ја теби хљеб од мога царја.“ И преко свега тога тај див јунак које у Турско-Францеским које у међусобним бојевима задоби 7. рана од 7. недаља и опет преживје 86. година. 8. Дични капетан Цетињски и граховски јунак *Стево Иванов Шпадијер* 9. Тврди гласовит јунак прото *поп Јоко Шпадијер,* који се у пјесми овако припијева:

Који оно бјеху витезови?
Што поносно по ордији шећу
У господском руху и оружју
Ка банови и ка лабудови. —
Тврђих није мајка Црногорка
На јуначке ноге подигнула,
У боју их нико непретече —
У јунаштву нико ненадмаши,
Сва три бјеху први на мегдану
Сва тројица први на дивану:
Један сјече сабљом дамаскијом,
Други млати злаћеним анџаром,
Трећи боде мачем зеленијем!
Прво бјеше Петровић Машане,
Друго срдар Мартиновић Мило,
Треће гласни прото попе Јоко
Шпадијеру од поља Цетиња.

10. Снажан јунак *Иво Лазарев Шпадијер,* који између 12.000 Турака и 600 Црногораца под Вилусе на сред разбојишта посјече на мегдан Турчина, а која Турска војска мало доцније сва до ноге на Грахово изгибе 1858. 11. Јуначки *поп Лука Шпадијер,* погинуо је у Љесковац 1862. године кад оно Омер паша продираше са 60 хиљада Турака Црнојевића ријеци 12. Дрзновено момче *Лабуд попа Луке Шпадијер,* који је у јуначком млађаном зору своме скочио некаквом Турчину на снажна плећа његова у боју под Илиним брдом, а овај га скучи гвозденим рукама и однесе жива у Турској Ордији.

(Наставиће се).

ЛИСТАК.

ДОПУНЕ И ИСПРАВКЕ ЗА ЖИВОТОПИС МИТЕ ПОПОВИЋА.

Сви наши листови донели су краћи или опширнији животопис нашег преминулог песника Мите Поповића. Пре тога изишао је животопис Митин још за живота му у V. свесци „Библиотеке за народ“ у збирци песама Митиних „*Светли дани српски*“, што ју издаде књижара Браће М. Поповића г. 1878.

Кад се разнео глас о смрти песниковој

обратило се ово уредништво једном пријатељу Митином ради биографских података и он нам набави неке податке, који још нигде нису обелодањени, а за које је дознао из најпоузданијега извора *из уста матере и брата Митиног.*

Наш извештач је читао им из *„Светлих дана“* животопис Митин, а они су попуњавали и исправљали, те нам наш пријатељ посла сад за „Јавор“ те исправке и допуне, на чему му уредништво ово најтоплије захваљује.

Пре свега исправљамо и нашу и других неких листова погрешку, да се мати Митина презивала по рођењу „Красојевић“, она је била родом *„Кресојевић“.* Отац му беше изучен *гвожђар*, но није се тога држао, него водио трговину разном ситнаријом.

Кад је Мита свршио основне школе и пре него што ће ступити у гимназију одведе га мати једнога дана до Јована Николауса, женскога кројача, да га овај прими за шегрта. Мита му други дан отиде и проведе тај дан у радњи му. Но идућега дана остави га, јер му се шегртовање и занат не свиде Тада се одлучи да похађа гимназију.

Мита је имао сестру *Милчу*, која се год. 1868. удала за Васу Урсића, и око 1878. г. умрла оставивши иза себе децу Зорку, Даринку и Љубицу. Млађи брат Митин *Ђена* је сада у Петровом селу подбележник, ожењен римокатоличкињом, а најмлађи му брат *Јоца* је бравар и још нежењен, живи код матере Јулијане у Бајн. То су дакле Митина два брата и сеја Митина, што остадоше с Митом, као четворо сирочади после очине смрти.

Мати Митина тврди, да Мита није био ни у једном манастиру као искушеник, као што то неки биографи веле.

Прве песме Митине, што их је писао на мађарском језику излазиле су у алманаху, такозваном *„Emlény“* од школеске године 1857. и 1858. Овај алманах је штампан на крају сваке школеске године у штампарији бајеског а после вуковарског штампара Игњата Медершицког. *„Emlény“* је био годишња збирка оних песама, што су их горњогимназисте писале, те су на крају године побиране и тако се издавале *„Emlény“* је у Бајн неколико година излазио, па после престао.

За великог бележника у Бајн изабран је био Мита у новембру 1867. год., па је служио до краја месеца марта г. 1872. За то време, дакле док је био вел. бележник, оженио се први пут 3. окт. 1868. са Ирином Хорватовом, римокатоличкињом, но која већ 25. маја 1870. премину без порода. За тим се 21. јуна 1871. венча се Лилом — *Јелисаветом* — Севићевом, којој је сплео неувели венац од дивних љубавних песама.

Пашанац Митин вели да није (као што листови пишу а и у „Светлим данима“ стоји) Мита адвокатски испит положио 1867., него 1869., а 1867. је положио тако звани *судски испит.*

*

Ове овде допуне и исправке имао је љубав набавити нам наш пријатељ г. *Никола Ђорђевић*, сенатор бајски, а то све по казивању матере, брата, ујака и пашанца пок Мите Поповића.

РИМЉАНКА

Жанр-слика од Јана Неруде.

Баш кад сам ступио на трг *Colona* у *Str da del Corso*, а она протрчала мимо мене. До душе, она је имала место шешира црни вео, који је био наборан око главе јој и који је била јако навукла преко очију; а имала је и дуги огртач. — На први поглед чињаше ми се од ње мајка јој, — али не, она је то, брбљава ћерчица нашег крчмара. Стигох је у два три ли скока.

— Сињора Костанца!

— Ах, уплаши се девојче, али не озбиљно, већ као дете, коме шала није испала за руком.

— Од куда? — ако смем питати?

— Са св. Евстахије.

— Па јест! Да боме! — Тамо вам је нови стан, — јуче сте причали.

Костанца зарумене за тренут два ли, обoривши очи. Да дивна и мила створа! Вити стас, прилика средње висине, лице природно загасите боје; а коса као црна свила; на очи,

у мал' што не написах: „слатки мед!“ — Па како наивна, весела и поверљива!

Само смо неколико дана на храни и стану код њеног оца, а већ смо као другови са Костанцом, која је, шта више већ била и заручница. Њен заручник вајар Лука — кажу, да није нико бољи „гладиатор“ од њега — такође је добар и поверљив. — Тако, кад би вечером седили с њима у малој баштици, у у којој је било много лимунових древета, свакад би уживали гледајући њихову забуну. Тада би нам навек све казали: како се они воле; како им отац то одобрава; па како ће становати у кварту св. Евстахије. . . .

— Дакле шестог је свадба!

— Ах, не! Седмог. — Шести је несрећан дан.

— Заиста!

— Да како! 1., 5. и 6 Јули. Овај месец има само три несрећна дана. Зар код вас није тако?

— Сињора, не знам тачно! — Па има ли много таквих дана у години?

— Не, само четрдесет.

— Само! Па који је најнесрећнији.

— Света Богородице, па зар ви не знате, кад је Јуда Искариота издао Христа?

— Гле! Већ сам и заборавио, да је то било 1. Априла.

Међу тим десна рука Констанцина била је непрестано скривена под огртачем, а левом је непрестано махала.

— Сињора, шта то кријете?

Костанца ћути.

— Сигурно нешто лепо?

— Шкриња са св водицом, рече озбиљнијим гласом.

— Ах, да! У новом стану. . . .

— Већ је и окачена; али ја сам позајмила стару шкрињу од мајке, јер су отац и мати врло срећни, па . . . па сам и ја сад пошкропила нови стан. — Луки није баш право, што сам „Христово распеће“ ставила у његову собу; он мисли, да би боље било кад би стајало у кухињи. Па тамо га је веселник, и окачио; како је наметан, — зар не?... Попрскала сам и нов служавкин сандук — да буде пун! Планинско је девојче, али, та вам је чудновата: врло је страшива.

— Ви свакако нисте страшиви?

— Ја . . . сам још страшивија, ја бих одма побегла. . .

— Не треба ни да питам, како се радујете дану свадбе?

— Ах, ја се нешто бојим! — Само да вам причам: код нас је једном становао неки сињор *Miccio**) ђак. Ја сам увек гледала на страну, кад код сам му име помињала, — бејах увек збуњена — Није положио свој испит, па се хтеде убити: но ја му рекох, да тога не чини. Од тога доба зваше ме он својим „анђелом спаситељем“ и хтеде ме узети за своју жену. . . А сад је рекао, да ће убити или мене или Луку. — Она задрхта и застаде. На оближњој кући висаше распеће, које беше накићено цвећем и кандиоцима. Констанца се прекрсти и мету руку на прса:

Само нека нас Бог штити, а непријатељи ће се разбећи на све стране, — шапуташе она — јер сви они, који га мрзе, мораду бегати од његовог лица. Лука се љути, али шта ћу му, — зар не? додаде гласно.

— Не бојите ли се ничег Констанца?

— Мати има један мали молитвеник већ сто година стар, па ћу њега метути у шпаг, кад будемо ишли на венчање. — За први новац, који ми Лука да, одмах ћу наредити, да се одржи миса и запалићу свећу.

— Тиме ћете учинити добро. Ви ћете за цело бити срећни.

— О, да боме, сињоре. Кад сам јутрос ишла у цркву св. Августина, приложила сам Богородици једно сребрно срце;. сунце га озари и оно се засија као дијамант, — готово као да се хтеде запалити; а светлост га обузе са свих страна.

Скакућући беше ушла у кућу Беесмо на мети.

Стојах на пољу и чињаше ми се, као да сам гледао у отворено небо, које је за ме свакад затворено. . .

У мало што не благослових. У осталом ... Бог нека те штити, мала девојчице.

Београд. С. Јов.

*) *Miccio*-магарац.

КЊИЖЕВНОСТ.

Monographie von Semlin und Umgebung. Ein Geschichtsbild von den frühesten Zeiten bis auf die Gegenwart. Das XVIII. und XIX. Jahrhundert nach handschriftlichen Quellen dargestellt. Von Ignaz Soppron. I. Lieferung.

Под овим насловом изишла је ово дана у Земуну књижица на 8° од 80 страна, у којој је г. Сопрон познатим својим начином на класичном немачком језику под I. описао историју Земуна и његове околине из најстаријег доба — за време Римљана, а под II. за време велике сеобе народа и из средњег века до крстоносних ратова.

Као што вредна пчела из разног мирисавог цвећа направи мед, ког човек једући мора да лиже прсте; тако је и г. Сопрон из разних научних дела саставио у кратко цртицу о најстаријој прошлости Земуна и његове околине, коју читајући осећамо неку особиту милину и насладу.

Г. Сопрон издао је 1882. и 1885. такође монографију Земуна под насловом: „Povesni nacrt grada Zemuna i okoline njegove. Monografia. (Samo u nekoliko primeraka štampan kao rukopis troškom varoške opštine zemunske. 33 str. folio).“

Исти је нацрт г. Сопрон написао на немачком језику, а г. А. Кузмановић, учитељ, превео га је на српски, и г. Сопрон написао је исти нацрт у оно време, кад је у Земуну владала манија, да се бирају нека велика господа у Загребу за почасне грађане земунске, па како је у то доба у градској благајни било доста пустих новаца, то су господа у мађистрату после дугог премишљања и договорања дошли на ту „сретну“ помисао, да се једно 1000—2000 фор. потроши на дипломе почасних грађана земунских, и тако г. Сопрон написа на брзу руку речени нацрт, који је на лепом папиру латиницом штампан и сваком почасном грађанину земунском на успомену уз диплому даван.

Но доцније је г. Сопрон речени нацрт тако рећи са свим прерадио, те ће његова монографија Земуна и његове околине изнети седам свезака, свака од пет табака, а свака два месеца изићи ће по једна свеска.

Г. Сопрон које својим књижевним радовима, а које издавањем српских новина и књига, познат је и нашем читалачком свету и његово ће име у историји умног развића нашег народа заузимати једно од угледних места.

У Сопроновом „Semliner Wochenblatt“-у у подлисцима изишло је од њега не једна црта из српског живота, а како г. Сопрон уме лепо и живо да прича, може се видети најбоље из његове приповетке „Die letzte Gräfin Brankovič“, која је приповетка почела излазити у „Бранику“, и коју је г. Медић професор доцније на српски језик превео, те ће је скорим и штампати.

Неописана је штета, што г. Сопрон није био у том сретном положају, да се могао са свим одати на књижевно поље, јер како он уме лепо и живо да прича разне догађаје и како уз то има живо памћење, он би данашњим даном био један од првих приповедача и упознао би велики немачки свет са многом лепом причом из српског живота.

Но он је и својим досадањим књижевним радом стекао себи лепо име у књижевном свету и то како код немачког, тако и код српског народа.

Последњих година изишло је које на немачком, а које на мађарском језику више монографија појединих вароши. Тако је изишла монографија о Будим-Пешти, Кечкемету, Вршцу, Араду, Темишвару, Суботици, Белој Цркви, но свима тима монографијама ни у чему не уступа Сопронова речена монографија, а многе и надмашује.

Ми желимо г. Сопрону здравља, да доврши започето дело, јер како он више од 30 година прикупља грађу за монографију Земуна, а уз то има и критичког дара а и стилиста је да му треба тражити равног, а уз то не само да зна и памти сваки иоле важнији догађај који се догодио у Земуну, не само за последњих 40 година, но од старих Земунаца дознао је за много шта из старих времена; то смемо тврдити, да осим њега нико други не би био у стању онако

написати монографију Земуна као он. И ово велимо без сваког ласкања. О истинитости ових наших речи, увериће се читаоци речене монографије понајбоље тада, када г. Сопрон дође до причања о Земуну у XVIII и XIX. веку.

Земунска политична општина одредила је г. Сопрону 600 фор., грчко-школско братство 400 фор за немачко издање, а штедионица 600 фор. за српско издање речене монографије. Како г. Сопрон нема времена да своју монографију и на српски преведе, могао би се који српски ђак са виших школа, који је вешт преводник, латити превода исте монографије те и себи и нашем народу користити.

Штета би било, да иста монографија не изиђе и у српском преводу, јер из ње би се сваки читалац могао много чему научити.

Иста монографија може и нашим писцима служити за узор, како треба монографије појединих места писати.

Србима, који се радо баве са прошлошћу нашег народа, а уз то знају немачки, препоручујемо што топлије, за набаве речену монографију г. Сопрона, а особито требало би да је набаве све наше јавне библиотеке.

У Земуну 26 Јула.

Димитрије Руварац.

БЕЛЕШКЕ.

(Прослава у Русији.) У Русији ће се држати 15. (27.) јула о. г. прослава 900-годишњица, од како је онде уведена хришћанска вера. Од стране велике школе у Београду њих ће на прославу проф. *Панта Срећковић*. Навршило се дакле 900 година, од како је у Кијеву кнез Владимир са властелом и народом примио крштење. Позвани су многи гости са стране.

(Нов добротвор.) Неки дан је преминуо у Трсту *Петар Тринковић* из Доброте у Боки Которској, који је 40 година провео у Русији и обогатио се трговином, а од 15 година живео је у Трсту. За живота је увек помагао сиротињу, које се и на самрти сетио. Оставио је за сироте у Доброти 40.000 фор., а за школу 20 000 фор. Слава му!

(В. Богишић.) писац грађанског црногорског законика био је ових дана па аудијенцији код цара Александра. Цар му је изразио најтоплије признање ради тога дела. Богишић ће добити нарочито одликовање. Законик ће се превести и на руски језик

РАЗНО.

(Катон,) славни Римљанин имао је три ствари, због којих се у животу кајао: 1. Што је један дан пропустио а да ништа није научио. 2. Што је путовао негде водом, а могао је и сувим 3. Што је неку тајну исказао својој жени.

(У затвору.) Многи научењаци су у затвору радили у књижевности и да нису били затворени, можда много штошта не би било написано и на свет издано. Тако је *Бетус* написао у тамници своју ваљану књигу о утехи, што ју даје философија — *Хуго Гроције* писао у затвору тумачење јеванђеља св. Матије. — *Бушанан* је затворен у манастиру у Португалској написао своју парафразу о псалмовима Давидовим. — *Пелисон* је наставио у свом петогодишњем ропству своје студије у грчком језику, философији а особито у богословљу и написао је многа добра књижевна дела. — *Мих Серванmес* је писао стихове у своме заточењу код Варвара — *Христијан Шубарт* је много писао за време свога десетогодишњег робовања у Хохенаспергу, а *Силвио Пелико* је у казаматима у Шпилбергу написао трагедију „Леонијеро да Дертона". — Исто су тако писали ту и карбонари *Пјеро Марончели* и *Александар Филип Андријан* лепе песме.

(Нека се не брине.) *Мати:* А како би ти, Стевице, тако на ште срца јео ту зелену јабуку?! — *Стевица:* Па то није на ште срца, јер ја сам већ четири појео!

НОВЕ КЊИГЕ.

Црни листови Свеска 3. Излази двапут месечно са сликама, у издању Велимира Валожића, књижара у Београду. Претплата на три месеца 1 ф. 50 н.

Narodne pjesne Muhamedovaca u Bosni i Hercegovini *Sabrao Kosta Hörmann, savjetnik zem. vlade za Bosnu i Hercegovinu. Knjiga prva. Sarajevo. Zemaljska štamparija. 1888.* На великој 8-ни, стр XII и 624. Са предговором скупљачевим, имеником сабирача, са 39 јуначких песама и тумачењем турских, арапских и перзијских речи.

Zbor za načelnika *u Blatu na Korčuli godine 1888. Poruka i očitovanje starca sretogorca.* У Блату на Корчули, наклада списатеља Кан. Дм Петра Бачића ст. (в. пређ. број „Белешке"). На 16-ни, стр. 8.

„JАВОР" излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шаљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора" у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор. на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића. *Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.*

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК: ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

УРЕДНИК: Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 29. У НОВОМ САДУ 17. ЈУЛА 1888. Год. XV.

Баба-Тодин сан.

СЛИКА СА СЕЛА.

Ох, Богородице, да страшнога сна!"... закрешта баба-Тода, па се придиже у постељи, и поче гласно сама себи приповедати тај страшни сан, да га не би заборавила, кад оде међу друге на поседак. —

— „Од куд покојни 'ча-Мија да ми дође у сан!... Бога ти, баба-Тодо — рећи ће ми он — кад си била у цркви?... заборавила си на душу!... Бацаш карте, преврћеш трагове, гледиш у пасуљ, а погле тамо!... Јух, а када ти ја погледа, а оно онај мали држи нож, па ме мери, баш ме мери од горе до доле. Ја се крстим, а он, ди је, ту је. Стоји ко укопан, стоји, па ме гледи. А шта ће тај ту? питам ја ча-Мију. Дошо је — вели — по тебе, матора вештице, да курталише тај кукавни комшилук од твога блебетања. А на то пријђе онај некрст с једне, а ча-Мија с друге, па ме склепташе. Ја се, ко једна, отимам, ал' крст га утуко с ча-Мијом, дохватио ме за рукав, па држи. Стани — вели — вештице, да ти судимо!. . . Сад ти онај мали подиже нож, баш над мојом главом, — е, био би ме некрст баш умлатио, да се, на моју срећу, нисам пробудила — — —. Е, сад нека ми ко К'о девојком играла сам с њиме у колу, а после, живила сам с његовом Персом, ко сестра. Ја сам је и купала, кад је умрла. А и њему сам пред смрт погодила да ће умрети Поп-Гавра ме ружио за то, ал' баба-Тода неће да лаже ни за чију љубав, па ни за попину, него му баш у брк рек'о: 'Ча-Мијо, спремај, што треба, ти ћеш умрети. Е, ето ти, ти њега лебом, а он тебе каменом. Ал није ни он све и сва тамо, — и баба-Тода загледа се мало у небо. Тамо је његова Перса, а моја друга. Она га је довела овде до гроба, па ће и тамо до пакла, ако ми само дође у сан, да јој се потужим. Па тамо снаш-Мила, млада, зелена. Њој сам превртала траг, ма је на ново опчинише злотвори. Е, па тамо је снаш-Пелин син, он ме најбоље познаје. Њему сам дала отрова, кад ме је замолио, ал' Боже сачувај, да сам примила плату. Нека, рек'о, мени ће за то платити Бог, а они су млади, т. ј. снаш-Пелин син и прљ-Гајина кћи, па кад им не мож' бити овде, нека им тамо, кад се деца бегенишу. — Па тамо ми и Грк Сима и стари поп-Сава, Бог да му душу прости, честит попа, не к'о овај млади извртало. Он би, што горе, то доле, ал' стани, попо,

тамо ми и стрина-Макра. Није ни она умрла од доброте. Она је отпратила тамо тројицу, док није њу четврти, а она би к'о најбоља била за 'ча-Мију. Бољег му пожа не треба од њеног језика. — Јача је моја војска од твоје, 'ча-Мијо, него, гледај, па мируј, док ти се нисам ја попела на гребен.

Отишла баба-Тода за тим на поседак, љута, к'о паприка.

— „Е, јесте ли чуле друге оног накосника, 'ча-Мију?“ почеће она, чим се спустила на земљу.

— „Ког 'ча-Мију?“ питају бабе.

— „Та 'ча-Мију Насртала, из Завишина сокака.“

— „А-ха, — та он је умр'о.“

— „Умро, дакако, умро, па не мирује. Ноћас ме мал' не уби. Дош'о с оним малим, па да ме утуку.“

— „Та јел' истина, баба Тодо?“

— „Тако ми сутрашње службе.“

Бабе се стадоше кретити, а једна већ устаде, па „збогом“ у — девети сокак.

За мало, па село бруји.

— „Ча-Мија се повампирио!... Ча-Мија Насртало повампирио се!“...

Чула и баба-Тода, чула па се уплашила.

А како да се не уплаши!... Ишо јој у сну о глави, а шта ће тек сад, к'о вампир!...

— — Спустила се ноћ. Месечина ко дан; све се то још за рана позатварало, само пси кевћу пустим улицама.

Баба-Тода запалила кандило пред иконом Богомајке, узела виљушку и нож, па их прекрштене забола у врата, преко њих метнула тањир, а у тањир бела лука и глогов колац, шиљаст к'о игла, па онда превpнула сламњачу, душек и јастуке, прекрстила се, узела у руку главицу бела лука, па онда легла у постељу.

Уље пршти у кандилу, а баба-Тода тек погледи преко главе.

Затвори очи.

'Ча-Мија, црвен, па поднирен гледи у њу, гледи, па не трепће.

Баба-Тода отвори очи — нема 'ча-Мије.

Е, ноћас се не спава. Чини се, да све село спава, ал' баба-Тода зна, да је сад све будно.

— 'Ча-Мија се повампирио!..

Повампирио се, да како!...

А ко би ту лагао!

Баба-Тода не пита: „ко каже“, кад „се каже“.

Свем је селу доста, кад се каже, па што да баш баба-Тода распитује, ко каже.

Ко је видио?... — Онај, ко каже.

А ко каже?... — Онај, ко је видио.

Видио је, па каже, а што да каже оно, што није видио.!

Каже се, па шта ћеш више! — —

Баба-Тода тако мисли, а тако и јесте, кад баба-Тода тако мисли.

Мисли баба-Тода, мисли... мисли...

— Неко закуца на прозор. С почетка лакше, а после све јаче и јаче, док се не отворише прозори.

Вампир стоји на сред собе, црвен, па набреко, к'о славина.

Баба-Тода стискује бели лук, а тресе се у грозници.

Вампир приђе кандилу, па духну на њега.

Оно прену, па се угаси — — — Месечина обасјала вампира, а он иде кревету.

Баш метнуо руку на њено чело, а она се трже. Трже се, ал' нема вампира.

Кандило гори, к'о и пре.

Ал' сад опет неко закуца: „Баба-Тодо!... Баба Тодо!...

Баба-Тода ни мртва, ни жива. Мисли, зове је 'ча-Мија.

Комшијница дошла раније по млеко, а баба Тода издише без свеће.

Комшијница отрча у село: „умрла баба-Тода!“

— Удавио је вампир — рекоше бабе.

Све село бруји: удавио је вампир!

— 'Ча-Мија, вампир, удавио сироту баба-Тоду!

Милутин Трбић.

Мити Поповићу.

Виле се српске,
Црним облаче!
А сиви соко,
За тобом плаче!

Сунце, звијезде
И зора рујна,
Жале и они
Пјесника бујна!

Српски јунаци,
И српске моме:
Сузе просипљу
На гробу твоме!

А цвијет сваки
Из горе пита:
„Куд нам се ђеде
Премили Мита?!“

Анђео збори,
Ове ријечи:
„У рај је поша',
„Да се лијечи!“

„Да вида ране,
„Што у св'јет доби:
„Кад оно паде
„У крило злоби!

„Кад оно паде
„Ка соко с гране!
„Када га згоди,
„Пушчано тане!

„Кад оно паде
„Ка свјетлост с неба
„Немајућ за се:
„Залогај хлеба!“ —

Овако анђ'о,
Цвијету збори!:
А злоба Мита
Више не мори!

Него по рају,
Божјему шета!
Несрећна злоба
Већ му не смета!

Ђ. Црногорац.

Милче.

ПРИПОВЕТКА ИЗ УЧИТЕЉСКОГ ЖИВОТА.

Посвећена госпођици Мари Поштићевој.

Од В. Милана Марина.

(Наставак)

Миливој и млади свештеник м.-чки Бранислав ту су већ у Новом Саду. Ма да им беше дугачак пут од њиховог места довде, ипак не пропустише, а да на изложбу не дођу. Чули и они за њу, па наговарали своје сељакиње, да и оне своје лепе радове тамо пошљу Јер што м.-чанке лепе ћилимове ткају, то је за чудо. Припознате су већ и у својој околини. Миливој и поп Бранислав знали су, да са својим сељакињама неће постидни бити. Сами су скупљали те радове и слали их у Нови Сад. А кад се одредио и дан изложбе, пођоше и они на тај дан у Нови-Сад. Повели са собом још два-три имућна сељака, да им покажу српско средиште с ову стране Саве.

Миливој је знао, да ће се ту састати са својим Милчетом. Писала му она то и јавила му, да ће с њоме поћи и њена добра ујна и добри браца-Марко. Миливој их нестрпељиво очекивао, желио је да се упозна са њима, са тим добрим душама. Поп-Бранислав знао за Мару, па и он се хтеде с њоме да упозна.

Мара је, као што рекох, често писала Миливоју. Писала му свој лепи живот и своје провађање у дому свог доброг ујка. Није могла доста да се овог свог рода нахвали. Особито, браца-Марка је дичила. Миливој је увек изражавао врућу жељу, да се са Марком упозна. Често је у своме писму поздрављао Марка, као непознатог. Марко је знао за Марину љубав. Он се осећао сретним у срећи своје сеје. Не једном сео би и он, и у марино писмо написао две-три речи Миливоју. И, тако се ова два добра младића упознаше кроз писма, само још једна згодна прилика, па да се и лично састану.

*

Миливој дошао на изложбу, па погледом кроз светину тражи своје Милче. Видио је у једној дворани. Одмах је познао. Нешто се променула, лице јој добило изглед озбиљности, а црте јој неку тугу изражаваху. То су трагови и утисци од материне смрти. Приђе јој. До ње баш стајао Марко и посматраху лепе убрусе, дочим је госпођа-Маца у другој дворани била.

Ко ће да опише овај састанак двеју сродних заљубљених душа. А ко ће да опише радост Миливојеву и Маркову, што су се састали. На мах једно другом омилише и беху као два давнашња друга.

Дошао и млади поп-Бранислав. Миливој га приказао. Марина лепота учинила у његовом срцу повољан утисак и он је потпуно право давао своме учитељу Миливоју, што ово дивно чедо тако љуби. Још кад се разговарао с њоме, и упознао у њој честиту и добру душу, е — тад се овај ваљани свештеник осећаше веселим и задовољним, што ће му се вредни учитељ Миливој тако усрећити.

Госпођа Маца, кад се вратила из друге дворане, затекла је Мару и Марка у непознатом друштву и у живом разговору. Врло јој мило било, кад јој се ови представише. У друштву се сви кренуше, да посматрају дивне израђевине вештих, српских ручица. Напред ишао Марко, Мара и Миливој, а за њима госпођа Маца са младим свештеником.

Поп-Бранислав хвалио госпођи-Маци свога учитеља Миливоја:

„То вам је вредан и радин младић, драга госпођо, да се наше мало село заиста сретним осећати може, што га има у својој средини!“

„Види се по њему“, — говорила госпођа Маца, јер познанство с Миливојем и његова достојанствена личност била у њој повољан утисак учинила, — чула сам о њему већ од Маре. Били другови у школи. Тако и треба!“

„Камо среће, драга госпођо, да су нам сви учитељи таки, куд би ми већ били!“ Преузносио је попа Миливоја даље.

Госпођи-Маци није требало више. Још кад се к њима придружише Мара, Миливој и Марко, мотрила је она испитујућим погледом непрестано Миливоја и дошла је до тог закључка, да овај младић није створен за учитеља, него за нешто више. Учтивост његова подстицала је у њој све то већма наклоност према њему, и она је већ почела радовати се, што ће јој се Мара с њиме усрећити.

Као што знамо, била је она испрва противна Мариној удадби за учитеља. Њени назори о учитељском живљењу беху неосновани. Истина жива, да је учитељ вечити патник и да је за свој велики труд недовољно награђен ал заслужује за то ипак велико поштовање и угледно место у човечанству, а задовољство у животу ипак ни њему није ускраћено. Мало сеоце, тих, миран сеоски живот, поштовање од својих сељана, љубав и слога у породичном животу, све су то главни чинитељи среће и задовољства у учитељском животу. Миливојево је место мало, сељани су њиме задовољни, воле и поштују га, миран и весео живот влада тамо, још само да му је чедо његове млађане и бујне љубави, Милче његово, е — тад би се заиста сретним и задовољним осећао и покрај мале учитељске плате и великог, а тешког наставничког рада.

Госпођа-Маца тврдо била држала да ће се Мара удати ма за каквог вишег званичника. И доиста, ови су долазили у њен дом, разговарали се са Маром. Мара их лепо и учтиво предусретала и с њима се забављала, те тако провађали лепе дане. Но, ал једном, а та господа званичници сасвим изосташе. Нису више долазили у њен дом.

на шта још више, ни на ум им није падало, да долазе у дом господара Пере и да се ту забављају с Маром.

Узрока нико није знао.

Тек је Марко после то дознао од Маре. Причала му она, то дрскост овог писара, то оног званичника, њи'не смеле изјаве љубави, — нашто их је Мара заиста одбила. То њино дрско понашање према једној женскињи, то лажно, фарисејско пријатељство, маскиране личности, изјаве љубави и гадни им смерови, све је то изазвало у Мари велику хладноћу и одвратност према тој „вишој“ господи. Упознала их са свим и гнушала их се. То био узрок, што та господа, ти „лепи“ удварачи, престадоше у кућу госпође Маце долазити.

И, тако се госпођа-Маца јако преварила у својим мислима, а с њоме заједно и удварачи Марини. Мислили ови о Мари, слабо неразумно девојче, ал' сад се преварили. Видили, да је то тврда стена, да је то узор девојака и душа пуна поштења и девојачког поноса. Преварили се и тек је сад почели поштовати, само не имадоше слободе пред њу изаћи.

Мара је љубила Миливоја. Она га је сматрала као неку вишу личност, пуну племенитости, као узор младића. Познала га била свог, на њему се усредоточише све мисли њене. Што је више на њега мислила, све га то већма и љубила. Развијала се у њој љубав, ка' оно нупољак мирисаве Ружице. Шта и шта пута је помислила, гледајући око себе на своје фарисејске удвараче, на њега, који се тако разликује од ових. Пламтила је у њој љубав ка' оно пламтећи луч. Љубила га је још и као брата. Он јој је био брат у варошн С.; а сад јој је „све и сва“. Ох, па помислите тек, како се радовала, кад се с њим састала на изложби. Први стисак руку, први поглед, казао им је све и они су се разумели и без речи. Срца им жарко куцаху, а душе им се разлеваху у миљу, срећи и радости.

Миливој је био потпуно уверен у своје Милче. Веровао њеним речима, па веровао и њеној радости при састанку.

Каква разлика између последњег растанка и садањег састанка! Растали се тужни, ожалошћени, а састали се радосни и весели. Време је све то преобразило.

Марко опет био радостан, што је у Миливоју стекао добра друга. Радовао се, што ће се његова мила сеја-Мара с њиме усрећити, а он ће се у тој њиној срећи као учесник осећати.

У том дошао и господар-Пера. Дошао по своју својту, да их кући допрати. Представили му Миливоја.

„Бог нека те поживи синко мој. Чуо сам за тебе већ од моје Маре, а читао сам и у новинама. Хвале те, да си честит и ваљан учитељ“, — рече му тај добри човек, па га помилова по глави.

Миливоју и Мари то годило, па стајали једно уз друго, као две чврсте и јаке стене, које не мож' тако лако раздвојити.

Дошао већ и полазак из Новог Сада. Марко није могао ни помислити на растанак с Миливојем, па кад се овај стаде праштати, а он га погледа зачуђено.

„Ви, да одлазите! Но, то ја тек нећу допустити. Ја вас молим и позивам, да с нама идете на неколико дана. Друкчије никако нећу се с вами праштати!“

То чуо господар-Пера.

„Да, да, — рече, — ви морате с нама. Наша су врата тако честитом госту увек отворена. Наше је село велико и лепо, па ћете наћи у њему доста угодних забава.“

И госпођа Маца навалила.

Био то одмор школски, Миливој распустио ученике, па је рад био, да тај одмор проведе у путовању, да види света. Овом позиву он се и није и јесте падао. Радо им се одазвао и пође с њима у село Р., да ту неколико веселих дана проведе.

И кад је зора други пут granula, затекла је Миливоја у дому господара Пере Вукадиновића, под једним кровом свог љубљеног Милчета.

(Наставиће се).

Партија биљара.

ИСТОРИЈСКА НОВЕЛЕТА

Мавра Лилија.

Над Напуљом, престоницом обеју Сицилија, где је вечно сјајно пролеће, указивало се жарко, сунчано јутро са тамно-плавим небом и жарким сунчаним сјајем.

Дивни напуљски залив ширио се испред града, ултра-маринске боје тихо, као сјајно огледало приљубљујући се чисто уз цветну обалу, као дете кад се мази мајци.

Из даљине поносито диже главу своју горостасни Везув; око главе му се вије лаки облак, те изгледа као див какав, што га је поставило божанство чуварем овој земљи, вазда у цвету и пролећу.

По улицама иду тамо амо људи шалећи се и смејући се, така је природа јужњака; тамо амо јуре елегантне, богато златом ишаране кочије, са ливрејисаним слугама; онде видиш француске солдате, људе окореле од ветра, брадате, марширају у четама кроз светину, а она им се с десна и с лева склања с пута и радознало их посматра.

Туда пролазе калуђери свију конгрегација мирно, достојанствено, свет их са страхопоштовањем поздравља, а они враћају поздрав лако климајући главом.

Лазарони се сместили по степеницама испред цркава и палата, па се сунчају, ту су и дивљи синови апенински пастири и сељаци, у подераним кожама овчијим, све то допуњује шарену слику престонице. Било је то 1808. године месеца Септембра. Јоахим Мира, син проста гостионичара, постао 1. Августа краљ обеју Сицилија милошћу силног Наполеона, и после неколико недеља дође, да узме власт у своје руке и да свечано уђе у престоницу.

Један део талијанског племства није био тим задовољан и повуче се на своја добра по провинцијама, а други део дочека новог господара тако рећи, раширеним рукама, а и народ му се сав радовао, јер је одавно омрзнуо зулуме Бурбонске.

Витешки краљ, који је био најхрабрији војвода првом царству, кога су сматрали за најлепшег и најљубазнијег човека оног доба, брзо је Напуљце задобио за себе.

Око себе поставио сјајан двор и придворнике, те је тим племићима и народу импоновао, старао се, да мудрим реформама поправи пређашње рђаво стање под Бурбонима и олакша народу

Небо у природи било је тако красно ведро без облачка, али политички хоризонат младе краљевине био је мутан облачан

Половина државе, острво Сицилија још беше у рукама Бурбонаца, који се повукли под заштиту Британаца; испред самога залива била армада енглеска, па обалу блокирала, те сасвим застаде трговина и промет; преко, на стрменом острву Капри британска се застава лепршала.

Прогнана династија је имала још доста присталица, у старога племства и по провинцији, ти су се у чете скупљали и много јада задавали Французима, где би их год угледали.

Истина, Мира је развио железну енергију и снагу, да сатре противнике

ал његови војници не могоше им ништа нахудити у дивљим јаругама планинским по Абруцима и Апенинима; многобројне чете пролазиле су земљом пљачкајући и робећи, с дрским пустоловима на челу. А и пређашњи војници талијанске војске и светина пристајаше јатомице уз њих.

Ког би год устаника ухватили Французи, нису га штедили, него су поступали као с разбојником и лоповом; судови добише најстрожију заповест да никога не штеде, смртне пресуде ужасном су брзином извршиване.

Неке вође разбојничке беху врло популарне у простога народа и у мањим варошима.

Најпопуларнији беше харамбаша неки, по имену Џовано Салтарели Сваки му је име са страхопоштовањем изговарао.

Џовано Салтарели био је најсмелији, најхрабрији међу свима. Народ га је иначе звао „Црвени Комо“, јер му је коса била црвена, а то је у оним крајевима велика реткост.

Имао је повећу чету, ваљано наоружаних момака, па је више пута ударао на краљеве трупе и свагда је победио; али је умео мудро умаћи и заварати свој траг, кад га грдна силесија нападне, па тек после, кад му се нико и не нада, изнебуха опет се укаже.

Французима је много штете чинио, упадао је и у краљевске бирое и благајнице, опленио их, а благо собом односио у планину.

Влада распише пет хиљада лира награде оном, ко изда жива или мртва „Црвенога Кома“, само да га се једном курталише.

Ал је Комо имао много присталица; многом је сиромаху помогао у невољи, бесног спахију казнио, који није сувише хумано поступао са својим поданицима, а многог је бездушног индустријалца научно памети, кад је зло поступао са раденицима.

Нижи слојеви народни обожавали су га, као заштитника и браниоца свога. Новац је душегубац, нема силе, која ће новцу одолети; у чети Салтарелијевој нађе се издајица, пет хиљада лира не дадоше му мировати.

Кад је „Црвени Комо“ једанпут са своја два верна друга пошао из сеоске крчме у врлетно гнездо своје, од једанпут нападну га жандарми, вежу и стрпају у кола, па одвезу на конак у тамнични затвор, у градићу Сант-Елму.

Знало се, шта га чека.

Кад се то дознало, чисто одахнуше душом краљ и сви Французи; скиде им се терет са срца!

Краљ одмах пошље председнику истражнога суда свога ађутанта, да што је могуће већма ускори процес; јер је разбојник имао много пријатеља и присталица, па се бојао Мира, доћи ће, пробиће тамницу и избавиће га.

Краљ Јоахим I. Наполеон приредио гозбу, сјајнију, него икад до сада.

Човек, који је слепо јуришао у најгушће редове непријатељске с војском, и био у најљућим бојевима, кад му је ваљало ратне ловорике брати, тај храбри Мира кретао се сада галантно и грацијозно у својих сјајних, раскошно намештених дворана као какав трубадур.

Од Мирата и супруге му, срдачне, нежне и живахне Каролине Марије Анунцијате, мудре сестре Наполеонове, није било лепшег пара у свој Италији.

Каваљери погледаху са чуђењем крунисаног Адониса, а даме потајном за вишћу женску прилику уза њ'.

Кад би нешто нови Парис требао да досуди, јамачно би њој досудио, да је најлепша међу свима.

У малом, но елегантно искићеном будоару, тик велике дворане седео је млад човек на мекој столици, подупрьо се о наслоњач, а руком покрио високо бело чело. Изгледало је, као да се уклонио испред бурног, гласног весеља, да се својим мислима преда; црне, светле очи у младића, озбиљно и мисаоно гле-

дале су у даљину, а неки сетан израз лепог правилног лица повећавао је у свакога интересовање, који би први пут сагледао младићско, мушко лице.

То је био певач Ларозе, краљев љубљеник, Миратов друг у његовим малим пустоловштинама; та, за бога, и краљ је човек, а поћи напуљске, пуне појезије, сињоре престоничке тако красне!

Ларозе је отпевао неколико песама, те цело одабрано друштво тога вечера очарао и усхитио, а за тим се уморан и нерасположен повукао у самоћу.

Тек по каткад продираху чак у ову одају поједини гласови музике и потмула мешавина од гласова скупљених гостију у дворани, али их певач није чуо, мисли су му биле тамо негде далеко — далеко!

Од једанпут се раставише тешке завесе и на прагу се указа краљев коморник.

„Но, хвала Богу, сињоре Ларозе, кад вас једном нађох“, рече каваљер, талијански племић: „Њихово Величанство чека вас у соби за биљарење“

Певач скочи на ноге лагане.

„Зар нико више на двору не зна ту проклету игру?“ промрмља певач зловољно и стане пред велико млетачко огледало, да удеси своју пакуждрављену косу, која му је спала на чело.

„Сав двор, сињоре, завиди вам на почасти, што се са краљем можете играти биљара, а ви као да нисте бог зна како усхићени тим одликовањем“, рекне коморник смешећи се лукаво.

„Ако игда, али сад би био врло захвалан краљу, кад би ми дао неколико часова одмора: некако сам данас врло нерасположен, малаксао.

Каваљер га погледа, као да би хтео рећи: „не верујем ти, брајко, од чега си се ти уморио?! И доиста Ларозе слабо је имао кад год велика посла. Само би у разним приликама, при дворским концертима отпевао по неколико песама.

(Наставиће се.)

Младен М. Вучетин.

УСПОМЕНА НА ПОКОЈНОГ ПРИЈАТЕЉА.

Данас, кад ове ретке пишемо — 9. (21.) јула о. г. — управо се навршило четврт столећа, 25 година, како је у Жабљу у Шајкашкој, преминуо у наручју својих родитеља младић од 18 година, а карловачки ђак *Младен М. Вучетин.*

Па шта је онда? рећи ће можда који читалац ових редака Та то није ништа ново ни ванредно! Ми Срби смо већ навикнути на то, да нам многи и многи члан из кола омладине наше пре времена роду на штету отиде на онај свет и тако многу српску наду са собом у гроб однесе!

Но ако је и у којем млађаном српском сину изгубио српски народ многу лепу и оправдану наду, а оно је заиста у Младену Вучетину.

Он се родио г. 1845. у Жабљу од простих граничарских родитеља. Још као мали ђак у основној школи показивао је велика дара за науку, и честити прота жабаљски, пок. Максим Папић, наговори оца му, да га даде у новосадску гимназију. У сва четири разреда — онда беше у Новом Саду само полугимназија — беше Младен први ђак, а већ у трећем и четвртом разреду писао је песме и то лепе родољубиве песме. Другови су га ванредно волели и поштовали: у школи је био најбољи ђак, у игри највештији играч, у пливању најбољи пливач, у певању први певач — једном речи, био је пун сваке врлине, које дечак један може у себи прикупити. У оно време излазио је у четвртом разреду гимназије новосадске са знањем ондашњих професора писан лист *„Бачки Венац“* и у њему је Младен врло лепе, љубавне и

родољубиве песме писао. Кад је прешао у Карловце у пети разред, почео је дописивати у „Српски Дневник“ и писац ових редака сећа се нарочито онога дописа о рукопису историје последњег деспота српског Ђурђа Бранковића, кад се рукопис тај нашао у штампарији негде под полицом, где је лежао заједно са факторовим папучама, па је младић један неколико листова оданде узео и нама у школу донео.

О ускрсу г. 1863. ишао је Младен једног хладног пролетњег дана кући у Жабаљ, путем назебе и навуче на себе кашаљ, који му је 9. јула и главе дошао. Кад се вратио од куће после ускршњих ферија дошао је у Карловце слаб и блед, а овамо је пре тога био увек здрав и чио, крупна стаса и јаких мишица. Онда смо често после подне после школе ишли нас неколицина пријатеља Младенових с њим иза Карловаца, те на лединама и по међама брали папрат-биљку, којом се Младен од кашља лечио. Но њему биваше све горе и горе и родитељи га одведоше кући у Жабаљ, где је реченога дана и преминуо.

И данас се живо сећам тужнога дана тога, кад је у Карловце стигао глас о смрти Младена Вучетина. Измолисмо се у директора пок. Јове Пантелијћа да идемо у Жабаљ на укоп Младенов. Беше нас шеснаест младих људи, тако рећи дечака, који пођосмо пред вече из Карловаца, пређосмо на чамцу Дунав и упутисмо се пешке у Жабаљ. Ноћ нас је ухватила на путу, лепа летња ноћ, а ми смо пешачили до умора и по који пут поседасмо на зелену траву ради одмора. Око поноћи седели смо уморени у кругу, а наиђоше једна празна кола са дугачким лотрама, на којима се један ратар враћао у село — у Жабаљ — са возидбе хране. Ишао је лагано, а кад дође спрам нас, замолисмо га, да нас повезе. Он погледи на нашу страну, виде нас у кругу, помисли ваљда добри сељак да је врзино коло и да смо какви грабанцијаши, те не рекавши ни речи, ошину коње и у највећем трку одлети према селу. За тим се и ми кренусмо и после једног сата ноћу стигосмо у Жабаљ, где нас вођа наш, пок. Мита Боришев, потоњи свршени правник, размести по становима.

Сутра дан је био свечан укоп Младенов.

На опелу је говорио тадашњи мошорински парох, а садањи прота земунски, преч. г. Добривој Вукадиновић, а осим њега Паја Поповић, Стеван Поповић (из Товарника), Миша Димитријевић, седмошколци и Илија Огњановић, петошколац.

После смрти Младенове, одмах првих дана издадоше пријатељи његови књижицу, штампану у епископској печатњи у Новом Саду, под насловом: „*Споменик Младену М. Вучетину.*“ Садржај је тој књижици чланак „*Живот и смрт Младена М. Вучетина*“, под којим није нико потписан, а писао га је Миша Димитријевић; за тим „*Надгробно слово*“ Добривоја Вукадиновића; стихови „*Вила на гробу*“ (без потписа од Илије Огњановића) и на послетку „*Песме Младена М. Вучетина*“. Ово су одабране песме из његових рукописа.

Како је та књижица одмах сва распродата, то да би и садањи нараштај видео, како је лепо умео да пише још у оно доба Младен Вучетин, младић од 16—18 година (јер нису све песме последње му године писане, неке је, као што рекосмо, писао још ђаком у новосадској гимназији).

Прва песма у овој збирци је ова:

Нека алем, нека трепти,
Нека пламен, нека гори;
Здробиће се сјајни камен,
Утинуће светли пламен, —
Мене друга жеља мори.

Нека сунце, нека сјаје,
Нек светлуца месец блед;
Испред ноћце сунце мора,
Месец гони рујна зора
У небески недоглед.

Љубавници нек се љубе,
Нек терају милу ћуд;
Пламен, што им срце краси,
Може да се и угаси —
Шта ће онда млака груд?

Ал' ја желим што је свето,
Што налаже сами Бог:
Кад у беди сродни стоје,
Избавити сродне своје,
Од душмана несносног.

Шару амо, сабљу ковну,
Амо јоште анџар свет,
А у рабру, у десницу
Бритку ђорду осветницу,
Нека пада злотвор клет!

Навешћемо још и ову родољубиву песму:

Не могу трпет' душо,
Не могу више ја,
Браћа ми крвцу лију
А мени срећа сја

И могу л' срећан бити,
Могу ли душо ја —
Кад кивни душман гњечи,
Мог брата рођена?

У боју браћа моја,
Ост'о сам дома сам;
И ја сам српски синак,
За српство гинут' знам.

Утрите грешне сузе,
Полазим у бој ја,
Нек и ја тамо паднем
Где падну браћа сва.

Из гроба нашег онда,
Нићи ће диван цвет;
Нићи ће цвет слободе
Нек му се диви свет.

Као Бачванин, па још Шајкаш, умео је Младен и по гдекоју веселу и несташну да отпева. Ево на прилику:

Ал ми дика милокрвна,
Ала уме љубити,
Ала уме са уснама
Моје усне рубити!

Обрвице — пијавице,
А усташца милена;
Обло лице црнпурасто
Коса као свилена . . .

Из очију ватра сева,
Младог ће ме стопити;
Не могу се трезан пећи,
Баш се морам опити!

Кад се мало поднапијем
Онда могу горети,
А моја ће дика мене
Опет за то волети!

(Свршиће се.)

Нешто о црногорскијем јунацима.

ОД ФИЛИПА ШПАДИЈЕРА.

(Наставак.)

Тај дан с њим заробише једног Мартиновића, те их одма даде Муктар паша пред себе довести и запита их: „Колико кнез Никола има војске на Грахово?“ 40 баталиона, одговори Шпадијер 40 баталиона, то није истина — проговогори Муктар. Јест истина је, пашо, али сутра ћеш видити које ће те чудо задесити, одговори опет несретни Лабуд. – Расрђени Муктар даде их обадва у средини војске за ту дрскост посјећи. 13. Див-јунак *Илија Марков Шпадијер*, погинуо је тај исти дан под Илиним брдом 1876., кога неке грчке новине назваше српским Ахилесом, а пјесма о њему гласи:

Која бјеше хала поносита?
Што цареве оптрчава војске
А рукама задављује Турке!
Силнијега нема Црногорца
Брђанина нити Херцеговца
У табору честитога кнеза. —
Тако кажу и говоре људи,
Да је њега задојила вила:
То бијаше цетињска делија —
Виловити Шпадијер Илија.

14 Три јуначке делије, три брата Шпадијера, погибоше у битци на Рогаме у Пипере при јуришу на шанце 1876. 15. Сиви соко цетињски *Перша Митров Шпадијер*, који тај исти дан у битци на Рогаме јуриши у сред грдне турске војске, те посјече Дрвиш пашина Алај барјактара и уграби тај падишин златан Алај барјак! под којом сјенком 40 хиљада турских ратника смјело корачаше пут црногорских брда, те га однесе кнезу Николи на Орју-луку, а он га обдари златним колајном С тим драгоценим добитком турскога знамења, данас се поноси цетињски двор, а сигурно дичиће се и црногорски музеум до далеки времена.

Сви ови јунаци, а било их је још доста и драгоцјене жртве јуначке куће Шпадијерове, познате су свим и старим и младим јунацима црногорским, које учини и допринесе на олтар крште отачбине своје и то, од капије Бара града на крај мора слана и његове ладне водице уздуж све Црне Горе у свим биткама и старим и новим до Вучијег дола, Грахова и Илијина брда. Осим тога, ни један земље господар до времена витешког кнеза Николе, не посједе коња од мегдана, да предводи у бој Црногорце, којега не окружаваху јуначки Шпадијери, а у тој се кући и таквих ђетића подиже, који свакојему Црногорцу, Приморцу, Брђану и Херцеговцу на поље Цетиње пребацише камена с рамена и прескочише скока јуначкога.

Кад дакле преко свега тога још од 20 до 30 пушака из те куће кроз 300 и више година пуца на велике војске Султана Отмановића, подносећи сваку оскудицу, зло и погибију, као и свака јуначка кућа црногорска, мислим, да ће сваки живи увидети ту очиту неправду мога земљака, што је не би кадар у опису своме ни споменути, да она и данас на Цетиње постоји; а камо ли да јој што год у похвалу проговори, што ми и даде повода да ово неколико редака напишем. Истина је цијела, да се је маловажно хвалити, али при оваквим случајевима надам се, да ми неће нико замјерити, кад сушту истину написах, тим мање: кад та кућа и данас на своме прастаром огњишту цетињском постоји и отлично место међу својим саплеменицима и у цијелој земљи заузима. Ко пак не вјерује, нек се вине од цетињске варошице преко равног поља цетињског и упути највишем врху, његовом врху Боровинском, тамо ће га испод њега сусрести 10 до 15 кућа Шпадијерови, од којих се полак у развалинама налази, што их љуто вријеме и турска пушка опусти, а полак још на ногама стоје! А међу њима промиче између остале јуначке браће и сирочади један сиви соко, који се више пути може виђети, гди сједи на тврдом станцу камену, — около њега по гомила својих храбрих саплеменика цетињски, који им именом Његовог Височанства земље господара књаза суди и расуђује без икаквог записника! То је капетан цетињски јуначки *Стево Лазов Шпадијер*.

Но г. списатељ није се само огријешио као што рекох, о поменута два три братства цетињског племена, него се види, да из његовог пискарања та иста злоба провирује и противу братства Врбице и Мартиновића, кад о њима наваћа: Да се породице Врбица и Мартиновића не броје у најхрабрије и најуваженије, већ у средње, које вели он не играју никакву улогу“ (sic). Ни то није истина мој г, него баш напротив, обадвије те куће спадају међу најуваженије у цијелој земљи, ко зна високо цијенити големе жртве и заслуге за обрану отачбине и њене слободе, а на име: 1. Из Врбичице је куће, премда је малобројна, свагда по један или два добра јунака излазило. И истина је цела, да се је та кућа међу обичне црногорске куће бројала, све до гласовитог војводе и јунака Маше Врбице. Но кад се узме оно големо јунаштво војводе М. Врбице, онај његов бистри геније у артиљеријском и у опште у сваком војничком и политичном погледу, с којим велике заслуге стече у многобројним биткама и дипломатичним мисијама, то би онда велика гријота била, кад он не би због ти његови драгоцјени заслуга спадао међу прве јунаке отачбине, а с њим и његова јуначка и заслужна кућа. 2. Кад се Мартиновићи не би бројали међу најпрве и најхрабрије куће црногорске, онда ја не знам која и може кућа црногорска бити претежнија од ње, осим славновладајуће куће и династије Петровића. Јер кад се узме: 1. Да се из те куће појавише пет рођене браће (види Горски Вијенац око 1700), који истријебише домаће Турке, ма да они то опет са осталим својим саплеменицима цетињским учинише, и да није било тешко ону шаку Турака покретити и млатити, али пошто они први у ту крваву јабуку загризоше, то им првима и та отачаствена слава припада. 2. Та се је кућа брзо наплодила, из које је од 100 до 150 пушака на мегдан излазило, те је према томе броју и многе своје јуначке синове изгубила. 3. Из те су куће између остали јунака, осим оне

горе наведене 5 браће понајзнатнији ови гласовити јунаци: 1. Срдар Мило Мартиновић, 2. Срдар Ђико Мартиновић, 3. Војвода Никола Стијепов Мартиновић, 4. Дични војвода Богдан Мартиновић, 5. Поп Иво Мартиновић, 6. Вуко Богданов Мартиновић, 7. Алај барјактар Ђуро Прелов Мартиновић и његов брат Јоко Мартиновић, 8. Цетињски Његушки командир Бошко Ников Мартиновић и барјактар Иво Николин Мартиновић, о којима се овако пјева.

Који оно бјеху Црногорци
У крвавом руху и оружју?
Један носи крсташа барјака
Други бритку сабљу аламанку,
Те отимљу утврђене шанце
И сијеку низам и редифу!
Никада се уморит не могу
Од кад пукне зора на истоку,
Док се сунце смири на западу!
Они оба бјеху са Цетиња:
Мартиновић Бошко командире
И Баички Иво барјактаре.

А над свима се узвисује како бележи један стари меморандум страховит но и мудар јунак над јунацима Перо Вукотин Мартиновић, који највише допринесе, те погибе Махмут паша Бушатлија и његови љути Арнаути на Крусе 1796. године, и то се овако случи: Блаженопочивши владика Петар I. имаше обичај изјутра рано или у вече покасно шетати се десно или лијево од манастира по цетињском пољу. Те кад се шћаше упутити пут долова, увијек се одмараше на неком извјесном мјесту пред неком пећином; или опет лијево пут доњекрајске цркве, тако зване свете госпође, пред којом се с јужне стране налазаше и гроб Баја Пивљанина, на коме свети владика увијек шћаше сјести, пошто би неколико пута уздануо говорећи: Ах! — аох Бајо, љуте ране моје! — — — Тако дакле једног јутра бјеше већ дошетао тај добри отац и господар земље и народа црногорског, те сјео и као обично уздануо на поменутој гробници славног Пивљанина.

(Наставиће се).

ЛИСТАК.

НАЈНОВИЈИ РОМАН АЛФОНЗА ДОДЕ-А.

Из *Париза* пишу „Б. Т-ту“ о најновијем роману славног француског писца *А. Доде-а* међу осталим овако: Роман „*Бесамртни*“ (L' Immortel) је дело, које је у стању да занима и побуди на све стране. Још пре него што је роман изишао на свет, већ се свуда по Паризу живо претресао предмет тога романа. Очекивало се, да ће у том роману бити сатире на француску академију, којој Доде није особито наклоњен и одан. Они, који с писцем у ближем додиру стоје држаху, да ће јунаци у роману бити познате личности из реда „Бесамртних“, т. ј. чланова академије, које ће Доде да исмеје. Али од свега тога не би ништа. Писац је, као оно што сликари чине, поједине црте познатих академичара узео, али их није портретирао. Све што он износи истина је, ни један догађај није измишљен, све је по природи цртано, па и они, што силом нађоше у роману неке познате личности, преварише се у својем очекивању, и то у корист овог уметничког дела.

У осталом шта Доде о академији мисли, то је он већ једном исказао у чланку, у којем међу осталим вели: „Ја нећу о академији ништа рђаво да кажем, она је једна неоспорна моћ; у њој има ваљани људи; али ја нећу да сам у њој. Ја нисам створен за тај начин живота. Укус академичара није мој Ја волим сеоски живот; то је манија..... Ја поштујем академију, али не волим слушати кад се о њој говори“... Дакле се најновији роман Додеов не бави поглавито са академијом; његова је тенденција управљена противу хипокризије (претворности) нашега столећа. Млади један господичић, син академичарев, води срамну и немилостиву борбу, да би нека богата жена с њиме одбегла и венчала се. Он заборавља на част своју по хиљаду пута само да дође до своје цели, и спада у ред оних малих дивљака, којима Дарвинова

теорија о борби за опстанак служи као научна извина њихових неваљалих послова.

Академија, то боравиште „бесамртних,“ црта се у овом роману прилично подругљиво. Тако међу осталим пише неки млади кандидат с наивношћу својој сестри.

„. . . . Са породицом Астјеровом ја сам у великом пријатељству Недавно донесоше после доручка, господину ново академско одело, те смо га сви пробали. И ја сам га пробао, јер је он хтео да види како ми стоје везене палме. Обукао сам капут, метнуо сам шешир, мач, прави мач, драга моја, и самом ми се допало. Кад сам после отишао у своју собу, забележио сам на академичарској листи оне, који ће за мене гласати Подвукао сам и сабрао их — дивота! Пре свега — кандидат! То ми је лозинка. Рачунам на то, да ћу се што скорије вратити мојој милој Жермени, па ћу је молити, да с радошћу увек мисли на онај велики дан, кад ћу ја постати академичарем.

Друга слика о академији. Стални тајник Лоазиљон је умрьо и Доде описује Парижлијама добру познату појаву о укопу:

„Овај Лоазиљон је у свему био срећан, па и у томе, да је погодио баш згодно време кад ће умрети. Да је још живео осам дана дуже сви би салони били већ затворени, Парижлије би се разишле биле на све стране, скупштина и академија имале би свој одмор, те би тако само по неки изасланици оних силних друштава, којима је он био члан, могли присутни бити на укопу му. Али он је удесио да умре па осам дана пре свега тога, и то време, кад се не догоди никакав злочин, никакав двобој нити какав гласовити процес у суду или какав знаменит политични догађај, дакле умрьо је баш у време, кад је једина забава Парижлијама био укоп сталнога тајника. Парада је била велика; због велике гунгуле забрањено беше на колима се возити, само они, који су позвани били на укоп, смедоше с колима доћи на ону велику пијацу, где су окружени били строгим кордоном варошких полицаја. Шта је Лоазиљон за седамдесетогодишњег века свога радио, то је врло мало њих знало из оне гомиле. Разнео се глас, да ће се о укопу моћи видети глумице и славни људи, те се Парижлије скупиле. Лоазиљон је написао једно једино дело: „Пут у Андорску долину“. И т. д.

Доде описује даље веселу, али истиниту слику, званичног банкета:

„Једног вечера био је свечан обед у палати Падовани. Велики војвода Људевит дочекује при столу његове најбоље пријатељице“ — као што он војвоткињу назива — неке чланове академије. Заступљен је и дипломатски свет, али академија има првенство. Десет часова. Обед је већ при крају, а није се ни речи чуло, нити какво весеље. Такво исто расположење владаше и при десерту, једва се приметило нешто румени на образима и носовима присутних госпођа. Иначе као да сви беху од воска. Званичан, величанствен обед. Једно с другим говораху само крутим смешењем, а ствари, што се говораху, беху све саме лажи. Фразе беху маскиране као и лица, а то је срећа, јер да се у оном тренутку сваки демаскирао, те изрекао своје мисли отворено, каква би тек забуна искрсла у овом господском друштву! Велики војвода, са широким плавим лицем, таман му глава беше за илустроване новине, жељно запитавши барона Ипшара за његово најновије дело мисли у себи: „Боже мој, ала ми је овај научењак досадан! Како ли би ми мило било место овде да сам нешто на балету „Рокслан“, у којем игра мала Деа, коју тако обожавам!“ Нунције са великим носом, танким уснама, духовитим римским лицем, црним очима и жутим лицем слуша говор неког научењака и мисли при том у себи: „Јутрос сам се код куће добро најео, чисто ме боли стомак. . . Ђокимо ми је јако стего по ас . . . ала бих волео да могу устати од стола!“ Турски посланик са фесом натученим до очију, точи опруженим вратом вино у Ипшареву чашу и мисли у себи: „Ово су ужасни људи, кад они и своје жене воде у друштво!“ А бароница крије нежним осмејком ову мисао: „Ово ти је неки неспосан човек, тај Турчин!“

„Бесмртник“ Астјер-Рехи секретар академије, буде омражен од жене и сина, пре-

варен од неког швиндлера и буде позван као сведок у кривичкој парници. Решење је врло драматично и узето је из истинитог догађаја од г. 1829., кад се један секретар академије убио, скочивши у Сену Од колега исмејан, од жене своје нападнут, од сина обешчашћен увиђа кукавни „бесамртник“ да га ни тај његов „ранг“ не сачува од неприлика у животу. Он бега из свога стана, јер се овај у академији налази, он тражи мира, потпуног мира, који само смрт може дати.

И тако се у овој књизи много додира француска учена академија и то је дело разгласило, но је оно заиста знаменит књижевни производ, који ће без сумње стећи на све стране велики број читалаца.

ПИСМА ПЕТРА II. ПЕТРОВИЋА ЊЕГОША.

I.

*Писато на Цетињу 14. Јулија 1831. год.**)

Пречесњејши Господин
љубезни мој саотечественник
Јереј Јаков Поповић!

Покорно молим вас извините ме милостиви Господине, што ми нијесу дале околности пређе вам одговорити на послата ми писма преко нашег Поповића, а јучерањи узрок вуче и принуђава душу моју у брзо одговорити вам на послата ми љубезна ваша писма.

У сва ваша пређе послата ми писма милостиви Господине мој, сваки пут ми се показујете усрдни и одани у којима виђу искру пламтеће ваше љубави и оданости к миломе нашему отечеству које је правица и дуг, што би то на сваки начин вазда свето стојало у здању нашега духа

Жестоко је ожалостијо моју душу несрећни глас о смрти Великога књаза *Константина Павловића* прехраброга јунака и браниоца свега Словенства; која је смрт дала жестоки удар свему роду Словенскоме, али најпосље буди слава свевишњему творцу и промислитељу!!!

*) Писму овоме даје се велика важност зато што га је писао Господар-Владика онај велики дух, који је са задовољством љубимца Црне горе г. Поповића саотечественником називао, по коме се млађи нараштаји угледати могу, у колико треба роду послужити за срећу укупнога рода нашега. — Ф. Радичевић.

„Побѣдную повѣсть“ при овоме писму шаљем за неко вријеме на прочитање.

Благодарим вам за услуге мени учињене.

Са дубоким уважењем називам се Ваше Пречасности покорни слуга и доброжелатељ.

Петр Петровић.

II. (у стиховима)

*Писато на Цетињу 5. Јулија 1844. године.**)

Високопреподобњејшему Господину Протопресвитеру Јакову Поповићу у Котору
искрени поздрав!

Хвала теби на поздраву Прото!
Исто тако са спомeном драгим,
Веселога нашег путовања.
И моја се, ка и твоја душа,
Са пријатним огране спомeном,
На истино просвјештено друштво
Само, зраке правог сунца сјају;
Ахъ глупост је грдно заточење! —
Просвештење драго чедо творца —
Ђе познанства међу људе нема,
Ту је љуцко име поругано —
Ту варварство потире човјештво.
Ђе је један мјенија једнога,
А сви други мјенија другога
Стање такво можеш вообразит
То се зове уз воду пловити,
Ал проћ ветра, јадра распињати.—
По ми бјесмо мјенија једнога
У пријатном нашему бродићу.
Шта највише тун нас весељаше?
Али игра, морскије зефирах?
Ал посуто небо звијездама.
Ал рођење сунца свијетлога?
Из њедарах дебеле пучине
Али умно и весело друштво?
Више друштво него ишта друго. —

На Цетињу, 29. јуна, 1888.

Приобћио **Филип Радичевић.**

КЊИЖЕВНОСТ.

(**„Predteče Darwina** od dra *B. Šuleka.*“) Таго се зове чланак један, што је

*) Из збирке добивених писама од честитог старине и књижевника покојног Ђорђа Срдића из Котора, који је био у Црној Гори за неко вријеме и тајник Господара Владике Петра II. Петровића Његоша.
Ф. Радичевић.

штампан у „*Radu* jugosl. akadem. znan. i umjet.“, књиге LXXII. и LXXV. Међу те „претече“ његове, којих се напомиње у овоме чланку *четрдесет и четири*, увршћен је и пјесник П. П. *Његуш*. У „*Јавору*“ за г. 1877., бр. 49., *први* пут је покојни проф. Ст. *Недељковић* нашао таквих мјеста у „*Горскоме вијенцу*“, по којима је овога духовитога пјесника означио као преходника му. Послије је у „*Viencu*“ за год. 1884., бр. 5. и 6., госп. *Пасарић* подгријао ово, па је и г. Др. Шулек у свом чланку сјетио се и једнога и другога.

Ријечи игумана Стефана:

„Све природа снабдјева оружјем
Против неке необуздне силе,
Против нужде, против недовољства,
Оштро *осје* одбрањује класје,
Трње ружу брани очупати;
Зубова је **тушге** *изоштрила*,
А рогова **тушге** *зашиљила*,
Коре, крила, и брзине нога,
И цијели ови беспоретци,
По поретку некоме сљедују,“ —

протумачио је г. Др. Шулек овако: „Svak ima u prirodi obranu, kao n. pr. osje brani da ptice ne očupaju pšenični klas, trnje brani ružu ubrati. **Tušt** *ima zubove i rogove, koji ga brane od gusjenice* i t. d.“

Кад сам ово тумачење прочитао, пљеснуо сам се по кољену, али ми чоја није пукла. За Бога милога, ко се не би забезекнуо, када прочита оваки стварни и језични несмисао из пера Дра *Шулека*, који је сам *рјечнике* издавао и у Дарвинизам се ево упустио. Но, да не мучим нестрпљиве читаоце, нека помисле, да у народу значи ријеч „**тушге**“ исто што и „**тушта**“, а Вук још протумачи ову ријеч овако: „*unzählig viel, innumerus*“. Сада, када то знаду, увидјеће и сами, да се госп. Др. Шулек посјекао својим тумачењем тих двају редака, и ја бих се радовао, кад бих могао да дознам, на коју је животињу помишљао г. Шулек, кад је навео да се „*зубма и роговима брани од гусјенице?*“ До душе, он је назива „*тушом*“, али како видјесмо, то је име због незнања језика постало, — али су остали *зуби* и *рогови*. Баш су страшне те *гусјенице!*

„*Туш*“ је име за биљку Portulaca oleracea L., и ја сам по ријечи одмах на њу помислио; али она нема зуба ни рогова. Па јер код нас има таких људи, који мисле да је све света истина, што „*академици*“ пишу, и јер се бојим, да ће данас сјутра наћи се какав брзоплет, који ће овај несмисао турити народу у уста и означити ту идејалну животињу научним термином, тога ради осуђујем ево јавно тако нагрђивање књижевнога нам језика. А уједно нека мало размишљају о оваkој појави она господа, који се чуде, што гђекоји абитуријенти не могу да тумаче списе на страном ком језику.

Земун, 10. (22.) Јула 1888.

Проф. М. Медић.

ДРУШТВА.

(Матица Српска). Књижевни одбор држао је 5. о. м. свој састанак, на коме је међу осталим ово урађено: Секретар с тугом у срцу јавља за велики губитак, који је постигао књижевност српску и ово друштво смрћу песника *Мите Поповића* и предлаже, да се укаже достојна почаст светлом спомену његовом устајањем и стављањем у записник големе туге за тим нашим милопојним песником мира и љубави, српског родољубља и „идилских хармонија“. Предлог се прима и чланови устајањем и узвиком „Слава му!“ одају почаст спомену и сувише рано преминулог песника и књижевно одељење позива се, да одреди кога од својих чланова, који ће у свечаној седници о св. Сави говорити у спомен и славу Мити Поповићу. — Секретар предлаже за „Летопис“ чланак Владимира Красића „*Манастир Лепавина*“. Прима се и награђује са 120 фор — Ђорђе Магарашевић шаље за „Летопис“ и награду свој саставак: „*Историјско критички преглед славено-српске граматике до 1847.*“ Даје се на оцену Ј. Живановићу. — Секретар предлаже за „Летопис“ „*Књижевна писма*“ од Драг. Ј Илијћа (завршни чланак); прима се и награђује са 45 фор. — Секретар јавља, да су на расписане награде стигла ова дела: „*Данијел*“, спев непознатог писца; „*Андрија*“, трагедија у 5 чинова; „*Свилени рубац*“, шаљива игра у три чина од „Невенка“. На оцену свију тих књижевних радова, умољавају се чланови др Милан Савић и Јован Грчић.

РАЗНО.

(Писмо Стефана Крагујевића, пакрачког владике из г. 1848) Писмо је ово писано Анатолију Јовановићу, игуману манастира Лепавине, и гласи: „Преподобнејши гди игуман! Познато ће бити преподобију Вашему, да се како Кањижа, тако и окрестна

мјеста ондашња, по отшествију војске наше, непријатељски противу нас подигла, и да је свима нашима величајша опасност грозила. Ово је повод, ког је ради и администратор тамошњи јереј Адам Фрушић, окружен недорастлима дјецама, са супругом својом отонуду удалити се принужден био Он се сад с фамилијом својом сваке помоћи и сваког ухљебљенија лишен у Даруварy находи, гди приближившејсја већ зимје са свима тјаготама борити се мора. О овом печалном состојанију његовом како преподобије Ваше, тако и подручни вам јеромонаси на тај конац увједомљавате се, да како сами, тако и подручни Вам јеромонаси реченому свјашченику јеже скорше по возможности, буди у чем било, у помоћ притечете, и све што се скупило буде, или непосредствено реченом свјашченику, или сјемо отправите, от куду и квиту сверху точнаго пријатија получите. От ревности и человјекољубија Вашего надјејемсја, јако о јеже скоршеј помошчи настојати будете У Пакрацу, 6. Ноемврија 1848. Стефан Крагујевић, епкп."

(**Ко је изумео жигице**?) Данас још није на чисто ствар о томе ко је изумео жигице. О месту где се славни Омир родио (ако га је т. ј било ?) препирали су се седам градова: Смирна, Родос, Колофон, Саламис, Хиос, Арјос и Атина; осам шпањолских вароша рекламовале су Дона Мигуела Сервантеса од Саведре, бесмртнога писца „Дона Гихота", а скоро толико исто разних народа хоће за себе да присвоје изналазача жигица. И ми смо у „Јавору" о томе више пута доносили белешке, а и у току ове године један чланчић. Сада новине уверавају, да је проналазач жигица још и данас жив, а то би био хемичар *Јован Ирињи*, који живи у месту Вертешу у Угарској. Ирињи приповеда: „Кад сам ја г. 1836. бавио се на бечкоме свеучилишту, био је Мајснер професор хемије. Једнога дана држао је он предавање о хипероксиду олова, те је тај мрки прашак трљо у стакленом авану са сумпором и сумпор је требао при том да се запали. Но сумпор се није хтео да запали, а мени паде на ум мисао, да би се фосфор уместо сумпора много пре напалио. У томе се састајао мој излазак жигица" Ирињи је још истога дана направио прве жигице и будући да није хтео да иште „аустријску" привилегију, то он уступи своме пријатељу, механичару у Бечу, а родом из Угарске, трговцу *Стевану Ромеру*. да овај изиште привилегију. Кад се после неколико недеља почеше већ жигице да продају по улицама, упозорише неки пријатељ Ирињију на то, но овај рече: „Махните ме већ са тим жигицама, јер кад не бих ја теорију хемије на што веће и важније умео употребити, него на те ситнарије то боље онда да ме нема!" Ирињи је жив и данас али, „теорију хемије" није ни на што друго употребио, а она „ситнарија" постала је важна ствар и од културно-хисторијског значаја!

(**Будале и историчари**). *Шупиус* вели у своме делу о владаоцима, што га је написао г. 1659 међу осталим: „Велика господа треба да читају *историчаре* или да држе *будале*; јер што придворни канцелар више пута *неће*, а дворски проповедник *не сме* да каже, то каже будала и историчар. Историчар каже да се догодило, а будала каже да се догађа још и сад. Деца и будале говоре истину. Будући пак да канцелари, саветници и друга велика господа неће ни да су деца, нити да су будале, то је онда наравна ствар, да велика господа ретко чују истину". Ко може рећи да стари Шупиус нема право?

НОВЕ КЊИГЕ.

I **Земљопис за гимназије** По најновијем министарском упутству написао др. Јован Хунфалви, свеучилишни професор. С мађарског превео *Милан А. Јовановић*, гимн. професор. Прва свеска. Земљопис Европе. Цена 80 новч.

II. — С мађарског превео *Стеван Милованов*, гимн. професор. Друга свеска Азија, Африка, Америка, Аустралија. Цена 80 нов.

III. **Математички и физикални земљопис**. За III. разред гимназије у Угарској, према највишем министарском упутству, сложио *Андрија М. Матић*, гимн. професор. Са више слика у тексту. Цена 70 нов.

Све три ове школске књиге, које су у првој линији за прва три разреда гимназијска, могу се употребити и у препарандијама и у вишим девојачким школама, и изишле су *о трошку српске велике гимназије новосадске*.

Високо кр. угарско министарство богочасти и јавне наставе, дописом својим од 28 Маја о. г. бр. 21 306 одобрило је, да се горе споменуте књиге као школске употребити *могу* и *смеју*.

Наручбине ваља слати *Управи српске велике гимназије у Новом Саду*.

Пламенови. Песме *Радована Кошутића* I У Новом Саду 1888. Парна штампарија М. Димитријевића На 16-ни, стр. 56 Цена 25 новч. или 60 пара дин. — Ово је давно већ оглашена збирка родољубивих песама нашега младог песника Кошутића. Читаоци „Јавора" познају његов начин певања, јер смо им донели више лепих патриотских песама из ове збирке, но у којој су и многе још до сада нештампане. Препоручујемо их нарочито млађем нараштају нашем.

„ЈАВОР" излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шаљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора" у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор. на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића.

Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК: ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ. — УРЕДНИК: Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 30. У НОВОМ САДУ 24. ЈУЛА 1888. Год. XV.

На извору.

(слободно по шамизону.)

ај, под липом извор што је!
 С липе мйри цео дô.
Како онде тице поје,
 Не зна свако, не зна то.

Ту по воду ето моме;
 Села мало у тај хлад.
Дигла очи, а пред њоме
 Стоји детић красан, млад.

Детић рече: „Добар вече!“
 Па одговор чека њен.
„Добар вече!“ мома рече, —
 Стид је зави у румен.

Ал ка’но што не знаш како,
 Од пупољка буде цвет,
Њине прве речи тако
 Развише се у ћерет.

А кад јарко сунце жмирчу —
 Јер му сумрак трже сјај —
Рука руку само дирну;
 То је био опроштај.

Дође дома млада мома;
 На лицу јој сунчев жар.
„Где си, дико, за толико!?“
 Дочека је мајчин кар.

„Немој мајко карат’ тако,
 Нисам крива, није ред;
На извор је ићи лако —
 Празне ћупе, вољан гред.

Али натраг, — терет то је.
 — А и леп је онај дô.
Па још тице како поје,
 Не знаш, мајко, не знаш то.“*)

Змајован.

*) Можда ће кога интересовати да види како гласи песма ова у оригиналу. Зато ево овде стављамо и немачки оригинал:

Die Quelle.

Unsre Quelle kommt im Schatten
 Duft'ger Linden an das Licht.
Und wie dort die Vögel singen,
 Nein, das weiss doch Jeder nicht.

Und das Mädchen kam zur Quelle,
 Einen Krug in jeder Hand,
Wollte schnell die Krüge füllen,
 Als ein Jüngling vor ihr stand.

Mögen wohl geplaudert haben,
 Kam das Mädchen spät nach Haus:
Gute Mutter, sollst nicht schelten,
 Sandtest selbst ja mich hinaus

Geht man leicht zur Quelle, trägt man
 Doch zu Haus ein schwer' Gewicht;
Und wie dort die Vögel singen —
 Mutter, nein, das weisst du nicht.

Уредништво.

Изсвир'о девојку.

СЛИКА СА СЕЛА.

Милане! Тебе љубим, тебе ћу љубити. . .

— Аваши? Шта ће они да кажу?

— Милане, веруј да само тебе љубим!

— Добро Маро, ја ти верујем. Вера ће ми бити спас — је-л?

„Збогом!“

Милан је стиско гајде и метнуо их под пазухо. Немо је ишао улицом, а почешће се окретао натраг за трагом Мариним. У себи је често, врло често изговорио: „Љуби ме! Ја верујем Мари, јер она још ником није казала да га љуби!“ Кад је дошао на друго раскршће од црквеног сокака, он савије лево у сокачић, у ком је било неколико кућа. Једна, најмања, слична колеби, кућица — то је Миланова. Пред кућом је седила стара жена, која је познала ход свога детета. И једна реч: сине! тргла је Милана из мисли, које га обхрваше као ражљућене челе непријатеља.

Верна љубав тајна је зар?!

Милан је често виђао Мару. Мара му је често одређивала састанке. Он је свагда долазио и са Маром је говорио о њиховој љубави. Милан је често говорио тако, да је Мара извађала неку сумњу — но брзо се поправио!

А свет?

Нико у селу није знао да се Милан и Мара воле. Недељом, кад се игра коло, Милан је само свирао, а момци су играли. Играју бого пуз Мару, све се надмећу; мисле, е су већ изиграли Мару!

Сваког дана све је више свет говорио, како је Пера Милин, кнежев син изиграо Мару. Скорим па ће да проси Мару!

А Мара?

Она је слушала свет и само се насмешила. Њој све то било, колико и да свет ни казао није Она је само волела Милана — па никог више!

—

Баш је била мала Госпојина. Кроз село прођоше кола. У њима два лепа коња, а на њима пешкири. Остраг седи жена и старији човек, а коње тера — млад момак!

„Оде Пера Милин, да проси Мару Савину!“

Све је врило по селу, па и Милану дође до ушију.

„Ето сватова!“

Тако је говорио свет, као да је знао, да је свака реч нож у срце!

Милан је само слушао, он ништа није мислио! Шта више, често му се појављиваху осмејци на лепим успама. Он сам зна, шта је казао: „Ја верујем Мари, јер она још ником није казала да га љуби!“

Баш је свет излазио из цркве, а projурише кола. Љубопитство је овладало! На све се стране питало: ко је?

То је било пред црквом!

А у селу се већ говорило: „Испрошена Мара!“

—

После подне се у колу говорило насигурно: „Испрошена Мара!“ Она није у колу, па је то уливало вере у сваког! Милан је свирао. Обилазио је унаоколо тако брзо, да су га момци почели откупљивати. Сви су га вукли. На све се стране ваде банке, које су момци приправили од летине — али је сав новац био мали!

Милан није хтео више да свира!

Цело је коло било љубопитљиво зашто Милан не свира, али није дознало! Милан је одмах отишао кући. Гајде је оставио на креветац и изашао напоље. На сокаку пољуби матер у руку и каже јој: Збогом!

Заиста је тужно одјекнуло то „збо-

гом“, кад је у исти мах изазвало сузу у оку старе мајке, а Милана је то тако дирнуло, да није могао више стојати. Још једанпут пољуби матер у руку и понови тужно: збогом!

„Сине, сине!“. . . .

Узалуд мајчин узвик, Милан је замакао за ћошак. Она је сувише стара да вија сина, да га преклиње матерински.

А он?

Он није чуо више ништа, већ се упутио право црквеним сокаком, баш оној кући, у коју су ушла кола са ђувегијом.

Дошао је до куће. Застаде. Мислио је да-л да уђе? Не, он се упути даље. Једна га мисао враћа, а друга одраћа... Он се врати — али пређе на другу страну. Тако ће га бар видити, па ће и изаћи!

— Милане! Оди овамо мало!

Те су речи одјекивале кроз отворен прозор на кући Мариној. Милан је стао, али се није ни помакао на њих.

— Оди ближе, Милане!

После ових речи Милан пређе преко сокака и стане код прозора.

— Добар дан брац-Сава!

— Да бог да, Милане!

— Оди унутра.

— Ја?

— Да, оди мало!

— Ја? понови Милан.

— А ти онда иди по гајде, па дођи.

— Ја?

— Да, донеси гајде да нам свираш. Овде је и попа. . .

Још није ни довршио брац-Сава, Марин отац, а Милан као опарен, кад је чуо „овде је и попа . .“ пође даље.

— Милане! Стани! Куда ћеш? . . .

Све је то слабо било, да задржи Милана. Још мало, па да замакне за први ћошак.

— Милане, Милане! — викала је Мара и то у трку за Миланом.

Он стаде и као кип је чекао Мару.

— Шта ти је? Што бегаш?

— Ја? Мени шта је? А теби? Ти се зар . . . .

Мара га је посматрала, али није пазила на саме речи и брзо настави:

— Иди по гајде, па дођи. . .

— Теби зар да свирам? Твом неверству зар, да свирам веселе песме?

— Милане! Шта ти је? Ја неверна?

— Ти! Да, ти! Ето ме зовете да вам свирам! Дошли гости, па њима зар да свирам. . . Њима, који ми отимају. . .

— Милане, та, то су гости наши, али они су дошли на . . . . они су дошли. . . .

— Да, да те просе . . . да те испросе! . . прекине је Милан.

— Не Милане! Они су дошли на свечаре! Ја нисам хтела поћи за Перу, већ сам рекла да ћу за тебе или ни за кога. . .

— Па?

— Па узми гајде и дођи. Отац те чека, да чује тебе само, па. . .

— Па кажи! Немој тајати!

— Не, не могу! Дођи, па ћеш видити.

Милан се весело опрости од Маре и оде по своје гајде, а путем је говорио: „Отац те чека, да чује тебе само, па . . .“

—

Чуј, чуј само како дивно свира! Све је било у кући немо, сви се занимали слушањем! Милан је пустио прдаљку, па све везе прстима!

„Сиротињо и богу си тешка. . . .“ певао је Милан. Гости су га као неми слушали све док није свршио. Кад је свршио песму и стадоше гајде. сви се машише за џепове — али не. . . Милан није хтео примити! Гости се љутише, но сам брац-Сава је дао Милану за право. Он је казао: „Прво слуга служи, па онда газда плаћа!“

Прође и поноћ. Гости су већ сви били искићени — и без рузмарина — вином!

И Милану је било доста! Које мисли, ко је свирка, које умор пређашњих

*

дана! И он је намислио, да иде. И већ је хтео на силу да оде, али га задржа брац-Сава:

„Дед Милане, де још једну — па да ти платим!“

„Сви се момци оженише, а ја оста сам...“ Пева Милан све се ори, а гајде га прате. Кратка је песма, па је и Милан брзо сврши. Тек што је свршио, устаде брац-Сава и поче:

„Милане синко! Ваљан си свирац, а поштен младић. Моја Мара тебе љуби и за тебе оће да пође. Љубави, као сили, ко ће одолети? Ја не! И ја сам узео, што сам волео. Моја жена Милка, а Марина мати, она је била сирота и ја сам је узео да буде богата — ја сам је волео! Ти си сирома, а наша јединица је богата, па кад се љубите — а ви се и узмите. А ти оче благослови!“

О, колике среће за Милана и Мару! Тек попин благослов разби сву сумњу у Милана. Он стаде поред Маре. Примише благослов родитеља, кога је посветила рука попина!

—

Сутра зором орило се по селу: „Милан изсвирао девојку!“

Па и данас се још говори у селу К., како је Милан изсвирао девојку, која је сада у велико и — мати!

Ј. К.

* * *

а на брду; — зора свиће,
Вас мирише крај,
А росица на цв'јетиће
Просула је сјај.

У румену миле зоре
Једна зв'језда сја,
Мракови се ш-њоме боре —
Даница је та

Подиг'о се оро сури —
Крилим' гони мрак,
И соко се ш-њиме жури,
Полет му је јак.

У тишини у милини
Слушам тичји хор;
Поглед бацих: — у даљини
Један срушен двор. . .

Вас у густој црној тами
Крије му се лик,
(Из даљине изгледа ми,
Као мученик.)

Све му мртво, муком мучи,
Изчезн'о му глас,
Кад кад само сова бучи —
Ноћи на ужас.

Кам' по камен све се руши,
Хладан као лед,
А у змијској црној души,
Отрова је јед;

Према њему она стала —
Та он јој је роб . . .
Са радошћу зациктала,
Његов види гроб . . .

По њему се бршљан вије,
С краја до на крај, —
К'о да тужне сузе лије
За минули сјај . . .

Ох, и јесте славан био
Обасјав'о нас,
Али га је порушио
Један тужни час . . .

На њему је сунце сјало
Расипало моћ,
Ал' се сунце стропоштало
Прикрила га ноћ . . .

На њему је одсјајив'о
Златни среће цвјет —
Више њега соко живо
Развио лет.

Па се питам овде сада,
Пијућ цвјетни мир,
И гледајућ како пада
Из камена вир:

Када ће се порушени
Обновити двор?
Кад' ће ш-њега црна сјени
Поћи на умор?

Кад ће сунце, што још спава
Расвијетлит' поћ?
Када ће му прошла слава
Раширити моћ?

К'о да чујем одговора,
К'о да шапће цвјет:
Када сване слоге зора,
Срцā брацки сплет.

У Мостару, 25. јуна, 1888.

Алекса Ристов Шантић.

Милче.

ПРИПОВЕТКА ИЗ УЧИТЕЉСКОГ ЖИВОТА.

Посвећена госпођици Мари Поштићевој.

Од В. Милана Марина.

(Наставак.)

Миливој провађао лепе дане у дому господар-Пере.

С Милчетом својим често је бивао, па тад разговору ни краја ни конца.

Особито Марко уживао је у њему, па га водио то час овамо, то час онамо, показивао час ово, час оно. Хтео га је угодно забављати.

У селу Р. био учитељ неки ожењен човек, ал' зато ипак још млад. Он се здружио с Марком, те њих двоје провађаху сами више веселих часова. Особито беху обоје страсни ловци, па чим би учитељ распустио ђаке, одма би дошао с пушком о рамену Марку, те би се заједно куд у лов кренули.

Исти овај учитељ чувши за Миливоја, хитио је да се с њиме упозна. Има нешто што људе једнога и истога звања и сталежа привлачи, све једно другом теже. И учитељ је тежио да се са Миливојем састане. Кад се упознаше, брзо се опријатељише, те би тако више пута сами у разговору провели многе лепе часове, разговарајући се о своме звању, о настави и о иним подобним стварима.

Једном одредио Марко лов у оближње баре на дивље патке. Миливој ма да није био ловац, морао се на то склонити, да с њима иде у лов. Добио од Марка пушку, па чим се сунце западу почело спуштати, кренуше се ова три ловца у лов.

Било већ вече кад се враћали са лова. Худа их срећа послужила, па ништа не уловише.

Код раскршћа опростише се са учитељем и кренуше се кроз сеоске баште кући.

Марко беше мало од Миливоја заостао. Састао се био са једним сељаком, па се пустио с њиме у разговор. Миливој се сам упутио кроз баште кући.

Сунце беше већ одавна потонуло, а сјајни месец почео се помољивати. Милионе сићаних звездица затрепташе на небесном своду.

У селу владаше мир и тишина. Али она свечана тишина, која се само по сели с вечера јавља. Тек по где кад зачуо би се лавеж узнемирених паса или монотоно мекање где којег телета или краве. Још би где-где зашкрипио ђерам на каквом студенцу, па би опет наступила свечана тишина.

Миливој дошао близу господар-Periног врта, па се ту наслонио на огра-

ду. Скинуо био шешир с главе, а лаки лахорић хладио му ознојено чело. Миливој се задубио у мисли, уживајући овај лепи, мирни сеоски живот. Сетио се свога милог, маленог сеоцета, сетио се Милчета свога, љубави, среће своје, а блажени осмејак прелети му преко усана.

На једном тргоше га из заносних мисли умилни звуци познате српске песме. Ту у његовој близини, кроз мирну вечерњу тишину, разлеваху се тији звуци дивне змајеве песме:

„Ала ј' леп, овај свет,
Овде поток, онде цвет“....

Он се наже на плот врта, спусти главу на руку и пажљиво слушаше дивну песму, ту успоменку своју из ђачког доба. Заносио се њоме, а у глави му серојиле мисли из тог сретног времена.

Певала то Мара. Седила под мирисном липом на клупици, па раздрагана дивним овим вечером и нехотице започе ту своју најмилију песму. У гласу њену разлеваше се радост, блаженство и миље.

Тамо негде далеко, у зеленом лугу на лиснатој гранчици, вио је сетни славујак своју вечерњу песмицу и њоме звао свога друга, а месец пустио све зраке своје, па осветлио сретан и леп овај свет.

Миливој био одмах познао гласак свог Милчета, па се за то тако заносио њиме. Сетио се оног доба кад је још у вароши С. био. Сетио се оне лепе беседе, кад је његова Мара ту исту песмицу певала. У руци јој беше његова китица ружица, . . . сетио се свега тога и још многог другога, а душа му се све удиљ топила у миљу, и рају.

Мало стојао, п'онда врже шешир на главу и лаким корацима упути се у врт, од куд му звуци долажаху.

На клупици у засенку липину била седила Мара, полу осветљена од сјаја месечевог. Из груди јој се орила песма и она не опази Миливоја.

„Милче моје! . . Слатко моје Милче!“ оте се Миливоју из груди и он полети правце к њој.

Мара баш певала: овде срце, овде ти“. . . па стаде, и чувши усклик, Мила свога осврну се, и, већ падоше једно другом у загрљај.

И славујак на гранчици завршио своју вечерњу песмицу, мамни звуци његови домамише му друга из даљине; престаде и лавеж паса, а сва се природа предаде у свечану тишину. Две ове сретне душе топише се у миљу и сласти невине и чисте љубави. Слађани пољупци спојише их за свагда, за увек.

„Миливоје, Миливоје! . . Где си! . .“ орио се марков глас с друге стране врта.

„Овде сам, Марко, овде! . .“ — одазва му се Миливој и истрже се из топлог загрљаја мариног.

Марко дошао и зачуди се:

„А зар сте обоје овде! Но, ви се заиста волете и љубите. Баш сте сретни!“

Мара му није чула речи, јер већ беше започела неку другу песму и оде пред њима скакутајући ка' оно лагано јеленче.

* * *

И прођоше данци, као на лаки крили, а пред кућом господара-Пере зaјечаше звучни звуци веселих гајда, сићано свирајући умилног: сватовца.

Љубопитљива светина скупљала се са свих страна, да види млађахну невестицу.

У дугачком низу хитаху весели сватови ка цркви, водећи са собом лепу деву, невестицу-Мару. И, кад се свете двери отворише, а пред лице светога олтара и часне трпезе, пред благо лице смиреног божијег служитеља ступише Миливој и Мара.

У цркви завлада жагор, светина се гурала-турала тамо амо, а кад се зачуше тије речи побожнога свештеника, на мах заћута.

„Љубиш ли га, млада нево?“ пита он.
„Љубим.“
„А љубиш ли ти њу?“
„Љубим“.

И, он их покри тананим превезом, молећи благога Бога, да их и на даље одржи у љубави, у задовољству, у миру и срећи под једним кровом, и, венчање се заврши.

Миливој и Мара постадоше муж и жена.

„Ујујују—ју! . .“ ускликну при поласку Марко весело и радосно.

„Сретно, сретно!“ орило се са свих страна.

IX.

У селу М. на миливојевој „штацији“ провађају весело сретне и лепе дане свог млађаног живота две сретне душе, Миливој и Мара.

Њи'не давнашње вруће жеље испуниле се и они су постали муж и жена. Живе сретно, а љубе се као голуб и голубица.

Сад да устане покојна госпођа-Ката, па да их види, засузила би сирота жена од веље радости. Њена се жеља испунила, њене топле молитве примиле се код Бога и Миливој је узео Мару. Две сродне душе спојиле се у једну, а из њих мири она анђеоска и чиста љубав, ка' оно миомирни мирис свеже, прамалетне љубичице.

Поп-Бранислав и жена му сваки час код њих. Две ове сретне породице опријатељиле се. Лепе летње вечери провађају у красном миливојевом врту. Вредна рука миливојева беше красно уредила овај врт. Чим ко још близу школе дође, занесе га махом заношљиви миомирис красних ружица. То је миливојево и марино најмилије цвеће.

У засенку ружином утврђена је клупица, па чим се тио вече спусти, а Миливој и Мара већ на њој седе, те у љубавном заносу уживају дивну вечер на овоме селу. Сретни и задовољни снују дивне снове.

Миливојеву срећу деле и сељани му. Радосни, што су таку милу и умиљату учитељку добили. А они воле Миливоја, као да им је рођени син.

Још се није ни школа започела, а ученици хитају пуни поклона у школу. Једни носе сир, други млеко, па јаја, пилића, — а све младој учитељци.

Ови честити сељани указују своју љубав и видљивим знацима.

Миливој двогубом силом ради. Школа му већ процветала. За ово неко време, а његови ученици постали праве вредне челице Неуморно уче и труде се. Сисају слађани сок из дивне науке.

Шта и шта их пута Миливој уведе у свој красни врт. Тад и Мара дође, па као оно родитељи сиграју се са овом дечицом. Мара их учила певати, учила их и различитим дечијим играма.

(Свршиће се.)

Партија биљара.

ИСТОРИЈСКА НОВЕЛЕТА

Мавра Лилија.

(Наставак.)

Ви се морате мало пожурити, сињоре, рече племић Французу, који је још непрестано гледао своје одело, „знате, да Њихово Величанство не воли дуго чекати!“

Ларозе пође за коморником у собу за биљарење, где се баш краљ забављао нешто око биљара.

„Филомела двора нам дуже се неда угледати, него што нам је мило“, рече му краљ пола у шали, пола у љутини.

Певач се дубоко поклони.

„Молим најпонизније за опроштај, Величанство, ја сам се мало уклонио“, одговори он тоном пуним страхопоштовања, а никако ропске понизности, узе шипку за биљарење и намаза кредом горњи, кожом обложени део.

Мира је страсно играо биљара и тако се извештио, да му нико не беше раван на целоме двору.

Ларозе спадао је међу најбоље вештаке на биљару, зато га је краљ и одликовао, ма да он никад ни једне партије није добио од краља. Кад би се Мира с другим којим играо биљара, радо би мећао велике улоге, па би по кад и кад давао противнику и да победи, да би ублажио губитак; али с Ларозеом није било тако: ту се радило само о части, јер певач није имао никаквог другог прихода до ли своје, истина повеће, плате.

Чим је краљ ступио у собу за биљарење, за њим сва господа редом дођоше полагано, да не би краљеву пажњу одвратили од лопти и групираше се у одмереној даљини и запетом пажњом посматраху игру свога господара.

„Ти си данас невешт као сељак какав из Нормандије!“ смејао се краљ, кад је Ларозе неколико пута ударио; „ако ти не будеш боље пазио, нећеш добити ни један поен!“

„Ваша надмоћност, сире, још се никад није тако сјајно показала, као сад“, одговори певач, знао је, да Мира радо слуша таке похвале.

„Мани се тога, Лује, ти као да ниси данас „код своје куће“, одговори краљ, „данас играш куд и камо рђавије него ли до сад, расејан си, око ти је несигурно, а рука дркће. Да ти није зло?“ То је питао с тако топлим саучешћем, да се вештак престао љутити, што га нагониле на игру, у место срџбе дође поштовање и захвалност.

„Не могу рећи, сире, да немам као малу грозницу, зато сам се и уклонио из дворане и отишао у тишину“, потврди вештак.

Монарх одмах остави шипку биљарску. „Па то ми тек сада кажеш, Ларозе?“ рече краљ. „Ја ти никако не бих дао ни певати, а камо ли да бих те још гонио да играш биљара, да сам знао да си болестан.

Иди сад у своју собу и лечи се; сутра ћу ти послати мог телесног лекара.“

Певач хтеде на то нешто одговорити, али му владар не даде. Поново га опомене, да себи мира потражи, а ако је потребно, послаће му још вечерас лекара.“

Ларозе се дубоко поклони, но у место у своју собу, журно, брзим кораком оде узахним побочним ходником, низ степенице доле.

Тако не корача човек, кога тресе грозница, то је био лак, еластичан ход младића, као дрен здрава и снажна.

Спустила се тајанствена, чудна ноћ над земљом и над морем. Далеко на западу, на небу плавом лебдео је срп бледог месеца као сребрна колевка каквог чеда вилинскога, покривач му брилијантима посути балдахин. Са мора допирало је амо лако шуштање таласа морских и меланхолична песма гондољера; но по улицама престоничким све је још било живо, а особито су јавна шеталишта била пуна света, да се опораве и освеже хладним, свежим ваздухом после дневне припеке и запаре.

Над старцем седим, над Везувом, лебдели су жути, светли облаци, као нимбус око главе каквог мученика; одсјај усијане лаве унутри у вулкану и паре од сумпора, што излазе из кратера, производају ову појаву.

Лаким огртачем завијена корачала је нека прилика тмином. Изгледало је, као да се нешто јако жури, јер се гурала кроз многобројне пешаке, који се налазили на Ривијери ди Хиаји, а то је најживље место у целом Напуљу, те

тако је по где којег шетача сурово гурнуо у ребра, не обзирући се на његове не баш ласкаве примедбе.

На уласку у парк Вила Реале, застане ноћни путник, да одахне и обрише зној са чела: за тим се стане обзирати на све стране, као да се боји опазиће га когод. Али сва лица у парку беху страна, и он брзим корацима пође сеновитим путем, који је водио у унутрашњост парка.

Ваљда нигде нема на свету тако красног шеталишта, као што је Вила Реале.

Овде као да је у истини остварен чаробан замак Армидин, овде се развио сав сјај јужне вегетације, наранџе и лимуни цвате и миришу, златне јабуке Хесперидске сјаје из тамнога зеленила. Групе и статуе од карарског белога мрамора станују у овом рају земаљском, чисто би им човек срећи завидео, што овде могу стално становати. Алеја красних, старих акација води славној Белведери, том месту за одмор и отпочинак, толико опеваном и толиким одушевљеним песмама слављеном, одакле се указује диван изглед на град, види се залив, цветне обале и красна острва пред заливом.

Уз парк, више према мору, шири се вазда зелен храстов луг, где влада вечита тишина, која чисто мами човека себи.

Ту је тише и усамљеније него-ли у парку, и ко хоће ту дивну природу у тишини да ужива, да мирно сања и премишља, долази амо.

Човек у огртачу пође право тој тихој, храстовој шумици, није хтео ни да се обазре на цвеће и тропске групе биља, где је, мислим, баштован помоћу раскошне природе постигао врхунац савршенства.

И наскоро уђе та мушка прилика под лиснати кров храстовог луга, где је владао тајанствен, појетичан сумрак и свечана тишина, а тек је по каткад прекине тихо цвркутање какве ноћне птичице или тајанствени шапат љубавног каквог пара, који сад ужива у миомирној шумској ноћи.

Ма да је био мрак, није млади човек застао ни за тренутак, не знајући, којим ће путем ударити; видело се, да му то није првина; сигурно, без оклевања корачао је и за часак сиђе са широке стазе, па пође узаном споредном стазом, која се савијала тамо амо и напослетку губила у шипражју.

Овде је још мрачније било, него на пољу, на широкој, главној стази, те је млади човек морао умерити своје кораке, да не би напшао на какво храстово дебло и ударио се. Тако је ишао неко време, док није напослетку дошао до маленог раскрченог места, где је клупа била намештена. Млади човек седне на клупу и скиде огртач, ваздух је био благ, па му је огртач при ходу постао несносан.

На скоро се зачују у близини, али с противне стране, лаки кораци. Придошлица слушаше са највећом пажњом сваки шушањ. Што је ближе долазио оном месту где беше клупа, све су му лакши били кораци, као да се хтео уверити, да ли је све у реду.

Чим је прилика ова тако близу била, да је онај човек на клупи могао разазнати контуру женског бића, скочи одма на ноге лагане и после неколико минута нађе му се убаво девојче у наручју, те му пољубац и поздрав својски врати.

За тим седоше обоје на клупу и узеше једно друго за руке.

„Опрости, Лује, ако си ме морао подуже чекати“, рече девојче милозвучним, па ипак тако меким гласом, да би ова девојапа морала бити савршена лепота, ако је истина, што тврди неки новији естетичар, глас мора бити у хармонији са човечијим спољашњим изгледом.

(Наставиће се.)

Младен М. Вучетин

УСПОМЕНА НА ПОКОЈНОГ ПРИЈАТЕЉА.

(Свршетак.)

Још ћемо једну песму из ове збирке песама Младена Вучетина да наведемо, коју је писао у болести, и која ће свакога подсећати на песму Бранка Радичевића „Лисје жути веће по древећу“. Шта више многи заиста и држе, да је Бранкова, и певају је као Бранкову.

У болести.

Лед се креће — иде прамалеће.
Снег се топи, а изниче цвеће;
Радују се људи прамалећу,
Радују се мирисавом цвећу.
Здравље — то је, што их тера, гони,
Да се тако радуједу они;
Ал код мене здравља више нема,
Мој се живот веће концу спрема,
Није више лице ми румено,
Већ од бола јадно измождено;
Болном су ми усануле очи,
Нога не мож' с постеље да крочи,
Нема за ме дражести на свету,
Већ пред собом гледам раку клету.
Када зима нестане и прође,
Тад ће можда мени крај да дође.
Ал вишњем се свагда молим Богу,
Да пролеће дочекати могу;
Бар да цвећем оките ми гроба:
Та умр'о сам у млађано доба!

Писац животописа Младеновог у „Споменику“ од 1863. г. овако га карактерише:

„Што га је нада све дичило беше његова велика оштрота ума и прекомерна доброта, коју му је природа дубоко у срце усадила. — У друштву је био пријатан, — онда га сви највећма волеше. Он је свагда забављао друштво својим веселим досеткама, које су као варнице из његова жива духа, хумором обдарена, излетале.

Што му је наклоност другова његових задобило, беше његова превелика доброта и поштен карактер. Свакога је лепо предусретао, — ретко се с киме завадити могао. Није свакога подносити могао, него је само гледао са искреним и верним срцима опријатељити се; подлост, лукавство и подмукли карактер беше му што најцрње и најгоре на свету.

Тешко би било, да би кога увредити могао, — али кад би случај донео, да се ко увређен нашао, то га не би за опроштење молио, јер као Србин био је поносит. — Тајне своје знао је тврдо чувати, ни за живот главе ником их поверио не би, али пред пријатељима било му је срце отворено, онда је најискренији бивао, њима би све казивао, ништа утајивао не би, тим би своје поверење засведочио и показивао је, да је достојан највеће среће на земљи, да је достојан пријатељства.

Кад је пошао у гимназију није имао правца у приватном учењу. Тек кад је у трећи разред ступио науми да учи историју, коју је јако омиловао, и коју је све до своје смрти озбиљно учио. — За две и по године много је напредовао у тој струци, читајући понајвише Велтера, Ротека и Штралхајма. — Штралхајма је у последње доба читао и боље му се допадао од сваког историка, кога је он био прочитао; кад би год о њему говорио, не би могао доста да се нахвали оне лакости, којом је Штралхајм своју историју писао; — говорио би, да и Србима треба тако општу историју написати, како би на себи и знанствени печат носити, и као популарна, свакому приступачна бити могла. — Јако је жалио, што Срби још опште историје на свом језику немају, но како се обрадовао, кад је изишао оглас на „Општу историју“ Панте Срећковића, али не дочека, да „Општу историју“ на српском језику види. — Ротека је као историка јако ценио, али му се није допадао слог, којим је ротекова историја написана. А Велтера, који се обилазећи факта исторична, готово само у приповедање упушта, много је мање ценио, но она два напред поменута. Његову би историју у шали историчним романом називао.

Српску је историју сву знао. Од историка, који су српску историју писали, најбоље му се Мајков допадао. Рајића није читао.

У трећој школи почео је пажљивим оком мотрити на српску литературу, а особито је

пратио бистрим оком ондашњу журналистику нашу. Највећма је погледа обраћао на „Даницу“, у којој млади духови силе своје окушаваху, и ватрене жеље млађана срца српска у песмама излеваху; — то је одма и њега побудило, да и он млађане своје силе у песништву окуша. Ово му одма за руком пође и он лепе кораке и у песништву учини. До саме смрти своје непрестано је певао. Песништво му беше најмилија забава у његовим тужним данима, који не беху у његовом животу на ретко посејани.

Но песништво не беше њему само забава, — беше му прека потреба душевна. И сам је опазио брзо напредовање у тој струци, па је намеравао, да ту искру песништва, која му се у српским грудима усадила, тачним изучењем естетике изобрази, за то је одма, чим је у пету школу пошао, почео Лесингова дела о естетици изучавати, и прво дело, које је у тој струци читао, био је Лесингов „Лаокон“.

Песме су његове надахнуте српским духом и најлепшим осећајима, што их млађано срце произвести може. Његове су песме највише патријотичним духом задахнуте, и оне га као Србина и као родољуба највише характеришу. Та Србин је био и душом и срцем; Српство му нада све беше најмилије.

Чим је почео певати, одма се потрудио, да изучи српску и немачку литературу, а највише је читао песнике.

У нашем песништву Бранка је највољо, с њим је могао по цео дан време провести, а да и не осети. Чешће, кад би се о вакацији дугим читањем и учењем уморио, узимао би Бранка да чита, и ништа му одмор не би толико усладити могло, кол'ко његов омиљени Бранко. За Бранком је као највећег лирика поштовао Јовановића, — његове је песме све у прсте знао. За Јовановићем долазили су код њега Каћански, Јакшић и други. Од најмлађих је највећма волео Миту Поповића.

Код Немаца је Шилер код њега на првом месту, премда га свог није познавао. Осим Шилера читао је од части Гете-а, Лесинга, Биргера, Кернера, Геснера, Захарију, Грима и друге.

Поред свега тога, поштовао је јако источне песме. „Источни бисер“ могао је као и Бранка непрестано читати. Свагда се дивио смелој фантазији, која је у свима источним песмама.

У колико је Шилера као првог песника поштовао, опет је радије читао његово „Одцепљење Нидерландске“ и „Тридесетогодишњи рат“, него и саме песме Шилерове, ма да ни један од ових историчних чланака не носи на себи веран печат историчан. Из тога се види, да је историју прекомерно волео.

Класичну литературу тек је почео познавати па није о њој никад много ни говорио. Из грчке је литературе само Омира помоћу превода читао и чешће га хвалио.

У белетристичној нашој прози Јаша Игњатовић беше му једини, кога је обожавао.

Доцније је Младен покушавао и у прози писати. Међу његовим хартијама нашли смо две новеле, од којих једна недовршена, најлепшим бојама искићена, не уступа ни мало његовим лепим песмама. — Наишли смо и на трагове неке драме, коју је под насловом „Смрт песникова“ писао.

Из свега овога увидиће српски свет, шта смо у овом даровитом младићу изгубили, који је тако рано, прерано преминуо, а шта ли би он до сада, да је живео, могао у корист народу своме учинити!

Данас, на 25 годишњи дан смрти његове имамо двоструку дужност да му овај мали помен учинимо: дужност уредничка, а још више дужност највернијег пријатеља и друга у младим годинама нашим.

Нек је ово неколико речи забележено овде о драгом покојнику Младену Вучетину, ради данашњег млађег нараштаја, који за његово име ни чуо није, и нека га узму наши млади пријатељи за узор вредноће и честитости, родољубља и сваке српске врлине!

Ѳ.

Нешто о црногорскијем јунацима.

ОД ФИЛИПА ШПАДИЈЕРА.

(Наставак.)

У то вријеме упутили се беху неколико Доњекрајаца идући у доње поље, а међу њима и кнез цетињски Пуран Воинов Шпадијер. Како ови добри људи опазише свога љубљеног владику гди сједи, пријеђоше брзо преко потока, скидоше капе поиздаље, а кад близу дођоше поздравише га по обичају са: „Добро јутро — благослови свети владико!“ — Добра ви срећа моји соколови! И пошто га редом по старјештву пољубише у десницу руку, измакоше се два три корака натраг, стојећи пред њим гологлави с највишим страхопоштовањем. „А — јесте ли чули Доњекрајци да покреће Махмут паша Арбанасе, те ето хоће и по трећи пут да удари на Црну Гору?“ -- Чули смо свети владико, али ће му зли пут бити овога пута ако Бог да, одговори срдито кнез Пуран. — „О, сило вишњега — о сило вишњега! уздишући и гледајући у небо повтораваше узбуђени деспота!“ „Па, хоћете ли ићи Доњекрајци да га дочекамо ако Бог да, ђе устреба?“ — „Хоћемо господаре, божја ти вјера повикаше сви једногласно.“ „Хоће јадни Доњекрајци, свагда су они овој светој кући били вјерни и послушни.“ „А хоће ли и Баице?“ — „Хоће и они, ако их што год не смете Перо Вукотин Мартиновић.“ „Да, да може и то лако бити, ако се штогод заинади“ „То не би добро било јер би се цијело племе помутило, те би више бога ми на његовој него и на мојој и сердара Ђика страни било, проговори опет кнез Пуран.“ „Кучке су оно“, повика неки Јовиша Митров. „Какве кучке!“ рече кнез Пуран. „Муч ђаволе, не срамоти људе, кад ти ништа не чине. А кад би те ко од њих чуо, знаш ли шта би ти одговорио?“ „Знамо човјече, рекао би ми, муч скитачу Доњекрајски“; а ја би њему опет: „Не лај кучко баичка“. „Па? Па што било, да било! Нека, нека, те тако да сте благословени!“ „Али пушти ме владико свети, слава ти и милост да говорим“, настави Јовиша, јер што је зло свезано, боље да је одрешено.“ „Хајде говори Јовиша.“ „Ето видиш, свети владико, овакви несретњи главара нема нигди под Богом, као што су ови наши. Недаду ни сламка да паве један на другога. Тако, кад стану Баице срамотити нашег кнеза Пурана, повиче сердар Ђико: Муч, не лајте кучке, што срамотите онаквог сокола. Кад опет Доњекрајци започну што год говорити противу срдара Ђика, а кнез Пуран ни пет ни шест, него: „Мучте скитачи, не срамотите онаквог јунака.“ Посвађају ли се они међу собом, онда срдар Ђико забобоњи као старина Новак испред св. Јована, поручујући нам по свакој жени доњекрајској: „Кажите оним скитачима, да ће ми све на једно платити!“ С друге опет стране кнез Пуран зариче као бик с врх Шпадијерове скале: „Валај једва чекам да се огледам с оним кучкама Баичким!“ Те тако и они и ми остајемо срамотни, а њих двојица стоје међу нами чисти као цвијет. „Сад нека они сами иду да дочекају пашу, а кучке и скитачи не требају им.“ „Немој тако Јовиша, не замећи зло међу браћом, тако ти ове св. Госпође“, повика владика, јер нити сте ви скитачи, нити су они кучке, него јуначка браћа и саплеменици. Видиш ли, јадан не био, да ступа клети Агарјанин на праг дома нашег, па би се и сад користио неслогом нашом као и прије, те би нас као просо позобао!“ „Ђавола ће он позобати, превелики смо ми за његов кљун. Удавиће се он ако Бог да овога пута у ове здрће наше!“ „О, сило вишњега, о сило вишњега!“ понављаше узбуђени владика. „Но преко свега тога“, настави Јовиша, „свему се томе може лако доскочити.“ Како Јовиша? „Ето, тако господару: „Пружи Перу Вукотину једну шаку жутијех дуката, па ће све добро бити!“ „Видићемо Јовиша, проговори срдито владика, као да му не бјеше мио онај Јовишин предлог. „Шта ћемо виђети свети владико? Ти си тврд, а он тврдоглав, а при томе он је још празан, те сирома, нема никад ништа, па ако не послушаш свети владико сметеног

Јовишу, кајаћеш се, вјеруј ми, а мени је све једно, ја ћу ићи те ићи, ако не у оне најбоље, а ја ћу у оне најгоре.“ Вјерујем, вјерујем Јовиша, него сутра мој драги кнеже Пуране, дођи ми са неколико главнији Доњекрајаца, а јави и Конакцијама, ја ћу и опет по мојим момцима послати абер главарима Баичким, па ћемо се договорити. — Али нека вам је препоручена слога, тако да сте благословени и с богом ми пошли. С богом свети владико најсмјерније оступајући и клањајући се људи одоше за својим послом.

Тек што се сјутра дан искупише цетињски главари испред манастира на мало гумно, ступи међу њима забринуто владика Петар благосиљајући их и поздрављајући их као обично. Те пошто сједе и пошто му по старјештву приступише руци настави добри владика: „Чули сте Цетињани како хоће Махмут паша да удари на Црну Гору!“ — Чули смо владико свети. — Па, хоћемо ли га дочекати, шта велите?! Срдар Ђико и кнез Пуран рекли би да хоће, али се устежу ради Пера Вукотина, јер по своме простодушју осјећају његово надмоћије, и радо би му првенство уступили, као што ће то мало доцније и сами св. владика прогласити, као и сва Катунска нахија признати. Јунак се нађе кад затреба вели народна пословица. Тако је било и са Пером Вукотиним. Перо Вукотин Мартиновић бјеше човјек повисок, крупан, снажни груди и мишица, дебелог врата, крупног но громко продирућег гласа, црномањаст, црне косе и бркова, главе подебеле но лица дуга, правилна и симпатична. Кад се покрај тога још узме: Да му одјело и оружје најбоље доликоваше од свију саплеменика, као и она жива вјера у његову умјетност, отважност, и гласно јунаштво, онда се и нехотично мора свак живи дубого поклонити таквом ријетком великану природном, кога сами бог у извјесно вријеме шаље међу браћом, да им помогне и да се над свима узвиси и прослави!

„Ми смо дужни сви за слободу, вјеру и отачбину крв проливати, настави опет владика, јер ко није кадар своју кућу бранити, тај није достојан да се на њеном огњишту грије. — А ја се уздам у силу вишњега да ће мо овога пута клетог Агарјанина горе погнати него прије.“ Да бог да св. владико одговорише једногласно сви. „А што нам се је јутрос тако скаменио Перо Вукотин као да је овце изгубио?“ продужи владика. „Ништа владико свети одговори Перо тихо кроза зубе.“ „Шта велиш човјече, хоћемо ли се побити с Махмут пашом?“ „Не ја не! нити мислим зато одговори Перо срдито!“ „А зашто не, не, мој драги Перо?“ „Ето зато св. владико, што нећу, па нећу!“ Сад настаде општа тишина. У томе се примаче Јовиша кнезу Пурану те му шапну на уво: „Јеси ли чуо кучке што рече! рекох ли ја, рекох ли?“ „Муч Јовиша чудо те смело, немој да те чује који Баица, јер ће мо се јутрос овде поклати, па ћемо заборавити на Махмут пашу при нашем грдилу и домаћој погибији“. — „Немој тако Перо јадан небио, знашли да се без такови јунака неможе Турцима на мегдан излазити проговори јуначки Иван Голубов Шпадијер“. — „Знам Иване знам, али не зове паша ни мене ни тебе на мегдан, па му не морамо ни излазити“. „Не само нас двојицу, него зове он редом свакојега Црногорца како води са собом 30.000 љути Арнаута. Па кад се такви нећкају на полазак, а да шта ће радити Јовиша и други и ваши и наши соколови“. Е гле ти њега анатема га било како ме данас нагрди ни крива ни дужна, проговори заједљиво Јовиша, и тек што заусти да обадвоици нешто по обичају припшије, подиже се свети владика те оде с Пером Вукотиним у манастир. Ето какви сте ви Баице настави смијући се Јовиша, нема вас лукавијех у свијет. Сад ће Перо Вукотин измамити св. владици најмање једну шаку дуката, па ће зарикат преко Цетиња као неки наш кнез Пуран кад вас стане срамотити да би га чуо чак на Ловћен: Еј ко је витез ко је Цетињанин устајте на ноге, ето удари Турчин на Црну Гору. — Па? па он се зато онако опираше св. владици а не би ни с мјеста крочио душе ми без мита. Остави то сад Јовиша, но што те онако јутрос нагрди Иван Голубов проговори неки шаљивчина. Није то њему првина. Такви је он. Силан је то човјек, па мисли да нема бољега јунака од њега

у свијет. Али ни он мени неостане дужан више пути, јер, кад се са мном као оно прије подруга, а ја му по коју некад с мјеста припшијем, а некад то оставим кад дођем дома, па одма изађем на оној плочи више куће, па га станем срамотити и што јест и што није, да ме чује мало и велико. А чује ли те он? Не јадни не били, јер да ме чује пресјекао би ме на двије поле. Е, па ти тако можеш и Махмут пашу лако позвати на мегдан, па ти ладуј у оном твоме тријему, а он нека плива по зеленој Бојани проговори други Баица. —

(Наставиће се).

ЛИСТАК.

ПРВИ КОРАК У ЖИВОТ.

Обичаји при рођењу детета.

КУЛТУРНО-ИСТОРИЈСКА ЦРТА.

Два тренутка у животу човечијем узимају се као најважнији: *рођај* и *смрт*, улазак у живот и излазак. Сваки народ, па био и најмање култивисан, даје велику почаст својим покојницима и кад умре какав старешина, то се сахрањује врло свечано, а напротив кад се роди дете, то се код многих не узима за тако важну ствар, нити се слави.

Оно до душе и код дивљих народа има де по која церемонија при рођењу детета, која је занимљива, али кад испитујемо обичаје у разних народа у таквом случају, наћи ћемо да је велика разлика у томе код народа који се жене *једном* женом од оних код којих влада *многоженство*.

Светковати радостан догађај, кад се у породици дете родило, то је обичај искључиво само у оним земљама, где муж има само *једну* жену. А напротив где муж има, као код мухамеданаца, не само више жена, него још и робиња, које су у неку руку жене другога реда, ту се слабо узима на ум, кад се роди дете у кући. То се у таквим кућама често догађа, па се слабо на то и осврће.

Да видимо најпре какви су обичаји при рођењу детета у старо доба били.

Код Грка и Римљана имао је отац неограничено право над животом и смрћу свога новорођенчета. Он га је могао убити чим се родило, а могао га је и продати, ако је хтео. У Риму је био обичај да се дете оцу донесе или му се метне пред ноге. Ако га он узме у своје наручје онда је то био знак да му отац признаје право на живот. И милујући га по грудима исказивао је он своју очинску власт и помиловање, да може дете живети, не погледа ли га но га остави да лежи онда је дете изгубљено.

И Атињанин је имао права да решава о смрти и животу свога новорођенога детета. Чим се роди дете метне се оцу пред ноге. Ако га дигне, онда је избављено. Али ако отац нема имања да васпитава и издржава многу децу, или ако опази какав недостатак телесни на детету, он је могао само поглед свој од детета окренути, и онда се дете изложи гдегод да пропадне или се одмах убије.

Особито се варварски поступало са новорођеном децом као што је познато у Шпарти, где је закон заповедао, да се сва деца, која какав год телесни недостатак имају, одмах по рођењу са прободеним ногама изложе на брегу Тајгету, где и пропадну од дивљих зверова или од глади или од уплива времена.

Само за Тиванце у Грчкој веле да су честит изузетак били, те да се нису тако варварски владали, јер као што сведочи писац Елијан код њих се онај, који би изложио дете, смрћу казнио. А у изображеној Атини је још дуго владао обичај, да је чак и после два месеца после рођења дететовог какав чиновник испитивао дете и одређивао да ли да се изложи или не.

Тако грозне варварске обичаје налазимо *данас* само још у Азији, и то у *Кини* и *Јапану*.

Хинези поступају и данас још са својом новорођеном децом страховито. Кукавну децу или убијају — обично отац удави новорођенче — или их баце у реку или их оставе на улици, те их кола прегазе или пси поједу

или иначе грозно страдају. У великим је варошима ово излагање деце најобичније и као што мисијонари јављају само у Пекингу се излажу сигурној смрти на улици дневно до 24 деце, за годину дана дакле око 9000. Нећемо претеривати ако рекнемо, да се сваке године око 50.000 деце у целој Хини одмах после порођаја убију. Овај ужас, кога ни код животиња нема, није у Хини никакво забрањено дело, него је отац у праву, кад своју децу убија. Особито су женска деца изложена овој страхоти, а од синова мора се увек сваки трећи оставити у животу. Наравно је, да од овог грозног права само неосетљиви и врло сиромашни Хинези чине употребу; а изображени и имућни Хинез радује се као и Европљанин, кад га жена, коју он љуби, обрадује дететом.

И у Јапану, који је по вери и уставу своме врло налик на Хину, има и данас још отац права да своје дете одмах по порођају убије или прода. Међутим сада и неизображени Јапанац скоро не чини никад употребе од овога свог права.

Кад је већ говор о обичајима при рођењу у Азији, морамо споменути, да се у *Тибету* са новорођеном децом предузима нека манипулација, која нас јако сећа на наше крштење. Код тог свечаног акта при доласку новога грађанина на овај свет, мора увек бити један Будаиски калуђер, лама, и он умочи дете у млеко помешано са водом, ту изговара неке изреке и надева детету име За тим долази част, на којој су чланови породице и свећеници .

Татари врло ретко узимају по примеру мухамеданском много жена, него скоро сваки само по једну, па за то они много свечаније славе рођај детета, него други мухамеданци. И код Татара је ту свећеник, који се зове мула, који после порођаја чудновату манипулацију с дететом предузима. Он положи дете на земљу те му шапуће у ухо благослов и изреке, од чега детенце наравно ништа не разуме; онда се пита дете, да ли жели да му се даде какво име и пошто оно већином тој жељи плачем и дреком одговара, то му се онда надене име и очита се молитва.

Јакути и *Чукчи* чине с дететом скоро то исто, што и Татари. Но дете код њих не добива право име него неко погрдно, и то има бити што већма просто и рђаво. По уверењу овог полудивљег племена лепо име примамљује духове који би детету могли шкодити. Тек доцније добије дете право и пристојно име, а то му име даду његови најближи сродници. Туђин пак сме само погрдно име дати, да не би с правим именом детету какве чини дао и урекао га.

И у *Хиндостану* код појединих каста и племена владају грозни обичаји. Тако је н. пр. био пре обичај, да се у касти, која се зове Рагекумас, врло мало женске деце остаља у животу, него се сва остала упропасте глађу и рђавом негом. Тај се обичај дуго држао у тајности, па још и г. 1789. није знала енглеска влада ништа о томе. Тек доцније се дознало то и енглеска влада је стала на пут овом грозном и страшном обичају.

(Свршиће се.)

БЕЛЕШКЕ.

(**Литературни зборник**). Приликом прославе 900-годишњице крштења Руса издаће кијевско „словенско добротворително општество“ књижевни зборник, у ком ће бити одломци из српске, чешке и бугарске историје и најврснији књижевни производи поменутих словенских племена, међу осталим и песме Петра Петровића Његуша.

(**Матица Српска**) преселила се, према закључку главне скупштине, у своју кућу на пијаци и тако ће се овогодишња главна скупштина већ моћи држати у новоме стану матичином.

(**Петстогодишњица косовске пропасти**). Изасланици српских певачких дружина доконали су о Видов-дану ове године на цар Лазареву гробу у Раваници, да се до године прослави 500-годишњи помен косовским мученицима Тим поводом донесени су ови закључци: 1. Да се на догодишњој раваничкој слави пева заједнички „Станковићева литурђија“. 2. Да се путем српске журналистике позову сви српски песници, да спевају химну, а све српске композитере да исту компонују, па која буде најбоља, та да се на догодишњој прослави отпева. 3. Да се позове управ. одбор срп. нар. позоришта, да за догодишњу раваничку славу пошље позориште у Раваницу, да одигра две преставе: „Зидање Раванице“ и „Бој на Косову“. 4. Уступа се новосадском чит. певачком друштву, да за дан матичине главне скупштине позове изасланике свију певачких друштава у Нови Сад ради договора о горњим закључцима.

РАЗНО.

(**Морска свила**). Међу многим новостима на пољу индустрије једна од најзнаменитијих је тканина, што се добива од једне врсте *шкољке* (*Pinna*) у средиземноме мору. Ове су шкољке врло крте, лако се раздробе, дугуљасте су и узане с једне стране, а с друге врло широке. Ова шкољкаста животиња уме вешто да преде свилу, али не на онај начин као свилена буба. Свилена буба преде ону свилу себи за заклон, за чауру, и то јој служи за неко време њезина живота, док се не излеже у лептира, али ова шкољкаста животиња — Пина — преде свилу непрестано, и управо рећи не преде је, него је извлачи из некога теста, што га има у пукотини језика јој. То тесто је састављено из силних танких кончића и служи на то, да се шкољка њоме ухвати и тврдо држи на чему хоће Такво тесто имају и друге неке врсте шкољака, али код Пине су кончићи особито танки, те се отуд ткају разни трговачки артикли у Сицилији. Пина се хвата у мору у дубљини од 6 до 9 метара. И ако су они кончићи врло танки ипак се шкољка њима тврдо ухвати за стену и треба доста снаге, док се оданде откине. То тесто, т. ј. то клупче од кончића ове шкољке скине се са шкољке опере се у води и са сапуном. Онда се у хладу у пола осуши, очисти од уплетених коренчића, па се оно што остане и руком трља и добро осуши, те се онда најпре ређим, па онда честим чешљем ишчешља. Онда се два или три кончића са једним кончићем свиле на вретену преду. Предиво се опере у води, у коју се усуло нешто киселине од лимуна, па се онда руком растегне и врелим гвожђем изутија. Буде онда лепе жутомрке боје, сјаји се као злато, те се од њега праве онда разне ствари, као шалови, чарапе, рукавице, кесе и т. д. Ово се све највише фабрицира у Палерму и у Луки, где се у сирочадској кући најфинија роба готови. До сада је познато 15 врста Пине; има их тако великих да су им шкољке дугачке по читав метар, и метар и по, па те шкољке у католичким крајевима употребљују кадикад као леген за свету воду.

КЊИЖЕВНИ ОГЛАСИ.

Прилози за историју српске књижевности и просвете. Под овим насловом изићи ће (до краја ове године) *трећа* свеска „Скупљених списа *Јована Бошковића* и донеће занимљиве чланке његове: О неким установама и средствима за унапређење српске књижевности и просвете: Српско учено друштво, Велика школа, Ботанички врт, Народна библиотека и музеј, Државна штампарија и српске штампарије у опште, Књижарство у Чеха и њихови књижари-издавачи, О издавању Вукових дела, Наше читаонице, Гимназије, Српска народна позоришта, Београдско певачко друштво и његова 30-годишњица, изложба слика, Вајар Србин, Српске музикалије, Српски уметници, Матица Српска, Летопис 129, Подаци о срп. фондовима у Карловцима и т. д. — Скупљачи *уписника* добивају на 10 комада 1 на дар, а скупљачи *претплатника* 2 комада. Књижарима за готово на 30 комада ⅓ рабата, а на почек ⅕. Цена трећој свесци 75 новч.

НОВЕ КЊИГЕ.

Јована Бошковића скупљени списи у осам свезака. Свеска II. *О српском језику*. У Београду, у штампарији краљевине Србије, 1888. На 8 ни, стр. 320 и 3 л. Цена 1 ф. Садржај је овој другој свесци: Књижевне оцене (Нинковићеве граматике и Београдчева речника) О „садашњем стању“ српске граматике. Општа наука о језику, и преглед главних резултата филологије и науке о језику у нас. О народности и о неговању српске народности наставом и васпитањем. Омање расправе (обличја имена Србин; тачка или „точка“; о другом падежу множине; о прилогу „не“; о царинику, царини и царинарници). О староме словенском језику (Миклошићева предавања; старословенска читанка). — Ево нам дакле и једва дочекане друге свеске Бошковићевих списа и желети је да друге остале свеске брже једна за другом излазе, а писцу желимо здравља и дуга века, те да му списи изнесу више свезака, него што је по распореду одређено Из ових Бошковићевих чланака и расправа може сваки наш писац и сународник много и много научити, што до сада није знао, те би ваљало свако а особито млађи наш нараштај, да похита те да себи ове списе набави и да их добро проучи, не би л' нам се књижевни језик већ једанпут утврдио на основима филолошке науке, те да нам по листовима и књигама не гамижу више толике погрешке правописне и језичне.

Невенче, књига приповедака од *Браца-Јове*. Издање српске књижаре и штампарије Браће М. Поповића у Новом Саду. 1888. На 8-ни, стр. 129. Цена 40 новч. — Браца-Јовине су приповетке познате нашим малим читаоцима из Чика-Јовиног „Невена“, па мислимо да их то довољно препоручује.

МУЗИКАЛИЈЕ.

Девојка на студенцу, песма Бранка Радичевића. Компоновао за певање В. Хорејшек, а за гласовир ставио *Х. Дубек*, коровођа срп. новосадског читаоничког певачког друштва. Издање српске књижаре Браће М. Поповића. У Новом Саду, 1388. Цена 50 н.

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шаљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор. на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића. *Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.*

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК: ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ. | УРЕДНИК: Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 31 | У НОВОМ САДУ 31. ЈУЛА 1888. | Год. XV.

Бранку.

Написа' си пјесме миле,
Написао пјесме жарке,
С којима си окитио:
Српске моме и јунаке!

У њима ти језик српски,
Ка' ријеком вода тече;
За то твоја појезија,
У Србинству крила стече!

У пјесме си насликао,
Ратоборност српског духа;
Повео га да захори:
— Извео га из сна глуха!

Звијезде си сјајног неба,
Ти спустио међу нама,
Ставио их у равнине!
И ставио по горама!

Јарко сунце и њега си,
С пјесмом ближе нам' примака',
Да разгони српску таму
И да гони српски пака'!

Повео си „Омладину“
Пут сунчаног милог зрака!:
Створио си братско коло,
Српске моме и јунака.

Ставио си бјеле руке:
Сваком Србу, око Срба!
Па куда ћеш мили Бранко
Сјајнијега имат' грба!

На Цетињу.

Радоје Рогановић.

Да грозне јаве!

Написао Павле Падејски.

Диван је тај ђачки живот. Сваки, па и најмлађи је пун идеала. Ту се дижу куле у ваздуху; ту се стварају лепе наде; ту се снива о срећи и сјајној будућности; ту се највише одушевљава за своју народност; — а ту се и највише заљубљује. Све што хоћете, све ћете наћи у том слатком ђачком животу. Поред све оне бриге, поред све оскудице, коју већина ђака трпи, поред свих тешкоћа, сваки се радо сећа свог ђачког живота. Па и кад је као човек далеко већ коракнуо у јаван и озбиљан живот, опет не заборавља на прошли ђачки живот и врло радо прича по гдекоју цртицу из њега.

Кад већ наступи велика врућина, кад је већ тешко учити и правити оне латинске и грчке препарације, онда вам

је ту факација. Ако не баш сваки, а оно ће многи бацити књиге у запећак, те ће се латити друга посла. Једни иду на ливаду, да траже лепа цвећа, или у зелену шуму, да слушају милопојне птице. Други су с пушком на рамену отишли у виноград, да плаше чворке или безобразне врапце. Неки пецају рибе, неки опет возају се на чамцу. Ретко ће који код куће бадава седети; сваки је то ма какав посао узео, те гледи, како ће да прекрати време. Па како се још онај осећа, који је добру сведоџбу добио, и после кратког времена иде где-год у госте. Чисто с поносом прича, како је тешко било у разреду, који је он свршио, и да ће после још теже бити.

Најрадоснији вам је дан, када се син кући враћа, и после дужег времена опет састаје са својим родитељима и љуби са браћом и сестрицама. — И код куће има сваки доста лепих успомена. Особито онај једва чека да дође кући, коме је остала у срцу она, с којом се пре играо жмуре или друго што. Он је већ у горњој гимназији, а и она је већ велика девојка; обоје се пак радо сећају, када су се заједно играли, па им сад чисто жао, што не могу и сад да се скупа играју.

Пред очима ми је Стева Милић. То вам је био узор од ђака. Био је вредан и марљив, да му није равног било. Баш је свршио седми разред, па је дошао кући, да код куће проведе ферије. Отац је уживао у њему. Стева му је најстарије дете, па већ свршио седми разред и то још с врло добрим успехом. Какве радости за њега, као трговца па селу!

Ту факацију није могао Стева тако да проведе, као што је пре провађао. Та није то шала; за месец два дана, па је ту и осми разред. — Матура на прагу. А какав је Ухлирж! — Ту нема шале; већ ради, док имаш још времена. Време лети и не чека ни на ког; и док си се окренуо, други течај већ на измаку а матура већ ту. И ако је Стева до сад увек добар ђак био, то ипак није он био уображен у своје знање, као многи други; већ је гледао, да оно, што зна, понови, а што још не зна, да научи.

Код куће је најрадије у воћњак одлазио да учи. Свуд наоколо мирно; при том лепа хладовина, мека зелена трава, да је милина ту седети и учити. Колко пута је он ту по читаво после подне провео поред оне сухопарне математике, те гледао, да што боље проучи и испече логаритме или синусе и косинусе. Зар је једаннут дошао мали брат, па му казао: остави, браца, ту књигу! Докле ћеш већ учити? Ено те зове сеја, да идеш с њом у шетњу. Ићиће, каже, код Ленке.

Ленка је била попина ћерка. Девојка на свом месту. Могла је бројати око петнаест година. Ко је види, мисли, да није на земљи рођена, већ на небу, где богиње живе. Но, не лежи све ни у лепоти. Колко има лепих девојака, па их слабо ко гледи. Главно је поред лепоте и то, да је мила, предусретљива и љупка. А то је све било код Ленке. При том је била доста и изображена, јер је била неко време на страни. Скоро је и дошла кући. Родитељи је још из малена дали, да што научи. Шибљика се пресавија, док је још млада — рекао би више пута појка. Дебело дрво још нико није пресавио.

Стева се са Ленком још из млађих година познавао. Пре су једно другом „ти“ говорили, но од скора су почели једно другом част одавати, и ако је њиховом млађаном срцу боље оно просто „ти“ годило. — Стева је Ленку од пре још радо имао; и ако је старији бивао, то ипак није ни сад друкчије мислио, већ да је Ленка лепа и ваљана девојка. А срце му опет говорило, да је и сад љуби и то неизмерно љуби. Зар је једаннут за њом уздахнуо. Дуга је го-

дина. А два три дана, што о Ускрсу код куће проведе, то и не осети. А и ферије прођу тако, да не зна ни сам како.

Као сваки млад човек био је и он пун идеала. Матура ће доћи па и проћи; а куд ће онда? Волео би куд даље да иде, а отац би га могао издржавати. Не би се морао улагивати и ићи од Понција до Пилата, док добије мало штипендије. — Али је он и то слушао, да је жеља попина, да Ленку, ако доживи, само за богослова уда. Стар је, вели, па му треба помоћи и одмене. Стева није баш тако противан био, да учи богословију; и за Ленку би он све учинио. Али му се некако није ред у богословији допадао; нити су баш и професори бог зна какви. Њему је више импонирала универза са својим славним професорима, о којима је он толико слушао, где старији другови приповедају. Он је тежио, да што више научи, него што ће у богословији научити. При том је волео да и мало света прође и да што више види.

Више пута је он тако премишљао о себи, о свом позиву и свом будућем животу. А кад би поред тога и на Ленку помислио, онда би држао, да би он најсрећнији човек на свету био, када би Ленку за жену добио.

Стева није само на јави о својој Ленци мислио, већ је и снивао о њој. Ако леже, ако устаје она му у глави. Ту, па ту; и све да хоће да је избегне, не може.

Једном опет тако узме сухопарну математику, метне велики капут преко рамена, па хајд у воћњак. Простро капут на траву, па се онда пружи. Учио је и учио — ал' бадава. Нешто не иде у главу. Баш не може да мисли; а аналитичка геометрија и онако је тешка, а он је опет није волео. Колко пута би љутито рекао: шта ми треба то да знам? Ал' шта је знао чинити? Морао је молити математику за опроштење и онда даље учити.

Предмет његових мисли била је сад Ленка. Она никако да изиђе из главе. Он је њу волео, а и она њега није мрзила. Обоје су осећали оно, што се код нас зове *љубав;* али нико ником ни речи не рече о том. Сад му дошло у главу: за што да јој не открије тајну срца свога. Можда би му лакше било. Премишљајући тако, затворио је геометрију и метнуо на страну. У мислима својим занео се — и већ снива. О, та сладак је то санак! Камо срећа, да је то на јави!

Снива да је код Ленке. Отац јој није код куће, а мати се нешто забунила у соби. Њих двоје шетају се сами по башти. Башта била врло лепо уређена, јер је стари попа све то у реду држао. Ту ти је разно воће, ту разно зеље. Али поред свег тога има и лепа цвећа. Ено баш и сенице тамо. Како је лепа хладовина у њој! Ту је и сто и две клупе. Стари појка, кад се мало шеће по башти, дође увек ту да се одмори. Около сенице шарени се свакојако мирисаво цвеће. Ту су бокори од руже, ту шебој, каранфил и шта вам ја тамо знам. Баш тамо се и њих двоје упутили. Она узабра један леп каранфил и задену му за капут. Ох како је узбуђен био! Седоше једно поред другог на клупицу. У један мах заћуташе. Све је тако мирно било, да си им срца могао чути, како бију. И већ није могао издржати, тако је био узрујан. Био је као изван себе. И откри тајну — рече јој да је љуби; и у онај мах, кад је притисну на своје груди и хтеде да пољуби — тргне се. Да пуста сна! Откуд да се сад баш пробуди?

Стева је имао верног пса Хектора. Кад је онако у мислима заспао и почео снивати, Хектор се полако довукао до њега; и како је он у сну пружио једну руку, легао му Хектор баш на руку. У сну онако, кад је о драгој снивао, те је на груди притиснуо — тако је Хектора рукама стиснуо, да је овај цикнуо и скочио — а он се на то пробудио.

Ради Кошутићу.

Над Лавовом, велиш, звезде
Необичним сјајем сјаје:
Свака блиста, сија, трепти,
Па се јасно распознаје.

А на нашем мрачном небу
Само тама, црна тама,
И звездама понестало
Блиставога сјаја, плама.

Ох, тешка је судба наша,
Срећи нам се пораз спрема —
За то небо над Србијом
Огњевитих звезда нема!

И пољско је небо тамно,
Ал се звезда сјај не губи;
Та, то, брате, нису звезде —
То су пољски родољуби.

Јест, Пољска је земља туге,
Ал је пуна живе наде —
Ал је пуна родољуба,
Који блаже њене јаде.

А Србију, мајку нашу,
Напустили синци њени —
Од јуначких родољуба
Остале су само сени.

И те сени по њој ходе,
Као да се себе стиде,
А на небу њине звезде
Не могу се ни да виде.

Потамнело небо наше —
Нема нада, нема жеља,
И кад где год песму чујем,
А ја бегам од весеља.

Вл. М. Јов.

Милче.

ПРИПОВЕТКА ИЗ УЧИТЕЉСКОГ ЖИВОТА.

Посвећена госпођици Мари Поштићевој.

Од В. Милана Марина.

(Свршетак.)

Није прошло ни неколико недеља, а у овом селу основа се задруга за међусобно потпомагање и штедњу. Оснивачи јој беху поп Бранислав и Миливој. Сељаци радо прихватише ту лепу замисао и уложише у њу своју зараду. Новац је брзо растао и за кратко време, а ова задруга отпоче свој прави, благотворни смер. Посљедица јој би, да се толика српска, сиротињска породица спасла од очевидне пропасти. Околним Чивутима било то неправо, јер их се народ клонио, а њи'них новаца није требало ником више. Колико пута хтедоше ови „лихвари“ и каматници да сиротом сељаку за мален дуг продаду кућу над главом, но ал' их ова задруга избави од те несреће и Чивути се с покуњеним носевима и с превареним мислима морадоше повратити.

И тако, као што видимо, благостање овог сеоцета већ се почело расцветавати.

Камо среће, да свако наше пето, велим пето село има оваке мудре и родољубиве вође, па не би наш народ тако и морално и материјално пропадао!

Мара је сматрала за своју пријатну дужност, да кад кад посети домове ових људи. Одлазила често тамо, па их поучавала и мудро саветовала. Хој, како се сретним осећаху ове сељанке, кад им Мара у средину ступи. Слушају је, па онако и сретно пролазе.

У вече опет, кад би се жагор у селу смирио; провађаху Миливој и Мара

лепе летње вечери увек у друштву. Пред школом на зелену траву искупе се сељаци, па у лепом разговору проведу до неко доба ноћи. Тек кад би се разишли, ушли би Миливој и Мара у собу.

„Ох, ал' смо сретни, Миле мој, код оваких честитих људи. Као да те је сам Бог упутио у ово малено сеоце, да ту отпочнеш свој рад!“

А Миливој би тек:

„Бог ме је упутио овамо, Милче моје, јер шта би било од ових људи, да ја и поп-Бранислав нисмо амо дошли. Не би било никога, да их упути, и они би пропали. И, то би била црна штета за оваке вредне и поштене људе Ја сам радио и радићу од сад и још више, само кад си ти моја, Милче моје!“

И врелим пољупцима заветоваше се, да ће само за свој мили род радити вечито, вечито, и да ће за његову срећу, бољитак и напредак живити.

Можда им је и то било у књизи судбине записано.

И, они живљаху за ово своје село и осећаху се сретни и пресретни у срећи њиховој.

*
* *

Било лето, па и прошло.

Наступила блага јесен. Из почетка така, па да после свом својом суморношћу помрачи дивну природу.

Мара се осећала сретном и задовољном. Била здрава и чила, но тек би кад кад осетила неки потајни бол и притисак у грудима. Бледо њено лице бивало је све блеђе, очи њене све то тамније. Но, она као да се није баш на то ни освртала. Занесена љубављу својом, наставила је опет свој весели и сретни живот.

А Миливој, јој је угађао, као што радосна птица у кљуну своме носи хране својим птичићима па им угађа. Он је њу љубио и осећаше се у тој својој љубави сретним и пресретним. Није могао већ толику срећу поднети. Пред њене ноге ставио он сав живот свој, гледао у њу као у сунце. А и ведро сунце и оно се кад кад натушти и помрачи. Но он је гледао, да тада тај мрак отклони с њега, да га разведри, да опет сјаје свом светлошћу својом.

Ал' једном, а његово сунце поче се баш са свим помрачивати.

Што се сурова јесен брже примицала, Мара је све то блеђа изгледала. Њено ведро чело, на ком је сва радост и срећа њена била исписана, поче од једном тамнити. Њено бледо лице добиваше све то већма блеђу боју и — она му се једном потужи, да је груди болу.

Није прошло ни месец дана, а њу бољетица сруши у кревет.

Какав удар за Миливоја! Зар се његова срећа већ почела гасити!.. Као луд ишао је од лечника до лечника, звао их и молио са сузним очима, да му то чедо млађа'не и бујне љубави мелемом својим излече, извидају.

Но, ко ће сувој болести лека наћи.

Лечници главом вртили, преписали по који лек, па отишли да се више и не врате.

Миливој падао нички пред постељом свога Милчета, па плачући љубио јој руке, очи, чело, и лице. У срцу његовом борила се туга са срећом, и гледајући болесно своје Милче, надеждом окрепљен, био се мало утешио.

Суза сузу стизала у оку му, и он се молио Богу. Његова је милост велика, а моћ неизмерна.

Једном ноћу баш седио на столици крај свога Милчета.

Мара беше мирно спавала, а он савладан тешким умором и дугим неспавањем клону и заспа. Тад сневао ужасно. Пред њиме се прострло црно велико гробље, исто оно што му се и до сад увек у сну причињало. По њему дижу се црни мраморни крстови. Он ишао по њему и дошао до једне раке. Погледа

у њу, а његово Милче мртво лежи у мртвачком одру. Болан јаук оте му се из груди, и — он се пробуди.

Узда'ну тешко и наже се на постељу љубе своје. Она беше спавала, а лице јој самртничко бледо изгледаше.

То му још више страха ули у узбуркану душу.

„Милче моје! Слатко Милче моје! . . шаптао је он немоћним гласом кроз силне сузе, квасећи њено бледо лице пољупцима.

Мара се пробудила и погледала га. Њему на мах лакше би.

„Миле мој, Миле! . .“ — уздахнула она, па га погледа тужним погледом. „Ти као да плачеш! . .“

Он утре сузе.

„Иди, па лези, Миле мој, уморан си! Та . . . већ толико ноћи ниси спавао!“

Жижак у собици почео се већ гасити. Бледа светлост његова падала је на блеђано и болно лице марино.

Мара заћутала, па онда опет тио настави, као у неком заносу:

„А како је напољу? Јел' лéпо време? Шта је са нашим ружицама у врту, да ли су већ прецветале?! . . Сироте моје руже! . . Оне су врло кратког века. . . Ох, а ја их тако милујем, тако љубим, као и тебе, Миле мој. . . Да, да, Сећам се тога живо. . . Била сам тад још ђак. Сви смо се спремали на беседу, а мени мој Миле послао лепу киту мирисних ружица. . . Ох, ал' сам тад сретна била! Онај дивни мирис заносио ме, као и жарка љубав наша. Јест, ружица је мој цвет. Моја љубав то је ружица. . . Цвета и мири мирисом својим. Ал' је врло кратка века. Дође сурова јесен, па је сасуши. Да сасуши...“

Била стала, па заклопила очи.

Миливој заронио лице у њен јастук, па сузи као мало дете.

„Миливоје, ружо моја. . .“ — започе она опет лаганим гласом.

Миливој изви лице из јастука, па је погледа.

„Ти си ме љубио страсно, јако, верно, као и ја тебе. . . Црна смрт отрже нам из загрљаја миле родитеље. Да, да, та црна смрт. . . Ох, она је немилосна! . . Црна та жена носи бритку косу у својој руци. Седе јој власи разбарушене, а очима звера, као да неког тражи. . . Ено је. . гле. . ево иде. . . Миле мој. . ух, грозна је, страшна је. Упрла свој гадан и мрски поглед на мене, па ми прети. . . Јел' ти ме нећеш дати? . . Нећеш, јел' злато моје! . . Ја ћу јој казати: не иди овамо ти црна жено. . . не! . . не убијај срећу ових двеју млађаних душа. . и, она ће отићи. . . Опет се осврнула. . . гледа ме, ох. . . и прети ми! Не дај ме Миле мој, не дај! . . .“

Жижак се утрну, а с њиме и живот јадног Милчета.

Миливој немоћан паде на груди њене, вриштећи горко:

„Милче моје! . . Слатко моје Милче! . . . Ја те недам, не дам! . .“

Ал' већ доцкан било. Сува болест која јој и оца и матер сарани, покоси њен млађани живот.

X.

Ветар је дувао јако, свом силом својом

Несташни поветарац играо се са задњим, жутим листком на сувом дрвету. а испрекидани, лаки шушањ листка, као да приповедаше суморној околини своју жалосну судбу, свој горак живот. Јадао се тужно, јадао се жалосно. . .

Слушале га пажљиво гладне птичице на сувој, голој гранчици, слушале жалосно јадање увенула листка и ћутаху немо, као да разумеше и као да схватише тужне речи, а још жалосније уздисаје приповедача, — а кад поветарац јаче пирну и откину листак са пустога грања, прнуше и одлетише тамо далеко, далеко. . .

И поточић набујан од силне јесенске кише роморећи одлазио је даљно.

Око њега увенула трава, увенуло цвеће. Тек по гдекад па'не у њ' по који жути листак, а он га снажно притисне на своје ледне груди, па га носи тамо далеко, далеко...

Јест тамо далеко, дањно, где бледо јесењско сунце задње своје зраке спушта; тамо далеко, где гаврани и црне птице злогласнице жалосним и немилим својим грактањем јављају суморну јесен; тамо далеко у дубини плодоноснога Баната, простираше се крај маленог сеоцета М. тужно и велико гробље.

Гробље!..

Има ли жалосније речи и места на свету од гробља! Има ли тужнијег помена од гробља! Ту у њему бораве вечити и мирни санак многи наши мили. Ту родитељ, ту син, ту брат и друг, пријатељ, ту вереница и мила љуба. Да, њих све скрива то тужно гробље...

Сунце баш клонуло. Небо се стаде у мрачни вео увијати. Поветарац јаче пирну, а црне тице по гробљу страшно загракташе и одлетише с блеђаних крстова, као да се од кога поплашише.

И јест, на среди гробља, крај камена споменика дизала се са земљице црна једна сенка. Рукама својима бијући груди и страшно, страшно јаучући.

Ужасно заиста!..

Побеснио и вијор, па све јачом силом дувати стао, а горки јаук несретне сенке разлегаше се по целоме гробљу, одјекујући са свих страна:

„Милче моје!.. Милче!..“

Суво грање увенутих жалосних врба задрма се од беснила вијоревог, задрма се и као да све гранчице у сложан глас завапише с црном сенком:

„Милче моје... Милче!..“

И сенка се стропошта, а бледи мраморни споменици изгубише се у тами, нестаде их са површја црнога гробља, шапућући и уздишући с поветарцем тијо:

„Милче моје... Милче!..“

*

Кад год би се смркло и у селу М. мир наступио, уморени сељаци хитали би домовима својима, жељни лакога сна, одмора.

А кад би ветар задунуо свом својом силом, доносио би жалосне звуке са сеоског гробља, одјекујући дуж целога села:

„Милче моје... Милче!..

— То је учитељ“, — говорили би сељаци измеђ себе.

„Сирома младић, баш је несретан! Ето му црна смрт истрже из загрљаја верну му и млађа'ну љубовцу, добру нашу учитељку Мару“.

Бог да јој душу прости! Била то заиста честита и добра женска!“ — рекли би ови честити сељани, и у оку засјала би им се суза жалости.

А ветар би непрестано доносио тужан јаук несретнога учитеља Миливоја са гробља...

Незнам, ваљда им је и то било у црној књизи судбине записано.

Марадик. 1888.

Партија биљара.

ИСТОРИЈСКА НОВЕЛЕТА

Мавра Лилија.

(Наставак.)

Ништа Маријета, ништа, ако си се и задоцнила за четврт сахата; ни ја нисам могао бити сасвим тачан“, одговори Луј нежним гласом.

„Задржао ме краљ, да играм биља-

ра, те сам готово морао трчати амо, да ми драгана не чека у шуми сама. Но сад, хвала св. Антонију, мом патрону заштитнику, ево те, дошла си!“ И он обавије руку око нежна врата девојци и метне јој главу на своја снажна плећа.

„Тебе краљ често потражује?“ тихо га запита Марнјета.

„На жалост — често!“ уздахне певач. „Краљ врло радо има ту досадну игру, а ја је не марим, па можеш мислити, колико јој обраћам пажње, кад ме чека моја Марнјета!“

„Је ли краљ добар човек?“ запита девојка.

Ларозе погледи јој у лице зачуђено, скоро пренеражено; није знао, шта ће то питање да значи.

„Како то мислиш, Марнјета?“ запита је певач, није могао сакрити, а да не изда неку сумњу у тону.

„Мислим, има ли осећања, је ли кадар осетити сажалења, може ли да заборави и опрости и онима, који су њега или његове чиновнике увредили?“ допуни Италијанка, и глас јој дрхтао.

„Ја не знам, шта да речем данас о теби, Марнјета“, пола је жалећи, у полу јој пребацујући, рече Ларозе. „Ти си свагда до сад била весела и расположена, чедо моје, тако тужна, као Ненија, римска божица нарицаља, што јој се у храму виде рушевине на подножју Везува. Кажи и мени, зашто си жалосна!“

„Хоћу, Лује, та како ли сам са жарком жудњом очекивала час, да те видим, да се с тобом поразговорим“, одговори брзо девојка. Одвели ми брата жандарми у затвор, и твоји ће га земљаци, бога ми, стрељати, као што су већ толике смакли са света.

На једанпут стаде тако јецати, да је Ларозе једва некако утиша и ублажи.

„А шта је твој брат учинио, да су га морали жандарми одвести? запита је он.

„Што су и хиљадама њих учинили у нашој земљи; хтео је делом да покаже привржевост према протераном краљу, па је гледао твојим земљацима, сматрајући их за своје непријатеље, штете да нанесе, где је год могао, поче љубавница говорити, а из речи јој суктао пламен патријотизма, који је одушевљаваше.

„То је зло по њега, душице моја!“ рећи ће јој на то младић. „Мира не зна за шалу у таким стварима.“

„Дакле никаква спасења, Лује; па зар и ти, који си тако интиман са краљем, немаш никакве наде?“ јадиковаше Марнјета, а сузе јој овлажише лице младога певача.

„Јадни, бедни мој Комо, зар си тако морао скончати!“

„Па немој тако очајавати, Марнјета, судбина се често чудновато игра!“ тешио је Ларозе, ма да је и сам уверен био, да се нема никаквом добру надати од строгих ратних судова. „Како ти се зове брат, знаш ли у ком је затвору?“

„У казаматима Сант-Елма“, јецало је девојче. „Ја сам данас била са млађим братом Лоренцом, келнером у хотел-Реалу, горе, тамо у тврђави, да спроток Ђакома утешимо и охрабримо, али ваши солдати бесно нас одбише, а молили смо, да му можемо бар једну једиту реч рећи.“

„Ђакомо, велиш, зове ти се брат?“ запита је Ларозе брзо, чисто страшљиво, као да се боји, да ће она то потврдити.

„Да, Ђакомо Салтарели, човек ваљан, племенит, храбар и снажан, љубављу према отаџбини одушевљен, али није много бирао средства, како ће непријатељу отаџбине нашкодити. За то су га сељаци твоји жигосали као злочинца и скупо му уценили главу. Ја сам га још онда опомињала, да бежи у Сицилију, тамо ће бити сигуран; али он вели, тамо нема ништа да ради, јер на острву нема Француза. Он је остао овде, и издајством паде у руке властима“.

„Црвени Комо“, шапутао је Ларозе као громом поражен, „за тога нема милости“.

Маријета га погледа, као да га пита; није му речи разумела.

„Помози ми, Лује, да га спасем, заклињем те љубављу нашом!“ кличе девојка, загрли га обема рукама и погледаше га очима овлаженим од сузâ.

„Твој је брат јако забасао, јадна моја девојко; он се с оружјем у руци борио против новог стања ствари, противио се војницима и краљевим званичницима, шта више пљачкао је и убијао; настави озбиљно Ларозе.

Куд би то водило, кад не би краљ Јоаким безобзирно казнио таке преступе, кад би пустио, да му шкоде? Биле би раскидане све везе закона и правде, нико не би био сигуран имањем и животом, и земља би у буни и анархији пропала. Желиш ли да така судбина постигне лепи твој Напуљ?

Девојка је ћутала, осећала је, да јој љубавник истину говори. Из његових речи разабрала је, да се нема никаквој милости надати за брата; француски куршуми оборили су људе, који се куд и камо мање огрешили о нову владу. Од силног бола и тешка јада баци се поново на груди певачу и стаде гласно плакати; она је, тако рећи, обожавала свога брата, он је у њеним очима био велик јунак, а не преступник. Ларозе се једва уздржао од суза; јадиковање љубљене девојке дубоко га потресло.

Настала дуга пауза; Маријета се сасвим одала своме јаду и тузи, а певач је размишљао, би-ли јој могао брата спасти.

„Твој брат Лоренцо је келнер“ напослетку поче Ларозе, е па онда, као и остале му колеге зна се играти биљара?“

Девојка га погледа својим великим црним очима; није појмила, какво је то сада питање, које јој се чинило да нема никакве важности.

„Сви га хвале, да је највештији у биљарењу, у свој краљевини нема му премца, и газда Хотел-Реала двапут му толико плаћа, колико осталима, јер, вели, својом вештином привлачи много гостију. Ал зашто ти то сад питаш, кад је о животу и смрти Комовој реч?“

„Сутра ћеш дознати, девојко моја, а сад ме више ништа не питај“, одговори Луј. „Доведи ми сутра у ово доба Лоренца, имам с њим нешто важна разговора. То је опасна игра, али ја је подузимам, тебе, једино тебе ради. А, сад, срце моје, не тужи, ништа се више не брини, него још који часак да проведемо у слатком ћеретању!“

* * *

И опет засијаше дворане краљевског двора у Напуљу сјајем небројених свећа, поново нагрнуше елегантне даме и отмени каваљери у сјајне, раскошне дворане краља Јоахима I. Наполеона Да ти очи засену од скупоцених тоалета помодних госпођа и сјајних униформа дворских чиновника и официра, од звезда и ордена на прсима виших официра и ђенерала.

И опет је краљ приредио сјајну част, где је имао приступа сваки племић или човек из отмена сталежа, био странац или домаћи. На тим сјајним частима одликовали се Мира и супруга му, духовита Каролина особитом срдач пошћу и љубазношћу. Као увек, тако је и сада отпевао Ларозе неколико својих песама уз бурно, урнебесно одобравање.

„Ти си данас изврсно диспониран, Лује, хвала ти!“ рече краљ певачу, кад је свршио певање. „После овог успеха, тешко да ће се набрати ловорика мала Хијовани, која нам је обећала неколико арија“.

Ларозе се поклони; он се навикао, да га краљ именом призивље, кад је добре воље.

„Али где је твој маркез Фољно са лепом супругом, што је заостао толи-

ко; запита краљ погледајући около по дворани; зар он није хтео доћи вечерас?“

Јутрос је Ларозе представио краљу тога маркеза Фољија и супругу му.

„Ја их ишчекујем сваки час, сер“, одговори певач немирно; „можда су и дошли, па ме чекају да их уведем у друштво“.

„Којешта, Лује, а о што ми је дворски маршал!“ брзо прихвати краљ; „маркез је много путовао, светски је човек, и, чини ми се, није сад тек први пут на двору; он дакле знаде церемонијал. Но, Ларозе, тај твој маркез мора да је богат или врло љубазан, кад је добио тако красну жену; тај ми човек изгледа као неки орах коштуњац“.

Ове последње речи рекао је тако лагано, да их је само Ларозе разумео.

„Маркез је, сире, и врло богат и врло љубазан,“ рече Ларозе; „бар, колико га ја познајем; али по далеком путовању на исток није имао прилике, да своје турнире усаврши, а што је на пређашњем двору Напуљском научио, то је у току много година излапило“.

„Баш ти честитам, Лује, на новом познанству, а нарочито ради лепе госпе маркизе; заврши краљ разговор, обрнувши се другом кавaљеру.

(Свршиће се.)

Алекса Стојшић.

1763 † 1850.

Алекса Стојшић био је Србин душом и телом и вредно је, да и шири кругови дознају што о њему, те да му се име забораву отргне. Не сећамо се, да смо где читали што о овоме честитоме Србину, па како нам дође до руке неколико листова у рукопису, где се укратко црта живот и рад овога заслужнога учитеља српског и храброга војника, то смо ради да бар оно овде побележимо, што се у том рукопису приповеда, а и то је већ доста, да се види како је Алекса заиста заслужио, да га потомци по који пут у добру помену.

Алекса је био војник аустријски у ратовима против Наполеона I., а још више је војевао као Србин у Србији у почетку овога столећа, за тим је послужио Србији као вредан и заслужан учитељ у Ваљеву, Београду и Каменици у оно време, кад је највећа оскудица била у добрим учитељима.

Како је све то било, причаће нам сам рукопис. Ми пак напомињемо овде, да смо до тога рукописа дошли добротом нашега пријатеља Андрије Плавшића, грађанина сада новосадског, а по матери унука Алексиног. Он је пак рукопис тај добио од правога унука Алексиног, *Петра Стојшића*, вештачког бравара у Ваљеву, који је син Косте Стојшића (о коме је реч у рукопису), а Коста је син Алексин.

За рукопис се држи да га је писао други син Алексин, *Касијон Стојшић*, који је био кмет ваљевски и посланик скупштински, и умрьо око 1885

У рукопису се час прича о Алекси, као о трећем лицу, час пак добија причање вид автобиографски, јер је без сумње писан по причању Алексином.

Но има један вредан писац српски, који би нам о Алекси умео више и лепше причати, чиме би се одужио сени заслужнога овога Србина из полупрошлости, а то је главом наш дични књижевник *Љубомир П. Ненадовић*, који је како дознајемо био *ученик* Алексин у оно доба, кад је овај у Ваљеву учитељевао. Радовали би се, кад би ови редци побудили г. Ненадовића, да нам из свога сећања прибележи и овековечи што о врломе Србину Алекси Стојшићу.

Може бити да ће и у хартијама честитога родитеља му проте Матије Ненадовића наћи г Љубомир што споменуто и о Алекси, јер је овај бивао у бојевима и уз проту, као што ће се видети из рукописа. А како Алекса

црта противно одушевљење и у боју на Баурићу, прота пак у својим „*Мемоарима*“ (стр. 272.) обећава, да ће ако доспе и тај бој што пространије описати, то је лако могуће, да ће се ту и Алексе сетити.

Писац овога рукописа доноси и ово: „*Примјечање*“:

„Ово и овоме подобно, што испред сљедује, није ктео Алекса приповедати свакоме; као што то неки имају вољу; ово су увек други казивали, а и сва друга доброчинства, што је Алекса роду свом чинио. Овај човек бијаше родољуб, какав се само пожелети може, притјажаваше све оно, што је од природе благородно њему даровано, но не беше у томе положају, да се што више догледи његова способност, и тако у малом мало је што и мого учинити, увек говораше: *дела нека говоре!*“

Ово говори како је Алекса скроман родољуб био, а да је такав заиста и био, видиће се и из рада му, како је уз малену плату учитељско звање с вољом и трудом обављао, а осим тога без икакве награде и за свештенике људе изучавао.

Рукопис је писан без дебелога јера, иначе тако званим средњим правописом, и гласи:

I.

Александер Стојшић, учитељ Ваљевски, води своје порекло од пресељења Срба из оних крајева негдашње Велике Србије, а данашње Старе Србије, из пећске патријаршије, а под предводитељем Чарнојевића патријарха *(нека се нађе у Летописима кад је то било)*. Његов ондашњи пра-деда био је као неко одлично лице у оној општини и имађаше за неколицину важећи глас, којим се ползова при доласку на границу данашње Србије *(место, гди је се прешло у Србију нека се нађе)* и одврати неколико њих да не иду преко Дунава и да не остављају оваку земљу, која се види много плоднија у свему, а нарочито у шумама, којих тамо види се да нема, и тако дођу у место зовомо Стојшић, село једно и данас наодеће се на левој страни реке Колубаре, гди има и један градић на врху брега под именом истим. Овај градић има подобије као што је и на Авали, али је више развађен, и тако се ту стане и населе; но како је српска снага и царевина годином за годином падала, а турска се дизала, тако су дошли тешки дани за живот породице и овде у Стојшићу његовим и другим фамилијама, који бијаху шњим. Тако се морадоше одавде кренути за преко Саве реке, да тамо траже себи мирна живота, куда их је и повео први избавитељ Чарнојевић, путујући и тражећи себи прибежиште са оне стране реке Саве више дана са својом фамилијом и домаћим потребама оптерећени почну неки из средине говорити своме вођи да се настане већ и да не иду даље овом речи: *Стој!* И тако више дана тумарајући напослетку стане се у једно село у Шлавонији. Но данашња аустро-мађарска држава, а онда још српска под својим деспотима *(која је влада тамо била при доселењу Чарнојевића нека се тражи)* и ту станивши се ови новаци прозову свога вођу *Стојша*, од кога имена и цела фамилија његова узме презиме *Стојшић* (сад је ли то од те речи *[Стој!]* или од онога градића извесно не може се определити). Живећи Стојша у новонастањеном селу добро се спомого и није био најмање имућан између његових, а најбогатији бијаше у чести, јербо га сви мало одликоваше због његове искрености и разборитости. Он умре после доселења 10 година и остави по себи сина Арсенија Стојшића (који је био отац Алекси Стојшићу), кога је још за живота упутио био у грађански живот, давши га у варошицу Вуковар, у Срему, на занат абаџијски, који је као абаџија доста година поштено проживио, а срећа га послужи, те се ожени са богатом женом, које му нешто и важности у општеству прибави, и данас може с распитати за кућу Арсенија Стојшића, која је од тврдога материјала и стародревна, а ову му је кућу жена његова насљедила; у овој кући роди Арсен 5 синова: Саву, Алексу, Јову, Пају и Андрију. (Пошто је ово делце управљено само за чест Алекси, то ћемо остале личности споменути у толико, у колико се ток саме ствари не би испреки дао). Арсен давао је своје синове на науку

какве су онда могле бити и доцније Сава се најстарији запопи и био је свећеник у Винковци у Шлавонији и остави по себи два сина, који и данас служе као чиновници у аустријској војсци. Јова је највише тумарао у своме животу неизвесно и најпосле умре као учитељ у Срему. Паја буде клозер и остане у кући са матером, која му после смрти материне и остане у наследије и по себи остави 3 сина: Љубомира, Косту и Глишу. Коста и данас држи кућу и занима се саставом књига латиницом писаних и књижарском радњом. (Имућан је.) Андрија, најмлађи брат Алексин и син Арсенијев, задржи занат оца свога, о коме и данас живи, а има једнога сина Косту, који је велики судац у Срему.

(Наставиће се).

Нешто о црногорскијем јунацима.

ОД ФИЛИПА ШПАДИЈЕРА.

(Наставак.)

Оставите се ви те шале, добар је Јовиша кад дође до невоље јуначке, настави један иза леђа. Знам ја њега кад се бијасмо с Приморцима, а мој ти Јовиша шћаше ставити капу на један камен а иза другога се бијаше као и један Цетињанин. Слушајте јунака што говори, одговори Јовиша узбуђено. Хвала ти, Јокета, на тим твојим поштеним ријечима, вазда си јунак био, а јунак никад туђе поштење не крије. Јест, настави други, и ја онда виђех Јовишу како лежи потрбушке и сабија земљу да направи какво корито, а иза оног камена никад главу не помаљаше, нити Јовиша тај дан виђе Приморца толико га бог видио. Не, а ти се не кријаше? Кријах и ја, али не као ти Да, ви Баице хвалите се, да сте бољи јунаци од Доњекрајаца, а никад нијесте били бољи, нити ћете икад бити, само што сте више хвалише од нас. Тако Јовиша, сабљо наша бритка, повика неки Доњекрајац, недај се јутрос, не пуштај Краину. Кад виђеше Баице до чега их је Јовиша догнао продужи један опет: Знамо ми, да је Јовиша као најбољи Цетињанин, него, хајде Јовиша рђа те не била позови Махмут-пашу на мегдан, те осрамоти и Пера Вукотина и Ивана Голубова. Ево ја ћу ти дати нож, оваквога гвожђа нема до Призрена. И ја мале пушке нема их поузданије до Пећи. — А ја ћу ти дати дугу пушку, дужа је од тебе два пут, бацила би у Доњи Крај, а нема је поузданије чак до Хотске Горе Нећемо ми тако, завика опет један озбиљније: Наћемо ми њему у Цуце или у Ћеклиће какав мач, који је дужи и поузданији од ножа, а ја ћу му дати џевердан, и ја моје мале пушке, боље су од твоји десет пути; а поп Лука ће му дати ону памуклију, кроз коју тако лако гвожђе не пролази. Сад јадноме Јовиши ова биједа бјеше гора од прве, али видећи у каквом се колу налази, за најпаметније нађе, уклонити се мирно с те позорнице, бојећи се, колико да се с њега не заметне кавга, толико још више клетве св. владике преко свега тога, што му шћаше милије бити да изговори двије три цигле ријечи, него се посветити: „О, кучке оглодане, с ким се ви ругате!“ — Но ништа за то, неће они њему остати дужни, ако жив Јовиша дође на ону плочу, с које се може и нешто више проговорити. Док млађи заметаху шалу, дотле сердар Ђико одведе кнеза Пурана на страну, те га између осталога ослови: Знаш ли Пуране зашто одведе св. владика Пера Вукотина у Камикулу? Незнам, ако није да му даде коју пару. Е, ако то буде истина, мило ми је, тако ми св. Јована. (Храм цркве баичке). И мени, тако ми св. Госпође, (Храм цркве доњекрајске). Јунак је Перо и добар је наш брат Пуране јадан не био. Јест бога ми, Ђико, он је као најбољи Црногорац, па је љубазан, умјетан, па скочац. И ђаво га знао, мени би се празно чинило, да без њега одемо на војску. И мени. У томе се врати весео и задовољан Перо из манастира, вичући: „Хоћемо ли Це-

тињани ићи на војску?“ Хоћемо, хоћемо, Перо! — Рекао ми је св. владика да вам кажем, да спремите брашњенике и све што треба, па трећи дан да будемо овде прије зоре ако бог да, а доћиће и сва катунска нахија, јер је св. владика послао књиге на сва племена. Још ми рече: а наругаћете ми се, да ја предводим сву војску противу Махмут паше, ја му на то рекох: да не знам, шта ће на то рећи Цетињани и други Катуњани. Предводи Перо и за тебе је; што ти ми говоримо, реће ти сва Катунска нахија, јер је боље да нам ти предводиш, него какав рогокапа Цуцки. Пошто још чуше, да св. владика дарова Перу Вукотину пуне грсти тврдијех талијера, повикаше једногласно сви: „Нека, бог да прости и требају му.“ — Тако дакле пошто примише свети благослов св владике одоше својим кућама, да се спремају с божијом помоћи на срећан пут.

Трећи дан у саму зору стигоше на Цетиње јуначки Катуњани а на име: Цетињани, Његуши, Ћеклићи, Цуце, Бјелице, Велестовци и Чевљани. Комани и Загарчани чекаће их на извјесно мјесто, гди се буде паша утаборио, а јунаци ријечке и љешанске нахије отићиће заједно с Катуњанима, кад ови буду кроз њих пролазили. Пошто се сврши божанствена служба и призив св. духа, указа се на капији манастирској у најдивнијем сјају и владичанском достојанству земље господар владика Петар! На њега беше као што причају Црногорци широка од жежене свиле пресамићена дуга долама до земље, по којој на снажним грудима одсјаиваше све само злато и драго камење у виду звијезда и крстова. На глави му стајаше капа камилавка омотана неком бијелом као снијег свиленом траком, која му се широко спушташе низ снажна плећа и рамена његова, — у средини ње поврх високог као сјајни месец сведеног дивног чела његовог, раширио се бјеше златокрили двоглави орао на црвеном пољу са владичанском круном и грбом старе Зете. Па кад се томе још дода, његов високи правилан стас, његово дуго бијело, пуно благости и мушког достојанства лице, црне браде и дуге црне косе, а преко свега тога оне његове пламене очи, које муњевито на све стране неким божанственим огњем сијевању, а у које још нико од смртни не мога погледати! Онда се може мислити, с каквим одушевљењем, с каквим ли поносом закуцаше јуначка срца његови храбри витезова, кад угледаше тако да речем, тога надземног серафима, који посланством „свише“ пресијеца огњеним мачем тешке ланце и гони црне демоне у вјечни гроб!!! — — — Пошто као обично владика Петар поздрави, благослови и охрабри војску, одма прогласи Пера Вукотина за најглавнијег вођу, заклињући главаре и свакога војника да га исто као и њега слушају, пријетећи им још клетвом на сваку непослушност. Сва је војска радо прихватила Перино старешинство, колико због тога, толико и због оне живе вјере у његову војничку вјештину и гласовито јунаштво.

(Свршиће се.)

ЛИСТАК.

ПРВИ КОРАК У ЖИВОТ.

Обичаји при рођењу детета.

КУЛТУРНО-ИСТОРИЈСКА ЦРТА.

(Свршетак.)

У Америци, особито у *Мехику* и међу *Индијанцима*, налазимо неки чудновати обичај. А то је „*Кувада*“, што значи мужевљево лежање у кревету. То јест, кад се жена породи њој се даје врло кратак рок на одмор, него она мора наскоро да устане и да иде за послом, а муж легне у кревет и ту га шест недеља дана најбрижљивије негују. Док се с матером детињом поступа, као да се ништа није ни догодило, дотле се отац чува најбрижљивије од промахе и од једа и тако се с њиме поступа, као да је он мати. Но тај обичај није у Америци постао, него је пренесен из Европе. И римски списатељ Диодор Сицилијански пише, да је то на Корзици обичај био. Страбон тврди у својој гео-

графији, да су се становници Шпаније од прилике пре 2000 година тога обичаја држали, а у неким крајевима јужне Француске кажу да се потајно и сада тога обичаја придржавају. Осим тога има га у појединим деловима Хине, у Источној Индији, Западној Индији, на индијском архипелагу, па и у Бразилији. Од куда је тај обичај постао не да се управо разјаснити. Индијанци обично наводе као узрок томе, да дете више од оца него од матере произлази и да би непажња очина у првим недељама живота дечијег неком чаролијом могла детету шкодити. С тога у то доба неће ни један Индијанац ни бурмута шмркати, премда га они одвећ воле, јер се боје, да не би кијање тако исто шкодило детету, као ма и која друга погрешка у дијети. Неки испитивачи веле, да је то оно исто, што и подизање детета у Риму и у Атини; тиме признаје отац дете и тиме стиче он право располагања са дететом, јер код неких народа је у пређашње време дете добивало име, имање па и достојанство од матере, а не од оца.

Код Мехиканских урођеника држане су некад ванредне светковине, кад се поглавици — казику — родио син. Светковина није смела краће трајати од осам дана. Првога дана долазиле су све младе девојке из села са палмовим гранчицама у рукама пред колебу, у којој је новорођени син лежао, те играху око колебе и лупаху палмама по огради и крову од колебе. То лупање имало је символичнога значења и рађено је с тога, не би л' новорођени био велик ратник. Пред вече је најјача жена из села, са кецељом од нојевих пера, од појаса до колена, у друштву са девојкама ишла по селу. С батином у руци наваљивала је ова жена, коју су „пауком“ звали, ваљда што се око њена тела нојево перје као паукове ноге лепрша, у колебе, те је батином истеривала мужеве напоље. А напољу су дочекивале девојке с палмовим гранама, те их шибале. Идућега дана играле су се девојке с момцима хрвања о опкладу. А трећега дана цело се село слегало на игру. Четвртога дана беше нова забава, и то опет хрвање, а онда је изазивала жена, што се зваше „паук“, све друге жене из села на мегдан. Петога се дана опет играло, а шестога се хрваху женске и момци. Последња два дана наступило је мушко право; онда се жене и девојке морадоше повући, а Индијанци се онда частили и пили уз бубањ и певање.

У *Северној Африци* влада многоженство, јер је онде главна религија мухамеданска. Тамо се дакле слабо осврћу на рођење детета. Но и Црнци у западној и источној Африци не маре за рођење. То је тамо догађај, који се равнодушно прима, као киша или сунце, а параде се чине само онда кад који одрасли умре. У источној Африци пљују на новорођено дете, али то се само с тога чини, што они држе да је пљувачка света и да је лековита од урока. У западној и источној Африци кад се роди мртво дете побуни се село, јер сви су црнци у Африци веома празноверни, те сваку несрећу, догодила се она у породици или у држави, шта више ма и у самој природи, доводе они од урока, урачања. То урачање долази од каквог непријатеља, те оштећени мора тога злог духа тражити и тужити. А то бива тако, да н. пр. отац или мати умрлога при порођају детета размишљају, ко је то њима могао урачати, те онда на кога падне сумња они га оптуже у јавној скупштини. Против те оптужбе нема призива, нити протудоказа. Оптужени се може подвргнути божјем суду, који овако бива: на свечани начин поднесе му свећеник у љусци кокосовог ораха отрован напитак, који он мора испити, праћен клетвом и проклињањем Ако за тим добије повраћање, те избаци попијени отров, онда је невин; а ако не поврати онда је крив и онда умре од отрова, ако га и пре тога већ нису сељани на варварски начин претукли. Наравно дејство отрова зависи од начина, како су га зготовили и ту је свећеницима отворено поље да се даду подмитити.

Погледајмо сада на најпросвећенији део света, на Европу, где не влада многоженство. Ту је у свакој кући — осим где је нужда и невоља — рођење детета радостан догађај. Красан је то доказ за напредак културе код Европејаца, што се они радују, да је опет

нов члан друштва ступио у живот, и што се родитељи радују, што их је бог с потомком благословио.

По **А. Бертолду**.

КЊИЖЕВНОСТ.

„Књижевној Смотри“ у Загребу.

У 8. броју „Književne Smotre“ што излази као мјесечни прилог „Napredky“ органу хрв. педагошког збора у Загребу, читамо на 58. страни у оцјени Карићеве „Србије“: da je svakako pogrešno pisati: knez *Lazareva* crkva, razvaline grada knez *Lazareva*, slika knez Lazareva u crkvi.“ Вели се даље: „Mi ne znamo doduše, da li naš narod možebit u Srbiji zbilja (zar ne zaista?) tako govori; nu to znamo, da takova šta nismo čitali ni u Vuku ni u Daničiću“.

Моје прилике или боље рећи неприлике сметале су ми, те до данас нијесам могао набавити Карићеве „Србије“, но ја нијесам ни накан истраживати колико је оправдано критичарево мишљење о том дјелу. Ја ћу овдје само да упозорим на критичарево знање граматике.

Ријеч је о посесивном генитиву или другом падежу за припадање. Припадање се другим падежем може само онда исказати, кад уза њ' има додатак, а ако нема додатка онда се други падеж претвара у придјев.

Изузеци:

1. ако има више ријечи, које једну ствар показују н. пр. „У име оца и сина“; У здравље цара и краља.“

2. кад се припадање казује презименом н. пр. „кула Ђуришића; — пјесме Мушицкога.

Но ако ћемо да усвојимо начело проф. Живановића, да у граматици све бива по правилу без изузетка, онда примјери под 1. тумаче, као да је једна ријеч другој додатак (Даничић Синтаска стр. 23), а у примјерима ad 2. мисли се име као додатак. (Тамо 22. стр).

Као што се види критичара буне сложене ријечи, а Карићева је погрешка можда у томе, што недовршене сложене ријечи не везује уобичајеном цртом.

Кад зналац чује „Кнез Лазар“ или кад чита у „Карићевој Србији“ „*Кнез Лазар*“ онда он као такав мора знати, да су ту придјеви постали од недовршено сложене именице „Кнез-Лазар“.

Критичар неким особитијем ауторитетом вели: „nu to znamo, da takova šta nismo čitali ni u Vuku ni u Daničiću“. На то му се може одговорити, да он Даничића онда није ни читао, или је ту интересантну партију заборавио, па га за то најучтивије позивамо, да с нама отвори 48. страну „Српске синтаксе“ од Ђ. Даничића, Београд 1858.

Ту читамо од 20. реда:

„Господара славног *кнез-Лазара* 2, 45;
Милош згуби Турског *цар-Мурата* 2, 45;
Док погубим *Бирчанин-Илију* 3, 26 (1823)
овакове по две речи узимају се као једна, и за то у другом падежу за примање остају истом онда, кад имају још какав додатак:
Да л' је кула *славног кнез-Лазара* 2, 45;
Брат *капетан паше* ***из Зворника***. В. С. Караџић дан 3. 148.
ако ли нема другога додатка, замењује се други падеж придевом:

Окром давучјања*) *кнез' Аксентијева*. С. Милутиновић, ист. срб. 357;

Чича-Срећков -ист. Име новинама, које је у Београду издавао А. Николић год. 1847;

*Чича-Томина колиба***) име књизи, која је штампана у Београду 1854.

Помиње се и један примјер из Словенског „Iисоусъ Христова рождъество“ и т. д. „Мат., I., 18.“

Ову партију могао је г. критичар научити такођер из „Извода из српске граматике“ од Јов. Бошковића, Београд 1864., те из његове скоро на свијет издане прве књиге „Скупљени списи“ од 1887. чланак 243. који се чланак штампао још год. 1882. на 277. страни II. год. „*Србадије* под насловом: „Из науке о језику. Помињемо се дапаче, да је Бошковићеве „Скупљене списе“ оцјенило у 6. и 7. броју лањске „Smotre“.

Зато смијемо поздравити браћу у Загребу, нека се окане бистрити језик Београђана, на које се у оваким приликама свакако прије смијемо поуздати, него ли на оне Хрвате, који су јуче дошли из странијех земаља.

Није то олака ствар — позивати се на Даничића, кад га нијеси добро проучио; а

тешко је и бостанџију учити, како се саде краставци т. ј. *Србе учити — свој језик.*

Марадик 23 јула 1888.

Хрват А . . е П . . . . . чић.

БЕЛЕШКЕ.

(**Арон Тапавица**). У Десци у Банату, преминуо је 12 јула о. г. тамошњи парох *Арон Тапавица*, син шајкашког надпоручника г. Тодора Тапавице. Покојник је радио на књижевном пољу. Кад је оно наш Змај-песник у врло дирљивој песми исказао своје јадање над поступцима неких наших свештеника и запитао на крају песме: да ли још имамо правих свештеника, покојни Тапавица је у лепој песми одговорио да *има*, и да му то његово срце каже. Обе су песме изишле у „Стармаломе“. Осим тога писао је у „Стармаломе“ лепе хуморескe, нарочито из граничарског живота, и на расписану награду послао је у исти лист хуморeску једну, која је и награђена. — На укопу су држали сходне беседе парох сиришки преч г. П. Јовановић и петровоселски пр. г. Панта Поповић. — Покојник је пошто је свршио богословске науке био више година у Вањалуци управитељ тамошње богословије. Вративши се у свој завичај послан је у Надаљ за администратора парохије; одатле је отишао у Мохол за капелана, па онда у Деску за пароха.

(† **Душан Грбић**). У Гор. Карловцу преминуо је код својих родитеља правник на будапештанском факултету *Душан Грбић*. Био је ватрен Србин и даровит младић. Лака му земљица била!

(**Штипендије**). У Текелијном заводу у Будимпешти упражњена су два питомачка места. Рок стечају до 3. августа о. г.

(**Срп. народна позоришна дружина**) бави се сада у Турском Бечеју и како Бечејци, тако и Врањевчани јако се заузеше, да дружина у њиховој средини не претрпи никакве штете. Оданде иде дружина у Вел. Кикинду.

РАЗНО.

(**Народ што се смеје**) Тиринћани беху стародревно источњачко племе, и о њима приповеда Иродот да су били надалеко чувени с тога, што су се увек и ма на што смејали. Суседни су их народи већ добро знали с те стране, јер су они сваку ствар узимали са смешне јој стране и на сваку трећу реч су прснули у громогласан смех. Но због те лудости сви су их презирали, те они предузму себи, да се одуче од те рђаве навике. С тога они изашљу посланство Делфијском оракулу да се упита код овога, како би се они одучили и отресли те рђаве навике. Оракул им одговори: „Жртвујте Нептуну на обали морској једнога бика, и тако ћете се од тога старог зла одвикнути, али се чуваjте да се не засмејете“. Кад добише одговор стадоше се Тиринћани спремати да жртву принесу: направише велико коло на обали морској, где ће се бик на жртву принети. Само достојни и озбиљни људи ће при том бити и радити. Доведу бика и баш да га закољу, а неки деран од девет година се протури у коло и хтеде да гледи како ће се бик клати. Кад дечка хтедоше да отерају одонуд, а он ће викнути: „Па шта вам ја сметам? Валда се бојите да вам нећу појести вашега бика!“ Ове речи беху већ доста повода, да се сви озбиљни ови људи стадоше у глас смејати, а тиме наравно осујетише целу ствар, јер им је оракул казао, да ће се само тако отрести своје луде навике, ако се при приношању жртве не буду смејали.

НОВЕ КЊИГЕ.

Из Италије. Новела Павла Хајза. Превео *Јован Грчић* Издање срп. књижаре и штампарије браће М. Поповића у Новоме Саду 1888. Садржај: *У самоћи. — Нерина. — Барбароса. — Фениче. — Андреја Делфин.* На 8-ни, стр. 300. Цена 90 новч. — Ово је друга свеска дивних приповедака Хајзеових из италијанскога живота, што их наш вредни Јов. Грчић преводи, и које су добро познате нашим сталним читаоцима, јер су скоро све први пут угледале света у „Јавору“. Прва је свеска изишла пре неколико месеца под насловом: „*У земљи, где но лимун рађа*“, и донела је четири новеле Хајзове, које су — као и ове — све једна лепша од друге. Ко је дакле пријатељ лепог и здравог, а уз то врло занимљивог причања, нека набави ову красну збирку.

Бен Хур, *роман из времена Христова.* III. — Ово је 180. свеска „**Народне библиотеке браће Јовановића у Панчеву**,“ која стаје само 16 новч.

Летопис Матице Српске. Уређује *А. Хаџић.* Књига 154. Свеска друга. 1888. У Новоме Саду. Српска штампарија дра Свет. Милетића, 1888. На 8-ни, стр. 156. Садржај. I. Стара и нова психологија. Од проф. Васе Вујића. II Свекрва, шаљива игра Мите Калића. III. Грађа за ђеографију Црне Горе. IV. Говор Јована Грчића у спомен Ђ. Рајковићу. V. Хамлет, у преводу др. Лазе Костића. VI. Народне игре од М. Медића. VII Књижевност. VIII. Прослава 50-годишњице Јакова Игњатовића. IX. Читуља: Ђорђе Малетић. X. Рад Матице Српске. — Цена 70 новч.

Књиге за народ. Издаје „Матица Српска“ из задужбине *Петра Коњевића.* Свеска 16. **Деоба Врлића**, приповетка из српског народног живота Написао *Милутин Јакшић.* Трошком срп. књижаре и штампарије Браће М. Поповића у Новом Саду 1888. Цена 10 новч. На малој 8-ни. стр. 84.

Рад и именик „Матице Српске“ године 1887. (Рад главне скупштине, повереници и именик Матице Српске) У Новом Саду. Српска штампарија дра Светозара Милетића, 1888. На 8-ни, стр. 55.

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шаљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор. на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића. *Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.*

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК: ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

УРЕДНИК: Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 32. У НОВОМ САДУ 7. АВГУСТА 1888. Год. XV.

„За љубав питам само.“...

ИЗ ЗАПИСНИКА ЈЕДНОГ ПЕТОШКОЛЦА.

I.

У врту моје суседке беху најлепше руже.

Те су руже цвале у сред врта, крај потока, који је жуборио кроз зелене садове.

Често сам кроз плот гледао сребрне таласе несташнога потока, како запљускују нежну стабљику тих најлепших ружа, али свагда би ми поглед са сребрних таласа пао на бело, осмејком невине безазлености обасјано, лице лепе суседке, која би, по свагдањем обичају, седела на зеленој клупи, крај тих ружа, и не пазећи на оне мале светле капљице, што се са ружиних цветних листића котрљаху у меко јој крилце.

У руци њеној беше отворена књига, са плавим корицама, од јутра до мрака, и по малом злаћаном крстићу, који је одсјајкивао од оне отворено-плаве боје на корицама, судио сам, да је то морала бити — библија, или друга каква књига, посвећена побожноме размишљању.

Кад би случајно подигла главу горе, па, преврћући прочитану страну листа, погледала око себе, то би ми се пукотина на плоту, кроз коју сам је посматрао, учинила тако широком, да сам држао, е ме оне црне очи виде од главе до пете, — мене, гимнасијског петошколца, који би требао нешто да држи и на своје мушко достојанство, — и тада бих, као по некој заповести падао на колена, и гледао на више, — на пукотину, очекујући, да кроз њу пролети плам оних небесних очију, а за тим бих опет постепено заузимао свој првобитни положај и тако немо и непомично пратио сваки њен покрет.

Једном се реших, да се захвалим пукотини на њеним досадањим услугама, и да помоћу столичице достигнем врхунац оне смелости, коју заљубљени петошколац може достићи.

Кад сам кроз пукотину угледао вити стас чаровне усамљенице, како се превија под теретом пуначких груди, привукао сам столицу ближе к плоту, па сам онда стао на њу. Али гле чуда!.. Никада дотле не бих веровао, да је то тако тежак задатак изложити своје очи женским очима, своју главу женској радозналости, па мож'да и строгој осуди. Ноге ми почеше клецати, као да ми са оне стране плота прећаше какво усијано топовско тане, а столичица се љуљаше, као да би био земљетрес.

Али одлучност мора већ красити карактер једног петошколца, иначе не би био вредан, да се пење по степени-

ма на други спрат гимнасије, и да као „горњогимнасиста“ ужива право, уз раме свога професора, пити у здравље новијој и блажијој школској дисциплини

Ноге су и даље клецале, али воља, одлучна воља исправила је тело и положила голобраду браду на горњу ивицу од плота, а очима је улила неку непојамну моћ, да не врдају ни десно ни лево, него да гледају баш право у зеницу оних црних ватрених очију.

Али та моћ не трајаше ни неколико тренутака. Натраг већ нисам више могао, јер би то био грех против самога себе, а гледати јој и даље у зеницу, било би лудо, кад већ знам, да би то био немогућ посао за моје скромне очи. — Шта сам дакле друго могао чинити, него гледати час у поток, час у ружу, час у клупу, час у голубињак, час опет у питоме зечеве, чијој сам слободи и окретности први пут у своме животу почео завидети. Али, кад сам се већ свега био нагледао, и кад сам дошао до уверења, да би од мене још луђе било не погледати у предмет, ради кога сам толике муке претрпео, напрегао сам сву снагу, и — једним погледом дознао сам, да се то, иначе бледолико, девојче заруменило, као најлепша њена ружа, да се оне црне очи, које дотле по књизи лутаху, зауставише с неком милоштом на мени, и да се на оним малим руменим уснама заиграо несташни, чаровни осмејак, који као да ме поздрављаше: Добро ми дошао! — —

Али сад се, на моју велику срамоту, деси ужасна несрећа.

Моје псето, које је иначе свагда, а сада највећма, окићено било чичцима, нашло је за практично, да употреби моје подножје за средство против тих незваних му гостију, а последица тога беше — мој срамни пад и гласни смех моје, у пола познате, суседке.

То беше за мене неочекивани удар, ал' за то не прође ни његов виновник без — удара.

Те ноћи нисам ни тренуо. Пред о ми излажаху шарене слике: ружа, п ток, клупа, зечеви, голубињак, девојч осмејак, столица и — пас, тај прокле пас, чији ме лавеж целу ноћ подсећа на минулу катастрофу. Био сам се в чврсто одлучио, да га предам ономе з воду, који се брине, да нежни пол осети оскудицу у лепим рукавицам али моја мајка, кад чу, шта сам науми положи свој сухи кажипрст на уста, ми с достојанством очита: Ово је п мога супруга, твог деда; — он га отхранио, а унук му треба да га д храни!

После те опомене решио сам се, га дотле бијем, док га не заплашим, бих се у будуће оградио против та непристојних гостију.

II.

У моме врту беше доста ружа, а то беху обичне руже, без магнетизм

Па од куд њеним ружама више ч ра?! . . . Мож'да с тога, што сам кр тих ружа виђао свагда њу, у лакој пл вој одећи, са низом ситних ђинђува белом, пуначком врату.

Девојче, које се пре неколико се мица повукло из шумног варошког овај тихи сеоски живот, са својим оце умировљеним пуковником, облагородил је својим осмејцима, погледима и узда сима цветне листиће тих ружа, које м до скора беху тако исто познате, ка што ми је сада познат дан мога рођен за — вечност.

Сутра дан, после оног „столицокру шенија“, премишљао сам, шта да радим

Пса сам тога дана неколико пут енергично ишибао, да сам, на своје ве лико задовољство, приметио на њем смртни страх од моје њему импозантн појаве.

Али да се не би и даље излагао ћу дима „превртљиве“ столице, нашао са за добро, да одмах уз плот, према он пукотини, саградим сигурно, непокретн

подножје од четири „усправно ударена коца, па да на њих положим врата од старе, сада већ запуштене, качаре.

На своје велико задовољство увидео сам, да је то била паметна мисао, из два узрока; — прво, што се више нисам имао бојати пада, а друго, што сам тако знатно одскочио у висину, те сам се могао ласно нагнути половином тела преко плота, и, у случају ближег познанства, пољубити и ону малу, белу ручицу, која би ме једном своје најлепше руже удостојила.

Подножје је дакле било осигурано; — требало је још срцу слободе, очима смелости, уснама доста влаге, да се не суше, и ваљало је колена стегнути јаком ликом, да кукавички не клецају.

Кад сам, заузимајући постепено виши положај, достигао природом одређену висину своју, стојећи на ново-саграђеном подножју, угледао сам поток, ружу, питоме зечеве, голубињак и зелену клупу, а девојче, које је на два корака од мене брало рибизле, не могох угледати, јер — не смедох.

Али моја суседка беше слободнија од мене. — Осећао сам ватру њених очију, па ми се некако причуо и уздисај јој, али то је тим више одузимало слободе срцу, које још не беше свикло на такове нечујне разговоре.

Учинио ми се много природније, да јој, када се случајно ожегла о коприву, купећи под џубном отпале рибизле, изјавим своје саучешће у големим боловима.

Тада ме погледа она својим великим црним очима, и обли је румен чак по врату.

Сада уграбих прилику, користећи се њеном забуном, да јој се представим.

Осећао сам, да ми се слобода све више повраћа. Кад јој поверих тајну свога имена и презимена, другим речима, кад јој рекох, да се зовем — Петар Павловић и да сам петошколац, priђе она к мени, пружи ми руку и тихо ми прошепта две слатке речи: Мила Предраговић.

Сад смо стојали једно према другом.

Чуо сам њено дисање, видео сам њено бело, благом румени обасјано лице, онај невини осмејак, искрени, поверљиви поглед великих, црних очију, па ми је било криво на самога себе, што не имадох речи, да овековечим њима успомену на тај давно жељени тренутак.

Мислио сам, чиме да започнем.

Ако приметим, да су јој лепе руже, она би помислила у себи: — то знам и без њега, . . . празан разговор! . . . Ако бих је запитао, боле ли је још рука, ужежена копривом, могла би у себи помислити: — овај већ тако далеко иде, да почиње испитивати чак и моје радости и моје болове!

На последак паде ми на ум једна сретна мисао, и ја се пожурих, да јој што пре дадем израза с питањем:

— Како вам се, госпођице, допада овај живот на селу?

— С малом разликом за мене исти, к'о и у вароши. — И тамо ми беше уживање ограничено међу цвећем и тицама, само што онде зврктање кочија и врева света узнемирује тишину, у којој се тако лепо даје мислити! . . . Ту тишину нађох овде и у толико ми је овај сеоски живот милији.

— Мени се то ваше мишљење о уживању чини неприродно, за младост, која се баш грози од монотоније у животу, па тражи друштва, промене, пријатне забаве. — Вашем, у бојевима оседелом, господину оцу нуждан је мир, као што је његовој госпођици кћери нуждан друштвени живот, који ће одговарати захтевима њене младости, њених жеља и тежња.

У очима јој засја необична ватра, а на уснама заигра се несташни осмејак.

Она подиже руку на више, па ми несташно попрети својим нежним, ружичастим кажипрстом:

*

— Недам се варати, недам, недам! . . . Но ми кажите, да ли волите цвеће?

— Ваше ми руже својим мирисима и руменим цветићима често у сан слатке слике дочарују.

(Свршиће се.)

Ох, зар срце. . . .

Седео сам на зеленој обали,
где мирише ружа, смиље, рузмарин,
на обали непомична језера,
слушајући вечну песму природе,
што је пева оцу свију векова,
у шумору ил' у тихом жубору,
у мирису ил' у песми грлице. —
Гледао сам хармонију природе:
плаво небо у дубоком језеру,
лаку ласту у сунчаним зрацима,
и лепира на мирисној круници, —
само своје познах срце ништаво,
у себичној огрезнуло намами,
откинуто заблудама, страстима
од целине хармоничних делова, —
пали листак са здравога дрвета! . . .
— — — — — — — —
Ох зар срце не мож' бити зрцало,
да с у њему савршенство огледа
божанствене, свете, вечне истине?! . . .
Зар мисао не може се уздићи
у изворе сунчанијех зракова,
у извире ружинога мириса,
где божанство славу своју налази,
а мисао божанствене утехе?!

Вршац.

Милутин Тробић.

Партија биљара.

ИСТОРИЈСКА НОВЕЛЕТА

Мавра Лилија.

(Свршетак.)

У том тренутку отворе се врата и дворски маршал јасним гласом пријави маркеза Фољија и супругу му, склони се мало на страну и пусти госте у нутра.

Маркез беше човек мален, дежмекаст, широких плећа са великом главом, на глави му оштра, чекињаста коса, као у јежа бодљике, па му глава изгледала још већа.

Црте па лицу му биле су сурове, али сладак осмех, који му је вечито лебдео на уснама, ублажавао је доста сурови израз лица, и ако му се није могао чинити баш врло симпатичним. Ал супруга му беше савршена јужначка лепота, класична стаса и узраста, дивна лица, да ни сам Тицијан не би умео дивније насликати.

Тамно црна сјајна свиона коса спуштала јој се низ плећа, лице јој беше овално, пуно свеже младости, очи црне као ноћ, пуне израза, које су стидљиво, готово страшљиво погледале скупљени свет

Лака јој румен дође у лице, кад је опазила, како је присутни љубопитљиво погледају, никакав јој кармин не би боље доликовао снежном, белом лицу — у том је тренутку била још дивнија.

Обоје се дубоко поклонише и поздравише певача Лароза, који им дође на сусрет и одведе их краљевском пару.

„Ми смо већ мислили, да ће те нам ускратити уживање, да вас вечерас видимо,“ рече краљ гостима, и врло нам је жао, што сте дошли тако доцкан, те нисте чули Лароза, а он је данас ванредно дивно певао.“

„Величанство, — неодложан посао“ — промуца мали човечуљак, широких плећа.

„Ништа, ништа, господине маркиже, ништа се не брините за то,“ упадне брзо Мира у реч, да не би довео свог пријатеља још у већу забуну, гледајте бар, да остатак вечера проведете, како се може, дакако, ми не можемо још много шта дати.

Затим се окрене дами, с којом је дотле краљица разговарала и проговори јој неколико срдачних речи.

„Ми се надамо, да ће мо вас чешће виђати на двору“, настави краљ, „нама је стало до тога, да са најотменијима у нашем народу добро живимо; племство је било од вајкада заштита и стуб престолима“.

„Али само дотле, сире, док му је то било у интересу“ одговори странац доста не опрезно.

Краљ га оштро погледа, као да га испитује. „Ја поштујем и заштићавам старе привилегије, господине маркиже, а више неће ни захтевати аристокрација моје државе, одговори монарх, а за тим ће од једанпут:

„Казано нам је, господине маркиже, да сте особити вештак на биљару; ако је по вољи, да одиграмо коју партију после првог дела свечаности?

„Величанство, стојим вам на расположењу, али бојим се, да прецењују моје способности,“ настави маркиз.

„Видећемо!“ рече краљ, лако се поклони обојима и оде; певач пак приступи гостима и одведе их на место, нарочито за њих спремљено.

Пошто се свршио музички део свечаности, оде маркиз у собу за биљарење, где га је краљ очекивао.

„Но господине маркиже, можемо-ли почети!“ ослови краљ маркиза, кад је ушао, „дела да видимо, је-ли истина, што о вама кажу.“

Фољција приступи долапу, где су биле шипке за биљарење; и узимаше их неколико у руке, испитујући их: напослетку нађе по вољи шипку дугачку и тешку.

Велика множина каваљера долазила је у дворану тихо, нечујно, без икакве ларме, у намери, да буду сведоци поразу странчевом. И Ларозе са супругом маркежевом испод руке уђе у дворану; госпа седе у наслоњачу, а он се постави иза ње, и с највећом пажњом посматраше игру.

Ларозе је дошао до одликовања у краља, као што је добро знао цео двор, поред осталог и зато, што је добро играо биљара, с тога је имао много потајних завидљиваца, који би злурадо трли руке од задовољства, кад би Лароза ко год бољим играњем биљара изагнао из милости краљеве; отуд су с онако грозничавим нестрпљењем ишчекивали крај игри.

Одмах, после првих хитаца опазио је краљ, да ту има посла са противником себи равним. Све, а особито сигурност и елеганција, с којом је управљао шипком, издавало је вештака, зато је краљ морао употребити сву вештину своју и окретност, да не подлегне. Лопта за лоптом, па је већ изгледало, да ће краљ подлећи; али напослетку краљ прибере сву своју снагу за одсудни ударац; читав ред лопти играо је краљ једну за другом с чудноватом тачношћу и тим је испунио одређени број поена. То је била тешка и мучна борба, али успех, што га је постигао Мира, био је тим часнији. Тихо, али ипак да се чује похвалише краља присутни, али краљ стрпа сасвим равнодушно две стотине пистола, толики је био улог за партију.

Противници се поново спремише за борбу, намазаше горњи део шипке кредом и поставише лопте од слонове кости на маркиране тачке.

„Колики ћемо сад улог, Ваше Величанство? запита маркез таким тоном, као да му је свеједно ма какву суму краљ назначио.

Мало час добивена победа врло је расположила Јоахима I.; за тренутак размишљаше, па ће онда с осмехом:

„Нешто ћу вам предложити, господине маркиже; добитник има право изрећи ма какву своју жељу, наравно, која се може испунити, која је у границама пристојности; ту жељу мора испунити побеђени; шта ви мислите, маркиже о том предлогу.

„То је оригинално и уједно интересантно,“ прихвати Италијанац, само се бојим, да нема ништа Ваше Величанство од мене желети.“

„Да видимо, можда ће бити!“ рекне краљ; дакле, пристајете-ли, маркиже?“

„Али кад би случај хтео, да ја победим, сире, могу-ли се надати, да ће те ми испунити жељу, ма ова не била по вољи Вашем Величанству? запита Фољно.

Мира се намршти.

„Почните игру, господине маркиже,“ заповеди строго, не одговарајући племићу на питање. Да није био тако страстан пријатељ биљарењу, не би ни речи рекао, него би окренуо леђа смеломе сумњачу.

Италијанац се нагне и удари први пут; лопта промаши своју мету и сад дође краљ на ред. Ко добије први двадесет и четири поена, тај је добио. Десет лопти једну за другом погодио је краљ, једанаесту промаши. Дође ред на Фољија.

За неколико минута добије десет лопти, али ни једанаесту не промаши. И тако је ишло даље; ишла лопта за лоптом, маркиз је играо лако, као какав флорет, шипком је управљао с непогрешном мирноћом и сигурношћу, најтеже комбинације испадале су му за руком, и свагда је знао себи из нова наћи изврсне позиције, које често није хтео употребити, да би извео најтежу фигуру. Сви су присутни, тако рећи, не дишући пратили ту нечувену срећу, као што је сам маркиз смешећи се рекао, па и сам је краљ с чуђењем посматрао ту виртуозну игру и није крио своје чуђење; очевидно тек је сад Италијанац збацио маску са себе и показао се у правој боји. Супруга маркежева седела је на столици бледа и дркћући; грозничавом пажњом пратила је игру свога мужа, но он је у том тренутку гледао само у зелену чоху и лопте од слонове кости, које се тамо амо котрљале.

„Вен катр, партија!“ рече маркиз мирно са лаким поклоном, кад је последњу лопту ударио.

„Браво!“ кликне Јоахим, остављајући своју шипку за биљарење, на том бојном пољу, борећи се с вама не могу се набрати ловорика. Шта је награда ваше победе, господине маркеже?“

„Помиловање мога брата Ђакома Салтарелија, Ваше Величанство, шапне он краљу.

Црте Миратове добише таман, готово претећи израз; поглед му луташе по дворани, док се није зауставио на Ларозу.

„Комендијашки олош!“ промрмља кроз зубе, затим намигне Ларозу и оде у побочну собу. Певач узме даму под руку, која је сва дрхтала, а за њима маркиз.

„Ви би канда радо хтели, да ваше кулиске интриге на мој двор пресађујете, мусје Ларозе, рече монарх пребледелом вештаку, а очи му као муња прострелише кривца.

„Милост, сире, промуца певач падајући пред ноге Мирату. „Љубав према овој девојци дала ми је смелости, дрскости, да то учиним. Судбина брата јој, тако је дубоко дирнула нежно, племенито срце женско, да је претила опасност, да ће разорити срећу целога живота, и ја нисам имао другога начина, да јој наду повратим и поново оживим, него да мога краљевскога добротвора преварим.“

„Милост Величанство, милост за мога јадног, несретнога Ђакома, о заклињем се Вашем Величанству, да ће он Вашу великодушност тиме наградити, што ће вам бити највернији подданик, молила је

Маријета, падајући краљу пред ноге. Мира нестрпељиво махне руком, као да неће ништа да чује. „Устајте!“ заповеди он кратко и преко. „Дадох своју краљевску реч: разбојник је слободан; видећемо, хоће-л моћи бити захвалан!“ Краљ изиде у дворану, где је играње почело, а њих троје сретних пали једно другом у наручје, а Маријета плакаше од радости.

* * *

Ђакома пустише на слободу; сестра се није преварила, он постаде краљу највернији поданик, погинуо је у јуришу на острво Капри, предводећи батаљон талијанске војске, у чину мајора. Ларозе се преселио у Париз са својом с упругом Маријетом, где је дуго и сретно живео. На Пер-Лашесу нађоше обоје вечна уточишта; скроман споменик од гранита показује гроб славног певача Лароза, негда љубљеника несретном Мирату.

Превео Зл. П. Савић.

Из Петефијевог „Апостола“.

II.

Тишина свуда. Занемио свет.
Тишина и у малој собици.
На пољу каткад ветар уздане,
У соби каткад мајка несретна.

Малени синак ено с' издиже
Наслањајући с' на влажан, плеснив зид,
— Јер га је снага оставила већ —
И јецајући тио шапуће, —
Као из гроба, тако му звучи глас:
„Гладан сам, бабо, ох, леба ми дај. —
Ма само један худи залогај!
Бадава склапам очи уморне,
Залуд се, бабо, усиљавам ја:
Глад ми с очију одагнала сан.
Ох, дај ми леба, — ил га покажи тек,
И то ће бити доста сину твом!“

„Стрпи се, сине чекај до сутра,
А сутра ће ти баба донети
Белога лепца, врућа, мекана.“

„Боље ми данас црна леба дај,
Нег' сутра слатки колача медени;
До сутра, бабо, умори ме глад.
Ох, кад ће доћи, бабо, „сутра“ то?
Откад ми збориш „сутра“ вечито
Па увек „данас“, увек гладан ја!
Јел' бабо, када умремо једном ми,
Кад нас прогута хала несита — гроб:
Дал' ће нас бабо и онда морит' глад?“

„Не, неће сине, гроб је милостив,
У гробу људи не знају за глад“.
„Ох, бабо, бабо, — ох, ал је дивна смрт!
Стеши ми бабо бели сандучић,
Па ме понеси у гробље, бабо, ти,
Ох, тамо бабо у вечити лад.
У гробу су људи пресретни
У гробу људи не знају за глад.“

Па дете безазлено зар? . . . .
Ох, зар је тежа, зар крвавија,
Зар већма тишти рана, штоно је
На грудма запара мач?
Зар смртоноснија за оца рана та,
Од ових речи, што их изусти
Немила глад на уста детиња?
Сирома отац! . . . Распиње га бол,
Заман се труди да заустави
Поток од суза, што набујо сад.
Врцају сузе, круни се кап по кап
А он их брише руком дрхтавом
И мисли да из срца тече крв.
На тужбу није још навико он,
Ал ено сад из њега завапи бол;
„Ох, самотворче! пашто ме створи ти,
Зашто ми даде човечији лик?
Шта ти згрешише ови црвићи
Те их избаци на овај грешни свет?
Што ми их даде — ову сирочад —
Ох, зашто оче, кад их не могу
Крвљу заранит' као пеликан? . . .
Ал какве речи? — Шта зборим грешан ја?

Зна бог шта ради, врло добро зна.
А људи — ми смо слаба створења тек,
Разум нам мали не мож' проникнут
Божија дела . . . силан си оче ти!
Избацио ме на бесни океан,
Ал ми у душу компас метнуо;
Нек бесни оркан, нек ми витла брод
Куд компас води, тамо ћу грести ја.
О, оди сине, оди соколе,
Ево ће баба леба да ти да.
Па једи сине, једи га у сласт.
Јер то је, сине, последњи залогај.
За сутра ти га баба спремио,
А сутра — како свети творац зна...“

Хаљапљиво се маши за комад
Малено дете, — баш ко дивља звер.
Шћућурио се јадник у буџак,
Па жваће, све му пуца заушњак, —
То парче леба, што га дао бог.
Очи му светле, као кресница
Кад светлост баци кроз црну мрачну ноћ.
Успавао га последњи залогај,
Ко тио вече у дољи шарни цвет.
Клонула глава у старн јастучић,
И заспа јадник, а по лицу му
Прос'о се неки слатки осмејак.
Уснио ваљда какав диван сан?
О чему снива?
Да ли о лебу ил о сандуку,
Што га од бабе оно искао?
И мајку тешки обхрвао сан,
Обгрлила је руком дечицу
И заспа санак сира патница.

Од стола ено отац устао,
Па на прстима иде лагано
Кревету ближе. Руке скрстио,
Задубио се у мисли некакве.

„Ох, једва једном, — сретни сте једаред већ
Сретни сте сретни — мили патници.
Не осећате живота више ви.
То бреме тешко што га носите
Од зоре ране до мрака мрклога,
Са изнурених плећа слабачких
Једва га једном сто скиде сан.
Сироти моји сињи патници!
Ох зар вас већма воле пусти сан
Нег што вас воле кукаван баба ваш?
Ох, што не може — ко сад пусти сан —
Да вас усрећи отац жалосни?
Ал сад све једно, — зар није доста то?
Та ви сте сретни . . сретан сам и ја.
Патници мили, лаку — лаку ноћ!“

Па се полако наже над њима,
И пољубио жену, дечицу,
То свето тројство јадног живота свог.
Раширио је руке над њима
Ко да их хтеде благословити.
(Ох, зар им ништа дати не може
Већ само један пусти благослов?!)
И повукао се натраг у кутак свој.
Још једном их је јадник погледо,
Ал како беше мио поглед тај?
У тај се поглед љубав слила сва,
Што но се скрила у грудма његовим. —
А по сликама оним увелим
Заигро лаки, сретни осмејак.
Ваљда су у рају сад,
Па се играју с божји анђели
Посред ружица бајних мирисних.
Загледао се кроз прозор у црну ноћ,
Па је гледао, дуго глед'о он,
Ко да је хтео да је запали,
У мрклој ноћи да зажеже жар
Са жарким пламом пламен — ока свог.

Бране С. Мајкашки.

Алекса Стојшић.

1763 † 1850.

(Наставак.)

Алекса, о коме се ово пише, рођен 1763. год., свршио је нешто науке у Мађарској, говорио је још 2 језика осим матерњег, немачки и мађарски, и писо је, рачунција врло добар био, које ће из даље писаног нешто осведочити, и тако је живио занимајућ се куповањем и продавањем по вашарима Аустро-Мађарској држави. Овако радивш

дође са нужним потребама у град Коморан, који је се тада или из нова правио или поправљао, да заслужи штогод, јербо је овде више хиљада мајстора радило. У овоме времену посети цар аустријски ту радњу *(који је био нека се нађе и напише)*, и том приликом посети продавницу Алексину, који га са подераном столицом сламном послужи, на којој се цар више од једнога сата одморио и задовољио.

Алекса више година разностручно живећи, дочека и годину револуције француске год. 1793., како га је та година, а и друге, прошла, а да не дође у аустријску војску, видиће се из нижесљедујућег.

Дошавша револуција и ступање Наполеона I. на владу потресло је из темеља све европске државе, а доцније и вожд српски Ђорђе поведе рат са Турцима Чувши то Алекса, а и видивши где се Наполеонова војска обратила на Аустрију, посумња да ће га ова олуја одвући у редове војника аустријских, и тако закључи да пређе у Србију, и браћи својој буде у помоћи, кад му је, вели, и тако дошло време, да као војник служи, прешав у Србију дошао је некако понајпре до знања и познања са протом Матејом Ненадовићем, код кога је као секретар (ћата) у војсци био. Алекса је познавао и друге поглаваре све српске, о којима је и причао кад штогод, но како ће о њима историја писати, то нећу друге да уврстим овде, но само као мимогред његова умствовања и онда, и за цела његова живота, о Младену сенатору ондашњем, о Петру Молеру, о Леонти митрополиту, да су ова три лица вазда више штете народу српском чинили, него хасне.

Ево нам сада Алексе Стојшића у рату са Турцима са протом, о коме говораше вазда да је добар ратник био, а нарочито, једанпут, вели, на Бауриђу у шанцу, гди сам чудо од проте видио: Имали смо 500 људи, за оружје способни, са оружјем свакојаким. Турака је било и преко 2000., који су на шанац ударили, и тако су дошли до саме ограде и рукама за исту држали и оће да развале; до 2 сата пред вече тукли смо се, и мој ти г. прота једнако трчи, виче: „Ударите браћо! Не дајте се браћо! Још мало Турци ће утећи!“ а изгубио капу, пак му се коса лепрша и брада; куршуми стотинама певају песму око наших ушију, и тако морадоше Турци уступити, не могавши постићи по жељи њиховој да освоје шанац. Кудгод требаше ићи ишло се у рат, и овако неколико година Алекса је ратовао, у коме времену деси му се један важан задатак, који сретно сврши и који не малу славу у роду српском допринесе. У истом горњем шанцу остане са једним капетаном, но и само неколико људи способни за оружје и 2 топа, без точкова, а сиротиње и голотиње, које је утекло под закриље у шанац, било је много, који су и све своје што су имали донели, па и саму стоку дотерали; овако се они налазише. (Прота је казо да ако Турци ударе да ће он доћи у помоћ као сутрадан, а он одлази на друго место). А Турци други дан угледају се на један добар топомет, гди управо иду на шанац у 4 сата после подне од прилике. Ово угледавши народ поплаши се, па не само људи, жене и деца, него и стока се узбуни, тако да ниси могао чути ништа. Волови бучу, краве ричу, овце блеје, да човека ако и неотице обузме неки страх, но шта је све то, кад је ред дошао избављати себе. Нас неколицина одемо капетану, који беше у углу једноме у очајању и питамо шта да се чини сада. О чему ни он незнађаше дати одговора. Ћутању нема времена и нераду. Алекса повиче њуде: Држите топове на кладе, ја ћу пунити! Ови га радо послушају, издигну топове на кладе и окрену у ономе правцу, од куда Турци долазе. Алекса напуни топ, први нанишани како је умео, јербо пре нигда на топу није радио и начини процеп, у коме донесе жишку и припали топ. Но — каже — ја незнадох куд ђуле паде, јербо ми се рука, коју нисам умео повући у преко, затурила од ватре на раме и страшно ме заболела, како било да било, види се да Турци на пуцањ топа одмах стадоше, на које ја се орабрим пак пуни и други, сад постанем бољи мајстор у нишану и у паливу; ђуле од тога топа право запраши пред Турцима. Они шта

„Ох, једва једном, — сретни сте једаред већ.
Сретни сте сретни — мили патници.
Не осећате живота више ви.
То бреме тешко што га носите
Од зоре ране до мрака мрклога,
Са изнурених плећа слабачких
Једва га једном ето скиде сан.
Сироти моји сињи патници!
Ох зар вас већма воле пусти сан
Нег што вас воле кукаван баба ваш?
Ох, што не може — ко сад пусти сан —
Да вас усрећи отац жалосни?
Ал сад све једно, — зар није доста то?
Та ви сте сретни . . сретан сам и ја.
Патници мили, лаку — лаку ноћ!“

Па се полако наже над њима,
И пољубио жену, дечицу,
То свето тројство јадног живота свог,
Раширио је руке над њима
Ко да их хтеде благословити.
(Ох, зар им ништа дати не може
Већ само један пусти благослов?!)
И повук̑ао се натраг у кутак свој.
Још једном их је јадник погледо,
Ал како беше мио поглед тај?
У тај се поглед љубав слила сва,
Што но се скрила у грудма његовим. —
А по сликама оним увелим
Заигро лаки, сретни осмејак.
Ваљда су у рају сад,
Па се играју с божји анђели
Посред ружица бајних мирисних.
Загледа̑о се кроз прозор у црну ноћ,
Па је гледао, дуго глед'о он,
Ко да је хтео да је запали,
У мрклој ноћи да зажеже жар
Са жарким пламом пламен — ока свог

Бране С. Шајкашки.

…лекса Стојшић.

1763 † 1850.

(Наставак.)

…рођен 1763. …е у Мађар… …сим матер… …о је, рачун… …ција врло добар био, које ће из даље писанога нешто осведочити, и тако је живио занимајући се куповањем и продавањем по вашарима у Аустро-Мађарској држави. Овако радиво…

су већали — не могу знати, вели, али видо где узеше други пут и обиђоше нас и ово робље, а ја ти онда све топ иза топа за њима, шта више не дадох им ни са ову страну једнога брда ноћити, већ им и неке ватре погодим, а они онда преместише свој квартир за брдо, узрок велим да је био тај, што не смедоше ударити на наш шанац, што су ту више пута ударали и нису плода пожели, а можно и тај, што је ноћ близу, а топови пуцају, и за то је сигурно мор'о бити обешен онај, који је њих овамо руководио. Помоћ нама војена дође око пола ноћи, те исте, али да Турци ударише ми би свршили рачун, да би нас било свуда и живих и мртвих. За ово ме свагда прото одликовао а и многи други *(види примјечање)* [но нема никакве примедбе. Ур. Јав.].

Ово и овоме подобно и избавило га је од злих последица, које су доцније могле следовати и од којих су неке мале незгоде и постигле га, као што ће се доцније видети. Овако ратујући са Турцима у Србији ратујући Алекса доживи и дочека несретни за Србе и многе српске породице дан *(који је нека се нађе)* а годину 1813., кад су Срби морали подлећи сили турској и прибежишта тражити у шумама непроходним и са ону страну Саве и Дунава у аустријској држави *(због каквих узрока паде тада Србија видиће се у историји)*, но наш ратник Алекса и ове чемерне дане употреби на ползу роду своме, изиште од једнога познаника чамац из оне стране, кад је тамо био преш'о, да пренесе, рече, своју фамилију, и ако није имао своје друге фамилије, осим своје браће Срба, који у очајању на другој страни обале ишчекиваху помоћ. И тако један дан цели преноси робље на чамцу без да је од кога једну пару узео, и ако су други арендирали неке лађе и све по јеџан талир на главу наплаћивали, но једна му је велика незгода на путу, рече, била: српској обали не смем да пређем близу, оће млого да уђе народа и оће тако чамац да подаве, а другој обали нисам мого прићи за то, што господар чамца оће да исти одузме, и за то су морали сви они, које сам ја превозио газити и овамо и онамо; пред вече мало нисам и чамац и све на чамцу људе, а и себе сама утопио овим случајем: пошто буде натоварен чамац и ја хтедох кренути, баци једна жена своје дете у чамац и рече: носи ми дете а самном шта буде. Ово ме принуди да и мајку узмем унутра, и тако други навале унутра да сам једва и са великом опасношћу на другу страну сретно са товаром приспео и онда газди чамац дао.

Пошто су Турци већ близу дошли онда се превоз прекине, а народ ухвати се за руке и женско и мушко, пак скаче у Саву. Колико је хиљада душа овако Сава прождрла! Грозан углед! Ко није видио не може се описати ондашња погибија Срба, а неки опет утекоше у шуме.

II.

Док је Француска имајући на управи Наполеона I. ратовала са Европом и њеним државама, дотле сам и ја, Алекса, ратовао у Србији са Турцима. Кад се сврши паденије вожда Ђорђа, но како је одмах после тога настао други наполеонов рат, од кад је се Наполеон вратио или утекао из Елбе, од тога времена ево Алексе као грађанина аустријске царевине у војницима и редовима војске аустријске, гди marшира на Наполеона право у *Париз*, гди је дотле и после падевија Париза и пошто је Наполеон ухваћен и одведен на Свету Јелену свега 2 год. тамо вамо маширајући провео, у овоме походу најпре као прост војник, но доцније и до стражместера дође. и буде прикључен једном војеном штабу за потпомагање у разним делима, гди једанпут такав рачун о приходу и расходу војеном поправи и у ред доведе, које је министарство у повраћају неколико пута захтевало, да је од капетана новчано награђен био и препоручен врло добро, но време случаја или његове воље није ктело да он тамо нешто ужива, већ ми је — рече — вазда Србија главна цељ била, као што ће се видити Даље у овом походу против Наполеона опет један случај примечања достојан; долази маширајући за француском војском наша регемента тако да смо затицали гди ватра њиова горе још гди су ноћили, и тако устопце иду-

ћи дођемо под један град код Париза са ову с трану Сене реке у једно пространо поље, где се не мало нађемо у забуни, такови град огроман за обрану, на ком се лепршаху заставе француске, а наша једна регемента у пољу као јато чавака, помислим: ово ће сада нешто чрезвичајно бити, но није прошло ни два сата, а војска са свију страна дође силна, да је могло бити 50 000, и после 2 сата град се предаде; овде ми се оте мишљење, да смо имали оваку регулу у Србији, не би нас Турци надбили. И тако цео други рат Наполеона прође, и моја регемента нигди у сукоб не дође, и ја се вратим кући по свршетку тога рата и будем отпуштен из службе. У ово време не беше се стање Србије још окренуло на боље и ја пређем на сувој граници у Хрватској у Босну, и овде код једнога свештеника будем домаћи учитељ 2 године, у коме времену умре свештеник, а и у Србији се чује да је завладао књаз Милош, и да се ствари за Србе окрећу на боље, чега ради одмах узмем пут за у Србију, пешке наравно, јербо немадох толико новаца да коња купим. Шта више у овом путовању дошав у Мачву, у Србију, моро сам опојати једнога покојника, те сам тако добио ручак и преноћиште и одатле дођем у варош Ваљево, које још у развалинама и изгорело виђаше се. Само да рекнем имађаше кровни кућерака и дућана на 4 коца дигнутих једно 50. Но положај овога места и љубов грађана допадне ми се и ту се станим Отишав Господару Јеврему Обреновићу, ондашњем губернатору од три нахије, ваљевске, шабачке и подринске (који је имао своју столицу кад у Ваљеву, кад у Шапцу) на подворење, да му се као странац пријавим.

На питање његово од куда сам и знам ли какових наука, одговорим му нешто из моје прошлости, и он мене намести у Ваљеву за учитеља са 30 талира годишње плате. После неколико година преместе ме у Београд за учитеља мале школе са вишком плате од 20 талира и ту сам био 2 године.

(Свршиће се.)

Нешто о црногорскијем јунацима.

ОД ФИЛИПА ШПАДИЈЕРА.

(Свршетак.)

Сад при самом кретању донесоше једно плеће, без кога се ни замислити не могаше, да се толика војска на такав знатан пут крене, а да когод кроз њега у ту страховиту будућност не провири. У цијелој војсци најбоље се разумијеваше што ти таинствени знаци на мртвој кости пишу, Ђуро Радованов Шпадијер. Ђуро бјеше добар јунак цетињски, но при том прави врач погађач, за кога веле, да свагда погоди оно, што у плеће виђе и прочита. „Хајде, Ђуро, бога ти, виђи што пише то плеће, па да крећемо ако бог да, проговори Перо Вукотин.“ „А да ли не знаш Перо за бога, да нико не прима оглодано, него пуно плеће меса? Јер, ко зна, да није когод кад је било пуно меса у њега зубом загризао, па му се не би могло на тај начин ништа вјеровати.“ Знам, тако је Ђуро. Те по наредби у тренут ока донесоше му момци манастирски друго скувано пуно плеће меса од некаквог двизета козијег. Јадни Ђуро својим незграпним прстима брзо здера месо с њега, говорећи: ха, Боже помози! те га с највишим апетитом без икаквог зачина пред свима поједе, додајући: бог да прости! Сад га стаде окретати десно и лијево, те пошто измјери и једну и другу страну грохотом се насмија, говорећи: „Је ли св. владико? — На десној страни стоји крст, а на лијевој некрст? Јест Ђуро. „Ето, Господаре, слава ти и милост, јако се је наоблачило и тек што се нијесу двије војске судариле. — И гле, о Боже! Оба господара изашли су на врх брда!!! Па, шта ће бити Ђуро, по Богу брате? проговорише с највишом зебњом неки главари. Станите да видим. „Ето, један од њих двојице окренуо је низ брдо!“ А који, Ђуро, који?! Станите да измјерим. И пошто Ђуро

са свим ладнокрвно измјери малим ножем једну и другу страну плећа, повика с највишим задовољством, смјешећи се: „Махмут-паша!“ — Шта, Ђуро, шта? „Погинуће Махмут паша овога пута, ако бог да! И ако не погине посијеците ме на сред Цетиња!“ О, сило вишњега! говораше узбуђено владика, а сва војска с највишим задовољством громко повораваше: Да бог да, о боже помози! У томе се подиже владика Петар обећавајући Ђури да ће га честита учинити, ако то буде истина. И пошто благослови војску, прекрсти се и сједе на свог доброг коња ђогата, те оде с те стопе весео и задовољан као и сва војска због наговјештене побједе у сусрет своме супарнику, поноситом везиру скадарском Махмут паши Бушатлији. Владика брзо с војском стиже на Крусе, гди се већ бјеше паша утаборио. Тако дакле двије војске стајаху неколико дана једна према другој. И док Црногорци провађаху вријеме у највећем весељу, игри и задовољству, дотле се у турској ордији ништа особито не чујаше, као да предосећаше своју коначну погибију. Перо Вукотин лијепо бјеше разредио племе до племена, поставио страже, измјерио даљину противничке војске, опредјелио мјесто, гди ће и кад ће с највећом жестином на Турке напасти. Још потанко дознаде за број турске војске и за ужасан страх, који с њим владаше. Једном речи, Перо Вукотин немаше мира ни дању ни ноћу, чувајући и спремајући Црногорце у сваком случају за обрану и нападај.

Тек што једно вече стиже истинит глас, да ће Махмут паша сјутра ударити на Крусе, одма Перо Вукотин нареди, да се сва црногорска војска спреми сјутра зором и искупи на неком извјесном брежуљку, гди се и св. владика налазаше. Пошто се сјутра дан искупи сва војска на одређено мјесто, освјети св. владика у средини ње водицу. И док он кропилницом кропљаше војску на четири стране говорећи: „Спаси боже људи твоја“, дотле је Перо Вукотин у исто вријеме поред њега прекршћавао својим пламеним јатаганом. Црногорске војске бјеше само 1.700, а турске мисли се до 30.000. — Сад по наредби Периној брзо заузме свако племе своје позиције, у којима жељно очекиваху турски нападај. Осим тога, Перо још изабра два грлата човека (т. ј. људе, који могу снажно довикнути), па им рече: „Ти ћеш Н. отићи на оној страни Бусовника, а ти на оном бријегу спрама њега; па кад уђе пашина војска онде, видите ли на оно мјесто међу нама, завичите што вам грло доноси: Ај! Ко је витез, које Црногорац удри за крст часни, побјеже Турчин! И тако све вичите и стрчавајте доље к нама, док год Турчин плећи не окрене!“ У томе и турска војска после неколико времена стиже на Крусе и упути се оним истим правцем, куда је Перо планирао да ће наићи. Црногорци је дочекаше ватром из пушака, при чему се стадоше све по мало измицати. Те, како Турци стигоше на одређену бјелегу, зачуше се гласови као из ведра неба: „Хај! Ко је витез, ко је Црногорац, удри за крст часни, побјеже Турчин!“ Турци изненађени тим страховитим гласом, јако се поплаше, те стадоше бјежати на све стране без обзира! Како пак Махмут паша бјеше срчан јунак, то снажно заустављаше и слобођаше своју поломљену војску. Али све би за бадава Турци се не могаху ни бјегством спасти, јер их Црногорци грдно исјекоше, а међу њима и самог пашу. Пошто Црногорци задобише ту сјајну побједу над Турцима и богато рухо и оружје скадарски делија, вратише се побједоносно својим кућама, носећи са собом још и најдрагоценију јабуку стамболског калифе, велим — поносну главу Махмутову, коју св. владика даде усактијанити и у ризници својој за вјечни спомен на отлично мјесто поставити.

Владика Петар по повратку своме мало слободнчје дисаше у своме скромном цетињском самостану, спремајући се за даље навале и окршаје. Перо Вукотин Мартиновић бјеше потпуно задовољан, што му се слава и похвала проносаше од једнога краја земље до другог. А Ђури Раданову што прочита оне таинствене судбоносне знакове на мртвој кости, дарова св. владика читава два рала црквене земље под Козарицом.

Па мој драги земљаче, у којој се кући

овакви природни великани подижу, као што је Перо Вукотин и други витезови те славне куће Мартиновића, из које и данас по 200 јунака на бојиште излази, па кад се, велим, томе још дода, да су двије дичне шћери њене родиле два славна земље господара славноврадајућег дома Петровића, а наиме: владику Саву и витешког кнеза Николу, онда треба да и сами признате, да сте на кривом путу, и да би то врло дрско било и од каквог непријатељског туђинца, а камо ли од рођеног Црногорца, кад би тако јавно омаловажавао и прескако заслужне јунаке и јуначке куће црногорске; јер би требало да се и сами сјетите: Да се сво кавалерство, грофовије, спахилуци, богаштине, сјајне награде и висока достојанства црногорски јунака састоје у празном звуку јавор-гусала и у пустој једној циглој ријечи: јунак је — јуначка је и поштена је та кућа и више ништа, али баш ништа више!!! — — — Па, кад им још и то когод омаловажи или хоће да убије и украде, то се онда и сами пакао мора згрозити на такво јавно злочинство. Држећи се дакле живе истине, ја сам поводом вашим г. Липовче сушту истину написао, у похвалу и обрану витешке куће Мартиновића Шпадијерове и Врбичине и њини големи и припознати жртви и јунака. Па коме год не би ово годило, или би му се учинило да сам у похвалу њину што год додао или премножио, то му је слободно у свакоје вријеме истините али само истините примједбе учинити, а ја му стојим свагда на бильези.

У Сријему у Пржову на благовијести 1888.

ЛИСТАК.

КЊИЖЕВНОСТ.

Деоба Врлића, приповетка из српског живота, написао *Милутин Јакшић*. Свеска 16. „Књига за народ“, које издаје „Матица Српска“ из задужбине Петра Коњевића.

Пред нама је, дакле, 16. св. „Књига за народ“ са приповетком из срп. народног живота, коју је написао Милутин Јакшић.

Пре него што будемо прешли на саму књигу, морамо узгред приметити, да нам је врло мило, што се одбор за издавање ових књига постарао, да народ и у овом облику поуке добије, јер смо и ми тога мишљења, да ће на наш народ имати више уплива овакви начин поучавања, него голо моралисање, које тешко који до краја прочита, јер већ дотужи. Не хтевши ништа више о овом рећи прелазимо на оно, што смо за главну задаћу себи поставили.

Г. Милутин Јакшић написао је до сад три главније приче: „Мија Бродар“, „На странпутици“ и ево сад „Деоба Врлића“. — Грађу за своје приче вади из живота народа нашег у Банату — одакле је и сам — а наиме из села „Сумраковца“, по свој прилици из свог рођеног места, које именом својим скоро исто значи што и „Сумраковац“. Он познаје свој народ, а нарочито онај из своје околице, познаје му махне и врлине, види како ради и како пролази, па како врло ретко наилази на добро, него скоро свуда на јад и пропадање, дигао се да народ тргне мало и да га упозори на оно са чега пропада, те да га одврати од тога. Зато он не узима за предмет приповедака својих лепе примере, него све таке, да човек кад их прочита мора да помисли: „бога ми ћу и ја тако проћи, ако се не манем таквих послова.“

Грађе његових приповедака никако не проистичу из *љубави* — код њега дакле *није љубав средишна тачка, око које се цела радња окреће*, а тако исто и одећа тим грађама, и ако је лепа, опет није тако песничка. (У „Мији Бродару“ н. пр. нема ни спомена о љубави.)

Него грађу приповеткама његовим пружају му невоље, у које народ својом или кривицом другога упада, а већином онаке невоље, које га прво материјално упропасте, па онда иду и даље са упропашћивањем у другу руку. Он се у приповедању не заноси,

него се труди да што више *јаву* изнесе, да не би читаоцу замазале очи оне измишљене слике и прилике — па тако летимице прешао преко онога, до чега је њему највише стало и због чега је управо и писао.

То му је баш карактерна црта његових приповедака, која га од идеалног прави чисто реалним приповедачем.

У овој причи, рад је да докаже, да „слогом расту мале ствари, а неслога све поквари“, па је узео за то један пример из „Сумраковца“, а пример тај је врло згодан да то докаже и према томе пун поуке.

Да кажемо у кратко садржину те приповетке.

Живела су у Сумраковцу два брата рођена: Ненад и Спасоје. Живели су лепо у слози, како Бог заповеда, јер се добро сећали очевих речи на самрти му: „Живите у миру и слажите се. Чувајте се неслоге као живе ватре и чувајте се ракије (од пића је и он морао умрети). Неслога ће вам порушити мир и огњиште, а ракија подгристи здравље и живот......“ А дао им Бог и ваљане жене, које се свом снагом трудиле да одрже и ојачају ту слогу. Па како су сви били вредни, пошло им све боље и боље. Умре Спасоју жена а са њоме и дете, које је требала родити. Спасоје се још већма приљуби уз брата и породицу му и они и даље лепо напредују. Но, изабраше Спасоја за председника црк. општине, а то некако не беше по вољи Ненаду, или што беше тим он — старији брат — као запостављен (а то је канда и било), или што није марио да се умеће ни он ни брат му у јавне послове. Ту је почетак нарушавању оне лепе слоге међу њима, која беше најјачи стуб куће им. Спасоје да ублажи брата, изради, те опет Ненада изабраше за кнеза селу, а то је некако још већа почаст. И то опет браћу зближи. Али се деси једнога дана, да се подиже над Сумраковцем страшна бура, која прећаше тучом. Спасоје видећи то, мишљаше: летина нам је због велике суше и онако слаба, падне ли лед — сатрће и то мало, па за то посла да се звони, не би ли се облаци како разбили и разишли. Зазвонише звона, али наскоро стадоше. Посла Спасоје синовца да каже да не стају и звона мало за тим опет почеше звонити али скоро пре стадоше н'о што су почела. Пође и сам цркви, да види шта је. Сретне уз пут синовца Миливоја.

— „„Што не звони?“ запита га он.

— „„Посл'о“ — вели Миливој, „баба плајаша да се не звони.

„Он онда још брже у цркву.

„Кад је дошао пред врата на кули, чује неку вику. Његов брат Ненад грдио црквењака.

— „„Који ти је ђаво, да звониш, те да са крупом растераш и кишу, а ако не падне киша нема ни крупа шта потући, јер је поље и тако готово.“

— „„Мени је тако заповеђено....“

— „„Каква ти је то луда заповедила?“ запита Ненад гњевно.

— „„Заповедио ми председник.“

— „„Нема ту председник шта заповедати! Он нека заповеда кад ће звонити на јутрење, али њиве су моја брига, о њима се ја морам старати!“

„Спасоје је кипио и није могао дуже ћутати.

— „„Кнеже, ти гледај своју сеоску кућу, а у цркву се немој мешати, то је моја брига!“ “

Реч по реч и браћа се љуто завадише, па како Спасоје држаше, да је већма увређен и да се то не може опростити, науми да се дели. У томе га подбадаше и нека снаш-Мара, најпрепреденија сплеткаруша, која је целом селу конце замрсивала и одмрсивала, и која је и Спасоја у своје замке одмамила, па га тако залудила, да овај хоће да је узме за жену, поред свега тога што је на врло рђавом гласу била. Ту женидбу умало не поквари Миливој, син Ненадов, који одвуче Соку, ваљану ћерку неваљале матере — снаш-Маре. Због тога се браћа још више омрзоше и деоба се није никако могла избећи. Но се не могоше око куће да погоде. Сваки је хтео да остане у старој, а не могу се трпети под једним кровом. Напослетку поделише кућу уздуж — како још нико није

делио — те повукоше средом куће зид .... При том несретном рушењу дуж куће, паде једна греда и пригњечи Ненада и он оста после тешке бољетице сакат у леву ногу, а наскоро после деобе и умре. — Спасоје се пак пропио и кад је са Маром упропастио све, а она га отера и умрьо би под туђим плотом, да га није добра снаха Маца примила у своју кућу, те му она и очи заклопи. — Тако се неслогом та јака кућа раскопа и том деобом „плаше стари родитељи своју децу од деобе и свађе, али,“ додаје још писац горко јадикујући, „по свему изгледа, да та деца слабо примају науку својих старијих и да ће у Сумраковцу овладати мир и слога, кад она трећина Шваба, што су у Сумраковцу, прекриле цело наше село.“

Ето то би била у најкраћем садржина.

Приповедање тече глатко, описивање зачињено сатиром живо и занимљиво, особе и призори тако су лепо и живо насликани, да који је год дуже проживио на селу и више му пажње обратио, да сваки тај мора уживати, јер му се тако причињава, као да се у онај мах, кад чита, цео догађај — догађа.

У толико је још занимљивија ова приповетка, што је у свези — бар у неколико — са првим двема приповеткама му, а нарочито са „Мијом Бродаром“. Тако се уз нове особе из Сумраковца налазимо и са старим познаницима, као: Грк-Совром, Поп-Стевом, поткнезом Живом, чича Леонтијем црквењаком и др.

Допада нам се све: и како је извео ту своју приповетку и језик му леп у њој, само нешто не иде у главу то, што је учинио и за почетак и за прави узрок свађе међу браћом то, што се примили јавних, почасних звања у општини. А он је то тако удесио и овде а и у првим двема (нарочито у првој — „Мији Бродару“), да сваки онај зло прође, ко се меша у јавне послове, и иде на то, да га од тога одврати. Па да ко ће, ако народ неће? Ко ће да се стара за њега, ако он сам неће? — Волели би, кад би нам г. Јакшић у новој — можда — приповетци изнео: како он замишља такву једну општину, у којој би сваки окренуо главу од општине, школе и цркве, па гледао само оне послове, који се једино његове куће тичу?

Између повише *штампорских* погрешака налазимо и на једну замашнију, коју не знамо коме да урачунамо, или непажњи пишчевој (при преписивању), или слагачевој или коректоревој; та је на стр. 19. и гласи: „Није прошло много времена а Спасоје умре, па и жена му Савета“, а одмах се даље вели како смрћу Саветином умреше и наде Спасојине, јер му жена беше — трудна, па се онда даље наставља прича, у којој све до послетка скоро — као што знамо — фигурира Спасоје као удовац. — Ово су већ крупније погрешке и ваљало би их избегавати.

Завршујемо приказ ове књиге, препоручујући је свакоме и желећи, да се што више по народу растури, јер је заиста ваљана и врло згодна за поуку нашем народу.

У Н. Саду, у јулу 1888. **В. П.**

БЕЛЕШКЕ.

(Миленко Р Веснић) из Дунишића у Старој Србији, правник у Монакову и књижевник српски, имао је 27. јула (8. авг) о. г. свој диспут на универзитету ради постигнућа доктората у правима. Дисертација му је „Крвна освета код јужних Словена“. Међу 11 теза беше и ова: У Србији је постојала порота *per medietatem liguae* пре него у Енглеској. Живео и народу свом од користи био нови доктор!

(Школе у Русији). По званичном исказу било је у Русији 15 милијона деце, која су дужна полазити школу, али их је ишло у школу само 1,466.913. Преостало је дакле 90% деце без школске поуке.

(Највећи телескоп) Највећи астрономски телескоп на свету постављен је недавно у Калифорнији у висини преко 1000 метара над морем. Богати Американац Јаков Лик, који је замислио ту мисао, да се сагради онде највећи телескоп на свету и дао га о свом трошку саградити само да науци користи, није на жалост доживео, да види своје велико дело и довршено.

(Отворена професорска места). На Цетињској гимназији упражњена су три професорска места, и то два за класичну филологију и једно, за природне науке и евентуално за математику. Плата 800 фор.

РАЗНО.

(Сангвиник.) Ево како Кант црта човека сангвиника: Сангвиник је увек безбрижан и увек се добру нада. У првом часу свака му се ствар чини превећ важна, а о последицама не премишља. Обећаће ти много, све у поштеној намери, али често се дешава,

да не испуни што је обећао, јер кад ти је обећао није много размишљао, да ли то и може учинити. Доброћудан је, па радо другоме помаже, али као дужник није добар платиша и вратиша, свеудиљ иште да му продужиш рок. Дружеван је, пристаје у шалу, не туђи се, у ситнаријама налази замашајну важност, ко му лепу реч рекне сматра га одмах за најбољег пријатеља. Сангвиник обично није рђав човек, али кад западне у грех тешко се поправља, — оно истина, лако се покаје, али кајање га не тишти јако, па се лако и извуче испод њега. Умори се послом, али не тражи отпочинка, него све охотније утиче у неке узгредне работе, јер му промена прија; а да се чему својски сав ода, то није његовштина"

(Отресита невеста.) Чувен лечник доктор Џонсн загледао се у лепу Енглескињу, аристократкињу гђцу Портер. Кад је дошао да је проси, рече јој: „Ја вам не смем ништа тајити; да нисам оџаковић (племић) то знате; али знајте и то да ја немам никаква имања, и да је мој један ујак био обешен " Енглескињином срцу годило је, да докаже, да она ни у ком погледу није боља од њега, па му одговори: „Ви нисте племић, а моје племићство није мени дато, него мојим предцима. Ако немате имања, ви га можете стећи тако лако, као што ја моје имање могу лако изгубити. А што велите да вам је један ујак био обешен, — од моје породице, до душе, нико није био обешен, али има их неколико, који заслужују да буду обешени.

(Није рђав обичај.) У Сибирџи задржао се до дан данас стародавни обичај, да се први дана после венчања у кући младожењиној држи још једна част, на коју се, према стању куће, позове више или мање гостију. Али цео ручак мора да скува сама доведена млада, — тиме треба да покаже шта је научила у својој кући. Ако тај испит добро положи, онда је светао образ и њој и њеним родитељима. Али ако се нађе да је невешта у кујни, онда је то велики срам и њој и њеним родитељима, који је нису научили што свака домаћица ваља да зна. А најгоре страдају њене неудате сестре, ако их има, — јер на њихова ће врата по томе тешко закуцати проводаџија.

(Чудновата калдрма.) У Валпарезу има једна улица, која је калдрмисана костима потучених Шпањолаца негдашњих угњетача Хиленског народа. Страни путници каткад се и мргоде на ту калдрму, али одговор им на то увек бива овај: „Не мислите о нами, да смо варвари. Ми тиме само деци својој показујемо, да волемо газити по мртвим костима наших угњетача, него да угњетачи газе по нама живима."

(Један талијански племић.) Неки талијански племић, по имену Ристочио, увек је говорио, да је Данте већи песник од Аријоста. Ако је ко био противнога мишљења, томе је одмах бацио рукавицу и с њиме се тукао. Тако је, ради тога имао свога века четрнаест двобоја. — Хајде, то би се могло још и разумети. Али чујте само. Кад је Ристочију куцнуо час умирања, он довнику своме исповеди све што му је било на срцу и на души — па признаде и то, да никад није читао ни дела Дантеова, ни дела Аријостова.

(Како деца расту) — До 5. године живота расту мушка и женска деца подједнако, само су девојчице нешто мање и лакше него дечаци. Од 5. до 10. година расту дечаци брже, а девојчице нешто заостају. Од 10. до 15. године расту девојке брже и у добу $11\frac{1}{2}$ до $14\frac{1}{2}$ година заиста су веће, а од $12\frac{1}{2}$ до $15\frac{1}{2}$ година заиста и теже од дечака. Од 15. до 20. године опет почну мушки брже да расту, и то с почетка брже, а после полагано и са 23. годином престану расти у висину. Девојке расту после 15. година врло споро и одприлике с навршеном 20. годином достигле су своју висину. Код мушких расте снага скоро у истој мери као и тежина, од 12. до 19. године брзо, за тим до 30. година спорије и правилније, па онда до 60. године све у већој мери опада. Снага код женских расте од 9. до 19. године правилно, подједнако, па онда до 30. године полагано, а за тим опада као и код мушких. У добу од 11 година су женске просечно 11, а у добу за 20 година за 18 кила лакше од мушких у истом добу.

(Марија Терезија), ова велика царица аустријска одвећ је волела музику и певала је дивно. Године 1739, дакле кад јој је било 22 године, у пуном цвету своје лепоте, певала је у Фијоренцији са славним тенористом Сенезином један двопев тако дивно, да су Сенезину ударила сузе на очи и мораде престати певати. — Па и у старости певала је ванредно лепо. Године 1778 у разговору са певачицом Хасе рече Марија Терезија у шали, да она држи себе за најстарију певачицу у Европи, јер она пева већ 56 година, будући да је још дететом од пет година певала јавно пред слушаоцима.

НОВЕ КЊИГЕ.

Ивана Фрањина Гундулића **Дубравка.** Приказање у три чињења. Први пут ћирилцом. У Новом Саду. Издање српске штампарије *браће М. Поповића.* 1888. На 8-ни, стр. 87. Цена 40 новч.

Народна библиотека браће Јовановића у Панчеву. Јована С. Поповића **„Бој на Косову"** или **Милан Топлица и Зораида.** III. Свеска 181. Цена 16 новч.

„ЈАВОР" излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шаљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора" у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор. на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића. *Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.*

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК: ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

УРЕДНИК: Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 33. У НОВОМ САДУ 14. АВГУСТА 1888. Год. XV.

„За љубав питам само.“...

ИЗ ЗАПИСНИКА ЈЕДНОГ ПЕТОШКОЛЦА.

(Свршетак.)

Па нашто вам онда другога друштва?!... Није ли мирис ове руже, што и сладак разговор искрене другарице?... Имате ли зар верниjу слику пролазности свега, што је на свету, од овога цвета, кад се осуши и опадне, од овога потока, који гони своје капљице у даљину, из које се нигда више повратити неће? — Овде, у царству невине природе, насликан је почетак, трајање и свршетак живота; — то је слика наша, коју ни један сликар верније снимити неће.

— Али с тим се цвећем неда разговарати, ни смејати, ни плакати. — Оно ако нам и представља слику нашег живота, ипак је то само слика, која не може задовољити све потребе срца и духа. —

— Варате се!... Та ја се са мојим цвећем често разговарам, смејем се, па каткад и — плачем... —

Ова нехотице исказана тајна нагна јој румен на образе и она окрете главу од мене, а десном руком дохвати листак од багрене и кидаше га на ситне комадиће. —

— Зар и те лепе очи знају плакати? запитах је тихо, дршћући од узбуђења.

Она ме погледа за час само, па онда отрча, као веверица, широком стазом међу руже, узабра најлепшу, — стиште је на своје усне и онда дотрча к мени.

— Узмите ову ружу. — Ја сам је волела, па...... хоћете л' је? —

Боже мој! Како ли ме тада занесе то девојче! —

Ја узех ружу и страсно јој пољубих руку. —

Она побледе, као крин, задрхта, погледа ме још једном, погледом, пуним неке непојамне тежње, па за тим брзо побеже из врта. —

Ја сам још дуго стојао наслоњен о баштенски плот, погледајући на вратаоца од њене баште, кад чух њен звонки, умилни глас, који би и самог анђела дочарао на песму:

— „За љубав питам само,
А не, је л' вера ту“ ....

Те ноћи дуго сам о њој мислио. — Чињаше ми се, као да у њеноме погледу на растанку, беше изваjана нека слатка тежња, и нека тајна жеља на руменим уснама, које се осмејкиваху и мило и тужно. — После сам се опет питао: Зар то мило, несташно девојче, коме се тамо у вароши, без сумње, одличнији обожаваоци удвараху, да поклони своје срце једном петошколцу,

кога је први пут видела на плоту, где блене у поток, руже, голубове и питоме зечеве?!... Зар оно неколико речи, што их промуцах у бунилу, могаху урезати у срцу јој лик мој?!.. Па после — човек, или да кажем, момак обичан, са обичним својствима и телесним и душевним, не може допустити своме срцу, да се поноси својом победом, добивеном за један трен... — Не, — то би било смешно, лудо, немогуће!.. — Али како ме гледаше мило, љубавно, кад ми даде ружу?... Како побледе, задрхта, кад јој страсно шанух: Зар и те лепе очи знају плакати?... Па како ли страсно певаше ону песму: „За љубав питам само“ . . . — Није ли у тој песми казано све... све... све... —

У тим мислима сам и заспао. — Сан ми је био немиран, нејасан, без везе и смисла. — Сад сам летео преко неких провала, сад сам опет упао у блато, па ме мајка помоћу неке дугачке мотке извлачила, сад сам опет хтео бегати од неког страшила, а ноге ми се укочиле, па ни да кроче...

Пред зору, кад ми се крв стишала, сањао сам њу. — Беше у плавој хаљини; — у црној коси бела камелија, о врату ситне ђинђуве, у руци бели пупољак од руже. —

Тако стојаше пред-а-мном, са сретним осмејком на бајноме лицу —

Ја се занесох... осетих опојни мирис њених власи, бурно таласање груди јој, и — видех се у њеноме загрљају. —

Тај тренут блаженства накнадио би вечност најцрњих мука. —

Из тога слаткога загрљаја, из сутицаја свију сласти, истрже ме глас моје мајке. —

— Синко седми је час, а сад баш дође служавка нашег суседа Предраговића, да упита, може ли јој господин рад' неколико речи доћи овамо. —

Ох, како би радо продужио тај сан, како бих радо остао у њеноме загрљају, па ма то било и у вечном сну.

Тада се сетих њених речи: „Зар овај поток, који гони своје капљице у даљину, из које се нигда више повратити неће, није јасна слика пролазности свега, што је на овоме свету?“... Да, и мој је сан прошао, и такав се више повратити неће, а г. пуковник хоће својим доласком можда да спречи наше даље састанке, којима је, без сумње, у траг ушао. —

Из тих мисли трже ме звонце, што је висило над вратима од улице, и не верујем да моје срце, у томе тренутку, не би још јаче зазвонило, да је било случајно од бронзе. —

Мој отац дочека суседа пред собним вратима. —

После обичних поздрава и отпоздрава, клањања и изјава радости са таког пријатног познанства, г. пуковник у пратњи мога оца, уђе у гостинску собу и врата се за њиме затворише. —

Мајка оде на двориште, да нахрани живину, а мени не остаде ништа друго, но да се завучем у земљану пећ, која је зими знатне услуге чинила прозеблим гостима, и да се сав претворим у — ухо.

Сусед поведе први реч. —

— Допустићете ми, часни господине, да вас запитам, да ли ћете у идућу недељу моћи моју кћер са потпоручником Лазаревићем — венчати?“

Крв ми стаде у жилама, кад то чух. — Сузе ми ударише на очи, а у глави ми поче нешто зујати, као оно у кошници, пуној чела. —

— Може се, али ако за то добијете нарочиту дозволу од г. епископа. — Јесу ли младенци трипута изјављени?

— Јесу. — Још за време нашег становања у вароши, но после због неких узрока закључисмо, да се венчање овде обави. — Мислите ли, да ми је с обзиром на овај пост нужна нарочита дозвола г. дијецезана?

Због поста, у коме хришћанин молитвом и кајањем проводи време. — Има ли ваш г. зет својих исправа?

— Оне ће вам се уручити пре самог венчања. —

— Онда вам стојим на услузи господине! — беше завршна реч мога оца.

Чух за тим, где се отворише и затворише врата, па пажљиво изађох из пећи и уђох у своју собу.

— „За љубав питам само,
А не, је л' вера ту“.....

Да, то је она певала — Коме?... Зашто?... Даје ли она своју руку томе потпоручику, да би само задовољила војничку ћуд свога старог оца? . . . Или, ... или, ако већ то није, онда је јасно, да се са мном титрала, као мачка с мишем, да је хтела увући ме у чаровну мрежу љубави, па ме после показати, као какав лепи плен, своме милоснику. — А зашто? . . . За то ваљда, што сам се усудио гледати преко плота у њен врт?!..

У јарости дохватих ружу, па је хитнух кроз прозор на улицу.

— „Мирис ти је отрован, као што је отрован осмех оне, која те узабра“ — узвикнух јетко па залупих прозор.

До саме свадбе нисам је видео. — Она беше по читав дан у врту, али ја сам је намерно избегавао.

У тим часовима чешће сам се питао: Да ли је у истини љубљах, и најзад дођох до уверења, да је љубљах, али — љубављу ђачком. — Беше то уздисајна болест, која долеће са месечевим зрацима, а исто тако брзо одлеће на тим сребрним коњицима у — неповрат.

Беше то љубав усијаног мозга, а не срца.

У очи свадбе бејах весео, као оно болесник после сретне кризе.

Ходао сам по врту и нисам више гонио пса од себе, нити сам и једнога погледа удостојио њене „најлепше“ руже. —

Коље сам повадио из земље, а стара врата однео натраг у качару. —

Пукотину на плоту затворио сам једном дашчицом и тиме сам јој дао на знање, да смо — свршили!

Ноћ у очи свадбе уверила ме је, да нема ничег слађег од мирног, благог сна, што нам га доноси анђео мира, на својим прозрачним крилима.

Кад сам се пробудио, беше већ сунце високо одскочило. Мајка ми стојаше крај постеље и пажљиво ме гледаше.

— Ала би ти синко био леп војник!.. узвикну она, као у неком заносном одушевљењу.

— По чему? — зачудих се ја.

— Сад баш прођоше сватови и кад угледах младожењу, мени се учини, као да гледам тебе у оном сјајном официрском оделу.

— А — ха! — узвикнух и нехотице и у тај мах се покајах, што онако немилостиво бацих ружу.

Та наличност беше дакле узрок, што дођох до њене „најлепше“ руже?!...

— Боже — помислио сам тада у себи — Боже дај, да у будуће други узличе на мене тако, као сада ја на тога потпоручика!....

* * *

Кад после неколико дана бацих поглед у њену башту, уверих се, да оне њене руже нису ни у чем лепше од мојих, и да су тако наличне, као ја и потпоручик, и да се оне не могу замислити без мириса, као ни мој пас без оних неистребљивих — чичака.

Вршац.

Милутин Трбић.

Смрт српског јунака Стевана Синђелића.

Састала се турска војска,
У Србији на огњиште,
Лети војска османлијска:
На мегдану и бојиште.

Тутњи војска куд пролази
Као да се небо ваља;
Тутњи Турчин по Србији,
Да Србима образ каља!

Лети муња Османова,
Куд пролази свуда коси!
Ево какав живи пламен,
Ово чудо, српству носи!

Бјежи Српство на све стране,
Из равнице у горама,
Да утече у закриље:
К пећинама и гредама.

Нестало је у долине,
Српске жене и ђетета,
Остало је поље пусто:
Да се крвник туда шета!

Гази Турчин тамо, амо,
По пољани Србадије,
Шета хала по Србији:
Све да пали и да бије!

Ал' гле, тамо у равнини,
Шанац се је забјелио!
Би рекао ко га гледа:
Србин га је начинио.

Стоји шанац, бијели се,
Каменици у равнину:
Полетеше турске хорде,
Да у њему сад почину!

Лете Турци право к шанцу,
Мисле у њем' Срба није:
Ал' гле, ено сад осташе
Преварени Османлије!

Пла̀ну шанац као муња,
Из њег' Србин огањ осу!
А силна се турска војска:
Око њега ено просу!

Пламти шанац као муња,
А из њега Србин виче:
„Нећеш овђе починути
Азијатски убојниче!“

Пламти шанац, огањ сипље,
Пада Турчин на гомиле!
— Ватре су се око шанца
На све стране појавиле!

Силна војска Султанова
Пут четице једне мале,
Потутњела ка' ријека,
Да Србима шанац свале.

Боже благи страшне смрти,
Што овуда сад пролази:
Силна војска азијатска,
Хоће Србе да погази!

Пламте пушке србијанске,
Дим упр'о у небеса,
А душмани око Срба,
Сад падају као љеса!

Сијева муња, гром одјеца,
Србин сипље огањ живи,
И бори се с душманима,
Као тица, соко сиви!

— На јуначкој Каменици,
Бој се бије, огањ влада,
Али што ће мала чета:
Против силе и хиљада?!

Бој се бије — не прекида,
Одјекује бојна слава:
Ал' да видиш Синђелића
Поноситог српског лава!

Виђе јунак да не може,
Одољети овој хали,
С малим бројем соколова,
Што су пред њом овђе стали.

Па да не би свом крвнику
У његове руке пао;
Он је бојни прах јуначки,
Сад молити ено стао.

„Молим ти се живи огњу,
Поведи ме к небу ведру!
Да не паднем душманима,
У рукама и у њедру!

Молим ти се живи огњу,
Поведи ме с овом четом!
Поведи ме у висине
К небу плавом, к небу светом!

Еле праху, молим ти се,
И кумим те српском славом,
Не пусти ме у крвнике,
Но ме дигни к небу плавом!

И поздрави Карађорђа!
И остале наше лаве!
Да сам поша' у јајеру,
Ради миле српске славе!" —

Жао праху бјеше Срба
У јајеру да га носи,
Па сам неће да се зажди,
Но од Срба огањ проси!

Кад то виђе јунак српски:
Он потеже пушке мале,
Па их баци у сред праха,
Да га оне сад запале.

Запали се прах јуначки
Што код овог Срба бјеше,
И у живом огњу праха
Срби к небу одлећеше!

Лете Срби на висине;
Изнад свога бојног поља,
А душмани тун осташе:
Пуни јада и покоља!

А јунаци српски вичу,
Из равнине и главице:
„Нек Синђелић соко живи
Док је неба и земљице!"

Радоје Рогановић.

Не мож' да се скраси.

— ШАЉИВА ПРИЧА. —

Свађати се — онако у опште — још може и поднети, али свађати се са женом (у правом смислу те речи) — то ти је као историја о Јанку на Косову. Ко је од природе свађалица тај лако претури прву тешкоћу преко главе, али како ће побожна, меланхолична душа?

А баш таки беше Матија Гараш, који слушаше философију и спремаше се за испит.

Беше на стану код Јаноша Фарагатлана, послужитеља у звању неком, који не беше никада код куће, али имађаше жену такову — но, одмах ћемо видети какву.

Становаху у сбној улици и имађаху три собе, рачунајући амо и кухињу. Парадну су собу давали под кирију, мање парадну узела за се старешина у породици, а деци пала у део кухиња. Фарагатлана благословио Бог са седморо на број, деце. Све седморо не имаше више од 25 година. Беху то врло живахна деца, па пуна младићска жара и ратоборности, подигоше не једном грозну ларму у кухињи; кухиња, као што знамо, била одмах до парадне собе, а у парадној се соби Мата Гараш — спремаше за испит.

Ово онако мимогред. Фарагатланова друга половина беше чудо „благоглаголива" (= брбљава). Кад се после ручка упусти у дишпут, зврји — као каква трубадурка XIV. века — да те успава скоро: а Гараш Мата се спремао за испит.

Фарагатлановица је и пријатељица уметности и позоришту — била је десет година куварица у престоници — па је волела да иде у позориште; но самој јој беше досадно, а с мужем још

досадније: али, како би било — помисли — кад би замолила господина Гараша?... И замолила га, и често га мољаше. Мата Гараш иђаше ш њом, па јој држаше предавања о трагикуму, и набраја јој сва позоришна дела модерних писаца, излаже јој сво знање своје; после представе мора да плати 10 новч. за капију, што му ноћу отварају, легне да спава гладан (т. ј. он би хтео да спава), ал' ти закуца тек Фарагатлановица на врата му, те јој мора још једном да исприча цео комад лепо, одушевљено, и са пристојном дужином. Око једног сахата тек пожели му „лаку ноћ“: а Мата Гараш ваља, да се за испит спрема.

Но да је само на том остало, али од неко доба хоће Фарагатлановица да изведе неки маневар: имала је, наиме, нећаку неку, модисткињу, па је довела себи на стан; Гараш Мати је дала да из далека намирише шта би она хтела и све навијала на своју водењицу: онако .... као ..... а девојка је лепа, образована, .. ради послове све са самим чипкама ... добиће нешто и од куће .... партија ... онако ... красна...

— А-ха... досети се господин Мата.

Постаде му срце стовариштем силних конвулзија. Он је већ љубио. Још од шестог гимназијског разреда па све до гроба љубио је верно, постојано, непоколебљиво ка Колос на Роду. Није њему стало до празна сјаја, њему треба добро срце и међусобна сагласност душа и што пре — диплома. Овде бацише преда-њ удицу; па зар да се даде упецати као сом какав преварен примамљивим мамцем у коме се крије оштра удица? Не.

Енергично се томе одупрьо.

Соба му ова тако мрачна, а он ваља да пази на своје очи. Не одржавају потребит ред, чистоћу — а чистоћа је душа свему. Овај дечији кор надмашио је онај у грчкој трагедији; Фарагатлановица је и сувише љубазна; госпођица модискиња .... она ... она је збиља лепа — али баш зато нема више овде станка Мати Гарашу.

Ходаше горе доле по соби и премишљаше како да откаже стан.

За ручком — јер је тамо ручавао — напрћио нос на „цушпајз“, није ни трипут усуо (други пут је по пет пута). Фарагатлановица је сумњиво гледала, а госпођица модискиња је приметила, да господин Гараш мора да су болесни.

После подне се играла деца велике битке, па су грувала о зид, а кадикад — промашивши — и о врата Матије Гараша. Кад је био најодсуднији час у боју, искрсну трећи, неочекивани непријатељ, господин Мата Гараш, па оба табора добро намајстори.

Зато се Фарагатлановица — која је баш месила у другој соби — испречи на господина Мату.

Испрва питомо, па онда све жешће, а на послетку fortissime

Господин Мата се на то изјасни, да она није позвана да о његовим поступцима доноси аутентичну критику.

Фарагатлановица пребаци господину Мати, да му већ три недеље бадава каву даје.

А госп. Мата се брзо изрази: да он кафу само из учтивости пије јер је сам — талог.

— То је лаж! — осече се Фарагатлановица са пуним поуздањем — јер талог само мужу дајем.

Господин Гараш се јако ожучи на реч „лаж“.

— Извините, али то је много. Више, но што би један интелигентан човек могао поднети. То је грубијанство.

— Шта, грубијанство ..... лепо, лепо — крештала је Фарагатлановица за пуну октаву више — но, јесте ли чули, господин Гарашу, ви немате поштења ни за по нове, разумете ли, ни за по нове!

Господину Мати Гарашу окрену се

свет тумбе. У жустрини не знађаше шта да ради. Докопа шешир и оде од куће.

Дарнуше му у поштење. Ни за пô нове нема поштења, он, Мата Гараш, а овамо му цео досадањи живот сведочи, да, ако кадког и није имао ни пô нове, али је поштење свагда имао. Та то је преко јего.

Хордар са ћошка — који му је једном однео пртљаг са поште и коме је дао четрдесет новчића, данас му се први пут не јави; пред заложницом се спотакнуо, а пред универзитетом лупио главом о лампу. Све су то рђава ауспиција.

Да не беше тај, који га је увредио жена, позвао би га на двобој; да не беше Фарагатлановица речима би се осветио; потпуна иронија би била зачињена сарказмом.

Поче и киша падати, а ветар је хујао. Киша је зврцала у стакла од газних лампа, на вратовима фијакерских коња, који су тешко дисали, звонца су тужно звонила, као да су кога на гробље пратила, кочијаши се пак забленули некамо испод непрокишљивих настрешница; а њега обузеле све неке војничке реминисценције и маршеви уз бојну трубу.

Госп. Мата Гараш боље притегну око себе горњи капут па се и даље моташе по великој улици.

Ветар је још бешње дувао. Киша му долазила с бока па га бије у лице. Окрену се и сврати под једну капију. На капији је висила бела цедуља, а на тој белој цедуљи могло се ово прочитати:

„*Издаје се лепа соба за самца интелигентна, млада човека, I. спрат, 12-та соба, на први новембер.*

Госп. Мата прочита, маши се руком у шпаг извади црвену оловку и „*на први новембер*“ подвуче.

— *Германизам* — промрмља кроз зубе и опет остави оловку у шпаг.

Капија у те куће беше нова, сама кућа беше на два спрата и имађаше и алтан: по свему судећи, мора да ту станују поштенороднији људи, него тамо, где он беше на стану.

Премишљао је четир минута. Петога пак још једном погледа у цедуљу, очисти мало горњи капут од кише и прашине уједно, заглади своју ретку смеђу косу поглади оба брка и пође.

Срећно нађе врата. Из довратка се помаљаше сјајно бронзано дугме, а око њега у кругу китњаста слова урезана: „Изволите притиснути“.

Притисну.

Једна, некад лепа, куварица отвори му.

— Слуга понизан'; тражим собу.

Куварица гледаше донекле сумњиво на-њ и отромбољивши усне довикну му: „изволите причекати, сад ћу дозвати госпођицу“.

У госп. Мате узнемири се срце на реч „госпођица“. Шешир узе у леву руку и телом се ослони на леву ногу, десна рука му је слободна висила, а лицу се трудио да даде какав изражај.

Дође госпођица Пепика.

Одмах ћу укратко да речем, што знам о њој.

Гђица Пепика не беше лепа, чак ни лепушкаста. Међутим како коме. Има ком се допада попа, ком попадија, а коме и попина ћерка.

Могу и шарене очи запети, могу и дебеле усне примамљиве бити, може се и кратак врат обожавати, може и у жућкастој коси бити електрицитета, шта више, гђица Пепика може још и лепа бити.

Кад би когод угледао гђицу Пепику, окренуо би се и уздахнуо једном — али би двоје значило; кад би је доцније угледао на балкону, зацело би двапут уздахнуо — ал' би сад само једно значило.

Није била баш поношљива. Свршила је осам разреда у једном од првих

женских завода; пуних осам година учила је на гласовиру свирати; наплела је досад стотину и двадесет осам чарапа (почела је у петнајестој години); зна кувати као каква опробана куварица, редовно сама себи шије хаљине и говори према приликама више језика. Једном речи одмах се види да је из каквог престоничког женског завода изашла.

Имаде лепих манира. У друштву не скакуће, не врти се, не збија лакрдије, не говори таковим акцентом, који би упадао у очи, не претвара се итд. итд.

Поред ових многих врлина има само једну махну — волела би да се уда.

А сад да видимо шта је са собом за издавање.

Госп. Мата Гараш усправи се и поклони пред госпођицом и поцрвенивши прикаже јој се.

— Амадеј Гараш, професорски кандидат за докторат.

— Гђица Пепи се врло обрадова. (Нарочито јој се допало, што је г. Гараш одмах при првом састанку — поцрвенео.) Соба беше висока а цена — ниска, спуштена. Брзо пређоше преко прозаичких формалности. Хтео је и капару дати.

— Ох, молим, — пожури се гђица Пепи — ваше лице нам потпуно улива вере. (То још не рекоше г. Мати Гарашу).

Кад је изишао напоље из собе, запита са забринутом бојажљивошћу.

— Дозволите, да упитам има ли деце у кући?

Гђица Пепи обори смерно очи и прошапута, да се једва чуло:

— Нема.

— Љубим руке, слуга понизан!

— До виђења, господин-Гарашу.

*

Брзо је спаковао све, што у старом стану имађаше. Петролеум, кога је још нешто у лампи било, изручи у неко стакло од медицине; фитиљ је оставио за спомен. (Врло је мали био).

Затим седе и написа ово:

„*Поштована госпођо! У човеку се по некад стану грешне страсти противити једна другој. Те противне страсти се сударе. И код нас се то десило и тај судар не може друкчије себи задовољштине да даде, осим мењањем стана. Ви сте посумњали у моје поштење (и ако сам станарину увек тачно плаћао), а ја опет сумњам, да Ви мене знате ценити како би ваљало. Наши су путеви разни, да ли ће се наше шајке на мору живота срести или не, то се не може у напред рећи.*

Матија Гараш
кандидат за проф. докторат.

NB. *Госпођицу* (то је била модискиња) *поздрављам. Надам се, да ће ме у доброј успомени одржати.*

Гараш с. р.“

Кад изађе напоље, све седморо деце помилова по глави, а најчистије и пољуби — јер беше добра и мека срца.

Сутра дан је ишао на подворење новој газдарици.

Мама гђице Пепике беше врло љубазна госпођа. Само се једно на њој не свиди г. Мати Гарашу, а то је, што је носила — окулар. Иначе беше врло начитана глава и имађаше доста свестрана знања.

Г. Мата хтеде сести на столицу од шпанске треске, али га она силом посади у фотељу.

— Господин Гараш слуша већ четврту годину?

— Управо тако, милостива.

— Основне испите сте прешли, зар не?

— Са одликом, одмах ћу да донесем.

— Није нужно. Ово је, дакле, последња година?

— Последња, милостива.

— А затим, шта за тим намеравате? (Гђица Пепи посади се за гласовир)

— Госп. Мата оста неко време дужан одговором.

— Врло је тешко позив изабрати — рече уздахнувши.

— Не треба клонути духом.

— Милује ли господин Гараш свирку? — упаде им у реч госпођица Пепи, отворивши капак на гласовиру.

— Лудујем за њом, госпођице.

— А да ли се нешто разумете у њој?

— Стекао сам нешто појма о нотама кад смо учили певати.

— Ах, ви знате певати, господине Гарашу — зарадова се мама — дивно, ви певате, па могла би одмах пробати са господином, ћери. Ја уживам у песми с пратњом. А какве песме знате?

— Просте.

— Ох, оне су дивне, на пример?

— „Чупава, гарава. . .“, „Киш секереш, нађ секереш“ —

— А што из опера, оперета још нисте покушавали?

— Још не, госпођице.

— Па пробаћемо заједно, зар не господин Гарашу, ви ћете усрећити наше мало друштво?

Госп. Гараш опет поцрвени.

— И сад пробајте што.

(Свршиће се.)

На Превлаку.

У НАУЧНОЈ ЕКСКУРСИЈИ.

Већ ми није било чекања, док ми наљезе који стручњак или бар друг учени; него једног јулског јутра укрцам се сам с мојом ђецом у наш гуц па се кренем пут *Превлаке*. У вечер сам се надао, да ћемо на једро поћи, јер често из јутра кроз Вериге има бурина; као што ћемо се у подне с мајстралом вратити; кад у јутру море као огледало, у ком се виде чаробна зелена брда врховима већ позлаћенима и по обали бијеле куће према Лепетанама, наравно стрмоглав све и брда и куће. Тако смо пошли на весла све ладом до *Опатова* низ сами крај, те смо могли гледати, како по дну различите рибе неке равнодушно шећу а неке плашљиво од нас бјеже. Особито је мој Милутин био сву пажњу уложио у посматрању тога морског свијета, па ми је сваки час казивао час једну час другу рибу и чудио се: каква је она дњигла, какав је они љубјај, какав је ови ципо! Низ Вериге је иза нас димио лојдов пароброд, на ком путује митрополит цетињски Митрофан пут Кијева на свечаност, коју велика Русија слави у спомен деветстогодишњи од како је сунце хришћанства огријало; и то ће бити можда једини преставник из цијелог српског народа, што путује на ту свечаност, осим, митрополита Михајила, који сада у Русији живи. На сред мора, које је од Лепетана до Кртолâ најшире у заливу которском, бијели се чуниħ на једноме мјесту непомичан; тако се и он лијепо види у оно велико огледало, што сја према сунцу управо до Кумбура. То је одиста рибар. Тако многи поморци наши вријеме дома проводе; а боме многи и живе рибањем.

На Опатову смо укрцали мога рођака Марка, који је и прије одио на Превлаку; ми не бисмо знали ни пристати, а наш вазданшњи возац Видо и још мање. Уз то је сунце већ добро оскочило; далеко је од обале Ловћен, који би нас још заклањао; а између мора и Ловћена нема другога брда, него је пукло море тивацко, грбаљско и кртољско — као море. Али смо ми испод платнене сјенице уживали свјежи морски дах, који је блажио усијане ждраке јулскога сунца. Изнад Тивта већ се у брдијама отварају селца *Кавач*, *Мрчевац* и *Богдашићи*, а изнад *Грбља* под Ловћеном ено *Горажде*, највеће тврђаве у Боки, а мало јужније *Мирац*, једино село црногорско, што се из залива види.

Пред нама испод Кртола као да плута Црквица са неколико зидина унаоколо. То је *Госпа од Отока* или просто *Оток*. До њега к истоку пружа се острoв *Страдиот*, као да ниче из мора, сав засађен маслином и другом воћком. И између Страдиота и сухе земље опет ниче из мора *Превлака*, такођер

маслином засађена На сухој земљи до Превлаке дижу се *Брдишта*; то је дугуљаст брежуљак, што дијели *Солила* или *солиоцко поље* од осталог поља, што се пружа испод Грбља и Тивта. Тако ова три островчића, спуштајући се од Брдишта паралелно кртољској обали, чине подугачки затворени затон, у ширини колико је солиоцко поље, ђе су данас богати рибњаци кртољски.

Тијеснац између Превлаке и Страдиота зове се *Вратло*, кроз које смо могли управо на Превлаку пристати; али смо шћели изнутра кроз затон проћи и тако смо покрај Отока обрнули, и ако смо гледали, да се не насучемо на велику плитчину, што пред њим лежи, него срећа е је била плима. Овђе говоре да је град поронуо, као што говоре, да је поронуо и на *Столе*, ђе је такође велики простор плитак. Свраћали смо и на Оток, али пошто не знам ништа о његовој прошлости, нећу о њему за сада говорити, већ толико, да је био ту манастир католички, кога је у почетку овога вијека гром разрушио, и већ не живи ту него један старац који отвара цркву и чува оне развалине.

Возећи се по тихом затону кртољском ево нас и уз пристањ превлачки, с кога води пут између маслиских стабала пред кућу, што је себи ту била оградила *контеса Катерина Властелиновица*. Ова побожна жена оставши удовицом без ђеце продаде своје имање у Котору и купи г. 1827. Превлаку, да ту доврши своје дане у самоћи и молитви. За то је она оградила мало на више још једну црквицу, коју је посветила Св. Тројици, у којој је опојала и сахранила све кости, што су се могле још наћи по гробовима превлачких калуђера. Па још за живота нарочитим писмом даровала је владици Раду, славном српском пјеснику, ово своје обиталиште, ђе је умрла г. 1847. За тијем је Превлака прешла у својину Мил. Медаковића, па архим. Дучића, који је најпослије уступио опћини кртољској, чија је и данас! *)

Овђе те одма срijетају основи, на којима је ова кућа ограђена, који ти сами говоре о њиховој древности и о величанству зграде, што се некад на њима подизала. То је велико, фино отесано камење, црном маховином застрто. Иза куће опет зидине исте врсте; мало даље опет па смо дошли на бунар врло дубок а узак, ком је округло дрво унаоколо на дубоке бразде, које су излизане у дуго вријеме црпљући из њега воду. И данас се Кртољани отоле служе, кад им воде пресуше.

Код бунара леже растурена неколика повелика камена црвенкаста, четвртаста, са сваке стране једнако фино изђељана, по чему судим, да су од четвероуголних стубова. Оваквог камења, особито комада од њега, видио сам још по Превлаци.

Марко је ишао напријед по доцима засађеним маслином, а боме на мјеста већ и гором зараслим, да нађе неко сједалиште, ђе се спомиње, да је било назад дваіест година мозајика; али га је узалуд тражио. И тако се врнемо к црквици, која је на самоме вршку острова или полуострова Ја држим да превлака значи српски полуостров; полуостров је ријеч скројена. У ствари и ова Превлака није остров, или боље оток, јер се на њу може поћи са суха по суху кад није велика плима, и то истина по намјештеном камењу, јер би иначе требало гацати ако ће и до шљанка.

Код црквице најприје ти пада у очи један стуб, у земљи засађен, на ком је крст гвоздени и узана мотка, на којој се вије застава о празницима. Тај је стуб од неког чврстог модрог камена довозног, дијаметра је вишег од по метра, а изнад земље је висок скоро два метра. Још има један комад мањи од таквог стуба на другом ћошку танборја, и на њему смо ми намјестили комад стуба од ружичастог мрамора, што смо га нашли иза цркве у једној међи; дијаметар овог стуба биће до 28 центиметара; и од истог мрамора виђели смо један комад у истој међи, и ја мислим, да ће бити од подножја ових стубова. Па смо туда стали по међама тражити, нећемо ли још што виђети, и збиља смо нашли један комад бијелог мрамора, и један комад однета украса прозор-

*) Шематизам прав. епарх бокок. г. 1884.

ских од корчуланског камена, врло фине израде и врло добро сачуван.

У црквици је био узидан један стари надгробни натпис из доба цара Уроша[2]), али је кашње ову црквицу био гром сасвим срушио осим олтара, тако не знам, да ли је та плоча остала здрава и да ли је опет на истоме мјесту узидана, јер се нијесам био унапријед постарао, да нам дође ко црквицу отворити; а дан је био од радње, пак ко зна ћасмо ли и наћи црквењака, да смо га и пошли тражити. Да, за мало главно не заборавих. Пред црквицом лежи један капител четвороуголног стуба, који је једним лицем био уза зид наслоњен. Капител је на врху око метра с лица широк, а мало помање са страна Кашње је изнутра дубљен у округло не бих знао за што, ако није, да га употребе у грађевини црквице, у којој мора да је узидано доста од ових драгоцјених остатака. И звијезда, што је на црквици из више врата, мора да је из ових рушевина. А сигурно биће што употребили одовле и сељани кртољски, кад су градили она два лијепа звоника код својих цркава; као што их је одиста потакло предање о величанству светоархањелске цркве, да онако лијепе и високе звонике зидају, јер ни једна црква православна у Боки осим Савинске нема онаквих не само по селима, него их нема ни по варошима. Капител је овај најфиније и најукусније израде, али га је доста вријеме нагрдило; ипак он остаје на Превлаци као најпотоњи свједок архитектонске красоте, рођене сестре славне Жиче седмеровратe.

Враћајући се отолен другим путем задовољни постигнутим успјехом, носећи собом онај комад бијелог мрамора и рецимо про зорског украса, наљеземо на основе те рођене сестре немањићких задужбина. Одма ти у очи падају три апсиде округле у исток обрнуте једна до друге. Пред њима смо стали као запањени, испуњени страхопоштовањем.

— Ево задужбине првовјенчанога краља Немањић Стефана; ево цркве, у којој је његов брат Св. Сава посветио зецког епископа, који је овђе сједио, докле се оћуда простирала власт српских владалаца....

Тако рекох дружиници мојој, која је уза ме стала и ћутала пред оним светим остацима. Ох, да ми је било овђе сакупити сву Србадију, што је толико вјекова турско варварство трпјела, па се ипак данас поноси Жичом и Студеницом, Руденицом и Раваницом и толико других славних задужбина српских владалаца, па да им речем: Видите, какве смо господаре ми трпјели, који су оваквим гомилама затрпавали величанствене споменике нашег државног живота и наше народне културе, па се овђе дивите, како под овим гомилама не оста затрпана и свијест и дух народни, и већом справедљивошћу о „варварству“ турском осле говорите.....

Да, кад се види, што исти Фарлати пише, како је млетачка влада и католичка црква ратовала у Боки противу православне цркве, онда нам је јасно, како се у гомилу претворила ова славна немањићка Лавра. А што нам о томе прича народно предање, то је Љубиша у најлепшој својој приповијетци *Проклети Кам* скупио и овјековјечио. Докле је овај манастир постојао, докле су и саме његове нијеме зидине проповиједале околном народу науку Св. Саве и његових пријемника и сјајну прошлост народну под славним Немањићима, каквом су се могли надати успјеху ти нови господари бокешки? За то није било доста потровати све калуђере да манастир опусти, него је требало и зидине му са земљом сравнити! И то се збило по Милаковићу још за вријеме Иванбегово, кад су Турци једном били ударили на Црну Гору, па се глас просуо, да су сву Зету покорили.[3])

[2]) Српско-далм. Магазин г. 1849. и Шематизам прав епарх. бокок г. 1876.

[3]) Историја Црне Горе Милаковића и Грлица год. 1835.

(Свршиће се.)

Алекса Стојшић.

1763 † 1850.

(Свршетак.)

Из Београда врате ме у село Каменицу за учитеља са 60 талира плате и овде будем 6 година, у коме времену обратим пажњу боље на моје домаће стање, јербо од саме плате нисам могао оснивати никакву будућност, а највише и за то што су ми старешине ондашње нахијске Бобовац и Анта закидали од плате по неколико талира, са којима опет нисам био у стању да се клипка вучем. У овоме времену рачунам мој домаћи златни век. Већ сам био жењен. Узео сам г 1817. девојку од попа Јакова из Диваца, коју је он ктео закалуђерити и да није било кнеза Јовице ваљевскога, не бих се могао са овом девом оженити. Деце добијем и одмах сву моју вештину и знање употребим, како би се што у овој пустињи могло зарадити, поред моје дужности. Сељани околни, добри људи, били су ми од користи. Контролу сам имао жестоку за којекакве споредности, а за моју дужност не беше никакве; остављен сам себи, чинио сам све, што сам у оваковом стању мого чинити, и дотеро сам да сам у онда званој Антиној капетанији неколико попова спремио и као такове слао надлежној власти са мојим сведочанством на потврђење, који су свагда били и потврђени у својим парохијама. Но и после пошто су се враћали на своје парохије моји ђаци морао сам ићи и учити их и у цркви како ће чинодјејствовати (који зна оно време како је било мислим да неће замислити да је друкчије и могло бити). Овако се протучем 6 година у Каменици и будем премештен у Ваљево за учитеља са 60 талира плате и овде останем 16 година, купим кућу и настаним се. Имао сам 50 до 60 ученика свагда, учио сам како сам знао; контроле и прописа реда за учитеље не беше никаква. Учитељ-ово само име довољно је, да учини човека внимателним на своју дужност, које је и њега вечно руководило, видилисте, како је већ спремао свештенике у селу. Он је млого више настајаво, да своје ученике у совршенствује у вароши, и ишло му је добро. Ђаци су били готово сви бркати око 20 и више година стари, и тако су добро учили, да су о годишњем испиту, који је се пред грађанима, местним попом и окружним кнезом држао, врло добар успех у науци показали. На овом испиту осим својих урока читано на српски, знала су деца исте и на немачком језику све, читати, писати и рачунити; од прилике оно су знали, што се данас у 4. разреду гимназије предаје, ако не и што више. Да је Алекса трудио се да што више своју децу усовршенствује види се отуда, што су неки његови ђаци и до највећих звања дошли, не учивши нигди ништа више, а одових имаде и данас живих. Преко свега тога плата му остане једна иста, и никакве награде ни од куда од више власти за његов труд, шта више, Бошко Тадић, онд. кмет ваљевски оптужи га, због чега Алекса озло једи се и оде књазу Милошу у Крагујевац на тужбу противу Бошка, но дошав тамо буде затворен под апс одмах како се пријави, у коме затвору нађе још једнога господина гди плаче не знајући шта ће са овим (с њим?) бити и зашто је уапшен. Запита свога друга зашто је уапшен, на које му овај исприча, како књаз Милош прави неку част данас, пак је заповедио да свакога уапсе, који незнан дође, а он дошо до Господара послом, пак пуп у апс. Алекса онда каже: тако је и са мном. Весели се, пред вече будемо пуштени. На питање књаза: де да видим кога сте затворили! изведоше нас двојицу пред њега, и он рече: Зашто учитеља, болан, стрпасте у апс, он је наш гост?! А ово је зато реко, јербо му је одиста познат био, што је често њему, књазу а ником другом на тужбу долазио због насртања неких ондашњих великаша. И тако ти даде нас почастити, да сам се наслаго врло добро јела и пића, и тиме надокнадио затвор онога дана.

Сутра дан предложим моју тужбу и будем обнадежден врло добро од књаза са овим

речма: Иди ти учитељу пак учи ђецу као и до сада; не могу они теби ништа док сам ја жив; писаћу ја кнезу Јовици Милутиновићу да каже Бошку да те не дира. Вратим се задовољан кући и овако протурам се до г. 1842.

Кад књаз Михаило остави владу у Србији, онда моји непријатељи добију првенство као Уставобранитељи (казаће историја какви су били), и мене одмах у затвор без икаква саслушања и без да сам и пред судије призван био, те тако 32 дана у затвору са најодабранијим људма, кметовима и свештеницима, јербо се онда затвораше сваки, који је штогод у народу вредио. Хтедоше и да ме бију, но на моју писмену претњу, коју сам поднео суду, да ћу се тужити самоме књазу Александру Карађорђевићу, кога ја познајем боље него они реко и код чијег сам оца служио и одликован био. И тако они то не што и знајући отпусте ме без батина, а богме некима испрашише димлије и ако су знатни људи били Те исте године буду позвани сви присталице уставобранитеља, а и они који ништа не знаду о самој ствари, на Врачар код Београда да бирају књаза, и да тамо туку батинама и у рупу*) бацају и убијају знатне и поштене људе. На томе збору били су више месеци и тако и ја сам мислио да ћу доћи у рупу, но не дођо, о чему ме доцније извести прота, да вели нисам се десио код Вучића, кад су те оптуживали, ти би дошао у рупу, него богме ја каза за тебе који си и како си, и он се сети да си био мој ћата за времена Карађорђа, и онда отера тужиоце са псовком напоље.

Мало за тим, а исте године и мога сина Косту затворе из подозрења и ја се опет подигнем мојом писменом претњом и њега ослободим. Ово подјејствује на мога сина и он постане заклети непријатељ уставобранитељима ондашњим (које ће се доцније видити). Ту престане моје учитељско звање, и ако су га после звали није више ктео, он се поврати у домаћи живот, отвори дућанску радњу (коју је и пре преко ортака држао) и постара се о васпитанију своја два сина Косту и Касијана до 1850. год 1. марта, и онда пресели се у вечност.

Мислити се може, да је он од год. 1842. до 1850. мирно живио, није, сваки дан вукли су га ондашње власти на одговор за измишљено и налагано штогод на њега, но он се свагда искреношћу и правичношћу бранио и јавно сваком казао да никада се одрећи неће Обреновића династије, а на ово су онда чиновници највише и мрзили.

Жељно ишчекиваше Алекса за живота повратак свога књаза Михаила, али му не би суђено да дочека. Ово сведочи једна песма, коју је сам за себе саставио, брижљиво чувао, (јербо онда најмање какво подозрење, пак је мого човек бити обешчашћен) и својим пријатељима читао:

Док се гора заодене листом
И славујак запева у гори,
Весел'те се браћо Србадијо,
Ето к вама огрејалог сунца и т. д.

По ко ће величину природе моћи игда прорачунати напред, што Алекса не дочека његов син Коста, буде послат од Ваљева за посланика у скупштину 1858 год. држану у Београду, гди је верно бранио права народа свога (и не само он, него ни другима није дао да иду на ручак позвани), и доста труда имао за одржање повратка династије Обреновића. Савременици о томе најбоље ће знати и онд. подпредседник скупштински Стевча Михајловић, и тако се зби што је реко књаз: *Време и моје право доћи ће.*

*) Рупа квадратна, 2 фата дубока, па кад кога оће они гурну га с леђа, а он како падне; и ту живи о лебу и води док се не ослободи.

Сродне душе.

— ГЕТЕ. —

Витоструки цветак
Указо се свету,
Са мирисом бајним,
У дивноме цвету;

Са њега је пчела
Сок сисала дуго —
И створени мора да су
Једно за друго.

Војин Бикар.

ЛИСТАК.

Однуда је прво таласање владе кнеза Милоша потекло, и јели кназ Долгоруки у Србију 1837. год. са празним рукама дошао?

Саопштио Јован Димитријевић, парох.

Ја у рукама својим имам више важних писама која се на то доба односе, и која показати могу прави источник одкуда је прво таласање владе кнеза Милоша отпочело. Нека су од ових писама противу самог кнеза Милоша управљена. Ја их затајати не смем, јер она историји народа нашег припадају, с тога ћу и овде нека да изнесем на јавност.

Познато је, да су противници кнеза Милоша: Петронијевић, Вучић, Симић и Милутин Гарашанин умели одма после Милетине буне и самог брата кнеза Милоша, Јеврема Обреновића, у своје друштво да увуку, и да су његовим именом знали тужбама својим такову важност у Петрограду прибавити, да је покровителствујући двор за добро нашао књаза Долгоруког у Србију послати. Он је из Вознесенска 30. Авг. 1837., где се у то доба и Јеврем Обреновић налазио, следећи абер од покровителнице кнезу Милошу донео:

„Дошло је до знања Государа Императора, да благостојаније и внутрење устројство народа српског не само да непоспјешествује, но шта више, да су од неког времена самовластна дјејствија мјестног Началства дала повод ко општем незадовољству, и к не једнократним жалбама. Обстојателство ово обратило је на себе особито вниманије Государа Императора. Правила коима он руководи се у отношају к дјелима српским, вама су извјестна. Она остају непоколебима. Његово императорско величество тврдо жели, да би преимућства дарована Народу Српском, на основанију трактата закључени међу Императорским двором и Портом Отоманском сохрањена била ненарушима. На тај конац Государу Императору угодно је, што би власт предостављена вам у качеству вожда сербског (!) употребљајема била всегда постојано к општенародному благу; но да не би отњуд служила ко отјагоћењу житеља тога краја; с друге стране што би Народ Србски *сохрањавајући свјашчени залог древних својих обичајев и православне вјере не предавао се злонамјерним Советима ни подражанију чужди јему закона.* (!)

Једним словом Государ Император јединствено има у виду: да би једновјерни нам народ, из древле (!) состојашчи под покровителством Русије ползовао се у совершеном спокојствију тим правима, коима је обвезан попеченију императорског двора и торжествено гарантирани Хатишерифима.*)

На вас је Милостиви Государ возложена обвезаност побринути се о том, што би преимућства та не служила ко личним само ползама Началника, но ко обшчественој ползи Народа. Государ Император нада се, да ваше Сијателство, неће никад пустити из вида важност повјереног вам управленија, ни с прегнуте с оним отвјетствености. *По да би боље удостовјерио се* о настојећем положенију у Сербији, Његово величество изволело је признати за нуждно отправити тамо флигел-адјутанта књаза Долгорукова; он ће вручити вашему Сијателству писмо ово. Ја сам пуно увјерен да ће посилање истога, послужити вам Милостиви Государ и Старјешинама Србским за ново доказателство истиног участија, које Императорски двор свагда вам указује.

Објаснења ваша с књазом Долгоруковим, биће вам коначно у толико поспешнија, што сте ви сами имали намјереније чрез нарочног депутата саобштити императорском министарству, предположенија ваша касателно вовјереног вам управленија.

Сада ће присуствије књаза Долгорукова доставити вам само вјерно средство довести до знања Его Императорског величества све што ви признајете достојним вниманија Государа Императора.

---

*) Реч „Хатишериф“ значи свети и благословени власторучни потпис Султанов, који је свагда неопозив, дочим фермани и берати могу се увек и опозвати.

С друге стране ја сам увјерен такође, да ће ваше Сијателство с дубоким чувством признателности примити она наставленија, која ће вам саобштити књаз Долгоруки од Имена Его величества на настојењу ползу соотечественика ваши.

Како што благостојаније њихово састављa предмет општи желанија Порте Отоманске, и Государа Императора Сојузника Султановог, то ја с места за дужност сам почитовао поручити посланику нашем у Цариграду, да одма извјести Диван, о даном књазу Долгоруковом наставленију.

Остаје ми желити, да цјел пошиљања његова буде пуно достигнута, и да ви Милостиви Государ ползујете се совјетима Императорског двора; *јербо под тим само условијем ви можете надати се на продуженије покровителства и благонаклони расположенија Јего Императорског величества.*

У противном случају, ја не могу а и ни дужан нисам сакрити пред вами посљедствија, која ће неминуjемо навући на вас свако отклоненије от постојани правила благоразумија, која вам предписује чувство благодарности к Русији, равно као и покорности к Порти Отоманској.

Откровеност, с којом сам ја изложио вам намјеренија и благодјетелне виде *Государа Императора* треба да вам служи за вјерни залог истине моје жеље, указати вашем Сијателству и за будуће оно исто чисто усердно содјејствије, на које сте се ви свагда надати могли, како дјејствијама својим будете оправдали довјерија императорског двора.

С совршеним почитанијем и преданостију имам чест бити и пр.“

Ово писмо и љупка искреност кнеза Долгорукова **) побудила су кнеза Милоша, те је издао онај знаменити указ Совјету од 16. Октобра, да би тим сва бивша допаптавања опровргo, а будућа доношења предупредио.

(Свршиће се.)

БЕЛЕШКЕ.

(Марко Цар о Змају Јовану Јовановићу). Задарски „Српски глас„ доноси ову белешку: Талијански часопис *Rivista Contemporanea*, који уређује познати књижевник *De Gubernatis*, донео је у последњој свесци приказ *Змаја Јована Јовановића* из пера Марка Цара. Наш песник врло је згодно престављен талијанској читалачкој публици, јер су добро погођена својства његове музе, и јер су на потврду изнесене неколике китице његових песама у талијанском преводу. Марко Цар, пошто је приказао песника истиче *„Ђулиће“* као његово ремек-дело, које се може достојно сравнити са Хајнеовим *„Buch der Lieder“*. Као да је песник изненада затекао куцаје свога срца и избројио их, тако је нарaвно осећање, које исказује. Они су верни одјек заљубљеног срца. Нема ту оног навијеног језика, који попут увеле траве гуши мисао неких данашњих француских и талијанских песника, већ је ту здрави и умерени реализам, нежна наравност у стилу и мисли, што тече као вал преслатке хармоније из срца. Цар описује и хумористичну страну песникову. Његов је комични и патетични хуморизам као у Дајкенса. Али у суштини песникова је нарав лирична, каже Цар, и тврди, да у Европи, осим Кардући-а и Свиберне-а нема данас песничке нарави боље расположене од Змајеве. Право се жали, што је Јовановић слабо познат у Италији, као и остало наше књижевно благо.

(Медицински факултет у Загребу). У Загребу намеравају отворити и медицински факултет на свеучилишту. У то име почело се прилагати и бискуп Штросмајер даровао је 20.000 фор.; град Загреб 50.000 фор.; бискуп Посиловић бискуп Храниловић, каноник Вебер сваки по 1000 ф.: град Карловац 2000 ф. и т. д. Нека је срећно!

(Избори свештеника у Новом Саду.) У Новом Саду био је 2. авг. о. г. избор проте, два свештеника и једног ђакона. За проту је изабран катихета срп. вел. гимназије новосадске, преч. г. *Милан Ћирић*, за пароха код св. николајевске цркве п. г. *Стеван Стефановић*, капелан панчевачки; за ченејску (салашку) парохију пр. г. *Зарија Станковић*, парох у Луговету, а за ђакона свршени богослов г. *Милан Стоја.* Избори су сви текли једногласно.

**) Једна висока личност у Београду, која је лично познавала кнеза Милоша а у то доба важно је место код њега заузимала, приповедала ми је, да је кнез Долгоруки једина можда личност тада у Русији била, коју је она за посланство кнезу Милошу определити и послати могла, јер је он поред практичног знања и вештине у таким пословима имао много у понашању, што је сваког човека, који се с њим разговарао, њему привлачила, а и самог кнеза Милоша тако је очарала, да је у свему њему попустљив био, ма да је он био такови човек, који ће све учинити и све неучинити и то не по суштини ствари, но по начину како ко уме да на њега упливише. Књаз Долгоруки, тако је сам кнез Милош приповедао, тако је својим пријатним и љупким понашањем на њега упливисао, да би га у стању био и у џамију турску одвести, да поред осведоченог свог православља тамо клања, дочим за Живановићем не би свагда ни „вјеруiу“ чито.

ДРУШТВА.

(Матица српска). Књижевни одбор имао је 1. авг. о. г. свој састанак, на коме је ово рађено: Јов. Живановић јавља, да је проучио на оцену послато му дело: „Историјско-критички преглед славено-српске граматике до 1847. год.“ од Ђ. Магарашевића и да је нашао, да се може штампати у „Летопису“ и наградити. Одређује се делу том награда од 90 фор. — Бранко Ановић шаље свој приказ на дело „Пијаћа вода“ од М. Петровића. Издаје се на оцену дру И. Огњановићу. — Марко Драговић шаље за „Летопис“ чланак: „Митрополит црногорски Петар II. у његовој преписци“. — Јован Максимовић шаље за „Књиге за народ“ с руског преведене приповетке за народ Л. Н. Толстоја. (Одбору) — Изаслани одбор подноси „Правила за књижницу Матице Српске“. Усвајају се у целости и подносе се књижевном одељењу на одбрење.

СТАТИСТИКА.

(Колико се производи хартије). На целом свету има по статистичним подацима једних страних новина 4000 папирних фабрика, које производе сваке године 980 милијуна килограма хартије, од којих се 300 милијона употреби на новине; 191 милијон на књиге; 100 милијона служе у трговини и 100 милијона по разним управама и администрацијама, 93 милијона у разним заводима, 95 милијона у школама а осталих 101 милијон килограма употребљује се за приватно дописивање.

РАЗНО.

(Пијавица као пророк времена.) Код многих животиња приметило се, да оне промену времена у напред осећају, и то је често много поузданије него ли барометар, који само притисак ваздуха показује. Међу те животиње спада пијавица у првом реду. Ако ће да буде *лепо време*, онда пијавица лежи мирно и непомично на дну стаклета и онда се спирално увије или плива мирно и подједнако кроз воду. Ако ће да буде *кише* онда се пијавица попне на врх чаше или до грла од боце и остане онде докле се опет не увремени. Ако ће бити *ветра* или *буре*, онда пијавица брзо плива кроз воду и врло је немирна. Ако ће да наступи *непогода* (грмљавина и т. д.) онда пре тога на неколико дана изиђе пијавица из воде и врло је немирна и грчевито се миче. Ако је *мраз*, онда као и у лето кад је лепо време остаје на дну, а кад је *снег* онда као и лети кад је киша изиђе из воде и попне се до грла од боце или чаше.

(Игра на новце у старих Римљана) Код древних Римљана беше страст играња на новце тако велика, да је многи при првој игри изгубио по цело своје имање. Цареви су римски у томе народу предњачили, ма да је било закона, који су забрањивали игру на новце. Цар Нерон је играо појен по 400 000 сестерција (више од 50.000 форината). Цар Август се сваки дан страсно коцкао, тако да Светон о њему каже: он, чије су флоте двапут биле побеђене, игра се коцке, не би л' бар у том једном победу одржао. Калигула је у игри и лагао и отимао и лажно се заклињао; једном приликом кад је у игри све новце изгубио изиђе пред врата, заустави два богата грађанина и одузме им све новце. Клаудије се коцкао и кад се у колима возио или кад су га носили на наслоњачи; он је и књигу неку написао о игрању на коцку. Домицијан се почињао играти још рано у зору, а Елије Вар је по целе ноћи играо на новце. И ако су у Риму и сами великаши тако радо играли на новце, ипак су се Цицерон и Јувенал усуђивали, да играче сравњују са браколомцима.

(Добит у губитку). Грчки философ Кратес био је после Дијогена најславнији философ из школе циника, који су учили, да је човек тим сретнији, што мање има потреба. Једном приликом добије Кратес велику своту новаца, и свега што је нужно за добар и бујан живот. Ова промена његовога стања није остала без уплива на његов начин живота. Он се поче одавати уживањима у богатству, а философију занемари. Но на једанпут и то у друштву раскалашних људи сети се он самог себе и своје философије. Он на један мах осети, да је сасвим неверан постао своме уверењу, те зграби све своје благо, седне у чамац, навезе се на море и баци сав новац у море с речима: „Одлази несретно благо! Никад те више погледати нећу! „Ја те *губим*, да сам себе *добијем* натраг!“

НОВЕ КЊИГЕ.

Програм српске велике гимназије карловачке за школску годину 1887—8. Уређује директор гимназије. Година XXXVI. Књига XXIX. У Новом Саду. Штампарија А. Пајевића. 1888. На 8-ни, стр. 71. — На првоме је месту чланак М. Недељковића „Историја као наставни предмет у гимназији.“ За тим долазе „Живописне црте добротвора, професора и директора гимназије карловачке“, и то о Јовану Пантелићу, од Ст. Лазића, и онда обичне ствари што иду у програм школски. Из статистичног прегледа видимо, да је у тој школској години било свега 269 ученика, а концем школске године 254, од којих 237 православних, а 17 римокатолика.

Палата и чатрља од Болеслава Пруса. Роман, превео с пољског *Рајко*. Издање српске књижаре *браће М. Поповића* у Новом Саду 1888. На 8-ни, стр. 156 Цена 60 новч.

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шаљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор. на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића. *Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.*

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК: ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

УРЕДНИК: Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 34. У НОВОМ САДУ 21. АВГУСТА 1888. Год. XV.

* * *

Ноћца се црна губи. Још само магла сива
Притисла пoља равних китњасту плодну груд;
Уморно житно класје још и сад санак снива . . .
Нема тишина свуд.

Звезде поспале давно, — ено и месец бледи
Уморен дугим путем залази за облак.
Румен облила исток, кроз маглу сиву проби
Зорични први зрак.

Коњици чили јуре, ко да их гоне беси,
Рума далеко оста, губи се равни Срем, —
Ко каква авет страшна Венац нас мрко гледа.
Поглед му тајанствен, нем.

Далеко натраг тамо виде се српска брда,
Гордо се у вис дижу. Над њима силни бог
Бодрим стражари оком, дању и ноћу бдије
Над срећом Србина свог.

На крили пустих снова душа ми с' вину тамо,
Далеко, далеко тамо: — за српска брда та...
И видех јаде, ваје: — и зачух уздисај . . .
Душа ми задрхта.

Зар мало беше јада, зар мало крви, суза?
Са мука већих тешких и сињи проплак'о кам!..
Целати! мол'те се богу, јер тек што букно није
Освете свете плам! . .

Сунце се ено рађа, први му златни зрачак
Љубнуо горди Венац, љубнуо у дољи цвет,
Шева се у зрак дигла, славопој творцу кликну...
Прнула небу лет.

Лаор се из сна трг'о, ћарлија, пирка тио;
Љуљушка златно класје из тврдог буди га сна,
А оно зашушта на мах, — богу се ваљда моли . . .
Дивна је молитва та!

Коњици нагоше брже, сунчеви гоне их зраци.
„ . . . Па збогом равни Среме! — Остај ми здраво ти!“ . . .
Шева нас кликом здрави, сретна нам пута жели
И кличе: кли, кли, кли!

„Ој тиче лакокрило, вини се летом горе
Тамо, одакле светом управља силни бог.
Моли се за нас грешне, не бил се смилово силан
Патничког рода мог! . . . .“

Бране С. Шајкашки.

Неће Дара за писара.

ПРИПОВЕТКА СА СЕЛА

Написао Павле Падејски.

„Док сам ја жива, неће он моје Даринке добити“ — тако је увек говорила прија Ката Жарковића; па тако је и сад рекла, кад су се све комшијнице, друге и прије искупиле пред њеном кућом и селе у хладовину, да се мало диване, мало насмеју, кога претресу и тако то

после подне проведу и прекрате. — И онако је била недеља, па се не ради. — У сваком селу има вам тако по које место, где се редовно свецем и недељом било жене или људи искупе на разговор и поседак. Но тај поседак траје боме, док се већ у велико не смркне. Па и шта ће? — и онако нема друга посла код куће. Шта им је до пилића! — нек пиште; квочка ће их и сама одвести на легало, а и гуске ће отићи на своје место. Прасице ће когод од млађих затворити, — а пољске свиње није нужно хранити; доста су цео дан у пољу биле.

Ако ко дође да каже, да којој дете плаче, „нек плаче боме“ рећиће му мати „и ја сам плакала, па ево ме колика сам; од тог деца расту“.

И људи су пуни дивана, ал' жене — да те бог сачува! То се свако тужи, а и оне саме то већ знају, па се и не љуте, кад им ко шта каже.

Чудан је то разговор, што га жене на посетку поведу. Шта нећете чути! Ту се прича, како ни једна врачара не уме тако да врача као баба Јека. Иди, кажу само у очи младог петка, па јој подај „белегу;“ па ћеш све чути штогод ти се догодило. Ту ће се каква паћи да примети: нек она мени каже, што ће ми се догодити, а што је већ било, то знам и сама. Па и то можеш дознати, рећиће јој она, што говори, има вам та неку стару књигу, из које нико не уме да чита, само она — ма да је са свим слепа. — Са оваког разговора пређу на други. Једна снила, да је па сокаку много, много крајцара накупила. — То значи свађу, рећиће јој она, која се у „толковању“ спа разуме. — Мораш се ма с ким свађати; ако не данас, ал' сутра најдаље. — Па већ сам се јутрос свађала. Ко да се не свађа?! Упале комшинске ћурке у нашу башту, па ми сав купус попипале. — Ето ви'ш да сам погодила — а чисто се поноси, како то она зна.

Друга приповеда, како је снила нумере, па две је добро запамтила, ал' треће не може да се сети. — Ништа то не чини; можеш ти опет за то „сецовати“. Тако је и баба Давина само две нумере снила, па је опет не знам колко добила на лутрији, па ено је сад даје људима новац под интерес.

Кад су већ и с тим биле готове, онда једна приповеда нешто ново: — како се гркиња и натарошка посвађале због грнала, па мал' се нису и потукле. Кажу да ће гркиња да тужи сад натарошку, јер је натарошка свакојаком називала. — Друга прича, како је бирташ вијао бирташицу, да је туче и да се није ту десио њезин човек убио би је.

Поред жена има и деце. Мало даље у јендеку има још доста блата. Пре два три дана било баш добре кише, па се још није све осушило. — А какви су јендеци по селима, не може се ни осушити. — Девојчице се сложиле па месе од блата колаче, а мушкарци праве топове. Кад је који готов с топом, онда се сви искупе око њега, па гледе како ће да пукне. А он га још дотерива, дотерива, па глади; за тим прстом дубоку рупу направи. Место барута, он га напуни пљувачком; а кад већ нема више пљувачке у себи, онда даде и другима, да пљупу у рупу од топа. Кад га је са свим напунио, онда колко може замахне и тресне га о земљу да се сав расплини. Други, који су се искупили, чуде се, како је пуко; па иду одмах и они, да такав топ направе.

Кад су жене у најживљем разговору биле, а деца се тако играла, — проће неки момак и поздрави их са: „помоз бог и на здравље“. — „Жив био Ненаде и оженио се“, одпоздрави га једна између њих, а друге само нешто промумлаше.

Кад је Ненад већ доста одмакао, упита ће сеша Драга прија Кату: „бога ти, прија Като, је л' то истина, што сам чула, да ће Ненад да узме твоју

Дару?“ — „Док сам ја жива, неће он моју Дару добити. Ди би ја моје дете за њега дала! Има ту мало бољих момака. Још кад би на њега спала. . .“

Међу тим оставимо жене, нек се и даље разговарају а ми пођимо мало за Ненадом. Ненад је момак на свом месту. Није био бог зна како леп, ал' ипак је имао нешто на себи, што је многу девојку привлачило. Најпосле не лежи све ни у лепоти. Био је веселе природе, разговоран, пун досетака; па то је некако привлачило к њему и момке и девојке. При том је још умео и лепо да пева. Имао је он своје мало друштво у селу, па кад у вече улицом запевају, то вам је милина слушати. Још кад тако заједно стану каквој девојци под прозор те запевају, та држи онда, да је у седмом небу. Та није Ненад свакој ишао под прозор да пева.

Ненад је био сироче. Није имао ни оца ни мајке. Још мален остао је тако, да се пати и по туђим кућама потуца. Он је имао до душе своју кућицу и нешто мало земље; ал' то није сад још било у његовим рукама, већ је то све под туторством стајало.

Кад је остао без оца и мајке, узела га тетка к себи; те се тако није потуцао од немила до недрага. И тетка му имала своје деце, ал' он се с њима боље слагао, него можда с рођеном браћом. А како је био врло вредан и радин, при том поштен, то га сви радо имали. За граничарску кућу и јесте то главно, кад је човек вредан; јер док се ради, дотле се нешто и има; а каква су данас времена наступила, не преостаје друго, већ да се ради, ако неће човек да умре од глади. Слабо се данас тече; тек да се на крај изађе.

Многа би мајка можда дала своју ћерку за Ненада а многа би девојка и пошла за њега; ал он је једину Дару заволео, па је хтео и да је узме. Солдачију је срећно прешао, па му сад само требало, да се жени и да отпочне рад у својој кући. Како је вредан а и има нешто, то би за кратко време свега у кући било.

Дара је била јединица а отац јој опет доброг стања. Мати јој неће ни да чује за Ненада. „Неће он моју Даринку добити, па све да. . . Кад би још за њега пошла, онда боље да је нема.“

„Бог с тобом прија Като“, рекла би јој више пута комшијница Јеца, - - „па шта фали Ненаду? Ваљан је то момак. Камо среће да је моја Стана жива!“ Ту није могла више да издржи, а да не пролије сузе за Станом, која је пре две године умрла, а била већ велика девојка.

„Та знаш, драга моја“ узеде прија Ката — „Ненад је још туђ слуга, па кажу, оће и да пије. Ено пре је до по ноћи седио у бирцузу с гајдашем, па се хтео, кажу, и потући; и да није, кажу, било притељ Јефремовог Ђоке, били би га, кажу, убили; па зар за таког да ја моје дете дам? — Онда боље да је немам!“

„Ћути, Като“ говорила је комшијница — „немој само да грешиш богу! Даринка би с Ненадом за цело срећна била. Он њу воли, а и она њега; па што онда да им срећи на пут стајеш? не треба све слушати, што свет говори. Ненад и ако се напије мало, то не бива често; најпосле млад је па хоће и да проживи. Да шта би ти хтела? — А ако му гајдаш и свира, па нек свира; ваљда неће мени и теби свирати. И то ће бити па и проћи. Кад се ожени, па узме бригу на врат, па га и дечурлија заокупе, заборавиће на све онда“. Ту није комшијница могла а да не уздахне, за цело се сетила, кад је она кадгод млада била. А гле сад!

Комшијница Јеца је лепо Кати говорила, ал' ова ни да чује. Увртила она себи у главу, да Ненад није за њену Дару, па се и не осврће на оно што јој други говоре.

„Има она бољу прилику“ — тако

би мати даринкина више пута рекла. Та боља прилика, био је писар у општинској кући. Дара била доста лепа девојка, а лепо се и носила; а за писаре у општини добра партија. Он и онако није ништа свршио, па није ни могао шта више постати. Док је перо у руци, онда још још — а шта ће после. Девојку какву с велики новци знао је да не може добити. А шта фали Даринци? Није до душе изображена, као друга каква; ал' док метне шешир, може бити боља госпођа, него многе што су. Док су јој родитељи живи, живиће без бриге; а кад они умру, примиће све у своје руке, па им ни онда неће рђаво бити. А поред тог се и то надао, да ће тако моћи гурнути нешто тамо, где треба да постане натарош. Зар је један тако натарош постао!

Док је нана Даринкина за тим ишла да јој кћи шешир на главу метне и госпођа постане; дотле је Даринка и даље проводила љубав с Ненадом. Није она била тако уображена, нити је ишла на велико, као мати јој. Већма је она волела, да с Ненадом на сено иде, него да шешир на главу натакари и да тако као госпођа испод руке иде.

(Наставиће се).

Ђуру Јакшићу.

Ђе се славе соколови,
И јунаци нашег рода,
Тун и тебе извела је
Мила слава и слобода!

Ђе се виле сакупљају,
Да ђеније српске штују,
Тун и твоје српске пјесме,
Са милином одјекују!

Па премили наш пјесниче,
Међу Србе ти с' узноси!
И ка' орај златна крила,
Поштовање српско носи!

Радоје Рогановић.

Не мож' да се скраси.

— ШАЉИВА ПРИЧА. —

(Свршетак.)

Господин Гараш стаде уз клавир и гледаше у ноте, отуд му паде поглед на тасне и после подужег лутања по њима на госпођицу Пепику, са госпођице Пепике на огледало, које баш у-њ гледаше и он нехотице уступи.

Али ипак је певао.

Глас му је већ прилично излапио. У народном позоришту би га једва за хористу узели, али за овако свакодневно продуцирање могаше поднети.

Госпођица Пепика и мама јој сложише се обе, да му је глас занопљив.

— Крај овако звучног гласа зацело сте и пријатан декламатор, речитатор — мисли мама.

— У нашим литерарним дружинама више сам пута добио награду.

— Лепо, врло лепо.

— Мене су очи издале већ од силног читања, па ако вам не би било теретно, ја бих вас замолила који пут — је л' те да ћете бити тако добри, да прочитате што?

— Не одричете се, јел-те? мољаше и гђица Пепи.

И госп. Гараш не могаде одрећи.

Трећег дана по пôдне позову га њина милост и разговарала се шњим између четир ока пô сахата.

— Данашње женско васпитање је доста оскудно Нема у њему ништа од оне старе, класичне озбиљности. Не чини ли вам се тако исто госп. Гарашу?

— Доиста, милостива — и начини тако озбиљно лице као да је скроз и скроз убеђен.

— Волела би, кад би ми ћерка — а шта су ваше главне штудије госп. Гарашу?

— Класична филологија, наиме грчка а тако исто и латинска.

— Красота; па онда знате и митологију?

— Хја, молим, о чему заповедате, да вам причам? — хвастао се госп. Гараш, слутећи шта је у ствари.

— Сад ни о чему, али наскоро о свему. Да ли би могли жртвовати недељно четир часа, да ми кћер уведете у стару митологију?

— Ваша милост може бити уверена, да ће госпођица после три месеца више знати него ја.

— Данас после пôдне могли би почети. А о осталом ћемо се већ удесити. Apropos, јесте ли већ где абонирани на вечеру?

— Још не, милостива.

— Е, онда би били срећни. . . . .

И тако нам госп. Мата постаде госпођици учитељем митологије и превртачем нотâ, њихне милости читачем романа, тајником спољних послова, у деликатнијим налозима опуномоћником и тајним агентом, напослетку ex offo витезом гђице Пепике.

У целини су то све лепа звања, али у појединостима су били и сувише — но то су његове ствари.

Од учитеља митологије постаде госп. Мата Гараш након две недеље позоришним писцем.

Госпођици Пепики се врло допала трагична љубав између Дидоне и Енеја, па замолила господина Гараша, да јој ту грађу обради за домаћу бину.

И госп. Мата засука рукаве па за три дана створи из тога трагедију у једном чину са четир особе: Дидона, Енеја и два коња на којима су до пећине дојахали (коњи, наравно, нису фигурирали на бини).

Од превртача нотâ, поста посячем читавих дењкова од нотâ. Гђица Пепика имађаше врло налик на се (у ком хоћете смислу) пријатељицу, а наиме, гђицу Бриjеву; између њих двеју беше врло жив саобраћај и господин Мата мораде врло често трчкати од Понтија до Пилата, и од Пилата до Понтија, или од гђице Пепи до гђице Бриjеве и обратно.

Доцније постаде задаћом читачу (њихне милости), да бира и доноси књиге из разних библиотека. Тајника спољних послова су после у породичним стварима слали и на пошту, порезно звање — јер је само он био мушка глава у кући. Кад је међусобно поверење још више порасло, куповао је карте за позориште, концерте, куповаше чипке, вул и конце, по некад је и румбуршко платно бирао. (Тако се полако углађује укус).

Но најтегобније звање беше у самом двору гђице Пепи.

А право је звање било ти часови. Још пак званичнији часови беху после предавања из митологије.

Тада би гђица Пепи завалила главу на дивану па би замолила госп. Гараша да ћерета.

Госп. Мата се знојио и — ћеретао.

Започео је о тезисима на основним испитима

— Не о томе — мрштила се гђица Пепи.

Причао јој, како је у првој години (на универзи) на три места молио за кондицију и како ни на једном не доби и како је озлоједивши се одлучио да. . .

— Све врло прозаичне ствари прекиде га гђица Пепика.

— Допадали се госпођици трагедија „Дидона и Енеја“? — уздахну на

послетку госп. Гараш, и забринуто очекиваше, какав ће одговор добити.

— Ох, преко јего. Имаде дивних места у њој. Али ми се чини, да би имала више ефекта, кад би се приказивала.

— Кад би се приказивала, да богме; за цело би се већма истакле појаве — пожури се аутор да допуни.

— Па шта мислите кад би нас двоје приказивали?

— Дивна идеја!

— Ви да играте Енеју!

— Хнхн.

— А ја Дидону!

— Ахм.

— Остајмо при том. Прексутра нека буде прва проба наша, а после једне недеље дана позваћемо и маму да гледи.

— Господин Гараш груваше улогу из трагедије, место да учи за испит. По читав би се сахат керебечио као осуђен. и мрмљао мукородне јамбусе, узео би величанствену позитуру и пред огледалом пробаше мимику.

Но чим би се тако у величанственост бацио, насмејао би се, а тај осмеј непрестано му изгледао све као да му се самом подсмева. Као да ни је он то са̂м, као да му ко мајмунише . . . . можда му је ко иза леђа? Ајак, нигде никог, са̂м Амадеј Гараш.

Узе бележницу пред-а се. У њему беше и један салик. Мила, мала девојчица насмејана лица, сјајних очију: и на њеном се лицу указиваше онај подсмеј, а кад би се дуже загледао у тај салик, учинило би му се и то како се развлаче баш усташца и црте на подсмеј. У сну му се пак указивала Фарагатлановица претећи му жарачем и пребацујући му како јој је неверан постао.

Госп. Гараш се пробуди и не могаше спавати. Зла савест, шта ли мучила га.

Већ је два месеца како је овде на стану, а још није ни словца научио.

Време истина долази, па ће и проћи, а он? . . .

После недеље дана приказиваху „Дидону и Енеја“. Он је изјављивао љубав у самим јамбусима, а Дидона њему опет у анапестима, и кад се осећања разгорела баш као што у животу бива она паде у наручја Енеји.

Здраво, здраво „срцедирајуће“ је то било.

Њихна милост позваше зато госп. Гараша — и на ручак.

— Кост по гостионицама је врло мршав, а за млада човека, који се много штрапацира (но ту је истину казала), треба добре хране.

Тако се они добро интабулисаше на госп. Гараша.

Но у госп. Гараша беше и сада оно старо срце. Беше још пуно и препуно оне чисте, анђелске љубави. У незваничним часовима заносио би се и што је више то чинио, све се више љутио на себе.

Једном, баш пред митолошким часом, занео се у те сањарије мало дуже. Скаску о Улису и Пенелопи све је унатрашке причао, много се пута збунио и морао из нова да почиње.

После часа јако се затезало са ћеретањем (баш као што се тешко окрећу и шкрипе ненамазани точкови у теретних кола), гђица Пепи зевала је тако, да је већ упадало у очи, па и госп. Гараш једино из симпатије (према зевању) метну уљудно шаку на уста, и грозно — зевну.

Гђица Пепи познала то — по очима му. (У опште није могуће, а да се не примети зевање код другог.)

Врло се расрдила на г. Гараша.

Три дана није хтела да учи митологију. Мама покушавала сваки начин, који измирује. За ручком им је измењала кашике, п'онда би прво од једнога, а одма затим од другог искала и послала по воду: тако би се код бокала (с водом) морали дотаћи рукама, а после и погледати се.

Напослетку је морао г. Гараш да

свечано моли за опроштај, под тим условом, да на јуристанском, техничком, атлетском, званичничком, пензионирском, велико — и малоиндустријском балу сва четир кадрила одигра са њом: и гђица Пепика му великодушно опрости.

Госп. Гараш оде кисела лица после ручка у своју собу. Нешто га гонило.

Кад је пролазио кроз кухину мачка га мрко погледала, а он је тражио браву на оној страни где су шарке и куварици рекао: „љубим руке“.

На столу га чекало писмо. Било је од Маришке. Познао је по адреси: „Препоручујем писмо г. Матији Гарашу“. Писмо је било пуно љубави која се не освр̂ће много на ортографију. А на крају писма у место пољупца парадирала велика мрља (право српски: крмача) и читаво чудо црних тачака унаоколо.

У другим приликама заносио би се на много места у писму, али сад ..... кад мора о месојеђама четрдесет скоро кадрила одиграти са гђицом Пепиком? Колико ту треба ђонова! Колико времена!

Па онда испит, па докторат и диплома?

Ходаше горе доле по соби и погледаше на слике што висаху на зиду тако дивљим погледом, да би и зверињe укротио њиме, као да су те слике биле узрок свему.

Једна слика представљаше како преварена девојка куне неверног драгана. Девојка личи на његову Маришку, а момак пак пљунути он, само што је крој у хаљина друкчији. Не гледаше више тамо. Бојао се.

Неко закуца на врати.

— Слободно!

Њихна милост уђоше.

— Надам се, да се нисам преварила Амадеју (то је било најбрже име кога се могла сетити). Ако можда сметам, онда . . . .

— То јест . . . . молим, молим! — и начини тако мученичко лице, о каквом Рафаило ни појма није имао.

— Дођох на две, на три речи, ја се надам, да се не љутите више — поче мама особито наглашујући оно „надам“.

Госп. Гараш поста љубопитљив.

— Али пре свега обећајте ми да се не ћете љутити.

Госп. Гараш обећа.

— Ја знам, да зимњи балови много коштају, а нарочито млада човека, и с тога би рада — ако се не љутите — удвостручити награду за митолошке часове од данас . . . . и . . . али, је л' те да се не љутите више . . . и једне лепе црне хаљине. . . .

У госп. Гараша напунише се очи суза. Полети за руком њихне милости и здраво је цмокне.

— Та не вреди речи, скоро ће доћи време, кад ћете друкчије захвалити.

Друкчије и *захвалити* особито је нагласила и уједно одмах из собе изашла.

Госп. Гараш узбуди се већма но икада.

Двострука плата, салонско одело, четрдесет кадрила и 10 балова, докторат, маришкино писмо, две наглашене речи њихне милости.

Друкчије ће захвалити, четрдесет кадрила са једном девојком одиграти, забадава ручак, двострука плата, салонско одело.

Прочита још једном неортографско љубавно писмо Маришкино, затим оде к прозору и тамо је дуго гледао на улицу.

Испод прозора иђаше грдна момчекања. Зимски капут изверштан, као дидонин биволски огртач, и пун закрпа. Десном ногом косио леву, а обод у шешира му оклопио се слободоумњачки и спреда и састраг по својој вољи, па ипак је звиждукао и био тако весела лица, као да је — ручао.

Тако је и с њим једном било. Ручак га је коштао само 10 новч., али

ипак зато, кад би добио писмо од Маришке не би се ни с папом у Риму мењао.

Био је слободан ко птица у гори. Гладовао је дотле, докле је хтео, а шетао се толико, колико је воље имао; па кад би у вече сео да учи, само га зато не би зора затекла што би се петролеум трошио много.

.... Тако је неко време премишљао.

Позваше га унутра. Не оде. Боле га глава.

Погосподио се. Има све, и опет ништа, мало мира, то би желио. . . .

Дође куварица:

— Њихна милост зову, да читате роман.

Моли да га извину, сад први пут не може, болестан је.

Седе и писаше Маришки:

— Лепо моје цвеће! Згрешио сам према теби, опрости ми. Заборавио сам шта дугујем нашој љубави; све ћу поправити. . . .

Само пише, па пише даље, не чује, да се собња врата отворила, да неко на прстима уђе, стаде иза леђа и чита све до речи, што он пише.

Тај неко беше гђица Пепика.

„Видићеш само, тако ћу добро положити докторат, да неће нико боље, па онда доћи, да те запросим и . . . .“

Ту је дошао до краја стране па устао, да мало прође по соби, док се не осуши, и сукоби се са гђицом Пепиком.

— Ви. . . . овде?

— А ово је писмо?

— То је писмо.

— За кога?

Госп. Гараш Мата у том тренутку поста прој, не поцрвени и не обори очију, не замуца, него храбро одговори:

— За моју вереницу.

Госпођица Пепи поцрвене, окрену се и изађе напоље из собе.

Госп. Гараш попи чашу воде, то га умири. Преврне лист и продужи писмо.

У вече га не позваше на вечеру.

Сутра дан пре подне не беше ни спомена о митолошким часовима, а за ручком га ослови њихна милост са О" хладноће „господин“-ом.

Отуд се могло све разумети.

Госп. Гараш седе наново за астал и писаше:

„Дубокоштована милостива Госпо! Јако жалим, што се наша тако ретка слога, која нам је све до данас срца спајала, морала изненада раскинути са једне невине речи. Примите врућу благодарност за досадање доброчинство, и ако, као професор, Вашој милости или Вашој гђици кћерци временом узмогне послужити чим, то ће бити свагда готов да учини

Мата Гараш

кандидат за професорски докторат.

P. S. Одмах ћу послати хордара по своје ствари. Гараш с. р.

На писмо притисне црн печат.

Затим баци на се зимски капут, још једном погледа на слику, која приказиваше остављену девојку и неверног љубавника; насмеја се и оде:

да тражи стан!

С мађарског превео В. Петров.

Или . . . . или . . . . ?

Развалине, рушевине,
ко ће да вас гледи! . . .
та и месец, кад вас спази,
задрхће, побледи. —

Развалине, рушевине,
ко још за вас мари! . . .

— Помреше вам господари,
слуге, неимари. —

Над вама се гордо небо
ведри и облачи,
а под вама труну копља,
Мачи и — спавачи. —

Ал' ви опет непомично
векове бројите,
над пепелом славе старе,
јуначки стојите. —

Пркосите сузном низу
векова очајни',
молите се Богу правде
за греј педокајни. —

Молите се, а потомству
клетве шапућете, . . .
— ах, страхотну ону клетву
изневере клете.

Ил' чекају зидине вам,
да нов гроб доживе,
да у њему отпочине
задњи српски диве? . . .

Ил' ће мож'да те зидине
темељ бити свети
нове зграде, славе нове,
да стару — освети? . . .

Вршац.

Милутин Трбић.

На Превлаку.

У НАУЧНОЈ ЕКСКУРСИЈИ.

(Свршетак.)

Потада ће бити она тобожња диплома краља Радослава, којом се потврђују повластице властеле которске и то „најпрво повељу Господина Георгија, како је г. краљ Георгије (Бодиновић) дао властели которској у баштину Превлаку, да обнове храм св. Архангела, који су они исти, као прави основатељи започели начињати, и тако да пречине цркву у име Бога и св. Архангела Михајила; у исто вријеме г. Краљ потврдио је и благословио граду Котору све баштине и винограде Луштицу и Периглав (?) и цјело поље до границе грбаљске са свима правама до мора... Прегледајући и промотравајући листе и повеље г. краља Георгија, потврдили смо и потврђујемо сва његова писма граду Котору, све баштине и винограде, Луштицу и Периглав и цјело речено поље вавијек, амин." Пошто су калуђере отровали и манастир са земљом сравнили, ваљало је ову диплому подметнути, којом ће властела которска присвојити *Михољски збор* илити област т. ј. земље манастира превлачкога. И збиља на основу ове диплома дужд млетачки Фошкари год. 1455. издаје наредбу противу шизматика у дијецези которској у корист епископата которскога, „да се натерају плаћати, који работају баштине и земље црквене, особито ових цркава; Св. Михајила и Св. Марије на Превлаки; Св. Гаврила и Св. Петра у Богдашићима; св. Александра у Љешковићима; Св. Луке и Св. Николе у Луштици и свију других цркава и црквица, *што је митрополит шизматички или славенски под собом држао.*"[1]) Ето како лијепо католички епископат которски постаје нашљедником у имаовини православнога епископата зецкога у Боки! Али, да је краљ Георгије властели которској дао Превлаку са њеном области, и да је тај дар краљ Радослав с браћом потврдио, као што ова диплома вели; дакле да је била ово својина властеле которске бар докле је владао Радослав и његова браћа т. ј. до године 1272. за што ћаше бити принуђен дужд млетачки, да издаје ову наредбу г. 1455., да се насилно одузму шизматицима и подложе епископату которскоме све оне земље цркава св. Михајила и т. д. „што је митрополит шизматички под собом држао?"

Но на ово питање, што је лукавство латинско шћело замутити, најбољу свјетлост баца један натпис из Богдашићке цркве, који по Миклошићу (Mon. Serbica) наводи у свом Шематизму од г. 1876. преосвештени *Герасим*, садашњи епископ бококоторски. По томе натпису цркву св. Петра и Павла у Богда-

[1]) Магазин срп. далм. г. 1849.

шићима саградио је „епископ зетски Теофит *в облост св. Михајила* в дни благочестиваго и богом државнаго господина краља Стефана Оуроша сина Првовјенчанаго краља Стефана, внука св. Симеона Немање в љето 1269.“ Манастиру превлачком припадао је осим Луштице и Кртола сав онај предио, што лежи од Лепетана до Грбља, ђе се находи и село Богдашићи. То је дакле она *област Светога Михајила,* што се у натпису спомиње, а која се у народу звала и данас још зове *Михољским збором* Па ко је имао права да *у области св. Михајила* гради цркве, ако не старјешина те области? а то је баш епископ зецки, који ју је и саградио; дакле епископ зетски био је и старешина св. арханђелског манастира превлачког, т. ј. епископ зецки имао је своју столицу у овоме манастиру.

Тако овај натпис богдашићки, који је Миклошић сачувао, јер се, чини ми се, већ не налази у оној цркви, која је сада у рукама католика, рјешава и питање о столици зецког епископа, о којем је већ архим. *Иларион,* чија је пошљедња ријеч у сваком нашем замршеном питању историчком, већ изреко, *да је св. Сава основао зецку епископију са столицом у манастиру Светог Арханђела Михајила на Превлаци у Боки Которској.*[2])

„Сва је прилика, да су у њему архијереји постојано пребивали за свега царевања српских Немањића и тек иза пропасти царства..... буду и епископи зецки принуђени, да напусте своју досадашњу столицу, пренесавши ју у манастир Врањину код цркве Св. Николе на острову равнога имена у скадарском језеру, у којем су сјеђели до г. 1485. Годину прије тога бијаше господар зецки Иванбег Црнојевић, основао на Цетињу манастир и цркву Рождества Богородице, назвавши ју зецком митрополијом, и у њему намјести епископа Висариона из М. Врањине.“ Овако пише преосв. Герасим у поменутом свом шематизму, што је било потребито да овђе наведем, јер по моме мњењу овим је вјерно нацртана судбина зецке епископије. Не знајући како узбурканоме срцу одушке наћи, обрнем се моме Милутину:

[2]) Летопис г. 1887. Свеска II.

— Видиш Мишо, каква је овђе била наша црква за вријеме Немањића, ђе је св. Сава поставио владику за сву Зету. Пошто је пало српско царство одовле је владика морао бјежати, па се настанио на Врањини у скадарском блату у још слободној Иванбеговој држави. Али кад су Турци равну Зету притиснули, ваљало је опет владика да бјежи са Врањине, те се на Цетиње под *Орлов Крш* склонио. И онај владика, што те лани у манастиру цетињскоме миловао, знаш, он је наш љедник владика, што су овде сјеђели за вријеме Немањића. ...

Него ваљало је срце устећи, па гледати, што би се могло забиљежити и путем штампе саопћити српскоме свијету. А шта смо друго могли, него узети узицу, па мјерити простор, што је црква заузимала? Најприје смо измјерили ширину цркве, ђе су апсиде. Сјеверноисточни је уго добро сачуван и повисоко од земље, али јужни нијесмо могли наћи. Тако смо измјерили ширину с угла сјеверногa до јужне апсиде, која износи до десет метара; а пошто је средња апсида два пут већа од побочних, то се може узети, да ће овђе бити црква широка до тринајест метара са зидовима.

С угла сјеверо-источнога основ иде к западу донекле, па га гомила покрива; али опет излази на виђело, но не у истој линији него до четири метара сјеверније, па чини уго обрћући к југу. Ово одиста има бити крило сјеверно и по нацртима немањићких задужбина проф. *Валтровића* и по димензијама основа самих, јер кад би се узело, да је овај други уго од фасаде, онда би излазила црква у фасади широка преко двадесет метара; дочим од угла сјеверо-источнога до фасаде нема него око осамнајест метара.

На овоме другоме углу рецимо од крила а уз сјеверно лице виде се основи као од некога танког четвороуголног звоника, који је изнутра толико шупаљ, да се не би мого у њему човјек макнути. А испод јужне апсиде види се један подземни свод у добром стању сачуван. У опће су сви ови основи чврсти као сливени и прави, по чему се даје заклу-

чити, да црква није пала ни од трошности, ни са слабог земљишта.

Док сам ја с Марком мјерио, моја су ђеца у наоколо тражила, не би ли што нашли проз ону гомилу. Кад ето Милутина, ђе трчи весело пут мене:

— Тата, о што сам нашао!

То је био корчулански кам четвртасти ал окрнути, на ком је изрезан крст византиски у оквиру. Види се, да је била фина и укусна израда, али је вријеме јако нагрдило. Ево ми Росанде, ђе из далека нешто весело показује:

— Тата, о!

То је био комадић оквира такођер од корчуланског камена и фине израде, но са свим боље сачуван. Овај оквир, као онај прозорски украс нијесу на дебелом камену израђени, него на врло танком, по чему се види, да су ове украсе биле у зид ужлијебљене. Даље смо нашли још 2—3 комадића од осмоуголних стубића од корчуланског камена; неколика камена велика поштогоћ израђена, и међу њима један од оних четвороуголних стубова, од којих смо виђели онај капител пред црквицом.

Још ми је овђе забиљежити, да се на Брдиштима, што су до Превлаке, находило гробова издубених у камену са поклопцем, на ком је било на средини узвишено а у четири угла по једна пирамида мала. Једна од тијех гробница купљена је за 20 фиорина па је још више издубљена, те се у њој слијева по петнајест барјела уља. Та је гробница а сада уљано пuло својина мога рођака Марка и находи се у његовој кући на Опатову. На овој гробници није било никаква натписа, него само изрезан крст у округлом оквиру, а изнутра је било камено узглавје.

Других каквих гробница на Превлаци нијесам видио, осим једне иза црквице. у којој вјечни санак борави поменута контеса Властелиновица. По свој прилици ту није ни могло бити других гробница осим калуђерских, и њихове кости виђели смо, како је милостиво сакупила и саранила иста Властелиновица.

Даље по Превлаци нијесмо више ништа тражили. Ја сам био задовољан успјехом наше научне екскурсије. Те се отолен кренемо, носећи свак побожно по комадић оне славне немањићке задужбине, као доказе њене красоте, као драгоцјене њене споменике.

Мјесто сјенице Видо је био попео једро, јер је мајстрао био већ почео, који сваки дан љети блажи жар подневних сунчаних ждрака. Таман у једанаест смо се укрцали; тек смо се од пристања превлачког отиснули, раширили смо једро, па смо у само подне били уз наш пристањ кућни, а да весла не скvасисмо.

И ми се нијесмо могли нафалити што смо све виђели: основе величанствене цркве су три олтара; остатака од толико врста стубова; комада различитог мраморја и финих украса. Па када нам се срце шири гледајући немањићке задужбине далеко од мора, каква ли је била Превлака на мору, ђе се могло лако довести све што је красило цркве у Цариграду и Млецима! И када смо ми виђели и нашли толико у оној гомили, колико ли је отолен кроз толико вјекова однешено и уништено, и колико би се још нашло, кад би стала истраживати стручна а родољубива рука!

До тада, ја ћу ове остатке превлачке сахранити у музеуму Зецког Дома на Цетињу.

Л. Томановић.

Голубачка мушица.

(Simula golubatschensis.)

До скора се о овој несносној мушици није тачно знало развиће и постанак њен. Истина, да је српска влада слала дра Медовића да је боље испита и опише, али он је место јаја и ларви голубачке мушице, нашао јаја неке Таласоније, и кроз неколико година морао је нарочито одређен човек да тамани невину Таласо-

нију, све док 1883. године није послат од стране мађарске владе стручан човек др. *Едмунд Темешвари*, који не само да је исправио погрешку Медовића, но је тачно описао и изнео живот и развиће голубачке мушице. Испитивање тог вредног мађарског природњака преведено је на немачки, одакле и ми у изводу доносимо читаоцима „Јавора“.

Своје име добила је мушица од града Голупца, јер се у близини његовој и она налази. Народ тумачи, да она постаје од аждаје што ју је св. Ђорђо убио, и која се у голубачким развалинама налази, па сваке године бљује те мушице, змије и т. д. Сем овога има разуме се још и другог тумачења, која су сва далеко од истине.

1. Развиће голубачке мушице.

Легло њено је у јужном делу Баната, који обухвата простор од 20.000 □ километара, и у Србији између Тимока, Пека, Млаве и Мораве са простором од 12.000 □ километара. На том простору нема ни једног поточића у коме не би било голубачке мушице у разним ступњима, било као јаје било као ларва или чаура (puppe), из чауре развија се крвожедна мушица, која ветром ношена шири се на све стране.

Као и сваки инсекат, и она се развија из јаја Женка носи јаја у бистрим и брзим брдским потоцима, и то 5 до 10.000 јаја у гомили по камењу или по сламкама и то с оне стране која воду додирује. Јаја су мала тако, да се голим оком једва виде, и цела та гомила јаја изгледа начаста жута маса. Јаја се носе од краја Маја до половине Јуна, и из њих измиле за 2—3 недеље, према томе какво је време топлије или ладније, мале ларве, које имају на крају тела орган за припучавање у води и то за стене, лишће и т. д., одакле се могу да хране. Храњење им бива из сићушних алги и различних биљних делова. За добављање хране служе им нарочити точкасти органи на глави, са којим ларва прави вртлог у води, и у том вртлогу вода доноси ларви у уста и разне ситне биљке.

Ларва је у почетку без боје, за тим је зеленкасто мрка, мења покожицу четири пута, и напослетку добије изглед „мушкацоне“ или бискита. У месецу Јуну и Јулу по потоцима стотинама се тих малих ларви може наћи, које са крајем тела припучене су за камен, док је међу тим предњи део издигнут лелујајући се међу таласима, чим се она додирне скупи се, и остаје тако док сметња не прође. Ларви је као и риби главни елеменат вода, без које она одма угине, јер ваздух за дисање она добије само из воде.

После 6—8 недеља, за које је време ларва неколико пута своју кожу променула, ларва је поизрасла, и почиње да се учаурава, а то бива у Августу или Септембру. При томе се учвршћују на горњој површини камења, или траже такво сигурно место, да покретање воде будућој мушици при њеном рађању ништа не смета. Кад је се ларва већ учврстила, она тада справља чауру од паучинастог ткања само још чвршћу, и на форму левка, на горњем ширем крају чаура је отворена и тај је отвор колико зрно пиринча велики. Ту чауру ларва инстинктивно увек тако поставља да њен отвор увек лежи у правцу водене струје, а никад на супрот.

Сваки чаурак има своју сопствену чауру, у којој јесен и зиму проводи укочено, и у Априлу пробуди је пролећње сунце, измили из своје чауре — која у води остаје — као савршено развијена мушица, и пошто се осуши на сунцу, тражи себи храну, но која се сад не састоји у биљној супстанци, већ из крви топлокрвних животиња.

2 Како живи голубачка мушица?

Она је мала, и не износи више од 2—2·5 мм Између 20. Априла и 10. Маја оставља она своје чауре у којима је зимовала, и сад постаје животињи и људима опасна. Облика је обично као собна мува, само је много тања. Ако је време згодно, т. ј. ако није суша велика, јер тада потоци пресуше, већ ако је лето кишовито, зима блага, а пролеће топло, онда се она појављује у ужасној множини. Мува се из чаура развија за 20 дана, зато се и умножава тако јако. Прва појава њена је најопаснија. Она се никад не појављује сама, већ у друштву, и тако у већим или мањим гомилама, облеће она око влажних

пећина и у хладовини, нападајући на стоку која се ту находи, и коју непрестано прати и облеће.

Пре но што се скупи у рој, скупља се у већим масама пре изласка сунца, јер је тада тамо тишина без икаква ветра, и крећу се дуж потока Дунаву. То скупљање у ројевима траје неколико дана, и за то време ноћу и дању кад је припека или киша, склањају се, под лишће, влажна места, шупље дрвеће, или у пећине, отуда су и постале скаске да она постаје у пећинама. Кад се скупљају виђају се милионима пред отворима пећина, у ладовини шумској и дуж потока, тако, да су таква места просто непроходна, и чобани терају своје стадо на она места. где нема дрвета, јер је тада мања опасност од мушица, нарочито ако сунце припече, ако је киша или ветар, — иначе у друго доба баш густа шума много више брани од напада голубачке мушице.

Кад је доста велика, онда оне излазе из својих буџака и лете, а ветар их на Дунаву тера даље; обично су 2—3 метра над водом и у сваком роју има их милионима, да изгледају као магла или облак. Путовање им зависи од ветра. Ако је ветар од северо-истока, онда оне долазе у Србију, а ако је од југозапада онда у Аустрију. Деси ли се у том путовању каква плаха киша и олуја онда их милионима пропада. Кад доспу у долине где је стока, ту их тада немилосрдно нападају. Оне мушице, које у ројевима оставе своје место рођења, не враћају се више, него пошто задовоље своју жеђ за крвљу, пропадају или се деле све у мање и мање ројеве, док најзад усљед рђавог времена не угину са свим. Први ројеви, који се излегу, обично су најопаснији, доцнији други и трећи мање су опасни.

3. Који предео пустоши голубачка мушица?

То зависи од времена правца и јачине ветра, и множине мушица. У Србији највише од ње страда млавска и моравска долина, и она по извешћу дра Медсвића учини штете годишње до 2 милијона динара. Она дакле више штете чини у Србији, но у Мађарској. По добивеним некојим податцима 1880. године само у Ковину у Мађарској за 4 сата угинуло је од голубачке мушице 400 свиња, 80 коња и 40 комада рогате марве.

Из свега се јасно види, да ова мушица мање штете чини у месту рођења, а то је због тога, што брда и шуме сметају јој, те не може напред да продире, а после и сами становници праве јој многе сметње, па за то мора да иде даље.

(Свршиће се.)

ЛИСТАК.

Однуда је прво таласање владе кнеза Милоша потекло, и јели књаз Долгоруки у Србију 1837. год. са празним рукама дошао?

Саопштио Јован Димитријевић, парох.

(Свршетак.)

Усљед тога добије кнез Милош под 24. Декембром исте године следећи одговор опет од стране Покровителнице.

„Господин флигел-адјутант књаз Долгоруков по повратку своме у Ст. Петербург уручио ми је писмо вашег Сијателства од 18. октобра. Вама је извјестно искрено уваженије, које ја питам к вама, и участије које узимам у дјели Сербије, а из тога ви без сумње заључити можете с каквим особеним удоволствијем усмотрио сам ја намјереније ваше, истиним и благонадеждним средствима утврдити благостојаније Народа кои управљате, а такође изјављену вашу готовост, сљедовати оним полезним внушенијама, која је књаз Долгоруков по вољи Государа Императора вама објаснио са удовлетворителном точностију. Вашему је Сијателству дано било сад ново торжествено доказателство Милостивог вниманија, *Августејшег Монарха* нашег у прјамимползама Сербије. Могућествено содјејствије руског Правителства доставило је вама и Народу Србском преимућства важна, утврђена трактатима нашим с Портом Отоманском, и Хатишерифима јего Султан-

ског величества. Од тог времена благоволеније *Государа Императора* и жеље његове нису се измјениле: оне су основане на дружественим свошенијама нашим с Турцијом, и постојано имају за цјељ: „да би јединовјерни нам Народ Србски пуно ползовао се даним му преимуђствама, и што би благостојаније јего боље и боље поспјешествовало. Такови су непоколебими види Руског правителства за ползу Сербије; согласно с њима предстоји и ваша необходимост сообразовати ваша дјејствија Покорност Султану, точно испуњавање ваши обвезаности к њему, предупрежденије сваки раздора са пограничним турским властима, строга справедљивост у отношенију к свима Србима без различија, уничтоженије сваки самоуправства, ма из ког източника она произходила, сохраненије от древности сучествујући у народу обшчествени обичаји, отклоненије новововеденија не со образни ни са настојећим поњатијама Срба, нити с њиховим ползама, а особито удаленије сваки неумјестни преобразованија, и стремленија к подраженију, чуждег за Сербе поредка ствари..., ето! главни основанија, која правитељ Сербије дужан је имати пред очима, при свим расположенијама својим управљеним к ползи народа. Министарство није једанпут правило вам у истом том смислу внушенија, и ако ји ја сада на ново чиним, то је јединствено за то, што участије министарства к вашем сијателству није измјенило се. Њека обстојателства на конац, подала су *Государу Императору* повода недовољствију, но сад ми је пријатно извјестити вас, да се *Августјејши* наш *Монарх* нада скором и точном исполненију всега објављеног вам у име *Его величества*, и у *всемилостивјејшем вниманију* на изјављену вашу готовост, сљедовати благонамјерним наставленијама Министарства, удостојава вас по пређашњем, *височајшег* својег благоволенија. Није сумње да ће и Порта Отоманска с удоволствијем примити от Мисије (преговора, rendez-vous) вашег с књазом Долгоруким.

Обраћајући се ко поредку внутрењег благоустројства Сербије, ја *по вољи Его императорског величества* увједомљавам вас, да ће министарство са особитим вниманијем уходити у разсмотреније тог положенија, које сте ви намјерни саставити за внутрење правленије Сербије, согласно са основним пунктовима сообштеним вам прошле године, и сообразно с древним обичајима, и поњатијама народа српског. А како и ваша собствена полза искуством доказана иште, да се то што пре учини, то ја почитујем за дужност совјетовати вам о скорјејшем по возможности достављенију амо вашег пројекта, а тим самим ви ћете такође доказати, да наставленија вам преподана нису остала без дужног вниманија."

Из овог писма јасно је, да је сама покровитељица горе наведени Указ кнеза Милоша од 16. Октобра т. г. издани, примила за основу која садржава главно грађанско уређење — односно као устав усвојила и сад ево за дужност савјетује „о скорјејшем по возможности достављенију пројекта о внутрењем управленију Сербије.[1])

Но писмо ово добио је по невољи кнез Милош тек 28. Јануара 1838. год., па да је имао готов пројект о унутрашњој управи Србије, и да је исти одма сутра дан у Петроград послао, он би тек тамо 27. фебруара доспети могао, а Порта би тек у стању била да своје приговоре ако какве има 28. Марта достави, који би тек 15. Априла у Србију стићи могли, а овамо је на захтев оба двора „господствујућег и покровителствујућег" 9. Априла кнежева нарочита депутација, која се из Аврама Петронијевића, Јованче Спасића и Јакова Живановића састојала, отишла у Цариград, да „устројеније внутрењег правленија Сербије" сачини, и тако се ето јасно види, да је политика „покровителствујућег

[1]) Коста Богдановић у књизи својој „Историја српског устава" вели за указ онај кнеза Милоша, што га је дао совјету, ово: „да ако је шта наличило на устав, на конштитуцију или основане законе, које не треба мешати са приватним грађанским законима, са судским или полицијским устројством, које истиче из устава, који не треба и не сме да буде простран и раширен, — то је управо тај указ налично, који је издала српска власт и који се за благостање Срба потпуно слаже са приликама и потребама Србије, да је то прави земаљски онај свети и неприкосновени устав, и чим га је Србија добила, она већ није могла писати други такав устав, звало би се зидати здање над здањем, да погине цело тело од два срца.

двора", која је то дело пређе била самоме кнезу оставила, не само променула се, већ сад ево шаље се и у својству привремена агента конзул у Оршави Васћенко.

„Пре кратког времена, вели руски канцлер, ја сам имао чест извјестити ваше Сијателство, о удоволствију с којим је *Государ Император* изволијо усмотрити из доношенија флигладјутанта књаза Долгорукова, благоуспјешно ваши шњиме договора по дјели србски, и указану у том случају вашу готовост, к допуњењу таком Извјестију, спјешим вас милостиви Государ увједомити сад, да се високо вниманије *Његовог Императорског величества* к вама и србском Народу, није ограничило тим ласкателним изјавленијем *височајшег* Благоволенија. Желећи способствовати свима средствима к утврђењу у Србији спокојства, согласија и благоустројства, и полагајући да ће присуствије у страни тој руска чиновника, снабдевена начертанијама министарства моћи соотвјетствовати вама у поменутој цјели *Государ Император* изволио је заповједити, да се назначи у Сербији, у качеству времена агента, находећи се у Оршави конзулом Г. Надворног Совјетника Вашченка.[2]) Довјерени чиновник овај вручиће вам лично, писмо ово, и находећи се у мјесту пребивања вашег, до даљег разположенија Министарства, које неће изоставити такође Порти Отоманској до знања довести цјел дана му порученија. Питам надежду, да ћете ви милостиви Государ примити Г. Васћенка с обичним вниманијем и усердијем, отликујућим србску земљу. Њему су са свим извјесне намјере и желанија императорског двора относително србским дјелима, а потом откривено ваше с њим сообраћеније и довјерије словама и совјетима његовим може много посцјешествовати и собственим вашим ползами, и благу ваши сооточественика. С друге стране могу вас увјерити, да ћете ви у њему наћи надеждна и усрдна посредника у отношенијама са Министарством

Ја остајем пуно увјерен, да ће ваше Сијателство с благочовјечном признателностију оцјенити нови опит Августјејшег к вама участвија, и к страни коју ви управљате, и да ћете приложити све старање, како би сљедујући у точности предначертаним вам у последње време указанијама испунили благодјетелну и неизмјерну вољу високог покровитеља Сербије.

С отличним и пр."

Б Е Л Е Ш К Е.

(Јован Ђорђевић), професор учитељске школе у Београду, оснивач и први управител нашег срп. народног позоришта, некадањи уредник „Српског дневника", одликован је орденом св. Саве III. реда.

(Литературни конгрес.) Од 15. до 22. септембра о. г. држаће се у Мљетцима састанак међународног литературног друштва, што га је основао Виктор Иго. На томе конгресу ће се расправљати питање о праву књижевне својине; даље питање о праву превађања, о узајмним правима аутора и издавача и т. д. На конгресу ће бити званичан језик француски, но моћи ће сваки говорник говорити и својим народним језиком.

(**Прослава Димитрија Давидовића**). Смедеревска омладина издала је овај позив: У смедеревском гробљу погребен је пре 50 година заслужни српски јавни радник *Димитрије Давидовић*. У нашој новој културној историји Давидовић заузима видно место. У покрету књижевном од Доситија он је обилно суделовао и својим радовима у том погледу много допринео за јачи и свестранији развитак наше књижевности Он је и један од првих српских новинара. — Сарадник кнез Милошев Давидовић има јасне заслуге и око оснивања нове српске државе. „*Сав Србин*", како се Давидовић сам поносито звао, посветио је био своје знање и снагу раду око буђења српске мисли и стварања погодаба напретка. Поштујући успомену наших првих трудбеника просвете и слободе, смедеревска омладина намерава прославити стотинити дан рођења Давидовића и том приликом оградити и истаћи место, где леже моћи његове у смедеревском гробљу. Прослава ће бити 14. септембра о. г.

Р А З Н О.

(Црква св. Вида.) Из Крижевца нам пише један пријатељ нашега листа: „У броју 26—27. „Јавора" описује г. Л Томановић католичку славу Видовску у некоме месту у Далмацији, и том приликом пита: Како је то, да Срби православни немају храмова посвећених св. Виду? На ово бих му ја имао да одговорим да и м а. Тако на прилику у селу Грабовници парохије Липовчанске, политичке опћине Паз-

[2]) Преко овог истог Васћенка незадовољници су тужбе своје у Русију слали, и потом у напред могло се знати, колико ће он кнезу Милошу наклоњен бити.

манске има православна капела, посвећена св. Виду и ту је слава сваке године управо 15 јуна. на Видовдан О томе би Вас парох из Липовчана г. Стево Босанац могао тачније известити. Капелица је на овеликом брегу и народ је католички, но српска имена — има до 2—3 куће православне српске". (Но из овога још не видимо, да је капела заиста *православна*, а то је овде главно питање. Ур. „Јавора".)

(**Срби у Чикагу.**) У американској вароши Чикагу, намеравају тамошњи православни Словени, да сазидају православну цркву. Но како их је онде мало, а да би могли то сами о своме трошку учинити, то су се обратили они позивом на све православне словенске земље и моле, да им се у помоћ притече. Позив тај гласи: Охрабрени узвишеном и милом нам поруком Високопреосвештеног г. епископа Владимира из Сан Франциска: да ће Њ. В. главом посетити нас августа месеца и потпомоћи при подизању православне цркве у овој вароши, ево ниже потписани одбор у име овдашњег православног народа реши на свом трећем општем састанку, држатом 16. маја 1888. да управи позив из овог туђег и удаљеног света и заиште помоћи у својим рођеним крајевима, како би помоћу добровољних приноса могао олакшати тешко бреме мучног подузећа и успети у својој давно очекиваној нади, т. ј. подићи свети Божји храм! А зар није нужно? Нужно и колико; сама мисао је грозна, што у овим странама није олтара православне вере, где би православни Србин могао своје дете у својој вери крстити, где би православно „Свјати Боже" останке србинове до вечнога пребивалишта отпратило Сви ови наведени узроци потакоше овдашње православне, да се прену из дубоког сна и мртвила, како би, помоћу богобојазних једноверника, уздигли свети Божји храм! Помоћу Божјом почимљући наш свети рад у овом новом свету, препоручујемо се свем православном народу, а понаособ свештенству нашем, нек нам потеку у помоћ, за довршење богумилог подузећа. Добровољни прилози нек се управљају на одборског председника *Марка Гривића* 327. 13 *th. Plaese, Chigago Ill. U. S.* или на уредништво „Српског Гласа" у Задар, у ком ће се листу штампати имена свију приложника. (Долазе потписи).

(**Американски развод брака.**) Пре неких педесет година изречена је у једној варошици сједињених држава ова бракоразводна соломонска пресуда: Млад пар људи, који се узеше недавно, но наскоро увидеше да нису једно за друго створени, дођу градоначеонику, који их је венчао, са молбом, да их разведе. Мудри градоначеоник им разложи да то не може бити, јер су се они заклели, да ће их само смрт раставити. На то приметише младенци, да ће они толико и толико долара платити, ако их он разреши од те непромишљене заклетве. На то ће срце градоначеониково одмекнути као восак, те узме једну живу јегуљу и даде мужу да је држи за главу, а жени за реп. За тим узе градоначеоник нож и расече јегуљу посред среде и рече: „Тако! Смрт вас је дакле раставила! (т. ј. смрт јегуљина). Сад сте слободни!"

(**Прво откриће Америке**) Под овим насловом издао је Андерсен, министар у сједињеним државама у Америци, књижицу, која је изишла и на немачком језику у накладн Рихтера у Хамбургу. Писац доказује исландијским хроникама, да су норвешки морепловци много пре него Колумб открили Гренландију и северо-американске поморске покрајине Хеледанд, Винланд и Велику Ирландију. Први Европљани, који су стали на американску земљу беху браћа Лејф и Торвалд Ериксен. — У исто доба саопштава Ериксон, управитељ школе св. Виљема у Штрасбургу, писма некадањег богослова штрасбуршког, који је као природњак обишао острва Фаро и Исландију. Ти путописи излазе у једном штрасбуршком црквеном листу и потврђују, да је Колумб године 1467. био на острвима Фаро и Исландији.

(**Највећа и најзгоднија кујна**) У Португалској близу Коимбре има дворац грофице Анадије и у њему голема и најдивније удешена кујна. Средом те кујне тече река и кувар улови рибу у њој па је одмах сече и готови. Херцог од Велингтона често се овде бавио пецањем рибе.

(**Историја виљушке**). Ми смо донели већ једном приликом нешто из историје виљушке, где смо навели и кад се и где се виљушка први пут спомиње у српским споменицима. Ради допуне доносимо овде још и ове податке. Нема сумње, да се виљушка још и код старих Римљана за исти посао употребљавала као и код нас данас, т. ј. да се њомједе. У Пестуму се нашла у неком гробу једна виљушка са пет рашаља. Та се виљушка чува у народном музеју (*Museo nationale*). Док се та виљушка није била нашла држало се, да је виљушка пронађена и у употребу уведена истом у четрнаестом столећу, и њу спомиње први пут Карло V., француски краљ, године 1379. Али су виљушке из тога доба биле врло мале и имале су само две до три рашље, а на другом крају беше кашика. Још и у двору Хенрика III. бројала се виљушка у „раскош". У Енглеској је уведена тек под Јаковом I. У Шпанији, где је још доцније дошла у моду, имала је виљушка увек на другом крају кашику. У једној књизи опатовице од Хохенштајна у Елсасу († 1195) има насликана на једном листу виљушка поред ножа, али се не зна поуздано, кад је виљушка у Немачкој уведена у употребу.

„ЈАВОР" излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шаљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора" у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор. на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића. *Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.*

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК: ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

УРЕДНИК: Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 35. У НОВОМ САДУ 28. АВГУСТА 1888. Год. XV.

Царев Лаз.

ДРАМА У ТРИ ЧИНА.

Од Ђ. Рогановића.

ЛИЦА:

Цар Ахмет.
Махмут велики везир.
Ахмет везир скадарски.
Арслан паша.
Јусуф „
Селим „
Дели „
Асан „
Смајил „
Бим-баша Зуко.
„ „ Ибро.
„ „ Јусо.
Два каваза Мустава и Алил.
Слуге.
I. Ботуњанин.
II. Ботуњанин.
I. Ботуњанка.
II. Ботуњанка.

Дијете (мушко)
Милица ђевојка.
Коста Шкења.
Владика Данило.
Кнез Раде.
Вук Мићуновић
Вук Раслапчевић.
Поп Жутковић.
Јанко Ђурашковић.
Богдан „
Момче
I. Црногорац
II. „
III. „
IV „
V. „
VI „
VII. „
Главари и војска

I. чин у Цариграду. — II. чин у Скадру. Подгорици и Ботуну. — III чин на Цетињу и Царев-Лазу.

I. ЧИН.

I. Појава.

Збива се у Цариграду на дивану цара Ахмета

Цар Ахмет сједи на дивану и чита писмо од везира скадарског Ахмета, које гласи овако:

Силни царе главо од свијета,
Златна круно турскога цвијета,
Од све раје дижу ти се хвале,
Само уздуж Црне-Горе мале:
Одметну се раја Гори-Црној!
И предаде себе судби грдној,
А то су ти Брда и Пипери, (Чуди се.)
И Зеђани и питоми Бери,
И Грахово и Риђани мали:
Који су се одметати стали;
Па је раја Спужа и Жабљака,
Затворила у сред црна мрака,
И још кажу мала им је пошта,
Но су и још тврдог Оногошта,
Затворили ка' у кавез орла,
(Удари се руком по кољену)
То су ране наше без пребола!
Па те молим сунце од истока,
Да би с' ова умудрила стока,
Која не зна што од себе ради,
Да се пут ње мач турски повади:
Па да знаде цијенити луну,
И цијелог свијета златну круну!

Цар (се дигне на ноге и збори ватрено).

Јадна рајо куд си наумила,
Јеси ли се сада помамила,
А знадеш ли коју имам снагу,
Сву Европу ја бих дао врагу:
А не тебе сиротињо пука,
Да не ћатре моја силна рука.
(Пљеса длан о длан).
(Улазе три слуге).

Цар (заповиједа им љутито)

Зовите ми паше на дивану!
(Слуге одлазе живо).
Ја од раје имам вељу рану!

Али то је Црна-Гора крива,
Она рају из ланца окива,
Да сад раја не признаје цара:
То владика ђаурски сатвара,
(Збори ватрено).
Ал' ће платит' имена ми мога,
Који ће се од учина свога,
Само, само, кад ја мигнем оком:
По истоку мојему широком,
Потутњеће Турци Османлије.
И запалит' владици мантије!
И исјећи то ђаурско легло,
Које но је к' Ловћену прибјегло!
(Долазе паше и чине теменат).
Паше:
Заповједај најсилњи на земљи,
Ми смо слуге твојој свјетлој жељи!
Цар:
Моје паше: раја нам се мути,
(Паше се чуде).
А то добра за Турке не слути,
Ево писмо везира Ахмета:
(Показује писмо).
Да ђаурска подигла се чета,
На Жабљак, Спуж и Оногошт мили,
И да су их власи затворили!
(Паше још више у чуду)
Па да није владика Данила,
Ова ствар се не би догодила.
(Збори гласно).
Сад слушајте моје вјерне слуге,
Овђе нема сада мисли друге:
Но јавите везиру Ахмету,
Који вјерно служи Ћабу свету,
Нек' од сињег мора и Једрене:
Сада купи све Турке отмјене,
Па на влахе одма да нагрну,
Да истраже ону Гору-Црну:
И владику да под сабљом ставе,
Што се диже против моје славе,
И нек рају сву присили моју:
Да и она дигне се у боју!
Против Црне-Горе и владике,
(Збори с презрењем).
— Те њихове надежде велике.
А одолен из Стамбола града,
Пошаљите Арслан пашу млада:
И дајте му двадесет хиљада
Све биране моје војске сада,
Па у Зету нека иду равну,
Да се војске моје три састану!
Пред којом ће везир Ахмет зорни,
Бити главар војсци одговорни,
— Хајте паше тако учините,
Гору-Црну са тијем скините!
Паше (с теменатом зборе).
Клањамо се најбољем под небом,
Свршићемо — кунемо се лебом.
(Одлазе).
Цар (сам виче).
Сада што ћеш ђаурине клети,
Сад ћеш виђет' како се цар свети:
Нестаће ти горе у планине,
Нестаће ти жита у долине,
Нестаће ти са рамена главе,
Од јуначке ђорде ми крваве.
(Показује руком на сабљу).
(Спушта глас).
Сад ћу сести на високом столу,
Да разгледам војску по Стамболу:
Која лети по мојој команди,
А пред њоме Арслан паша млади.
(Цар излази и завјеса пада).

Појава II.

Цар (стоји на узвишеном столу са великим везиром Махмутом).
„Дефилирање“ војске, која се види кроз један повиши прозор од кулиса).
(Арслан паша излази на бину са сабљом у руци).
Арслан паша (гледа пут цара).
Најрадосни сада у држави;
Захваљује од истока слави!
Што ме шиље пут Карадаглије,
Која сунце штоват не умије.
(Пролази уз војску даље).
Бин-баша Ибро (са сабљом у руци).
Од како ме породила мајка,
Ја неимах веселијег данка,
Но кад крећем Ловћенским горама,
Да с' окитим ђаурским главама!
(Поступа на исти начин као и Арслан паша и пролази уз војску).
Бин-баша Зуко (са сабљом у руци).
На ђауре свагда ми је било,
И досада ратовати мило,
Сад милије него игда што је:
Јер ме ево гледа сунце моје!

(Показује сабљом пут цара).
(Пролази као и први).

Бин-баша Јусо (са сабљом у руци).
(Малога раста)

Ево и ја крећем светла круно;
(Диго сабљу пут цара).
И захваљам сунцу моме пуно,
Што ме шиље сада на ђауре,
Да их газим ка' по поду стуре!
(Пролази као и први).
(Цар се мало насмије Јусу и нешто збори в. везиру).
(Пролази војска с виком).
Алах, алах, на ђауре!
Нека лети зорно Туре!
(Завјеса пада брзо.)

Појава III-ћа.

(Цар Ахмет, Махмут велики везир, Осман паша, Јусуф паша, Селим паша, Дели паша, Асан паша, Хусејин и Смајил паша на дивану царском веселе се).

Цар (весело збори).
Ђе источна војска врви,
Мора бити доста крви,
Ђе се барјак мој узвије,
Мора Турчин да добије,
Је ли тако паше моје?
Кажи мисли сваки своје.

Махмут везир:
Јест тако је силни царе,
Та плам мора да сатаре,
Ђе се јави тун и коси,
И побједу нама носи!

Осман паша:
И ја вељу да је тако,
Побједит' је нама лако,
Уз премилу ову славу!
(Показује руком на цара).
Која сија сву државу.

Селим паша:
Сад ђаурска Црна-Гора,
Од Турaках пасти мора.
— Сад јој мора бити конац,
Сад ће гинут Црногорац!

Дели паша (виче).
Запад срушит ваља цио!
Који но се раширио,
Према нама као чавка,
Нек се згази као травка!

Цар (и више радостан него што је био).
Баш аферим Дели башо,
Кад си такву миса' наш'о:
Срце ти је видим јако,
Кад јуначки збориш тако,
Памет ти је бистра — сјајна,
Као зора наша бајна.
— Такве муње, такви лави,
И требају нам држави.

Асан паша (истакне се и он да збори).
И моја је царе жеља,
Запад срушит' из темеља!
И моје је срце живо,
Без тога му јесте криво:
И ја миса' такву носим,
И од тебе ево просим,
Нек се наша крвца лије,
Док се запад вас добије!

Хусејин паша:
Друкчије би криво било,
Кад се не би то створило.
И мојојзи бриткој ђорди,
(Показује руком на сабљу).
Која сија у слободи.
(Показује руком на срце).

Махмут везир, Јусуф паша, Осман паша и Селим паша (зборе:)
И наше је срце у јакој сили,
На запад царе сви смо кајили!
(Смајил паша не збори ништа, али цар не примећује).

Цар (весело).
Је ли мога' исток сјајни,
Више лаве да одрани?
Него моје Османлије,
Сваки жели да се бије.
— Благо теби земљо моја,
Пунана си славе — боја.
Пунаћа си огња жива,
Од ког душман не почива.
(Заповједа).
— Дакле паше и везири,
Кад се Црна-Гора смири:
Са западом треба бојак,
Нек подлегне ка' обојак!
(Паше сви, осим Смајила).
Живио сунце свијета свега,
Који си запад срушити прега'!
(Цар пође да иде и са њим паше, и завјеса се мало

*

спушта, али кад поче Смајил паша да збори, завјеса се опет дигне цар и паше окрену се пут Скадра).

Смајил паша (говори цару гласно).

Сјајно сунце наше једно,
Мени срце јесте ледно,
Какви запад да с' добије,
То учинит' лако није

(Цар се зачуди што рече, али га пушти да збори даље)

Јер је тамо свијет пусти,
Као неба облак густи,
И ако је војска веља:
На истоку нашем сјела,
Ко ће са њом срушит' свијет,
Као мали какви клијет?

(Цар се мршти и паше).

И мен' запад није мио,
Него мрзан Бог г' убио;

(Цар и паше мало се ублаже).

Ал' га ј' тешко задобити:
Тун ће борбе млого бити;
Када она грдна смјеса,
Падне на нас ка' небеса,

(Цар се кани да му прекине говор, али га још пушта, цар и паше грозе се).

Онда што ћеш сунце моје?
Погинуће царство твоје.

(Цар и паше још у вишој грозоти).

Па те молим наша славо!
Тамо ходит није право,
Ја ти љубим сјајна скута:

(Поклони се цару).

Окани се тога пута.
Ја ти љубим сјајне стопе:
Окани се сад Европе,
Но држ' царство да не пане,
И под запад неостане.

(Цар кани да му прекине говор, али се ријеши, да га пусти да још збори).

Борбу можеш водит јаку
И побједит' можеш сваку.

(Цар и паше мало се блаже).

Само царе лакше мало,
Док ти није царство пало,

(Опет и цар и паше у јарости).

Јер зориле ко напада,
Такви може да пострада;
По полако и све тише,
Па ћеш добит' славе више!
— Муња јесте свака јака,
Кад је доста њој облака,
Ал' облака кад је мало:
За муњу је мало стало.
Може и та јака бити,
Па све царе покосити,
— Таква муња — таквог створа,
Јесте само Црна-Гора.

(Цар опет у јарости и паше).

Која стоји у 'ном вису,
А државе друге нису,
Па с' и од ње бојим царе,
Да ти војску не сатаре.

(Цар се прошета живо и стави руку на чело од муке, паше се узврујају.)

Ми смо царство задобили,
На Косову побједили.

(Цар стане и паше и мало се блаже).

Па је боље смирит' крила,
Докле није друга била!.....

(Паше се све згрозе и почну се од њега окретати).
(Цар види паше што чине не могне устећи, него му прекине говор).

Цар:

Ја сам река' да наш исток,
У јунаштву све надмеће,
Али има и такових,
У којима нема среће.

(Говори оштро).

Одма са њим у тамницу,
Сад баците кукавицу.

(Паше радосни сви, прискоче и дохвате Смајила и предаду га стражи да га стави у тавницу.)

Цар (се окрене пашама).

Кажите ми сада паше,
Јел' издајник земље наше?
Сад несрећни Смајил паша,
— Ил' је ето с ума саша'.

Паше (сви).

Издајник је царе прави:
Твојој слави и држави!

Цар (оштро).

Сјутра њега вјешат ваља,
Да нам исток наш не каља.

Паше (сви).

Живио царе сунце са неба,
— Онакве свагда вјешати треба!

(Цар одлази и за њим паше).
(Завјеса пада).

(Наставиће се).

Неће Дара за писара.

ПРИПОВЕТКА СА СЕЛА

Написао Павле Падејски.

(Свршетак.)

Ненад баш дошао у коло, а коло престало играти. Девојке се одвојиле на једну страну а момци на другу. Разговор и смеј у велико. Деца се вијају и вичу, да човек оглуви.

На клупи пред портом седе неколико старијих људи, па се разговарају. А пред општинском кућом скупило се пуно света. Сад је баш лицитација, па је сваки то дошао да по јефтине новце штогод купи. Има вам ту и котлова и тепсија; свиња, оваца, неколико коња и друго шта још. Све се то ради порције продаје. Неки није платио из нехатости, а неки баш није могао да плати. За то се власт побринула, да сама себи дуг подмири.

И опет гајде засвираше, па баш мађарца; а двоје и двоје ухватише се и почеше играти. Ненад у први мах не хтеде играти, но кад виде да и Дара не игра, не мога дуже чекати, већ приђе ближе Дари, па је позове да и они играју.

Заиста је то милина гледати младеж у селу, кад је весела. Сад се смеју, ако је ко лепо шта избацио; сад отимају од девојке јабуку; сад девојке крију чију мараму. Никад ту нема мира; а кад се ухвате у коло, свако то хоће да се покаже, па не знаш управо. ко од кога боље игра. Особито сад, кад играју мађарца. Час на левој нози цупкају, час на десној; док длан о длан а они се окренули; — а полетарци около диве се сад једном, сад другом; а сваком том опет све коса расте.

Баш се свако доста наиграло, кад ће неки повикати; хајдемо мало у бирцуз – у бирцуз. И већ пођоше неки, а Ненад још заостао, па нешто тајно с Даринком разговара. „Хајде, Ненаде! Ма'ни се девојака. Хајдемо мало да пијемо". Кад га не могоше дозвати, дођоше двојица па га силом однесоше.

* * *

Није прошло кратко време, а у селу се поче говорити: „Жени се Гаја писар, и узима Даринку Жарковићу". — Тако је говорио онај, који није знао.

Гаја је просио Даринку и мати би је бог зна како радо дала; ал' Даринка неће, па неће. Питали јој и оца, лалу — а лала пустио девојци на вољу, па вели: „мени је право; кога она изабере, ја немам ништ' противно. Она ће с њим лебац јести, нећу ја".

Мати говори Дари, како је то врло ваљан и честит момак, па јој слади, како ће она бити госпођа, па носити шешир, а не ићи на кукурузе. Ал' Даринка неће ни да чује. Завукла се у другу собу па плаче. Кад није друкчије, — одбише писара; а нана љутита па ни да погледи своје дете. „Ваљда ћеш за оног лолу да пођеш? — да нам кућу срамотиш. Не било ни тебе, ни њега! А и онај опет: како дете хоће. Дете нешто зна. Даћу ја и теби и детету". — Тако је викала Ката Жарковића; кад ето ти комшијнице Јеце, најбоље друге катине.

„Шта се ти тако љутиш?" упитаће, чим се показа на врати.

„Бог с тобом! — ко се не би љутио! Дошли да просе Дару за Гају, писара, а она побегла на поље. Неће, каже, она за њега поћи. Не воли она, да буде госпоја. А и овај матори; и он јој опет пустио на вољу. Да ми је ту сад, не знам шта би урадила. Тако је то, драга моја, данас. Друкчије је то пре било. Нису ти онда много девојку питали: хоћеш или нећеш, већ мораш. Кад су мене дошли да просе, а моји

старији пристали, па мени само то рекли: дошли су да те просе; ми немамо ништ' противно. Шта ти на то велиш? Шта сам смела онда каз'ти. Старији су — па кад старији пристају, морала сам и ја пристати; — а момка никад дотле ни видила нисам. Па шта ми је фалило? Никад боље; — и данас сам фала богу, задовољна. А ви'ш ти ње! — Не слуша она, шта јој ја кажем, већ све о својој лудој глави ради; — Па добро! — нећеш да будеш госпоја, ал' баш нећеш ни за Ненада поћи: — ту већ није могла даље. Чисто је промукла од једа и од вике.

Још то вече састала се Даринка са Ненадом, па му све приповедала: како су били да је просе за Гају писара, како је она плакала и како је мати проклињала.

Ненад слушао то, па му тешко било. Жао га, што га мати даринкина тако мрзи, а не зна ни сама зашто. Но кад се сетио, да га Дара при свем том искрено љуби, онда му мало одлакшало.

Па хоћеш да одбегнеш за мене?" — упита је Ненад после дугог ћутања; — „нана ће се испрва срдити, па ће се и одсрдити. Ниси ти прва. Ено и браца Николина Вема је одбегла, ма да су велике газде. Ти знаш да ја имам кућу, а и нешто земље, па ћемо имати из чега живити. Немаш се шта бојати".

„Знаш, Ненаде, ја те волим" а ту јој сузе у очима заблисташе — „и бог зна шта бих за тебе учинила, — ал' то не могу. Шта ће лала каз'ти? — а он ми све чини по вољи. — Па шта ће онда и свет казати? — Ваљда и мене да певају по сокаку. Не могу бегати, ма се никад не удала". Ту престаде говорити, две сузе одбише се од образа и она дубоко уздану.

Дуго су после ћутали, а срца им куцала, да пробију груди. Ненад јој узео обе руке, па их тако држи.

Најпосле ће Ненад проговорити, а на лицу си могао видети, да је јако забринут: „Знаш шта, кад већ не иде друкчије, а ми да причекамо, можда ће после све добро бити. Само ако ти мени останеш верна, ја те нећу изневерити". — Ту им се погледи сукобише, и обоје можда и нехотице уздануше.

Нису се после још дуго разговарали, а онда свако оде својим путем.

Прошло је од прилике три недеље, а можда и више, кад се пронео глас по селу: удавила се Даринка Жарковића". — „Та је л' истина?' — упитаће когод. „Ено, нашли су судове на Сави и једну папучу. Кад је ишла на воду, а она оставила судове на обали, па скочила у воду. Кажу, за то се удавила, што је није нана дала за Ненада".

„Шта говориш?! — Сирота Дара! — а била је баш добра и поштена девојка. Бог да јој души опрости!"

Сиромах Ненад! — Како ће њему сад бити? — а волео је. . . Да не оде и он за њом! Какав је, још може и учинити. — Штета за Дару! Што да опет не пође за Ненада? Шта фали Ненаду? Таки момак! — Ви'ш ти Кате, тела би за писара; ка'нда је опет и писар бог зна ко. — Ето јој сад! — Како право, тако здраво!"

Док се у селу ово-оно говорило, дотле се на Сави силан свет слегао. Свако то некако жалостиво гледи, како вода тече а укечио очи, па чека само да викне: „ено је, где искочи!"

Прија Ката да свисне од плача. Плаче и нариче, да све одјекује преко у шуми. „Јао Даро, јао чедо моје! — Што си Даро нану оставила? — Твоја нана никог више нема. — Ко ће нану сада подворити? Када нана Даре више нема. — Јао Даро, јао рано моја! — Нана јадна дарове ти спрема; а ти куку, тих дарова нећеш."

Тако је прија Ката још дуго нарицала и запевала за својом Даром; а многи, који су ту стајали, не могоше, а да не пролију сузе. Неко ће се наћи, па ће чисто љутито рећи: „ви'ш! —

сад запева, а пре је клела. Штета само за девојку, што ће још млада и зелена да труне. Штета боме и за Ненада! Дара је баш добра била“.

Већ се почели разилазити, а нана дарина села на обалу, па кука и нариче и не мисли да иде кући.

Кад већ не хтеде сама да иде, а они је силом одведоше.

Прија Ката је у великој жалости. Нити што једе, нити пије. Два три дана, па гле! шта се уради од жене. Дошла јој друга Јеца, па је теши а мало јој и пребацује.

„Јао, камо моје среће, да је она мени жива, па ма пошла за црна циганина. Тешко мени сињој кукавици!“ — тако је сад говорила, кад је комшиница дошла да је теши.

„Ето ви'ш Като“ — говорила јој Јеца — „сад би да је само жива, а пре је тако кунеш. — То је зацело казан божија“.

„Зар сам ја пре знала шта говорим. Моја луда глава! Камо среће, да је она мени жива, па ма пошла за црна циганина“ — тако ће опет рећи прија Ката, за тим убриса сузе и онда тешко уздану.

* * *

Баш је био опет некакав светачац, кад се не ради. Жене поседале свуд по сокаку, па се разговарају; ал' Ката Жарковића завукла се у собу, па плаче, боже, плаче, да јој све лете сузе. У плачу тако и у црним мислима није ни чула, кад је неко куцнуо на врати. Тек када се врата отворила, а она се тргла; дигла мало главу, убрисала сузе, те с разрогаченим очима погледала на госта. „А гле Кристе! — Откуд ти тако?“ — рећиће Ката. Криста јој била заова удата у истом селу.

„Дошла сам мало да видим, шта радиш.“

„Ето, слатка, кукам и плачем, и дању и ноћу, па нема помоћи“. — То рече, па бризну опет у плач.

„Шта ћемо, кад је тако њена судбина;“ — узе јој заова — „најпосле да се не срдиш — сама си крива“.

„Тешко мени сад жалосници! — Како би ја крива била? — Ко би још желио несрећу свом детету?“

„Ето како си крива: клела си своје рођено дете све дотле, док се клетва није испунила. То је за цело божија казан. — Ти знаш да не ваља клети. — Зар ниси и сама казала: боље да је немам, него да пођe за оног лолу“.

„Иди бога ти, Кристо, — зар сам ја баш онда тако мислила, знала сам ја у једу, шта говорим; моја луда глава. — Камо среће да је она мени жива, ма у черги живила.“

„Ви'ш, Като, како сад диваниш! А да је сирота Дара. . .“

Ката узеде сад опет крај од кецеље, те поче брисати сузе; на то ће заова наставити. „Хтела сам још јуче да ти дођем, ал' баш нисам имала каде. Хтела сам да ти приповедам, како ми у сну дошла сирота Дара, сва уплакана, па виче: не дај ме, тета, не дај . . . . ево су дошли . . . . нана ме куне, неда ме за Ненада. — Нисам могла ни да чујем све добро, шта ми говори, јер је кроз плач говорила. Још би ми можда штогод каз'ла, ал' ме дете пробудило. Ката отворила и уши и уста, само да чује, шта јој ова приповеда. Очи јој као приковане стојале — ни да трепне.

Криста настави: „ја ти не будем лења, већ хајд' циганки Перси, да ми баца карте. Одма ти она нађе карте, па поче да шири и да нешто говори. На један пут ће рећи: биће добро. — Ево ви'ш — велика радост у твојој родбини. Онај, ког држе за мртва, жив је, — ал' је сакривен. Ви'ш, — тај ће опет доћи, кад му се учини оно, што жели“.

„Па ко је то жив, што га држимо за мртва — упитам ја циганку.

„Ко други него ваша Дара — одговори циганка; — а ја се сва упрепастила“.

На те речи се Ката чисто тргла. Хтеде нешто да каже, ал' јој речи остадоше у грлу.

У тај мах уђе комшијница Јеца. — „Помоз бог!“

„Бог помого!“

„Шта ви ра'те?“

„Ето сам баш проповедала, како сам снила покојну Дару“ — узеде реч Криста и ту поново приповеди, што је већ једанпут приповедала.

Овде морам приметити, да је Даринка заиста у животу била и код своје тете сакривена. Ту неку малу заверу против Дарине нане, — ако се смем тако изразити — учинила је тета Криста са комшијницом Јецом, да би тако приморале Кату да дозволи Дари, да може поћи за Ненада.

Прошло је доста воде Савом, кад једне недеље прозврпкташе више кола и упутише се цркви. По пешкирима на коњима сваки ће знати да су сватови; ал' чији? — дарини. — Удаје се за Ненада.

Из Петефијевог „Апостола.

III.

Куда му лута душа у тај ма'?
Какви јој пути, какав ли јој смер?
И кога тражи на тајном путу том?
Далеко тамо, горе у неврат
Куд само луде у лудом бесу свом,
Дивови само куда смеју поћ'
Кад их понесе надземаљска моћ.

Отресао се мисли чемерних,
Стресао с' себе бриге домаће,
Ко тиче када љуску растури
Па прне лет.
Човек је био — а сад *грађанин.*
И онај патник, што се отоич
За породицу своју бринуо
Сада се ево брине за цео свет;
Отоич само троје грлио
Сад милионе стиско у загрљај.

Чак тамо горе душа му летну лет
Одакле ј' земља тако мајушна
Ко она мала јоште варница,
Штоно још светли на среди пепела
Кад оно папир бесни прождере плам.
Па када у том муњевном лету свом
Мине нуз коју звезду светиљку
А она задршће баш ко слаби плам
Свеће лојане кад но пирнеш на њ'.

И лети даље, лети свеудиљ,
А она силна тела небесна
Ма да су тол'ко једно од другог,
Да мораш читав један обићи свет
Док стигнеш другом телу на крај, —
Остају за њим ко шумски борови
Иза коњика штоно остају
Муњевним трком кад мине нуз њи.

И кад је тако обишао већ
Тај дањни, тешки, неизмеран пут,
Стиг'о је тамо, куд је жудио. . . .
Ваљада на крај светова небесних?
Не, није? — него на сред светова тих.
Тамо!
Гдено све живи вечним животом?
Тамо, — одакле животодавац, бог
Нетренимице над светов'ма бди,
Из чијег ока вечита светлост сја,
И сваки одсјај буднога ока тог
Сунце је,
Око ког с' крећу небесна тела сва.

И оде зборит' дух
— Купајући се у вечном зраку том,
Што сјаје с лица силног прадуха; —
Баш као лабуд
У бисер-води тиог језера —:
„О, самотворче, господе!
Нека си хваљен, слављен вечито!
Ево је дрзн'о пред свети престо твој
Ништави створ,
Да ти се силном смерно поклони,
Допусти, оче, да ти рећи смем:
О, оче свети, веран сам синак твој!

И ма да си ме мудром десницом
На мучан, трновит упутио пут,
За то, о оче, не роптам на те ја
Него те јоште славим и хвалим свуд,
Јер видим да ме силно волеш ти
Кад си ме уз'о за изабраника твог.

На земљи, оче, нема човека, —
Све је то измет, све је то отпадник.
Све је скренуло с оне путање,
Коју-но си му жићу даров'о.
Човек је умрьо на жару земаљском,
Човек је умрьо и сад живи роб,
Греху, сатани штоно робује;
А где је ропство и порок је ту,
Ропство га рађа, — а сваком другом злу
У чеду ропства, у пороку је вир.
Човек се клања човеку, брату свом.
А ко се клања брату, човеку
Тај хули тебе, — он је проклетник;
Он није човек, — није достојан,
Да га твој свети украшава лик. . .
На земљи, оче, поруган си ти;
Ал томе руглу мора доћи крај,
И твоја слава, — твог имена сјај
Светлошћу старом мора засјати.
Живот, кога си даров'о синку твом
Употребиће благодаран син
На прослављање имена, оче, твог.
Награде за то нећу никакве,
Јер за плату ће и последњи роб
Жртвоват' радо чак и живот свој!
Не, нећу, оче, плате никакве,
Радићу даље к'о и до селе. . .
Куда ћу веће за ме награде,
Него кад видим браћу — робове
Где ропски ланац о тле тресnуше. . .
О, тад ћу, оче, сретан бити ја, —
Јер љубим ближњег ма грешан био он.
О, дај ми снаге, дај ми крепости
Да браћу моју — сиње робове
Са стрампутице на прав изведем пут.

Тако глагола дух,
Па летну доле на земљу лет,
Врати се натраг у малу собицу,
Где трошно тело давно изгледа на њ'.

Задрхта човек, језа га прође свог
А на чело му ладан пробио зној.
Беше л' то јава, ил је сањао тек?
Сан није био, — будан је био он
Јер ено сада поче дремати,
На очи му се мутне, уморне
Полако прикрада сан.
И ено клону мртав-уморан
На извешталу стару сламњачу.

Тај, што ј' отоич небом јездио
Грчи се ето на сламњачи тој,
А толико их има џелата,
Што на душеци меки бораве сан! . . .

Ено и жижак угаснуће већ.
Још само мало — и жићу му крај.
На пољу све то већма с' губи мрак,
— Баш као оно тајна какова
Кад-но је језик коме повери —
И рујна зора — бајно девојче
Просипат' оде румен-ружице
По прозорчићу малом узаном
И по влажноме зиду плеснивом,
А први значак сунца сјајнога
На његово је чело пануо,
Баш као венац злата жеженог
Ил као пољуб оца небесног.

Бране С. Шајкашки.

Деда.

Написао А. Петефи.

Немилостиво хладно зимње вече је настало. Сироте голе звезде тако су зебле, тако су дрхтале, да им се чисто чуло цвокотање зуба, а из очију им се видело, да размишљају: колико им трептање вреди и у колико би боље било пастир или слуга бити доле у топлој опаклији, него звезда без одела горе у хладној висини!

Вечерње звоно је ућутало. У селу

никога не беше на улици сем старог звонара, који се из цркве дома журио. Смрзнут снег шкрипио му је под ногама, али пси нису лајали на њега — ваљда за то, што су га по ходу познавали, или што их је мрзило да отварају уста због велике хладноће.

Ала је сретан, ко је у топлој соби, па још ко се у њој не греје сам, него са породицом!

Више њих има у селу, који су тако сретни, али нико није сретнији од вас, газда Петре-Перићу! Ви сте често рекли, да се не би мењали ни с чијом судбином на свету. Али не бисте ни заслужили Божији благослов, кад не би задовољни били, јер ви за сто седате у топлој соби са још девет особа.

Сто је за вечеру постављен био. Сви су поседали за-њ. Стари Петар Перић сео је у прочеље, а до њега његова добра љуба, с лева њихов син Станко и његов синчић, осмогодишњи Перица; три места било је на десно од старца и бабе; на првом је седела деветогодишња Катица, на трећем шестогодишња Јелка, Станкове кћери, а између њих њихова мати, Станкова љуба. На доњем крају стола било је постављено за чељад, за слугу и служавку. Слуга се звао Јован, а служавка Пела. Кад је домаћица метнула зделу с јухом на сто, сви су устали, па су се помолили Богу; деца гласно, а остали у себи. За тим су сели, да се прихвате. Тад је скакавица на брави дворишниу врата шкљоцнула, пас је почео да лаје, а детињ се глас хорио:

— Ходите на поље, да ме кер не уједе!

— Ко је то? запита Станкова љуба.

— Зар не познајеш, мати, глас? То је Јаша, синчић нашег кум-Андрије, рече Катица.

— Он је, он, одговори јој мати; истрчи, Пело, на поље, па га уведи.

Пела је одмах изишла а за њом је и Јован скочио.

— Јоване! рече Станко.

— Шта заповедате? запита слуга.

— Седи само, деране! продужи млади газда, слатко се смешећи, седи само! што да се обоје морите?... Ала си ти лола, Јоване! Хоћеш да уграбиш прилику, да би могао задиркивати сироту Пелу? Она те не воли . . . што идеш за њом?

— Не воли ме да! то ви не знате, мислио је Јован, кад је опет сео, а руменило осуло му се по лицу, јер му је газда погодио, за што је хтео да изиђе.

Пела је међу тим увела Јашу.

— Које добро, сине? питали су га.

Он им је одговорио, да није ни одахнуо:

— Отац је поздравио господар-кума и гђу куму и старога господар-кума и стару гђу куму, да сви дођете на вечеру, јер смо свинче клали.

— Заклали сте свинче, малишо? запита га Станкова љуба.

— Да, кумо Тешко је осамдесет центи и једну фунту.

— Ваљда једну центу и осамдесет фунти?

— Па то је све једно, одговори Јаша. Већ сам појео реп од свинчета. Мати ме је за то тако лупила по прстима, да ми и сад бриде.

— Тако треба лакомом детету! уплете се Перица; ја се никада не лакомим.

— Е, да, одговори нападнути Јаша, а кад си турио прсте у мед на чесници?

— Кад?

— Као да не знаш... па о Ускрсу.

— Чесница се, Јашо, о Божићу меси, исправљала га је Катица.

— Добро је, сине, рече Станкова љуба, да их умири; ви сте добра дечица, да се чисто не зна: који је од ког бољи, само се немојте почупати! Кажи, Јашо, гђи куми и господар-куму, да им се лепо захваљујемо, јер смо већ вечерали.

— То ништа не чини, одговори дечко, пошто ми је отац заповедио, да се дотле и не враћам, док и ви не пођете. Рекао је, да без ва̀с нећемо ни почети да вечерамо, па ма и до сутра чекали.

— Шта да радимо? запита Станко.

— Идите само, децо, рече стари Петар; иди и ти, баба, а ја ћу с унучадима да останем дома.

— Не, деда, одговори Петрова љуба; ти иди, а ја ћу остати; знаш, да сам ових дана у сватовима била.

— Тамо, анђеле, обоје бесмо; зар ти не пада на ум?

Још су се дуго препирали: ко је био у сватовима, а ко није? За тим: ко да иде сад на свињску даћу, а ко не?

На послетку пристану, да мајка иде, а деда дома да остане, да пази на унучад.

Док су се они, који ће ићи, утопљавали у бунде и друго топло одело, Јаша се прикраде до Катице, па је тихо запита:

— Зар ти, Катице, нећеш ићи?

— Видиш, да не могу, одговори девојчица, јер морам Јелку метнути у постељу, кад заспи

— Ух, ала ми је жао! Играли би смо, кад би дошла; тамбураши ће свирати.

— Не бој се, Јашо, играћемо у својим сватовима!

— Да боме... само је то још далеко, злато моје; ваљда и годину дана треба да чекамо.

— Да, да, а можда и две. Колико имаш година?

— Десет... а ти, Катице?

— Ја девет.

— Е, па онда ваљда нећемо ни две године морати да чекамо.

— Ваљда не потпуно.

Станко и његова љуба међу тим су обукли бунде, а мајку су још боље утоплили, пошто је и стари Петар погледао: да ли му је баба добро утопљена? да не би озебла, јер је њу и сад волио као и пре четрдесет година, кад се оженио. Пела је изишла за њима, да закључа врата на дворишту, а и Јован је отишао за Пелом, па је чекао у кухињи, док се није вратила. Дивна су створења била, тако су приличили једно другом! Јован је ватрен, гарав момак био, а Пела смерна, плава девојка; он је двадесет, а она шеснаест година имала. Па како су обоје добри, верни и марљиви били! Газда и газдарица волили су их као своју дечицу... добиће толико хаљина за постеље, колико им год устреба, а сем тога и краву музару с телетом, па и сватове ће им газда и газдарица о свом трошку држати.

Огањ је у кухињи гореο, јер је још пола вечере поред њега било. Јован је стајао пред банком, а кад је Пела ушла, пришапнуо јој је:

— Пело — душо, ходи амо!

— Зашто? питала га је девојка чисто шапћући.

— Па да се грејемо.

— Грејаћемо се у соби.

— Али овде је боље. Та ходи, ако Бога знаш. кад те тако лепо молим! Тако... али још мало ближе. Но сад ми погледај смело у очи, немој да се стидиш; ја нисам стидљив. Зар баш нећеш?

То је тако тужним гласом рекао, да девојка није могла да му молбу не испуни. Стидљиво, истина, али ипак погледала га је. Јован се стресао од радости и за тили час обухвати једном руком девојчино вито тело, а другом округласту јој брадицу, па је љубио румена јој усташца и велике плаве очи. Пела је побледела и опет се заруменила, а неколико крупних суза кану јој из очију. Јован се уплаши, па је пусти и тужно запита:

— Што плачеш, душо? Да ли сам те увредио? Реци!

— Ниси, одговори девојка.

— Па што плачеш?

— Јер те јако волим.

Јован је опет хтео да загрли Пелу, али она брзо уђе у собу, где је стари газда Петар продужио вечеру с унучадима.

— Ходи, ћерко, рече добри старац служавци, кад је ушла; ходи, једи. А где је Јован?

— Ево ме! викну с врата; дао сам коњма сена.

Јован је тек онда видео да је слагао, кад је већ изрекао. Кајао се, али није смео да реч натраг повуче; полако је умирио савест — тешећи се, да га Бог ваљда неће за тако невину лаж покарати. Честити момче! Колико је људи, које савест не гризе ни за сто пута већи грех.

Газда Петар је после вечере скинуо библију са греде, извукао је наочари из тобоца, метнуо их је на нос, па је побожно читао, наслонивши се на лактове. Катица се играла с Јелком, а Перица је орао шапурином по земљи. Пела је изишла у кухињу, да пере суде, а Јован је отишао у коњушару, да баци сламе под коње и да их напоји.

Кад су чељад свршила послове, ушла су у собу, да крупе кукуруз, што су свако вече радила. И Јован и Пела узме клупицу, у којој је на крају нож углављен био, па су на њој крупили, да је све пуцало. Човек би мислио, да се отимају за какву велику награду, тако им је рад под рукама текао. Али се ипак нису тако задубили у посао, да не беху у стању погледати кат-кад једно на друго, Боже сачувај!

— Газда Петре! што кварите очи? запита Јован после дугог ћутања.

Старац мирно подигне главу, окрене се к Јовану и рекне:

— Шта велиш, сине?

— Што кварите очи? Писмена су тако ситна, да би једва и од три честита влас била.

— Истина је, Јоване; али шта да радим, кад ми је још рано да легнем?

(Наставиће се.)

Голубачка мушица.

(Simula golubatschensis.)

(Свршетак.)

4. Због чега је шкодљива голубачка мушица?

Многи мисле да голубачка мушица иде кроз нос и уста у душник нападнутих животиња, а неки шта више држе да она кроз очи и уши иде у мозак. Али то све није истина, животиња коју они нападну страда од безбројни убода.

Код голубачке мушице сисају крв само женке и хране се њоме, док међутим мужјаци остају на легалишту, и са заосталим женкама брину се за будуће потомство.

Дакле мушице, које ношене ветром нападају животиње: говеда, коње, овце и свиње, и то нападају их на оним деловима, који су најмање брањени, или су мало обрасли длаком као: глава, врат, нос, трбух и полни органи. А најрадије траже наборе на врату код животиња. Биволи највише страдају, па после свиње. Убод голубачке мушице опасан је и за самог човека. Нападајући животињу да јој крв сиса, она поред длаке долази до коже, и кад само једна прокрчи пута, онда одма долазе и друге за њом тако, да 40—60 мушица направе читаву гомилу, и са својом јаком, шиљастом жаоком продиру кроз покожицу до коже која је пуна крвних судова, и одатле сишу крв. Онде, где једна таква гомила мушица продре, постану 1—1·5 цм. високе и 3—4 цм. широки пликови, кад се руком притисне на такво место, које је пуно тих мушица, то рука сва остане црвена од крви што су је изсисале, и крв из ране тече напоље. Кад се мушица доста напојила крви, она онда сама пада из ране на земљу. Колико је непријатан убод једне стенице, а како ли мора бити животињи коју са свију страна

спопадну мушице, и безбројним убодима увећавају само раздражљивост да је немогуће издржати више, те животиња умире од нервних болова.

Али ипак ма да се болест коју проузрокује голубачка мушица лако распознаје, ипак ју је тешко отклонити, животиња брзо малакше, не једе, не пије, главу и уши отомбољи, очи потавне, за тим почне дрхтати, и ладан зној јој облије цело тело, пулс удара од 80—100 више од 150 у минуту, после је све слабија, лучење екскремената престаје, и најзад бо̂на животиња не може више да стоји, пада на земљу забацује главу натраг, урличе или стење од болова, док најзад не скапа. Смрт од уједа голубачке мушице настула после 4 сата, премда добром негом може се живот нешто мало и продужити.

Узрок због које животиња умире, овај је:

1) Безбројне мушице што нападну животињу, одузму јој велику количину крви, и тако она свршава усљед немања крви.

2) На површини коже, која је на више места рањава, постане рефлексивни нервни надражај, који животињу убија.

3) Животиња се отрује. Из пљувачних жљезда мушице одваја се релативно велика количина отровне пљувачке, која је одређена за то, да крв на рањеном месту „утањи“, да би се лакше могла сисати, и тиме се крв инфицира, а животиња брже умире.

Од сва три казана узрока, сваки за се довољан је, па да животиња угине, али како сва три дејствују подједнако, то тиме и смрт ускоравају, а нарочито кад се узме на ум да то бива у лето.

5. Средства противу голубачке мушице.

Да би умањили штету, што је голубачка мушица прави, чињени су разни покушаји још изодавна. Но како се до скора није познавао живот те мушице, то су и средства противу ње била без успеха, као нпр. зазиђавање пећина, паљењем сумпора и барута у њима. Сад кад знамо постање и развиће њено, видимо да се она не може са свим истребити, јер се њене ларве и чауре, које су једва неколико милиметара велике, налазе на површини од 20—22 хиљаде квадратних километара и то у сваком најмањем поточићу. Све што се може урадити, то је, да се стока брани и чува од несносне мушице. Зна се, да од исте мушице мање страда стока онде у околини њеној где она постаје, већ више у даљним местима, а то је због тога, што су становници у њеној близини пажљивији, и за времена се лаћају средстава за одбрану противу њих, док они који су подаље, не надајући се немилом госту, не могу ни да сачувају своју стоку од њих, те тако мушица донесена ветром без икакве сметње напада на стоку, правећи грдну штету.

Да би се штета отклонила, има два начина:

1) да се стока сачува презервативним и другим средствима противу напада мушице.

2) или да се нападнута животиња рационалном негом лечи.

Најбољи је први начин, и то треба чим се поједине мушице покажу, стадо после заласка сунца на пашу водити, а дотеривати их пре изласка. Преко дан треба стока да је у штали, а пред вратима запалити ђубре и дрва да полако гори, јер јак дим смета мушицама да уђу у шталу. Ако се стока мора да употреби за рад, то је најбоље оне делове, који су мало обрасли длаком, намазати петролеумом, катраном или зејтином. Стоку на паши не држати заједно, но појединце и то поред воде, и на ливади ватру наложити. Ово су средства, која се употребљују у пределима где је мушица одомаћена, и то од 20. Априла до 10—15. Јула, и она су се као врло добра показала, сем мазање катраном, јер се њиме прекида функција коже, а тиме и транспирација тела, и животиња може и усљед тога да угине.

Животињу изуједану мушицама лечити врло је тешко и управо је немогуће, јер су сви лекови слаби и недовољни, једино је средство које се може препоручити, чувати животињу од сунчане жеге, мећати облоге и чисте и свеже воде. Неки употребљују смесу од зејтина и кречне воде. Добра и крепка храна, свежа и ладна вода ублажиће прилично муке нападнутој животињи.

Ужице. Д. М. Ђ.

ЛИСТАК.

СНАЈЕ И СВЕКРВЕ.

У немачкој књижевности пишу се већ читаве књиге о питању: зашто су свекрве тако омрзнуте од стране снаја својих? И награде су овог пролећа расписане биле по листовима за оне, који најбоље одговоре на то питање.

Читасмо те одговоре и каквих ту није било назора и разлога, па не само да су снаје дале се у пискарање, него и по гдекоја свекрвица ломила је копље на том бојишту литерарном. Ми се не хтедосмо упуштати у то такмачење, јер није било на српском језику, ал понајвише за то не, што, слава Богу, та мрзост, то тарење између српске снаје и српске свекрве није још узело тог маха, и недај Боже, да га икад узме. Још поштује српска снаја своју српску свекрву као мајку свога мужа, па и као своју мајку; а где је та предусретљивост, ту љуби и свекрва снају своју.

Како ти у шуму и у гору вичеш тако ти она одјекује!

Ал овом приликом ради би били, ово да кажемо са своје стране онима снајама, које су се такмачиле пролетос у одговору оних питања: зашто мрзе обично снаје свекрве своје?

Мрзе их за то, што хоће да их мрзе; што улазе у брак већ са тим злокобним предрасуђем; и главно за то, што не љубе своје мужеве оном оданошћу и верношћу и нежношћу, с којом треба да љуби друг друга. Онда да богме, да таква снаја сматра већ свекрву своју, као неки надзор над собом и својим понашањем — и ево ти одма повод мрзости. — А свекрва враћа онда жао за срамоту и она омрзне узајамно снају своју. Нека само те младе госпође с пуном душом искрено и верно љубе мужа свог, нека с истим чуством оданости униђе у род мужевљев, јер је сад то и њена кућа, па ће се осведочити, да ће ови у кући а у првом реду свекар и свекрва волети ју као рођено дете своје.

Бојим се, да је уништао у млађана срца наших помодних девојака, које се изучавају по разним варошким и туђинским заводима, неки дух независности, нека северно-американска незаузданост у правима, која не трпи у кући никоје старешинство, никоју управу и поуку старијих.

То је слика и прилика девојке Северноамериканке. Недај Боже, да та навика, тај начин униђе и у наше девојке!

Најдивнији је урес и украс у девојке: скромност, смиреност и искреност. И такво ће девојче свак живи, и мало и велико у кући поштовати и љубити. А свекрва ће се свакад поносити са таковом снајом.

Гледајмо, да не исчезну међу нами онаке снаје, какву нам Свето писмо, стари завет, дивно представља у књизи Рута.

Почем ће бити многих наших девојака, које не имаше прилике, да проуче свето писмо, а наша пјенија и наше црквене књиге тешко су разумљиве по прост народ, онда ћу исписати оне стихове из светога писма, које нам цртају узор снају из старога доба.

Наста у Витлејему, где се Исус родио, ал пре тог рођења на 2000 година, глад, и породица једна: отац, мајка и два сина дигну се и оду у другу земљу, у земљу Моавску, и настане се ту, да се могу хлебом изхранити.

Име том човеку беше Елимелех, а жени му Нојемина, синовима: Малон и Хелеон.

Умре Елимелех, оста удовица — и кад пређе жалост, ожени оба сина и даде девојче Орфу Хелеону а Малону деву Рут за жену. После десетак година умру мајци оба сокола, и она се јадна крене, жељна свог народа и својих урођених обичаја, опет из земље Моавске у град Витлејем. При поласку рече обема снајама:

„Идите, вратите се свака у дом матере своје; Бог нека вам учини милост, као што ви учинисте умрлима и мени! Да вам да Господ да нађете починак свака у дому мужа својега." И пољуби их; а оне повикавши за-

плакаше се и рекоше јој: „не, него ћемо се с тобом вратити у твој народ.“

И опет и јаче наговараше свекрва снаје своје, и Орфа пољуби свекрву своју и оде, а Рут оста код ње.

А Нојемина јој рече: „Ето, јетрва се твоја вратила к народу своjему и боговима својим; врати се и ти за јетрвом својом! Али Рута рече:

„*Немој ме наговарати да те оставим и од тебе отидем; јер куда год ти идеш, идем и ја; и гдје се год ти настаниш, настанићу се и ја; твој је народ мој народ, и твој је Бог мој Бог.*“ *Гдје ти умреш, умријећу и ја, и ондје ћу бити погребена. То нека ми учини Господ и нека ми даде, смрт ће ме само растави с тобом.*“

Где снаја с таковом оданошћу и љубави улази у кућу мужевљеву и свекрвину, ту ће и свекрва бити снаји својој као рођена мајка. И Господ је благословио ту снају Рут, јер кад је дошла уз свекрву у град Витлејем, заволе те њене врлине газда на гласу, честит и велеуважен грађанин именом Воз, узме је за жену, и она роди му сина Овида, који опет роди Јесеја, а овај цара Давида. Међер је она добра снаја Рут била прамбаба цара Давида.

И кад се родио Овид, жене даше га Нојемини на крило и рекоше: „он ће ти утјешити душу и биће потпора старости твојој, јер га роди снаја твоја, која те љуби и која ти је боља него седам синова.“

Може ли се лепше цртати љубав снајина наспрам свекрве своје, но што је овде Свето писмо ту учинило!

И докле год ће се налазити таквих снаја, биће и свекрва, које ће мило за драго враћати! **Ј. С. В.**

БЕЛЕШКЕ.

(Змај-Јован Јовановић у Црној гори.) Власник нашега листа, песник српски Змај-Јовановић, походио је ових дана јуначку нашу Црну Гору. Дочекан је онде веома радосно и свечано. Већ успут у Задру, Сплету и иначе дочекиван је од тамошње наше омладине и других уважених људи, који су изненадно дознали да ће Јовановић онуда проћи. На Цетиње је доведен из Котора на кнежевим колима, отпраћен кнежевим изасланицима. У недељу у вече био је обед у кнежевом двору у почаст Змају, на којем беху позвати књижевници и професори. После обеда провело се вече у свирци, песми и у разговору о песништву и књижевности. Сутра дан су грађани цетињски давали јавну вечеру у великој дворани Зетскога дома у почаст Змају. Било је ту око стотину особа Ту се провело у игри и песми, у хору и уз гусле до поноћи. Затим је песник сутра дан почео да обилази Црну гору. Путовао је у Подгорицу, Никшић, Бар, Улцињ и т. д. Свуда је ванредно лепо дочекиван и поздрављен. У Подгорици су изишли пред њега ученици и ученице основних школа са својим наставницима. Девојчице га обасипаху цвећем, а једна му предаде венац од свежих ружица и босиљка. Један ученик га је поздравио добродошлицом, завршивши „Живио чика Јова!“ У вече беше сіајан банкет.

(Пренос костију јунака српских браће Недића) У манастиру Чокешини склопио се одбор са игуманом тога манастира Германом на челу, да се пренесу у тај манастир кости јунака српских браће Глигорија и Дамњана Недића, који су 1804. г. на Лазареву суботу славно пали за слободу српску. Сад је одбор прегао, да са бојишта, где су сахрањени, пренесе њихове заслужне кости у манастир Чокешину и да им подигне споменик.

(Главна скупштина „Матице српске“). Председништво „Матице српске“ сазива овогодишњу главну скупштину за 31. август (12. септембар) о. г. у 9 сах пре подне у дворани српског народног позоришта. Седнице књижевног одељења држаће се 27 августа, и одмах други дан после свршене главне скупштине

СВЕТКОВИНЕ.

(Стогодишњица Вука Караџића). Из Београда смо добили позив на прославу стогодишњице од рођења великога књижевника српског *Вука Стефановића Караџића.* Вук се родио 25. октобра 1787. у Тршићу, а умрьо је 26. јануара 1864. у Бечу. Ова светковина дакле требала се држати још прошле године, али је одбор београдски с том прославом хтео да споји и свечано преношење Вукових костију из бечк га гробља у Београд, па је с тога чинио преговоре са ћерком Вуковом, гђом М. Вукомановићком Како су се за пренос Вуков ставиле неке погодбе, које одбор није могао да усвоји, то се преговори продужише све до сада и напослетку је одбор решио, да стогодишњицу прослави и без преноса костију. Светковина ће се обавити о државном трошку. Одбор се састоји из ових лица: М. Ђ. Милићевић, председник; Андра Николић, перовођа; чланови: Јован Бошковић, М. Бан, М. Валтровић, Свет. Вуловић, Љуб. Ковачевић, М. П. Шапчанин, Стев. Тодоровић, Кузман Т. Кузмановић, Пера Ђорђевић, Свет. Карапешић, Рад. Миленковић, Милош Цветић и Стеван Ђурчић. Главни ред светковине овај је: Септембра 8. (20.): У народном по-

зоришту представљаће се „Апотеоза Вуку Караџићу. Септембра 9. (21.): Пре подне служба божја и помен Вуку, после службе свечан ход к трибини пред Великом школом, где ће бити прослава. После подне свечан говор о Вуку у сали Велике школе, и народна игра и весеље код споменика кнеза Михаила. У вече представа у позоришту за позване госте. Септембра 10. (22.): Пре подне свечан скуп у општинској кући. У вече подушје Вуку.

РАЗНО.

(**Кад је где жетва.**) Како у разним крајевима земље разна клима влада, и како према томе и годишња времена у разно доба падају, то и жетва пада у разним крајевима земље у разно доба. То време заузима више од три четврти године, тако да само два месеца у години има, у којима нема нигде жетве на целој земљи. За то ће занимати свакога овај календар за жетву у разним пределима наше планете. У Аустралији, Новом Селанду, у највећем делу провинције Чили и у појединим крајевима аргентинске републике жетва је у месецу *јануарију;* идућега месеца — *фебруарија* — почиње жетва у Источној Индији и идући даље северу свршује се у *марту;* у Мехику, Мисиру, Персији и Сирији жање се у *априлу;* а у северној Малој Азији, у Хини, Јапану, Тунису, Алгерији и Мароку, као и у Тексасу жетва је у *мају;* у Калифорнији, Шпанији, Португалској, Италији, Грчкој, на Сицилији и у неким крајевима јужне Француске жање се у *јунију.* У осталој Француској, у једном делу Аустро-Угарске, у јужној Русији и у јужним државама сједињених држава у Америци бива жетва у *јулију,* за тим у *августу* жање се у Немачкој, Белгији, Низоземској, Данској, Њујорку. У *септембру* се жање у Шотској, Шведској, Норвешкој, у великом делу Канаде и Русије, а у најсевернијим пределима Русије, и у Финској бива оно мало жетве чак и у *октобру.* Тако дакле има само два месеца — *новембар* и *децембар,* у којима на целој земљи нема нигде жетве.

(**Колико се потроши пива.**) Бечки лист „*Rundschau für Geographie und Statistik*“ доноси следећу табелу о потрошку пива. Први ред у табели значи колико се пива прави у хектолитрима, а други ред бележи колико литри пива долази на појединог за годину дана:

Енглеска	44,174,000 —	122
Немачка	41,300,000 —	90
Аустрија	12,698,000 —	90
Белгија	9,386,000 —	165
Француска	8,315,000 —	21
Русија	4,220,000 —	5.

(**Утучен.**) Два лекара хвалила се један другоме, како имају много болесника. „Помислите само,“ рећи ће један, „прошле су ме ноћи пет пута будили . . .“ — „Па за бога што не набавите прашка за буве и стенице?“ одговори други пакосно.

(**Велика школа у Београду.**) У Београду је изишло недавно велико дело „О Србији“ од професора В. Карића у којем о београдској великој школи читамо ову неповољну белешку: О нашој Великој школи немамо много доброга казати. Она је одавно са сваке стране занемарена, како у погледу на квалитативно и квантитативно стање наставничкога јој особља, тако и на њено уређење и унутрашњи ред, који у њој влада. Велики број катедара на овој школи стоји давно празан, а неке се од њих нису никада ни попуњавале, тако, да из неких факултета ученици излазе, а нису слушали науке, које тим факултетима баш обележје дају. Осем тога значајна је појава, да на овој школи не постоји никакав тешњи одношај између ученика и њихових наставника, какав се виђа по таким школама у осталоме свету. С тога ученици Велике школе не износе из ње не само солидна знања него ни методе за рад и самостално усавршавање. С тога опет страшно пате сви послови у нашој земљи, за које се захтева јаче стручно знање.“

(**По чему га је познао.**) *Госпођа*: Ко је то тамо напољу? — *Послужитељ*: Неки врло отмен господин. — *Госпођа:* А по чему познајеш да је врло отмен? — *Послужитељ:* Кад му нисам доста брзо отворио врата, а он ме је назвао марвинчетом.

НОВЕ КЊИГЕ.

Приповијетке Нике Х. П. Бесаровића. Прештампане из „Босанске виле.“ Садржај: *Мула Мехо.* — *Ариф, велики везир.* — *Ценетска хурија.* — Све три црте из босанског живота. — Чист приход од ове књиге употребиће се на подизање споменика покојном писцу. Сарајево. Издање „Босанске виле.“ 1888. На 16 ни, стр. 181. Цена 70 новч.

Одломак из брачног права, и то: из партије о правом сродству, а наиме: о природном, крвном т. ј. сродству по крви и млеку као брачној сметњи. *Дамаскин Бранковић,* крушедолски архимандрит. У Новом Саду, штампарија А. Пајевића, 1888. На 8-ни, стр. 40. — Ово је писац радио по монументалном делу у овој струци „*Das Eherecht der oriental. Kirche*“ од дра Јос. Чизмана, са уметцима, који се тичу наших прилика у срп. прав. митрополији у Угарској, и имао је писац при састављању ове књижице обзира на оба законодавства у областима круне св. Стевана. Писац намерава цело дело израдити, чему му желимо здравља и времена.

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шаљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор. на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића. *Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.*

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК: ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ. — УРЕДНИК: Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 36. У НОВОМ САДУ 4. СЕПТЕМБРА 1888. Год. XV.

Царев Лаз.

ДРАМА У ТРИ ЧИНА.

Од Ђ. Рогановића.

(Наставак.)

Појава IV.

Тамница.

Смаил у њој окован. (Види се далеко војник, ђе га стражари с пушком).

(Долази послије каваз).

Да сам зборио рјечи медене,
Не бих допао тамнице ледене!
(Стреса се од зиме).
Да сам казао ка' други паше:
Цар ме оковат сада не 'ћаше.
(Гледа окове).
Ево сам оковат у сред тамнице,
Као да носим срце издајице!
(Маше главом).
Еј вјерности и ти си тешка,
И ти измучиш срца витешка,
— Еј срце право и ти се мучиш,
И ти несрећу негда получиш.
(Збори ватрено).
Ал' је боље и овако,
Него зборит' наопако.
(Послѣ мале починке).
Истину рећи својему цару,
Боље је тако но пријевару.
(Збори живо).
Вјерно послужит својему дому,
Боље је тако, но га дат грому,
Па нека од свуда стрјеле навале:
Нек' чојка спрже, нека га обале,
Опет ће сјати његова дјела,
Која су роду помоћи шћела!
— Ко цару збори оно што није,
То су само отровне змије,
Треба их бити, треба их тући:
Јер ће државу на зло навући.
— Цареве паше противу мене
Усташе јуче ка бједне жене.
— За што немаде који образа,
Па цару сјајном право не каза,
За што не рече јуначки који
„Смаил се царе држави боји!"
Но сваки рече: вјешат га треба,
Отров имали царева леба.
А сјутра да падне наша држава,
И са њом цар истока слава,
Сваки би тада у себи река',
За себе свега доста сам стека'.
— Па нек држава у пропаст мине,
За мене блага нигда не гине.
(Долази један каваз и збори Смаилу).

Каваз:

Смаиле ето вјешала стоје,
Што ће те избавит тамнице твоје.
(Смаил га погледа и тргне се).
Хајде изиди из ове тмине:
Нека ти душа на њих почине.

Смаил паша (збори живо).

Вјешала за ме приправна стоје,
Да ме избаве тамнице моје,

зоришту представљаће се „Апотеоза Вуку Караџићу. Септембра 9. (21.): Пре подне служба божја и помен Вуку, после службе свечан ход к трибини пред Великом школом, где ће бити прослава. После подне свечан говор о Вуку у сали Велике школе, и народна игра и весеље код споменика кнеза Михаила. У вече предстaва у позоришту за позване госте. Септембра 10. (22.): Пре подне свечан скуп у општинској кући. У вече подушје Вуку.

РАЗНО.

(**Кад је где жетва.**) Како у разним крајевима земље разна клима влада, и како према томе и годишња времена у разно доба падају, то и жетва пада у разним крајевима земље у разно доба. То време заузима више од три четврти године, тако да само два месеца у години има, у којима нема нигде жетве на целој земљи. За то ће занимати свакога овај календар за жетву у разним пределима наше планете. У Аустралији, Новом Селанду, у највећем делу провинције Чили и у појединим крајевима аргентинске републике жетва је у месецу *јануарију;* идућега месеца — *фебруарија* — почиње жетва у Источној Индији и идући даље северу свршује се у *марту;* у Мехику, Мисиру, Персији и Сирији жање се у *априлу;* а у северној Малој Азији, у Кини, Јапану, Тунису, Алгерији и Мароку, као и у Тексасу жетва је у *мају;* у Калифорнији, Шпанији, Португалској, Италији, Грчкој, на Сицилији и у неким крајевима јужне Француске жање се у *јунију*. У осталој Француској, у једном делу Аустро-Угарске, у јужној Русији и у јужним државама сједињених држава у Америци бива жетва у *јулију*, за тим у *августу* жање се у Немачкој, Белгији, Низоземској, Данској, Њујорку. У *септембру* се жање у Шотској, Шведској, Норвешкој, у великом делу Канаде и Русије, а у најсевернијим пределима Русије, и у Финској бива оно мало жетве чак и у *октобру*. Тако дакле има само два месеца — *новембар* и *децембар*, у којима на целој земљи нема нигде жетве.

(**Колико се потроши пива.**) Бечки лист „*Rundschau für Geographie und Statistik*" доноси следећу табелу о потрошку пива. Први ред у табели значи колико се пива прави у хектолитрима, а други ред бележи колико литри пива долази на појединог за годину дана:

Енглеска	44,174,000 —	122
Немачка	41,300,000 —	90
Аустрија	12,698,000 —	90
Белгија	9,386,000 —	165
Француска.	8,315,000 —	21
Русија	4,220,000 —	5.

(**Утучен.**) Два лекара хвалила се један другоме, како имају много болесника. „Помислите само," рећи ће један, „прошле су ме ноћи пет пута будили . . ."— „Па за бога што не набавите прашка за буве и стенице?" одговори други пакосно.

(**Велика школа у Београду.**) У Београду је изишло недавно велико дело „О Србији" од професора В. Карића у којем о београдској великој школи читамо ову неповољну белешку: О нашој Великој школи немамо много доброга казати. Она је одавно са сваке стране занемарена, како у погледу на квалитативно и квантитативно стање наставничкога јој особља, тако и на њено уређење и унутрашњи ред, који у њој влада. Велики број катедара на овој школи стоји давно празан, а неке се од њих нису никада ни попуњавале, тако, да из неких факултета ученици излазе, а нису слушали науке, које тим факултетима баш обележје дају. Осем тога значајна је појава, да на овој школи не постоји никакав тешњи одношај између ученика и њихових наставника, какав се виђа по таким школама у осталоме свету. С тога ученици Велике школе не износе из ње не само солидна знања него ни методе за рад и самостално усавршавање. С тога опет страшно пате сви послови у нашој земљи, за које се захтева јаче стручно знање."

(**По чему га је познао.**) *Госпођа*: Ко је то тамо напољу? — *Послужитељ*: Неки врло отмен господин. — *Госпођа*: А по чему познајеш да је врло отмен? — *Послужитељ*: Кад му нисам доста брзо отворио врата, а он ме је назвао марвинчетом.

НОВЕ КЊИГЕ.

Приповијетке Нике Х. П. Бесаровића. Прештампане из „Босанске виле." Садржај: *Мула Мехо.* — *Ариф, велики везир.* — *Ценетска хурија.* — Све три црте из босанског живота. — Чист приход од ове књиге употребиће се на подизање споменика покојном писцу. Сарајево. Издање „Босанске виле." 1888. На 16 ни, стр. 181. Цена 70 новч.

Одломак из брачног права, и то: из партије о правом сродству, а наиме: о природном, крвном т. ј. сродству по крви и млеку као брачној сметњи. *Дамаскин Бранковић*, крушедолски архимандрит. У Новом Саду, штампарија А. Пајевића, 1888. На 8-ни, стр. 40. — Ово је писац радио по монументалном делу у овој струци „*Das Eherecht der oriental. Kirche*" од дра Јос. Чизмана, са уметцима, који се тичу наших прилика у срп. прав. митрополији у Угарској, и имао је писац при састављању ове књижице обзира на оба законодавства у областима круне св. Стевана. Писац намерава цело дело израдити, чему му желимо здравља и времена.

„ЈАВОР" излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шаљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора" у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор. на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића. *Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.*

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК: ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

УРЕДНИК: Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 36. У НОВОМ САДУ 4. СЕПТЕМБРА 1888. Год. XV.

Царев Лаз.

ДРАМА У ТРИ ЧИНА.

Од Р. Рогановића.

(Наставак.)

Појава IV.

Тамница.

Смајил у њој окован. (Види се далеко војник, ђе га стражари с пушком).

(Долази послије каваз).

Да сам зборио рјечи медене,
Не бих допао тамнице ледене!
(Стреса се од зиме).
Да сам казао ка' други паше:
Цар ме оковат сада не 'каше.
(Гледа окове).
Ево сам оковат у сред тамнице,
Као да носим срце издајице!
(Маше главом).
Еј вјерности и ти си тешка,
И ти измучиш срца витешка,
— Еј срце право и ти се мучиш,
И ти несрећу негда получиш.
(Збори ватрено).
Ал' је боље и овако,
Него зборит' наопако.
(Посље мале почивке).
Истину рећи својему цару,
Боље је тако но пријевару.
(Збори живо).
Вјерно послужит својему дому,
Боље је тако, но га дат грому,
Па нека од свуда стрјеле навале:
Нек' чојка спрже, нека га обале,
Опет ће сјати његова дјела,
Која су роду помоћи шћела!
— Ко цару збори оно што није,
То су само отровне змије,
Треба их бити, треба их тући:
Јер ће државу на зло навући.
— Цареве паше противу мене
Усташе јуче ка бједне жене.
— За што немаде који образа,
Па цару сјајном право не каза,
За што не рече јуначки који
„Смајил се царе држави боји!"
Но сваки рече: вјешат га треба,
Отров имали царева леба.
А сјутра да падне наша држава,
И са њом цар истока слава,
Сваки би тада у себи река',
За себе свега доста сам стека'.
— Па нек држава у пропаст мине,
За мене блага нигда не гине.
(Долази један каваз и збори Смајилу).

Каваз:

Смајиле ето вјешала стоје,
Што ће те избавит тамнице твоје.
(Смајил га погледа и тргне се).
Хајде изиди из ове тмине:
Нека ти душа на њих почине.

Смајил паша (збори живо).

Вјешала за ме приправна стоје,
Да ме избаве тамнице моје,

А другог нема да ме избави,
Као издајник да сам држави.
(Маше главом).
Да сад изидем из ове тмине,
Нека ми душа на њих почине.
(Збори живо).
Зар почивала неимам другог,
Посље поштења мојега дугог,
Но на вјешала да скапљем саде.
(Гледа у вис).
Ох судбо, судбо, што ли ми даде!
(Збори ватрено).
Али ћу и тун ка' јунак бити,
И те муке ради сам спосити,
Него ка' неки свом цару рећи:
Што ће државу довест несрећи.
(Виче).
Вјеран сам цару и Мухамеду!
Па на вјешала нека ме поведу.
(Збори брзо).
С Богом Меко и Медино!
С Богом турска царевино!
С Богом царе сунце моје!
Што ми сакри зраке своје.
С Богом мајко и невјесто!
На јуначко идем мјесто,
(Растеже гласом).
С Богом синци, с Богом роде!
На вјешала Смајил оде.
(Пође живо и ланци му звече на ногама).
(Завеса пада живо).

Појава V.

Мустава и Алил: (Два кавава долазе заједно на бину и то брзо).

Мустава (збори Алилу).

Жали Боже Смајил пашу,
Перјаницу дивну нашу,
На вјешала да издахне:
И да на њих јунак падне
Ја бих ради сад одиста,
Да су пали други триста,
Од нашијех Османлија:
Него ова љута змија (Чупа косу).
(Мисли се).
И боље би цару било,
Но што паде ово крило,
Цио исток цара љуби,
Ал' овакве када губи:
И овакве када смиче,
У народу мрзав ниче.
Ја т' Алиле ово рекох
Па на дужност сад утеких.
(Крену да пође живо).
(Алил га одма дохвати за руку и збори му:)

Алил.

Кад ме тако сада рани
Мој Мустава мало стани,
Да ти речем само двије:
Право зборит тако није,
— Ти још не знаш наш цар што је,
(Збори подругљиво).
Па разлоге неке твоје,
Против њега сада просу,
Чупајући твоју косу.
Знаш цару је Богом дато,
(Тепа му).
Мој Муставе мио брато,
Да он чини све што хоће.
(Заповиједа му).
Но с окани од те злоће,
Јер те друго мож' задесит,
И теб' могу сад објесит.

Мустава:

Зар Алиле Бог је река,
(Чуди се).
Да вешање правог чека;
И такови да се бије,
(Пита га).
Зар је Богу то милије?
(Збори тужно).
Ах, није ми жа' да панем,
Када за 'во мислит станем,
— Јер живјети без слободе:
— То је риба — ка без воде.
(Збори му оштро).
(Посље мале почивке).
Цар је мени, као теби,
И Алиле ти знај не би,
Ђе с' цареве тиче славе,
Бољи био од Муставе.
— Али само право није,
(Виче).
Да праведне људе бије.

Алил:

Јесте право и још како,
То ће рећи живи свако.
(Моли га).
Но с' окани мој Мустава,
Не вријеђај цара права.

Мустава (збори јетко).
Ти вријеђаш сад Алиле,
Све цареве и све силе,
Кад говориш без разлога,
Против правде, против Бога.
— Ти њих врјеђаш и таквизи,
Подли ниски чанколизи,
Који раде да све сруше,
Што поштене носе душе.
(Виче).
Знаш поштујем и ја цара,
И то није пријевара,
— А ти хоћеш да га вараш
И поштење да обараш,
Таква сорта и Смајила,
Јесте данас погубила:
А цар није него таки,
Што га лажу на крок сваки.
(Шета се)·
Алил (му приђе ближе).
Ти си мени одвећ мио,
А за 'во те бих тужио:
Што ми овдје сада збориш,
И душу ми моју мориш.
Мустава (за себе).
(Ево га сад, доведох на чисто,
И видим да је рђа зајисто.)
(Виче).
Ти да имаш душе праве,
И да с јунак ти државе,
Ти жалио би Смајила,
Као свога брата мила.
Алил:
Ја га жалим него што ћу,
Зар погинут за њим хоћу?
Мустава:
Дакле сада ти признаде,
Да на правди Смајил паде.
Алил:
Неколико ја признајем,
Али душу тун не дајем,
— Нити образ, нити срећу,
Мој Мустава, тако рећ ћу.
Мустава (за себе).
(Све за душу ка' за врећу,
Све за образ и за срећу,
О овамо нема ништа:
Сад у њему до јадишта.)
(Виче.)
А за што се ти противиш,
Када у тој мисли живиш?
— Сад те питам вјерни ко је:
Реци бар сад оно што је,
Ја, или ти, мој Алиле
— Кад су с' тајне нам открилe?
Алил:
Обојица ми смо вјерни,
И правице оба жељни,
— Само је ти казат смијеш,
Мустава:
А за што ти да је кријеш?
Алил:
То ме муке моје муче,
Јер не могу живјет другче.
Мустава:
Зар ти живиш од поганства,
А јунак се бројиш царства,
Ах, да те цар наш познаје,
— Преста би ти леб да даје.
(Виче).
Макни царе погановe,
А држ људе соколове,
Јер ћ' овакви да учине
Пропаст твоје царевине.
Алил:
Не срамоти ја те молим,
Јер ка брата ја те волим,
Мустава.
А ја тебе као рђу,
Да не може бити грђу.
(Виче:)
„Истину треба зборити цару,
А никад, никад пријевару."
(И пође живо).
(Завјеса пада живо).

II. ЧИН.

I. појава.

Збива се у Скадру.
(Ахмет везир скадарски весео, што му је цар дао на расположење толику војску, да иде са њом противу Црне Горе).

Ахмет везир (сам у соби шета се и збори).
Нема муње силније од цара,
Која боље противнике кара,
Нема вишег грома да узјекне,
Но силни цар када нешто рекне!

(Весело).
Благо теби срећан ли си св'јете,
Док кроз тебе оваковн лете,
Као што је царе од Турћије,
Који земљом владати умије.
(Погледа у вис)
Благо теби сунце на престолу,
Када имаш друга у Стамболу!
Ти ћеш боље пуштавати зраке,
Докле имаш другове оваке.
(Погледа у вис).
Благо теби небо наше плаво,
Је л' ти ико вишу славу даво?
Испод твога пространога крова,
Ко висока наша круна ова.
(Погледа цареву слику).
(Погледа доље).
Благо теби земљо наша мајко,
Док у Стамбол имаш сунце јарко!
— Благо теби везиру Ахмете,
(Ставља руку на прса).
Кад т' оваква царска почаст срете!
Да си глава од све Арбаније,
И од царске веље низамије,
— Цар мене ево узвисио!
Па ме слави данас исток цио,
(Виче).
Ахмет везир с војском царском влада:
Него падај ђаурине сада.
(Чуди се).
Но још моја војска не долази,
Што ђауре хоће да погази.
(Долази слуга и јавља му за војску арбанашку)
Слуга:
Чуј везиру од пола Турћије,
Ево војска наше Арбаније,
Овђе паде као лист по гори:
— Но куда ће окретати — збори!
Ахмет везир (весео)
(Заповиједа).
Нек се вози Блатом моја војска,
Нека иде право пут Ћемовска',
И нек војска тун одмори крила,
Докле стигне из Стамбола сила.
— Само амо нек дођу главари,
Бег Алија и Сулејман стари.
(Слуга чини тема и одлази живо.)
Ахмет (се шета по соби весело).
(Виче:)
Биће треске шором Горе Црне.
Земља мора сада да протрне,
А некмали сиротиња гола,
Која љути цара од Стамбола.
(Долазе главари арбанашки бег Алија и Сулејман; чине теменат)
Бег Алија:
Ја се клањам првоме јунаку,
Што душмане гази као травку!
Ја се клањам орлу царевоме,
Што ме води у рату овоме.
Сулејман:
Има више паша у Султана,
Него што је у години дана,
Али ти си од свакојег већи,
То слободно теби могу рећи.
Ахмет везир:
Хвала вама арбанашки синци,
Ви сте прави цареви војници,
Но како сте и како је војска?
Која иде сада пут Ћемовска'.
Главари:
Војска добро, а ми исто тако,
Весео је наш везиру свако.
Ахмет везир:
Весели сте сада ви велите,
— Дакле и ви ратоват желите?
Бег Алија:
Као игда од нашег постања,
Тако жељни сад смо ратовања!
Ахмет везир:
А ево нам војска од Султана,
Мислим стиће амо овог дана,
Двадест хиљад' има је на броју,
Што ће уљећ' у крвавом боју.
(Главари радосни).
Ахмет (се шета и збори радосно).
Еј љепото благо теби царе!
Турчин може свакога да сатаре,
(Главари се разговарају међу собом и одобравају)
Када има јуначкога маха.
Што с не боји ни чијега страха:
У Турчина такова је миса',
На цио свјет славно би кидиса':
Ка' са горе лишће све би пало,
Кад би турско сад царство устало,
(Главари одобравају).
Нико њему на пут не би стао,
Без обзира пред њим би бјежао.

(Збори весело и виче).
Благо теби Меко и Медино!
Благо теби турска царевино,
Ти једина у свјетлости стојиш,
Ти једина никог се не бојиш.
Је л' овако Сулејмане стари,
Јел' да Турчин за никог не мари?.

Сулејман:
Јест тако је честити Ахмете,
Твоје рјечи јесу нама свете.

Ахмет везир:
Сада хајте соколови моји,
И реците војска нека стоји,
На Ћемовско крајем Љубовића (брдо)
Докле она овог види тића.
(Показује руком на прса).
И док дође војска из Стамбола,
Под командом овога сокола,
(Ставља руку на прса).
Пак ће онда лећет на хајдуке,
И јуначке крвавити руке.
Јурнућемо право преко Сињца,
Смјела срца, а весела лица,
Уз пут сваком ђаурину влаху:
Главе рубит у једноме маху,
Док дођемо на равно Цетиње,
Да згазимо ђаурске светиње.
— Хајте моју извршите вољу,
Сјутра ћемо имат славу бољу.
(Главари чине теменат и излазе живо и весело).
(Улази слуга и јавља за војску, која иде од Цариграда).

Слуга:
Перјаницо нашем цару славном,
Силна војска види се Бојаном,
Кад ту силну ја угледах масу,
Бих рекао сто хиљада да су.

Ахмет везир (весело виче).
Из Стамбола то је царски низам.
Идем поћи да га сад прегледам!
(Завјеса пада живо).

(Наставиће се.)

Другарице.

НОВЕЛА В. МИЛАНА МАРИНА.

Било нас је доста у друштву. Две госпоје, три госпођице, два званичника, два учитеља и ја. Враћали смо се из варошког перивоја.

Дан је био један од летњих врућих дана. Сунце било прижегло и тек пред вече заче се лепа хладовина с мраком спуштати. Свет се враћао у гомилама из варошког перивоја, а звуци војничке „банде“ све слабије и слабије допираху до нас.

„И ви још тврдити смете, да је сеоски живот сад у ово доба много угоднији и веселији по варошане. Чусте ли ову свирку, па видите л' овај шарени свет, ова лица, овај жагор, ово провађање, јел'те, тога свега нема у селу?“ — говорила ми нуз пут млада удовица госпоја Данка.

„Истина госпођо, тога свега нема у селу! Тај несносни жагор, па овај метеж разне светине кварио би опај мирни и идилни, сеоски живот. Јест, тога тамо нема. Ал' верујте, да души много више годи она нема природа, опај малобројни весели народ, она дивна слика летње сеоске вечери. Ви сигурно још несте били у селу, кад тако говорите?“ запитах ја.

„О јесам. Била то година и мила и немила, и весела и тужна, што је проведох на селу. Чезнула сам за варошким животом. Из почетка тако не, ал после све силније. Ал' ви! то ми је заиста чудно. Од куд постадосте тако ревним бранитељем села, кад одрастосте у вароши?“

„Да вам исприповедим, чујте ме. Живио сам у вароши и наслађивао сам се његовим бурним животом. Бејах тада још млад. Имао сам сестрицу, моју рођену Смиљку, а љубио сам је са оном братинском љубављу, што је тако јако пламтила у мојим грудима. Живљасмо

у највећем задовољству. Варошки живот нудио нам лепа провађања, и ми смо се тим наслађивали. Наслађивали рекох, ал' за мало. Наступише они црни дани, који нам брзо то наслађивање претворише у тугу и жалост. Ти црни дани имадоше тако силног уплива, да ми омразише варош и његово провађање.“

„Ваљда вам се тек није сестрица разболела?...“ питала ме госпођа Данка гласом пуним сажалења.

„Јесте, госпођо. Разболе се и након дугог боловања испусти сиротица своју невину душу у моме загрљају...“

Даље нисам могао. Нека тешка туга беше ми стегла груди, срце, грло. Уздахнуо сам.

„Заиста сте несретни“ — рече ми жалосно госпођа Данка, па као да и њено срце косну смрт моје Смиљке, уздахну.

Од тога доба, омрзнух на варош, у њој ми се није више милило. Као луд побегох из ње на поље, ван. Тражио сам миран и тих живот. Узбуркана душа моја тежила је за њим. Одох у село. Јест, тамо у селу нашао сам свега тога. Ја љубим сеоски живот, ја љубим онај мирни и поштени народ у њему. Лепо је у селу!..“

Бејах се одушевио, а уједно и занео у своме говору.

Госпођа Данка ћутала је, а из њенога погледа могао сам разумети, да ми потпуно право даје.

Видите — рече ми она — ваше жалосно причање пробуди у души мојој сличне, жалосне успомене из мога једногодишњега живота на селу. Какве противности! Заиста чудновато. Вас је отерала провелика жалост за сестрицом из вароши у село. Тражисте миран и тих живот, да вам се душа умири. Ал' ја се удаљих из села готово из сличнога случаја. Жалила сам своју добру другарицу, која је још жива. Нисам могла поднети, да је гледам пред собом онако несретну. С њеном несрећом омрзнух на цело то село. Боже мој, као да су сви они мирни сељани били криви тој њеној несрећи! Не знам како, ал ја се с радошћу удаљих из њега, одох из мирног, монотоног, сеоског живота у овај бурни, живахни варошки, да заборавим на тужне догађаје. Ви одосте из вароши у село, а ја из села у варош, да тражимо угодности души. Какве противности!..“

Ја сам је чудновато гледао. Њене речи беху ми готово нејасне.

Чудите се — рече ми мало после —, ал' моја је прича много дужа него ваша, да вам предочи цео мој доживљај те једне године на селу. Ако ћете ме саслушати, ја ћу вам га потанко испричати.“

„О, госпођо — рекох јој, — та ваша прича јако би ме занимала, и ја сам ево љубопитљив на узрок, рад којег остависте село и дођосте у варош.“

У тим бесмо већ стигли до њене куће. Стали смо, да дочекамо остало друштво, што је за нами лагано у смеју и живом разговору ишло.

„Но, ви јурите као да имате крила, једва вас достигосмо“ — рече нам умиљато њезина мајка и отвори нам врата с речима:

Извол'те мало к' нами.

Ми сви уљезосмо у двориште.

„Мати, да идемо у врт, тамо је пријатније“, — говорила је госпоја Данка матери својој.

„Ако мило моје друштво има вољу — рече нам она и окрену се к' нами, то можемо. Тамо је пријатније, а у соби је запара.“

Нуз пут нам је говорила, показујући руком на леп врт, што се пред нами ширио:

„То је, господо, врт моје Данке, то цвеће то је њезин рукосад, све вам је она то уредила.“

„Е, лепо, лепо!“

„Заиста лепо од госпође Данке!“ хвалили смо је.

У врту сам тражио згодну прилику, да ступим у разговор само са госпођом Данком. Кад смо се одвојили од целог друштва, рећи ће ми она:

„Ја сам вам дужна. Обећала сам вам, да ћу вам причати о мом доживљају на селу. Ако вам неће несносно и..“

„О, госпођо — прекидох је — немојте тако! Та ја се радујем јоште како, што ћете ми причати.“

„Онда ајдмо тамо на ону клупу, ту нас неће нико узнемиравати.“

Одосмо тамо и седосмо.

Мало после а она ће почети:

I.

Имала сам у селу Р. рођенога стрица.

Био то човек трговац, а по своме имању рачунао се међ прве газде у селу. Имао је жену, ал' деце не. Мене је волео, као да сам му рођена кћи била, па је често писао матери: пошљи ми већ једном моју добру Данку.

Ти његови позиви учесташе, и, мати се једном реши, да ме пошље тамо.

Било је то баш онда, кад сам свршила вишу девојачку школу у Сомбору. Наступиле ферије, ох оно слатко време, кад се ученик тако слободним осећа и ја наумих да се кренем у село.

О, ала сам тада волела село! Замишљала сам себи тако убаво сеоце, претстављала сам себи дивне вечери у њему, а у тај исти мах причињало би ми се као да чујем једногласни дудук рога пастирева, тији и испрекидани звук звонцади на мирној стоци, јасно певање сеоски мома, за тим ноћ и тишину. Овде-онде могло се чути монотоно мекање малених телади, кукурекање пробуђених петлова, па онда мир, онај сеоски, свечани мир.

Да бо'ме, да до тада ја још несам била на селу, али сам читала оне дивне Адамове приче: на се́лу и пре́лу, па сам по њима у машти својој замишљала сеоски живот у селу Р.

Једва сам чекала да тамо одем. Често као да ме је нека неодољива сила вукла тамо, тамо у село. Час-по па би се сетила својих другарица, које ћу оставити у вароши, те би се махом разжалостила. Но мисао е ћу и тамо стећи коју другарицу, трже ме из те тренутне жалости и ја још са већом, поновљеном жељом једва чеках, да пођем у село.

И тај је дан приспео.

Била дошла стричева кола, а с њима и сам стриц.

Не бих вас занимало, да вам и свој пут до села Р. испричам, но ћу вам само напоменути радост своју, кад сам угледала још из далека бео торањ р.-ске цркве.

Било је вече. Уморено злаћано сунашце почело се спуштати доле у море бескрајности. Тамо на обзорју руменила се вечерња румен у лепој ружичастој боји. Пред нами била пукла сама равница испресецана кривим друмовима. Злаћано класје преливало се од сунчаних зрака, а из њине средине долазила је сетна песмица шевина. Јато дивљих тица летијаше у гомили над нами немило крештећи. Овде-онде могао се видити по који раденик, где се са њива кући враћа.

„Данка!“ рећи ће ми од једном чика.

Ја се тргох из свог заносног посматрања.

„Ено, видиш — започе он — где се бели онај торањ тамо пред нами. То је наше село. Кроз по сата тамо смо.“

Погледала сам тамо. Као у некој магли указивао нам се бели сеоски торањ, а око њега ширило се село окружено са високим зеленим воћкама. Нека потајна радост овлада мноме. Рука ми и нехотице задрхта, а срце ми стаде све то јаче куцати у грудима.

Ја сам се радосном осећала. Тај лепи предео, то бело село са високим торњем улеваше у моје срце неки мио осећај, па ка' оно малено детенце, кад угледа мајку своју и нехотице пљеснух руку о руку.

Једила сам се на кочијаша, што је тако споро терао кола, па сам мислила, е сад да су ми крила часком би прелетила ову даљину и створила се у селу.

За мном се губио Сомбор у тами и даљини. Још се ено димили димњаци ватренака, а високи торањ сомборске цркве све је постајао мањи и нижи. Гледала сам у ту варош, коју сам остављала за собом, па сам се онда окренула селу љупко га гледајући.

Ви сте хвалили сеоски живот, и право сте имали. И ја сам га некад-некад с истом љубављу миловала, волела. Ал кад ми изађу пред очи они немили тужни догађаји у њему, ја га више не волем, не уживам у њему. Но, чујте ме само даље.

Било већ вече, кад смо стигли у село Р. Стрина нас је била још из далека угледала, па је сва радосна изашла пред капију, да нас дочека.

Тај лепи, пријазни дочек од стране стринине утврди у мени још већма оно мишљење, да ћу овде лепо провести.

Моја стрина била је од оних жена, којима се унутарња доброта и радост јасно огледала и на лицу. Оно њено радосно смешкање, онај њени умиљати поглед говорио ми је, како се она радосном осећа, што сам јој дошла. Загрлила ме је и пољубила.

(Наставиће се)

Уз пољубац.

ад пољубим усне твоје,
Порȗб рујни златне зоре,
Из срца се песме роје,
К'о из врȇла многи вȋр,
Ил' из руже, што се горе
Диже слатки миомир.

Па ми оспу младе груди
Слатким миљем врела жара,
Онда чујем где загуди
Кроз душу ми песмин пој — —
Е тако се песма ствара
Уз пољубац, душо, — твој!

Јован Радивојевић-Вачић.

Деда.

Написао А. Петефи.

(Наставак)

риповедајте нам што год, боље ће бити: бар вас неће очи болети, а и ми нећемо дремати.

— Деда, деда! приповедајте нам! викне Катица и сви почну да моле старца, да им што приповеда.

Петар Перић није јогунаст човек био, па за то се радо склони на опште захтевање. Сад је дошло на ред питање: о чему да приповеда, о змајевима, о вилама, о тројици краљевића или о гвоздензуби? јер је све то знао.

— Чекајте, децо, рече деда после дужег премишљања, приповедићу вам своју повесницу, што није тако шарена, као што су оне о вилама, али тим ће ваљда занимљивија бити, што је истинита и што је још нисте чули. Но, хоћете ли?

— Хоћемо, хоћемо! повикну сви.

Старац скине чизме, запали лулу, што је на врло кратком камишу била, па седне у запећак на кошух, метнувши најмање унуче на крило, а два већа пред себе. Јован и Пела непрестано су крунили. Кукуруз је непрестано падао у саћурицу, велики часовник је пријатно куцао на зиду, а кандиоце је шкиљило; сви су пазили на дедине речи:

Давно, врло давно се догодило, што

ћу да вам приповедим, почне деда, јер сам онда, дечице, тек двадесет и две године имао, а сад сам већ и шездесетпету прешао. У оно време орали су земљу тамо, где сад сахрањују, а сад ору ону земљу, где су онда сахрањивали. Тад сам био момак на своме месту, не такав, као што сам сада. И ја сам гробљем од њиве постао. Али бадава! то је судба сваког човека, па за то ми је и право, не роптам против ње. Дакле, као што сам рекао, имао сам двадесет и две године . . . . онда бих се стидео, кад бих се овако завукао у запећак; али доћи ће ред и на вас, за то се не смејте.

Газда Петар је ту престао, јер се зачуло куцање с поља на прозору и старачки уздрхтан глас:

— Молим, да ме пустите, јер ћу се иначе смрзнути!

— Ко је то? запита Јован.

— Сиромах и стари просјак, доби одговор са улице.

— Иди, Пело, на поље, рекне деда, па откључај врата и уведи несретника у име Божје унутра.

Пела је увела просјака, који је врло издрпан и стар био, а на штаци је ишао; сасма се укочио од зиме. Сузе, што му је ветар из очију исцедио, смрзнуле су му се на трепавицама, дах му се следио на брковима и бради. Био је гологлав, а ноге му беху сламом увијене. Газда Петар га је посадио поред пећи и Пели заповеди, да му донесе што год, што је од вечере остало и драговољно му допусти, да ноћ код њих под кровом проведе. За тим је наставио приповедање, почевши саму повесницу. И стари просјак пажљиво је слушао, кад се најео.

Служио сам код великог богаташа, који је врло добар човек био, Бог да му душу прости! али му син рђав беше. Несретан би у селу отац, који је има лепу кћер и муж, који је имао лепу жену, јер је млади господин сваком срамоту нанео. Нису смели ни да се потуже на њега, јер је оне, који су то чинили прогонио. Шта не може урадити моћан господин од сиротих и незаштићених људи?-! Али и млађима је тешко било код њега, јер их је свакојако мучио, а кад би и најмање што скривили, одмах би им двадесет и пет оцепио, или би их у хегеде стегнуо. Млађи су се мењали свака три месеца. И сам хтедох да одем, али сам имао узрока, због којег сам сваку недостојност отрпео. И ваша је газдарица тамо служила и ми смо се још онда јако волели. Млади господин је никад није ни дирнуо, шта више — улагивао јој се. Пошто је њој добро било, остала је, а за то, што је она остала, нисам ни ја отишао. Она није ни помишљала, за што је одликована тако необичним умиљавањем, јер би се иначе за цело на друго место погодила. Млади господин јој на послетку рекне, да је воли и запита је:

— Да ли волиш и ти мене, Јуло?

Јула му одговори, да га не воли.

— Знаш ли шта? продужи он, даћу ти двоструку плату, а купићу ти приде такве црвене чизме, да би их и грофица могла носити, ако ме будеш љубила.

— Бадава би их купили, јер вас ја ни онда не могу волети!

— Али за што?

— За то, што сте ви богат господин, а ја сирота служавка. Али и кад бисмо приличили једно другом, не бих вас волела, јер ја, знате, већ другог волим.

— Другог? А кога то?

— Неког.

— Али ко је тај неко?

— Не ћу да кажем.

— За што?

— За то.

Млади господин је гледао, да ма на који начин испита од ње: кога воли; али му она то ни пошто није хтела да каже. При том је и остало. Млади господин је слегао рамена, као да би му

све једно било или знао, или не; али је после увек потајно пазио на Јулу, да би јој тајну дознао.

Једно вече . . . тако се опомињем, као да је јуче било . . . . баш кад сам бацио детелине пред краве, Јула је музла; знам и коју краву . . . неку малу и дебелу; сећам јој се и жига, Х. Л. беше јој на левом буту; да, да, тако је! Не давно пре тога господар ју је купио, а ја сам је заједно са великим јунетом дотерао кући са сајма, што је са свим једнако било с њом, као да су, од једног оца и једне матере. Дакле — како је музла ту дежмекасту краву моја Јула, дошуњам се до ње и рекнем јој:

— Јуло ти!

Али она се чинила, као да није ни чула, да сам јеословио. А ја не будем лењ, него је онако ирошки уштипнем за обрашчић . . . али то је и било лице у своје време! као развијена ружа; али сад већ ни руже нису више онако лепе као онда, мени се бар тако чини. Дакле — као што сам рекао — уштипнуо сам је за обрашчић, што је као масло мек био и још један пут јој рекнем:

— Јуло ти!

На то се она осврне и запита:

— Зар сте ви то, Петре? Нисам ни приметила, да сте ту.

Е како да није! Кад сам и у трећем суседству био — и онда је мотрила на мене. Али то је већ девојачки обичај — бадава! Хтеле би, да човек мисли, да им је и мања брига већа, него да се о нама брину. Но, Пело, реци: да ли је истина?

Пела је стидљиво спустила доле поглед и поруменивши — одговори:

— Није, него нас тако осуђују.

А Јован је пак овако помислио у себи:

— Само кад то знам!

Старац за тим продужи:

— Онда сам запитао Јулу, да ли зна, о чему сам премишљао, а она одговори, да не зна, јер не може знати.

— Али би тек волела да знаш, јели? признај! Казаћу ти дакле. Помислио сам, како ће то бити, кад узмузеш нашу краву — или можда краве! јер можемо и више крава имати; Бог је добар, поштеним људима ће помоћи.

Јула није ни одговорила, него је дубоко уздахнула, али не тужно, што сам за добро сматрао. Како је чучала и музла, држећи ведрицу у крилу, пригнем се к њој и хтео сам — да је пољубим; али помислим: ако се расрди? и нисам то учинио, само јој пришапнем: лепи мој ђурђиче! Али кад је редом све краве помузла и кад је хтела да изиђе из штале, онда се већ не могох уздржати и рекнем јој:

— Стани, Јуло, ако ме волиш!

Јула стане и то баш на праг, а ја великим жаром продужим:

— О, кад ми будеш, голубице жена! свет је онда наш. Кад пред вече, Јуло, уморан дођем кући са посла и рекнем ти: загрли ме, женице! покажи ми — како ћеш ме грлити.

Шта је могла чинити сирота девојка, него ме загрли Све је дотле добро било, али се онда и трећа особа створи поред нас, која је видела, да се грлимо а то је — млади господин био.

— Но, девојчице, рекне Јули, знам већ: кога љубиш, ако ми и не кажеш!

То је смешећи се рекао, али има и таковог смешења, од којег се човек грози као од нечистог, а и осмех младога господина био је од те друге врсте. Последице су посведочиле, да се нисмо бадава бојали од тога смешења, што је на шкрипање зуба наличило.

Јади су се одма сутра дан отпочели.

Млади господин ми заповеди, да у дôњем врту накосим детелине и да је на кулаши и чилашу кући довезем. Ја сам и учинио. Чим сам у двориште с напуњени коли стигао, нападне ме млади господин као бесан пас, питајући ме — шта радим? Рекао сам, да детелину носим кући.

— А ко ти је заповедио? питао је разјарено.

— Па ви сами, благородни господине! одговорим.

— Како смеш рећи, коњокрадицо? но чекај! зар ти нисам казао, да појило стругару однесеш?

— Могу се слободно заклети, да ми ви о томе, млади господине, баш ни речи нисте рекли.

— Треба ми, хуло, твоја заклетва! Научићу те, како ваља пазити на заповест. Хегеде ћеш добити на врат и немој мислити, да ћеш се пре шест издржаних часова ослободити.

— Покоравам се заповести; али знајте, да сам чинио, као што ми је заповеђено.

После тог ме се махнуо, пославши ону проклету даску, којом су ми врат и руке стегнули. Сео сам с њом у кухињска врата, где ме је стид, гњев и туга јела. Јула је пролазила поред меме. Сирота девојка тако ме је тужно погледала, да ме је срце већма болело, него врат и руке, што су негве стезале, те тако сам на двострукој муци био. Време је лагано пролазило, као да му је оков на ногама и то од центе. На један пут почнем да модрим. Лице ми је помодрило, а очи су ми се закрвавиле. Кад је то моја добра Јула видела, бризне у плач, наслонивши главу на зид — и тако је горко јецала, а на послетку и јаукала, да јој је дисање у један мах застало и сурвала се поред мене. Нисам никако могао да је подигнем, јер су ми руке свезане биле, па ни тешити је — с тога, што сам и сâм једва дисао. Али ме за то нису негава ослободили, док шест часова није прошло, јер је кључ у младога господина био, а он је — Бог зна куд — отишао.

(Наставиће се).

Срби у горњој Славонији, хрватској Крајини и Далмацији.

ИЗВАДИО ИЗ СТАРЕ ИСТОРИЈЕ СТАНИША СА КОРДУНА.

Док су Срби из данашње старе Србије са својим пресељавањем напуњавали Срем, Доњу Славонију, Бачку, Банат, Барању и остале пределе угарске; док су се по овим земљама против Турака борили, земљу и краљевство бранили, и сами данашњи престол аустриски одржавати јако помагали, дотле су с друге стране и у друге области Срби исељавали се, настањивали се, против Турака војевали и крвви најпре чисто угарској а по том аустријско-угарској велике услуге приносили.

Још у половини 15 века, кад су Турци Босну и остале српске области покорили, почели су они упадати у Хрватску, област ову, која је под угарским краљевима била, и коју су ови краљеви бранили. Народ хрватски, који је живио до Унe, и који је насељен и стањен био у западној половини Далмације суве, поплаши се од ових нападања турски и повуче се од свију страна западу, само да се суседства турског избави. Данашња (бивша) тако названа Крајина остане сасвим пуста. Далмација сува била је такође од својих житеља понајвише остављена.

Хрвати су на тај начин остављали ове своје земље, да избегну суседство турско.

Српски народ, који су Турци већ заробили били, да би се ропства овога избавио, почео се такође из старих својих постојбина исељавати. Као што су се Срби из северних предела српских исељавали у Угарску, тако су се они из јужних предела: Босне и Ерцеговине исељавали у ова од Хрвата напуштена места и у суву западну Далмацију. Из Мацедоније и Албаније било је такође српског народа, који се је и на једну и на другу страну исељавао.

У време краља Матије Корвина највише се српског народа из својих старих у ове од Хрвата напуштене земље населило. Данашњи Вараждински Генералат као да су Срби нај-

пре населили. Сама та најпрва сеоба морала је бити јака, јер су Срби одмах, како су се преселили, основали и подигли манастир Марчу. Пресељавања ова морала су бити честа, јер већ и пре и у време муачког боја било је тамо српског народа и српских војника. Као што је напред споменуто, говори се, да је Кнез Павле, који је био Бан од Баната, населио са српским народом данашњу Лику и Крбаву. У рату против Запоље су страни Срби јако се борили и велике заслуге стекли за престол аустријски. Они су бана хрватског Кеглевића, који је са Запољом био у договору, из Хрватске силом оружја истерали. Они су, као што се приповеда, и свога једнога владику, који је с Кеглевићем био у договору у зид жива закопали. За ову верност и за велике учињене услуге престолу, дао им је цесар Фердинанд I. велика преимућства а још већа обећања.

Исељавали су се Срби из старих својих постојбина и насељавали су ове хрватске пустиње непрекидно а особито под цесарима Максимилијаном и Рудолфом.

У време муачког рата продрли су Турци и у Хрватску. Тога су пута они овај једини српски манастир Марчу разорили. Народ је страдао тога пута љуто. Кад су Турци великим напором српским преко Уне претерани, опет се народ наш из Босне и Ерцеговине исељавао. „Са неким Вуковићем и Беашиновићем прешло је њега највише у једанпут у данашњу границу хрватску.“ У овој великој сеоби прешао је са народом и митрополит српски са 70 калуђера. Ови су манастир Марчу поновили.

Рат с Турцима није се никако прекидао. У свима ратовима турским Срби су свакад први војници били. У обрани Сигета, којим се делом Хрвати наши највише хвале, погинуо је истина јуначки Никола Зриновић, али је други одлични јунака погинуло више из српског народа него из хрватског.

За ове њихове велике жртве и услуге дао им је двор аустриски у повељи својој од 1578. год. опет ново јемство за њихова права, њихову народну и црквену безбедност. По кратком времену постали су ови Срби већа обрана престола и државе, него што су исти Хрвати на овој страни били.

По уговорима, који је народ српски у хрватској крајини са престолом аустријским имао, и по повељама, које су му више цесара давали, био је овај народ, као год и онај у Војводству за себе неко тело, које је само од цесара зависило. И ови Срби, нити су били састављени са Хрватима, нити су од ови нити од Мађара зависили. Они су дужни били само границу од Турака бранити и цару верни бити. Народне су своје власти, народне предводитење и слободу своје цркве они имати морали. Срби су ови као и они на другој срани као добри војници, одма како је мир с Турцима настао, дизани и вођени у рат противу Лутерана у Штајерској, по том у Ческој и т. д. Они су под Валенштајном код Десаве потукли Лутеране. 1631. год. ратовали су они против шведског и прајског краља под различитим генералима. У овом тридесетогодишњем рату борили су се, гинули су и свакад напред су ишли витезови српски цо немачким земљама од 1626. до 1643. год.

1627. год. дао им је Фердинанд II. за све велике њихове услуге нове повластице и права; 1630. год дао им је њихов строј или устав, као храбрим и заслужним ратницима. Све ове повеље и сва ова права по захтевању народа, потврђивали су сви последошавши владаоци. Народ је ове повење и ова права своја сматрао као своје са скупоценом својом крви задобивено благо. Свакад се је он надао, да ће се права иста у његову корист оживити По тој цени великој, коју су тим својим повељама давали, и по нападању, које се је на њи наскоро чинити почело, почели су они њи крити и чувати. У звонику цркве своје северинске, начинили су они место за чување ови повења, затварали су их са гвозденим вратима и великом бравом, и држали су свакад двојицу на стражи, који ће та с крви њиховом задобивена права бранити.

При свима овим повељама наскоро је и овај наш народ остао без свака права. Политичног његовог или народног живота није никако било. Он је наскоро устројен у да-

нашњи образ границе, и војевао је по заповестима, гђе му се је и кад заповедало. У рату се он свакад одликовао при свему томе, што ратна слава није њему него предводитељима припадала, који су из другога народа били. У опште, где је год престол потребовао одбране и заклона, свуда су српске главе летиле и крв се српска за спасење и власт истог престола пролевала. Највеће је његово ратно дело било опет на свом дому против Турака. Са овима се је он од како се је преселио, све до конца прошлог века непрекидно борио. Јуначке груди српског народа биле су крепке градске стене, које су и Хрвате и Мађаре, које су све земље и цесаревину аустријску свакад браниле.

Исто овако насељавао се је, настањивао и живио наш народ у Далмацији. Одмах после пропасти српског царства, република је млетачка притисла источну Далмацију, која је под српским царством била. Где су га Талијани против Турака потребовали, ту су га подизали, звали и обећања најлепша чинили. Како је опасност њихова прошла, одмах су они на велике српске услуге заборављали и народ наш угњетавали. Док је још Зета и с Црном Гором заједно и слободна била, знали су они Србе преварити да им Скадар уступе. У сваком боју с Турцима на суву, Срби су им први били и највеће услуге чинили. Све су ово они свакад заборављали и то тако нечовечно, да су често желили коначну пропаст и ропство онога српског народа, који им је толико помагао и толике услуге чинио. Власти народне српске утамањиване су. Талиани су се у градове далматинске насељавали и власт заузимали. У самим ратовима морским српски су војници бранили ову клету, неблагодарну и подлу републику. Није дуго времена прошло а Талиани ови освоје и западну Далмацију и све острове, који су некад под Рватском били. Кад су Турци из Босне на суву западну Далмацију нападати почели, Хрвати су се ови или у острове или западу к осталим Хрватима раселили. Срби, као год што су опустошена места хрватска у данашњој (бившој) крајини попуњавали, попуне и овај део суве Далмације. С једнога краја на други, од Црне Горе до данашњег Раба и Пага српски је народ суву Далмацију населио, које од прастари времена, које пак овога пута, кад су Рвати из западне Далмације од стра турског разишли се.

Све су градове задржали Талијани за себе, у њима се стањивали, плодили и из њих заповедали. Изван градова био је народ српски. Само по неким и неким местима, као да је остало нешто Рвата. Осим града Талијана нити је кад било, нити и данас има. Власт талијанска није могла допирати свуда и непосредствено до народа. Народ српски имао је своје поглаваре, који су се понајвише сердари звали. Ови су поглавари зависили од талијански власти а народ је зависио од њи.

Између многих оваких поглавара српских, још су и данас у живом спомену код целог српског народа Јанко Митровић, његов син Стојан Јанковић, Илија Смиљанић, од Задра Тодоре, Мандушић Вук, Сурић Поп Стеван и многи други. Ови и још многи други прославили су се са јунаштвом својим и свога народа у велику корист републике млетачке. Границе су они од Турака бранили исто онако, као што су остала њихова браћа бранила у Рватској и Угарској. Талијани су међутим, док су они непрекидно крв своју пролевали, седили по градовима на миру.

Од ових витезова српских, у колико се зна, заостала је једна породица Јанковића Стојана. Стојану, неблагодарни Талијани морали су дати златну колајну, и дати му наслов грофа. Потомци његови под тим насловом живе и данас у Далмацији, у Задру или близу Задра на њихову добру.

Неки су од поменутих породица, као што је и породица славног Смиљанића, прешли западној цркви.*) Породица Јанковића остала је у својој старој вјери.

Као год што су свуда, тако су и овој области чињене велике неправде нашем народу. Талијани и њихова република млетачка никад се неће опростити греха, који је чинила спрам српског народа. Поред тога, што га је у бој једнако водила и неприја-

*) Смиљанића имаде и данас у Глини и глинској околици у Крајини бившој и ти су сви Срби.

тељу општем напуштала, тражила га је она и на дому утаманити. Српски су народ особито због његове источне цркве јако мрзили, гонили и презирали. Због таквог гоњења прешло је више породица у западну веру. Данас од њих многи не знају свој народни језик, — оне су се потаманиле.

У Далмацији, за време републике ове млетачке, имали су Пољичани нека права и преимућства, на која Талијани нису тако нападали. Али Пољичани нису Срби или су бар престали бити, па због тога нећемо о њима овде говорити.

Тако је исто остала у животу република дубровачка. Ова је под закриљем српских краљева и царева неко време цветала. У самом постанку свом, одвојила се је она и била је свакад одвојена од државе српске. И њу ћу у толико овде споменути, у колико је била у тесној свези и у честим пословима са народом српским. Од сад би се она више сматрати могла за област или точку српску, него до њене пропасти. У њој је био талијански језик превладао, ал у њој је и наш језик при концу 16-тог и у 17-ом вијеку цветао боље него игде. Хоћели житељи негдашње ове републике Срби опет постати или Срби опет бити, то ћемо видити. Дела њихова нису ишла под именом српским, и зато ће о њој бити овде за сад довољно речено: живила је скоро 1000 година; цветала је некад у сваком погледу; одржавала се је само уметношћу, плаћањем и довијањем, док јој неумитни Наполеон Бонапарте није смрт задао."

На Св. Саву 1885.

ЛИСТАК.

КАКО СУЛТАН КУЋУ ВОДИ.

Преко шест хиљада особа једу трипут на дан у султановој палати Долма-Баџе, и није лака ствар удесити како ваља код толике силесије. Било би много згодније, кад би се јело у неке извесне сахатове и по неком утврђеном јеловнику. Али ту се мора увек да узме у обзир ћеф господарев или које његове ћудљиве милоснице. Ма како луда, непредвиђена, а често и неизведљива жеља била, опет се тражи, да се на одређено време изврши. Усуди ли се ко, да се у вршењу тих жеља задоцни или да што примети против тога, тај је онда сигуран да ће пасти код султана у немилост, те се лишити слободе, или бар свога места и да ће му се имање узаптити.

С тога није чудо, што се службе код султана врше чудновато тачно, те нигде нема ни труни нереда каквог. Сваки одељак стоји под управом одговорног шефа, који заповеда над читавом војском од слугу и робова, а сам је потчињен хазнадару. Ни у једном одељку нема женске особе да служи. Женске дворе само госпође султанице. Подела је радње тако велика, да осим великог коморника и хазнадара, нема нико велика напрезања у своме послу.

Велики коморник је добро плаћени тумач свију жеља султанових; он му мора дању-ноћу стојати на расположењу. И хазнадар као највиши шеф свију домаћих послова носи приличан терет на својим широким плећима. Његови набављачи, који сваки имају своју струку, чине заиста читаву војску. Тако један од њих н. пр. купује само рибу, а то није лака ствар набавити рибе за шест хиљада особа у вароши, у којој пијаце нису уређене. Поједине чете од набављача морају дакле да прокрстаре двадесет крајева варошких, морају с рибарима да се договарају, и сваки од њих води са собом два човека, који купљену рибу носе даље. За султанову палату треба сваке недеље око двадесет тона свеже рибе, а како једна тона има двадесет цената, то дакле треба на четири стотине цената рибе.

Хлеба им треба дневно осамнаест стотина фуната, јер Турчин једе много хлеба. Грдне пећи, које су као и кујне изван палате, имају да готове ту огромну количину хлеба. Читава регимента пекара бави се ме-

шењем, друга пренашањем, а трећа куповањем брашна и горива, што се великим караванима од камила дању-ноћу носи онамо, где су пећи. Турски је лебац особито добро зготовљен, врло лак и у сваком погледу особит. Увек има у њему помешанога брашна од ражи и зоби.

Она јела, што ће их сам султан јести, готови његов нарочити кувар и нико други не сме та јела додирнути. Судови, у којима се она готове, од самог су злата и сребра и траком од хартије су запечаћена; ту траку одере велики коморник пред султаном и проба пред њим свако јело, пре него што ће их јести султан. Ова се јела обично износе пред султана у оним истим судовима, у којима су се и кувала, изузимајући само она, која морају да се готове у земљаном суду, у којем случају се онда јело донесе у неком звону од злата, које роб један држи у рукама док султан из њега једе. Свака чинија је засебно јело и увек се обашка донесе хлеба или колача, које други роб држи на златном послужавнику. При сваком јелу нужна су дакле два роба; а јела су безбројна.

Султан обично при јелу седи на дивану, који се налази код прозора, који гледи на Босфор. Обично једе у кошуљи и има обичај, да се после јела пружи на диван и да пуши на чибук, а уз то пијуцка црну каву и испије безбројне шољице. Тешко ономе, ко би га у овоме рахатлуку узнемирио.

Кад једе нема тањира нити употребљује виљушке. Он јело вади прстима из златне чиније. Једва ако ће кашику узети, да укувано воће извади и метне на свој хлеб.

За набавку живине, воћа и зелени држе се читави спахилуци у европској и азијатској Турској, да то све одхрањују и негују. Два таква добра, Чахалдија и Али-Беј-Кауд, налазе се близу Цариграда; друга два, Кучук-Чекмеџе и Бујук-Чекмеџе, такође су недалеко од Цариграда, а остала су с оне стране Босфора. С њих се добија и сено и зоб, што је за царске коњушаре нужно. Дуго времена морали су на тим добрима да раде под морање Бугари; силом су их на то гонили и сваки је морао да ради непрестано више месеца а при том су све по двоје били везани један за другог и поступало се с њима као с марвом. Земља је турска плодна и богата, и на тим добрима се добивају грдне количине зелени, воћа, живине, јаја, масла и сира, а то се све пренаша на магарцима и на лађама у палату. Ту се сеје и дуван, што се у двору пуши.

Пиринач се ту не сеје; него се мора за неизбежни пилав куповати, колико који дан треба; исто тако и 600 фуната шећера, исто толико каве, меса и шпецераја. Пиринач и овнујско месо су главна јела код Турака, па и султан их мора јести. Осим тога треба сваки дан читава тона говеђа меса, по тоне телећине, грдна множина сухе рибе и суха воћа, колача и друго.

Сва вода, што треба за палату, набавља се из два извора — Банка и Каул-Карак — што се покрај Црног мора у Босфор улевају.

Кад се султану прохте, да из престонице своје оде мало у који од његових силних двораца, а оно се од обичаја у двору ништа не мења. У сваком том дворцу мора у свако доба све приправно бити за његов дочек. Кад му у поноћи дође ћеф, што чешће бива, да отиде куд из палате, то не сме никога изненадити и свака му се заповест мора с места и тачно извршити. С тога увек мора да буде коњ оседлан и кола упрегнута, ако би му изненада пало на памет да кудгод пође. Султан се најрадије бави у Јилдис-Киоску.

Разуме се по себи да се код таквог живљења врло много троши на храну и живеж, и да би се од преостатака, могло више стотина породица исхранити. Неки део од отих преостатака даје се просјацима, а већи део баца се псима, којих је пуно по улицама.

Овако се цени годишње вођење куће султанове:

	Динара:
Обнова намештаја рубља и ћилимова	15,000.000
Хаљине, украси, мириси и т. д. за жене	50,000.000
Разни ћефови	63,000.000
Хаљине и др. за султана . . .	10,000.000
Поклони и плате	20,000.000

Сребрно и златно посуђе . . .	12,500.000
Набавка и издржавање 474 кола и коња	2,300.000
Кујнске потребе	25,000.000
Свега	199,800.000

Па и ова свота ретко је кад довољна, јер се морају узети у рачун и ћефови султанових милосница, којима нема границе.

„Н. Р. Ј.“

БЕЛЕШКЕ.

(Јован Ђорђевић), досадањи управитељ учитељске школе у Београду, који је недавно одликован орденом св. Саве, наименован је сада за професора опште историје на Великој школи. Овај темељни научењак наш заиста је то одличје потпуно и заслужио и биће вредан овога места, што га је заузео.

(Дилетантско позор. друштво у Н. Саду). Из чланова и чланица наше ваљане читаоничке певачке дружине у Новоме Саду склопило се дилетанско позоришно друштво, које је у прошлу недељу отпочело своје преставе са *„Честитам“* шаљивом игром К Трифковића и *„Шараном“* Змаіа-Јовановића. Евала честитој дружини, а о раду њеном донећемо у своје време опширнији извештај.

ДРУШТВА.

Матица српска. 27. авг. (8. септ.) држало је *књижевно одељење* „Матице српске“ своју редовну седницу, у којој су књижевни одбор и одбор задужбине Петра Коњевића поднели опширан извештај о своме раду; умољени су за тим, да у свечаној седници овога одељења, о св. Сави 1889., говоре чланови: г. М. Димитријевић у спомен владици Никанору Грујићу, г. А. М. Матић у спомен научењаку др. Јосифу Панчићу и г. др. М. Савић у спомен песнику Мити Поповићу; изаслане су депутације: у Београд на прославу стогодишњице Вукове и у Карлово на светковину при дизању споменика Т. Павловићу; кандидована је за стипендије Петра Костића и Нестора Димитријевића; попуњен је одбор задужбине Петра Коњевића са професором г. Стеваном Миловановим; закључено је, да се распише награда од 50 дуката за дело „о земљорадничким приликама у којем нашем већем крају.“

О раду гл. скупштине, која је одржана у среду 31. авг. (12. септ.) о. г. јавићемо опширније у броју што долази.

РАЗНО.

(Дипломатске ноте у старо време) Кад се оно Александар велики подигао против Персијанаца, сретоше га у Малој Азији гласници персијскога краља Дарија, који му предадоше једно писмо, једну лопту, један прут и кутијцу злата. Писмо је гласило: „Дарије, краљ краљева, крвни сродник боговима, који сам и сâм бог, заповедам ти, Александре, теби као слузи своме: Врати се својим родитељима, мојим робовима, и спавај на мајчином крилу. Шиљем ти прут, лопту и нешто злата. Прут нека ти значи, да си још младо дете, којем још треба да се васпитава; лопта је да се још играш с твојим вршњацима, а злата ти шиљем да сад кад почнете гладовати имате бар путна трошка да се натраг вратите. Ако не послушаш моје заповести, онда ћу послати моје људе да те ухвате, и онда те већ нећу као дечка прутом казнити, него ћеш онда као бунџија бити распет“. После три дана одговорио је Александар на то писмо овако: „Краљ Александар шиље краљу Дарију свој поздрав. Но срамота је, што ћеш ти, Дарије, који си тако силан господар и крвни сродник боговима, сад кроз кратко време бити роб једном малом дечку, који се зове Александар. Јер ево ја идем против тебе, не као против каквог бога, него против обичног хвалише. Лудо је било од тебе што си нам показао твоје сјајно злато, сад си нас само намамио да се још храбрије боримо, да што више тога злата присвојимо. Па кад те покорим биће моја слава велика, јер сам победио тако великога краља, божанственога Дарија. Ако пак ти мене победиш, то ниси ништа особито учинио, јер си покорио само једног лудог дечка. Твоје сам поклоне врло радо примио, јер су ми добри предзнаци. Јер ћу прутом туђи твоје варваре, а лопта ми је знак, да ћу целу земаљску лопту покорити“. После неколико месеца падоше Даријева мати, жена и две кћери у руке Александру, као победиоцу, а краљ краљева би се после три године дана радовао, кад би се и он племенитом Македонцу као роб предати могао; али коб је хтео, да погине од мача неког издајника.

НОВЕ КЊИГЕ.

Књига за народ. Издаје *„Матица српска“* из задужбине *Петра Коњевића*. свеска 17 **Кад ће бити кише?** (Тумачење народног веровања). За народ написао Проф. *Стева Милованов.* Трошком срп. књижаре и штампарије браће М. Поповића у Новом Саду. Цена 10 новч

МУЗИКАЛИЈЕ.

Сунце јарко не сијаш једнако и Што се бо ре мисли моје. Српске песме. Удесио за гласовир *Х. Дубек* коровођа српског новосадског читаоничког певачког друштва. Издање српске књижаре браће М. Поповића, у Новом Саду, 1888. Цена 40 новч.

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шаљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор. на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића. *Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.*

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК: ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

УРЕДНИК: Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 37. У НОВОМ САДУ 11. СЕПТЕМБРА 1888. Год. XV.

Царев Лаз.

ДРАМА У ТРИ ЧИНА.

Од Р. Рогановића.

(Наставак.)

Појава II-га.

Ахмет везир на грло ријеке Бојане, гледа војску на љевој страни, ђе се извози:

(Арслан паша долази са једним кавазом код Ахмета везира).

АРСЛАН ПАША (чини теменат).

Здраво да си царски везиру,
Који нигда не стојиш на миру,
Но бој бијеш за нашег Султана:
Ево теби војска од мегдана,
Па је води куд је теби воља!

(Војска се види кроз прозор од кулиса).

АХМЕТ ВЕЗИР:

Нека иде пут Ћемовског поља,
Тун је војска арбанашка чека,
Тако сам јој Арслан пашо река'.
— Пусти војску нек иде рахатом,
Зеленијем скадарскијем Блатом.

(Арслан паша излази са кавазом чинећи теменат).

АХМЕТ ВЕЗИР (гледа војску, која се види кроз прозор од кулиса).

Ова војска не боји се страха,
Не, тако ми мојега Алаха.

(Шета се).

Еј има ли сретнијег Турчина,
И да има сада вишег чина,
Од овога на грло Бојане?

(Ставља руку на преа).

— Мени зора пре но другом сване!

(Долази Арслан паша сам).

АРСЛАН ПАША:

Све везиру јесте у рахату,
Војска твоја увози с' на Блату.

АХМЕТ ВЕЗИР:

Сада треба мој мили Арслане,
Да се овђе на 'вом мјесту стане,

(Показује руком згодно мјесто одакле ће гледати војску по Блату).

Да гледамо војску по језеру,
Како иде бој бити за вјеру.

(Стану обојица један код другог).

АХМЕТ ВЕЗИР (показује руком на војску и збори весело)

Погле војску Арслан паша млади,
Како она по језеру ради,
А све фиска весела се чује,
Те скадарска раван одјекује:
Куд ћеш љепше погледати оком,
Но по Блату овоме широком?
Тун се види хиљада барјаках!
Тун се види цвијет од Туракаx!
Тун се виде све орлови сури!
Од којијех гинут ће ђаури.
— Погле само Арслан пашо млади,
Како опај по језеру ради?

(Показује руком.)

Виш' како је раширио крила,
Би ли река' да је бијела вила:
Па пут Црне-Горе чио гледи,

Као да ће сам да је побједи!
— Погле' оног другога онамо,
(показује)
Како стоји ономе уз рамо,
А у руке барјак му се вије.
Куд ће вишег од њега делије?
(Арслан паша гледа).
(Везир збори весело).
Благо теби источни свијете!
Благо теби премили цвијете,
Кад овакве одрани јунаке,
Што би стигли тицу у облаке:
А не Црну-Гору да не сруше,
Ђе с' ђаури неки одметнуше.
— Јел' овако Арслан пашо мили,
Ко ће овој држати се сили?
Зар ђаурин да се са њом бори,
Што се глађу и несрећом мори.
— Зар да Црна-Гора она мала,
Што се држи ђаурима хвала:
Сад дочека ово зорно јато;
Што се вози на Скадарско Блато!
Арслан пашо, — је л' ово овако?
(Помакну се мало са мјеста ђе су стојали).

Арслан паша:
То ће рећи наш везиру свако,
И истина мора бити права,
Ми ћемо се накидати глава,
Кад станемо на бојном мегдану,
— С њима китит Скадар на Бојану!
Да се прича докле сунце грије,
Како Турчин бој бити умије.
Но те молим честити везиру,
Пред којијем славе се простиру,
Пошто влашке исјечемо момке,
Пусти мене да робим ђевојке: (везир весео)
Црне-Горе мале по брдима
Како ћемо учинит Турцима,
Да још вишу они фиску праве,
Кад се с робљем овијем саставе!
Још бих тебе везиру молио,
И на ово да би се склонио,
Да пошљемо цару у харему,
Бар педесет невјеста у свему.
А цурица ђаурских грлица,
Све љепшега узраста и лица,
Да пошљемо више у два пута,
Нека љубе царевога скута. (везир све весели)

Још бих тебе везиру молио:
Да б' и ово мени одобрио!
Да ђауре преко седам љета,
Све ископа наша ћорда света
Још бих тебе везиру молио,
Да б' и ово мени учинио!
Да ме пустиш да откинем главу,
Најбољему ђаурскоме лаву,
А то ће бит Данил' господару,
Који буни рају нашем цару!

Ахмет везир:
Све ћу теби допустит јуначе,
Да ти с жеље у томе облаче:
Ал не могу Данил' Господара,
Да од мене не падне због „хара“,
Е сам емин учинио срцу,
Да пролијем ја његову крвцу
— И царству би виша слава била,
Да уграбим ја његова крила.

Арслан паша:
А ти мени мој везиру реци,
„Хајде брата његова посјеци!“

Ахмет:
То ћу теби допустит јуначе,
Да му глава од твог мача скаче.

Арслан паша:
Хвала теби високи везиру,
Срце ми је сад стало на миру.
Хвалићу се цару на дивану,
Да сам био јунак на мејдану.
Пошто срубим ја његову главу,
Па је бацим у зелену траву.

Ахмет везир:
Сада хајдмо Арслан пашо млади,
Да не вјетрић по језеру лади,
Да бројимо по њем таласчиће:
Ка' на мегдан јуначке ђетиће.
А отолен право на ћемовском,
Царевоме јату соколовском.
А отолен право на ђауре.
Нек падају — ка' жут лист од бур
(Одлазе, завјеса пада)

Појава III-ћа.

Ахмет везир, Арслан паша, Бег Алија и Сулејман гл
гари арбанашки Бин-баша Ибро, Бин-баша Зуко, Би
баша Јусо и више главара.

Ахмет везир (стоји на ногама и збори Турцима)
(Али мало страшљиво збори
Дакле куцну часак љутог боја,
(Турци радосни)
Сад слушајте Турци браћо моја,
Треба мудро с војском управљати,
Особито у боје и рати.
Треба хитрост у томе да влада,
Па да с душман у боју савлада,
Јербо знајте да су Црногорци,
Вјешти добро и лукави борци.
(Турци се згледају)
Истина је тун је војске мало,
Али сунце све је савладало,
Што на небу пространоме има,
Тако може сад испасти њима.
(Турци се чуде што данас Ахмет збори да га је страх од Црне-Горе, и јуче је сву био ставио под ноге)
Него треба на свакојој страни,
Да се Турчин на мегдану брани,
И ово вам имам сада рећи,
Немој који окренути плећи,
Да побјегне из бојнога шанца,
Јербо ће га гонит као врабца
Црногорци када га опазе,
Јербо они кад таквог нагазе:
Ћерају га — не дају му мира.
Па бјежао управ до Епира.
Него када на мегдан станете,
Тун не треба да се препанете
Него треба да се подкопате,
Па да огањ својој пушци дате;
Па сипљите из ње ватру живу,
А вадите дамаскину криву,
Нек ви она по мегдану сјева.
А срце ви нека не оклева,
Па се онда добит мегдан може,
Кад с овакве бојне силе сложе!
— Сада хајте моја браћо Турци,
Сваки сабљу нек узме у руци,
Па нек напред војсци командира,
Ко ће први нека сада бира,
И водите војску пут Ботуна,
(село под горње Кокоте)
И мало се одморите туна,
Докле стигну Брда и Пипери,
И Спужани и питоми Бери,
А Зећане све уз пут узмите
Па их собом напријед водите,
И мен' ево сад уз Зетско поље,
Да изидем на врх богомоље!*)
(Арслан паша примјећује Ахмету везиру на његов страшљиви говор међу главарима и збори му ово).

Арслан паша:

Мој честити високи везиру,
Залуду се ђаури упиру,
Да на мегдан нашој војски стану:
Тун морају они да пропану.
Кад нагрне наша хорда љута,
Мора ђаур да с уклони с пута,
И да пане нама испод нога,
Ал' ћеш вијет ти мене првога,
Што ћу чинит од ђаурске чете,
Кад их моја бритка сабља срете!
(Показује руком на сабљи,)
Што сам јуче река' ти у Скадар,
То сам свагда учињети кадар,
И што сам ти река' украј Блата,
Посјећићу владичина брата,
И одма ћу са истога мјеста,
Поробити педесет невјеста
И стотину младијех цурица,
Ђаурскијех милијех грлица,
То ће свршит моја ћорда љута,
(показује сабљу)
Нека љубе царевога скута!
А што војска зароби одвише,
То се нека све њојзи припише,
А за 'во ти вјеру дадох турску:
Да ћу свршит тако на ђаурску!

Ахмет везир:

Добро збориш Арслан пашо зорни,
Ти си јунак турски ратоборни:
Са тобом је лако у бој бити,
Кад ћеш тако пашо учинити.
— И моје ме срце сад не вара,
Посјећићу Данил' Господара;
То у Скадру ријеч ми је била:
Да уграбим ја његова крила!

Арслан паша:

Жао ми је високи везире,
Што не рече међу официре,
Да ћеш такву учинити славу:
И посјећи владичину главу!

Ахмет везир:

То не мари узданицо моја,

*) Главица у горње Кокоте више Ботуна.

То ћу казат' у почетак боја:
Него хајдмо у име Алаха,
На ђауре без икаквог страха!
(Одлазе, завеса пада)

Појава VI-та.

(Ботун село у Зети близу границе црногорске на ријеци Ситници).

Раја:

Три Ботуњанина, и двије Ботуњанке, и једно дијете од десет година, од овијех Ботуњана један није прави Ботуњанин него је дошао пријед 15 година из Арбаније из мјеста „Шкења") и зове се „Коста Шкења")

I-ви Ботуњанин (окренуо се раји и збори)
Сада што ће тужна раја!
Пут овога сада краја?
Јер кад овђе пане војска:
Која иде од ћемовска;
Ми немамо овђе стана,
Но бјежмо куд иза рана!

Коста:
А куда ћеш утећ збори?

I-ви Ботуњанин:
Хајдмо нашој Црној-Гори!
Тој свијетлој српској зори!

Коста:
Каквој брате Црној-Гори, (с презрењем)
Ти ми за њу и не збори,
Ја бих ради у Латине,
Но у њене те планине,
А не овђе међу Турке,
Ђе слободне имам руке.
И ово ћу сада рећи,
Волим овђе мртав лећи,
Него тамо сада поћи,
Пут те црне наше ноћи.
(Раја га гледа оштро и чуди се што збори.)
А сувише оно мора,
Сад се сљуштит као кора,
Која стоји на дрвету,
Кад је оштри ножи срету.

I-ви Ботуњанин.
(Збори иједко).
Није тако Црна-Гора,
Као валчић сињег мора,
Да не стане једног скока:
Испала ти оба ока!
За што теби са језика,
Противу ње стоји вика?!

II-ги Ботуњанин:
И ја вељу зло га веље,
Неко данас овђе снађе,
Ево ми се срце мути:
Као вода испод лађе.
(После мале почивке.)
Па да тамо и не пође,
(показује руком пут Црне-Горе.)
Колико ће Срба овђе,
Останути ништа гори,
Но што има Црној-Гори.
Али за што отров бљује,
И јуначко гњездо псује,
— Бог нека му „каштиг" пружи,
Да срамотно њега служи.
(Коста се стреса.)

I-ва Ботуњанка:
Мислила сам наша Зета,
Са Србима да је света,
Ал' и у њој нађе с' овај,
Што срамоти наш мили рај!

II-га Ботуњанка:
Ти си ради у Латине,
Сада рече о Србине,
Но у нашој Црној-Гори:
Ђе свијећа српска гори!
— О ала си рђа права,
Убила те Божја слава!

Дијете син (II-ге Ботуњанке)
За што овај мајко?
Сад срамоти Црну-Гору,
Не дочека Боже сјутра,
Да очима види зору!
(после мале почивке гледајући ријеку Ситницу).
И да Бог да мила мамице,
Кућа му била посред Ситнице!
(сви: Амин)

I-ви Ботуњанин:
Хајдмо сада Црној-Гори!
Ђе слободни стоје двори,
А он нека „каштиг" служи,
Од кога се Српству тужи.
(сви: Амин).
(Полазе.)
(Први се окрену при поласку Зети и рече)
С Богом Зето и Зећани!
До сретњег виђења!
А овога нек срамоте:

Српска поколења, (показује руком на Косту)
(Виче.)
Који Србин немаде поштења,
Нек се зове да је „Коста Шкења."
(пођу живо.)

Коста (се окренуо за њима и збори)
Хајте, хајте Црној-Гори,
Вашој милој српској зори,
Која нема да се рани,
А не да 'ве од зла брани.

(У толико нагазе у кући два Бин-баше Ибро и Зуко, виде Косту и рекне му Ибро, јер видио је да је Србин по аљинама.)

Ибро (га пита).
Одклен си влаше?
Коста (се клања).
Из Зете ваше.
Ибро:
Из ког Пржуна?
Коста:
Одолен с Ботуна.

(Наставиће се.)

Другарице.

НОВЕЛА В. МИЛАНА МАРИНА.

(Наставак.)

Рекла бих вам, како сам ту проваћала прве дане, но то вас сигурно баш тако занимало не би. Моја добра стрина угађала ми је где год је могла, тако рећи и сувише, а мој добри чика, ма што беше силним својим послом обузет, ипак је често провађао часове крај мене, водио ме је на све стране и чинио је са мном и познанства.

Није прошло ни неколико дана, а ја бејах већ научила на сеоски живот.

Имала сам и другарицу. Одмах још првих дана упознале смо се биле. Звала се Љубица, а била је мојих година. Отац јој је био некад бележник у селу Р. Једном га зло време ухвати на путу, он озебе, разболе се па умре. Остала је сама Љубица са својом мајком.

Верујте, да сам се веома радовала, кад сам се с њоме упознала. Њен спољашњи изглед, оно плаво, смирено лице са великим очима, онај љупки и детињасти говор њен начини велике утиске код мене. Ја сам је заволела.

Прве речи, којима проговорисмо везаше нас. Наши се погледи разумеше, наше се душе спојише, ми постадосмо сестре.

Шта и шта пута проведосмо миле часове у чикину врту, забављајући се невином забавом, играјући се ка' оно малена дечица.

Па и мајка њена, о, ала је била добра!

„Децо моја — говорила нам је више пута, — љубите се као рођене сестре. Ти си Љубице и онако желила себи сестру, па ето си је сад стекла у Даници."

Јест, ја сам љубила Љубицу. Она је и мене, па крај ње, готово и заборавих на своје другарице у вароши.

„Је л', Данка, ти нећеш дуго и дуго ићи одавде? Ти ћеш ту остати крај мене" — рекла би ми више пута.

„Нећу, Љубице, нећу; ја ћу ту остати. А ди бих ја тебе оставила кад те тако љубим!"

Ви мушки не можете да појмите ону љубав, којом ми женске љубимо своје другарице. Љубави су различите, ал љубав, којом сам ја љубила своју Љубицу, била је чврста, била је јака, била је нешто особито.

Кад би јутро огрануло, дошла би она к мени, па би заједно излетеле у лакој јутарњој одећи у врт и ту би неговале своје цвеће. Свежа и бујна роса упрскала би нам одело и ми би одскакутале унутра у кућу, па би се пресвукле. Тад би опет излетиле у врт, па би набрале разноврсног цвећа и свезали би га у две китице. Једну би пре-

дале стрини, а другу чики. Чика би се јако радовао цвећу, јер га је волео Погледао би нас умиљатим погледом и ми би се тиме задовољиле. Веће награде од њега ми ни смо тражиле.

А кад би сунце свом жестином прижегло, уљезле би у кујну па би стрини нашој помагале. Она се томе јако противила, но после наше молбе попусти и ми јој помагасмо. Сутра дан кувале би опет код Љубице ручак, па тако наизменце.

Пред вече опет ходале би по врту брбљајући о којечему. Јасан наш смеј орио би се широм врта. Кад кад би нам се тек отела из груди по каква песмица онако весела, невина. . .

Ми бесмо увек заједно. Бесмо веселе, радосне ка' оно пупољак ра̂не љубичице. Ја и Љубица љубиле смо се.

Једном, — тај ће ми дан увек остати у памети, — било је дивно летње вече. Сунце је почело клонути, а с' њиме заједно и јака запара. Вечерња хладовина отимала је маха. Моје шаролико цвеће љубило се са задњим сунчаним зрацима пољупцима слатким, опроштајним . . . а плави ладолеж дремовно је свијао своју лепу главицу.

Ја и Љубица тада већ бесмо у врту и седеле смо биле у дну баште на зеленој травици, крај високе дашчане ограде, која је делила сеоске ледине од врта. Ја сам била спустила главу на љубичино крило, па сам посматрала ведро, азурно небо, а она ми је вракголасто тепала, гукала, ка' оно бео голуб голупчету своме. Кад кад би ме тек пољубила у чело, а ја бих се на то тргла. Подигла би своју главу, а невино смејање отело би нам се из груди. Биле смо веселе раздрагане, па смо се смејале до миле воље, не знајући ни саме ршта.

Кад на једном, а тихи, умиљити звуци неке песмице тргоше нас из нашег смејања. Песмица је долазила све јаче и јаче из оближње шумице, што се не далеко од нашег врта, тик преко сеоских ледина ширила, а звуци јој се преливаху у лаке тонове, ка' оно жуборећи поток по ситноме шљунку.

Ја подигох главу и погледах на Љубицу, па обе стадосмо ослушкивати све јасније и јасније звуке песмице.

Лепа Пава, лепа Пава у ковиљу спа-а-а-ва.

Јест, то је била та песма.

Ми се гледнусмо. Ја сам гледала Љубицу, а њене очи неко уживање, неку унутарњу милину тако јасно изражаваху.

Глас је долазио све ближе и ближе. Ми и нехотице стадосмо вирити кроз размаке дашчане. Из шуме беше изишао један младић. У руци је носио киту шареног пољског цвећа, дочим је у другој држао шешир свој. Преко рамена беше пребацио капут.

Певао је песму, био је раздраган лепотом природе. Оно његово високо, ведро чело одсјајиваше неком радошћу, а у њему се огледаше нешто узвишено. Гараве обрве тако лепо личише његову румену лику. Мале науснице смешкале се, а дуга црномањаста коса беше му се уздигла, па као неки венац, кружила му високо чело.

„Ко је то?“ — шанух Љубици.

Она је ћутала, беше га погледом својим непрестано посматрала, а прстић од руке ставила на уста, као знак, да је не буним у посматрању.

„Познајеш ли га“ — питала сам је опет.

„То је . . . — шану ми она после, — то је наш нови учитељ Миленко“.

Она ми рече, па опет обе заћуташмо. Биле смо се предале оним милим осећајима, које беше учитељева лепа песма у нами произвела.

Срца су нам куцала, кад је баш поред ограде и нас прошао, и упутио се у село. Тад се и ми пренусмо из дубоког ћутања, и лако, лагано отскакутасмо из врта у двориште.

„Ко је то тако лепо певао?“ — питао нас је у дворишту чика остављајући недочитани број новина на страну.

„Учитељ“, изрекосмо обе у један глас.

„Ја бих к'о рек'о — настави он задовољно и узимајући опет новине у руке, — да то мушки глас пева. Леп, заиста леп глас!“

Ми се упутисмо на улицу и опраштасмо се.

Бледа месечина беше као неким велом покрила цело село, тамо негде чула се ситна фрулица, а крај ње час по, па бих се пустио и по који гласак враголастих мома. Преко пута од нас у дворишту зацврча несносним цвркутом стари ђерам, мало даље опет чуло би се тихо разговарање пред кућом, но у нашим ушима зујала је непрестано учитељева песма.

Љубица ми стиште ватрено руку, па као обично пољубисмо се.

„Лаку ноћ“ — рече ми она и одскакута

„Лаку ноћ“ — одговорих јој ја, гледајући за њоме све док није ушла у капију.

Њена кућа била је трећа од наше, па кад је нестаде на капији, уђох и ја у своје двориште.

*
* *

Сутрашњи дан био је значајан дан по нас обе.

Ви се смешкате, као да у напред погађате за што.

Но чујте ме.

Ја и Љубица седелесмо биле у чикину дућану. И чика је био ту, па нам је за „тезгом“ читао нешто из новина.

Ми смо слушале, ал' право рећи није нас ништа занимало. Чика је био велик политичар, пратио је редовно дневну политику, а особито је уживао, кад би га ко слушао, где политичне чланке чита. Тад би се занео, па би и рукама и очима, у опште са целим телом пратио поједине ставове.

Он је сигурно мислио, да га ми са највећом пажњом слушамо, па је све већма у ватру долазио. Но нами то читање би већ досадно, па испрва почесмо шаптати, па онда гласно говорити, док вам се једном и не осмелисмо, па прспусмо у смеј.

Тад увиде чика, да га ми баш ни мало неслушамо.

„Но, вас канда ни мало не занима овај чланак — рече, па нас умиљато погледа, а мало после дода: — та да, ви сте и онако још деца.“

Беше изашао на улицу пред дућан и није прошло дуго, а ми му већ чусмо тешке кораке то час овамо, то час онамо. Он се шетао пред кућом.

„Ја сам омладинац, а ти си клерикалац“ — говорила ми Љубица гушећи се у тешком смеју.

„Нећу — рекох ја детињасто, — ја сам омладинац, а ти си клерикалац!“

„Ал' смо баш деца! — рече Љубица, кад се већ беше од смеја стишала, — право чика рече, да смо баш права деца!“

„А је си л' га видела само, како нас је погледао, кад је видео, да га не слушамо?!“

„Ја сам га, Данка хтела слушати, али ми ти ниси дала“.

„О, молим, та јеси ли ти прва почела којешта брбљати, док се ја ни сам засмејала“.

„Ја! Но ти си. . .“

На једном чусмо непознати говор пред кућом.

Прислушкивале смо.

То се чика с' неким разговарао.

Једним треном, а Љубица беше већ одскакутала до врата и стаде вирити.

„Ко је?“ — запитах је љубопитљиво.

Она ми пође на сусрет:

„Учитељ“.

„Миленко! — и нехотице ускликнух ја, па обе поцрвенисмо, јер се на улазу показа чика с' учитељем.

„Извол'те само господине, извол'те,“ — нудио га чика да уђе.

Био се и он збунио, кад нас је видео. Мож'да се и није томе надао.

„Моја рођака Данка и њена другарица Љубица“ — представљао нас је чика. За тим дода:

„А ово је наш нови господин учитељ Миленко“.

„Мило ми је“.

„Изволʼте сести.“

На једном ће учитељ:

„Госпођице су сигурно овдашње?“

„Не — осмелих се ја, — ја сам сомборкиња, а моја је Љубица одавде“.

„Тако — рече он као мало зачуђено, — ал'. . .“

Био га чика прекинуо држећи у руци један број новина:

„Ви за цело несте читали данашњи насловни чланак? О, то вам је нешто дивно. За иста похвале заслужује писац. На́води су му истинити, а жеља му је са свим на свом месту. Изволʼте прегледати“.

Но, из његовог погледа и покрета могло се разумети, да се није баш с' вољом латио новина, радије би се с' нами забављао.

(Наставиће се)

Мору.

Ала си дивно, ој сиње море!
Пучини често шаљем ти глед,
У теби тајне пјесме се хоре,
А срцу моме свака је мед.

Још када мила по теби зора
Развије тихи вјетрића пир,
И спусти на те са чарни гора
Свеж, мио, бујан тај цветни мир!

Ти много сличиш срдашцу моме:
Сад мирно спаваш, а сад си лав!
Не трпиш буре, које те ломе
На њих се винеш разјарен сав.

Многа те лађа теретом тишти
А ти је трпиш јер трпит' знаш,
Ал' кад ти срце срџбом пропишти
Једним је махом понору даш;

Пробудиш твоје громовне вале,
А св'јет се чуди сили ти тој,
Велике лађе и с' њима мале,
У страви дрхћу гледећ' ти бој.

Па здраво да си, ој сиње море! —
Радо ти гледам пучине лик,
Виш које виле пјеснице хоре —
Само им младост дочује клик! . . .

У Дубровнику 12. Августа 1888.

Алекса Ристов Шантић.

Деда.

Написао А. Петефи.

(Наставак)

Кад сам се беде опростио, дозовем Јулу и дам јој на знање, да ћу ту кућу оставити. Јула ми то одобри и рекне, да пи она не ће ни трепутка дуже од мене остати, јер, хвала Богу, обоје смо здраве руке и ноге имали, па и ако би се које од нас разболело, друго би га радо хранило, ма и од својих уста откидало. Одемо к старом господину, захвалимо се на дотадашњој му доброти према нама, изјавимо да више не ћемо служити; али тамо је и господичић био, који је одма почео да говори, велећи, да ја слободно могу ићи, а Јулу да не пушта.

— Како ме не би пустили, промуца девојче, кад не ћу да останем?

— Ако хоћеш, ако не ћеш, одговори млади господин, мени је све једно,

јер си на годину дана погођена, а не на неизвесно време.

— Па како Петра отпуштате, кад је и он тако погођен? запита Јула

— Тог ниткова ћу отерати. Нек се вуче што пре одавде. Али ти ћеш остати, мораш да останеш — тим пре, што си велики део од своје плате напред извадила; да ли то можеш да вратиш, је ли?

— Не, одговори она дршћући.

То је млади господин врло добро знао, за то је и ставио таково питање. На тај начин дакле нисмо ништа друго могли, него морали смо — да се растанемо. Стари господин баш ни речи није рекао, него је оставио ствар да иде својим путем; јер то му јединац беше, ког је већма волео, него што би могао против њега што чинити. Покупим своју прћију и однесем у суседство. Нисам имао ни родитеља, ни родбине, па за то сам к странима морао да идем.

— Не бој се, душо, рекнем Јули, не бој се! Видићемо се ипак за то, а кад ти изиђе година, онда ћемо опет на једно место да се погодимо. Дотле буди стрпељива и надај се, а сад: с Богом!

Где ћемо се састајати? упита ме девојче сузним очима.

— На врати стражњег дворишта, одговорим јој. Кад у вече посвршујеш послове, дођи тамо, ја ћу те већ чекати.

— Добро, али где ћеш служити?

— То још не знам; ваљда ћу где год у селу добити место.

— Немој ићи одавде, молим те; јер бих свиснула од туге!

— Да краљ постанем у другом селу, ни онда не бих отишао, анђеле. С Богом!

Тиме смо се растали.

Сусед, код кога сам прћију за време однео, био је човекољубив старац, који ми је кућу пријатељски понудио, док се где год не погодим, а међу тим сам два пут — трипут ситније услуге му чинио, као што ми се приличило. Обишао сам одма све газде у селу, које држе слуге, али онда баш ни једном није нуждан био никакав слуга: морао сам да чекам, док се које место не упразни. Ја и Јула свако вече састајали смо се на вратима стражњег дворишта, као што смо уговорили. Она се трудила, да што пре сврши посао, да је не бих дуго чекао. Било лепо или ружно време — свагда је долазила; ако не на дуже, а оно бар да ми добро вече и лаку ноћ назове. Боже мој, ала су сретни часови у оним вратаоцима били! Да сам у стању био, узео бих ту кућу као што сам желео, само да та малена врата позлатим. Тамо смо стајали једно до другог — разговарајући се или ћутећи, али увек смо сретни били. Погледао сам у Јулине очице, па сам онда посматрао сваку звездицу од истока до запада, али ни једна се није сјала као њене очи, што сад већ тек онако тамно светле, као ово кандиоце на столу. Еј . . . еј . . . еј! Човек се губи!

Кад је хладно било, у опаклију сам заогрно драгану, притиснуо сам је на груди, па смо слушали једно другом куцање срца. Никад у животу нисам чуо лепше свирке од тога. Ноћни чувар је често викао, кад смо се растали, да је два часа после поноћи.

Тако је то ваљда месец дана трајало. Осим Бога, који све зна, нико није ни помислио, да се састајемо, док нам слуга младога господина у траг не уђе. Њему издајство најмилији занат беше. Само се од тога, дечице, чувајте, јер то је најружније звање на свету. Пакост је кћи издајства, а ко је пакостан може ли бити ваљан? а ко је рђав, штета је, што се и родио, јер у неких људи може, истина нешто љубави стећи, али га Бог не воли, који је свакога једним и истим благом обдарио: снагом, да добри будемо, само нам хтети ваља. Немојте да распете то благо! јер се

отац одриче блудног сина и затвара пред њим врата, велећи му: иди, јер те не познајем. А тешко ономе, од кога се Бог милостиви окрене. Тај је као сухо дрво, што не даје хлада, не доноси плода, само место запрема; уморан и гладан путник прође поред њега и куне га. Пре будите једноме Богу у вољи, него стотини људи. Будите добри, али не из страха, него из љубави према Богу. Не верујте онима, који веле: бојте се Бога; јер од кога се бојимо, не можемо га право, истинито волети, а Бог љубав од нас иште.

Газда Петар ту заћути и замисли се. После кратког времена се прене и продужи:

Где сам оно стао?.. тако... слуга нас дакле ода младом господину, који, кад нас је заједно видео, изгрди сироту Јулу, што се не стиди ноћу с мушким бити и што се не боји, да ће поштење да изгуби.

Јула одговори да се не боји, јер ћу је узети.

— Тако је, рекнем ја, она ће ми жена бити.

— Видећемо, одврати млади господин.

— За што: видећемо, запитам га; ко нам брани?

— Млади господин? А за што?

— То те се ништа не тиче!

— Како ме се не би тицало, молим покорно?! Али какво би задовољство, млади господине, нашли у томе, што би нас унесрећили?

— Шта? То, што ћу ти се осветити, обешењаче! Кад не ће моја, не ће баш ни твоја бити. Разумеш ли сад?

— Разумем, господине, одговорим љутито, сад већ врло добро знам, али пазите, да не настрадате. Ја сам поштен мирољубив човек, не осврћем се на сваку маленкост, али кад ме ко јако у живац дирне, обично засведочим, да ни моја рука није, хвала Богу, од врбе; разумите и ви, господине!

То сам у очи му рекао, па гурнем левим раменом опаклију. Млади господин се разјари и повиче:

— Смрвио бих те, обешењаче, да имам батину!

— Ево, па још колика је, одговорим и пружим своју буџу; ево је, млади господине, изволите, ударите ме, ако имате душе!

— Псима ћу те растргати, хуло! викне млади господин, звиждне и поименце позове псе, који бесно дојуре.

Јула пребледи, али је умирим.

— Пуј, не дај, држи га! пујкао је млади господин вашке на мене, које су ми ужасним лајањем јуриле. Кад су ми тек на три — четир корака биле, нежно их зовнем по именима; одмах су ме познале и бесно лајање им се претвори у ласкаво, скоро тужно штектање као да их је савест гризла, шта су се и један тренутак непријатељски према мени понашале. Једна је пузила предамном, друга ми је руку лизала, као да је хтела, да ме моли за опроштење, а трећа је, вртећи репом, трчкала о ко мене.

— Видите, млади господине, вашке вам боље срце имају, него ви, срам вас било! А кад би ја сад учинио оно, што сте ви хтели? Кад би вас ваши керови растргали? јер то су паметне животиње, не заборављају: ко с њима благо, а ко рђаво поступа. Врло добро памте, да су од мене у једно време толико хлеба добили, колико удараца од младог господина. Пробајмо... држи га! викнем на керове, прстом показујући им на госу, који је очајно скочио на ограду, јер су му керови појурили. За тим сам их умирио, па их пошљем натраг и запитам: верујете ли ми, господине? Бадава сте скочили на плот, јер, кад би вољан био, ове би вас вашке и са куле скинуле, али ја нисам хтео, да вас озледе, него само да вас застрашим. А сад лаку ноћ желим и саветујем вам, да други пут не идете на мене онаквим

оружјем, којим самог себе можете да убијете. Добру ноћ, Јуло!

После тога сам дома пошао, слушајући господинову претњу. Признајем, да сам се кајао, кад сам се утишао, што сам то учинио, јер је лудорија, да се сиромах човек с господином вуче клипка; али пошто је већ било, нисам бранио, ма шта да се догоди. Млади господин ме тужи као беспосличара, који већ нигде не може места да добије и Бог зна, шта је још којешта налагао на мене . . . једном речи — рекао је, да нисам ни за што друго, него за војника И буде решено, да ме ухвате. Брзо су наишли на мене, али сам ипак имао толико времена, да сам се у багљу сена могао завући, да ме не опазе. Преметали су по целој кући, по соби, комори, тавану, свуд . . . чуо сам кораке, говор и нисам смео — тако рећи — ни да дишем, јер сам се бојао, да ће одати мицање сена, Кад су све претресли крену се псујући.

— Рекао сам вам, да данас није ни био код куће, рече добри старац, код кога сам обитавао.

Онда је прошла чета поред багље, у коју сам се завукао. Један човек, држећи гвоздене виле, рекне: може бити да је овде? и забоде једва на педаљ надамном у сено. Крв ми је стала, свести ми је нестало; кад сам к себи дошао, све се стишало, већ су били отишли. Нисам се од војништва себе ради плашио, него због Јуле. Шта ће бити од ње, помислио сам, ако нас за увек отргну једно од другог? Нежно јој срце може од туге и пући, а зар да је ја убијем, кад би за њу и живот дао?

Касно у вече извучем се из сена. Уђем у собу, зграбим опаклију и торбу, па се опростим с домаћином.

— Не знам, кад ћемо се видети, рекох му; ако видите Јулу, реците јој, да сам је поздравио и да ме не заборави; чим боља времена за ме настану, одмах ћу се вратити. Хвала вам на доброти, што сте према мени указали. С Богом!

Руковали смо се и пођем.

Па кога сам прво на улици срео? Јулу.

— Куд си пошла, голубице? запитам је.

— К теби; али куд се справљаш, Петре?

— Само то не знам, куда ћу одавде? јер ту видим не могу остати. Хоће да ме однесу у војнике.

(Наставиће се.)

И опет како је у земљи.

1. Било је већ у овом листу о горњој теми. Ствар је расправљана по *Келеру*. Како је пак тема занимљива, то је Келеров чланак изазвао *Штајнмеца*, да и он рекне коју реч о томе, како је под нами у нашој земљи, дубоко и дубоко. Држимо, да нећемо криво никоме учинити, ако и Штајнмечев чланак, макар и краће, саопштимо штованим читаоцима, можда ће им тиме мисао и премишљање о утроби наше мајке бити јасније, можда ће им тиме бити ово заплетено питање бар нешто боље решено.

Чланак је изашао у „Геји“ у свесци IX. и гласи:

Ни на једном ваљда пољу природнога истраживања није било тако разних и противних, и већином, несмислених назора, као што је било, кад се истраживало, каква је најунутарњија језгра наше земље. Међу тим ово је са свим природно. Људи морају овде по појавима, који се збивају у танкој кори земљиној, кроз коју продрети могу, закључивати на таке појаве, каквих никад па ни сличних видели нису, они морају представљати себи из

онога малога, што се збива у кори земљиној, таке појаве и тако стање, које ће експерименталним путем тешко кад моћи произвести. Научне предпоставке, ипотезе, много су сигурније, кад говоре о таким стварима, које се могу испитивати експериментално са многих страна, те се више пута даду попунити простим закључком, хипотетично, овде пак морамо да судимо по нешто тек појава о далеким појавима, с тога мора суд наш бити врло несигуран. Примера ради узмимо ово: Закон Бајло-Мариотов, да запремина ваздушних тела опада са притиском на њега јесте међу најсигурније основаним природним законима. Са свим сигурно смемо казати, да закон важи и за притисак од 5 или од 25 атмосфера, ако је добар за једну или за 10 или 100 атмосфера. И опет би погрешно било казати, да закон важи и за врло грдан притисак. Баш напротив! Новија испитивања дошла су до резултата, да је на врло великом притиску, који се досад добити могао, запремина ваздушног тела много мања, него што иште закон Бајло-Мариотов. Исто тако несигурне морају бити и предпоставке о земљиној унутрашњости и то тим више још, што је овде много фактора, који сви заједно утичу, те је тешко и један само у страну оставити, већ се морају сви у један мах прегледати и испитивати.

2. Најстарији теоретичари узели су то олако. Кант-Лапласова ипотеза о постанку планета казала је, да су постале из усијано течног стања. Некад је дакле морала и земља така бити а то је и потврђено тиме, што је земља спљоштена на полови; но доказано је, да би земља због замајне снаге морала спљоштена бити па да је у почетку све и од тврдога челика била.

То, што је земља топлија, кад се у њу дубље иде, био је као неки директан доказ за горњу мисао. Кад се даље нашло, да температура у средњу руку на сваких 40 метера дубљине расте по један степен, сваки, који само рачунати знаде, могао је лако наћи, да је дубоко у земљи грдна температура и да износи милион и по и више степени.

Против ове овако луде мисли о тој грдној топлоти у земљи појавила се реакција, која је изустила, да не мора за то, што у кори земљиној температура расте за један степен на 40 метара, температура расти тако чак и до средишта земље наше. Шта више биће, да температура све слабије расти, што се дубље иде те да много пре нег што се дође до средишта са свим и престане расти, и унутри у земљи влада тако увек иста температура.

Овај приговор био је оправдан, но никако није оправдано што су неки узели са свим по вољи, да ово опадање у нараштају температуре остаје увек једнако. Никако није и не може се казати на пример ово: кад на сваких 30 метара испод површине расти температура по један степен, да онда испод 500 метара у дубљину на сваких 30 метара расти само за две трећине степена, испод 1000 метара да опет расти само по једну трећину а испод 1500 метара да већ нимало не расти, јер по овоме закону могло би се узети, да температура испод 2000 метара на сваких 30 метара опада и даље за трећину степена, те би тако земља у дубљини морала бити наопако хладна! Математиком се даде показати, да са дубљином расти теперaтура и то у потенц-реду. Стари геолози узимају у рачун само први члан реда, те су тако усвојили, да температура једнако, константно, расти. Др. *Браунс* наводи, да је то погрешно, јер дубље у земљу доиста слабије расти температура него у горњим слојевима, с тога он узима у рачун још један члан. Међу тим и ово је исто тако погрешно, ако не још и већма, јер др. *Браунс*, уклањајући неку погрешку, пада у другу тиме, што узима, да растење температуре опада константно. Кад би се ово усвојило, морала би, као што рекосмо, земља унутри хладна бити те, како би се онда протумачили вулкани, га̓зири и врели извори.

Много је тачније казати само, да температура зависи од дубљине и да се према њој мења; колико су пак људи својим истраживањем дознали, то је, да расти температура и да има у земљи врло топлих места, као да су каква врела огњишта.

Са свим је погрешно, кад се узме, да се

температура мења као оно око свеће, јер око свеће се шири топлота зрачењем, у земљи пак унутри разлази се само спроваћањем, а то је нешто са свим друго, а и влада се по другим законима.

Промену температуре у земљи најзгодније је сравнити са врелом куглом, која се налази у хладном простору те за то у зракама испушта топлоту и хлади се. Ово се слаже и са физикалним истинама а и математиком се даде извести, да са вреле кугле скаче топлота у хладну околину, у куглу пак идући расти температура и то у почетку брже а после спорије, док на послетку у некој дубљини не престане расти него остаје костантна. Све ово слаже се са оним, што се опазило у земљиној површини.

3. Они, који узимају, да је земља унутри усијана, кажу и то, да је она унутри чврста, а то тумаче тиме, што се свако тело теже топи, што је већи притисак над њим, а што дубље испод површине земљине идемо, притисак је све већи. По *Штајнмецу* ови испуштају из вида, да бар за нека тела, као што је вода и друга, не важи овај закон, него да ба напротив са притиском опада тачка топљења, то ће рећи: што већи притисак лакше се топи тело, и због тога морају ова тела под притиском земљине коре течна бити. Па и ово, како се топљење мења са притиском, иде тек до некога притиска а не у безграничност. Да ли пак преко неке границе важи овај закон, велико је питање. Зна се, да тачка топљења зависи и од тога, како се мења волумен у тела, који се топи: ако је тело гушће кад је у чврстом стању, то ће се са притиском тело теже топити; а ако је тело гушће, кад је у течном стању, то ће се са притиском тело лакше топити. Међу тим тела се не растежу једнако, ако су у чврстом или у течном стању, то се мења даље и са притиском и са температуром, а још се не зна ни како се мења, те због тога, ко би могао казати, да код тела, која су под обичним притиском и на обичној температури топљења у чврстом стању гушћа, не искрене се то са свим натрашке, кад су на вишој температури и под вишим притиском, те да се не топе теже, што је већи притисак, него да напоследак то престане, неко време мирно стоји, па онда пође другим путем; поред свега тога за свако тело има температуре, на којој мора, ма колики притисак био, прелазити у ваздушно стање; ово је такозвана критична температура за врење.

Исто тако мора се рећи, да је погрешно и то, кад се каже, да је земља унутри у некој усијаној прашини, то ће рећи у неком чврстом стању али без икакве кохезије, да је нешто, чему нема ништа више сличнога, јер сличним појавима регелације са свим су други узроци.

(Свршиће се.)

ЛИСТАК.

МАЛА УСЛУГА.

Написао Б. Хошењи.

Господин Јован Н. познати драмски писац, којега су дела већином леп успех постигла на позорници, замишљено је ходао по улици. Један његов пријатељ спази га, стигне га и викне му: „Здраво, Јоване! Куда ћеш? Ако ћеш у позориште, да извадиш карту и за мене.“

— Није ми ни на крај памети, одговори Јован мало осорљиво.

„А зашто да није? Видиш, да свако сада само о позоришту мисли и говори. Прослава једнога позоришта, које већ педесет година постоји, није ни свакидашњи догађај.“

— Махни ме, рече Јован, бежим од сваког позоришта као ђаво од крста.

„Шта? Није те срамота? Ко те чује мора мислити, да си какав драмски писац, ком је живот додијао.“

Јовану се зажари лице.

— Исмеваш ме? Дакле знај, да ја имам узрока да се клоним позоришта.

„Ах?... Ваљда су ти одбацили дело?“

— Не, нешто више. . . . .

„Је ли, позоришна управа . . .

— Иди, збогом, са свим је друго нешто

„А шта? Викне Стеван, радо ћу слушати, само нека свршетак буде добар, иначе ти не верујем.“

— Види се да си критичар; али чуј и реци суд. Пре два месеца био сам са женом у позоришту. Између чинова изалазимо, да попушимо по једну смотку, пошто још нема собе за пушење. Изађем и ја. Тек што сам запалио, ево ти неке врло елегантно обучене женске, где дотрча к мени, те молећи ме,ослови ме тихим гласом:

„Господине, молим вас, спасите ме од овог насртљивог човека, али ако можете без полиције,“ — рече и показа ми човека, који се за њом журио.

„Ти знаш, какав сам; понос ми није допустио, да одбијем молбу нејаке женске; станем пред неког налицканог господичића, који је јурио за њом и запитам га: „Шта желите?“

„То се вас ништа не тиче“ — одговори он.

— Ја вам кажем, да као галантан човек никако не могу допустити, да узнемирујете ову госпођу. Него идите с миром.

Реч по реч, те се ми споречкамо, он ми лупи своју посетницу у лице и оде.

Ето ти белаја већ осећам мирис двобоја.

„Верујем“ — рече Стеван.

За тим отпратим госпођу кући, да је не би напао опет онај насртљивац. Жени сам међу тим јавио, да морам отићи на једно по сахата. На путу ми рече госпа, да јој тај господичић већ од више недеља не да мира, па када је хтела полицију да зове, претио јој је, да ће дићи ларму. За тим ми се захвали на мојој услужности.

У том разговору стигнемо до стана госпођиног. Кад сам се под капијом хтео опростити с њом, ево ти од једаред из мрака њеног мужа, те, повиче: „Ах обешењаче ту си“ — и удари ме батином по леђи.

„Јеси ли чуо, ово је врло занимљиво“ рече Стеван.

— Занимљиво? Хвала ти!

„Но ваљда му се ниси са свим подао?“

— Кад сам дошао к себи од изненађења викао сам: „Забунили сте се, господине.“ И госпођа је хтела, да разјасни мужу ствар, али он нити је чуо, нити видео, но још више, кад је она стала пред мене, да одклони ударце, онда је тек дошао у ватру, жену је одгурнуо и мене опет неколико пута ударио. Е то већ нисам могао трпети, те му вратим, колико сам год могао; на ту ларму скупи се свет, те нас одведе у полицију. Тамо виде, да сам са свим невин, па се одма и с мужем помирим. Кад су записник зготовили, пусте ме и ја се још пре краја преставе вратим к жени.

„Но то си лепо прошао.“

— Чекај само, још није крај. Сутра дан тукао сам се са оним господичићем и сретно га раним. За двобој се дозна, те добијем парницу. Жена ми дозна из новина, да сам се дуелирао и то због женске. Бадава сам јој говорио, она је тврдо мислила, да сам је преварио, те док сам ја у званију био, она спакује па оде родитељима, а мени у писму јави, да хоће, да се развенча.

„Ето ти белаја“ — рече Стеван.

— Бадава сам је молио, писао јој, није се хтела вратити. Тада пишем оној госпођи, коју сам бранио, да она каже мојој жени, у чему је ствар; али муж јој не беше код куће, те тако одложи до његова доласка. Морао сам чекати две недеље. Међу тим се сврши парница и суд ме позове на десет дана за госта у Вац, у државни затвор. И онако нисам имао посла — па лепо одседим.

„О сиромах!“

— Кад сам изишао из затвора, она госпођа, коју сам одбранио, била је са својим мужем код моје жене, па је ствар лепо довела у ред, и жена ми се одмах сутра дан вратила.

„Но само, кад се тако лепо свршило, прими моје саучешће. Овај занимљиви догађај описаћу у каквом листку.“

М. П.

ДРУШТВА.

Матица српска. У среду 31. авг. (12. септ.) била је, као што смо у последњем броју навели, главна скупштина „Матице српске“. Пре саме скупштине искупило се нешто чланова, већином са стране, у нове

и лепе просторије матичине у кући Матичиној, где је пречасни г. Јован Марковић, парох новосадски, просторије осветио. Чланови су за тим прегледали све собе и онда се упутили у двораву српског народног позоришта, где је одржана скупштина и пре и после подне.

Матичара се искупио леп број и из Новог Сада и из осталих крајева српских, особито је пак лепо заступљен био Срем.

Сви извештаји, као управног одбора, књижевног одељења, фискала и др. примљени су без поговора. Исто тако примљен је и предлог књижевног одељења за распис награда како из фонда Јована Наке за годину 1889. тако и из фонда Јована и Терезије Остојића. Код овога предлога било је живље дебате, јер су неки чланови предлагали, да се награда за „Историју Текелиног завода и утицај његов на културни развитак српски“ подели у двоје те и сама тема у две: историју Текелиног завода и у утицај Текелинога завода на културни развитак српски.

За председника „Матици српској“ изабран је једногласно г. *Милош Димитријевић*, који се у лепом говору захвалио и обећао, да ће се најбољом вољом трудити, да завод овај унапреди и још више развије књижевност нашу и народну просвету; осим тога изјавио је, да ће завод чувати и сачувати. — За подпредседника изабран је био пре подне једногласно професор г. *Ђорђе Дера*, но како је он изјавио, да се никако, не може примити, то је после подне опет једногласно изабран професор г. *Светозар Савковић*.

Нових чланова уписало се 138. На овоме се има захвалити повереницима „Матице српске“, који се налазе по већим српским местима, у којима имаде чланова. Највише их је уписало се у Мостару. Пошто се примили сви уписани чланови, предложио је надпречасни г. Борота, прота, да се изда нарочит позив свима свештеницима и учитељима, да се упишу у чланове и да прикупљају и друге чланове. Доиста дивна замисао и дај Боже успеха. На дело гг. свештеници и учитељи, ви народни просветитељи.

Нових предлога било је четир: 1. да се иште опроштај од поштарине за све матичине пошиљке; 2. да се отвори претплата на сва матичина издања са 3 фор. годишње: 3. да се именују нови повереници за скупљање чланова и предплате, да исти подносе Матици извештај о раду своме, и да се за почасног члана прими сваки повереник, који скупи по неки број чланова, и 4. да се уређивање, издавање и штампање „Летописа“ преудеси. Од ових предлога примљен је први и покушаће се код министарства, ма да је то већ чињено; исто тако усвојен је и други предлог; трећи није примљен, јер су повереници већ именовани а четврти је уступљен књижевном одељењу.

Књижевно одељење „Матице српске“ држало је редовну седницу своју у петак 2. (14.) септембра о. г. у којој је поново изабран за подпредседника г. *Новак Радонић*; у књижевни одбор изабрани су гг. Грчић, М. Димитријевић, М. А. Јовановић, Ст. Лекић, А. М. Матић, др. Огњановић, Сава Петровић, др. Савић, А. Сандић и А. Хаџић; по оцени др. М. Савића и Ј. Грчића награђена је трагедија *Андрија* од непознатога писца са 120 фор., кад се отворило писмо са натписом „свако столеће има своје људе“, дознало се, да је писац ове трагедије г. *Андра Гавриловић*, предавач у крушевачкој гимназији; исто тако по оцени истих награђена је и шаљива игра у 3 чина „*Свилени рубац*“ од Невенка са 100 фор., кад се отворило писмо, дознало се, да је писац ове шаљиве игре г. *Божидар Борђошки*, — награде ће се тек онда издати, кад се дела наштампају; предлог о преудешавању друштвеног органа „Летописа“, који је главна скупштина уступила књижевном одељењу, упућен је књижевном одбору.

С радошћу бележимо, да су писци горњих позоришних дела новајлије у том послу и људи млади, да је суд оцењивача повољан био, те би се особито радовали, кад не би на том путу застали, него би и даље свој дар употребили на корист наше слабе књижевности позоришне. Живели!

РАЗНО.

Деспот српски Лазар и татарски посланик. Деспоту српском Лазару објави рат краљ татарски Амаробек. Посланик татарски по заповести свога господара проспе пред престолом Лазаревим велики џак ситне каше и даде у свом високоумљу тим на знање, да ће његов краљ са таком силом и неизбројном множином упасти у Лазареву земљу. Храбри Лазар на то заповеди, те доведу неколико кокошака из кокошињака, и оне брзо поједу сву кашу. На то рекне посланику: „Ма колико каше на моју земљу пало, ја имам кокошију, које ће ју сву појести.“

Летопис, кн. 62.

Средња густоћа у земље. Одавно се већ и разним путем одређивало, колико је земља густа. Нашли су, да је земља од пет до шест и по пута гушћа од воде. Међутим људи нису могли ући у земљу до таке густоће: у најдубљим местима, до којих су дошли, земља је тек двапут до трипут гушћа од воде, с тога мора густоћа дубље брзо расти. Како је пак од велике вредности по унутрашње стање земљино, колико је земља густа, то је у најновије доба др. *Вилзинг* у Потсдаму одређивао земљину густоћу методом врло тачном, коју овде наводити не можемо него ћемо споменути само резултат, до којега је он дошао. За праву вредност средње густоће земљине нашао је *Вилзинг* број 5·59, а то ће рећи: у средњу руку је земља пет и по пута густа као вода или се даде и овако рећи: земља је у средњу руку пет и по пута тако тешка као исто толико велика кугла дестиловане воде. По томе рачуну земља је у округлом броју шест и по квадрилиона килограма тешка.

Вуна од дрвета. Пре неколико година покушали

су људи да дрво уситне у дуге танке кончиће, те да га тако употребе за увијање ствари, које се шиљу поштом или по гвозденом путу. Ово у почетку није пошло за руком, те се није могло доћи до, такозване, *дрвене вуне*. У последње дане пак потребне машине су знатно усавршене те је фабрикација таке вуне јако унапред пошла. Дрвена вуна не употребљава се данас само за паковање него се меће чак и у модроце, у канабета и столице итд., а служе се њоме и у хирургији. После коњске струне (росхара) она је најеластичнија а због тога, што има у њој смоле, боља од других таких материја, јер у дрвену вуну не иде никакав гад кућевни, као што је то код обичне вуне или код памука: исто тако не упија дрвена вуна ни влагу. Већ су у неким болницама и лазаретима јастуци напуњени оваком вуном. За паковање је боља вуна ова од сламе и сена због тога, што је еластичнија, лакша и јефтинија. Од врло велике вредности је и то, што су у најновије доба почели прести дрвене кончиће.

Креолин За дезинфекцију је досад највише служио креозот (карбол) и сублимат но пре кратког времена нашло се још једно тело, које је исте особине, то је *креолин*, који се добија из катрана у каменом угљу, и доста је налик по боји и саставу катрану, у води пак раствара се, како хоћемо. Више је њих испитивало креолин те се нашло, да је врло добар за дезинфицирање, дезодорирање, и да микрооганизме брзо тамани поред тога није ни најмање отрован, не нагриза и нефлекује, а јевтин је. Раствор са једним процентом убија врло брзо микроорганизме, као колера-бациле, тифус-бациле итд., раствор са $5^0/_0$ утамани их с места. Креолин препоручују и за дезинфекцију штала, где се овако ради: полива се патос и ђубре раствором од $2^0/_0$ по двапут на дан све дотле, док патос и друго у штали не буде једнако мокро. тиме нестаје онога смрада од амонијака а осећа се пријатан мирис од креолина. Креолин се може мећати и на велике ране без икакве опасности.

Хемичан састав човека од 78 килограма: Оксигена (кисеоника) имаде 44000 грамова, хидрогена (водоника) 7000, нитрогена (азота, душика) 1720, креча 1750, хлора 800, флуора 100, карбона (угљеника) 22000, фосфора 500, сумпора 100, калија 80, натрона 70, магнезије 50 и напослетку гвожђа 75 грамова

Платане терају на кашаљ. Др. *Хут* саопштава, да му је писао један човек из Барцелоне ово: „Већ од неколико година сваког пролећа навали редовно на мене и на моју породицу кашаљ ал никако није могао бити од назеба, јер смо се чували. Кад сам пак пљувачку испитао микроскопом, нашао сам увек у њој чудне ликове налик на звезду; исто таких ствари нашао сам много и у прашини на прозорима. Испитујући боље нашао сам да су ова тела са свим постала из она, која се јављају пролећем на младом лишћу од платане, а платана је око моје куће у два реда. Дакле платане драже грло на кашаљ.“ *Хут* додаје овоме, да је ово познато било одавно већ, и да је *Галенус* ово писао о томе: *Vitandus est pulvis foliis arboris insidens, spiritu siquidem attractus arteriam offendit, valenter desiccans et exasperans vocemque laedit, sicuti et visum et auditum, si in oculos aut aures inciderit.*

Ј д. П.

(Особити начин лекарске награде). У Палми, на шпањолском острву Малорки, постоји овај обичај. Кућевни лекар дође сваки дан у извесно доба пре подне у кућу, у којој је годишњи лекар, и уђе у дворану. Ту нађе он на столу три пезете (то је сребрн новац у вредности једнога динара). Он узме тај новац са стола, па оде као што је и дошао, ни с ким није ни речи проговорио, нити је кога видео Тако бива сваки дан, и то траје недељама, па и месецима. Кад се догоди, да лекар не нађе на столу онај сребрни новац, онда му је то знак, да је у кући неко болестан и да му треба лекарске помоћи. Онда тек уђе лекар у стан оне породице, чији је кућевни лекар. Док болест траје, дотле лекар не добива никакве награде, и тек кад болесник оздрави и све у кући опет дође у ред, онда лекар почне опет затицати на столу свој хонорар, оне три пезете. На Малорки дакле лекари онда најбоље пазаре, кад немају никаква посла. Наравна је ствар, да се они журе да болесник што пре оздрави

НОВЕ КЊИГЕ.

Одобрена и препоручена од Високог Срп. нар. школ. Савета **Рачуница за четврти разред народне школе**. Према наставном плану Вис. кр. уг Министарства и Вис. школ. Савета а по најбољим изворима написао *Аркадије Вуковић*, учитељ. Друго поправљено издање. Вел. Бачкерек 1888. Издање књижаре и штампарије Ј. Грчића. Цена 20 новч. На 8-ни стр. 69. — Од истога писца а издањем исте књижаре штампана је прошле године Рачуница за други а за тим и за трећи разред Г. М. П. изразио се повољно о прве две рачунице у 15. броју нашега листа од ове године; надамо се, да није ни ова рачуница за четврти разред заостала иза прве две претходнице јој. Можда ће се наћи који од наших ваљаних учитеља, те ће хтети и смети прозборити коју реч о овој књизи!

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шаљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор. на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића. *Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.*

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК: ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

УРЕДНИК: Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 38. У НОВОМ САДУ 18. СЕПТЕМБРА 1888. Год. XV.

ВУКА СТЕФАНОВИЋА КАРАЏИЋА

СТОГОДИШЊИЦА.

Навршило се већ пуних сто година, како се родио *Вук Стефановић Караџић;*

навршило се пуно столеће, како је света угледао ђетић, који је и без многе школске спреме а трудом својим и бистрим умом, дао српском народу таку писменицу, којој равне нема;

навршио се читав век, како је освануо јунак, који је вољом и жаром купио највеће благо народно: умне производе народа нешколованога;

навршила се стогодишњица од рођења онога човека, који написа српски речник, протумачен немачким и латинским речима;

навршила се стотина лета, како се у малом и незнатном сеоцету *Тршићу* роди научењак, који прокрчи пута чистом народном језику у књигу српску;

навршила се стогодишњица од рођења онога човека, који сачува бесцен благо народно од пропасти:

навршио се читав век, како је освануо јунак, који је бележио сваку песму, сваку приповетку, сваку пословицу, сваку загонетку у народу поникл у;

навршило се пуно столеће, како је света угледао ђетић, који примера даде многоме и многоме, како треба прибирати све, што у народу а из народа пониче;

навршило се већ пуних сто година, како се родио *Вук Стефановић Караџић*, који показати знаде, у чему је права тековина књижевности народне, те то народно добро изнети и пред страни учени свет.

Вук Стефановић Караџић је од необичних људи у српскоме

народу: радом својим на књижевном пољу толике је заслуге стекао у српског народа, да ће му име бити и остати славно док је и једнога Србина на свету његова мисао и рад око скупљања народних умотворина, красних и лепих, спомињаће се, док и један Србин дише; његов рад око увађања народног језика у књижевност, његова граматика, његов речник, јесу таке и толике заслуге за српски народ и књигу нам народну, да је *Вук Стефановић Караџић* од најдичнијих и најславнијих међу најдичнијим и најславнијима синовима народа нашега.

Име *Вука Стефановића Караџића* дично је и славно, његов спомен и мио и драг. —

Прослава *стогодишњице од рођења* препородиоца српске књиге, прослава стогодишњице од рођења скупљача народних умотворина, ако годину дана и доцније — морала је испасти на дику народа српскога, који је већ толико пута показао, да уме захвалан бити својим славним мужевима, који је већ толико пута знао ценити и уважавати за народ заслужне људе.

Слава и хвала правом сину народа српскога; слава великом имену српском Вуку Стефановићу Караџићу.

Царев Лаз.

ДРАМА У ТРИ ЧИНА.

Од Ђ. Ђогановића.

(Наставак.)

Бин-баша Ибро:
Ђе ти је мјесто твога рођења?
Коста (се клања):
У Арбанији у мјесто „Шкења"
Ибро:
Имаш ли ђеце и жене?
Коста:
Немам никога до мене.
Ибро:
Како вјерујеш Алаха?
Коста:
Вјером вашега Влаха.
Ибро.
Колико има сад Влаха овђе?
Коста:
Мало их има јер неки пођe . .
Бин-баша Зуко:
Куда пођоше хајде нам збори!
Коста:
Тамо ето у Црној-Гори,
Зуко (збори живо):
Јесу ли давно утекли — реци:
Коста:
Сад су се увезли у овој рјеци.
(показује руком ријеку)

Бин-баша Ибро (говори оштро):
Сад ћу одма наредит војски,
Да их окује у ланац ропски.
(изађе из куће живо на лијевој страни).
Бин-баша Зуко (остане сједећи и збори Кости):
Причај ми Влаше за Црну-Гору,
Јели она близу јадранском мору.
Коста (мислећи да је Зуко паша)
Она је близу честити пашо,
Али је јад ето сад снаш'о.
(Зуко се насмије кад га Коста постави у чин паше.
Зуко:
Какви је јади снађоше Влаше?
Коста:
Сад ће је уништит деснице ваше!
Зуко:
Како те зову кажи ми Влаше?
Јер видим лист си од горе наше.
Коста:
Честити пашо зову ме Коста.
Зуко:
Има ли тамо ђаура доста?
Коста:
Двје до три стотине сиромаха,
Којима перчин кроз капу маха.

Зуко:
А јели ти мило говори,
Да их десница наша обори.
Коста:
То ми је сада највиша жеља;
Да их згазите све из темеља!
Зуко:
Зашто су тако мрзни ти они?
Коста:
Тако ме срце јуначко гони,
Зуко (се смеје).
Храбро је Влаше срдашце твоје.
(У исти мах долази Ибро и говори Зуку живо).
Ибро:
Залуду војска у поћер сиђу,
Робље ђаурску границу мину:
(после мале починке),
Но што ћемо ми са њиме сада
Хоћемо ли још гонити гада?
Зуко (се мисли али пође да збори).
Ја бих Ибро да их оставимо,
Па ми посље да их подавимо,
Кад нађемо њих у Црној-Гори.
Но сјед' овђе и са овим збори,
(показује руком на Косту).
За оне наше приватне ствари,
— С којим се турски ките главари.
Ибро:
Ка' си ти Влаше из овог места,
Има ли овђе каква невјеста?
Или ђевојка лијепа — ведра,
Којој су мало пунана њедра?
Да нама наше умије ноге,
Јер су уморне од ходње многе:
Па јој не фали од нас марама,
Само нек дође овамо к нама!
И тебе ћемо дароват нешто,
Но само ово да свршиш вјешто.
Коста:
(се клања и ставља руку на челу и мисли се).
Има једна цурица млада,
Њезина љепота ка' мјесец влада!
Ибро:
Па хајде живо сада јој кажи,
Да једна жена жељно је тражи,
И да јој има сад нешто рећи:
Што ће је довест' великој срећи
(Коста се клања и пође живо).

Зуко (окрене се Ибру).
Срећан си Ибро ка' ико живи,
Твојој се срећи и рјека диви,
Која овуда сада пролази:
(показује руком рјеку)
— Срећица на те ево нагази!
Ибро:
Још никад нијесам ђаурске цуре,
Љубио мој Зуко до ове уре,
Па какву срећу ти ми спомињеш,
— Зар се сад самном ругат' почињеш?
Зуко:
По једном срећа Ибро почиње,
Те чојка тргне од сиротиње,
Па онда лети на њега тако:
Да му завиди на свијет свако,
И ти ћеш по сада српскијех мома,
Љубити Ибро много — веома!
Кад само станеш међу ђауре:
Долазит' морају код тебе цуре.
(Ибро весео. Мисли се.)
И оваквог чојка мој мили Ибро,
Мало ћеш наћи у које либро,
Како он сада живо поскочи,
Да нам доведе рајске очи!
Да нам доведе рајско чело!
Које је љепотом мјесец отело!
Ибро:
Мало ћеш нађ' оваквог соја,
Каква му стоји на лицу боја,
По њој би река ђаурин није:
— Но однекле и преко Азије.
Зуко:
У цјелој Зети нема му друга,
Ја ти се заклињем, цареви слуга.
(Води Коста ђевојку Милицу лијепу као бијелу вилу, са других врата, која нијесу на страни рјеке Ситнице и збори јој при уласку.)
Коста
Ови јунаци траже те млади,
Хајде им ноге водицом лади!
Турци (сједе и рекну за себе):
Алах, алах, љепоте!
Милица (пошто види Турке погледа оштро на Косту и фисне јако)
Уј, скоте!
(Па тада хитро дохвати Косту, који се бјеше примакао вратима која стоји на рјеци Ситници па одговори живо.)
Поштена знади јесте Милица

Нека те носи рјека Ситница.
(И обали га у ријеци, па завика брзо и гласно)
Ко год поштење српско не штује
Тај нека гине да не живује.
(И у исти час побјеже живо кроз иста врата којим је и дошла надајући се да ће утећи јер био Коста провео кров неке уске уличице. — Турци се дигну и Зуко полети за њом, али га Ибро живо ухвати и рекне му.)

Ибро:
Остави цуру за сада Зуко,
Док није глас у војску пук'о,
Да овакве чинимо ствари,
А још нису ни виши главари,
Ђаурске цуре љубит' почели;
Но тек сада овђе су сјели.

Зуко:
Али ми је жао мој Ибро витеже,
Да она цурица онако побјеже,
Из овог нашег јуначког крила:
Ах, она дивна бијела вила!

Ибро:
А колико је данас мој Зуко,
Из тјела људих побјегло душа;
На овоме пространом свијету.
И нам ће тако, ако не слуша;
Јер везир Ахмет када дочује,
Он неће само да нас опсује
Него не може и убит саде.
Но хајд' се мани — прегори јаде!
Па хајдмо Зуко пред војском даље,
И чувајмо наш живот и здравље!
Па ћемо сјутра у Црној-Гори,
Имати цура ка' лишћа на гори.

Зуко:
Али ми је жао и оног „Шкења“,
Јер беше пунан, Ибро, поштења.

Ибро:
Али ја Зуко сад не жалим „Шкења“
Кад он живи од стидног течења;
Но хајдемо сад брзо и живо!
Јер ми стојат' већ је овђе криво.
(Пођу жалосни. — Завјеса пада.)

ЧИН ТРЕЋИ.

Појава I.

(Владика Данило сам у соби нешто пише — Долази једно момче из ријечке нахије не куцајући на врата и улази и збори живо.)

Момче:
О Данило милосни пастире!
Војска турска границу продире!
(Владика се окрене и зачуди се што овај збори. — Владика се дигне на ноге)
Има војске стотину хиљада,
А са њоме Ахмет везир влада.
Од Ћемовског и од Подгорице,
До врх Везца високе главице:
Све друг друга уз рамена тиче,
И да ће нас ископати виче!
Па ме амо послаше главари,
Да ти јавим како стоје ствари.

Владика Данило (се чуди и збори):
Што је момче јеси ли у свијест?
Те ми такву ти доносиш вијест,
Је л' истина што говориш права?
Или те је забољела глава?
Па те огањ диже у бунцање,
Кажи љепше како стоји стање.

Момче (збори живо):
Ја ти љепше казат' неумијем,
А истину кажем а не кријем;
Да стотину хиљада Турака;
Све царева бирана јунака,
Сад на Црну-Гору ево доше,
Тргли сабље, а завили фоше!
Ако мене мили Господаре
Не верујеш ти питај главаре,
Ђурашковић Јанка и Богдана.

Владика (збори живо):
А ђе с' они момче овог дана?

Момче:
Они бјеху у лов у Бобију,
Па хоћаху мене да убију,
Да не дођох да ти ово јавим:
И потанко све да ти доставим.

Владика:
Од кога су они то дочули,
Да су Турци овамо кренули?

Момче:
Од неких Зећана — тако рекоше,
Који с Ботуна к нама утекоше.
(Наставиће се.)

Другарице.

НОВЕЛА В. МИЛАНА МАРИНА.

(Наставак.)

Ми смо га посматрале. Онај његов танак стас, па оно лепо правилно лице, па оно његово учтиво понашање, казиваше нам, да је учитељ Миленко заиста „фин“ и изображен младић. Што сам га дуже и дуже гледала, све ми је познатији и познатији долазио. После сам дознала, да је то отуд, што је свршио школе у Сомбору, па сам га морала негде видети.

Чика беше изашао из дућана.

Он остави новине и окрену се к нами. Био се разговор започео.

Ох, како је знао умиљато говорити, па лепо причати тог првог тренутка! Ми се заносисмо тим његовим речима, а погледима својим пратили смо му сваки покрет.

Није прошло ни по часа, а Љубица се већ беше с њиме тако упознала, као да су се већ давна познавали. Говорила је с њиме смело и слободно, а слатко се смејала његовој шали. У лицу се беше зажарила, а љупко њено лице сјајило се неким блаженством, неком радошћу.

Било се већ и вече спустило, кад се од нас опростио и изашао из дућана.

Ја и Љубица испратили смо га све до степеница, па смо дуго и дуго гледале за њиме у вечерњи сутон.

И од тог дана, кад год бесмо нас две заједно, ни о чим другом не дивanисмо већ ли о њему. И ако смо се чувале, да га једна од нас прва не спомене, као нехотице уплеле би га у наш разговор.

Престаде и наше скакутање по врту. Наши голубови не имадоше више својих тачних хранилица, наше цвеће почело се већ и сушити, тек кад-кад сетила бих се ја и као са неком немарношћу узела бих „кȁнту“ и оросила га.

А кад би се састале у врту, Љубица би се у њему невеселом осећала.

„Хајдмо Данка, хајдмо из врта на ледине, тамо је пријатније.“ — молила би ме често.

И ми би изашле на поље, на ледине, ту би се шетале до неко доба, а Љубичино лице тад би изгледало сретно, весело, као да је неку срећу слутило.

При растанку зажелила би једна другој као обично, лаку ноћ и разишле би се. А из школскога стана кроз цео „шор“ чула би се учитељева песма тијо, ал’ пуна некаквог чара, некакве туге и сете.

Он би певао:

Лепа Пава. лепа Па-а-ава. . . .

II.

Једном седеле смо на клупи, пред кућом и школом. Била је недеља по подне. Сунце се поче западу клонити. ал’ грдан орах пред чикином кућом не даде зрацима да нас огреју, већ свуд унаоколо кружио је густим хладом.

Старији свет у селу то овде, то онде седео је пред својом кућом, па у тијом разговору кратио си време.

Чика беше у вароши, а стрина је с нама седела.

Љубица је слабо дивanила, беше некако тужна. сетна. Мора да се нечем надала, кад је више пута нестрпељиво дуж главнога „шора“ поглéдала.

Стрина нам је нешто причала. Сећам се да је говорила о својој негдањој другарици Смиљки, још из млађаног доба. Љубав, коју је она гајила према њој била је велика, велика. Па и сада кад је се сети, не може срцу да одоле, а да се не заплаче.

Сирота била је несретна!

Та њена несрећа беше се започела

с радошћу, са срећом. Била се заљубила у једног глумца, који је баш тад у то село са друштвом својим дошао. Невином љубављу свијала се она око њега, а била сад сретна, пресретна, ма што није имала ни оца, ни матере Била је сироче.

„Да, — говорила је моја добра стрина жалосно, — није од свога никог имала, ја сам јој била све. Мене је сматрала као своју рођену сестру.“

За тим нам је причала њену љубав потанко. Оне силне сузе, оне лепе вечери, оно слатко време беше нам она вешто нацртала.

Бесмо љубопитљиве на свршетак.

„Па да л' је узео глумац“ — питале смо обе, а у себи као да смо стрепиле од противног.

„Јесте. Он је узео, а боље да и није. Ох, та био је претварало, да му није било пара. Ја сам то одмах била и познала. Све улоге претваралачке, лукаве и завидљиве играо је он најрадије и најбоље. Долазио је код Смиљке, па јој се улагивао, а она сиротица, она му је веровала. Кад год би код ње долазио, па мене затекао увек би се намргодио. Моје присуство беше му несносно, мрско. Он је знао, да сам га ја добро познала. Бојао се моје личности. Смиљки је о мени све којешта говорио и, она му је веровала. Почела ме се клонити.

„Једном — настави стрина — пуче глас по селу, да Смиљка полази за њега. Ја чисто нисам веровала тој вести. Код Смиљке нисам одлазила, ма да ми је то тешко било. Тек кад су се венчали, увидим ја, да сам се у слутњи својој преварила. Радовала сам се смиљкиној срећи, а ко би се већма радовао, него другарица другарици“.

Била је мало стала, а сузним оком беше посматрала високе фрушкогорске планине, што се тамо далеко, далеко у тами губиле, као што се ваљда и та смиљкина срећа губила.

„Није прошло од тога ни месец дана, друштво отпутује из села, а с њим заједно и он са Смиљком. Пролазило је време брзо, а ја о Смиљки нисам ни речи чула. Једном, баш о зими, седела сам у соби, па сам нешто читала, кад ал' нека ме лупа на прозору трже из читања. Лупа се више пута понављала, а мени се учини, као да ме неко слабим гласом по имену виче. Отворим прозор и мал' што се ни сам натраг стропоштала.

— Смиљка! ти то! . . чудила сам се.

— Ја сам, сестро моја, дошла сам да ми опростиш. . .“

Глас јој је дрхтао, као у умирућег болесника. У наручју своме држала је детенце, дочим јој се друго крило за сукњом.

Ја сам се тад већ била удала за твог чику Данка. Чика ти тад није био код куће већ у вароши. Изађем на поље и код капије падосмо једна другој у загрљај.

„Опрости ми, опрости. . . . Он је крив . . . о, да сам тебе слушала! . . јадиковала је Смиљка кроз плач.

Уведем је унутра, па стадосмо обе плакати. Тек кад смо се стишале, заче ми она своју несрећу причати. Давала ми је потпуно право, што сам онако о њему мислила. Горко се кајала што ме није одмах послушала. Јест, он је био повртљив. Живио је с њоме из почетка лепо, па онда све ружније и ружније. Две године дана мучила се она. Он је бивао сваким даном све ладнији, све љући и све окрутнији, док је једног дана не отера са децом од себе. Смиљка је на то драговољно пристала, јер је била дознала, да се заволео са једном глумицом“.

„Па где је сада сирота Смиљка?“ питале смо је.

„После тога — настави стрина, — живела је у нашој кући. Мој муж сажаљевао је, па јој је и угађао. Ја сам се осећала сретном, што сам јој могла

у нужди помоћи. Залогаје своје делила сам с њоме, а кад се она смејала, смејала сам се и ја, јер сам држала да је бар тренутно заборавила своју тужну прошлост. Децу њену љубила сам, као што их је и она љубила, у опште ми смо је мислили увек у своме дому задржати. Ал' једном, било је то пролетос, спремала се она, да пође у Нови Сад једној својој другарици у госте. Ја као да сам и опет нешто слутила, задржавала сам је, па чак и молила да не иде, но кад ми она даде тврду реч, да ће за дан-два натраг доћи — пустим је. Наш опроштај изгледао је, као да ће последњи бити. Она је отишла, па се до данас још није вратила. И ја, и мој муж обоје ишли смо у Нови Сад и распитивали за њу, но све узалуд, ње нема, па нема. Да тешке моје несреће! Сирота моја Смиљка! . Ја сад сама себе кривим, што сам је онда пустила. . . Где је сад, то сам Бог зна! . . .“

Стрина је тужила. Ја и Љубица бесмо ћутећки делиле ту њену тугу. Сажаљевасмо сироту Смиљку. . .

Мало после а наш разговор пређе на нешто обично, јер нам се придружила и баба-Савка суседкиња стринина. Шаљива ова жена, беше нас мало развеселила својим говором, но стрина, она се опет осећала сетном, невеселом.

У таком разговору и не приметисмо, да нам се учитељ Миленко приближивао. Зачудисмо се кад нас поздрави. Он је морао приметити нашу забуну, кад нас се с онаким погледом посматрао, а особито Љубицу, која се беше зажарила у лицу.

Ја му пружих столицу и он седе с Љубичине стране.

Разговор је све живље текао. Стрина се беше од нас одвојила, разговарала се са баба-Савком, дочим је он нас две забављао. Утисци, што их у нами беше произвела стринина жалосна прича, за час изчезоше. Ми смо се шалиле, смејале. . .

Он нас је корео, што нисмо биле у цркви. Ми и ако се осећамо кривим, ипак смо се браниле.

„Таке Срткиње, — говорио је он умиљато, — па никад у цркви! заиста чудно! А особито госпођица — Љубица, два три корака да учини из своје куће па је у цркви.“

„Верујем, верујем, — бранила се Љубица, — а ко би тад матери помагао око ручка?“

„Та све је то само слаба извина. Госпођа мати ваша сигурно би и без вас знала зготовити“.

„Па и ако баш данас нисам била у цркви, ја сам се ипак молила Богу“, — рече Љубица

„Ви сте се ваљда тек само прекрстили. Човек се крсти и кад какав посао започиње. Ал' кад се света божија служба свршава, па не бити у цркви, Богу се у њој молити то је заиста чудно!“ — говорио је он као да се јако чудио, а овамо га очи издаваше, да се у себи смејао.

Љубицу је то чисто једило.

„Но, — рече гласом, као кад се дете расрди, — баш кад сте тако навалили, доћи ћу у недељу и у ову, и у другу, трећу, па и увек!“

Он се смешкао, као да му се допадало, где се Љубица тако детињасто једи, па је погледа умиљато.

„И ја се кајем, што данас нисам била у цркви — почех 'ја, — волим слушати ваше лепо певање!“

„Истина, ви врло лепо певате,“ — дода Љубица.

„О, молим, ви ми јако ласкате. . .“ — рече, ал' га ја прекинух:

„Па како тек лепо певате ону песму: „лепа Пава“.“

(Наставиће се.)

Тамо, тамо....

Тамо, тамо, ближе југу,
Понес'те ме снови моји,
Да утопим ову тугу
Сна љубавног у валови!

Где багрена цветна мири,
Љубичица, ружа, смиље,
Где се липа наша шири,
И споменак и ковиље!

Тамо, тамо, земном рају,
Где топлије сунце сјаји,
Моме милом завичају,
Сви где су ми помишљаји!.. —

Гле, дивно ли месец сија,
Ноћ се данку белом руга,
Е је лепша умилнија
Полутина земног круга.

Па како је свуда мирно!
Тек се чесмин жубор чује;
Шушти — кад би ветрић пирн'о —
Лишће, па се пољуљкује — —

Више главе санак стоји,
У сну ти се дижу груди, —
Ој полако, снови моји!
Да се . . . . . не пробуди! . . .

Нек спи чедо мојих снова,
Нек спи душа мојих нада,
Нек спи мелем свих болова, —
Само тихо мир нек влада!

Ја те гледам не да с' чини,
Већ баш ону дивотанку, —
Али само — у дањини,
Али само — тек у санку! . .

Тебе љубав — сунце југа —
Топлим зраком озорава,
Мени север — чежња, туга,
У жилама крв смрзава. . .

О, да ли ће једном сунце
И пред моја врата доћи,
Да обасја све врхунце
Мојих снова мркле ноћи!

И да зора зар заруди,
Дан осване нашој срећи,
Да ти паднем — роб — на груди
На растанак не мислећи! . .

У Бечу 1888.

Јован Радивојевић Вачић.

Деда.

Написао А. Петефи.

(Наставак)

Чула сам . . . Боже мој! за цел ог живота се нисам толико намучила, колко за ова три — четир тренутка Видела сам, кад су ушли по тебе. Тако ми се срце стегло, као да су га наобручали. Лакше би ми било, да сам плакала, али нисам могла. Јао, како је тешко, кад се не може плакати! Са таванских степеница посматрала сам оне, који су те тражили и чекала сам, да изиђу, чекала сам и сва дрхтала, као да ме је грозница тресла. На послетку изиђу. Нисам те спазила међ њима, али ми се чинило, да ме очи због страха варају и нисам ни самој себи веровала. Истрчим и запитам једног човека, да ли су ухватили? који ми одговори, да нису. Тек сам онда прâво почела да дишем.

— Душо, анђеле! рекнем и загрлим је Како да ти се захвалим на љубави?

— Воли ме, као ја тебе што волим, па се не брини, одговори она. Не треба ми ништа на свету, само твоја љубав, само твоје срце!

— Нек ме Бог убије, ако на другу и помислим, бисере бисерâ

— Не говори, слатки Петре, кад то и онако знам.... али куда ћеш сад одавде?

— Кажем ти, да не знам; тек толико ти могу рећи, да ми овде више нема станка.

— Па зар ћеш ме оставити?

— И сама можеш видети, да се морамо растати — бар на неко време, јер овде немам ни тренутка слободног.

— То је истина.... па добро — идем и ја с тобом.

— На што мислиш?

— Ни на што, само да заједно будемо. Ваљда ти не ћу на врату бити?

— Мени на врату? Како можеш тако шта и рећи?

— Па онда ћемо заједно ићи.

— Послушај ме, Јуло, рекнем јој, да је стишам. Пут ми је, видиш, тако неизвестан, да не знам ни где ћу моћи да отпочинем. А и време је сваки дан све хладније. Новаца немам; кад ми нестане из торбе ово по хлеба, не знам шта ћу јести.

Јула ме није пустила, да и даље говорим. Рекла ми је, да ће са мном гладовати, зепсти и све, што и ја, трпети; рекла ми је, да је ласно у срећи волети, да се љубав сиромаштвом проба, да јој је сад најбоља прилика, да покаже, како ме воли и да је ја право не волим, ако јој не допустим, да употреби ту прилику. Бадава је било све што сам јој говорио, остала је при томе, да ће са мном ићи. Ишли смо дакле заједно.

Али смо наседи, јер нас изван села сретне заклетникова жена. Тамна ноћ беше настала, а она је стара била, али су бабе као мачке — и ноћу виде. Познала је Јулу, па јеослови:

— Куда, куда с момком по мраку? Таква је данас младеж! прогунђа и поругљиво се насмеје.

— Немој да се обазреш, пришапнем Јули; као да је ниси ни спазила, као да ниси ти то, па ће ваљда мислити, да се преварила. Знаш, како је брбљава, сутра ће целом свету приповедати, да те је с момком видела овуда проћи, а онда нам је крај, јер знају, да ти ни с ким другим ниси отишла, него са мном, па ће нам ући у траг.

Брже смо корачали, док нисмо доста далеко оставили село за собом. Скренули смо са великог пута, јер смо се бојали, да ћемо се опет срести с ким, ко би — може бити — још опаснији по нас био, него заклетникова жена. На лево смо савили према кукурузима — с намером, да ћемо ваљда на каквом селишту моћи да отпочинемо, али смо у мраку тако залутали, да ни на далеко, ни на близу ни лајање паса нисмо чули, што би нам пут казивало. На обали неког јендека се зауставимо, где смо легли и брзо заспали, јер смо јако уморни били. Опаклија ми је доста велика била, обоје смо у њу стали; Јулу сам притиснуо на груди, да не озебе; тако смо спавали и тако дивно сневали, као да смо на свиленим душецима лежали. Држе, да нема вила, а како да не, кад је љубав једна од њих..... је ли истина, Пело?

Пела се тако задубила у ћутање, да није ни приметила, да је стари господар њој што рекао. Јован је место ње великим жаром одговорио:

— То је истина, али друго не!

И занесен посматрао је своју драгану, која му се сад још лепша чинила, него иначе, ма да је она увек дивна девојка била с оним руменим и малим устима и великим плавим очима.

Газда Петар овако продужи:

Ја се први пробудим, а Јула је још неко време спавала: нисам се ни макнуо, да је не бих пробудио. Глава јој је на мојим грудима била и тако сам се добро осећао, као да је Бог оваплоћено блаженство метнуо на мене. На послетку отвори очи, збуњено погледа око себе и поцрвени. Саветовали смо се — куда ћемо? и сложимо се у том,

да нам је све једно ма куда, јер нигде нема добрих људи. Отац јој је, истина, живео, али је није волео, јер је њено рођење матери главе дошло. Умрла је, кад је Јулу родила и за то се отац тако туђио од ње, да ју је још у детињству у службу послао и од то доба тек два-три пута дошао да је види. На њега дакле не можемо рачунати, да ћемо тамо уточишта наћи. За то смо наумили, да идемо, док у каквог ваљаног човека места не нађемо.

До мрака смо ишли са једног селишта на друго и свугде смо питали, да ли им треба слуга и служавка? и свугде су одговорили, да им нису потребни, сумњиво нас мерећи. Разумели смо, ма да нам нису рекли, да можемо даље ићи и ишли смо врло тужно.

Још није касно било, али пошто је права јесен завладала, већ се смркло, кад смо до последњег селишта приспели.

Далеко је пусто лежало; на једном крају се високо дрво црнило, на другом се трском окружено језеро блистало у помрчини, а на среди се светлио кроз отворена врата селише коњушаре. Натраг у обору зачула се клепетуша на овну, кад га је сусед гурнуо. Иначе је све мирно било. Уђем с Јулом у коњушару, где је огањ горео. Шестседам људи било је у њој. Старац, његова два сина и кћи и два-три беспосличара. Старчев млађи син ложио је на сред коњушаре и баш онда, кад смо ушли, бацио је доста сламе на огањ; за тренутак се помрачи, за тим у један пут слама букне и осветли сву коњушару. Видели смо људе, како седе око огња, а горе чађаве греде, са којих су косе, српови и грабље висиле. На среди поред зида стајао је орман и на њему чобања, а у њој трска, којом су пили из ње. С десне стране два мркова јела су при јаслима, а с леве су две краве преживајући лежале, поред којих је велики белов лежао; чим смо ушли одмах је залајао.

— Шибе! продере се на-њ старчева кћи и псето ућути.

— Добро вече! рекнем, кад сам унутра ступио.

— Да Бог да! одговори стари домаћин.

— Конака тражимо, ако узможемо наћи, рекнем и повучем за собом Јулу, која је бојажљиво на прагу стала.

— Биће, ако се задовољите, децо, одговори старац пријатељски. А у каквом сте послу? Али ходите ближе к огњу, јер, као што видим, то девојче зебе.

Седосмо поред њих и испричам, шта нас је дотерало; искрено сам признао све, само то нисам, да ми је Јула драгана. Рекао сам, да ми је сестра.

— Не спавај, Марко, рече старац свом најмлађем сину, кад сам говор довршио, не спавај, сине, да те корећи не морам будити. Знаш, да и огањ заспи, кад ти спаваш. Ложи!

Марко га послуша, али толико сламе баци на жеравицу, што се већ почела да гаси. да се огањ у мало није са свим утрнуо. Жарачем подигне сламу, потпири и опет прогори. Ја сам дотле беспосличаре посматрао. Двојица су око тридесет, а трећи ни двадесет година није имао.

— Продужи, брате, рече старац овом најмлађем, продужи, да чујем; стао си тамо, да ти је отац умрьо.

— Отац ми је дакле умрьо, Бог да му душу прости! тако је почео ословљени младић. Тад је било питање: како да га сахранимо? јер нисмо имали дасака, а ни новаца за сандук. Морао сам у крађу, јер није било другог начина. Пред кућом среског судије годинама су лежале многе даске, што му нису потребне биле. Помислим у себи: не ће ни приметити, ако једну-две узмем. Ја сам и отишао и док ми је мати поред мртваца бдила, набавио сам даске за сандук, што сам саставим онако неотесане, јер иначе би и столару тре-

бало да се плати. Сутра дан смо положили оца у њега, а трећи дан смо га на двориште изнели и заковали. Баш кад смо се са сандуком кренули, дође судац, прегледа га са свакс стране и за тим заповеди, да га отворимо. Али већ је закован, рекао сам уплашено, јер нисам на добро судио. Све једно, одговори он, откујте га! Ништа није помогло, морало се отковати. Судац промотри изнутра и наиђе на оно, што је тражио, па рекне: ево жига, те су даске моје — и за тим оде. Тек што се погреб свршио, узму ме на испит. Признао сам крађу и добијем по године робије и педесет батина. Кад сам из тамнице изишао — и сирота мати ми је поред оца већ лежала.

Ту младић бризне у плач и горко је плакао; после кратког времена песницом отре сузе и продужи:

Бог зна од чега је умрла. Можда од глади, јер се нико на свету није за њу старао. Сад је већ све једно! помислим, с Богом поштење! осветићу се судцу и одем у чорду, из које му педесет волова украдем и отерам... за сваку батину по једног. После их на страни продам неком месару, који је обично без пасоша марву куповао и обогатио се. Али воловима уђу у траг и мене пребаце преко Тисе. Са ова два поштена човека срео сам се на скелској пусти и сад ћемо заједно у Бакоњ; веле, да је тамо добра заслуга за сироте момке, кад се труде.

— Да боме, рече стари домаћин, а и то је добро у томе, ште су чувена веспримска вешала одмах у суседству. Ја те из свег срца жалим, јер ако ти кад вране на глави гњездо свију, ниси ти крив. Али то је све једно, јер ћеш само ти патити. Они мудри законодавци и за богате и за сироте једнаке законе доносе, а то је велика погрешка. Лако је богаташу не красти! али кад би му само отац умрьо, па не би имао дасака за сандук, волео бих видети, шта би радио, ако има срца. Па ипак за то вичу на сиротог човека: отерај га, обеси, јер није ни за што друго, него за крадљивца, разбојника!... Устани, Видо кћери, донеси тарану, да једемо — боље ће бити!

Вида је донела у лепој здели вечеру са хљебом и сви смо слатко јели. После вечере стари домаћин скине са клина тамбуру и такве је песме свирао, да нас је срце болело. Огањ се трнуо, само је кат-кад букнуо; старац је свирао, а ми смо мирно слушали... у један пут зачује се с поља звекет оружја и кад смо скочили, оружници су већ опколили влата.

— Ево га! викну један и појури к мени. А ко су они други? Ухватите их!

Два беспосличара искоче и нестане их у мраку, а трећег ухвате и са мном заједно свежу — баш оног, који је онај догађај причао, најмлађег између њих.

Сирота Јула, пала је у очајање. Као дивља зверка скочила је на дошљаке и хтела је, да ме одбрани.

— Не дирај их, душо, рекнем јој, јер је све бадава.

Али ме није послушала, док је један од војника није гурнуо, да је пала и онесвестила се. Као да су ми срце прободи. Да сам слободан био, немилостиво бих га удавио, али нисам се могао ни да помакнем. Сузе ми потеку и уста ми се запене. Понели су нас. Молио сам их, да само дотле пречекају, док Јула к себи не дође, да се опростим с њоме. Нису чекали. Однели су ме с оним младићем, који је украо даске за сандук и који се Влада Удичић зваше.

Тако будем војник заједно са Владом, јер није пасоша имао. Одмах сутра дан кренемо се у другу државу у војску против Наполеона. После два месеца сретно смо издржали прву битку. Влада, који ми је врло добар и једини пријатељ био, дошао је до лепе

своте новаца. Ни паре није од ње потрошио, него је послао свештенику у своје село, молећи га, да споменик да подиђи на гробу његових родитеља, да би их нашао, кад се кући врати. Али бадава се за то постарао, јер наскоро паде у боју. Поред мене је спао с коња и тужно га запитам:

— Шта ћеш поручити, брате, у домовину, ако се ја још вратим?

— У домовину? Ја је и немам... имао сам оца и матер, али су умрли и сад и ја идем тамо, где су они; њима ћу сам рећи, како сам сретан, што сам се живота опростио!

Тим је издахнуо.

(Свршиће се.)

И опет како је у земљи.

(Свршетак.)

4. Код оваке ипотезе са свим се заборавило на температуру, код ове ипотезе изгубило се са свим из вида, да се испред притиска не може ништа уклонити, код ове ипотезе заборавило се са свим, да закони, који важе за чврстоћу штапова у дубљину од милиметра па и метра, не морају ни близу важити за грдосију земљу. Истина је, да ће дугачка челична шипка, кад се исправи, измрвити се сама од себе, својим рођеним притиском, само ако је слободно исправљена. То пак не би било, кад би шипка била добро утврђена. Шипка од леда висока 300 метара разишла би се од себе, измрвио би је њен рођени притисак и опет за то глечери на Гренланду и ледени брегови у јужним поларним крајевима још су доле потпуно цели, ма да се дижу много више над површином земљином.

И ово дакле мишљење о земљиној унутрашњости не може се никако одржати.

5. Ако скупимо све, што сигурно знамо, о земљиној утроби, имаћемо ово:

У земљи је грдан притисак, но колики, не можемо навести сигурно, јер не знамо, како се мења густоћа у земље кад идемо даље унутра, но ипак притисак мора имати небројено иљада атмосфера.

Температура расте, што дубље идемо, и то тако, као што то бива код врела тела, које се хлади у хладном простору. Посред земље имаде места, у којима је врло грдна температура, јер лава из вулкана, кад већ продре километрима дебелу земљину кору, још је толико топла, да би се гвожђе на њој отопило. Много камење каже, да је било некад усијано течно, а друго опет, као гранит и гнајс доказају, да су постали у врло великој температури и не пита се да ли нептунским или плутонским путем.

Из овога свакојако морамо изводити и сада и увек, да у земљи влада грдна температура но у великој дубљини подједнака, као што то у опште бива у телу, које се хлади зрачењем.

Да се запитамо, шта можемо извести, каква је земља унутри, ако узмемо да је у њој и грдан притисак и грдна температура?

Као што се знаде, ми узимамо, да се тела састоје из појединих врло ситних делића, молекула, који су последње физикалне јединице но даље се не даду делити; тек хемија их може даље делити у атоме, а то су најситнији делићи, од којих може доћи наше данашње знање о раздељивању тела и делића.

Ови молекули владају се по вечитим законима гравитације и таласају се један око другог у путу планетином. Средњу брзину њихова кретања, то јест спагу, са којом се таласају, зовемо топлотом. Ако је топлота слаба, брзина кретања дакле мала, не могу делићи никад тако се разићи, да се међусобно не привлаче, они остају непрестано у гомили, као физикалне јединице; ако је топлота нешто већа, кретање дакле брже, молекули се разлазе, дислоцирају, но ипак молекул не оставља потпуно молекул — тада имамо течно тело пред собом; ако се пак молекули још брже крећу, то прелазе од елиптичног пута у хиперболан, исто тако као што то бива

код свију небесних тела: небесна тела са неком брзином иду по кругу сунца, ако је брзина већа у таких тела, она иду по елипси и елипса је све више развучена, што тела брже иду, ако је пак брзина још већа, ако је отприлике седам петина као она код тела, што иду у кругу, онда иду у параболи, са још већом брзином небесна тела крећу се у хиперболи. Кад се дакле делићи брзо крећу, пут им је у хиперболи и њихова кохезија тиме је уништена те се молекули крећу као оно кад силне мушице у ваздуху лете једна с другом; каткад се два молекула тако приближе, да се привлаче, у хиперболама иде један око другог — сударају се — па се онда удаљуіу. Овако стање у тела је ваздушно стање а температура, на којој је топлота управо толика, колико се иште да делићи пређи могу из затворена пута у отворен, т. ј. у хиперболичан јесте тачка врења и она зависи од средњега међусобног удаљења молекула, дакле од волумена и по томе и од притиска који је над ваздушним телом.

6. Но можемо добити још једно особито агрегатно стање, у које тела долазе, ако су у исто доба под великим притиском а врло су врела: овако је отприлике у земљи. Овако стање мора бити у средини међу течним, код којега се молекули крећу у путу елиптичном али за то су ипак тако близу, да се привлаче, и међу ваздушним, код којега се делићи крећу у хиперболичном путу и разлазе се тако, да се и не привлаче. У опште ваздушно тело, кад се јако притисне, прелази у течно стање, то ће рећи, молекули се тако зближе, да се не могу одмаћи толико, колико им треба па да иду путем хиперболичним, већ морају летити један око другога у елиптичном путу. Но има овде и границе, има температуре, на којој је брзина у ваздушних молекула тако велика, да их ништа не може тако зближити па да пређу у течно стање; молекули тада остају у даљини, до које допире њихов међусобни одношај и они опет иду по хиперболичним путовима. Ово стање мора бити више апсолутне или критичне температура за врење; ова критична температура за врење она је температура, на којој су путови молекула независни од притиска од близине и увек остају хиперболични.

Што се тиче ових путева елиптичан и хиперболичан, не треба узети дословце, да су баш таки, јер то би било онда, кад би се кретала само два тела а кад је ту више молекула, онда је тако све замршено, да се досад ни рачуном није могло на чистину изаћи. У елиптичном путу се крећу молекули, док не почну један другог остављати; тада прелазе у отворен пут, у хиперболичан пут. Додати нам је још, да се овде увек има разумети само средње кретање и средња брзина у молекула.

7. Земља у средини нити је чврста, нити течна а није ни ваздушнога стања; ми морамо узети, да су у њој тела у критичном стању а то је неко средње међу сва три наведена, то мора тако стање бити као што би било код сувише притиснутог и презагрејаног ваздушног тела.

Овим путем је онда лако протумачити и онај притисак, који имаде унутрашњост земљина на кору земљину. Тај притисак се јавља у вулканском избацивању и у земљотрусима.

Земља дакле у физикалном погледу није ни чврста ни течна. Кад се тако узме, онда је лакше протумачити и то, како је постало неко камење и неки минерали. Овај постанак не да се протумачити друкчије него кад се узме, да су ваздушна тела у критичном стању, јер у таком стању кадра су она растворити и угљеник, који се иначе не да растворити ни у једном телу.

Још нешто занимљиво можемо извести одавде. Лакоми људи, који злата свугде траже, говоре, да је земља унутри све сам племенити метал, јер је земља специфично врло тешка. О томе пак не треба ни говорити. Ако је земљина унутрашњост у критичном стању, у критичној температури, онда специфична тежина зависи просто од притиска а ни најмање нас се не тиче, да ли је то племенити метал или песак или иловача; у осталом са свим нам је свеједно, да ли је под нами иљаде километара злато или сребро или што друго, та дотле се никад сићи нећемо!

М.

ЛИСТАК.

ПРОСЛАВА ВУКОВЕ СТОГОДИШЊИЦЕ.

Српски народ у опште, поштујући велике заслуге свога првог народног књижевника, ценећи заслуге човека, који је цео свој век посветио скупљању народних умотворина, који је српски говор народни увео у српску књигу, те тако допринео, да сваки може све разумети, што чита — прославио је, како ваља и приличи, стогодишњи дан од рођења *Вука Стефановића Караџића.*

Прославу узео је у руке онај, коме је доиста и приличило, и који је дужан био то учинити — прославу је руководила српска држава; није дакле ништа необично, што је прослава испала лепо, и што је сваки, који је на њој био, дошао кући са милом успоменом на Београд и на ту прославу у опште.

Варош је била украшена заставама, народ је био у свечану руху, сваком си могао читати неку радост. Сваки домаћин био је Србин, дочекао је и угостио госта свога.

Гостију је било доста, а могло је бити и више, особито са ове стране Саве и Дунава. На прослави је са ове стране заступљена била са изасланицима: Матица Српска, српска велика гимназија у Новом Саду, мађ. кр. универзитет у Будим Пешти, српска православна црквено-школска општина у Новом Саду, српска виша девојачка школа у Новом Саду, Текелијн завод у Будапешти, српско певачко друштво у Ст. Бечеју и т. д. Бугарска влада била је званично заступљена.

По програму, који се напред већ удесио, обавило се све у најлепшем реду:

На дан 8. септембра у вече приказивала се у позоришту „Апотеоза Вуку Караџићу“.

Дана 9. септембра била је архијерејска служба, на којој је чиноначалствовао сам митрополит српски са још два владике и са више свештеника и ђакона; народа је било у цркви врло много а било га је и по порти и по улицама око цркве. У цркви је био цвет интелигенције српске, који се искупили, да одаду достојну пошту слављенику *Вуку Стефановићу Караџићу.*

На крају архијерејске службе био је парастос за покој душе Вукове, затим је био свечани поход кроз главније улице београдске. Ишло се дубровачком улицом, улицом кнеза Михајила до споменика мученика-кнеза.

Свечани поход био је диван, непрегледан.

Пред спомеником су певала певачка друштва „Спавај мирно“ и дивно и тужно.

Од споменика се ишло улицом Васе Чарапића до велике школе, која је била најлепше украшена од свијух и јавних и приватних зграда у престоници; ту је било и попрсје Вука Караџића.

Пред великом школом говорио је министар просвете похвалну беседу слављенику, у којој је истакао, зашто је баш држава дужна била да слави и прослави књижевника Вука. Овде је било и песме уз гусле, песме тужне јадованке; попрсје Вукоко окићено је за тим силним венцима. Кад се још вратило у цркву, била је светковина готова за то пре подне.

После подне било је народно весеље код споменика кнеза Михајила а у великој школи је у 4 часа говорио Јован Бошковић члан егзекутног одбора и професор велике школе. Говор му је био дужи и достојно је показао, како је Вук Караџић задужио српски народ.

У вече је била представа пред силним гледаоцима; ни једног места није било празнога а све су били сами позвани гости.

За народ на улици свирала је војена музика.

10. септембра као последњи дан тродневне свечаности вукове била је свечана седница београдске општине, на којој је говорио председник суда те је за тим одлука одбора општинског саопштена.

Одбор је закључио, да се оснује стипендија од 700 динара и да ју ужива онај, који ће слушати филологију српску; осим тога закључио је одбор, да улицу, у којој је ве-

лика школа, назове улицом Вука Стефановића Караџића за вечити спомен великану Вуку.

После подне је била свечана седница кр. срп. академије. У седници тој говорио је врло лепо и исцрпиво академик Стојан Новаковић, износећи и опет заслуге Вукове за српску књигу и просвету.

Последњи акт свечаности било је подушје Вуку. На банкет овај дошли су звани гости, осим тога изасланици разних корпорација, за тим представници школе и просвете у Србији и други. Било их је преко три стотине. Здравице су биле званичне и по утврђеном реду.

Тако је свршена ова толико свечана прослава стогодишњице Вукове. Прослава је свршена али ипак не треба да буде ово крај и спомену Вукову. Још једно велико дело чека народ наш. Дело то мора бити: пренос костију Вука Стефановића Караџића. Српски је народ пренео Бранка, поштоваоци пренеше Љубишу и друге, српски народ пренеће и Вука и његове кости треба да леже у народу, из којега је он вадио бисер и драго камење те потомству остављао, остављао га у књизи, да их читамо и да их разумемо.

Толиким радом својим, толиким скупљањему смених умотворина и издавањем њиховим, толиким пожртвовањем својим заслужио је Вук и задужио Србе, где год их има, да га имају међу собом, те да им тако изближе буде узор и правац, којега се имају држати, па да им књига и просвета напредује.

БЕЛЕШКЕ.

(Стогодишњи парастос капетану јунаку *Ђ. Радивојевићу)* и његовој храброј дружини од 300 бораца, који г. 1788. погибоше славно на вису код Томашевца бранећи милу домовину, слободу и веру против силних Турака приредила је српска црквена општина томашевачка у друштву са општинама ботошком и орловатском 11 септ. (23) 1888. — Досад је место, где погибоше јунаци српски, обележавао скроман споменик, сад пак приређивачки одбор стогодишњега помена дичних бораца намерава подићи на истом месту пристојан и достојан споменик. Споменика тога ради приређена је и беседа на дан прославе; од беседе је чист приход одређен на споменик. Осим тога одбор апелује и на родољубље нашега народа и позива на добровољне прилоге. Прилози се шаљу Српском певачком друштву у Томашевац.

(Срп. народна позоришна дружина) завршила је своје преставе у Вел. Кикинди и отишла већ у Чаково. Наши врли Кикинђани осветлали су себи образ и овом приликом. Позоришној благајници остало је сувишка преко 600 фор. Евала!

(Парастос дру Ђ. Натошевићу). Црногорско учитељство сакупљено на Цетињу на учитељску скупштину, ценећи велике заслуге Натошевићеве по народну школу, приредило је 11. о. м парастос томе заслужноме нашем педагогу и реформатору наше новије школе.

(Вуково вече у Новом Саду.) И овде је прослављена Вукова стогодишњица, и ако у скромном облику. У прошлу суботу у вече давала је овд. певачка дружина забаву, на којој је певао мушки и мешовити збор, певало се уз гусле и давана су два позоришна комада, које су одиграли дилетанти, чланови овд. певачке дружине, како се само желети могло. Што ствари овој још лепши вид даје, то је то, да је чист приход од забаве намењен удовици нашега пок. песника Мите Поповића. Чиста дохотка беше преко 90 фор.

(Никола Шумоња,) наш врли сурадник и бивши некад учитељ у Сарајеву и уредник „Босанске виле“, изабрат је сада за срп. народног учитеља у Петрињи. Надамо се, да ће се име његово од сада и чешће чути у књижевности нашој.

РАЗНО.

Људи мање умиру. У опште је констатовано већ, да људи све мање умиру, како коју годину. То је показано за многа места већ, а у најновије доба први варошки лекар у Гетеборгу покупио је бројеве од много година и упоредио их. Из тих бројева види се лепо, како се све мање умире. — Варошки лекар узео је колико годишње умире од иљаде у разним периодама:

Године	испод 1 год.	1—9	10—29	30—59	преко 60
1776—1800	370	53	12	31	144
1800—1825	335	41	11	29	125
1826—1350	232	30	11	26	97
1851—1875	248	35	10	20	72
1876—1885	185	23	6	14	57

Према овим бројевима извео је исти варошки физик ово:

1. Људи много мање умиру у овом столећу него што су умирали у пређашњем, па и у деветнаестом веку умиру све мање и то је пре почело него што су здравствене прилике, као добра вода и т. д., на боље окренуле, он то тумачи бољим политичним, социјалним и економским приликама.

2. Нашао је даље, да су у нека времена бесниле разне епидемије а у неко доба опет их није било, исто тако у неко време умирало се јако а други пут опет врло мало. По томе дакле не да се тачно рећи, од каквог су утицаја санитарне реформе по умирању коју годину пре и коју годину после тих реформа. Исто тако погрешно је рећи, да су здравствене прилике у једном месту рђаве, ако се кратко време то бележи те

се рђав резултат добије. Особито је погрешно, ако се у том погледу сравњују године пуне заразних болести са годинама, у којима их није било.

3. То што се данас мање умире не треба приписивати само хигијенским радњама јер у пређашњим временима било је година, којих се мало умирало.

4. У Гетеборгу су помогле поправљене хигијенске прилике највише 25 од иљаде, т. ј. толико их од иљаде мање умире у години, кад нема епидемије.

5. Да се против заразних болести ваља бранити, признаје и сам лечник но ипак за то не може се приписати хигијенским радњама то, што је у новије доба ређа дисентерија, колера, грозница и др., јер у старије време било је и дужих периода, у којима није било епидемија. Данас се у Европи још не може казати, од коликога су утицаја хигијенске прилике на разне пошасти. Можда ће се ово тек онда моћи сигурније видети, кад у варошима канализованим, у варошима са водоводом и т д. мање буде заразних болести према оним годинама, кад није било канала или водовода или према оним варошима, где ове хигијенске бриге нема, или ако заразне болести добију какав нов карактер на дуже или краће време, само тада не треба друге околности из вида испустити.

6. За 25 последњих година нису попустиле у Гетеборгу ове болести: сушица, запаљење цигерице, катар у прсима, запаљење бубрега, рак и др., међутим јако је попустила грозница после порођаја и болести инфекцијом рана; дечији пролив је нешто попустио а тифске грознице је много више. Е. Р.

Како је у Лабрадору. Лабрадор је полуострво на северу од Америке. У опште слабо је познато. У новије време путовао је дубље на полуострво *Р. Е. Холме*. Из његова извештаја географском друштву у Лондону наводимо: Међу голом, ледом покривеном обалом и унутрашњошћу Лабрадора велика је разлика, јер је полуострво унутра пуно разнога биља — шуме. Шуме почињу отприлике на 20 километара од обале; ту је и клима са свим друга, тако да, кад се иде од мора дубље на копно, изгледа као да из зиме идемо у лето. Ескими станују само уз обалу, даље су Индијанци; међу њима нема сличности. Индијанци живе од риболова по рекама пуним рибе и од лова на животиње са лепим крзном. Откако су Енглези заузели полуострво, строго је забрањено продавати спиритуоза, тако се тамо поглавито пије теј. Од месеца јулија до октобра плове уз обалу поштанске лађе до Њуфундленда. На југу је много воде, те је преко многих малих језера јужна обала спојена са заливом Унгава на северу; за ову свезу знају Индијанци добро. Путник је на чамцу обишао више река; на реци Гранд Риверу путовао је уз воду три недеље дана но морао се вратити, јер је време било незгодно а нестало је већ хране. Тако није могао доспети до великих водопада која су више од Ваминикапу језера. Индијанци с боје ових водопада као каквих чудовишта и по Холме долази међу најзнатније на свету. Пријатне дане о половине јунија до половине септембра, кваре мног комарци и муве. Горњи месеци су лето на Лабрадор и на појединим местима успева кромпир. На цел источној обали само је једна крава и марве у опште нема. Разлога је овоме у томе, што су вашке, кој Ескими држе и за пренашање терета употребљују врло дивље те тамане марву тако, да се не може о хранити. По попису од 1884 било је на источној обал 4211 становника; за време лета пак, кад се тамо хват риба, има људи до 30.000 на источној обали.

Од биљних производа на Лабрадору доспева реп кељ и кромпир, жено не може доспети; из минералног царства долази лабрадорит, врло леп минерал, азбес гвожђе, бакар. Дивље животиње су јелен, ирвас, ле дени и црни медвед, курјак лисица, мачка, зец, кун видра, хермелин, јеж и дабар; домаће животиње с пси и ирваси; у мору је много рибе.

ЗАГОНЕТКА.

(Од три слога).

Први неће никад 'вамо,
Него тежи све онамо,
Где му друзи море дижу —
Те до неба вали стижу. —
Цело гласе усптнило,
Младу момчад усхитило.

J. П. д.

НОВЕ КЊИГЕ.

Кавгa, *слика из живота српског народа у Сла вонији* у три радње Написао *Јован Грчић*. У Нов Саду штампарија српске књижаре браће М. Поповић 1888. На 8-ни, стр. 63 и III. — Комад је овај прика зиван у Вуковару, Новоме Саду и у Сенти (овде по насловом: „На мрзану кућа остаје"). Писац је прем критици и савету својих пријатеља дело поправио штампао.

„ЈАВОР" излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шаљу уредннку, а претплата „Администрацији „Јавора" у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор. на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића. *Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.*

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК: ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ. — УРЕДНИК: Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 39. У НОВОМ САДУ 25. СЕПТЕМБРА 1888. Год. XV.

Другарице.

НОВЕЛА В. МИЛАНА МАРИНА.

(Наставак.)

Да, да, — упаде ми Љубица у реч, — до иста дивно. Ја сам више пута од других слушала ту исту песму, па ми се није ни најмање допала. Ал' ви! тако дивно знате да је изваћате, да чисто човека дира. Свирате ли?"

„Свирам, госпођице, ал' врло слабо. Учитељ певања беше и сувише лењ, да нас научи тој лепој и уметној вештини. Ја сам самоук свирач. Кад-кад тек потегнем гудало, па га брзо и оставим. Нисам вештак, па ме то и једи."

„Баш бих вас волела чути!" рече му Љубица.

„Ја сам свирала у гласовир, док сам још у Сомбору била, ал' сада већ не тако. Мати ме је рад тога често корела", — говорила сам ја.

„А, у гласовир, то је са свим већ нешто друго! Та ми се свирка особито допада. Слушао сам једном Пачу-ово коло, чисто заноси душу у слушаоца."

„Па одломци из „Наших сељана", па „Смесе народних песама", — ређала сам ја.

У то ће Љубица:

„Видите, баш ћу вам рећи, мени се ни гласовир тако не допада. Знам ја једну свирку, што тако зна да потресе човека. Нема у њој ништа необичног, ал' ипак зна да занесе свакога. Они њени једноставни и слаби звуци, пуни су преливања, пуни су осећаја, кадри су да натерају сваком Србину сузе на очи."

„Ви сигурно гусле мислите", — упаде јој он у реч.

Она климну главом.

„О, госпођице у том се јако слажемо. Та српска народна свирка, остаће и код мене, као љубимица између свију страни музички инструмената. Ја их волем, ја их поштујем и обожавам. Њени су звуци горке сузе народне за потрвеном славом нашом У њима лежи сва наша прошлост тако јасно исписана, оне су народ, јер што оне говоре, то су осећаји свог српског народа. Оне само знаду српску душу усколебати, ражалостити. . ."

Љубица га је петремице слушала, беше се његовим говором одушевила.

Стрина беше устала:

„Е, сад није вајде, морамо се уклонити," — рече показујући на краве, које се беху са поља враћале. — Прашина ће бити велика."

Учитељ беше устао, да пође кући.

„Извол'те, господине, унутра," — нудила га је стрина.

Још кад и ми на њега навалисмо, он се реши и уђе у двориште. Одмах му паде наш врт у очи.

„Да дивног врта! — рече, — као какав перивој."

„Па хајд'мо тамо," — прихвати Љубица, и већ хтеде к' њему отскакукати.

„Ви изволʼте само тамо, ја идем мало унутра, — рече стрина. — Ти Данка и Љубице покажите господину Миленку цео наш врт. Изволʼте... Изволʼте..."

Отишли смо тамо.

Сунце беше већ на заходу, а у врту владаше лепа хладовина. Оно моје шарно цвеће било је љубопитљиво подигло своје главице, као да се чудило новоме госту. Миомирис племенитих ружа беше се осуо по целоме зраку и по свом врту, ка' оно сива магла у јесенско доба.

Били смо стали код ружа. Учитељ је редом обилазио сваку, па је мирисао и хвалио.

„О, ово је нешто особито! — рече и стаде код једне. — Оваке руже још нисам видео!"

„То је „princessa Beatrice" најлепша и најновија ружа. Јелʼте да је лепа?" питала сам га ја.

„Заиста је дивна!"

„Она је моја љубимица," — рече Љубица, па порумени, кад јој он рече:

„Леп „густ", врло леп! Кад је ваша љубимица, би ћу тако слободан, да је се још боље намиришем."

Љубица се осмели. Приђе ружи и поче је кидати.

„Не! за Бога! .. Шта радите?!. чудио се он.

Она је откине и пружи му.

„За Бога! шта ће госпођица Данка рећи!?"

„О, Боже сачувај! изволʼте, изволʼте само", — рекох му ја.

„Ја вам из свег срца благодарим, — поче се он захваљивати. — ја ћу је чувати и мирисати, па ћу пазити, да се којекако не осуши. Била би велика штета".

Узе ружу и стаде жудно мирисати.

Љубица се развесели. Стиште ми благодарно руку, а ја осетих да јој је рука тако врела, тако врућа.

Тад мене као да нешто у срце такну. Стала сам па сам мирисала и даље руже, к'о да сам хтела тим мирисом бурно срце утишати.

Они беху стазом већ даље отишли. Љубица је ишла поред њега тако гордо тако поносито. Он јој је нешто живо говорио.

На једном стадоше.

Ја сам их посматрала. . .

Љубица му је придевала на капут ону моју ружицу. Руку своју беше наслонила на његове груди, а лица њи'на тако близу беху.

У мени је нешто горело, пламтело. Кроз срце прође ми нека језа. Ја сам задрхтала.

Убрзала сам кораке, па сам их стигла.

„Ви мора, госпођице-Данка, да јако волите руже, кад их не можете тако брзо оставити" — рече ми он.

„Јест, ја волим руже!" — оте ми се и нехотице из груди.

„Нас две уживамо у њима", — настави Љубица, па ме погледа умиљато

Беше дошла већ и стрина, па нам се умеша у говор.

„О, та ви, гле, како лепу ружу добисте" — рече, кад беше спазила ружу на учитељеву капуту. — Баш ћу вам ево и ја дати још лепша цвећа, него што је та ружа."

Била изабрала разнобојна каранфила, па му пружила. Он их прими, па јој стаде захваљивати.

Пред вече бесмо изашли из врта.

Учитељ се са нами опраштао, и већ одмаче два корака, а Љубица га викну:

„Господине-Миленко! станʼте, ево ћу и ја!"

Ја сам се чудила такој смелости љубичиној. Хтедох их тад и ја пратити, но она већ беше за њим одскакутала вичући:

„Лаку поћ, Данка!“

Стала сам, па сам их посматрала. Срце ми је куцало у грудма, а лаки уздах и нехотице излети ми ван.

Они су врло споро ишли. Једва једном дођоше до њене куће. Свет се враћао са посетка. Јасни звуци гајда допирали су све тише и тише, док једном не умукнуше.

Мрак се мирно спуштао.

Они су још стојали пред њеном кућом. Мене је стрина звала унутра, но ја још нисам хтела да уђем. Била сам кроз вечерњи сутон посматрала оне две сенке, пред љубичином кућом.

Није прошло ни неколико тренутака, а они се растадоше. Мени као да одлану.

Тад уђох и ја унутра и упутих се у врт, па сам стала код оне моје руже, код љубичине љубимице.

И, тад осетим као неку жалост, зар за откинутим цветом. . .

III.

Од тог доба прође месец дана, па наступи и јесен. Љубица је често к' мени долазила јер смо се волеле и љубиле као две сестре. Учитељ-Миленко често нас је забављао, долазећи к' мени.

Но, неколико пута затекла сам га и код Љубице. Љубичина мајка поштовала га је и та добра жена уживала је у њему.

Нас две опет бесмо се поправиле, јер смо цркву редовно полазиле. Њему је то као годило, па нас је увек хвалио.

Љубица се од тог доба била са свим променула. Постајала је све веселија, па шта још више и смелија, не према мени, већ према њему.

Једном, сећам се да му је строго рекла:

„А ди сте већ за толико! Но ви сте баш неуредни!“

Наступила, као што рекох — јесен. Ко се не сећа јесењске дивоте на селу! Она сéла и прéла у то доба у селу збиља су дивна.

Па тек берба! знате и сами, да вам много о томе и не говорим.

Дá, лепо је на селу! Ја сам тако волела сеоски живот, као што га ви сад волите и обожавате.

Ви имате право што га хвалите.

Мој чика имао је винограде, па је држао и бербу на врло свечан начин.

Била је Љубица и учитељ у берби. Њега је чика врло волео. Једном му је рекао:

„Ви сте у нашем дому домаћи. Изволите кад год вам је воља долазити“.

„Мени је особито мило — рекао му је он, — верујте ваш ми се дом врло допада. Да нема вас ја не знам где би одлазио, где би се забављао. Тад би ми несносно било у селу“.

Ја сам у берби била домаћица. Стрина је остала код куће, а ја сам примила на се дужност, да кувам у винограду.

Из почетка су ми обоје и учитељ и Љубица помагали, док је чика надгледао берачице. Учитељ ми је шта више и наложио ватру, што ми је врло годило. Но, кад беху већ све свршили, отидоше, да се по винограду проходају.

Тад сам тек осетила сав терет једне куварице. Беше ми самој врло несносно, па сам и завидила њима, што се тамо у хладу забављају.

Шта само говоре? мучила сам се са том мишљу и питала сам сама себе.

Ваљда јој он шта прича о свом ђачком животу, а она га слуша, или јој. . . .

Но, то већ неће бити. Сигурно јој шта прича, — уверавала сам сама себе.

Ручак је дивно испао. Сви га хвалише, а особито учитељ, што ми је тако мило било. Постадох весела.

Кад смо се пред вече враћали пешице кући, учитељ нам је певао.

„Дед'те молим вас, певајте ону вашу песму, молим вас!“ — рече Љубица.

Он је послуша и започе:

Лепа Пава, лепа Па-а-ава....

Ми смо га слушале дивећи се лепоти те песме, а кад је стаде завршивати са подскочицом:

А кад сине пролеће,
Моје росно цвеће....

Прекиде га Љубица с раздраганим ускликом:

„То! то! . господине Миленко! ох.. то певајте! . . то је тако дивно!“ . .

Он је певао, а кад је свршио рече јој!

„Јесте ли сад задовољни?!“

„Ох, та ми се песма тако допада! — рече она, саже се и узабра један пољски цветак, па му пружи детињасто — ево вам награде за то. Певајте је још! . .“

„Не, сад нек госпођица Данка изволи рећи, какву песму, да јој певам?“

„Данка, реци молим те да опет ту пева, реци, реци! — молила ме је Љубица, па стаде пред-а-ме:

„Ох, слатка Данка реци, молим те!..“

Мени се већ досади Љубица. Срце ми се стеже и гњевно јој рекох:

„Нећу! . .“

Она се сневесели, као да је осетила сву моју хладноћу, покуњи се, а лице своје саже.

Мени се ражали.

„Љубице!“ — рекох јој молећи, па јој се приближих. — „Господине Миленко, певајте још једаред ону песму, молим вас.“

Он започе, а Љубица ми стиште руку. У лицу њену огледаше се тако јасно срећа и блаженство.

„Срдиш ли се?“ — шаптала сам ја.

Она климну главом да не, па се и на даље заносила и наслађивала том њеном најмилијом песмом.

Ми смо се враћали кроз густ дворед. Хладовина нас је била блажила. Учитељ је био скинуо шешир с главе, а бујна његова плава коса била му раштркано пала по бледом челу. Изгледао ми је тад леп, диван, као што беше она моја ружа у врту.

Кад смо прелазиле преко потока пружио ми је своју руку, да се у поток не стропоштам. И ја се тад први пут збуних, његова рука беше ми улила мило неко осећање у срцу, крв ми појури у лице и ја му и нехотице падох на груди. . .

„Но, Данка, ал си ми невешта, — корела ме је Љубица, — да не беше господина, ти би се зацело у поток стропоштала!“

И ја сам потпуно право давала Љубици, зар за своју непажњу и невештину при преласку преко потока, кад ми је рука била у његовој руци...

(Наставиће се.)

Царев Лаз.

ДРАМА У ТРИ ЧИНА.

Од Ђ. Рогановића.

(Наставак.)

ВЛАДИКА:

Јели тамо Расланчевић Вуко?

(Момче се загледало у владику како је лијеп пак не одговара на питања владичина него збори за себе.)

МОМЧЕ (за себе.)

Ах диван је наш владика,
Ка Христова Божја слика!

ВЛАДИКА ДАНИЛО:

(и једак зашто му момче у овом мучном стању не одговара.)

Кажи момче што не збориш бруко.

МОМЧЕ:

Ја за Вука ништа незнам ђе је,
Може бити урметли да сјеје,
Ко ће знати мили Господаре,

За све твоје по земљи главаре.
Ђе се данас налазе по гори,
Но те молим тако ми не збори:
— Ја крив нисам што долазе Турци.

Владика (њетко).

Хајде ми се испред очи вуци!

(Момче се поклони и крену да иде.)

Владика:

Устави се мало ти мртвиче,
Владика те и Господар виче.

Момче (говори тужно.)

Хоћу свети па ме и посјеци,
Само мени ти грдно не реци,
Јербо, свети, живога ми Бога,
Пријед к теби доћ нијесам мога',
Од Бобије до Цетиња има:
Кад би чојек полагано клима,
Шест сахата да ђавољи мање,
А ја дођох за три — за причање!

Владика (се мало ублажи.)

Ко ти може вјеровати момче?

Момче:

Ја мислим ти наш витешки оче!
Јер варати свога Господара:
Поштеноме то не одговара.

(Владика се мало насмије).

Владика:

А зар се ти бројиш у поштене?

Момче:

Да не бројим убио бих мене.

Владика:

И хитар си кажеш јели момче?

Момче:

Јесам свети и премили оче,
Хитријега од мојијех дана:
Нема тамо пут нашијех страна.

Владика Данило (живо збори.)

А ти хајде главарима кажи,
Докле душман тај несрећни вражи,
Уза земљу нашу отров бљује:
Нек се народ од њих удаљује,
И нек народ бјежи у главице,
Док се натраг не поврате злице.
Кажи Јанку, Богдану и Вуку
Нека турске хаљине обуку!
Ради миле јуначке слободе,
Па нек пођу да Турке уводе!
Од вароши њихне Подгорице,
До врх Везца високе главице,
Па нек дођу учињет ми гласа,
Колика је у Турака маса!
И реци им за оне Зећане,
Да их дивно ђе момче настане!
Хајде момче и живо пролети!

Момче:

Живио нам наш владико свети!

(Пољуби га у руку и одлази живо.)

Владика Данило (сам у соби.)

Боже благи дал' ме кушаш,
Те на мене стр'јеле пушташ!?
Да ли сам ти гријех убра'
Те ме гони твоја судба.

(Гледа у вис.)

О смилуј се свемогући!
Кад с' с аждајом станем тући,
Која јурну Црној-Гори,
Да је сатре и умори.

(Шета се.)

Нема пуно два мјесеца,
Од како су моја ђеца,
Црногорци дошли с рата,
Па их опет пламен хвата!
Азијатски са свих страна.
Ах да тешких ових рана!

(Гледа у вис.)

Боже силни, Боже свети,
Шта ћеш мени сад донети?
Свагда си ми чувар бива',
И милост ми указива',
Од душмана бранио ме,
С ким у борби сад ево ме.
Ево опет тешки дани!
Но ме и сад Боже брани!
Ти сачувај од некрсти,
Овај камен овђе чврсти!

(Показује руком кроз прозор.)
(Гледа у вис и растеже гласом).

Чувај твога крста борце!
— Чувај миле Црногорце!

(Кнез Раде брат Владике Данила улази у собу код њега и збори живо пошто га виђе замишљена.)

Кнез Раде:

Владико свети,
Што ти сад пр'јети,

(После мале почивке.)

Те си се тако у мисли дао,
Да није Ловћен у море пао?

Владика Данило:

Лако је теби мој мили брате.
Јер није једнако за ме и за те,
Лако је теби посмијех водити,
Али је тешко владаром бити:
Кад сјутра душман овуд' насрне,
Да гази народ Горице-Црне,
Ти би могао ка' човјек други,
И још живот продужит' дуги.
Али што ћу ја кад народ пане,
И мен' ће мркнут — да ми не сване!

Кнез Раде (чуди се)

Ми смо се јуче с душманом били,
Зар су се опет ђе појавили?!

Владика:

Сто хиљада на Сињиц стиже,
(кнез Раде мало тресне.)
И сваки дан к нама ће ближе,
Аждаја је ушла на свакој страни,
Па хајде сада од ње се брани.

Кнез Раде:

Бранит вајнстину као и прије,
Јер ово прва аждаја није,
(После мале почивке говори живо.)
Гинут мора владико свети,
Кад соко с крилима на њу полети:
Кад шест хиљада скоче у кланце,
Па на њу огањ пушчани баце,
Но купи војску по Црној-Гори,
А таквим мислима себе не мори,
— Ко живо скочи на сусрет борби
Тај свагда у њој поштење доби!

Владика Данило:

Хвала ти брате на такве зборе,
Али ко ће пресушити море,
И ко ли срушит царску ордију,
Зар ја сиромах у 'ву мантију?!
(Показује руком на горњу хаљину.)

Кнез Раде (збори ватрено.)

Ти свети владико и Црна-Горо,
Од Планинице до сињег мора,
И од сињег мора до Ситнице,
Које те повест јуначка кола,
Уз помоћ Божу са пријестола!
Које те одбит источне хорде,
Кад лате пушке, кад лате ђорде!
Бити ће крви на свакој страни,
Но такве мисли сада се мани!
Но купи листом све Црногорце,
Косовске миле витешке борце,
У којима зар разлике није,
Када се крвца за образ лије!

Владика Данило:

А ти хајде Раде јуначки сијни,
И војницима нашим глас учини!
Нек ближњи иду на Цетињу,
— Они даљни на воду Влахињу.
— Како је коме сада на сенти,
Тако нека и брате полети!
(Кнез Раде весело љуби владику у руку и збори
А ти с Богом владико оставај,
Весео буди — не очајавај!

Владика:

С Богом мили Раде, срећан ти пут,
Мени је сада као дан — минут,
Но брзо тицо, хајде полети.

Кнез Раде (полази живо и збори.)

За то с' не брини владико свети (поћ

Владика Данило (сам у соби)

Мили Боже што ће сада бити?
Хоће ли ме огањ покосити?
Хоће ли народ сада панут?
Или ће му нова срећа гранут,
Ако душман на мегдан погине!
(Клекне на кољена и гледа у вис.)
О велики што дајеш милости,
Поклони ми духа и смјелости!
Изведи ме храбра на бојиште!
И прослави мило ми огњиште.
С којега се молитве уносе,
Што велику милост твоју просе!
Сачувај ми Господе војнике!
А уништи њихове крвнике!
Што кренуше да руше светињу,
Која стоји на твоме Цетињу.
(Завеса пада.)

Појава II.

(Владика Данило сам у соби ставио руку на че загледао се у неке сабље и пушке које стоје о у соби његовој.)
(Кнез Раде долази живо у цете хаљине у које пошао само су мало испрљане.)

Кнез Раде:

Помага ти Бог свети владико!

Владика:

Добро дошао јуначка сливо!
(и говори брзо.)

Причај што год ти брате Раде,
Како је војска јел' здраво саде?
Хоће ли стигнут брзо овамо,
Да час прије у бој похитамо!
(Чују се пушке низ поље цетињско, владика и слуша и хоће да нешто збори али га претече кнез Раде са овијем ријечма.)

Кнез Раде:

Послушај онај уз поље тутањ,
Којега ствара пушака огањ,
Уз тутањ онај владико свети,
Ево ти војске ка' орај лети.
(Владика слуша и весео.)
Првјенац ето на Ћипур сину,
Погледај сада на ту долину!
(Владика живо пролети к прозору и гледа, после мале почивке)
Погледај анџар како му с'јева,
Под којим душман хоће да з'јева,
Виђи џевердар како му сјаје,
Који му огањ ка' вулкан даје,
Погледај токе како му стоје:
Под њима срце његово поје,
Виђи му капу како је криви:
По свем се види соко је сиви.

Владика Данило:

(Гледа првјенца на Ћипур код старог Монастира Иван Бегова.)
Види се да је јуначке крви,
Онај тамо што стиже први,
Но онаквих је мали број Раде:
У 'во ст'јење Србинске наде.

Кнез Раде:

Пет хиљада онаквих је свети,
Што низ поље Цетиње лети.
А једна хиљада на воду Влахињу,
Лети сада ко 'ве на Цетињу!
Па ко може наш владико свети,
Црну-Гору сад нама отети!

Владика Данило:

Али моја војска нема праха!

Кнез Раде:

Све ти имаш но од нешта страха.

Владика:

Имам брате и имати треба,
Нема војска ни праха ни леба!

Кнез Раде:

А ми ћемо наш владико свети,
Све крвнику у боју отети!

Владика:

Благо теби срећан ли си Раде,
Када тако имаш мисли младе,
Сад те питам јеси л' свагда тако,
Ти весео ка' сада овако?

Кнез Раде:

Не владико када боја нема,
Но ми радост у њедрима дрема.

Владика:

А јеси ли игда био гладан?

Кнез Раде:

Јесам, свети, некада поваздан,
Али сам се и добро најио,
Кад сам негђе у чету ходио;
Најешћу се и сад ако Бог да,
Б'јела леба душманскијех хорда!
(Погледа живо на прозор да види је ли дошла војска.)
Но погледај на манастир стари
Дође војска дођоше главари
(Владика живо пролети и он на прозор и гледа војску радосно.)

Владика:

Хајде Раде зови ми главаре.

Кнез Раде:

Хоћу одмах мили Господаре! (поће живо.)

Владика Данило (гледа војску и збори.)

Боже благи дивне ките,
Црне Горе поносите,
Што се овђе сада вије,
(показује руком на војску)
Да с душманом својим бије!
Твоја рука твоја сила,
Дивно ли је начинила,
Ове борце твога крста,
Сваког јака, сваког чврста!
Сачува их благи Боже!
Од свег' што им удит може,
И дади им сада снагу,
Да душману на свом прагу,
Сломе силу која пр'јети,
Да ти олтар сруши свети.
(Чује се појање војске)

Војска (поје.)

Све за славу Бога великога!
А за здравље владике светога!
Бог му дао здравље и весеље!
Његове се испуниле жеље!
(Чују се пушке ће пуцају.)

(Наставиће се.)

Деда.

Написао А. Петефи.

(Свршетак.)

Сам сам остао. Са сиротим Владом по читав час разговарао сам се о Јули, а тад никога нисам имао, пред ким бих је могао да споменем. Нисам о њој ништа чуо. Писао сам јој више пута, али никад не добих одговора, јер смо из једне државе у другу ишли те тако ме њена писма нису могла да стигну. Премишљао сам о њој у вече, у околу поред огња: шта је од ње? да ли је жива? можда се и удала? да ли ме још воли и хоће ли ме волети, кад се кући вратим? Стужио сам се, кад сам помислио, да је умрла, или да већ другог воли и каткад ме је то тако болело, да сам се пре битке молио Богу, да ме прими.

Али време је пролазило и од туге ми је све парче по парче носило као река од обале и кад је већ и неколико година прошло, нисам осећао никаквог бола, него шта више — слатки осећаји срце су ми загревали. Нада, што полако свене, тако нам лежи у грудима као мртво и лепо девојче — на челу с венцем сећања од белих ружа.

Кад су четир године прошле, добијем отпуст. Ранили су ме у леву руку и неспособан сам био за војничку службу. У ратно доба лако је до новаца доћи — и ја сам онда имао до пет стотина форината. Мирно сам се дакле кући враћао, нисам се морао бојати, да ћу умрети од глади као многи људи, који су у војсци осиромашили. Јула ми је прва мисао била, али скоро сам равнодушно помишљао на њу, јер сам се већ истуговао, а нисам се смео радовати, јер нисам знао, шта ме код куће чека.

Прво сам у село отишао, где смо заједно служили, али онде нико није за њу ни чуо, тамо се није вратила. Потражим дакле селиште, одакле су ме одвукли у војнике. Лепо летње вече било је настало, кад сам га из далека угледао. На тај призор срце ми је јаче закуцало, као да је часовник, што је дуго стајао и сад се кренуо. Сва ми се крв у лице слила и оданде у срце као несташно дете. Бојао сам се и надао. Ако је већ умрла? . . . али ако је још жива? . . . ако се већ удала? . . . или ако ме још чека? . . . у том сам приметио да сам на селишту. Ноге су ми тако дрхтале, да сам једва ишао, а очи су ме варале. Кад сам на праг ступио, неко ме од остраг ухвати и кад сам се осврнуо, загрли ме, викнувши:

— Петре, слатки Петре, волиш ли ме још?

То је била Јула.

Она је у врту зеље залевала, а кад ме је спазила, потрчи ми на сусрет; очи су јој сумњале, али јој је срце говорило, да сам ја то за цело. Као што сам рекао, загрлила ме је, а и ја њу, па смо главе спустили једно другом на раме, и дуго смо мирно и слатко плакали. Ала пријају сузе радости!

Ону ноћ нисмо спавали. Разговарали смо се. Морао сам да јој приповедим све невоље, што су ме за четир године — за време мога одсутства — постигле. Кад сам јој рекао, да сам рањен, Јула дрекне, побледи и ухвати се за руку . . . ваљда ни самог мене није та рана тако болела, као што је њу. За тим ми је она казивала, шта се с њом догодило. Добри стари домаћин задржи је на селишту, рекавши јој: где четир душе живе, не ће ни пета умрети од глади. Али старац на скоро умре, а ћи му се уда, те тако сама са два сина остане на селишту. Старији се заљуби у њу, па је запроси и дотле јој је свакојако досађивао, док му није рекла, да јој онај момак, с којим је амо

дошла, није брат, него љубазник и да она не ће поћи за другог. Поштени момак није јој од то доба ни најмање досађивао, али га је Јула ноћу често чула, да горко плаче. Тешила би га, али шта би му празна утеха користила? Дању је увек расположен био, тако се бар чинио. Јесенас је од сушице умрьо. Јули је оставио све имање, замоливши је, да му нејаког брата Марка отхрани. Јула овако заврши:

— Ово је имање дакле у пола моје, да ли ћеш га, Петре, са мном поделити?

— Не, одговорим; оставимо то маломе Марку. Али хоћеш ли ти са мном да поделиш моје богатство?

— Зар си ти стекао што?

— Толико, с коликим смо у стању брачни живот започети.

— Тако се дакле не ћемо растати?

— Не, анђеле, никада.

За три недеље Јула је цегу носила и Перићком су је звали као и данас. За време мога одсутства мало је увела од туге, али од како ми је женом постала, сваки дан је све лепша бивала и мени се бар тако чинило, да је као снаша лепша била, него као девојка. Али још нешто ћу вам рећи, па макар ме и исмејали. Она је сад већ шездесет година, па и сад ми је лепша од свију девојака, које сам до сад видео.

— Сваки Циганин свога коња хвали, помисли Јован у себи и погледа на Пелу, коју је он за најлепшу девојку на свету сматрао и било је нешто у томе, ма да није сасма истина, што је веровао.

— Наше имање се непрестано множило, продужи Петар Перић — и кад је лепо нарасло и кад се и Марко задовољно, оженимо га, па дођемо у ово село, купимо ову кућу и ту се настанимо. Док сам ја у пољу радио, жена ми је неговала јединца Станка и није се бадава толико старала за њега, јер вам је отац, дечице, скроз поштен човек и може бити да је још и бољи газда од нас, јер сад је имање шест пута веће, него што беше, кад смо му га предали.

Не знам, да ли је деда још имао што год рећи, или је већ свршио? јер у том тренутку родитељи ситне унучади и њихова мајка вратила се са свињске даће. Најмање дете — Јелка — слатким сном се сладило у дедином крилу, а сестра Катица узела га је и у постељу метнула, Перица је пак питао, шта су му донели? Јован и Пела оду да легну, он у коњушару, а она у кухињу. Кад су у трем изишли, Јован ухвати Пелу за руку и тихо запита:

— Реци ми, Пело, али истину, да ли би ме четир године верно чекала, кад би ме однели у војнике, као што су старога господара? Кажи ми право, из чистог срца говори!

— Чекала бих те, Јоване, истину да ти рекнем, одговори девојче, чекала бих те не само четир године, него све до смрти!

— Слатка Пело! промуца Јован и певајући оде у коњушару.

Деда је рекао сину и снаси, да је онај сиромах стари просјак на поћиште дошао и да му простру поред пећи мало постеље, што је Станкова љуба радо учинила.

— Али, деда, проговори мала Катица, шта је после било од оног неваљалога господина, због кога сте ви и мајка толико патили?

— То не знам, одговори деда, јер се нисам ни распитивао за њега.

— Ја знам, шта је од њега, рекне стари просјак.

— Ви знате? упита газда Петар.

— Знам, знам; после очеве смрти све је потрошио на рђаве цељи и на послетку је спао, да сад са ћелавом и голом главом штаком под пазухом и у сламу увијеним ногама пред вама стоји, кајући се, кад је већ касно!

Деда је зачуђено и у једно и са-

жалевајући поглéдао на бедног просјака, који је то од великог господина постао — и шапутао је: **Вєлїй Гóсподь нáшъ й вєлїѧ крѣпость ѥгѡ̀ и рáзꙋма ѥгѡ̀ нѣсть числа.**

Зорана.

Пјесма о Јели Радуловој.

Млад се Радул у бојницу справља,
Љубу своју у двору оставља.
Радулу је љуба говорила:
„Ајме Радул сунце моје жарко,
„Ја ћу с тобом у бојницу поћи“.
А Радул је љуби говорио:
„Јеле лијепа, моја вјеренице,
„У бојницу не воде се љубе
„Нег остају у бијелих двориx.
„Чувај Јеле моје биле дворе
„И у двору малу робињицу.“
Тад Радулу љуба говорила:
„Да ну реци, сунце Радул моје,
„Кад ћеш ми се из бојнице вратит,
„По чем ћу те млада познавати?“
„По јабуци, драга душо моја,
„Коју си ми млада даровала,
„Кад си била у мајчину двору.
„Кад побили на гаврану перје
„И процавти на мрамору ружа
„Тад ћу ти се из бојнице вратит.“
То говори од двора се дили.
Ухитила црнога гаврана
Умива га лугом и сапуном
И бијелим мљеком из Прусије.
А усади ружицу румену
На студену плочу мрамориту.
Изашло је девет годин дана,
Нити били на гаврану перје
Нити цвате на мрамору ружа.
На кули је прозор отворила,
На пољу је коло угледала.
Тад робињи тихо бесидила:
„Јеле лила, моја робињица
„Немој мене Радулу обидит
„Ја би пошла до кола малога,
„Да би чула које добре гласе,
„Од Радула господара твога:
„Је ли умро ил је у животу,“
Она јој је тихо говорила:
„А да боме, моја госпојице,
„Да би стала девет годин' дана,
„Радулу те не би обидила“.
Како ју је млада разумила,
У одају хитро пошетала.
Лијепо ти се млада нарешила,
Сва у свили до црне земљице,
На врат метне три златна ђердана,
Од сребра се пасом опашива
Врху паса *кордуном* од злата,
За пас метне киту траторову,
Да је штити од сунца жаркога,
А у руку киту веслијеле,
Гране су јој златом преплетене
Стабло му је од сребра живога.
Па се млада од двора дилила,
До малога кола доходила.
Добар им је данак називала,
Они јој га бољим одвраћали:
„Добро дошла Радулова Јеле
„Тестир ти је у колу играти
„Баш с јунаком којим ти је драго.“
„Липа хвала од кола јунаци,
„Нисам дошла у коло играти
„Нег за чути које добре гласе
„За Радула господара мога.
Уз њихово такво говорење
Дошла била незнана делија.
Добар им је данак називао.
„Је ми тестир у колу прилијепом?“
„Тестир ти је а да зашто није,
„Ал не лијепом Радуловом Јелом,
„Јер ни' дошла у колу играти
„Нег за чути које добре гласе
„За Радула господара свога“.
Уз то коло мало разтргују,
А он појде Радуловој Јели:
„Душо моја Радулова Јеле,
„Хоћеш ли поћи у коло играти,
„Сповидићу теби добре гласе
„Од Радула господара твога“.
Иде млада уједе је змија,

Кад су били у по' кола малога,
Он је ломи у свилену пасу
И труни јој бисер под грьоцем
Она њему кроз то проговара:
„Бог те уби незнана делијо,
„Што ме ломиш у свилену пасу?
„Ни' ме твоја породила мајка
„Него моја душа јој покојна —
„Што ми трунни бисер испод врата
„Ни' га твоја нанизала мајка
„Него моја душа јој покојна
„Не ломи ми под прстеним руку,
„Ниси ми их у даре донио
„Нег мој Радул, Бог му подо здравље".
Уз то се је коло растргало —
Говорила незнана делија:
„Стани душо Радулова Јеле,
„Поћу с тобом до двора твојега,
„Споводићу теби добре гласе
„Од Радула господара твога".
Она млада како да нечује —
Нег савија скуте и рукаве,
И побјеже преко поља равна.
За њом бјежи незнана делија,
Ал је неби достигнуле виле
Камо ли ће на коњу делија.
У то дође до бијела двора —.
Иза двора робињу дозива:
„Отвор дворе моја робињице
„Ево има девет годин дана
„Да смо у бијелу двору Радулову
„Да ми нисмо биле поробљене
„Данас ћемо вира ти је моја."
Робиња јој дворе отворила
А беше их с нова затворила —
Она шета за високу кулу —
Делија јој к бјелу двору дојде.
Тихим ју је гласом дозивао:
„Отвор дворе моја робињице."
Она му је тихо говорила:
„Прођ' се данас незнана делија
„Не срди ми Јелу госпојицу."
Опет ју је тихо дозивао:
„Отвор дворе моја вјеренице
„Ево Рада господара твога."
„Пребаци ми од злата јабуку
„Коју сам ти млада даровала
„У бојницу кад те отправљала"
Пребаци јој од злата јабуку —
Тада му је дворе отворила.
Питају је за лијепо здравље
У бијела се пољубише лица —
Онда било, сад се спомињало.

На Корчули. Послао **Ф. Радић.**

Нешто о настави глуво-немих.

ЈАВНО ПРЕДАВАЊЕ РАДИВОЈА ПОПОВИЋА.*)

Пошт. г. грађани и г. грађанке!

Замољен од одбора срп. великошколске омладине узимам си за част прозборити коју у оној ствари, о којој се код нас до сад скоро ништа ни знало није. Та ко је до скора мислио на глуво-неме?! Ко за њих бригу водио? — Они су лишени сваке помоћи, презрени од сваког, потуцали се од немила до недрага. А вели се, да се у срцу човечијем налази и милосрђа! — Је ли могуће дакле, да ће увек људско срце бити затворено за бедне?! — Не! — За то се нашло људи, који су си задатком свога живота поставили, да глуво-немог ослободе окова, који га од осталог света раздвајају; да погрешку природе исправе, да буду мати људима, којима је природа маћеха. Свети еванђелист Марко вели, да је Исус, божанственом својом речи, излечио једног глуво-немог. По грчком тексту, овај није био нем, него само тешко говорио. Но на послетку не смета ником ако верује, да је Исус као бог то могао учинити. Св. Августин изустио је такођер нешто о глуво-немом. Од тад су се пак и разна средства измишљала, која пак нису ништа допринела. Остало је једино средство:

*) Познато је, да је наш вредни Србин г. Рад. Поповић основао у Митровици завод за глухо-неме и на јавним испитима већ и лепа успеха показао. Ово предавање што нам га је имао доброту за „Јавор" уступити држао је 11 септ. о. г. на „Беседи", што ју је великошколска омладина приредила у корист завода за глухо-неме. Уредн.

настава. Она је карактеристика цивилизованог света, који разне слабости и погрешке не маскира, него их брижљиво, културном стању сходно исправља. Сматрам дакле за задатак да изложим, како се сама настава до данас развијала, да у главним потезима историју њену предочим. Рекао сам мало час, да је за глуво-неме пређе мало ко марио, и о њима бригу водио, па за то баш и настава глуво-немих није могла у поред корачати са осталим гранама науке. Па ипак није она тако млада, као што се чини. Доживела је она већ трећу периоду. Прва перијода почиње у 16. веку, и траје све до прве половине 18. века. Виђамо овде по гдекоје покушаје у Шпанској, Холандској, Енглеској, Немачкој и Француској. Из библије знамо, да је у почетку светом владала тама, те су тако и овде ови први покушаји били тавни, да неречем незнатни. А ове су покушаје понајвише родитељи и пријатељи такове деце, лечници и свештеници, чинили. Настава дакле и васпитање глуво-немих била је ствар породична у овој првој периоди. Прва личност, коју историја овде бележи је Шпањолац Педро де Понцео у год. 1560. Наука овде не налази грађе за испитивање, с тога и ја рекох доста, и прелазим на другу перијоду, која почиње смрћу прве и траје до год. 1828. Обележава се оснивањем завода, којима настава задоби свој основ и правац. У овој перијоди појави се гласовити Француз Опат де л' Епе, који се с правом сматра оцем наставе глуво-немих, пошто јој је он први положио одређен начин предавања, метод. Он даде глуво-немом могућност, да се помоћу мимике и гестикулације, осталом свету придружи, да се са срећнијим светом лакше споразуме. Он основа у Паризу год. 1780. школу за глуво-неме, коју касније у прави завод преобрати, који се год. 1791. прогласи краљевским, до чим он већ год. 1789. умре. Његов метод познат је данас под именом француска школа, коју још и данас романски народи нису са свим напустили. Појави се сад и у Немачкој оснивач тако зване немачке школе, духовити Самујило Хајнике, који ову наставу још на већи ступањ савршенства доведе, давши глуво-немом и моћ говора, да се тим даром природе, који човека над осталим животињама уздиже и круните, и сам служи.

О овом по наставу у опште, а за глуво-нему наставу нарочито, тако важном мужу, морам коју више рећи. Мало има тако значајног и занимивог живота, као што је његов. Па ипак о њему — осим стручњака — мало ко што знаде. Сама историја педагогије, о њему, препородитељу наставе и оснивачу саме једне методе, скоро ништа или врло маћехски говори. А има ли већег борца за добро школе и учитељства од њега?! Што је тако, узрок је што он пажњу света самом наставом глуво-немих на себе обрати. Према овом све друго потавни; и о њему се сад само говори као о творцу нове школе за образовање глувонемих.

Рођен у оца имућна ратара, год. 1729. у Најцшицу, у Пруској, по свршеној основној школи и жељи очевој, имао је бити и сам ратар. Други би у тако ваљаном материјалном стању, завидели му на оваковом безбрижном животу; али њега обузе жудња за науком, и не могаше следовати очеву савету. Борба ова породична трајала је до његове 21. год. узраста — и не одољев даље, остави год. 1750. родитељску кућу и домовину, и без икаквог скованог плана упути се у Дражђане. Из осигураног положаја упути се у море неизвесности, изабра си живот пун самопрегора, тешка рада, муке и борбе за опстанак! Средстава за издржавање у Дражђани нема. Самом себи остављен, реши се бити војник. Стасит, красан човек, дође одмах у кнежевску телесну гарду. Красиле су га овде вредноћа и дурашност, највеће војничке врлине. Али зар су његове идеје допирале само од телећака?! — Не! Он је овде тражио само могућност даљег образовања. Сваки тренутак слободе употребио је на изучавање свирке, да би тиме заслуге прибавио. И ми га виђамо као свирача! Заслужени овде новац, трошп на набавку књига, над којима је ноћи пробдио, и сно га где даје часове у писању и рачуну. Ода се сад и на изучавање латинског и француског језика, а тим далеко у напред коракну.

(Наставиће се.)

ЛИСТАК.

ПОДИЗАЊЕ СПОМЕНИКА ТОДОРУ ПАВЛОВИЋУ У КАРЛОВУ.

На Малу Госпојину, 8. септембра о. г. прославила се у Карлову, у Банату, светковина подизања споменика заслужноме Србину, књижевнику из полупрошлости српске књиге, *Тодору Павловићу*, бившем уреднику српских „*Новина*“, „*Срп. народног листа*“ и Матичиног „*Летописа*“.

Споменик је готов био још г. 1866., но удес је тако хтео, да се истом сада могоше камене плоче те, које су све до сада у цркви чуване биле, подићи и на гробу наместити.

На плочи је натпис старијег облика, онакви, каквог га је у оно доба пок. др. Конст. Пејичић саставио и гласи с једне стране:

Неумрлом Србину
Теодору Павловићу
Списателю родолюбивом
Новина и Лѣтописа Уреднику
Матице Срб. Тайнику.
Друштва Срб. Словесности Члану
Русс. Петроград Наука Академ.
Златне медайле Властнику.
Духа Народног Неуморном Будителю.
Рођен 1804. † 1854. у Карлову
Благодарни Сународници.
п. 1866.

С друге стране стоји:

Дух у рају *Тодора* живи,
Овде лежи Павловића леш.
Сади цвеће Српкињо млада,
Сузом зали Србине драги!
Сав с Вама живио Тоша
Одвећ мучни до двадесет лѣта,
Бодро будећ народни дух наш.
Уму, чуству, *Новине*, даде,
Симпатие, *Народни лист* нам
И Лѣтопис шеснаест лѣта
Драголюбом сестре нам учи.

Свечаност подизања тога споменика извршена је по овом реду:

Пре подне св. литургија у српској карловској цркви. После литургије беше парастос покојнику, на којем је г. *Љубомир Лотић* говорио сходну беседу. За тим се споменик свечано открио и осветио, којом приликом је изасланик „Матице српске“ *А. М. Митић*, професор срп. вел. гимназије, говорио врло језгровиту беседу. (Оба ова говора штампана су у кикиндској „Садашњости“, а ова друга и у „Стражилову“). У подне беше банкет, а за тим народно весеље.

На свечаност ову стигли су поздрави са више страна, као из Митровице, Кикинде, Аде, Кумана, Сомбора, Букурешта, Карловаца, Загреба, Панчева, Беле Цркве, Београда, Будимпеште, Суботице, Осека и т. д.

Око приређања ове светковине, највише су се трудили г.г. Љубомир Лотић, Др. Ив. Веселиновић и Мих. Косић, што им служи на част, као и целоме одбору и православној општини.

Кикиндски лист „Садашњост“ изашао је тога дана у врло свечаној одећи. Међу осталим доноси ту и кратак животопис Павловићев из пера *Михаила Косића*, те како до сада не имадосмо још прилике, да у „Јавору“ донесемо што о животу овога вредног књижевника српског, то нека послужи тај чланак и нашим читаоцима за боље познавање овог вредног уредника и књижевника.

Из живота Тоше Павловића.

У маленом, чисто српском селу, Карлову нађе се у скромној српској занатлијској кући Павла и Јелисавете Павловића 1804. г. а 14. дана фебруара месеца, мушко детешце. На крштењу добило је име Теодор-Тоша.

Родитељи пазише сина Тошу као своје очи и он бригом материном а пажњом очевом дорасти до школе. Слабо је у оно доба когод шиљао децу у школу. Но родитељи Тошини и ако су били сиромашни, увидели су још онда, да човек више вреди што више зна, па су сина свога Тошу одвели у школу.

Ту у Карлову изучи Тоша малу школу

српску. Кад отац опази да се дете лепо учи и да напредује, он науми да га даде на школе.

Прво га однесе у Хацфелд-Жомбољ —, крај Кикинде, да тамо у том чистом немачком селу, научи немачки језик.

Кад је немачки научио, а отац га одведе у Темишвар у гимназију, па кад је тамо годину дана пробавио, а он ти га онда опреми у Кикинду у латинску школу. Трошкови су око школовања велики, па је родитељима лакше било Тошу издржавати у Кикинди, јер је близу Карлову, па су му могли чешће долазити и доносити што му је било потребно. У Кикинди сврши он другу латинску школу и онда га отац однесе због мађарског језика, у Сегедин, те је тамо изучио трећу латинску школу или гимназију.

Из Сегедина одведе отац Тошу, после годину дана у Карловце у *српску* гимназију. Научио је немачки, а у Сегедину мађарски, па сад отац дође на сретну мисао да га пошље у српску гимназију, где ће поред наука још за рана примити још и оно што му ни једна друга школа није могла дати.

У Карловцима је Тоша учио и доучио четврти, пети и шести разред. Ту је дакле пробавио учећи пуне три године. Отац му и ако није био учен човек имађаше памети природне, и као честит Србин радовао се да му и син поред науке буде и остане прави српски син, који ће љубити народ свој, који ће знати и хтети бранити језик и народност српску — па га је баш за то однео у Карловце, у српски Сион, да тамо у српској гимназији, у српском друштву, у табору бораца за српску православну веру проведе своје млађане дане. То доба је баш од велике важности и онда је завађена клица српског родољубља, која се доцније све већма развијала. Није дуго време потрајало, а садругови, учитељи и грађани Карловачки обратише све то већу пажњу Тоши Павловићу, који је био вредан као пчела, истрајан, смеран и скроман и за то су га сви пазили и поштовали. Кад је гимназију свршио отиде у Сегедин, те је тамо изучио философију а одавде оде у Пожун где је права учио. Овде је он сам себе издржавао учећи туђу децу, да би родитељима колико-толико олакшао. У Пожуну је он поред учења почео читати и разне тада на гласу књиге других народа, особито немачког. Читајући разне књиге преведе и на српски, с немачког, и дао је штампати „О обхођењу с људма“. Доцније је превео још једну књигу о „Симпатијама“.

Из Пожуна оде у Пешту да продужи науке и да се припрема за адвоката. У ово време био је на гласу у Пешти адвокат Михајло Витковић који је био српски и мађарски песник, и код њега је Тоша Павловић припремао се за адвоката.

Витковићу, као чувеном човеку, долазили су многи учени и важни људи, где се и Павловић са њима упозна.

А ко је и какав је био тај Витковић, Србине брате, чућеш кад ти наведем шта вели човек који га је познавао. Др. Ј. Суботић вели:

„Витковић је био скроз србска душа. Он је врло мало србски писао, али је живјео као прави Србин. У његовој кући живјело се србски, осећало се србски, говорило се србски, пјевало се србски. Млад човек, који је нашем народу припадао, па је у домаћи круг Мише Витковића доспјео, изашао је из њега као Србин душом и срцем, а ако је имао духовнога дара, то је од Витковића отишао и као Србин пером и дјелом“.

У то време српски народ је тако рећи дремао. Тек овде онде чуо се по који глас да и ми Срби треба да се приберемо и да пригрлимо књигу те да ју изучавамо. Књиге српске врло је ретко било видети а и српских новина нисмо имали. Тек године 1826. лицем на Св. Саву склопило се књижевно друштво у Пешти под именом „Матица Српска“. То друштво склопило је њих шест пештанских трговаца потстреком Милоша Светића-Хаџића. Они хтедоше српској књизи живота да даду, те су поглавито трудили се, да сносе трошак око штампања српских књига и да се старају како ће се у народу распрострти. Одмах у почетку издавала је „Матица Српска“ свој „Летопис“, ком је 1832. год. постао Павловић уредник а Матици секретар. Ово је

важно доба Павловићева живота. Он је и сам знао да је на себе велики терет примио, али је имао самопоуздања, способности, пожртвовања, те се надао, да ће предузети посао на чистину изнети.

Но с почетка је одмах лоше среће био. Власт је забранила и укинула ово књижевно друштво и издавање Летописа. Сад је било на Тоши Павловићу да се свом снагом одупре, небили како год, сваку сумњу с Матице скинуо и поново је подигао. Ко зна шта би било с Матицом да није било Павловића. Његовој вештини, одлучности и неуморном раду има се захвалити, што је „Српска Матица" год. 1836. 13. децембра добила највишу царску потврду, и да може издавати свој Летопис. С тога се Тоша Павловић с правом назива *обновитељ* „Матице Српске".

Он је основао двоје новина год. 1838.: „Српске народне новине", јер је знао да ће овим путем моћи највише допринети, да се успавани дух народа српског пробуди, развије и оснажи. „Српски народни лист" био је за забаву и поуку, а „Српске народне новине" за политику.

Кад прелистамо „*Сербске народне новине*" и погледамо овде у јаван рад Тоше Павловића, онда тек можемо дознати какав је он био челик Србин и родољуб. Он је први радио на томе, да се св. Сава слави као народни светитељ, да га просветни заводи свечано прослављају. Помоћу новина позивао је он Србе да прилажу на „Матицу Српску" и скоро у сваком броју видимо да се том позиву Срби са свију страна одазивају. Њему се има највише захвалити што се највећи добротвор српски Сава *Текелија* примио председништва „Матице" и постао пријатељ овог друштва. Њему се има захвалити што је Сава *Текелија* сво своје имање оставио народу српском овде у Угарској; њему се има захвалити да се и спахије и великаши Срби за Српство загревали и српску књигу новчано помагали. Па како је тек милу народност нам бранио, кад оно Мађари прогласише свој језик за државни у место латинскога. „Премда и са тим жертву приносимо. Јербо у општем отечеству, гди различитог језика народи једнака права на сваку закону слободу имају, не може ни један између ти народа искати, да се његов језик владајућим и господствујућим језиком учини; већ и за то не, што је известно, да колико више тај на господство подигнути језик облађивао буде, у толико више сви други ће подчињени бивати и напредак и развитак кратиће им се: али за то опет ту жертву на свети олтар отечества и његовој благопоспјешности радо приноси и србски народ и у место латинскога језика мађарски прима и учи га, као и до сад без нагона што га је учио, само даље нека се не иде и више нека се не иште." То су речи Тоше Павловића.

Ни једну прилику није Тоша Павловић пропустио, а да своме народу не користи. Књигом, новинама, речју и делом, сваком приликом посведочио је он, да му српски народ на срцу лежи. Покрај свих клеветника, који се често баш тамо појављују, где је замисао и рад најчистији и најсветлији, није његов велики дух клонуо, него је гнушањем и презрењем таке људе осудио и своме циљу даље корачао. Свештенство и учитељство сматрао је он за важне чињенице у народу нашем, за то је и на њих свој поглед управљао и о њиховој се припреми старао. Његова је замисао да се богословија и учитељска школа споје.

У оно доба није било ни једног значајнијег догађаја у ком није он први, или међу првима био. Поглед његов био је управљен на сво Српство, — није заборављао ни на оне који су поиздаље. Па кад ево загледамо у рад тога великог Србина, можда ће се когод запитати, па је-ли имао он какве личне, материјалне користи? Није. Шта више, после толика рада, патње и заузимања, кад је видео да су га већ почињали запостављати, — то га је тако болело и дирнуло, да је скоро у очајање пао и мал' те не памет са свим изгубио.

Под старост, кад је требао да се одмара на признању, остао је без признања, без имања и упућен је био да спадне на милост брата свога. Ту је он испустио своју велику српску душу 12. августа 1854. год. Било му

је тада 50 година. Мати га је преживела и дочекала да у њеном наручју испусти своју паћеничку, племениту душу.

Кад га је нестало, онда народ виде шта је изгубио. На заузимање Др. Пеичића, Тошиног највећег пријатеља, који је и „Житије Теодора Павловића“, написао, — скупљено је прилога толико, да су му купили скроман споменик, који је у Карловској цркви пуне 22 године, онако још у сандуцима закован, лежао, и тек је данас подигнут.

Стојећи поред споменика Тодора Павловића, сетимо се његових великих дела, загревајмо се на жару његовог одушевљења за све што је српско, и рецимо му:

Вечна ти слава и хвала!

ДРУШТВА.

(Матица српска). Матица српска расписује за идућу годину ове награде: I. Из задужбине *Јована и Терезије Остојића* награду од 50 дуката за дело: О земљорадничким приликама којег већег краја, у ком наш народ живи. Рок 31. септембар 1889. Тако исто понавља се награда од 50 дуката за дело: Историја текелијног завода и његов утицај на културу српског народа (Рок исти). Уједно се напомиње да су из ове задужбине с роком до 31 дец. 1888. још из лањске скупштине расписане ове награде: 1 Историја српске књижевности за школе. Награда 100 дуката. 2. Историја Срба у Угарској од најстаријих времена до данас Награда 100 дуката. 3. Расправа о Буњевцима за Летопис. Награда 100 дуката. 4 Популарна естетика за одраслије Српкиње Награда 50 дуката. II. Из фонда *Јована Наке* В. С. Миклушког: а) ова дела: 1. Роман, драма или шаљива игра, приповетка или новела из српског живота. Награда 50 до 500 фор. Рок Петров-дан 1889. 2. Књига за народ о заражљивим болестима Награда 100 до 300 фор. (Рок исти). б). За Летопис: 1. Студија, монографија или расправа из српске историје. 2. Студија или расправа из српске књижевности. 3. Студија или расправа о бројном привредном и просветном кретању српског народа. 4. Земљопис или етнографска расправа или путописи о српским крајевима и земљама. Награда за сваку такву студију 50 до 150 ф. — Дела на расписане награде не могу писци шиљати под својим именом, него ваља да метну на делима какав натпис или знак. Име и адресу ваља у особитом писму написати, писмо запечатити и обележити га оним истим натписом или знаком, који је и на самом делу.

РАЗНО.

(Шта су вределе књиге у старо време). У првој половини 15 века биле су књиге тако скупе, да су само највећи богаташи до њих долазили. Нека грофица Анжуска платила је за препис духовних беседа Хајмона, бискупа у Халберштату, 200 оваца, 5 квартова пшенице, исто толико проје и ражи. Кад је ко поклонио манастиру какву књигу, то је у оно доба била тако важна ствар, да је дародавац положио књигу на олтар да му буде за спасење душе. Кад је Људевит XI. у Француској дела Разиса, славног арапскога лекара, хтео од медицинског факултета да позајми, морао је дати у залогу један део својег сребрног посуђа и осим тога морао је дати племића једног као таоца, да ће књиге узета вратити.

(Из песничког света). Енглески песник Валер напише песму у славу краљу Карлу II. Но ова се песма није краљу допала, те ће рећи Валеру: „Ваше песме што сте их Кромвељу написали много су боље!“ — „Ваше величанство,“ одговори Валер, „то је сасвим наравно и долази отуда, што нам измишљавање и песништво много боље испада за руком, него *истина*“.

(Логично.) Професор (у болници) својим слушаоцима: „Видите, овом човеку је продрло тане у ногу, те с тога мора да рамље. Шта би ви радили у овом случају?“ — Ђак: „И ја бих рамљао“.

НОВЕ КЊИГЕ.

Народна библиотека браће Јовановића у Панчеву. Изашла је свеска 183. *Андрије Качића Миошића* **Разговор угодни народа словинскога.** I. И свеска 184: **Вен Хур.** Роман из времена Христова. Написао *А. Валас.* Превод с немачког. IV. свакој свесци цена је 16 новч. Претплата на 24 свеске 3 фор. 50 н. (7 динара). Излази сваких 14 дана по 1 свеска.

Светковина Вукове стогодишњице. Вук Стеф. Караџић. Рођен 26. октобра 1787 у Тршићу, умро 26. јануара 1864 у Бечу. По различитим писцима од *Јована Бошковића.* Беседио у дворници велике школе 9. септембра 1888. У Београду у штампарији краљевине Србије, 1888. На малој 8-ни, стр. 71.

Мали забавник. (Излази сваке недеље). Свеска прва. Уређује и одговара *Стева П. Видаковић.* Београд. Штампано у крал. срп. државној штампарији. 1888. — Свака ће свеска бити за себе целина и цена јој је 20 пара динарских. Садржај је овој свесци: 1. Невероватан догађај. Прича Жила Лермина. 2. Ципеле господина министра од Данијела Дарка. 3. Добар риболов. Новела Петра А. Аларкона.

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шаљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор. на по год 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића. *Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.*

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК: ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

УРЕДНИК: Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 40. У НОВОМ САДУ 2. ОКТОБРА 1888. Год. XV.

Другарице.

НОВЕЛА В. МИЛАНА МАРИНА.

(Наставак.)

Слушај само Љубице, шта ми мати даље пише — говорила сам јој једног јутра у врту на клупи, читајући јој матерно писмо, што га бејах јуче добила.

„Данко моја, гледај да мало и кући дођеш. Знаш како је мени самој овде. Била сам се научила на тебе, па ми је сад тешко. Пише ми чика, да ти је врло добро ту. Верујем, како је лепо на селу. Само што је дуго, то је баш дуго, сваки ми је дан као једна година. Дакле, Данко моја гледај, па ми што пре дођи.“

„А ти тек ваљда нећеш одмах ићи кући?! Како ћу ја без тебе!? — рече ми Љубица.

„Нећу још. Чика јој је баш јутрос писао, да ме остави још ове зиме, па после ћу већ доћи.“

Љубица се развесели:

„Благо мени — рече, — о, ал' ћемо тек у зиму живити. Стани — стани само док буде прва беседа овде у селу. Учитељ ми је пре казао, да сад на томе ради. Ал ћемо се веселити!..“

И ја сам се, право да кажем, радосном осећала, што ћу ту у селу још остати. Нешто, нешто — незнам ни сама шта, привлачило ме је, управо рећи везивало ме је за то село. Још сам се гнушала варошког живота, а у тај исти мах било ме је жао и матере.

Доћиће она сама по тебе, — тешила ме је Љубица.

Ох, том сам се мишљу и сама тешила, радовала!..

Разговарале смо се о будућој беседи.

Љубица била наслонила своју главу на моје раме. Разбарушена и дуга јој коса беше се и по моме лицу просула. Њена рука беше ме обгрлила око стаса, а друга јој рука беше у мојој.

Та кажем, да смо се волеле, љубиле!..

„Он ми је баш јуче казао: госпођице Љубице спремајте се на беседу. Мало по мало па ето и ње, није баш тако далеко. Ја сам му казала, да не знам хоћу ли за цело доћи. Ал' се беше тад сневеселио, да си га само видила Данка! Ви нећете доћи на беседу! рече чудноватим гласом, а мало после дода: пч с ким ћу ја онда играти?! А ја му рекох па с' тобом, с Данком. Ако ви не дођете знам да неће ни госпођица Данка. Вас се две тако волете, ви се разумете, па кад ви не усхтете, неће ни она... Па добро, — рекох ја, јер ми га већ беше тешко тако жалосног гледати, — по, доћићу, па ћемо играти!“

Љубица је говорила, а једном руком

беше ме миловала по лицу. Ја сам је слушала, па не знам како ми је та њена прича тако тешко падала. Моја се душа беше узбуркала ка' оно морски вали, а срце ми све то јаче куцаше у грудима. Била сам се загледала тамо далеко, далеко на исток, где се мало час беше сунце родило.

Љубица је стала, па онда узда'ну.

„Знаш, мила моја Данчице, да ти се тако веселом осећам кад сам близу њега. Ти га знаш. Како љупко и мило срцу и души зна он да говори. Па онда оно његово невино, анђеоско смешкање. Кад год ме погледи, увек се насмеши, а мени то тако годи, Боже мој годи!.. Је л' и ти волеш кад он говори?..“

Мене као да заболи у дну срца, у дну душе. Погледала сам на Љубицу. Она ми тако чудновата изгледаше у онај мах. Извукох јој руку из мог загрљаја.

„Да, — рекох, — он тако лепо зна да говори“...

„Па сећаш се Данка оног вечера кад смо ишли из бербе, како нам је певао. Он зна тако дивно да пева. Питао ме је шта да ми пева, ја сам му рекла: лепу Паву. Та ми се песма особито допада, па још кад је он пева. Ја сам ти тад сретна, пресретна. Кад је испевао, ја сам га поново молила, да ми је опет пева, но он се као бојаги устезао. Певао је, па ме је тако умиљато гледао!.. Стани, како само оно иде .. А кад си'не пролеће, моје росно цвеће ..“

Мени је већ доста било. Узрујa ми се крв, а душа ми стаде пламтити од узбуђења. Срце ми је бурно куцало у груд'ма. Није ни изговорила целу песму, а ја устадох:

Љубице!... — рекох јој слабим, дрхћућим гласом.

Но она се беше занела у својим осећајима. Трудила се да погоди други одељак те миле јој песме.

„Љубице!“ — поновиx ја опет, а нога ми је клецала, — Љубице!.. Ти га љубиш!..“

Она престаде, па ме погледа чудноватим погледом, за тим ме узе за руку, па ме стаде себи привлачити:

„Оди Данка моја!.. Оди... седи овде крај мене, да ти се искрено исповедим, да ми олакша у грудима...“

Била ме загрлила, а тај њен загрљај беше ми тако леден, студен.

„Чуј ме. Не могу више Да ти кажем—“

— „Да га љубиш!..“ прекидох је поплашено.

„Јест, ја га тако жарко љубим..“

Обе заћутасмо. Њене се груди бурно надимаху исто као моје, а руке нам дрхтаху, као у озебла болесника.

У мени се нешто борило, крхало.

„Ја га страсно љубим,“ — понови и опет Љубица — „а и он мене.“

„Он... тебе... љуби!. казао ти! — зачудих се ја, а глас ми је дрхтао. У оку ми се засја сузица зар радосна због велике љубичине среће.

„Не није, он мени није казао, али сам ја приметила, ја осећам. Ниси ли га вид'ла, како ме увек умиљато гледи, како се самном шали, како ме воле, како ме љуби. Ох реци, да си вид'ла, да ме љуби, реци, реци!..“

У мени се нутарња борба сврши. Скрхало се.

„Љубице!“ — рекох јој ја бојажљиво, — Љубице, ти се вараш, он тебе не љуби!..

„Љуби, љуби, — шаптала је она узбуђено, заносно, — реци да ме љуби. Реци молим те!.“

У то уђе слуга у врт:

„Госпођице Данка зове вас један час госпоја!“

Ја сам устала и пођох у двориште, а Љубица замном. Код капије се осврну и погледа ме сузним очима:

„Данка, дођи ми после подне!“ — рече, но ја јој нисам ништа одговорила.

Мало после, а ја сам била и опет у врту код оне руже. Сузним очима гледала сам једини цветак на њој, као да сам га питала: а где ти је мио другар твој ?!.

IV.

Приређивала се беседа у селу.

Учитељ имао доста посла, док је све то тако удесио, да прву беседу приреди.

Долазио је и код мене и код Љубице, па нас је молио, да му у том послу помогнемо, а особито, да му уредимо дворану. Ми смо му обећале.

Ја и Љубица као да бесмо охладниле једна према другој. Ко је ту био крив, незнам. Зар она њена невина и искрена исповест?!

Па да видите, ретко смо се и састајале. Из почетка више, ал' после све мање и мање, док једном наши састанци и не престадоше. У разговору смо озбиљне, нема ту оне детињасте шале и говора. невине забаве и сестринског загрљаја.

Учитељ се томе јако чудио. Ох, да је само знао!.. Зар да је он био свему томе узрок?!..

И стрини је то пало у очи. Једном ми је и рекла:

„Шта је то Данка између тебе и Љубице?!“

„Ништа, — одговорим јој ладно, па се тек онако ради „форме“ насмешим, — кад ње нема код мене, нећу ни ја баш к' њој. Оће ваљда тек да је ја молим!“

Стрина би тад зачуђено вртила главом, па би као незадовољна за тим одговором изашла из собе.

Једном сам стајала пред дућаном сама. Стрина била у соби, а чика својим послом у селу.

Ветрић је ладно дувао, слутио је на зиму.

Ја сам гледала на суво лишће по дрвећу које је при сваком покрету ветрићевом множином доле падало. Та чињеница суре јесени тако зна да тужно потресе свачију душу из дна. Та суморна слика за чудо је личила моме душевном расположају. Као што се моји нади, лепи нади губљаху у тами неповрата. као што је моја срећа тонула све то јаче у мору тешке жалости, која ме беше том приликом обр'вала, као што је моја радост бегала у даљину црну, тако је и то суво лишће падало с дрвета на земљицу, да га ту нестане заједно са мојом надом, са мојом срећом, са радошћу мојом.

Тужна је јесен, а у селу је још и пуста, као што је и у срцу моме. Како ли је, Боже мој, у вароши сада?..

И, тад први пут зажелих се варошког живота.

Сетила сам се и мајке своје. Чисто би к' њој прелетила. Ова промена у природи беше и у мојој души неку промену изазвала. Тежила сам мајци својој, њеноме топломе закриљу. Ох, овде је тако ладно, тако студено.

Једном сам и хтела да пођем кући, но ме је чика задржавао, вели: кад пређе беседа отићићеш.

Беседа!.. А шта ћу ја на њој?! Негда сам је тако жељно очекивала, ал' сада не.

Заиста велика промена!

У том спазих учитеља, где иде од Љубице.

Срце ми и опет задрхта. Ево га где иде управо к' мени. Он је, као што видим нешто невесео, ваљда се није добро проваћао код Љубице.

Љубицу нисам већ давно видела, па ни на улици, да л' је и њој ваљда сеоски живот дотужао?!

„Клањам се,“ — рече ми учитељ, кад је био већ к' мени стигао, — зар вам није хладно ту тако на промаји?

„Није, — рекох му ја више што морадох, — ја се не бојим зиме.“

„И ви тако као и госпођица Љубица. Не бојите се, док једном не настрадате.“

(Свршиће се.)

Царев Лаз.

ДРАМА У ТРИ ЧИНА.

Од Р. Рогановића.

(Наставак.)

(Долазе главари: Кнез Раде, Вук Мићуновић, поп Жутковић и млого главара.)

Главари:

Помага ти Бог свети владико!

Владика:

Бог вам добро дао велико!

(Главари га љубе у руку и измакну се).

Владика Данило:

Како сте браћо, јесте ли здраво,
Је ли вам ратит с душманом право?

Сви Главари:

Јесте, свети, а да како није,
Што би данас имали радије?

Кнез Раде:

Црногорац да живи не броји,
Кад у борбу крваву не стоји,
То је њему урођено тако:
Без рата је њему живјет пак'о.

Вук Мићуновић:

Тако и јест, а што би живео,
Када не би у рату ходио?
Би постао такова женштина,
Да дођ' мога' не би до Цетиња.

Поп Жутковић:

Ја кад у лов не идем два дана,
Мени тада не прија ни храна,
А тако је исто и у рату,
Без њег' ками свакојему брату.

Главари остали:

Нек се борба славна води,
Док се Српство ослободи!

Владика Данило:

Видим да сте витешки јунаци,
И свијетли Црне Горе зраци,
Јунаци сте, браћо, и хвала ви,
Такви Срби могу доћи слави!
— Сада идем да прегледам војску,
Дичну ову овђе соколовску.

(Показује руком пут војске).

(Владика Данило излази, за њим сви главари осим Вука Мићуновића, кнеза Рада и попа Жутковића који остану на истом мјесту).

(Пошто владика изиђе чује се војска ђе виче):

Живио! Живио! Живио!

(Кнез Раде, Вук Мићуновић и поп Жутковић сједе и разговарају се у толико дођоше два Ђурашковић Јанко и Богдан који су били да уводе Турке).

Јанко и Богдан (зборе):

Помага Бог браћо Катуњани!

Кнез Раде, Вук Мићуновић и поп Жутковић (одговарају)

Добра ви срећа браћо Цеклињани!

Вук Мићуновић (збори Ђурашковићима.)

Видим да сте с пута уморени,
Али кад сте јунаци створени,
Умор вама ништа и не смета.
Но зборите за душмана клета,
Кад сте били, браћо, међу њима:
Колико га сад на броју има?

Јанко Ђурашковић:

Сто хиљада и седам стотина,

(главари се мало стресу).

Све самога имаде Турчина,
Од вароши њихве Подгорице,
До врх Везца високе главице,
И сувише Брда и Пипери

(главари се чуде).

И Зећани и питоми Бери,
И јунаци крвави Спужани:
И са њима сви доњи Љешњани.

Вук Мићуновић:

Је ли војска жива и наредна,
И је л' рата крвавога жедна?

Јанко Ђурашковић:

Јесте Вуче све по избор момци,
Гледни, видни, као Црногорци,
А све фиску праве и весеље,
Већ помисли какве су им жеље:
Да се бију с нама на мегдану.

Кнез Раде:

Имају ли Јанко доста праха?

Јанко:

Доста Раде и немају страха,
Да се бију за годину дана,
Не б' мањкала њима џебахана.

Вук Мићуновић:

Је ли њима лијепо оруже?

Јанко:
Јесте, Вуче, мој премили друже,
А највише сребрнога кова,
Ка' та твоја пушка за пас нова.

Поп Жутковић:
А причај нам за њихову рану,
Имају ли Јанко доста леба!

Јанко:
Он' имају колико им треба,
А највише слаткога симита.

Вук Мићуновић:
Дакле им је војска добро сита.

Јанко:
Сита Вуче, задам ти вјеру,
Тек ја такву да имам вечеру.

Вук Мићуновић (мисли се)
Немој Јанко казиват' владици,
Да су такви сад наши крвници,
Но му реци да је војска слаба:
Као каква у лужини жаба,
И да силом у боју полази;
Као да се без срца налази.
(Чује се на пољу ђе војска виче)
Живио! Живио! Живио!
(Долази владика и кад виде Ђурашковића овесели се и збори).

Владика:
Ха, добро дошли соколови сиви!
Јесте ли ми утекли живи?
(Ђурашковићи љубе владику у руку).
Из душманске велике ордије,
Што ће с нама сјутра да се бије,

Јанко Ђурашковић:
Ми смо здраво дошли хвала Богу,
Ал' и муку поднијесмо млогу.

Владика (гледа око себе).
А ђе ми је Раслапчевић Вуче?
Душманин га ја мислим — утуче!

Јанко:
Он је здраво остао владико,
Руком њега није така' нико,
Остао је да проведе Турке:
Ђе је само мјесто за хајдуке:
А то међу Врањом и Влахињом,
Све владико тврђом и пустињом.
(Владика весео).

Владика Данило:
То и желим да у такви кланац,
Рат поведе мили Црногорац!
Јербо мањи кад се с вишим бије,
Држат му се уз нешто милије.
— Но ми кажи Јанко тицо сива,
Ђе сад војска душманска почива?

Јанко:
Око Сињца наш владико свети,
Тун су њојзи шатори попети.

Владика Данило:
Колико је војске, право кажи,
Што Цетиње ово наше тражи.

Јанко:
Има војске стотину хиљада,
(Владика се мало тресне).
Ал' мртвило међу њима влада,
И некаква кашљава грозница,
Мало виђех ја здравога лица;
Но све виђех мрце и богаље
Што нијесу никоме од воље:
(Владика весео).
Па Богдану ово сам зборио,
(показује руком на брата).
Кад сам тамо међу њима био,
Што је шћело сад турскоме цару,
Да овакву пошље нам фукару,
Која нема снаге ни по драма:
А не да се бије по горама!

Владика:
Имају ли доста џебехане?

Јанко:
И од тог су на рђаве гране.

Владика:
А је ли им Јанко добра рана?

Јанко:
Јест владико, ка' у јесен слама,
И још су се боље побољели,
Пошто су се са њоме најели.
(Владика се смије).

Владика (озбиљно).
А ми Јанко сад војске имамо,
Шест хиљада да се бори само!
Сад ми кажи ка' познајеш мјесто,
И тамо се ти налазиш често,
С којих страна треба да с' удари.
Не би л' крвник сатр'о се стари.

Јанко (се мисли).
Дв'је хиљаде у Врању планину,
Треба ставит на супрот Турчину:
Дв'је хиљаде код воде Влахиње,

Да та војска прва бој почиње:
Дв'је хиљаде треба у сриједи,
Да на обје ове војске гледи,
Па које би крило изнемогло,
Да би с' њему једанак помогло!
— Ово ј' моје јест владико мјење,
Да би било најбоље спасење;
А ти ради како знадеш боље,
То је теби сад до миле воље.

Владика (после мале почивке).

Најбоље је као што си рек'а
Да се душман тудијен причека.

(Мисли се).

Дакле Јанко, ти ћеш дв'је хиљаде,
Моје војске ти узети саде,
Па од воде Влахиње удари,
Те крвника српскога сатари!

(Окрене се Вуку Мићуновићу).

А ти Вуче у Врању полети!
С дв'је хиљаде те крвника срети!
А ја ћу се ставит у средину,
С дв'је хиљаде под Твору планину,
Па кад видим најљепшу прилику:
Ја ћу онда ударит крвнику!
С дв'је хиљаде започет' бој љути,
Па ћемо се по нашки куцнути.
— Саде хајмо ми у име Бога
На заклетог душмана српскога.

(Владика излази живо за њим главари).
(Чује се на поље) Живио! Живио! Живио!
(Завјеса пада полагано у оно вријеме кад владика излази и падне са свијем пошто прекине глас војнички Живио!)

(Свршиће се.)

Непријатељ и поданик.

ПОЉСКА ПРИЧА.

Цело је село било живо. На све се стране чуло весело певање и играње. Деца су истрчала на улицу и певала су љупким дечијим гласом „Рождество твоје“. У кућу Кристианица скупили се пријатељи, познаници и сродници, да проведу благ дан код Гродинског. На сред дворане стајао је дугачак, намештен сто. Било је ту на столу језика, више врста кобасица, разног вина, па и разна воћа.

Нико није седио. Сви су стојећки узимали себи шта је ко хтео, па су јели. После су сви узели чаше, куцнули се, па су испили у знак „братства“.

На једаред се окрене домаћица Гродинска другој до себе и почне јој шапутати:

„Богуславски долази, чудо! Видиш, то је тај, што је мало пре на прагу испио с мојим мужем чашу.“ . .

„Богуславски? Шта имате тако на њему?“ одговори друга. „Не једанпут сам слушала о њему. Ја сам га држала за уображеника — но мож' бити, да сам се преварила?“

Тако је питала Грацина Лентовска, млада удовица, газдарица од Владики, богаташица, независна жена, није баш лепа, али је сама њена појава чини умиљатом, па и њена плава коса.

„Ти и не знаш Грацина, да је тај исти непријатељ женских?“

„Зар то тебе занима?“

„Заиста, то није баш тако обично. Већ су ми досадна та наша господа, који сви једнако гледе, па су ти и сувише учтиви, па ти се и смеју по „шаблону“, љубе руке. . Богусловски то најмање чини!“

„То би било сувише“, одговори Грацина.

„Код тебе, да“ настави Гродинска, „али ја хоћу, да га сасвим преобразим.“

„Па зар је то тако тешко?“

„Не ће ни теби лако бити“, одговори Гродинска, „кад би ти баш и испало за руком, надам се, да не ћеш онда пропустити прилику, да се не осветиш Богуславском због нанешене увреде женском свету!“

Грацина се смејала, али је и посма-

трала и то пажљиво Богуславског, који је баш улазио.

Станислав Богуславски заслужио је, да говори са умиљатом дамом, коју су опколили и стари и млади „кавалири“.

Висок младић, гордо је носио своју лепу главу. Његово здраво али жућкасто лице, плаве очи, црнкаста коса, охоло држање, па и јасан и умиљат глас — све је то на први поглед могло сваког уверети, да је Богуславски потпуно и душевно и телесно здрав; а његово држање је показивало, да он најмање болује од епидемије времена.

Какав газда, тако је и газдинство. Његово добро било је најбоље уређено. Све је било у свом реду, а што је најглавније, тај човек није имао са ка јишарима посла, но је сваке године — што други отплаћују дугове — улагао у штедионицу у Лавову приличну суму новаца.

Грацина је одмах видила, да је Бо гуславски са свим друкчији, но што је о њему слушала. Од куда само да је извикан?

Сигурно за то, што је био стар тридесет и четир, а није био још ожењен; а мож' бити и за то, што није показивао баш никакав дар на пољу освајања женских срдаца. Кад би му н. пр. какова лепа дама заказала „rendezvous“, још пре један сат истрчао би настојник и извинио свога господара тим: да је наишао на траг од лисице и мора ју вијати.

Богуславски би се брзо удесио, на опредељено место отишао, па би пуцао на лисицу. А лепојка би остала чекајући неко време, па би отишла.

Једном приликом тражио је Богуславски руку најбогатије даме у Галицији.

Родитељи су пристали, а девојка се показивала, као да је смртно заљубљена у њега. И тако је требало, да се сврши све на једној забави у Лавову. Богуславски дође, но пре оде у купатило, па се окупа, после се очешља и обрије. Устане и погледа на часовник. Види да још један сат треба до почетка.

Узме нов неки роман. Исече га и почне читати. Онде је тако зачитао, да је био већ дан, кад га је свршио и забава је давно прошла. И тако је у место свадбе имао двобој. Лепојка се пак удала за неког грофа у иноземство.

И сада, тај варварин, стоји у малој дворани Кристианице! Млада удовица га је посматрала дуго, а он је непомично стајао.

Најпосле опази домаћицу и појури, да јој пољуби руку. Гродинска се брзо окрене пријатељици и он је стајао код њих. Грацина и тај женски непријатељ дуго се гледаху. „Где сам видио ову слику богиње?“ Запита се у себи. Грацина је пак мислила у себи: „Па зар овај невини осмех, зар тај да уме кога страсно мрзити.“

Гродинска све редом послужи ђаконијом. Богуславског љупко се смешећи замоли, да ш њом — по старом пољском обичају — једе заједнички једно парче.

Богуславски узме тањир и пружи га Грацини, која виљушком преполови једно парче и узме половину. Богуславски је чекао, док она није појела, па онда узме свој део Грацина је све посматрала и одмах је била задовољна. Богуславски је додао тањир, пресекао је парче хладног печења, па је послужио. То је све годило Грацији и изгледаше, као да је достигнут врхунац....

Није било никог, ко би ово прећутао, шта више младе даме су пуцале од једа, што их је издавало мењање боје, које је продирало кроз дебеле слојеве апотекарске мешовине.

Богуславски је све ово приметио, али се слабо освртао. Он је испод руке водио Грацину до кола, па ју је ушушкавао у бунду. Кад га је млада удовица опоменула, да ју посети, од

радости повиче: „За цело ћу доћи, милостивна, и то скоро, мож' бити у јутру!“

При повратку Богуславски запали лулу. Павнуш, његов послужитељ окрене се брзо.

„Лепе ствари, господару,“ почне Павнуш. „Како човек може тако брзо изгубити памет? Најпосле, то није моје, да вас ја поучавам, али ја те госпође боље познајем, но вас. Ви сте у стању да узмете ову младу госпу за жену или да речем да постанете њен роб. Ја, што се тиче мене, не бих дао вашу златну слободу тако јефтино.“

„Шта ти је, лудаче?“ повиче Богуславски.

„Зар хоћете да затајите, да сте код ове госпође Лентовске стекли особито допадање.

„Буди учтив, даље ништ'!“

„О, знам ја све! Мене не ће преварати,“ мрмљао је Павнуш. „Од како је милостиви господин отац умро, ја на вас увек пазим. Па ко ће други, ако не ја? И овако вас нико не гледи! Али то никако не могу допустити, да сами себе унесрећите.“

Павнуш је био ваљан слуга. Није био много старији од свог господара; али већ преко тридесет година како је у кући Бладевка. И тако је од кочијаша дотерао до „коморника“ и сматрао се као ауторитет у кући Богуславског. Био је са свим згодан за ову улогу. Доста висок, велика глава, која је била покривена густом косом, доста здраво лице, грчки нос, црне очи, дуги брци, после неке аристрократске мане, које је примио — па још и глас му је био удешен за проповедање морала.

„Ко ће ме унесрећити?“ запита Богуславски.

„Та лепа госпа“, одговори верни слуга, „само ако немате шта против.“

Богуславски се смешкао, а Павнуш почне: „За што ви узимате ту госпу? Жена, морам рећи, свака је жена тиран. Најпосле, баш ако хоћете да се подате — ја не ћу — заиста не! Пре бих се дао вешати, него да над-а-мном влада жена. А што је главно, још од удовице, која је првог мужа у гроб отерала; од те кокете, која хаљине само из Париза доноси, која фарба косу, па и лажне зубе има. Не, ви њу не ћете посетити. Ми идемо све даље према Кристианци.“

Богуславски је ћутао и то је било доста, да је Павнуш уживао у победи.

Када је Лентовска дошла кући, па збаци са себе ћурак, запита је служавка: Ви сте сигурно велики „ероберунг“ начинили, кад сте тако весели?“

„Највећи, што сам га учинити могла.“ одговори Грацина спуштајући се на фотељу. „Помисли само, Богуславски тај европски женомрзац, непријатељ женског света, па и он је пао пред моје ноге!“

„Но оставите га, нека лежи“, одговори Јулка, „тај Богуславски је рђав човек“.

„Шта ти је? Ти сваком човеку нађеш мане!“ повиче млада удовица.

„Не сваком“, одговори служавка и пође да помогне госпи, да ју свуче. „Само оном, који се баш вама тако удвара.“

„Мани ме се!“

„Зар сам ја крива, што ви имате рђав укус?“

Јулка је била ћерка неког кочијаша, који је био код оца Грацининог много година, сама је одрасла са младом госпом. Момци су је волели, ту лепу Пољкињу, која је била мала, пупа, ватрена, прчава носа и дуге црне косе. Њу је волео неки „каплар“, па је остави. Од то доба мрзи на мушке.

Сутра дан око једанајст пре подне позове Богуславски свога слугу, па му нареди да се обуче и онда да њему помогне.

„Куда, драги господине?“ запита Павнуш.

„Ми се не надамо никаковим гостима.“

„Не питај ту, већ ме облачи.“

„Али за што, драги добротворе?“

„Идем у посету.“

„Али не код оне даме?“

„Свакако, код госпође Лентовске.“

„А ја вам рекох, да ви то не смете чинити.“

„Лудаче, ја морам ићи, кад сам обећао.“

„Кад морате, а ви morajte“ говораше Павнуш и почне оправљати Богуславског. Али ово да буде последњи пут. То ја желим вас ради. Најпосле учтивост захтева, да одете једаред.“

„Са свим тако.“

Док је Богуславски седио четврт сата у њеном главном салону, дотле је госпа заборавила, да треба да се освети њему због увреде.

„И ви сте непријатељ женскиња?“ повиче на једанпут.

„О, како сте смешни ви људи!“

„То ми никада није ни на памет пало!“ одговори Богуславски. „Мрзити жене, па кад би случајно и било то, ви би ме одвратили!“

Грацина се весело смешкала, показивала је њене зубиће кроз румене уснице и пружи му обе руке; а он ове лепе, али ладне руке пољуби својим ватренимуснама.

Међу тим је Павнуш стајао у кујни и већ је седам чаша испио, које му је слуга Лентовске насипао тешко уздишући. . .

Већ је био натег'о - осму, а у том се појави Јулка у љубичастој свиленој хаљини. Она је дуго и безобразно гледала на Павнуша.

Он устане, па се поклони. Од прилике, као што његов господар чини.

„Господин је слуга господина Богуславског, ако се не варам?“ почне Јулка

„Тако је. Имам част говорити са госпођицом госпође Лентовске.“

„Врло леп дан,“ рече Јулија. „Како се сјаји снег. Врло сте лепо морали путовати.“

„Хвала,“ одговори Павнуш, „а госпођица неће место заузети?“

Јулка седне на сто преко од Павнуша.

„Ваљан човек,“ помисли у себи, „има тако лепе мане — али нема мамузе!“

Кад је Богуславски пошао, Лентовска га је поздрављала климајући главом и осмејкујући се на њега.

Павнуш скине шешир и јављао се Грацини, а за тим се окрене према Јулки, која је непомично гледала у своју госпу, па је исто тако отпоздрављала Павнуша.

(Наставиће се.)

Једно људско срце — е па шта?..

(по Ф. БЕКУ.)

Шта за туђу мариш опет беду?..
Што се не би туђем смеј'о једу?..
„Светска“ памет — не зна патње та!
Нек невоља, нек брига и јади,
Струју живот, ма с најбољи нади —
Једно људско срце — е па шта?..

Гле, страшила муком разривена,
Да-л' је човек, ил' му само сена,
Што је срећаш мрачну, ломну, пра'?..
А де тумач муци, јаду буди,
Свет се смеје тако *глупој* луди —
Једно људско срце — е па шта?..

Разбиј лиру — да је неси дир'о!..
Жени ромон жица муклих мирно,
Боље но да гудне — воља зла!..
Не сипуше ловора ти дани!
Чему глуху вапај расплакани?..
Једно људско срце — е па шта?.

Глина 1888.

Јо — Р — Ва —

Нешто о настави глуво-немих.

ЈАВНО ПРЕДАВАЊЕ РАДИВОЈА ПОПОВИЋА.

(Наставак.)

Ето и год. 1754. или пете. Ето му воде глуво-немог дечака. Зарадова се њему и одлучи да га наставља. У писању и рачуну на брзо успе, ал се он тиме не задовољи. Обузме га женијална мисао: „Он га мора научити говорити!" — И ово му пође збиља за руком. Сад намисли да напусти војничку службу; ал 7-годишњи рат му то спречи. У битци код Пирне буде од непријатеља ухваћен, и као заробљеник у Дражђане доведен, мораде у пруску војску прећи. Не имајући другог изласка, одлучи се поред све опасности на бегство. Преобучен у стара сеоска свирача, прође са свим на миру кроз страже, и дође сретно у Јену, где се год. 1757. у универзитет упише, да своје образовање доврши. Опет се сад издржавао давањем часова у свирци. Беше већ на извору своје мете, ал и овде у опасности, е ће пасти пруски шака, оде 1758. у Хамбург, где му чувени Клопшток, Крамер и Рајмарус прибаве место приватног учитеља. Године 1760. секретар је у кући грофова Шимелман; а год. 1768. кантор у селу Епендорфу код Хамбурга. Овде као учитељ не хте се служити оклепаним старинским методом, срицањем; него уведе поред све противштине у општини, метод гласања. Пастор Граунау, с места противник Хајникеов, знао је ратаре подбунити против безбожног учитеља, који се усудио старине рушити, немир правити, нову веру уваћати. Читава граја! — Но, зар Хајнике да уступи Граунау? — Највеће лармаџије рупише у школу, он им прстом показа врата. Разлози, не би толико импоновали, као ово. Он оста на миру: па у место да се једи, безбрижно образује младеж. Највећу пак славу и победу одржа тад, кад испитом глуво-немих, ком и његови највећи противници, надпастор Гец из Хамбурга и пастор Граунау, присуствоваху, доказа, да је успех постигао; ма да га је последњи у црквеној проповеди као безбожњака, као човека који бога исправља, означавао.

Одлични људи, Клопшток, Крамер, Унгер, и т. д. похађали су га често у настави, на сваки начин на руку му ишли, а пријатељство такових мужева, и поверење, које му се са свих страна указивало, подигне његову славу на врхунац, и он постаде учитељ глувонемих!

Овде обилато награђен, не мораде више давати часове, и одаде се са свим својој струци, а врли патриота гроф Шимелман понуди се да подигне завод у Вандсбеку код Хамбурга. Хајнике, који је држао да овакав завод има постојати у великом граду, где би се глуво-немом пружила прилика већег образовања, имајући шта више да посматра, не прими се те великодушне понуде. Међу тим посети га Шредер, који га тако заволи, да га склони да у Саксонску дође. Вратив се опет у Дражђане, изради тај ваљани човек, да се за ту ствар поче у меродавним круговима више и више интересовати, тако, да га саксонски курфирст позове у Липиско, где год. 1778. оснује први глуво-неми завод у Немачкој. Последњи дана свога живота, бавио се поглавито изучавањем Кантове филозофије, док 30. апр. год. 1790. не испусти своју велику душу, која је толико добра човештву допринела.

Ма да Хајнике није за собом оставио нити многих нити тако знатних стручних књижевних производа, то је ипак само његовим упливом могла настава глуво немих дићи се до таквог степена, на ком је данас. Да не беше Хајника, не знам би ли и данас још глуво неми могао говорити, јасним артикулисаним гласом. Неоспорно, Хајнике је личност, коју свако столеће не рађа! Кад пак знамо с каквим тешкоћама и данас још дела ове струке на свет излазе, онда ће нам све од Хајника бити значајно и драгоцено. У осталом лакше је избрисати него нацртати, лакше бити критичар но писац! — Он је својим радом више другом користио, него брилирао; а таки су карактери и ретки и светли!

Већ год. 1844. била је Немачка лука, коју је Швајцарска, Холандеска, Белгија, Данска, Шведо-Норвешка, Русија, Пољска, Угарска, Шпанска, Енглеска, па чак и Америка похађала. На том земљишту стицали су себи духом Хајниковим опојени људи, науку, коју су касније у својој отаџбини рас простирали, па ће данас ево немачка метода и у самој Француској махом уваћа. — Нека дакле ови по човештво заслужни, неумрли мужеви и у нашем милозвучном језику, нађу достојна спомена!

У овој за глуво-нему наставу тако важноі перијоди, поникли су многи тад стручни списи, који ће за увек имати историчне важности.

Ево нас сад и у трећој перијоди, која траје од год. 1828. до данас; а обележава је тежња за целокупним образовањем глувонемих. Ту су заводи приступни за свакот оваког невољника; па је ова перијода и за нас Србе најважнија, што се свест образовања глуво-немих и у нас пробудила, што се и код нас такав завод оснива, што ће и у нашој литератури ова струка бити заступљена.

У овој трећој перијоди настава се препороди. Препорођај тај, заслуга је неумрлог *Морица Хила*, (рођеног 1805. а умрлог 30. септ. 1874. као надзорник глуво-немог завода у Вајсенфелсу). Његов препорођај наставе напредак је нашег века на пољу хуманости. — Он стаде на пут учењу „знаковног језика“ у самим заводима као дисциплине и одреди му само споредно место, као помоћном средству при изучавању гласовног говора, и као говору глуво-немих између себе.

Покушавају сад неки да знаковни језик из завода истисну. Ја сам у уваћању новина доста конзервативан. Но тиме нисам још исказао да сам им противан. Не! — Ја их само не уваћам дотле, док не стечем убеђења практичне вредности. До дна душе би се увредио, кад би ко изразио: „напусти твој мили матерински говор, па говори каквим светским или дипломатским језиком!“ — Шта? Зар да се одречем звука, ког ми је природа прво у најнежнијем добу милог детињства улила; да се одречем језика који је створио појетичне саставе којима би и Омир могао завидети?! Да се не сећам више Косова? Да се не сећам више анђеоске Косовке девојке, која тражећи по бојишту јунаке, налази их где се у крви купају, и умива их хлађаном водицом, причешћује вином црвенијем и залаже лебом бијелијем!? — Кад би песник чуо Српкињу где вели: ја то не „беграјфујем“, „ерkиловала“ сам се, како то „оnштекује“? би ли могао запевати? Хура! нек се ори, где се тако српски говори! Не, није наш језик тако сиромашан, да морамо тражити зајам!

Нисам се овим изливом одушевљења за наш милозвучни говор, од своје теме удаљио. Хтео сам само да докажем, да је знаковни језик, матерњи језик глуво-немог, да је тај језик његову срцу највећма прирастао, да се дакле глуво-неми њега са свим лишити не може. он може и мора бити посредник језику, који ће га за други свет везати, а вредност своју увек задржати.

Дубље се упуштати у историју наставе, не стављам за данашњи свој задатак, за то ћу обилазећи суштину саме наставе, што се има прилике у ствари видети, рећи коју о самом глуво-немом.

У самом појму „*глуво-нем*“ лежи му и дефиниција. Леже дакле две несреће у њему: *глув* и *нем* бити. Може се бити једно, а да се не буде друго; али од рођења или из првог детињства глув, самим собом је и нем. Другим речима: глувоћа рађа немоћу, глувоћа је мати немоће. — А шта проузрочи таково стање код човека? — За главне узроке узима се ово: Органи. који чувење и говор проузроче, беху при првобитном образовању целокупног тела заступљени; и у нормалном развијању су још пре рођења суделовали, а после их пак нешто смело; или су: фактори анормалног образовања, који су ту жалосну посљедицу условили били још у мајчиној утроби активни. — Осим тога ово стање условљава и брак из крвног сродства, за то глуво немих највише у Израилћана. И пијанство често овом доприноси. — Но, истина, ма се сви ови узроци предупредили, ипак ће

бити довољно оваквих невољника; јер и разне болести, као: шарлах, тифус, запаљење мозга, богиње итд. доприносе овом; с тога је установа оваквих завода, који једини могу глуво-немом, ком више, ком мање, користити, управо захтев хуманости, кога као чланови друштва, за дужност сматрати имамо; јер нико не зна шта ће сутра у породичном животу дочекати, па избављајмо те невине, бедне жртве природе, кад нам је наука тај спас пружила, учинимо да буду корисни чланови друштва као и њихова сретнија браћа, а не да су нам на терету; јер тиме ћемо задовољити захтеву, кога од нас не само равноправни нама грађани, родитељи такове деце очекују, него што и као ваљане патриоте, као ваљани грађани, држави у интересу чинити смо дужни. — Оснивање таквих завода у свима културним државама, јасан је доказ, како државе ствар образовања глувонемих уважавају; па је ваљда и правично, кад зидамо палате за робијаше, да имамо и скромне зграде за образовање глуво немих!

Да упитам, шта зна дакле глуво-неми кад из завода изађе? —

Зна се гласовним језиком служити, ма само и у најпростијем облику.

Може разумети списе, који и нису нарочито за њега написани. Научно знање језика, не можемо од њега ни захтевати, јер то и код многог великог господина наћи не ћемо.

Они ће бити способни с уста других људи говор читати, а особито даровити, дотераће се овде толико, да саобраћај наш с њим неће бити тежак.

Моћи ће стајати с другима и у писменом саобраћају.

Разумеваће рачун у оном обиму, који за кашњи практичан живот довољан.

Имаће лепог знања у историји и географији, природословљу и науци о здрављу, и у религији. Управо ова настава ће срце душу дечију оплеменити, и од велике им важности у животу бити.

Можда ће се запитати: Хоће л' сви глуво-неми толико се изобразити? — Да су на гимназији, на универзитету сви једнаки?! Свуд их је добрих, средњих, лоших. — Први ће цељ са свим постићи, други увек у довољној мери, а трећи ће се отправити у завод за слабоумне, где ће се и њима нека помоћ наћи. —

Кад глуво-неми ову способност стече, то ће женске наћи зараде у разном ручном раду. Има међу њима прави вештакиња, које ће својим родитељима пре нешто допринети него на терету бити; а саме себи остављене, поштено ће си лебац заслуживати. —У Дражђани постоји уточиште за оваку сирочад, где је она са свим упитомљена, а неки део зараде припада том заводу, нешто пак дотичној на одело и друге потребе. Ово је засновао дворски саветник, управитељ глуво-немог завода у Дражђани, Јенке. — Мушки бивају махом ваљане занатлије и уметници, сликари, литрографи, ксилографи, итд.

(Свршиће се.)

ЛИСТАК.

КЊИЖЕВНОСТ.

Рачуница *(за други, трећи и четврти разред народне школе)*. Према наставном плану Вис. кр. уг. Министарства и Вис. школ. Савета а по најбољим изворима написао *Аркадије Вуковић*, учитељ. Друго поправљено издање. Велики Бечкерек (1887 и 1888). Издање књижаре и штампарије Ј. Грчића. (Цена I. 10 н.; II. 12 н.; III. 20.)

Још прошле 1887. год. оглашене беху ове три рачунице у другом издању своме. То се види и по првој и другој књизи, које су те године и штампане. Ове године је штампана само трећа књига. Биће да се ишчекивало одобрење Вис. школ. Савета, па пошто је исто стигло, наштампана је и трећа књига, са назначењем, да је одобрена и — препоручена; а на првим двема то је накнадно додато — Мени дођоше неки дан до

руку. Све три сам их пажљиво пропратио. Сравнио сам их и са првим издањем и уверио сам се, да је на њима реченица: „Друго поправљено издање“ — потпуно оправдана.

Да је рачун један од најважнијих предмета у основној школи, то ми није нужде овде доказивати. Сваки је учитељ данас са тим начисто. Његова материјална и формална вредност, поглавито формална, неда се лако оценити. Јер ни један предмет ваљда не изоштрава толико ум детињи, колико рачун, ако се разумно предаје. И то ће бити сигурно узрок, те се за последњих десетак година почела и код нас основна рачунска књижевност озбиљније обделавати. Тако данас имамо од чести рачунских књижица као ручне књиге дечије; од чести као упутства за учитеље. Најпознатије су нам „Рачунице“ Коњовићеве за свих шест разреда. За тим „Практични поступци“ и „Рачунски примери“ Милетићеви за четири односно шест разреда и — „Упуства“ Вуковићева, као и „Рачунице“ које горе приказујемо а доживеше ето и друго издање. Истина, то није бог зна колики број, али према нашим приликама ипак је доста. Још кад се у обзир узме, да све те рачунице не заступају једну исту методу, него да сваки писац изнаша други начин, онда се ипак види, да је учињен неки покушај, да се и код нас основна рачунска књижевност развије и сам предмет до веће важности уздигне.

У рачунској настави усвојене су две најпознатије методе — Бешова и Хенчлова. Најчувенија је метода Хенчлова. Али зато има својих присталица и Бешова односно Грубеова метода. И неки баш ову методу препоручују за најзгоднију у млађим разредима нар. школе, докле је Хенчлова опет боља за старије разреде. Милетићеве рачунице израђене су по методи оних првих, а г. Вуковић заступа назоре Хенчлове методе. И с тог гледишта саставио је он и своје рачунице горње.

Од мене је далеко помисао та, да критикујем један ил' други начин речених капацитета али без замерке наглашујем, да ћу и даље бити присталица како једне тако и друге методе и без сумње ће сваки знати достојно бранити своје назоре. Ја ћу овде у главном само да пређем садржину горњих рачуница и тиме их учиним познатијима нашем свесном учитељству.

Узимам у руке прву свеску, која је намењена за други разред. На првом месту налазимо понављање од 1—20. Ту је у главном збијено сво градиво, које се има прећи прве године. А као репетиција долази овде врло згодно. Ни један предмет у основној школи, у старијим разредима, не треба предузимати, док се прво не понови оно, што је прошле године научено. И ако икоји предмет то захтева, али код рачунске наставе је репетиција неопходно нужна. У тој репетицији заступљена су сва четири рачунска вида, како са чистим, тако и са именованим бројевима. Ред и постепеност у излагању бројева у свему је добро очуван. После овога долази радња у бројном простору од 1—100 А то је градиво за II. р. нар. школе. По учењу Хенчловом, пошто су се деца довољно упознала са бројевима до стотине, задају им се поступно задатци прво из сабирања, па онда одузимања — множења — садржавања — и делења. Сваки вид обухвата све бројеве до 100. Прво се ради са чистим а по том са именованим бројевима. Код сабирања је узета ова постепеност: на чисте десетице додају се чисте десетице; на чисте десетице додају се смешане десетице; на смешане десетице додају се чисте десетице; на смешане десетице додају се основни бројеви и на последетку на смешане десетице додају се опет смешане десетице Код одузимања је отприлике тај исти ред узет. — Код множења је на првом месту изложена „таблица множења„. Иста почиње са 1×1; 2×1; 3×1 и т. д. 1×2; 2×2; 3×2 и т. д. 1×3; 2×3; 3×3 и т. д., и т. д. Држим да би сваки дотични ступац могао и обратно гласити, као: 1×1; 1×2; 1×3 и т. д. 2×1; 2×2; 2×3 и т. д. 3×1; 3×2; 3×3 и т. д., и т. д. Јер после методичког учења даје се да деца по изложеним ступцима сама створе таблицу множења; која им мора остати трајно у памети. Садржавање се креће у границама таблице множења. Тако исто и деле-

ње. Код именованих бројева садржавања налазе се два задатка, која ће деца врло тешко решити. „Једно туце дугмади вреди 14 нов.; колико ће се туцета добити за 70 нов.?“ Хоће ли дете моћи изнаћи, колико се пута 14 у 70 садржи?! Или други: „Кад 1 *kg* соли вреди 12 нов., колико ће се *kg* соли добити за 60 нов.?“ Да ли ће код овог задатка моћи изнећи дете, колико се пута 12 у 60 садржи?! Задатци у опште именованих бројева сва четири вида са свим су прости и лаки и узети су из најближег круга живота. На крају под „Вежбање“ има до 20 мешовитих задатака за решавање. На послетку су изложене *мере.* Ту су мере за дужину; за шупљину; тегови; мера за време и — новци. Све у обиму бројног простора за овај разред. Не налазе се једино „бројне мере“, колико би за овај разред пристало. А тек о туцету могло би се уврстити, дочим се туце и код именованих бројева напред спомиње; о артији које се број на десет своди и не говорим! . . . И с тим је исцрпљена ова прва свеска.

Прелазим на другу. Ова је намењена за трећи разред. Садржи у себи бројни простор до 1000. Према наставном плану у III. разр. рачун се проширује на *напаметни* и *писмени.* У овоме разреду систематично се раде писмене четири рачунске операције. Према томе захтеву израђена је и ова књижица. Прво се деца упознају са бројевима до 1000. За тим се прелази на четири рачунска вида Ред је н. пр код *сабирања* узет овај: 1. *Напаметно сабирање чистих бројева; 2. Напаметно сабирање мешовитих бројева; 3. Писмено сабирање чистих бројева* и 4. *Писмено сабирање именованих бројева.* Тај је ред изложен и код осталих видова, наиме код одузимања, множења и делења. Код сваког вида писменог рачуна напослетку стављени су у дефиницији и називи дотичних бројева с којима се ради, као и назив резултата радње. Само је тај случај изостао код множења. — Приметити ми је да код писменог множења и делења именованих бројева једва пет задатака има. Осим тога примећујем још, да је код писменог делења чистих бројева највећи делитељ 19. Без сумње би требало, да се деца и са већим увежбају! Иза ова четири рачунска вида долази: „*Радња са више именованим бројевима.*“ 1. *Сабирање* које се подељује на напаметно и писмено; — 2. *Одузимање* — напаметно и писмено; 3. *Множење* — напаметно и писмено; — и 4. *Делење* — напаметно и писмено. Иза овога изложени су „*Закључни рачуни*“ од којих до 20 задатака има. На послетку су *мере* и то проширене према првој свесци а у обиму за овај разред. Овде су се могле поновити и све мере из прве свеске али као што се види изостале су: „Мере за време и новци“. Бројне мере нису ни овде споменуте. Што се тиче задатака именованих бројева и у овој су свесци обични и — лаки и удешени су према истинским приликама живота. Види се да су најпажљивије прибирани.

(Свршиће се.)

ДРУШТВА.

(Матица Српска.) Књижевни одбор имао је 20. септ. о. г. свој састанак. Секретар јавља, да је са одређеним изасланицима заступао „Матицу“ на прослави стогодишњице Вука Караџића у Београду, и да је телеграмом поздравио 100 годишњицу Димитрија Давидовића у Смедереву — Јован Бошковић јавља, да је прочитао „Прилог к тумачењу тајне буквице у старим рукописима“ од Владимира Красића и налази, да тај чланак заслужује, да изиђе у „Летопису“, јер не само што је допуна Даничићевом и Новаковићевом раду, него ко хоће да сазна сву нашу тајну буквицу, моћи ће то постићи са свим тек из ове расправе. Чланак се прима и писцу се одређује 25 фор награде. — „Један професор“ шаље за „Летопис“ и награду своје оцене на дела: „На селу и прелу“ од П. Адамова и „Из Црне Горе и Приморја“ од Симе Матавуља. Према мишљењу дра Милана Савића примају се обе оцене за „Летопис“ и непознатом писцу одређује се у име награде 70 фор. кад своје име каже. — Члан Милан А. Јовановић јавља, да је прочитао чланак Марка Драговића: „Митрополит црногорски Петар II. у његовој (sic!) преписци“ и налази да није за „Летопис“. Не прима се. — Милан А. Јовановић јавља, да је прочитао оцену Аврама Ђукића на Витковићево дело: „Прошлост, установа и споменици угар. краљевих шајкаша 1000—1872.“ Оцењивач налази, да би се та оцена могла штампати у „Летопису“, ако се ублажи animозност пишчева према Витковићу и ако се језик поправи. Прима се. — Члан Милан А. Јовановић јавља, да је прочитао чланак А. Ђукића: „Учешће тителског крајишког шајкашког батаљона у аустро-турском рату г. 1790—1792.“ Тај чланак говори о сарадњи Шајкаша у тако званој Кочиној крајини. Оно истина, да

писац хоће да одведе пажњу читаочеву с главна пута набрајањем ситница, али кад узмемо да оно све онако стоји, као што он у спису наводи, и кад се сетимо да је врло мало до сад писано о нашим Шајкашима, оцењивач жели, да се чланак у „Летопису“ штампа, али да се језик поправи. Прима се. — Др. Милан Савић подноси оцену на новелу у стиховима „Данијел“ од непознатога писца. У својој оцени наводи г. Савић, да је замисао, идеја тога спева по себи веома песничка, управо узвишена. Но песник није остао при том; он је своју идеју уресио и лепим рувом. Начин описа и приказа јунаковог карактера, било у страсном или разнеженом стању, пун је пој̀езије и стварне карактеристике. Такав му је исти опис природе говорио о идилској долини, разузданом мору, бесном вихору или дивљој планини. Песник нам приказује у свом спеву бујну, одулареңу нарав, коју једва стишава и припитомљава страсна и стварна љубав. Али спољашњи утицаји, човечије руке, муте и ремете тишину и срећу те љубави, коју напослетку кидају и тамане елементи. Ал још је остала олуја у души, која у разоравању себе саме налази неку дивљу сласт, док је не утишају човечији светли идејали, религија. Члан Јован Грчић, као други оцењивач, налази да је „Данијела“ спевао стиху вешт и даровит песник и да заслужује, да се прими за „Летопис“ и награди. На основу тих оцена досуђује се спеву награда од 60 ф. За тим се отворило делу приложено писмо и видело се, да је писац тога спева Јосип Берса у Грацу. — Непознати писац подноси за награду свој спев: „Капетан Марко.“ Даје се на оцену дру Милану Савићу. — Др. Милан Савић подноси своје мишљење о „Срп. нар. песмама“, што их је скупио Сретен Давчић у Вргинмосту, Јаворну и Главичанима. Не примају се. — Јован Миодраговић шаље за „Летопис“ и награду свој чланак: Др. Јосиф Панчић, као педагог“ (Један прилог историји васпитања). На оцену Аркадији Варађанину. — Непознат писац подноси приповетку „Жалосна свадба“ (Истинити догађај из бокељске прошлости) На оцену дру М. Савићу. — Н. Д. Дејановић подноси за „Књиге за народ“ своје дело „Увод у науку воћарства“. Одбору за издавање „Књига за народ“ — Предлог Попадићев о промени у начину уређивања „Летописа“ не усваја се.

РАЗНО.

Угаљ на зе̓мљи Камени угаљ се прво употребио у Енглеској; већ 1183. године било је мајдана у Вирмесу (*Wearmouth*) и Шефилду (*Sheffield*) Године 1854 произвела је Енглеска 66 милиона тона, године 1884. пак 163 милиона; рачунају да данас има у Енглеској каменога угља око 146.480 милиона тона и да ће то бити доста по томе, како се данас троши у најповољнијем случају за 261 годину а у најнеповољнијим приликама само 106 година. Енглеску ће у угљу заменути тада по свој прилици Америка, у којој су грдни мајдани све самога угља; од пет већих американских мајдана највише се данас вади угаљ у Пенсилванији. У Мехици и Бразилији нема тако угља, у Аустралији пак има га доста у Новом јужном Уелсу, Квинсленду (*Queensland*), Викторији и Новом Селанду. — После Енглеске највише има угља у Немачкој царевини. Немачка има данас, по рачуну, више угља од Енглеске и она би дала целој Европи угља за трошак још 1500 година. Што се тиче Аустрије, ту су мајдани највећи уЧеској, Шлезији и Моравској, где се добија нешто више од седам милиона тона. Угарска је такође пуна угља али због неразвијене индустрије продуцирала је она 1883. године ни пун милион тона каменога угља но за то милион и по мркога — У Русији има три већа мајдана, најзнатнији је на Донецу, осим тога мањи су у Кавказу, у Уралу, на северу у Алтају, на језеру Бајкалу и на острву Сахалину; Русија је 1883. добила скоро 4 милиона тона, од тога није било мркога угља ни двадесет хиљада. У Бугарској нема мајдана за угаљ а у Турској је само један на Црном мору. У Шведској и у Норвешкој мало је угља. Продукциіа угља у свету скочила је са 135 малиона тона у години 1862. на 306 милиона у години 1882. и то каменога угља, затим у продукцији мркога са 27 милиона на 86 милиона тона.

Нова стихија. Како који дан све је више елемената у хемији. Познатих и боље испитаних елемената има 67, међу којима на најмлађе место долази *Germanium*, а испитао га је године 1886. Винклер. После овога елемента дошао іе био *Austrium* но данас гљ већ напуштају, за тим *Gadolinium* и *Samarium* Сада спомињу *Russium*, који би био најмлађи елемент Стихију је опазио *Chroustschoff*, но за себе је добити, врло је тешко, с тога и није још испитан нити му се знају особине.

Мрави више виде од људи. Познато је, да има животиња, које могу разликовати неке светле зраке, које наше људско око не види Зраци ови су у сунчеву спектруму с оне стране љубичастих и познају се по њиховом хемиском утицају. За мраве је енглески испиталац *John Lubbock* већ доказао, да они виде зраке даље од љубичастих и да их се клоне, као од и јаког сунца. До скора је једино нерешено било, којим путем дођу мрави до овакве светлости: да ли очима или кожом. Горњи научењак је рекао, да то бива очима а *Vitus Graber* опет, да бива на кожу- Да ствар на чисто изведе, латио се посла *August Forel*. Он је узео неке мраве, па им је очи премазао црним фирнисом тако, да никако нису могли ништа видити. Кад је то учинио онда је истом пробао и са овим мравима а и са другима без намазаних очију: узео је раствор од ескулина, којега има у кори од кестења и од храста, а ескулин упија све зраке даље од љубичастих; за тим узео је воде, па ју је са нешто мастила замутио, да буде тако светла као и раствор ескулина, ова вода пропушта зраке, које упија раствор ескулинов; на послетку узео је и кобалт-стакло, које такођер пропушта зраке даље од љубичастих. Светлост, к ју је пустио на животиње морала је проћи прво кроз наведена тела и тако је дошла до мрави у промењеном

облику *Forel* је дошао до ових резултата: они мрави, којима очи нису замазане биле, бегали су од овакве светлости прошла она ма кроз које горње тело и сакривали су се за артијице и дрвцад, које је било у кутији; ови су мрави опазили и црвену светлост, и клонили је се. Други пак мрави, у којих су очи замазане биле, нису ни најмање узимали на ум ни дневну светлост, ни плаву, ни кроз ескулин, па ни црвену; али јаку сунчану светлост, кад је прошла кроз ескулин или воду, а топлота је њена уништена била, осетили су ови мрави. По томе: очи у мрави осећају свакојако светлост даље од љубичастих зракова, да ли пак и кожа их осећа још је несигурно, јер можда мрави виде директну сунчеву светлост и кроз замазане очи.

Дуг живот. Пре три године поднео је одбор британског медицинског друштва извештај, који су саопштили неки лекари, о 52 особе, које су живеле преко сто година. Међу овима било је 16 мушких и 36 женске. Најстарији је био 108 година а најмлађи 100, у средњу руку живот је трајао 102 године. Од ових је било 3 богатих, 28 имућних, 19 сиротих, о двојици се не зна поближе. Од немеша није ни један био. Од 16 стараца само се један није женио, од 36 старица уда то је било 26 и 11 је њих имало много деце; осам старица удало се пре двадесете године. Што се јела тиче, било је њих 12 правих ждера и увек су били допрога апетита; алкохолна пића није пило 15, мало је било 24, умерено 6, а један је био прави пијанац, само што је сиромах био, те није могао увек пити. Није дакле умереност у јелу и пићу главни разлог за дуг век. Меса није јело 3, врло мало јело је њих 2, мало 25, умерено њих 10, а 1 је био прави месождер Од њих 45 зна се за 33, да нису пушили, од њих 40 бурмут су у нос мећали њих 3 и међу њима једна женска. Од дуванџија пушило је њих 3 мушких и 4 женске врло много а 3 мушких и 2 женске умерено.

НОВЕ КЊИГЕ.

Изишао је из штампе **„Орао“** велики илустровани календар за годину 1889 уз сарадњу српских књижевника уређује Стеван В. Поповић. Година петнаеста. Овај највећи, најбољи, најлепши а по томе најјефтинији српски календар, који је за ово четрнаест година распрострт у више од 185,000 комада по свима крајевима где год има Срба, штампан је и ове године на лепој, углађеној артији.

Календарски део „Орла“ уредио је вешти зналац овога посла у нас Светозар Шакрак-Нинић. Овај део доноси: знамените године српске и опште, годишња времена, помрачења сунца и месеца, црквено рачунање времена, пасхалију, небесне знакове, сунце и планете, рижљиво описану планету владарку. У сваком поједином лепим знацима урешеном месецу стари и нови календарион, мене месеца, гатање о времену, предзнаке о години, радње месечне на дому и у пољу, народне и земаљске светковине, разне белешке, уз то чисте изрубрициране листове за бележење.

Забавно-поучни садржај „Орла“ за годину 1889. грана се на ове одељке: 1. Народни добротвори: Митрополит Ђорђе Николајевић, од Тома Крстова Поповића. 2. Приповетка из српског живота: Јелка Божићева од С. В. Ц. 3. Народно здравље: а) Детињи плач и мајчина милост, од Др М. Јовановића-Батута. б) Гимнастика плућа, од Др. (—). 4. Народна привреда: а) О гајењу жита, б) О главници и рђи, од М. Петровића в) Шта и како да радимо, од Ж. В. г) Керпесово сађе, д) Која је најбоља ђерзонка, од Јована Живановића. 5. Народна настава: а) Од куда су неваљалства на деци? б) Како се навикну деца на привреду. Из бележака † Др. Ђорђа Натошевића. в) Пијаница пропалица, од Др. М. Јовановића-Батута. 6. Повесница: Косово, од Н. Ј—ћ. 7. Из природе: Пролетела звезда — утекао роб, од С. М. 8. Из наших крајева: а) Српска државна жељезница, од Ф. Каница. б) Манастир Врдник (Раваница) у Фрушкој Гори, од Пантелејмона Јеврића. 9. Песништо: а) Учи ђеда свог унука. б) Кијевкиња в) Оној цури што преде. Све три од Змајована. 10 Уз наше илустрације. Уз овај садржај иду Вашари и Огласи

I. Илустрације за „Орла“ израђене су у првим уметничким заводима I. Насловну слику: 1. Др. Јосиф Панчић. II. Ликове: 2. Митрополит Ђорђе Николајевић. 3. Димитрије Нешић. 4 Иван Гундулић 5. Даворин Јенко. 6. Паја Јовановић. 7. Ђорђе Малетић. 8. Мита Поповић. 9. Велимир Валожић. 10. Др. Лаза Костић 11. Светозар Милетић. III. Слике из наших крајева: 12. Црква Лазарица у Крушевцу. 13. Манастир Врдник у Фрушкој Гори. 14 Из старе Србије и Шумадије 15. Манастир Раваница и Љубостиња у Србији. 16 Ткање ћилимова. 17. Домаћа слава. 18. Српске државне железнице. 19. Тунел на српској железници од Ниша до Пирота. 20. Мост на српској железници од Ниша до Пирота. 21. Назарет у Галилеји. 22. Зетски дом на Цетињу 23. Учи деда свог унука 24. Српкиња преља. 25. Кијевкиња. 26. Крштење Руса пре 900 година. 27. Весела браћа.

„Орао“ за год 1889 стоји само 50 новч. или 1 динар. Наруџбине из Србије прима књижарница Велимира Валожића у Београду која рабатује 20—25%. Из свију осталих крајева упућују се наруџбине на потписану штампарију. Растуривачима и купцима за готово дајемо највећи уобичајени рабат.

На „Орлови“ крили узлетео је **„Царић“** мали календар са сликама за г. 1889 Цена му је 20 н. или 2 гроша. Рабат и наруџбина као у „Орла.“ Штампарија А. Пајевића у Н. Саду. издавалац „Орла“ и „Царића.“

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шаљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор. на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића. *Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.*

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК: ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

УРЕДНИК: Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 41. У НОВОМ САДУ 9. ОКТОБРА 1888. Год. XV.

Другарице.

НОВЕЛА В. МИЛАНА МАРИНА.

(Свршетак.)

Ја му већ хтедох рећи: а шта се кога тиче моје здравље, — но он одмах настави:

„И она се тако није бојала, па ено је сад разболела се.“

„Ко?“ — невероватно га упитах.

„Па госпођица Љубица“

„Болесна?!“

„Но, па зар ви то још нисте знали! Јесте, сиротица је оболела.

У исти мах беше ми је жао.

Учитељ још мало био, па онда оде.

У мени као да је нешто шаптало: нека, нека, тако и треба, — но други глас вапио ми је: сирота Љубица!

Ја се ражалостих.

Да неће умрети? уплете ми се та мисао и ја се пренеразих.

Целу ноћ нисам спавала. Мислила сам о сиротој својој Љубици. Једва сам чекала да зора сване, па да је обиђем, да је видим. Могла сам и пре то чинити. Да, могла сам, можда се тад и не би разболела. О мене жалосне где ја изгубих своју милу Љубицу. Ја сам крива, ја сам крива.... корела сам сама себе. А она ме је тако љубила!..

Тад би ми опет излазио учитељ пред очи. Представљала сам их где заједно испод руке ходају. Видила сам им сретна и задовољна лица. Чула сам им слатко, тајанствено шаптање и ја, о мене грешнице, стадох Љубицу све већма корети и кривити. Радовала сам се њеној болести, а желила сам јој, да тако увек и остане...

За иста чудно! Но ви ме сигурно за ото нећете осуђивати. Тако сам тад осећала, ја сам тако морала и мислити.

Тек пред зору ухватио ме лаки санак.

Чим сам устала, била сам се решила, да одем до Љубице.

Но нисам отишла. Још је било нечег у мени што ме је од тога задржавало.

Била сам стајала опет на врати, па сам посматрала туда пролазеће људе.

Кад сам погледала на Љубичину кућу опазила сам нека кола пред њом.

Кола су била баш стала, а из њих искочио један господин. Одмах сам у њему познала окружнога лекара г. Д.

Ја сам се поплашила. Крв ми појури у лице. Стрепила сам за Љубичино здравље. Овај долазак лечника беше у мени још већма увеличао јучерању стрепњу и слутњу, да је Љубица јако болесна.

Мало после а стрина уђе у дућан.

„Стрина, — рекох јој, — идем мало код Љубице. Чула сам да је болесна, а и лечник је ено дошао.“

„Иди, иди, — рече ми она, та то си могла и пре чинити. Немој дуго само, журп се кући јер имамо посла.“

Огрнула сам мараму, па сам пошла

Још нисам ни дошла до њене куће, а лечник је већ био изашао, сео на кола и отишао. На капији још је стајала њена мајка.

Била ме видила, па ме очекивала.

Ја јој приђем и пољубим је у руку

„Жива била, рано, — рече ми жалосно. — Ти ћеш код Љубице. Сирота Љубица је оболела, била се нешто назебла. Хајде, рано, хајде.“

Није ни чула кад сам је питала за Љубичино здравље, већ настави:

„А ја сам се рано чудила, шта је то, што Данке нема, кад сте се вас две биле тако љубиле...“

Ушла сам сама у собу.

На једном кревету лежала је Љубица бледа, блеђана. Разбарушена коса била јој се осула по јастуку, а очи јој беху затворене. Њене се груди јако надимаху.

На лаки шушањ мојих ногу беше се пробудила. Немим гледом гледала ме је, а по том се диже и немоћно узвикну:

„Данка!“

Ал' тада већ бесмо у загрљају. Ватреним пољупцима љубиле смо се, а рукама снажно грлиле.

„Опрости ми!“ — рекох јој ја.

„Опрости и ти мени!“ — рече ми она и опет се пољубисмо.

Бесмо обе узбуђене. На њену лицу лебдио је израз великог задовољства, радости и среће.

„Седи, сестро моја!“ рече ми мало после, — дед' ми шта приповедај!“

Ја сам јој причала о нашој негдањој љубави, о нашем лепом провађању, говорила сам јој како је и сад још љубим и волим.

„Је л' ти не ћеш још ићи кући. Чекаћеш док ја оздравим, па ћемо се опет онако провађати.“

„Нећу, слатка Љубице, — рекох јој, — а где би ја тебе оставила!“

Питала ме је и за учитеља.

Ја сам се у себи борила.

На једном се одважих.

„Љубице — рекох јој, — ти га још и сада тако јако љубиш! Буди сретна с њиме, ја ти желим. Ти си то и заслужила!“

„Да, — говорила је она немоћно, — ја сам ти већ казала, да га љубим. Ох, ала га непрестано и силно љуби ово моје срце. Ти се више не срдиш, је л'? Ала сам сретна и опет!..“

Оно њено бледо лице, она њена жарка, невина и тајанствена љубав према мени поврати и моју угашену љубав према њој. Ох, и ја сам је опет тако неисказано љубила.

Постала сам опет она стара Данка, која сам била и пре, кад сам дошла у село. Неко задовољство топило ми је срце милинама, ја се почех осећати сретна у срећи своје миле другарице.

* * *

Љубица је била оздравила. Ја сам се томе јако радовала. Ми опет постадосмо и остадосмо оне пређашње добре другарице. Није прошло дана кад не бесмо више пута заједно. Она је к' мени долазила, ја опет к' њој. Сви се наши били томе радовали.

Учитељ нас је и опет забављао. Разговарали смо се о свачем, ал' тек о беседи највише.

Јест, о беседи, јер смо се њојзи сви радовали, ал' Љубица највише. Неку жељену срећу слутила је она на тај дан. Ваљда је очекивала, да ће јој се учитељ тад исповедити.

Ја сам од тог доба почела учитеља и његово понашање према Љубици добро посматрати, шаг из тог провидим његово мишљење, е-да ли и он заиста Љубицу љуби, као што она њега.

Кад је он с њоме говорио, ја сам

већ ту била и говор му слушала, кад је гледао на Љубицу, мој га је поглед оштро мотрио, и верујте, да сам добро погодила.

Моје око било је вешто ка' оно стринино. Она је упознала глумца, а ја учитеља, она је увидила да глумац не љуби Смиљку, а ја опет да учитељ не љуби Љубицу.

И као нехотице тад ми паде она стринина прича на памет, ја сам страховала за Љубицу, јер сам се бојала кобнога свршетка.

Каква љубав од стране љубичине а с његове ни најмање! Две велике противности, које се никад не слажу

Њој то нисам хтела да кажем нисам била рада да јој помутим срећу, јер моје познавање учитеља Миленка нисам баш држала за — сигурно.

Моје познавање састојало се у овоме:

Учитељ-Миленко био је човек од оне феле људи, који су јако уживали у женском друштву. Ту су се забављали, шалили и кратили си време. На љубав није ни мислио, јер сво његово понашање и говор били су само проста учтивост и услужност Штовао је и Љубицу и мене, али није љубио.

Ох, ал' ми женске тако смо слабе! Поводимо се као слепе за мушкима, а сваки њин покрет нами је доказ велике љубави, а не увиђамо слабе, да је то проста учтивост од стране мушких.

И опет вам кажем да смо слабе. Шала на страну, то више тако не сме бити

Учитељ је у тој ствари био невин, па као такав нит' је о беседи Љубици изјавио љубав, већ се оженио са другом

То је овако било.

После наше беседе давали су у суседном селу опет беседу. Сви смо били позвани, но нико није отишао, до ли сам учитељ.

На тој беседи морао је добро провести, јер му се то село допадало, па је и чешће тамо одлазио. Ми узрока томе не смо знале.

Једном пукну глас по селу: учитељ се жени! Кажу: да узима неку Видосаву кћер неког трговца у томе другом селу. Дакле ето то је био узрок његовог честог одласка у то село.

Љубица тај глас још не беше чула. Тек једном, кад смо се шетале пред нашом кућом приђе нам учитељ и после дугог разговора рече нам:

„Госпођице, ја сам тако слободан позвати вас у своје сватове!“

„Сватове!“ ускликну Љубица.

„Јест. Узимам Видосаву кћер Стеве трговца из К.“

Мислила сам, да ће се Љубица на ту вест стропоштати. Но, ал' она се одржала чврсто. У лицу била сва побледила, а усне су јој дрхтале.

Како јој беше у души тад? Заиста страшно.

„Ми ћемо гледати, да вам се позиву одазовемо. А сад вам благодаримо, што сте се и нас сетили,“ — одговорим ја у име своје и Љубичино.

Кад је учитељ отишао гледала га је она жалосним погледом дуго и дуго. Ја сам ћутала, а тешка жалост у мени беше ми сузе натерала.

„Данка! — рече ми на покон она немоћним и слабим гласом, — мени је тако рђаво!

Кад бесмо саме у њеној соби паде ми она у загрљај, па смо обе плакале дуго и дуго.

* * *

Код куће сам затекла стрину где плаче...

„Стрина!“ завапих ја, — шта је за Бога!..“

Она ми пружи неке новине.

„На читај,“ — рече болно, па ми показа руком на једно место.

Тамо је стајало:

„Данас кад бесмо сахранили о општинском трошку и последње дете неке удовице Смиљке К., која је овде од шва живила, ожалости наше село и овај жалостан случај. Пред вечер кад се

гробар враћао кући преко гробља затекао је мртву матер, ту удовицу Смиљку на гробу своја два детета, од жалости препукло је срце у јадне матере ...“

„Смиљка! умрла!.. Твоја другарица, о, ал' је несретна!.. говорила сам ја кроз сузе

Стрина је плакала јер је јако жалила за својом другарицом, а с њоме и ја оплакивах клети удес своје другарице Љубице.....

Сутра дан договорим се са чиком и он ме одвезе из села кући.

Ох како сам се тешко опростила са Љубицом! Кроз тешки плач једва изговорисмо оно неколико опроштајни речи...

Сеоски живот беше ми већ несносан. Душа моја била је помућена, узбуркана у том „мирном“ сеоском животу. Тек кад сам се увукла у овај жагор, у ову светину, у овај варошки живот, почео ми је заборав брисати из срца све ове горке успомене.“

Марадик 1888.

Царев Лаз.

ДРАМА У ТРИ ЧИНА.

Од Ђ. Рогановића.

(Свршетак.)

Појава III.

(Бојно поље. Владика Данило, кнез Раде, поп Жутковић и млого главара сједе и разговарају се међу собом. Владика Данило шета се и гледи час на исток пут воде Влахиње а час на сјевер на Врању.)

(Зачују се пушке на Влахињи).

ВЛАДИКА (збори живо).

Пушка пуца од Влахиње!
Ђурашковић бој почиње!

(Устају главари и жагор настаје).

Но напријед сад јунаци!

(Збори главарима).

Сад ћ' и наши димит кланци!

(Главари се узрујају и стоји сваки на опрезу да заповијед врши)

(Владика гледи на сјевер).

ВЛАДИКА (збори живо).

Бој започе и од Врања!

(слуша).

Ал' је тамо ватра мања!

(Говори живо).

Што се оно чини Боже?
Мићуновић зар не може!
Да с' душману приближује.
Јер се мало јека чује!*)

(Владика се окрене кнезу Раду који је стајао мало подаље.)

Дођи амо кнеже Раде
Што у Врању сада раде
Мићуновић камо Вуче
Јер мали број пушке пуче.

(Чује се бој на Влахињу).

КНЕЗ РАДЕ (дође живо код Владике и гледа пут Врања.)

У гори се војска скрила,
И није се још побила
Него оно пуца стража,
Јер се душман тек опажа.

ВЛАДИКА (окрене се главарима и збори живо).

Ухватите овај богаз! (показује руком).
Па чувајте браћо образ!
Разредите сад војнике,
У сред тврђе те велике. (Показује руком.

(Главари стоје на опрезу само чекају говор владичин па да полете.)

Па при кршу нек свак пане,
Докле душман пре вас стане,
Па кад с' душман овуд оспе,
Свак' нек живу ватру проспе!
Али стојте чврсто, јако,
И нек чува образ свако!

(Главари одлазе живо да војску ставе у шанчеве.)

(Владика остаје на истом мјесту и са њим кнез Раде и поп Жутковић. Чује се ђе поје Вук Раслапчевић, из турске војске ову песму, и то близу Врање, ђе је Мићуновић с војском).

ВУК РАСЛАПЧЕВИЋ (цјева из гласа).

„Ој соколе који си у Врању
Не ударај војсци најпрвојзи,
Е ћеш удрит на живоме огњу!“

*) Мићуновић за то не бије бој жестоки, што чека да му се јави Вук Раслапчевић на које ће крило ударити. Али владика за то није знадевао)

Владика, Кнез Раде и Поп Жутковић (слушају).

Владика (збори живо).

Гласовито ко-но поје?
Близу врањске војске моје?!
(Слуша).
Српску пјесму ено поје!
Да чујемо у њој — што је! (Слушају).
(Опет се чује исто појање).
„Ој соколе који си у Врању,
Не удрај војсци најпрвојзи,
Е ћеш удрит на живоме огњу!"

Владика (у узбуђењу пита кнеза Рада.)

Који ј' оно Црногорац Раде?
Те душману сада се предаде!
Па он поје из врањег окола,
Мићуновић да страши сокола.

Кнез Раде (збори живо.)

Још један пут треба да се чује,
Па ћемо знат име како му је.
(Продужује се појање Вука Раслапчевића).

Вук Раслапчевић (поје)

„И не удри ни назадњој војски,
Јер су у њој крвави Спужани
И остала брда сваколика."

Владика Данило

(трене пошто познаде Вука Раслапчевића)

Благо мени Раслапчевић Вуче,
Кад ти гласи моју војску уче!
На које ће ударити крило,
Благо мени моја српска вило!
(После мале почивке)
Је ли ико љепшег чуја гласа?!
Него овог што се сад таласа,
Поврх Врање високе планине,
Срце игра ево од милине!

Кнез Раде:

Није гласа љепшег било свети,
Са њим ће ми срећа започети!

Владика Данило (гледи у вис)

Створитељу виђела и мрака!
Благослови онога јунака!
Који поје из јуначког грла,
Да би с' војска душманска сатрла!
(Чује се бој жестоки на Влахињу ђе је Јанко Ђурашковић).
(Владика Данило кнез Раде и поп Жутковић гледају к Влахињи)

Владика:

Удри Јанко весела ти мајка!
Јер је ова битка од обстанка,
Наше земље и српске слободе,
Удри Јанко са Влахиње воде.
(Чује се бој жестоки на Врању ђе је Вук Мићуновић.)

Владика:

Удри Вуче катунска звијездо,
Брани наше србинско гњијездо,
Јер поштење свагда с' не добива,
Удри Вуче муњо наша жива!
(Владика гледа пут Врање, али угледа пред собом Турке и поче бој његове војске)

Владика (живо збори)

Гле и нама ево посла саде!
За мном попе и ти кнеже Раде!
(Тргну сви тројица сабље и пођу напријед)
(Бој жестоки на Влахињу, на Врању и под Твору планину)
(Један Црногорац гони три Турчина преко позорнице са малом пушком у руку)

I. Црногорац:

Станте Турци ово није шала,
Него пушка кумбурлија мала,
Која даје огањ у кресиву,
И покоси утробицу живу.
(пролети за њима преко позорнице и пуца).
(Један Црногорац гони Арслан пашу преко позорнице са ножем у руци.)

II. Црногорац:

Бјеж' Турчине од ножине,
Која кида нос и уши.
(пролети за њим преко позорнице.)
(Један Црногорац гони Бин-башу Зука преко бине с већом пушком у руке).

III. Црногорац:

Не ћеш ни ти ма ти вјеру,
Сјест довече за вечеру
(пролети за њим и пуца).
Један Црногорац гони два Турчина, са џевердаром у руке од којих је Турака једно барјактар с барјаком, Црногорац нишани на барјактара.)

IV. Црногорац:

Стани мало турски барјактару
Да дам огањ моме џевердару
(Опали џевердар и убије барјактара, и крене да дохвати онај барјак, у толико га убије онај други Турчин, и крене да узме онај барјак, у толико приспије други Црногорац, и Турчин се овај препане и побјеже, Црногорац узме онај барјак, и стане на сред позорнице живо, и завитла са оним барјаком и збори):

V. Црногорац (витла барјаком турскијем)

Како овај барјак овђе вије,
Нека Србин и битку добије!
(и пролети преко позорнице Турцима.)

Владика Данило:

(иде живо преко позорнице, у толико пукне пушка, из турске војске, и погоди га зрно у прса укрст, ко јега

је на прса носио, и опане му пола крста доље. Владика се живо сагне и узме оно по крста говорећи:

Еј Турчине крст мени помаже,
У ког Србин надежду полаже!

(Пође преко позорнице са сабљом у руку у толико срете га један Црногорац који је бјежао од Турака и збори страшљиво Владици.)

VI. Црногорац:

Натраг Владико ето тамо Турци!

Владика:

(Ошине га сабљом тилутичке и рече му)

Натраг се ти српска рђо вуци!

(Црногорац се врати натраг и владика пролети напријед)
(Један Црногорац гони два Турчина са пушком и ножем и збори)

VII. Црногорац:

Двојица сте а ја један Турци,
Окренте се с оружјем у руци,
Срамота је да бјежите тако,
Јер бјежати то је вазда лако.

(Пролети за њима преко позорнице.)
(Неколико Црногораца гоне неколико Турака и пролете преко позорнице, чује се бој жестоки).
(Престаје пушка сад стоји звека пожега.)
(Један Црногорац излази на позорницу живо и збори)

Битка је Србма побједу дала,
А војска турска сва је пропала!

(престаје бој пролази преко позорнице на другу страну, завјеса пада).
(Пошто је завјеса пала изнијели су мртве с позорнице.)

Појава IV.

Владика Данило:

(аљина му горња сва набуцана држи сабљу обије руке) Вук Мићуновић, кнез Раде, Вук Раслапчевић, поп Жутковић и много главара и војника.

Владика Данило

(окрене се главарима и збори).

Ђе су моје три звијезде сјајне?
Који наше осветлаше дане!
Ђе је Јанко и два моја Вука?
Од којих је душманин умука'!
— Хајте амо три свјетила моја
Који сте ми задобили боја,

(Вук Мићуновић и Вук Раслапчевић дозазе и љубе Владику у руку).

Владика:

А ђе ми је Ђурашковић соко?
Што га штујем и цјеним високо.

Вук Мићуновић:

Ђурашковић погибе Владико!

(неки главари који нијесу знали да је погино Јанко рекоше ох;)

Владика се (тресне.)

Јеле мене Обилића синко!

Вук Мићуновић:

Какво леле наш владико свети?
Њему душа сад по рају лети!

Владика:

Ал' га нема мени Црној Гори!
Да се за њу са душманом бори!

Вук Раслапчевић:

Он се доста борио владико,
Оставио име је велико!

Владика:

И нека му буде свагда веље!
Док узтраје вијека и земље!

Владика (се окрене свијема главарима.)

Хвала вама Црногорски лави,
Нек потомство име ваше слави!

Владика се

(окрене војницима који су неки били на позорници, а неки изван)

А те ђ' војско пер'аницо моја,
Нека слави Црна Гора своја!
И све српство круне Душанове!
И нека те узданицом зове!

(војска виче: Живио! Живио! Живио!).

Владика

(се окрене погинулијема који су били изван позорнице).

А ви данас што падосте славно,
Ка' Обилић на Косово равно,
Нек вам душе у рају одлећу,
Ка' славуји у милом пролећу!

Владика:

(окрене се мегдану)

А ти бојни мегдану витешки
Узноси се по врху Косова,
Као сунце по врху облака!
Сад панимо браћо на колена,
Милом Богу поради спасења! (падају сви)

(Владика гледа у вис).

О велики што лебдиш над нама!
Ка' на твојим свјетлим звијездама!
Прими од нас ову хвалу скромну!
Што сачува Црну Гору ломну!
Прими од нас и скромно молење:
Свагда буди Српству на спасење!

Сви Амин!

(Завјеса пада.)

Непријатељ и поданик.

ПОЉСКА ПРИЧА.

(Наставак)

После дужег времена Грацини се дотужи самоћа. Хтела је да се одлучи на коју страну, али није знала на коју ће.

Богуславски опет се реши, да остатак истог дана прекрати читањем. Роман није баш био бог-зна какав, али га је ипак занимао, јер је видио, да је јунакиња имала плаву косу. . . .

Павнуш је опет тражио своју слику, коју је умотао у три папира; прво у свилен папир, па у неке новине, па онда у неки дебео, жути. Извади је и дуго је посматрао, док је Јулка спремала и певала:

„Годиница за годином!“

Кад је сутрадан Павнуш чешљао свог господара двапут је уздануо, па онда почне:

„Фала богу, сад сам и ја свет мало из ближе посмотрио.“

„Како мислиш то?“

„Како мислим,“ понови Павнуш, „ако не баш ту удовицу, коју сви људи обожавају . . . Ала сам рђаво спавао, кад сам је видио.“

„Шта ћеш с тим?“ повиче Богуславски љутито.

„Ништа много, драги добротворе,“ одговори Павнуш, „али свакако знам разлику између црвене косе и друге које.“

„Госпођа Лентовска нема црвену косу.“

„Заиста.“

„Плаву — лудаче.“

„То је код мене црвена.“

„Мож' бити.“

„Ноге има као крава, а очи као мачка —“

„Пази се!“

„Ја ништ' више не кажем.“

Јулка међу тим није остала дужна Павнушу.

„Збиља! Морам вам рећи,“ поче док је облачила Грацину, и да ми се Богуславски ама баш ништа не допада. Да не знам да је богаташ, ја би га држала за Цигана каковог. Баш никаковог „реномеа“ нема, то баш није никакова прилика за вас; и да њим толико не оптишете, ја би мислила, да је то само игра.“

„Али га ја волим“, одговори Грацина. „Не, он је леп!“

Служавка се после ових речи уздржала од смеја.

„Не, ви сте данас врло расположени.“

„Ти све моје обожаваоце кудиш.“

„Па ни један не вреди ни. . . .“

Грацина је гризла усне и ћутала је.

Када је Богуславски првом приликом хтео да посети Лентовску, нареди да се све спрема, али га разне препреке ипак спрече, да је морао прекинути намеру.

Неки пакосни мољци сву хаљину поплавили.

На једном капуту фале три дугмета, у другог издерана постава, трећи је опет сав „исфлекан“. Баш ни једног пара ципела није имао код куће, све су биле код мајстора.

Најпосле испадне за руком Богуславском, да оправи тоалету, али је прошло више него сат, док су кола била готова, но ипак су фалиле огрлине.

Богуславски се реши да иде без огрлина Али сад опет нестао кочијашу шешир. „Мораш без шешира ићи,“ повиче господар.

На послетку нестаде точка, једне потковице. Богуславски се није љутио. Метне нов точак и брзо поткује коња.

„А ти ухвати радног коња“, „иначе идем пешке“. Ипак Богуславски оде. Кад је стао пред капију од Владики,

изађе служавка сва запурена и јави да госпођа није код куће.

Тек што је Богуславски заповедио кочијашу, да тера натраг. а за њим се зачу глас, где га виче. Грацина је стала на прозор спаваће собе и главом је на њега махнула. Посрамљена Јулка оде у кујну, а за њом је ишао Павнуш тешко уздишући. Богуславски и Грацина топише се од милине, што се опет видили. Једно другом се нису примакли, ни речи нису говорили, само се гледаху и кад-кад се приметило, како Богуславски мпче врхом обуће и врхом кажипрста дирао је усне.

На скоро Гордински опет приреди забаву у Кристианицу.

Лентовска већ четир године није играла, па је имала само једну свилену хаљину, коју је морала том приликом обући, а међу тим је обећала Богуславском да ће доћи и да ће само две четворке одиграти и један „валцер“.

Овог маха се у Бландевки није разболео ни један коњ, нити је фалио точак, па ни дугме — Павнуш је облачио весело свог господара и то тако брзо, што само може добар слуга.

Богуславски није био више збуњен, али није ни речи говорио.

Дође у Кристианицу, где га сви врло пријатно дочекају и на сваки глас би му срце заиграло. Али је узалуд играло.

Друштво је било искупљено, већ је почета и игранка. Грацина је фалила — дође прва четворка — а ње још нема. Гроздинска је покушавала да теши Богуславског. Дође и поноћ, али Лентовске нема.

Када је она заповедила служавки, да јој спреми хаљину. али ње није било. Сигурно је морала отићи на посао. Дође и вече, али хаљина није била спремљена.

Кад је избила поноћ, Јулка је тек почела посао. Грацина је отишла у спаваћу собу и тамо је плакала.

Сутра дан напише удовица писмо том непријатељу женског света, па оде сама у шталу и преда га слуги, да га на коњу однесе. Но није га пре дала у руке, док није слуга усео коња, па му заповеди да самом Богуславском преда и да најпосле не иде натраг, док му не преда.

Павнуш је крио свога господара дуго и храбро, али најпосле изађе Богуславски у предсобље. Смотри коњаника, узев од њега писмо, заповеди му да чека.

Дражесна удовица писала је ово: „Драги пријатељу! Зла судбина оличена у мојој служавци Јулки, спречи ми долазак на забаву. Ја мислим, да ће вас тешити и да ће вам колико-толико дражити наду, кад вам кажем: да сам плакала. Ја сам у својој кући права робиња. Ова тиранка све употребљује, да наше одношаје прекине. За то вас молим, да будете данас око пет сати на путу у Кристианицу, на оном месту, где је крст. Ја ћу сигурно доћи — па ма била и непогода. Ваша Грацина“.

Богуславски је љубио писмо. Напише за тим неколико редака и преда их коњанику и загрози му животом, да само госпођи преда. Мало за тим Павнуш је разбио две чаше, једну боцу, лончић од кафе и неку јапанску „вазу“. Пре поласка на „rendezvous“ Богуславски је ходао по штали и смешкао се, сам је седлао коња и одјури. Није дуго чекао код крста, јер је Грацина дошла пре, но што је куцнуо час састанку.

Кад је Богуславлавски привлачио њене руке, да их пољуби, она је осмејкујући се викнула:

„Боже мој, та ви сте још у стању да говорите о непогоди, та ми немамо ништа изгубити. Ја нисам за то, да ме застане служавка“.

„Тако сам исто и ја сигуран, да ме не ће мој Павнуш јурити, као каковог злочинца,“ одговори Богуславски, „они

су наше драге, добре, верне слуге; у нашим кућама су рођени, па ће и умрети, а нама у том спречавају, што не би чинио ни отац. ни мати, па ни тутор."

„Врло добро! Тако је!" прекиде га удовица, али ми сада брзо кажите, шта имате да ми кажете.

„Шта имам да вам кажем? Врло мало, а и врло млого."

„Но па кажите ми у кратко."

„Ја вас љубим Грацина."

„То и ја знам" одговори смешкајући се Лентовска.

„Али ја не знам, да-л' и ви мене љубите", повиче Богуславски

„Сумњате-л' ви?" запита га, а очи јој севаху.

Њихови коњи су сада стојали једно до другог.

Богуславски обгрли љубавницу и по љуби је. Наједаред дође неки коњаник ловац. То је био Павнуш. Још из далека виче:

„Горе Бландевка, господару!"

„Боже!" повиче Лентовска.

Богуславски хтеде јој још нешто шапутити, но она га не хтеде слушати, већ га мољаше да јури кући, попне се на коња и оде.

Кад је Богуславски дошао у Бландевку, заиста је горело. Све је било као што треба, само се упалила дрвена штала, на хиљаду корачаја од самих зграда, која је била празна.

Ватра је била угашена, док су дошли Грацинини момци са „шприцом".

Богуславски седне за писаћи сто и захвали се љубавници у неколико речи, које су још више гореле, јер их је Павнуш послао у пећку уместо на Владики.

Сутра дан дође опет писмо од Грацине, чија је судбина била иста.

Кад је у вече Богуславски отишао на Владики, није нашао младу удовицу код куће.

„Милостивна вам је данас писала", говораше Јулка пакосно се осмејкујући", „да иде у Кристианицу."

Богуславски је сад сигуран био, да је Павнуш писмо уништио.

На несрећу чује на путу да ватра није случајно прогорела, већ да је запалио сам Павнуш. Богуславски се ипак смејао од једа.

Кад се вратио кући био је охладнио од ветра и мраза, али се ипак осећао доста снажан, да може подузети рат против Павнуша.

Тек што се нашао с њим у својој спаваћој соби на само, почне љутито:

„Човече, шта ћу радити с тобом? Да л' да те убијем или да те притворим где? Ти си зрео за вешала! Други човек чини по неки грех у целом свом животу, а ти два на дан!"

„Ја?" повиче Павнуш уплашено. „Шта сам учинио?"

„Шта си учинио? Ниси ли уништио неко писмо?"

„Ја? Нисам! А шта ми је криво једно писмо? Ја сам га само изгорео!"

„Изгорео!" повиче Богуславски. „Ти си канда луд кад ти туђу својину бацаш у ватру."

Павнуш побледи.

„Ја — не — ја не знам зацело!"

„Ниси ли ти шталу запалио?"

„Па онда сам ја ваљда?"

„Шта?"

„Онда сам ја у одсуству запалио, да вас спасем од те опасне кокете."

„Ако ми само једну реч још против Лентовске будеш пословио," упадне му у реч Богуславски, онда ћу ти још данас отказати службу."

После мале почивке седне Богуславски.

„Иди ми испред очију, несретниче!"

„Но то ћемо већ видити", настави Павнуш, „не једну, већ сто речи ћу изрећи против ове „даме", од које сте се дали завести, од те никоговићке..."

„Доста!" повиче Богуславски. „Да си одмах ишао из моје куће иначе ћу те дати истерати!"

„Идем", одговори Павнуш мирно.

Али сад како нисам ваш слуга, но само пријатељ — то ћу вам најозбиљније рећи, да вам никада пустити не ћу, да ви узмете ову жену.“

После овог изађе Павнуш из собе, а после сат два остави сам двор.

Снег се топио и већ је показивало прво цвеће своју плаву главу из траве — први лепири су почели већ да крстаре по валима ваздуха.

Пролеће је.

Павнуш, који је скинуо са себе „ливреју“ и обукао радничку бену није се ипак удалио далеко од Бландевке. Дању и ноћу ишао је око куће, час седне на гомилу шљунака на пут, час на камен, час опет на какову црвоточну клупу у башти; ранио се јабукама, које је крао и пекао, жеђ је гасио бунарском водом, друговао је са неким псом без госе, а обитавао је у некој колеби. . .

Није никада покушавао, да се приближи свом господару или да му пошаље коју реч, по свугде га је пратио, где год је овај ишао.

(Свршиће се.)

Из Петефијевог „Апостола“.

IV.

Па ко си, шта си чудни створе ти?
Ко си и шта си чудни човече?
Кад ти је душе сјајна одећа
Зрацима сјајним ситних звездица
Сва изаткана к'о владарски плашт
А тела твога наготиња сва
Кроз изанђале дроњке испала.
Породицу ти љута мори глад
Па и ти сам злопатиш од ње
И онда ти је празнични само дан
Када ти комад леба какогод
Доспе на стари незастрти сто; —
И ма да тако худо злопатиш
И с породицом чемерне трајеш дне:
И опет ти је до туђе невоље,
Још ођеш цели да испомогнеш свет;
Теби јаднику
Отворена су врата небесна
А да закуцаш на врати господски
Би те изгнали као каквог пса;
Пред богом самим проговорит' смеш
А да ословиш тако откуда
Господичића каквог напетог
Ни осврнуо се не би на твоју реч.
Једни те штују, славе, уздижу
Апостолом те светим назваше
А други опет вику надали
Камењем би те тврдим засули
Ко разбојника или зликовца.
Па ко си, шта си? Ког си колена?
Да ли те отац и мајка радосна
Спомињу као дичног сина свог,
Ил можда румен стида прелети
Преко суморног лица тужнога
Када им на ум несретни падне син?
Где ли си бели угледао свет, —
Дал' у палати ил у колиби
Да ли на свили ил на ритама?

Па да ли да вам причу испричам
Жалосну причу жића његовог?. . .
Па причаћу вам . . . .
Да сам сликар ја
Насликао би слику потока
Што из тврдога камена извире,
Па кроз лиснате мрачне гајеве
С напором тешким крчи себи пут
И онда доспе до уске долине
Гдено је легло црних гаврана,
А у том тешком, мучном путу свом
На сваком кроку спотакне с' о кам
А таласићи од бола тешкога
Вечито болно стењу, уздишу.
Е, то је слика жића његовог!

Бранс С. Шајкашки.

Нешто о настави глуво-немих.

ЈАВНО ПРЕДАВАЊЕ РАДИВОЈА ПОПОВИЋА.

(Свршетак.)

Дакле, артикулованим говором се положај глуво-немог у породици, радионици, јавном животу, цркви, пред судом, у здравим и болесним данима знатно више побољшава; него кад би само писменом или знаком служити се морао. Овим му се свуд отвара школа, која га у чем поучава, дочим онако нигде не налази земљишта за своје душевно образовање и морално одгајање. Па све ако је глас глуво-немог и тако нејасан, да га једва породица схвата, то ипак лежи велика добит у томе, што бар може с уста другог говор да прочита.

Још коју и матерама, првим по природи педагозима невине дечице. — Ви сте богом опредељене да од земље стварате рај или пакао. У Вама лежи моћ, која се у битности највећма божијој приближује. После бога долазите Ви! Но ту лежи и велика одговорност. Нека Вам је ово за аманет: кад приметите да Вам се чедо звуку или Вашем нежном гласку не одзива, поклоните томе више пажње. У тој пажњи примићете временом убеђење, да чедо од Вас нешто захтева, да му нешто дугујете. Одзовите се томе захтеву. Ви ћете у њему наћи доказа, да Вам је дете глуво и вапије помоћ. Ви сте позване да му прве ту помоћ пружите. Па шта ћете чинити? Тражити по новинама: патенте за оне, који не чују, инштитуте за лечење глувих? Тога ћете сијасет наћи, ал' помоћи Вам ништа неће. — Ваљани лечници се више таквом сањаријом и не баве; јер знају колико је мучно само тешко чувење олакшати, и како ретко и то испада за руком, не ће да се старају да изналазе средства, како би тешко настављање глуво-немих олакшали. — Увиђавна мати, кад на жалост таково стање код детета примети, нека оде шпецијалном лечнику, па ако јој и овај не може дати наде, кад се увиди, да је дете глуво-немо, онда јој је једини спас у здравственој педадогији, самој стручној настави.

Пре него што дете до школе дорасте, мати му је васпитач. Нека се чува овде крајности, нек не буде ни јед ни мед! Немој да те слепа нежност у несрећи детета превлада, али не остави га, сумњајући се у срећну будућност самом себи. Не напусти га, тражећи утехе у другој деци. Ниси пријатељ твог детета кад велиш: „Та оно никог нема до мене, ко да му задовољи? Ах, чинићу му све што му у очима читам! Кад мене не буде, имаће се доста патити!“ Није тако! Ти си га тим само горе унесрећила. Не чује, не говори Мати у гробу. Научено на доброту и љубав. Хоће ли му туђин ово дати? — Где си га ти нежно укорила, други ће га да казни, што си му ти опростила, хоће ли други? — Дакле пази своје дете као зеницу у оку Не бој се! Материнска љубав даће ти мудрости, те ћеш у васпитању твог детета успети. Материнска је љубав чудотворна! Из до сад наведеног види се да у делокруг матерни спада телесно и душевно васпитање детета, док ово у школу не пође. Најстарији народи су ово уважавали, те рекли: „Mens sana in corpore sano!“ Здраво тело, здрава душа! — Шпецијалан лечник даће упутство како се глуво-нема деца нарочито неговати имају. —

Поглавито се код оваково деце има мотрити на њихово душевно васпитање Ово је код ове деце недвојбено теже, јер им оскудева слух, те не могу мајчин говор, поуку да чују, да јој се одазову. Овде ће Соломоново васпитно средство — прут — само нашкодити. С педагошког гледишта могла би се шиба једва само онда оправдати, кад би дете навели да увиди, да је казна само природна посљедица учињеног неваљалства. Како ће се то глуво-немом представити? У знацима? Ту не ће дете никад узрок сазнати; осећај ће му само отупити, а тиме зло порасти. — Пример, постицање на подражавање и упућивање су оправдана педагошка средства за васпитање. — Дете слуша онога, кога радо има, кога радо љуби! Ко ће љу-

бити онога, ком је прут у рукама? Заиста, нежно дете не. — Од куд ту онда послушности? — У опште не смеш дати детету приметити да кога мрзиш; јер се хвата клица мржње и за његово срце, тим му се пак нарав изопачава и квари, док му кашње то и не шкоди. Што ти чиниш, чини ће и твоје дете, твоја врлина и његова, твоја мана и његова мана. — Родитељи су огледало, у ком се дечија душа огледа. — Нисте ли толико пута чули од деце? „Тако мој тата ради; тако је казала моја мама!“ —

Из малена учи дете реду и чистоћи. Научи га своје ствари на место остављати и чисто држати. Особито ноћу треба дете прегледати и при нужди потпомоћи. Учи дете из малена сапун, воду и четку употребљавати. Глуво-немо дете води често у друштво, да се ово на њега, оно пак на друштво навикне, јер касније или пре ући ће у друштво, свет. Глуво-немо дете тежи више за игром и дружењем, па нек му се и ова дозволи, но под надзором ваљаних особа и са ваљаном децом — најбоље пак у родитељској кући. — Приметиће се да је оно најрадије уз матер. Не миче се од материне кецеље. Од тога се има одвикавати, али постепено, све на дуже и на дуже време. Навика без матере бити нужна је због каснијег ступања детета у завод, као и кад је мати болесна, и у најжалоснијем случају, кад ова умре. Сигра је особито нужна за глуво-немо дете. У њој се огледа тежња за подражавањем, способност за образовање. Не мора се на то много трошити. Неколико предмета, нарочито онаквих, који захтевају да и дете на њима нешто ради, размишља. И дете само нађе си играчку. Лепо је видети глуво-немо дете, како је у покушајима да што произведе, дурашно, неуморно. Овде му се може само по моћи, ал' не сам извршити. Пуно весеља изложи своје дело родитељима на углед, а ови нека покажу своје задовољство на успеху.

Развијај му естетично чуство! Чуствовање лепога потпомаже каснију наставу, буди му осећај чистоте, а тим се срце и душа његова оплемењава. Како ово бива? — Изјављује се допадање лепих облика и слика, исправљављају се погрешни радови дечији, стављају се лепе ствари поред ружних, негују се птице, мирише цвеће, негодују издеране хаљине, разликује се чисто од нечистог, пази се на склад код игара, итд. Дете ће временом ово све схватити; самом ће му се извесна ствар допадати или не. — Одобравајући поглед служиће деци за оправдање, а противан за погрешку у делу и мишљењу.— Како се пак дете дотле доведе, зна одмах и шта је добро шта зло, а тим му је опремљено земљиште за напредовање у настави и добром владању. Дете са овим способностима уђе у школу, која ове способности даље развија, и наставом доводи га у сигурнији саобраћај у свету, чини га корисним чланом велике породице, коју државом називамо. Већ из ово мало речи види се значај родитељске куће по тако несретно дете. Колики је овде труд, нек родитељи не замишљају. Дужност не сме знати за труд. — Истина, поред најбоље воље, не може се увек постићи што се хоће, али и оно најмање што се постигне, велика је добит. С тога родитељи чине неправо, кад се овде својски не заузму, јер онде су своје дете још несретнијим учинили. Нек се не мисли да ће школа све надокнадити, да су наставници и дадиље дечије. —

И неке су справе овде преда мном. Да их посмотримо. Продукт једног новинарског лечника. Трумбета!? Чудо! Повраћа глувима слух за најкраће време. Лепа је. Састоји се из смесе злата са бакром. Проф. Доктор Маине из Париза, од ког ју имам, вели да је изум паришке медицинске академије. Стаје 25 фор. а. вр. — Окушао сам ју на мојим питомцима, а сигурно су то и други чинили — а резултат: мехур од сапуна!

Неки Нихолсон из Берлина препоручује на сав глас своје неке уметне добошчиће за уши, и неку симпсонску лоцију, — Видео сам и то. — Добошчићи једва стају 60 новч. а он их продаје за 18 –23 фор., а лоција, нека течност, која се састоји из глицерина, етера и алкохола, стаје по лекарској такси 27 нв. док ју он за 2 фор. 70 н. продаје. — Таквој несавесној обмани публике, треба једном пут спречити! —

И наука се при настави глуво-немих служи неким средствима. Једно таково средство је ова „коштана лопатица“ за намештање уста при изговарању појединих гласова. Кад дете једном глас изговори, онда му она више и не требује. Друга справа је ова с једне стране отворена „кутија од јеловине“ Горе около обмотани памук служи за резонанцију. При употреби се ова отворена страна приближи устима и у њу се гласови говоре. Друга страна обухвата се лагано прстима, те се тако осећа вибрација, која бива покретањем ваздуха, при изговарању гласа. Ову је справу изумео Вајгле, физичар у Штутгарту. — Обично ово огледалце, као што се у берберницама виђа, служи деци, да виде дал' су уста тако намештена, као што је за који глас потребно. — При изговарању гласова стављају деца и своју једну руку на своје, а другу на грло или груди онога, који их учи, да осете вибрације, које овде бивају, а стављају руку и пред уста да осете покрет ваздуха, при изговарању појединих гласова; код гласа „и“ и „ј“ на главу јер се ови овде осетити дају. — Ето тако наука постигне, да и глуво-неми задобије наравно временом, трудом и вољом оно, што му је природа одузела, божанствени говор човечији! — Временом и глуво-неми упозна Бога, управи молитву Богу, благодари му што је дао човеку ум, да га поврати заједници, чији је члан и он, да у место лењовања може предузети какав рад, те тиме користити и себи и другоме. Радост, коју у овом тад учитељи и родитељи имају, не може се речима ни исказати! —

Но, шта сам хтео овим мојим речима?

Да обележим значај образовања или наставе глуво-немих!

Да поучим матере при појави те немиле околности!

Да интересујем наш свет, за ову, узвишену, хуманитарну ствар!

У постигнућу ове цељи, извршио бих и мој данашњи задатак! —

И — још једну опроштајну реч!

Све народности овога града лепо су данас у овом просветном дому заступљене. То ми пружа доказ, да су овде народности сложне, да се међусобно поштују! Тиме пак чине Митровицу, овај напредни, лепи град, интелигентним. — Мени је мило што данас виђам тај лепи цвет од интелигенције! Ја виђам у том доказ, да је наш народ за хуманитарне цељи одушевљен, и да у том малом ал' од векова честитом народу, велике идеје неће пропадати!

Хвала и српској великошкол. омладини која је увек знала наш народ одушевити за велика и племенита дела! *Хвала и свима* суделујућим члановима беседе, који су својом лепом свирком и песмом, знали ово вече пријатним учинити!

Живели свесни грађани и дичне грађанке митровачке!!! Живели врсни чланови наше великошкол. омладине!!!

ЛИСТАК.

ПИСМА ЛУКИЈАНА МУШИЦКОГ ЈОСИФУ РАЈАЧИЋУ.

Објављује Владимир Красић.

VII.*)

Пречестнѣйшій Господине!

Не знамъ оће ли тамошньє общество свой школскій фондъ отъ Несторовича моћи сачувати: отъ верховногъ нѣговогъ надзиранія чини ми се ни пошто, а може бити и самій фондъ да ће отузети, као што е отъ митрополіта школскій фондъ отузео. Само му Verein хорватскихъ Сербовъ преотети може.

Я се согласуемъ, да тогъ архітекта — Штидла — како ли се зове — узмемо. Ал' требало бы да таки амо дође. Присовѣтуйте га, да неотложно дође. Огулинскій Bauhauptmann іоштъ плана и Ueberschlag-а ніе послао. Закоснява се дѣло. Матеріаль се не носи, вапно се не преправля. Не могу писати регіменти безъ Ueberschlag-а, ерь ишту количество матеріала. Кадъ бы какавъ искусный

*) Гледај 24. број „Јавора“ од прошле године.

гражданинъ тогъ зиждителя хотео довести, кои бы ми помогао погађати се, и да подвозъ не плаћамъ. Ей кадъ бы Мусулинъ хотѣо на оны свои колы, за коя самъ чуо (чини ми се отъ васъ) да ће ихъ продати. Ал' не мамъ за садъ новце. Много бы се кое шта искало. — Да бы баремъ дворъ имао посткалесъ! — За краву сте Өеофану добро совѣтовали. Ако евтинію не нађе на сайму ил' само мало евтинію нег' ону Роксандића, некъ узме ону, као познану, и не бы таки морао положити новце.

За школско зданіе и за конвіктуално требамо 17,000 Schindel-Nägel и 1250 пећняка. Нек иде поред овогъ и приключена нота. Ей да е готовы новаца, да се на сайму купи. Не знамо управо колико бы требало Boden-Nägel за дольній патосъ конвіктуалный и за два тавана конвіктуалный и школскій. Могао бы тамошній нашъ столаръ казати.

Я ћу кола у вторникъ тамо послати по те чавле и пећняке. Дайте коммисію комъ добромъ трговцу — айде Радаковичу — да намъ на конту даде. И гвожђа много требамо: на 8 ока на школски и 6 конвиктуалны — Gittereisen оне величине, како е столаръ мѣру за окна узео. Само му кажите да за конвіктъ 6 Fensterg'töck mit Fensterrahmen направи. Загазило се, мора се газити.

Нађите ми тамо гди на 2 мѣсеца 200 ф. узаямъ подъ интересъ. Могли бысте се свободно вы подписати. Ево вамъ отъ мене обвезаніе, поне тако предварителнѣ. Нѣкій пензіонарный оффицирь дае, чуемъ, новце подъ интересъ.

Ако добыете те новце, кои су ми за садъ неопходно нуждни, купите ми добра бела віна двойку са судомъ заедно, и 1 аковъ проста хорватскогъ віна за гркляне гдѣкой Handlanger-a. И ово: Наручите ми Roitscher Sauerbrunn — како ли га зовете. Еј да ми е и садъ! Немамъ кадъ више.

У Плашкомъ 26. (?) 1825.

Вашъ преданнѣйшій
Л. Мушицкій.

VIII.

Пречестнѣйшій господинъ архімандрітъ!

На конець пришедъ сѣмо вдовый капелланъ протопрессвутерата корбавскаго Іоаннъ Поповичь, обяви, іако готовъ есть отити въ монастырь. И въ самомъ дѣлѣ уже отсюду тамо отходитъ. Препоручаю его вашей пречестности.

Что намъ дѣлати съ Іоветичемъ. Онъ въ Плашкомъ излишенъ есть; а моглъ бы и вреденъ быти желаемой между клиріками нравственности. Уже и саміи клиріцы изъ дому въ домъ премѣщатися имутъ. Дождь изгна и діакона со всею снѣдницею его. Прибѣжище ему есть домъ Цвеинъ. Тамо клирицы уже вчера обѣдоваша.

Парохіалнія общины не хотятъ склонитися еже покрыти домъ конвіктуалный. Новая бѣда мнѣ! Каждый коракъ мой въ благо сего народа сто препонъ обрѣтаетъ. Завтра найму дѣлателей еже попреко со всѣмъ покрыти домъ. Cras forte melius erit. Негли фондъ наплатитъ иждивенія. И тако домъ весъ останетъ на расположеніе двора епископскаго или — si superis placet — Verein-a. Противу домища Бунчићева уже пріиде от бригады средствіемъ регіменты повелѣніе да безъ задержанія разорится. Азъ повелѣхъ клиріконъ изыти днесь изъ него. Потомъ настояти буду, да еже скорѣе двигнется.

По воздвиженіи дому школскаго и возобновленіи дому конвіктуалнаго останетъ лѣнивымъ общинамъ парохіалнымъ должность дѣлати домъ парохіалный, толь нужденъ и нынѣ ово за исповѣдь, ово же за училище парохіалное. Негли регимента не скажетъ: „Man kann sie nicht zwingen". Вся власти хотятъ от клира, да онъ принуждаетъ народъ ко добру яко ко общеполезному *концу*. Не должны ли суть оны самы принуждати народъ ко приуготовленію средствъ, безъ коихъ клиръ ожидаемаго конца получити не можетъ?

У Плашкомъ 21. февр. 1825.

Вамъ преданный
Л. Мушицкій.

КЊИЖЕВНОСТ.

Рачуница *(за други, трећи и четврти разред народне школе)*. Према наставном плану Вис. кр. уг. Министарства и Вис. школ. Савета а по најбољим

изворима написао *Аркадије Вуковић*, учитељ. Друго поправљено издање. Велики Бечкерек (1887 и 1888). Издање књижаре и штампарије Ј. Грчића. (Цена I. 10 н.; II. 12 н.; III. 20.)

(Свршетак.)

Остаје нам још трећа свеска, која је намењена за четврти разред.

У IV. разр. упознају се деца са бројевима преко хиљаде, односно безграничним простором бројева. Пошто је ту обим бројева врло велики а и тежи нужно је да се деца дуже и вежбају у познавању истих. И по овој рачуници узет је овај ред: I. ***Бројање***. Код бројања су узети ови степени: *1. Чисте хиљаде* (1 хиљада, 2 х. 3 х. итд.) *2. Хиљаде са стотинама* (1 хиљ. 1 стотина; 1 х. 2 с; 1 х. 3 с. итд.) *3. Хиљаде са стотинама и десетицама* (1 х. 10; 1 х. 20 итд. 1 х. 1 с. 10; 1 х. 1 с. 20 итд.) *4. Хиљаде са стотинама, десетицама и јединицама.* — ***II. Написивање бројева.*** — ***III. Изговарање и растварање бројева.*** На послетку долазе: *Римске бројке.* Градива је у довољној мери изложено. Ако се буде само пажљиво употребило деца ће га врло лако схватити. Сад долази вештбање у потпуном напаметном и писменом рачуну у сва четири вида. На крају пак ових операција налазимо: „*Преглед свију мера и новаца, што се у држави нашој употребљују.* Преглед је овај потпуно исцрпљен и врло пажљиво изведен. Код сваког назива потпуне речи стоји означен *латиницом* и назив скраћени, што није случај ни код једне познате рачунице. У томе се упознају деца кроз све три горње рачунице. У овој последњој свесци дата им је целина. Но с тиме није још исцрпљено градиво за четврти разред. Сад тек долази озбиљнија радња. Ту се на првом месту налази: „*Радња са вишеименованим бројевима*“. Садржи сва четири рачунска вида за писмено израчунавање и то у лепим задатцима. „Израчунавање времена“ има задатака за напаметну и писмену радњу. И с тиме је исцрпљена радња са простим бројевима у овом разреду. Долази још: „*Радња са **простим и десетичним** разлозима*“. Код простих разломака је на првом месту: *Појимање;* за тим *претварање и раширивање и скраћивање разломака.* На послетку четири рачунска вида напаметно и писмено. Тај је од прилике ред и код десетичних разломака узет. Ни нужне дефиниције нису изостале, које су свугде уметно и добро употребљене. Примери су и у овој књизи врло лепи. Види се да нису просто превод из какве немачке и пр. рачунице, него да су бирани баш за српчад и српске школе. Тако у овој свесци наилазимо и на овакe задатке: „Чика Јова Змај“, омиљени песник дечији родио се 24. нов. 1833. год.; колико година броји данас? Или овај: „Српски песник Бранко Радичевић родио се 15. марта 1824. год. а умро је 18. іуна 1853. год.; колико је година живео?“ — Да наведем још и овај: „Наш славни песник Ђура Јакшић рођен је 1832. год., живео је 46 год., 3 месеца и 19 дана; кад је умро?!“ Ово су дивни задатци за српчад нашу! И за цело имају више вредности, него они, у којима се премеравају Хималаји или Уралске планине, као што се то може да нађе у неким другим рачуницама, које су намењене за овај разред И тако исцрпесмо и ову свеску. Остаје нам још неколико речи у опште да речемо.

Труд, који је положен око састава ових рачуница није узалудан. Сваки наставник који се при рачунској настави придржава Хенчкове методе, моћи ће се њима врло корисно послужити у школи својој. Неће на штету бити ни другима, који се других назора придржавају. Сваки ће у њима наћи по нешто, чим се користити може. Ове су рачунице попуниле јаку једну празнину у оскудној нашој књижевности школској!

Али још нешто.

Баш у добу, кад излази оглас ових рачуница, читамо и чланак један у „Новом васпитачу“ о ручним књигама дечијим у основним школама. Чланак је тај врло значајан. У њему се расправља питање, да ли да се дају деци учебници у руке и — је ли то корисно. На ту мисао могао је чешће доћи сваки наставник, који о раду своме рачуна води. Чувени педагог Дитес најодлучније говори мал-те-не против сваке ручне књиге. И

разлози су му без сумње јаки и основани. Међу-тим, како је реч у овоме приказу о рачуну, Карло Кер баш препоручује ручне рачунице из којих ће се деци задавати задатци за школску и домаћу радњу. А препоручује их с тога, да се уштеди време како учитељу, у дикт. рању тако и ученицима у писању. Нема сумње да ће бити наставника, који са ручним књигама и претерују; који их сматрају за свој комодитет па по срећно преживелој методи задају деци лекције „одавде“ — „довде“. Али с друге стране можемо уверени бити, да је већина учитељства нашег свесна; да већина озбиљно сваћа задатак свој и да ће та већина свесног учитељства нашег знати свесно и сваку ручну књигу употребити, да не буде ученицима на штету а ни њему на поругу; па тако ће на сваки начин знати употребити и горње рачунице, које мало час приказасмо!...

—је —ић.

БЕЛЕШКЕ.

(Одликовање). Бококоторски епископ и књижевник српски др. *Герасим Петрановић*, одликован је од нашег цара и краља орденом гвоздене круне II степена.

(Награда). Госпођа *Јелена Свајић* из Шида добила је од међународног повереника у Бриселу прву награду од 800 франака у злату и почасну диплому за изложене српске народне тканине на међународној изложби у Бриселу. Живила наша ваљана Српкиња, која је српском имену у туђем свету образ осветлала!

(Прослава Давидовићева у Смедереву) У Смедереву је 16. септ. о. г. приредила омладина српску прославу 100 годишњице од рођења српског књижевника и новинара Димитрија Давидовића. Прослава је отпочела службом и поменом у цркви; служио је нишки владика Димитрије. У цркви је говорио беседу о Давидовићу и његовом раду књижевник наш Димитрије Руварац. По служби се ишло на гробље. На гробљу је говорио Б. Вучковић, и онда су положени на гроб силни венци од разних уредништва и корпорација. Био је многобројан свет искупљен. У вече беше забава, на којој је говорио професор вел. школе београдске М Миловановић. На забави а и у цркви певало је певачко друштво „Даворје“, које је из почасти дошло из Београда у Смедерево са својом заставом.

(Одликован српски учитељ). *Глиша Јорговић*, српски народни учитељ и управитељ осн. народних школа у В. Кикинди награђен је од Њег. Величанства краља златним крстом признања за његове многогодишње труде и заслуге на просветном пољу. Живео!

РАЗНО.

(Вергил као чаробник). Ни једно име старога века није тако јако ушло у народно причање, као име римскога песника Публија Вергилија Марона, рођ. 70 г. пре Христа у Андосу код Мантове, а умр. 19. пре Хр. Поезија му беше чаробна, и спомен овога песника живео је још и у средњем веку, па и доцније, у великом делу Европе, као спомен чаробника, па и у најновије доба прости Напољанин не сматра Вергила друкчије него као чаробника, и прича о њему разне чудновате ствари, тако н. пр. како је чаробном силом својом очарао залив напољски, како је беснило Везува једном речи зауставио, како су на његову заповест духови једне ноћи у пећину од Позилипо кроз читав брег продрли, како је пијавице, што се свуда по изворима налажаху, зауздао једном златном пијавицом, коју је сам начинио, како је направио од туча муху, и њоме зауставио све мухе, да не уђу у Напољ. Вера у чаробност Вергилову увукла се преко италијанских хроника и у северне земље. Рукописна нека хроника Литичких владика, у библиотеци у Берну, прича такође чудновате ствари о овом римском песнику. Ова хроника прича и ово чудо: „Године 5157. после створења нашег оца Адама, довео је Вергил варош Рим у велику опасност, јер је погасио сву ватру у вароши; те ко је хтео имати ватре, морао је искати од кћери Јулија Цезара, која је Вергила, да га каштигује, обесила у једној корпи о зидове дворца њезиног оца“. Што се о Вергилу тако мислило у потомству, узрок је, што је у оно доба, кад се у мађију веровало, било о томе речи и у списима Вергиловим. Уз то још је и Дантеова „Божаствена комедија“ томе допринела. Овај песник је можда ондашњем веровању за љубав узео Вергила за вођу у подземни свет. На сваки начин је и тај спев допринео, да се такво мњење о римском песнику пробуди, или бар одржи и рашири.

НОВЕ МУЗИКАЛИЈЕ.

Les belles Serbiennes. Полка мазурка од Д. Херценберга. Посвећена лепим Српкињама госпођицама Сиди и Вери Вукичевић у Сомбору. Цена 50 новч. Добити се може у књижари М. Каракашевића у Сомбору и Луке Јоцића у Н. Саду.

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шаљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на целу год. 5 фор. на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића. *Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.*

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК: ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

УРЕДНИК: Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр 42. У НОВОМ САДУ 16. ОКТОБРА 1888. Год. XV.

Сараценска невеста.

ПРИПОВЕТКА ИЗ СРЕДЊЕГА ВЕКА.

На високој кули моћног Текленбурга сеђаше Готфрид, стари чувар, и гледаше замишљено на велике шуме које се ширише у правцу Бургхолцхаузена. — У градићу беше мирно, капија беше затворена, само множина страних послужитеља иђаше по градићу.

Земља беше плодна и лепа, кад је човек гледао са куле; лепе ливаде, зелена поља, и густе шуме, јасно показиваху, да је гроф Адолф морао бити врло богат.

Али старог Готфрида не дираше лепота овог предела, на који беше управио свој поглед; није се могло приметити, куд лутају његове мисли.

Са узаних степеница унутра у кули зачуше се кораци, који отргоше старог Готфрида из размишљања.

Он се окрене и спази Мартина, надзорника градића, који беше обукао своје свечано одело.

„Како је Готфриде," ослови надзорник чувара, „зар нисте видели нашег господара и његове пратиоце?"

„Како данас рано зором одоше у лов," рече Готфрид, „ја их још нисам видео. Али сумрак се хвата и ако се није ништа „особито" догодило. то ће се ловци скоро вратити."

„Да, ако се није ништа особито догодило," настави надзорник, „али данас цео дан сам тако немиран, као да у ваздуху лебди какав догађај, који би се на једаред на наше главе сручио."

„Да Бог да, да на добро изађе!"

За тим седе на један камен поред чувара и гледао је с њим заједно на шуме, куда је отишао гроф Адолф од Текленбурга са својим гостима да гоне јелене.

„Тешка су времена настала за нас све," рече стари чувар, „и ако се не окрене на боље, то можемо очекивати највећу несрећу.

Познајем ја нашег господара још из младости, ми смо вршњаци, више сам пута под њим војевао и добро познајем његову нарав. Што је мирнији с поља, тим је немирнији у души, и када обилази па пита, а ништа не зна шта су му одговорили, тада страшно бије у његовим прсима. За ових последњих година све је мирнији, тешко можеш чути од њега једне речи.

„Да, да," одговори надзорник с тешким уздахом, „кад ускосимо жито, биће пет година, како је млади господар гроф Ото отишао у хаџилук, у свету земљу. Једну годину хтео је још да остане у Јерусалиму, па кад би се вратио кући

својој, хтео је његов отац да му преда добро и управу над градићем јер беше врло стар, имађаше већ седамдесет година, а живот му беше пун беде и невоље.

Четир године дана чекамо ми њега сваки дан, и слуге нашег господара иђаху већ двапут у Јерусалим и опет се вратише, а о нашем младом грофу ни трага ни гласа.

Наш господар и не пита више за свог сина, зацело држи да је он мртав.“

„То може лако бити,“ одговори чувар, „и од чега се наш сирома господар боји. томе се други надају

Јесте-ли видели како синовац господарев, витез Курт од Холтрупа, лакомо разгледаше по нашем градићу, и тако гордо заповедаше послужитељима као да је Текленбург његов?“

„На жалост врло добро знам, шта смишља овај подли синовац,“ рече надзорник. „међу својим људима код куће у своме градићу, који лежи на Везеру, говори он отворено да ће он скоро постати господар над Текленбургом, — пазите, Готфриде, који са својим људима, са својим поданицима, помоћу којих је постао силан, тако нечовечно може да поступа, као овај Курт од Холтрупа, тај не преза ни од већег злочина, само ако може да дође до своје цељи.

Ја сам се увек бојао за живот свога господара, када сам видео да је у његовом друштву Холтруп. — Данас све нешто на зло слутим, и ја би радо допустио да ми се два прста са моје руке одсеку, ако ми нашег старог господара видимо здрава и читава у Текленбуршким зидовима.“

„То је много речено,“ настави стари Готфрид, „витез Курт од Холтрупа, истина, да је безбожан човек, али то не могу ни замислити, да би он своју руку дигао на нашег господара.“

„Надајмо се, да је ваше мишљење боље него моје,“ одговори надзорник и устаде, „али никако не могу да се опростим те зле слутње. Ја морам доле ићи, јер где има толико стране војске у градићу, мора надзорник добро пазити. А и ви треба добро да мотрите, да нас не изненади какав курјак, који нађе капију отворену.“

„Моје очи познају свако дрво у околини,“ одговори Готфрид, „тридесет година ме нису никад превариле, па и данас ће ме верно послужити.“

Надзорник оде, а чувар оста сам. Шта му је Мартин казао, о томе се и он бринуо, он је гледао у мрачне шуме, као да је хтео да прозре у дубину, и да оно дозна, што беше скривено за све.

Врло је кратко време гледао, кад ал уједаред се појавише неки коњаници из шуме; читав ред, дугачак и сабијен иђаше за њима, а у њиховој средини опази он нека кола

„Једва једаред!“ промрмља чувар радосно, „наше страховање беше узалуд, биће они овде још пре заласка сунца.“ Пажљиво је пратио са својим очима гомилу, а изрази његовог лица опет се помрачише.

„За што иду тако лагано?“ промрмља он, „и за што иду кола са пљеном у среди, место на почетку, као што се обично ради? Шта ће то да значи?“

И штогод се гомила приближавала све је био немирнији. Бистро око Готфридово сместа је открио, да кола не беху напуњена пљењом као обично; него нечим другим што он није могао да дозна; лагано, корак по корак, као кад кога сарањују, долазише коњаници ближе. —

Узалуд је Готфрид напрезао своје очи, али ништа није могао да дозна. Страх чуварев растао је сваког часа, и када гомила дође близу градића, узеде он свој рог и три пута јако дуну у њега, његове руке дрхтаху, а и сам је приметио да му глас од рога задрхта.

Кад су доле у градићу чули глас оживише сви. На позив надзорников

скупише се људи и поседаше на коње, и пођоше да дочекају свога господара и његове госте.

Капија се једва отвори, један део коњаника изађе у предње двориште, а други део, с њима и надзорник остаде код велике капије. Сви текленбуржани беху на изричну заповест надзорникову потпуно спремљени и наоружани, као да не иду на светковину него у бој.

Мартин је гледао гомилу која се лагано приближавала, и његове слутње беху узрок што је заповедио да сви буду наоружани.

Сада стаде надзорник на отвореној капији, и спази како се текленбуршки коњаници састадоше са гомилом, уједно спази да су сви застрашени; њему задрхта срце у грудима, видио је он да се нешто страшно догодило. — Гомила пође уз брег, прође кроз капију и заустави се у дворишту.

У колима лежаше гроф Адолф мртав; тело његово и кола беху крвљу попрскана, а бледо лице изгледало је тужно и гњевно.

„Наш је господар убијен!“ рече надзорник са великим страхом, и нехотице се окрену витезу Холтрупу, а руком се маши мача.

Витез мало пребледи, али за тим са безобразним подсмејом и погрдом рече: „Ви гледате у мене строги надзорниче, као да сам ја убица старога грофа! То знајте, да је јелен грофа роговима оборио, и то пред мојим очима; случајно дођох доцкан, да ослободим старог изнемоглог грофа.“

Надзорник погледа витеза Холтрупа, као да га је хтео својим очима да смрви

„Кад сте ви били тамо, витеже,“ рече он, „то ћете ви најбоље знати на који је начин наш господар погинуо.“

Савладан болом, клече поред кола, и стиште руку свога господара

Међу позваним гостима беше и владика од Оснабрика, пријатељ покојнога. Овај говораше тужним речима: „Лепа свечаност завршена је са страшним догађајем. Ми покојноме не можемо никакву услугу учинити, и за нас нема више никакве радости. То позивам све који су овде, и остале пријатеље покојнога, да дођу сутра у цркву у Оснабрик да учествују при тужној свечаности коју ћу ја држати за спас душе умрлога; а другог дана за тим, дођите господо, сви у Текленбург да положимо у гроб старога грофа од Текленбурга.“

Сви који беху ту скупљени рекоше да ће доћи.

„Још једну реч пре него што се растанемо!“ повиче витез Курт од Холтрупа. „Зар неби било добро да поставимо каквог чувара у Текленбургу? Са грофом је његово племе изумрло, и ако господа хоће, то ћу ја на себе примити ту дужност, да овде останем, и да се за даље побринем.“

Изрекавши ове речи погледа са великом дрскошћу у витезове који су унаоколо стајали, као да је хтео да својим погледом примора витезове да то потврде. Али владика од Оснабрика устаде и проговори одважно ове речи: „Ја држим да ваш предлог није упутан, витезу од Холтрупа, ми сви знамо, да су ови послужитељи куће Текленбурга верни и поштени људи, а ја сам знам, да је гроф Адолф још док беше жив, више пута, кад би кудгод на пут отишао, поверио управу над Текленбургом по више недеља надзорнику Мартину. Због тога можемо ми и сада без опасности поверити Мартину управу над Текленбургом.

Кад је то рекао, ободе свога коња, даде знак својим слугама, и остави градић; за њим пођоше остали гости.

Последњи, који прође кроз капију, беше витез Курт од Холтрупа; који се радовао што ће у градићу остати, али један поглед на надзорника и на наоружане људе, који около њега стајаху могоше га уверити, да за сад не може ништа учинити, те зато се нерадо при-

*

дружи оној гомили која пође својим кућама.

Кад је већ и последњи од гостију градић оставио, заповеди надзорник да се и унутрашња и спољашња капија градића затвори.

Цео народ који се у градићу налазио, скупио се плачући и наричући око мртвога грофа, који је њима свима био добар и племенит господар.

Подигоше га са кола и однесоше га у велику дворану, скинуше са њега одело, опраше га од крви и прашине, и положише га на једно узвишено место у дворани, а уједно га покрише црном чојом. Око њега поставише високе чираке са запаљеним свећама, а градски надзорник стаде чело главе умрлога и читаше молитве за спас душе његове.

На свима кулама високог градића метнуше црне заставе, које објављиваху целој земљи да је добри гроф Адолф умро.

Сунце је било већ зашло за брегове, ноћ се спушташе да завије до и брег у свој црн вео. А са високог градића доле светлише се у даљину светли прозори дворане, у којој гроф почиваше; унутри сеђаше покрај самртне постеље надзорник и гледаше са болом у срцу, у бледо лице свога господара, као да је хтело запитати за страшну тајну, ко га је у густој шуми убио. Више је пута подизао црну чоју, и посматрао је страшну рану, која беше на прсима.

„То није убод од јелена“, мрмљаше Мартин више пута у себи, „који јелен носи тако велике рогове, да такy рану направи? А и ако је могуће, да убод једнога јелена, који од доле горе удара, да у хоризонталном правцу може кроз тело пробити?

Како је то морало бити да јелен грофа тако у једаред савлада, та гроф ма да је стар био ипак је имао доста снаге, а друго он је био ловац да му није било на далеко равна, његова је стрела већ више стотина јелена поубијала?“

На сва ова питања није могао надзорник да одговори, и у његовим се грудима појави сумња, да је гроф убијен.

Како и од кога, то није могао да дозна, на сваки начин да је највећма сумњао на Холтрупа, ову сумњу умножио је Холтруп још више, што је јавно жудио за богатим наслеђством.

Са тешким срцем и са врло мало наде гледао је Мартин на будућност; али се стално одлучио да брани Текленбург до последње капи крви, од сваког непријатеља, док „можда“ не дође млади гроф Ото са свога хаџилука кући. Размишљајући тако, увидео је он да се само једнога мора бојати, те се почео сада бринути на који би он начин могао одбранити града — а да синовац не истера потомке његовог господара.

Прво је мислио да је нужно, да задобије веру од војске; сместа — јер прилика беше згодна — сазове он све становнике градића у велику дворану, нико није смео изостати, сам Готфрид чувар, морао се сићи са своје високе куле.

Дођоше сви и сабише се око мртвог господара, будући да Текленбург беше велик, то је светина једва имала места у грдној дворани.

Чело главе грофовљеве стаде Мартин: са искреним речима ослови сакупљени свет, опомињаше га на добра, која уживаху код старог господара, а уједно изрече наду, да ће се вратити млади гроф, и живим речима им представи свој страх, да може други когод доћи да господари Текленбургом. Напослетку позове он све, да се свечано закуну, на самртничкој постељи господаревој, да ће сваки и душом и срцем за тим тежити, да сачува наслеђство за младога грофа. Сваког појединце позиваше надзорник да приступи, да својом руком додирне крст који држаше надзорник, и сваки је морао рећи: „Заклињем се!“ Некојима од њих, особито старим послужитељима текле су сузе низ образе.

(Наставиће се.)

Пјеснику

„Пере Сегединца“ и „Максима Црнојевића“

Ти нам даде двије слике,
У Српскоме кругу!
Да пјевају ка' славуји,
У зеленом лугу.

У њима си дух србински,
Нацртао живо!
Ко је њихну сјајност гледа',
Тако је казив'о.

Па за што си стао Србе,
Ка' соко на грани?
Што не летиш на посао;
Јер пролазе дани!

Х.

Непријатељ и поданик.

ПОЉСКА ПРИЧА.

(Свршетак.)

Ако је Богуславски случајно надгледао плугове на њиви, он би легао доле, склопио руке изнад главе, па би зевао.

Ако је господар ишао на годишњи вашар, то би на по пута срео Павнуша са капом на глави, где седи и пуши неку дрвену лулу.

Кад је Богуславском испало за руком, да се састане са Грацином и да предупреди послужитељски расположај, стајао је са Грацином тог вечера и таман се бацио пред ноге, а Павнуш се појави на неком древету и посматрао је кроз отворено гране у собу.

Једном се опет љубавници састану код Грацинине пријатељице, код Гродинске.

Како је Јулка категорички изјавила својој госпођи, да не сме више од три речи проговорити са Богуславским, а у тај мах се и сам Павнуш појављивао на прагу, то и сада љубавници нису могли ни речи да се посаветују, како да у будуће раде.

„Ја сам за то“, рече Богуславски, „да и ви, драга Грацина такођер истерате вашу Јулку, као што сам и ја учинио са Павнушом, па нам онда нико не ће спречавати, да се узмемо.“

„Не, не!“ повиче Лентовска „никако не могу Јулку од себе отерати, ја сам се на њу научила. Нико ме на свету не би могао тако очешљати, као она — не, пре би се шњоме завадила и у свађи би — као победитељка — пружила вами руку.“

„Па онда ћемо имати опет ђавола у кући!“ повиче Богуславски.

„Па не би-л' се то могло изменути,“ примети Грацина уздишући.

„Ја имам нову идеју, децо!“ повиче Гродинска. „Знате-л' шта би најбоље било?“

„Но?“

„Прво би требали, да ожените Павнуша са Јулком“, настави Гродинска, па кад би нам испало за руком, да ова два чуда спојимо, онда сам потпуно уверена, да вам не би спречавали, шта више, они би се радовали вашем узимању.

„Врло добро!“ повиче Грацина.

„Изврсна помисао!“ кликтао је Богуславски радосно и сви се троје лате задаће.

*

Сутра дан у јутру Богуславски је пушио и стао на прозор посматрајући весело природу.

Павнуш стане на ћошак од куће наслоњен на држаље од лопате. Кад је опазио господара, скине капу и климајући главом поздрављаше га, као каквог свог старог познаника.

Богуславски се и силом насмеје. Мало за тим, а Павнуш је већ био у кући, обукао „ливреју“, очешљао се и већ је прашио хаљине са морскачом.

„Како си се смео усудити? Ко ти је дозволио, да дођеш?“ питао га је Богуславски, који се није могао задржати а да се не насмеје.

„Па ја се више не срдим на вас“, одговори Павнуш.

У исто доба је Јулка чешљала Лентовску.

„Видим ја већ на што се смера“, говорила је Јулка, „Ви сте у стању да се удате за ту пијаницу“.

„Ја га љубим“.

„Љубите га!“ Јулка се почне смејати. „Како може така жена, као што сте ви, лепа, богата, млада, разумна, независна — па да се уда за пијаницу, за човека, који је иначе „опасан!“ Ја га не би ни за десетицу пољубила!“

„А за стотинарку?“

„Па ни за стотинарку“.

„Кад би Богуславски таки био“, рече Грацина, „то би сигурнија била, да ће ми бити вернији, да га не ће ни једна женица отети.“

„Ви још рачунате на неку верност?“ смејала се Јулка.

„Добро“, рече Грацина, „ако ми докажеш, да он и другу коју љуби, онда — дајем ти тврду реч —, онда ћу му одмах показати врата.“

„Како да вам докажем?“

„Богуславски ће доћи данас у пет сати после подне, а ја ћу отићи код Гродинске, а ти га онда дочекај“. . .

„Али, за мене би највећа мука била, да ја сама будем с овим човеком. Но најпосле ћу вама за љубав учинити.“

„Ти си Јулка дивна девојка — бога ми!“

Јулка се ласкаво смешкала.

А осим тога. ти се још „дотерај“, настави Грацина. „Дајем ти све моје хаљине, па бирај. Дочекај га ти уместо мене; показуј се да си заљубљена у њега, па ако ти испадне за руком, да ме код њега омрзнеш, то ти се заклињем, да ћу га одмах презрети и оставити.“

„Но, видићемо већ, шта нам ваља чинити,“ одговори Јулка.

Кад је свој план у себи свршила на лицу јој се показаше румен, што је било знак: сигурне победе!

После четир сата уседне Лентовска коња и одјури. Но није отишла у Кристианицу, већ у шуму, где ју је чекао њен љубавник.

Јулка је имала читав сат, да се оправља. Прво се очешљала и то је узела високу „фризуру“, за тим обуче дивне гаћице, које су иначе красиле беле нонице Грацинине, а за тим стаде да бира хаљине. Променула је десет пари, али јој се ни један није допао. На послетку јој се допадне црвен огртач ишаран белим и обуче га. Стане пред огледало и смејала се себи са свим задовољна. Док се смешкала, дотле је мећала златан крст са смарагдима, а на руку дивне наруквице.

Смешкала се слатко, кад је чула куцањ на врати, али уместо Богуславског, имала је срећу да види Павнуша.

Павнуш се очешљао као лав лепо обучен, на рукама рукавице, а на глави цилиндер.

Неколико часака се згледаху обоје.

„Које добро —?“ питаше Јулка.

„Мој ме господар послао —“, одговори Павнуш отезајући.

„Да није могао доћи — је-л’ те, није могао доћи?“ упадне му у реч Јулка.

„Јест, он је могао доћи — но ја сам дошао, да га извиним.“

„О, ништа, ништа! Госпођа и онако није код куће“.

„Врло добро“, одговори Павнуш и

нагне се према Јулки и то тако, као да се неки гроф нагиње према дами.

„Ако господин Павнуш буде и даље тако радио — то ћу ја, што не могу затајити, брзо бити готова. Моја госпођа не ће доћи ни онако до мрака, па би могли мало да се позабавимо.“

„Врло добро — само, да не ћу лепој госпођици бити сувише досадан!“

„О — само, ако је по вољи господину, да седне?“

Јулка се погледа на огледалу, па се за тим окрене намештајући крај од хаљине. Павнуш седне на „фотељу“, шешир спусти на земљу поред Јулке, свуче рукавице, наслони се и дуго је гледао у гредице. На послетку извади неколико готових цигарета и понуди Јулку.

Јулка узме једну цигарету.

Павнуш узме другу међ прсте и понуди ватром. Прво запали Јулкину, па за тим своју и напослетку извуче своје беле „манжете“.

„Смем ли понудити господина, да пијемо чаја?“

Павнуш пуштајући дим климне главом уз знак пристајања.

Јулка зазвони. Козак уђе унутра и зачуђено је гледао у Павнуша. Није ни речи проговорио, већ је ћутке служио.

Јулка наспе чај, а Павнуш је послужи хладним печењем и „паштетом“, за тим Јулка одсече парче белог хлеба, и помаже га маслом.

И тако су srкали теј, јели и веселили се!

Јулки се допао Павнуш, као један изображен и паметан човек; а Павнуш је све више горео.

„Г. Павнуш није служио код кавалерије?“

„Не, нисам никада био војник!“

„Но, па баш да дође до рата“, настави Павнуш, „а ја би пре војевао против кројача Абрахама, ком сам дужан десет форинти.“

„Господин је дужан?“

„Ах, не — само мало рачуна... Најпосле ко тога нема, то није човек!“

„Па ви сте патриот?“

„Да, да!.... Но да-л' је по вољи, да се позабавимо мало?“

„Ух, ја сам слаба играчица.“

„Али ће ми госпођица учинити нешто?“ ...

Павнуш отвори гласовир, а Јулка седне и почне свирати „Дамбровсков марш“, а Павнуш је певао:

„Јоште Пољска не пропала,
У нама је њена срећа....“

Кад је Павнуш оставио Владики, осећао се са свим сам. Јулка му се чињаше, да је најлепша и најбоља девојка; а да је и сам врло згодан за њу! Но од то доба се обоје са свим променули. После је често сам говорио: „А данас је лепо, данас можемо ићи код Лентовске! Или, ако се спремала киша, он би говорио: „Па шта ћемо да радимо по том несносном времену, него да одемо код Лентовске; онда нам не ће бити досадно, као кад би код куће седили!“

Јулка је затаила догађај са Павнушом и говорила је госпођи: „Најбољи доказ је то, да је Богуславски ваљан човек — али га испрва нисам могла трпити!“

*

Док су Богуславски и Лентовска вече за вечером провађали у цветној башти, при месечевој светлости, у веселом певању тица — дотле је Павнуш седио са Јулком на клупи пред врати.

Њих двоје су говорили о љубави и њиховој заједничкој будућности. Већ је било готово само да попа да благослов. Јест, али их је нешто тиштало: што би морали живити одвојено!

„Знате-л' шта би добро било“, рече једног дана Јулка, „да не морамо остављати ни своје господаре, а ни одвојено живити?“

„Молим вас, врло сам љубопитан!“ рече Павнуш.

„Да оженимо вашег господара са нашом госпођом!“

„Имате право, то треба да учинимо!“

Кад је Јулка свлачила своју госпођу почне:

„Али што ми се сада допао г. Богуславски, нисам у стању да се изразим!“

„По твом говору, готово да си заљубљена у њега.“

„Како можете тако што мислити? Таки господин, племенит човек и — ја!“

„О, па он је искао многе грофовске ћери!“

„Да, па Богуславски је пијаница!“

„Богуславски!“ О, он је други газда у округу Коломен, па вам је невин као дете!

„Па ти си сама казала —“

„Била сам рђаво извештена.“

„А његов глас!“

„Каже свет да је он највећи непријатељ женском свету“, упадне Јулка, „па то је већа дика за вас, да он падне под ваше ноге као побеђен; па како леп, паметан.“

„Али кад га ја не волим“, повиче Грацина, али се није могла уздржати, да се не засмеје.

„Нема ти ту више сретни удадби, које су биле сушта љубав; настави Јулка, „ја знам, да га ви љубите, па сад говори о том већ цео свет, за то га морате узети, не остаје вам друго.“

„Заиста ми ништа друго не остаје“, Грацина прсне у смех.

Но Павнуш је још више фалио лепу удовицу.

„То ти је жена“, говорио је „мустра“ од жена, анђео!“

„Прави анђели су кад-кад досадни, примети му Богуславски.

„Прави људи то не веле, ви само: непријатељ женског света“, упадне му Павнуш. „Ја не знам да-л сте ви то и зашто сте, али ви морате црвенити целог живота, кад терате шалу с овом женом“...

„О, ја се не шалим.“

„Шта више, то би била срећа и дика за вас, кад би се Лентовска задобила и пошла за вас.“

„Али ја о том баш ништа не мислим“.

„За то, што сте слепи“, говорио је Павнуш, „погледајте само како је дивна Лентовска. Ја сам јој давнашњи пријатељ, па за то и вама саветујем — па и увек — да“...

„Но, шта ми саветујеш?“

„Да узмете Лентовску“.

„Окани се тога.“

Павнуш у највећем бесу повиче:

„Најпосле, ви је морате узети, јер је код света већ описана. Ако је ви сад не узмете, онда знајте, да вас и ја не могу више волети.

Још истог вечера Павнуш је могао толико само Јулки да јави, да је на његово наговарање попустио — а дотле су биле извршене све формалности код заручника.

*

„Но, није ли добра моја „медицина“ против Јулке и Павнуша? питала је Гродинска Грацину. Видим из твојих очију, да је ствар свршена.“

„Да, твој савет је био добар“

„О, само се ви ослоните на моју жену“, викао је Гродински, кога она осуди, тај се не извуче без награде!“

*

Три недеље доцније Богуславски се венчао са Грацином у једној малој дрвеној цркви.

Није прошло ни месец дана, а Јулка је већ била жена Павнушова.

Нико није могао веровати, како су оба пара живили у највећој душевној слози! Но само је могао онај посумњати, који је сам својом кућом требо управљати.

Истина да су узде у рукама Грацине, но у том је помаже Јулка, која је најпосле управљала свима, целом

кућом, а понашала се као права тиранка.

Старији надвладали. А Богуславски је тек сад знао, шта је то непријатељ — момак; а поданик женском свету да је — човек!

Превео Ј. К.

Урош Максимовић.

(КЊИЖЕВНА ЦРТИЦА.)

Аврам *Максимовић*, српски књижевник и пчелар,*) спомиње у „*Пчелару*" међу својим *пренумерантима* у Сомбору и свој присни род, и то своју матер *Елену*, своју супругу *Софију* и петеро „дѣти его" : *Јудиту*, *Ану*, *Гаврила*, *Уроша* и *Јустину*.

Шафарик напомиње у својој историји српске књижевности, да је од овога *Уроша* остало у рукопису дјело: „*Осмотреніе естества. . .*", и да је рођен у Сомбору 15 Августа 1802, а умрьо. 15. Нов. 1821.

Кроз једнога пријатеља дошли су ми до руку њеки рукописи покојнога Аврама, а међу њима нађох и „**Слово** надгробно Урошу *Максимовићу*, заклетомь *Канцеллісти* при Пленитомь Магістрату сл. и Кр. града Сомбора 15. дана Новембра 1821 умершемь, говорено у надгробной Капели Сомборской *Павломь Атанацковићемь*. У Бечу, 8 ст.," — па и „*Две три речи ѡ судбини кньиге ове*" од његова брата *Гаврила*, „Ш. Нормалне классе Наставникьа", а писане су 4. Јунија 1822. Ову надгробну ријеч Атанацковићеву није Шафарик прибиљежио у својој историји, но из ње разабиремо: да је Урош син Аврамов, да је учио школе у *Карловцима*, *Будиму*, *Капошвару*, *Печују* и *Сегедину*. Тамо стоји, да је и Гаврило свршио „Клирікалне науке" у Карловцима, али једно писмо *Берића Јоана* казује нам, да су оба брата 1817 у Будиму била на наукама, а за *Гаврила* јавља: „Пишите му како знате, ја више не знам шта ћу чинити. Каже тамо да ће он мене Вама тужити, и да Ви њега слушате."

Исти овај *Гаврило* пише у напоменуте „*Две три речи . . .*" ово:

„Покойный братъ мой Урошъ настоящу кньижицу: „*Прегледъ Естества*" из горяще кь наукама и общемь благу любови, на ползу милогь Рода своГь сь Нѣмецкога преведе, и после себе у рукопису ѡстави. Свирѣпа смерть сирѣчь не даде му, као што є и срцемь и душомь желіо, дочекати, да ю печатану и на светь издану очима своима види; негѡ за млада іошть, у двадесетой тoпрвь години живота, яви на тврду силу изь недара и наручія родительски оте и одведе. Да не бы дакле прeполезно и красно дѣлце ово, — первый плодь младолѣтногь труда нѣговогъ — у мраку и забвенію ѡстало, изь топле любови братинске зажеліо самь преписати га, и на *светь издати. . . .*"

Добротом госп. *Дим Руварца* дознао сам, да се о овоме Урошу и његову рукопису налази биљешка у „*Србским Новинама* или *магазину за художество, књижевност и моду*" (год. 1838., бр. 82), гђе стоји, да је рукопис овај био у Карловцима на „развидѣнію и да се печата одобрено." Ту је записано, е је Урош говорио „надгробно слово Василію Стоячко", те да је и штампано; али по завршним ријечима брата му Гаврила било је тога и више:

„Наклонность свою кь щедроти и благотворенію искушену возносили су выше пута у Елегїама, убоги анoгда соученици твои; а слова твоя у разнымь приликама явно говорена, іошть као краснорѣчія слышатель дочекао си одобрена и печатана видити."

Сад ћемо имати јаснију слику о том увехлом пупољку Аврамова кољена, на кога је примијенио брат му ове речи Соломунове: „Седь є човекь, ма и Юноша быо, акѡ є мударь; а возрасть є старости већь докучїо, акѡ є самѡ животь свой — ма и најкраћїй — добродѣтелнѡ провеѡ."

Проф. Т. Медић.

*) *Ј. Живановић*, „*Аврам Максимовић*" (са сликом), „Стражилово" 1887., бр. 5.

Враг господар од траве и млинова.

СРПСКА НАРОДНА ПРИПОВИЈЕТКА ИЗ ГОРЊЕ КРАЈИНЕ.

Био неки отац па имао три сина. Један пут се отац разболи на смрт, — а био је богат, имао је велики млин, само што није могао нико у њему да станује од врагова. Кад је он прикончао да умре, дође к њему најстарији син, па му рече: „Ћаћа, ти ћеш умријети, а шта ћеш мени оставити?“ — „Млин“, рече он, и син му с тијем отиде. По том дође средњи син, па му и он рече: „Ћаћа, ти ћеш умријети, а шта ћеш мени оставити?“ — „Млин“, рече отац. За тијем отиде и средњи син. Сад дође најмлађи, па и он рече: „Ћаћа, ти ћеш умријети, а шта ћеш мени оставити?“ — „Млин“, рече и њему, те и овај отиде. На скоро по том старац умре, а кад су га закопали, закала најстарији брат у млин, а средњи га упита: „Куда ћеш ти?“ — „Идем у млин,“ одговори он. „Та мени је млин оставио.“ — „И мени је“, одговори он, те отиде у млин. Кад дође тамо, наложи ватру па сједе код ње. Ал' ето ти врага, па га запита: „Шта ти ту радиш?“ — „Ево чувам млин“, одговори он. А кад враг чује, попане га па баци ван као врећу. У јутру иде средњи брат, а најмлађи га пита: „Куда ћеш ти?“ А он рече. „Идем у млин“. — „Та мени је ћаћа млин оставио“, рече најмлађи брат. „И мени је“, одговори он и отиде. Дошавши тамо, наложи ватру, па сједе код ње. Ал' враг дође, па с њим учини као и с првијем: баци га ван и отме млин За тијем иде најмлађи брат, те дође и он, па наложи ватру, те сједе да се грије. У том дође враг, па му рече: „Шта, зар си и ти дошао, да ти буде као и браћи твојој?“ — „Нијесам“, одговори он; „него сам дошао да теби буде као што је и њима било.“ Кад то враг чује, попане се с њиме рвати, па се понеси и понеси; нити може враг њега да сруши, нити он врага Најпослије рече враг, кад му се додијало: „Да ми је само комадић *окретнога круха*,*) и да само један пут лизнем преноћеле непрате суде — сад бих те прекинуо.“ А наш јунак рече: „Да је мени *зајамски пресип*,**) ја бих те свега у прашину сатрьо.“ Истом што је он то изговорио, ал' рупи чобанин к њима с печенијем *кукурузом добро завршена врха*.***) Он ћапи тај кукуруз и позобље га, па с врагом јек о земљу, а враг угоди па бјежи у другу царевину, те отме од људи траву. Ко црњи, ко жалоснији, нико се не смије никуда да помоли ни на траву да стане. Кад то цар види, распише по свему свијету: ко год ослободи траву од врага да ће му дати кћер и по царевине своје. Али нигђе такога нема који би се смио гонити с врагом. Најпослије чује цар за нашега јунака, па га позове да дође, ако се ува, да ће му дати кћер и по царевине. Кад он то чује, закала па тамо. Дошавши тамо, рече цару: „Ево ме; али ја не знам шта ће бити.“ По том закала један дан газити по трави, ал' врага нема. Други дан — ал' га опет нема. Кад трећи дан, ал' ето ти врага и за њим пет хиљада врагова. Опазивши њега, полете к њему; ал' кад га види онај господар, викне: „Натраг, не на тога, да нас је још оволико; јер његова планинка најбољи зајам дава.“ За тијем врагови сви побјегну и више се нигда нијесу ни вратили. А цар даде њему своју кћер и по царевине, те тако и данас царује, ако није умрьо.

Из збирке Вл. Красића.

*) „*Окретни крух*“ зове се онај, који се окрене од стола.

**) Кад планинка једна другој посуђује брашно, па добро збија и врши да се пресипа — оно је највећи благослов и крепост.

***) Која планинка добро зајам дава, тој су кукурузи сви добро завршени.

Жене и наука.

ОД Х. Т. БОКЛА.

Питање о утицају жена на успехе знања, без сумње је једно од интересантнијих питања. У самој ствари, то питање поред своје интересантности има још и друге важности. Кад узмемо, да је наука цивилизовала човечанство, да је сваком великом подузећу у развићу народа претходно корак њиховога васпитања и образовања, даље кад знамо, да данас жене узимају све више удела у друштву, онда је без сумње за нас важно определење односа, који постоје међу њиховим утицајем и науком Данас жене поступно напредујући, заузимају положај у друштву много већи но пре. То се види у свима социјалним појавима у васпитању деце, у духу и правцу литературе, у облицима и обичајима живота и у самој историји законодавства и судских одлука. То је особина наше цивилизације, која најбоље карактерише садашњост од минулих класичних времена.

Римско је право без сумње најстарији споменик римске историје, најблагороднији дар који је Рим оставио потомству, опширан систем израђен у своме савршенству, извор из кога смо поцрпели најчистије и најшире појмове о грађанскоме праву. Оно је послужило као материјал нашим старим и новим законодавцима и дало могућности правницима да оспособе и прилагоде круте регуле старог обичајног права к потребама новог савременог живота, — па ипак је тај бесамртни образац човечје мудрости био врло неправедан према женама, да их није сматрао као људе, већ као ствари. Ето дотле су оне биле лишене и изоловане свију права и стајале савршено у потчињености својих гордих и властољубивих мужева.*)

И у Грчкој жене нису биле боље среће. Кад сравнимо историју грчког живота, како описује Омир, са историјом коју описује Платон и његови савременици, одиста ће нас изненадити савршена противност утицаја. Између доба Платонова и Омирова, прошло је по општем бројању највише четири столећа, у току којем су се Грци били далеко одмакли како у начину живота, тако и у разним гранама теориског и практичнога знања. Но жене не само да нису имале каква учешћа у томе духовноме покрету, као што се то види из састава тадашњега друштва, које нам представља Платон и његови савременици, но су савршено изгубили и оно утицаја, што су имали у ранијим периодима које нам описује Омир. У аристократској Шпарти жене су имале много више утицаја но у демократској Атини, и ако су Шпартанци били груби и неуљудни, а Атињани чедни и образовани. Узроци ове неједнакости престављају интересантне предмете за испитивање, но за нас је доста само то да на њих обратимо пажњу као на доказе, да су похвале класичке цивилизације лажне.

У модерном јевропском друштву срећом не налазимо таких примера. Утицај жена у модерном друштву био је врло благодетан; он је унео у друштво идеалан и романтичан елеменат и тиме га спасао од једностране рутине; ограничио самовољу мужева, умекшао њихове обичаје и унео у њих елеменат симпатије и љубави. Све те прекрасне стране женског утицаја долазе отуда, што је жена способна да љуби, што је нежнија и осетљивија но муж. У томе је заслуга утицаја жена неоспорна. Но ако се запитамо: каквог су утицаја имале жене на све уређење друштвено, но на једну само његову битну страну, на име — на развиће знања, на то се питање не може баш тако лако одговорити. Ваља знати да жене нису дале човечанству ни једног великог дела научног или поучног. Поезија, живопис, скулптура, музика и сви остали производи духа, припадају искључиво људима. Ни једна жена, у најповољнијим за њу околностима и условима није ништа учи-

*) Ова је била у његовим рукама као властита ствар његова, о чему се и сам римски закон законски изражава: in manu mariti; што се доцније све изменуло са развићем друштв. односа, те тако место суровог квиритског брака cum manu дошао је паметнији, слободан брак cum consensu. Прев.

нила што би по својој важности могло сачињавати епоху у аналима човечанскога духа. Многи гласовити писци изражавали су се да више сфере знања нису за жене, јер су им неприступачне, да жене треба да се ограниче само практичним, моралним, породичним и домаћим животом, њега да узвисе и улепшају, а на развиће науке оне не могу ни посредна ни непосредна имати утицаја; у противном случају, веле, промашивши свој циљ, само сужују круг свога правога и корисног рада. — Но ми не делимо то мишљење.

Ми смо уверени, а трудићемо се да и вас пошт читаоци уверимо, да жене не само могу имати, но да оне баш имају утицаја на успехе науке и знања, утицаја веома знатнога.Повр' тога тај се утицај не појављује с времена на време — но је он сталан и дејствује силом одређених закона, својствених човечјој природи.

Да би то објаснили, потребно је пре свега определити: шта је то знање? — Људи, поносити својим здравим разумом, веле да се све знање састоји у фактима и да ништа осим факата нема важности. Они, који тако много говоре о фактима, можда и знаду шта је то факт, али савршено ништа не знају какав је његов значај и важност. Вредност једнога предмета није његово својство, ни његови саставни делови, но једино његов однос према другоме предмету. Ми кажемо н. пр. да пето-франковна монета има одређену вредност, но та вредност није баш у њој, већ у односу њезином према чему другом. То исто може се рећи и односно факата. Факта, сама по себи, немају никакве вредности и представљају само масу ситница. Факта имају скривену, будућу вредност и једина корист од њих то је могућност поћи од њих ка идеји, принципу, закону. Знање наше не састоји се дакле из факата, већ из односа њихових једних према другима, према идеји и идеја међу собом. Право знање састоји се не у познавању факата, но у уметности да се она згодно употреби.

Разматрајући на тај начин знање, увидећемо да се оно дели на три дела: метод, науку и вештину. Пре но што почнемо говорити о методу, да одредимо границе двају других делова. Непосредни циљ сваке вештине јесте корист или задовољство, а непосредни циљ сваке науке јесте једино истина. Имајући таке различне циљеве, вештине и наука имају и разна својства. Својства су вештине да измени појаве, а својства науке да их предвиди; што је наука савршенија, тим је већа и њена способност да предвиди појаве, а вештина што је савршенија, тим је већа њена способност да управља њима. Астрономију нпр. зову царицом наука, пошто је она претекла све остале науке и астроном доиста управља појавима и често на неколико година у напред може их предвидети и пресказати, а баш сама та удаљеност његовога пресказивања служи као доказ тачности његове науке. Исто тако и у механици као науци, ми предвиђамо да ће се при таким и таким условима произвести таки и таки резултати и тим се свршава улога науке. Даље почиње улога вештине и од тога часа циљом постаје предмет практичне користи и способност управљати појавима ступа у своје право тако, да у механици као вештини мењамо и обраћамо у своју корист оно што у механици као науци предвиђамо.

Најјача тежња модерне цивилизације састоји се у томе, да на научноме основу наше способности управљамо појавима и тиме још више проширимо круг наше способности. У првобитном облику друштвеном било је много вештина а ни једне науке. Тек напокон се појављује наука, која на сваком доцнијем кораку развића свог тежи да потчини себи вештину. Онима, који су студовали историју човечјега духа, тежња је та добро позната. Као леп пример те тежње може служити историја агрикултуре, која је у продужењу неколико стотина година стајала на ступњу емпиричке вештине, вођена традицијоналним правилима изведеним из искуства. Но успесима науке можда ће се агрикултурна вештина потчинити науци метереологији — то ће и бити, кад услови, од којих зависи промена времена буду у такоме ступњу обогаћени, да нам даду могућности да можемо предвидети време.

На тај начин и теориско размаграње и историски докази, дозвољавају нам да можемо позитивно рећи, да је највиши најзрелији и најближи облик знања онај, у коме се могу научно предвидети неодређене последице у извесним узроцима. На томе основу и ми ћемо ограничити овим обликом све, што имамо рећи о утицају жена. Наша поставка састоји се у овоме што иде: ум жена одликује се преимућством урођеном и неискорењеном особином, која их онеспособљава за научне проналаске већ силно и благотворно дејствује на метод помоћу кога се изналазе ти проналасци. Па пошто сва питања, која се тичу философије метода, леже у самом основу нашега знања, то ћемо пре свега одредити: како се може доћи пречим путем до та два једина метода, помоћу којих можемо доћи до истине.

Човек, тежећи к истини, може циљ свој постићи двема путевима. Мисао његова може прелазити од спољног света к унутарњем или од унутарњега ка спољноме. У првом случају он изучава појаве, који подлеже његовоме осећају у циљу, да прибави себи прави појам о њима; у другом пак случају, он изучава појмове, који су већ у његовоме уму да помоћу њих објасни појаве. Ако се разматрање почиње с фактима — метод је *индуктиван*, а ако се почиње с идејом онда је метод *дедуктиван*. Индуктиван мислилац сабира факта и из њих изводи општу идеју или закон који их објашњава и управља њима. Дедуктиван философ изводи закон из појмова, који су већ у његовом уму и објашњава појаве.

Да би оснажили ову различност навешћемо пример дедуктивног и индуктивног разматрања једнога истога предмета. Преставимо себи да човек, који се занима социјалним наукама, хоће да одреди утицај разних особина мишљења на средњи век човечјег живота и за пример узима противне аспирације математичара и поете и пита се: ко од њих живи дуже? — Како ће он решити то питање? — Ако пође путем индуктивним, он ће одма почети скупљати факта т. ј. разгледаће биографије поета и математичара, који су живели у разна времена, у разним климатиам, разним друштвима и околностима, да би на тај начин отклонио неправилности, које долазе од спољних околности, које немају везе с његовим предметом. Даље из добивених резултата он саставља статистичке таблице о смртности и сравњујући их налази да је општи средњи број, који саставља емпирички закон и доказује да математичари уопште дуже живе но поете. То је индуктивни метод. — С друге стране, дедуктивни мислилац долази до тог резултата савршено другим путем. Он ће да размишља: за поезију треба уображења, за математику размишљања; рад уображења узбуђује више но рад мишљења и по томе поезија је способнија пре но математика да скрати живот и поете у опште раније умиру но математичари.

Сад је јасна разлика између индукције и дедукције. Да би све то довели у везу с питањем овим, да покажемо ово што иде: прво, да жене по природи својој претпостављају дедуктивни метод индуктивноме, и друго, да су жене пооштравајући у мужева дедуктивни начин мишљења учиниле, можда и нехотице, огромну услугу прогресу.

Жене су по својој природи више дедуктивне, а људи више индуктивни. Много је узрока, због којих жене претпостављају дедуктивни или ако се може рећи идеални метод. Оне су завладале више живим уображењем и живе више у идеалноме свету исто као што се људи, при својој ладној, тврдој и суровој организацији одликују практичношћу и потчињавају сили факата, дајући им и сувише важности. Остале околности чине жену више дедуктивном и с тога су оне овладале у већем степену проницателношћу. Оне не виде тако далеко као људи, но за то дуже осећају оно, што виде.

Многима се, по свој прилици неће допасти моја поставка: да жене с тога дедукују људе, што мисле бистрије од њих, но то је лако доказати, а ако ко о томе сумња, то долази отуда, што се позната бистрина женског ума помрчава том бедном, презреном и наказаном системом, која се зове *женско васпитање*. које брижљиво крије од њих ства-

ри, достојне њихове пажње набијајући им главе којекаквим шљалом књижевним што све ремети и затупљује њихов живи и осетљиви ум. По том је у жена из нижих класа друштвених знатно већа бистрина мишљења, но у жена из виших класа. Један даровит лекар, у једноме од својих писама вели, кад су му долазили сељаци са женама за савет добио од њихових жена увек тачније и боље објашњење, док међутим муж по урођеној му типовости. никад тако није могао објаснити.

Те и остале околности, које могу овде споменути, као н. пр. проницателност жене при одређењу карактера, њихов знатно танак глас итд. показује да оне дедукују људе из два узрока. Прво с тога, што оне мисле бистрије но људи; друго с тога, што су осетљивије и способне да примаме, оне живе више у идеалноме свету, више воде начин расматрања, који иде од идеје к факту, стављајући људима противан метод од факта к идеји. —

Моја друга поставка састоји се у томе, да су жене учиниле науци огромну услугу тиме, што су пооштриле и подржале наклоност к дедуктивноме мишљењу а то је ускорило успех нашега знања. Овде ће се наћи доста њих, који се неће сагласити с тим с тога што је у Инглиској с првом половином XVII. века индуктивни метод као сресство у изналаску физичких истина био предмет не само чуђења но слепог и ропског обожавања и непреетано се говорило, да су у времену Бекона сва већа физичка открића учињена искључиво помоћу тога метода. Кад би то било оправдано, то би доиста дедуктивне способности жена донеле више штете но користи односно прогреса знања. Но то није оправдано. Није истина да су сви већи и нови проналасци били резултат индукције. Пример вредности дедуктивног метода, састоји се у излагању тог метода у најважнијем проналаску учињеном у неорганскоме свету. Бесумње многи од проналазака Њутонових су индиктувни, ма да су и тако биле потребне предходне хипотезе, без којих никакви опити не могу бити ваљани. Но нема сумње да је највеће његово откриће било дедуктивно у сад. смислу те речи, т. ј. процес разматрања и појмова био је необично велики према процесу извода из факата. Пет или шест година доцније по доласку на престо Карла II. Њутон је седео у башти (ова је проба свима позната) кад на једанпут паде јабука с дрвета. Да ли је још пре размишљао Њутон о тежи, или га је на ту мисао довео пад јабуке — то није познато, но то за нас овде и није важно; ми хоћемо само да одредимо пут, по коме је одиста ишла мисао Њутонова. Он је хтео да пронађе какав било закон, т. ј. да нађе ту вишу истину односно теже, која није била позната до тога доба. Да видимо, како је он мислио. Он је спокојно продужио седети на истоме месту и мислио је. Он није чинио опите над силом теже, престао је обраћати пажње на спољни свет — он је седео замишљен и занесен својим личним мислима развијајући идеју за идејом.

(Наставиће се.)

ЛИСТАК.

НЕШТО О СТАРИНАМА ИЗ СРПСКЕ ПРОШЛОСТИ.

Господин Јован Азбот имао је доброту послати ми на дар своју књигу о Босни и Херцеговини, у којој се, поред осталог садржаја налази и врло занимљивих цртежа из наше прошлости, као: *Стећака*, новаца итд. Без сумње, критика ће српско-хрватска оцијенити ту нову књигу и казати своју ријеч, а ја ћу да се позабавим мало о снимку са печата манастира *Добрићева*, који се на страни 347 те књиге налази.

Печат је добро препешен, те нека писмена и ако су првобитно, због невјештине и малог простора сметено сложена и наопачке изврнута, опет се може цијело разумјети. Ја у колико сам успјео, прочитао сам за сада овако: + **се печать монастира, храмь кѹода, зо-**

комь дѡ(б)рієкоко на (дь) рикьѡмь требин-шикѡмь + асиг (1283) Вакенне кь храмь (ове три ријечи у нутри печата. —

У исто доба прочитао сам у 17. бр. „Босанске Виле“ чланак г. Христифора Михаиловића, који вели: да на печату монастира *Завале* стоји љетоброј ѿ х. (од Христа) 1271. Даклен су оба споменута монастира из друге половине XIII. вијека. — И печат монастира Моштанице (у Босан. Краини), који се недавно нашао, доста је сличан ономе Добрићевском, али је радња још простија, а сам је печат посве истанчан, да му дебљина није шира него излизана стара плота (цванцика), па било због древности, или што је печат чешће употребљаван, те се писмена не могу ни у пола прочитати. По томе судим, да овај неће бити млађи ако не још и старији од овијех горје. Печат монастира Бање, који се налази код Архимандрита Буишића (у Србији), и на ком је двоглави орао као краљевске задужбине из новијег је доба. Пуно би вриједило да се ко прихвати посла на их свије пренесе и у збирку сложи, те би по томе нашли кључ и виђели, из ког је доба који монастир, наравно с изузетком, што су по негђе стари загубљени а нови направљени, и онда би притекли биљешкама и запискама, као и натписима на самим храмовима.

Према оној тврдњи некије наших књижевника: да чак ни у XVI. вијеку није било у употреби писати љетоброј од Христова рођења, него од створења свијета, намеће ми се питање: зашто на печатима из много ранијег доба стављаше љетоброј од Христа, као што видимо из горња два печата? Писало се даклен и једнијем и другијем љетобројем, — како се коме свидило, а неки су стављали и оба устопце. Иначе по тврдњи тијех писаца ми у оба горња печата не би смјели узети прву „цивру“ за ѕ, него за ѕ (зело), те би онда изишло, да су горњи печати још за један вијек и више старији него што су т. ј. Завалски би био 6271 (1125) а Добрићевски 6283 (1137).

Од моје сам стране свакако захвалан г. Азботу што је и тај снимак донио у својој књизи, а онај који се добро разумјева у старине учини ће услугу да га боље прочита и протумачи.

М. Х. С. К.

Б Е Л Е Ш К Е.

(Г. Гершић и М. Вујић) бивши министри у Београду, постављени су за професоре велике школе.

(† Десанка Константиновићева.) У Панчеву је преминула мила Српкиња *Десанка*, ћерка честитога учитеља Вељка Константиновића у најлепшем цвету младости своје, — не беше још навршила ни 17. годину свога живота. Десанка је била вредна и паметна девојчица, а у прераном добу живота почела се већ да бави и књижевним пословима. Она је превела и штампала у чика-Јовином „Невену“ неке ствари, а један превод, намењен „Невену“, остао је у рукопису И у бечком илустрованом листу „*Немањи*“ изишла је приповетка „*Дадиља*“ од К. Баранцевића у њеном преводу. Нека је драгој покојници лака црна земљица!

(Др. Лаза Томановић), наш пријатељ и сарадник, преселио се из Боке Которске на Цетиње, где ће управљати државном штампаријом и издавати школске књиге. Ми се надамо да ће вредни и ватрени овај Србин и од селе радити и на белетристичној књижевности нашој, те се и у овдашњим листовима чешће појављивати својим лепим и умним радом.

Р А З Н О.

(Мала поправа.) Кад сам зимус превртао Вукове „*Српске народне пјесме*“, па сам у I. књизи прочитао под бројем 678. „*Дјечина игра*“, чисто сам се тргао, јер ту исту *игру* описао сам и ја, и некако је у то доба требала да се штампа у „*Летопису* . . .“ Одмах сам латио се пера, те сам молио г. тајника А. *Хаџића*, да моје примједбе стави под игру „*Рајоле*“ и још под двије друге.

Међу тим је штампана књига 153. и 154., али моје примједбе не нађоше своја мјеста, и за то морам ево овђе да истакнем, како је и Вук ту *игру* ухватио на перо. Мала је разлика између обију, но та би и онда остала, кад бих и прије за Вукову знао. Па како се то мени догодило? Веома лако. Ријеч „*Рајоле*“ има и Вук у тој игри, али је у *рјечнику* његову *нема*, па кад је тамо не нађох, држао сам као у воску, да је није ни чуо.

Друга примједба тиче се игре „*Јежоле*“, јер оне стихове нашао сам и у једној приповијеци од Јована *Грчића* у „Србској Матици“, али је „мало друкчије“, као што има варијаната и од осталих игара по народу. За то ће ми мило бити, ако се још ко лати овога посла, само бих му препоручио, да у „Школскоме листу“ прегледа гимнастичке игре од Н Ђ. Вукичевића и да прочита автобиографију Саве Текелије. Трећа примједба не вриједи много.

М. Медић.

САРАЦЕНСКА НЕВЕСТА.

ПРИПОВЕТКА ИЗ СРЕДЊЕГА ВЕКА.

(Наставак.)

Како поново дворану оставише прође надзорник мирнији мртвом телу свога господара, те покри бледо лице црном чојом. — „Неће тако лако Холтрупу поћи за руком“, рече он тихо, „и ако нам Бог буде у помоћи те се врати кући млади гроф, тад ћемо бранити Текленбург против целог света!“

Смрт грофа од Текленбурга учинила је велики упечатак у целој околини. Јавно се говорило да је јелен убио грофа, а тајно, да га је Курт од Холтрупа у шуми убио, и шта више да је он шиљао своје људе да убију и младог грофа Отона. — Он је затим тежио да наследи то велико имање, само да му није на путу владика од Оснабрика који као и он тежи за неким делом насљедства.

Да је у овом гласу било истине, показало се најбоље онога дана, када су хтели да свечано сахране мртво тело старог грофа од Текленбурга.

Множина витезова и великаша, за тим текленбуршки племећи, дојездише к високом градићу. Међу њима беше и Курт од Холтрупа са великом четом наоружаних људи.

Надзорник Мартин брзо је сакупио своје војнике и то доста велик број; у дворишту стојаху они једно до другог, а њихово убојно оружје сијало се на сунцу.

Надзорник је закључио да ако до чега дође, да са оружјем у руци одбрани град од непријатеља.

Са великом свечаношћу сахранише мртво тело грофа од Текленбурга. — Дванајест великих племића, носише мртваца у градску црквицу; и тамо га положише у гроб његових предака.

Курт од Холтрупа је хтео, да се грофовски грб сломије, да се у гроб баци, и да се зазида. — Али томе се одлучно противио надзорник, позивајући се на права младога грофа, за кога се незна да ли је мртав.

После погреба сакупише се гости у великој дворани на даћу, и савстоваху се како да се од сада грофовством управља. — Витез од Холтрупа хтео је као најближи сродник, да он узме грофовство у своје руке; владика од Оснабрика хтео је опет да се грофовство подели, па да се тако управља.

Много се говорило и за, и против, али се не могоше сложити, и скоро да већ дође до свађе, кад ал надзорник донесе у руци једно писмо грофа Адолфа, у коме стојаше, да у случају његове смрти надзорник Мартин има управљати грофовством све дотле, док се млади гроф Ото не врати својој кући.

Ово писмо погледаше са намргођеним лицем; али потпис и печат грофа Адолфа беше тако веран, да нико није могао ни помислити да је то превара; изричној жељи грофовљевој не могаше се нико противити, и владика од Оснабрика узе то писмо к себи.

Витез од Холтрупа погледа пун гњева надзорника и његове наоружане људе, његов поглед и страшне речи, нису ништа добро предсказивале.

Верни Мартин беше ипак весео, кад је у вече истога дана видио, да сви гости одоше својим кућама и даде све капије позатварати. Закључио је, да тури јаку посаду у град, и да на све мотри.

Прве недеље, после оног страшног догађаја, прођоше на миру. — Наскоро за тим дође витез од Холтрупа са неколико пратилаца, заиска улаз, и када је добио, посматрао је град до најмањих ситница; за тим опет оде својој кући.

После неколико недеља дође и владика од Оснабрика, да види да ли је све у реду; али надзорник је добро у-

видио, да је обојици стало до тога, да промотре град на у случају какве свађе, да се могу користити са оним што су видели.

Истина обојица хтедоше до поткупе Мартина, али им то није пошло за руком, јер Мартин беше човек поштен, његово бистро око бдило је над народом у граду.

Кад је зима настала, долазише оба госта све чешће и то са све већом пратњом. — Надзорник је и нехотице морао да помисли на онај час кад ће он ове незване госте силом отерати.

Оно што је мислио то се и догодило.

Кад је пролеће ославило, и дрва се почела зеленити, дође једнога дана Курт од Холтрупа са четом од 500 људи под градске бедеме, и искао је да му се капије отворе. А када се надзорник томе противио, то витез скине ону образину с лица коју је тако дуго носио. — Са грозним претњама заповеди он, да се његовој заповести морају сви покоравати, а када тиме није могао да застраши надзорника, јако раздражен оде од града.

Надзорник пошље потајно своје људе, да размотре и да виде куда је отишао Курт од Холтрупа. — На своје велико изненађење дозна он да је Холтруп отишао у Оснабрик и код владике више дана провео. — Људи су их видели, да се они веселе, а овамо су били најжешћи непријатељи, како међу собом шурују, и како се владика јако оружа.

После тога дана потписивао се Холтруп „грофом од Текленбурга“.

Не беше више сумње, да се велики догађаји спремају, и надзорник се јако оружао, како би могао издржати велик и јак нападај. — Он је добро видео да ма како се он бранио, град мора пасти у руке Холтрупу, а кад би се он једанпут угнездио, неби га нико више истерао, све да дође млади гроф Ото, а Холтруп се неби устезао да и њега убије.

Размисливши добро о тој ствари појача градску посаду, и закључи да се бори до последње капи крви, а града да не предаје у руке најжешћем непријатељу, међу тим је стајао цео народ у граду верно уз њега. — На његову заповест буду затворене све градске капије, које беху утврђене са јаким ланцима, који се само у ратно доба употребљавали.* — Свака кула добила је своју посаду, особито висока кула, која је бранила град од источне стране, а сачињавала је за себе тврђаву која се могла бранити све да цео град освоје.

Међутим владика од Оснабрика и Холтруп саставише своје чете пред капијом од Оснабрика, снабдеше је убојним оружем, поделише посао око освојења, а уједно и — грофовство.

Али своје спремање не могоше тако брзо свршити, као-што мислише, а надзорник добијао је тиме више времена за своје ствари.

Али у том спремању догоди се нешто, што је све изненадило.

Једнога дана објави рог чуварев долазак странаца. — Надзорник сам дође до капије и изгледао је ко долази. — С чуђењем примети он малу гомилу људи и жена, које јахаше на високим коњима, што особито паде уочи надзорнику. — Такове коње није око надзорниково још никад видело; особито један вранац и бељац изгледаху да су најлепши, што се на свету може наћи. — Сви коњи беху са страним седлима и уздицама оседлани, и тако лако носише свој терет, да је изгледало, као да им копита не додирују земљу. — Поред коња трчало је велико и јако псето.

Не мање упадоше му у очи и коњаници.

Четир витеза у потпуној опреми пратише једног свештеника и две госпе, које беху јако умотане у неко чудновато одело.

Са великим нестрпљењем гледаше надзорник на гомилу која је све ближе граду долазила, око њега сакупила се велика множина војника, која је радознало гледала и мислила ко то може бити? — Тако дођоше путници ближе;

дојахаше до капије без икаквог страха, и засташе; ту један од витезова, скиде свој шлем и ухватив се десном руком за зид повиче: „Помози вам Бог, надзорниче Мартине пустите ме унутра!“ Као да га је муња згодила, тако се уплаши надзорник, када је видео то лице и чуо тај глас.

„О Боже!“ повиче он и рашири руке к небу, „наш господар! наш млади гроф!“ те брзим корацима оде капији, са дрхћућом руком спусти резу и отворивши капију, истрчи надзорник напоље, и загрли свога драгог господара.

За њим појурише на врата густе чете војника, које се брзо сакупише око свог драгог господара. — У граду беше весело и радосно и старо и младо, стари чувар на високој кули дувао је у свој рог тако, као да је хтео да позове мртве на страшни суд.

Велика се капија отворила, и гроф Ото од Текленбурга уђе са својим пратиоцима, у град својих предака.

Са великим болом саслушао је вест о смрти свога оца, и јако се разгњевио када је чуо за гадне намере владике од Оснабрика и витеза Холтруна. — Затим је заповедио својим слугама, да се побрину за његове пратиоце, а сам позове надзорника у своју собу, и ту је све чуо из уста верннога чувара, шта се све догодило, док он није био код куће.

Гроф се је најсрдачније захвалио надзорнику за његове велике и не себичне заслуге, које му је указао, али када му је рекао да је Холтрун старога грофа убио, спустивши главу доле, сумњао је о ономе што му је Мартин рекао; он није могао ни помислити, да би Холтрун могао тако срамно дело учинити, шта више пре је веровао да је јелен његовог оца убио.

Јако се разгњевио када је видео, како његови суседи теже за његовим имањем. и с места је послао посланике у Оснабрик да јаве да је он дошао кући.

Већ идућег дана дође владика и Холтрун са мало пратилаца у Текленбург. — Они запскаше улаз у град, и када их пустише, обојица поздравише грофа, радосни што се он кући вратио. — У своме поздраву изјавише, да они сада немају никаква права над Текленбургом, и да ће грофа бранити од сваког нападаја.

Гроф беше од природе такав, да га је могао сваки убедити, он се умирио и радовао се добрим намерама својих гостију, на које се баш није ни љутио. — Када су га запитали за узрок што тако дуго није био код куће, и какве је оно женске довео са собом одговори им он: да се још неколико недеља претрпе, и уједно их позове на велику част коју ће он држати у Текленбургу. — Онда ће све дознати, шта му се на путу догодило. — После тога пријатељски се растадоше један од другог, а у граду се почело јако спремати за одређену част.

Ратнички изглед града Текленбурга, претворио се у весео и ведар изглед. Собе и дворане које беху дуго затворене, отворише се, почеше их нечишћавати и прати, а са највећом пажњом украсише и улепшаше женске собе. — Из великих сандука извадише скупоцене ћилимове од свиле и позлаћене коже и обесише; сјајна мљетачка огледала притврдише на зид, укратко учинише све да би што лепше и боље украсили собе, у којима би и сама краљица могла становати. — Очистише и уредише сеновите леје баштенске, жути шебој и остало мирисаво цвеће ослободише од траве која беше јако обрасла. — Сам гроф Ото радио је са највећом вољом, и за кратко време беше све готово. — У лепо украшене собе настанише се женске, које дођоше са грофом.

Народ у градићу хтео је да дозна ко су те женске. — Једна од тих је — говорио је народ — краљевска кћи са истока. друга је њена пријатељица, а остале три то су служавке. — У вече када се сутон почео хватати, видили су

људи обе прве женске са грофом у друштву где се по башти шетају; за тим остаде њена пријатељица далеко од њих, а гроф иђаше испод руке са младом принцесом по башти, и говораше неким језиком, који нико није разумевао. — Они тражише скривена места; а најрадије боравише на неком доксату који беше обрастао многим џбуњем. — На том месту угледао је Готфрид стари чувар са своје високе куле, како је принцеса скинула свој вео, и како ју је гроф притиснуо на своје груди и пољубио је. — Стари не имађаше речи којима би описао лепоту младе принцесе; само мати Божија — могаше лепша бити од ове краљевске кћери, говораше стари чувар.

Преко дана не излажаху ове женске из својих соба, пред њиховим вратима стајаше грдно псето, које ником није дало да у собе улази, осим свештенику који је често био код ових женских, и гроф који је само у подне одлазио.

Време које беше одређено за част беше већ приспело, и одређенога дана дођоше позвати гости у великом броју у Текленбург. — Међу гостима беху сви витезови, који имађаху права, њих двадесет на броју, са својим најбољим војницима, затим сви они, који беху у војничкој служби грофовој, а напослетку господа и племићи из околине, међу њима владике из Минстера и Оснабрика, и грофови из Бентхајма, Линга, Штајнфурта, Равенберга, и Реда; нико није могао сјајнију светковину светковати и величанственији збор сазвати од грофа Отона. — Гости беху са својим женама дошли, и необично беше озбиљном надзорнику видети толико лепих жена да се шетају по градићу.

Сви се гости сакупише у великој дворани.

(Наставиће се.)

ЦВЕТНА НЕДЕЉА.

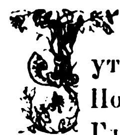утром рано у недељу цветну,
По српскоме обичају милу,
Гледајућ је дивну и пресретну
К'о из горе премалетњу Вилу, —

Цветном водом умивах јој лице
Да јој мири, да јој увек сија,
К'о и лице румене зорице
Кад с Ловћена Србину засија.

Она беше к'о и росно цвеће,
К'о осмејак Ђурђевога дана,
Она са мном у цркву се креће
До слободна православна стана.

Манастирска звона зазвонила,
Побожно се Зулма прекрстила,
Пред светињом смерно поклонила, —
Злобном свету грехе опростила.

Владимир Тројановић.

КЛИН КЛИНОМ.

ШАЉИВА ИГРА У ЈЕДНОМ ЧИНУ.

Написао Драгутин Кинфалуди.

ОСОБЕ:

Станко Виловић, поседник.
Јелка, кћи.
Зорка, подевојка му.
Јован Петровић, стотник. } браћа.
Стеван Петровић, одветник. }
Младен Предић, управитељ добара.
Сава, Виловићев слуга.

Догађа се на селу.

Изба у гостионици.

Појава I.

Стеван, Јован и Младен.

Стеван (замишљен — хода). Бадава премишљам, кад никако не иде!

Јован (седи при столу, пред њим чаше и боца с вином; скочи, лупивши песницом о сто). Ово је вино водено, као

што ми је и мозак. Већ ме глава боли, — толико умствујем, а све узалуд! Стеване брате! ти си научен, ти се законима бавиш, помози сад, ако си човек! Та и ти си у тој клопци!

Стеван. Толике си државе прошао, па ваљда ће ти и само искуство што добро улити у главу, а и старији си, на теби је првенство.

Јован. Ја се тек мачем помажем; пре бих кроз чету коњаника пројурио, него —

Младен (који је обојицу, потајно смешећи се, посматрао). Но, господо: шта сте свршили?

Стеван. Скоро ништа. Саветујте нам што, за то смо вас и звали.

Младен. Да вам саветујем? Хм, хм.

Јован. Толико и ја знам.

Стеван. Младене, да видим само ту опоруку.

Младен. Изворник је у госп. Виловића, а ево преписа. *(Узме га и чита.)* „Прво: Душу Богу, а тело матери земљи“ —

Стеван. Махнимо се увода, читајте даље!

Младен (чита). „Треће: Цело властелинско добро са свима припатцима остављам својим синовцима: Јовану и Стевану Петровићу.“

Стеван. Само да нема спомена о узимању!

Младен. „Под тим условом, да Јован Јелку, кћер, а Стеван Зорку, подсвојку Станка Виловића, узме и онда имање међ собом да поделе.

Стеван. Да грозне деобе, а још грозније женидбе!

Јован. Зар да се са сељанком свежем, а несам је ни видео, нити је познајем! С оном, која ће се с пилићи забављати, а мужа и гушчиће подједнако волети!

Младен. Добре и красне девојке —

Јован. Бар да су се из доброте до сад већ и удале!

Стеван. А та Зорка, та лепотица — какав ли је то цветак? Да ли турчинак — или сврачије ноге? Чини ми се, да чујем, како ми већ по десети пут прича бајке, што је од баба научила. О, сеоска простото, ала ћу да уживам у теби! Као Цига у мрежи.

Младен. Зорка је живе и веселе нарави.

Стеван. С петлом леже, а с гускама устаје. Није ли тако? О, чико, боље да си ми се тек за новчаник џостарао, а за срце нашао бих места! Али читајте само даље!

Младен (чита). „Иначе добро остаје, као што јесте, до смрти госп. Виловића, а за тим је његове кћери и подсвојке, јер држим: да ми синовци не ће да се жене, ако ми жељу не испуне. Али, да би и они добили што од моје течевине, споменуте девојке дужне су сваком од њих по 10.000 фор. исплатити.

Стеван. Ао, несреће!

Јован. Гром и пакао! А ја сам већ на рачун свога наследства и два пута толико потрошио.

Стеван. Младене, ви сте били управитељ добара покојног чике, кажите нам право: шта су му оне девојке, оне вештице дале да пије, кад нас и после смрти њима непрестано мучи?

Младен. Покојник је госп. Виловићу присни пријатељ био и пазили су се као браћа; девојке су га развесељавале и у болести и двориле, а ви, господо, од како сте одрасли, несте га никад ни посетили.

Јован. Ја сам далеко одавде војевао.

Стеван. А ја опет у иноземству учио.

Младен. Стари госп. је пак ово дома наредио.

Стеван. Знате ли какав начин?

Младен. Верујте да не.

Јован. Ала сте немилостив!

Младен. А смем ли питати: за што не ћете да се жените.

Јован. Амо с имањем, па не браним! Еј, пријатељу, кад бих нашао Смиљку, с којом сам се летос у Бечу забављао!

Онда не бих промишљао; али не знам: где је?

Стеван. Тако је и са мном. Потражите Љубицу, с којом сам се у Новом Саду упознао, па ма се одмах венчао! Али само лик јој живе у мени, а она је — одлетела.

Јован. Шта да радимо? Ако их не узмемо, онда смо и са тако красним наследством свршили.

Стеван. Хм, хм. Не! Ведри се — нашао сам начина!

Јован. Одветниче свију одветника, узми се на ум!

Стеван. Тако је! Живећемо, делићемо!

Јован. Махни се тога!

Стеван. Али не ми, него цуре нек буду вољне, да за нас не пођу.

Јован. То није добро. Зар ће се такве сеоске намигуше противити? Та једва ће нас дочекати!

Стеван. Је ли, Јоване, ако случајно не би хтеле? Онда ће оне новац добити, а имање је наше?

Младен. Тако је у опоруци.

Стеван. Добро је! Знаш ли шта, брате? Наружимо се, да се свако хришћанско срце згрози, кад нас види.

Јован. Паметно! Ја ћу се н. пр. хром начинити.

Стеван. А ја грбав и ћорав.

Јован. Тако ћу се набелити, тако ћу да се избечим, е ћу изгледати, као да већ по године нисам ни трепуо!

Младен. Заповедате ли што, господо?

Стеван. То, што сте чули, нек међ нама и остане; разумете ли? После чике нама припадате, дужни сте дакле и верни нам бити.

Младен. Да како!

Јован. Ако нам испадне за руком, да видиш весеља!

Младен Да ли да вас пријавим госп. Виловићу?

Јован. Можете.

Младен. Е, па до виђења! *(Оде).*

Јован. Ходи, брате, да те загрлим. Позлатићу те од главе до пете, кад умреш!

Стеван. Ја сам — чујеш ли? — млађи. Ти би требао прво. — Али сад нам ваља на посао! Ја ћу ловачку торбу под капут да турим.

Јован. А ја ћу опет штаку да потражим — или штап.

Стеван. Живела тако дивна замисао. *(Оду).*

Виловићева изба.

Појава II.

Виловић и Младен *(улазе).*

Виловић. Зар тако? Не ће да се жене? Ха-ха-ха!

Младен. Као што сам казао.

Виловић. Сад их тек волим! Сад ми тек прија, што сам често Јелку и Зорку к покојном пријатељу на подворење слао. Бар да је дочекао — сиромах — овај дан! Та је мисао у његовој глави поникла.

Младен. Ево их — иду!

Појава III.

Јелка, Зорка и пређашњи.

Виловић. Ту су, децо, младожење.

Зорка. А где су одсели?

Младен. У гостионици.

Јелка. Да ли се стотник радовао, кад сте му споменули —?

Младен. Ако га радост надуреним чини, онда јесте.

Зорка. А је ли и онај углађени одветник тако расположен?

Младен. Весео је — као онај, коме други зида кућу после пожара. Он сад више говори о имању, него о срцу.

Зорка. Претваралица! А кад сам с њиме била, казивао ми је, да седам властелинских добара вредим, јер имам седам лепота.

Виловић. То је заиста необично.

Јелка. Како да не, кад нам срећа од тог зависи.

Зорка. Да, јер их само из виђења и разговора познајемо.

Виловић. Ви им не требате!

Младен. Они би волели, кад их гђце не би хтеле.

Зорка. Зар одветник —?

Јелка. Стотник?

Младен. И да би то и постигли, наружиће се. Стотник ће хром, а одветник гурав и ћорав бити, те тим су ради, да имање и слободу задрже.

Виловић. Јован ти Бечкињу спомиње.

Јелка. Па тамо сам и ја била.

Младен. А Стеван опет Новосаткињу.

Зорка. То је моја маленкост. Ако је тако, онда им је наружење веома ласкаво.

Виловић. Али ако се варате? Они су на сваки начин лукави.

Зорка. И ја сам се досетила. Зар не би ваљало, кад би се и ми наружиле?

Младен. Аха, клин клином!

Зорка. Ја ћу се погурити и ћоравом учинити, а ти, Јелка, скрати мало ногу, па скакући!

Јелка. Не, не! Ако су они такови, то нас две остајмо на правом путу!

Зорка Па то је само игра! Кад се они због нас море, треба: да и ми што чинимо.

Виловић. Право ми је. Ако вас брачна веза и не свеже, бар ће шала да вас растави.

Зорка. Чисто бих се кладила, да је та замисао у глави мога одветника поникла.

Младен. Погодили сте.

Зорка. О, лукави свете! Но тим ће сјајнија победа бити.

Виловић. Спремајте се дакле, а ја ћу их овде примити.

Јелка. Ја се не ћу моћи претварати.

Зорка. Научићеш од мене, само хајде! *(Оде с Јелком).*

Младен. Али немојте да ме одате, господару, јер сам им обећао, да ћу о том ћутати.

Виловић. Ко би то учинио?! Човек се радује, кад се веселих тренутака дочепа, а не — да их сâм поквари.

(Наставиће се.)

„УМИР ОСВЕТЕ“ КОД ЦРНОГОРАЦА.

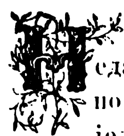

Недавно је донео „Шабачки гласник“, а по њему и „Глас Црногорца“ белешку једну под насловом *„Арнаутска беса“*. То је занимљива потица о томе, како код Арнаута постоји обичај, да се крвни непријатељи мире и то на врло занимљив начин. Но тај исти обичај постоји и код Црногораца. Чудо нам је да „Глас Црногорца“ доносећи ону белешку није донео и примедбу, да је исти обичај мирења и опраштања крвнику код Црногораца тако исто познат и обнавља се и данас.

О томе нам доноси занимљив опис В. М. Г. Медаковић у својој књизи „Живот и обичаји Црногораца“ (1860. г.) а у Матичином Летопису од г. 1826. (у књизи 7.) има чланак Француза Vialla de Saumière из књиге му: Voyage historique e politique au Montenegro, где се исти обичај црногорски тако исто лепо описује под насловом: *„Поступак јавног примирија“*, и како је ово врло занимљив и значајан обичај и веома лепо карактерише племенитост браће наше Црногораца, који умеју и најтежу увреду и најцрњем непријатељу великодушно да опросте.

За љубав млађим читаоцима нашим, којима не дође ни Медаковићева књига, а ни речени стари „Летопис“ до руку, изнећемо овде што је најважније и најзанимљивије у тој ствари ради бољег познавања наших јуначких соколова црногорских.

Пре свега доносимо споменуту белешку о Арнаутској беси. Ево је:

Код Арнаута је обичај да хране по једног гуска ради борења, кад га добро уране, пусте телала те викне по селу: „Ко има гуска за борење нека изађе у поље да се бори!“

Пре неки дан викао је телал у селу Рожоји. Један имућан Арнаутин изведе свог гуска у поље, куда је већ мегданџија са сто-

тину гледалаца дошао био. Отпоче се борба на смрт и живот. Борба је трајала пуна два сахата, један попусти — његов госа хтеде да му помогне, но госа другога гуска задржи га, у томе се посваде, те овај потегне из пушке и убије онога, чији је гусак одржао мегдан и одмах побегао у планину. „Фис“ (породица) убијенога полети за њиме и кад овај виде да ће га стићи, врати се у село и *улети у кућу убијенога.*

У соби лежаше Асо мртав, а поред њега сеђаше стара мајка кукајући за јединцем својим, — овај наслони пушку на дувар, па викне: „Аман, у твојој сам кући, дај ми *бесу,* хоће да ме убију!“ Пошто је ово више пута поновио, а и они, који су га гонили већ се кући примичу, стара скочи, изађе на поље, маше марамом у знак, да не сме нико у кућу ући, а они се разиђу. Отац убијенога уђе у собу и види поред мртва сина и жену своју, поред које сеђаше *убица.* Комад од њене фереџе (покривала) стајаше преко крила убице. Кад стара угледа свога мужа, викну му: „Напоље! Узела сам га на бесу!“ Старац не говорећи ништа, прислони и он своју пушку, пољуби хладно лице свога сина и изађе на поље, да спрема шта је за погреб нужно. У томе дође и мрак, сваки се у кући нечим занимао, неки сном, а неки за сутрашњи погреб. Стара устане, узме за руку свога заштићеника, да му пушку и изведе га у планину, где је могао бити сигуран, говорећи му: „Довде је беса, а сад се чувај“ — и она оде кући својој.

Беса се свршила, сад настаје *освета.* Колико се „Фис“ (породица) убијенога стараше, да час пре освету изврши, утолико се пре овога „Фис“ труђаше, да их измире. Овако је стање трајало два месеца.

Једнога дана скупи се сва породица убице и реше да траже од оца убијенога, да му крв поклони — и тако пођу сви, па чак и жене понесоше децу из колевке, да овај спровод увеличају.

Напред иђаше убица марамом покривен по лицу, пушку, којом је убијство извршио, обесио о врат, грлић окренут к земљи, поред њега иђаху два његова најбоља пријатеља, остали за њима. Кад спровод дође близу куће убијенога као из једног грла викну сви: „А—ман, а—ман“; ово је викање трајало скоро до подне, јер отац убијенога неће да опрости крв, већ се договара са укућанима, хоће ли га овде убити,*) и најпосле реше да му опрости, и тако изађе из куће и упути се њима. Кад га убица спази одмах клекне, а они нададу већу дреку: „Аман, аман!“ Старац му прво скиде пушку с врата и испали је у вис, по томе скиде му мараму с лица и пољуби се с њим — и тако се сви изљубе и овај га узе у место сина, одведе га кући и ту је трајало весеље три дана и на томе се сврши арнаутска беса.

У „Летопису“ за г. 1826. у чланку „*Црногорци*“ има превод из књиге Француза *де Сомјера* о поступку при јавном помирењу код *Црногораца,* из којега доносимо овај одломак:

Кад два племена, која су за дуго време непријатељствовала, науме да се помире, било за то, да се сједине против каквог заједничког непријатеља, или за то, што им је време или њихова заједничка корист ослабила ону силу мрзости, или баш и за то, што им срца, пребацивши сваку меру свирепости дају познати тегобу мњења, које их у презрење баца; а она онда заишту од једног *кмета,* да се скупи *збор* (ово је особити суд, ког они учине својевољно); ту се саберу двадесет и четири старине, од којих свако племе по дванаест изабере по својој вољи.

Свештеник или друго какво важно чељаде из села уцвељеног или погинувшег Црногорца председава у овом испитивању и покупи гласове или мишљења од сваког старешине и однесе камо надлежи; али се ово ретко догађа, јер је још пре збора ствар приуготовљена и резултат је већ сигуран. Овог се дана учини свечана литургија; барјаци се развијени вијоре около цркве и пред сваким, који год ту дође ударају звона непрестано, али што је најзначајније, ни једне се пушке ту глас не чује, него чак после већ, кад се свечаност

*) Овај има право, кад изађе из куће, да га оном истом пушком убије или да му крв опрости. За то убица иде покривеним лицем да не види своју смрт, јер се предаје на милост и немилост.

сасвим сврши и кад се већ хоће да разилазе. Све ово бива пре, него што је и један кмет и најмање што окусио.

Кметови се саберу један ђахат пре литургије, да преброје, колико је *крвнина* учињено. Једна *рана* зове се *крвнина* и оцени се *десет дуката* (цекина). Смрт једног човека зове се овде *једна глава*; ова ваља за *десет крвнина*, дакле за *сто* дуката. Глава једног свештеника или поглавара у отаџбини ваља седам пута више, него ли друга која глава. Ова је цена учињена још од памтивека.

Али се и ова већ мало по мало почиње кварити; а који пут се оцењује погодбом преко посредника. Од избројене суме кмет има власт задржати четири дуката за труд свога друштва; али ово прелази свагда на кривца као њихова милошта, коме отпусте одмах, како се ово примирје сврши.

После кад се већ учини рачун кметови кажу, шта су у свом суду пресудили и једној и другој страни, које после сами одреде и време и час церемоније. Даде се таки сад разгласити сродницима и пријатељем, да се и они преправе и најлепше одело за онај дан обуку. Сад се науче и с једне и с друге стране церемонијама и шта треба радити, тако, да од оваквог примирја ни најмање штогод не изостане, да би се тим избавили од оног немилог понижења. После се договоре и определе дан, час и место, где ће се прочитати сентенција јавно пред народом. Сад заишту од владике или гувернатора допуштење, које свагда у оваквим случајевима и добијају. Ови даду прогласити по целом вилајету, па више пута дођу и они сами, те ту буду у друштву с многим народом.

(Наставиће се).

ЖЕНЕ И НАУКА.

ОД Х. Т. БОКЛА.

(Наставак.)

Није било основа мислити, да сила, која је причинила пад јабуке може бити умањена, па како се она не умањава, то, питао се он, зашто није безгранична? — Зашто се не продужује и даље? — Ако сила, која причињава пад јабуке, може управљати месецом, то зашто се она ограничава само тим, зашто не би потчинила својој власти и планете и не заустави их да се крећу услед теже око сунца, као што се креће месец услед теже око земље. — Док је тако мисао његова прелазила од једног појма к другоме, уображење га је увлачило у пространство и седећи све на једноме месту, не чинећи ни опита ни пажње, док год није опазио појаве природе — он је поставио једну од највеличанственијих теорија, које су се могле створити у уму човекову. Благодарећи нетачном размеру земнога дијаметра, подробности потребне за преглед и оверење ове чудновате концепције израђене су тек после 20 година, кад је Њутон продужио радити на томе питању. Таким начином велико откриће највећег у свету натуралиста-философа и по почетку и по свршетку било је плод дедуктивнога метода. Замислите како су незнатну улогу играли у томе открићу спољни осећаји! Откриће је било глорија мисли! Мисао је била смелост ђенија! Многи и сад мисле да је пад јабуке био узрок открића и случај тај подвргавају оној површној изреци, да „мали узроци воде великим последицама“, — они, који тако мисле, показују да су неспособни ценити оно, што су урадили велики људи. Никад велике последице нису потекле из малих узрока. Узрок открића силе теже, није био пад јабуке или какав други појав спољног света, — узрок открића теже био је ум Њутонов.

Следећи пример успешне примене метода à priori или дедуктивног да узмемо из проналазака у царству минералошком. Кад разматрамо кристале у њиховоме природном облику, нама се чини да ништа није неправилније од њих. И у најпростијим облицима доводи нас у неразумевање њихова неправилност и неједнакост; но природни кристали сутичу се обично не у првим но у другим

облицима још нејаснији и необичнији. Та необичност дуго је занимала философе, који руковођени индуктивним, à posteriori методом подвргли су их свима могућним опитима, делили их, мерили, полирали, дејствовали на њих хемиским агенсима, речју: радили су све, да би могли пронаћи тајну њихову. Но тек на крају 18. века Француз Гају, један од најзнатнијих људи тога најзнатнијег века, учини велико откриће доказавши да су природни кристали у природи савршено правилни, и да се други облици од првих отклањају правилним процесом минијатуре. Процес тај он је назвао *законом скидања* с тога, што су основни процеси скидања тђ. стални као и основни почеци нараштавања. Сад да обратимо пажњу на то, каквим је начином учињено то откриће?" — Гају је био по природи поета; највеће његово уживање била је шетња по Jardin du Roi и наслађавати се природом, не с тачке гледишта природњачког већ поетског. Ум му је био силан, уображење још силније и бујније и желећи се наслађавати красотама природним, он се пре свега обратио биљноме царству, које га је привукло грацијозношћу својих облика и разноврсношћу цветова. И кад се његова песничка природа наслађавала, — ум његов поразила је идеја симетрије и као што вели Кивије то га је навело на мисао да је у њих красота скривена и неприступачна спољним осећајима. Тада је већ половина открића била учињена, он је већ завладао кључем у тајни и стајао је на правоме путу на коме нису били други, који су посматрали минерале, помоћу осећаја и опита, док се он приближио к њима теоријски и спекулативно — са стране идеје. — Сам Гају у своме великом делу о минералогији вели, да је за излазну тачку узео идеју симетрије облика и од ње дедуктивним путем дошао до свога открића. Да би се боље уверили о истинитости овога обратимо пажњу на две околности: ма да се Гају рачуна као оснивач минералогије он је имао тако проста средства за испитивање да његови последници веле, да у њега није било ништа правилно. Друго, услед своје поетске занесености, он је заборавио и оно мало математичног знања, што је пре имао и кад је имао да разрађује подробности своје науке, морао је као ђачић учити основна правила геометрије.

К тим примерима примене т. зв. идеалног метода к неорганском свету, да придамо још један случај примене његове к органскоме свету. Ономе, који студије ботанику, познато је, да прашници, тучкови, крунице, итд. нису ништа друго, до мена облика листова. Разни ти делови, који се разликују по облику и по својим радњама јесу последице промене листа. Овде се природно намеће питање: ко је то пронашао? — Откриће то учинио је ђеније, велики поета ђермански и један од највећих песника целога света, учинио је Гете. Његово силно уображење к фином појму облика, дало је могућности, те се у њему зачела та мисао, од које полазећи дедукцијом дошао је до закључка. Кад је Гете објавио свој изналазак, ботаничари не само што су га опровргавали, но су ускиптели на њ гњевом: како се смео усудити један поета да уђе у област њихова знања! — Како то, човек, који пише стихове и комедије, човек од уображења, који не познаје факта, који никад није радио с микроскопом, није чинио никакве опите над биљем и човек сме ући у свету градину природних наука и издати се за философа! То је било одвише дрско. Но Гете, давши свету своју идеју, чекао је и сачекао своје време. Знамо како се оно свршило: људи од факата, приклонили су најзад главе пред човеком од идеје. Поета је победио философе на њиховом личном земљишту.

Још један пример и ми ћемо завршити ову страну питања. Овај исти поета учинио је и други важан проналазак у прир. наукама. Гете, шећући се по једном гробљу у Венецији, спотакао се на једну лобању, која је била пред њиме. Одједанпут се зачне мисао у његовој глави, да је кошчани заклопац главе просто проширење кошчане навлаке малога мозга. Ту светлу мисао примили су природњаци у Ђерманији и Француској, по у Инглиској није примљена, док год није Ven у своме гласовитоме делу Homologies of the Vertbrate Skeleton показао њен значај и њено место у општем систему философске анатомије.

Обратимо пажњу на околности, које су пратиле тај проналазак. Њега није учинио какав велики хирург, анатом или медик, но пѣсник. Ствар се десила у Венецији, где је све као приуготовљено да покрене уображење песниково. То чудо поезије, романтике, живописа и песме, остатци умрлих људи, којима је Гете тада био окружен — све је то испунило његову душу смерношћу, у којој човечји разум, уплашен и нѣм, ради слабо, а даје маха уображењу да блуди у том идеалном свету, из кога црпи своја најузвишенија надахнућа.

Нама се чини да је врло згодна сличност међу тим случајем и једном прекрасном епизодом у великом дѣлу великог човека. Овде мислимо на Шекспирова Хамлета. Сетите се оне чудне сцене, кад Хамлет пролази између гробова у глуво доба ноћи. Опомените се, како се раздражава уображење великог мислиоца, премда он још не зна да гроб на коме стоји скрива оно, што му је најдраже на земљи. Још не зна ништа, а већ је узбуђен и као Гете он подиже лобању и његова мисао почиње дејствовати. При помисли о томе, како су ишчезле многе личности, уображење му је прелетело у наточ за две хиљаде година и чинило му се да му је у руци лобања Александрова, ум његов почиње сравњивати трулу кост с оним, што је негда у њој било — с мозгом. И он као и Гете, прелази к идеалном физичком свету, свађа велико учење о вечности материје, учење, које је у то време тешко било и почети доказивати. Зашто, пита се он, уображење не би могло снимити с ове кости траг благородног пепела Александрова? — И тада, кад је Хамлет био готов да развије и даље своје уображење — њега задржава један човек од факата, једна практична и прозаична природа, — поред њега је стајао верни и драги му Хорације, који је све то држао за маште распламтелог уображења. „Тако посматрати одвише је занимљиво“ вели он њему. „Каква сцена! Какав контраст између Хамлета и Хорација, између мисли и спољног осећања, уображења и размишљања.

Још би много имали рећи поводом тога питања, но држим да је ово јасно у прилог метода дедуктивнога. Не сме се изгубити из вида да су помоћу тог метода испитане највеће тајне у природи. Дубоки мислиоци знатно су проширили круг нашег знања искусном применом индуктивног метода. Они су заслужили уважење и признателност нас и потомства, па ипак ми узимамо слободу да кажемо да нису сви баш проналасци учињени помоћу тога метода. Ја држим да је у уму човечјем, духовни, поетски и у колико нам је познато безузрочан елеменат, који нам дозвољава да завиримо у будућност и откријемо истину. Област мисли раширује се, хоризонт се размиче са свију страна и готово постаје немогућно за логичке последице разума да обухвати то огромно пространство у свој његовој целости. Ум наш, занимајући се изучавањем појединих истина ризикује да падне у ужасну ограниченост. Обраћајући сву пажњу на један предмет, ми тим сужавамо наше појмове и испуштамо из вида опште истине до којих се може доћи ширим путем и ако не тачније свађеним појмовима. Нема сумње да су неке од тих бедних последица већ познате. —

(Наставиће се.)

ЛИСТАК.

НАЈНОВИЈИ РОМАН ЕМИЛА ЗОЛЕ.

Код Шарпантијера у Паризу изишао је недавно нов роман Емила Золе под насловом „Сан“*) Ново дело од Золе увек је знаменит догађај у књижевности и с тога доносимо по „Б. Т.“ у кратким потезима слику овог најновијег дела му.

Овога пута латио се Зола „мистичног“. Јунакиња ове књиге, није налик ни на једну од досадањих јунакиња у делима Золиним.

*) Овлаштен превод овога романа излази баш сада у „Гласу Црногорца“ под насловом „Снови“.

Она је ванредна као Жан д' Арк, чиста као Вирђинија и љуби као Јулија. Као сироче узеше је гладну и озеблу честити људи, који се бавише вѐзом и којих је кућа била уз стару саборну цркву старе варошице. Они су неговали дете, примили је под своје и учили је своме занату, т. ј. да везе. Девојче је ишло непрестано у цркву, читало старе свете књиге, те и нехотице постаде забуњено чудноватим стварима, беше пуно привиђења и чуда и хтеде да чини што и светитељи. Младо девојче се заљубило у неког уметника, за којега није знало да је син владичин. Овај није осећао воље и дара да буде свештеник. Он се млад оженио, а жена му умре при порођају, тешка туга за женом учинила је, те је отишао у калуђере. Младић овај има пет милијона, а владика неће да допусти да узме ову младу девојчицу. Ова верује непрестано у свој сан, те чека стрпљиво, али смрт дође и однесе је баш у ономе часу, кад јој се сан остварио.

То је кратак садржај дела, које и ако је тако просто, ипак је пуно најјачих ситуација, што потресају. Ево неколико места у верном преводу.

Вешто описује Зола како Ангелика почиње да сања.

При радњи повиче она:

— О! Ала бих се удала за краљевића!... За краљевића, којега никад видела нисам, који би дошао с вечера, при сутону, узео ме за руку и одвео ме у палату .... Па шта бих још хтела? Да је врло леп, врло богат, ох, најлепши, најбогатији, што га је икад било на земљи! Коње, да чујем их рзати под својим прозорима, драго камење, да ми лежи пред ногама, злато, као киша, као потоп, да тече из мојих руку, чим их отворим.... И што бих још хтела, то би било, да ме мој краљевић љуби до лудила, а ја њега да љубим као луда. Па онда да увек и вечито останемо млади, чисти и племенити!

Занимљива се идила развија у једној глави овога романа, у којој Ангелика поклања просјакињи своје ципеле.

... У овом тренутку примети Ангелика да су јој ноге босе и да ју је видео Фелисијан. Она се збуни. Не смеде ни да се макне. За тим се уплаши, забуни се и почне бегати. Њене беле малене ножице трчаху врло брзо по трави. Смркло се, па у помрчини се још већма светљаху њене ножице. Ангелика потражи даску, што је била као мост преко потока. Али Фелисијан јој стаде на пут. Колико је он дотле био страшивица, сад видећи је такву плане од љубави. Кад ју је стигао једва је могао да промуца своју исповест, која му је горела на уснама:

— Ја вас љубим!

Врло дира појава, у којој Ангелика пада пред владику и признаје пред њим, да му љуби сина:

... Она га је молила и преклињала, она се поново сагнула пред њим, кад га је видела онако хладна, без речи, без покрета. Ах! Ово девојче, што му се сагло пред ногама, овај миомир младости, што јој из белог голог врата теџијаше! Овде види он ону плаву косу, какву је он некад онако лудо љубио. Она, чија га успомена мучи сада после двадесет година, била је тако исто свежа и млада, имала је таки исти врат, беше тако поносита и мила као љиљан. Она му је у овој девојци опет оживела, чисто она беше сама то, што је онде јецала, што га је молила, да страсти њезиној не замери.

Али частољубиви отац је сањао о другој прилици за сина. „Никад!“ викне он и оде у цркву, где је мир и тишина. Ангелика је уништена, она се свега одриче; али се радије одриче живота, него свога сна. Заљубљени овај пар заклео се један другом вечитом верношћу. Сваким даном је кукавно дете било слабије и слабије, а кад Фелисијан хтеде с њиме побећи, нашао ју је умирућу. Ево како то Зола прича:

... Ангелика лежаше на самртној постељи. Беше десет часова једног ведрог зимског дана У великом краљевском кревету лежаше она још од јучерањег дана без свести. Лежаше на леђима, њене ручице као слонова кост беле спуштене беху на покривачу, очију није отворила. Лице јој беше меко и мршаво, око њега златна косица. Човек би мислио да је већ умрла, кад јој се не би уснице по мало

кретале при дисању. Пређашњега дана причестила се и исповедила, јер се зло осећала. . . .

Ангелика је опет оздравила. Она је дочекала да јој се сан оствари, јер ево дочека венчање са Фелисијаном, пошто је отац дао дозволу. Свршио се црквени чин и младенци пођу у свој дивно намештен стан.

. . . На вратима младеначке одаје посрне Ангелика. Она баци поглед на прстен, што јој на прсту беше и насмеши се овој бурми, што их има да вечито веже. Зар није стигла сад крају своје среће? Она прикупи сву снагу, исправи се, прислони уста своја на уста Фелисијанова и умре. . . Фелисијан је држао у наручима својим само једно ништа, нежно, слатко ништа, обучено у невестино одело, украшено чипкама и бисером. Одавна је он већ приметио, да он има само сенку. Привиђење, што је дошло од невидимога, вратило се невидимоме. То беше само појава, која је изазвала илузију. Све беше сан. И на врхунцу среће ишчезла је Ангелика у задахнућу једнога пољупца.

КЊИЖЕВНОСТ.

Опет „Dra Antuna Kauera *Kemija* za niže razrede srednjih učilišta. Preveo g. prof. Gustav *Pexidr* . . .“

У 12., 13. и 14. броју „Јавора“ од ове године оцијенио сам овај пријевод с њемачке прегледалице, а у „Viestniku za gospodarstvo i šumarstvo (свезак II. од ове год., стр. 94—117) одговара ми на моје приговоре главом сам г. преводилац.

Ја не знам, шта је то, да *хрватске* школске књиге о *природним наукама* не примају се с оном пажњом и маром, као њихове друге о осталим наукама. Управо тај *немар* према оваким књигама нагнао је мене, да *први* изиђем на јавност с оцјеном те књиге. А да гледе на то имам ја право, свједочи и то, што осим моје оцјене није изишла никаква друга, прем има доста стручњака по средњим школама и у свеучилишту. Било како му драго, ја сам чинио по својој *дужности*; и за то ме ево с одговором на одговор преводиочев.

Што ми се пребацује, да „не познајем темељито предмета о којему хоћу да судим“, сиравио бих то у џпаг и ћутао бих као заливен, да ми је казао ко други, а не професор хемије, који пише да у „зденчаној води“ има „вапникова карбоната“, и тај да је „*креда*“. Та и ђаци у I. разреду реалке знаду, како је постала *креда*, а писац школске књиге нађе је у „зденчаној води“. Није доста то, још ме кори г. преводилац, да *изврћем* ствари, и што му гђекоје недостатке и мане нијесам одбио на — „slagarske pogrieške“.

Што је ријеч „plin“ доспјела на мјесто ријечи „voda“, то је због непажње свију маја, које су бајале око пријевода, али како је од „*изгледања* на награду“ постало „iz če ki vanje na nagradu“, то бих желио да дознам. Мора да је то израдио исти онај зли дух, који је и у пријеводу *Волдржихове* „Zoologije“ код рака Squilla mantis метнуо у заграду да се зове њемачки „Bärenkrebs“, а *Лајнису* је та животиња „Gemeiner Heuschreckenkrebs“. Шта г. прев. фотографише при магнезијеву свјетлу „тамне и подземне просторије“, за то мора да киха слагач; „очевидно“ је, да је онђе на мјесту пријелог „у“, али упитајте своје филологе, па ће вам казати, за што треба онда прилијепити и посљедњој ријечи једно или два слова (какве ко воли наставке). Та *тачност* има лијепу прилику и у напоменутој „Зоологији“, јер у набрајању фамилија *звјеради* стоји: 1., 2., 3., 4., 4., 5., — баш као и у изворнику. Зар и ово не показује, како се ради с *помњом* око школских књига; и доиста је пријекор на правоме мјесту, да *таке књижевнике* на тај посао нешто креће, што се зове „*награда*“.

Ала је сладак г. преводилац. Мјесто што ме грди од почетка до краја свога одговора, требао је бар да ми и гђе рекне: *хвала*, јер ко напоредо буде читао моју оцјену и његов одговор, увидјеће, да је *добар дио оцјене тако списан, да га ни сто ауктора не могоше оркњити*. По чем је оно друго изобијано, олупано и успреметано, није куд камо, морам да покупим те уломке и помећем тамо гђе су и били.

Ја написах по Кауеру: „да *силицијев диоксид* налази се кристализован као горски

кристал, цитрин, чађавац, морион, аметист; *кристалиничан* као **бјелутак** у *разним варијететама*; а *аморфан* твори халкидон, карнеол, илиотроп, кремен . . .“, па надовезах: „Мени је за дивно чудо, како је г. Др. Кауер могао овако раставити те сродне руде, кад су и **оне** *очито* **кристализоване** такођер варијетете **бјелуткове**.“ Уједно сам упозорио и на *десето* издање *Наумановe минералогије*, јер тамо су „Phanerokrystallinische Varietäten“ све *оне*, у којима се силицијев диоксид налази по Кауеру *кристализован* и *кристалиничан*. „Quarz“ или „бјелутак“ име је „**врсте**“, па јер Кауер учи да се силиц. диоксид налази *кристалиничан* као *бјелутак* у *разним варијететама*, то сам ја приговорио ономе одвајању *очито кристализованих:* горскога кристала, цитрина и т. д. од осталих „*варијетета*“ **бјелуткових**. Ово је смисао мога приговора, јер тако изгледа, као да су *цитрин*, *морион* и остали судрузи њихови њеке посебне *врсте руда* (Mineralarten).

А куд однесе ум госп. Пексидра? Он не имаде када, да проучи, кад се употребљава замјеница *овај* и *онај*, па је мислио, да ја **аморфне**: *халкидон, карнеол, илиотроп, кремен . .* сматрам као *очито кристализоване* варij. *бјелуткове*. Ово је вршак мудрости! А још је мудрије, што на рачун свога „несхваћања“ мени подмеће, као кукавица своје јаје у туђе гнијездо, да ли је још и ко видио очито кристализована *халкидона* и т. д. А како стојимо с њима? Ја преведох, да *аморфан* силиц. диоксид *твори* те руде. Али то је „neistinito“. Да сам метнуо да *твори* **сам** те руде, онда би тај пријевод био неистинит, а да је аuктор написао и ту, да је он „Gemengtheil“ у тим рудама, био би и пријевод друкчији. И тако сте и ту, г. преводиоче, тјерали вука, а истјерали лисицу. А да ли су *халкидон* и *кремен врсте* или *варијетете*, и то *бјелуткове*, о том не ћемо трошити ријечи, и свакако им је по истраживању Х. *Розеа* и *Рамелсберга* мјесто међу „*криптокристалиничним*“ варијететама бјелутковима; а на то се и односила моја примједба о значењу ријечи „*аморфан*“. Па тога ради није се ни покојни *Хохштетер* жацао, да их у ту гомилу уврсти.

Зар је све једно: „vapnenac“ или „vapnenjak?“ За што и овђе не позивате у помоћ Вукасовића и Кишпатића, као што радите тамо, гђе вас тобоже извлаче из „тамних просторија“? Покојноме *Живку* (који је *јестаственичке школске књиге у хрватскоме руху приредио* и још само као „Ž. V.“ на њима се води, дочим приређивачи новијих издања цијелу титулу своју исписују), њему је *вапненац* = Calcit, а *вапнењак* = Kalkstein; има и он седра или бигар, а у „Rudstvu“ његову свуда је „тврдина“; а што у посмрчади његовој стоји *тврдоћа*, тога ради вуче ме жеља, да завирим у његове рукописе.*) Ваља дакле разликовати врсте од варијетета свуда, гђе се год ради о рудама; а не да се због наше самовоље муте нојмови и супротно поучава младеж.

Ја замјерах и томе, што је тамо на своју руку уметнуо наш дични преводилац њешто о *хетероморфизму*, јер ја „имам посла и у VII. разреду, док упутим ђаке у то с којима сам прије тога претресао сву *кристалографију*.“ Тога ради „жали“ ме г. Пексидр; та он са млађим и незрелијим ђацима није „нашао код тумачења тога појма на особите потешкоће.“ Када нам и сам каже, да „*Бихнер и они други писци* држе, ... пошто само онај може право појмити „хетероморфизам у једном суставу“ кој(и) је *кристалографију темељито проучио*“, — онда ја морам да жалим његове ђаке, што их кљука таком душевном храном, која не оставља никаква свијетлога трага на примљивом духом младићском, па особито, ако нема при руци никаквих кристалних образаца. А на врага ће и они, кад и то без кристалографије не иде у главу. Па кад и сам признаје, „да то баш није ствар за *ниже* разреде“, онда на што онолико пискарање. Јест ме „зла срећа“ послужила, кад сам зграбио овај несрећни силицијев диоксид, али тако се пише у *Наумановој минералогији од год. 1877*, а што у вашој од *год. 1885.* мало друкчије стоји, то баш није толики гријех, јер докле год уза

*) Што у „Književnik“ у за год. 1866 у чланку му: „Dosadanje napredovanje u prirodopisu“ употребљава *тврдоћа*, то је било *прије* „Rudstva“ од год. 1875.

„triklin“ буде стојало у загради „hexagonal“, дотле ће та ствар бити под питањем. Ово сте морали и сами, г. Пексидру, да истакнете, то би било праведно. (Наставиће се.)

РАЗНО.

(О брзом и спором умном раду). *Квинт Цицеро* пише своме брату Марку Тулију: да је он за шеснаест дана написао четири трагедије. — *Еразмо* од Ротердама је своју сретну сатиру „У похвалу луда“ написао код својега пријатеља Томе Мора у Лондону за недељу дана. — *Лајбниц*, који је тако ванредно лако решавао најтеже математичне задаће, писао је писмене расправе врло споро и с натегом. Међу његовим хартијама нашло се по четир-пет почетака и нацрта од једног истог списа. Шта више и кад је обично писмо писао бацао је по пет и више хартија, а многи његови рукописи због силног брисања и многих поправака и греботина не могу да се читају. — Гроф *Мавро Саксонски* († 1750) написао је једно велико и знаменито дело у војеној струци за тринаест ноћи. — *Самуило Џонсн* је написао животопис Рихарда Саваза, који износи 180 страна на великој осмини, за тридесет и шест сахата. — *Волтер* приповеда, да је своју жалосну игру „Заира“ написао за двадесет и два дана, а за „Loix de Alinos“ му није требало ни осам дана, — ако је истина што он сам прича. — Трајанов панегирик, који износи 111 штампаних страна, написао је гроф *Алфијери* од 13. марта 1784 до 17. истога месеца. — *Др. Барт* је око год. 1786 преко зиме написао 160 штампаних табака. — *Карло Фокс* је могао на сабору по неколико часова неспремљен да говори, а сасвим је друкчији био, кад узме перо да пише; за најмањи чланчић морао је по више дана да се мучи. — *Гете* је написао страдања младог Вертера за четири недеље.

(Особењак). Неки енглески особењак дао је после смрти своје жене донети у башту десет буради мастила, те је удесио, да му водоскок само црне зраке избацује у вис, у знак жалости.

(Лепак). Добар лепак за кућевну потребу добива се, кад се узме два лота арапске гуме и $^1/_2$ лота глицерина, па се раствори у 6 лотова кључале воде.

(Први муњоводи). У почетку је било тешко удесити муњоводе, што их је Венијамин Франклин г. 1753. у Филаделфији изумео. У Св. Омару, малој једној варошици у Француској, изродила се г. 1782. у овој ствари читава свађа. Тамошњи адвокат Визери де Боавале био је први, који се усудио да намести муњовод на своју кућу. Суграђани га туже суду, и овај реши, да се муњовод има одмах с куће скинути. Визери је апеловао. Виши суд је паметнијег мишљења био, и реши да је сваком слободно своју кућу од муње и грома чувати. Но и ово решење није ишло лако. И ту се изродише најпре разна мишљења и препирке. Знаменито је, да је адвокат Робпијер, који је доцније у револуцији онако изишао на глас, за муњовод се јако заузимао и врло оштроумно и речито бранио ову ствар, тако да су се сви дивили. — У Америци се муњоводи брзо одомаћили. У Немачкој је први био Дивиш год. 1754., који је у Прендицу код Знаима у Моравској први муњовод наместио. У Енглеској је први био владика Рихард Уетсн г. 1762. у Пејшилу. У Хамбургу је год. 1769. на кули св. Јакова, а у Сагану на парохијалној цркви; год. 1775. на дворцу у Дражђанима; године 1776. на кули на Марковој пијаци у Млетцима и у Падови; г. 1788. у Нирнбергу.

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шаљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора“ у Нови Сад.“

Цена је листу: на целу год. 5 фор. на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 нов. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића. Штампарија Дра Павловића и Јоцића у Н. Саду.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

ВЛАСНИК: ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

УРЕДНИК: Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 44. У НОВОМ САДУ 30. ОКТОБРА 1888. Год. XV.

ПЕСМА ПРОПАЛОГ ИДЕЈАЛИСТЕ НА САМРТИ.*)

(Саопћио Радован Кошутић.)

?

Крв је моја отров црни,
Грло моје трулеж пусти,
Изумире реч у усти' —
Жртва ја сам смрти сред чељусти.

Против сунца мрак се диг'о,
Против духа тело моје,
У повоју сунце било —
Под земљу ће црну обадвоје.

Полета ми мисли није,
Око мене пуста тама,
Снови ми се млади руше —
Међу својим гинем зидинама.

Зверске страсти са мном с' брате,
У теме ме ками бију,
Идејама раку копам —
Усахнуле сузе сред очију.

Небу, сунцу машта хтела,
Сагорела крила смела,
Страст грлила вите, танке,
Трула тела — блудне израјанке.

Труло тело земљи јури,
Крхам перо, лете сури,
Не пљуј, свете, смрт се жури — —
Salutant te, Ружо, morituri!**)

САРАЦЕНСКА НЕВЕСТА.

ПРИПОВЕТКА ИЗ СРЕДЊЕГА ВЕКА.

(Наставак.)

На јужној страни дворане беше још једна мања соба, у коју се неколико степеница више пењало. — У овој мањој соби беше сто постављен за грофа Отона и за других пет грофова, и за владике, а остали гости сместише се у засебној дворани, која беше одма до ове собе.

Али пре него што се село за сто појави се гроф Ото на вратима која спајаху велику дворану са малом, и замоли присутне госте да га пажљиво саслу-

*) Међу артијама покојног пријатеља свог нашао сам песму ову. Љубио је, варао се; а кад је видео, да се преварио, поцрнео му свет — одао се страстима, и умрьо, као најгори песимиста. „У свету брале нема љубави", па је ни он није нашао. Умрьо је са сузама у оку. Лака му земља у далеком крају. Р. К.

**) Ружо, самртник те поздравља! Подобним узвиком поздрављали су гладијатори Цезара.

шају. — Госпође седоше на лена канабета а господа стајаху поред њих, и када се све умирило, поче гроф Ото овако отприлике приповедати:

„Има скоро већ шест година, како сам био у страној земљи, далеко од своје домовине, где ме је несретна судба против моје воље задржала, напослетку ме усрећила, како ни у сну нисам сањао.

Како сам помоћу божијом дошао наново у своју отаџбину и угледао град својих предака, то сам рад да вама као својим пријатељима приповедим догађаје који се десели за време мог источног путовања.

Са шест друга, који су самном заједно од жеље горели да виде својим очима места куда је наш спаситељ као човек путовао, то се ми кренусмо на пут из Текленбурга у почетку жетве. — Ми пођосмо путем који води кроз Тирингеи на Праг и Беч и пловисмо Дунавом доле. — Још пре него што се година навршила били смо у Цариграду. — По некоји нападај необузданих чета у Маџарској сретно смо одбили са нашим мачевима, а међутим нисмо изгубили наде на сретан долазак у свету земљу. — У Цариграду задржасмо се неколико дана и посматрасмо знаменитости. — Баш у сретни час нађосмо једну гомилу хаџија која је хтела да путује у Азију. — Ми се придружисмо тој гомили.

Пошто смо Божић лепо провели, то се укрцасмо у лађе, те се отиснусмо на дебело море. Молећи се Богу превалисмо опасни пут кроз малу Азију.

Док смо пловили уз обалу није било никаквих тешкоћа. — Хране смо имали доста; предео беше врло леп, и први део нашег путовања сретно доконасмо. — Упознасмо се међутим са људима који беху у нашем каравану.

Међу многим хаџијама било је неколико свештеника, од којих ми се један стари свештеник из Немачке врло допао. — Дуго беше он свештеник, а пошто је био врло остарио, то није могао више да отправља своју дужност као што треба, те је зато напустио своју дужност и предао једном млађем свештенику, а он је још хтео да види свету земљу на после да оде у манастир и мирно да заврши свој патнички живот.

Севастијан — тако се звао свештеник — придружи се нашој гомили. — Његово богато искуство у душевним и светским стварима често нам је помагало, а ми од своје стране трудисмо се да му олакшамо напоре на путу. — Ми се договорисмо, да један уз другог држимо док не дођемо у Јерусалим.

Имали смо довољно узрока, да се један с другим слажемо, јер чим смо се отиснули од обале, и почели да се пењемо на висораван Малоазијски, почеше се појављивати опасности и муке у највећем степену. — Пут кроз брег беше често тако тежак, да смо с тешком муком могли довести наше коње. — Наскоро не беше ни хране доста, а зликовачке чете тражише прилике да нас нападну, не што су желиле да нас опљене, него што их је фанатизам гонио, да што више убију омрзнутих Хришћанских хаџија.

У нашем каравану настуни права глад, а посљедица беше болест, која на нас све наиђе.

У овој великој опасности беше отац Севастијан прави анђео хранитељ за нас све, а искуснијег лекара од њега, неби могао човек ни наћи. — Са неуморним трудом и пожртвовањем обилазио је, тешио и неговао је болеснике, где и како је могао. — Никаква телесна или душевна опасност није могла да задржи великодушног човека да нам не помогне. — Ми што смо остали имамо да захвалимо само њему што смо данас живи.

Лагано и са великом муком иђасмо напред; било је и таких дана да нисмо могли због болесника ни једну миљу

прећи. — Али ми сносисмо са великим стрпљењем све, шта нам Бог посла, а није нам ни тешко било, јер речи оца Севастијана улеваху нам снаге, и гоњише нас напред. — Најбоље је на свету, — говораше отац Севастијан, што човек човеку може учинити, то нека учини.

У каравану беше једно одељење француских племића, и неколико Шпањолаца, који не хтедоше да наставе опасан пут, јер им је тешко било ранити и бранити болесне хаџије.

Као да је несрећа хтела, да се неколико лавова покажу у близини нашег каравана, и као што беху гладни и жедни крви, опколе нас. — Французи не хтедоше да нам у тој невољи помогну. — Ни лелек болесних и изгладнелих, нити моје нити оца Севастијана озбиљне опомене, не могоше задржати охоле себичњаке, они оставише караван и пожурише се кући на својим брзим коњима.

Све, што моћ уображења може у страху и болу измислити све је то нама претило. Ко ће нам хране набавити? Ко ће одагнати страшне Селџуре и дивље животиње?

Како ћемо болеснике са собом носити?

Без икакве људске помоћи смилова се Бог на нас те нам посла обилатију помоћ, него што се и надасмо. — Све, што год требасмо, наједаред нам се показа; непријатељи оставише нас, и почеше гонити, као што смо доцније чули, оне Французе који беху од нас отишли; да, шта више и дивље животиње канда се смиловаше на нас, поштедише нас, и док смо мислили, да пред провалом стојимо, показа нам се бољи пут којим смо истина лагано, али ипак сигурно своме циљу ишли.

Наша нада, да нам је божија помоћ увек близу, тако беше велика да нисмо ни сумњали о сретном свршетку нашег подузећа. — У души својој већ смо видели капије јерусалимске, циљ наших великих претрпљених мука.

Једнога вечера када се приближисмо Јерусалиму на двадесет дана хода, јахао сам са својима и са оцем Севастијаном на челу каравана. — Ми већ наумисмо да застанемо, и тражисмо згодно место, кад ал изненада нападне нас велика множина коњаника. — Тако нас нагло нападоше да нисмо имали времена ни да своје мачеве извучемо. За час беше цео караван распрштен; који се противио био је убијен. Ми се жестоко бранисмо, и многи Сарацен је пао са свога коња у песак, али ко се сили може одупрети?

Ми сви будемо надвладани, већина испусти душу још ту, а они који су били рањени одведени су, па међу тима био сам и ја.

Када сам после страшнога боја осетио да ми снага малаксава, и када се стреле непријатељске у моје тело зауставише, мач и штит из моје руке испаде, а ја са коња падох, тада сам се разрачунао са својим животом; препоручих своју душу Богу; разум ме остави, и ја нисам ништа осећао шта са мном бива.

Али мени још не беше суђено да умрем. — Када сам опет дошао к себи и своје очи отворио, видео сам оца Севастијана који беше код мене. Беше доста мрачно около нас, загушљив ваздух паде ми на прса, и ипак ми беше некако мило што сам могао помислити да сам жив и да је код мене отац Севастијан. Ја сам хтео да говорим, али ме Севастијан мољаше да ћутим. — Моја се свест опет повратила, и могао сам се опоменути све до оног тренутка док нисам био са коња пао.

Неколико дана доцније, када се моје силе повратише, приповедаше Севастијан, о нашој судби која нас је задесила, те рече да смо ми заробљеници Сарацена и да смо близу велике вароши Дамаска.

После неколико дана када сам се опоравио, могао сам помоћу Севастија-

новом устати са кревета и погледати место где смо били затворени.

Ми се налажасмо у подземној некој тавници, која беше влажна те udараше на плесањ, и скоро без икакве светлости. Још њих петорица беху с нама заједно у тавници.

Шта су с нама намислили да раде нисмо знали, али никакво добро нисмо очекивали. — Сваког јутра и вечера доносише нам доста јела и пружаше нам кроз неку рупу.

Остали наши сапутници беху рањени али ни један не беше тако тешко рањен као ја. — Отац Севастијан беше нам спаситељ и ма да не беше никаквих лекарија — сама хладна вода беше довољна — да нам живот одржи.

Када сам се наслоњен на Севастијана шетао по тавници, радоваше се моји пријатељи јер се надаху — као што доцније казаше — да ће се помоћу мојом моћи опростити тавнице, ма да ни помислити нисам могао, да се можемо спасти у страну земљу.

Ми зидасмо куле по ваздуху, и нада да ћемо се како год моћи ослободити тавнице, уливала нам је нове снаге у нашем тешком положају. — Наскоро после тога на грозан начин дознасмо шта нас даље чека.

Једнога дана отворише се врата, која беху на једној страни наше тавнице; оружани људи уђоше унутра, изабраше најздравијег и најјачег међу нама, свезаше му и ноге и руке и одведоше га. Идућег дана дођоше опет и поступише са другим исто тако. — Када и трећег дана дођоше, питаше отац Севастијан, — који је и арапски знао, — шта су са нашим друговима учинили. — Одговорише му, краљ ове земље, заповедник од Дамаска, јако је оболео, и да би измолили од Бога здравље, воде се сваки дан Хришћански заробљеници на смрт.

Какав грозан изглед за нас који смо остали без икакве помоћи и одбране! Са грозом смо гледали како се сваки дан врата од тавнице отварају, и како воде једног по једног на клапицу. Овоме злу придошло је и друго, сад је био на реду отац Севастијан, у кога смо се ми сви уздали. Већ идућег дана изјави не заcтрашени Севастијан својим џелатима, да се он добро разуме у лекаријама и он жели, да га одведу болесном Калифи; ако га не излечи то нека га на грозан начин уморе. — После неколико сахата дођоше гласници и одведоше са собом оца Севастијана, да покаже своју вештину на болеснику, кога већ сви земаљски лекари напустише.

Ми који смо били остали, нисмо ништа чули о оцу Севастијану, али пошто водише сваки дан једног по једног на смрт, то могасмо закључити да још није ништа могао помоћи. Још само нас тројица остадосмо; ја сам био најслабији од свију, јер сам се непрестано бринуо шта је са оцем Севастијаном. — Већ сам видио да ми је последњи тренутак дошао, али ми смо били поштеђени. — Џелати не долазише више, и ми смо мислили да ће отац Севастијан своје дело сретно свршити, и то нам је уливало наде да ћемо још бити ослобођени, били смо као утопљеник који се и за сламку хвата.

Овога пута нисмо се у рачуну преварили. Једнога дана дођоше слуге, који ми заповедише и позваше ме да за њима идем. — Они ме метнуше на једна кола, и ми путовасмо дуго. — У дворишту једне сјајне палате сиђем се с кола; слуге ме водише кроз велике и широке ходнике, — у којима стајаху војници са сјајним оружјем, — у једну лепу собу. Тамо ме очекиваху више слугу, окупаше ме и навукоше на ме источњачко одело; затим ме одведоше, у једну собу где беше постављен стô за мене, али ја не могах јести јер бејах врло слаб.

На јастуцима на којима сам седео за столом, свладао ме је сан, који ми је врло добро чинио. Ја се пробудих

оснажен, и када ме водише ишао сам храбро кроз густе чете слугу који ме пратише.

Кроз висока врата нека дођох у једно велико предворје; хладан водоскок налазаше се у средини, лепе палме подизаху свој врх високо, и утишаваху сунчану светлост, која пушташе своје топле зраке кроз стаклену дворану, неранџе и још многа непозната дрва издаваху врло пријатан мирис, и све ово изгледаше око мене као неки сан.

На једној страни тог предворја лежаше на свиленим јастуцима калифа, господар свију ових красота. — Поред њега спазих на моју велику радост, мога пријатеља, оца Севастијана; његово сјајно одело показа ми одма да је мој пријатељ у великој милости. — Ја пођох напред као што ме научише, до престола, клекох пред калифом, за тим устадох и одох неколико корачаја натраг.

(Наставиће се.)

СРПСКЕ НАРОДНЕ ПЕСМЕ.

ПОСЛАО ИХ ФРАНЕ РАДИЋ, ПРОФЕСОР У КОРЧУЛИ (ДАЛМАЦИЈА.)

1. Марко Краљевић и невирна му љуба.

Гре у гору Краљевића Марко,
Собом неће друга ни једнога,
Но Јелицу, своју вјереницу.
Кад су били сред горе зелене
Говори јој Марко Краљевића:
„Пивај танко љуби моја Јеле,
„Пивај танко, чут' ми те је драго.“
Она му је тихо говорила:
„Пивала би, сунце моје Марко,
„Ал' ме није научила мајка.“
Опет јој је Марко говорио:
„Запоцивај, тер ми разабирај,
„Јер ме тихи санак придобива.“
Она му је млада говорила:
„Пивала би, сунце моје Марко,
„Ал' се бојим Малете хајдука.
„Малета ме у мајке просио,
„Ни' ме дала мила моја мајка,
„Ни' ме дала, нит' ме обећала,
„Нег' Малети липе фале дала.
„Сад се куне Малета хајдуче,
„Да л' ме стане пољем, али гором,
„Да ће љубит' моје било лице.“
„Пивај танко љуби, моја љуби,
„Ако изајде Малета хајдуче,
„У Малете тридест и три друга,
„Ал' ја имам тридест и три стриле:
„Устрилићу његову дружину,
„А ш њим ћу се под боке хватати.“
Када га је млада разумила
Запивала танко иза гласа:
„Ди си сада Малета хајдуче?
„Али сада, али већ никада.
„У гори је Марко Краљевића
„Собом води Јелу виреницу.“
Зачуо је Малета хајдуче
И сусрио Марка Краљевића.
Марко устрили његову дружину,
А ш њим се је под боке хватао.
Хрвали се љетњи дан до подне.
Младом Марку биле пине скачу,
А Малети биле и крваве.
А кад види Малета хајдуче
Да он Марку одолит' не може,
Говорио љуби Маркуловој:
„Помоз' за ме, љуби Маркулова,
„Помоз' за ме, помога' бог за те,
„Ја ћу ти бит' бољи него Марко,
„Нећеш за мном у горе шетати,
„До подне ћеш у свили спавати,
„По подневу у злату шетати.“
Привари се љуби Маркулова,
Привари се, уједе је змија,
За Малету иде да помогне.
Кад то види Марко Краљевића
Малети је главу одсикао.
Она иде да ће бигајући,
А он јој је јунак говорио:
„Не бигај ми, моја вјеренице,
„Јер да си ми јучер убигнула
„Вира моја, данас би те стига'.“
Па је ружи по гори зеленој.
Онако се свакој догодило,
Која воли туђина јунака
Него свога виреника драга.

КЛИН КЛИНОМ.

ШАЉИВА ИГРА У ЈЕДНОМ ЧИНУ.

Написао Драгутин Кишфалуди.

Појава IV.

Сава и пређашња двојица.

Сава. Два бедна господина стоје у ходнику, хтели би унутра.

Виловић. Уведи их. *(Сава оде).*

Младен. Ух, куда ћу сад?!

Виловић. Амо — у ову избу. (*Младен отрчи*). Ха-ха-ха! Несам се тој лакрдији ни надао.

Појава V.

Јован *(са штаком)*, Стеван (*гурав, око му везано)* и Виловић.

Јован. Клањам се!

Стеван. Слуга сам! Радујем се, што имам срећу с госп. Виловићем.

Виловић. Гром и пакао! Читава путничка бôница код мене ће да одеседне! Јоване, Стеване! Је ли можно, да сте ви?

Стеван. Као што видите. Жеља покојног чике довела нас је амо, јер иначе — јао прса! — иначе овакови не бисмо се смели ни удварати.

Виловић. Нисам никад ни помислити могао, да сте таква чудовишта.

Јован. Е, несрећа! Нама је најгоре.

Стеван. За то ваљда несмо — ајао, прса, плућа, бубрези! — да, нисмо ни достојни среће, што би нас овде чекала. Ајао, сад ћу издахнути!

Јован (Стевану на страни). Прешао си границу; овамо издишеш, а лице ти је као пун месец, кад се рађа.

Виловић. Сироти младићи! А смем ли знати, госп. стотниче, где сте добили ту славну штаку?

Јован. У Францускої су ме проболи, исекли; све су ми кости из ноге извадили.

Виловић. Чудновато! Сад не би могли војевати, тешко би бегали. Шта вреди борба без ноге?!

Јован. Гонити, бегати? Гром и пакао! Но још бих своје учинио, руке су ми здраве, а и срце ми је на месту; мач у шаке, па се не бојим —

Стеван (потајно к Јовану). Не пуцај, кад си богаљ.

Јован. Да, тако је! — Од војника мученик. Рањена ми нога сасма виси, а и друга ће скоро за њом.

Виловић. А што сте ви, Стеване, тако слаби? Кад сте гуру стекли? Као дете прави сте били, а имали сте и оба ока.

Јован. То је жртва силног учења; од многог седења око ми је урасло, а леђа су ми израсла.

Виловић. Хм, хм! Нисам никад ни чуо, да човек од седења ођорави.

Стеван. Да, поред седења и много читање, много неспавање, а и онако сам слабуњав.

Виловић. Радујем се и потпуно сам задовољан, јер сам увек Јелици и Зорци такве мужеве желео и — гле, Бог ми их је дао.

Стеван (уплашено). Како-како?

Јован. Из ког узрока?

Виловић. Зар не знате? Радујте се! И веренице су вам такве беднице —

Јован (заборави се). Гром и пакао! Насели смо!

Виловић. Шта велите?

Јован. Уздахнуо сам.

Виловић. Верујте, да се приличнији парови ни замислити не могу; вереница господина стотника такође је хрома, а ваша, Стеване, гурава и ћорава.

Стеван. Заиста се радујем — проклета срећа.

Виловић. Ви ћете за цело примери красног брачног живота бити. Али у радости чисто сам заборавио, да вам их доведем, а знам: да их једва чекате! *(Оде).*

Јован. Ето ти! Крива, ћорава, хрома, гурава! Сад се жени!

Стеван. За то су тако добре! Свако их избегава.

Јован. Пре бих пред топ стао, него пред олтар; кад коракнем, она скакуће. — Побећи ћу!

Стеван. Стани, Јоване, још имам наде, јер женска, ма да је како ружна, ипак на лепог и најлепшег мужа рачуна — ваљда ћемо корпу добити.

Јован. Такво наследство у стању је човека до лудила довести. Но — ево их!

Стеван. Гле, заиста. А сад, срце, претвори се у камен!

Појава VI.

Виловић, Јелка, Зорка и пређашњи.

Виловић. Ово су удаваче!

Зорка. Ха-ха-ха!

Стеван. Хвала лепо! Већ нас немева, мислећи, да је она каква лепотица.

Јован. Овде је рат вођен између женских.

Виловић (к Јовану). Ово је, господине, Јелица, моја кћи.

Јован. Ала сам . . . да . . . сав радостан —

Виловић. Несретна је — сирота! Али мислим, да је за вас, као што треба; јер ће вам рђаву ногу — као честита љуба — својом добром да замени и кад се испод руке ухватите, имаћете две здраве ноге.

Јован. Велика срећа. Жао ми је, што је не могу достојно величати.

Виловић (к Стевану). Ово је Зорка, моје подсвојче. Црни рубац казује место мене, да је ћорава; али за то приличите, јер заједно два добра ока имате и ако обоје оно око, што вам је здраво, затворите, за цело ћете сретни у браку бити.

Стеван. И не сумњам, чисто већ осећам ту срећу.

Виловић. Што се гуре тиче, могу вам рећи, да крст на брегу најлепше стоји. Кад се загрлите, онда вам се облик усавршује — као котао са две ушице. — Али ја сам своје учинио, сад ви сами свршавајте, а пошто искрен разговор више пута не трпи сведока, то господин стотник у побочној изби може изразити осећаје. *(Оде).*

Јован. Веома сам изненађен —

Јелка. Збунила сам се, да не могу ни говорити.

Јован. Ако је по вољи — хајдемо. *(Оду).*

Стеван (погледа Зорку, за себе). То ће бити разговор! Не знам: како да почнем.

Зорка (за се). Ословићу га.

Стеван. Ах!

Зорка. Данас је тако лепо време.

Стеван. Да, на пољу је врло дивно.

Зорка. А ја мислим, господине, да је и овде унутра.

Стеван. Како је по вољи, госпођице.

Зорка. Време је увек лепо, док човек живи.

Стеван. Истина, али човек није увек леп — знам по себи, јао —

Зорка. А ја бих рекла, да се у сваком што лепо крије, што посматрачеву пажњу на се обраћа, ако се првом погледу и не допадне.

Стеван. Ха-ха-ха! На тај начин и ја бих се лепим звао, а тако сам —

Зорка. За што да не? Душа је мера лепоте. Да ли је н. пр. лепо: набрано чело?

Стеван. Веле, да није.

Зорка. Али ако такву замисао створи, да се због ње никад не заборави, телесна лепота у прах ће се претворити поред његовог достојанства.

Стеван. Тако само човек може да расуђује, а женскиње се за осећајима поводи, на спољашност гледа. И ако се диви души, није у стању: да љуби и тешко оном, ко место жарке љубави хладно удивљење задобије.

Зорка. Коме се женско срце диви, онога и љуби. Свет ми је тек у неколико познат; али држим, да човек на зраци добре душе може да се подмлади и не могу веровати, да би љубав —

као божанствен део људства — само црне пеге тражила. Ја без душе не знам за светлост, не.

Стеван. Ако дозволите, узећу себе за пример: која би се девојка у мене заљубила, па ма како да сам добар и мудар?

Зорка. Ја добру душу без сродног срца не познајем.

Стеван. Па све да је обоје, спољашњост ми —

Зорка. Ако и онда љубави не задобијете, знак је, да сте је онде тражили, где заиста никад није ни становала. Чисто срце поносило би се кад би као скромна сенка за сунцем ишло —

Стеван (за себе). Ова ми се девојка све већма допада. (*К Зорци).* А да ли би госпођица у стању била тако и чинити?

Зорка. Јесте ли ви сунце?

Стеван. Молим! Тек сам своју спољашност споменуо, а душа ми се само толико узвишује, да леп осећај призпаје.

Зорка. То је и мој одговор, а у погледу спољашности — тек то је добро у мени, што и на једно око доста видим.

Стеван. Што се ока тиче, оно би још на многе пријатно утицало.

Зорка. Молим, господине, од говора ће вас опет прса болети!

Стеван. О, не! На против — осећам, да ми је лакше, када сам с вама. Може бити, да би ми се гура и разишла, кад бих дуже у то око гледао.

Зорка. То би штета било, јер таква мала особитост често добро стоји. Ја бих се тешко растала с њоме, знајући, да онај, ко би ме љубављу понудио, за цело би ради унутрашњости то учинио.

Стеван. Да како! Па и ја сам. Али да вам право кажем: каква ме је околност амо довела.

Зорка. Познато ми је; ваш чика био нам је узор-сусед, особито нас је волео.

Стеван. И то не без узрока. Из тога видим: како је добро познавао људе.

Зорка. Што човек воли —

Стеван. Кажите ми, госпођице, кад већ тако стојимо —

Зорка. Не ћу вам ништа рећи, јер о тој нашој ствари бар још десет година треба да премишљам.

Стеван. О, та то је и сувише! И стрпење ће се дотле уморити.

Зорка. И господину одветнику остављам времена, да се промисли. Клањам се! *(Оде).*

Стеван. То је красна девојка. Чисто ме је очарала.

(Свршиће се.)

„УМИР ОСВЕТЕ" КОД ЦРНОГОРАЦА.

(Наставак.)

Истог дана, који је већ проглашен за ову церемонију, писар пошље рано изјутра дванаесторо дечице на сиси, коју однесу њихове дадиље кући уцвељеног Црногорца. Свако ово детенце држи у ручици марамицу од обичног белог платна; закуцају на вратима и због свога безлобија суди се, да би су ова дечица кадра била умекшати његово уцвељено срце. Овај као не слушајући њихове вике и молења не отвара им врата за неко време. Кад му се већ најпосле досади, а он им сад отвори врата и прими марамице. Овог истог дана служи се велика свечана литургија, с развијеним барјацима око цркве и с ударањем звона. По свршеној литургији двадесет и четири судца саберу се на опредељеном месту, које бива обично у једном црквеном дворишту, код цркве оног села, у ком живи уцвељени. Овај дође ту с целим својим сродством, поглаварима и старцима из истог места, пред којима дође и свештеник и стану у дворишту сви скупа у полукруг одељено од осталих. Ту ти стану и сви кметови.

Напасник изиђе, заједно са својима најближима, пред њих у двориште, носећи обешено о врату убијствено оружје и то од последњег убијства; овако понизним начином напредује пузећи на рукама и коленима до пред саме кметове. Сад би овај човек дао без сумње све на свету, кад би се могао ослободити од ове понизности. Заиста мач, висећи над главом Дамоклесовом не би за њега тако страшан био, као што му је присуство кметова сада страшно. Ал кад су већ једном наумили прекинути мрзост, не може се већ више одступити. — Онда га дочека свештеник, скине му обешено оружје с врата и баци га од себе на земљу, отуривши га ногом штогод већма може. Други у наоколо стојећи, како се овог баченог оружја дочепају, искомадају га на најситнија парчета. Сада се упуте к суду и кривац сам каже, да драговољно прима сваку пресуду. Запита за тим свога противника: одриче ли се он освете и непријатељства? говорећи: *„Прими бога и светог Јована!“* Уцвељени се мучи, плаче, мисли, погледа на небо, уздише, јеца, рекао би чисто као да је смућен и да му небројена чувства пролазе кроз срце. Пријатељи, сродници, с обадвеју страна нуде га молећи, да се склони и помири. Жубор започне све већма и већма расти и све то јачи постаје: кроз сваког почну мрави пролазити, бојећи се, да се уцвељени не одрече мира, што је још кадар учинити. Сада тек онај, који је онде најотменији, приступи к њему и почне га и он ублажавати.

При оваквој церемонији један се глас одликује од других тако јасно, да га сви чују и разумевају; а то ти је глас, као некаквог старог патријара: *Шта оклеваш још, о ти каменог срца човече!“* Уцвељени као срдит одговори: *„Још ми се срце није приуготовило.“* — Сви се сад уклоне од њега. Сви га оставе за један час, да сам размисли. Међутим напасник стоји све једнако пред њим онако четвороношке на коленима и рукама, не усуђујући се ни у очи му погледати. Све ти је сад у највећем мучању.

При оваквоме колебању увређенога приступи свештеник к овоме, пришапне му нешто на ухо, дигне руке к небу, гледајући горе а не говорећи ни речи. Сад му се срце утиша, љутост му с лица и са срца ишчезне, пружи једну руку к свом бившем душманину и подигне га да се исправи, а другу пружи к небу говорећи: *„Боже велики! Ти буди данас сведок, да му ја све опраштам!“*

Овако се ова два досадања непријатеља сад загрле и изљубе, загрљени дуго се време подрже. Онда сви, који су год ту, радосне испусте гласе, да сав предео зајечи одобрењем овог примирења и онда се сви од радости један с другим изгрле и изљубе од првог до последњег.

Сад се свештеник и председник оних кметова загрле и пољубе са обојицом ових мировника . . .

После одмах судци и сродници обадвију страна пођу у реду за овим мировницима и новим пријатељима. Дођу у село бившега кривца, који је већ приправио објед до излиштва. Ту се точи ракија и вино, ту ти је обилна полента (мамаљуга), сир и мед. У оваквим приликама служе шкопчевином, свињетином а више пута испеку и целога вола гдегод у дворишту. Сви сродници, пријатељи суседи, који год желе видети ово заиста одлично позориште, и сами путници јабанлије долазе на овакве части. Ту се пева, игра и весели.

Сад се предложи она сума, за коју је већ уговорено, и то баш онда, кад су гости још при столу. Злато, сребро, адиђари у једном чанку или здели, којом се у цркви послужују, а утвари, које су кабастије, предложе се у рукама, које кадкад увређени поврати све из чувства великодушја. Сентенција, која је за време церемоније већ двоструко на једном листу списана, предложи се свештенику, да преда свакој страни по један егземплар, које они после чувају као једну титулу почасти за своју фамилију. Две стране, на којима је овај акт списан, свезане су гајтаном, а овај је утврђен једним турским врло маленим новцем, који сједињава две крајности. Свештеник или председник пресече маказама онај конац на два једнака комада, растави ова два листа хартије тако, да за свакога остане

једна половина новца, од кога за свакога сачињење показује истину саме ствари.

Толико из Сомијера по „Летопису“ од 1826. (књ. 7.).

О истој овој ствари пише врло занимљиво *В. М. Г. Медаковић* у своме „Животу и обичајима Црногораца“ (стр. 115. и д.) у одсеку под насловом „*Умир освете*“. Међу осталим пише Медаковић:

Кад Црногорац убије Црногорца онда су крвници. Крвник се крије и осветник га тражи да га убије. Отац или син, брат или својта убијеног траже да се на крвнику освете. Крвник види ту невољу, па се наставља око својих пријатеља, да га умире са осветником. Ови пријатељи настављају се око осветника, моле га да се склони на умир, па кад виде код њега омечицу, онда морају да му носе дар.

(Свршиће се.)

ЖЕНЕ И НАУКА.

ОД Х. Т. БОКЛА.

(Свршетак.)

Посматрајте мишљења људи, који полажу претензије, а у самој ствари руководе се општим мишљењем у ученом свету. По њиховоме мишљењу, човек који је ма што специјално урадио, на пр. изнашао какву нову киселину, заслужио је велику похвалу. Но ако је човек, као Гете, изнашао нову научну истину способну да произведе преврат у целој области наукâ, да прокрчи нов пут мисли, да учини епоху у историји умног развића људскога духа, и ако се нађу, као што то обично бива, каква факта противна новим назорима и идејама тада тзв. научењаци до грла наоружани својом ученошћу одма устају противу виновника тога смелог покрета и дигну на њ' читаву буру клевета и грдња објављујући га свету као лудог сањалицу и занесењака, непозватог судију у ствари, у којој се он ни мало не разуме.

На тај начин велики умови често пропадају а мали се подижу. Реч теоретичар онда је означавала нешто погрдно, кад је баш требала, да буде поштована с тога, што су највећи ђеније и највећи философи били највећи теоретичари.

К великом учењу о вечности материје, треба додати не мање знатно учење о вечности силе. Ми опажамо да је у обичним разматрањима изучавање узрока и битности за нас неприступачно, да наше знање треба да је ограничено само феноменима из чијег затвореног круга нема наде нигде ништа видети. Најзад ми се не можемо увек задовољити, да у природ. наукама безуспешним сазнавањем немогућности можемо прозрети у област закона доследности. У осталом, то нити је почетак ни свршетак нашега знања. Међу тим, сагласно са строгим законима индуктивне логике, ми ништа више не можемо учинити. По индуктивноме методу ту је крај свега. Но срећом индукција није једини извор нашега знања. Она је доиста моћно оружје у арсеналу нашега знања и с њеном су помоћу свршена велика дела и учињени велики радови, но у томе арсеналу има и другог оружја и ако мање прекаљенога, но бесумње с оштријим оштрицем. Кад би се оно чешће употребљавало у току данашњега и прошлог века; наше би се знање јаче покретало но што се данас покреће. Кад би обделавали више уображење, кад би била тешња веза између поезије и науке, природна би философија учинила много више успеха, философи-натуралисти били би више цењени и стекли више уважења међу људима од осећаја.

С те тачке гледишта, заслуга, коју су жене учиниле за успехе наше науке неоцењена је. Ми смо и сад емпиричари и робови факата, но без жена ропство би то било још теже и осетније. Начин њихових мисли, особина ума, појмова и утицаја неосетно су утицали на спољни живот друштва, проникли у његову унутрашњост и силније од свију других узрока увукли нас у идеални свет, отклонили нас од тог сујетног греха, по коме ми воле-

мо да гамижемо, и развијали у нама зачетке уображења. Факат је, да су многи ђенијални људи имали чувене матере и да су они више обавезни њима, но очевима. Неки веле, да то зависи од наследне предаје карактера од родитеља к детету. Кад би то тако било, онда зашто знатни људи имају знатне матере а не знатне очеве? — Ја сумњам да се умне способности могу наслеђивати с колена на колено. Ја држим да у овоме случају има битне важности не оно, што произлази од рођења, већ оно, што долази после рођења, када сила мисли, својствена једноме полу утиче и ојачава силу мисли својствену другому полу. Савршено је непознато, да је икад било тесне везе међу дедуктивним умом матере и индуктивним умом сина. Мати, својим уображењем узвишује ум детета и на тај начин не да му да падне у ладно размишљање; уображење материно спасава га од излишне ладноће ћутања и прозаичности, и према томе, разна својства и способности његовог карактера развијају се с таком хармонијом, која би иначе била немогућна. И, благодарећи једино тој наклоности, ум човечји добија више зрелости и свестраности. На тај начин, најсветија љубав, најчистија веза постаје оруђе које покреће наше знање напред и оспособљава нас за рад. Са малим изузецима налазимо, да се већина знатнијих људи савршено потчињава утицају женскоме не само у смислу осећаја, но и умних односа. Да пођемо даље и да кажемо, да они, који су се отргли од тога утицаја, оставили су на себи печат непотпуности и једностраности. У самом њиховоме ђенију ми осећамо неку ладноћу и тражимо ту ватрену енерђију аспирације и бујности, коју смо навикли спајати с појмом ђенија. —

Према томе они, који желе да се прошири круг нашега знања, треба да желе силу утицаја жена. Сад се наше знање налази још тако рећи у повоју. Све што је до данас учињено није готово ништа према ономе, што се од јако има учинити. Ми сад волимо да се хвалимо, да смо пронашли лучу истине и скинули вео с лица њезина, а у самој ствари као несмелице стојимо у предворју храма не смејући се одлучити да му преко прага пређемо. Најважнији од познатих закона природних имају до сад карактер чисто емпирички. Ни један проналазак учињен у природним наукама није везан са законима ума, који је учинио тај проналазак, а донде докле веза та не буде одређена знање наше не може бити стално. С једне стране имадемо ум, с друге материју. Оба та принципа тако су међусобно везана, тако силно утичу један на другог, да нам је немогућно знати законе једног од њих, док не знамо законе обојих. У природи је све потпуно, све у вези међу собом, и сваки утицај саставља само део целине, једну од епизода величанствене драме, којој позориштем служи васељена. Људи, који говоре о законима природним, који управљају њоме и састављају део њезин обмањују и себе и нас. Закони природе рађају се постоје и дејствују само у уму човечјем. Они су само услови, при којима се сазнају правилности у природи. Они се налазе у унутрашњем свету човечјем, ма да служе за објашњење спољнога света. До данас ми једва знамо о законима ума, а следствено ништа скоро о законима природним. Да се не хвалимо празним речима. Ми тумачимо законе теже, не знајући шта је тежа: говоримо о законима силе не знајући шта је сила; говоримо о атомском саставу материје не знајући шта је сила а шта материја; ми не знамо и постоји ли материја; у ономе смислу у коме ту реч употребљујемо, краће: ми се дотичемо само површности. Пред нама и око нас је пространо и необделано поље, а наше се око узалуд напреже да разгледа у његове даљине, који се сасвим сливају с неодређеним и тамним нацртом будућности. — Ми смо тврдо уверени, да ће на томе пољу, и уображењу и разуму бити доста посла. Наша ће поезија поткрепљавати нашу логику и ми ћемо само осећати, само мислити. Надајмо се да ће утицај богатих уображењем и схватањем умова једног пола бити користан по ладне и круте умове другога пола и тиме ће се непрестано ускоравати наш умни покрет. Та свеза разних способности, укуса и метода олакшаће нам наш тешки пут. Пред нама је широко и бри-

љантно поприште и много је негда векова требало да се оно пређе. Ми имамо доста узрока да верујемо да се ум човечји, скупивши све силе може успешно борити са спољним светом. Као год што смо ми претекли наше очеве, тако ће исто наша деца нас претећи. Ми често на супрот стављамо тактику бедну и невешту, но још до данас нисмо концентрисали наше силе и способности у борби с природом. С тога смо и бивали чешће побеђени и трпели честе недаће. Но благодарећи чврстоћи човечјег ума, нисмо се лишили храбрости, а недаће су нас само ојачавале тако, да се можемо надати да ће се наши потомци, научени нашим горким искуством, користовати; на њима остаје последњи одлучни моменат у великој борби човека с природом после које ће следовати успех за успехом, трофеј за трофејем и свака ће се борба свршавати освајањем, а свака битка — победом.

У *Ужицу*, 2. јануара 1886. г.

Н. Станковић.

КАКО ВАЉА ЈЕСТИ?

Од Хенрика пл. Парвиља.

Умемо ли ми јести?

Ово питање изгледа у први мах безобразно, али је заиста оправдано. Једни уче, да човек треба да једе само меса; а други опет уверавају, да човек на против ваља да се храни само варивом.

У кратко дакле, треба ли човек да једе само меса или пак само биљску храну?

Препирка је о овоме врло стара, она допире бар до Питагоре. Последњега столећа букнуло је ово питање изнова опет и то врло жестоко. Жан Жак Русо држао је, да је само вегетабилна храна добра; Хелвеције опет узимао је у обрану анималску храну. У Америци и у Енглеској траје препирка о томе још и сада. Вегетабилска храна има врло много присталица, они су шта више основали малу цркву, ван које нема спаса. У сједињеним американским државама има хиљадама вегетаријанаца, који положише заклетву, да неће никад јести меса. У Енглеској броји друштво вегетаријанско најмање 4000 чланова; они то чине из неких нежних узрока, који нас слабо занимају, и из физиолошких узрока, који су много озбиљнији. Недавно је нека Енглескиња, гђа Кингсфорд, пред медицинским факултетом у Паризу, бранила тезу, да храна човечија ваља да буде искључиво биљска. Види се дакле да је ова ствар још нерешена, и заиста је тешко извести је на чисто. Но нека нам се ипак допусти о овој ствари нека правила у опште да поставимо.

Човек, као тип, који је постао из читавог низа органских промена, те је најсавршенија животиња у живој природи, мора имати на расположењу сваку могућу врсту хране. Јасно је, да он и од самог варива може живети. Мајмун, који је у ствари најближи комшија човеков у животињском свету, храни се биљем; мајмуни једу само вариво и воће. Горила се храни воћем, лишћем, корењем и т. д. Човечији зуби и унутрашњи прибори му показују јасно, да ми можемо сасвим добро живети о вариву, зрну и томе подобном.

Човечије тело, кад се узме хемијски, није ништа друго, него састав од ове четири стихије: угљеник, кисик, водик и гушик. Будући да у биљу има свију тих стихија, то се може узети, да би се о биљској храни човек могао развијати, потрошак надокнађавати, хранити се. Ту нема сумње. Биљска храна је сасвим згодна за човечији род. Може се узети, да су први људи живели само о воћу и корењу. У многим крајевима Африке и Аустралије једу урођеници и сада само вегетабилску храну. У Америци и средњој Африци хране се силни становници само пиринчем, бананама и т. д. Па и у Европи по селима месо је ређа храна, него биље. Нови вегетаријанци дакле нису ништа ново изумели, они се само вратише обичајима дивљих племена.

Али није ту само питање о томе да се

дозна, да ли је искључиво биљска храна могућа, него је друго питање о томе: шта је боље: месна храна или биљска, која је пробитачнија, у кратко: *која храна даје човеку више снаге?*

Ми себи уображавамо, да кад узмемо бифтек, да смо онда сасвим друго нешто јели, него кад узмемо варива. Али ту се варамо. Бифтек и вариво састављени су скоро из истих састојака. Храна се може поделити у четири главне врсте:

1. Тако зване *протеинске* материје, као: беланчевина, крвни кончићи. Оне се све састоје из гушика, угљика, водика и кисика.

2. *Масне* материје, које се састоје само из угљика, водика и кисика.

3. *Скроб,* који се састоји из водика и угљика; овамо спада н. пр. шећер.

4. *Минералне* материје, као фосфор, сумпор и т. д.

Улога, што ју материје са гушиком, па онда масти и скробови при храњењу имају, врло је различита. Безбројна испитивања су доказала, да *протеини* праве месо и кости, да они надокнађују пластичке потрошке, а маст и скроб својом оксидацијом чине топлоту тела и производају снагу.

Искуство учи, да се снага мишића множи кад се човек храни са што више масти и скроба. Да човек може што више своју радну снагу развити, нужно је да у храни узима масти и угљених водика. У вариву има угљика и нешто мање масти него у месу, али у толико више угљених хидрата. На први поглед изгледа дакле, да вегетаријанци имају право. Вегетабилна храна би по томе дакле давала снагу мишића и свежину, али не ваља са закључком да хитамо. Да посмотримо ствар мало поближе.

(Свршиће се).

КЊИЖЕВНОСТ.

Опет „Dra Antuna Kanera *Kemija* za niže razrede srednjih učilišta. Preveo g. prof Gustav *Pexidr* . . .

(Наставак.)

Сад долази на ред водно питање. Да лакше размрсимо и то клупче, ево из напомениуте минералогије ово: „Sehr viele Mineralien liefern beim schwächeren oder stärkeren Erhitzen Wasser; der Grund davon ist gemäss den augenblicklichen Vorstellungen ein dreifacher, indem nämlich 1) das Mineral mechanisch zwischen seinen Partikeln Wasser eingeschlossen enthält; 2) das Wasser als solches in den Krystallen molecular eingelagert ist, und 3) das Wasser überhaupt nicht als solches ursprünglich in den Krystallen vorhanden ist, sondern erst in starker Hitze durch den Zusammentritt von atomistisch gebundenem Wasserstoff und Sauerstoff in ihnen entsteht.“ Кад бих могао цио §. 150. да испишем, била би ова ствар још јаснија. А шта написа г. Пексидр?

1) Многи ледци садржавају у себи **кемијски везану воду**. *Ту* воду зовемо ледчаном или **кристалном водом** (стр. 7).

2) **Кристална** или **ледчана вода** јест она, што је *затворена у многих кристалих* или ледцих (стр. 58.)

3) У **глини** „има *механички* примиешане воде“ и „**кемијски спојене,** која истом у *јари* изхлапљује“ (стр. 115).

Прве двије дефиниције *кристалне воде* разилазе се као разроке очи, једном је „кемијски везана вода“, а други пут је „*затворена*“ у кристалима (поуздано у „карцеру“). Но то још није све зло. Кад истакнемо, да је госп. Пексидру истога значења „*кемијски везана вода*“ и „*кемијски спојена вода*“; да се „*кристална вода*“ онако налази међу молекулима материје, као што Науман пише под бр. 2), и да се та вода *лако* даде раставити с материјом, — а овамо чусмо код *глине* да иста така вода, т. ј. „*кемијски спојена*“, истом „у *јари изхлапљује*“ (а можда се *испарава*), онда је јасно као сунце, да је госп. Пексидр сва три она примјера своја изједначио. Она „*кемијски спојена*“ вода у *глини* налази се у њој онако, као што Науман учи под бр. 3); њу зове он *конституционом водом* или *кемијски спојеном* водом. Ону, што је смјештена правилно између молекула супстанције утицајем или с помоћу *молекуларних сила*, као што под бројем 2) упућује нас, ту назива он *кристалном водом*. Кад је овако, онда би Пексидрова *кристална вода,* будући да је „кемијски везана“, морала да буде *конституциона вода*. И још се наш г. преводилац љу-

ти, што му казах, да не зна̀ разликовати те двије врсте воде у рудама. Мени одвраћа г. Пексидр, да ме је довело у *„блудњу“* оваку то, што Науман *„изрично“ не каже,* „да се и кристална вода има сматрати кемијски везаном.“ Како би Науман таки *несмисао* изријеском написао? Како би он изједначио оно, што одвоји под бр. 2) и 3)? Ако је истина, што г. Пексидр извади из дјела Дра Лотара *Мајера,* да је оно Науманово под бр. 2) њему „M o l e k u l v e r b i n d u n g“, онда како смједе он то да преведе са „молекуларно *кемијски* везана?“ И ја знам, да је тешко разликовати кристалну воду од конституционе воде, али за то̀ се не трпа свашта у туђи изворник, нити се учи, да је *кристална вода* она, „коју ледци садржавају у себи *кемијски везану*“, — јер така се, пишете сами, *„може текар већом вруќином излучити.“*

Није исто, да ли је која ријеч *грчка* написана *латинским* словима или је *полатињена* скроз, и за то не смета ништа, што се и код *транскрибовања* ријечи истиче њихово поријекло и узима обзир на „почетна слова“ дотичне буквице.

Код „водока“ видио је ђак, да он гори „mit farbloser, kaum sichtbarer Flamme“, а на брзо за тијем долази оглед, гђе се и он твори или „излучује“, и кад се напали у том случају, пламен је *љубичаст.* Ако је ово „узгредно“, онда ја не знам, шта је битно; ја сам мозгао, да ту ваља рећи, како ће се ова промјена боје на пламену водикову разјаснити код *„калија“*, и тога ради пепало је у пријеводу оне реченице *„калијеве* паре“ мјесто *„хлоркалијеве“*. И због ове омашке, коју радо признајем, још се не зна, би ли мој пријевод био „стварно коректан“, као што је овај штампани!

Кад сам био код *„угљикова киса“*, нијесам био доста опрезан, иначе не бих чекао, да се бар ту протумаче *„перманентни* плинови.“ Да сам завирио у хемију Дра Ф. *Вилбранда,* нашао бих: „Bei — 29° wird es unter einem Druck von 300 Atm. f l ü s s i g.“ Ова хемија писана је год 1882., а њемачки изворник је од *прошле* године, дакле послије *пет* година пише стручни Нијемац, да је овај плин перманентан. Њега у првоме реду ваља прекорити ради тога, јер он предаје хемију *редовно*, а ја већ *седам* година — изузевши 4 посљедња мјесеца једне године — немам с њоме ближе свезе. А за што г. преводилац није *противно* томе Кауерову писању уметнуо што? „Ја сам код *угљикова киса* и мочварног плина напустио *изрично* споменути њихово сгушћивање, јер ми се чинило, да је код тих плинова та ствар *мање* важна, навластито *за ђаке незреле;* ну изрично сам то сгушћивање уметнуо код *кисика* (стр. 11), *водика* (стр. 29), *душика* (стр. 14) и *угљичне киселине* (стр. 83), јер су они у хемији *најзнатнији* плинови.“ Овако се пере мој супарник, а не зна, да сам себе побија. Кад су ђаци чули код *четирију* плинова, да су их учењаци претворили у течности, па и у „крутине“, и ако су они разумјели како се то постиже код њих, дакле за такe појмове не бјеху „незрели“, онда је и ово код угљикова оксида њима лако. Али ће бити истина, кад кажем, да и сам преводилац није био на чисто са собом гледе на то, јер је преко те особине његове, која се „убраја међу најзнатније (?) стечевине модерне знаности,“ ћутке прешао. Дакле *Натерер* није могао ни „тлаком од којих *три тисуће* атмосфера“, да овај плин згусне, а Вилбранд нас учи, како је и *три стотине* атм. доста. Та ко вели, да је незнатан плин *угљиков оксид* и *мочварни плин? Први* је „ä u s s e r s t g i f t i g“ (Ursache der „Kohlendunst“-Vergiftungen), а *потоњи* је један од оних *четирију главних типова,* који су представници свију једињења; због њега сваке године плате главом многи раденици у рудокопњама „црнога злата“ и т. д. Дакле важни су и ови плинови; а ако су „незрели ђаци“, да то схваћају код њих двају, онда нијесу зрели ни за сличне операције и код оне четворице. Још ће многи научењак да засукује рукаве, док питање о „перманентним плиновима“ буде коначно ријешено, а тога ради оставили сте оно мјесто у изворнику — *празно.*

У осталоме, како рекох, гријех ради тога нека иде на душу директора Кауера, као и ради сродства душикова према осталим елементима, а и због „неутралних оксида“. Што

се тиче *угљене киселине*, то питање, рекао бих, већ је легло, јер *„да је сав угљик, што га има у биљкама, одлучен из атмосфере“*, — то већ и загребачки грађани слушаху ове године, кад су били на предавањима двају чланова „Hrvatskoga naravoslovnoga družtva.“ Инак ћу ја, кад доспијем, да замолим чувенога ботаничара *Сакса*, нека нам каже, јесу ли оправдани приговори нашега крижевачкога хемичара. Ако добијем какав одговор, објавићу га на овом мјесту.*)

(Свршиће се.)

БЕЛЕШКЕ.

(† Леонтије Радуловић). Српско-православни архиепископ мостарски и митрополит херцеговачко-захумски преминуо је у 53-ој години свога живота 12. октобра у Мостару и сарањен је 16. о. м. у средини храма нове саборне цркве у Мостару.

(Одликовање). Наш уважени књижевник и најбољи пчелар српски професор карловачке гимназије г. *Јован Живановић* награђен је са изложбе у Крижевци дипломом, као највећим одликовањем за изложени најчистији мед. Живановић је веома добро познат нашем свету и са свога књижевнога рада баш у струци пчеларској, а његов „Српски речник за кованције“ изишао је најпре у „Јавору“.

(За пакрачког владику) изабран је у седници српског православног синода у Ср. Карловцима од 10. (22.) о. м. архимандрит ораховички и мандатар пакрачке дијецезе пр. госп. *Мирон Николић*. Живео и од користи био своме народу!

(Председник Матице). Министарство је одобрило избор г. *Милоша Димитријевића* за председника „Матице српске“.

ЧИТУЉА.

(† Јевстатије — Ета — Михајловић). У Будапешти је 7. октобра о. г. преминуо *Јевстатије (Ета) Михајловић*, члан највишега суда у пензији, у 87. години свога века. Покојни Ета Михајловић радио је и на књижевном пољу. Прва његова књига изишла је још г. 1827. А то беше: „*Цвет невиности* или *Добривој и Александра* (у Будиму); године 1833. изишла је такође у Будиму његова књига: *„Освета и судбина или Драгомир, жупан Требињски.“* (Од овога је дела изишао исте године и други део. А г. 1865. изишло је друго издање шпекулацијом Јеремије Обрад. Караџића). Године 1843. изађе књига му: *„Илири и Србљи или преглед народности староседиоца Илирика и имена, писмена, и начина писања данашњи Србаља.“* (У Новом Саду, штампано код удове Катарине Јанковић. На ову књигу изишла је оцена у „Подунавци“ бр. 33. и „Срп. далм. магазину“ год. 1844). Године 1848., издао је у Новом Саду (код Каулиције) књигу своју: *„Здрави разум или расуждениja о битију божијем, стању човјеческом, души и њеном бесмртију.“* Године 1863. изашла му је: *„Обрана језика српског од изопачавања и простачења његовог, и кирилице од вуковице“*. (У Вел. Бечкереку). Ово је оценио В. Јагић у хрватском „Književniku“ I. И у седамдесетим годинама још бавио се књижевношћу и изишао је неки полемичан спис, но немамо га сада при руци, да би га могли именовати. — Нека је мир пепелу ове добре старине!

РАЗНО.

(Скидање шешира). Скидање шешира, као знак учтивости и поздрава почело је у Француској истом при крају 14. столећа. Карло VIII. путовао је онда по Италији и ту опази он, како талијанска господа пред њим скидају шешир с главе, те и он заповеди својим пратиоцима, да у његовој соби од сада скину шешире с главе, кад су ту талијанска господа. Тако је мало по мало ушло и у Француској у моду, да се пред краљем скида шешир; но онда су многи под Лудвиком XII. (који је владао од 1498 до 1515) мећали капе на главу, кад су скинули шешир, и тек под Фрањом I. (који је краљевао од 1515. до 1547.) раширио се тај обичај скидања шешира и даље у грађанству и код сељана. Неко време се претеривало са указивањем учтивости тако, да су људи, који хтедоше да буду врло уљудни, ишли непрестано гологлави, и само су носили у руци неки мали пљоснат шеширић. У осталом још код старих Римљана је учтивост захтевала, да кад се говори са особом, која је уважена, скине се доле врх од тоге (горње хаљине), којим су Римљани своју главу покривали.

*) За бољи доказ ево и овога: „Die organischen Kohlenstoffverbindungen, welche der Humusboden enthält, können die Pflanze nicht ernähren, denn Pflanzen, welche in einem solchen Boden wurzeln, **aber in einer kohlensäurefreien Atmosphäre** gehalten werden, gedeihen nicht und zeigen keine Zunahme ihres Kohlenstoffgehaltes. Auch kommen die Landpflanzen **nur** mit derjenigen Kohlesäure aus, welche sie **direkt aus der Luft in ihre grünen Organe aufnehmen**; diejenige, welche sie aus dem Boden aufnehmen können, genügt, wie Versuche gezeigt haben, zu ihrem Gedeihen **nicht**. (Leunis, Syn. der Pflanzenkunde. 1883., I. Band, §-238.) За цијело не трпам ја у исти „кош“ ово двоје, као што и овај уломак тога параграфа показује.

КЊИЖЕВНЕ БЕЛЕШКЕ.

(**Словенска библиотека**), што је почела да излази у Петрограду, доноси преводе словенских песама. Од српских изашле су Змајеви „Ђулићи“, „Три хајдука“, „К њој“, „Јадна мајка“ и (Петефијев) „Луда“. Од хрватских песника заступљени су Шеноа, Харамбашић, Бадалић и Прерадовић. Уз песме има и кратак животопис песников. Осим тога доноси та збирка народних песама из Босне, Словачке и русинске Галиције.

(**Маћарско-српски речник**), што га састављају наши вредни професори г. г. др. Ђ. Дера и Б. Бранчић увелико је већ у штампи и изаћи ће до нове године, јер због неких сметња није могао пре. Цена ће ту бити 3 фор. 50 нов.

(Словенска књижевност код страног света). Осим француских листова доносе словенске ствари у преводу и немачки и мађарски листови. „Пешт. Лојд“ доноси руски роман кнеза Галицина „*Без љубави*“, а „Еђетиртиш“ пољски роман Х. Шјенкјевића „*Растргане снаге*“ Од српских ствари донео је „Лојд“ у преводу *Јована Величковића* „*Арнаут Булбул*“, а прашка „Политика“ „*Ђифту*“ (од Мите Живковића). Исти је превео и у „Agr. Zeitung“-у штампао приповетку „*Опет је био данас*“ од П. Адамова; осим тога „*Преко ноћ*“ и „*Сиромах Јоле*“ од истога писца у прашкој „Политици“.

(„**Грлица**“.) Др. Лаза Томановић, који се, као што смо недавно јавили, преселио на Цетиње и примио онде државну службу, предао је у штампу „*Грлицу*“, црногорски календар са шематизмом за г. 1889. Под истим насловом издавао је некадањи народни секретар *Гаврило Ковачевић* црногорски календар, који је излазио пет година (за г. 1835, 36, 37, 38 и 39), а штампан је био у митрополитској штампарији. Ово је био први перијодичан спис, који је излазио на Цетињу. Како је „Грлица“ г. 1839. престала излазити, није изашао на Цетињу ни један календар све до „Орлића“ г. 1865. (уредник Ј. Сундечић). Сад дакле после пуних 50 година излази ево „Грлица“ изнова, а уређивање јо у добрим рукама опробаног родољуба и књижевника нашег Лазе Томановића.

НОВЕ КЊИГЕ.

Gospodinu profesoru Moji Mediću u Zemunu. Odgovor na kritiku hrvat. izdanja „Kauerove kemije za niže razrede srednjih učilišta“. Pretiskano iz „Viestnika za gospodarstvo i šumarstvo“. Križevci. Tisak Gustava Neuberga. 1888. На вел. 8-ни, стр. 24. — Види „Књижевност“ у овоме броју и д.

Народна библиотека браће Јовановића. Свеска 186. ове библиотеке доноси **Чајчину могилу**, украјинску приповетку. П. Приповетку је ову написао Павлин Стахурски, пољски писац. Цена је овој, као и свакој свесци ове библиотеке 16 нов. (35 дин. пара). Претплата на читаву годину (24 свеске) 3 ф. 50 н.

Како је постао данашњи број заповедних празника код Србаља? Написао *Димитрије Руварац*. У Београду штампа Ј. Ј. Медецијан и Ђ. Кимпановић. (Обилићев венац, бр. 1). 1888. На вел. 8-ни, стр. 24. — Врло занимљив чланак и за лајике, који се за овакве ствари интересују. Одавде видимо како су поједини празници брисани из календара, док се нису редуцирали на данашњи број од 21 преко године (непокретни и осим божића, ускрса, духова и т. д.). Тако је до 1770 године било код нас заповедних празника у јануару 10, а сада има 4; маја је било 13, сада пак има само 1 (Константин и Јелена); јула беше 15, а сада само 1 (св. Илија) и т. д. У овој се књижици разјашњује *ко* је, *кад* и *којим поводом* број заповедних празника мењао. За „три јерарха“ наваћа се, да од 1775. до 1787. нису били заповедни празник (укинуо их је синод за време Вићентија Јовачовића Видака по предлогу комесара барона Матезена); а св. Петка (14. окт.) није од 1770. до 1787. била заповедни празник. Оба су та празника г. 1787. опет уведена. Од отога доба није ни један синод више мењао број ових празника, него тај број важи још и данас. — Чланак је овај засебно прештампан из београдског „Хришћанског весника“. Штампарији би имали замерити, што су многе цифре излизане и нечитке, као на каквом новцу од пре Христа, а то је велики малер за историчне расправе и књиге.

Од књижаре *Миливоја Каракашевића у Сомбору* добили смо у једанпут *осам* илустрованих и бојадисаних *књижица за децу* са кратким стиховима испод сваке слике. Књиге носе наслове:

Дечије забаве, у слици и речи. I., II., III., и IV. Цена је свакој свешчици са бојадисаним сликама, — и на корицама су слике — само 4 новч. или 10 пара дин.

Дечије радости I., II., III. и IV. Ово су веће књижице од оних првих и са већим, а опет колорисаним сликама, и стају само 10 новч. или 20 пара дин.

Деца ће се заиста оваквим књижицама моћи *забавити* и *радовати*, а то је као што се види и била намера издавачева.

Школе Срба у Угарској и Хрватској. Од пресељења под патријархом Чарнојевићем 1690. године, до почетка овог столећа. Написао *Петар Деспотовић*. Свеска прва (од 1690—1740). Крагујевац. „Шумадиска“ штампарија. На 16-ни, стр. 71. — Биће свега три свеске, а цена је свакој 25 новч. или 50 пара динарских. Штета само, што је овако красан књижевни посао у тако лошем штампарском руху угледао света: лоша хартија, изедена слова, силне штампарске погрешке и т. д. Ако у Крагујевцу нема штампарије, која с бољим техничким прибором располаже, ваљало је дело штампати у Београду или у Новом Саду.

„**ЈАВОР**“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шаљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора“ у Нови Сад.“

Цена је листу: на целу год. 5 фор. на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 нов. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића. **Штампарија Дра Павловића и Јоцића у Н. Саду.**

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

ВЛАСНИК: ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

УРЕДНИК: Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 45. У НОВОМ САДУ 6. НОВЕМБРА 1888. Год. XV.

ОЈ, НЕБО....

У теби вечност, у теби је Бог,
векови лећу испод свода твог,
сузама сипраш крвави им траг,
у вечност осмех твој их прати благ. —
Под тобом буја клица животна,
живот се буди из мртвога сна,
да опет заспи,... — а ти стојиш ту,
пратиће вечно игру вечиту. —
У цветној чаши суза твоја сја,
у сињем мору твоја звездица,
у сјајном оку деве — твој је сев,
у оку осветника — твој је гњев. —
Покајни грешник, роб и мученик
на твојим грудма љубве траже лик,
с извора тога утеху и моћ, ...
— роб светлу зору, грешник мирну ноћ.. —
Векови лећу испод свода твог,
куну их људи, да л' их куне Бог?!...
Нојца их рађа, нојца односи,
да их тек суза бола ороси. —
— — — — — — — —
Ој, небо, небо, да дивно ли сјаш,
осмејком благим кад нас поздрављаш, —
— патник ти ипак више штује гњев,
осветне песме чујни — недопев. —

Вршац. Милутин Тробић.

САРАЦЕНСКА НЕВЕСТА.

ПРИПОВЕТКА ИЗ СРЕДЊЕГА ВЕКА.

(Наставак.)

Калифа ме ћутећки посматраше неко време, тада ме запита преко тумача, који поред мене стајаше, да ли би ја могао по западњачком начину саградити један град заједно са једном баштом, која би била око целог града.

Ма да ме је ово питање мало изненадило, то сам одмах појмао, да је отац Севастијан калифу наговорио да то од мене иште, ја се брзо решим и одговорим му да ћу ја тај посао примити на себе ако ми да довољан број радника и све што за тај посао треба. Калифа одговори: „ако ти није доста десет хиљада радника, а ти узми двадесет хиљада, а што се грађе тиче то ћеш имати све у изобиљу. Желиш-ли још штогод?“. Ја га замолих да ослободи још она два моја друга, који још беху у тавници, да ми их даде за помоћнике, и да нам допусти да нас његов лекар лечи. Штогод сам зажелио све ми је испунио. Моје садругове доведоше и дадоше нам

неколико лепих соба у палати. Пред наша врата поставише наоружане људе тако, да нисмо могли ни помислити на бегство. У осталом поступаше с нама добро и нисмо никакву оскудицу трпили.

Још истога дана дође к нами отац Севастијан. Његовим посредовањем поверио је калифа мени грађење града. Он нам саветоваше да се безусловно покоравамо најмањој жељи калифиној и његових чиновника, и да све оставимо на страну, што би могло побудити сумњу у наше бегство, у осталом да се ослонимо на милост Божију, који нас је и досад бранио и чувао.

Ми се покорисмо његовом савету, и нама беше добро. Са нама поступаху благо, и за неколико недеља бејасмо сви оздравили.

Сада се осећах доста снажан, да предузмем наложену ствар, ја замолих људе да ме одведу на место које беше одређено за град.

Престоница калифина опкољаваше множину мањих градића са великим баштама; све ово беше опкољено великим једним зидом и лежаше близу вароши Дамаска. На једној страни изван зида налазио се један брежуљак; тај брежуљак одредише за место где ће се нов град зидати, и замолише ме, да што јачи и тврђи град саградим, за то, што калифа мисли да ће му овај град бити од велике користи.

С места израчунах одношај овога брега и нађох, да је сличан са просторним одношајем брега на коме мој очински градић лежи. Ја намислих, да онакав исти град подигнем, као што је Текленбург, слика мога града беше ми верно у памети, и ја почех одмах кројити план.

Када они видеше, како сам се свим срцем и свом душом одао моме послу, дадоше ми слободу; могао сам ићи без икакве страже, куда сам хтео, и само су на то пазили, да сам сваког јутра у палати код калифе. Моје место за грађење, као што сам рекао, лежаше изван високих зидова. Унутри беху баште, у које није смео нико ићи осим калифе и његове родбине. То ја нисам знао.

Ја сам желио да посмотрим, какав одношај стоји између околине и града кога сам хтео да зидам, даље, хтео сам да знам како лежи башта наспрам града. Ја то замолих, али моја молба буде одбијена. Морао сам се мучити како ћу себи у таком положају да помогнем.

Предео беше пуст. Једнога јутра покушам, да се попнем на зидове, а то ми је тим лакше пошло за руком, пошто је зид имао много рупа, где сам се могао ухватити и рукама и ногама. Када сам се горе успужао, легнем, да ме не виде, и са зида сам посматрао без икакве сметње башту великога калифе. Све, што беше најпријатније и најлепше то сам видео у дивној башти. Сеновити ходници, цвеће и бусени измењиваху се међу собом, све до зида на коме сам ја лежао, беше дивно језеро. Цели предео беше раван и за мој град не беше ни од какве важности.

И већ сам хтео да се сиђем са зида, кад ал изненада нешто ме задржи.

Из једнога џбуна који беше на обали језера појави се један лак чамац, који је лагано пловио по тихом језеру. У чамцу сеђаше једна млада девојка са које не могах скинути свој поглед. Све лепоте што сам икада видео, беху наспрам ове, ништа. Најскупоценије одело које беше на њој, дивна израда чамца, који беше сагређен из најбоље грађе, осим свега тога неизмерна љупкост девојачка, која ме натера да помислим да ја никог другог не видим пред собом него Шехеразаду, кћер великог калифе, о чијој се лепоти доста преповедало.

Изгледало ми је као да је принцеса хтела све своје дражи да покаже. Она је мирно управљала чамац по тихом језеру, затим притера чамац сасвим близу зида, мету весло у чамац, наслони се на меке јастуке и гледаше својим

лепим очима управо на мене, тако да сам се чисто престравио. Пошто ме је дуго тако посматрала, отвори своја ружичаста уста и поче певати својим умилним гласом једну песму тако лепо да сам мислио да је анђели певају.

Одавно је већ песма престала, давно сам већ принцесу изгубио из вида, и ја сам још непрестано лежао на зиду, и гледао у тихо језеро, које ме је тако дуго задржало. Тек кад је сунце већ било одскочило, и када се јутарња роса осушила а настала свакидашња припека, сиђем се са зида доле.

Од онога часа сасвим сам се променуо. Дању, ноћу, кад сам устајао кад сам легао стајаше пред мојим очима слика дивне Шехеразаде. Ништа друго нисам мислио него само како ћу је још једаред видети.

Дуго и дуго сам мислио и премишљао, али нисам могао никако да нађем начина и пута, да до ње дођем. Ја сам покушао, да се опет попнем на зид, и дуго сам чекао, али се принцеса није више показала. Једина нада, што још беше заостала беше та, да ће се можда прилика дати да уђем у башту, кад почнем град зидати.

Са свом снагом и великим трудом радио сам свој посао. Хиљадама радника се журило да што пре сврше свој посао, и тако после неколико недеља били су тек зидови готови.

Лако се могло предвидети да се принцеса неће задржавати у башти за време зидања. — Колико год сам пута погледао доле у башту, сеновити ходници беху увек празни, а језеро, на које сам ја тако жељно погледао, показиваше само небесну слику, и врхове погнутих дрва, који се у води зеленише.

Али шта је кадро љубав задржати?

Чим је подрумски свод био свршен, и зидови беху већ горе под изговором да хоћу један свод да затворим са тврдим вратима, то сам свакоме забранио улазак онамо, где радим. Од подрума копао сам ја сам један подземни ходник, који би ме одвео у башту великог калифе.

Посао беше тежак, јер сваки корак што сам ископао, морао сам подупирати да се неби ходник срушио, и тако сам ја врло споро ишао напред. Готово једна година, једна дуга година је прошла, док сам угледао светлост у једном шипрагу на обали језера.

Месечина беше као дан, и ја се пожурих да проширим отвор, на тај отвор метнуо сам једна врата која сам добро са земљом посуо.

Ја бејах нестрпељив; одлучио сам да принцесу опет видим и да признам моју љубав, па макар ме живота стало, јер без ње и онако неби имао живот никакве дражи.

(Наставиће се.)

КЛИН КЛИНОМ.

ШАЉИВА ИГРА У ЈЕДНОМ ЧИНУ.

Написао Драгутин Кишфалуди.

(Свршетак.)

Појава VII.

Јован и Стеван.

Јован. Она моја бангава вереница баш ми се допада, јер така лепа својства има, да ме је занела.

Стеван. Тако је и са мном.

Јован. А кад седи, веруј, да је и лепа.

Стеван. И моја, кад је спреда погледаш, није баш ружна, па и оно око тако пријатно утиче. — Али шта мислиш: наследство, деоба?

Јован. Па узмимо их! Ко зна: хоћемо ли их кад и видети?!

Стеван. И онако нас нису за право љубиле, јер не би стан тако тајиле. Уз-

мимо их, време ће нас привикнути на њихову спољашњост!

Јован. Штаку ћу јој и заборавити. Запросићу је.

Стеван. И ја.

Појава VIII.

Младен и пређашња двојица.

Младен. Већ ми је несносно унутри!

Јован. А што нам нисте рекли: какве су то девојке? За то ћемо се рачунати!

Стеван. И на то ћеш доспети! Боље: нек оде до госп. Виловића, да га зове.

Младен. Зар ће бити сватова?!

Стеван. Да, свадбе и деобе.

Младен. Радујем се и трчим! (*Оде*).

Јован. Ха-ха-ха! Жена — па још хрома! Али је ипак лепша од твоје.

Стеван. Махни је на миру, јер, ако и није лепша, лакше се креће!

Појава IX.

Виловић, Јелка, Зорка, Стеван и Јован.

Виловић. Шта желите, господо? Ако се девојака тиче, нек оне саме говоре.

Јован. По што се увек за сретну будућност бринем, то сам за добро нашао — не за љубав опоруке, него по срцу — запросити гђцу Јелку, јер тек с њоме могу сретан бити, за то вас молим за очински благослов.

Виловић. Говори, Јелице!

Јелка. О, господине Петровићу, два богаља!

Јован. Молим вас, немојте даље, јер ћу одмах по ново да вам се удварам! (*Оде*).

Стеван. И мене срце према госпођици Зорци вуче, за то вас молим, да ми је дате.

Зорка. Шта мислите, господине?! Такова два створења тек би на опште увесељење служила.

Стеван. Молим, сад ћете видети! (*Оде*).

Зорка. Ха-ха-ха! Ево промена!

Јелка. Сад наступа самољубље.

Зорка. А преварени ће бити.

Појава X.

Јован, Јелка, Зорка и Виловић.

Јован. По што два богаља не приличе, ево ме дакле, госпођице Јелка, с правим телом и са здравом душом, да вас и опет замолим!

Појава XI.

Стеван и пређашњи.

Стеван. И ја са два ока и здрав долазим, понављајући пређашњу молбу.

Виловић. За чудо: како се господа по вољи играју деловима свога тела! Из кога сте узрока тако дошли? Да ли из шале? То не верујем, јер сте из далека, а ствар је важнија, него да је се таквом игром лаћате. Молим одговора!

Јован. Да, — није тако — али већ.... (*Потајно к Стевану*). Говори, одветниче! Ти више пута и у звању лажеш, де сад у овој неприлици!

Стеван. Да, хтели смо тиме госпођице, да упознамо, а то је сваког опроштења достојно.

Виловић. Необично! — Али ту девојке суде — говори, Јелице!

Јелка. Чини ми се, да су господа хтела: да нас исмевају. Мој одговор је — корпа. (*Оде*).

Зорка. А каква се срећа може од онога ишчекивати, ко се тако бедницима руга? Па с тога и сама и као млађа по примеру старијих такође корпу дајем. (*Оде.*)

Виловић. Жао ми је, али их не ћу присиљавати. Но — ништа, ипак ћемо добри пријатељи остати! (*Оде*).

Јован. Чујеш ли?

Стеван. Та и сад ми уши зује!

Јован. Гром и пакао! Знаш ли: да је то увреда?

Стеван. Зар не видиш: како се једим?

Јован. Мени корпа и то од тако црног анђела! При сваком кораку климала је главом: да хоће, а сад вели: не.

Стеван. Од тако ремек-ругобе таква

срамота! А највећма ме једи, што тебе тако презире, тебе — новог Марса, та то је грозно!

Јован. Тако поступати с младићем, као што си ти — она изврпута прангија!

Стеван. Али шта да радимо? Ако нам жао буде, исмејаће нас.

Јован. Осветимо им се!

Стеван. Да несретних просилаца!

Јован. Али тако је, кад човек за рђавим саветом пође. Ти си томе крив.

Стеван. А за што ниси боље шта измислио, лако је за корпу.

Јован. Увуци их у какву парницу.

Стеван. Може бити доцније, али сад —

Јован. Младен је свему крив.

Стеван. Да нам је казао, друкче би удесили.

Јован. Отераћемо га после деобе.

Стеван. Да, да.

Појава XII.

Младен, Јован и Стеван.

Младен. Па кад ће бити сватови? И ја ћу се у коло да хватам. Ха-ха-ха!

Јован. Још хоћете да играте?! Ала бих вас волео извоштити!

Стеван. Ви сте варалица!

Младен. Молим: шта је вама!

Јован. Да сте бар споменули —

Младен. Госпођице су добре душе и тако су верне према господи вереницима —

Стеван. Према вереницима? Тако? Ха-ха-ха! Ала су препредене!

Јован. Позваћу их на двобој, да им уши и носове поодсецам, да би се на корпе сећале!

Стеван. Ви сте, Младене, уз њих били, за то ћемо се после деобе растати.

Јован Или просто речено: тражите даље срећу.

Младен (извади опоруку и чита). „Седмо: Честити управитељ мојих добара г. Предић има као и до сад плату и стан уживати. С тога опомињем синовце, да га поштују и да му савете за своју корист примају.“

Јован. То наше наследство пуно је тачака; више их је, него лапаца.

Стеван. Кад сте нам већ на врату остали, то нам одмах саветујте: шта да радимо!

Младен. Ожените се, па ћете се и обогатити.

Стеван. То је подсмех, а не савет! Како смете сад о женидби и говорити?!

Јован. Ја вам сваки савет забрањујем, разумете ли?

Појава XIII.

Виловић и пређашњи.

Виловић. А што сте тако запурени, шта вам је?

Јован. Једим се на самог себе.

Стеван. А ја на цео свет.

Виловић. Развеселите се! Мало пре су дошле две девојке, другарице мојих кћери, јер сам их позвао, до вас теше.

Стеван. Срце ми је већ заузето.

Јован. А и моје.

Виловић. Ево их — иду.

Појава XIV.

Јелка, Зорка (*ненаружене*) и пређашњи.

Виловић. Ту су господа, забављајте се.

Јован. Шта видим? Госпођица Смиљка!

Стеван. Каква неочекивана срећа с гђцом Љубицом!

Јелка. Радујем се, господине стотниче, што сте здрави.

Зорка. А шта је господина Петровића амо довело?

Стеван. Мене —?

Јован (за себе). Ала ћемо насести, ако им је прошња позната!

Стеван. Та . . . наследство —

Зорка. О, то је лепа реч!

Стеван. Да, да; само да нема и злих страна, јер —

Зорка. Што сте тако збуњени!

Стеван. Радост ме је занела.

Јелка. Господин стотник је летос много веселији био.

Јован. Али и сретнији.

Виловић. Немојте се чудити, децо,

што се ова господа тако сад колебају, јер —

Јован (за се). Овај ће нас издати. *(К Виловићу).* Хајдемо у врт!

Виловић. Пред вече. Али — ови младићи —

Стеван. Госп. Виловићу! Сад по опоруци вашим кћерима 10.000 ф. дугујемо.

Виловић. Тако је! Но биће и на то времена. — Али ови младићи —

Јован. За многе догађаје у животу најбоље је, кад се заборавом сврше.

Виловић. То је истина. — Али ови младићи моје су кћери запросили.

Јелка. Тако? Сад тек благосиљам промисао, што летос нисам веровала речима господина стотника.

Јован. И сад сам онај исти, само несрећа —

Зорка. О, снови, снови!

Стеван. Тако се стидим, госпођице, али зао удес —

Зорка. Не верујем вам. Идите ми с оч ју!

Стеван. То је око и узрок, јер сам слично видео.

Јован. Тако је и са мном. И ма да је ово пријатнији глас и прав узраст, ипак се могу заклети, да је госпођица веома налик на кћерку госп. Виловића

Младен. Ха-ха-ха!

Стеван. Још се смејеш?!

Виловић. Сад нек буде крај и шали! Отворите очи, господо!

Јелка (доскакуће до Јована). Јоване!

Зорка. И ја сам се одердила. Стеван је лукав одветник.

Јован. Ове су госпођице —

Виловић. Моје кћери.

Стеван. А Љубица?

Виловић. Онда су је тако звал . Ви сте се, децо, на чудноват начин заљубили. А сад се можете и венчати!

Стеван. Али ова игра —

Зорка. Е, то је: клин клином и казна за лукавство.

Младен И ја сам у том суделовао. Но, хоћемо ли се растати?

Јован.
Стеван. А, никада!

(Завеса пада.)

Крај.

СРПСКЕ НАРОДНЕ ПЕСМЕ.

ПОСЛАО ИХ ФРАНЕ РАДИЋ, ПРОФЕСОР У КОРЧУЛИ (ДАЛМАЦИЈА.)

2. Пјесма о Перишн водару.

Бол болује млађахан Јоване,
Бол болује девет годин' дана;
Ни не може умрит' ни оздравит'
Остави га мајка и љубовца,
Још ни' Маре, рођена сестрица.
Сам се с болом Иве разговара:
„А мој боле, мој тешки уморе,
„Ол' ме умори, ол' ми подај здравље!
„Јер сам бидан сваком додијао:
„Додиј'о сам мајци и љубовци,
„А' још нисам рођеној сестрици,
„А и њој ћу брже, ако бог да."
Мисли јадан да не чује нико,
Ал' га слуша рођена сестрица,
И брату је млада говорила:
„Вира тврда, мој брате рођени,
„Не би мени младој додијао,
„Да би јошће толико болова'."
„Чини ми се Маре, моја селе,
„Да ми је пит' вода иза горе,
„Да би мени бóну боље било."
„Ја би пошла, мој рођени брате,
„Ал' је онуд Периша водаре.
„Периша ме у мајке просио,
„Ни' ме моја дала мила мајка,
„Ни' ме дала, нити обећала,
„Нег Периши липу фалу дала —
„Сад се куне Периша водаре,
„Да л' ме стане пољем оли гором,
„Да ће љубит' моје било лице."
„Слушај мене Маре, моја селе:
„Слушај мене да научим тебе.
„Метни косе под капу јуначку,
„Бјеле дојке међу трија пуца;
„Видро узми и на воду ходи.

„Када будеш за гору, на воду,
„Наћеш сестро Перишу водара.“
Када га је млада разумила
Метне косу под капу јуначку,
Биле дојке међу троја пуца,
Узме видро и на воду иде,
Пака појде за гору на воду;
Кад је дошла за гору на воду,
Тер сва вода ружам' ограђена,
Па босиљем, китом веслијела,
А уз киту кита траторова.
Под ком сједи Периша водаре
Добар му је данак називала:
„Добар данак Периша водаре!“
„Добро дошла незнана делијо!“
„Нисам јунак незнана делија,
„Него главом иза горе Иве.
„Већ те молим Периша водаре,
„Би л' ми дао видро воде ладне?
„Моја се је разболила селе;
„Бол болује девет годин' дана,
„Чини јој се, Периша водаре,
„Да би пила твоје воде ладне,
„Да би бог да' да би приболила.
„Виреница она би ти била
„Али твоја али ничихова.“
Када ју је јунак разумио
Онако јој ладне воде дао,
И дава јој киту веслијела:
„Понеси је рођеној сестрици;
„Да би бог да', да би приболила,
„Љуби моја да би она била“
Па је сеје од воде ходила.
Кад је била прико поља равна
Запивала танко гласовито:
„Бор те уби, Периша водаре,
„Кад те тако варају девојке!“

---

3. Задаркиња Јеле.

Шетала се Задаркиња Јеле
Крајем мора око перивоја.
Лијепо се нарешила млада:
Сва у свили до црне земљице
На врату јој два златна ђердана,
Од бисера од источних страна;
Један јој је окол била врата,
Други јој је окол сива паса;
За пасом јој кита суха злата,
А у руци кита веслијела,
Гране су му златом оплетене.
К њој долази Мато Задранине,
Добар јој је данак називао:
„Дан ти добар Задаркиња Јеле,
„Јеси ли се уморила млада,
„Крајем мора шетајући сама?“
Она њему боље одвраћала:
„Добро доша' Задранине Мате.
„Ја се нисам уморила млада,
„Крајем мора шетајући сама.“
Говори јој Задранине Мате:
„Душо моја Задаркињо Јеле,
„Окле ти је кита суха злата?
„Је ли ти је мајка куповала,
„Ол' су ти је у даре донили?“
Она му је млада говорила:
„Вјеруј мени, Мате Задранине,
„Није ми је куповала мајка,
„Нег' су ми је у даре донили:
„Донио је Јанковић Стојане.
„Лијеп јесте Јанковић Стојане,
„Л'јеп је Стојан и његови дари,
„Ал' ме Стојан омитит' не може,
„Ма ни Стојан ни његови дари.“
Говори јој Задранине Мате:
„Задаркињо липа моја Јеле,
„Кад те Стојан омитит' не може,
„Врати даре Стојана младога,
„Узми моје, Задаркињо Јеле.“
Говорила њему л'јепа Јеле:
„Задранине, сунце моје Мате,
„Би ја, Мате, и воља је моја,
„Ал' ми неда мила моја мајка,
„Јер ни уре, ни билога данка,
„Што не кара мене моја мајка,
„Рад' Стојана, жалосна му мајка!“
Говори јој Задранине Мате:
„Задаркињо, л'јепа моја Јеле,
„Не хај ричи твоје миле мајке,
„Него врати Стојанове даре.
„Л'јепше злато на пола дерано
„Него сребро из нова ковано.“
Говори му Задаркиња Јеле:
„Ходи збогом Задранине Мате,
„Не би тога млада учинила
„Главе моје да не би носила!“

ИМА ЛИ СЛОН РАЗУМА?

Посматрање М. Перти-а.

Некада је било много врста слонова и много их је било на броју, а живљаху на све стране у умереним и хладним крајевима земље, али сада их је врло мало врста, а и врло мало на броју и живе само у топлим крајевима источне полукугле.

Стари су још увидели како је слон одлична животиња, и *Плиније* га рачуна у животињу, која је најближа човеку, а *Елијан* приповеда, како је нека слоница љубазна била и неговала неко дете, што јој га је препоручила нека жена на индијском језику, а „тај језик — вели Елијан — слонови разумевају.“ *Маден* мисли да је слон у Ганези с тога узет за символ мудрости, што он једе лишће од свете смоковнице. Бели и са белим пругама ишарани слонови поштују се нарочито у стражњој Индији. Кад је Александар велики дошао са својом војском у Индију, онда су Индијанци, који су као Арјани пре хиљаду година у оне крајеве дошли, већ увелико слона припитомили били; он им носио терете и био је за јахање, а и у рату је употребљаван, јер су му на леђима сместили малу кулу са стрелцима или копљаницима, но од како је барут у употреби слабо се може у рату слон да употреби, јер се лако поплаши од пуцњаве. Не зна се, да ли су они слонови што су их Картажани у ратовима против Римљана употребљавали и с којима је Ханибал преко Алпа прешао у Италију, доведени из Индије или су Картажани умели да припитоме африканске слонове, за које се сада држи, да их нико не може припитомити. Данас се у Индији слон, чију снагу цене да је равна оној од шест коња, употребљује за разне послове, великаши и богаташи се њиме дижу и поносе, а и он сам воли кад га при свечаностима каквим лепо иските. Хукер прича да је његово корачање за човечије тело врло уморно и тешко, тако да они, што га терају често још у младим годинама умиру од болести кичмене мождине.

Копитњаци стоје у душевном обзиру обично врло ниско, и с тога изгледа чудновато, што слон показује дара, којим јако надмашује друге животиње од те фамилије и спада међу најпаметније сисавце, и ако се мора и то узети на ум, да се он развија тек у мешању с људима и под утицајем њиховим. Дивљи слон лако падне и по други пут у замку, у коју се већ једанпут био уловио, што на пр. код лисице и вука није случај; слон је више разуман, него лукав. Слон се тешко одомаћи, јер се кад је ухваћен ретко кад плоди; него слон је више покоран роб, него човеку одана домаћа животиња и он се обично увек још сећа на свој слободан живот и вратио би се радо у слободу. Заробљен слон пролива често сузе, као што *Тенан* приповеда. И ако су ове животиње тако мудре ипак их и мали дечаци могу да врате натраг, кад пробију преграду и пођу; дечаци узму беле мотке и вичући: дах, дах! пружају их слоновима према очима, а ови то не могу да трпе. Кад је ухваћен слон, он се брзо преда својој судбини; да се лакше припитоми служи и то, што га они слонови, што су се већ припитомили, својом њушком ударају кад је немиран и кад се противи, а осим тога се, као и код соколова, употребљује као средство за припитомљавање, сметање у спавању. У абисинском рату су многи слонови од умора поскапали, други опет не хтедоше се дати товарити; људи им онда свежу ноге а другим двама слоновима дадоше јаке батине у њушку, те ови стадоше своје другове маклати. На предњем трупу сваког питомог слона седи момак са гвозденом куком или бодљом, но ово је ретко кад од потребе, јер слон је послушан, особито онима, који их хране.

У души ове чудновате животиње види се да има чуства правде, кадикад и хумора. Кажу да слон може да позна и своју слику, кад му се покаже, а то је код врло мало животиња случај. Аристотело још приповеда, да слон воли вино (и рум) и многи подносе врло много. Но то не стоји о сваком слону, јер н. пр. слон у Франкфуртској зоолошкој башти не ће да није жестоких пића. Кажу да се ова грдосија од животиње тако јако боји мишева, да дрхће по целом телу и њуш-

ку упре у земљу; само што из извештаја о томе не видимо, да ли се мишева плаше само они слонови, којима је кадгод миш утрчао у њушку или су слоновима и иначе мишеви одвратни. На живину — кокош — гади се слон и не трпи је на својим леђима. Кад се играју слонови један с другим онда се чује неки оштар звук из њушке им. Кад је заробљен слон то често бива да хоће да побесни, те онда све руши и морају да га убију, као што се г. 1866. догодило у варошици Муртен. Вођа хтео да ланцем веже мужака са женком па да се крене на пут, кад се мужак ражљути те шчепа вођу, баци га двапут у ваздух, па онда стаде бегати и све што му на путу беше рушити. Беснило му трајало два и по сахата, док најпосле не донесоше топић са танетом од шест фуната те бесну животињу убише на месту.

Слон има добро памћење; он разуме и схвата вољу човечију и влада се по њој, те с тога је згодан за вршење разних послова. Енглези га у Индији употребљују и за орање, те се с тога у Енглеској праве грдни плугови за њих. У абисинским ратовима су употребљавани највише да вуку тешке топове и сандуке са тајином; слонови су сами дизали њушком топове и товарили их на себе. Слон може лако да понесе до 12 цената терета. *Обсонтиљ* приповеда, да је видео, како су два слона својим њушкама по наговору онога што их је терао (корнак), пробила зид, и кад су видели да се зид већ нагиње да падне, а они се повукоше натраг, да их не убије. Хиндостанци кад иду у шуму да раде оставе своју децу да их слон код куће чува. Слон је везан на великом ланцу, те пази на децу, и кад се које приближи ланцу, а он га нежно њушком својом помакне и пренесе на његово место. *Сонини* прича, да је цели Напољ био сведок разума и послушности једнога слона, који је краљу припадао. Он је зидарима, што су у двору радили, носио воду у великим котловима из бунара, па кад је опазио, да се по који пут котао однесе казанџији на оправу, а он кад би котао почео опет да цури, однесе га сам казанџији, и кад је готов био, донесе га опет натраг. Овај је слон ишао сам по улицама Напољеским, играо се с децом, мећао их њушком себи на леђа и опет их скидао. *Торнен* приповеда у своме путопису у Сурату, да је један слон, којим је дечак неки управљао, грађарска дрва из реке вадио па онда их тако вешто слагао као човек што би радио. Кад је у последњем индијском рату слон, што је топове вукао, видео како су сви они војници, што су кугле топџијама додавали, поубијани, те не беше више ни једнога да кугле додаје, то је он сам и непозван узео тај посао на себе, док је требало. *Шлагинтвајтов* изучени слон знао је много вештина. Кад му се викнуло: *катхисуно!* (слоне спавај!), он онда легне на земљу, опружи ноге, увуче сурлу (њушку) и почне да хрче, трепћући уз то лукаво очима, да види какав је утисак на околостојеће учинио. Што се ови више смејали, то је он већма хркао, и чинило се, да то њему тако исто годи, као и гледаоцима. Године 1828. у битци једној између Енглезе и Индијанаца стаде гомила војника да гони једнога слона, који је богато натоварен био; слон пробије кроз своје гонитеље и стаде да бежи. Неколико коњаника, са официрем на челу, дадоше се за њим и таман да га стигну, а слон се осврну, зграби сурлом официра и побеже с њим заједно од својих гонитеља. Слон стиже сретно у стан свога господара и остави онде и ухваћенога официра, који је иначе здрав читав остао и после био измењен. *(Трегел).* (Свршиће се.)

„УМИР ОСВЕТЕ“ КОД ЦРНОГОРАЦА.

(Свршетак.)

Први јутро носе дванаест жена дванаест колевака и у њима дванаест ђетића. Пред колевкама иде дванаест главара и кад дођу кући умирника, стану на праг, али у кућу не улазе. Тад изиђе увређени, а главари вичу: „Прими дванаест кума, прими бога и св. Јована и прими благо које хоћеш!“ Неки се нађе кичељив, те неће ни прво ни друго, већ чак треће јутро примити куме; а ови му морају

за три јутра на праг од куће долазити и кумити га богом и светим Јованом. Кад се прими и отпушти реч, да ће се мирити, рећи ће: „Пристајем, хоћу продат мојег брата, да се смирим и да ми дате десет цекина за веру од мира, и хоћу, да мојy крв суде 24 главара, које ја хоћу. Хоћу бират за мојy крв пушку, џевердан (тога и тога) и хоћу паре стотину тридесет и три цекина и по, и грош и по, и пару и по.“ Сад умирник приступа те целива једну колевку т. ј. ђетића у колевци. Остали његови братственици и својта приступају, те целивају осталих једанаест колевака. Сви целивају гологлави.

Умирник обележи двадесет и четири главара, које он хоће да му крв суде. — Умољенијех дванаест главара, са дванаест колевака врћу се у кућу крвника. Крвник одмах јави свему својем братству и свима пријатељима, да дођу на одговор, да га бране и помажу.

Сви братственици, сродници и пријатељи долазе у кућу крвника и доносе помоћ, што ко може: неко брав меса; неко барјело вина, неки цекин, неко пет, неко ракију, а неко мараму.

Сви се окупе у кућу крвника, па и она двадесет и четири главара, што ће кметовати. Ту сви стоје на уречени дан, кад се са умирником главило, да прими благо.

Одберу се двадесет и четири главара на страну и осуде крв. Ако међу крвником и умирником има каквих рана (да је који кога ранио, а не платио) или дугова, онда ова двадесет и четири главара осуде и учине прави начин.

На уречени дан крене се умирник из својег дома са 150 друга својих братственика и пријатеља и иде с њима кући крвника, да се мири. Долазећему умирнику и његовој дружини излазе двадесет и четири главара на сусрет. Главари иду гологлави без вељијех пушака (а умирничка страна под оружјем и под капицама). Долазећи назову полако: „Помага Бог!“ а ови опет полако одговоре: „Добра ви срећа!“ За тим главари тихим речима проговоре: „Наша браћо! ево смо наредили, да вам све испунимо, ваш куштум, што ве редите (што вам припада). Ту не смије нико ништа противно говорити, већ све тихо и мирно и са неким већим стидом Ово све бива пред кућом код трпезе . . .

Кад су се сви окупили онда повичу главари: „Ђе је крвник?“ До сад је крвник стојао једнако скривен у кући. Јављање крвника мора преобразити срце људско. Ово је неко страшило, које носи прави печат убице на себи. Крвник излази са обешеном пушком крвницом о грлу (ону исту пушку мора обесити о грлу, којом је човека убио), и иде поколеничке. Главари гологлави, скромним гласом вичу у три пута, гледајући на умирника: „Прими куме Бога и светога Јована!“ Крвник иде поколеничке са пушком крвницом о грлу, гледа у земљу а виче: „Прими куме Бога и светога Јована!“ Овако гмиже, док се примакне близу умирника. Умирник приступа крвнику на целив.

Крвник целива умирника у руку и у колено, а овај га прихвати и подигне, па га целива у образ, а скине му са грла пушку крвницу, па је задржи или му је поврати. Крвник се са покорношћу врће.

Сад главари реку домаћима: „Дајте четир куме!“ Четири су куме, четири колевке су четири ђетића. Куме су наређене и стоје готове, те одмах на позив изнесу прву пред умирника. На овој куми стоји уговорени десет цекина (за веру од мира). Умирник прими куму и целива, па метне му у недра по један цекин или талир, а узме оних десет цекина и метне у своја недра. Умирник сад заповеда, који ће од његових братственика примити оне друге три куме . . . . Ово се кумство пази као и крштено.

За тим долази част, као што ју описује и речени Француз.

Оно о турском малом новцу на „сетенци“ описује Медаковић овако: Са сетенцом излази крвник, држи сетенцу и ножице у руци. При сетенци је пришивена, висећа на црвеном свиленом концу турска сребрна пара. Пару прекида крвник и умирник. Умирник дохвати за по паре, а крвник по паре и сетенцу, те пресече ножицама пару по пола, од које половину носи умирник, а друга по-

ловина паре остане при сетенци, у рукама крвника, које овај задржи и чува, јер да не би било оне по паре, могао би га онај опет дужити за крв.

Крвничка страна мора још даривати онијема стотину и педесет друга од умирникове стране. Свакому другу мора дати по мараму, или по цванцику. С овим се онда завршује умир. Сад се дигну сви, узме сваки своју пушку, захвале се и реку: „С Богом!“ па опале сви огањ из пушака, а ови им мећањем из пушака одговарају. — Умирник, пошто дође дома, ону исту вече даје своjему братству десет цекина од умира, и то од оних десет цекина, што је узео за веру од мира.

После за вазда остаје крвник покорним своjем умирнику и зове га на свако кумство које му се деси у дому (В. Медаковић „Живот и обичаји Црногораца, стр. 115).

ЛИСТАК.

КАКО ВАЉА ЈЕСТИ?

Од Хенрика пл. Парвиља.

(Свршетак.)

Левељан је осудио неколико врабаца кроз неколико дана на строг пост, па је онда дао некима од њих меса, а некима зрна да једу. Они први су сварили месо и остали живи, а ови други не могаху да сваре зрно и угинуше. Овај је покушај врло поучљив.

Виљем Едвардс је на себи помоћу динамометра (справа којом се мери снага) искусио, да му се снага мишића умножила, кад је јео меса. Мерници познају тачно шта израђује месна храна код њихових раденика. 650 раденика, што у некој фабрици радише, добиваху годинама за храну само вариво. Последица је била, да је благајница њихове болничке задруге увек била у дефициту, јер се из те благајнице даваше болесним раденицима половина плате. Онда променише начин храњења, јер се поче давати раденицима и месна храна и здравствено стање брзо се поправи, тако, да су раденици, који су просечно преко године петнаест дана пропуштали због болести, од тога доба губили само три дана. Анималска храна је дакле донела од сваког раденика по 12 дана више, а то је 7700 дана радње.

Познато је и оно, што се догодило за време градње железнице од Париза до Руана. Енглески су раденици радили много брже него француски. Мерници почну онда и францускиим раденицима давати ону исту храну, коју су имали енглески, и за неколико недеља почеше и француски раденици толико исто радити, као и енглески. Неда се дакле порећи какав утицај има животињска храна на рад.

Како се то има тумачити, кад у месу нема више, него кадикад још и мање хране, него у биљу? Вегетаријанци заборављају овде на једну врло важну околност. Човечији организам има у унутрашњости тела да врши врло голем рад, о каквом ми обично ни правог појма немамо. Радња, што ју обави човечије срце за осамнаест година, била би довољна, да читав железнички влак дигне на Мон Бланк. Треба много снаге, да човечију машину креће. И варењу треба, као и свакој радњи, снаге. Порекло је тој снази у храни. Јасно је, да кад храна, да би у крв прешла, већи део снаге потроши, онда не остаје много да приборе креће у њиховом послу. С тога много стоји до лаке сварљивости ове ил оне хране. Варива са љуском тешко се варе и у њима има мање беланчевине него у месној храни. Осим тога има у њима много воде. Ова вода — да би се у топлоти с телом изједначила — апсорбира много топлоте т. ј снаге. И ако би дакле по нека биљска храна могла толико исто, или још и више снаге дати, колико и месо, то је ипак добит редуциран — јер се издаје силна снага — и раденик губи у снази мишића.

У кратко, вариво је врло добра храна, али има ту рђаву страну, да се многа снага

троши, да би се она могла сварити и асимилирати. Зар дакле није наметно, кад дајем да ту спрему за варење неко други изврши. А то су оне животиње, чије месо ми једемо; оне обављају у место нас тај први посао. А ми једемо готово месо, у којем су све нужне материје већ зготовљене. Тиме уштедимо многу снагу да се не троши у тартањ. Месо је дакле усавршена храна, која се много лакше и брже вари. Месо је сабијено, згуснуто вариво. Животиња се мучила — радила, а ми жањемо.

Но кад се претерано једе месната храна, она може и да шкоди.

Људи, који много једу, и то што поједу без велике муке сваре, обично апсорбирају велике количине меса. А последице су од тога: пунокрвност, покварен стомак, удар од капље, болести срца, костобоље и т. д. А од вегетаријанске хране обично се ово не добива.

Најсходнија је храна — *мешовита*. Биљска храна троши за варење многу снагу; с тога се штеди та снага тиме, што се узме по један део меса. Месо код здравог човека треба дакле да помаже, а не то да буде главна храна. Најнаметније је, мешовиту храну употребљавати. Човек је очевидно удешен да једе свашта.

Ово што смо овде говорили, говорено је о човеку, који живи под нашим поднебјем. А сваки ће лако погодити, да се храна мења, према степенима ширине. Количина угљика, која се има да асимилира, једнака је, али је јасно, да оне материје, што топлоту производе, морају бити све мање и мање, што се већма приближујемо жарким крајевима. Пак видимо и то, да се урођеници, што живе на екватору, скоро искључиво воћем, пиринчем и кукурузом хране. Шпањолци, Напуљани, Турци и Арапи скоро су сви вегетаријанци.

А напротив, кад се приближујемо северу, онда се морају више да употребљују масне материје, да би се више топлоте развијало, јер су онуд крајеви хладнији. А у нашим умереним пределима ваља храну према лету и зими да удешавамо. Није то баш тако лако удесити се у храни према климатичним променама. Често услед рђавог избора навучемо какву болест и тако нас постигне оно, што смо заслужили: ми не умемо да једемо.

КЊИЖЕВНОСТ.

Опет „Dra Antuna Kauera *Kemija* za niže razrede srednjih učilišta. Preveo g. prof Gustav *Pexidr*"..

(Свршетак.)

„Зар спада „чување хране" у „физиолошку хемију"? Тако пита г. преводилац; а куд је гледао, кад је то преводио? Та у изворнику стоји под *заједничким* натписом: „**Physiologische Chemie**" и *то*. Боже мој, како може писац школске књиге, да метне у свој одговор, како му „*приговарам*", што је уплео унутра што пита, „*што није на одмет*", рекох ја, „а камо среће, кад би се могло још више не само стрпати у књигу, него савладати и у школи." Смисао ових ријечи тај је: како је мало времена одређено овој најзанимљивијој и најљепшој науци, па због тога морају многе корисне и свакидашње твари да се прескачу или као од биједе да се узимају. Нема ту „шале", а ком је до ње, нека „потроши" новце, па макар били и „*излизани*". И тада ће се истом „*истрошити*", — што је све једно филолозима, с којима се договараше г. Пексидр.

Да се на „много мјеста" не подударају ни они бројеви, па ни формуле, и то је истина. Та то признаје и сам г. преводилац; а ко ће да га контролише, кад је он „*неке* бројеве сам наумице (!) промиенио"; а и у „служабеној критици" такођер је упозорен на те разлике. „Бити ће још више *таких мјеста*", гђе је друкчија формула у пријеводу, као н. пр. код „mliečne kiseline", признаје сам госп. Пексидр, а онамо рече, да „*није истина*" е има *много* таких мјеста. Биће их *више*, а нема их *много*; ако је ово разборита обрана, онда престаје свако препирање између нас.

„Сумпорна *су*киселина" никако се по *имену* не може уврстити међу „киселине". Треба јој дати други придјев, као што јој га је дао С. М. *Лозанић*. Он је зове *сумпораста киселина*, а што овакі људи једном крете, то не би други смјели „наумице" да прекрштају.

А да је *Беочин* због своје каје и цемента „гласовит", то се знаде и мало даље осим Сријема и Славоније (јер г. Пексидру Сријем *није* у Славонији — види „срутка" гђе се говори), знаду за његове производе и по страним државама, а наша домаћа дјеца да код цемента не чују за њ? То би било лијепо; а што се тиче пивара, те ће они и без оваких уџбеника за цијело наћи. —

И послије оваких стварних поправака ево нас опет код нашега милога, *матерњега језика.*

Срце ме боли, што не могу да изнесем на јавност, шта сам за вријеме свога учитељевања опазио о његовању *хрватскога језика* по нашим средњим школама. Ако Бог да, доћи ће вријеме и томе, а овђе само напомињем, да који учитељ не влада језиком наставним, тај не може да улије својим ученицима оно знање, које предаје. Па да се и ја још и с тијем не борим, испитујем народне умотворине и све књижевне творевине знаменитих књижевника наших, који су писали *народним* језиком, залазим у народ и из његових уста црпем што ми треба, и тако се користујем оним, што за своју струку нађем. Ко се само таким послом бави, тај још није „филолог", а да сам ја то, та ни у сну нијесам сањао.

И ја не ћу да се упуштам у научна истраживања преводиочева језика. У колико се није подударао са мојим простим знањем језика, у толико сам му и приговарао. А кад би изволио н. пр. Др. Миливој *Шрепл*, да се тога посла лати, ја бих му био захвалан, бар онда би видио госп. преводилац, какав му је пријевод и на какве се „филологе" ослонио. Кад ја за ријеч *„проходњак"* запињем и питам: „Зар не знадосте за које *љепше* име, та ово је школска књига?," онда се може госп. Пексидр постидјети, што ми подмеће њешто друго, као да ми се то „може бити боље свиђа". Да сте ви писци школских књига листали књижевна дјела наших предака и савременика, били бисте нашли за то пријево и ова лијепа имена, што их сабра Др. М. *Јовановић-Батут* у „Летопису Матице српске", а та су: *право, велико, задње црево; товњак, лубура.* Али г. Пексидр мисли, да живимо у оном доба, кад је у *„Простој наравној историји"* нашло мјеста и оно „употребленіе" целера. И за то морам и ја, да се чудим цензорима ове књиге, јер у њиховој дужности бјеше, „не допуштати ништа contra bonos mores", као што рече владика Мушицки за Копитара.*)

Да оправда свој „проходњак" г. Пексидр, зла га срећа намјери на „Ifigeniju na Tavridi" од В. Везића. У „Pripomenku", а не у „предговору", пише преводилац: „У овоме пријеводу наћи ће се по која *стара* ријеч, или употребљено *старо* значење такове ријечи, . . ." Али он мисли, да може бити од користи за нашу садању књигу „ако се ускриси која стара прикладна ријеч, мјесто којекаковијех *кованица* . . ." Па ако не ваља писати онако, како народ говори, зар „изображени" човјек смије кованицу *проходњак* протуривати у школској књизи код толиких назива, које подноси и њежнији образ. Златне ријечи *Везићеве* нека се и овђе забиљеже: „Ваља дакле да наш *књижевни нараштај црпе језик из уста народа* и његовијех вијесника, као што је *Вук и мали број изабранијех другијех,* али *треба да се мучи и око наше старе књиге,* која није малена, а ни незнатна, као што то њекоји мисле, него је усупрот вриједна често и по своме садржају да се чита, *а у њој лежи похрањена голема и драгоцјена залиха језичкога блага,* које не смије остати нити закопано, а нити без плода". Слушајте Везића, писци школских књига, али се држите и Вукова *правописа* и штокавскијех облика као и он, па ћете показати, да сте разумјели његов „припоменак". Дакле, хоћете ли за њим? А кад сам код правописа, читајте и у „Viencu" овогодишњем чланак „Stanko Vraz, osnivač knjiž. kritike hrvatske", од Дра М. Шрепла; разабирајте до каквих исхода дође Др. Т. *Маретић* истражујући све дојакошње правописе, сјећајте се узалудне борбе пуних педесет година у другој половини нашега народа, оканите се *предрасуда,* па смо и без „конгреса" под једним кровом. Вријеме би било, да се у ово питање умијеша и сама ви-

*) *Голубица* с цвет. књиж. србског. IV., 1842 стр. 308.

сока *кр. земаљска влада*, па да прекине ову распру, *али да њене одредбе проникну она начела, она правила*, **која су извели представници ове науке из самога језика.**

А шта ћемо с *нетопљеним маслом?* То не ваља, то је г. Пексидру, „Бог да му гријехе прости“, као кад би ко рекао, да су *шљиве* = некухан пекмез. Јоване *Бошковићу*, за луду си и ти у својим *списима* (I, 35) напомenuo нетопљено и топљено масло; за бадава и народ понајвише тако говори, јер ево њеки хемичари утварају себи, да могу и смију у својим ретортама од једних ријечи и назива правити нове, и још са *истим* значењем.

Ето је њима „упала“ оно, што н. пр. Сријемци кажу „*запаљење* беле цигерице.“

А како умије добро да мисли и бистри појмове г. Пексидр, показује најбоље ово: „Оно што се у **пиварству** њем. зове „Hopfen“ имамо називати без двојбе „**хмељем**“, као што кажемо н. пр. **јабука,** шљива итд. за **стабло** и за **плод,** а не треба ни *хмељка* ни *хмељевине*. Ну г. Медић морао би као професор ботанике (ја сам само учитељ те науке) знати, да *пиварски хмељ* **није** *плод* од биљке „Hum.-lupulus“. „Der Hopfen bildet die weiblichen unbefruchteten Blüthendolden (bot. Kaetzchen oder Zaepfchen) der Urticaceae Hum.-lupulus.“ (Dr. König). Из прва признаје, да се н. пр. *јабука* каже и стаблу и *плоду*, а аналогно томе ваља звати *хмељем* и оно, што се у „пиварству“ употребљава, дакле стабло се зове *хмељ*, а *хмељ* је и **плод.** И оваки мислилац мало ниже каже, да *пиварски хмељ* **није** *плод*, па хоће Кенигом да ме смлави. А шта каже он? Хмељ је *дводома* биљка, има *мушких* и *женских* стабљика. Пивари не траже, да се женски цвјетови **осјемене,** за то његују свуда само *женске* стабљике, будући да се на одређеним мјестима њихова цвијета творе „чудновато *жуте* хмељне жлијезде, које се лако стресају.“ Кад се много тога *лупулина* нахвата, онда је хмељ *зрио*. А и у „*Познавању робе*“ од Бишинга, у нашој школској књизи, спомињу се „die unreifen Fruchtkätzchen“, те кад љуске од оплодинице на окрајку постану смеђе, онда се тргају оне. „Unbefruchtet“ Кенигов значи, да није било „Bestäubung“-а и „Befruchtung“-а, али за то ипак развија се женски цвијет у *плод*, ма и анормално; но овај је без сјемена, дакле *штур*, све кад се и не би прије реда брао. *Ботанички језик* разилази се у многоме од *народнога*, али ко каже по овоме да је црвена јагода, смоква сува = *плод*, тај је тек забраздио.*) А оно, што се у пиварству употребљава, то је *штур* и *зелен плод*, којега Вук добро назва *хмељевином*.**) Само ономе то је име нејасно, који не зна, да се н. пр. „шипци“ по Сријему зову „*шипковина*.“ Та противно ономе учи нас и *Панчић* (и кад се искоријењују мушке стабљике), јер вели у својој *ботаници:* да и „*зрео плод*“ има „лупулина, од ког *пиво* добива . . .“

Али да је г. *Пексидр*, написавши ову школску књигу, постао књижевни *регенат* (не мислим с овом ријечју да је као истоимени дијаманат), то нијесам вјеровао, док не прочитах ово: „Докле не буде „конгреса“ (са комесаром или без њега?), који ће да „установи коначно терминологију свијух грана знаности у нашем језику“, да **све** дотле „**нити** госп. Медић нити **итко други** *не има право замјерати терминологији наших школских књига у обће, а његове маленкости напосе.*“ А ко вас зацари и мимо конгреса, књижевни полетарче? Ко вама даде право, да нас кованицама сакатима мрцварите? Таки људи не даду к себи ни прићи, а овамо треба да иду још на науке „баби личкој“, па да их она научи, кад не могоше из *Дивковићеве* граматике, е се не пише „*свијух*“, „*цјело*“, „*препешен*“, „*акопрем*“, „*биело*стројба“, без *двојбе*“, „напосе“ доњи и т. д.

Тешко нама и школској младежи, докле нам таки *познаваоци хрватскога језика* буду школске књиге писали!

Земун, 13. (25.) Октобра 1888.

Проф. **Мојо Медић.**

*) Ако би још ко сумњао, да није овако, нека отвори Дра J. *Визнера* дјело: „Die Rohstoffe des Pflanzenreiches“ (Leipzig, 1873.), па ће наћи на страни 781 ово: „Im Handel erscheint nur die **Frucht** kultivirter Pflanzen.“

) А тако стојимо и с „Јабуком“ као „плодом“. *Оно* у својој *ботаници* (Leipzig, 1874, стр. 589) пише: „. . . in demselben Sinne ist auch der Apfel eine **Scheinfrucht.“

БЕЛЕШКЕ.

(На гробовима српских добротвора). Изасланици Матице српске г. г. А. Хаџић и др. Вучетић пренели су 27. окт. кости пок. *Павла Јовановића* из старог гробља у Араду у ново. Чин је тај обављен свечано уз пратњу свештенства, арадског српског становништва и школске деце. Подигли су му на гробу велики споменик од сијенит-камена и положили леп венац. За тим се ишло на гроб народног добротвора *Гавре Јанковића*, који одмах поред оног првог лежи и коме је рођак му споменик подигао, и ту су у име друштва за народно позориште положили леп венац. Пошто је свештенство молитве по обреду свршило и споменик освештало изговорио је др. И. Вучетић кратку беседу, у којој је нацртао значај ова два добротвора народна и препоручио арадској срп. општини, да пази и чува ова два гроба својих великих синова, који су цели народ српски великом захвалношћу задужили.

(Споменик А. Шенои). У Загребу је 21. октобра о. г. свечано откривен споменик хрватскога песника и романсјера *Августа Шеное*. Споменик је израдио уметник *Иван Рендић* красно и оригинално. То је обелиск састављен из разнобојнога мрамора. У дну споменика урезани су ови стихови:

Прерано нам попуцање жице
Гласне твоје богодухе лире,
А с њих вазда песме будилице
Љубав роду по хрватску шире.
Увек живу приповести твоје
Где нам слике прошлих дана стоје.

У средини обелиска је медаљон са главом песниковом. На свечаном открићу свога лепога споменика био је искупљен силни свет, па онда родбина песникова и одбор „Матице хрватске". Проф. Бадалић држао је кратак говор. Слава вредноме и заслужноме покојнику Августу Шенои!

(„Зора" у Бечу). Српско акад. друштво *„Зора"* у Бечу, држало је свој први главни скуп 15. октобра. Изабран је нов управни одбор и то за председника *Милан Пећанац*, правник; за подпредседника *Јован Радивојевић-Вачић*, правник; за благајника *Петар Јосичић*, медицинар; за књижничара *Глиша Латић*, филозоф; за I. тајника *Војислав М. Суботић*, медицинар; за II. тајника *Ђорђе Марић*, медицинар. Ове ће године о св. Сави прослављати „Зора" свој 25-годишњи јубилеј.

(Српска народна позоришна дружина) отишла је из Чакова, где се бавила три недеље дана у Вршац. У Чакову је покрај свег живог заузимања тамошњег месног позоришног одбора, имала дружина око 150 ф. дефицита.

(Грдан глобус) Француски лист „Scientifique" јавља, да се у Паризу по иницијативи г. Филона, управитеља муницип. школе „Лавоазије" и по плану мерника Кордоа прави грдан глобус, који ће имати у пресеку 40 метара и представљаће земљу у величини од једног милијонитог дела. Глобус ће бити изложен на париској изложби 1889. Стуб од ливеног гвожђа, на ком ће бити смештен тај глобус, биће висок 5 метара. Глобус ће се обртати око своје особине за 34 сахата. У самом глобусу биће дворана за 3000 душа, у којој ће се држати предавања.

ЧИТУЉА.

(† Дамаскин Бранковић), крушедолски архимандрит преминуо је 15. октобра о. г. у 53. години свога живота. Покојник се родио у Врањеву, свршио је гимназију у Ср. Карловцима и Винковцима, па онда богословију у Ср. Карловцима, а за тим права у Будапешти. Покојник је служио најпре као конзисторијални бележник у Темишвару, а за тим у Мокрину као диштриктски сенатор (солгабиров), но због познате Видићеве ствари буде као народњак збачен са тога места. Онда отиде у Будапешту, положи цензуру и постане адвокатом, те је неко време адвоцирао а за тим постане актуар и помоћник народног секретара у Карловцима (1875 до краја 1884). Међутим је (г. 1876.) ступио у монашки чин и дотерао је до архимандритства. Био је као такав најпре беочински а за тим крушедолски настојатељ и у последње време ректор богословије а био је командер ордена св. Саве. Ове године (месеца августа) изишла је од њега књижица *„Одломак из брачног права"*, и то из партије о правом сродству, а наиме: о природном, крвном т. ј. сродству по крви и млеку као брачној сметњи. Ово је писац радио по монументалном делу у овој струци „Das Eherecht der oriental. Kirche" од дра Јос. Чизмана, са уметцима, који се тичу наших прилика у срп. прав. митрополији у Угарској и имао је писац при састављању ове књижице обзира на оба законодавства у областима круне св. Стевана. Писац је, као што у предговору свом каже, имао намеру, да цело дело изради, али му ето смрт пресече посао, и ми кличемо покојнику: Мир пепелу твоме!

РАЗНО.

(Примјер постојанства.) У вријеме грчкога устанка за ослобођење испод турског јарма, чувени *Колокотрони* ковао је у Ен-

глеској неке фаличне дукате, прозване „Колокотре.“ Како причају, ти дукати били су петина златни, и у свему налик на турске *Ардлије*, да их је тешко било распознати од правијех; али су биле много лакше, и у вриједности мање за неколико гроша. Те *Колокотре* биле су дуже времена у промету по свему балканском полуострову, и то у множини, јер су их Инглези барилама слали у Трјест и на друге тачке, одаклен су их „шпекуланти“ испод руке мијењали и њима ћарили. Најпосље Турци некако прокљувају и уђу у траг тој трговини, због које су, као и због грчког устанка, страдали многи хришћани и изван грчијех предјела. Због тијех лажних новаца допадне тавнице и томруке и сарајевски трговац *Видак Копривица*, који је често у Трјест одлазио. Пошто није признао кривицу, Турци повуку у тавницу још неколицину трговаца и буду закивани као и Копривица. Међу овима бјеху: Хаџи *Ристо Чајничанин, Перо Будимлић, Симо Пуцић* и још неколицина. Од њих се тражило, да само осведоче на Копривицу, пак ће одма бити пуштени испод мука. Али ови ма да су знали извјесно, да је Копривица доносио тијех новаца и за њих куповао вуну, коже, звјерку, восак и т. д., нехтједоше га ни на мукама одати. Симу Пуцића, као што је још једном укратко споменуто у „Јавору“ три су пута у Травнику изводили на губилиште да га посјеку, и он би сваки пут, свезанијех руку, пао на кољена и главу пригнуо, говорећи: „може ме посјећи, али ја волим и умријети — једна је смрт, него казати оно што незнам.“ — Турци их пусте на слободу, пошто им узму лијепе суме новаца као глобу.

Симо је био човјек уопште тврда и постојана карактера, прави родољуб и врло тачан у трговини. Сиротињу, оскудне путнике и тавничаре потпомагао је својом дарежљивом руком. Родом је из Херцеговине, а у дубокој старости преминуо је у Сарајеву на неколике године пред окупацију. Иза ње[г] остала су и два сина, а трећи му је пут[о]вао по Америци, Индијама и т. д. те на[ј]после умро у Русији.

(„Вратио му шамар као Турчин Бељ[у]“. Ова је пословица још у устима народа, постала је овако: Ристо Бељо (Мовић) и[з] Сарајева, имао је жену врло отреситу. Нек[и] Турчин јавио јој се са љубавном лакрдијо[м] кад је ова баш из цркве ишла кући и хтје[ла] у врата да уђе; па да би му вратила шљ[а]ве за брашно, не буде лијена него потег[не] десницом те му одвали мушку љоску по о[б]разу, да му је пала с главе и хамедија. Т[ај] шамар буде за њега срамота, а још гора, ј[ер] туче туђу жену, а крив је, јер се „такр[д]сао“ образу, кога су иначе и Турци пошт[о]вали. Да би јој се осветио нађе у чаршији м[у]зина мужа Ристу, пак му одвеже добру љ[о]ску рекавши му још: „твоја је жена ме[ни] ударила шамар, и ја га враћам теби за[т]што онога „аресуза тербијет нечиниш“ (т. ј. што ону прзницу не свјетујеш и не савј[е]тујеш.“

М. Х. С. К.

НОВЕ КЊИГЕ.

Шала и лакрдија. Књига за оне, који се [ра]смејати него плакати. Торба прва. Мото: Кад се чо[век] смеје онда ђаво пуца од једа. Чикица. Издање ср[пске] књижаре и штампарије Браће М. Поповића у Н. Са[ду]. На 8-ни, стр. 136. Цена 50 н. — Садржај је ове књи[ге]: *Пап Љубомир*, шаљива приповетка. *Бачванске при[че]* скупио Ђ. *Цигански сватови* и *Циганска песма* од † Л[аза] Кнежевића. *Разлаголствије о бербн* од Аб. *Је[дна] срућа љубав*, шаљиво-озбиљна приповетка од Аб. *Ш[а]љиве приче*.

Hrvatska enciklopedija, priručni rječnik sveobće znanja. Obradjuje Dr. Ivan Zoch, uz sudjelovanje pripomoć mnogih književnika. U Osieku 1888. Tisk[om i] nakladom Dragutina Laubnera. На вел. 8-ни, стр. 3[–] до 432. Овоје свешчић 22., а од друге књиге свешч[ић] 9. Цена 10 новч.

Hercegovke i Bosanke. *Sto najradije pjevanih žens[kih] pjesama.* Sabrao Ivan Zovko. I. Свезак Сараје[во]. Тисак и наклада тискара Шпиндлера и Лешнера. 18[..]. На 8-ни стр. 111. Цена 30 н.; поштом 35 новч.

„JAVOR“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шаљу уредннку, а претплата „Администрацији „Јавора“ у Нови Сад.“

Цена је листу: на целу год. 5 фор. на по г[одине] 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 нов. За ст[ра]не земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића. Штампарија Дра Павловића и Јоцића у Н. Саду.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

ВЛАСНИК: ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

УРЕДНИК: Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 46. У НОВОМ САДУ 13. НОВЕМБРА 1888. Год. XV.

ХУКА, — ТРЕСКА...

Хука, — треска, — звека — јека, —
Неко трчи; — ко си? стој!
„Ја долазим из далека!“
(Из луднице утек'о ј').

Куда журиш? — „Пузим дома.“
Зар га имаш? — „Сто и два.“
О сирома, о сирома!
Он се теши како зна.

Та што бунцаш! Буди свесан! —
Гле крвав си, модар, блед.
„Ујео ме голуб бесан
Па му пуштам крв на мед.“

Дај ми руку, да опипам
Жилу, како бије. — „Хе!
Немам руке; — њоме сипам
Белу клетву поврх ње.“

Ал кад плачеш што се смијеш?!
— „То је оно. Ја сам бог.“
А сад дланом очи кријеш...
„Жао ми је ђавла свог.“

Имаш право, имаш право;
Ти већ стижеш неку цел.
„Мозак пећи, то је здраво;
То већ видиш и ти, је л?“

Ох, шта бива од човека!
— „Ајд', не лудуј. Са мном пој:
Свакој срећи има лека —
Ил на земљи, ил у њој.“

Змајован.

СИН СЕЉАЧКОГ ЦАРА.

ПРИПОВЕТКА ИЗ XVI. СТОЛЕЋА.

Написао Јосиф Јурчић.

I.

Барон Јошт Турн.

Било је то с јесени године 1574., тек годину дана после несрећне сељачке побуне.*) По неко није се више ни сећао жалосних догађаја прошле године, по нека жена је још оплакивала свога војна, кога су обесили или стрељали; по неко дете је још тражило свог бабајка, што је тако срамно свршио животом.

Сунце је било већ на подне. Лак поветарац, већ доста и похладан, дувао је кроз разбијен прозор рибареве кућице, што је била на Сави, не далеко од Кршког.

*) Једна од најгрознијих сељачких побуна међу Словенцима била је 1573 године. Вођа сељака је био *Илија*, кога су изабрали сељаци и за свог цара. Већина од тих побуњеника, што беху оружани вилама и косама, била је потучена, а самом Илији, њиховом цару, натакоше усијану круну од гвожђа, те је издахнуо у највећим мукама.

Рибар, човек од својих педесет година, седео је на ониској столици и држао је међу коленима велики гарав лонац, из кога је грабио брзо дрвеном кашиком и трпао у уста. Довршивши ужину, започео је пребацивати свом сину, седамнајестогодишњем снажном момчићу, што није искрпио мрежу, док он није био код куће. Најзад се нешто мало утишао, пришао прозору, но још непрестано полако мумлајући. Но у једанпут је умукнуо, окренуо се брзо од прозора и рекао сину: „Ајде, синко, брже излази напоље, брже!“

„Шта је?“ запитало момче, коме се баш није тако журило, као оцу му. Но отац му није могао одговорити, јер је био већ напољу. Ма да беше подоста лењ, подигло се момче више из радозналости, него из покорности, па је пошао за оцем. На прагу се зауставио и гледао неко време.

Отац му је одрешивао велики чамац, био је гологлав, капа му је лежала у блату, јер ни за живу главу није смео бити под капом пред великим господином и младим господичићем, што су стајали на брегу. Иза њих је држао слуга три лепа оседлана коња. Господин већ прилично у годинама, имао је велики мач; млађи пак господичић, коме је могло бити тек осамнајест година, имао је лак мач, сав окован у злату, више ради парадирања него ради одбране. Па и слуга је био наоружан.

Сав упрепашћен посматраше рибарев син, час дивно перо на младићевом клобуку, што се повијало овамо онамо, кад ветар духне; час опет скупоцено одело старога јунака и светле му оструге; час опет коње и слугу, па је у себи помишљао: „хеј, кад би ја ово или оно имао!“

„Шта ту бленеш? Што не дођеш да помогнеш овом старцу?“ дрекнуо јунак бесно, кад је спазио рибаревог сина.

Момче је погледало срдито и подмукло бесног господина, узело вес и хоћеш-нећеш се приближавало чамц кога је рибар већ био одрешио. У то тренутку га бесни господин ошинуо т ко јако кратким бичем, по голим нога да је момче јаукнуло од бола и баци весло на земљу. Био би јурнуо на то крвника, да му се није огласио отац говорећи, да донесе брже весла, да и превезе. Срдито погледавши у господ на ступио је у чамац.

Коњи су већ навикли, да се так преважају, па су одмах ушли у чама са слугом и господом, и рибар се отис нуо од обале. —

На другој страни добише нешто но ваца од господе. За тим узјахаше гос пода коње и запиташе: „да-ли је ле пут до „Шрајбарског градића“, па о јездише.“

Рибар и син му се вратили чамцу

„Оче, за што ме је тај дедак опак јако ударио?“ Запитао син оца, кад с дошли на средину.

И оцу није било по вољи, што м туђин бије сина, но то му није сме рећи, него му је одговорио:

„За што не слушаш!“

„Он ми још никада није дао хлеба!“ одговорио син. „Кажем вам, кад се вра ти натраг, па ви не будете код куће, д ћу на сред Саве изврнути чамац. Сам ћете видети!“

„За име Бога, синко, шта то булаз ниш! Шта би било после тога од тебе Никада више не би био здрав ни миран!“

„Он ме не би ухватио! Ја би не пливао и утекао у гору Илијином сину и онима, што се онде крију. Нигде м не би нашли, јер ја знам за сва т скровишта.“

Рибар је пребледио. А који се отац и не би побојао за свога сина?

„Дерапе! Тако ти Бога изби то и главе. Помисли само, шта би било, ка би те когод чуо, што булазниш. Зар незнаш, да се не сме говорити о Косоману и Илији. Бог нека те чува и мај-

ка божја! Шта би ја јадник под старост радио, кад би когод чуо, шта булазниш, па да ти се штогод зло догоди!"

„Па онда!" одговорило момче, па се снажно одупрло на весло.

II.

Косоман, син сељачког цара.

За добар сахат доцније дошао је брзо до рибареве куће млад човек — од прилике од двадесет осам до тридесет година. Био је осредњег стаса, пре мањег него већег, али необично широких плећа и груди. Сав склоп његова тела је говорио, да је врло снажан. Лице би му било лепо, да га нису ружиле прежнве, некако сувише оштре очи, што су му непрестано севале.

Брзо, као да му се врло јако жури, дозвао је рибара, а за тим је одмах сео у чун. Мало му се открио горњи огртач, у ком је био завијен, па се указало доње одело, додуше сељачко, али ипак од бољег и скупљег сукна, ма да беше већ доста упрљано. А што би још већма зачудило човека, био је опасани мач, ког је горњим оделом прикривао.

„Само ме брзо превези на ону страну!" викнуо рибару.

Рибар сео и започе веслати.

Довеславши до средине Саве, упро рибар очи у путника, и као да је заборавио на веслање, држаше мирно весло у рукама.

„Пријатељу, Сава ће нас јако снети доле! Веслајте!" проговорио путник.

„Косоман!" кликнуо рибар.

Младом човеку се скупише обрве, руком потеже дршку од мача.

„Шта је! Зар Косомана нећеш возити? Заиста, ја сам илијин син или Косоман, какогод хоћеш да ме зовеш! Веслај! А ако коме прословиш само, да си ме видео и познао, онда више нећеш преважати овуда!"

„Шта? Бог ми је сведок, да би ти увек пре помогао, него што би ти шкодио. Ти и твој отац сте нам хтели добра, али Бог није хтео да нам испуни, што смо желели. Небој се ништа, јер нема ни једног сељака, који би те издао. Само се чувај господарских слугу, јер знаш, да те непрестано траже и прате."

„Сад ћу ја за њима, но не за слугама, него за господом! Колико је времена већ, одкада се барон Јошт Тури превезао? Да-ли знаш, куда се упутио? Колико има са собом слугу?

„Чини ми се, да је отишао у „Шрајбарски градић" својим сродницима. Ја га нисам добро ни познавао. С њиме је син и један слуга. Чувај га се, јер знаш, да је он био највећи непријатељ твом оцу и његовим друговима."

„Тешко њему!" мумлао је Косоман.

„Говоре, да је барон Тури осудио твог оца у Загребу на тако страшну смрт."

„Ха! Зар си и ти то чуо?" јекнуо Косоман, па скочи на ноге.

„Пази да не изврнеш чун и не паднеш у воду," опомињао га је рибар.

Косоман је опет сео, покри лице рукама и наслонио главу на колено.

„Ево нас при крају!"

Косоман пружио старцу новац за возарину, али старац је махнуо главом и рекао: „Илијин син нема тога новца, што би га ја могао узети. Бог нека те чува, кад ти нећеш сам. Моли му се, да не учиниш какво зло. И ја ћу се молити за тебе. Кадгод хоћеш да се превезеш, викни ме само. И у поноћи ћу устати за тебе.

Суза се заблистала старцу у оку.

Косоман му пружио руку и насмејао се.

„Ти си поштена душа, дај Боже, да се још кад-год видимо."

„Још кад-год? Реци ми, куд си сада намислио. Видиш, ја сам већ стар, па можда ћу ти моћи саветовати, шта да чиниш."

Косоман погледао на земљу, као да је премишљао, да-ли би му поверио или

не. Но у један пут је запитао рибара: „Старче, што би радио твој син, који је још млад, кад би те ја у присуству његовом ударио по глави? да-ли би он то допустио?"

„Ја мислим, да не би, јер је прзница. Скочио би одма на тебе", одговорио рибар с неким задовољним осмехом.

„Но, ето видиш, такав сам ти и ја."

Кад је рекао то, упутио се Косоман наглим корацима путем, којим су мало пре отишли наши познаници. Рибар је гледао за њим тако дуго, док га није нестало између древета.

„Штета за оца му, штета за-њ! Не сме међу људе, као лисица се мора крити по јазбинама и рупчагама, док га не стигне смрт! Само да сада не учини што лудо! Хвала Богу, што је већ доста времена прошло од када су она тројица прешла. Имају коње, па ће далеко одмаћи. Како је љутит на барона — потукао би све троје."

За то време, док је рибар тако размишљао, ишао је Косоман брзо путем као човек, којем је много стало до тог, да кога достигне. Јурио је. Скрио је један део свога лица у огртач, капу је натукао на очи ма да не беше зима и никога на путу, од ког би се могао плашити, да га не би познао. С једне и с друге стране покрај пута су расли столетни храстови, пожутело лишће је поветарац млатио путнику пред ноге, као да би га хтело и оно да задржи у наглом корачању.

После по сахата изашао је из шуме. Могао је разгледати сво поље на далеко у наоколо. Видео је, како се губио и опет указивао пут. Но јахаче, које је хтео да стигне, није могао нигде да види.

Уморан од наглог пешачења спустио се на неки грдан камен.

„Наћи ћу те ипак!" проговорио промукло и замислио се дубоко.

(Наставиће се.)

РАСТАНАК.

Сунашце се са истока
Мом рођеном мјесту рађа:
Вјереница моја мила
На мору ме чека лађа.

—

Обала је сва препуна,
Весело ме свијет прати,
На свачијем читам лицу:
„Нека нам се сретно врати".

Отац, мати, браћа, сестре
И све што је срцу драго,
Од растанка роне сузу —
У св'јет прате своје благо.

—

Пољубих се поздравих се,
Мили збогом! рекох свима, —
Само срце тужно пита:
Бјеше л' тамо Зулејима?

Бока Которска 1888.

Владимир Тројановић.

САРАЦЕНСКА НЕВЕСТА.

ПРИПОВЕТКА ИЗ СРЕДЊЕГА ВЕКА.

(Наставак.)

Идући ноћи упутим се ја кроз новосазидани ходник у башту великог калифе, пажљиво сам ишао од џбуна до џбуна, док нисам дошао до предње ограде.

У једном удаљеном сеновитом делу баште, нашао сам неколико ћелија и много разних справа, по чему сам познао да се принцеса ту задржава. Ја се сакријем, још ни зора није забелила, а ја видех лепу принцесу, она пође лаким кораком једној пећини коју скриваше густи џбун.

Сад сам доста знао.

За време од кад сам код калифе, трудио сам се, да језик земаљски научим, што ми је заиста и пошло за руком, и тако се нисам имао бојати, да ме принцеса неће разумети. Ја изабрах тамну ноћ да извршим своју намеру, која би била одсудна за мој живот. Навучем на себе своје најбоље одело, те пођох кроз подземни ходник у башту, ту се сакријем и чекао сам док сунце није огрануло.

Сасвим близу нећине изађем ја из џбуна напоље, она већ беше ту, ја клекох и подигох своје руке горе.

Први страх, на овоме месту видети страног човека прешао је брзо; без икаквог страха управи своје лепе очи на мене, како ми се чини не без допадања, и запита ме шта желим.

У ватреним речима признах своју страст и замолих је за њену љубав.

Она поцрвени у лицу, окрете се у пола од мене и рече: „Иди несретниче! Жури се са овога места, јер само ако дознаду ти си пропао! Иди!“.

„Лепа принцесо“ одговорих ја, „сад ћу испунити вашу заповест, али ћу се опет вратити!“

Ја одох поново у џбун, а девојка отрча у двор.

Сутра дан чим је зора заплавила, чекао сам узалуд у моме џбуну на Шехеразаду, она не дође, али другог јутра беше она опет ту, и од то доба виђао сам је често. Ја сам задобио њену љубав а са њоме и највећу срећу, која ме је могла задесити на земљи. Она повери тајну једној верној дворкињи, и ова је стражарила и пазила у место нас, и ма да беше увек неколико само тренутака, то у томе ипак лежаше бескрајно блаженство.

Држао сам за нужно, да изјавим моју срећу моме верном пријатељу оцу Севастијану. Он се врло зачудио, а још већма се забринуо за наш живот. Све ми је последице представио, не би ли ме како год одвратио од моје намере; али кад је видео, да сам ја сталан, обећа ми његову помоћ, и ми се договарасмо, шта садваља радити.

Једина цељ, на којој смо могли радити, беше сасвим природно, да се споразумемо са Шехеразадом како ћемо што пре да бегамо. Ми смо презрели све опасности и тешкоће за таки опасан пут. Међутим ипак је било нешто што нас је од тога пута задржало. Ми нисмо могли преварити онога који нам је толика добра учинио јер то неби било поштено, а друго нисмо знали да ли би и Шехеразада хтела да бега од свог доброг оца.

Тако смо се морали стрпити и чекати повољнију прилику, да до своје цељи дођемо.

Зидање града било је настављено и после многогодишњег рада беше град готов. Улазак у подземни ходник знао сам ја вешто сакрити и потајно сам себи набавио двоструке кључеве од свију врата и капија.

Калифа се врло радовао што сам свршио наложено дело; он ме богато обдари и на моју молбу дозволи мени мојим друговима и оцу Севастијану да можемо у граду становати. Калифа дао је уредити главне собе, и украсио их је са најлепшим стварима. Кад год неби имао свог посла, радо је долазио код нас.

Како је изгледало, то би се ми морали још дуго бавити у Дамаску, али један непредвиђен случај натерао нас је на енергично делање.

Опасна болест. од које је отац Севастијан излечио калифу поново се беше појавила и то тако изненада, и са таком жестином да је калифа после три дана умро.

Пошто не имађаше законитог сина то дође на престо његов нећак, жесток и грозан човек, који уједно беше и фанатичан Мухамеданац.

Многе се ствари сасвим изменуше. Већина верних слугу пређашњег калифе

била је отпуштена, а њихова места попунише са новим слугама, неки је био у своме звању на ниже место постављен, а ни један није добио боље место.

Са неким завидљивим погледом посматрао је млади калифа нас Французе. Он нам је заповедио да град с места оставимо, а зато нам је дао неку малу собицу; мени је пак заповедио да му све градске кључеве предам.

Ја сам се покорио његовој заповести без икаквог устезања; да не би сумњао да ја имам двоструке кључеве, који су ми у свако доба отварали најкривеније улазе у град.

Наше попуштање није могло да умекша тврдога калифу, него га шта више подстицало на све већа потраживања, а он се понашао наспрам нас, са истим начином као и са својим поданицима, јер и њима се показивао као грозан, и немилостив владалац, чија је власт гњечила народ, а народу је то много теже падало, јер пређашњи калифа беше добар и благ.

Ми смо се још тешили што нам је слободу дао, и није нас делио једног од другог. И тако смо се ми могли међу собом договарати, и правити планове како да се спасемо. Већ смо почели плести конце за опасно подузеће, које би нас одвело до наших намера и жеља, а тиран је још ускоравао извршење нашега плана.

Једнога дана позове он нас и изјави нам, да ми сви морамо примити Мухамеданску веру, или ће нас направити робовима, и да ће нам најтеже послове да радимо.

Севастијан га је молио, да то не чини али калифа одговори на његове молбе са подсмехом. Све, што смо с муком могли измолити беше само то, да нам остави три дана да се размислимо.

Чим смо дошли у наш стан сложисмо се сви заједно да та три дана буду последњи рок за наше бегство. С добром вољом и уздајући се у помоћ Божију пођосмо ми весело на посао.

Ви знате сви, моји пријатељи, да су Мухамедански коњи много бољи него наши. Сарацени познају једну извесну расу коња, која је тако изврсна, да се не може ни сравнити са најбољим мухамеданским коњима; они тврде, да ти коњи воде своје порекло од пророкове бедевије. Само најмоћнији владаоци имају таке коње, за новце се не могу добити.

У коњушници калифиној беше осам коња те расе; један извесни коњушар чувао их је, и поступаше најбрижљивије с њима.

Овога коњушара, који беше припозната личност, нови калифа је јако увредио; и овај се заклео да ће се калифи осветити. Ми намислисмо да овога коњушара уплетемо у наш план, ми му представисмо, шта ми сви имамо да очекивамо од грознога калифе, и нама пође за руком да га за наш план задобијемо. Он се сложи да с нама бега, и да нам за бегство даде оне изврсне коње, чију брзину не може нико достићи.

Већ идуће ноћи — ми нисмо смели оклевати, јер калифа је често своје заповести опорицао — закључимо ми, да покушамо срећу. Пређашњи калифа поклонио ми је једном једно велико псето, које сам ја одранио; беше необично велико и врло верно; ја узех то псето са собом.

Чим се ноћ смркла, послужим се ја са својим кључевима, да у град дођем. Тајни ходник водио ме је у башту, где ме је Шехеразада чекала.

Са великом радошћу одобри она наше бегство, јер и она се бојала грознога калифе. Брзо се врати она у своје собе, узе све своје скупоцености, како би на путу имали трошка, и после кратког времена врати се са својим верном служавком мени.

Са највећом пажњом водио сам ја принцесу и њену служавку к једној у-

даљеној капији калифине палате, где ме оба друга и отац Севастијан већ чекаху. Само кратко време исчекивасмо коњушара, који наскоро и дође са коњима, чија копита беху обвијена са платном. Капија се отвори, ми брзо поседасмо у седло, нисмо смели изгубити ни један тренутак, јер се већ изроди вика у палати, која је сваки час бивала јача и јача. Пажљиво јахасмо док не дођосмо до широке улице, која од Дамаска према југу води, ми пустисмо узде племенитим коњима; који летише као тице, а за нама смо чули узалудну вику гонилаца, и када је сунце огрануло, могли смо се мало задржати, јер са леве стране смо видели врхове брега Мани. Још док се одмарасмо дође моје исето к нами, које није могло за нами трчати.

Затим полагано настависмо наш пут даље те пређосмо границу краљевине Палестине.

Са неописаним осећајем захвалности према свемогућем Богу, који нам је толико помогао, приспесмо у свету варош. Без икакве препреке или несреће уђосмо у Јерусалим, где нас је краљ Балдуин лепо дочекао и са великим чуђењем саслушао је нашу историју.

У Јерусалиму у цркви где се налази свети гроб, покрстила се Шехеразада. Сам патријарх је крстио, ја наденух њојзи име моје прамајке, чије име је и наш град добио: Шехеразада добила је име Текла.

Патријарху поклонисмо врло скупоцен прстен, краљу Балдуину једног од наших коња, па се затим кренусмо кући. Закључисмо да преко Јопе идемо. Најмисмо једну Мљетачку лађу, и после кратког сретног путовања искрцасмо се у Мљетцима. С места настависмо пут и сретно дођосмо у град мојих предака. Мога оца, за којим сам тако јако жудио, на жалост нисам више нашао.

У Јерусалиму сам се заверио, да се са Теклом нећу пре венчати, док не дођемо у Текленбург. Вас моје пријатеље, сам зато позвао, да будете сведоци мога венчања са Сараценком, коју ми је Бог на тако чудноват начин дао за невесту, и коју ћу вам сада показати.“

Овим речима заврши гроф Ото своју чудновату приповетку, и сместа оде да доведе своју невесту. Гости особито жене, исчекиваху невесту са највећим нестрпљењем.

После мале почивке отворише се велика врата која водише у женске собе; напред иђаху неколико богато обучених дечака, који беху племићког рода, за овима иђаху други грофа Отона, после ових сараценски коњушар са својим чудноватим оделом, а за њим спазисмо оца Севастијана, који беше сасвим сед, у својој свештеничкој одећи.

Уједаред се почеше разлегати узвици општег чуђења и допадања, кроз велику дворану, јер поред грофа показа се у најбогатијем оделу дивна Сараценка; диадема која се сијала у злату и драгом камењу беше у њеним црним дугим витицама, а сјајне очи младе лепојке блисташе се као звезде поћу. Поносним погледом, ал ипак са искреном пријатношћу клањала се свима присутним, затим позове гроф сакупљене, да га прате у цркву, да буду сведоци његовог венчања.

Сви устадоше и пођоше по меканим ћилимовима у цркву, ту благослови отац Севастијан венчање грофа Отона и Сараценке, пет племића и оба владике стајаху као најближи сведоци код олтара; витез Курт од Холтрупа стојаше изван света, и са неописаним гњевом гледао је лепо лице грофа Отона, а са дивљом страшћу лепу невесту.

После венчања дођоше у велику дворану и поседоше за трпезу где се поред изобилног јела многа чаша племенитог вина испила у здравље грофа Отона и грофице Текле. Градски надзорник верни Мартин, од радости је

сузе міо; он се није могао сетити свечанијег дана у своме животу од овога.

После вечере позове гроф госте да пођу с њиме у двориште, да посмотре оне лепе коње.

Сваки је био врло изненађен кад је видео те коње, шта више и сами најбогатији људи признадоше, да таквих коња још нису видели.

Најлепши беше један врапац и зеленко, коме је из очију ватра сипала. Гроф Ото преповедаше, да таквог јахаћег коња као што је овај и нема у свету, а сараценски коњушар рече још, да становници од Дамаска у сујеверном страху много приповедају о том коњу, особито кад јури, јер из копита му варнице искачу.

Код ових речи коњушареви поче се Курт од Холтрупа безобразно смејати. „Кад би било истина“, повиче он, „тада би зеленко морао бити ђаволски син! Пусти да видим — с овим речима скочи он на коња и ухвати га за сребрну узду. Али у необичном скоку скочи јако псето грофовљево, које поред зеленка стојаше, на витеза, окрете га једаред, а он се стропошта на земљу, затим скочи на његова прса, и са отвореним устима гледаше у мрско лице витезово. Гроф брзо скочи, отера псето, и витез устане; после тога није ни речи прословио, у највећем гњеву оде он одатле.

Није се нико ни обзирао на њега у великом збору, у коме он имађаше врло мало пријатеља, али један је пошао за њим и са укоченим очима посматрао је потајно сваки његов миг; то беше Мартин, градски чувар, а с њиме заједно неколико слугу којима је он рекао да пазе на витеза.

Без икакве несреће прође ова сјајна свечаност, и тек доцкан ноћу опростише се гости од грофа и његове лепе жене.

Витез Курт од Холтрупа беше један од првих, који оде; њему не дадоше мира његове страсти и црне намере које се изродише у гњеву и зависти.

(Наставиће се.)

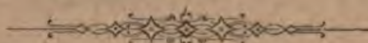

О „ИЗУМРЛИМ“ СЛОВЕНИМА У СЕВЕРНОЈ НЕМАЧКОЈ.

Име *дра Лескијена* познато је читаоцима „Јавора“, јер смо прошле године неколико пута спомињали његов рад о Словенима, о њиховом језику и историји. Он као професор те струке на универзитету у Липисци бави се и у књижевности предметима, који засецају у словенску филологију и историју и ми донесосмо прошле године оцену нашег врлог проф. Јована Живановића на један Лескијенов рад о бугарском језику.

Последњи број бечкога „Парламентера“ доноси сада један чланак о неком предавању тога професора, који не баца на Лескијена најлепшу светлост као пријатеља Словена, и у чланку томе му се пребацује да је тенденцијозно извртао истину.

По ево главније речи из тога чланка, на нека и наши читаоци суде о упутности или неупутности онога, што је Лескијен предавао и написао о Словенима у северној Немачкој.

Немачки научењак др. Лескијен путовао је недавно по Далмацији и био је онда од Хрвата, као што се говори, са одушевљењем дочекиван. Без сумње није Хрватима познато, како речени научењак пише о Словенима, те ће извинити, што ћемо овим поводом наученост професора Лескијена да осветлимо.

У овогодишњој свесци за јули часописа немачкога друштва за антропологију, етнографију и древну историју штампано је предавање споменутог професора Лескијена о „изумрлим“ (потлаченим) Словенима у северној Немачкој, што га је немачки научењак тај држао 9. децембра прошле године у антрополошком друштву у Липисци.

Ко се разумева у историји па ово предавање прочита, тај ће се слагати с нама кад кажемо, да са научношћу професора Лескијена не стоји баш особито.

Професор Лескијен започиње своје предавање тврдњом, да је лако доказати да је будаласта она намера, која хоће целу стару Германију да начини словенском. Али нека извини проф. Лескијен, до сада још није никад доказано, да је то будаласто. Професор Лескијен се дабогме труди да то докаже, и што је најзначајније: тек од 1. столећа после Христа. За немачке научењаке они милијони Словена од пре Христа наравно никако и не постоје и тако нам ништа не преостаје, него да доказе професора Лескијена тек од 1. столећа хришћанског рачунања узмемо на око.

Да је у 1. и 2. веку северна Немачка Германима насељена била, о томе се не можемо с проф. Лескијеном препирати; али смо ми тврдога убеђења, да ти Германи нису били Немци. Германија је просто географски појам и име, које је изумео Јулије Цезар, па су то име примили Римљани, који нису познавали народе, што су становали у Германији. Ми не можемо допустити да су они Готи, што живљаху у доњем пределу Висле реке, као што Лескијен тврди, били Немци; барем се Готи зову и Гетима и они се управо наводе као не-немачки народ. У осталом није ничим доказано, да су немачки Готи становали онде, где их Лескијен смешта. Они сведоци, на које се проф. Лескијен као на поуздане позива, као Тацит, Плиније старији и Птоломеј, баш нису поуздани. Шениг је — ово валда проф. Лескијен и не зна — још пре сто година доказао, да римски и византијски историци нису познавали средњу и северну Европу у географском и етнографском погледу; а најнепоузданији је Тацит, који се заплеће у безбројне противуречности. Још би остало да се запитало, каква то римска и византијска „предања“ мисли проф. Лескијен, за која вели да причају о пра-домовини Словена? Упада у очи и то, што проф. Лескијен тврди, да у грдноме простору од Висле и Буга до Припета, Валдајских висина до Дона и горњих суречица Волге, није много становника било, а овамо све кипте у оним крајевима споменици пре-историјске древности.

Око средине 3. столећа иселили су се — вели се — Готи, а за тим Бургунђани, Руги и Скири. А ко су били ти Бургунђани, Руги и Скири? Због чега држи проф. Лескијен да су то били Немци? Зар с тога, што су у географском смислу били Германи? Па куд су се то онда дели они силни Германи, што су становали између Висле и Одре, па онда између Одре и Лабе, кад је у 5. веку цео тај простор остао празан? Да ли су такозвани Германи оних крајева сви од колере помрли или отишли у Рим, а своју земљу напустили, да се у 3. и 4. веку после Хр. настане у Риму? Лепо је измишљено, али није испало за руком. Такво што лудо, не може ни један паметан човек веровати. Но кукавни Германи, по проф. Лескијену Немци, морали су ипак помрети или се иселити, кад при доласку Немаца у горе споменуте крајеве, што су их словенска племена заузела, не беше ни трага старијим каквим становницима. По томе су били Словени праседиоци овога предела; али то се не сме допустити, него се мора узети, да су тамо становали Германи, дакле Немци по Лескијеновом кривом схватању, но од којих није ни трага заостало. Ми ову логику не можемо да разумемо, као год ни они етимологију Лескијенову, по којој се тумачи име Шлезије од имена Силинги, неког немачког племена. Такву лингвистику, тако красно језикословље, нека проф. Лескијен задржи за себе.

Од 5. столећа су Словени било као што је истина као праседиоци, било пак по Лескијену као досељеници, заузимали цели простор између Лабе и Висле. Скоро до 1200 г. не може се рећи да је ко Словене скучавао, тако да су они више столећа у погодној земљи живели и мирно се развијали. Без сумње им је број био велик и знаменит. Споменућемо овде велико противречје, што је између ове тврдње Лескијенове и чињенице у креташким ратовима франачког Карла, познатог Славождера и његових последника, те

да изнесемо на видик ученост Липишког професора, који и сам доцније говори о томе, како су се велики словенски ратови са 10. столећем завршили.

До 12. века су се, као што проф. Лескијен даље износи, Словени и западно од Лабе у не малој мери распростирали; граница би се од прилике могла назначити линијом, која би ишла од Килског залива преко Пленског језера, Траве, Лабе код Лауенбурга, па дуж Јеезе, захватала Дремлинг и Алтмарк и онда дуж Сале реке; али још и западно од Сале живели су Словени, тако да је овде западна граница ишла дуж Илму преко Сула па к франачкој Сали. Толико бар допушта проф. Лескијен да су се Словени пре 12. века ширили; с обзиром ка чињеницу, да су они Словени, што су даље на западу живели, од Карла славождера и његових последника већ потлачени били, може се узети, да су у Германији од памтивека становали Словени, који су помакнути према западу, и то као праседиоци, а не као досељеници, јер ни један паметан човек неће веровати на такозвану сеобу народа, као што је некима било по ћуди да крете једну насеобину. Проф. Лескијен исправља у толико своју тврдњу о словенским крајевима у Германији, што вели да је међу Словенима на југу било и доста немачких насеобина; но и то је узето онако својевољно, јер му иде у прилог. А да ли је то истина, то проф. Лескијен не пита, он то каже, па за то мора бити истина. Да Берлин лежи на гробовима словенским то он до душе допушта тврдећи, да су северно од линије Магдебург-Берлин-Франкфурт на Одри становала пољска, а јужно српска племена.

Па како је дакле понемчен онај словенски део Германије, садања северна Немачка? О томе нас обавештава проф. Лескијен овако: Тек од 12. столећа је започело понемчавање по плану; кад је дошао у земљу ову народ од веће економске снаге (гле дрскости) морали су Словени уступнути. Да Словени нису имали гвоздених оруђа, као што Лескијен мисли, то није истина. Чини нам се да проф. Лескијен ни појма нема о предисторијском добу, иначе би знао, да је Словенима гвожђе још пре бронзе познато било, у гробовима га налазило у великој количини, Словени су топили и ковали гвожђе и свуда, где су се Словени бавили, било је гвожђа сијасет. Истина је до душе да кад су потчињени Кирилови и Методови Словени, да је онда и оно разглашено покрштавање Каролиншко напредовало. Огњем и мачем су словенски народи ако не потлачени, а оно потчињени били. Проф. Лескијен говори о томе овако: Године 1140. подигао се гроф Холстајнски против Вагрије и 1156. год. већ су овде Словени поприлично узмакли; тако је било и у Мекленбургу, где су 1160. год. ратови против Словена окончани били; у пределу око Хицакера задржаваху се Словени до 16. века, а у Линебуршкој до 18. столећа. И т. д.

Словени беху принуђени да се окану обрађивања њива, јер су које насиљем растерани, које потчињени били; кад су имање своје, своје земље, изгубили онда се с њима као с нижом расом поступало, а особито од како су подигнуте немачке вароши, те се „Венди“ (Словени) не смеју примати. Те су наредбе до 15. века постојале. На жалост! А како се то слаже, што Лескијен тврди да су ратови против Словена тек са 12. столећем отпочели, кад се овамо тврди, да од Отона I. (936—973), који је против Венда ратовао, не може више ни разговора бити о ратовима против Словена у правом смислу? Од 12. столећа се без сумње Словени нису више огњем и мачем, него благошћу тлачили? Па и сам проф. Лескијен пише о ратовима против Словена од 12. века. Понемчавање српских племена, од којих последњи остаци сада у Лужици живе, вршиле су по проф. Лескијену вароши. У Шлеској се поступало као оно пре тога у северу, тако да су већ у средњем веку Срби и на истоку одсечени били од велике словенске гомиле. У Анхалту је већ у 13. веку словенски језик код суда забрањен, па скоро за тим и у околини Липиска, 1363. у Остерланду, а тек 1424. у Мајсену. А шта данас бива у Познањској?

ВЕЗЕ.

(С МАЂАРСКОГ).

Ко зна шта склапа,
Ко зна шта снује
Везу, што срце
Срцу везује.

—

Ко зна шта руши,
Ко зна шта трује
Везу, што срце
Срцу везује.

—

Тек пусто видиш
Везе нестало,
Срце је тужно
Куцат' престало.

Ст. Токин.

ИМА ЛИ СЛОН РАЗУМА?

Посматрање М. Перти-а.

(Свршетак.)

У четрдесетим годинама побеснио је у неком перивоју слон и с тога га морадоше убити из пушке. Но најпре га хтедоше да отрују неранџом; он се поболи, али се опет опорави, јер је мало отрова метнуто у неранџу; онда покушаше да му више отрова даду у другој неранџи — то беше његово најмилије јело — но он не хтеде више да једе неранџе, пре него што је котрљао овамо онамо и њушкао. Овај слон је био научен да дигне са земље бачени новац и да га метне ономе у шпаг, кога је бацио. Др. Варник метне једанпут новац у јаму и у кутић, где га слон није могао дохватити; слон се неко време промишљао шта да ради, па ће онда почети тако снажно дувати, да је новац из рупе истерао и дохватио. Гроф *Герц* (у своме „Путовању око света“) хвали хладнокрвност и храброст слонова, што се употребљују за лов на тигрове, и то понајвише женке, јер мужјаци су жестоки, пак сами нападају и тиме ловца у опасност доводе, а напротив женке, све и кад им тигар о сурли виси, не мичу се, него мирно држе тигра да га ловци могу што сигурније из пушке згодити. Герцов слон нагази једном на трн; одмах се заустави, дигне рањену ногу и тиме даде знак терачу да му помогне. Овај сиђе и исече му тупим ножем трн из ноге; кукавна животиња је урликала од бола, али је мирно држала ногу, док операција није прошла. Коњ би се при томе вурао, псето би уједало. „О страху не може код слона бити говора, него се напротив из целог понашања његовога види, да је он свестан своје снаге и вештине, али се својевољно и добroћудно подвргава служењу.“

Слон се радо свети кад га ко увреди или украти. Женка од слона у ботаничкој башти у Паризу јако се љутила на стражара, што је овај по вишем налогу забрањивао гледаоцима да слону дају што за јело. С тога је чешће пљускала на стражара воду из своје сурле. Једнога дана, кад је стражар био поливен, дођоше нови гледаоци, те стражар мораде и њима да забрани, да слону јела дају; на то се слон тако озлоједи на стражара, да му отме пушку из руке, стане на њу ногама и сурлом цев од пушке тако увије, да је изгледала као извојац, којим се запушачи из боце ваде. Кажу да је неки слон једнога војника, који није хтео да му сврне с пута, после неколико дана кад је без вође био, нашао (онога војника) крај реке, те га зграбио и неколико пута у воду умочио. Други неки слон убије свога вођу из освете; кукавна жена тога вође донесе у очајању своме своју децу и баци их слону пред ноге; овај узме најстаријег дечака, метне га себи на леђа, и од тога доба није хтео никога другог на леђима трпети, до ли тог дечака. Позната је она прича из Гое, како је некога слона

неки занатлија задиркивао, а слон напуни своју њушку прљавом водом, те кад је прошао покрај занатлије, а он сву воду проспе на њега као бујицу. Неки слон побесни и потрчи по чаршији; сви бегаху испред њега, па и његова добротворка, нека баштованка; но ова заборави у страху своме на дете и остави га на путу. Слон сасвим мирно уклони детенце и метне га пажљиво на страну. Слонови вуку тешке балване о једеку на неко извесно место, кад им се једанпут покаже, и дижу балване преко онога што им на путу смета.

Плутарх приповеда о једноме слону у Риму, да је научио играти, али је због неспретног скакања чешће добивао батине, те је онда ноћу при месечини по сенци својој учио онако да скаче, као што се од њега захтевало. Године 1875. играло је у Саламонскијевом циркусу у Берлину осам слонова, које је тек пре три месеца Американац Џон Купер дресирао, те су показивали свакојаке вештине, а напослетку легне Купер на земљу, а један га слон узме сурлом са земље, дигне га и уз громовито тапшање гледалаца изнесе га на поље. Снажне ове животиње послушне су као пси и каже се, да оне све вештине израђују само на дату реч, а без мамузања.

У „Philosoph. Transactions“ од 1799. приповедају се случајеви, који показују, да слон претрпљену неправду никад не заборавља и да имају слонови врло добро памћење, и то олакшава онога слона, који је утекао, опет наново ухватити, кад т. ј међу ловцима опазе кога познатог. Догађало се да кад који слон утекне па живи у пустињи, а после неколико година опет буде ухваћен, а он се још сећа свију послова и заповести, које је некад вршио и знао. Слон је, кад се добро с њим поступа, једна од највернијих и најблагодарнијих животиња. Ко би мислио, да у тако горостасном и грдном телу становати може тако љубазна и нежна душа? Но ово ништа не смета, да слон и џелатске послове врши, као што се некад у неким крајевима Индије слон употребљавао и на то, да смакне злочинца, и то тако, да га ногама изгази или својим зубима убије. Међу собом су слонови врло одани један другом, прискачу један другом у помоћ и ако се мужјак и женка после дугог растанка опет састану, а они су пуни нежности једно спрам другог.

И *африкански слон* је по казивању *Е. де Лотира* врло мудар. Кад је сухо време онда ови слонови тумарају сваки за себе овамо онамо, а кад је кишовито време а они иду у гомилама, које један матори мужјак предводи, и овога вођу зову Арапи с обзиром на његов важан посао — *кабирем*. Кажу да тај кабир уме тачно да *прорачуна* време, колико ће дуго трајати паша, што ју је киша освежила. Кад одведе тај вођа своју гомилу на такво место да пасе, а он отиде одатле и врати се таман онда, кад је паше нестало, те одведе своје стадо на други пашњак. Кад такви слон падне у јаму, што је ископана ради хватања слонова, онда друга два слона пруже своје сурле у јаму, те му помогну да се извуче, у чему се кадикад и успе да га ослободе.

Бакер уверава, после вишегодишњега искуства у Цејлону и у Африци, да није истина да је слон невина безопасна, него је он најстрашнија животиња, која може ловцу на сусрет да изиђе, и африкански је слон опаснији него ли индијски. Као домаћа животиња и африкански се даде тако исто изучити као и индијски. Зубима крећу слонови дрва из корена, обарају их, те онда једу корен и лишће. При том употребљују они обично само *један* зуб, као и ми једну руку и често направе велики пустош у шуми. *Ливингстон* прича како је видео једнога слона, где је зашао по шуми па обара дрва не ради хране, него свањујући их себи за забаву, а није ни окусио од њих. Кад су стали пуцати на њега и неколико га пута згодили, он брзо побеже кроз густо шипраж'је тако лако као кроз какву траву. Силна дрва руше слонови. У неком крају од Уганде слонови су све појели и стаманили, а што није за храну служило, па и колибе, посваљивали су својим сурлама. (Спик). И у Сенаару је, као што Бакер прича, слонова понестало. У крајевима, где је оскудица у води, нију слонови воде тек сваки

други дан, и сигурности ради иду с једне реке на другу или се повуку у абисинске планине, где увек нађу воде. Индијски слонови се разликују од африканских по крóју главе и кичме, па онда и по зубима; код африканског су и уши друкчије и много веће. Индијски слон не воли сунчану жегу, него се повуче у шуму, а африкански остаје и на највећој врућини на сунцу, а и живљи је, бржи и може дуже да тумара и хода. Африкански је слон просечно за једну стопу виши од индијскога. Херцог Ернест Саксонски приповеда, да у Абисинији слонови иду на висини од 8000 стопа и по најстрменитијим стенама и узаним по три педља стазама на камену, где би и човек могао лако стрмекнути. — Хотентоти су убијали слонове отровним стрелама, а нијами их убијају палећи грдно шипражје од треске. Други Африканци их хватају у јамама и вијајући их на коњу боду их дугачким копљима. Агаџири, дивљи арапски ловци у Сенаару, нападају слонове, носороге и жирафе својим оштрим мачевима за две руке, а ово чине јашући животињи за леђима, па онда нечувено брзо скоче с коња, пак пресеку животињи на стражњим ногама тетиве („жиле“), или кад слона у спавању затеку, а они му пресеку сурлу. Африканци су врло сурови, те само за тим иду да слонове тамане, а не да их припитомљавају.

ЛИСТАК.

Писмо Ђорђа Стојаковића ц. к. дворског саветника, српском патријарху Јосифу Рајачићу, и овога одговор на исто.

Приопштио

ДИМИТРИЈЕ РУВАРАЦ.

I.

Ваша Светость!

Найдублѣ високопочитаніе мое спрамъ високогъ лица Светости Ваше, кое я не само Светомъ Патріарху србскомъ, но іоштъ више изванреднимъ подвизима и безмертнимъ заслугама Светости Ваше за народъ србскій съ истинитимъ чувствомъ отдаемъ, — дае ми слободу, а и дужность ми налаже, да се съ искреношћу и отворенимъ срдцемъ на Светость Вашу учтивѣйше обратимъ.

Откако самъ из Карловаца отишао, съ више страна съ печалнимъ срдцемъ слушамъ, да Светость Ваша неко негодованіе спрамъ мене показуете.

Я самъ испитивао сва моя дѣла, и сва помишленія моя, еда ли нисамъ Светость Вашу ма у незнаню увредіо. Едали нисамъ противъ високопочитанія, кое смо сви Светости Вашой у найвећой мѣри дужни, ма и нехотице погрѣшіо, едали нисамъ напослѣдку противъ интереса и ползе народа србскогъ штогодъ учиніо? — Но не могу и поредъ найстрожієгъ испита дѣла и речи мои да нађемъ поводъ, коимъ бы самъ негодованіе Светости Ваше на себе навући могао.

Я самъ и у сабору и ванъ сабора оно високопочитаніе високомъ лицу Светости Ваше свакомъ приликомъ отдавао, кое тако високо положеный поглаваръ цркве и народа србскогъ у обште, — а Светость Ваша, као изванредный и не само између живећи, него између свію Срба откако смо у Аустрійску државу прешли, найзаслужній мужъ нарочито заслужуете, — и отдавао самъ то високопочитаніе не само по споляшности, него по искреномъ нагону унутрашньи чувства мои и изъ дубльине срдца могъ.

За ползу народа србскогъ пакъ, као посланикъ народный оно самъ чиніо, што самъ по увѣренію момъ за найболѣ држао. Откако е постоявша войводовина съ Унгаріомъ споена била, я самъ привилегіа србска и дѣянія сабора наши отъ 1769. и 1790. године прилѣжно читао, учіо, та съ привилегіама други народности у Унгаріи и Ерделю, съ повѣстницомъ и државнимъ правомъ Унгаріе сравньивао: я самъ внимателно пазіо на желѣ народа нашегъ, кое су се у поединимъ іде-

ама чрезъ новине и у приватнимъ разговорма изяснявале, и изъ свію ти сматраня до оногъ резултата дошао, кои е израженіе свое добыо у програму момъ, и у онимъ ідеама, кое самъ на сабору заступао. Изъ овогъ изволите увидити, да е программъ мой быо резултатъ дужегъ мишленя, и прилѣжногъ ученя могъ, на комъ самъ я много поправляо; и кои самъ више путій прерађивао. А кадъ самъ съ ідеама моимъ сасвимъ на чисто быо, я самъ те много пре сабора, и пре іоштъ него што е овай рѣшень и я за посланика изабранъ быо, Светости Вашой — као што ће се Светость Ваша милостиво опоменути, предварително на високо увиђеніе и употребленіе послати и саобштити усудіо се, — као што е то дужность моя и привржености спрамъ Светости Ваше изискивала.

Программъ тай имао е срећу, — изузимајући само едну точку — у свемъ прочемъ и високо одобреніе Светости Ваше у сабору задобити; и я самъ се неизмѣрно радовао, што самъ у предлозима моим не само желѣ већине народа србскогъ, но найвише што самъ ідее Светости Ваше погодити срећанъ быо. А жалимъ заиста искренѣйше, што и у оной единой точки нисамъ могао отъ увѣренія могъ одустати, и мнѣнію Светости Ваше приступити.

Ідее мое могу погрѣшне быти; али оне сочиняваю увѣреніе мое, и зато самъ ій са свимъ онимъ жаромъ заступао, кои само изъ чисте намѣре, и изъ унутрашнѣгъ, до непоколебимости доведеногъ собственогъ убѣђенія произтицати може.

Я ласкамъ себи, да е Ваша Светость за последньи дванайстъ година више прилика имала увѣрити се, да я — ма да у жару момъ и погрѣшимъ, — али да никадъ себичанъ быо нисамъ, да у народньимъ стварма никадъ никакве користи за мене тражіо ни примао, да никадъ ни за популаритетомъ грамзіо нисамъ, и да е дволичіе отъ отвореногъ характера могъ увѣкъ удалѣно было. Благоволите ли Светост Ваша вѣровати, да самъ и оно, што самъ на сабору говоріо и дѣлао, само изъ собственогъ увѣренія и у той мисли дѣлао, да тако полза народа изискуе; а радіо самъ све явно, неимајући нужде, съ некористолюбивимъ намѣрама моимъ светлость избѣгавати. Себичность, ма когъ рода, тежня ма за каквомъ личномъ ползомъ моіомъ, тако е далеко отъ мене была, да самъ дѣланѣмъ моимъ саборнимъ и званіе мое кодъ Мађара рескирао. А желимъ да Светост Ваша дуго поживите, пакъ не сумнямъ да ћете касателно и последньи дѣла и речи мои, о чистоти намѣре мое, ясне доказе добити.

Ваша Светость, већъ само званично положеніе мое не дозволява, да я негодованіе найвишегъ великодостойника цркве и народа србскогъ на себи равнодушно оставимъ, — негодованіе, кое свакоякимъ разговорма повода дае, и кое свакіи причинама приписуе, како чій начинъ мишленя са собомъ доноси.

Но да и то на страну оставимъ, дубоко високопочитаніе мое, и искрена привржености моя спрамъ Светости Ваше учинила бы ми тешко и горко жао, кадъ бы се Светость Ваша отъ мене увређени налазили, и на мене озбильно гнѣвили. — Я имамъ чисту совѣсть, и познавајући доброту срдца Светости Ваше, не могу другчіе, него морамъ негодованіе то, туђимъ неоснованимъ доношеніяма приписати.

Изволите ме дакле Ваша Светость извинити, што себи слободу узимамъ, учтивѣйше молити, да милость имате, саобштити ми дѣло и речь ону, коіомъ самъ, и ако самъ чимъ противъ Светости Ваше или противъ ползе народа србскогъ можда погрѣшіо, да то по могућству момъ поправимъ. Но было што му драго, была ма каква погрѣшка моя, примите Ваша Светость понизно, али найискреніе увѣраванѣ мое, да ту нисамъ знајући и хотећи учиніо; и зато Васъ молимъ, да ми ю опростити милость имате, и да ми досадашнѣ високо благоволеніе Ваше и у будуће не одречете.

Свету патріяршеску десницу целујући, съ найдубльимъ высокопочитаніемъ имамъ честь быти

У Бечу $^{1}/_{13}$ Мая 1861.

Светости Ваше

найпонизніи слуга

Георгій Стояковићъ с. р.

Landstrasse N. 747.

Въ Карловцѣхъ 3. Маіа 1861.

(Свршиће се).

БЕЛЕШКЕ.

(**Нови народни добротвори.**) Недавно су преминула два нова добротвора српскога народа, чија имена бележимо овде за сада у кратко, да им се чују добра дела њихова у што даље крајеве где наш народ живи. Прво је *Јован Христофоровић* у Суботици. Покојник је *цело своје имање, око 10.000 фор. завештао српској православној деци, која ће се учити науци лечничкој, мерничкој, економској или шумарској.* Стипендиста ће бити четворо, и то примаће из закладе док су у родитељској кући 200 фор., а кад пођу на страну 400 фор. Закладом ће руковати суботичка срп. црквена општина. — Друго је добротворка *Јулијана Обрадовић* у Вршцу. Покојница је г. 1886. направила тестаменат по предлогу, који јој је од стране „Матице српске" учињен и *оставила је све своје имање „Матици српској" на књижевне цели*; на њезино слободно располагање с тим, да се има капитализирати док не нарасте на 30.000 фор. што неће дуго трајати. — Слава овим добротворима народа и просвете српске, и сећајмо их се као и осталих великих добротвора народних!

(**Одбор за споменик Качићев**) јавља, да ће се тај споменик подићи августа месеца г. 1889. Од нове године ће се штампати *„Спомен-књига"*, у којој ће се штампати имена приложника на овај споменик. Ко би још желео приложити што на ову добру цељ нека учини то до нове године, како би му се име могло штампати у „Спомен-књизи". Прилози се шаљу на одбор у Задру (Далмацији).

(**Српске школе у Румунији**). У Румунији постоји српско-славенска школска општина која издржава школу за српчад и Српкиње. „Друштво св. Саве" отвориће још две српске школе у Румунији: у Крајову и Букурешту. У оба та места има доста Срба већином занатлија и трговаца.

РАЗНО.

(**Књижевне забаве**). Иван Тургењев и критичар Стусов сваки дан су се састајали и препирали. Једнога дана се Тургењев на свога неагодног пријатеља тако расрдио, да је с места сео и услед безуспешне препирке написао ове „стихове у прози": „Препири се са паметнијим од себе. Он ћете победити, ал' ћеш се ти тим пâдом користити. Препири се и са оним, који ти је по памети раван. Ма који од вас био побеђен, ти ћеш увек бити задовољен у својој жељи за препирком. Препири се и с оним, који је луђи него ти. Не да би га победио, него да би га поучио и од користи му био. Препири се шта више и са лудом. Ти нити ћеш се хаснити отуда нити се славе набрати. А што неби човек који пут себи удовољства прибавио?" Ал' само никад се немој препирати са Владимиром Александровићем Стусовим!" Идућега дана опет су песник и критичар седели заједно и — препирали се.

(**Награђена краљица**). Краљица румунска, која као што је познато пише под именом *„Кармен Силва"* књижевна дела, која су припозната као пуна лепоте и поезије, добила је недавно од париске учене академије велику златну медаљу за своју књигу: *„Мисли једне краљице"*. Ми ћемо о овоме донети скорим опширнији чланчић од једног нашег сарадника из Букурешта, а за сад доносимо овде извадак из извештаја директора академије С. Придона, којим се мотивује подарење медаље краљици: „Једно дело краљичино заслужује нарочиту пажњу. То се зове: „Мисли једне краљице." Без велике ларме дође нам то дело до руке, потписано драженим, али скромним именом, које би да сакрије прави извор свој: „Кармен Силва". Но тај славни псеудоним био нам је већ свима познат. Ове су „мисли" заиста мисли једне краљице, која је пријатељица књижевности и уметности, која је философ и песник; а која је пре свега жена, која као да о себи говори кад вели: „Има жена, које су тако величанствене чистоће, као лабуд; додирните их суровом руком, а њихово ће се перје за тренутак накострешити, па ће се онда немо од вас окренути и бегати у таласе да се избави." Нека се Ваше величанство не окреће од нас и нека се не боји, да ће се бело перје Ваше додирнути суровом руком. Оно што сте Ви с таквом духовитошћу написали, примила је академија, што Ви као краљица нисте захтевали, али сте као списатељица за племенитост Ваших осећаја, за диводу стила Вашег, који је пун ретке елеганције и грације, заиста заслужили."

(**Доброжелатељ**). Неког свештеника паименују за арипитанског свештеника у неком апсу. Кад је први пут држао предику искупљеним апсеницима почеће он свој говор: „Радујем се, поштовани слушаоци, што вас видим тако *многобројно* искупљене у овој кући!"

КЊИЖЕВНЕ БЕЛЕШКЕ.

(**Српске приповетке у францеском преводу.**) Поред руских, почињу се и српске приповетке превађати на францески. Недавно је францески „Revue Oriental" донео у преводу приповетку гђице **Вукосаве Бичанске** *„Један живот"* (изашао у „Одјеку" бр. 37 и 38, од 1888 г.), — а сада је донео од истог писца приповетке *„Јадник"* (у „Одјеку" 28. бр. 1888 г.) и *„Сироче"* (у „Јавору" бр. 51. од 1887 г.) Обе приповетке превео је на француски Бугарин „Л—ев", који је већ многе југославенске ствари пресадио у француску књижевност. Уредништво францеског „реви-а" пропраћа обе приповетке врло ласкавим речима, што само може служити на част писцу гђици Бичанској. Приповетке њене одликују се здравом тенденцијом, а шибају немилостиво мане и трулеж садањег друштва. Радовали би се, кад би гђца Бичанска наставила рад у правцу, који је нашао одзива и одобравања и код самих странаца, а немилосрдних критика, као што су Французи,

= **„Родољуб“**, трагедија у четири чина. — *Никола Ж. Марковић-Ердељан* у Београду јавља, да је предао у штампу своје дело под горњим насловом. Писац сам каже за своје дело, да ће у њему „сваки читалац — поред *обилатог душевног задовољства и поуке* — познати и разне карактере.“ Писац се нада што већем броју претплатника „нарочито и због тога, што је овакове врсте књижевности — и то оригиналне — код нас врло мало“. Иначе стаје књига 60 нов. или 6 грама.

= Књижара браће Јовановића у Панчеву позива на претплату на **„Помање српске народне свечаности**, уз мимогредне народне обичаје. Сабрао по Боки Которској, Црној Гори и Ерцеговини и у реду описао *Вук Врчевић*.“ Ово је покојни Врчевић скупио на крају свога живота на молбу речене књижаре, те ова ето и издаје сада на свет ову књигу вреднога Врчевића. Године 1882. изишла је у истој накладн књига „*Три главне народне свечаности*“, која се може сматрати као прва књига овога дела. Цена је књизи 80 новч.

= *Јован Алексијевић*, контролор у београдској царинарници и наставник у трговачкој школи, издаје на српском језику **„Најновији трговачки земљопис“**. Изићи ће у две књиге, а стаје за уписнике 2 динара. Претплата се шаље штампарији Ј. Медецијана и Ђ. Кимпановића у Београд (Обилићев венац бр. 1.

= Г. *Радован Кошутић*, слушалац филозофије у Лавову и наш сарадник објављује, да издаје и други део својих **„Пламенова“**, збирке песама, од којих је први део изишао летос у Новом Саду. Кошутићеве су песме махом родољубиве и намењене млађем нараштају у намери, да се овај живље покрене и побуди на рад у корист свога народа. — Књижица ће изнети пет штампаних табака а цена јој је за претплатнике само 20 новч. или 40 пара дин. Новце ваља слати писцу у Лавово (Lemberg, Galizien, Universität).

НОВЕ КЊИГЕ.

Венеција. Успомене с пута у Италију. Написао *Марко Цар*. У Задру. Печатњом Н. Водицке. 1888. — На 8-ни, стр. 125. Цена 50 новч. — Уважени писац ове књижице имао је испрва намеру, да овај путопис угледа света као саставни део опширније књиге под насловом „*Из Италије*“ — као што је било и оглашено — но су после наишле сметње, због којих је морао да одустане од ове намере, но шат се временом даде г. Цару прилика, да и оно друго изнесе на јавност. Садржај је овој књизи: Из Трнјеста у Млетке. — Општи поглед на варош. — Горе — доље по „великом каналу“. — Дуждева палата. — У св. Марка. — Остале цркве. — Једна културна свечаност. — Славни гости у Млецима. — Млетачки сликари. — На наложби. — Итал. краљица. — Живот у Млетцима. — У очи поласка. — На повратку. — Осврт на прошлост. — Како је моје путовање свршило. — Писано је забавним и лаким стилом, као што г. Цар и иначе уме слатко да пише. Препоручујемо ову књижицу нашем читалачким свету.

Народно благо, сакупио и издао *Мехмед-бег Капетановић Љубушак* по Босни, Херцеговини и сусједним крајевима. Сарајево. Штампа и наклада штампарије Шпиндлера и Лешнера. 1888. На 8-мини. стр. 369. Поправљено и попуњено издање. (Прво издање беше латиницом). Цена 1 ф., поштом 1 фор. 20 н. **Садржај**: Народне пословице. — Реченице. — Мудре изреке. — Примјењачице. — Народне поппјевке. — Приче. — Неке пјесме. — Авдија. — Дувањски арзухал. — Имена помагача при скупљању. Додатак: Превод неких арапских, персијских и турских пословица и мудрих изрека. Ово је прва књига на српском језику коју је издао *мухамеданац* у Босни. (Тако стоји на стражњој корици.)

Српска краљевска академија. **Глас. X. Српска краљевска академија и неговање језика српског.** Посланица академији наука филозофских од *Стојана Новаковића*. Прочитана на свечаном скупу академије, држаном 10. Септембра 1888 у славу стогодишњице Вука Стеф. Караџића. Београд. У краљ. српској државној штампарији. 1868. На 8-ни, стр. 87. Садржај: Приступ. I. Академија и речник. Шта се обично узима као задатак академије? II. Докле је дошло с речницима и с граматиком у нас. III. Питање народнога књижевног језика и питање о дијалекту. IV. Шта да чини Академија да би извршила свој задатак у неговању језика српског.

ОДГОВОРИ.

К. 50. — Примљено ћемо саопштити; а молимо да пошљете и оно друго. Реферат о С. Б. мислимо да неће бити за „Јавор“. Поздрав.

Гђци Д. Г. у С. Ц. — Одговорили смо Вам писмом. Молимо да нам пошљете обећано, а ми ћемо удесити већ као што треба.

На силне песме — не можемо појединце одговарати. Комад нам је већ сав попљављен.

Г Р. у З. — Хвала на послатоме, а учинићемо све по жељи, као и увек до сада.

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шаљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора“ у Нови Сад.“

Цена је листу: на целу год. 5 фор. на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 нов. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића. Штампарија Дра Павловића и Јоцића у Н. Саду.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

ВЛАСНИК: ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

УРЕДНИК: Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 47. У НОВОМ САДУ 20. НОВЕМБРА 1888. Год. XV.

СНЕГ ПАДА...

Написао Милан Иванчевић.

Und singend und jubelnd
Durchs alte Erdenhaus
Zieht alt der letzte Dichter
Der letzte Mensch hinaus.

A. Grün.

Јесен! ...

Не обузимљу ли вас суморна чуства, кад изустите реч ту, или зар не осећате на уснама хладни издисај пожутеле, на умору природе? Машта вам створи пред очима пустињу — замрла поља и пландишта.

Жуто лишће трепти по дрвећу, а тихи га похладни поветарац откида, да га нестане. Чујете само сухо грање, где се ломи. Нестало зеленога џбуња, утајила се весела песма птичица. Маглуштина густа зна, да земљу притисне као мора, да јој у загрљају душу испусти, и вама се чини тешка, пала вам на груди.

По убавим пољима и виноградима замукла весела песма мома-берачица. Једино ветар туда заурла и загракћу лутајући гавранови по сухом дрвећу; то вам је јесенска природна симфонија.

Ужасни су акорди те симфоније, ако вас дарну души о жицу, заболеће вас срце од њих, повући ће вас жеља за светом из те пустиње. У души ће вам се родити суморна магловита мисао: И људски живот има своју јесен!

Највернији су пратиоци сваке војске гракташе гавранова. Зле се коби бојите, када их чујете. Гадне птице са крештавим својим гласом — не ћу да вас слушам!

С богом ми остајте некад, убави, зелени виногради!

С богом ми остајте китњасте, сада пусте шуме!

Замрла природа. Пустите је, нека издахне, нека заспи зимским, тешким сном!

*

Седео сам у соби сам. На пољу хладно. У пећи пуцка весело ватра, а слаби јој одблесак титра по паркету. Чујем ветар, где улицом фијуче, по који пут би у пећи зазвиждиуо, а пламен би се заблистао кроз враташца. Сумрак се почео да хвата по соби ми.

Суморно време. Пруживши се у фотељу, седох к прозору — и гледајући на улицу све сам се више као у се повлачио. Запалих цигару, да се растресем — заоблачио сам само собу. Осећао сам у души као пустињу неку, хтео сам, да читам. На столићу лежаше Тургењевљева: Поесија у прози. Прелистах ту књижицу ....

Ветар се стишао. Беле пахуљице првога снега падаху на земљу. Устадох. Тело ми читаво подиђе угодна нека струја. Први снег у ситним својим пахуљицама сакриваше ми — фино лавирајући губљење свемира у бесконачност — поглед на свет. Све се стишало, па ћути. Снег пада монотоно — лагано, учини ми се, е ми на срце пада, јер и оно опустело, у јесен се дало, чисто сам желео, да замре.

Улицом трче деца из школе. Читао сам с лица невино весеље.

— Снег — Снег — вичу, и већ грабе по земљи, да се грудвају, али се снег тек где-где дохватио земље.

С лева се видео торањ црквени, и нехотице ме сети свих оних детињских снова и зимних доживљаја. Први ме снег пренесе у прошлост, у једва-сећање, порадовах му се као дете.

Steiget auf, ihr alten Träume!
Oeffne dich, du Herzensthor,
Liederwonne, Wehmuthsthränen
Strömen wunderbar hervor.
H. Heine.

Блажена та времена! То се зове поезија!

— Поезија — изустих неколико пута, не могах чисто, да појмим тај величанствени појам, а осећао сам га.

Истина је оно: Људско је срце инструменат, на ком су струне натегнуте. Као струја нека из вањскога света зна, да невидовна рука дарне о те жице, да се роди поезија. Потпуна хармонија звукова каквих, из вртлога бурнога живота, хармонија мисли, хармонија црта узвитла ће у срцу вашем баш као оно на ресонаторију хармонију, што спољашњој тој одговара, и родиће се осећаји. Љубав, вера и нада продукти су ваше душе и спољашњег света.

Једна реч, једна песма зна, да одушеви човека, зна, да одушеви народе.

Очајник је у беди песник, јер би подлегао.

Љубав, што свет држи, нада, што човеку неда да клоне, вера, што му наде улива, све су то злаћане нити поезије.

Кад човека једном вртлог баци с обичног ниво-а, кад му свет у борби за опстанак ишчупа из срца племените жице и разори све узвишено, на чему се оснива љубав, вера и нада, — породе му се у души екстреми, контрасти овим богоданим даровима.

Свет му срце ишчупао. Човек без срца.

Јесте ли видели када убијцу, када га на вешала хоће да дигну, како се пред свештениковим крстом стреса? Страх га је неке више казне.

Природа је своје учинила . . .

— — — — — — — — — — —

Говори се:

— Прошла су, драги мој, она времена, кад је свет био још у повоју, ко би још данас ломио врат, тражећи какав романтичан живот? Модерни се свет оснива на реалном темељу. С културом нестаје појезије. —

— О — варате се —

— Но па кажите ми, ко још данас пева епосе? —

— Поезија је само према потребама, према духу времена узела други облик. —

— Неколико заљубљених шарлатана ћаскају по периодичним часописима. —

— А шта мислите о драмама? —

— Драме! — Оне се држе ради публике. —

— Имате право — ради публике. —

— Једино роман, но то је продукат реалног света, основан на хладном посматрању људскога друштва. —

— — — — — — — — — — —

Шкљоцнуше врата.

— Браца! — Браца! — снег пада — снег — јеси видео, браца!

Моја мала сестрица дотрчаће до мене, пљескајући својим белим ручицама, и наслонивши се на моја колена, погледа ме својим великим плавим очима, па напрћивши своју доњу усничицу. —

— Је си видео, браца! рече.

— Јесам, душо —

— Па цемо се возати —

— Хоћемо, рано —

И спусти своју главу на моје крило, а плава јој ми се као свила мекана коса осу руком.

— Идем, да казем мами, снег пада —

Помиловавши је по руменом лицу, пољубих је у косу —

— Иди, злато —

Човечија душа воли промене. И најузвишенији звуци хармоније какве знају постати обични. Из бурног живота хита свет у мирни-идилски. Човек, сит угодности летних, чисто с одушевљењем поздравља први снег.

Већ се беше смркло. На улици крај мога прозора запаљена лампа. Плинско се светло чисто губило у белим пахуљицама првога снега; светлило врло бледо. Пламечак би титрао према ветру. С прста нападао снег на лампу, учини ми се, е је оседела. И сухога се дрвећа сада ухватио снег, мора да чисто пуца под белим тим лишћем.

Не хтедох палити свеће, угодно ми било у мраку и самоћи. Слаби одблесак ватре титраше по паркету, и то ми светлило.

С торња наше цркве зазвони звонце:

— Ave Maria —

Танки се звук звона губио по овој мрачној, снежној долини у интервалима. Учини ми се, е и снег поче по титрању звука падати. Ох! како беше меланхоличан тај звук; осећао сам како ме у грудима нешто стегну, подигао сам очи к небу, слушао сам те звуке, а у њима најузвишеније песме ваљда херувима богомајци. Промуцах једва:

— Ave Maria —

Из делека као да чух, где удари неки дисакорд.

Лагани звуци чаробне неке музике разлегоше се собом. Andante-religioso. Узвишени ти гласови притајише ми дах, срцем ми сину нека радост, очи ми се застаклише, духом ми замирило величанство божје.

Из шума тих гласова као да чух глас, где пева: Ave Maria из Отела.

— Prega pel peccator e per innocente —

— Молим ти се, боже, за грешника и за невинога.

Последњи звуци звона одјекнуше долином, што је прекриваше лахки први снег, трепћући нестајаше их све више, губили се у пустињи.

Замукоше и последњи звуци песме те.

Бејаше ми лакше. Душа ми тражила уморног раскоша и нашла га. Осећао сам, да је бог створио музику на утеху човеку. Она је укристаљени бол и радост душевна.

Густи мрак пао на свет, беле пахуљице првога снега падаху јоште, плинско се светло губило међу њима. Гробна тишина, само би кад кад зафијукнуо ветар улицом.

И ја сам тражио у даљини оне чаробне звуке, што но их мало пре слушах, али њих је нестало, ишчезли су. У бићу мом остала само катарза она — душа ми се уморила па почива.

— Не и последњи ће човек бити песник!

МАТЕРЊА ЉУБАВ.

— ПО НЕМАЧКОМ. —

Из дрва и хлеба из колибе неста,
У њој више нема задовољству места.
Гладна деца зебу, све им теже бива...
Отац им у гробу давно већ почива,
А мати им бона, све је тако боли!

Свемогућем Богу тихано се моли.
„Зима нам је, нано, нестало је дрва,
Глад нас љуто мори, а нема ни мрва!“
И мати им оде рад мало сухади.
Мучно јој и тешко, — али шта да ради?!

Купи сухо грање, шапћући у себи:
„Донеће вам нана“ ... а како и неби?!
„Имаћемо дрва, колико нам треба,
Биће: да се прода, па биће и хлеба!“
С бременом на леђи журећи се пође,
Да кући и к деци што скорије дође ...
Снег покрио гробље, много га је пало;
Изнемогла жена застала је мало,
Срдашце јој хтеде од терета пући, —
Али одмах пође, јер се жури кући.
По већ није могла, клонула је, паде ...
„О, дечице!“ шапну ... то јој моћи даде.
До колибе дошла, па је на праг села
И уморна очи на брзо је свела;
Слушала је дивно анђелско појање.
Незнајући више за јад и старање.
Озебла су деца изишла — да виде:
Да ли бона, добра нана им већ иде. —
Спавала је главу метнула на крило;
Будили је, али — узалуд је било.

Ив. М. Поповић.

СИН СЕЉАЧКОГ ЦАРА.

ПРИПОВЕТКА ИЗ XVI. СТОЛЕЋА.

Написао Јосиф Јурчић.

(Наставак.)

III.

Помагач.

Не далеко од Кршког стоји град, кога сељаци зову: „Шрајбарски градић.“ Не зна се, за што су га тако крстили. Познати славни историчар Валвазор пише, да је био можда какав „šribar“, кад год власник тога града, па да од њега носи то име. Но како не знамо бољег разлога, то нећемо ни овај уважити. Па то баш није у нашој приповетци ни особито важно.

Град је био на неком брежуљку. Према Кршком се простирала равница, са других страна су га опкољавале велике и густе шуме, којих данас нема у толикој мери.

Шесдесет година пре наше приповетке продрли су једном сељаци побуњеници у тај град и њим су господарили.

Да се не би то наново догодило, сазидао је господар широке и високе зидине, подигао је на сваком куту јаке куле, од куда се могао лако бранити не само од непокорних и немирних сељака, него још и од опаснијег непријатеља у том времену, од крвожедних Турака.

У тај град смо видели, да је одјездио богати племић барон Јошт Турн, непријатељ и судија сељачког цара Илије. Био је неки сродник господару у Шрајбарском градићу, па је долазио скоро сваке године по једанпут да га обиђе.

Јесење сунце просипаше баш последње своје зраке у густе врхове великих букава у шумама Шрајбарског градића, кад су баш два сељака бацили сикире на земљу, па један за другим поседали на дебло, што су га одсекли, да се одморе од мучног рада, и да се мало у миру проразговарају.

„Сад можда више неће доћи шумар, па за то седимо. Хлеба смо већ заслужили по милости божјој“, рекао старији.

„Та господар за читаву годину није толико урадио, колико нас двоје данас“, одговарао млађи.

„Шта ћемо кад је тако, и кад тако мора бити.“

„Ја кажем, да не би морало бити“, говорио млађи, и од гњева му лице поцрвенило. „Ми смо сами криви, што нас муче тако, као да немају душе, и што нам и оно отимају из руку, што смо тешком муком зарадили. Ја сам већ више пута размишљао: да, ако је Бог створио зеца, тога је он створио исто тако за мене као и за господара. Дрвета расту на земљи исто тако за мене као и за господара, па ипак морам да

се задовољим кором и гранчицама, а господарево је дебло, ма да га не би никада сам посекао. Ми смо малоумни. Ej, требали смо послушати *Косомана*“ —

При том имену је старији сељак скочио с дебла, погледао свуда у наоколо, па метнувши прст на уста тихо је прошаптао: „Мирно, мирно! Шта би било, кад би те ко год чуо, да мислиш о Косоману!“

„Ти си страшљивац! Па баш због тога, што је лањске године било врло много такових, као што си ето ти, нису Илија и Косоман ништа могли учинити. Да су сви латили виле и сикире, па да су пошли с Косоманом, где би били сада ови спахилуци!“

„Хвала Богу и матери божјој, што не знају да си био код Косомана. Кад би ко год то дознао, затворили би те или шта више обесили би те одмах, као и остале.“

„Па хоћеш-ли ме ти издати?

„Боже сачувај!“

„Ја ти кажем, да кад би сада Косоман — за кога веле, да је у гори, и да ће још једном подићи народ против силеџија — дошао и рекао: „Хајдемо!“ Ја бих одмах пошао с њим!“

„Молим те лепо, Мартине, буди миран. Ти си луд. Шта су нам помогли Илија и Косоман? Ништа! Једног су убили, другог ће скоро убити.“

„Бог би знао, како ће још бити. Косоман је тек онај прави, он ће им загудити тек песму, то сам потпуно уверен.

„Ја идем кући“, говорио старији и метнуо сикиру на леђа. „Ти пак, Мартине, отиди у град, лакше ти је него мени, па кажи, да смо исекли оно, што нам је било наложено.“

Обадвоје се кренуше, старији сељак једном стазом, Мартин другом.

Мартин још није ни за пушкомет одмакнуо, кад је из чистине искочио човек и ухватио га за руку. Мартин се обрадовао и преплашио, кад је видео Косомана. И нехотице се осврнуо, да види, да нема кога; за тим је запитао: Шта радиш овде? Баш сам сада говорио о теби.“

„Чуо сам. Па је-л’ истина, што си говорио?“

„То се зна, да је истина. Ја сам увек говорио, да си ти човек, и да је и твој отац био поштен човек. Бог нека му даде рајска насеља!“

„Ти си рекао, да ћеш ићи самном, ако је потреба,“ говораше Косоман. „Не треба да идеш самном, него иди само у град, камо си и пошао. Тамо се извести, ко је данас дошао. Видећеш, да-ли је баш заиста онај, што га зову барон Јошт Турн и син му. Покушај, да дознаш, колико ће се задржавати, кад се мисли вратити и све што год можеш. Све ћеш ми то казати сутра око подна овде. Чекаћу те. Хоћеш-ли ми учинити то?“

„Све, све, што год желиш. Све ћу потанко разабрати, што год се може.“

„Не говори ником о том, па ни да си ме видео. Сутра ћемо се мало више проразговарати.“

Мартин се кренуо. Но још је довикнуо Косоману: „Пази, да те ко не позна. Дођи к мени да спаваш.“

Косоман је климнуо главом и Мартин га више није могао видети.

IV.

Стриц.

Ноћ се већ била спустила. Мрак је био тако густ, да човек није могао ништа видети на два корака пред собом. Киша је почела падати, а ветар дувати, На таковом времену је човеку некако угодно, ако без бриге седи под кровом у врућој собици, па слуша како ветар шиба крупне капље о затворен прозор.

Светокришки поп, честити неки старчић, био је баш вечерао и свршио своју свакодневну молитву.

Био је то човек од својих седамдесет година, лица брижна и суморна. Ви-

ше би пута уздахнуо, па главу спустио доле и замислио се дубоко и дубоко. Па шта је то старом духовнику? Можда га мучи помисао, што је на прагу гроба, што су му дани избројани, и што ће скоро доћи време, да се опрости с овим светом и да стане на одговор пред вечитог судију, да положи рачун о свом деловању на земљи? Не, јер му је цео живот био чист, па је готов сваког тренутка ступити пред праведног судију.

Успомена на друге ствари ожалостила га и љуто му ранила старачко срце. Он је брат несрећног Илије, сељачког цара. Отац његов, богат, слободан сељак, дао је њега и брата му у школу у некакав манастир. Илија је након смрти очеве остао да управља добром, а он је довршио школу и постао свештеником.

Видео је брат, какве се несрећне мисли роје у Илијиној глави. Учинило му се, да намерава устати против племића. Опомињао га је за то више пута братски, лепо, да се махне тих мисли. Говорио му, да света црква налаже својим вернима покорност према властима, па ма каква власт била, добра или зла.

Но све је било узалуд.

Тако је дочекао прошле године, да му је брат срамно свршио животом. Па да-л' му је Бог на оном свету опростио грехе? За то се седи духовник молио непрестано сваки дан.

Синовац његов, Валтазар, син Илијин је прогнан, без куће, изгубљен!

О том је духовник непрестано мислио. Да би се опростио тих тужних мисли и да би нашао утехе свом болу, започео је читати из светог писма. Тек што је почео читати, чуо је да неко лупа, а мало за тим, како иде девојка да му отвори врата.

Мислећи, да ће требати ићи каквом болеснику, погледао је кроз прозор и видећи, да на пољу пада киша и дува ветар рекао је: „Па нека пада, божја је воља, а дужност је света!

Но у собу је ушао Косоман. Био је сав мокар.

Било, што је стари духовник имао већ слабе очи од старости, било што је Косоман носио чудно одело и дугу браду, стари свештеник није познао свог синовца.

„Шта би желили од мене?“ запитао га.

„Преноћио би радо код вас, стриче!“ одговорио млади човек.

Духовник претрнуо.

„Валтазар!?“

„Зар ме нисте познали? Истина има већ две године, кад сам последњи пут био код вас. Постарали сте се.

Духовник устао и ухватио Косомана за руку. Суза му се заблистала у оку. Седоше.

„Ој, сувише позно долазиш, злато моје, сувише позно.

Шта је с тобом? Две године, велиш да су прошле? Па колико несреће за те две године! О, да нисам то дочекао! Па реци ми, од куда долазиш? Шта радиш? Па јеси-ли' добио опроштења од господе? од Бога?

„Опроштење од господе, које ви мислите, нисам искао нити ћу га икада искати, ма се до смрти своје клатио по горама,“ одговорио Косоман.

„Још увек такав, као и отац му! Не, тако не смеш говорити. Ја знам, да се не смеш нигде показати, да се мораш крити, зар није тако?“

„Најбрижљивије.“

„Но, видиш, то не иде тако. Врло добро, што си мени дошао, злато моје! Можда ћу ти што год помоћи. Ја немогу и не смем молити за тебе, јер сам брат твог несрећног оца — Бог нека му се смилује души — на ме не гледају баш радо. Али имам пријатеља, који ће молити за тебе! опат у Костањевици може много учинити. Обреци ми, да ћеш се поправити, па ће све добро бити.

Је-л' да ти је жао, што си послушао оца свог, који те је научио све зло. Зар није тако?"

„Не треба молити за мене."

„Мора се молити, мора, јер ћеш иначе сасвим пропасти. Морам спасти тебе, иначе ћу с тешким срцем умрети. Кад би ти знао, како ми је, како ме срце боли за твојим покојним оцем.... Старац није могао довршити."

„Па и мене, стриче, боли срце. Но оно, што је мој отац предузео, још није довршено, још није заборављено. Да нису оца погубили, онда би било већ нешто молити, али овако је узалудно и непотребно, јер ја не требам милости од оних, који је никад познали нису", рече Косоман срдито, и очи му некако чудновато засветлиле.

Није узалуд! Ко лупа оном се и отвара. Ти си млад, отац те је завео. Кад виде господа, да хоћеш да се вратиш на прав пут, радо ће ти опростити, и ти ћеш постати опет поштен човек. И Бог ће ти можда подарити дуги живот, па ћеш видети, како си јако био залутао. Моли га за то."

„То је све доцкан, стриче! Учиниђу што сам намислио учинити."

„А шта си намислио учинити?"

„Вама сам дошао, да вас замолим за нешто мало новаца."

„Колико-год имам, све ћу ти дати, Валтазаре, само ме послушај." Говорећи то, устане свештеник и отвори му сандук

„Узми колико хоћеш. Много немам."

Косоман је узео нешто мало.

„Сад ми кажи, шта си намислио чинити? Да-л' оно, што сам ти ја казао?"

Косоман упро очи на земљу, неко је време размишљао, најзад подиже главу и рече одважно: „Стриче, нећу вам лагати, него ћу вам истину казивати, шта мислим. Никад ми немојте саветовати што друго, јер је узалудно. *Главу за главу!* Ја морам ухватити у своје руке једног од оних, што су мучили мог оца. Главу за главу, то сам се заветовао, да ћу ма кад тад учинити."

Стари духовник се срушио на столицу после ових речи. Ни речице није могао изговорити. Немо је гледао неко време синовца свог.

„Једнога и то најважнијега пратим већ и неможе ми измаћи из шака. Када свршим оно, што сам наумио, доћи ћу онда вама, и ви ћете видети, како ћу бити смирен. Сад пак оца свог не смем заборавити. Ни он не би мене заборавио, кад би ко-год и мени то учинио, што су њему учинили.

„Боже!" уздахнуо стриц.

„Лаку ноћ, код вас не смем остати", говораше Косоман одлазећи.

„Валтазаре!" крикнуо духовник, кад се затворише врата за Косоманом. Али Косоман није чуо тај крик или га није хтео чути, то не знамо. Стрицу се није натраг вратио.

Да седи старац није те ноћи ока склопио, то можемо мислити. Косоман је изашавши из стричеве куће, сакривен мач под огртачем привукао ближе, да му се при руци нађе, ако му устреба; па се кренуо од св. Крижа према Шрајбарском градићу, не марећи ништа за кишу и ветар. Не далеко од градића је стојала једна кућица, где се још видела светлост· Тамо је лупнуо Косоман на прозор и викнуо: „Мартине, отвори!" Врата се отворише. Косоман уђе у ходник. Мало после тог угасила се свећа и из куће се чуло само полугласно шаптање. —

(Наставиће се.)

ЖЕНИДБА ЛУКЕ БАРЈАКТАРА.

(Срп. нар. пјесме из Лике; казивао: Павао Димић из Островице, а у перо уватио Г. Д.)

Вино пију за два побратима,
У тврдоме Сењу каменоме,
Једно побре Сењанин Иване,
А друго је Јанковић Стојане;
Кад се мрка натрошили вина,
Дадоше се шале и јеглена,
Али вели Јанковић Стојане:
„Слатки побро Сењанин Иване
„Што не жениш нетијака свога
„Нетијака Луку Барјактара.“
Тако истом на бјеседи били,
Ето к њима млада Барјактара;
Добар му се ујац учинио,
Покрај себе мјесто направио;
Вели њему Сењанин Иване:
„Млад сестрићу Барјактару Лука
„Ајде сине, да те ујац жени
„Ал' од Сења, али од Котара
„Али Синко од Приморја равна.“
Али вели Барјактару Лука:
„Жени ујче и мени је драго
„Нит' од Сења, нити од Котара
„Нити ујче од Приморја равна
„Него ујче од Колтака равна
„Л'јепом Анђом колтачкога бана.“
На то му се ујац насмијао:
„Не будали мој сестрићу Лука
„Та има' си осам браће младе
„Пуно веће, па и пуно љепше
„Све осам је погинуло јадан
„Порад Анђе колтачкога бана
„Па и ти ћеш жалосна ти мајка
„Не сироти саморану мајку.“
А кад Лука разумио гласе
Он се скочи на ноге лагане:
„О ујаче, Сењанин Иване!
„Дајде мени доброга ђогана
„И дај мени оклоп-одијело
„Да потражим гроба браће младе
„И јунака, кој' браћу погуби.“
Ал му вели Сењанин Иване
„Не' од тамо мој сестрићу Лука
„Не' од тамо нећеш доћи амо;
„Погуби их Рустан Арамбаша
„На Већиру високој планини
„А већ има тридес'т годиница
„Да га Рустан по Већиру ода
„Од јунака тешки арач прима
„Ко год прође тридесет цекина;*)
„Али пуно изгуби их главу.
„Не дам теби коња ни оружја.“
Ту се Лука наљутио јако
Па се скочи и низ кулу оде
Па он дође брзо двору своме
Јоште куне стару своју мајку:
„Стара мајко, сам те бог убио
„Јер ми прије казивала н'јеси
„Да сам има' осам браће јунак,
„Погуби их Рустан Аранбаша
„Да га идем потражити мајко
„Осветити осам браће младе.
Па опреми добра коња брзо
Самур капу на главу набаци
Ма на плећи ћурак од курјака
Ја на бедру сабљу бобовкињу
У десницу копје умашито
За пас меће перне буздоване
О уњкешу златна шестоперца
На коњица топузину тешку
Па опсједе добра коња свога
Утатиљи**) преко поља равна
Кано звјезда преко неба сјајна
Сузе лије остарела мајка
Лети брату Сењанин Ивану:
„Ој Иване! О брате од мајке!
„Оде Лука млад ми у орџију
„Оде тамо, неће доћи амо.“
Мисли мисли Сењанин Иване
Све је смисли на једно смислио
Па се скаче на ноге лагане
Брзо иде у подруме доње
Баца на се оклоп-одијело
Одијело од челика б'јело

*) Дукат.

**) Овако се каже у Лици, кад се човек нагне јурити на попрјечац, па не гледа ни у дрво ни у камен.

Да сачува плећи од јунака,
И оружје што је од потребе;
Па опсједе добра коња свога
Те ти лети за нетјаком својим
Стиже њега на сред поља равна
Виче њега из сви' нарамица:[1])
„Полагано мој сестрићу Лука“
Чека Лука милога ујака
К њем' допаде Сењанин Иване
Лијепо га ујац сјетовао:
„Ала Лука моје д'јете драго
„Лудо 'ш тамо изгубити главу
„На Већиру високој планини
„Ево т' сине доброга ђогана
„И ево ти оклоп — одијела.“
С' себе свуче — на Луку навуче
Овако му ујац говорио.
„Ајде синко преко поља равна
„Здраво 'ш доћи под Већир планину
„Онђе ће те уватити нојца
„Сврни коња с десна на лијево
„Бојно копље у земљу удари
„За њ привежи добра ђогу свога
„Јӓрак[2]) бацај у јелове гране
„Ђоги добром на ма' зопцу подај
„А ти сједи па ми пи' га вино
„Ту ће свака излазити цврњка:[3])
„Завијаће у горици вуци.
„Замумљаће сињени међеди
„Зајорголиће[4]) пребијеле виле
„Залајаће рти и огари
„Закликтаће сиви соколови
„Крили ту' ће велики орлаши.
„Зато ајај и неајај Лука
„И немој се препанути синко
„А кад сване и огране сунце
„Ти ми ђогу већ назоби добро
„Па отпушти ђогану кајасе
„Оштро јаши уз Већир планину
„Гледаће те Рустан Арамбаша

[1]) Кога из свијех нарамица звати, значи викати колико год грло понијети може.

[2]) Ђӯрак (хаљина ократка=аљинац.)

[3]) Под цврњкама разумијева наш народ у Лици понајвише ноћну грабљиву звјерад, а уз то још и друге гадне животиње, на прилику: јеине (сове), ћука и т. д. па кашто и саме духове, као виле, вукодлаке, ӯроке, вијешце и вјештице.

[4]) лијепо пуно зацјевати.

„И његовијех тридесет другова
„Сами собом на ма ће говорит':
„„Мили боже оклен је делија?“
„На ма њима добро јутро вичи
„Питаће те што си и како си
„Ког си рода и ког си орсага;
„Све им Лука по истини кажи
„Заискаће тридесет дуката
„Умиљато подај им дукате
„Па да њима ти иљаду дадеш
„Има 'ш блага колико ти драго
„Немој ш њима заметнути кавгу.
„Ајде збогом мој мио нетјаче
„На путу ти добра срећа била
„Што тражио, да би задобио.“
Оде Иван Сењу каменоме
Оде Лука у Већир планину
Здраво јунак до Већира дође
Ту га на ма' нојца уватила
Врну ђогу с десна на лијево
Па удари копје умашито
За њ привеза доброга ђогана
Баци јарак у јелове гране
Па потрже сакундуру[1]) с' ђоге
Па он сједе пити мрко вино
Ту излази свакојака цврњка[2])
Зато Лука аја и неаја
Нег' он сједи, пије рујно вино.
Кад ли свану и ограну сунце
Добро ђогу назобио свога
И ђогану отпуштио кајасе
Оштро јаше уз Већир планину;
Гледао га Рустан Арамбаша
И његових тридесет ајдука
Сами собом оштро говорили
Па сам вели Рустан Арамбаша:
„Ој јунаци; драга браћо моја
„Ево има тридесет година
„Да ја јунак по Већиру одам
„Баш ја нечу коња ни јунака
„Од камоли да очима виђо
„Што је к нами јутрос уранио
„О сам боже! оклен је делија“
У то доба Лука на ђогану
На ма' њима добро јутро викну

[1]) рњковина (товарија за вино, само што није од дрвета, нег од козије мјешине на усклиз сашивена.)

[2]) Мјесто овог ђекад рече: свака звјерадија.

А Рустан му поврати ријечи:
„Да си здраво гиздава делијо!“
К Луки ми је на ма' поитио,
Да ће под њим ђогу уватити,
Ал се силни помамио ђога
Он недаде себи ни гледати
Ногом копа а ушима стриже
Ситна ватра из копита сипље
А из зуба кан' да муња с'јевље
Из ноздрва модар пламен суче,
Око главе тија магла пала;
Али вели Рустан Арамбаша:
„О делијо млада и зелена
„А тако ти бога јединога
„Од кога си орсага делијо
„Кажи мени рода и племена.“
Све му Лука по истини каза:
„Богом теби Рустан Арамбаша
„Кад ме питаш право ћу ти касти
„Орсага сам Сења каменога
„А рода сам Сењанин Ивана
„Јесам нетјак сењског капитана.“
Кад му Лука по истини каза
Опет Рустан по истини пита:
„Куд с' делијо наумила млада?“
Ал му вели Барјактару Лука
„Идем тамо до Колтака равна
„Чуо јесам у колтачког бана
„Да имаде дијевојку младу
„Идем тамо небил' с' оженио
„Идем тамо оженити ш њоме
„Нека мени буде за љубавцу“,
Ал му вели Рустан Арамбаша:
„Вади Лука тридесет дуката
„Прије нећеш до Колтака доћи
„Ни' ш виђети колтачкога бана
„Нит' се женит са дјевојком младом“
Ваши с' Лука руком у џепове
Извади му четири дуката:
„На де теби Рустан Арамбаша
„Ја не'мадем да ти више дадем.“

(Свршиће се).

САРАЦЕНСКА НЕВЕСТА.

ПРИПОВЕТКА ИЗ СРЕДЊЕГА ВЕКА.

(Наставак.)

После оних беда и невоља, у Текленбургу беше настао бољи и лепши живот. Најлепша награда грофу и грофици беше њихова верна, чиста и узајамна љубав; срећа њихова беше неизмерна.

Сваки дан виђаше град нове и нове госте, који на двору грофовљевом врло лепо провађаху, и који се од свег срца радоваху срећи њиховој.

Често долазаше у госте Холтруп. Толико се пријатан и умиљат показиваше грофу, колико год му његово покварено срце допушташе, гроф га је радо дочекивао, и хтео је да с њим са јединим рођаком у љубави живи. Грофица га никад није могла трпити, и врло ретко разговараше се с њим. Највећи витезови противници беху градски чувар и велико псето, које би се одма разјарило кад би видело у Текленбургу Холтрупа. Неколико пута одјахао би гроф своме нећаку Холтрупу чији град беше код флота на Везеру, а псето беше, као обично, његов пратилац, али мржња псета према витезу беше тако велика, да је гроф морао, верно псето оставити код куће, када је витез ишао у госте.

Тако постојаху бар привидно пријатељски односаји међу грофом и витезом, али под том невином образином скриваху се најгрозније намере; он је хтео грофа да убије, да заузме грофовство Текленбург, и да примора, лепу грофицу, да буде његова жена.

Његовом лукавству је пошло за руком, да за леђима градског чувара Мартина задобије великим обећањима за себе једног текленбуршког слугу, и тако је могао поћи да изврши своју намеру.

Витез Курт од Холтрупа приредио је велику част у своме градићу на Везеру. Пошто није био ожењен и како не беше ни једне женске од његовог

рода у граду, то је позвао најотменију господу, међу њима и грофа Отона, коме је сам казао, да је само за његову љубав приредио част. Јако се спремало за част, гости би више дана провели у лову, и већ се у напред много говорило о тој светковини.

Присне и тај дан, и у зору тога дана гроф се лепо обуче. Преко лепо израђеног оклопа навукао је капут од плаве свиле; на главу је метнуо сјајан шлем, са златном грофовском круном, а око свога тела беше опасао мач, чији балчак беше украшен са драгим камењем. Због ове свечаности заповеди гроф да се оседла арапски зеленко, кога је иначе врло ретко јахао.

Кад је био са свим готов, уђе у собу своје жене да се с њоме опрости, а она га загрли и гледаше га тужно својим лепим очима.

„Шта ти је, драга моја,“ питаше је гроф, „шта си тако тужна у срцу?“

„Тако ми је данас тешко, да се растанем с тобом“ одговори Текла, „мени све изгледа као да ти нећеш данас добро проћи!“

„Немој се бринути, драга жено!“ радосно одговори гроф, „ја не идем у рат, него на част!“ Он пољуби грофицу, и изађе напоље где га слуге чекаху.

У предворју изађе градски чувар пред њега. „Најмилостивији господару!“ рече овај врло узбуђено, „ја сам тридесет година у вашој кући, ви зацело нећете одбити молбу вашег највернијег слуге!“

„Нећу!“ рече гроф. „Ви ме Мартине, од кад ја памтим никад ни зашта не замолисте, ја ћу се радовати, ако вам могу шта учинити. Говорите шта желите?“

„То вас лепо молим: останите данас код куће!“ одговори Мартин, „ви али сајахати у многе градове господаможете ће се вашем доласку рад‹вати,ру, сви слушајте моју молбу: не мојте ићи данас к Холтрупу!“

„Ви сте једна луда!“ рече гроф, „ја познајем вашу добру вољу, али ваше предрасуде о мом нећаку Холтрупу ни мало ме не узнемирују. Ви сасвим наопашке посматрате ту ствар, ја вашу молбу не могу уважити, измислите шта друго, и чувајте ми дотле мој град!“

Он хтеде да даље оде, али градски чувар клече и обгрли му колена. „Драги господару!“ мољаше он, „у присуству Холтруповом изгубио је ваш отац живот! Ја вас молим не срљајте сами у пропаст!“

„Како могу остати, кад је та част за љубав моју приређена?“ одговори гроф, „пустите ме, Мартине, и измислите другу какву молбу, док ја не дођем!“

Он изађе из дворишта, скочи на коња, поздрави још једаред своју жену и он оде са својом пратњом.

Врло забринут гледао је Мартин за њиме, пратио је својим очима грофа све дотле док се капија није затворила. Затим сиђе доле, да прегледа цео град да се увери, да ли су све капије добре закључане. Кад је све нашао у своме реду, дође у град натраг. Његов немир отерао га је до соба лепе грофице. На прагу код њене собе лежаше грдно псето; оно је махало својим репом, када је видело надзорника. Мартин га поглади по глави и рече тихо: „ми морамо добро пазити, јер данас ће се зацело још штогод догодити!“ Разборита животиња гледаше чувара и лизаше му руку, као да би разумела шта његове речи значе. Чувар седе на камениту клупу, која беше донесена; био је некако мирнији кад је био близу грофице; од времена на време устајао би чувар и кад је све прегледао у дворишту, дошао би натраг на своје место.

(Свршиће се.)

РУДОЛФ КЛАУЗИЈУС.

24. августа о. г. умрьо је Рудолф Клаузијус. Био је додуше само професор али војвода у математско-физикалним наукама, достојан друг највећим мислиоцима новијег доба. По свом земном шару, куда год је телеграф пронео глас о његовој смрти, могли су научењаци узвикнути: Његовом смрћу сви смо мањи постали! Јер је он био један од оних малобројних духова, на којега је у обилној мери изливен благослов божији; таквом је духу било дато, да пође и иде новим путем, а његов оштри и математски школован разум покушавао је с успехом решавати и такве проблеме (питања), који се пре ником нису дали. Осим тога тај велики испитивач и учитељ, био је заиста племенита душа, којем је стало једино да истину истражује и да науку унапреди, а никад се није отимао о част и славу, ма да је иначе као ретко ко дошао до превелике славе.

Његов спољашњи живот укратко је готов. — Клаузијус родио се 2. јануара 1822. у Кеслину и свршио гимназију у Штетину. Год. 1840. дође на универзитет берлински; године 1848 постао је доктором у Хали; год. 1850 дође за приватног доцента на универзитет берлински, ту је у исто време предавао физику и на кр. артиљеријској школи. Год. 1857 буде позван за професора физике на савезничку политехничку школу у Цириху. Скоро десет година провео је Клаузиус у Швајцарској и већ год. 1857. изашло је у Цириху његово дело: „Ueber das Wesen der Wärme“ (Шта је топлота?) а две године доцније његова класична књига „Die Potentialfunktion und das Potential“ (ово је спис математске природе). Год. 1867 оде за професора на универзитет у Вирцбургу, а у почетку год. 1869 на универзитет у Бону; овде у Бону нашао је делокруг, који је њему највише годио. Тешко је научан посао клаузијев исказати у кратко и да је свакoм разумљиво. Његови су послови епохални и сви су физикалне природе али у математској одећи. И ту се показао Клаузијус у својој правој величини, као оштар, логичан мислилац, који уме из привидно ситних премиса да изведе важне и замашне закључке. Његово главно дело: „Die mechanische Wärmetheorie“ (механична теорија топлоте), нико не може проучити, а да се не диви оној класичној мирноћи, с којом се лаћа и најтежих проблема, и оној лакоћи као да се игра, како знаде вишу математику и како је уме да употреби. Па и начин како да је употребљује, издаје га, да је велики мајстор. Као што је речено, научни послови, с којима је Клаузијус овековечио своје име, тичу се једино математских истраживања на пољу физике, тај пак знатни физичар никад није експериментално ништа пробао. Зато су истраживања његова могли оценити само они малобројни, који се разуму у језику више математике, и који знаду домашај њених изрека. Тек једна конклузија, коју је извео Клаузијус из *другог главног правила механичне теорије топлоте*, и о којој је доцније и сам популарно предавао, јако је изненадила и најдаље кругове друштвене. Ту мислимо његову знамениту изреку, да ће једном доћи смрт топлоти у васиони. „Често ћемо чути,“ рекао је у своме предавању Клаузиус у 41. скупштини немачких природоиспитивача и лекара у Франфурту год. 1867, „да је у васиони све у ходу у наоколо“. Док су на једном месту у неко доба промене у једном правцу, дотле су на другом месту и у друго доба промене у противном правцу, те по томе понављају се иста стања те тако узевши у опште у целини, стање се света не мења. Свет као такав може дакле вечито трајати. Када се изнашло *прво главно правило* у механичној теорији топлоте, могла се у неколико у њему наћи као важна потврда и доказ за то што је мало час речено. Ми смо до сада говорили, кад год смо имали на уму то правило, само о топлоти и раду. Али нам се ваља сетити, да се у речи „топлота“ може мислити већ и светлост, и да је појам о „раду“ веома опсежан. Кемијска акција, утицај електричних и магнетичних снага, постајање и престајање кретања, сад било да су та кретања у напред (прогресивна), у на-

около (ротациона) или таласна (осцилаторна) мерљивих маса или да су електрична кретања — све се то може, у колико нам их овде ваља узети на ум, схватити као рад. У томе правилу имамо дакле такво правило, које важи за све појаве у природи. Хелмхолц се одма досетио, да то правило тако ваља и схватити, т. ј. као опште правило, и употребивши га у разним појавама физикалним сасвим јасно је и доказао да у опште важи. Хелмхолц је дао томе правилу у његовом најопштијем значењу име: „Закон о одржању снаге“, за које се може можда целисходније казати „Закон о одржању енергије“. Хоћемо-ли тим правилом да искажемо општи и основни закон у васиони, можемо га овако исказати: до душе може се једна форма енергије преображавати у другу форму енергије, али тада се ништа не губи од квантитета енергије, него сва енергија што је има у свету тако је исто константна као год што је константна и множина материје, што је има у свету. И ма да нема никакве сумње више у истинитост тога правила, и ма да у неку руку исказује, да је васиона заиста непромењлива: ипак ишли би сувише далеко, кад би узели, да је тај закон потврда ономе мњењу, као да је читаво стање васионе непромењливо и да је у непрестаном кружењу (ходу у наокруг). Друго главно правило механичне теорије топлоте сасвим се противи томе мњењу. Дело, које могу извршавати природне снаге, и које се огледа у фактичном кретању небесних тела, мало по мало претвараће се у топлоту. Топлота, која тежи увек, да иде са топлијих тела на хладнија, те да се изједначе фактичне разлике у температури, мало по мало па ће се једначије разделити на све стране; па и између зрачне топлоте, које има у етеру и топлоте, које има у телима, наступиће једном нека равнотежа. Напослетку ће се и тела својим молекуларним склопом приближити неком одређеном стању, и којем ће према дотичној температури, бити укупна дисгрегација што већа. Покушао сам да тај читав процес искажем што простијим правилом, као би оно стање, којем се свет мало по мало приближује, било добро карактерисано. Ја сам склопио неку величину, која према променама представља оно, што енергија значи за дело и топлоту, наиме суме свију промена, које су се морале догодити, пре него што је једно тело или скуп више тела доспео у данашње стање. Ту сам величину назвао *ентропијом* У свима дакле приликама, када су позитивне промене (промене у топлоту) веће него ли негативне (промене у рад или дело), ентропија се повећава. Морамо дакле рећи, да у свима природним појавама укупна вредност ентропије бива већа и већа и да никад не може бивати мања и мања, и по томе кратко правило о свима процесима преображаја у васиони гласи овако: енергија васионе стреми према неком максиму т. ј. некој највећој вредности, која по томе не може бити још већа. Што иде ближе васиона тој граници, која ће бити ентропији максимум, све ће мање бивати повода да се догађају нове промене, и кад се буде дошло до тога стања, тада ће престати сваки повод даљим променама и свет ће бити у неком сталном мртвом стању. И ма да је данашње стање света врло далеко од те границе, ипак остаје као важан резултат, да је изнађен природни закон, из којега се сигурно даје извести, како у свету није све што је, кретање у наоколо, него да свет своје стање у неком смислу мења, напослетку ће доћи до краја у том мењању“. Тако је први пут строга наука показала прстом на неки природан закон, по којем излази да ће овај свет какав је данас имати свога краја, по томе дакле да је морао имати и свога почетка; дознало се за патолошки процес, који ће једном зауставити откуцаје срца васионинног. И од тога доба и позвани и непозвани јављали су се, да кажу о томе великом питању, но све што је изнесено против извођења клаузијевих, јесте малене вредности. Да су дакле установе у васиони вечне, не може данас да се одржи пред лицем тачног испитивања; стаће једном светски сат па ће бити: било па и није.

(Свршиће се.)

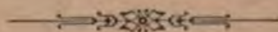

ЛИСТАК.

Писма Ђорђа Стојаковића ц. к. дворског саветника, српском патријарху Јосифу Рајачићу, и овога одговор на исто.

Приопштио

ДИМИТРИЈЕ РУВАРАЦ.

II.

Ц. к. Савѣтнику Георгию Стояковићу.
У Карловци 6. Маіа 1861.

Примио сам почитаемо писмо Ваше од 1. о. м. и уважавајући искреность, с коіом приступате у неспокойству Вашем к мени, спѣшим ево и я, дати Вам искрени одговор мой, за кои Вам добар стоим, и за кои и Ви можете бити уверени, да му е свака реч на истини основана.

Ако сте слушали с едне или с више, или колико му драго страна, да я показуем негодованѣ неко према личности Вашой, то нисте слушали гласа истине, него сте слушали речи омане, и смишлѣне може бити у потаи смутнѣ какве; почем я нисам водио о Вама, од како сте отишли из Карловаца ни с ким такога разговора, из кога би могао био когод извести и едну сѣнку од негодованя мога према личности Вашой.

Оставляјући овде на страну то, што се не би слагала у опште така страст с начелом любави христианске, с начелом дакле оним, кога сам я као први у народу Србском и у Ерархіи овой слуга олтара божиег, и први проповедник, — већ и по самом начину мишленя и осећаня мога цѣнио сам а и уважавао увек, а тако исто цѣним и уважавам и данас у одабраним синовима народним одабрана свойства њиова; и по любави моіой према народу и цркви не могу се нерадовати свесрдно кад видим да таки народни синови употребляваю свесрдно свойства своя на корист народа свога.

Да сте и ви међу првима од таки народни синова, и да сте се трудили и мучили као такав найвише у сабору и изван сабора око онога, што е спадало у задатак и у радню сабора нашег, то е истина, кою Вам я радостно и искрено признаем, и о коіой се не може посумняти ни други нитко, ко е пратио чистим очима и ушима од почетка до края сва саборна саветованя и дѣланя.

А да сте били и Ви по способностима и ревности Вашой, по труду и подвигу Вашем предмет уважаваня и любави мое, о том мислим неможете се посумняти ни Ви, ни найманѣ, особито, кад се опоменете, да сам я обнародовао средством печатнѣ прво писмо Ваше, у ком сте ми саобштили разложене мисли Ваше о предметима, што су се тицали политичког живота народног, и да сам одобравао и после на сабору производе ума и размишляня Вашег у свему, осим едне точке, као што и сами признаете.

То я нисам чинио ни наговорен ни приморан, него сам чинио на основу припознане отоич истине, и поводом уважаваня и любави према знаню и дѣланю Вашем.

Будите дакле увѣрени, да ту не може бити и речи ни о негодованю моме према личности Вашой, ни о увреди каквой нанешеной од стране Ваше личности моіой. Я већ стоим, као што и сами знате, не само по достоинству места, кое заузимам у цркви и народу, него и по духу дубоке старости мое ближе небу него ли земльи, дакле тако високо, да не могу допрети више до мене ничие личне увреде; а любав моя према народу, и нѣговим отличним синовима, ние оставляла никада место у срдцу моме личной каквой мрзости, и незадовольство мое, кое се изражава може бити кадшто у очима и речима моима, као што неизвире никада из личне мрзости, тако и неодноси се никада на личност, него на дѣла, коя я и у той као и у свакой другой околности и прилици знадем разликовати и доиста разликуем увек од саме личности.

Я морам признати и признаем с радошћу, да сте ми саобштавали мисли и разлоге Ваше, и да сте ми притицали тим начином у помоћ

и у ономе, што ми є валяло знати у смотренію неки политички одношая и у оном, што ми є валяло радити, да ми се повлади сазвати, и да сазовем сабор народни, и на самом сабору давали сте ми вештим и разговетним представлянѣм, и свестрано изцрплѣним разлаганѣм, претресани предмета, као и неуморним дѣланѣм Вашим и основаног повода и довольнога узрока, да будем задоволян с Вама; само оно єдно пало ми є яко на жао, што, после онаке сяйне, онако жара пуне беседе, кою сте држали у четвртак према патриарховом праунуку у обрану и корист привилегия наши, одустасте у петак од заключеня, коме є дала повода и основа управо она одушевлѣна беседа Ваша, и што се претворио тим поводом и начином сяйни онай четвртак у црни петак.

А то ћете ми допустити без икаквога доказиваня, да є старцу єдном, кои ние научио попуштати икоме своєвольно у правама народним, и потеже било отрести се таке жалости свое, него ли свима Вама, кои сте млађи одустати од увѣреня Ваши, ако не на увѣк, а оно барем донде, док се не би видило, како ће примити Маджари остале заключке саборне, па ако би нас уверили или поступком своим, да заслужую то поверенѣ наше, могло би се било дати изражая том уверенію Вашем и после у заключеню другога сабора народног. (Свршиће се.)

БЕЛЕШКЕ.

(**† Коста Трумић**). У Митровици је преминуо 10. нов. о. г. тамошњи адвокат *Коста Трумић* у 57 години живота свога. Покојник је радио и на књижевноме пољу. У младости својој издао је заједно са новосадским ђаконом (потоњим парохом) Јованом Поповићем „Цветну леју“ (год. 1855), штампану код Д. Медаковића у Новом Саду. У Винковцима је неко време издавао лист „Narodnjak“ (латиницом, а доцније кад се преселио у Митровицу наставио издавање тога листа ћириским словима). После је издавао и уређивао листове „Фрушка гора“ и шаљиви лист „Зољу“. Издао је о своме трошку књигу Косте Богдановића „*Пастир краљ*“. — Нека је мир пепелу његовом!

(**Промоција**). У Грацу је 8. о. м. на тамошњем свеучилишту промовисан за доктора права *Јован Стајић* родом из Руме. Живио и од користи био своме народу!

(**Лепи знаци родољубља**). Познато је из других листова, да црногорско поморско паробродско друштво није могло да ступи у живот, те се с тога сада деоничарима враћа њихов новац заједно са каматом. Поједина акција стаје 250 фор. Наши врли родољуби г. *др. Љубомир Радивојевић* из Каменице и г. *Арса Пајевић*, штампар из Н. Сада, од којих први има две а други једну акцију, изјавише да новац свој не примају натраг, него га поклањају с каматама заједно *мировинском фонду црногорског учитељства*. Живили наши ваљани родољуби, који су и иначе дали нам лепих доказа свога племенитога срца и родољубиве душе!

(**Дора д' Истрија, управо Јелена Ђикина**), позната списатељица, о којој смо прећашњих година у два-три маха донели опширније извештаје о њезином раду на пољу књижевности и јавнога живота, преминула је у Фиоренцији у 60. години свога живота. Она је родом из Румуније, а удата беше за руског кнеза Александра Колцова-Масалског.

(**Споменик Мити Поповићу**). „Коло младих Срба“ у Будимпешти јавља, да је у недељу 13. нов. о. г. приредило у будимској срп. православној цркви парастос пок. песнику српском *Мити Поповићу*, а после тога се ишло на старо српско будимско гробље, те је тамо освећен скромни споменик, што је из народних прилога подигнут. Том приликом певало је онде ђачко певачко друштво.

(**Павле Јовановић српски сликар**) послао је своју слику „*Крвна освета*“ на изложбу будапештанског мађарског уметничког друштва. Слика је призор из арбанаског живота и стручњаци је врло хвале. Ми смо већ у више прилика причали нашим читаоцима, како су слике Јовановићеве у Енглеској добро примљене и како тамошњи листови о њима похвално пишу, а лондонски богати трговац слика Валис прва је муштерија Јовановићева, те му слике добро плаћује и продаје. Штета само што тако слике нашег уметника због наше сиротиње не могу да остану у народу.

(**Читаоница на Цетињу**). У „Зетском дому“ на Цетињу отворена је свечано на Митров-дан ове године нова цетињска читаоница. За председника је изабран *Филип Петровић*, а за подпредседника *др. Лаза Томановић*. При отварању је др. Томановић држао згодну беседу, у којој је истакао просветни и друштвени значај читаонице. У говору је споменуо два догађаја у историји Црне Горе, два сјајна сведочанства колико је Црна Гора лебдела за просветом покрај своје ратне задаће: у Црној Гори била је почела радити штампарија, то најбоље средство културно, мало година после њезиног проналаска, а доста година пре него што су за њу и дознали неки народи, који су данас далеко пред нама у просвети, — а у потоње доба, пре 50 година, опет је радила штампарија, али су јој слова претворена у убојна зрна. Читаоница је као и „Зетски дом“ под заштитом великог војводе Мирка, а и кнез Никола јој је обећао своју заштиту, ако буде свесна свога задатка, о чему нема ни сумње.

ШТОВАНИМ ЧИТАОЦИМА

ПРЕД НОВУ ГОДИНУ.

Још која недеља дана да прође, пак ће нам доћи нова година, кад обично започињу листовима нови течаји, те с тога излазе обично нови позиви на претплату, како би се листовима осигурао даљи опстанак.

И листови имају своју борбу за опстанак . . .

Па како стојимо у томе погледу са нашим листовима, на име са ова два српска белетристична листа, што у Новом Саду излазе, **„Јавором“** и **„Стражиловом“?**

Читаоци наравно виде: листови излазе уредно, сваки број дође претплатнику у своје време, дакле мора бити да нигде ништа не запиње.

Али ипак има нечега, што читаоци не виде, него што издавачи само **осећају**.

А то је она црна авет — **дефицит**, што је толике српске листове прогутао, те је — међу нама буди речено — зинуо већ и на ова два новосадска листа, што их потписани уређујемо и у друштву са одличним српским књижевницима и пишемо.

Уредници, издавачи и власници **„Јавора“** и **„Стражилова“** одлучише се на нешто, што држе да ће томе јаду у неколико помоћи; а да заиста и помогне, то стоји до увиђавности и потпоре од стране читалачке публике српске.

Ми одлучисмо да ова два наша књижевна листа спојимо **у један једини**, не би л' тако **прикупили у једно коло и књижевнике-сараднике и читаоце-претплатнике,** те да би онда лист тај могао што боље одговорити задаћи својој и намери истакнутој.

Наша је публика на жалост већ навикнута да гледа код јавних радника наших све неко **цепање** и **неслогу**, па шат се сада, као што се надамо, obraдује ево овде нашој **слози** и **сједињењу**, те нас својски потпомогне, па да видимо да у слози има спаса, да у јединству има благослова, а то ћемо онда увидети и искусити, ако нам лист буде напредовао потпомогнут живо и од књижевника родољубивим сарадништвом и од читалаца обилном претплатом.

„Јавор“ и **„Стражилово“** се спајају дакле у један лист и то у овоме виду: **„Стражилово“** као млађе, новије књижевно подузеће престаје од нове године излазити, а уредник му **Јован Грчић** биће са **др. Илијом Огњановићем** заједно уредник **„Јавора“**, који ће од нове године на повећаном формату и на бољој хартији излазити.

Оволико за сада штов. читаоцима **„Јавора“** и **„Стражилова“** ради знања а што даље буде требало дознаће штов. публика из самога заједничкога листа нам **„Јавора“** у своје време.

У Новом Саду, 10. новембра 1888.

Др. И. ОГЊАНОВИЋ,
уредник „Јавора“.

ЈОВАН ГРЧИЋ,
уредник „Стражилова.“

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шаљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора“ у Нови Сад.“

Цена је листу: на целу год. 5 фор. на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 нов. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића. Штампарија Дра Павловића и Јоцића у Н. Саду.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

ВЛАСНИК: ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

УРЕДНИК: Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 48. У НОВОМ САДУ 27. НОВЕМБРА 1888. Год. XV.

СИН СЕЉАЧКОГ ЦАРА.

ПРИПОВЕТКА ИЗ XVI. СТОЛЕЋА.

Написао Јосиф Јурчић.

(Наставак.)

V.

Уговорена свадба.

Господар у Шрајбарском градићу је био удовац. Имао је само једну ћер, Јелену, којој је било тада, кад се догађа ово што причамо, близу двадесет година. Она је била после смрти очеве једина наследница свега имања Шрајбарског градића. Па с тога је желио отац, да добије зета, који би му био по вољи, вредан наследник његове породице, верна потпора његове ћери и старости му.

Како мираз беше врло велик, јављало се врло много просилаца, и старац је могао бирати. —

Па и барон Јошт Турн је дошао с том истом намером, да запроси Јелену за свог млађег сина Виљема. Задржао се у градићу већ више недеља. За то време опазио је отац Јеленин а с њим и гост му барон Турн, да се између лепе Јелене и младог барона склонило пријатељство, да се склопио неки нежни осећај.

Отац Јеленин, ком се млади Турн допадао, није био противан тој свези, и погодба се између родитеља брзо склопила.

Но како се младић чинио и једном и другом старцу, да је још млад за тако важан корак, којим се човек везује за цео живот, и како се Јелениноm оцу чинило, да треба у тим критичким тренутцима, тврдог, енергичног и подузетног господара у граду, погодили се, да одложе свадбу за две године За то време наумио је Јошт Турн да пошље сина на страну, да се чему научи, да види света и земаља, те да тако постане самосталнији, карактернији.

Како се старцима боље чинило после погодбе, којој се тако обрадовала и деца, да заручници не треба да станују под једним кровом, одлучи барон Јошт Турн, да напусти са својим сином гостољубивог старог пријатеља у Шрајбарском градићу, па да се врати на једно од својих добара.

Дебео снег је покривао земљу. Путовање у том времену, кад још не беше лепих путева, беше врло рђаво. Јеленин отац је молио свог госта, да остане још, док не окопни снег или док лепша пута не буде.

Но како се ближио Божић а и због горе наведених разлога остао је Јошт

Турп при својој одлуци и одређен је био дан поласка.

Било је то хладног магловитог јутра. Слуге су држале оседлане коње у дворишту, два старца се руковала, невеста се плачући опраштала од свог војна и мало за тим одјахаше племићи отац и син са својим слугом и још са два оружана пратиоца, које им је дао Јеленин отац за пратњу до пола пута говорећи: „да можда није баш тако сигурно путовати запуштеним путевима, као што се мисли.“

За кратко време сакрила је пуста магла путнике очима старог племића и ћерке му. —

„Сад ћемо опет бити сами, Јелчице,“ говорио отац и кренуо се у градић. Те речи измамише поново сузе из очију Јелениних.

„Но две године ће брзо проћи, па ће те опет бити спојени за увек. Но ти ниси пре плакала, кад га још ниси познавала“, говораше старац смејући се.

„Ја ве бојим, да им се не догоди какво зло.“

„Буди паметна“, рече отац и уђоше у градић.

VI.

У винском храму.

То јутро врло рано беше у самораној крчмици не далеко од пута, који води од Шрајбарског градића према Сави, скупљено малено друштво од девет људи.

Седели су и стајали су око неког великог суда а малени лончић ишао је из руке у руку. Један је од њих држао по хлеба, па га је ломио час овом час оном. Врата су била подупрта. Тихо су се разговарали. На зиду су биле наслоњене секире, дебеле, тешке батине, у којима је било уметнуто оштро дугачко гвожђе, и две пушке.

Били су то изгнаници, бегунци сељаци из последњег устанка. Сви су били дивљег одвратног изгледа. Косомана ћемо лако познати између њих. —

„Само пијте, колико год можете,“ говорио Косоман „но само се чувајте, да не буде који пијан. Велики посао имамо. Треба нам храбрости.“

„Мартина још нема. Можда неће ни доћи, па нећемо ни знати, хоће-л’ бити што год или не, рече један од људи.

„Зацело ће доћи да каже, када ће се кренути оно господско псето из градића.“

„Где ћемо га причекати?“ питаше други.

„Доле у окуци“ — говораше Косоман. — „Половина ће од нас заузети бусију у чести с једне стране, половина за стеном с друге стране. Кад буду пролазили туда, скочи ћемо брзо на њих и поби ћемо их. Слугу мало раните, после тога нека умакне, ако хоће. Он нам не треба, само да ухватимо старца, а добро ће бити, ако дочепамо још и сина. Само одмах јурнимо, да не би имао времена да се брани, јер је још снажан, и имали би доста муке, ако би имао времена да истргне мач. Син је још млак, па га се немамо бојати. Та нас је девет, а он је сам.“

„А шта ћемо, ако их буде више? Ако буде још и слугу из градића?“

„Знам да ће их бити само троје, јер је Мартин био јуче у граду, па је чуо, да не воли старац, кад би га ко год пратио“, одговорио трећи.

„Не плашимо се, ако их буде више него нас“, рече Косоман.

„Онда ћемо га убити, ако се даде.“ додао други.

„Њега никако. Морамо га живог ухватити.“

Сад зачуше кораке по снегу и умукнуше. Врата зашкрипеше, Мартин уђе у крчму и рече: „Брзо, за један сахат мислим, да ће ићи.“

„Колико их је?“ запитао Косоман брзо.

„Пет,“ одговорио Мартин.

Сви пребледеше мало.

„Ко су она двојица?“ запитао један.

„Она два Влаха, што у градићу служе.“

Косоман је зашкрипио зубма. За та два момка знало се, да су снажни и да су били већ више пута у боју. Да се у своје друштво несме много поуздати, то је знао Косоман.

„Па ипак ми несме умаћи. Хајдмо!“ Напију се из лонца вина, узму сваки своје оружје, па редом изађу кроз врата напоље. Мартин је остао сам. Да би утишао своју савест, која му је можда пребацивала, да је као Јуда Искарјотски издао једног човека, те га тако одвео у сигурну смрт, сео је покрај суда и започео је јако пити.

Косоманово друштво корачало је мирно између винограда до шуме, за тим даље између дрвета све до пута. Снег се био смрзао тако, да се није угибао и пут, којим су ишли, једва се познавао.

Дођоше до места, где су намислили да ухвате бусију. Косоман их подели и опет их охрабри, да се јуначки држе. Онима двојици, што су имали пушке, рече, да сваки добро узме на око по једног Влаха. Заседоше затим за грмове и за степу и све је за тим било тихо и мирно.

VII.

Први покушај освете.

Пут је био врло рђав. У смрзнут снег упадале су ноге коња, да су им били чланци сви крвави. За то је барон Јошт Турн и казао, да се коњи не гоне, па су ишли због тога врло лагано. Где је пут био најгори и најужи, ишли су онде као дивље гуске један за другим. Само су кад и кад јахали отац и син упоредо.

Било, што је своју намеру у Шрајбарском градићу остварио онако, као што је желио, било, што се враћао кући, стари барон је био врло добро расположен. И ако није никад имао обичај, да с Виљемом, својим сином, поведе разговор о себи, причао му је ипак данас различне догађаје из свог живота, о турским војнама, у којима је он био заповедник и победитељ, о последњој сељачкој нобуни и т. д. Баш због тога, што је то било изван обичаја старчевог, слушао га је син пажљиво и с неком дечијом захвалношћу тако, да је брзо заборавио на жалостан растанак са својом вереницом.

Најзад му отац баш причао о казни, на коју су он и други осудили Илију, тако званог сељачког цара. —

„Мени се чини, оче,“ говорио је Виљем, — „да је то била врло строга казна, што сте га усијаним гвожђем убили. Тај човек био је храбар и енергичан. Па зар није боље било, да се убио из пушке, или да су му главу мачем одсекли, те да тако лакше умре?“

„То ти не разумеш“ — одговорио му отац. — „Морали смо застрашити овај непокоран народ за вечита времена. Сељак је све тврдоглавији, што год се боље с њим поступа. Никаква казна није за-њ' велика, ако покуша да се буни. Добротом и човечношћу нећеш ништа постићи код њега.“

Син можда није био тог уверења, али кад је отац то казао, да је тако, морао је веровати; јер је отац био стар, искусан и поштован код разборитих људи, који су такођер били по мислима младићевим племићи и разборити.

„Мислите-ли, оче, да су сељаци сада за увек покорени?“

„Мало има тај свет разума“ — одговорио барон — „па су их наши мачеви толико научили памети, да ће увидети, да нису створени за оружје, осим ако им ми недамо у руке сами против непријатеља. Увидели су, да им ништа не може помоћи, него да морају бити покорни. Ја сам лане у брзини скупио само пет стотина људи, па сам за по сахата растерао две хиљаде побуњених сељака. То ће их зацело научити памети, па неће више можда покушати, да главом разбију камен.“

„Причају, да је оног истог Илије син још жив. Тај ће можда наново покушати “

„Не бери бриге. За кратко време ухвати ћемо и њега, па ће и он отићи за старцем.“

У таком разговору дојашише и до окуке, где су их сељаци с Косоманом вребали.

Срећом или несрећом помоли један од Косоманових људи иза грма главу, да би видео, да ли је непријатељ близу.

Виљем га је опазио.

„Тамо иза оног грма је неко скривен,“ рече оцу показујући на оно место. Стари јунак погледа онамо и рече: „Те кукавице не смеју човека око у око напасти, радије се крију.“

„Но видећемо, шта ради.“

Виљем позове једног од слугу, који су јахали нешто мало у натраг и рече му: „Иди мало напред и изгони иза онога грма зеца. Видео сам га.“

Слуга мислећи, да је заиста зец тамо, ободе коња и брзо дође у окуку.

У том тренутку пуче пушка, слуга се стропошта с коња и падне у снег. Косоман и другови му искочише изабусије на пут и опколише барона и друштво му. Други метак није згодио никога.

Започео се бој: Косоману већ и због тога није ишло срећно, јер није изненада могао напасти барона.

Тешки баронов мач у тренутку је оборио на земљу два сељака, који су се невешто бранили својим сикирама, тројица су одмах побегли, а троје мало за тим за њима.

Косоман је опазио да је остао сам, напусти младог барона, ком је био избио мач из руку и збацио га на земљу, па како није хтео, да га ухвате или убију, побегне у честу, куда није нико смео њи за њим. Био је већ последњи час за-њ', јер је отац опазио, да му је син у великој опасности.

Виљем је био мало рањен. Исто тако и баронов слуга.

Вратили су се натраг у Шрајбарски градић. С ужасом је слушао гу вест Јеленин отац. Брзо пошље све своје наоружане слуге да прокрстаре шуму, а друге слуге пошље по оног рањеног слугу и она два мртва сељака.

Само по себи се разуме, да је повратак баронов због тог догађаја опет одложен.

Један слуга је у боју познао Косомана. Брзо се по целој околини раширио тај глас. Сви су мислили, да је то само зачетак нове сељачке буне.

У вече дођоше слуге натраг донесоше рањеног свог другара, а она два убијена сељака не могоше нигде наћи. Па ни у шуми не нађоше ни живе душе.

Само су Мартина нашли у крчми пијаног. Старац је мислио, да ће тај можда што год знати, па га је затворио. Кад се истрезнио, испитивали су га све потанко и строго и претили су му, ако не каже истину. Али Мартин се направио луд, говорио им, да ништа није видео нити је што год чуо, да је хтео да иде у оближње село, али је свратио у крчму и ту се опио.

Други дан је била Мартинова кућа затворена и њега не беше нигде. Људи су шапутали, да је отишао у планину Косоману.

Па и стари светокришки свештеник дознао је о том догађају, и та га вест тако потресла, да је намислио, да заборави сасвим свог синовца. Да старац то није могао учинити сведочи и то, што га је жалост за њим бацила у постељу, из које се тек у пролећу мало предигао.

(Наставиће се.)

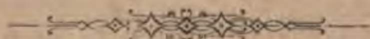

ЧОВЕЧЈЕ СРЦЕ.

(ОД А. ШЕЛСА.)

Ој срце, срце, ти чудни створе!
Сва рајска сладост, што ју живот даје
У тебе стаје.
Паклене муке, отровне, љуте
Сместе се у те.
Време са благим мелемом својим
Замаже зјапе ранама твојим.

Ал ето кресак, дим —
Оловно зрнце с њим —
И један горак уздисај . . .
Па онда тише, тише
— И никад,
Никад више —
Свему је крај.

—а—о—а—

ЖЕНИДБА ЛУКЕ БАРЈАКТАРА.

(Срп. нар. пјесме из Лике; казивао: Павао Димић из Островице, а у перо уватио Г. Д.)

(Свршетак.)

Ту с' наљути проклет Арамбаша
Па навикну на тридес'т другова
У то с' скочи тридесет јунака
Ма пред Луком стражу поставише
Тврду стражу сам их бог убио.
Рустан стере диван — кабаницу
И овако Луки одговара:
„Чујеш мене млађан Барјактару
„Вад'ер брже стотину дуката
„Ни' ш отићи ни одњети главе
„Камол' саћи до Колтака равна
Баци Лука четири дуката
Он их баци у џепове за се
Свати ногом доброга ђогата
Скочи ђого канда се помами
Сву прескочи стражу и Рустана
Ал зажеже тридесет ајдука
Зажегоше на Луки аљине.
Наљути се млађан Барјактару
Па потрже сабљу од мегдана
Па поћера тридесет ајдука
Све тридесет изосјеца главе
Прије их је јунак погубио
Него би их муња опсинула
Ал утече проклет Арамбаша
Забадава — он утећи неће
Ђого кида од узде кајасе
Јер Рустана ђого опазио
Опази га Барјактару Лука
Брзо њега Лука достигао
Мапу сабљом главу му осјече
Прије њему осијече главу
Него би га опсинула муња
Повикаше из горице виле:
„Ала Лука света т' била рука
„Кад погуби земљи душманина
„Него узми Рустанову главу
„Па је носи у Колтаке бану
„Прије нећеш задобити Анђу."
Он ми узе Рустанову главу
Па је баци Ђоги у торбицу
Па он иде низ Већир планину.
Када зађе на сред поља равна
Прва га је уставила стража
Стража бива од дванаест стражана.
Ту ћедоше уставити Луку
Лука трже сабљу од мегдана
Сасијече дванаест стражана
На другу је нагињао стражу
Стража бива од двадес'т стражана
Ту стражани уставише Луку
А он трже сабљу од мегдана
Па погуби двадесет стражана.
Трећа њега сагледала стража
Несмије га веће суставити
Сами собом на ма говорише:
„О! сам боже! грднога јунака!
„Сав крвав коњић па и јунак
„Крваве му до лаката руке
„И бријетка сабља до балчака",
Глас допаде калтачкоме бану:
„Јадно сио од Колтака бане

„Јадно сио и вино попио
„ Од кад ти је Колтак постануо
„Грђи т' јунак није долазио
„Што ће данас у Колтак ти доћи
„Крвав му је коњиц — ватра жива
„Крваве му до лаката руке
„И бријетка сабља до балчака.
Тако истом на беседи био
Кад ли Лука пред авлију дође
Од авлије врата затворена
Баш и неће да почека Лука
Нек заигра добра Ђогу свога
Па прескочи банову авлију
Па се скаче са добра Ђогана
И овако своме кричи Ђоги:
„О Ђогане прво добро моје
„Сам се Ђого по авлији шећи
„Ал се Ђого близу држи врата
„Ако мени до потребе дође
„Прими мене себи на рамена
„Неби-ли га јадан утјецали".
Добар Ђого оста у авлији.
Оде Лука на танану кулу
Па он нађе колтачкога бана
Божју помоћ њему навикује
Страшно виче крупно проговара:
„Божја помоћ од Колтака бане!"
Па ма' бане поврати ријечи
Добар му се на ма' учинио
Покрај себе мјесто направио
И овако бане говорио:
„Ој делијо млада и зелена
„Од које си земље ил' орсага
„И кога си рода и племена".
То му Лука по истини каза:
„Богом теби од Колтака бане
„Земље јесам Сења каменога
„Рода јесам Сењанин Ивана
„Јесам нетјак Сењанин Ивана".
Па ма' вели од Колтака бане:
„Па делијо, куд си поитила?"
Баш био с' бане рада растат' ш њиме
Да се њему са очију скине
Али вели Барјактару Лука:
„Теби бане поитио јесам
„У тебе сам чуо дијевојку
„Да би мени бог и срећа дала'
„Да би мени вјерна љуба била"
Али вели од Колтака бане:
„Чујеш мене незнана делијо
„Недам ћери никакву јунаку
„Само оном доброме јунаку
„Кој донесе од Рустана главу
„Са Већира високе планине
„Три ме пута поробила к . . . ."
Али вели Барјактару Лука:
„Богом теби од Колтака бане
„Почем познаш од Рустана главу
„Одговара од Колтака бане:
„Лако 'ш познат' од Рустана главу
„На образу рану је добио
„Кад је овде Колтак поробио
„На образу три младежа има".
Скочи с' Лука низ бијелу кулу
Донесе му главу од Рустана
Кад је виђе од Колтака бане:
„Јест истина Рустанова глава."
Поче ми се врпољити бане
Да он неда миле ћери Анђе
Још да иде коњица довести
По имену царева голуба
Па њ ми Лука очи испопр'јечи
Ближе себи сабљу привлачи
А буздован преко крила меће
А бану се већ ближе примиче
Ту се бане од њега одмиче
Ту се бану на ино не може
Обећа му ћерцу за љубовцу
Још му вели млађан Барјактару:
„Неговорде од Колтака бане
„Неговорде, што си поговар'о
„Јер ће одма с тебе врцит' глава".
Доведоше дијевојку младу
Дијевојка стаса лијепога
Пребијела лица руменога
А лијепа млада обучена.
На њој ми је свила и кадива
Злато, бисер и камење драго
На глави јој већем звезда сјајна
Већ су на њој три златна ђендара
Два од злата, трећи од бисера
Мили боже прекрасне дјевојке
Кад је виђе млађан Барајктару
У њему је срце заиграло
Па јој узе већ десницу руку

На њу меће бурму*) прстен златан
Прстен кошта три бијела града
У њем блиста Алај камен драги
А маши се руком у џепове
Даје којзи небројена блага
Каква блага све жутијех цекина
Ма л' се диже на ноге лагана
Диже ми се од Колтака бане
И узимље једну чашу златну
Па напија своме зету милом:
„Здрав мој зете Барјактару Лука
„Милу ћу ти ћерцу поклонити
„А даривам златну чашу вина“
Вино попи а чашу му поклони.
Пуница га љепше даривала
Даје њему од злата јабуку
И даде му од злата кошуљу
До појаса од сувога злата
Од појаса од бијеле свиле:
„Ха̂ мој зете Барја̂ктару Лука
„Па ти даруј милу своју мајку
„Подај којзи од злата јабуку
„Нека знаде да прију имаде
„У Колтаку бијеломе граду.“
Ту дјевојци мало рока оставише
Оставише четири неђеље
Доклен јунак сакупи сватове
Лука сједа доброг ђогу свога
Па он иде Сењу каменоме
Своме ујцу све по истини каза
Све му каже што је и како је
Гроктом ми се ујац насмијао
Ал му вели Барјактару Лука:
„Мој ујаче Сењанин Иване
Купи свате какве теби драго
Да идемо по дјевојку ујче.
То ујаку врло мило било
Па он пише једну књигу б'јелу
Господину Хердељића бану:
„Господине Хердељићу бане
„Ајде мени побре у сватове
„Ево женим нетијака свога“.
Другу пише Крљи капитану
Ала трећу Гавран Арамбаши
Ма четврту Ники Новљанину
„Ајде побре у сватове мени
„Ја га женим нетијака свога“.
Ала пету Јанковић Стојану
Меће шесту Приморцу Тадици.
Мало им је рока оставио
Прва веће рок нећеља дође
Да га иду Сењу каменоме.
Војводе се на ноге дигоше
Кад се б'јеле књиге сустигоше
Они купе млађане јунаке
Купи Иван све Сењане младе
Свега Сења и приморја равна
Он сакупи седамнај'ст барјака
За свакијем стотина момака
И сто побре Приморца Тадије
И он води седамнај'ст барјака
За свакијем стотина момака
Мало тога постајало вр'јеме
Ето јоште Хердељића бана
Ма и ш њиме Крље капитана
Сваки води седамнај'ст барјака
За свакијем стотина момака
Још је мање постојало вр'јеме
Али ето Јанковић Стојана
Пусти Стојан сакупи Сердаре
Ма и ш њиме Нике Новљанина
Сваки води седамн'ајст барјака
За свакијем стотина момака
Али није Гавран Арамбаше
Пише књигу остарела мајка
Да отиша' некуд у робију
Миљан боже чуда големога
Састаше се велики сватови
И војводе гласне пред сватовма
Дигоше се кићени сватови
Здраво дошли на Већир планину
Ту их срета Малета војвода
И још ш њиме мален Радоване
Сваки има тридесет аидука
Па им вели војвода Малета:
„Побратиме Сењанин Иване
„И сердару од равна Котара
„Што си глава од часна орсага
„Бан Колтачки покупи ми Турке
„Три бусије састави Турака
„Пред првом је од Отоке Куна
„Пред другом је Будаласти Тале
„Прзни Тале за шалу незнаде

*) прстен, са овеликијем завојастијем чунићем на горњој страни; сваки силовитији човек носио је овако прстење (само не од злата) до неко доба у Лици.

„Пред трећом је Мејо Мамутовац
„Али има слатки побратиме
„Да се сви ви у со' претворите
„Баш им неби осолили ручка
„Што је бане чете сакупио
„Не' од' тамо нећеш доћи амо".
Мисли мисли Сењанин Иване
Срамота се назад му вратити
Под новцима оставит' дјевојку
Страшно ићи напријед му побро
Нег све мисли на једно смислио
Вели Иван — Двије Арамбаше!
„Бога вама двије Арамбаше
„Ајте с нама у Колтаке равне
„Ви ми знате путе попријеке
„Све ви знате стазе и погазе*)".
Па ми иду ш њиме у Колтаке
Здраво они у Колтаке дошли
Здраво дошли бана у'одили
Вино пише три бијела дана
И здраво се од двора дигоше
Воде собом прелијепу Анђу
Те још иде од Колтака бане
Испратити господу сватове
Кад испрати до сред поља равна
Њег пријечека зете Барјактару
Заведе га с пута страњпутице
Маhу сабљом одсјече му главу
„Ајде тамо од Колтака бане
„Ја ћу прије погубити тебе
„Ти си мене опсудио жива
„Тако с' сваком догодило
„Кој невјеру код јунака ради".
Примише се колтачке планине
Ватише се високог Већира
Устави их Куна од Отоке
Куна била за благо поланна
Пушћала је кићене сватове
Све без крви и без мртве главе
Ударише на другу бусију
На прзнога будаластог Талу
Који Тале не гледа у благо
Који Тале за шалу незнаде
Нег се скочи будаласти Тале
Па удара дреновом кијачом
Ђувегију млада Барјактара
У којој је иљада клинаца
Како га је лако ударио
Из седла га на земљу бацио
Пусти Тале већ заврже кавгу
Три бисује ударише Турака
Све Сењане живе поваташе
И рањена јадна Барјактара
Додају их Ерогдавцу Марку
Марко веже свате у долини
Веже ми их за јелове гране
Све Сењане Турци повезаше
Па сједоше у зелену траву
На ма' пију бермет и ракију
Ал Ивану мука додијала
Па он викну еданпут јунак:
А oј мени јадна срећо моја".
Паде м' на ум Гавран Арамбаша
Шкрипи зуби а од једа јечи
Из ноката црна крвца капље:
„Ђе си ми га Гавран Арамбаша!
„О Гавране! Сам те бог убио
„Вавјек-ли си ил' ти у робији
„Јер ми данас нијеси у невољи"
А то чу ми Гавран Арамбаша
Мало чуо а добро разумио
Па овако био говорио:
„Ој јунаци; Браћо моја драга!
„Ено неђе побратима мога
„Ено њега у тешкој невољи
Па с' он вуче од јеле до јеле
Иван вије као мрки вуче
А све Гавран њему ближе иде
На гркту се браћа састадоше
У деснице се ћедош' ручит руке
Иванове свезане су руке
Па се Иван не може да ручи
Сузе л'јева од бијела лица
А кад вић̂е Гавран Арамбаша
Да с' јунаци сви му повезати
Он се враћа дружинници својој
Тијо шапће још љепше говори.
„Ој јунаци браћо моја драга
„Ев' Стојана и ево Ивана
„И јунака Хердељића бана
„И делије Новљанина Нике
„Прекраснога приморца Тадице
„И рањена млада Барјактара
„Турска их је сила обрвала

*) потајни путови.

„Сви свезати они у долини
„Др'јеши браћо сваки по једнога
„Бритке сабље притепте у руке
„Свак се чувај опазиће Турци“
Па шуљају млади у долине
Па дријеше јуначке им руке
Свима њима подрјешише руке
Ал нијесу млада Барјактара
Од Турака нико ништа незна
Нег опази дијевојка млада
Па им лети у долину јадна—
Па ми Луки б'јеле руке др'јеши.
Ту јунаци за сабље ватише
Бритке сабље своје отворише
Па ми Турке они започеше
Сасјекоше грдав учинише
Неколико живих похваташе
Водише их Сењу каменоме
Поглаваре на уцјену дају,
Здраво дошли Сењу каменоме.
Ни ту био ни право казао
Доста есам вина потрошио
Вавијек ми језик мокар био
Сад ми веће неста лагалишта
Ја незнадем да ја више лажем
Нит ја лажем, нит ја право кажем.

САРАЦЕНСКА НЕВЕСТА.

ПРИПОВЕТКА ИЗ СРЕДЊЕГА ВЕКА.

(Свршетак.)

Кад се јахало од Текленбурга до Везера, рачунало се обично десет сахата; за то време могао је човек лепо прећи тај пут.

Подне беше већ превалило, седам сахата је већ било прошло, како је гроф град оставио. Све беше мирно и тихо, градски чувар сеђаше на клупи, псето лежаше код његових ногу.

Изненада подиже псето главу и залаја. У истом том тренутку чу градски чувар како се капија затресе.

Изненађен и уплашћен скочи и пожури се капији, која беше у дворишту. Ту виде он како се капија отвори, и на челу једне чете наоружаних, иђаше са голим мачем у руци Курт од Холтрупа.

„Издајство! Издајство! Овамо слуге! скупите се!“ повика чувар, извуче свој мач и пође к степеницама. Поред њега протрчи са дивљом виком псето, али у место да нападне на непријатеље, projури псето кроз капију.

На вику чувареву изађе неколицина текленбуршких ратника из разних градских просторија, и сакупи се около чувара, али кроз отворену капију дође још једна чета непријатељских коњаника, и моћ витезова беше тако велика да се на отпор није могло ни помислити.

Чувар се брзо реши да само грофицу спасе. Својим борцима повиче он, да се сви скупе око куле и да бране улазак, а он сам брзо пође к степеницама. Горе изађе му грофица на сусрет, чувар је узе за руку и поведе је са собом кроз разне ходнике, журно се он кули; она сретно приспе к зидовима, и баш се тешка гвоздена врата затворише кад ал витез са голим оружјем јурне на капију.

Гњевно удари са врхом своје сабље у гвоздена врата и повиче: „отварајте с места, или ће те погинути! Ваша обрана вам неће ништа помоћи, грофовљеви дани су изборојани, он свој град неће више видети!

Али чувар изнутра одговори: „Мићемо знати и умрети; али док ја живим ви куле нећете заузети!“

У највећем гњеву позове витез своје људе и заповеди им да донесу справе за обијање врата, не би ли како разорили. Његовој заповести с места се покорише, али од врата буду нападачи на брзо отерани.

На врху високе петокуте куле ле-

жаше велика множина камења, која се чувала у кули у случају нужде. Када се непријатељи приближаваху са својим справама капији, одједаред пустише неколико камења са куле, које сместа уби три човека; остали се разбегоше.

Сваки час растао је гњев витезов; у највећим претњама заповеди он множини својих слугу, да оду у грофову оружницу и да донесу стреле како би браниоце отерали од куле.

Али текленбуржани не зазираху од опасности, и колико год се пута непријатељи капији приближаваху, толико исто пута бацаше са куле грдно камење које је многе поубијало. Сваки час нападаху на разне начине, али увек без успеха.

Сад заповеди витез, да сагради јак дрвени кров, и да га на кулу наслоне. Брзо наместише кров, шеснајст бораца стадоше под кров и већ мишљаху да ће им намера испасти за руком, кад ал од горе спустише једну стену, која им цео кров раздроби па са кровом и борце, и поред све муке није могао витез ништа да изради.

Тако пролажаше време, и докле његов безбожни нећак беше упао у Текленбург, и као највећи зликовац пустошио и беснио, дотле је гроф Ото без икаквог подозревања прешао пут. Код прастарог сеоцета Реме приспео је к Везеру, пошто је уз реку путовао, то му витезов град лежаше на противној страни!

Витез је имао доста прихода од лађа, које пролажаху поред његовог града. Да би свој приход још увећао подигао је још један градић и на другој страни. И тај градић беше баш сад готов.

У име витезово поздрави грофа Холтрунов надзорник. Овај надзорник беше врло одан своме господару Холтрупу. Извињавајући витеза рече: да је његов господар баш сад дочекао друге госте, и да се зато задржао у граду. За тим позове издајник грофа да прегледи градић.

Било да је гроф што сумњао, било да није имао воље да прегледи зграду, доста то он одбије позив и захтевао је да пређе Везер. Једна лађица стојаше спремна да прими госте, али нису сви пратиоци грофови могли стати у лађицу, те тако остаде већи део пратилаца на обали, а гроф Ото уђе у лађу са мало својих људи заједно са надзорником и његовим људима.

Тек што су били на сред широке и дубоке реке, али они текленбуржани који беху остали спазе на своје велико изненађење псето свога господара, које је страшно јурило. Они повикаше на псето, ово пак кад није видило свога господара страшно залаје, што је и гроф чуо.

„Окрећите лађу!“ повиче он као изван себе, „ја морам кући, у Текленбургу се морало нешто страшно догодити!“

При овом не очекиваном догађају, изађе издајство на видело. Надзорник, уместо да лађу окрене, извади свој мач из корица и удари грофа.

Гроф с места са једним ударцем убије издајника, и скочи у реку, и док се текленбуршки пратиоци који беху у лађи борише са Холтруновим људима, дотле гроф сретно доплива до обале.

Приспевши тамо, повиче гроф својим људима: „Брзо у Текленбург, колико год нас коњи могу носити!“ Гроф пусти узде своме зеленку, и са свом снагом јурно је коњ као олуја, тако, да га остали пратиоци не могоше достићи. Већ после неколико минута беше коњ и коњаник нестао испред очију зачуђеним текленбуржанима. Они пођоше у највећем трку, да достигну свога господара.

Међутим у Текленбургу није се стање опкољених поправило.

На послетку је људима Холтруновим пошло за руком, да од јаких дрва, која нађоше у градској башти сагради кров, који Мартин није могао раздро-

бити својим камењем. Са великом муком довукоше људи витезови кров близу куле и почеше врата обијати. Али врата тако јака, да им је посао ишао врло споро.

Надзорник је на кули метнуо црвену заставу, која показиваше да је град у опасности. Црвену заставу набрзо спазише текленбуршки ратници, и они пођоше граду у помоћ; али кад видеше да су врата отворена а у граду непријатељи пљачкају, осташе поплашени у шуми, која се пружала скоро до капије, а докле би суседни грофови дошли у помоћ, могао је проћи један дан.

У највећој неизвесности стојаше верни Мартин у кули поред грофице, која се на коленима мољаше Богу. Тако се лепа срећа појавила у Текленбургу, и сад све да пропадне за један трепутак, а подли издајник да се још смеје, да ружи сваку правду, и још да до свога циља дође!

Надзорник је сам себе кривио, да није доста добро и пажљиво чувао град. Он је чуо ударце непријатеља како на капији јече, он је израчунао, да ће само још један сахат моћи издржати нападај, а и то да он неће преживети победу витезову.

У тим мислима гледао је с болом у срцу на пут којим је његов господар јутрос тако весело одјахао.

Изненада се надзорник препаде, и укоченим погледом гледао је у даљину: из шуме која лежаше преко пута појави се један зеленко и на њему коњаник у плавом капуту, као муња приближавала се сенка та управо градићу.

Надзорник дрхћући од узбуђења позове грофицу да види коњаника. Сараценка пак ускликне и повиче: „Он је то! То није никаква опсена! он јаши на пророковом коњу! За неколико тренутака биће он овде! Боже помози!“

Мало затим зајеча капија од тешких ударaца, гроф Отон се појави са сјајним мачем и повика са лавовским гласом на издајника. Овај за тренутак посматраше страшну појаву, за тим одговори неколико погрдних речи и нападне на грофа. Њихови се мачеви укрстише, и већ после неколико удараца издајник паде мртав.

Када његови људи видеше да им је господар мртав, изгубише наду. Они почеше бегати из града, али их Текленбуржани у шуми дочекаше, и побише.

Гроф Ото у највећој радости загрли своју драгу жену, која га није хтела из свога загрљаја да пусти.

Надзорник да врата затворити, и тако сад тек беху сигурни. Неколико сахата доцније приспе и пратња, а идућег дана дођоше у помоћ са свију страна суседни грофови са својим четама.

Гроф је свима испричао гадно издајство витеза од Холтрупа, и сви рекоше да је заслужио да на вешалима испусти своју издајничку душу, међутим он беше већ мртав.

Холтрупов град преда гроф једном свом верном слузи, а кривце је страшно казнио.

Ови страшни дани беху и последњи у грофовом животу. Сада је срећа почела још лепше цветати, а верни надзорник Мартин, није се више ни зашта бринуо.

Гроф Ото дочека да очима својим види децу своју и унучад како лепо напредују и постиже лепу старост са својом красном женом. Племе његово порасте потом до све веће и веће моћи и снаге.

Превео **Милан Ђ. Са.**

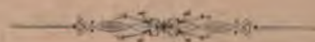

РУДОЛФ КЛАУЗИЈУС.

(Свршетак.)

Осим топлоте испитивао је Клаузијус и електричне појаве и учинке. У појединости овде не можемо се упуштати; али ћемо за један тренутак застати код оних назора, до којих је напослетку дошао Клаузијус, шта је управо електрицитет, и у каквој свези стоји са великим факторима у природи. У своме говору ректоратском год. 1884. јасно и одређено, онако како је само Клаузијус умео, набројао је све, шта се новијим и најновијим испитивањем дознало: како и колико се сме казати о унутрашњој свези између разних облика, у којима се енергија приказује. У пређашња времена посматране су разне снаге, које у природи изводе разне учинке, свака за себе. Од ових снага споменућемо особито светлост, топлоту, магнетизам и електрицитет. Доцније је све више излазило на видик, да у понашању тих различних снага има неке једнакости, које никако неможе бити, да су случајне, шта више сазнало се, да се утицајем једног агенса у природи може други агенс извести. Из тога морамо закључити, да ти агенси нису међусобом страни, него да су у неколико сродни; по томе испитивачком духу човечијем би додељена задаћа, да тражи, у чему је та сродност, и како да се многобројни и врло различни појави сведу на што простије узроке. Испитујући светлост дознало се, да светлост није неки особит агенс, него да је само једна одређена врста зрачне топлоте. О магнетизму се дознало, да је само за себе појав електричан; по томе да су магнетичне снаге само једна врста електродинамичних снага; зато и реч магнетизам данас није више име каквом особитом агенсу, него означује само неки електродинамичан појам. По томе четир пређашња агенса своде се данас на два: на топлоту и електрицитет. Сада остаје још само врло важно питање, како стоје та два агенса једно према другом, да ли су један од другог сасвим независни, или има између њих какве узајамности. Уобичајено закључење: ова четир да су једне природе и да су само различне форме једног истог агенса, оснива се, као што Клаузије наглашава, на некоректном сватању самих процеса. „У истину“, рекао је Клаузије, „још нико није преобразио електрицитет у топлоту и топлоту у електрицитет. Електрична струја састоји се из непрекидног кретања електрицитета, које изазива буди каква снага и неда да стане. Постаје-ли електричном струјом топлота, значи, да кретањем електрицитета, покрећу се и атоми оних материја, кроз које електрицитет иде, и на тај начин изазвано кретање атома јесте топлота. По томе дакле, електрицитет у томе случају није се преобразио у топлоту, него само његово кретање. Исто тако, када се топлотом разбуђује електрична струја, не рађа се тиме електрицитет, него се покреће само онај електрицитет, који је већ у електроношама. Из тога излази, како нам те процесеваља карактерисати, наиме, у тим процесима једна врста кретања преображава се у другу врсту кретања, кретање електрично у кретање атома.“ Шта је пак сам електрицитет по себи из овога се не да додуше ништа извести, али има других чињеница, изнађених у новије доба, које нам помажу, да загледамо у битност електрицитету. Те нас чињенице сасвим лепо уверавају, како при разлажењу светлости или зрачне топлоте морају деловати и електричне снаге; зато је и Клаузијус рекао, да ми према тим приликама имамо замишљати, да је васиона испуњена електрицитетом и морамо узети, да оно, што васиону испуњује ништа друго није, него ли електрицитет, које смо до сад етером називали. По томе данашња физикална наука стоји на томе становишту, да поред обичне материје, која се може мерити, има само још неке особите материје — електрицитета, све пак друго тумачи разним кретањем.

У пређашња времена, пре него што је наука о природи заузела своје светско-владалачко место, често су испитиваче питали: а на што ти послови? Данас пак нико не би смео тако шта питати. Та и она сасвим ап-

страктна испитивања о механичној теорији топлоте, с којима се Клаузије занимао, јесу од врло велике практичне вредности. Треба само да се сетимо, какве је измене доживела наука о парним машинама и уопште наука о термодинамичним машинама. А да се таква испитивања дају увек и у животу употребити, Клаузијус је био сасвим уверен, дабогме не у обичном смислу, где сваки који шта изнађе одма то за себе самог осигурава каквим патентом. Физичар из Бона стајао је на неком вишем, рекли би, отменом становишту. То се види особито у његовом лепом говору године 1884, приликом рођендана царевог када је говорио, колико има енергије у природи и како да се употреби на корист људству. „Ми живимо данас“, рекао је тада, „у неком особитом времену, гледајући на потрошак механичне енергије. Са гледишта националноекономног важи уопште правило, да се од свачега сме само толико потрошити, колико се може у исто доба изнова извести (продуцирати). По томе дакле, требало би горива само толико трошити, колико на ново у шумама нарасте. У истину пак ми радимо сасвим друкчије. Ми смо изнашли, да испод површине земљине има угља из старих времена, који се тамо образовао полагано из биљака, које су тада на земљи биле, и то за толико времена, да је сво хисторијско време само тренутак према оном времену. Тај угаљ трошимо ми данас, и тако се владамо као год какви лакомислени насљедници, који арче богато насљедство. Вади се из земље онолико, колико се год може људском снагом и техничним средствима, и што се изводи, то се и потроши, као да је неисцрпив тај извор угља. Уз то се множе у великој мери ватрена кола, пароброди и фабрике, у којима се ради с парним машинама и свуда се троши силан угаљ; но кад све то на ум узмемо и нехотице нам се намеће питање: а шта ће од свега тога бити онда, када угља у земљи нестане? — Кад год се говори о таквим евентуалностима, вазда ће се приговорити: док не потрошимо сав угаљ из земље, зацело ће се дотле изнаћи каква нова средства за произвађање топлоте, зато не треба ни најмање да се бринемо. Но када запитамо, какви би то требало да буду проналасци, па ћемо добити одговора, е ће се можда једном моћи растворити вода у саставне делове: кисеоник и водоник, но да се том приликом не троши никаква енергија, па кад то буде, онда ћемо горењем водоника стећи неисцрпив извор за топлоту. Но такви назори сасвим су у противности са основним принципима физике. Данас у таквим питањима и назорима није више да разбирамо, колики степен вероватности имају такви назори, него можемо сасвим с пуном сигурношћу разликовати шта је могуће, а шта не могуће. Никаква се енергија не може произвести а да се какве друге енергије саразмерно не потроши. Што има у таванима угљеним у земљи потенцијалне енергије, имамо да захвалимо оној енергији, коју је сунце земљи слало као зрачну топлоту и која је потребна за храњење биљака, а то је било давно пре онога доба, када се човек појавио на земљи. Кад се та количина потроши, онда ни које средство ма како унапређене науке неће моћи отворити какав нов извор енергије, него ће људи бити упућени, да се испомажу са оном енергијом, коју им буде сунце у току будућих векова непрестано давало у својим зрацима.“ Као задатак будућих векова означио је тај велики испитивач да се заведе паметнија економија у трошењу онога, што нам природа пружа. Особито ваља да се пази на трошење угља са свим онако, како се данас у уређеним државама пазе и чувају шуме.

Тако дакле видимо Клаузија, сасвим као год његовог предходника у науци о електрицитету Ампера, ревностно да се занима и с оним, шта ће бити у будућим вековима, као год и с оним, што му је пред очима.

И свој је посао свршио; али ће и најдаљи векови потврдити, да је он био и дух, о коме се може казати, да је тварачка Свемоћ благоизволила од свога творачког духа дати му вишу белегу и оштрију црту.

„Gaea“. **А. М. М.**

ЛИСТАК.

Писма Ђорђа Стојаковића ц. к. дворског саветника, српском патријарху Јосифу Рајачићу, и овога одговор на исто.

Припопштио
ДИМИТРИЈЕ РУВАРАЦ.
(Свршетак.)

Међу тим и то є било па прошло, мени є и право и повольно, што сте приступили к мени у сумньи Вашой са отвореним срдцем, и будите уверени, да я така благоговѣйна гибаня срдца, као што су та коя се изражавају у том кораку поверена Вашега к мени, цѣнити и уважавати умем.

Почем овде увреде нема, кою би Вам могао и имао опростити, а я не осећам у прсима моима негодованя према личности Вашой, кое би имао одложити, то ми не остає друго, него ради спокойства Вашег явити Вам, да и споменута жалост моя попушта у срдцу моме по томе, што ме и Ви уверавате заточним управо и свечаним речма Вашим у писму Вашем, и што се и я надам, да ћете Ви радити и одсада по способности и ревности Вашој колико год и где год узможете у корист права народни, и да ћете употребити и од сада све силе и сваку прилику коя Вам се пода, у свима околностима и одношаима живота и дѣланя Вашег на то, да подпомогнете искрено и верно и цркву и народ к правом и у правом напредованю.

Найпосле, као што искрено желим, да и Бог благослови сяйним напредком све кораке Ваше, кое узчините у том положаю Вашем, тако се исто и уздам у простосрдачну реч, кою сте управили у писму Вашем к мени, и надам се од нѣ, да ћете ми доставльати с пуним повѣренѣм и од сада све оно, што мислите да ми треба знати ради крѣпчиє и сигурниє обране права народни и црквени.

У той надежди уверавајући Вас о благой вольи моіой, сам с почитаніем и любави Вашег високородія обвезателни и благожелателни

Іосифъ с р.
србскій Патріархъ.

* * *

Оба ова знаменита писма навео сам овде са свим верно од речи до речи и то оним истим правописом, којим су и писана. Навео сам их у целини с тога, да данашњи наш нараштај види, какво је поштовање патријар српски Јосиф Рајачић уживао и од једног Стојаковића, а подједно да дозна и то, какво је мњење српски патријар Јосиф имао о заслужним српским синовима и како је и он њих поштовао и да дозна и ову његову вероисповест: „да је он увек ценио и уважавао у одабраним синовима народним одабрана својства њихова, да се увек свесрдно радовао, кад види да таки народни синови употребљавају свесрдно својства своја на корист народа свога и „да љубав његова према народу, и његовим одличним синовима, није остављала никада место у срцу његовом личној каквој мрзости, и незадовољство његово, које се изражавало може бити кад што у очима и речима његовим, као што није извирало никада из личне мрзости, тако исто није се ни односило никада на личност, него на дјела, која је он и у тој као у свакој другој околности и прилици знао разликовати увек од саме личности.“

Уверен сам, да ће данашњем нашем нараштају, који види с каквим се маловажењем на једној страни у српским листовима пише о данашњем српском патријарху г. Герману Анђелићу, а на другој страни о првацима српског народа на овој страни Дунава и Саве, мало чудно изгледати, откуд и у томе така грдна промена за 28 година.

Откуда? На то питање дало би се много и много шта рећи, и кад би хтео да на њега одговорим као што треба, морао би започети своје причање, шта је све рађено код нас од 1862. до данас. Морао би испричати пре свега однопај неких администратора митрополије карловачке и српских патријарха спрам неких политичких и шаљивих листова с једне стране, и у том причању жестоко их осудити, што у место да су потпомагали и

подизали стручне листове за свештенике, учитеље, они потпомагане и подизане и онаке листове, који су нам служили и служе на штету и срамоту народну, а с друге стране побуде неких народњака при започетом издавању својих политичких новина, које би се побуде такође као штетне по наш народ, жестоко морале осудити.

А сем тога, морало би се још много и много шта испричати, па тек онда да дођемо на прави одговор, *за што данас и у том погледу није друкчије и за што другчије није могло ни бити.*

Тек онда би и једни и други морали и сами увидети, *да какво су семе посејали, да су онакав плод и пожњели.*

По како овде није ни место, да се о томе прича и како још није време, да се о томе може беспристрасно причати, оставимо историји, да она у своје време истинито и беспристрасно и то као и друго шта, па ма и после 100 година исприча.

Ја ћу само овде за љубав данашњег нашег нараштаја, који не зна, шта је са оним „сјајним четвртком“, који се по речима у писму патријарховом претворио „у црни петак“, неколико речи да проговорим.

21. Марта 1861. отворио је у Карловцима српски патријар Јосиф Рајачић српски народни сабор.

У 2 седници 22. Марта изабере сабор на предлог патријархов одбор од 14 лица, да на основу највишег одписа од 5. Марта 1861. изради и сабору на претрес поднесе услове и јемства за осигурање привилегијалних права народности српске и језика српског.

Већина истог одбора, којој је био вођ др. Ђорђе Стојаковић, поднела је сабору своје, а мањина, којој је био вођ др. Светозар Милетић своје предлоге.

Већина је у свом предлогу о избору војводе српског рекла ово: „III. Војводу ће избирати општа скупштина свију Срба у Угарији, Хрватској, Славонији и војеној Граници живећи, од народа српског, вероисповеданија источног“, а мањина: „IV. војводу бира српско-војводска скупштина.“

У четвртој седници саборској држатој у четвртак 30. Марта, на предлог владике бачког Платона Атанацковића, да се прво ово питање гласањем реши: „Оћемо ли да при бирању војводе сви Срби у Аустрији учествују или само они у војводини?“, већином гласова буде речено, да сви Срби у Аустрији бирају војводу.

У петој седници саборског, држатој у петак 31. Марта, на предлог Петра Чарнојевића, да се право избора војводе простре и на друге народе у војводству, за који је предлог гласала већина посланика, међу којима је био и Стојаковић.

Патријар Јосиф још пре обављеног гласања рекао је: „Већина како сврши, онако нека буде — али ја перем руке, ја недам ништа откидати од привилегија“

Ето то је једино питање у коме се није Стојаковић слагао са патријархом Јосифом, и о коме Стојаковић и патријар говоре у свом писму.

Да је патријар Јосиф знао, да од целе радње народног сабора од 1861. неће бити *ништа* потврђено и да је био мало већи дипломата, те да је могао провидети и он, а и сви остали народни посланици на истом сабору, сем двојице-тројице, за што је Беч допустио држање истог сабора и шта је смерао с њим постићи; испала би радња саборска са свим друкчија.

По како и радња његова спада пред историју, то ће она и о њему свој беспристрасни суд изрећи, а ми за сада рецимо само: *жали Боже оних српских хиљада, што се и на пети сабор потрошише.*

БЕЛЕШКЕ.

(Натпис на гробу Мите Поповића). Споменик на гробу песника Мите Поповића је лепа пирамида од гранита са изрезаним венцем око врха. На споменику је натпис, што га је саставио колега покојников, песник наш Змај Јован Јовановић:

ОВДЕ ЛЕЖИ
МИТА ПОПОВИЋ
дични песник српски
1841. † 1888.
Твој живот виспо је
О грани наших нада.

А клонуо си, пао си,
Не с твојих — с наших јада.
Сад наше сузе теку
На гробак великана,
И ту ће да се леде
До бољих, лепших дана.

Овај споменик подиже заузимањем „Кола младих Срба“ — народ српски.

(Стипендијска заклада кнеза А. Карађорђевића). Са наследницима пок. *А. Карађорђевића* склопила је „Матица српска“ поравнање, по којем ће „Матици српској“ припасти на руковање стипендијска заклада до близу 80.000 фор.

РАЗНО.

(Како се распознају народи). Гранијер де Касањак вели: Кад хоћеш да дознаш за каквога странца да ли је Француз, ваља само да пазиш колико хлеба једе за јелом. Француз узме бар двапут толики комад хлеба колико Немац, а четири пута толико хлеба колико Енглез. У Холандији се разноси хлебац међу госте тако танко сечен као шунка, а у Енглеској комадићи као напрстак. Руси, Турци и Грци скоро рећи и не једу хлеба, а највише хлеба једу Шпањолци, Талијани и особито Французи.

СТАТИСТИКА.

(Колико нас има). „Српство“ доноси ово: Срба има у Србији (Краљевина Србија, кнежевина Црна гора, Стара Србија, Маћедонија, Босна, Ерцеговина, Далмација с горњом крајином, Срем с источном Славонијом, Банат и Бачка) 7,200.000. од три вере:

источно православне	6,350.000
мухамеданске	450.000
и римокатоличке	400.000
Свега	7,200.000

Лужичких Срба (у Немачкој) има 200.000.

КЊИЖЕВНЕ БЕЛЕШКЕ.

= Из поузданог извора дознајемо, да наш уважени песник *Лаза Костић* ради на Цетињу на новој драми, која ће скорим бити и довршена. Радујемо се томе гласу, јер смо се давно већ зажелили оригинална рада из његовог опробаног пера.

= Дао сам у штампу и до Божића биће доштампана приповетка **последња грофица Бранковићка**. Ову приповетку написао је немачки г. Н. К. *Сопрон*, а податке црпао је у овдашњој градској архиви, кад ју је претресао набирчећи грађу за „*Монографију Земуна*“. Приповетка засеца у Наполеоново доба, а у њој је нацртан ондашњи живот у Земуну тако вешто, чисто се читаоцу чини, као да и сам гледа, шта се све догађа по њему, и како су грађани сложно прискочили у помоћ невиној суграђанци својој, којој је бездушник један хтео да одузме главу, кад јој образ не могаше да метне под ноге своје. У приповетку су уткане и многе цртице из српскога устанка, које су дотле непознате биле, а и судбина породице Димитрије Анастасијевића-Сабова, оснивоаца гимназијскога фонда у Карловцима. Та његова снаха назвала се грофица Бранковићка. Приличан део ове приповетке преведен је у њањском „Бранику“, па јер се тај уломак допао читалачкој публици, то сам се ја латио и таковога посла, те сам ову приповетку целу превео у српски. Да ми буде превод што лепши и бар без крупнијих погрешака, нека је хвала госп. Јовану Живановићу, јер он је рукопис прегледао. Ја сам учинио своје, — а сада се обраћам к попт. читалачкој публици, те је молим, да се у што већем броју одазове овоме позиву моме, т. ј. да ме потпомогне обилном претплатом. На по се пак молим своје многобројне пријатеље и знанце, да се својски заузму за овај предузетак мој. Купиоцима предплате на ову књигу дајем девети комад на дар. Књига ће имати око 10 табака средње осмине, штампа се на лепој хартији а у новој штампарији; цена јој је за предплатнике 60 нов., а њима ћу је слати о свом трошку. Претплату из Србије прима књижарница В. Валожића, а из осталих крајева нека се што пре пошаље непосредно на потписанога издавача, како би око светлих божићних празника била свакоме у рукама. *Земун*, 8. (20.) Новембра 1888. Издавач „Последње грофице Бранковићке“. **Моја Медић**, професор у кр. вел. реалци.

НОВЕ КЊИГЕ.

Српски велико-кикиндски календар за просту годину 1889. Која има 366 дана. Година девета. Издаје књижара *Јована Радака*. Вел. Кикинда. Штампарија Јована Радака. 1888. На 8-ни, стр. 52. — Осим обичног календарског садржаја имају још и ове ствари: Народна песма — Кијев. — Расколници. — Привреда. — Лепи примери наших старих. — Шаљиво.

Стојан. Приповетка *Косте Николића*. Прештампано из „Невена“ за год. 1888. У Новом Саду. Штампарија А. Пајевића. 1888. На 16-ни, стр. 45.

Кесароши. Од *Тасе Ј. М.* Што више школованих — мање писмених. Београд. Краљевско-српска државна штампарија. 1888. — Други наслов; **Београд у тами.** (Слике из престоничког живота.) Прва књига: *Кесароши*. Издање књижаре В. Валожића. Цена је 1 динар или 50 новч. на 8-ни, стр. 96.

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шаљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора“ у Нови Сад.“

Цена је листу: на целу год. 5 фор. на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 нов. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића

Штампарија Дра Павловића и Јоцића у Н. Саду.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

ВЛАСНИК: ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

УРЕДНИК: Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 49. У НОВОМ САДУ 3. ДЕЦЕМБРА 1888. Год. XV.

СИН СЕЉАЧКОГ ЦАРА.

ПРИПОВЕТКА ИЗ XVI. СТОЛЕЋА.

Написао Јосиф Јурчић.

(Наставак.)

VIII.

Две године после тога.

Прескочи ћемо две године.

За две године се много шта на свету промени. Косомана није било више у тим крајевима. Нико га више није видео. Само су причали о неком човеку, који је с великом гомилом људи, који су морали избегавати овај свет, становао у стеновитим Солцбашким горама. Та прича, коју су причали, говорила је, да се тај разбојник назива: син сељачког цара, да је страх и ужас богатим градићима и путницима племићима. Та прича говорила је, да сељаке не напада, да не узима ништа од сиротиње, да је већ нестао за увек с пута неки племић, да из господарских чопора бира волове, који му се допадају и т. д.

Много се мучила господа, да ухвате тог разбојника, али је утекао у планину, куда није смео нико ићи за њим, ако му је живот мио. Више пута се није дуго времена ништа чуло о њему, а за тим би се показао са својом четом час овде, час опет онде.

Само је једанпут дошао био у близину Шрајбарског градића у св. Криж, да обиђе свог стрица на мртвачком одру. Стари свештеник је после дуге бољетице умро. У својој опоруци је оставио, да половину његове заоставштине наследи Валтазар, његов синовац, ако се лати другог, поштенијег начина живота, и ако добије помиловање од господе.

Добри старац, који је већ видео многе грешнике да се поправили, надао се до последњег часа, да се мора и он поправити, он, последњи члан поштене породице, и да ће му се опростити.

То је Косоман дознао, ма да је био далеко од њега. Доцне ноћу дошао је с паоружаном дружином, да последњи пут види свог стрица, који му је непрестано световао да се поправи, световао и молио. Људи, који су били при мртвацу, па видели славног јунака, да је ушао у собу и да се расплакао као малено детенце, чудили се и говорили су: „штета за таког човека.“

Само се по сахата задржавао. За наследство није никад разбирао.

Господар из Шрајбарског градића, који је био, као што смо већ казали, доста у годинама, остарио је и ослабио је за ове две године тако, да није могао излазити из собе. Видео је, да је

сваки дан све ближе и ближе гробу. Највећа му је жеља била, да поживи још само мало времена, да види ћерку срећно удомљену. За то је свом пријатељу, барону Јошту Турну поручио, да се пожури са својим сином и да изврши оно, што је било пре две године уговорено и закључено.

Како господар сам већ није могао нигде, водила је Јелена сву управу над имањем. Сељаци Шрајбарског градића врло се јако обрадовали тој промени, јер су осећали разлику између тврдог господара, коме није ништа било по вољи учињено, и између Јелене, која је била добра, мека срца и са сваким добра, па је због тога и волело и старо и младо. —

Људи су знали, да ће им скоро постати господарем млади барон Виљем Турн, син оног човека, који је распудио војску Илијину. Људи обично суде о сину по оцу. Отац је био међу сељацима омрзнут. Говорило се о његовој окрутности и свирепости над сељацима, које је ухватио у побуни Илијиној. Па ни са својим сељацима није био ни мало пријатнији.

Мислили су, да и син мора бити онакав, какав му је и отац. У разговорима су често раденици Шрајбарског градића једно другом говорили и тужили се, да је велика штета, што ће Јелена да се уда за човека, који јој ни најмање не може бити сличан. Па баш због тога је нису онако љубили, као што је девојка по својој доброти заслуживала. —

На поруку Јеленина оца дошао је одговор, а тај одговор донео је сам барон Јошт Турн. За четир недеље одређена је свадба. —

У градићу се почело спремати журно за свадбу. Позиви се разаслали на све стране сродницима и пријатељима. Па и сељацима је заповеђено, шта имају радити, да би што лепше испала свечаност тога дана.

Приjор из оближњег манастира, пријатељ и велики поштоватељ господе племића, обећао је, да ће доћи сам да венча младенце.

IX.

Два послужитеља.

Хоћемо својим читаоцима да испричамо један догађај из ранијих времена, јер нам се чини, да је потребан за даљи развитак наше приповетке. —

У том времену, кад је била несигурност и неповерење тако снажно, морадоше се племићи бринути за верне слуге, на које се могли поуздати у свакој прилици. Како својим сељанима нису ништа веровали, узимали су у службу немачке војнике такозване „Landsknechte“, оне људе, за које се зна, да су служили сваком, ко им је добро плаћао, не испитујући, да ли их употребљују за добро или за зло.

Исто тако, као те немачке војнике узимаху у службу долењски племићи врло радо ускоке, или као што их народ још и данданас назива, Влахе. Они су били врло послушни, испуњавали су све жеље племића, врло храбри и издржљиви.

У Шрајбарском градићу је господар требао више слугу. Врло је радо примио у службу два Влаха, који му се понудише.

Један од њих био је већ прилично стар, гадног, чисто одвратног лица и непријатног изгледа. Звао се Петар и тврдио је, да је био већ у служби код неког сиромашнијег племића, који је слабо познат, тамо негде око Љубљане. Други се звао Јанко, и говорио је, да још није нигде био у служби. Био је још млад, лепа лика али некако лукавога. —

Јелени нису била оба по вољи и говорила је оцу, да их као непознате не прими у кућу. Али старац се није дао наговорити, говорећи, да људе познаје већ по лику, који су поштени, а који

не. Ипак је девојче поред све те мудрости свог доброг оца некако избегавала та два новајлије и није им ништа веровала. Чинило јој се — као што то човек чешће може да наслути — да та два човека нису донели благослова божја и среће у кућу.

Навика и време некако ослабљују сваки осећај.

Па и Јелена је временом почела размишљати, да је о тим људима рђаво судила. Јер су радили вредније од других, пазили су на сваки налог и у опште не беше ничега, због чега би човек могао сумњати.

Чудновато је пак било, да су та два човека имали новаца за пиће и друге трошкове, и то много више, него што би могли заслужити.

Заиста, то би се врло лако другом чудно учинило, да нису се чували од свога друштва, да их оно не би опазило, да тако разбацују новац, те да почне подозревати на њих.

На неколико недеља пре свадбе почели се приближавати другим слугама, и то својим земљацима Власима, и с њима двојима особито много разговарати.

Шта су они мислили, нико није ништа дознао.* Само младо пастирче, дечко од својих тринајест година, чуо је једном око поноћи неколико речи, које су га могле довести у велику опасност, ма да их није разумео.

Заспао је био у штали, где су се састајала она четир Влаха свако вече. Ни један од њих га није опазио. Кад се дечак пробудио, говорио је баш старп гадни Петар једном слузи: „Више ћеш заслужити код њега него ма код ког господара. Он има новаца врло много, колико хоће. Да ће ти као и нама.“

„А шта ће бити, ако се дозна?“ запитао други.

„А како ће се дознати? Ћути, па је све добро. Ми немамо ништа друго да радимо, него да му издамо оног племића, кад дође. Платиће нам за то добро. Шта ће после тога радити с њим, то се нас ни најмање не тиче. Када то извршимо, напусти ћемо брзо град.“

„Хоће-л' у напред платити?“

То се разуме, да ће! Шта мислиш, да смо ја и Јанко тако луди! Ја ником не верујем. Па и том Косоману не верујем, ма да га добро познајем. Њему је све једно, хоће-л' имати штогод или не-“

„Па пристајем!“ рече он и рукова се с Петром.

Сад су смотрили пастира у слами. Петрово лице се још више помрачило и у брзини извади Влах сакривен нож иза паса. Један му почне говорити, да можда дете није чуло ништа, и да неће ником говорити.

Петар је запретио престрашеном дечку да ће га убити, ако шушне коме само речицу о том, што је чуо; за тим га гурне ногом и избаци га из штале.

Само по себи се разуме, да је било пастира страх и да помисли о том.

X.

Венчање.

Зажељени је дан дошао. Био је леп пролећни дан, небо је било јасно, сунце се весело рађало, као да би се и оно с веселим људма радовало том свечаном дану.

Свати су долазили са свију страна, знатни и незнатни племићи са својим госпама и ћеркама, на лепим коњма и дивним кочијама. Па и младожења с доста великим бројем својих сродника био је дошао још синоћ у вече.

Да би се овај свечани дан што сјајније прославио у Шрајбарском градићу, одређено је венчање у оближњој црквици, коју су некада побожни господари Шрајбарског градића подигли о свом трошку. И да би тај дан био баш као какав највећи празник, заповеђено је било сељацима, да несмеју ништа радити, ни у пољу ни код куће. Сељаци се тој заповести тим лакше и радије покорише, јер су знали, да ће их чекати данас ...

двору велико буре вина и дуги сто пун меса, што се не добија сваки дан.

Пред црквицом стајала је с обе стране пута до црквених врата велика множина радозналих људи, који су посматрали дуги низ господара и госпа, лепо и богато одело племићакâ, златом и сребром оковане мачеве, узде и седла и напослетку силесију оружаних племићских слугу, с дивљим, непријатним лицима и презривим погледима.

У тој гомили су стојала скривена и два човека, који су врло пажљиво гледали, а још опрезније ћутали. Један од њих је бројао све оружане свате. Кад је дошао барон Јошт Турн испред њега, дуго га је посматрао, и неколико парова је заборавио да изброји.

Последњи у том низу сватова беху градске слуге. Влах Петар је погледао тог човека између сељака и намигнуо је очима на-њ. Неки, који су ту близу стојали опазили су то, и обрнули у натраг.

„Такав је као и Косоман“, шапутали су сељаци, а онога човека је нестало брзо из гомиле, и нико га није видео кад је отишао, и куд се скрио.

Већи део сељака почело је врвети у цркву, јер је пријор костањевичког манастира венчавао младенце.

За свате су напред код олтара биле направљене клупе, сељаци су седели и стајали иза њих.

Служба божја се започела. Као што је обичај, молили се многи, а за мало времена, многи су почели о нечем другом размишљати заборавивши, да су у храму божјем, па се освртали и презривим погледима посматрали час овог час оног.

Међу тима је био и Косоман. Стао је у једном куту, наслонио се на зид, па је непрестано гледао у ону клупу, где су седели младенци покрај својих родитеља. Видело се, да се није молио ни за себе, ни за младенце. Био је блед, мрка погледа, усне је грискао.

Па и овде су га опазили. Више очију, које су пре биле упрте у свате, упрте су биле сада на Косомана. Људи почеше шапутати тихо међу собом и показивати на-њ.

Опазивши то, погледа Косоман срдито и презриво људе, даде знак свом другу, који је стајао покрај њега и оде из цркве. Од племића и слугу њихових га није нико опазио. Па мало их је и било између њих, који су га и познавали.

Служба и венчање је било свршено.

Свати се упутише у градић на част, радознао се свет раштркао на све стране. Овде погађају старе жене будућу судбину младе невесте, онде девојке говоре о младожењи; на другом месту разговарају се сељаци и плаше се новог господара, који не обећава ништа доброг, или пак тајно распитују, шта значи то, што се славни Косоман опет појавио и то баш на овом месту. Сви се слагали у том, да је тај чудновати човек врло смео и дрзак, кад сме сам да се појави својим непријатељима и да их тако рећи прати. Мислили су, да се мора за ово неколико дана ма шта догодити. Добро се чували, да о том говоре у друштву племићских слугу, јер ни један од њих није хтео, да га изда и упропасти, јер су знали, да се упоредо са својим оцем борио за њихово право, и да, ма да је сада разбојник сељацима никаква зла не чини. „А шта нас се тиче“, говорили су разлазећи се, а некима од њих би баш било мило, кад би Косоман господарима спремио мало свирке.

XI.

Сватовање.

У Шрајбарском градићу већ много година није било таквог весеља, као данас.

Господа се искупила у великој, најлепшој, за ту свечаност нарочито украшеној соби око дугог стола. Младожења и невеста, који су седели заједно у прочељу осећали су и мислили су, да је

тај дан најсрећнији у њиховом животу, и утопљени у тој радости мирно су примали честитке гостију.

„Сад ћу лакше умрети,“ говорио је стари домаћин Јошту Турну и суза се заблистала старцу у оку.

„Сад немојмо мислити на смрт, пријатељу! Неће нас она мимоићи, него будимо данас весели. Смрт је жалосна, па немојмо говорити о њој,“ говорио је младожењин отац.

„Леп пар људи,“ говорио је један од сватова. — „Једно за друго су створени.“

„Бог нека их поживи,“ одговорио му други и испразнио је пуну купу вина у њихово здравље.

Неки се сећали лепих дана своје младости, и дана њиховог венчања; неки су видећи ту срећу и задовољство, потајно се кајали, што нису у својој младости, кад је за то било време, и они изабрали себи друга за живот. Други се разговарали о разним стварима, или слушали, шта говори честити пријор костањевичког манастира, шта зна причати овај или онај од господе, ова или она лепа госпа.

У другој соби су биле слуге и послужитељи, што нису имали данас никаква посла.

Овде је вика била велика. Јело се и пило врло много. Свако се трудио, да што више потроши тих божјих дарова. Разговор је бивао све гласнији и гласнији, речи није ни један бирао. Смех, дрека, надметање својим јунаштвом, шала, препирка, помирење и опет препирка — све је то доказивало, да господарево вино улази све више и више у главу.

Треће и последње весело друштво је било у дворишту. Тамо је било извањано велико буре вина, и сељаци из околине точили су и пили су колико су могли. Секли су печење, јели га и мастили бркове њиме као никад дотле.

Да су били племићи такви, као што је био господар у Шрајбарском градићу данас, не би се никад бојали сељачких немира и побуна.

Господар је више пута долазио у свако друштво да види, да није гдегод чега нестало. Данас је био особито пријатан, разговарао се са слугама и сељацима, и сељаци су говорили једно другом „Ипак господа нису тако рђава, као што се нами чини.“

Стара пословица вели: Не хвали дана пре вечера. Весеље се брзо може да промене у жалост, срећу ти брзо може да уништи изненадна несрећа.

Тако се догодило и сватима, као што ће читалац дознати из овог новог одељка.

(Наставиће се.)

ШЕТЊА У НОЋИ.

— ЛЕНАУ. —

Ноћ је мрачна и суморна
А по гају ветар свира
А ја идем посред ноћи
Без утехе и без мира.

А са стране, аој Боже!
Ко анђелак свети што је
Непрестанце мене прати
Сенка мртвеневе моје.

Чини ми се, к'о да видим
На лицу јој бледјаноме
Исте речи, што ми каза
На самртном часу своме:

„Као што видим на брзо ће
Отети ме с твојих груди
Преклињем те, утеши се
Свладај тугу, јунак буди!“

Мало даље поток јури
На сусрет ми смрцу води
И вали ми јасно зборе:
„Ево смрти, ходи, ходи!“

О како су миле речи
Као свирка мила што је,
Скочио бих, ал ми не да
Сенка мртве неве моје.

Облачине небом јуре
Бура дрвље стровaљује
А грмљава из даљине
Све се већма приближује.

Ој оплети громе мили
Муњевити кончић сада
Па да мене њој однесе
Из понора мојих јада.

Ив. Мартиновић.

УТОНУО БРОД.*)

ПОВЕЛА ОД ЕНРИКА КАСТЕЛНУОВА.

Беше нас петнајест до двадесет особа на првом месту на крову једног од најлепших бродова, који путовасмо од Ливорна до Ђенове.

Сунце је тек зашло, а вечерње небо још беше дивно осветљено, топал благи поветарац ћарлијаше преко мора. Господа су пушила а женскиње посматраше ружичасте облаке и мирно море. Млади пар који је с нама путовао стојао је испод руке а срећа искрене љубави огледала им се на лицу.

Неко заподене разговор о великој несрећи, која се пре неколико дана догодила на каналу Ла-Манш. Неки часник рече: „У мене су француске новине, које причају са свим потанко о овоме грозном призору.“ Са више страна зачуло се: „Читајте молим вас читајте!“ Господин часник се покрене отвори новине и читаше све појединости ужасног догађаја а што би се могло са неколико речи казати. Ноћу се судари на пет до шест миља од Довера трговачки брод са немачким путничким бродом, који беше препун исељеника; не потраја ни четврт часа а овај брод беше на дну пробушен. Од шест стотина особа, тек ако су се могли спасти њих 150. Читаве породице су платиле главом. Са енглеског брода је отишло много чамаца у помоћ и примио је онолико у несрећених, колико је год могло стати, а сам се мораде искрцати у најближе пристаниште ради оправке.

Наравно да се при читању чули разни усклици.

„Грдна несрећа!“

„Да се мало само боље пазило, могла би се избећи ова несрећа!“

На једанпут прекиде неки нервозни путник сва та чуђења велећи: „Зар не би ми могли о другом чему говорити?“

„Да, да, одговори неколицина, говоримо о чему пријатнијем.

* * *

Али кад нас какав разговор потресе, тешко нам га се одмах опростити. Па тако и сад. Заћутало се, скупише се све по њих неколико и смео бих се заклети, да се у свакем кругу говори о несрећи у каналу Ла-Манш. Па и у мојему се друштву о томе говорило.

Нас беше петоро; ја, млад пар о којему беше с почетка говора и два господина у средњим годинама, сами познаници из гостионице у Ливорну. Млади муж и жена му беху Сицилијанци и путоваху као после свадбе. Муж ми даде своју посетницу са које сам

*) Десанка В. Константиновићева, млада Српкиња, што се као што смо и ми јавили у цвету младости своје упокојила недавно у Панчеву, и која је шиљала прилоге своје у чика-Јовин „Невен“, превела је ову причицу пред смрт своју за наш „Јавор“ (а не за „Невен“, као што је погрешно било јављено) и ми из пијетета према млађаној покојници доносимо ево причицу ову у нашем листу, да ју сестре покојничине читају, па да се и том приликом сете своје миле другарице. Ур.

прочитао: „Адвокат Камило Ријани.“ Жена му се зваше Маријом. Нисам био често баш тако срећан у своједму животу да видим тако лепи пар. Ријаново лице беше црномањасто, очи црне и пуне израза, брада густа и тако исто црна. У жене беше коса нешто између плаве и кестењасте боје, лице јој беше чисто бело, плаве јој се очи сјајише као море, зуби јој бели као слонова кост.

Кад њих двоје погледамо тек ако имају заједно 40 година — те тако можемо да верујемо да између њих беше љубав пуна оданости и пуна животне свежине; не беше претерана али искрена и верна; љубав коју сваки може осећати и делити и која побуђује завист у човека — осим ако није прост посматрач — завист али без годиие, осећаји привржености али која не побуђује у човеку сувишну слободу . . .

„Зацело је горе онима који су остали у животу, него онима које је смрт покосила,“ рече млада госпа. „Скоро да човек завиди оним породицама које су са свим пропале. Преживети оне које љубимо, а при том се осећати потпуно здравим и своје миле никад не видети то је „грдна несрећа.“

„Знате, господо, рече нам њен муж смешећи се: „Кад би ноћас случајно наш брод пропао, па не бисте били у стању мене да спасете, то се немојте трудити ни око моје жене, јер она ће самном да умре.“

„Да!“ одговори она одлучно.

„На жалост“ рече он тако исто шалећи се „ја бих био први који би се удавио.“

Смркло се беше и ми се сиђемо доле.

У тај мах опазим, како небо већ није више тако ведро, као што беше пре четврт часа. Са тирхенске обале долазише облаци и час по а муња тек севне. Незнам, али ће бити ваљда, да се услед нашег разговора побуди у мени нека слутња, кад видех небо наоблачено, но чувао сам се, да моји сапутници не опазе на мени какву промену, они нису ни опазили промену у атмосфери. Ја се приближим једном матрозу узмем га неприметно мало на страну и запитам га полугласно: „Хоће ли бити буре?“

Овај ме чудно погледа, слегне мрзовољно рамени и оде не казав ми ни речи; као што се види овај баш ни појма нема о углађености.

Не знам, да ли му је моје питање смешно изгледало или баш збиља није био у стању, да ми ваљано одговори.

Кајита првог места беше дупком пуна. Нека Францускиња је седела код гласовира и свирала на памет неколике нотурне од Хопина, око ње беше 10 до 12 младића, који јој изражаваху своје допадање, те ју ободраваху на свирање. Скоро сва места око великог стола беху већ заузета. Два стара господина играху шаха, млади пар прелиставаше неке илустроване новине, а Ријани је нежно обгрлио своју жену; неки господин са великом ћелом, који је са свим налично какву капетану у миру проучавао је врло брижљиво „Генерални исказ за железнице и пароброде;“ младо девојче је пискарало у својој бележници. Испред шест шоља за теј и шест тањира са шункама укрутило се шест Енглеза које мушки, које женски, који су по својој досадности тако наличили једно на друго, да смо их могли разликовати само по хаљинама. Они су јели шунке и пили теја по такту као компанија војника, који предузму какву вежбу, па кад најстарији и најдужи, који је по свој прилици породична глава, каже по коју реч, одговарају ови у хору: „Yes . . . o yes . . . indeed“

Кад је Францускиња довршила свирање запева један младић, који имађаше симпатичан тенор; после сам дознао, да је трговачки помоћник из Болоње. За тим се већина повукла у своје кабине а у дворани осташе само они, који су наумили да ту проведу ноћ. Од првих

се удалише Ријанови, који ми врло срдачно пожелеше „laку ноћ.“ Тада ми се учини млада госпа много лепша но икада.

* * *

Нисам хтео, да узмем за се кабину, него се наместим на дивану бацивши свој капут као у знак, да је то место већ заузето.

Пре но што сам легао да спавам, одем још једном на кров, да посмотрим небо. Не беше скоро никакве промене, само што су облаци ближе дошли и што су муње сад чешће севале. Па и кретање брода могло се већма осетити.

Пожурим се опет у кајиту. Пртљаг метнем под главу а капутом се покријем. Четир, пет путника чврсто спаваху; па и милогласни трговачки спомоћник, који је тек неколико корачаји био даље од мене, хркаше одавно.

Један мрнар погаси све до једне лампе.

Тако сам лежао неколико минута са отвореним очима и слушао сам са узбуђеном радозналошћу монотону лупу која се чула услед кретања брода нам. Чуо сам једнако и правилно ударање точкова, шкрипу махине, кврцкање балвана, звекет стакала, потмуло хујање воде, која је прскала преко кљуна од лађе. Најпосле ме савладао умор и ја заспим као од сто година.

Не знам колико сам спавао, само толико знам да сам се трго иза сна услед ужасне вике и разбијања стаклади. Поред слабе светлости могао сам видети, како све то трчи тамо амо и како путници плашљиво погледају, који се тек онако у пола пробудили. На једанпут чујем, да звоно звони, онда сам већ слутио, да се нешто страшно догодило. Очајнички лелек се чуо на све стране. Неко повика: „Сви на кров! Брзо, брзо!“ Пола обучен, као што сам био, јурнем на степенице, где се већ толико путника гурало. Мушки у ноћном оделу, женске са разбарушеном косом, откопчаним оделом, неки су држали голу нагу децу у наручју. Неки викаху, други плакаху, један се моли спасу, онај опет псује, а час по зачује се где се у страху запиткују: „Шта је, шта се збило?“ (Свршиће се).

АНКА ПОМОРАНКА.

Гледа море оне бјеле дворе.
То су двори Анке Поморанке.
Јесу двори, а јесу и бјели,
Ал да Бог да огњем погорјели;
Разбјегле се оне црне чавке,
Оне слуге и оне слушкавке, —
Њена мајка ошла роду своме.
Анка дому добјегнула моме.

Мајун.

ДУШЕВНЕ ЗАРАЗЕ.

Нешто о празноверицама нашега народа.

Нашим књижевницима би препоручили, да зађу у покрет по разним крајевима нашег народа и да побележе и у књизи издају све врсте — у народу постојеће — празноверe, којекакве чини и врачбине, које ми држимо, да су болест, и уврштавамо их у заразне душевне болести.

Као што има у других народа књига о „бонтону“; књига писца Книге — а о „понашању са нашим ближњим“ и т. д. ту исту би вредност имала наша нова књига; она би нам била наш „Бедекер.“ Ми би се из ње научили, путујући по народу — како у којем крају — *шта ваља, шта не ваља чинити, шта слути на добро, шта на зло* по заблудној празноверi, да би се као путници знали наћи и

равнати, а да се не замеримо онима, који се држе тих празноверa „као пијан плота“ и да не награбусимо ни криви ни дужни.

Наслов књижице би био :

„Бабске празноверe“.

Немој мислити, читаоче, да те заразне празноверe само владају у простом, сеоском свету. Не, ти ћеш их наћи и по варошима и по круговима и слојевима друштвеним, који се држе да су просвећени, који се сами броје у — интелигенцију. Велика је несрећа и та, што су сви празноверни и фанатици, који, ако им се деси у животу и на путу несрећа, ако им се сломије осовина, точак, руда, не криве старо црвоточно већ дрво, него разбијају себи главу: кога су тог кобног данас срели и овог ће кривити, да је он њему ону несрећу или непогоду нанео — и онда је тај човек у његовим очима његов највећи непријатељ, био он и најбољи и можда једини још његов највернији пријатељ и доброжелатељ.

Узмимо, да ћемо бити послушани, и да ће таква књижица угледати света, ипак ће неко време донде проћи, те ћемо ми претечно и предохрано овде да набрајамо нами познате врачбине, наравно неколико, јер ко би по тој драчи и том корову све врсте празноверe изучио и забележио! Ево их :

Родило се чедо у кући. Род и пријатељи се надмећу, ко ће пре и више и лепше повојнице донети. Ти си донеоципелице, па метнуо на сто насред собе, унапред се радујући, какву ће сензацију тај дар учинити. Отац новорођеног и домаћин, присутан, разочари ће се на тебе, па ће тајанствено ал толико нагласно ти рећи, да и други чују: „како би метнуо повојницу на сто! то не ваља, то слути на несрећу новорођеноме! Ми на то јако држимо. Мој отац, дед, прадед држали су тако, ја нећу да сам бољи или паметнији од њих.“

Ципеле ће да одлете у — ватру, као устук, да се коб отклони.

„Ју, како је теткина повојница лепа“ повиче старија сестрица бебина у радости, па положи везену кошуљицу на сто. Ћук! њу песницом у главу. „Зар ти незнаш“ продере се отац, „да не ваља положити повојницу на сто пре, но што је торта начета? Ти си бар у кући одрасла, ти бар треба да знаш кућевне обичаје, ако ова варошка премудра господа незнају, немој ми у лудо навлачити несрећу на кућу!“

Наумио си, да пођеш пријатељу у домовини у госте. За живу главу не полази у петак, нити у онај дан, када је те године „усековањије,“ а то је прошле године била субота ове пак понедељак. То би слутило на несрећу оној кући, којој долазиш. Исто тако удеси, да не стигнеш у госте у петак или оног кобног дана усекованског. Излажеш се опасности, да ће те газда тај дан сместити у гостионици, или ће ти сасвим затворити врата, и ти ћеш боље учинити, да се сасвим вратиш свом дому. По овом се види, да ћеш ти пре поласка свој путни распоред морати правити са оном новом књижицом и са календаром у руци, ако не ћеш да награјишеш.

Ако шиљеш деци пријатеља свога или жени му аљине, стреке, шешире, па стигну на несрећу у петак или у онај усекованскi дан, знај, да ћеш те скупоцености, које су тебе стале и новца и муке и зноја, док си их изабрао, — наћи или на слугиној деци у кући, или огрнуте у башти на страшилу, да плаше врапце. Ово је устук на твоју кобну слутњу.

У гостима си. Лепо си дочекан. Устао си ујутру, домаћин ту, ти навлачиш чизме, па си узео најпре да навучеш на леву ногу. Газда ће онако подмукло смешећи се замислити: „Те варошке будале и фантазије силом себи навлаче несрећу на врат. Ко је то видео, да се најпре на леву ногу чизме навлаче?“

Учини ли пак ту исту погрешку једно од његове деце: ћук! песница у главу. „Да знаш и да утубиш, да се свакад десна ногавица навлачи код мене у кући.“

О оном кобном броју 13 при столу и обједу нећемо ни да говоримо. Ова је зараза окужила већ све људске кругове и у најпросвећенијим народима. Ма да је и то несмислица и манитост: прво, што је лако могуће, да ће те године од њих 13 доиста један Богу путовати, а друго, ако је Христова

тајна вечера тој празновери повод, онда је опет несмислено, јер онда није погинуо један, већ њих су двојица изгубили живот.

У гостима си, жедан си; донеше ти чашу свеже воде, испио си на искап, па си метнуо празну чашу тумбе, дно горе на служаоник. Тешко теби! Та то не ваља, то слути кући несрећу. Опет зла коб, коју ти „желиш" домаћину, замислиће овај, а богме и рећи ће међу својима.

Из те књижице ћеш се даље научити, како треба да идеш на улици, ако сретнеш спровод или трудну жену; ако ти на путу зец прètрчи пут; ако си што дома заборавио па мораш да се вратиш; ако сретнеш при поласку водоношу са празним котловима и тако даље.

Ал сад ћемо доћи на мало крупнију, замашнију празноверу, против које несмеш погрешити, ако си рад, да останеш и даље у пријатељском односају. — Погрешиш ли ти противу ове празновере, хотимично или нехотице, у забораву или у незнању, па се случајно што неповољно — не дуго време за тим десило — онда си ти једини тој несрећи крив, ти си је желио, ти си је хтео и доиста нанео кући: Опростио си се, седаш на кола, и пријатељево дете вози се с собом. На стражњем седишту нема више места, и ти дете посадиш напред, да седи кочијашу леђа у леђа. — Еј пријане, шта учини да од Бога нађеш! Зар то незнаш, да тако седење детета овоме несрећу доноси? Сад ће домаћину и оцу дететовом срце да прекине. До јако се знао уздржати — ал сад плане и продере се као бесомучан: „Седи ти, где хоћеш! Моје дете неће седети натрашке при поласку од куће!" — Ова празноверa је повод била, те си ти, дојако мили гост дому, — изобличен, на тебе се изли газдин гњев као да си му најмлађи слуга у кући — и ваше међусобно дојакошње пријатељство угину; оно паде жртва празноверe, јер те сматра газда као свог највећег кривца, а ти опет — ма како ти веран и поуздан пријатељ његова дома био, — не можеш више на ону увреду прећи преко његова прага.

Сад ћемо доћи на празноверу, која нам је, кад смо је видели, натерала румен на образ од стида и срамоте.

„Срео сам попа!"

Тако рече један у друштву, и сад ови присутни бече очи и стрижу ушима да чују, каква га је незгода задесила, јер о томе нико и не сумња, да не ће онај на чисто проћи, што оно рече. Видиш много кола у поврзми кићених сватова, то се пева, то је весело. Ево одтуд долазе једна кола на сусрет сватовима, и сад наста граја, вика, као да су свати постали дивљаци: колико ту руку, толико омута сена или сламе лете оном путнику у лице. Попа је. Свештено је лице, па се усудио на сусрет доћи сватовима — то је зла коб. Може ли бити у људству веће будалаштине, веће манитости и већег безумља но што овде виђесмо. Свештеник, проповедник слова Божја, учитељ, наш саветник, који нас благосиља у срећи, а теши нас у несрећи; који нам полаже при крштењу знамење христове вере на главу, који нас благосиља при венчању и опојава при полагању у гроб; — на тог се ми бацамо — као устук — сеном и сламом, да нас не снађе несрећа!

Где је ту бистар разум? Где је чиста свест човечја? то су изрази пијаначког лудила! то је болест, то је зараза душевна!

Гледали смо очима, како седа газда у колеса, ал трчи му слуга пред капију, да види, не указује ли се од куд попа? Ако, брже ће слуга капију затворити, и чека ће се док свештеника, ма био он кући кум — није нестало.

Гледали смо очима, како се врати човек, пошавши на велики пут, с колима кући, јер тамо улицом прешао свештеник пут, ишао слуга Божји, да чита вечерње.

Гледали смо очима, како је иначе доброг срца човек и интелигентан волео кроз блато и баре да тера кола, само не великим насипом и друмом, јер тамо је црква, па може од куд искренути попа.

Гледали смо па смо се стидели!

Учитељи и учитељице наше! овде имате још широко поље рада, да бар подмладак исцелите од те празноверне заразе.

Страст пијанчења понајвише је причина празновери. Пијаном човеку се указују и док је пијан и кад се истрезни, свакојака привиђања — док коначно не падне у пијаначко лудило (delirium tremens).

Ми чекамо с нестрпљењем, да она књижица о „бабској празноверн" угледа света.

Један Србин.

НЕШКОВИЋ О ДРУ ДИТЕСУ.

(ПЕДАГОШКА РАСПРАВА).

Ist die Wahrheit ein Scandal;
so geschehe der Scandal, und die
Wahrheit werde gesagt.

A. Schopenhauer.

У 145. књизи Летописа матице српске за год. 1886. потекао је из пера г. М. Нешковића чланак: „Учитељска школа у Црној Гори." — У истом се налази и одељак под насловом „Семениште (интернат)." — Нисам био доколан, да се на ову ствар пре обазрем, и за то ћу сад да предочим нашој читал. публици, у колико исти чланак, т. ј. одељак, служи педагошкој књижевности на част. — Не мислим овде да матици српској нешто пребацујем. Не! Ја сам и сам члан исте, и као тај, високо ју уважавам. — Матица српска није крива, ако се код ког књижевника нађе кривих појмова.

Дакле сад на ствар!

Пре свега напомиње г. писац да се питање о интернату или екстернату довољно разглабало, но наравно да исто још ни данас није коначно решено. У нашој се пак срп. педаг. литератури није заиста никад ово питање расправљало. С тога ће бити код нас размерно и мало њих у овом посвећени. Већ доказ, да баш није тако излишно код нас ово питање испиту подврћи.

Писац је против интерната, и наводи разлоге, које су сви представници те педаг. струје навели. Тако исто није поступао у наводу педагога, који су „уз интернат." — Ово није баш за похвалу. Најмање још онда, кад се избегавају снажнији противнички разлози, и навађају слабији. Тако писац не наводи, да говори за интернат и тај разлог, што је омладина у добу кад полази учит. школу, највише склона начину уживања, који штетно упливише на душевно развијање и спрему дотичног за учит. позив, рад. — Стипендије, које истина нису високе, ипак доприносе, да се дотични увуче у такови раскалашан живот. Осим тога, са нижим стипендијама не да се ни на крај излазити, а да се не ода давању часова, а тиме дотични од себе часове одузима. Служи ли пак то стручном напредовању?! — Не! — И то је главни разлог што учит. школе, не могу поред најбољег наставничког заузимања, да постигну жељену цељ.

Интернатом се тај развратни живот угушује. Мудром управом и надзором вођени питомци, уче се уједно — нарочито, који су из простијих кућа, уредном породичном и међусобном животу. Под ваљаним упутством посматрају и грађански заједнички живот. Науче се и међусобно поштовати. А ја бих томе заиста радо жртвовао онај слободнији живот, за који увек остаје још доста времена. — Овако образовани учтиви младићи биће и у грађанству тад виђенији и кориснији! — За што се дакле не би младићима до 20. год. узраста, лепим начином отклонила она раскалашна слобода?! —

Интернати имају и купатила, као и собе за болеснике. Имају и свога лечника, те су тако и у здравственом погледу над екстернатима. Пијанству, пенализму и другим наводима, баш најмање земљишта спрема интернат. — Осим свега тога, знам и из свог искуства, да су и родитељи већином радије уз интернат.

Што се у Бечу г. 1870. већало и решило за екстернат, при свем том што је др. Дитес био за интернат, нит је ћушка Дитесу ни интернату. — И ако то г. писца интересује, нек се тамо на меродавном месту извести!

Но писац неће — јер није дорастао — да оцењује рад и назоре овог заслужног и прослављеног педагога. Али, да писац озбиљно мисли да није томе дорастао, он би тако морао и поступати. Но реч „несам дорасао“ је овде само неки скривен израз. Оваквих пак изрази налазе си место у фразама. Јер, сто при свем том, припива госп. Н—ћ Дитесу неке слабости. А шта? „Та и Дитес је човек.“ Већма се није нико ни Рим-папи поклонио. Тешко да му је ко-год кад-год казао да је човек! Но ово је госп. Н—ћ и доказао. Он вели за Дитеса, да је „неки педагошки особењак.“ — То је истина! — Где-год се каково педаг. питање расправља, очекује се и потражује и мњење Дитесово. Тако у шк. надзору, шк. радионицама, и т. д. Он је увек сепаратног мњења, и често сам против свију других. — То потиче из његовог светлог карактера, који налази израза у овим речма његовим: „Ја презирем секте и на педагошком пољу; не заклињем се ни на чију реч, него хоћу слободно развијће и сопствено испитивање!“ — Сви га с тог поштују, те и његови највећи начелни противници (мож-да осим једног дра Вилмана) са највећим пијететом његово име спомињу, и његово „особењачко“ мњење. највећма „респектују!“ — Није ли тако г. Пешковићу?! —

Видећемо и да ли је овај садањи главни представник модерне педагогије, и „за телесну казну.“ — Г. писац вели да је он т. ј. Дитес више „за“ но „против“ исте. За доказ томе наводи Дитесово дело „Schule der Pädagogik,*) стр. 427 и 429.“ — Шта ће сад г. Шапчанин!? Он је ово на српски превађао. Ваљда није Дитеса разумео? — Но ја ћу ипак да се позовем баш на превод Шапчанина. У његову преводу „Дитесове методике за осн. школе стр. 47 под насловом: „§. 12. Школски ред“, вели се овако: „Батине и шибе нису кадре угонити у главу љубав к' наукама, него ће управо изазвати у духу зловољност и одвратност.“ А даље, говорећи „о телесној казни“ на стр. 52 исте књиге, са свим је из школе избацује. — Узмем оригинал и видим да се с преводом потпуно слаже. — Жао ми је што је противност на Н—ћевој страни; а за што? На то нека он сам одговара.

*) То је збирка више Дитесових дела.

Колико је основана тврдња госп. писца у погледу ушколовања, види се такођер из истог превода Дитесове методике, стр. 4. и 5. Дитес вели: да школа која је педаг. методички уређена није штетна за примање деце у навршеној 6. години узраста; но сматрајући то чисто практичним питањем, вели: да исто може одлучити само економски одношај и културно стање једног народа. — Каква је ту опет противност, какво тврђење?!

Сад је опет супрот први научењака данашњег времена. — Шта тај незнатни Дитес?! — Овде ћемо бити мало благоглаголиви! Нек нам то не буде грех! — Дитес је духом и телом педагог; а при том изврстан психолог. — Рад и мњење таковог човека, допустиће г. Н—ћ, потребује доста времена да се схвати, камо ли испита, проучи, сазна. — С те тачке гледишта сви паметни противници оцењују Дитеса, и он је срећан, да му се тако сви већма приближују, што се од њега удаљују. Његова је девиза: „Стајање на једном месту је назадовање. Само напред, никад натраг. Још ће нам бритко оружје требати!“ — То код њега нису само голе речи, него дела. — Устројство „вишег педагошког завода („Pädagogium-а) у Бечу“, којим се Немци као уникумом на педаг. пољу с правом диче, творевина је његова; поред све назадњачке и клерикалне клике и вике!! — Други истина имају за своја дела ордене и највише почасти; али нико није за своје назоре тако поштено војевао, као др. Дитес! — И таквом се једном великану г. Пешковић подсмева?!

Но да видимо одјек тог подсмеха!

Г. писац се позива на дело Дитеса „Ueber Religion und religiöse Menschenbildung.“ Ову је књигу канда и имао писац од мене на чи-

тању. Књига је дуго код њега била, а резултат свега тога је овај: Писац прогутавши читавих 36 страна исте, сит је тек са 37. стр., и наводи, како Дитес тврди: „да нпр. ратни планови Наполеона I., симфоније Бетовена, говори Цицерона и дела умнога Гете-а несу производи њихових мозгова." — Дитес говорећи о одношају тела и душе, па сузбијајући „груби материјализам", тврдњом, да појам о духу и материји припада одлуци психологије и метафизике, напомиње ипак мњења одличних лечника, који веле, да су више пута на лешинама оних људи, који су до смрти највеће мисли произвађали, налазили поремећен мозак; наводи, како не може да је с'тим на чисто, да је извор тих мисли „само мозак", него да је то ипак некакав хармоничан рад душе с телом, и т. д. — Дакле ту опет нема противности, него више је ту сумње, а ми знамо да је сумња увек била мати наука и истине. — Али Дитес, који је у том смислу тумачио своје мњење о душ. способностима речених великана, рекао је да је то делокруг психологије и метафизике, па је тим хотимице упутио читаоца на његово дело „Психологија", где то исто психолошки, а не као у овој књизи с религиозног гледишта разлаже. Види: Dittes Psychologie стр. 154—165., §. 129 и 130. — За површност у читању, крив је читалац, не писац. Дакле да је г. Н—ћ проучио, сигурно би на ово односећи се навод био изостао! —

На тврдњи г. Н—ћа, где се Дитес озбиљно пита, зар баш „озбиљно?" „Aber warum könnte es nicht einen solchen (ђавола) geben?" налазимо исто толико разумевања у ствари, као и у пређашњем наводу. Само могу г. Н—ћа озбиљно, баш „озбиљно" запитати: „Зар ви збиља мислите да др. Дитес верује у ђаволе?!" —

Изгледа да је писац „Семеништа" рад, да из далека спрема земљиште за утук педагошког рада дра Дитеса. — Он тако рећи води неку педагошку политику. — С тога је нужно да се зна паралела између њега и дра Дитеса. Ова би гласила овако: Г. Н—ћ већ је давно напустио назоре, које је у „Новој школи" заступао; Дра Дитеса „Pädagogium" је увек један исти. „Нови Васпитач" доноси мњења дра Дитеса; „Pädagogium" нема ни једног мњења г. Н—ћа. Н—ћ је некад и сам говоре Дитесове превађао, и нек допусти рећи: дивио им се! Др. Дитес није још ту част доживео. — А ево како Дитес педагошким политичарима довикује:

Treibt Politik, treibt Politik
und lasst es euch nicht wehren,
durch sie wird eine Katzenmusik
die Harmonie der Sphären.

Рад сам био овим да само г. писца за други пут упозорим, да мало „савесније" размишља кад стрелу своју одапиње: а нашим људима, којима је до истине стало, пружам овим прилику, да у будуће наводима туђих дела, мало више пажње обраћају. Ја сам толико о њиховој праведљивости убеђен, да заиста нећу имати никад разлога, да се ради тога кајем. — Можда ће ко пак из ког буџака грозно — паклено ми име наденути, што сам се усудио тако разглашеног књижевника дотакнути се; али другаче, овде чинити не могох, па макар не имао никога уз — а — се; јер казах истину при којој остајем, не обзирући се ни на какве изјаве и заговоре. Мени није лепо, кад ко другог понижава да себе узвиси! Коме се то свиђа, на част му. Ја му не завидим! Ја казах само истину; јер

Ist die Wahrheit ein Scandal; so geschehe der Scandal, und die Wahrheit werde gesagt.

Радивој Поповић,
учит. глуво-немих.

ЛИСТАК.

ИЗ ЖИВОТА ЈЕДНЕ РУЖЕ.

Од Косте Николића.

. . . И ја сам имала своје златно доба. И мене су облетала многа и сјајна господа. Још несам зором добро ни очи отворила, а већ су долазили лептири у китњастом оделу, да ми пожеле добро јутро. Тице се надметале, која ће лепше да спева мој миомир и моје чари.

Тако сам дан па дан слушала пој тица у славу моју, купала се у роси и мирису своме. Па сад реците, зар то не беху срећни, златни часи?

Пред вече, кад ми сунце своје потоње зраке слало кроз густо лишће липâ и кад се несташко ветрић кренуо по врту, сетан и усамљен почео је славуј да излева неодољиве осећаје своје у поју... Често ми тако дивно певаше о љубави, да морадох посрнути од миља на своје друге...

Златно доба! Како си кратко и пуно рајске среће било!

Шта сам ја сад? Суха и јадна претвориһу се већ за који дан у прах. Била па и битисала. Ветар ће ме разнети, — али пре него што ће ме нестати, хоћу још да исповедим, што ми лежи на срцу; јер тешко је, врло је тешко оставити овај свет с тајном у срцу...

Још пупољком док сам била, често ме је обилазило неко црномањасто момче. Мора да је врло доброг срца био. Увек би ми говорио: „Развиј се, развиј се, лепи пупољче, па ћу те поклонити драгој, нека те задене за груди. Развиј се, развиј се!“ А ја шта сам знала друго? Развијала сам се и постала сам најлепшим цветом у врту — као што ми он једном рече.

Једно вече дође он опет к мени, — али не више да ми тепа као пре, већ да ме откине и својој драгој однесе... Ја сам желела баш да видим ту девојку. Мислила сам, мора да је и она врло добра, кад је овако красно момче заволело. — И видела сам јој дивно лице и чула умилан глас њезин. Имала је сиве, меке очи, румене и пуне образчиће и усне — румене, као ја што некад бех. На малом чистом челу почиваху неколико светло — црних власи, које су се одвојиле од пуних, густих витица.

Кад ме је предало момче њојзи, заденула ме на своја прса и ја сам стала да мирим, већма нег' што сам игда могла. А он јој узе говорити:

— Олга, синоћ, кад сам пошао кући, ви ми не рекосте, не пожелисте „лаку ноћ“! већ сте само климнули главом. Па тако ми и не је била *лака* ноћ: до зоре несам свео очи.

— Па шта сте радили, Божидаре, до зоре? Запита га она збуњено.

— Мислио сам, мислио једнако, на вас и на себе...

Й он је лагано ухватио за руку. Ја сам осетила, како јој срце стаде на један мах силовито куцати. Мој се мирис још већма поче ширити, баш као и њене груди — и она се млада занесе и њега младог пољуби.

Ох! ала је медан морао бити тај пољубац. Дуго су загрљени стајали у врту без и једне речи. А како је снажан био тај загрљај, то најбоље ја знам, јер мене су притиснуле груди њине. Ја сам бројала дуге пољупце, слушала збор узбуђених срдаца њихових...

После се зачуше нечји кораци и они се брзо разиђу.

Ја сам на Олгиним грудима стигла у лепу собу, по којој се разлеваше пријатан мирис. На столу беше стакленица пуна разног цвећа... Олга ме скиде с груди, пољуби ме и метну ме међ цвеће. То ми је тако годило. Ко се не би радовао кад дође међ своје старе познанике? До мене беху још неколико ружа, па резеда, драгољуб, два три стручка рузмарина и још много друго цвеће. Па како ми је само годила она свежа вода у стакленици, да ње не беше, морала бих пре времена свенути...

Олга дуго није могла да заспи. Тек пред зору затворише јој се лагано очи.

Мени не беше суђено, да дуго останем у стакленици. Још одмах други дан узе ме лепа Олга из ње, пољуби ме још неколико пута, па ме онда стрпа у велику, лепу увезану књигу. Од тога часа па до дан данас несам се ослободила од оног силног притиска у књизи. Нити сам росе имала, нити свежа ваздуха, нити једног јединог зрака сунчевог. Уз то још притисак, онај силни, неодољив притисак...

И Олга као да није била боље среће од мене. Ретко сам је виђала, т. ј. онда, кад би читала што у овој књизи. Бивала је све блеђа и суморнија. Другдаш би превртала ове

листове по сто пута, а не би ни словца читала. А кад би мене спазила — но па тада би заплакала. Наслонила би своје хладно чело на мене, па би ме квасила својим врелим сузама. Да врелима, врелијима од сунчевог зрака . . . Да сам умела говорити, ја бих је била запитала, зашто плаче? Да је није ваљада оставио Божидар? Или се можда не могу узети? За што је плакала? Ако се не могу узети, бар то им не може нико забранити, да се љубе? У осталом ко ће вас људе разумети, ко ваше срце схватити? У нас цвећа је то све са свим друкче.

Један пут, после дугог плакања, узе Олга на глас читати из ове књиге. Тихо је до душе читала, али ја сам ипак све чула...

Повери се звездам', звездам' у висини,
Кад ти душу продре горких јада рој;
Оне су ти близу у даљној даљини,
Кад ти је далеко понајближи твој.
Ако имаш суза срцу у дубини,
Кад не види нико, исплачи се тад —

За тим је у себи читала неко време, па после шапћући. Живо се још сећам шта је шаптала:

Трпи муке љуте, ал' уста нек' ћуте,
— Како ј' други умр'о можеш и ти мрет' —
Мора л' бити, *свисни*, али срце стисни,
Само нек ти тугу не зачује свет!

То је потоњи пут било, како сам је видела и чула. Шта је после с њом било, не знам. Ову књигу, у којој сам ја, нико није после дирао ни отварао. Али да, да сад се сећам, да је пре неколико година ипак још неко читао из ње. Читао је о неком увеоку баш оне редове на којима сам ја толико времена лежала. Колико се сећам, овако су гласили прочитани редови:

Да л' он живи? — Да ли они живе? —
Куд ли их је забацио свет? . . .
Ил' су већем увенули давно,
Кô пупољак, овај сухи цвет? —

Исповедила сам се. Сад ми је одлакнуло мало. Трошних листића мојих скоро ће нестати. Па збогом!

РАЗНО.

(**Против дифтерије.**) Као утук против дифтерије препоручује др. Оскар Јохансен, старији лекар у болници у Либау, да деца пре спавања перу уста водицом, која дезинфикује. Ако преко дан бактерије доспу у уста, лако их је спрати и тако уклонити. Остану ли бактерије целу ноћ у устима, у јутру болест је већ ухватила корен. За то је много боље уобичајити, те прати уста у вече пред спавање. Остаци од јела труле у устима преко ноћ, а тај трулеж потпомаже развијање бактерија. Преко дан се нешто једе и пије, и за то се паразити не могу лако настанити, као што то бива ноћу, кад је и иначе радња у телу смањена. За то се обично и опази болест у јутру. Као најбоља водица за испирање уста јест раствор (врло благ раствор) калијева хиперманганата (зове се иначе и хамелеон.) јер се може видети, кад је дезинфекција готова, а то ће бити, кад се отворено црвен раствор из уста врати опет црвен. „Д—ца."

(**Граничарска песма**). Наши читаоци, а нарочито они, који нису данас баш у првом цвету младости своје, сећаће се песме са рефреном *„Та славно је бити граничар"*. Многи од њих може бити неће знати, да је ту песму написао *Теодор Павловић*, некадањи уредник „Срп. народног листа", па како смо недавно славили спомен тога врлога новинара српског и подигли му надгробни споменик у Карлову, нека се и ова мала реминисценција на тог нашег честитог покојника, радо прими. У „Срп. нар. листу" за г. 1842., броју 11, има на првоме месту штампана **„Песма граничарска"** која је „посвећена младом *Стефану Шупљикац Витезу* и старом Оберстеру, *Михаилу Чуићу*". Песма се почиње овако:

Нема лепше ни славније:
Ја сам граничар!
Мој је живот: оружије,
Бог мој и цар мој.
Та славно је бити граничар!

Под песмом има од уредништва ова примедба: „Прошасте године јошт у ово доба, случајно се мисли на песму граничарску код двојице у једанпут родила, и док је један говорио, како од прилике његова песма гласи, дотле други своју покаже. Обадве су до сад из особити њеки узрока непечатане остале: а сад нам се мили и једну и другу роду сообштити. Прве ево; а друга је сто дуката вредна и требало би да ју који наш богатир исплати: ал ако и не учини роду ћемо ју скоро поклонити. Ова се песма пева као она: Ајд'те Шокци млади момци, ајд'те у солдате." Под песмом је потписано: „Певао син старе граничара у округу В. Кикиндском," а другога потписа нема, но у „Садржају" се види да је писац песме *Тоша Павловић* дакле уредник сам.

Она друга граничарска песма, која се у примедби уредниковој спомиње и обећава, изишла је у истоме листу у броју 13. исте године и писац јој је др. *Јован*

Суботић, а посвећена је *Сави Текелији*. Како је Сава исте године (1842) умро, то је дакле било баш пред смрт Савину. Посвета гласи: „Њег. високор. г. краљ. совјетнику и златне надпетице кавалеру *Сави Текели* от Кевермеш, оцу и благодјеју граничарски синова от рода в род, из чистог високопочитанија посвештава др. Јован Суботић."

Песма се почиње:

Поља се раном зелене наша
Сазреће деци хлеба комад
Биће и вина оцу нам чаша,
Окопан стоји виноград итд.

Друга строфа гласи:

Сад жено дај ми овамо шару!
Коју је стари дјед носио.
Која се чула и на Мишару.
Коју је и Париз видио.
Њу познаје и Русија,
Италија и Прусија,
За њу зна и Сава, Дрина,
Дунав, Рајна, Березина,
Хура! Загреб, Осек, Темишвар.
Рад војује граничар.

Није нам познато да ли је и ова Суботићева граничарска песма добила своју мелодију и да ли се певала у народу.

(Женске године). Женске су године обично тајна. Али има начина да их човек погоди. Само треба имати лукавости. Сад како долазе дуге зимске вечери мислимо да ће нашим читаоцима бити по вољи, да им дадемо кључ тој лукавости, којом могу да дознаду године овој или оној госпођи или госпођици. Ево тога кључа:

1	2	4	8	16
3	3	5	9	17
5	6	6	10	18
7	7	7	11	19
9	10	12	12	20
11	11	13	13	21
13	14	14	14	22
15	15	15	15	23
17	18	20	24	24
19	19	21	25	25
21	22	22	26	26
23	23	23	27	27
25	26	28	28	28
27	27	29	29	29
29	30	30	30	30
31	31	31	31	31

Употреба: Ваља запитати женску, којој хоћемо године да погодимо, у којем и у колико горњих редова (узимајући од горе доле) има број њезиних година. Кад она то каже онда ваља прве (т. ј. најгорње) бројке (цифре) од дотичних редова сабрати, пак ћемо добити жељени број, т. ј. године. Ово све важи само до 31. године, јер старијих женских, као што је познато, и нема.

(„Десет заповеди за жену"). Један амерички лист доноси ових десет заповести за жену: 1. Чувај се прве свађе, а дође ли, онда војуј храбро да је с успехом до краја изводујеш; врло је важно, да останеш победитељка у тој првој свађи. 2. Немој заборавити, да је твој муж човек, а не бог; с тога не треба да те изненаде његове слабости. 3. Немој га непрестано мучити због новаца, него гледај да са одређеном своте изиђеш на крај. 4. Ако ти муж нема срца, а оно ће без сумње имати стомак; добро ћеш радити, ако се заузмеш да добро зготовљеним јелима угодиш овоме. 5. Кадикад, али не врло често, допусти да његова буде последња; њему ћеш учинити радост, а себи нећеш наудити. 6. Осим огласа о рођењу, женидби и смрти читај и друге чланке у новинама, а особито о ономе, што се збива у страним земљама; он ће се онда моћи с тобом разговарати о политици и дневним новостима, па неће морати ићи у бирцуз. 7. Увек буди учтива према њему, па и онда кад се свађате. Сећај се, како си га с љубављу гледала, кад ти је био младожења, па немој ни сада да га као с неке висине гледиш. 8. У одмереним размацима времена допусти и то, да он зна више од тебе; он ће се тиме поносити, а за тебе је добро, да он из тог види, да ти ниси непогрешива. 9. Буди пријатељица своме мужу, ако је мудар; а ако није, а ти гледај, да га уздигнеш да он твој пријатељ буде. Уздигни га, али се не спуштај к њему. 10. Поштуј рођаке твога мужа, а особито матер његову: та она га је много пре љубила него ти!

НОВЕ КЊИГЕ.

Позоришна библиотека. Под овим насловом издаје накладна штампарија у Вел. Кикинди збирку краћих позоришних игара, и до сада је изишло 6 свезака. Цена је свакој свесци 20 новчића. Те свеске доносе овај садржај: *Свеска 1.* **Клин Клином**. Лакрдија у једном чину. Написао Кишфалуди К. С мађарског превео *Милан Петровић*.

Свеска 2. **Љубоморна жена**. Шаљива игра у два чина. Написао А. Коцебу. Превео *Иван Мартиновић*.

Свеска 3. **Заборављен штит од кише**. Шала с певањем и играњем у 1 чину. Написао Арнолд Шредер. Превео *Милан Петровић*.

Свеска 4. **За чашицу...** Слика из обичног живота у 1 чину. Написао В. Р. Шиглевъ. С руског превео *Милан Петровић*.

Свеска 5. **Страх од радости**. Позоришна игра у једном чину. Написала госпођа Емилија Жирарденова. С немачке прераде Хајнриха Лаубе превео *М. Петровић*.

Свеска 6. **Лажов и лажић**. Лакрдија у једном чину. Написао Арнолд Шредер. Превео *Милан Петровић*.

„ЈАВОР" излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шаљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора" у Нови Сад."

Цена је листу: на целу год. 5 фор. на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 нов. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића. **Штампарија Дра Павловића и Јоцића у Н. Саду.**

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

ВЛАСНИК: ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ. — УРЕДНИК: Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 50. У НОВОМ САДУ 11. ДЕЦЕМБРА 1888. Год. XV.

ЗУЛЕЈИМА.

I.

Тихо, тихо дјева свира
Бетовенову сонату,
Сам Геније лако дира —
Ситне прсте моме злату.

И све тихо, мило, благо,
Хармонично слатко бруји;
Оно моје биће драго,
У висине плаве струји....

К'о анђео Рафајела
Тако она сада снива,
И на крила мила, б'јела —
С висине се осмјехива.

II.

Гледао сам мрке хриди
Кад о њима море бије:
Кад се овој земљи малој,
Из пучине демон смије.

Ту помамну срџбу свету
Ја разумјех, заљубљена,
Кад си мени засвирала —
Симфонију Бетовена.

Они тони к'о валови
К небу су се уздизали, —
Музикално ми смо, душо,
За слободом уздисали.

О премила о Зулемо,
Ти најљепша хармонијо!
Цио свијет оне тоне,
Заборавит' није смио.

Ти у души душе моје
Живјети ћеш, заљубљена,
Док у св'јету слава траје
Бесамртног Бетовена.

III.

На тихана морска крила
Носио је зефир цјену,
Носио је тебе, душо,
Благу, милу, заљубљену.

К'о хеленску Афродиту,
Валови те породише,
И у младом срцу моме —
На вијеке оставише.

У том храму ти си мени
Казивала силне тајне,
И дворове и корале
И богова троне сјајне.

Ти си море оставила
Да у срцу живиш моме!
О премила, та не бој се —
У мору си пространоме.

Ах па с тога ја сад љубим
Колијевку сретну твоју;
Из захвале мору давам —
Ову смерну пјесму моју.

Владимир Тројановић

СИН СЕЉАЧКОГ ЦАРА.

ПРИПОВЕТКА ИЗ XVI. СТОЛЕЋА.

Написао Јосиф Јурчић.

(Наставак.)

XII.

Чудновата циганка.

Као што се прича и то с правом, да су наши очеви и дедови били много побожнији него ми, то стоји. Исто је тако истина, да су били ти наши дедови, — јер су били мање изображени од нас — много сујевернији, те да су веровали у врацбине и предсказивања, а то им никако не можемо одобрити.

Напаметна пророштва о срећној и несрећној будућности су била, не само међу простим светом, као што је то жалибоже још и данданас, него и међу изображенијим људима обична, и веровало се таковим лудоријама врло јако.

После подне се по градићу Шрајбарском разнео глас, да је дошла циганка, која зна пророковати.

Била је то циганка необичног стаса, широких плећа, некако мушког лика, необичног одела и ошишана. —

Зауставила се прво у дворишту, где су је напити сељаци нудили вином. Пила је много више, него што пију обично жене њене багре, за тим је лагано сељацима прорицала, да тај господар, што се данас венчао, неће бити дуго у Шрајбарском градићу, јер је син Јошта Турна. То је било сељацима по вољи, и ма да ни један није смео ни речице проговорити, плашећи се да га ко год не чује, ипак су очима давали знаке један другом, да им се то допада.

Слуге су дозвали циганку себи.

Међу њима је био и Петар. Погледао је чудно обучену баку. За тим се окренуо од ње у страну. Познао је.

Више слугу јој пружило руку, да би им прорекла судбину из црта на длану. Сваком је судбина врло много обрицала.

Најзад је дошао ред на Петра.

Циганка је гледала дуго у његов длан и рекла му је, да ће имати тај Петар чудновату будућност, коју му несме јавно казати. Одоше за то мало на страну. Циганка га узме за руку и као да би му прорицала рече му тихо: „Ја сам Косоман. Изопијај слуге, колико већма можеш. Пођи за мном када пођем из градића. Чекаћу те у шибљу покрај зида. Добићеш врло велику награду“.

Други су хтели дознати од Петра, шта му је рекла Циганка. Он је мирно сео, а циганка, или боље рећи преобучени Косоман је отишао у господску собу, куда су га позвали, да би младенцима прорекао велику срећу и срећну будућност.

Мора бити, да се срце у грудима храброг човека необично уздрхтало, кад је ушао неоружан у собу својих душмана и гонитеља у женском оделу.

Око му је запламтило, кад је видео богато намештене столове, све најлепша јела и вина у лепим боцама, па је можда помислио: свега тога немају други људи, који више раде и муче се него ви. —

„Шта стојиш, бако? Реци, колико ћемо унука имати“ рече стари барон Јошт Турн.

Некако плашљиво се окренула невеста од циганке свом младом војну и рекла му:

„Ја се плашим те циганке. Нећу да ми проориче судбину. Нека иде.“

То јој је чуо отац и како је био тврдоглав и својим гостима хтео да учини по вољи рече јој:

„Буди паметна, покажи баби руку.“

Јелена је махнула главом да неће.

Младожењин отац, који није хтео, да је приморава, рече баки: „Реци нам,

бако, ако знаш, колико ће бити храбрих синова и лепих ћери у Шрајбарском градићу?

„Много, врло много!“ одговорио му преобучени Косоман.

„То знамо и без тебе. Али, колико мојих унука?“ запитао барон срдито.

„Ниједног!“ закричао Косоман тако дивље, да су се сви престрашили.

„Избаците бабу на поље!“ дрекнуо домаћин.

Но Косоман се био окренуо и изашао је сам на поље. Тренутак доцније га не беше већ више у градићу.

Покварио је сватовима весеље. Сваком од гостију је стојала непрестано пред очима страшна циганка с уздигнутим прстом и с грозном пророшком речи. И ако се неки трудили да друштво опет развеселе разлажући, да циганка не зна ништа, ипак им није испало за руком, јер весеље оно није се могло повратити никако.

Пред вече се неки гости почели спремати кући својој и отишли су. Они, што су остали, започели су право мушки пити вина, које им је главе замутило и опет их нешто развеселило. Неки се од њих тако напили вина, да су морали друштво да напусте и да потраже постељу, где су тврдо заспали, незнајући за облак и буру која се све ближе и ближе приближавала.

XIII.

Пред градом.

Не далеко од градскога зида је лежао у шибљу на леђима Косоман. Није више био обучен као циганка, него је збацио то одело са себе и био је у обичном свом оделу, оружан мачем и ножем.

Ноћ се већ била спустила, и безброј сићаних звездица је сјајио на чистом плавом небу. У грудима пак Илијиног сина није било јасно. Његов завет, кога је већ толико година носио у свом срцу, да се освети убици свог оца — тај завет имао се поћас испунити. Но у младом човеку се из нутра будио неки глас, који га је опомињао, да се мане тога, и нехотице му падало на памет оно из св. писма: „Освета је моја, не тражи сам себи правде!“ Али за часак нестаде те мисли. Како је живео у дивљој природи, у гудурама, међу суровим друговима, то је постао и он суров, дивљи, без икаква осећаја. Само му је освета увек лебдила пред очима. Љубио је некада свог оца, као што га само може љубити син. Кад га је изгубио, кад је дознао каковом је страшном смрћу умро, променила се његова страсна љубав спрам оца у страсну мржњу и непријатељство спрам оних, који су му убили оца.

Тако се из врлине рађа грех, из доброг тла никне рђаво семе.

Косоман је овде очекивао поткупљеног градског слугу Петра. Дуго га већ нема, шта ли је то! Месец већ залази иза шуме. Време је.

Но једва један пут. Зачуо је тихе кораке и познао је Петра, који је пажљиво обзирући се корачао као мачак.

„Је-ли све добро?“ запитао га Косоман

„Све!“ — одговорио Петар.

„Слуге спавају?“

„Пијани су као земља од првог до последњег. Неки већ спавају, неки ће још поспати и тако ћемо мирно повезати све, кад буде време.“

„Немој заборавити, да оружје у том тренутку где год скријеш. Али то ништа не чини, људи имам довољно, да их се свију не би бојао.“

„Када ћу отворити врата?“ запитао га Петар.

„Кад зачујеш сову пред градом, па онда лагано отвори врата.“

„Хоћу!“

„Знаш-ли у којој је соби невеста?“

„Млада госпођа?“ запитао Петар чудећи се.

„Но, па да ко друго. Можда ћемо

и њу собом повести, јер сам и ја царев син, па ће се можда и за мене удати, кад буде удовица, као и за младог барона. Па имам и град у стенама изнад Саве исто тако тврд и јак, као што је и њен. Штета, што је пре ниси запросио за ме," рече Косоман смејући се.

Петар климнуо главом и рекао: „Ја сам вам обећао, да ћу вам помоћи само да ухватите старог барона. Другог никога!"

„Ћути само, ћути," рече му Косоман и тутну му у руке кесу с новцима.

„Хоће-ли бити још?" запитао Петар, који је био у том тренутку лакомости опет спреман за све.

„Још, сутра. Само лепо изради све. Па и за вечеру гледај да је штогод спремно, јер ћу многе у сватове довести, и ако нас нису хтели позвати."

Разиђоше се. Петар се полагано увукао у град. Нико није ни приметио, да га за неко време није било у градићу.

Косоман се завио у огртач и брзо је корачао преко поља у шуму. Био је узнемирен, крв му је шинула у лице, било му је силно куцало.

Где се само једна страст, један грех одомаћио, онде ће се брзо одомаћити још и више.

Косоман, који је с почетка намеравао да ухвати само старог барона Јошта Турна, и да му се освети због смрти свог милог оца, имао је сада још црње и горе намере. Ни је му изгледало да је довољно, ако погуби само једнога, него је он хтео да смакне са света и оца и сина, а с тим да задобије још и — невесту. Али у њему се појавила сада још искрица заостале савести. Млада жена нити је њему нити је ком другом учинила икаква зла. Он се борио за понижене сељаке против охолих племића. Сељаци су ту жену волели.

То је Косоман размишљао и на част му служи, што је одлучио, да махне на миру невесту и да је сачува од сваке беде и невоље. То се зна, да није ни размишљао, колику јој кривицу чини, што јој узима мужа, с којим се данас венчала.

Но има их довољно на свету, па нека потражи себи другога.

Тако је дошао до шуме. Више малених ватрица видео је већ из далека, па је за то убрзао кораке. Бојао се, да не би из града опазили те силне ватрице, па да што год непосумњају и припреме се, што би опет порушило његове планове.

Око стотину оружаних људи, слабо обучених, од сунца црни као цигани стојали су и седели су око ватре.

Дошавши Косоман одмах је заповедио, да се ватрице погасе. Без икаква изговора су одмах разбојници испунили заповест свога поглавице. За тим су га опколили и саслушали, шта и како имају радити ноћас.

Око десет часова се подигла читава грдна чета и поделила се на врло много малених четица. Са разних страна се мирно примицали Шрајбарском градићу.

Косоман је био међу последњима.

XIV.

Незвани свати.

У Шрајбарском градићу је још доста велик број гостију седео око десет часова, а међу њима и домаћин и стари барон Турн.

Стари господар је више пута устајао од стола и ишао да гледа кроз прозор.

„Шта је то на пољу?" запитао га један од гостију.

„Видео сам мало пре више ватрица у овој шуми. Сада их нема више."

„То су крадљивци дивљачи, или краду дрва. Ноћас мисле, да без бриге могу красти. Ја познајем такав свет, и знам их заплашити", говорио је један од гостију.

„Зар не можеш послати неколико слугу, да виде, шта је то?“ запитао домаћина барон Јошт Турн.

„Сви су пијани,“ одговорио домаћин невољно.

„Та мани се, сутра ћеш дознати ко је био, а за тим нека му штап плати,“ доставио један гост.

Тако је било то довршено и заборављено. Међу тим заподео се други разговор.

Било је по часа доцније. Господа се баш весело смејала бистроумној причи једног од гостију.

У том се зачула на дворишту страшна вика. Сви преплашени скочише са својих места. Свако је питао, шта је то. Оружје им је било у предњој соби. Хтедоше сви отрчати тамо, али се у том тренутку отворише врата широм, и Косоман се указао, а за њим његови другови деручи се.

Племићи су били брзо повезани. Косоман је заповедио, да сваког посаде на столицу, где је и пре седео. На крај стола је сео и он, а остало место, колико је још било заузеше његови другови, а други који нису имали места потражише га на другом месту.

Донесоше вина и разна јестива.

Племићи су побледели од гњева и срамоте. Свом силом се мучио Јошт Турн да откине конопац, којом му беху привезане и руке и ноге за столицу. Но било је узалуд, па је спустио поносито главу као и други.

„Ох, Боже, моја ћерка!“ уздисао је стари домаћин пола у несвести.

„Ништа се небој, старче! Твоја ћерка поштенија је и боља за нас сељаке више него ти и то твоје друштво, па за то јој и неће ништа бити“, говорио је Косоман, па је заповедио својима да остану у соби, а сам је отишао на поље да разгледи мало.

На пољу у ходнику нашао је младожењу већ свезана. Чуо је можда вику, па је изашао да види шта је, али га разбојници ухватили и свезали.

„Водите још и овог оним другима, да их буде већи број,“ заповедао Косоман. — „А ова врата пак затворите, и невести несме нико ништа учинити.“

По осталим собама је било врло много разбојника. Лако су могли уклонити пијане, неприправне слуге. Што се коме допадало, то је узимао.

Косоман размести страже, па се вратио натраг племићима.

Онде су му другови сурово газдовали. По двоје и двоје су прилазили једном од тих несрећника и без икакве га милости злостављали и срамотили. Час је један ухватио кога од племића за браду и запитао га, како му се то допада, час је опет ко год пљунуо старом барону у лице и говорио му: Немој замерати ништа, племићу, јер ја имам такав обичај да пљујем, а да не пазим куд пљујем. Други је опет запитао што год лудо, и кад није добио одговора, ударио га је грдном песницом по глави. Некима су опет силом сипали вино у грло и т. д.

Кад се вратио Косоман натраг, престало је у неколико то мучење, јер су знали, да он по обичају не дозвољава то.

„За што сте тако жалосни, племенита господо“ — питао их Косоман. „Ми мислимо, да је то част за вас и за свадбу, кад дође оволико гостију на једанпут. Причајте нам што год, на прилику, како сте вешали непокорне сељаке и како сте их гонили у Саву. Нарочито ти барону, стари Турне, шта мислиш? Једном си био чувен, па макар шта ти мора пасти на памет, на пример, о усијаној гвозденој круни, коју си метнуо на седу главу мог покојног оца. Да-л' се још сећаш?“

То је било већ и сувише за поноситог племића. Подигао је охоло главу, оштро је погледао Косомана и рекао му: „И тебе, псето, и тебе неће то мимоићи!“

„Ко је нас?!“ С том речи удари један старца по лицу.

„Мани га!“ говорио му Косоман. — „Њему се мора судити.“

Узалуд се сироти племићи освртали и освртали. Од никуд се нису могли надати помоћи. Крв им је ускипила, али морали се подати и очекивати, шта ће даље бити. Па зна се, да им је било тако рђаво, горе него у паклу.

Четврт часа после тога почеше се спремати разбојници.

Колико год је било коња у шталамa све су оседлали и спремили за одлазак. У градићу такођер нису оставили нијелну скупоценију ствар. Осим четири Влаха, који су се удружили с њима по пређашњем уговору, били су сви људи повезани и позатварани. Једину невесту није видео нико. Косоман је сам затворио њезину собу и узео кључ. Млада жена је морала бити у смртном страху и очајању, кад је чула дреку и вику по граду и дворишту, не знајући, шта је, где јој је отац, где јој је муж.

Старог барона и сина му узеше разбојници собом и одоше брзо. Косоман је сам јахао поред заробљеника. За њима су ишли они, који су морали ићи пешке, јер нису имали коња.

У ближњем селу почеше се указивати свеће. Не зна се, како се тај глас тако брзо разнео, да је Косоман с великом војском ударио на Шрајбарски градић, тек бојажљиви и застрашени сељаци нису смели из села изићи. Па и то се не зна, да-ли би били спремни да помогну племићима. Па тако ни један није смео приближити се ни Косоману а ни градићу, него су чекали да сване.

Нико дакле није могао Косомана задржати. Ноћ је дуга и човек може далеко да одмакне.

Сунце другог дана је затекло све тихо и мирно око градића. Сељаци, који су дошли тамо из радозналости, разбили су врата, пререзали су конопце којим су слуге биле везане, а ови су опет за тим ослободили друге слуге и господаре своје.

Велик се камен одвалио домаћину са срца, кад је чуо, да му се ћерци није ништа догодило. Али њеног мужа и оца му не беше нигде. Куда се разбојници с њима упутили, то није могао нико речи. И шта ће се с њима догодити, то није знао нико.

У подруму су нашли једног странца. Напио се био па је заостао. Био је то један од Косомanових људи. Како су мислили да ће од њега штогод дознати, то су га затворили.

(Свршиће се.)

* * *

НАДСОН.

Над гробом твојим, који те скрио,
Молиће се, па и сузе лише . . .
Последњи акорд губи се ти'о:
Жалиће те, па — заборавиће.

Спомена нема међу тим људ'ма,
Заборав за то корена хвата . . .
Ал овде живиш, у овим грудма,
У боном срцу несрећна брата!

Београд. **С. Јов.**

УТОНУО БРОД.

НОВЕЛА ОД ЕНРИКА КАСТЕЛНУОВА.

(Свршетак.)

На крову беху упаљене факље. Сад се тек видео грозан призор. Небо беше црно а тек га мало муња осветли; море запљускиване ужасно наш брод. Нисам знао, шта то све треба да значи.

Да ли смо се ударили са другим бродом? Да ли смо се ударили о какву стену? — Ја не знађах.

Капетан, блед као смрт, пун енергије око којега се искупили мрнари, повиче и надвиче сву вику својим гласом: „Брзо! Чамце у море!“

Некако ми испаде за руком да дођем до њега. Запитам га, шта се догодило. Он ме погледа с осмехом од којега ми ће крв у жилама следила и рече: Брод је наишао на грдну стену и за двадесет минута нестаће га. Ако не изгубе путници присуство духа, то ће се по свој прилици моћи спасти две трећине.“

„А трећа трећина?“

И опет се указа чудан осмех на његову лицу. За тим рече: „Међу њима ћу и ја бити.“

Окрене се и изда даље наредбе.

Све се већма гурало и вика биваше све већа и већа а тако исто и забуна. Сваки се журио, да се први спасе.

* *
*

Капетан се приближи. У руци му одапет револвер, окрене се онима, који се највише гурали.

„Ко се не влада по мојем налогу, тога ћу убити!“ Повиче он а по гласу му се могло познати, да се доиста на то одлучио.

„Чамац је пун!“ чу се на једанпут глас.

„Онда га одрешите и пустите у море повиче капетан.“

„Натраг!“ Повиче он, окренувши се с револвером на младића, који хтеде, да скочи у чамац.

Међу тим су многи скакали у море, које из очајања, које из нестрпљења. Неки, што су мислили, да ће тиме учинити пре крај својој патњи, неки зар што се надали, да ће их чамац примити или да ће до обале допливати.

Можда сам се и ја могао напред догурати да се чамцем спасем. Али ја сам пуштао друге; но то нисам чинио из неке претеране великодушности, нити пак, што сам омразио на живот, него, што бејах тако млитав или управо слаб; јер страх ми је ноге скратио. Једва сам дисао, говорити нисам ни могао; па шта више нисам се могао ни с места маћи.

Као што се већ замислити може сви се путници измешали. За чудо да у тој гунгули не видех ни једног познаника, а можда сам их и видео, само их нисам познао . . . Падоше ми на ум Ријани. Сетио сам се њихова разговора од синоћ, па као да слутих нешто упитам се: „Где ће они бити?“ На броду? Да се спасоше? „Да ли се удавише?!“

На једанпут чујем где ме двоје вичу као из једног грла.

Они су. Непомично беху наслоњени на катарку. Рука беше у руци. Тако млади, тако лепи, у заносу рајске им љубави чињаше се као да су спокојни и да мирно очекују смрт.

Чудно! Тамо баш, где трагичан живот доспе до својега врхунца, опет се промоли и мало комике кроз драматску нит. Осетих како ми румен удари у лице; застидех се, што ћу изаћи пред женску, а без везице на врату, испред женске, чија тоалета још мање одговараше пристојности него моја.

Но тај луди стид ме мало држао. Приближим им се и речем: „Можда још није касно — покушајмо — напред!“

Тек то рекох, кад а брод се заљуља. Узрок томе беше тај, што није испао за руком покушај за спас. Ужасна вика до неба се чула. Преко мене се стропошта гомила људи; осетих, да сам у води. Многи су пали са мном заједно. Поче ужасна борба. Поред слабе светлости опазих Ријанове. Очајнички се боре. Као вешт пливач, брзо отпливам до њега. С последњим напором повиче ми Ријани; „Спасите Марију!“ Отргне се од своје жене, ма да се она томе противила и ма да је викала: „Не не

Камило! Не ћу, да се спасем . . . не ћу . . . Камило! , . . "

Ријанија затрпаше вали.

Кад га није више видела, обнесвесла је. Руке отпусти, очи се затворише. Лепа јој се коса раширила преко рамена; шал, који јој се голи врат и прса покривао, пао је; испод мојих руку осетих како јој куца срце.

Ја ју држах чврсто. Пливао сам и пливао свом снагом својом.

Доспем до чамца. Баш хтедох викати у помоћ — кад а млада жена пробуди се. Погледа ме: „Не," рече она, „не! Смилујте се . . . пустите ме, да умрем! . . . Камило ево ме!"

Нисам ју слушао. За тим хтеде силом, да се отме. Том приликом нас вали покрише и кад покушавах, да се подигнем на површину исклизне ми из руку нежно лепо тело маријино . . .

* *
*

Кад се подигох, бејах сам. Сад тек преовладаше мноме осећаји за самоспас. С почетка мишљах, да друге спасем, али сад мишљах на себе. У две темпе бејах код чамца. Чула се дивља вика: јаук жена, јецање дечије, неки се срдише, неки сажаљеваху. Чујем: -

„Нема више места!"

„Ми ћемо се сви подавити!"

„Још један може стати!"

„Не, нико више

„Има још за двоје места!"

„Ни за једног више."

„Мора да буде. Та један живот је у опасности!"

Међу тим ме шчепају две спажне мишице и дигну ме у чун. Чудна лица опазих.

„Богами, сад је доста!" Повичу неки. Они који се највише гњевили истргоше весла од мрнара и њима су отискивали оне, које се хтедоше као и ја спасти.

„Журно, журно!" повиче онај, што је на крми био, „морамо се далеко одмаћи пре но што потоне брод, да и нас не би матица ухватила па да не прођемо као и брод!"

Морнари су веслали, што су брже могли. Али било због терета на чамцу, било што вода није дала, доста, да се ми ни кренули нисмо с места. Ја сам гледао, како брод на неколико стотина метера од нас, све мало по мало тоне. Беше то призор, који ми је ледио крв у жилама. При светлости од факљи, што су на броду гореле, која је уједно било и самртничка свећа, видео сам читаву гунгулу на броду. Беше несрећника, који се никако не могоше спасти.

Као махнити трчали су с једног краја другом, неки се пењали уз катарке, неки су ухватили за уже, неки опет за једро и у очајању гледаху у дубљину.

На једанпут поче брод брже, да тоне. Лампе и факље се погасише. Као стрела се зарони брод у дубљину а око брода се видео ужасан вртлог. И нас је дохватио вртлог и повукао нас је у смртоносни бездан; чун се вртио, весла одоше у комадиће, крма се распушта а ми се стрмоглависмо у понор и као ужасна гробница затрпа нас море. У очајању у последњој борби за живот одреши ми се језик; дрекнух грозовито и . . .

„Господине, господине," рече неко, тапшући ме по рамену, „устаните, већ је у велико дан!"

* *
*

Отворим очи, кад а ја на дивану и то у врло незгодну положају.

Човек, који ме је поташпао беше болоњски трговачки помоћник.

„Шта?" рекох збуњено, „где смо ми!"

„Per bacco! На броду и то не далеко од Ђенове. Ви мора да сте сањали што страшно.

„Откуд знате?"

„Па то није тако тешко погодити. Ви сте тако ужасно дрекнули, да смо се сви поплашили."

А доиста сви ме зачуђено гледаху. Смео бих се кладити, да већа половина држи, да код мене није баш све у реду.

„Но“ рекох мало наромежен, па се управим, „сањао сам, да нам је брод утопуо.“

„До сто врага, зар нисте могли ништа лепше сањати? Романци, коју сам вам јуче певао беше натпис „Сан.“ Сећате ли се те песме?“

„Да богме.“

„Ја гинем за певанком“ рече помоћник, „хе да сам откуд отишао у глумце брзо бих ја направио каријеру.“

„О ја ни најмање не сумњам“ рекох ја расејано.

Пре свега сам морао отпћи мало на свеж ваздух. Одем на кров и тамо нађем више особа, које су боље раниле, него ја.

Ријани ми изидоше у сусрет.

„Ми смо гледали сунчев излазак,“ рече млада госпа. И ентузиастички дода: »Небо беше облачно, али је сунце све облаке поплашило. О како је дивно овако путовање!“

„А како сте ви спавали упита ме адвокат.

„Ужасно,“ одговорим му. „Сањао сам, да нам је брод утопуо.“

„Само то?“ прекиде ме госпа смешећи се, и том приликом видех два низа дивних јој зуба.

„Беше то ужасно!“ рекох ја, „све ми се чинило тако јасно, тако чисто . .“

„А ми? Шта је било с нама? Брзо, брзо причајте нам!“

Тад уђе брод у ђеновско пристаниште.

„Не ћу“ рекох ја. „Нећу. У место, да Вам причам овај гадан сан, боље гледајте ову дивну јаву, која Вас окружује. Тамо, сињора Марија, виде се лигуријски брежуљци, па глете, како нам тек град дивно изгледа!“

„Дивота! — О, Камило како сам срећна!“ Млада госпа наслони главу; на груди својему мужу. Срце јој обузело свето миље, којим побуђује дивна природа племениту душу.

Изгледаше, као, да је млади пар заборавио, да сам и ја ту. Полако се одмакнем. Већ беше сунце у велико грануло а мени беше тако мило, осећах, као да се ноћашњи сан расприштао у ништа.

† Десанка В. Константиновићева.

АГАПИЈА КРИТЕНИНА

„Чудеса преблагословене владичице наше богородице и приснодјеве Марије.“

Објавио

ДИМИТРИЈЕ РУВАРАЦ.

Вук у „Примјерима српско-славенскога језика“ на 24—29 стр. рече: „Ја сам знао да је народ наш, по свој прилици још и прије св. Саве, на много мјеста у читању ь изговарао као *а*, као н. п. *вь* читало се *ва* и т. д.; али до скора нијесам знао, да има и *црквених* књига тако *написаних*, а особито да у њима нема слова ѣ никако, него мјесто њега да је свуда *е*! Ове пак црквене књиге писане су по јужним крајевима народа нашега, гдје се *е* не говори мјесто ѣ, него, као што је познато, *је* или *ије* или (пред самогласним) — *и*.

Ја имам оваковe три књижице — — — друга је на осмини и има 176 листа без правога свршетка.

У другој осим различнијех молитава и календара, има 12 побожнијех приповедака, особито о чудесима матере божије. — — У приповиједкама језик је доста славенски. Од приповиједака најдужа је прва и види се, да је она преведена ѿ *грческаго* језика на *словенски* (тако је јамачно и остало све преведено с грчкога језика).

Друга је писана словима рукописнијем као што се обично пише по Босни и Херце-

говини, и доста разговијетно и на њој пише: „Саписа се књига на 1752 на ѧ҃ѳнк месеца генфара данъ 17.“

За тим Вук на 52—63. стр. наведе 6 приповедака из напомenуте „друге књижице.“

Г. Стојан Новаковић у „Примерима књижевности и језика старога и српско-словенскога“ навео је по Вуку 3. и 5. приповетку на стр. 482—485.

Из причања Вуковог види се, да он није знао откуда су узете речене приповетке, и како су доспеле у речену његову другу књижицу.

А како је мени то познато, рад сам да овде наведем и једно и друго.

1688. Јануара 18. превео је Самујило Бакачић јеромонах с грчкога на словенски језик, у св. гори Атонској „въ скитах свято аѳонскых“ књигу под насловом: „Чюдеса преславныхъ прѣблагословеные владичице нашее богородице и присно дѣвы Маріе. Яже соуть ѿ различных оучителеи събранна, и ѿ инока Агапіа Критенина езыкомъ грьчаскимь саставлена.“

О Самујилу Бакачићу не знаде покојни Павле Шафарик ништа више, но: „S. B. Hieromonach des Kloster Chilandar und Bewohner einer Einsiedelei im Gebiete desselben, lebte 1688.“ (129. стр. Geschichte der serb. Literatur) и: „Des Agapius Cretensis Werk über die Wunder der heil. Jungfrau, ins Slavische übersetzt von dem Hieromonachen S. B. in der Einsiedelei auf dem Berge Athos, am 20. Juli 1688., auf Papier, in 4°, im Kloster Vrdnik.“

Да ли се и данас у Врднику налази тај Бакачићев превод, не знам. Знам само то, да се у манастиру Фенеку налази добро сачуван примерак Бакачићевог превода Агапијевих чудеса пресвете богородице, о коме ћу овде коју да проговорим.

Налазећи се у Фенеку примерак, писан је на папиру на 4° полууставним словима. Има 261 лист, без кустоса и броја на странама, са ћириским сигнатуром. Књига се свршује лг҃ сигнатуром, но тај кватернион нема више но 5 листа.

На првом листу после наведеног наслова, почиње „Предословіе чюдесы“, и свршује се на другој страни 7. листа.

У предисловију међу осталим Агапије рече и ово: „И да несьпротивитсе некто да речет поне ѡ единомь чюдеси іако нѣсть истинное, нь мое изѡбрѣтеніе, ибо таковы хощеть имѣти сьпарницъ пречистую богородицу јако истиннѣ свпротиво борць понежене бога вьсѣх сведѣтеля вам представляю не написахь ничтоже ѿ оума моего нь такожде та ѡбрѣтох типом изѡбраженна вь различныхь книгах, оучителеи италиских и грьчаскых тако и азь написах суть многаа чюдеса имже ненаписана ни лѣта ни мѣста идѣже быше, ниже поне человѣка, и хотѣх да пишу та азь ѿ себе да васакь видеи име, мѣсто и врѣме вѣровати паче вьсхщеть на духовны мои ѡтець попрѣтими да не прилагаю ничтоже ѿ своего, тьчию іакоже написана суть древними тако да пишу и азь.“

А на крају предисловија преписач књиге Агапијеве или право рећи Самујиловог превода рече: „Єлици же божію благодатію пріимете ползу нѣкую ѿ книги сеѥ чьтущу ю, молитесе и ѡ мнѣ грѣшнемь прѣзвитерехъ кирилу писавшемь сію книгу.“

Са свим доле на првих шест листова предисловија скорописним рукописом налази се овај запис: „Книгу чудесь пресвятыя Богородицы и прославляющу дѣла всеесвятыя Троицы, списату дѣдомъ Прото Јереьмъ Кирилломъ, монастиру Фенеку, и Јеромонахомъ съ усердиемъ и благоговѣениемъ дату внукомъ Григориемъ Миковичъ прозвату.“

Од половине друге стране 7. листа, почињу чудеса и то од бр. 1—75 (exclusive).

Наведених 6 побожних приповедака у Вуковим примерима српско-славенског језика 52—63. стр., ушле су у речену његову књижицу из овде описатог рукописа, и то наведена под бр. 1. приповетка под насловом: „Ѡ ископавшои ѡчи свое да сахранит девство свое“, налази се у њему под бр. 12., а под насловом: „Ѡ избодшеи ѡчи свое да дѣвство сьхранить“; под бр. 2.: „Ѡ некоем воину, иже бе блудник и зли, и молитвами пресвеtие богородице спасе се“, у рукопису под бр. 34. „Ѡ блудномь воинѣ, емуж господь матере своее преклонь молитвами ѡставленіе дарова“; под бр. 3.: „Ѡ девице, иже виде Христа яко дете триелетно“, у руко-

пису под бр. 48.: „(Ѽ) сподобившеисе видѣти Христа ильтоносна трилетна"; под бр. 4.: „(Ѽ) неповинух ѡтроковици, имже посла са нєбєс вєнца васєнємрачна владичица", у рукопису под бр. 14.: „(Ѽ) дѣвахъ имже присла сь небесь вѣнца пресвятая богородица"; под бр. 5.: „(Ѽ) избавлшисе ѡтроче ѿ вод речних", у рукопису под бр. 29.: „(Ѽ) отрочети избавльшемсе ѿ воды", а под бр. 6.: „(Ѽ) вадовици убогой и ѡ богатом чловеку повест зело дивная слишещим", у рукопису под бр. 56: „(Ѽ) єдино оубогои вдовицы є юже душа вьзеть пренепорочная владичица при сьмрьтиже богатаства предсташе бѣсы."

Да се види, како је преписивач поменуте Вукове друге књижице, дотеривао на српски и скраћивао Бакачићев превод чудеса пресвете богородице, од ког се превода налазило више примерака, тако н. п. налази се један у Фенеку, ког ја овде описујем, други налазио се за време Шафариково у Врднику, а по причању г. Љубе Ковачевића видео је он један примерак у Црној гори: навешћу овде само нешто из приповетке код Вука под бр. 4., а код Бакачића под бр. 14.

Код Вука: „Жєна єдина благородна и добродетелна има двє дащери красне ѕело, ихже много учаше добродетели своєи изрєдне, єже много благоговенни ка пресвєтои богородици ва смрти жє мужа своєго ѡбнища зело, нє имущи чим вадати браку дащери своє."

Код Бакачића по рукопису фенечком: „Жена єдина благородная и добродѣтелная имєю двѣ дьщери красны ѕѣло, иже оучашє да подражають си вь єже по бозє житію. Наипаче вь многом благоговѣніи єже она имѣше кь пресвятои богородици по сьмрьтиже мужа своєго ѡбнища ѕѣло, и не имущи да вьдасть дьщери своє браку.

1808. изишла је у Млецима у штампарији Пане Теодосија књига с насловом: „Θαύματα τῆς υπεραγίας Θεοτόκου сієсть чудеса пресвятыя богородицы преведенныя съ Греческагѡ Вікентіємъ Ракичемъ фенечкимъ."

Покојни Ђорђе Рајковић у 9. бр. „Гласа истине" за 1884. у чланку: „Вићентије Ракић, животописна црта", рече и ово: „Као што се види, В. Р. писао је много, за то Шафарик и вели о њему: „ein sehr fruchtbarer Schriftsteller". Био је као прикован за свој писаћи сто. Радио је веома брзо. Тако је н. п. књигу од великих штампаних 18 табака: Чудеса пресв. Богородице написао за 18 дана, као што то и на насловном листу споменуте књижице находимо прибележено овим речима: „Писано въ Тріестѣ 1808 лѣта, мѣсяца Януаріа 24 начатѡ, февруаріа же 11. ѡкончатѡ."

Да је Вићентије Ракић морао веома брзо радити, то верујем; а то се види и из тога, што је он заиста врло много написао и издао. Но да је могао онако брзо радити, као што рече на наслову књиге: „Чудеса пресвете Богородице," т. ј. да је за 19 дана могао превести с грчког књигу 18 табака велике четвртине, то не верујем, а не верујем с тога, *што исту књигу Ракић и није превео с грчког, као што рече на наслову, но са „словенског" превео или право рећи дотерао ју је на „славено-српски" језик.*

Ракић је знао и имао је у рукама овде описан превод Бакачићев Агапијеве књиге о чудесима пресвете богородице, те је по њему написао: „Чудеса пресвятыя Богородици", а да је ово истина, ево доказа.

Навео сам почетак 14, чуда пресвете богородице по преводу Бакачићевом, а овде ћу навести исто место из речене књиге Ракићеве.

Ракић под насловом: „(Ѽ) незлобивихъ дѣвицахъ, имже пресвятая богородица съ небе се посла вѣнцы. Чудѡ, 14."

Нека жена благородна и добродѣтелна, имала є две дщери весма красне; кое увѣщаше, да последую нѣзину богоугодному житію, ѡсобито же имала є великы говѣніє и любовъ кь богоматери, по смрти мужа своега ѡбнище весма, и не имаюћи потребу да може удати дщери своє.

У поменутој Ракићевој књизи има 69 чуда пресвете богородице.

И ово овде речено, нека служи за науку нашим писцима, да треба увек напоменути, шта је ко сам написао, шта је превео и с којег је језика превео, па ко тако узради, тај се нема бојати, да ће му било за живота, било по смрти, моћи ма ко рећи: то и то није твоје, но тог и тога, то и то ниси превео с тог језика, но с тог.

ЦАРСКИ ДВОР У БЕЧУ КАО ПОМАГАЧ МУЗИЧКЕ ВЕШТИНЕ.

Од ДРАГУТИНА БЛАЖЕКА.

Сваки прави пријатељ и љубитељ музичке вештине, био он Чех, Немац, Србин, Маџар или друге које народности, радује се, кад историја непобитне доказе даје, с каквом љубављу је увек аустријски царски дом музичку вештину неговао.

Ред аустријских владалаца почињемо са *Максимилијаном* I. (1459—1519). За време његовог владања цветала је музичка вештина и наука. На двору овога владаоца живео је, осим других уметника такођер онда славан оргуљаш *Павле Хотмајер*. Максимилијан му је дао племство, а у царској библиотеци налази се још и сада много његових композиција.

Карло V. (1500—1558) био је зналац и љубитељ музике. На своме двору имао је три музичке капеле; једну у Бечу, другу у Мадриду, а трећа га је морала пратити увек за време његова путовања. Бурнеј говори у својој историји музике с похвалом о великим заслугама овог владаоца, као великог заузимача за црквену музику.

Од следећих царева: *Фердинанда I., Максимилијана II. и Рудолфа II.* био је особито овај последњи (од год. 1532—1612) пријатељ музичке вештине. Издржавао је врло добар музички збор, а за време његова владања, говори се први пут о прављењу гласовира у Бечу.

За време *Фердинанда III.* развијала се музичка вештина све већма и већма. Од овога владаоца, који је такођер и композитор био, налази се више већих музичких дела у царској библиотеци у Бечу.

Леополд I. (од год. 1640—1705) веома је љубио и потпомагао музичку вештину. Издржавао је особито вешт музички збор, он сам свирао је у гласовир и компонирао је. У царској библиотеци налази се још и сада „музичка архива Леополда I.“, коју је он уредио. Првенство давао је увек талијанским операма, због тога, што немачки певачи нису били тако вешти, као талијански.

Леополд I. дао је сазидати на садашњој Јосифовој пијаци у Бечу велико позориште. Позориште освављено је било талијанском опером: il pomo d'oro (златна јабука). Слава је била сјајна. На позорници имало је до 1000 особа посла. Трошак око ове опере износио је преко 60,000 фор. Леополд I. љубио је музику и до своје смрти, и говори се, кад је већ осећао да мора умрети, дао је дозвати свој музички збор и слушајући лепу свирку испустио је душу.

Јосиф I. (од год. 1678—1711) наследио је од свога оца љубав за музику. Свирао је сам у клавир и познавао је неколико других музичких настроја (инструмената). Сазидано здање талијанске опере за време његове владе сматрао се за највеће и најлепше здање онога доба Год. 1748 било је ово здање срушено.

Карло VI. (од год. 1685—1740) био је ваљан музичар, који је опере и друге музичке производе, који су се на двору приређивали, на клавиру пратио, и такође је сам много компонирао. На свој музички збор трошио је годишње 200.000 фор. и појединим члановима тог збора плаћао је до 4—6000 фор. за оно доба зацело сума огромна. Главни капелник тог збора био је *Јован Фукс*. Његово теоретично дело: „Gradus ad Parnassum“ на латинском језику написано, било је год. 1725. о царском трошку штампано а после на више језика преведено.

Учитељ музике Карла VI. био је *Ант. Калдара*. Опера, која се увек на царев имен дан или на дан рођења царице, давала, била је најскупоценије опремљена.

За свечаност, на дан крунисања Карла VI. за чешког краља, сложио је капелник Фукс оперу, под насловом: „Costanza e Fortezza“ која је у Прагу под ведрим небом представљена била. Капелник Фукс веома је био обљубљен код двора, тако да је цар једном приликом једну од његових композиција, сам на клавиру пратио.

Карло VI. дао је своју децу у музици о-

бучавати, и највећма је напредовала наследница престола, царица *Марија Терезија* (од год. 1717—1780).

Владарка ова имала је особити дар за музику, леп глас, — и као дете од 7 година певала је у опери, коју је капелник Фуке компоновао у почаст њене матере царице Јелисавете. Год. 1739— дакле годину дана пре него што је ступила на престо, певала је Марија Терезија у Фиоренцији један двопев са певачем Сенисем, с таким осећањем, да је овај славни стари певач од радости плакао. Царица и њен супруг дали су год. 1741. сазидати бечко дворско позориште, које се ове године руши, пошто је веома лепо ново дворско позориште сазидано.

Год. 1754. наименован је био *Јован К. Глук*, потоњи славни компониста, за капелника на дворском позоришту. Год. 1762. 5. септембра давала се први пут опера: „Орфеус“ и „Еуридика“ од Глука у дворском позоришту у присутности целог царског двора. Опера је та све изненадила. — Год. 1764. написао је Глук на захтевање царског двора оперу: Jl parnasso confuso“ од Метастасија; музичко то дело давало се у Шенбруну. У овој опери суделовале су четири надвојвоткиње, надвојвода Јосиф пратио је оперу на клавиру.

Год. 1767. давала се нова опера од Глука „Alceste.“

Год. 1774. наименован је био Глук, који је међутим у Паризу славан постао, за царског композиту.

Марија Терезија највећма је поштовала музичара и композиту *Гасмана*.

Он је себи стекао многе заслуге тим, што је основао завод за удовице и сирочад музичких уметника у Бечу. Од царског двора добивао је годишњу припомоћ, и имао је право сваке године четир концерта у дворском позоришту приредити. У новије време, год. 1862. добио је завод тај име „*Хајдн*.“

Мозарт је био год. 1762. још као дете први пут у царском двору примљен. Тамо се понашао он слободно и весело; често је сео царици у крило, и тада би је загрлио и пољубио, а остале принцесе сматрао је као себи равне. Особито је наклоњен био надвојвоткињи Марији Антонији. Кад је једном приликом на углачаном патосу пао, надвојвоткиња Марија Антонија подигла га је, на против сестра њена није хтела да га дигне. Ту је рекао надвојвоткињи Марији ово: „Ви сте добра, Вас ћу узети за жену.“ На питање царичино, за што би то учинио, одговорио је: „Из благодарности, што је према мени тако добра била!“

Год. 1774. компоновао је Мозарт на захтевање царског двора оперу: „Ascanio in Alba“, која се свима веома допала.

Франц I. (од год. 1708—1765) супруг царице Марије Терезије. био је такођер васпитан музичар, и стекао је себи гласа и заслуге око музике и наука.

Јосиф II. (од год. 1741—1790) после смрти свога оца сувладалац а после наследник матере своје, Марије Терезије, био је особити поштовалац музике. Био је потпуно у музици васпитан, одличан певач, свирао је у гласовир, виолончел и виолу. Особито добро читао је партитуре. Редовно се давали код њега после подне концерти, у којима је суделовао надвојвода Максимилијан. Компоновао је и много мањих композиција за свој лепи баритон-глас. Једаред компоновао је једну велику арију и уметнуо је у малу талијанску оперу, која је у Шенбруну представљена била. Нико није смео дознати, да је арија од њега, али опет за то знали су сви па и Мозарт. Цар га запита, шта суди о арији? Мозарт му одговори: „Арија је добра, али онај, који је компоновао, још је бољи!“

Цар Јосиф II. био је увек наклоњен талијанској музици, и давао јој првенство и над композицијама Мозартовим и Хајдновим. Ма да није цар Хајдену наклоњен био, опет за то је исти са неколико својих композиција стекао себи лепа гласа. Каквом љубављу беше наклоњен царском двору, доказ је његова бесмртна народна химна коју је за дан рођења цара 12. фебр. год. 1797. компонирао*) Неколико дана пре смрти своје, 31. маја 1809 год., одсвирао је себи још исту, са дубоким осећањем.

*) Садања царска химна: „Боже живи, чувај боже.“

Ма да је цар талијанској музици наклоњен био, опет за то уважавао је Моцарта и позвао га је једном да свира заједно са *Клементинијем*, који је онда врло слављен био због своје вештине на гласовиру. Цар слушајући свирку, изразио се о њој овако: „У свирци Клементина влада само вештина, али у свирци Моцарта и вештина и укус!“

Год. 1772 написао је Моцарт оперу „Бегство из сараја.“ Даље је компоновао Моцарт на захтевање цара оперу: „Позоришни управитељ, која се год. 1786. у Шенбруну давала. Веома се допала опера „свадба Фигарева“ која је 1. маја год. 1786 представљена била. Моцарт је имао много непријатеља, тако, да се по гдекоја његова опера, на изрично захтевање цара морала представљати. Као нпр.: „Бегство из сараја“ и „Фигарева свадба.“

У то доба хтео је Моцарт посетити Енглеску, али цар је ишао за тим, да га у Бечу задржи, и наименовао га је, с декретом, године 1787. за царског музичара. „Дон Хуан“ који је у Прагу 29. септ. год. 1787. први пут даван био, даван је такође на изрично захтевање царево, и у Бечу, После је сложио Моцарт оперу: „Cosi fan tutte“ која је први пут 26. јануара 1790 год. давана била.

Непријатељима Моцартовим, пошло је за руком да цар на њега заборави, пре него што му је материално стање поболшано било. Цар Јосиф II. је пре умро и оставио је Моцарта у великој невољи.

За време владе *Франца II.* (од год. 1768 до 1835) неговани су били на двору особито квартети, у којима су осим цара суделовали: генерал — побочник маршал барон Кучера и први побочник и адкоморник Врбна.

Брат царев надвојвода Рудолф кардинал надбискуп у Оломуцу (1788—1831) био је један од највааспитанијих и највештнијих уметника на гласовиру оног доба; свирао је врло вешто из партитура и неговао је веома класичку музику.

Надвојвода Рудолф био је најискренији пријатељ *Бетховена*. Овај је посветио Рудолфу 8 својих највећих композиција.

Надвојвода Рудолф био је протектор „друштва пријатеља музике“ и поклонио је истоме своју богату збирку музичких дела.

Цар *Фердинанд* I. (рођ. 1793 год. умро год. 1875.) љубио је музику и свирао је веома радо у гласовир . У његовој дворској капели суделовали су први вештаци, међу њима: *Мајседер, Бем, Хелмесбергер* и *Штаудигл*. Цар Фердинанд наименовао је *Талберга, Деблера, Клару Виецкову* за своје царске коморске музичаре.

За владања садашњег цара Његовог Величанства *Франца Јосифа* I. цвета музичка вештина. Сазидан је конзерваторијум и оперско позоришно здање. Његово Величанство одликовало је најзнатније музичаре, као: *Листа, Мајербера, Мајседера*, орденима.

На завршетку морам приметити,, да се на двору приређују концерти на којима се свирају и певају дела бесмртног Моцарта, Бетховена, Хајдна. Његово Величанство је најискренији и најплеменитији заштитник музичке вештине и наука.

ЛИСТАК.

ЛУДОСТ ИЛИ СВЕТОСТ.

„Ó locura ó santidad“.

ДРАМА У 3 ЧИНА ОД JOSÉ ECHEGARAY-А.

У шпанској књижевности и у позоришту угледала је света драма под овим именом. Због особености њене садржине ради смо да прикажемо и нашем свету то дело.

Јосиф Ечегереј је свестрано учен човек: он је и математичар, и пјесник, економ, и поучни писац, говорник и политичар. Године 1832 у Мадриду као син професора рођен, беше и он сам професор и министар, и године 1874 кад сиђе са министарске столице, он поста писац драма, и задоби себи као такови не само у своме народу, већ у свима просвећеним народима велику славу.

„Лудост или светост“ је једна од последњи његови драма.

Ево њене садржине:

Лоренцо плем. Алвендањо, научењак, узор племенитости и поштења.

Жена му Ангела, и јединица кћи, Инес, родитељска зеница и драгоцење — иначе Љубимица своје умиљатости ради сваког живог па, дабогме и присног очевог пријатеља лекара Чепило. Млади херцег Едуардо Алмонте гине за Инесом она за њиме. Ал мати му, горда властелинка негодује ту наклоност јединца свог, јер јој је просто племство Алвендањово — у пркос његова богатства — одвећ мало.

Инесу боле срце због тога, јер се боји, да јој се никад не ће испунити и остварити њене љубавне жудне и да не ће уз драгога бити му за цео живот верни и срећни друг.

Доктор баш долази од болеснице и јавља својим сувопарним реалистичним начином брижном оцу, од које болести девојче болује: Песници је зову љубав, ми лекари имамо друго име. Доста тога, једини и најбољи је лек тој бољетици: венчање и свештенички благослов и то што пре, иначе може, ако се дуго одлаже, од највеће опасности бити — и по сам живот девојчин.

Сад мати Ангела журно наговара мужа, да се смилује чеду своме, и да иде херцегињи те да моли за дозволу брака међу заљубљенима.

„Ја да идем њојзи на ноге, па да нудим, да намећем своје дете њојзи, гордој, за снају? Не, не. Она мора доћи мени да проси девојку за јединца свог. Тако прописује обичај, тако иште достојанство моје куће, мог имена. Ово није од мене сујета нити гордост. Боже ме сачувај. Ал пристојност ми не допушта, да ја идем и да просијачим херцешку круну за своје кћери чело; не приличи ми, да ја као просјак молим, да ми се кћери мојој удели високо властелинско име. Инес носи име, ког се не мора стидети. Оно је чисто, добро и часно као и које у Шпанији, тако часно као најпоноснијe у отачаству.“

На то га жена Ангела обаспе преговарањем и укорима, да он не мари за своје дете, и да ће она сама ићи и молити —

И сад пристане Лоренцо, да сам иде херцегињи.

Док се Лоренцо спремао за одсудни тај корак, донесе му доктор Чепило глас, да се у граду находи нека старица, Жуана, на самрти у сиротињском свом стању, и да поздравља Лоренца, коме је она била дојиља. Лоренцо, обрадован, да је једва једаред нашао на своју милу помајку, оде сам с колима и с доктором те је довезу у његов двор. Жуана има једну вељу тајну, и не може да се опрости с душом, док ју не исповеди Лоренцу; уз њу и писмо од његове покојне мајке, које је скривено било у брилијантном медаљону, и које је било под главом његове мајке, кад је пре 40 година Богу душу дала. После смрти госпође племените Алвендањо нестаде тог медаљона, једина присутна дојиља Жуана буде обеђена, да га је она присвојила себи, дође пред суд и буде на више година тамнице осуђена, и одкаје, ма да се је она правдала, да је невина, и Лоренцо сам је у зрелијим својим годинама убеђен био о њеној невиности.

Јован Стефановић Виловски.

(Свршиће се.)

БЕЛЕШКЕ.

(**† Јеремија Обрадовић Караџић**). Из Београда се јавља, да је преминуо познати слепац *Јеремија О. Караџић*, синовац Вука Караџића, који је пређашњих година издавао календаре и песме, које је већином он сам и спевао, те их продавао по Београду. Тако је год. 1849. изишла од њега збирка песама под насловом „Пјевање сљепца Јеремије Обрадовића Караџића;“ год. 1851. „Прекрасни цвет;“ год. 1852. „Книћанка;“ год. 1853. „Вјечити календар“ и „Црногорска вила или песма о почетку војевања Црне горе с Турцима.“ На овој књизи стоји поред имена писца „сочинио и у гусле испјевао слепац, старином из Херцеговине из Дробњака и сусјед црногор ских јунака, а насељен фамилијом у Јадру у Тршићима (дакле је и земљак Вуков). Год. 1862. издао је књигу: „Смрт или правда.“ Бомбардирање Београда у 12 песама, спевао -- — „*природни појата*“. Осим тога издавао је календаре „*Таковац*“ „*Љубић*“ и т. д. па их је продавао и тако се хранио. Бог да му душу прости!

(**Српска народна позоришна дружина**) отишла је из Вршца у Белу Цркву.

(**Промоција**). На градачком университету промовиран је г. *Сава Мирковић*, родом из Нерадина у Срему, 29. новембра о. г. за доктора целокупне медицине. Живео и од користи био своме народу и човечанству!

(Гимназија у котору). Владика Герасим Петрановић отишао је са изасланством у Беч, да моли Њег. Величанство цара, да се опет успостави велика гимназија у Котору.

(Одликовање француских књижевника). Цар руски Александар одликовао је француске књижевнике, и то орденом св. Станислава са звездом Камила Дусетула и Емила Ожјера; истим орденом првог реда Викторијана Сарду, Александра Дима, Октава Феље; другог реда Ханри Мељака, Емила Блава и Салвера.

(Распис награде). Главни одбор учитељског удружења у Србији расписао је стечај на основу закључка пете учитељске скупштине за ову израду: *„Школска дисциплина и њен морални и интелектуални утицај на ученике.“* Прва је награда 200 динара, а друга 100 динара. Рукопис ваља анонимно послати најдаље до 1. јуна идуће године.

ДРУШТВА.

(Матица хрватска). У суботу 26. нов. о. г. држала је „Матица хрватска“ своју главну скупштину под председништвом Ивана Кукуљевића Сакцинског. Тајник Костренчић читао је извештај о раду Матице у току прошле године, из којега се извештаја види, да је Матица прошле године издала 10 књига, које су раздељене међу чланове Матичине. Матица ова има 796 чланова утемељитеља, који су принос свој уплатили, 250 чланова утемељитеља, који свој принос уплаћују и 5713 чланова прилагача. Свега дакле има 6765 чланова. У прошлој години распачано је Матичиних књига 62,000 примерака. Могли би се у многоме и ми Срби угледати у ревност браће Хрвата у потномагању своје Матице. „Матица“ има своју кућу и готовине 43,333 ф. 79 новч. „Матица хрватска“ намерава да изда ова дела: „Искрице“ од Томазеа; „Слике из билинства“ од Кипиатића. Матија Бан је послао „Матици“ своје дело *„Никола Зрињски“*, што ће изаћи идуће године. „Матица“ је даље замолила *Јована Сундечића*, познатог српског свештеника и песника да сме издати његова целокупна дела и за то је добила и допуштење. Сундечић већ од доста година не штампа ништа више ћирилицом, него у „Vjenci“ и т. д. излазе његове песме само латиницом. Лепо, лепо. Само нек смо сложни. Даље ће издати „Матица“ одабране песме *Прерадовића* и изабрана дела *Д. Деметра.*

РАЗНО.

(Против рђе). Кажу да је особито добро средство против рђе ово: ваља помешати једнаке делове карболне киселине и обичног зејтина (уља од маслине), те тим помазати оне ствари, које хоћемо да сачувамо од рђе. Ово је средство особито добро за справе и оруђа од челика.

(Афоризми.) Мода, — то су вам наочари, кроз које кад се гледи, свако је чудо лепо.

Не треба за то богаташима завидети, што имају свега, што им срце захте, већ за то, што им је лако бити поштени.

Што се подли људи често возе на батару, то још може поднети; — али што при том возању прскају блато на племените пешаке, — то се тешко подноси.

Кад се људи гану патњом сиротиње, лакше нађу рубац да отару своје сузе, него кесу, да њиме отару сузе сиротињске. (Fl. Bl.)

НОВЕ КЊИГЕ.

Унијаћење у Далмацији у првој четвртини овога столећа. Јакова Халовацкога. Превео с руског *Јован И. Јовановић*, свештеник. (Прештампано из „Гласа Истине“). У Новом Саду, штампарија А. Пајевића 1888. На 16-ни, стр. 35.

Шумарева ћерка. Приповетка из српскога живота. Написао *С. В. Поповић.* Други наслов: **Из српскога живота.** Приповетке *Стевана В. Поповића.* Издање срп. књижаре и штампарије браће М. Поповића у Новом Саду. 1888. На 8-ни, стр. 271. Цена 85 новч.

Књижевна зрнца од *Јаше Томића.* (Отштампано из разних листова.) Књига прва. *Из заточеничког света.* На малој 8-ни, стр. 78. У Новом Саду. Српска штампарија дра Светозара Милетића. 1888. Цена 20 новч. Садржај: Из мога познанства. I. Стари лопов. II. Како постају од кокошара разбојници. III. Украо девојку. — Милетић и Нанчић у затвору. — Робијашке школе. — Робијашке радионице. — Је л' боље слободном човеку ил' заточнику? — Робијашка црква и моја придика. Наруџбине се шиљу на администрацију „Заставе.“ Књига се може добити у свима књижарама.

Народна библиотека браће Јовановића. Изишле су свеске 187. и 188. Прва доноси: **Разговор угодни народа словинскога III.**, а друга: **Бен Хур.** Роман из времена Христова. V. — Цена је свакој свесци 16 новч. Претплата на 24 свеске 3 ф. 50 н.

„ЈАВОР“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шаљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора“ у Нови Сад.“

Цена је листу: на целу год. 5 фор. на по год. 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 нов. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића. Штампарија Дра Павловића и Јоцића у Н. Саду.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК: ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

УРЕДНИК: Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Бр. 51. У НОВОМ САДУ 18. ДЕЦЕМБРА 1888. Год. XV.

СИН СЕЉАЧКОГ ЦАРА.

ПРИПОВЕТКА ИЗ XVI. СТОЛЕЋА.

Написао Јосиф Јурчић.

(Свршетак.)

XV.

Заробљеник.

Прошло је било неколико дана.

У некој јарузи, у планини, лежао је на тврдом тлу постар човек, седе косе, достојанствена лица, свезаних и руку и ногу. Глава му је почивала на грудима, више је наличио мртвацу, него живом човеку. —

То је био барон Јошт Турн. Ко би могао познати сада у њему поноситог јунака, славног војника, првака читавог племства. Па заиста, и он сам није више себе познавао, није веровао, да ли је то у истини или само сања, да је пао шака дивљих и суровпх разбојника, да га очекује срамотна смрт, смрт од лупежа, разбојника.

Кад погледа око себе и види црне, мокре камените зидине, куда је тек врло мало долазило светлости кроз малени отвор, кад зачује дивљег и немилостивог стражара свог како хода и стражари, њему набрекну жиле, крв му шине у лице и промуклим, нечовечним гласом зајечи и почне кидати конопац, који му је стезао поносите руке. Али узалуд. Опет спусти главу, смрт му дође на памет, и њега облије хладан зној. Започео је молити.

За њега свет није имао више занимљивости, јер је био већ стар. Али је знао, да су му разбојници ухватили и сина и да је и он затворен. Па и он ће морати погинути, у цвету своје младости, невин, од осветничких сурових руку, и то све због свог оца.

Неко се време надао, да ће га пријатељи ослободити. Али прошло је већ више дана а помоћи никако нема. Дознао је био од својих немилостивих стражара, да се нада узалуд, да до овог места кроз стење и камење не може нико доћи, осим ако га Косоман и другови не пропусте, да су му последњи часи живота избројани, јер ће сутра у јутру умрети. И он се почео молити Богу и опраштати од овог света.

На отвору те јаме, у којој је био затворен барон Јошт Турн указао се човек. Био је то Косоман. Ушао је унутра и стао је пред барона, а злобан осмех му је заиграо око усана. Презриво и с неким допадањем гледао је гордог племића на земљи пред својим ногама.

„Шта хоћеш човече, остави ме па миру, не могу те гледати; немој ми горчати последње часове, да не учиним какав

грех," говораше барон и окренуо се на страну.

Косоман се насмејао.

„Да грех не учиниш! О, учинио си их већ довољно. Зар се већ не сећаш више, како си нас сељаке силом натерао на Саву да се подавимо, као чопор свиња? Зар ти се то није учинило, да је грех? Зар се не сећаш више, како си у Загребу помагао, да се што боље усија гвоздена круна, којом си крунисао мог седог старог оца? Зар то није био грех?"

Обадвоје заћуташе за неко време. Косоман је сео на неки камен доста далеко од старог племића. Како је било у јами полумрак, нису могли видети једно другом лице.

„Где је мој син?" запитао племић промукло.

„Није баш далеко од тебе. Сутра у вече бићете заједно на оном свету. Видиш, старче, ти си га сам осудио на смрт. Ја би га може бити још и пустио на слободу. Али сам питао тебе, који си ми мучио оца и осудио га на смрт, шта би самном учинио онда, да си ме случајно ухватио. Ти си ми одговорио, да би ја онда висио и прорекао си ми, да ћу ма кад тад тако проћи. Па нека се испуни твоје пророштво како је Богу воља, ја ћу учинити сада с твојим сином онако, као што би био ти самном учинио."

Сад се стари племић већ више није могао уздржати. Сузе му почеше капати по лицу, подигнуо је своје свезане руке, бацио се на колена пред Косоманом и молио га је: „Човече, уби мене, па нека ти Бог опрости; али смилуј се сину мом. Он ти није ништа учинио. Сети се свога покојног оца" . . . .

„Већ мислим на свога оца" — узвикнуо Косоман дивље и скочио са свога места. — „Да те је он замолио за милост, одгурнуо би га од себе као каково псето. Ником милости! Још noћас ће ти судити стари људи, главу за главу!"

„Боже, спаси га!" Прошаптао старац полугласно.

„Ништа не може бити, спасењу се никаквом не надај. Рећи ћу ти само, да се твоји другови племићи врло јако труде да те спасу. Читаву су војску скупили као против Турака. Па прě него што дођу овде, тебе неће већ више бити на овом свету, нити мене више у овим крајевима. Сад ти пак желим лаку ноћ!"

Косоман је изашао кроз отвор.

На скоро је зашло сунце, мрак се спустио на земљу, црна тиха ноћца обавила је читаву околину.

Долина је та била са три стране тако опкољена стенама и обрасла грмовљем, да је отвор био само с једне стране отворен, кроз који се могло ући у стан Косоманов. Тамо је стајало више стражара, који су по јединце или по двоје чували и пазили читаву ноћ, да ко не уђе кроз пролаз.

Више ватрица је горукало. Около њих су лежали, стојали или седели сељаци бегунци, сада Косоманови другови и разговарали се. Били су дивљих лица, врло различито обучени, зарасли у бради и коси и сви колико толико наоружани. Кували су себи вечеру.

XVI.

Суд.

Баш испред јаме, у којој је био затворен барон Јошт Турн, горела је на пљоснатом камену ватра, далеко од других и много мања. Око ватре је седело ћутећки око седам људих. Били су то све старци и кад их ватра обасја, видела се њихова набрана, црна лица, седа коса, која им је попадала по раменима и на први поглед било је нешто у њима, што у човека побуђује поштовање. Но кад их дуже гледамо, видећемо пак, да је и на њих дуги разбојнички и бескућнички живот врло јако упливисао, те је човеку некако милије, да их избегне него да им поверује.

И око њих је било врло разноврсно оружје разбацано по земљи.

„Како то, да Косомана још нема? Морао би бити већ у овим крајевима. Ако мисли барона убити, нека га убије што пре, или пак никако. Ништа другог немамо од тога доли несигурности," говорио је један старац.

„Врло је лудо било, што смо га довукли чак овамо. Ако му се хтео светити, то му се могао осветити и у Шрајбарском градићу," додао је други.

„Он хоће да му се суди, као што се судило и његовом оцу. Онда су господа судили сељаку, сада ће сељаци господи. Требало је, да се једном и то догоди," рече трећи.

„Сада нисмо више сељаци," говорио је жалосно најстарији.

„Помози сам себи, ако можеш! Иди кући па ори, ако хоћеш да те обесе."

„Илија ипак неће оживети, па судили ми како нам воља," говорио други.

У том је дошао и Косоман.

„Шта има новог?" запиташе га сви.

„Ништа доброг!" — одговорио им Косоман. — „Морамо се врло јако журити, ако нећемо да нас — предваре. Одмах сутра рано мора племић умрети а за тим ћемо одмах да се очистимо одавде. Дознао сам, да су још пре два дана ухватили четворицу од наших људи, а међу њима и она два Влаха из Шрајбарског градића, што су нам помагали. Бојим се, да нас не издаду. Морамо се журити."

Та вест је престрашила све људе. Сви су ућутали.

„Како ћемо казнити барона?" запи- Косоман.

„Јеси-л' добио гвоздену круну?" запитао га један од стараца.

Косоман извади испод огртача тежак гвоздени обруч, широк као човечја глава, па га баци на земљу. Један га подигао па га разгледао.

„Као што је Илија умр'о, тако нека умре и онај, који га је осудио," рекао опет онај старац.

„Тако је!« потврдио други.

„Људи!" — проговорио трећи, најстарији — „наш је живот жалостан а смрт ће нам бити још жалоснија. То, што нам је Косоман баш сада рекао, доказује, да непријатељи наши нису далеко. Па боље би било за све нас, кад би тога барона продали и добили за-њ' откупа" . . . .

„Штрањку око врата, ако сте је жељни," упаде му Косоман срдито у реч.

„Поштен живот!" наставио онај.

„Ко је био пријатељ Илијин, као што си ти жупане био, не сме никако говорити тако. Од племића се не смемо никаквој милости надати." —

„И нећемо!" додао Косоман.

„Обећали би нам, али не би одржали своје обећање."

„Па чините што хоћете," рече онај и умукну.

После кратког дебатовања био је барон Јошт Тури на смрт осуђен, онако, као што је сељачки цар Илија с гвозденом усијаном круном. Његов син је пак имао бити погубљен у присуству очевом. Други дан рано се имало извршити то.

Тако се за тим разишао тај грозни суд, и судије одоше другим ватрама, где су њихови другови за то време секли и делили вечеру, украденог печеног вола.

Косоман се спустио у јаму да назнани заробљеницима, свако за себе, да се припреме за страшну смрт.

Мало времена после тога, и ватрице се свуда погасиле. Завијени у своје огртаче су сви заспали, па и сами стражари су тамо на уласку у долини стојали дремајући свако на своjем месту, трзајући се при сваком и најмањем шушњу. Само се између стења овде онде јављала сова, или се мирно из јазбина извлачио лис и пажљиво се кретао на свој ноћни плен.

XVII.

На белом хлебу.

Само тројица њих нису спавали те ноћи у тој пустињи, Косоман, и два на смрт осуђена заробљеника, отац и син, које су разбојници пустили једно другом да проведу ову ноћ заједно.

Косоман, који је легао као нека стража пред јаму, није могао никако да заспи. Приближавало се све више и више оно време, да се испуни његов давнашњи завет, којим се заветовао пре више година, да неће све дотле мировати, док не освети смрт свог седог оца. Но ипак, кад је то време ево дошло није могао никако бити весео и задовољан. Учинило му се, као да види у даљини слику свог старог оца, која га опомињаше да не чини то; сетио се тада и свог старог доброг стрица, који му је говорио: „Освету и правду је себи Бог оставио.“ И ипак није хтео и није могао двугојачије чинити. „Да га сада пустим и оставим на миру, после толико година, то никако не могу. Ја би био мекана баба, кад би се сада мануо свега, кад сам га већ ухватио после толиких мука и опасности. Не! Мора се извршити оно, што сам намислио. Како су они немилостиво убили мог оца свима сељацима за страшило, тако ћу ја убити њега, да буде страшило свима племићима.“

Тако је мислио и последњи глас своје савести, која се почела будити, успављивао је.

Стари барон и син му се спремаше за последњи час. Покушаваху један другог да умире и утеше. Видело се, да би свако од њих дао живот, кад би могао тим живот другога спасти. Син је видео оца, који је у боју неколико пута јуришао слепо смрти на сусрет, овде пониженог, оцу пак беше јако жао, кад је видео свог милог сина отргнутог од младе своје невесте, кад је видео, да мора овако срамно свршити животом, од кога је могао очекивати још толико среће и уживања.

Ноћ им је била врло дуга.

Зора је најзад била зазорила, и све је боље и боље одањивало. Косоманова је чета била већ спремна. Почеше припремати све, што је потребно за смрт племића и за одлазак. Нико није знао куда ће, у који ће се крај упутити, па ни сам Косоман. Сви су се некако чудно осећали, и по неки су желили, да су већ далеко од овог места, и да су племићи већ мртви. Јер, и ако су већ били окорели у греху, ипак су нешто жалили осуђенике, и никако им није било по вољи, што Косоман чини толике припреме, да ово двоје оправи са света. На Косоманову заповест наложише велику ватру, бацише у ватру онај већ споменути велики гвоздени обруч, круну за старог барона. Читава чета ћутећки је опколела ватру.

Гвожђе се усијало, сунце се у свој својој лепоти указало иза гора.

Косоман и још тројица одоше по осуђенике. Нађоше, где се Богу моле.

„Само брзо довршите,“ рече им Косоман, пресече им везе на ногама и опомену их, да устану.

Син, који је до сада ћутао као и отац, није могао више уздржати сузе, дошао је до оца и плакао је. Косоман је неко време гледао, прекрстио руке и чекао.

„Хоћете-ли’ брзо довршити?“

„Покажи, да си син јуначке породице, из које су људи знали умирати без страха,“ говорио отац сину.

У том тренутку се зачуло на пољу вика и пуцњава.

„Шта је то?!“ викнуо Косоман, пребледио, заборавио на своје заробљенике и изашао на поље.

„Спасени смо!“ кликнуо син и паде на колена.

„То су наши пријатељи!“ рече барон и хтеде на поље да изађе. Син га задржао. Још им беху руке свезане.

Опазише нож на земљи, с којим им је Косоман пресекао везе на ногама. Син узме нож у зубе, ослободи најпре себе, а за тим и оца свог.

У трепутку су били на пољу. Бој, који су видели, био је скоро довршен. Разбојници су бегали на све стране, само се још Косоман борио с мало другова. Упознали су пријатеље своје и слуге. И они су њих познали и видели их и пре него што је Косоман могао доћи до њих, опколише их пријатељи.

С страшном клетвом прободе Косоман првог слугу, који га је хтео задржати, но кад га нападоше њих више, побегао испред њих, замакао за шибље и са стене на стену је скакао, док га није нестало.

Неки су тврдили, да је рањен. И заиста за њим се познавао крвав траг.

По сахата после тога није било више ни једног разбојника под оружјем у долини. Сви су били или побијени или похватани, тек их се врло мало спасло.

XVIII.

КРАЈ.

Било је то три недеље доцније, кад је пошао рибар, кога наш читалац познаје још из почетка наше приповетке, у шуму да накупи сувади. Накупио је доста приличну гомилу, и кад је отишао у брезово шибље да одсече лозу, да би везао сноп, одскочио је поплашено у страну.

Иза грма лежао је човек на леђима и држао је у рукама крст — распеће божје.

Лагано и са страхом му се рибар наново приближио. Није се смео маћи. Лице је у тог човека било бледо, на грудима му је одело било крваво, рука му је била увезана, *мртав* је био!

„Боже! — То је Илијин син, Косоман!“ повикнуо сељак, обузе га у једанпут неки страх, бацио сноп на страну и отрчао у оближње село по сељаке, да би сахранили мртваца.

Стари барон Јошт Тури после чудноватвг ослобођења свог и синовљевог није дуго живео. Страх и болест коју је задобио у Косомановој тамници подкопали су му здравље, и он је после дугог боловања издахнуо на рукама свог сина и снахе.

Његов син, господар у Шрајбарском градићу, није никад заборавио оних страшних часова међу разбојницима. Ти часови су му били за поуку, да се само пријатношћу и добротом задобија код својих млађих и поданика љубав и поштовање.

Превео **Надан Љубиша Радишић.**

ЊЕНА СЛИКА

— по немачком. —

У суморне мисли падох
Кад сам слику њену глао
А лик мио драгане ти
Све је живљи постајао.

И осмех сам опазио
На уснама моје миле
И к'о да се у сузама
Очи њене засјајиле.

Па и ја сам — пунан туге —
Непрестано сузе лио
И вероват' ја не могу
Да сам драгу изгубио.

Ив. Мартиновић.

ЛИСТАК.

ЛУДОСТ ИЛИ СВЕТОСТ.
„Ó locura ó santidad".
ДРАМА У 3 ЧИНА ОД JOSÉ ECHEGARAY-A.

(Свршетак.)

Сад пак му Жуана исповеди, да је доиста она сакрила медаљон ради у њему скривеног писма, јер то писмо нетреба и несме Лоренцо и нико бар у оно прво време читати. Сад га је донела, да олакша својој души, и да он иде с том тајном оптерећена Богу на одговор.

То писмо овако гласи:

„Лоренцо, сине, опрости ми! Ја знам, да ми предстоји последњи час, за то ме гони савест .... Требала сам ти још пре ово да саопштим, али одвећ те љубљаху, те не имадох доста снаге и самопрегоревања, да будем искрена. Читај, чедо моје, у овим — мојим сузама орошеним — врстама тајну твог рођаја, и онда како те год Бог учи! Твој отац беше богат — пребогат. Његово имање бројаше се на више стотина тисућа, па ипак бесмо сиротани, јер неимасмо од срца деце. (У тај ма јавља се Лоренцу, да је дошла сама херцегиња, да проси за сина јединца девојку. Зову Лоренца, да дође, да дочека.... он не може, има у овај час важнијег посла. Чита даље): „Мој муж знаше, да му смртна бољетица рови здравље и живот. У својој неограниченој љубави хтеде ми да остави све своје имање, које по закону припада његову племену друге гране — и ја се повинујем његовој наредби ... опрости ми, Лоренцо! који си био свакад добар и племенит! Ја задржа сво имање .... и ми потражимо себи детенце, које би, као наше, ујамчило мени посед, и нађемо тебе ... Жуана ће ти даље све казати, она све зна .... И опет те клечећи молим, опрости ми!.... С Богом Лоренцо! Нек те Господ храни! .. Ја те љубљах, као да си крв од моје крви; као да си ми од срца рођен!"

„Да ко је по Богу, Жуано! ко је моја мати?"

„Ја сам ти мати, ја сам те родила, чедо моје Лоренцо!"

(У тај мах дођоше му кћи и Чепило и чисто силом га одвукоше у свечану собу, да дочека и поздрави херцегињу).

Кад му херцегиња у присуству свију изрече жељу и прошњу, Лоренцо ће, сав зажарен, потресен, занешен још од оне мало час чувене тајне, рећи:

„Да сам непоштењак и варалица, онда бих ову згоду употребио, да изварам овој својој кћери славно име, дочим она свог рођеног имена више нема. Ја сам поштен, истинит и правдољубив човек. Судба ме је могла о тле да бречи, ал ме она неће моћи никад присилити на бешчасна дела, за то, госпођо херцегињо, не могу, несмем допустити кћери својој, да ступа у тај брак. Између нас је не могуће — ма које — сродство или пријатељство, јер ја нисам племенити Алвендањо; моји родитељи нису *моји* родитељи; моје имање није *моје* имање; и ја теби, чедо моје Инесо! сироче моје! немам дати у брак ино руво, до: Наружено, осрамоћено име. Јер сам ја најнесрећнији човек на овоме свету, па не ћу да сам и најнепоштенији!"

Овим се свршава први чин.

Може ли се дивнија основа сазидати једној драми?

По овоме се види, да је писац опробани, прослављени вештак у својој књижевничкој струци.

Одбијање просидбе од стране Лоренцове по убеђењу части и савести, то је перипетија целој драми. То је стожер, осовина, око које се обрће цела драма и која оправдава наслов њезин: „Лудост или светост?"

Писац нам у друга два чина не изражава своје назоре, свој одговор на оно питање. Он предаје судбу јунакову у руке садањег реалистичног, практичног, по највише златном кумиру клањајућега се света.

И овај тиме одговара, да проглашује

Лоренца за полудела, и при концу драме воде га два слуге у болницу полуделих.

Чепило, присни пријатељ, и Ангела, жена Лоренцова — у својој реалистици и у бризи за благом и бићем сведочише, да је човек полудео, мајка му је међу тим одма после оне исповести — умрла, иначе здраве памети створење никад не би оним начином одбио срећу детета свог, не би упропастио жену, кћер и самог себе, тако мудроваше Ангела и Чепило.

У тој гомили бездушника једино племенито срце бије у љубави к Лоренцу: његова кћи Инеса, провиди, да јој отац једино тако и не ино мого радити, провиди и зна, да јој је отац при свести и савести, и кад га поведоше у лудницу, она му као звезда даница из мрака довикује:

Оче! Сви они лажу, само ти говориш истину!

Ја ћу тебе из болнице спасти!

Два последња чина у драми наличе шпанској арени борбе са биковима. Тиче се, као овде да савладају бика, онде да докажу, да је здрав читав, невин, савестан, истинит човек — полудео, и да га савладају и да га одведу у лудницу.

Шпански критичари сами су овако назначили ту драму:

„Tromendo y original“.

(Грозно ал оригинално.)

И доиста само син шпанског народа, који љуби оне представе: „борбе са биковима“ до занешености, могао је тако грозно дело написати, у ком се награђује узоритост части и истинитости са лудницом.

Међу тим је писац оставио гледаоцу и читаоцу на вољу, да они одговоре по души, и по својој свести и савести, еда ли је понашање Лоренцово било *лудило или светост*.

У Бечу 24. нов. 1888.

Јован Стефановић Виловски.

БЕЛЕШКЕ.

(**† Антон Мажуранић.**) У Загребу је преминуо умировљени управитељ гимназије *Антон Мажуранић*, брат бившега бана Мажуранића, у 83. години свога живота Покојник је био један од најбољих зналаца народног језика и књижевности и био је у своје време вредан помагач Људевита Гаја. Године 1839. написао је *„Темеље илирског језика“* а године 1859. *„Словницу хрватског језика за гимназије и реалне школе“*, и иначе је радио на израђивању школских књига.

(**† Душан Стајић**), свршени гимназиста, преминуо је на св. Николу у Панчеву. Покојник је бим одличан ђак и много је обећавао. Лака му земљица била!

(**Павле Аполоновић Равински**). Познати овај Рус, који је толико живео у Црној Гори и опуда врло омињен свакоме Црногорцу, био је оболео, те отишао у Беч ради лечења. Сада на радост јављају цетињске новине, да је потпуно оздравио и вратио се опет у Црну Гогу.

СТАТИСТИКА.

(**Женски лекари**). Како се женскиње у Русији јако одаје на изучавање лекарских наука види се из тога, што је по званичном извештају било г. 1887. у Русији 698 женских лекара. Прва Српкиња, која је постала доктором медицине, то је гђа *Драга Милошевићка рођ. Љочићева*, која практикује у Београду, где се и гђа *Сиболдова* бави лекарском праксом. Код нас у Аустро-Угарској није још допуштено да могу женске слушати медицину на нашим свеучилиштима, нити да смеју као лекари практиковати.

НОВЕ КЊИГЕ.

Из природе. Сабрани спис *М. Петровића*. I. књига. У Вел. Кикинди. Издање Накладне штампарије. 1888. на 8-мини. стр. 213. — У овој првој књизи ови су чланци: Ваздух, у ком живимо. Вода услов живота. Како је унутра у земљи. Привлачење и притисак. Боје и њихова хармонија. Како је један немачки професор пронашао душу. Млеко као храна. О киселици, киселом млеку, кумису и кефиру. Посуђе у кујни и у кући. Ново купатило у Бачкој. Како све пролази на овоме свету. — Надамо се да ћемо скорим моћи опширније проговорити о овом издању нашег вредног Петровића, а штампарији издавачици честитамо, што јој је у део пало издавање овако корисног дела и од тако уваженога писца.

Свилени рубац. Шаљива игра у 3 чина. Написао *Божидар Борђошки*. Награђено од „Матице српске“ из фонда Јов. пл. Наке са 100 фор. Издање накладне штампарије у В. Кикинди. 1889. На 16-ни, стр. 70.

Књиге за народ. Издаје „Матица Српска“ из задужбине Петра Коњевића. Од ових корисних књига изишле су опет две свеске, и то: Свеске 18: **Пијанство,** за народ написао *Др. М. Јовановић-Батут*. Трошком срп. књижаре и штампарије Браће М. Поповића у Новом Саду. 1888. Цена 10 новч. На 8 ни, стр. 80. — Свеска 19: **О познавању земље.** За ратаре написао *М. Петровић*. Цена 10 новч. На 8-ни, стр. 68.

Летопис Матице српске. Уређује *А. Хаџић.* Књига 156. Свеска четврта за год. 1888. У Новоме Саду. Српска штампарија дра Свет. Милетића. 1888. На 8-ни, стр. 158. Садржај: I. Стара и нова психологија. Од проф. Васе Вујића. (Свршетак.) II. Родослов династије Беле-Павлимира и Тјехомила. (По Порфирогени и Дукљанину). Генеалогична студија из повеснице српске, од Синише. III. Љубав није шала ни у Ребесињи. Приповетка из Боке. Написао Симо Матавуљ. IV. Грађа за ђеографију Црне Горе. Написао Живко Драговић. (Свршетак) V. Хамлет, краљевић дански. Написао Виљем Шекспир, с енглеског превео др. Лаза Костић (Свршетак). VI. Књижевност. I. Учитељско удружење. I. Тражи се васпитач. (Педагошка расправа у писмима.) За родитеље и учитеље написао К. П. учитељ. Оцена Мите Нешковића, VII. Гласник из словенског света: I Вук Стефановић Караџић. Стогодишња светковина му, живот и књижевна радња. Од П. 2. Преглед повеснице словенских књижевности. А. Књижевност у Руса (Свршетак). VIII. Матица Српска. (Изводи из записника књижевног одбора и одељења год. 1888.)

ШТОВАНИМ ЧИТАОЦИМА.

Са овим бројем завршујемо овогодишњи течај „**Јавора**“ и учтиво позивамо читалачки свет српски, да се од нове године на *шеснаестогодишњи течај* овога листа у што већем броју претплати, како би лист могао што боље да одговори својој задаћи и да задовољи своје читаоце.

Обилнијем одзиву штов. публике наше надамо се утолико с већим изгледом, што смо, као што у своје време јависмо, учинили један — као што нас са свију страна уверавају — добар и леп корак у интересу листа, а то је што смо се у братском договору ујединили и спојили са заиста ваљаним и особито добро уређиваним српским часописом „**Стражиловом**“, те ће тако „**Јавор**“ од сада бити уређиван поред досадањег уредника још и од честитога уредника „Стражилова“ г. **Јована Грчића**, који је како својим књижевним радом, тако и вештим уређивањем сличнога листа довољно већ показао, да је његово ступање у уредништво „*Јавора*“ лепа аквизиција за овај лист, и како се оба уредника са правим одушевљењем лаћају заједничкога посла, то се може очекивати, да ће лист од нове године у већој мери моћи задовољити читаоца свог, него што је то до сада могло да буде, кад и сарадници и претплатници листа беху раздељени и поцепани.

Књижевници српски, који су до сада на „*Јавору*“ радили, остаће му и од сада верни и наклоњени, а од честитих сарадника „*Стражилова*“ већ добивамо братско уверавање, да ће од сада на овом заједничком књижевном подузећу радити и тако припомагати, да се лист што боље развије и оснажи.

С тога очекујемо и од читалачке публике наше, да ће се за лист што већма заузети како претплаћивањем, тако и скупљањем претплатника у својој околини, како би и ми Срби дошли једанпут до белетристичнога листа, који је материјално осигуран, те не мора да се бори с оскудицом и да непрестано пева песму тужбалицу, а тиме да заостаје свагда иза постигнућа своје лепе и важне задаће.

Цена ће „Јавору“ бити као и до сада, при свем том, што ће од нове године излазити на повећаном формату и на бољој и јачој хартији.

Цена је за
Аустро-Угарску, Босну, и Херцеговину
На читаву годину 5 ф.
На шест месеца 2 ф. 50 н.
На три месеца 1 ф. 25 н.

За *остале земље*
На читаву годину 6 ф.
На шест месеца 3 ф.
На три месеца 1 ф. 50 н.

Претплата се шиље: **Књижари Луке Јоцића у Н. Саду.**

У Н. Саду, о св. Николи, 1888.

УРЕДНИШТВО И АДМИНИСТРАЦИЈА „ЈАВОРА“.

„**ЈАВОР**“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи се шаљу уреднику, а претплата „Администрацији „Јавора“ у Нови Сад.“

Цена је листу: на целу год. 5 фор. на по год 2 фор. 50 нов. на три месеца 1 фор. 25 нов. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издаје књижара Луке Јоцића.

Штампарија Дра Павловића и Јоцића у Н. Саду.